

The Marquis of Stafford.

THEOLOGY
GE

10/84 C. Bishop 14v. $500

EX LIBRIS
Rev. E. P. Graham

B 12 1

COMMENTARIORVM

AC

DISPVTATIONVM IN PRIMAM PARTEM DIVI THOMAE

PARTIS II.

DE DEO EFFECTORE, CREATVRARVM OMNIVM

TRACTATVS II.

DE OPERE SEX DIERVM,

AC TERTIVS

DE ANIMA.

AVCTORE

R. P. FRANCISCO SVAREZ, GRANATENSI, E SOCIETATE IESV, In Regia Conimbricenſi Academia Primario Theologiæ Profeſſore emerito.

CVM VARIIS INDICIBVS.

MOGVNTIÆ,

Cum ſuperiorum permiſſu & Priuilegio Cæſareo.

Sumptibus Hermanni Mylij Birckmanni.

Excudebat BALTHASAR LIPPIVS.

Anno M. DC. XXII.

VIANNEY COLLEGE LIBRARY

VIANNEY COLLEGE LIBRARY

VIANNEY COLLEGE LIBRARY

E COLLEGIO CONIMBRICENSI, SOCIETATIS IESV;

BALTHASAR ALVAREZ, DOCTOR THEOLOGVS

AD LECTORES.

Hanc etiam de Mundi opificio, & primorum parentum procreatione, atque ſtatu felici, infelicique lapſu, partem accuratiſſimè elaboratam, ac prelo ſepoſitam nobis reliquit P. religioſiſſimus æquè ac ſapientiſſimus Doctor Franciſcus Soarius. In qua certè perficienda, quidquid, vel ab humani ingenij viribus, vel à ſacrorum Patrum lectione poſſet expeti, id omne planè, ac plenè Theologi quamlibet ſtudioſiſſimi votis reſpondet. Meditabatur præterea Soarius commentationes de Anima, non in gratiam tantum illius doctrinæ illuſtrandæ, quam de argumento eodem, ad finem ſuæ Summæ de Deo, rebuſque ab ipſo creatis adiecit ſanctus Thomas: ſed vt diſputationes etiam, quæ Philoſophicæ ſcholæ magis ſunt propriæ, locupletaret, atque in meliorem fortunam aſſereret, quàm ad hanc vſque ætatem nactæ fuiſſent. Ea ergo animi meditatio foras cœpit prodire, initio in primis viſendo, quod periclitari facile poterit, qui primi eius operis libri capita duodecim legendo contemplabitur. Verum Deus, ille qui noſtrorum omnium cognitiones altius introſpicit, ac decreta moderatur, non fortunam operi meliorem, ſed Authori felicitatem (vt credimus) ſupremam deſtinat æterno conſilio. Ne vero interrupta de cætero penderet tractatio, quo etiam illorum voluntati fieret ſatis, quibus Soarij ſcripta ſunt volupe (ſunt autem omnibus ad vnum ſapientibus) ſufficiendas duximus diſputationes de Anima ab Authore eodem in ſchola datas: opus quidem non paucos ante annos lucubratum, quod tamen lucernam oleat, demorſoſque vngues ſapiat.

FACVLTAS P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV in Prouincia Luſitana.

EGO Antonius Maſcareñas Societatis Ieſu in Luſitania Prouincialis, facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Viteleſchi, facultatem concedo, vt hic Tractatus de opere ſex dierum, à Patre Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbric. Academ. primario Profeſſore emerito cōpoſitus, & eiuſdē Societ. grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatus typis mandetur. In quorū fidem has literas manu noſtra ſcriptas & ſubſcriptas, ſigilloq; noſtro munitas dedimus. Oliſsipone die 4. Maij an. 1620.

Antonius Maſcareñas.

Commiſſao de Conſelho geral de Santo Officio em Portugal.

AO Padre Meſtre Vicente da Reſurreiçao que veia eſta ſegunda parte, De Deo rerum creatore, è informe com ſeu pareçer. Lisboa a os quatro de Dezembro de 1617.

Bartholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Frei Manoel Coelho Ioao Aluarez Brandao, G. Pereira, Dom Franciſco de Bragança.

CElebeerrimi Doctoris P. Franciſci Soarij, de ſex dierum operibus tractatum mira de more & facilitate, & dexteritate compoſitum, iubente ſupremo ſancti Officij Senatu, non ſemel euolui, nihilque in eo vel Catholicæ fidei dogmatibus, vel conſcientiæ puritati diſſonum inueni, quin potiùs omnia ita eruditè, ita piè prudentiâ, exquiſitaque reſolutione diſputata, quâ (meâ ſententiâ) de hoc argumento à nemine hactenus. Vnde illum multis nominibus non prelo ſolùm, ſed præcipua etiam commendatione digniſſimum pronuntio. Oliſſipone 19. die Martij anno 1618. E noſtro hoc Diuo Eligio dicato monaſterio.

Vincentius à Reſurrectione.

LICENÇA.

VIſta à informaçao, podeſe imprimir eſta ſegunda parte De Deo rerum omnium Creatore, e depois de impreſſo torne a eſte Conſelho pera ſe conferir com original, e ſe dar lincença pera correr, e ſem ella nao correrà. Liſboa aos 4. dias de Septembro de 1618.

Bertholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Dom Franciſco de Bragança.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV in Prouincia Rhenana.

CVm ex mandato Sacræ Cæſareæ Maieſtatis, omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis, ac alijs quamcumque librariam negotiationem exercentibus, ſerio firmiterque inhibeatur, ne quiſquam libros vllos à Societatis noſtræ Patribus hactenus editos, aut in poſterum edendos, intra Sacri Imperij, Regnorum, & dominiorum Suæ Cæſ. Maieſt hæreditariorum fines, ſimili aliove charactere aut forma, ſiue in toto, ſiue in parte recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos adducere, vendere & diſtrahere, clam ſeu palam, citra ſupradictorum Patrum conſenſum ac teſtimonium, audeat, vel præſumat: Ego Ioannes Copperus Societatis Ieſu per Rheni Prouinciam Prouincialis, concedo Hermanno Mylio facultatem excudendi Franciſci Suarez tractatum de Opere ſex dierum. In quorum fidem hoc ei teſtimonium manu noſtra ſubſcriptum & ſigillo munitum dare voluimus. Herbipoli 29. April. M.DC.XXII.

JOANNES COPPERVS.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS
DE
OPERE SEX DIERVM,
SEV
DE VNIVERSI CREATIONE, QVATEnus ſex diebus perfecta eſſe, in libro Geneſis cap. 1 refertur, & præſertim de productione hominis in ſtatu innocentiæ.

Præſentis tractatus conſequentia ad præcedentem, eiuſque partitio.

POST præcedentem tractationem de Angelis, in qua poſteriorem partẽ ſummæ Theologiæ de Deo Creatore auſpicati ſumus, è veſtigio ſequitur altera de inferiori ac ſenſibili mundo. Nam hæc etiam contemplatio ad perfectiorem Dei cognitionem, & myſteriorum fidei declarationem, neceſſaria eſt, ac ſub ea ratione ad Theologiam ſpectat. Diſputantque de illa D. Thomas ſua 1 *par à quæſt. 65 vſque ad 74.* & Scholaſtici cum Magiſtro *in 2. diſtinct. 12. & ſequentib.* & eorum aliqui *diſt. 3. & 4.* Alenſ. *part. 2.* Fundamentum huius tractatus eſt principium libri Geneſis, in quo hiſtoria creationis mundi continetur, quam exponunt Patres qui ſuper eum librum commentaria, aut exaemeron, aut alios libros vel tractatus ſcripſerunt. Eſtq; argumentum graue ac difficile; tum propter diuinorum operum excellentiam, tum maxime propter hiſtoriam Geneſis, quæ in illo initio adeo obſcura eſt, vt ob eam rem olim in Synagoga, non niſi hominibus prouectæ ætatis, & in lege doctis permitteretur, vt referunt Origenes *in prologo ad homil. in Cant.* & Hieronymus *in procemio ad lib in Ezech.* Sequentes autem Patrum veſtigia, quoad fieri poſſit, materiam hanc diuina gratia adiuti illuſtrare conabimur. Hunc ergo tractatum trifariam diuidemus. Nimirum creationem propriam Vniuerſi quatenus vno momento, & à ſolo Deo ex nihilo facta eſt, primo libro complectemur, explicabimuſque illa verba priora Geneſis, *In principio creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Deinde de ſingulorum ſex dierum operibus toto libro ſecundo agemus, ac fere reliquam primi capitis partem, excepta hominis creatione exponemus. Denique per tres vltimos libros de creatione hominis & ſtatu, quem ante peccatum habuit, eiuſque amiſſione dicemus, quem etiam habuiſſent poſteri, ſi Adam non peccaret, obiterque fere ſecundum, & tertium caput Geneſis declarabimus.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. *VTrùm mundus per veram creationem eſſe cœperit.*
II. *An Deus in principio temporis cœlum & terram creauerit.*
III. *An cœlum æthereum in principio temporis creatum fuerit.*
IV. *An ſub cœlo in principio creato comprehendatur cœlum Empyreum.*
V. *Dubium incidens de natura cœli Empyrei.*
VI. *An in verbis illis*: In principio creauit Deus cœlum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*
VII. *An aër fuerit ſimul cum cœlo creatus, & ſub nomine cœli comprehenſus.*
VIII. *An in principio temporis ſimul cum cœlo elementa terræ & aquæ creata ſint.*
IX. *Vtrum cum cœlo, terra, & aliis elementis tempus etiam fuerit concreatum.*
X. *An omnia corpora, et iam mixta, totaq; vniuerſi diſpoſitio eodem momento ſimul cum cœlis, & elementis facta ſint.*
XI. *An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.*
XII. *An dies naturales creationis mundi reipſa ſex fuerint, ſicut in Geneſi numerantur.*

LIBER

LIBER PRIMVS

DE VNIVERSO, QVATENVS PER VERAM, AC PROPRIAM CREATIONEM à Deo factum eſt.

De his auctor in Metaph. diſp. 20 SVpponimus in hoc tractatu generalia de creatione principia. Qualia ſunt in primis, creationem fuiſſe neceſſariam; vt hic mundus exiſteret. Itẽ quid ſit, nimirum, eſſe productionem ex ſola omnipotentia facientis abſq; præſuppoſito ſubiecto, ſeu materia, ac proinde ex nihilo. Item rem, ſeu eſſentiam increatam, & ab intrinſeco, ac eſſentialiter actu exiſtentem, vnicam tãtùm eſſe, & ab illa omnium aliarum rerum naturas originem duxiſſe. His autẽ ſuppoſitis, quæ poſt factam rerum creationem, ex effectibus, quos experimur, per naturalem diſcurſum colligi poſſunt, hîc præcipuè agimus de creatione mundi, prout *Subiectum huius 1. lib.* facta eſt, & de modo, ac circumſtantijs eius, quæ quidem cùm ex libera voluntate Dei determinatæ fuerint, ipſius reuelatio nobis neceſſaria fuit, ipſius reuelatio nobis neceſſaria fuit, vt certam de his rebus notitiam habere poſſemus. Non enim demonſtratione, ſed (vt ait Paulus) *fide intelligimus, aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*. Sciendum eſt autem ex rebus vniuerſi quaſdam factas eſſe ex alijs præexiſtentibus rebus tanquam ex materia, vt herba ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre: alias verò ſine præiacente materia neceſſariò fieri debuiſſe. Quia cùm non ſit proceſſus in infinitum, in aliquo genere cauſarum etiam materiali, ſi vna res facta eſt ex alia, quęrendum eſt, an illa, ex qua poſterior facta eſt, ex alia priori facta fuerit, & ſic tandem in aliqua ſiſtendum erit ex nulla alia re facta, nec etiam potuit eſſe improducta, vt conuincitur ex illo principio, quòd vnum tãtùm eſſe poteſt ens improductum. Quia ergo creatio propria eſt productio ex nulla præſuppoſita materia, ideo vniuerſum propriè creari dicitur, quatenus ex illis verbis conſtat, quę ex nullo ſubiecto fiunt, & de illo ſub hac ratione hîc agimus, dicturi poſtea de ornatu, & quaſi complemento creationis eius, quæ per aliam actionem ex ſubiecto fit.

CAPVT I.

Vtrùm mundus per propriam creationem eſſe acceperit.

1. *Partis negãtis argum. 1.* RAtio dubitandi in primis eſt, quia hîc pręcipuè de hoc mundo viſibili, & corporali tractamus, ſiue in eo Angeli tanquam partes in toto contineantur, ſiue non, de quo poſtea nonnihil attingẽmus. At verò corpora nõ potuerunt per propriam creationem fieri: ergo nec mundus. Conſequentia nota eſt, quia eſto concedamus, res ſpirituales fieri per propriam creationem, vt ſuprà viſum eſt, id non eſt ſatis, vt mundus creari dicatur: Sicut licet anima rationalis per propriam creationem fiat, id non eſt ſatis, vt homo creetur; ita enim eſt viſibilis mundus, ſicut homo. Probatur ergo minor, quia omnia corpora materia, & forma conſtant; ſed ex illis duabus partibus neutra poteſt fieri per creationem: ergo nec totum. Conſequentia videtur nota, quia totum non diſtinguitur à partibus: ergo ſi ambę partes non poſſunt creari, nec totum poterit. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur primò de materia, quia materia ſecundum ſe, eſt pura potentia, & non habet eſſe, niſi à forma, vel per formam, ſeu dependenter à forma: ergo ſecundum ſe non poteſt eſſe terminus creationis, cùm creatio per ſe tendat ad dandum eſſe, & entitatem actualem conſtituendam. De forma verò probatur, quia formæ corporales per ſe pendent in fieri, & eſſe à materia: ergo non poſſunt creari, ſed educi de potentia materiæ. Vnde argumentor ſecundo, *Secundum:* quia in narratione Gen. 1 nihil eſt, quod nos dicere cogat, Deum per propriam creationem mũdum hunc viſibilem creaſſe: nam ſi aliquid eſſet, maximè illud, *In principio creauit Deus cœlum & terram*: At ibi verbum *creauit*, non ſignificat propriam & rigoroſam productionem ex nihilo: ergo. Probatur minor, tum quia illud verbum de ſe generale eſt ad quamcunque productionem alicuius operis, præſertim noui, & eximij, vt notauit Hieronymus in id ad Epheſ. 4. *Induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt*: tum etiam quia in operibus omnium illorum ſex dierum eodem verbo creandi Moyſes vtitur, cùm tamen conſtet, non omnia illa facta eſſe per propriam creationem, vt videbimus. Vnde etiam indifferenter vtitur verbo *fecit*, & verbo *creauit*, & Septuaginta in illis locis idem verbum, ἐποίησεν ponunt, & in verſione Latina eorundem Septuaginta ſemper verbum *fecit* tam in illis primis verbis, quàm in cæteris ponitur: ergo.

In hoc puncto varij errores referri, & refutari 2.
poſſunt. Primus eſt antiquorum Philoſophorum, *Quid Ariſt. circa mundi existentiam ſenſiſſe putetur.*
qui ex nihilo nihil fieri poſſe crediderunt. Vnde tulit Ariſtot. 1. Phyſic. text. 33. & 3. de cœlo text. 35. mundum eſſe æternum, & per ſolam generationum, & corruptionum ſucceſsionem conſeruari:

vnde autem eſſe habuerit in æternitate, nunquã explicauit. Et ideo multi putant, conſequenter ſenſiſſe, mundum non fuiſſe factum, vel productũ ab alio, ſed ex ſe ſempiternum eſſe habuiſſe. Alij vero credunt, eum non ignoraſſe dependentiam æternam totius vniuerſi ab auctore Deo tanquam à principio, à quo veluti per naturalem emanationem profluxerit. Plato vero, vt teſtes ſunt Athanaſ. lib. de Incarnat. verbi in princip. & Epiph. hæreſ. 6. dixit, Deum ex materia præiacente, & infecta mundum condidiſſe, ac ſubinde non per propriam creationem, ſed per quandam formationẽ (vt ſic dicam) mundum produxiſſe. Quod ex eodem principio quod ex nihilo nihil fit intuliſſe videtur. Ex quo fit etiam conſequens, vt Angelos poſuerit eodem modo factos, ac ſubinde materiales, & corporeos, vel ſi immateriales eſſe credidit, increatos, & à ſe habẽtes eſſe illos cogitaſſe. Idemque de anima rationali iuxta illum errorem dicendum eſſet.

Quid item Plato.

3 Sed contra hunc errorem in Metaphyſica ſatis à nobis dictũ eſt, in primis diſp. 20. ſect. 1. vbi neceſſitatem creationis oſtendim⁹, & n. 23. de Ariſtotelis ſentẽtia nonnulla diximus, oſtendentes ipſum lubricè, vel etiam inconſtanter fuiſſe loquutum. Quia principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, cum vera creatione ſiue liberè, & in tempore facta, ſiue ęterna, & per quandam naturalem emanationem cogitata, ſubſiſtere non poteſt. Vnde aliqui dicunt retractaſſe Ariſtotelem principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, in quodam opuſculo de Xenocrate, Zenone, & Gorgia. Sed inter opera Ariſtotelis, quibus vtor, illud non continetur, nec videre illud potui, exiſtimoque Ariſtotelis non eſſe. Illo vero admiſſo fortaſſe dici poſſet, vel dubitando, & problematice diſputando dixiſſe, poſſe principium illud negari, vel certe negaſſe illud quoad emanationem naturalem, etiamſi in cæteris proprijs actionibus illud admiſerit: quod qua conſecutione poſsit dici, vel qua ratione ſubſiſtere poſsit, non video. Deinde diſp. 13. ſect. 4. nu. 15. contra Platonem oſtendimus materiam eſſe factam à Deo. Vnde Marſil. Fici. in Compend. Timæi Platon. c. 9. & ſeq. excuſare conatur Platonem ab illo errore, dicens, Platonem docuiſſe, materiam eſſe factam à Deo immediatius, quam res cæteras. Sed magis credendum eſt Athanaſio, & alijs antiquioribus Patrib quos dict. diſp. 13. & in diſp. 20. ſect. 1. nu. 17. allegaui, qui non ſolum Platoni, ſed etiam alijs Philoſophis Platone antiquioribus, & poſterioribus ſectatoribus errorem illum tribuunt: ibique in numeris ſequentibus contrariam veritatem ratione, & auctoritate Patrum confirmauimus.

Authoris iudicium de Ariſtotelis doctrina in præſenti queſt.

Opuſculum Ariſtoteli falſo aſcriptum,

Ficinus vt Platonem excuſet.

Athanaſius & alij Patres potius damnant.

4 Secundo loco, quia mundus ſpiritibus, & corporibus conſtat, referri poteſt error, dicentium, res ſpirituales, quales ſunt Angeli, non eſſe à DEO creatas, quod antiquos Philoſophos ſenſiſſe probabile eſt, & præcipue tribui ſolet Commentatori. Ex nouis autem hæreticis hunc errorem docuiſſe Hermannum, referunt Caſtro *v. Angelus* & Prateol. l. 8. de ſect. hęret. c. 10. Fundabatur hic hæreticus ſolum in hoc, quod in narratione Geneſis, vel in Scriptura nulla ſit mentio creationis Angelorum Sed diſtinguenda eſt veritas certa à quæſtione dubia. Quod enim Angeli creati à Deo ſint, non ſolum eſt de fide certum, ſed etiam inter articulos fidei in Symbolo fidei Nicæno omnibus ad credendum propoſitum in illis verbis, *Viſibilium omnium, & inuiſibilium*, nam inuiſibilium nomine ſubſtantiæ intellectuales præcipue intelliguntur, vt recte ſenſit Sophron. in ſua fidei profeſsione, quæ in VI. Synod. Conſtant. act. 11. habetur, & Cõcilium Lateran. in c. firmiter expreſsius dixit, *Vtranque ſpiritualem, & corporalem creaturam de nihilo condidit.* Quod paſsim etiam omnes Patres docent, quos in ſuperiori tract. l. 1. à cap. 2. late retuli. Cum ergo dogma hoc indubitatum ſit, dubitari poteſt, an in verbis illis Moyſi: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, comprehenſum ſit. Et de hoc poſtea videbimus, interim ſupponentes, quicquid ſit de illo Geneſis loco, non eſſe dubium, quin in alijs Scripturæ locis expreſſe illa veritas tradita ſit, vt Pſalm. 103. & 148. ad Coloſ. 1. & ad Hebr. 1. & alijs, quæ in dicto ca. 2. l. 1. præcedentis tractatus expendimus. Vnde ſatis & dictus error, & fundamentum eius improbata ſunt.

Error alter circa ſubſtantiarum ſpiritualiũ productionẽ.

Prædicti erroris fundamentum reiicitur.

Tertio circa mundi viſibilis, ſeu corporum creationum opportunium erit hic breuiter antiquos errores, qui in hac materia fuerunt, commemorare, tum quia tractando de creatione in Metaphyſica, id in Theologiam remiſimus, tum etiam quia huius loci proprium eſſe videtur, in quo de creatione mundi viſibilis præcipue tractamus. Primo ergo Manichæus duo poſuit prima principia improducta, & æterna, quę bonum & malum Deum appellauit, & malum Deum corporum fecit auctorem. Ita ſumunt aliqui ex Auguſt. hæreſ. 46. Ille vero ſolum dicit, Manichæum dixiſſe, mundum eſſe bonis, & malis rebus, ſeu ſubſtantijs commiſtum, & bonas eſſe à bono Deo, malas vero à Deo malo, qui per admiſtionem malarum bonas maculauit. Clarius Epiph. hæreſ. 66. ait Manichæum corpora eſſe creata à malo Deo tradidiſſe. Et idem indicat Theod. l. 1. hæretic. fabular. ca. vlt. apertius Theoph. in cap. 6. Ioan. in princ. Et idem ſignificat Concilium Bracharen. per plures canones, in quibus Manichæo fere ſemper Priſcillianum coniungit. De quo ait Iſidor. l. 8. Orig. ca. 5. ex Gnoſticis, & Manichæis nouum dogma in Hiſpania compoſuiſſe. Quod etiamſi ſumitur ex Leone Pap. ep. 91. aliàs 93. ad Toribium, vbi vtriuſque damnat errorem. Eundem errorem poſtea excitarunt, Albanenſes, vt refert Anton. 4. p. Theolog. tit. 11. §. 5. & dubitat an iſti ſint ijdem, qui Albigenſes, qui tempore Innocentij III. orti ſunt Toloſæ, & à ſancto Dominico expugnati, vt idem latius refert 3. part. Hiſt. tit. 19. c. 1. eisq; hic error communiter tribuitur, vt patet ex Prateolo, Sandero, & alijs, qui referunt, iſtos diſtincte dixiſſe, malum Deum creaſſe omnia corpora, ſicut bonum omnes animas. Additq; Anton. poſtea eundem errorem in Italia repullulaſſe, eiuſque occaſione B. Petrum martyrem occiſum fuiſſe. 5

Tertius error principalis varios errandi modos complectens.

Primus errandi modus.

Ante hos vero omnes fuit Cerdon, qui etiam duos Deos introducebat, bonum, & malum, & hunc non tantum corporum, ſed etiam creaturarum omnium auctorem faciebat, vt videre licet in Irenæo libr. 1. c. 28. Tert. de præſcript. c. 51. Euſeb. l. 4. hiſt. c. 10. Epiph. Aug. & alijs. Et idem docuit Apelles, ſolumque differebat, quia malum Deum à bono eſſe factum, poſtea vero malum ſine boni cooperatione mũdum viſibilem feciſſe aſſerebat. Ita referunt Epiph. hæreſ. 44. & Auguſt. in 23. Ante hos fuerunt Gnoſtici, qui licet dicerent, Deum creaſſe Angelos, nihilominus mundum hunc viſibilem creatum eſſe ab Angelis aſſeruerunt. In quo errore conuenerunt Simon Magus, Baſilides, Saturninus, (alias Saturnilus) Carpocrates, & Cherintus, horumque ſectatores, licet illum errorem confinxerint varijs modis omnino fabuloſis, in quibus enarrandis immorari ſuperfluum duco. Legatur Iren l. 1. c. 20. & ſeq. Tert. l. de præſcrip. hęr. c. 46. & ſeq. Eph. hæreſ. 20. & ſeq. Theod. lib. hæret. fabular. Aug. Damaſc. Iſid. Philaſtr. & alij, qui catalogos hæreſum ſcripſerunt, & Euſeb. l. 2. hiſtor. cap. 12. & lib. 3. cap. 20. 6

Secundus modus errandi.

Tertius errãdi modus,

Contra priorem errandi modum, de duobus principijs bono & malo diſputare, aut eum impugnare ſuperuacaneum videtur, tum quia eſt mera fabula, & deliramentũ ſine vllo fundamento, 7

Primus errãdi modus refutatur.

tum

tum etiam quia à prædictis Patribus copioſiſsimè refutatur. Videri poteſt Aug.l.1.de Gen.contr.Manich.per totum,præſertim c.16.& 21.& l.de natur. boni,vbi oſtendit,quicquid eſt, quatenus eſt, aliquid boni eſſe,& ideo non niſi à ſummo bono eſſe poſſe,vt c.12.concludit,& optime l.1. de Ciuit. à c. 16.vſq; ad 22. & tract.1. in Ioan. exponens illa verba, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*:& optime Ambr.lib.1.Exaem.c.8.& l.3.cap.9.& Cyrill.Hieroſol.catecheſ.6.illuminator: vbi rectè dicit,in verbis repugnantiam inuoluere, qui aliquem Deum, & malum dicunt, cum ſumma bonitas ſit de ratione Dei. Contra alios vero errores eorum,qui Angelos faciunt proximam creationis corporum cauſam,diſputat bene Cyrill.l.2.contr. Iulian.circa fin. & aliquid de hac re dictum eſt in ſuperiori tract.l.4.tractando de poteſtate Angelorum ad immutandam corporalem creaturam. Et in Metaph.diſp.20.ſect.2.oſtenſum eſt, creaturam non poſſe habere propriam creandi virtutem. Adde, nullam eſſe rationem fingendi, creationem corporum potius quam ſpirituum per angelos factam eſſe,vt in ſequentibus dicemus.

Impugnantur reliqui modi errandi.

8 Quarto & vltimo notari hic poteſt error Origenis,quem Auguſtin.dicto libr.11.de Ciuit. à cap. 23. proxime poſt præcedentem Manichæi errorem confutauit. Dixit enim Origenes, Deum non per ſe,nec ex primaria intentione corpora,& viſibiles creaturas produxiſſe, ſed prius creaſſe animas, & ſpirituales creaturas, & occaſione peccati illarum corpora creaſſe,quæ eſſent veluti ergaſtula,& carceres,in quibus animæ, & ſpiritus peccantes detruderentur, vt ibi punirentur, vel purgarentur. Hunc errorem de animabus,& aliquibus alijs ſpiritibus tradit Origen.lib.1.Periar.ca.7. & 8.vbi ait animas eſſe ante corpora, & pro diuerſitate meritorum diuerſis corporibus infundi, quod etiam de ſpiritibus informantibus ſydera iuxta ſuam opinionem affirmat.Et in lib.2.c.8.& 9. iuxta merita vitæ prioris dicit animas diuerſis corporibus in præſenti vita mancipari,quod iterum l.3. ca. 1. repetit. Et ita hunc errorem præter Auguſtinum loco citato tribuunt Origeni Sophron. in epiſt.probata in VI. Synodo act.11.Epiph.in epiſt.ad Ioan. Epiſcop.Hieroſolymit. quæ in eius operibus legitur, & inter epiſtolas Hieronymi eſt 60. & Cyrill. Alexandr. in libr.1.in Ioan. cap. 9. & Theophylus, Alexandrin. epiſt.1.Paſchali,Anaſtaſi.Synai.lib.11. Exaemer.circa finem, vbi refert Methodium varijs Scripturę teſtimonijs illum errorem impugnaſſe. Idem Origeni tribuit, & penè explicat Leonti.lib.de Sectis act.10. tom. 4. Biblioth. Hieronymus etiam, licet alijs locis, tacito nomine Origenis,hunc errorem referat, vt epiſt. 8.ad Demetriad.in fin.& ep.27.quæ eſt epitaphium Paulę, circa finem,& epiſt.139.ad Cyprian.& epiſt.150. ad Hedibiam q.10.vbi ait, hoc eſſe Pythagoræ, Platonis,& Gentilium dogma, quod aliqui ſub nomine Chriſtiano in Eccleſiam introducere tentarunt.Et ſimili modo idem attigit in id ad Galat.1. *Cum placuit ei, qui me ſegregauit ex vtero*, &c. Nihilominus in Apolog.contr.Ruffin.quæ eſt epiſt. 66. ad Pammach. poſt medium aperte declarat,illud fuiſſe dogma Origenis, quod alijs locis ſine inuidia nominis eius improbauit. Vnde Ierem 28.Origenem intelligit,cum dicit, *Delirat hoc loco allegoricus interpres.* Et reiecto errore, ꝓpter calumnias Ruffini ſubiungit, *Compulit me tractator indoctus, & ſectator calumniæ Gruniana aperte ponere aliena vitia, quæ prius cum diſſimulatione dicebam.*

Quartus error Origeni attributus & ab Aug. confutatus.

Eundem errorem in Origene notarũt Sophron. Epiphan. Cyrill. &c.

Notauit etiam Hieron. tum tacito, tum expreſſo Origenis nomine.

9 In hoc vero Origenis dogmate quoddam falſum principium,& multi errores ab Eccleſia damnati continentur. Principium falſum eſt,ſpirituales creaturas ante corporales fuiſſe à Deo conditas, quod licet ad dogmata aperte damnata non pertineat,nihilominus iam eſt improbabile, & à doctrina communiter ab Eccleſia recepta, & approbata alienum,vt in tract.præcedenti lib.1. cap. 3.latè diximus. Primus autem error eſt, animas hominum eſſe eiuſdem naturæ cum Angelis, imò non eſſe niſi quoſdam Angelos ex his, qui peccarunt, qui error ſatis impugnatur ex dictis in eod. lib.1. Secundus,quod animæ hominum ante corpora creatæ ſunt,quod eſt damnatum in Concilio Lateran. ſub Leone X.ſeſſ. 8. & in VI. Synod. act. 11.in epiſtola Sophronij,& refelletur latius in tractatu ſequenti. Tertius eſt, omnes animas,quæ corporibus vniuntur,prius peccaſſe,quod non ſolum animæ Chriſti, & Virginis ſanctiſsimæ iniurioſum eſt,ſed etiam eſt contra innocentiam primorum hominum ante peccatum, & contra generales locutiones Scripturæ Rom.9. *Cum nondum quidquam boni, aut mali egiſſent*:& cap.5. *Regnauit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ*:& Ioan.9. *Neque hic peccauit, neque parentes eius*, &c. Quartus eſt, quem Sophronius in dicta epiſt.intulit,quod *iſtorum corporum, quib. nunc ſumus amicti, impudenter perimunt reſurrectionem*, quia potius ad pœnam, quam ad præmium etiam in beatis pertineret. Et alia ſimilia poſſunt ex dicto errore inferri pręter ipſummet dogma de creatione corporum,quod ſolum occaſione peccati, & in pœnam eius facta fuerit, quod ſomniatum potius quam aliquo fundamento aſſertum eſt, & contra Scripturam, vt mox videbimus.

In prædicto Origenis dogmate falſum principium continetur, & quadruplex error.

Primus error.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

10 Omiſsis ergo erroribus, dicimus primo, Deum per veram, & propriam creationem, id eſt, effectionem ex nihilo mundum hunc viſibilem in eius principio condidiſſe. Aſſertio eſt de fide, vt cõmuniter docent Theologi cum Magiſt. in 2.d.1.& D.Thom.1.p.q.44.art.1.& 2.& q.45.art.1.& 9.& q. 65.artic.1.Hugo Victor. libr.1.de Sacram.p.1.cap.1. Qui omnes ita intellexerunt verbum *creauit*,in dictis verbis Geneſis. Et probatur primo, quia ita in alijs Scripturę locis explicatur, præſertim 2.Mach. 7. *Peto nate, vt aſpicias ad cœlum, & terram, & ad omnia, quæ in eis ſunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.* Et ſic etiam accipiendum eſt illud Eccleſiaſt.18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*: nam creando omnia, non potuit ex aliquo facere, ſic etiam dicitur Pſalm.32. *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt*, vtique virtute ſolius imperij ſui. *Quia ita vocat ea, quæ non ſunt, ſicut ea, quæ ſunt*, vt ad Roman.4.dicitur,& ideo ex non ente,ſeu ex nihilo res in principio produxit, quod eſt proprie creare. Secundo ita definiuit, & declarauit verbum illud Concilium Lateran.ſub Innocen. III. in cap.firmiter, de Deo dicens: *Vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem: angelicam videlicet, & mundanam.* Vbi addendo particulam *de nihilo*, verbum *condidit*, de vera, & propria creatione quaſi per definitionem eius explicuit. Et coniungendo vtranque creaturam, id magis declarauit. Eſt enim euidens, ſpiritualem creaturam non niſi per propriam creationem potuiſſe produci, cum nihil eius ante productionem eius ſupponatur: & eodem modo dicit Concilium, creaturam corporalem ex nihilo fuiſſe productã.

1. Aſſertio de fide contra errores Philoſoph.

Probatur 1. ex Scriptur.

2 Ex Concil. Lateran.

11 Vnde argumentor tertio, ſatisfaciendo ſimul ſecundæ rationi dubitandi in principio poſitæ, quia licet verbum creandi generaliter ſumptum ambiguum ſit, vel communem ſignificationem habeat, nihilominus ex ſubiecta materia ad determinatum modum effectionis definiri ſolet, & debet. Vnde eſt regula Sanctorum, quoties res, quę omnino non erant, creari dicuntur, verbum creandi ſignificare productionem ex nihilo, quia res carens omni eſſe reali, & actuali, tam totali, quam partiali, non eſt capax alterius modi productionis: ſed hoc modo ſumitur, cum dicitur Deus in princi-

3. Ratione, ac ſimul reſponſione ad 2.arg.in n.1.

Patrum regula notanda.

principio creaſſe cælum, & terram: ergo, Doctrina eſt Cyrilli Alexand. l. 5. theſau. cap. 4. vbi inter alia dicit: *Quando nondum producta creari dicuntur, neceſſario de nihilo ad eſſe procedere intelliguntur.* Idem optimè lib. 1. in Gen. in princip. & Chryſoſt. hom. 2. Ruper. & alij. Ac denique Athanaſ. de Incarnat. Verbi in principio: *Ex nihilo, ac pro ſus nunquam extantib. Deum Patrem per verbum ſuum rerum vniuerſitatem feciſſe agnoſcit, cum ad iſtum modum loquitur per verbum ſuum: In principio creauit Deus,* &c. Et in epiſt. quod Nicæna Synodus decreta ſua congruis, & pijs verbis contra hæreſim Arianorum expoſuerit, non longe à principio. *Itane Deus condit, vt homo? Abſit. Deus enim creat, cum vocat ea, quæ non ſunt, ſine vllius rei aut opere, aut opera: homines autem,* &c.

12 *Ratio altera qua etiam ſatisfit primo arg. in nu. 1.* Quarto probatur ratione, ſatisfaciendo ſimul primæ rationi dubitandi, nam ſi res ſimplices, & ſpirituales ſubſiſtentes poſſunt per creationem fieri, à fortiori res corporales ſubſiſtentes. Probatur cõſequentia, tum quia ante productionem ita ſupponuntur nihil eſſe, ſicut res ſpirituales: tum etiam quia ex parte, qua ſunt entia per participationem, non repugnat illis per propriam creationem fieri. Imo quatenus minus perfecta ſunt, facilior videtur eorum creatio. Ex ea vero parte, qua ſunt entia compoſita, non repugnat illis creatio: imo repugnat illas aliter fieri ſaltem in prima, & totali productione ſua. *Compoſita phyſica non niſi per creationem fiunt in prima & totali productione.* Probatur hæc poſterior pars, quia ante productionem cœli nihil illius præexiſtebat: ergo non potuit, niſi ex nihilo fieri, ac proinde creari. Idemque eſt de quolibet elemẽto, cum primum fit ſecundum ſe totum. Altera vero pars non repugnantiæ oſtenditur, quia licet in productione talis compoſiti ex materia, & forma diſtingui à nobis poſsit quaſi partialis productio materiæ, & formæ, ita vt prior ſit per modum creationis, quia licet materia dicatur pura potentia reſpectu formæ, nihilominus habet ſuam entitatem, & partialem exiſtentiam, quam non niſi per creationem habere poteſt, cum prius ſubiectũ non ſupponat: poſterior autem, ſcilicet productio formę ſit per modum eductionis ex materia ordine naturæ ſuppoſita, & tandem productio totius per modum vnitionis partium, vel per modum productionis integræ, & compoſitę ex illis partialibus, quæ ſit proportionata integro termino cõpoſito: licet (inquam) hoc totum detur, nihilominus partiales illæ productiones verè non ſunt productiones, ſed dici poſſunt comproductiones, ſolaque integra productio eſt vera productio, & illa eſt creatio, quia ſimpliciter eſt productio ex nihilo, licet non omnino ſimplex, ſed compoſita, quod non eſt contra rationem creationis, ad quam ſatis eſt, quod ſimpliciter ſumpta ſit ex nihilo. De qua re, & de modo illius actionis compoſitæ videri poſſunt, quæ in Metaphyſica dixi diſp. 15. ſect. 3.

13 *1. Aſſertio contra Origenem.* Dico ſecundo, Deum non per occaſionem peccati, nec in pœnam ſpirituum, qui peccauerunt, ſed per ſe ex primaria voluntate ac intentione ſua mundum hunc viſibilem, & corporalem procreaſſe. Declaratur diſtinctione Damaſc. l. 2. de fide c. 29. dicentis, Deum quædam velle primario, & ex ſua tantum bonitate, & liberalitate inductum: *Eius ſenſus exponitur ex Damaſcen.* quædam vero ſecundario, & quaſi à nobis compulſum. Senſus ergo aſſertionis eſt, creationem mundi viſibilis non ad ſecundariam Dei voluntatem, vt Origenes confinxit, ſed ad primariam referendam eſſe. Quod pertinere cenſeo ad dogma fidei. Primo quidem, quia contraria aſſertio *Probatur 1. à contrario.* neceſſaria ſupponit errores contra fidem, & in illis fundatur, vt iam notaui. Secundo, quia per ſe, *2. Ex Scriptura.* & directe repugnat Scripturæ, tum in ipſa narratione Geneſis. Nam cum dicitur Gen. 1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram,* profecto ſatis indicatur ex primaria intentione, & ex ſua bonitate, ac liberalitate hæc feciſſe. Præſertim quia ſtatim in diſcurſu ſingulorum operum, ac dierum declarãtur ſingula eſſe facta propter alios fines ad rectum ordinem vniuerſi pertinentes, & ideo de ſingulis ſubditur, *vidit Deus, quod eſſet bonum,* & de vniuerſis, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Non ergo reſpiciens ad malum, nec ad punitionem, ſed ad bonitatem, & pulchritudinem ſingula fecit. Vnde Deut. 4. de cælis, ſole, luna & aſtris dicitur: *Quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt,* & cap. 26. in fine, *Faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quas creauit, in laudem, & nomen, & gloriam ſuam.* Et ſic etiam dicitur Prou. 16. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus,* & Paulus ad Coloſ. 1. id ſatis ſignificat, dicens de vnigenito filio Dei, *In ipſo, & per ipſum condita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia,* &c.

Tertiò hęc veritas in dicto cap. firmiter, aperte ſupponitur, cum dicitur, Deum vtramque ſimul 14 condidiſſe naturam, ſpiritualem, & corpoream *3. Ex Concil. Lateran.* ſpecialiter vero quod corpora creata ſint in ſupplicium ſpirituum, qui peccauerunt, damnatur à Leone I. in dicta epiſtol. 91. & à Concilio Bracharenſi I. can. 6. & in V. Synodo generali, vt refert Nicephor. l. 17. hiſtor. cap. 27. & 28. & in VI. Synodo act. 11. quatenus epiſtolam Sophronij recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recenſent, Epiph. hæreſ. 64. in princ. & infra in fragmento ex Methodio, & in dict. ep. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſolymit. Aug. l. de hæreſib. in 43. & ex profeſſo illud impugnat l. 11. de Ciuit. c. 16. & ſeq. & præſertim in 23. & Cyrillus latè, & optime l. 1. in Ioan. c. 9. Gregor. Niſſen. libr. de opific. homin. c. 28. & 29.

Quartò poſſumus ex dictis Patribus ratione oſtendere dictam veritatem, primò ab inconuenienti ex Auguſtino, quia alias non creaſſet Deus 15 *Probatur 4. à poſteriori ex duplici incommodo.* in hoc mundo vnum tantum ſolem per ſe conſulendo pulchritudini, & vtilitati vniuerſi, ſed per occaſionem, quia vna tantum anima ſic peccauit, vt tali corpore mereretur includi. Quod cum proportione dici poteſt de luna, & de numero cœlorum, ac elementorum: quod profecto, & per ſe ſtatim apparet abſurdiſsimum, & repugnat Scripturis ſupra allegatis, quæ longe aliter creationem, & diſpoſitionem huius mundi viſibilis, & omnium partium eius, & finium, ac vtilitatum illarum deſcribunt. Quam cum elegantiſsime propoſuiſſet Dauid Pſal. 103. concludit, *Quam magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua.* Et ideo dixit Sapiens c. 13. à magnitudine ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poſſe creatorem horum videri, quia ipſa vniuerſi ordinatiſsima conſtitutio, & pulcherrimus ordo artificis ſapientiam, & certam intentionem, qua omnia in numero, pondere, & menſura per ſe condidit, oſtendit. Aliud inconueniens eſt, quia iuxta illum errorem non corporalis mors, ſed potius vita eſſet pœna peccati, contra illud Sap. 1. *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium, creauit enim, vt eſſent omnia,* & contra Paulum Rom. 5. & *2. Incommodum.* 1. Cor. 15. Vnde optime argumentatur Cyrillus, ſi anima corpori vnitur in pœnam, inepte & iniuſte malefactores ſupplicio mortis afficerentur, nam hoc modo non punirentur, ſed à pœna, & carcere liberarentur. Et è contrario deberent baptizati, qui plenam remiſsionem peccatorum conſequuti ſunt, ſtatim à corporibus liberari. Nec Chriſtus ſuſcitando Lazarum, illi beneficium contuliſſet, ſed pœnam. Quod argumentum cum alijs ibi late proſequitur.

A priori vero ratio ſumitur ex illo principio, quod creatura corporalis per ſe bona eſt, & Dei etiam bonitatem, ſapientiam ac potentiam mani- 16 *Denique à priori.* feſtat: ergo per ſe, ac primario propter hunc finem facta

facta eſt vel mediate, vel immediate. Vniuerſum enim, vt eſt quoddam totum optime conſtitutũ, ad ſapientiam, & bonitatem diuinam manifeſtãdum creatum eſt: ſingula vero corpora ad optimã eius conſtitutionem proximè ordinata ſunt, & conſequenter cum ſint partes vniuerſi, cum ipſo toto propter eundem finem per ſe ſunt intenta. Vnde eſt illud Eccleſ. 39. *Opera Domini vniuerſa bona valde*, quod de operibus circa corporum conditionem poſtea explicatur. *Confirmatur.* Præterea homo vt animo, & corpore conſtat, per ſe creatus eſt propter DEI gloriam, cuius ſignum eſt, tum quod ex Dei intentione factus eſt, vt ſemper viueret, & nunquam moreretur, tum etiam quia licet propter peccatum moriatur, poſtea in æternum victurus reſurget: non ergo ſola anima, ſed totus homo animo, & corpore conſtans per ſe propter gloriam Dei creatus eſt: ergo corpus hominis non eſt creatum in pænam animæ. Multo ergo minus alia corpora cæleſtia, vel terreſtria. Quia nec informantur animabus rationalibus, vel ſpiritibus intellectualibus, iuxta catholicam ſententiam, nec etiam facta ſunt in ſupplicium, ſed in commodum hominum, ſicut de cælis dicitur in loco citato Deuter. 4. & de terra dicitur Iſaiæ 45. *Ipſe Deus formans terram, & faciens eam, ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur formauit eam.* Et hac ratione videtur dicere Paulus 2. Cor. 3. totum mundum eſſe hominum, quia ad eorum vſum, & commodum creatus eſt: ergo de primo ad vltimum, non ſolum ſpiritus, ſed etiam corpora tam humana, quam reliqua mundana per ſe propter Dei gloriam facta ſunt: non ergo per occaſionem peccantium ſpirituum, nec vt ergaſtula eorum condita ſunt, *ſed omnia creata ſunt, vt eſſent*, ſicut dicitur, Sap. 1. vtique vnumquodque in genere ſuo, & propter bonum vnum, ſeu miniſterium ſuum.

16 *Obiectio pro Origene.* Obijci vero poteſt pro Origene illud Eccleſ. 39. *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt, beſtiarum dentes ſcorpij, & ſerpentes, & romphæa in exterminium impiorum.* Et huc etiam maximè ſpectat ignis inferni, *qui paratus eſt diabolo, & angelis, alijſque ſocijs eius*: ergo ſi non omnes, ſaltem plures creaturæ occaſione peccati creatæ ſunt. Quo argumento etiam vtebantur Manichæi, vt ſuaderent, creaturas, quæ videntur eſſe nociuæ hominibus à malo Deo creatas eſſe. *Soluitur primo.* Sed reſpondemus ad argumentum in primis, nunc nos præcipuè loqui de creatione mundi viſibilis quoad ea corpora, quæ principaliter, & quaſi per ſe ad illius integritatem, & perfectionem pertinent. Nam in miſtis aliqua eſſe poſſunt adeo imperfecta, vt quaſi per accidens reſultent, & generentur ex alijs: & eadem ratione potuerunt aliqua in peccatorum vindictam principaliter creari. *Secundo.* Nec hoc eſt à bonitate Dei alienum, cum ad eius iuſtitiam pertineat. Deinde verbis Eccleſiaſtici opponimus alia eiuſdem Sapientis in eodem capite: *Bona bonis creata ſunt ab initio ſic nequiſſimis bona & mala.* vtique mala illis, id eſt, nociua. Et additur, *Initium neceſſariæ rei vitæ hominum aqua, ignis, & ferrum, ſal, lac, panis ſimilagineus, & mel, & botrus vuæ, & oleum, & veſtimentum. Hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impiis in mala conuertentur.* Quia vel ex illis ſument occaſionem peccandi, vel deſumet illa Deus vt inſtrumenta in vindictam eorum. Sic ergo *ignis grando*, &c. dicuntur creata in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis creationis eorum, ſed quia ex malitia hominum in hunc vſum conuertuntur, & aſſumuntur à Deo, & ideò ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creata. Et ita etiam reſpondent Manichæis Ambr. lib. 3. Exaem. c. 9. & Aug. lib. de Geneſi contra illos cap. 16. Vnde etiam de igne inferni dicimus à Deo conditum eſſe propter complementum, & perfectionem vniuerſi, & vt de ſe aptum eſſet inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, non quidem ad vindictam delictorum, quæ ante corporum creationem præceſſerant, ſed eorum, quæ vel eſſe poterant, vel certe futura eſſe præſciebantur. Neq; etiam ita eſt ille ignis ad pœnam deputatus, vt aliquis ſpiritus informando illum, in eo puniretur: ſed vt ſit inſtrumentum miro modo efficiens, & vt Dei inſtrumentum torquens ſpiritus, tam extra corpus, quam in corpore peccantes.

17 *3 Aſſertio de fide contra varios errãdi modos poſitos n. 5. & 6.* Dico tertio, Deus ſolus fuit primum, & proximum principium creans hoc vniuerſum corporeum, quoad omnia illa, quæ per veram creationem fiunt. Loquor tantum de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt, quia de his, quæ fiunt ex pręſuppoſito ſubiecto, poſtea dicturi ſumus. Sic ergo concluſio eſt contra omnes antiquos errores ſupra relatos, eſtque de fide certa, vt tradit D. Thom. d. q. 65. 1. p. a. 3. & q. 44. a. 1. & q. 45. a. 5. *Probatur 1. ex ſcriptura.* Et prætermiſsis Angelis, de quibus eſt maior ratio, & ſupra dictum eſt, & animabus hominum, de quibus infra ſuo loco dicturi ſumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primo, quia Scriptura ſoli Deo tribuit cœli, & terræ creationem, Gen. 1. Pſalm. 8. 145. 148. Ioan. 1. Actor. 4. ad Hebr. 3. Apoc. 4. & alibi paſsim. Et optimus locus eſt Iſai. 44. *Ego ſum Dominus faciens omnia extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum.* *2. Ex ſymbolis, & Conciliis.* Secundo ita profitemur in omnibus ſymbolis, & fere in omnibus Concilijs, in quibus fidei profeſsio præmittitur, & ſpecialiter in d. cap. firmiter, & Concilio Brachar. I. cap. 13. *3. Ex Patribus.* Tertio tradunt omnes Patres ſcribentes contra prædictos hæreticos, quos ſupra retulimus: & myſterium trium perſonarum diuinarum confirmantes. Inde enim (inter alia) probant, verbum diuinũ eſſe Deum verũ, quia eſt omniũ creator: nam *oĩa per ipſum facta ſunt*, Ioã. 1. & quia per ipſũ facta ſunt ſecula, *portatq; oĩa verbo virtutis ſuæ*, vt dicitur ad Heb. 1 Atq; eodẽ modo de Spiritu ſancto argumentãtur Iren. l. 1. c. 19. & Ambr. l. 1. de Spir. ſanct. c. 3 & Baſil. l. de Spirit. ſanct. c. 16. ex illo Pſal. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſũt, &c.* Eodemq; modo argumẽtatur Amb. lib. 2. de Spir. ſan. c. 5. ex illo Pſal. 103. *Auferes ſpiritum eorum &c.* Et ſimilia habet Cyril. Dialog. 7. de Trin. cir. fin. & in l. de argum. quod Spirit. ſanct. ſit Deus in principio. Et hoc argumento ſępe vtuntur Patres contra Arianos, & Sabellianos, Athan. ſerm. 3. contra Arrian. Baſil. l. 4. cont. Eunom. & alij

18 *4. Ex ratione.* Quarto poſſumus ratione argumentari, quia ſi præter Deũ fuiſſet alia cauſa ꝓxima creationis corporalium rerũ, vel illa eſſet cauſa principalis ꝓpinqua, vel inſtrumẽtalis: vtrunq; a. eſt falſũ. De priori ꝓbatur, qꝛ ꝓxima virtus creãdi per modũ cauſę principalis creaturæ capacitatẽ excedit, & ad omnipotentiã Dei ptinet, & ideo Eccl. 1. dicitur. *Vnus eſt altiſſimus, creator, omnipotẽs*, & Ier. 32. dicitur, Deũ feciſſe cælum, & terrã in fortitudine ſua magna, & brachio extento, p quæ verba infinita Dei potẽtia ſignificatur, & ad creandũ neceſſaria eſſe indicatur An vero hoc poſsit etiã ratione naturali demonſtrari, dixi late in Metaph. diſp. 20. ſect. 2. De altera, ſeu inſtrumẽtali cauſa dixi qdem in dict. loc. ſect. 3 id non repugnare de potẽtia abſoluta, qd nunc etiam probabilius eſſe credo, idq; ſatis doctè diſputat & confirmat Dan. Malon. in 2. d. 1. diſp. 3. Nihilominus de facto certiſsimũ eſt, Deũ nullo tali vſũ fuiſſe inſtrumẽto. *Deus de facto non vſus eſt inſtrumento ad creandum.* Tum quia Scriptura, & Patres ſoli Deo illam actionem tribuunt, & abſolute oẽm aliam cauſam excludunt. Tum etiã, quia Deus tali inſtrumento non indigebat, vt per ſe notum eſt: tum deniq; quia nulla creatura habet natura ſua, quod ſit tale inſtrumentum, vt in citat. loc. oſtendi, ſed ſi aſſumi, aut eleuari poteſt, vt ſit tale inſtrumentum, id eſt, miraculoſè, & ſupernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum conſentaneo, & ſine ſpecialibus miraculis

culis operatus eſt, vt poſtea etiam dicemus.

Obiectio contra proximè dicta.

19 Contra hanc veritatem expendi poteſt nomen *Elohim* quod in Hebræo ponitur Gen.1.vbi nos legimus, *in principio creauit Deus* nam *Elohim* Deos potius ſignificat. Vnde ſub illo nomine comprehendi videntur Angeli tanquam creationis cæli, & terræ cooperatores, in hoc enim ſenſu ſolet plurale illud nomen in Scriptura vſurpari.

Eius dilutio.

Reſpondetur neminem vocem illam in dicto loco Geneſis in hac ſignificatione accepiſſe, vel expoſuiſſe: nec verbum ſingulare *creauit*, illam admittit, quod oſtendit aperte vnum tantum fuiſſe rerum omnium creatorem, ſicut rectè vulgatus interpres vertit. Multi verò ex Catholicis volunt, ibi ſignificatum eſſe à Moyſe Trinitatis myſterium: nam plurale *Dij* poſitum eſſe dicunt propter trinitatem perſonarum, ſingulare autem verbum *creauit*, propter vnitatem naturæ potentiæ, & voluntatis: interpretem vero non potuiſſe in Latino idiomate illud myſterium ita ſignificare, quia Latina vox illam Deorum appellationem tribus perſonis tribuere non permittit. Alij vero nullum putant ibi latere myſterium, ſed phraſim illam & modum vſurpandi plurale pro ſingulari, eſſe idiotiſmum ſpecialẽ linguæ Hebraicæ, in multis alijs ſacrę ſcripturę locis vſitatum, vt late diſput. Bened. Pereira circa illa verb. Gen. Quod ſatis próbabile mihi videtur: iuxta vtranq; vero dicendi rationem obiectio ſoluitur, & nullius momenti eſſe perſpicitur.

CAPVT II.

An Deus in principio temporis cælum, & terram creauerit.

Varii de mundi initio errores.

1 IN hoc puncto aliqui Philoſophi errarunt, ponentes mundum æternum, ex quibus aliqui poſuerunt illum improductum, alij productum per neceſſariam emanationem: cuius ſententiæ præcipuus auctor cenſetur Ariſtoteles 8. Phyſicor. & 2. de gener. & 1. de cœlo c.10. & 12. Metaph. c. 6. quem Commentator, & alij ſequuti ſunt. Plures vero antiquiores Philoſophi mundum in tempore factum eſſe crediderunt, vt idem Ariſt. refert, quamuis errauerint ponendo aliquid æternum, ex quo mundus factus fuerit. Et ſimili modo aliqui hęretici errarunt, materiam æternam ſimulq; increatam, & ingenitam, ponentes, quos inferius referemus, & impugnabimus. Aliquid autem eſſe à Deo creatum, quod ſit etiam æternum, nullus hæreticus aſſeruit. Præmiſſo autem nunc puncto de creatione materiæ, de quo in ſequentibus dicemus, nunc de ſolo initio mundi, quem à Deo creatum eſſe capite præcedenti oſtendimus, diſputamus. Nec inquirimus, an potuerit eſſe ab æterno, id enim philoſophicum potius eſt, quam theologicũ, quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis neceſſariam connexionem habet, & ideo punctum illud in Metaphyſic. diſp. 20. ſect. vlt. tractauimus: nunc vero de facto, quod non niſi per diuinam reuelationem ſciri certò poteſt, diſputamus.

1. Aſſertio catholica, & principalis.

2 In quo in primis veritas catholica oſtendenda eſt, quæ docet, mundum vniuerſum non eſſe æternũ, ſed habuiſſe ſui eſſe, ſuæque creationis principium. Probatur primo ex Scriptura, quæ docet, Deum fuiſſe ante mundum, vel quando mundus

Probatur 1 ex Scriptura

nondum erat. Eph.1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem*, in re enim æterna non datur eſſe poſt non eſſe, neq; fieri, aut cogitari poteſt, quod ante illam aliquid pręceſſerit: ergo ſi Deus eligens, eiuſque eligendi actus fuit ante mundi conſtitutionem, certe non potuit mundi creatio eſſe ab æterno, nec mundus ipſe æternus. Et eodem modo probat eandem veritatem illud Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.* id eſt quam apud te habui antequam mundus eſſet, ſeu ante tempus, & ex æternitate, ita enim illa litera conſtruenda, & intelligenda eſt, vt omnes Patres docent, qui inde colligunt gloriam, & maieſtatem Verbi eſſe æternam, mundum autem non eſſe æternum, vt videre licet in Chryſoſtom. & Cyrill. *ibi*, Ambr. 4. de fid. c.6. & alijs cont. Arrian. ſcribentibus. Et idem probant verba Sapientiæ Prou. 8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.* Nam inde euidenter ſequitur, nihil factum eſſe æternũ, quia nihil eſt ante id, quod eſt æternum. Et ſimile eſt illud Eccl. 24. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.*

Probatur 2. ex Concil. & Patrib.

3 Secundò definita eſt hæc veritas in Concilio Lateran. ſub Innoc. III. relato in cap. firmiter, de ſumm. Trinit. Et in VI. Synodo act.11. idem tanquam dogma fidei profitetur Sophron. in ſua ep. quam Concilium recipit. Et conſentiunt Patres omnes, Hilarius Pſal.148. *In creatis nihil admitti æternum.* Idem Cyrill.12. theſ. c 13. inde colligens, Verbum non eſſe creaturam. Quod argumentum frequens eſt apud Patres contra Arrian. Athan. lib. de Decret. Nicænæ Synodi, Baſil. libr.2. cont. Eunom. Damaſc.1. de fide cap.8. Idem docent Patres exponentes verba Geneſ.1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, vt in vltima par. huius cap. videbimus.

Dubium pro ratione aſſertionis aſtruenda diſcutitur.

4 Vt ratione probetur aſſertio dubitari ſolet, vtrum veritas aſſertionis poſitæ demonſtrari poſſit. In quo in primis diſtinguendum eſt inter mundum vniuerſum vt eſt vnum artificiale, ex cælo & elementis partim quieſcentibus, partim ſuis motibus agitatis compoſitum, & inter ſingulas res vniuerſi. Item diſtinguendum eſt inter demõſtrationem quod nec mundus, neq; vlla res mundi ſit æterna: vel tantum quod probari non poſsit, rem aliquam creatam eſſe æternam. Primum ergo dicimus, poſſe demonſtrari fuiſſe poſsibile, mundum, & omnes, ac ſingulas res eius potuiſſe in tẽpore creari, ita vt nulla earum fuerit ęterna, vel (quod perinde eſt) poſſe demonſtrari, non eſſe impoſsibile, res omnes mundi in tempore incepiſſe.

Eius primũ pronunciatum, ſeu aſſertio 2. in ordine ac minus principalis.

Hoc quidem eſt contra Ariſtotelem, qui putauit ſe oppoſitum demonſtraſſe. Probatur autem, nam inprimis res iſtæ ſiue in tempore, ſiue ex æternitate fiant, debent ex nihilo fieri, vt ſupra, & in Metaphyſica probatum eſt, quapropter ex hac parte non magis repugnat fieri in tempore, quam in æternitate, vel è contrario.

Probatur ratione.

Deinde fiunt à Deo libere, & non ex neceſsitate naturali, quia Deus sũmè liber eſt, & Dominus omnium, ac ſibi ſufficiẽs, neq; ad ſuam completam beatitudinem creaturis indiget: ergo ex hac parte nulla neceſsitas fuit creandi res æternas, ac proinde nec repugnantia eſſe potuit creãdi illas in tempore. Deniq; neq; ex parte creaturarum cogitari poteſt aliqua repugnantia, cum ipſæ de ſe non habeant eſſe, ac proinde ſint veluti indifferentes, vt illud, quando ſibi datum fuerit, recipiãt. Neq; etiam ex parte Dei, quia ſi aliqua cogitari, vel Ariſtotelem decipere, potuit maximè quod non poſſet Deus ex æternitate non creans incipere in tempore creare ſine mutatione ſui: at hoc falſum eſt. Quia potuit Deus ex æternitate habere propoſitum efficax, & immutabile creandi in tali puncto, & ex vi eius, actu, ſeu ad extra poſtea creare ſine vlla ſui mutatione.

Vide Perer. libr.15. de princip. natur.

Auerrois inſtantia excluditur.

5 Sed inſtat Auerr. 8. Phyſic. comm. 15. quia non poteſt à volũtate antiqua, actio noua prodire, ſicut è cõtrario à volũtate noua actio antiqua prodire non potuit. Reſpondeo, dupliciter intelligi voluntatem eſſe antiquam, primo vt non tantum ſit antiqua, ſed (vt ita dicam) etiam antiquata, nimirum, quia fuit, & tranſijt, & non permanet, neque in ſe, neque in virtute ſua: vel quia voluntas eſt antiquior actione, non tamen pertranſijt, ſed perſeuerat. In priori ſenſu vera eſt aſſumpta propoſitio, quia quod non eſt, iam agere non poteſt

poteſt,etiamſi aliquando fuerit. Sed in hoc ſenſu ineptè aſſumitur in præſenti illa propoſitio, quia voluntas Dei,etiamſi æterna ſit, non eſt illo modo antiqua,quia non tranſit, nec eſt æterna tantum à parte antè, ſed ſimpliciter in æternum permanet. At vero propoſitio aſſumpta intellecta de voluntate antiqua iſto poſteriori modo, euidenter falſa eſt, quia ſi voluntas antiqua durat cum actione,quæ de nouo fit, non poteſt efficacitatem eius impedire,quod antea fuerit.Imo in creata,& mutabili voluntate,etiamſi antiqua voluntas actu,& formaliter non perſeueret, ſi ſaltem virtus eius duret,poterit nouam actionem efficere,ſicut motio manus in ſcribente,vel citharizante interdum eſt à præterita voluntate, cuius virtus perſeuerat, quomodo ſolent Theologi diſtinguere virtualem voluntatem à formali. Et in motu phyſico ſæpe à contactu antiquo procedit nouus motus per virtutem relictam,ſeu impetum:multo ergo magis voluntas æterna Dei in ſe formaliter perſeuerans poterit nouam actionem in momento, ab ipſamet ab æterno præſcripto,elicere. Et ideo non eſt ſimilis alia comparatio, quæ fit voluntatis nouæ ad antiquam actionem, nam voluntas eo ipſo quod noua eſt,non poteſt eſſe æterna,vel exiſtens in tempore antiquo,&ideo mirum non eſt,quod ab illa non potuerit actio antiqua prodire.

6 *Altera Ariſtotelis inſtantia.*

Sed vrget vlterius Ariſtot. 8. Phyſicor. text. 10. & 12.Metaph.ca.6.quia ſi voluntas interna eſt antiquior actione, ſeu productione externa: ergo cauſa mundi eſt prior effectu ſuo,non tantum natura,ſed etiam duratione reali: ergo præceſsit tẽpore ſuum effectum,quia realis prioritas in duratione,non poteſt eſſe ſine tempore, quia tempus non eſt niſi duratio,in qua prius,& poſterius realiter inuenitur: ergo præceſsit tempus ante mundum. Hoc autem eſt impoſsibile, quia tempus eſt non ſine motu cæli, nec motus ſine cælo, nec cælum ſine mundo:ergo impoſsibile eſt, aliquid eſſe prius duratione reali,quam mundus: ſicut etiam impoſsibile eſt aliquid eſſe prius, quam tempus, quia ipſum *prius*, & *aliquando*, & *fuit* ſunt temporis differentiæ. *Confirmatur* Confirmant hoc Proclus, & Auerr. quia ſi daretur prius, in quo non eſſet hic mundus,ſpatium illud,quod nunc hic mundus replet, vacuum eſſet: at non poteſt dari vacuum: ergo non potuit dari duratio, in qua mundus non fuerit,ac proinde non potuit non eſſe æternus.

7 *Reſponſio ad inſtantiam Ariſt.*

Reſpondeo, has obiectiones magis in verbis, eorumque abuſu, vel malè intellecta ſignificatione, quam in re conſiſtere. Dico enim, ſi ſermo ſit de tempore phyſico, materiali, ac ſuo modo corporeo, quod eſt veluti vniuerſalis menſura corporalium motuum:ſic potuiſſe aliquid eſſe,quando tale tempus non erat,ſeu priuſquam eſſet:imò ſtatim oſtendemus neceſſariò ita fuiſſe.Neque inde ſequitur, aliquid temporis fuiſſe ante totum tempus.Primo quidem,quia in illis locutionibus aduerbia illa *quando*, *prius*, & *antequam* indicant quidem aliquam durationem realem, non tamen quæ ſit tempus phyſicum, ſed quæ ſit æternitas, vel etiam poſſet eſſe æuum, vel aliqua duratio permanens,ſi Deus vellet Angelos, vel cælum empyreum,vel aliquid aliud ante cælum primum mobile creare.Imo de facto ipſummet corpus cæleſte primi mobilis fuit prius ſuo motu ſecundum aliquam durationem realem, quæ non fuit tempus, nec pars eius,vt infra oſtendemus. Secundo,quia illæ particulæ comparatiuæ *prius*, vel *antequam*. licet poſitiuæ videantur,non ſignificant poſitiuam habitudinem, ſed negationem alterius rei ſimul cum alia coexiſtentis. Sic enim dicitur Deus eſſe antequam quicquam faceret, quia in ſua æternitate extitit,nulla re alia illi coexiſtente: & ſimiliter dicitur eſſe prius quam mundus, quia habuit eſſe ſine alterius rei,ſeu mundi coexiſtentia. Quia vero non poſſumus hanc negationem concipere, aut explicare, niſi per modum poſitiuæ habitudinis,aut comparationis ad noſtrum tempus, ideo vtimur eiſdem terminis, quibus differentias, ſeu partes noſtri temporis ſignificare ſolemus, dicendo *quando*, *ante*, vel *prius*, per quas particulas non reale tempus,ſed imaginarium, ſeu potentiale ſignificamus,nam modo noſtro intelligendi concipimus ante reale tempus infinitam quandam imaginariam durationem,in qua tempus reale eſſe potuiſſet, re tamen vera nihil eſt præter diuinam æternitatem, vt in compendio etiam Metaphyſicæ Ariſtot.l.12.ca.6.breuiter attigi.

8 *Ad confirm ex Proclo, &c.*

Vnde patet reſponſio ad confirmationem. Primo enim negamus ſequelam, ſcilicet, vacuum eſſe debuiſſe, ſi mundus aliquando non fuit: nam vacuum dicit ſuperficiem realem aptam repleri corpore, & non repletam, & ita ex parte fundamenti,ſeu continentis, aptitudine dicit ſpatium reale: hoc autem tunc non fuit ante mundum, quia nullum corpus,vel realis ſuperficies fuit, ſed ſpatium,quòd imaginarium vocari ſolet,quod in ſe non poſitiuum quid, ſed tantum negatiuum eſt,à nobis autem inſtar poſitiui concipitur, & ideo aduerbijs localibus illud ſignificamus. Et ſic dicimus,extra mundum nihil eſſe, neq; vacuum, ſed ſpatium imaginarium: ſic enim etiam Ariſtoteles ipſe dixit,extra cælum neq; locum, neq; vacuum,neq; tempus eſſe.1.de cælo ca.9.text.99. Addimus vero (quod Ariſtot. non concederet, quia diuinam omnipotentiam non eſt aſſequutus)potuiſſe Deum non ſolum mundum denuo creare, ſed etiam facere,vt ante mundum ſenſibilem nobis,& ante tempus primi motus vacuum præceſſerit,creando,v.g.cælum empyreum ſolum,& totam eius capacitatem, & concauam ſuperficiem nullo reali corpore replendo. Quia licet hoc non ſit ſecundum naturæ ordinem,non implicat contradictionem, nec defuerunt Patres, qui ita factum eſſe ſignificauerint, vt poſtea videbimus.

9 *2. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 3 in ordine bipartita.*

Secundo dicendum eſt,poſſe efficaciter demonſtrari, mundum hunc viſibilem non potuiſſe eſſe æternum quoad ſucceſsiones generationum, & corruptionum, vel ſucceſsiuas alterationes, aut alias quaſcunq; diſcretas mutationes,per quas res aliter ſe habeant.quam prius realiter, & poſitiuè ſe haberent. Nec item, quoad motum phyſicum cæleſtem, & conſequenter nec quoad tempus eius, quantumuis continuum. Hanc aſſertionem virtute tradidi in Metaph.diſp.20.ſect.6.vbi oſtẽdi,res permanentes ab æterno creari potuiſſe non tamen ſucceſsiuas. Nam ex hoc principio euidenter ſequitur nec generationum, & corruptionum ſucceſsionem quaſi diſcretam, nec motum continuum primi mobilis, ac proinde nec tempus ex tota æternitate eſſe potuiſſe. Quæ fuit etiam ſententia Durandi in 2.d.1.q.3.quam multi moderni ſequuti ſunt, aliqui quoad vtranque partem, alij quoad priorem tantum.

10 *1 Partem vt quidam probent.*

Solet autem illa pars de ſucceſsione generationum à multis probari ab inconuenienti ſpeciali, quod in ſpecie humana ſequeretur, ſcilicet, quod nunc ſimul durarent animæ actu infinitæ, quia cum ſint immortales omnes, quæ ſucceſsiuè creantur, ſimul perſeuerant: ſi autem ſeries generationum fuiſſet æterna, infinitæ animæ ſucceſsiuè creatæ fuiſſent,& conſequenter nunc etiam ſimul permanerent. Propter quod inconueniens aliqui fatentur,fieri non potuiſſe, vt hominum generationes fuerint per ſucceſsionem perpetuam ab æterno,quanuis in generationibus aliarum rerum, quarum formæ corruptibiles, vel mortales ſunt, admittant illam ſucceſsionem infinitarum generationum,

Diſplicet tamen probatio. rationum, & corruptionum fuiſſe poſsibilem. Re tamen vera non loquuntur conſequenter, quia ſi non eſt impoſsibile, quod infinitæ animæ equorum fuerint per ſucceſsionem eductæ de potentia materiæ, & tranſierint, non eſt cur ſit impoſsibile animas hominum ſimiliter fuiſſe creatas ſucceſsiue in numero infinito, quia non eſt minor infinitas in vno numero, quam in alio, neque inducit ſpecialem repugnantiam, quod vnus numerus totus ſimul conſeruetur, & non alius: tum quia hoc eſt materiale ex parte rerum, & ad formalitatem (vt ſic dicam) nihil refert, tum etiam, quia poſſet Deus, ſi vellet, animas etiam equorum ſeparatas conſeruare, neque illi eſſet difficilius oẽs ſimul conſeruare, quam ſucceſsiuè producere: neque etiam ex parte ipſarum rerum poteſt in hoc ſpecialis repugnantia aſsignari. Quare in huiuſmodi argumentis, quæ in hoc puncto ex alio de repugnantia infiniti ſumi ſolent, non magnam vim facio; quia ſunt lubrica, & incerta, & fortaſſe non probant, omne infinitum eſſe impoſsibile, & hoc ſaltem veriſsimum exiſtimo, in numero rerum permanentium non magis repugnare eſſe infinitum ſimul, quam ſucceſsiuè, id enim conuincit ratio facta, & fatetur D. Thom. 2. con. gent. c. 38.

11. *Vera probatio.* Propria ergo, & efficax ratio illius partis eſt, quia non potuit ſpecies hominum, vel equorum, vel quarumlibet rerum corruptibilium tota trãſire de non eſſe ad eſſe, per generationum ſucceſſionem, ſed neceſſarium fuit, vt in aliquo, vel aliquibus indiuiduis per creationem actualem exiſtentiam acceperit. Hoc ſecundum fidem certum eſt tum quia omnes ſpecies creatę de ſe nihil ſunt, & ideo non poſſunt abſolute accipere eſſe, niſi per eductionem ex nihilo, ac ſubinde per creationem: tum etiam quia perfectiores ſpecies rerum immaterialium non poſſunt aliter exiſtere: ergo nec ſpecies corruptibiles: tum deniq; quia ſpecies non accipit eſſe, niſi in aliquo indiuiduo: no poſſunt autem omnia indiuidua alicuius ſpeciei collectiuè ſumpta eſſe per generationem producta, ita vt vnum ſit genitum ab alio, & illud ab altero, & hoc ab alio, & ſic in infinitum, ſed neceſſario ſiſtendũ eſt in aliquo non genito ab alio indiuiduo illius ſpeciei, ac ſubinde immediatè creato à Deo. Alioqui non omne eſſe exiſtẽtiæ talis ſpeciei ad Deum tanquam ad primum, & proximum fontem totius eſſe reduceretur, quod eſt contra eſſentialem dependentiam omnium creaturarum à Deo, ad quam pertinet, vt tandem omne eſſe ad ipſum vt ad primam, & proximam cauſam referatur, vt latius in Metaphyſica diſp. 29. ſect. 1. n. 32. & ſequentibus vſque ad 37. oſtenſum eſt.

12. *Obiectio cõtra proximam probationem.* Vt autem magis hæc ratio explicetur, obijci poteſt, quia de facto videmus, ſpecies rerum corruptibilium productas eſſe in rerũ natura ſine propria creatione alicuius indiuidui, nam in ipſa ſpecie humana nullus homo etiam primus ex nihilo factus eſt, ſed ex præcedenti materia formatus, & ſimiliter alia mixta ex pręiacentibus elementis facta ſunt, plantæ, herbæ, & bruta terreſtria ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre: ergo non eſt neceſſe, vt ſpecies incipiat in aliquo indiuiduo immediate à Deo creata.

Soluitur primo, Reſpondetur primò, non eſſe contentioſe inſiſtendum in verbo *creandi*, nam in hoc ſolum efficacia rationis cõſiſtit, quod non poteſt in omnibus indiuiduis vnius ſpeciei dari proceſſus emanationis proximæ vnius ab alio, ſed neceſſario ſiſtendum eſſe in aliquo, qui immediatè à Deo profluxerit, ſiue per rigoroſam creationem immediatam, ſiue per aliam actionẽ Dei propriam, quia licet ſit ex præiacente materia, eſt diſtincta à generationis modo, quo vnum indiuiduum ab altero eiuſdem ſpeciei generatur.

Soluitur amplius. Vnde ſecundo additur, talem Dei actionem, licet præciſe ſpectata, & condiſtincta à creatione, & conſeruatione non ſit rigoroſa creatio, vocari nihilominus creationẽ in Scriptura, quia tota productio illius indiuidui vt à Deo ſolo eſt, includit creationem materiæ, & æquiualet creationi totius, ac ſi in principio ſimul totum, vna actione compoſita fuiſſet productum, ſicut de cœlis, & elementis in capite præcedenti n. 12. declaratum eſt.

Vnde ſi quis inſtet, quia nonnullæ ſunt ſpecies rerum corruptibiliũ, quæ in nullo indiuiduo immediatè producũtur à Deo, ſed vel à ſole, aut cœlis, vel alijs aſtris, vt ſunt mineralia, & plures ſpecies plantarum, ſeu herbarum, aut animalium imperfectorum: eadem danda eſt reſponſio, ſeruata proportione. 13. *Inſtantia expeditur iuxta iam dicta.* Nam hoc non contingit, niſi in ſpecieb. imperfectis, quæ à cauſis creatis ſuperioribus per productionem ęquiuocam generari poſſunt. Quæ ſpecies in duplici ſunt differentia. *Specierum imperfectarum duplex modus generationis.* Aliquæ ita ſunt imperfectæ, vt indiuidua earum non habeant virtutem generandi, & ideo in eis nõ eſt emanatio vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei per vniuocam generationem, ſed ipſa ſpecies in omnibus indiuiduis ſuis à cœlo, vel ab aliqua ſimili cauſa eminentiori in omnib. ſuis indiuiduis immediate produci poteſt. Et tũc reductio ad Deum fit mediatè ipſa ſuperiori cauſa creata, quia ſi ſpecies mineralium, v. g. vel herbarum incepit immediatè per actionem Solis, virtus ipſius Solis ad ſuperiorem cauſam referẽda eſt, & in ea reductione tandem ſiſtendũ eſt in cauſa proxima creata, quæ à Deo ſolo immediatè manauerit, & talis cauſa reputatur tanquam primũ indiuiduum eminenter continens inferiorem illam ſpeciem. *Alter modus generationis* Aliquæ verò ſunt huiuſmodi ſpecies imperfectæ generabilium rerũ, in quib. indiuidua vtroq; modo fieri poſſunt ſcilicet per vniuocam generationẽ vnius indiuidui ab alio, & per immediatam productionẽ æquiuocam cauſæ ſuperioris. Et in his etiam nõ poteſt procedi in ſucceſsionib. generationũ vniuocarũ, quin ſiſtatur in aliquo indiuiduo nõ producto per talẽ generationẽ, nec ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, ſed vel à Deo, vel à cœlo, quod prius à Deo immediate manauerit. Atque ita in omnib. rerum ſpecieb. abſolute verum eſt productionem ſpeciei neceſſario reducendã eſſe ad aliq̃ emanationem, quæ immediatè à Deo fit. Sed quia id facilius cernitur in ſpecieb. perfectis viuentiũ corruptibiliũ, quarũ indiuidua nõ poſſunt naturaliter produci, niſi per generationẽ vniuocã vnius indiuidui ab alio, ideo de illis maxime loquuti ſumus. Eſt ergo euidẽs illud principiũ, quia ſpecies non fit, niſi in aliquo indiuiduo, non poteſt a. in omnib. indiuiduis fieri per vniuocã emanationẽ vnius ab alio: ergo ſiſtendum eſt in aliquo non ſic producto.

14. *Concluditur ſuperior vera probatio.* Hoc ergo principio poſito euidẽter cõcluditur, ſeriem generationũ vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei, non poſſe eſſe æternam. Quia neceſſario ſiſtendum eſt in aliqua prima, quæ æterna non fuerit, neq; ab illa vſq; ad vltimã præceſſerint generationes infinitæ à parte ante, quia in aliqua prima, & nõ æterna neceſſario ſiſtendũ eſt. Probatur hoc quia neceſſario perueniendum eſt ad aliquam generationem factam ab homine, v. g. non genito ab alio, ſed immediatè producto à Deo, vt probatum eſt. Vel igitur homo ille factus eſt ab æterno, vel in temporis initio, ſi in tempore omnino tollitur productio æterna: ſi vero ille creatus ponatur ab æterno, neceſſe eſt vt inter creationem illius, & generationem prolis ab ipſo productæ æternitas quædam, & infinita duratio imaginaria ſeu obiectiue poſsibilis ſucceſsiue præceſſerit: ergo neceſſario danda eſt prima generatio propria in tempore facta. Minor probatur facile, quia homo creatus, & alius ab illo genitus non poſſunt eſſe ſimul duratione, quia

quia generatio hominis non fit in inſtanti: ergo neceſſario homo generans, & non genitus antiquior eſt homine à ſe genito: ergo præcedit duratione: ergo æternitate, ſi ab æterno ponitur creatus. Quam rationem in citato loco Metaphyſicæ latius proſequutus ſum. Et æquè procedit, ſiue vnus tantum homo, ſiue plures in quocunq; numero ponantur ab æterno creati, quia eadem proportione, ſi omnes genuerunt, in tempore genuerunt: ac proinde generationum ſucceſsiones ab hominibus illis manantes in numero tantum finito eſſe potuerunt, nec potuit illa ſeries, ſeu ſucceſsio eſſe æterna quoad ipſas generationes. Quoad hanc ergo partem non potuit mundus eſſe æternus.

15 *Pro 2. parte aſſertionis de motu continuo cœli non dari firmas probationes ſentit Vaſq. 1 p. diſp. 177. cap. 5.*

Nihilominus tamen quoad alteram partem de motu continuo cæli aliqui contendunt, non ita efficaciter demonſtrari, non potuiſſe eſſe æternum ſicut de generationum ſerie. Quia rationes, quibus id oſtendi ſolet, ſolui poſſunt. Ego vero contrarium cum Durando dixi *in dicta diſputat. 20. Metaph. ſect. vlt. & diſp. 29. ſect. 1. num. 9.* Et eandem defendit Daniel Malon. loco infrà citando, vbi quibuſdam rationibus, quæ ſupponunt, infinitum eſſe impoſsibile, vel non poſſe pertranſiri, vtitur. Sed illis nunc prætermiſsis, aliæ, quæ ex conditione æternitatis, & productionis in ea factę ſumuntur, mihi rem demonſtrare videntur non minus efficaciter, quam illæ, quæ de ſucceſsione æterna generationum factæ ſunt.

Probatur tamen efficaciter primò.

Probatur ergo primò, quia cælum, v. g. ſi ab æterno crearetur, deberet neceſſario in certo ſitu, & diſpoſitione creari: ergo in illa eadem diſpoſitione, & eodem ſitu permanſurum erat neceſſario per infinitam durationem: ergo non potuit motus eius ex æternitate incipere, ſed initium temporale neceſſario habere debuit. Conſequentiæ ſunt euidentes ex dictis in puncto proxime præcedente. Antecedens autem probatur, quia creatio etiamſi æterna, neceſſario futura eſt de re definita, & ſingulari, & ſecundum omnes conditiones exiſtentiæ determinata, vna autem ex his conditionibus eſt ſitus, & vbi definitum: ergo etiam in illo debuit habere certam diſpoſitionem ex vi ſuæ creationis in loco, in quo creatus eſt. Ita vt non ſolum totum in tali loco totali, ſed etiam pars eius in definito loco partiali creata ſit, vt ſol in Oriente, vel in Occidente, vel in aliquo alio certo ſitu totius ſui circuli.

16 *Aduerſariorum euaſio*

Sed aiunt, hoc argumentum ſupponere, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe, in aliquo determinato ſitu, quod repugnat hypotheſi de creatione æterna, & petit principium, nam hoc eſſet probandum. Vnde reſpondent diſtinguendo propoſitionem aſſumptam, quod cælum debuit creari in determinato ſitu. Nam vel hoc intelligitur de primo puncto creationis, & ſic negatur aſſumptum, quia non datur tale punctum primum, & conſequenter nec determinatum ſitum admittere neceſſe eſt. Vel illud intelligitur de productione cæli abſoluta, & ſic aiunt, productum eſſe in determinato ſitu continuata creatione, & ſecūdum illam in quouis ſitu fuiſſe productum.

Expugnatur

Hæc autem reſponſio non ſolum non ſatisfacit, verum etiam ſatis concipi non poteſt. Et in primis falſum eſt, nos ſupponere in argumento, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe: ſolum enim ſupponimus, debuiſſe produci per æternam productionem indiuiſibilem, & quæ ſit tota ſimul, & hanc dicimus, debuiſſe neceſſario in ipſa æternitate terminari ad cęlum in determinato ſitu creatum, & ad definitum vbi, cum ipſa ſubſtantia cæli, & ex vi eiuſdem actionis concreatum. Quia hoc eſt de ratione omnis phyſicæ actionis ad extra: illa autem creatio licet eſſet æterna: phyſica, & realis, ac ſingularis eſſet. Et hinc inferimus, illum ſitum debuiſſe neceſſario eſſe primum in tali corpore, non quidem primum per modum primi inſtantis, ſeu per exiſtentiam in primo inſtanti eſſendi, ſed primum per coexiſtentiam æternam, & per negationem prioris, quia & determinatus eſſe debuit, & ante illum nullus alius ſitus pręcedere potuit. Ex quo tandem concludimus, illum met ſitum neceſſario debuiſſe immutatum permanere per æternitatem, & infinitam aliquam durationem imaginabilem, ſeu poſsibilem, ac proinde motum neceſſario debuiſſe in tempore incipere. Vnde parum refert, quod illa creatio ſit etiam cōſeruatio æterna, quia ſicut eſſet creatio, & conſeruatio æternæ ſubſtantiæ, ita eſſet concreatio, & conſeruatio æterni ſitus, quod repugnat æternitati motus.

17 *Probatur ſecundo pars prædicta*

Secundo explicatur amplius vis huius rationis, quia conſeruatio ſubſtantiæ cæli, quæ non eſt niſi continuata creatio, diſtincta actio eſt à motione locali cæli, vt eſt per ſe notum, tum quia talis motio non ſequitur ex vi talis creationis, vel conſeruationis, tum etiam quia ſunt à diſtinctis proximis agentibus, nam conſeruatio eſt immediatè à ſolo Deo, ſicut creatio, motus autem localis eſt immediatè ab intelligentia creata, & à Deo tantum vt concurrente cum illa, vt ſupponimus, & motum ſic factum putauit Ariſtoteles, fuiſſe æternum, & dicti auctores putant fuiſſe poſſibilem. Contrarium vero probamus ex eo, quòd dum res creatur ſiue in tempore, ſiue in æternitate, neceſſario habet determinatum ſitum proxime concreatum ab illo ſolo, à quo res creatur, & per illius intentionem, & voluntatem talem determinationem habentem, neque aliter intelligi poteſt determinata voluntas creandi aliquid practice, & efficaciter, ſeu executiuè: ergo ſitus ille æternus, quem cælum habuit concreatum à Deo, non potuit dari ab Angelo per motum localem: ergo multo minus potuit auferri per motum æternum, quia quicquid concreatur cum re ab æterno creata, æternum eſt, & conſequenter per æternitatem, & durationem aliquam infinitam permanere debet, vt ſatis declaratum, & probatū eſt.

18 *Probatur tertio*

Tertio argumentor in hunc modum, quia proprius motus localis ſupponit mobile exiſtens in aliquo loco non tantum ordine naturæ, ſed etiam ordine realis exiſtentiæ in aliqua duratione indiuiſibili, & ita tota ſimul, ſiue illa ſit inſtans, ſiue æternitas. Ergo repugnat motum localem eſſe æquè æternum, ac ipſum mobile, & conſequenter abſolutè, & ſimpliciter repugnat eſſe æternum. Antecedens notum eſt in Philoſophia, quia motus localis proprius non eſt tranſitus à non eſſe in loco ad eſſe in loco, ſed eſt tranſitus ab vno eſſe in loco ad aliud eſſe locale, ſeu ab vno vbi ad aliud. Et hac ratione primus locus, in quo Angelus extitit, non potuit eſſe per motum localem, nec per voluntatem ipſius Angeli, ſed neceſſario debuit eſſe per creationem, ſeu concreationem, & per voluntatem creantis Angelum, vt in ſuperiori tractatu *libro quarto capite vndecimo numero vndecimo* probatum eſt. Et eſt verum ſiue cogitetur Angelus in tempore productus, ſiue ex æternitate. Et ſimiliter cælum creatum in tempore non potuit incipere moueri ab Angelo, niſi prius ſaltem per inſtans exiſteret in tali loco determinato, quem ſibi concreatum à ſuo creatore haberet: ergo ſimiliter ſi cælum eſſet ab æterno creatum, priuſquam moueretur habere debuiſſet certum locum ſibi concreatum, & à ſolo creatore datum: illud autem prius non potuit eſſe ſolum tranſitorium inſtans, ſed indiuiſibilis æternitas, in qua ſupponitur tale corpus creatum: ergo non potuit tale corpus localiter moueri ex eadem æternitate.

19 *Probatur quarto ex comparatione locationis rectæ.*

Tandem declaratur hoc ex comparatione ad alios motus. Et in primis omnes fatentur, motum localem rectum non potuiſſe eſſe æternum. Illa autem repugnantia non potuit oriri ex defectu ſpatij, nam imaginaria ſpatia infinita ſunt, & ex hac parte non repugnat motum rectum eſſe infinitum, ſeu in infinitum durare. Vnde ſi Deus voluiſſet totum hunc mundum loco mouere extra totum locum, ſeu ſpatium adæquatum eius, ſine dubio poſſet id facere, ſicut poſſet alium mundum extra iſtum creare, & corpus per vacuum mouere. Et eadem ratione poſſet motum illum totius mundi per infinitam ſucceſsionem continuare, ſicut poſſet alium, & alium mundum æqualem, vel maiorem in infinitum producere: ergo ex parte ſpatij, ſeu capacitatis non repugnabat motum rectum eſſe æternum. Nec etiam repugnaret ex eo, quod per motum rectum deſeritur totus locus, per circularem vero non niſi ſecundum partes, nam ſi aliunde ex parte ſpatij eſt capacitas ad occupationem noui loci totalis, & deſertionem totius loci prioris, impertinens eſt illa differentia ad inferendam repugnantiam in vno motu potius quam in alio. Ratio ergo repugnantiæ in motu recto ſolum eſt, quia corpus mobile motu recto neceſſario ſupponi debet præexiſtens in aliquo certo loco, & conſequenter ſi tale corpus eſt æternum, aliquem æternum locum concreatum habuit, quem in eadem æternitate amittere non potuit, ac proinde cum per motum localem priorem locum amittat, non potuit ab æterno, ſed in tempore ita moueri. Quod æquè procedit in motu circulari, quia licet non fit à toto loco reſpectu mobilis, fit per amiſsionem totius ſitus, & per mutationem vniuſcuiuſque partis, aut aſtri, vt Solis, lunæ, & ſimilium à toto loco ſuo, & ita eſt eadem ratio.

20 *Item ex comparatione alterationis.*

Idem videri poteſt in motu intenſionis, ſeu alterationis: nam ſi homo ab æterno crearetur ſine gratia concreata, non poſſet illam recipere niſi poſt infinitam durationem, ac proinde in tempore: vel ſi cum natura reciperet gratiam quaſi concreatam, non poſſet illam niſi in aliquo determinato gradu recipere, quia oppoſitum repugnat actioni phyſicæ ſingulari: talis autem gratia non poſſet deinceps intendi ſucceſsiuè per totam æternitatem, non ſolum quia fieret infinitè intenſa (nam hoc, conſequenter loquendo, non repugnaret, cum latitudo intenſiua gratiæ definita non ſit) ſed ſolum quia res facta in æternitate in certo gradu, in eo neceſſario per æternitatem manet ſine diminutione, vel augmento: eadem vero ratio eſt de ſitu determinato ſecundum ſingulas partes, vt declaratum eſt. Denique Angelus ab æterno productus cum aliqua cogitatione coexiſtente ſimul ſuæ creationi, non poſſet illam intendere, vel mutare, aut omittere, & ad aliam tranſire, niſi poſt infinitam durationem, ſolum quia res concreata cum re æterna eſt etiam æterna, ac proinde per infinitam durationem neceſſario permanens immutabilis. Idem ergo eſt de ſitu concreato ipſi cælo. Ex quo euidenter concluditur, non poſſe motum localem in corpore ab æterno creato eſſe æternum. Quoad has ergo duas partes euidenter probatur, mundum non eſſe æternum.

21 *3. Pronunciatum, ſeu aſſertio 4. in ordine.*

Dico ergo tertio. Non poteſt euidenter, & abſolute demonſtrari, nullam rem mundi ſiue ſpiritualem ſiue corpoream, ſiue corruptibilem, ſiue incorruptibilem eſſe æternam. Hoc latè tractaui *in dicta diſputatione vigeſima Metaphyſic. ſectione vltima*, oſtendendo non repugnare, res permanentes ab æterno creari, & per æternitatem conſeruari ſine vlla mutatione, quamdiu Deus illas ita conſeruare voluerit: quia de ratione creationis non eſt, vt nihil, ſeu non eſſe rei duratione præcedat creationem, ſed ſatis eſt, quod præcedat naturæ ordine, quia res de ſe non habet eſſe, & nihil eſſet, niſi ab alio reciperet eſſe. Quam ſententiam bene etiam defendit Vaſquez *dicta diſput. 177. 1. part. cap. 3.* & Dan. Malon. *in 2. diſt. 1. diſputat. 7. in 2. & 3. aſſertione.* Dicit autem ille cum Durando, res permanentes corruptibiles naturæ ſuæ relictas non potuiſſe ab æterno produci. Ego vero licet rem ab eo intentam veram eſſe cenſeam, nimirum rem corruptibilem, ſi crearetur ab æterno, neceſſario debuiſſe immunem à corruptione per æternitatem quandam conſeruari, quod videtur à natura rei corruptibilis alienum: licèt (inquam) hoc verum ſit abſolute loquendo, nihilominus ex ſuppoſitione quod res corruptibilis ſit creata ab æterno, neceſſario ſequitur, vt corrumpi non poſsit per aliquam durationem infinitam, imo neque annihilari, quia repugnat rationi æternitatis omnis talis mutatio, vt probatum eſt. Quamuis illa duratio non habeat certum imaginarium terminum à parte poſt, ſed voluntate diuina determinandum ſit, vt ibi declaraui, & ideo cenſui, non eſſe neceſſariam illam limitationem, ſeu conditionẽ, quia in ipſamet conditione æternitatis intrinſece includitur.

Res etiam corruptibilis ſi ab æterno crearetur, abſque nouo beneficio per aliquam æternitatem duraret.

22 *4. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 5. in ordine, tripartita. Probatur 1. pars.*

Vnde dico quarto. Licet non poſsit abſolute demonſtrari, omnes res creatas in tempore, & non ab æterno factas eſſe, nihilominus efficaciter oſtendi poteſt, hoc & conuenientius eſſe ex parte ipſius Dei, & magis conſentaneum naturis creatarum rerum, & ſecundum extrinſeca teſtimonia, vel indicia credibilius. Prima pars probatur, tum quia res creatæ in tempore euidentius oſtendunt dependentiam à ſupremo ente per eſſentiam, & indigentiam influxus eius, vt exiſtere valeant, quam ſi ab æterno ſemper fuiſſent: tum etiam, quia hoc modo manifeſtatur apertius, Deum non ex neceſsitate naturæ, ſed liberè mundum, & omnes res eius produxiſſe: tum præterea, quia ita clarius conſtat, Deum non propter ſuum commodum, ſed propter ſolam voluntatem benefaciendi alijs res procreaſſe. Cum enim Deus ab æterno ſtatum ſibi ſufficientem, & ſummè felicem, ac beatum habuerit ſine creaturis, plane oſtenditur, illis propter ſe non indiguiſſe, ſed ex ſola bonitate ſua illis ſe, quando voluit, communicaſſe. Ergo ex parte Dei fuit hic modus creationis conuenientior. Deinde ex parte creaturarum res clara eſt, quia omnis creata ſubſtantia vel eſt corruptibilis, aut ſaltem mutabilis, vel ſecundum locum, vel ſecundum aliquam qualitatem, & paſsionem ſaltem perfectiuam, ſeu per actum immanẽtem: nec eſt conſentaneum naturæ eius, vt pro infinita duratione in eodem ſtatu permaneat. Sed ſtatus ęternitatis neceſſario ſecum affert hanc immobilitatem, vt declaraui: non eſt ergo à parte antè conſentaneum naturis creatis æternas eſſe. Dico autem *à parte ante* quia à parte poſt non ita repugnat quia infinitas durationis in poſterum nunquam actu cõpletur, ſicut à parte ante neceſſario eſſet aſſerendum poſita ęterna creatione. Pro tertia vero parte de credibilitate ex ſignis, vel teſtimonijs externis, præter teſtimonia fidei noſtræ, induci poſſunt teſtimonia Philoſophorum ante Ariſtotelẽ, nam, ipſo etiã teſte l. 1. de cælo, text. 102. *Oẽs mundũ generant* imo hic videtur fuiſſe communis fere cõſenſus gentium etiam infidelium. Item hiſtorię omnes tam diuinæ, q̃ humanæ iuuant, q̃a in eis ad ſummum inueniuntur veſtigia antiquitatis mundi quinq́; aut ſex millium annorum, nam hiſtoria Moyſis hanc antiquitatem non tranſcendit, & tamen creditur eſſe antiquior omni humana hiſtoria, vt Ioſeph. *l. 1. contr. Appionem à principio* eleganter oſtendit,

Probatur pars 2.

Probatur tertia.

oſtendit, cuius ſententiam Patres confirmãt, Clemens Alexandr. *libr. 1 Stromat.* Iuſtin. *Apolog. 2. pro Chriſtianis versùs finem.* Tertull. *in Apolog. cap. 19.* Euſ. *in Proœm. ad Chron. & lib. 10 de præpar. Euang. cap. 3.* & Auguſt. *lib. 18 de Ciuit. cap. 8. & 37.*

23 *An verba Geneſis, In Principio creauit, &c. probent mundi creationem temporalem. Partis negantis ratio.*

Vnum verò ſupereſt theologicum dubium huius loci proprium, videlicet, an veritas de mundi creatione temporali, & non æterna ſufficienter probetur ex illis verbis, Geneſ. 1. *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Quod dubium de mundo viſibili nunc tractamus, nam de Angelis, & ſupra in ſuo loco dictum eſt, & nunc an illorum creatio ſub illis verbis comprehendatur, nondum diſcuſſimus. Ratio autem dubitandi eſt, quia ex loco habente plures ſenſus, & expoſitiones, nihil certi probari poteſt: ſed ille locus eſt huiuſmodi: ergo. Maior videtur nota, quia ſi in alio ſenſu verba illa verificari poſſunt ſufficienter, alium efficaciter, & de fide comprobare non poſſunt. Minor etiam conſtat ex varijs ſanctorum expoſitionibus, & ex ambiguitate illarum vocum *in principio*, vtraque enim multiplicis ſignificationis eſt. Nam particula *in*, licet frequenter ſit deſignatiua temporis, aut loci, iuxta proprijſsimam Latinam ſignificationẽ, tamen in Scriptura ſæpe ponitur pro particula *per*, vt ad Hebr. 1. *Nouiſſimè loquutus eſt nobis in filio*, id eſt, per filium, & Pſal. 121. *Fiat pax in virtute tua*, &c. Aliquando æquiualet dictioni *cum*, vt Oſeæ 4. *Lugebit terra & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in beſtia agri* id eſt, cum beſtia, & 2. Petr. 1. *Miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam*, &c. Pſal. 2. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Similiter etiam vox *principium*, ſignificare quidem poteſt temporis initium, tamen etiam ſignificare poteſt primam inter res creatas, illam ſcilicet ante quam non eſt alia producta, ſicut fundamentum dici poteſt principium domus: item principium dicitur, quod in origine, ſeu productione actiua eſt prius, & ita Pater inter diuinas perſonas dicitur principium, & fons illarum, & filius dicitur principium Spiritus ſancti, & ſimiliter Verbum diuinum dicitur principium creaturarum, *quia omnia per ipſum facta ſunt*, Ioan. 1. & cap. 8. interrogatus Chriſtus: *Tu quis es?* reſpondit, *Principium, qui & loquor vobis.* Aliter iuxta proprietatem vocis Hebraicæ illi dictioni *principio* correſpondentis, dicitur, nomine principij ſignificari aliquando principem, & ducem, & caput, vel ſummam totius rei.

24 *Vt ex eis varior illorum verborum expoſitio.*

Hinc ergo variæ ortæ ſunt lectiones, & interpretationes illorum verborum. Inter quas illa eſt famoſa, & celebris, qua exponitur, *in principio*, id eſt, in filio, quia filius principium eſt, vt ex Ioan. 8. diximus, & ita particula *in*, idem quod *per* ſignificat, ſicut ad Coloſſ. 1. ait Paulus, *In quo conditaſunt vniuerſa* & ſicut de eodem ibidem dicit, *In quo habemus redemptionem*, & iterum infrà, *Ipſe eſt ante oẽs, & omnia in ipſo conſtant.* Et hanc expoſitionem probant Hilarius in id Pſalmi 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, & Hieronym. *in principio Quæſtion. Hebrai. in Geneſ.* Ambroſ. *lib. 1. Exaemer. cap. 3. 4. & 6.* Auguſtin. *lib. 1. Gen. ad liter. cap. 2. & lib. 11. de Ciuit. ca. 32. & lib. 12. Confeſſion. cap. 38. & in Imperfect. Geneſ. ad liter. cap. 1* & Origen. *hom. 1. in Gen in princip.* & Rupert. *lib. 1. c. 3.* Et ad hanc expoſitionem reducitur, quod alij dicũt, in ſapientia, aut verbo ſuo Deum creaſſe mundum.

25 *Expoſitio altera.*

Alia expoſitio illorum verborum eſt, *In principio creauit Deus cælum & terram*, id eſt, res, quas Deus primum & ante omnes alias creauit, ſunt cælum, & terra, iuxta illud Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti* & ſic videtur exponere Auguſtin. *li. 11. de Ciuit. cap. 6* cum dicit, *Porrò ſi literæ ſacræ, maximeque veraces ita dicunt, in principio feciſſe Deum cælum, & terram, vt nihil antea feciſſe intelligatur, quia hoc potius feciſſe diceretur ſi quid feciſſet ante cætera cuncta, quæ fecit,* procul dubio non eſt mundus factus in tempore ſed cum tempore Et hanc expoſitionem inter alias ponit *libr. 1. Geneſ. ad liter. cap 1.* & in Imperfect. ſuper. Geneſ. *cap. 3.* & Baſil. *homil. 1 Exaemer* dicens, *Ad hæc deprehendes cælum, & terram, quaſi fundamenta quædam, & baſes fulcrales vniuerſi primùm facta fuiſſe, & ſe ſimul ita.* Et ſimiliter loquitur Ambroſ. *lib. 1 cap 4.* Eucher. *lib. 1. in Gen. cap. 1.* Omitto alias expoſitiones, tum quia minus probabiles ſunt: tum etiam quia hæ ſufficere videntur ad huius teſtimonij vim eludendam contra mundi æternitatem. Quia cùm mundus ab æterno creatus eſſet, factus fuiſſet *in principio* id eſt, in Verbo, ſapientia, vel filio, & inter omnia creata prima eſſent cælum & terra, ita vt ante illa nihil creaſſet Deus, ſed illa eſſent veluti fundamenta cæterarum rerum, nam in eadem æternitate id habere potuiſſent.

Pars aſſirmans de fide eſt. 26

Nihilominus dicendum eſt, hoc teſtimonio efficaciter, & de fide probari mundum non ab æterno, ſed in tempore, vel cum tempore, ſeu in initio temporis, vel inſtantis, aut alicuius creatæ durationis fuiſſe creatum. *Probatur primo.* Probatur primo, quia verba ipſa ſimpliciter, & ſine vlla vi, aut proprietate intellecta hunc ſenſum præſeferunt, & ideo nullo modo excludendus eſt. Præſertim quia cum ſermo ille ſit hiſtoricus, in omni proprietate, ac ſimplicitate ſermonis verba eius accipi debent. *Secundo* Secundò, quia illud principium aſsignat Moyſes tanquam initium tam illorum ſex dierum, in quibus completa eſt mundi inſtitutio, quàm totius temporis ſubſequentis. Vnde optimè colligit Baſilius *dicta homil. 1* ex illo teſtimonio conuinci, *non fuiſſe plures annos durationis temporis, ſi ii mundi, quàm poſſint vſque ad illud principium ſupputari* Tertio, *Tertio* quia *in cap. firmiter de ſum. Trinit.* definit Concilium Lateran. Deum ſua omnipotenti virtute *ab initio tẽporis* condidiſſe mundum, in quo tacitè exponit verba Moyſi de initio temporis, & ita ibi eſſe definitum hunc ſenſum, multi moderni exiſtimant. Quarto, *Quarto ex Patribus* quia in hunc ſenſum conſpirant omnes Patres, nam licet alios adiungant, hunc tanquam proprium, & primarium, & fundamentalem ſupponunt, vt videre licet in Hieronymo, Ambroſ. & Baſil. *locis citatis*, & Chryſoſt. *homil. 2 in Geneſ* Athan. in illa verba, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, Tertullianus *aduerſ. Hermogen. cap. 19. & ſequentibus*, Cyrillus *libro quinto Theſauri cap 6.* & conſentit Auguſtinus *dicto libr. 11 de Ciuitate cap. 6. & libro primo Geneſeos & ad liter. c. 1. & 2. lib. 12. Confeſſ. à c. 28. vſq. ad finem.* D. Thom. *1. p. q 46. art. 3.*

Satisfit expoſitionibus allatis num. 24. & 25. 27

Neque obſtant, quæ de alijs expoſitionibus allata ſunt: nam qui vt literales illas admiſerit, non debet vllo modo hanc excludere, ſed in eadem litera plures literales ſenſus admittere, vt probabilior Theologorum ſententia fert, de qua re alibi. Et quidem poſterior ſenſus ex duobus primis ſatis conſentaneus eſt literæ, & proprietati verborum, multumque à Patribus approbatus. Videtur tamen mihi ita inuoluere, & includere hunc tertium ſenſum, vt neceſſario illum inferat, nec ſeparari commodè poſsint. Quia ita Moyſes affirmat, cælum, & terram eſſe primas res creatas à Deo ſaltem ex viſibilibus, vt etiam affirmet, creationem illarum incepiſſe, cum antea non fuiſſet, & ita ſimul tradit principium ipſius creationis, & rerum, à quibus mundus incepit. Altera vero expoſitio licet reijcienda non ſit, maximè propter Patrum auctoritatem, vel eſt addita allegoricè, vt quidam loquuntur, vel ſecundum ſenſum literalem reconditum, & ab Spiritu ſancto intentum, non tamen ad verborum contextum, & hiſtoriæ veritatem neceſſarium.

):(

CAPVT III.

An cœlum æthereum in principio temporis creatum fuerit.

1\. *Pro hac q. ſuppoſi io 1. nomine principij intelligi initium durationis.*

HActenus explicuimus, quando, quomodo, & à quo mundus hic viſibilis creatus fuerit, & conſequenter verba illa, *In principio creauit Deus* expoſuimus, nunc de rebus ipſis per hanc propriam creationem productis dicendum ſupereſt, & conſequenter ſequentia verba, *cœlum & terram*, exponemus. Vnde ſupponimus, nomine *principij* nos ſemper intelligere illud primum inſtans, in quo mundus per propriam, & rigoroſam creationem factus eſt, priuſque de cœlo, poſtea de terra dicemus. Deinde ſupponimus, cœlum illud fuiſſe corpus quantum ex ſe ſenſibile, & locum corporalem replens. Nam licet Auguſtinus interdum de ſolis Angelis id interpretari videatur, vt infra videbimus, certiſsimum nihilominus eſt, non eſſe excludendum verum, & corporale cœlum, quia hæc eſt propria ſignificatio vocis, & non eſt admittenda improprietas, ac metaphora in ingreſſu hiſtoricæ narrationis ſine cogente neceſsitate, quæ nulla hîc eſt, nec auctoritas; quin potius cùm Eccleſia in ſymbolis fidei vnum creatorem cœli, & terræ conſitetur, ita planè cœli nomen interpretari videtur. Idemque argumentum ex capite *firmiter* deſumitur, & ex Patribus ſtatim oſtendetur. Suppono denique triplex eſſe cœlum ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum, ſcilicet, empyreum, æthereum, & aëreum: empyreum vocatur ſupremum omnium cœlorum, quod eſt veluti per antonomaſiam ſedes Dei, & proprius locus beatorum, aëreum notum eſt, ſub æthereo ergo omnia corpora ſimplicia inter cœlum empyreum, & elementum aëris contenta comprehendimus, de quibus primò tractamus, quia empyreum minus notum eſt; & aër iuxta communem & philoſophicum morem non tam propriè cœlum nominatur.

2 Suppoſitio, nomine cœli intelligi corpus quantum.

3. Suppoſitio prædictum cœlum tripliciter vſurpari.

2\. *Item ſuadetur pars negans quæſtionis.*

Ratio ergo dubitandi eſt, quia vnum, vel præcipuum ex his cœlis eſt firmamentum, in quo fixæ ſtellæ inſunt: ſed firmamentum non fuit creatum in primo inſtanti creatoris mundi: ergo nec cœlum æthereum, neque aliquod ex cæteris in dicto ſpatio contentis. Maior nota eſt ex vſu Theologorum cum D. Thom. 1. *p.* q. 68 *art.* 1. *& ſequentib.* & poteſt ſumi ex illo Daniel. 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Minor autem probatur, quia paulo pòſt *in eodem cap. 1. Geneſ* dicitur firmamentum die ſecundo factũ. Conſequentia denique probatur, tum quia eadem ratio eſt de cæteris cœlis illius ordinis, quæ de cœlo ſtellato, cùm ſit illud ſpatium interiectum inter cœlum empyreum, aut criſtallinum, ſeu primum mobile, & ſupremum planetarum, non debuit vacuum in eo inſtanti relinqui. Neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore poſtea inde eiiciendo, vel in aliud tranſmutando repleri, cùm vicina corpora ſuperius, & inferius eſſent incorruptibilia. Ergo meliùs conſequenter dicitur, nullum cœlum æthereum tunc fuiſſe creatum, ſed illud totum ſpatium, quod hi cœli replent, tunc vel aëre, vel materia informi, vel imperfectè formata plenum fuiſſe, donec cœli fuere formati. Et hoc confirmatur, quia legimus, ſolem, lunam, & ſtellas quarto die fuiſſe facta: eadem eſt autem ratio totius, & partis: ergo omnes iſti cœli non primo inſtanti creati, ſed poſtea ſucceſsiuè facti ſunt.

Cõfirmatur.

3\. *Opinio quadam refertur, & paulatim inferiùs enodanda remittitur.*

Poteſt in primis hoc loco referri opinio dicens, nomine cœli non ſignificari determinata corpora, ſed ſummatim ſub illis vocibus comprehendi omnes res vniuerſi. Sed hæc ſententia non eſt modò tractanda, quia poteſt & verum, & falſum ſenſum habere, & ideo in diſcurſu huius libri paulatim enodabitur, & in fine illius vera reſolutio cõcludetur. Vtcunque verò intelligatur, negari non poteſt, quin per illas voces corpora diuerſa, ſeu partes diſtinctæ vniuerſi ſignificentur. Hoc enim & verborum diſtinctio, & propria vniuſcuiuſque ſignificatio conuincit. Ideoque, ita ſunt ſemper communi ſenſu Eccleſiæ, & Patrum intellecta. Et ideo prius videndum eſt, quid per ſe & propriè illis nominibus ſignificatum ſit, & conſequenter dicemus, an aliæ res ſint ſub illis primis ſignificatis comprehenſæ, & quæ illæ ſint, & qua ratione ſub hac vel illa indicari intelligantur.

4\. *Altera opinio nomine cœli intelligi empyreum*

Igitur in præſenti puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo inſtanti non fuiſſe creatum cœlum æthereum, de quo nunc loquimur, ſed nomine cœli ſolum empyreum ſignificari. Hęc fuit ſententia Bedæ *in principio Exaëmeron*, quod etiam Iunilio tribuitur, & ibi allegatur Hieronymus, de cuius ſententia infrà dicemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſcenus *libro primo, capite ſex. o*, ait enim, *In vniuerſitatis huius procreatione cœlum illud conditum fuiſſe, quod ij, qui apud exteros ſapientia laude floruerunt, Moſi dogmata ſibi vendicantes orbem ſyderum expertem vocant.* Sed hæc verba optimè de primo mobili, ſeu cœlo cryſtallino intelliguntur, & in eis Damaſcenus cæteros cœlos non excludit. Imò illi cœlo ſtatim ſubiungit firmamentum, de quo & de alijs cœlis varias opiniones refert, & concludit: *Cæterùm quoquo modo hæc ſe habeant, omnia certè diuino iuſſu facta ac ſtabilita ſunt, diuinamque voluntatem, atque conſilium pro fundamento habent.* In quo loquendi modo potiùs ſignificat, cœlos creatos eſſe ſimul quàm ſucceſsiuè, licèt neutrum expreſsè declaret. Magis indicant hanc ſententiam Baſilius *homilia tertia Exaëmeron*, ponens firmamentum factum quoad ſubſtantiam ſecundo die, & ab elementis diſtinctum, licèt ſentiat ex eorum materia fuiſſe productum. Item Origenes *homilia prima in Geneſ.* cœlum à principio factum à firmamento diſtinguit, & ſedem Dei appellat. Item Anſelmus *libro 1. de imagin. mundi cap.* 28. & Hugo Victorin. *in ſum ſenten. tract.* 2. *cap.* 1. *in fin.* & Gloſſa Ordinar. Strabonis, & Abulenſ. *Gen.* 1. & ex Scholaſticis Bonauent. *in* 2. *diſtinct.* 12. *in primo dubio litera. lt.* Pluresque alios antiquos, & modernos auctores refert pro hac ſententia Pereri. *lib.* 1. *in Geneſ.* circa illa verba, *cœlum & terram.* Hanc verò ſententiam ex modernis Theologis acriter defendit Molina *in tract. de opere ſex dierum diſp.* 2. & Salmer. 2. *Petr.* 3. *diſp.* 4.

5\. *Authoris aſſertio communis.*

Nihilominus dicendum eſt, in illo principio mundi, ſeu primo inſtanti creationis eius creata eſſe omnia cœleſtia corpora mobilia à primo mobili vſque ad vltimam lunæ ſphæram incluſiuè. In aſſertione non excludo cœlum empyreum, nec in ea parte præcedenti ſententiæ contradico, ſed illam in caput ſequens tractandam relinquo: tantùm ergo aſſero, reliquos cœlos tunc eſſe creatos, ſiue illud aliud ſit, ſiue non ſit. Sic ergo aſſertio communis eſt inter Scholaſticos *in* 2. *diſtinction.* 12. quos paulo pòſt referemus. Et præſertim ſumitur ex Diuo Thoma 1. *p.* q. 66. *art.* 1. iuncto alio *ar.* 1. q. 68. & paulo pòſt auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur: quia verba Scripturæ huic aſſertioni non repugnant, imò illis eſt valdè conſentanea, & alioqui eſt valde conformis rationi naturali: ergo. Maior per ſe patet ex propria ſignificatione nominis *cœli*, & ſtatim *in numero ſeptimo* magis declarabitur. Probatur ergo minor primò, quia nihil factum eſt à Deo per propriam, & rigoroſam creationem, niſi in illo primo inſtanti: quicquid enim poſtea factum eſt, ex materia

Ratio principalis pro aſſertione.

Eius minor propoſitio probatur.

teria

teria præiacente formatum eſt, vt omnes fatentur, & ex diſcurſu totius fabricationis mundi apertè conſtabit. Sed cœlum æthereum quoad omnia dicta corpora cœleſtia, non eſt producibile natura ſua, niſi per creationem: ergo in illo primo inſtanti factum eſt. Conſequentia eſt nota, quia non eſt credibile Deum in prima creatione rerum aliter creaſſe cœlum, quam natura eius poſtulet, vel quàm ſit naturæ illius conſentaneum: id enim neque ad manifeſtandam diuinam ſapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, vtraque enim magis oſtendebatur ſubito, & vno momento, ac imperio, nobiliſsima corpora, nobiliſsimo etiam modo, prout natura illorum poſtulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis cœlorum in Scriptura fundamentum, aut veſtigium habet. Probatur ergo minor, quia cœlum eſt corpus natura ſua incorruptibile, & inalterabile: ergo etiam eſt ingenerabile natura ſua ex præiacente materia, ac ſubinde natura ſua poſtulat per creationem produci.

6. *Calorum incorruptibilitas multipliciter ſuadetur.*

Aſſumptio de cœli incorruptibilitate intrinſeca non poteſt quidem aut demonſtratione conuinci, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus eſt aperta ſententia Dionyſij *cap. 4. de diuin. nominibus*, in prima eius parte, quam Scholaſtici, & Philoſophi tam gentiles, quàm Chriſtiani communiter magis probant. Et quidem ſi rationem ſpectemus, eſt multo veriſimilior, tum quia cœli facti ſunt, vt perpetuò durent ſine vlla transmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates melius quadrant cum ſubſtantia natura ſua incorruptibili, tum etiam quia facti ſunt, vt per ipſorum continuam influentiam vniformiter difformem inferiora omnia per continuas generationes, & corruptiones conſeruarentur perpetuò, quantum eſt ex parte talis cõſtitutionis vniuerſi, ad quem finem aptior etiam erat natura incorruptibilis: tum præterea, quia nullum indicium corruptionis, vel mutationis tendentis ad illam, in tanto temporis decurſu in eis obſeruatum eſt: tum quarto, quia per ſe videtur incredibile, ſolem, vel aſtra cætera eſſe corruptibilia, nec magis credibile eſt, corpori corruptibili, aut ordinis inferioris eſſe affixa: tum quintò, quia motus circularis cœli de ſe perpetuus aliquod etiam indicium, & argumentum præbet incorruptibilitatis cæli, vt maximè Ariſtoteles ponderauit: tum denique, quia corruptibilitas ab intrinſeco proximè prouenit ex qualitatibus, & diſpoſitionibus habentibus contrarium, quas cœlum non habet, nec cum aliquo fundamento ei tribui poſſunt. Cùm ergo hæc omnia incorruptibilitati faueant, & alioqui non fuerit Deo difficile, nedum repugnans, talia corpora de ſe incorruptibilia facere, hicque modus conſtitutionis vniuerſi ſit nobilior, magiſque Dei omnipotentiam, & ſapientiam commendet, non eſt, cur de incorruptibilitate cœlorum dubitemus, ſi rationem (inquam) ſpectemus. In Scriptura autem nihil inuenitur huic veritati contrarium. Imò prima verba Geneſis illam confirmant, vt ſtatim ponderabimus. Difficultatibus autem, quæ ex operibus ſecundi, & quarti diei oriri videbantur, in 2. lib. explicando illorum dierum opera, plenè, vt ſpero, ſatisfaciemus. Facit etiam quod Pſal. 148. poſtquã de cœlis dicitur, *Ipſe dixit & facta ſunt ipſe mandauit, & creata ſunt* additur, *Statuit ea in æternum & in ſæculum ſæculi* &c. Ac denique Iob 37. de cœlis dicitur: *Solidiſſimi & quaſi ære fuſi ſunt* quod de cœlis aëre ſuperioribus Gregor. D. Thom. & ferè omnes interpretantur, eorumque incorruptibilem ſoliditatem ibi deſcribi intelligunt, quamuis alij de aëre ſubtiliter interpretantur.

Dictam incorruptibilitatem ſcriptura non damnat, ſed confirmat.

Pineda ibi.

7. Addimus præterea (eſtque principalis rationis maior propoſitio) veritatem hanc de creatione cœli ætherei in primo inſtanti creationis mundi magis eſſe conſentaneam narrationi Moyſis dicentis: *In principio creauit Deus cœlum.* Probatur primò ratione, in qua in primis ſuppono id, in quo omnes videntur conuenire, ibi nomine cœli non ſignificari ſolum elementum ignis, vel aëris, ſiue illa etiam ſub cœli nomine comprehendantur, ſiue non, quod poſtea videbimus. Hoc ergo poſito, nõ apparet veriſimile, Moyſem de ſolo empyreo cœlo fuiſſe locutum: ergo maximè locutus eſt de cælo æthereo, etiamſi aliud non excluſerit. Probatur antecedens, quia, vt Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyſes cum creationis mũdi exordia rudi populo vellet proponere, vti debuit verbis in ſignificatione omnibus nota & familiari: at verò nomine cœli communiter omnes intelligunt hæc corpora ſuperiora viſibilia, & omnium cognitioni expoſita: ergo credendum eſt, illa maximè nomine cœli ſignificare, & non tantum cœlum empyreum inuiſibile nobis, & ſiue per motum, ſiue per alios effectus valde ignotum. Accedit, quòd de illo cœlo empyreo vel nulla, vel certè valde rara mentio in Scriptura fit, vt cap. ſequenti videbimus: alij verò cœli, qui mouentur, & in hæc inferiora influũt, paſsim nomine cœli, vel cœlorum ſignificantur: ergo maximè probabile eſt, non fuiſſe excluſos à ſignificatione nominis cœli in illis primis verbis: *In principio creauit Deus cœlum*. Denique poſtea oſtendemus, etiam aërem ſub illa voce comprehendi: ergo multo magis cœli inter aërem, & empyreum cœlum comprehenſi ſunt.

Probatur iã principalis rationis maior propoſitio

8. Deinde ex ſanctis Patribus apertè hanc ſententiam ſequuntur Baſilius homilia 1. Exaëmer. dicens ſub terra comprehendi cætera elementa, cœlum autem eſſe corpus illud ſuperum, quod ſupra elementa exiſtit. Et in homil. 2. dicit, cælum, quod in principio fuit creatum, poſtea fuiſſe luce, & ſtellis ornatum, quod de cœlo empyreo dicere non potuit. Ambroſ. etiam lib. 1. Exaëmer. c. 6. per cœlũ illud intelligit, *quod eſt prærogatiua generationis & cauſa*, vtique vniuerſalis, & efficiens, nam materialem dicit eſſe terram. Apertius id docuerat Tertull. contr. Hermogen. capite 26. vbi etiam firmamentum dicit eſſe illud cœlum quod in principio factum dicitur, de quo poſtea videbimus. Fauet item Hieron. epiſt. 139. ad Cyprian. dicens, Moyſem illis verbis creationem tantùm rerum viſibilium expoſuiſſe, quod licet nimium videatur propter particulam excluſiuam *tantùm* nihilominus ſatis ſignificat, Moyſem de his cœlis viſibilibus loquutum fuiſſe. Et Auguſt. lib. 2. Geneſ. ad liter. per quatuor prima capita non putat improbandam ſententiam, quæ negat cœlum ſydereum eſſe firmamentum die ſecundo factum, ex quo planè fit, fuiſſe in principio creatum. In quam etiam ſententiam magis inclinat D. Thom. 1. p. q. 68. artic. 1. ad 1. vbi varias opiniones referens, hanc vltimo loco ponit. Eandemque optimè ſuadet, ac defendit Perer. ſupra in diſcurſu expoſitionis illorum verborum, *In principio creauit Deus cœlum*, & ibid. Eugubin. & Caietan. Et plures alios huius interpretationis ſectatores refert ibi. Aſcani. Martinengus in gloſſa magna.

Confirmatur quoque Patribus

9. Ex quibus à fortiori concludimus, non ſignificari in illis verbis nomine *cœli* materiam informem, ex qua poſtea formati, ſeu producti ſunt orbes cœleſtes, qui ſub empyreo vſque ad lunam continentur, ſiue per materiam informem intelligatur materia pura carens omni ſubſtantiali forma eiuſdem, vel alterius ſpeciei à materia rerum generabilium: ſiue intelligatur corpus aliquod imperfectum materia, & forma conſtans, ex quo poſtea per introductionem formarum perfectiorum

Bipartitum conſectariũ ex proximè dictis.

rum cæleſtia corpora ſubſtantialiter producta fuerint. Vtroque enim modo de illa materia informi opinati aliqui ſunt; neuter autem iuxta literæ proprietatem, aut veram rationem poteſt ſubſiſtere.

Eius prior pars oſtenditur.

De priori patet, quia materia cœli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proxime diſpoſita, non poteſt niſi abuſiuè, & cum magna multumque voluntaria improprietate cælum appellari. Talis enim ſignificatio nec in aliquo vſu habet fundamentum, nec in Scriptura illius veſtigium inuenitur; ergo ſic exponere non eſt interpretari fideliter, ſed ad libitum Scripturam corrumpere, quod in nomine *terræ* latius infra videbimus. Vt omittam eſſe contra omnem rationem fingere illud miraculum, vel monſtrum creandi puram materiam ſine forma, ſicut de elementari etiam dicemus.

10. *Oſtenditur etiam poſterior.*

In altera item opinione, licet vt probabile admitteretur, cælos eſſe productos ex aliqua præiacente ſubſtantia aquea, vel ſimili, nihilominus non eſſet probabile, illam ſignificatam eſſe nomine cæli, tum propter rationem factam cum proportione applicatam; tum etiam quia aliàs non poſſet ex illo loco probari aliquod cæleſte corpus factum eſſe per creationem propriam in illo principio, quod eſt contra omnes Patres, & contra omnem rationem. Sequela autem eſt clara, quia ſi ſubſtantia illa imperfecta dicta eſt cælum, quia ex illa formandi erant cæli; eadem facilitate poſſet quis dicere, cælum etiam empyreum ex eadem materia eſſe formatum, quia eſt eadem ratio, & quia non poteſt oppoſitum ex Scriptura oſtendi, vel efficaci ratione probari, data hypotheſi, quod alij cæli eſſent ex tali materia formati. Quod autem nec in reipſa facta fuerit talis ſubſtantia imperfecta transmutanda poſtea in ſubſtantiam cæleſtem, ratione à nobis oſtenſum eſt, quantum materia patitur, nec ad oſtenſionem diuinę omnipotentiæ confert, multo enim magis illam manifeſtat, quòd ſubito, & quaſi vnico & indiuiſibili fluxu perfectiſsima cæleſtia corpora ex nihilo procreauerit. Quòd vero talis materia, ſeu ſubſtantia imperfecta per nomina *terræ* aut *aquæ* in illo principio Geneſis ſignificata non fuerit, in ſequentibus oſtendemus.

Obiectio proxime dictis contraria obiter perſtringitur

Et ad difficultatem ſumptam ex productione firmamenti in libro ſequenti *cap. 2.* explicando opus ſecundi diei, reſpondebimus, quia non poteſt aliter plene dubitationi ſatisfieri. Nunc ergo ſolum negamus firmamentum ſecunda die factum, fuiſſe cælum ſtellatum, vel aliquod ex cælis ſupra elementa conſtitutis. Quid autem fuerit, ibi dicemus. Et de ſole, luna & ſtellis in opere quartæ diei dicendum erit.

CAPVT IV.

Vtrum ſub cælo in principio creato cælum empyreum comprehendatur.

Præſentis capitis puncta quatuor

NVnc ſupereſt examinanda ſententia Patrum ſuperiori capite relata quoad partem affirmantem de cælo empyreo, quòd ſub nomine cæli in illa prima ſententia comprehendatur. In quo dubio quatuor puncta breuiter tractanda occurrunt. Primum, an tale cælum ſit? ſecundum, an æternum ſit? tertium, ſi temporale eſt, quando creatum ſit? quartum, an de illo in verbis illis Moyſes fuerit loquutus, de quibus ſuo ordine breuiter dicemus.

1. *Caietani opinio circa 1. punctum*

Circa primum Caietan. *in cap. 12. ſecundæ ad Cor. inth.* ſentit, non eſſe tale cælum. Affirmat enim primum mobile, quod proxime eſt, ſupra cælum ſtellatum eſſe ſupremum, & illum eſſe cæleſtem patriam, in qua Deus, & beati habitare dicuntur. Et addidit, *Empyreum ſiquidem cælum à poſterioribus traditum, nullibi inuenitur in Scriptura.* Ex quo inferre vult, non eſſe tale cælum ſupra primum mobile, aliàs non ſatis intentionem ſuam probaſſet. Eandem ſententiam tribuunt aliqui Auguſtino Eugubino *in cap. 1. Gen.* vt illum à grauiori errore liberent, de quo in ſecundo puncto dicemus.

Eidem fauere videtur Damaſcenus

Et pro hac ſententia allegari poteſt Damaſcenus *lib. 2. cap. 6* vbi ſupra firmamentum, & cælum ſtellatum ſolum vnum cælum agnoſcit, quod inſtellatum, ſeu ſtellis expertem vocat. Et infra, illud cælum cæli, & primum cælum appellat, & à Philoſophis cognitum eſſe dicit: vnde non immobile, ſed potius primum mobile illud manifeſte ponit, & conſequenter empyreum excludit.

Item Baſilius & Theodoretus.

Baſil. etiam *homil. 3. Exaemer.* duos tantum cælos vltra aereum agnoſcere videtur, & indicat Theodoret. *q. 11.* de cuius ſententia plura ſtatim.

2. *Oppoſita ſententia in prædicto puncto communior probatur à Theologis & Patribus*

Sed veritas communiter in Eccleſia recepta, & omnino certa eſt, vltra omnes cælos mobiles dari quoddam cælum immobile, nobilius cæteris, & lucidiſsimum, ac pulcherrimũ beatorum domicilium, quod Empyreum appellatur. Non quia ſit igneæ naturæ (vt quidam falſo putarunt, eo quod πῦρ Gręce ignem ſignificet) ſed quia ſicut ignis natura ſua totus eſt lucidus, ita corpus illud lucidiſſimum eſt. Vnde Magiſt. *in 2. d. 2.* dixit, vocatum eſſe empyreum, id eſt, igneum à ſplendore, non à calore. Poteſt etiam alia proportio inter hæc corpora conſiderari, quod ſicut ignis ſupremus eſt inter elementa, ita & hoc cælum inter omnes ſuperiores orbes. Hanc ergo ſententiam communiter receperunt Scholaſtici omnes cum Magiſtro *in 2. d. 2.* eamque tribuunt Bedæ *in Exaemer.* Et Straboni *in gloſſa ordinar.* quos etiam Magiſter allegat, & D. Thom. *1. p. q. 66. art. 3. & quæſt. 68. a. 1. ad 1.* Eandem ſequuti ſunt Alcuin. Raban. Lyran. & fere alij *in Gen.* & Hugo & S. Victor. *in Sum ſententiar. tract. 2. cap. 1. in fine*, & Abulen. *Gen. 1* in explicatione operis quintæ diei, *& in cap. 23. Exod. q. 52. & 53.* Et ante omnes indicauit hanc ſententiam Baſil. nam licet *loco citato* duos tantum cælos cum mundo viſibili conſtituat, tamen *in homil. 1. Exaemer.* ſicut dicit, Angelos fuiſſe mundo viſibili antiquiores, ita etiam ponit *quoddam antiquius cælum illis ſubſtantijs mundo viſibili præſtantioribus conueniens*, &c. Hoc autem cælum eſſe non poteſt, niſi quod nunc empyreum appellamus. Theodoret. etiam *d. q. 11. in Gen.* ponit quoddam cælum primum prima die ante lucem factum, & ab illo diſtinguit firmamentum ſecundo die factum, quod dicit factum ex aquis, tamen eſſe verum cælum, in quo ſunt luminaria. Et inter firmamentum, & primum cælum fatetur eſſe aquas firmamento proxime coniunctas, & (vt ait) luminarium ardorem temperantes, quas tamen cælum non appellat, & ſupra illas ſolum cælum primo creatum conſtituit. De quo concludit, quod *quemadmodum cælum iſtud nobis eſt pro tegmine, terra autem pro pauimento, ita cælum quod videmus, pro tegmine ſupra poſitum cælum habet.* Hoc ergo idem eſſe videtur, quod empyreum, quia ſupra omnes cælos viſibiles, & vltra aquas ſupra cælos viſibiles exiſtentes illud inuiſibile conſtituit, vnde etiam videtur immobile, & ad officium cæli empyrei illud conſtituere. Tandem antiquior his omnibus Anaclet. Papa *in epiſt. 2. decret. in fine* de Verbo ſic dicit: *Dominus ex cæleſti aura ac empyreo domicilio in caſtiſſimæ Virginis puriſſimum vterum pro noſtra redemptione carnem ſuſcipiens, aduenit.*

3. *2. Probatur eadem ſenten. ex Scriptura*

Secundo cenſetur hæc ſententia conſentanea diuinis Scripturis: nam licet propter ambiguitatem nominis cæli, vel cælorum, certa eſſe non poſſit: nihilominus vbi Scriptura loquitur de cælo quod eſt ſingularis domus Dei, & domicilium beatorum, de hoc loqui cenſetur, vt Pſalm. 102. *Dominus in cælo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus*

nibus dominabitur, & Pſalm. 113. *Cælum cæli Domino*, vbi Theodoret. *Non hoc, quod videtur, ſed illud, quod ſuperius eſt, quod huius ſc. velati tectum eſt, quemadmodum hoc quod videmus, noſtrum eſt tectum.* Et ſimili modo recte intelligitur illud Deut. 10. *Domini Dei tui cælum eſt, & cælum cæli*, & illud, quod de Chriſto dicitur Pſal. 67. *Aſcendiſti in altum*, &c. & poſtea: *Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem.* Ita enim de Chriſto expoſuit Paulus *ad Epheſ.* 4. Et profecto per ſe veriſimile eſt, præparaſſe Deum Chriſto peculiare cælum, excellentius omni cælo mobili, ſtabile, ac quietum, ſicut decebat corporis Chriſti maieſtatem. Vnde de eodem cælo recte intelliguntur alia loca, in quibus Chriſtus dicitur ſedere *ad dexteram maieſtatis in excelſis* ad Hebr. 1. & ſimilia. Item illud 2. Corinth. 5. *Scimus, quia ſi terrena domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, habitationem habemus in cælis, domum non manu factam, æternam in cælis.* Et ſimilia multa poſſunt per congruentem interpretationem induci, licet non cogant.

4 3. *Suadetur rationibus.*

Tertio addi poſſunt rationes, non quidem demonſtrantes, ſed multum ſuadentes, præſertim ſuppoſitis alijs noſtræ fidei myſterijs. Cum enim in hoc cælo non ſit motus, vt ſupponimus, nec etiam ſint aſtra, nec lumen eius ad oculos noſtros perueniat, & influentia eius vel nulla ſit, vel non poſſit experimento cognoſci, nulla ſupereſt nobis via demonſtrandi cælum illud creatum eſſe. Suppoſito autem articulo fidei, in quo credimus ſupernaturalem gloriam electis omnibus eſſe in cælo paratam, nimis credibile ſit, illud cælum eſſe diſtinctum ab omnibus cælis, qui circa terram exiſtunt, omneſque ſicut loco, ita etiam natura, & perfectione excellens.

1 Ratio. Moueor primo quidem, ac præcipue propter honorem corporis Chriſti, de quo certum eſt, in ſupremum cælum aſcendiſſe, vt latius oſtendi, & declaraui *in 2. tom. 3. p. diſp* 51. *ſect* 1. *conclu.* 3. Non eſt autem veriſimile, Chriſtum ſtare ſupra cælum in motu perpetuo exiſtens, aliàs vel non haberet fixos pedes in certa parte cæli, ſed ſub illis ſemper cælum percurreret, vel cum ipſo cælo ſemper Chriſtus raperetur: hoc autem ſecundum abſurdiſsimum eſt, & primum parum decens. Deinde procedit etiam hæc ratio in corpore ſanctiſſimæ Virginis, & aliorum, qui forte iam ſunt cum ſuis corporibus in cælo.

2. Ratio. Moueor ſecundo, quia omnes cæli mobiles facti ſunt quaſi in miniſterium viatorum hominum, & vt illis ſuo modo deſeruirent: ergo decuit, vt aliquod excellentius fieret ſolum vt eſſet locus gloriæ beatorum, & quaſi thronus corporalis, in quo Deus ſpecialiter regnet, vt ſicut inter Angelos dantur quidam miniſtrantes, alij aſsiſtentes: ita inter corpora cæleſtia præter ea, quæ ſunt ad miniſterium generationum, aliquid ſit ſolum, vt in eo ſancti ſpiritus, & homines Deo aſsiſtant.

5. *3. Ratio.*

Moueor tertio, quia in damnatorum ſupplicium Deus ſpecialem locum, & ignem inferni ab initio deſtinauit, qui nullum alium vſum in mundo habet: ergo maiori ratione credendum eſt deſtinaſſe quoddam cælum, quod futurum eſſet regnum, & ſedes beatorum, vt de illo etiam corporaliter intelligatur Chriſti verbum Matth. 25 *Venite benedicti Patris mei percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi*: non enim ab origine mundi præparata fuit ſpiritualis gloria, nam hæc in prædeſtinatione ante mundi originem in æternitate præparata eſt, vt habetur *ad Eph.* 1 in executione autem non præparatur, niſi quando datur: locus autem illius gloriæ, ad extra, & in executione ab origine mundi præparari potuit, ſicut ignis æternus angelis, & damnatis paratus fuit.

4. Ratio. Vltimo huius cæli conſtitutio non parum ad vniuerſi complementum pertinet, eiuſque pulchritudinem auget, ſic enim totum vniuerſum corporeum inter duo extrema fixa, & immobilia clauſum eſt, quæ ſicut ſitu extreme diſtant, ita etiam proprietatibus: nam vnum eſt maxime denſum, & opacum, alterum lucidiſsimum, & ſubtiliſsimum, & in vtroque aptiſsima proportio in ordine ad fines bonorum, & malorum hominum, & Angelorum inuenitur. Neque contra veritatem hanc difficultas alicuius momenti inuenitur.

6. *Circa 2. punctum quid Eugubinus opinatus credatur à quibuſdam.*

Secundum punctum erat de antiquitate huius cæli, an videlicet æternum ſit: quod poteſt interrogari vel de æternitate per ſe, & ab intrinſeco, vel de æternitate per effectionem æternam Dei. Priori modo videtur poſuiſſe hoc cælum æternum Auguſtinus Eugubin. *in cap. Gen.* 1. in principio expoſitionis illorum verborum: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* cuius auctoris propria verba hic referre non poſſum, quia in correcto codice, quo vtor, obliterata omnino ſunt, & expuncta. Benedictus autem Pererius refert, illum docuiſſe, *cælum empyreum eſſe quippiam æternum, & increatum hoc eſt, eſſe lucem, & claritatem quandam manantem ex Dei eſſentia, in qua Deus eſt, & ad cuius participationem, atque fruitionem tam boni Angeli, quam viri iuſti admittuntur.* Vnde ipſe intelligit, Eugubinum aſſeruiſſe, cælum empyreum eſſe aliquid, quod nõ eſt Deus, & nihilominus æternum, & increatum eſſe. Ideoque illam ſententiam perabſurdam, execrandam, & à Chriſti diſciplina abhorrentem vocat. Alij vero ſimpliciter errorẽ in fide vocãt, vt Catherin. *in Gẽ* & Molin. 1. *p. tract. de Opere ſex dier diſp.* 3. & alij.

7. *Illum Malonius ad meliorem ſenſum reducit.*

At vero Daniel Malon. *in 2. d. 2 diſp.* 7 vt Eugubinum ab hac nota liberet, dicit, per cælum empyreum illum non intellexiſſe corpus aliquod, nec lumen ſpirituale reipſa diſtinctum à Deo, ſed claritatem diuinam, quæ Deus ipſe eſt. Ac proinde Eugubinum abuſum fuiſſe nomine cæli empyrei, maleque illud interpretatum fuiſſe, ac proinde negaſſe verum cælum empyreum corporeum, non tamen in tam abſurdum errorem incidiſſe, vt aliquid diſtinctum à Deo, & quod Deus non ſit, increatum eſſe affirmauerit. Poteſtque interpretatio hæc fieri veriſimilis ex teſtimonijs Scripturæ, quæ pro ſua ſententia Eugubin. inducit, quale eſt illud Pſalm. 103. *Amictus lumine, ſicut veſtimento.* & 1. Tim. 6. *Qui lucem habitat inacceſsibilem*, & illud Ioann. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret apud te.* Item quia dicit, cælum empyreum eſſe illam lucem, & claritatem Dei, quæ iuſtis pro mercede promittitur, quæ certe non eſt niſi lumen increatum Dei. Multaque ſimilia leguntur apud Eugubin. *in lib. de rebus incorporeis & inuiſibilib.* in quibus hunc ſenſum indicat. Ait enim, *eſſe lucem infinitam, quam ſemper cum Deo fuiſſe neceſſe eſt* & adiungit: *Et hæc ſi cælum empyreum eſt ſemper ab æterno fuit cælum empyreum, id eſt immenſa lux diuinitatis id eſt, beatiſſimum illud, quod eſt ſupra cælum, quod appellare non audeo: nã neq; locus eſt, neq; corpus.*

8. *Malonij patrocinium alijs ipſius Eugubini locis non cohæret.*

Addit vero Eugubinus multa, quæ ſenſum hunc deſtruere videntur: nam in primis de illa luce ait, *Hæc lux manet duntaxat à Deo.* Et infra, *Hoc eſt cælum empyreum naſcens, proficiſcens, manans à diuinitate Quod nunquam dixerim ego creatum, paratus recantare ſi male ſentio.* Et quod mirandum magis eſt, de hoc ipſo cælo, ſeu luce ait, *Hæc lux an corporea ſit, an incorporea quædam, non facile dixerim* quod de luce diuinitatis, & quæ Deus eſt, dicere ſtolidiſsimum eſſet, & pluſquam hæreticum, ſi fas eſt dicere: maxime quia ſubiungit, *Arbitrarer tamen talem eſſe vt hæc corporea, & noſtra poſſit eſſe, & dici quaſi ſimulacrum eius, vt illa ſit diuiniſsima lux nota; viſibiliſque & animo & oculis qualem Chriſtus oſtendit, cum veſtimenta eius facta ſunt alba vt nix, & facies eius vt ſol enituit, & qualem oſtendit Moyſi in rubo.* Si ergo lux illa viſibilis eſt corporeis oculis, quomodo poteſt eſſe ipſa diuinitas? Accedit, quod in Coſmopœia in initio expoſitionis operis ſecundi diei *globos cæleſtes*, ait, *eſſe cæleſtes aulas, quarum vna eſt aula Dei, à ſplendore perenni*

rennis

ter: i vocata ab antiquis cælum empyreum. Si ergo eſt globus cæleſtis, quomodo non eſt corporeus? Denique in Recognitione Geneſis *cap.* 2. in principio refert Theodoreti ſententiam conſtituentis differentiam inter cælum empyreum, & firmamentum, quod illud ante lucem, hoc cum luce factum eſt, illud ex nihilo, hoc ex aqua eſt conditum. Quam ſententiam ipſe valde approbat, atq; laudat. Quid ergo eſt, quod alijs locis dicit eſſe increatum.

9. *Diſcutitur, & expugnatur Eugubini ſententia.*

Perplexa quidem eſt ſententia Eugubini; & non poteſt à graui lapſu, & errore excuſari: nam ſi ſenſit cælum empyreum eſſe rem diſtinctum à diuinitate, & eſſe omnino increatam, & per ſe æternam, manifeſta eſt hæreſis, & contra expreſſum fidei articulũ, quod Deus ſit creator omnium viſibilium, & inuiſibilium. Si vero non putauit illam lucem eſſe omnino improductam à Deo, ſed manantem ab ipſo, vt loquitur, non per temporalem effectionem liberam, ſed per naturalem dimanationem, id enim ſignificat, cum ait, eſſe *lucem, quam ſemper à Deo fuiſſe neceſſe eſt*: ſic duos alios errores inuoluit. Prior eſt, Deum extra ſe aliquid neceſſario producere. Alter aliquid eſſe æternum, licet ſit factum à Deo. Vtrumque enim horum hæreticum eſſe ſupra oſtenſum eſt. Et tractando de creatione Angelorum idem diximus, & in Metaphyſica de creatione diſputãdo. Et pręterea errat etiam negando fore creatum quid, quod tali etiam modo à Deo factum eſſet, vt in eiſdem locis oſtendi. Et præterea dum Eugubinus hanc lucem manantem à Deo dicit eſſe præmium beatis promiſſum, ſi illa lux non eſt Deus, incidit in errorem dicentium beatos non videre Deum in ſua ſubſtantia, ſed quandam lucem, & ſplendorem à diuinitate manantem, quam *in 1 p. lib. 2. de attributis cap.* 7 impugnauimus. Ad hæc explicare nullo modo poteſt, qualis ſit illa lux, ita vt ſit res à diuinitate diſtincta. Quia ſi cogitatur accidens, debet eſſe in aliqua ſubſtantia? ſi ſubſtantia, aut eſt ſpiritualis, & ſic erit aliqua intelligentia creata, & non cælum: aut eſt corporea, & ſic fruſtra fingitur æterna, & à Deo ex neceſſitate manans. Et præterea vtroque modo ineptiſſime ad illam applicantur Scripturæ teſtimonia, quæ vel de luce inacceſſibili, & increata diuinitatis, vel de lumine, quod eſt præmiũ beatitudinis noſtræ, loquuntur. Denique ſi non putauit, cælum empyreum eſſe aliquid à diuinitate, & luce eius increata diſtinctum, ineptiſſime vocat illud lumen cælum empyreum contra ſenſum omnium, qui de cælo illo ſcripſerunt, vel loquuti ſunt: & vehementem ſuſpicionem erroris circa rem ipſam omnibus tribuit. Et deinde ſibi contra dicit, cum lucem hanc dicit ex neceſſitate manare à Deo, tum quia fides catholica non agnoſcit aliud lumen de lumine, niſi verbum diuinum: tum etiam quia lux illa abſoluta res eſt: intra Deum autem nihil eſt abſolutum à Deo, vel diuinitate manans. Ac denique in dictis illius auctoris aliæ ſunt repugnantiæ, & totus eius ſermo partim metaphoricus eſt, partim inconſtans. Ideoque illa ſententia reiecta, certiſſime ſtatuendum eſt, cælum empyreum corpus quoddam creatum eſſe, ac proinde non eſſe æternum.

10. *Circa idem 2. punctum ſententia Baſilij exponitur.*

Statim autem occurrit nobis ſententia Baſilij, qui *homil.* 1. *Exaemer.* videtur ponere hoc cælum æternum ſaltem poſteriori modo, & per liberam Dei creationem, quanuis ſine nouitate eſſendi. Dicit enim credibile eſſe, ante huius viſibilis mũdi creationem fuiſſe alium, intelligentijs ſuperioribus accommodatum, tempore anteriorem, æternum nimirum, ac perpetem, & ſubſtantijs ſpiritualibus ornatum. Veruntamen certiſſimum eſt (vt dixi) etiam hoc modo cælum empyreum non eſſe æternum, quod de Angelis ſupra oſtenſum eſt, & eadem, vel maior ratio eſt de hóc cælo, & ex ſtatim dicendis confirmabitur. Locum autem illum Baſilij quatenus ad Angelos pertinet, de æternitate à parte poſt, & intrinſeca incorruptibilitate, ſeu ſubſtantiali immutabilitate ſupra expoſuimus: eademque declaratio ad cælum empyreum applicanda eſt. Sic enim Paulus 2. *Cor.* 5. cælum illud vocat *domum non manu factam, æternam in cælis.*

11. *De 3 puncto Baſilii, & quorundam aliorum opinio.*

Iam vero ſuccedit tertium punctum, videlicet, an cælum empyreum ſimul cum hoc mundo viſibili creatum ſit, vel ante illum, quanuis enim temporale ſit, vt diximus, potuit eſſe antiquius hoc mundo, vtpote ante omnia viſibilia creatum. Imo hoc ſaltem ſenſiſſe Baſilium loco proxime citato negare non poſſumus. Idemque opinati eſſe videntur omnes, qui Angelos ante hunc mundum creatos eſſe dixerunt. Nam multi illorum declarant fuiſſe creatos in aliquo reali loco cum ipſis producta: veruntamen omnino certum eſt, cælum empyreum non eſſe factum ante illud principium, de quo ſcriptum eſt: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Ita ſentiunt in primis omnes, qui putant, verba illa de ſolo cælo empyreo intelligi. Item omnes, qui exponunt illud principium cõparatiuè, & excludendo omne antè factum, id eſt, ante omnia fecit cælum, & terram. Nam omnes, qui verba illa de principio ex parte rerum factarum exponunt, quia initium creandi à cælo, & terra fecit Deus? neceſſe eſt, vt fateantur, cælum empyreum non fuiſſe ante terram creatum, & conſequenter neque ante alios cælos, ſupponendo fuiſſe, ſimul cum terra creatos, vt iam oſtendimus. Præterea in ſuperiori tractatu *lib. 1. c. 3. à n. 7.* oſtendimus, Angelos non fuiſſe ante mundum ſenſibilem creatos, & omnia ibi adducta idem de cælo æthereo conuincunt: tum quia teſtimonia Scripturæ, & Conciliorum ibi inducta de omnibus rebus creatis generaliter procedunt: & ideo tantam certitudinem de cælo empyreo ſicut de Angelis faciunt: tum etiam quia ſi quod eſſet fundamentum cogitandi creationem cæli empyrei ante hunc mundum viſibilem, eſſet propter Angelos ſanctos: ergo quæ oſtendunt, Angelos non fuiſſe antea creatos, idem conſequenter de cælo empyreo demonſtrant. Eſſetque nimis voluntarium, & vanum, talem creationem antiquiorem angelica ſine vllo fundamento introducere.

Vera ſententia propoſitio prima ſuadetur.

12. *2 Propoſitio probatur 1. authoritate.*

Quibus addendum eſt, cælum empyreum non fuiſſe creatum poſt alios cælos, & terram. Vnde optime concluditur, eſſe ſimul cum illis creatum. Hæc propoſitio quoad vtranque partem ſequitur ex communi opinione Theologorum aſſerentium cum Beda, Strabone, & alijs Angelos fuiſſe creatos in cælo empyreo. Nam Angeli fuerunt creati non ante, nec poſt hunc viſibilem mundum, ſed cum illo: ergo ſimiliter cælum empyreum, non ante inferiora corpora, ſub illo contenta, ſed cum illis factum eſt. Quia vero in ſuperiori tractatu *lib. 1. cap.* 4 probabile diximus eſſe, Angelos non in cælo empyreo, ſed in cryſtallino, vel ſtellato fuiſſe creatos, neque ſanctos Angelos aſcendiſſe ad cælum empyreum, antequam beati facti ſunt: ideo cogitare poſſet aliquis cælum empyreum non in primo inſtanti vniuerſalis creationis, ſed in tertio beatitudinis Angelorum fuiſſe creatum. Sed hoc neque fundamentum habet, neque eſt veriſimile, tum quia non oportet domum in illomet momento incipere eſſe, in quo incipit habitari, ſed prius ædificari, ac præparari poteſt, & debet: tum etiam, quia licet Deus inferiorem mundum viſibilem vt domicilium hominum viatorum creauerit, nihilominus prius illum creauit, & diſpoſuit, & poſtea hominem creauit, &, quod amplius eſt,

Obiectioni occurrenti ſatisfit.

eſt, etiam paradiſum terreſtrem prius creauit, & poſtea hominem extra illum produxit, ac tandem in illum tranſtulit: ergo multo magis præparauit à principio tam Angelis ſanctis, quam omnibus hominibus prædeſtinatis domum empyrei cæli, etiamſi non in eodem momento, ſed paulo poſt ab ipſis eſſet ornandum, & habitandum.

13. *1. Probatur ratione.* Præterea cælum empyreum non erat condendum ex alio corpore, vel ſubiecta materia, ſed abſolute ex nihilo producendum: ergo non erat, cur eius productio creationi aliarum rerum, quæ ex nihilo fiunt, poſtponeretur. In quo eſt magnum diſcrimen inter animam rationalem, & cælum empyreum. *Inſtantia quædam remouetur.* Nam licet anima fiat ex nihilo, poſtulat tamen connaturaliter coniunctionem cum corpore, & ideo non eſt ſimul creata cum alijs rebus ex nihilo factis, ſed ſuppoſito corpore, & ſatis diſpoſito. Cælum autem empyreum eſt per ſe integra, & abſoluta ſubſtantia, quæ non præſupponit ex ſua intrinſeca ratione alia corpora, ex quibus fiat, vel in quibus, & ideo non oportuit poſterius creari, ſed ſimul. *Probatur tandem ex Scriptura, & Concil. Lateran.* Atque ita etiam optime hoc confirmatur ex verbis illis: *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul*, additis alijs ſimilibus Cōcilij Lateran. in cap. firmiter, prout ſupra de Angelis tractata ſunt. Vnde merito addidit Guilielmus Pariſien. in lib. de Vniuerſo cap. 35. de ordine empyrei cęli ad alia, ſub titulo: *Nota ſolutionem quæſtionis ſuperius dictæ*, cælum empyreum non ſolum fuiſſe ſimul tempore cum alijs creatum, ſed etiam prius ordine naturæ, *quia eſt velut amictus ſplendoris totius mundi, & velut tectum pulchritudinis præclari palatij Dei, & velut operimentum ſpecioſiſſimum templi Dei, & quaſi domus regia, & habitaculum gloriæ ipſius, & quaſi palatium proprium Regis, ad quod cæteræ mundi partes, quaſi officinæ domus, ad propriam Regis aulam comparantur.* Vnde & propter dignitatem tanti operis, & propter totius vniuerſi complementum, & perfectionem neceſſarium fuit, vt nullum corpus ante hoc cælum crearetur. Vnde concluditur, fuiſſe creatum ſimul tempore, quicquid ſit de ordine naturæ, qui magis eſt conſiderationis, & ſecundum rationem, quam ſecundum propriam cauſalitatem.

14. *Circa 4. punctum quorundam ſententia negans.* Vltimo ſupereſt quartum punctum, an hoc cælum fuerit, à Moyſe ſub illo verbo, Creauit cælum, comprehenſum. Aliqui enim negant fuiſſe intentum Moyſi de cælo empyreo loqui, ac proinde ſub nomine cæli illud comprehendiſſe. Fundantur, *Eius fundamentum.* quia Moyſes ſolum de creatione mundi viſibilis ſcripſit, vt populum rudem inſtrueret, eumque à cultu, & adoratione cælorum, aut ſyderum, aut aliarum viſibilium rerum abſtraheret. Vnde Hieron. Epiſt. 139. ad Cyprian. circa principium dicit, Moyſem nos docuiſſe originem creaturarum, *earum dumtaxat quæ viſibilia ſunt.* Et idem ex profeſſo docet Chryſoſt. in id Pſalm. 8. Quoniam videbo cælos tuos, &c. cælum autem empyreum eſt inuiſibile, & nullum habet commercium cum mundo viſibili: nihil ergo de illo loquutus eſt. *Confirmatio 1.* Confirmatur primo, quia hoc cælum alterius eſt naturæ à cæteris inferioribus mundi corporibus, & nullam influentiam habet in hæc inferiora, & conſequenter nullam connexionem cum illis: ſed Moyſes tantum deſcripſit productionem, & formationem huius mundi, prout vſui hominum, & generationibus rerum deſeruit: ergo in verbis illis hoc cælum non comprehendit. *Confirmatio 2.* Confirmatur ſecundo, quia in hoc puncto eadem eſt ratio de cælo empyreo, quæ eſt de Angelorum creatione, quia & inuiſibile eſt, ſicut Angeli, & propter ipſorum, & aliorum beatorum gloriam creatum eſt: ſed Moyſes tacuit de creatione Angelorum, propter dictam cauſam: ergo etiam ſermonem de cælo empyreo prætermiſit.

Dicendum vero eſt, quanuis ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, per ſe ſpectatis non poſſit efficaciter conuinci, dari, aut creatum eſſe cælum empyreum: nihilominus ſupponendo ex alijs teſtimonijs, aut principijs dari cælū empyreum, longe verius eſt, comprehenſum eſſe à Moyſe ſub illis verbis, & ſpecialiter ſub nomine cæli, licet alij cæli excludendi non ſint, vt diximus. Hæc reſolutio ſit certa ex communi conſenſu Patrum, & Theologorum, nec inuenio aliquem contradicentem ex his, qui cælum hoc exiſtere, & creatum eſſe fatentur. Ratio verò eſt, quia hoc eſt verum cælum: ergo non poteſt magis excludi ab illo verbo, *creauit cælum* quam cæteri cæli. Dices, Moyſem tantum de vno cælo loquutum eſſe, & ideo neceſſarium eſſe dicere potius de viſibili, quam de inuiſibili cælo eſſe loquutum. Reſpondeo ſi alterum eſſet neceſſario excludendum, fateor dicendum eſſe, potius de cælo iſto nobis familiari, quam de illo ſupremo, & inuiſibili eſſe loquutum, ſicut in capite præcedenti dixi. Nulla vero eſt talis neceſſitas excludendi alterum ex illis cælis. Nam quod ponderatur de ſingularitate vocis *cælum*, nullius momenti eſt: tum quia etiam ſub empyreo cælo non eſt tantum vnum cælum, ſed plures, qui ſimul in illo principio creati ſunt, & ſub illa voce *cælum*, non obſtante ſingularitate vocis comprehenduntur, vt capite præcedenti oſtenſum eſt: ergo eadem ratione poterit etiam cælū empyreum comprehendi. Tum etiam, quia nomen *cælum* non eſt nomen ſingulare, ſed commune, & ideo capax eſt diſtributionis tam formalis, & expreſſæ, quam tacitæ, & virtualis, qualis eſſe ſolet in indefinita locutione doctrinali, & ita perinde fuit dicere: *In principio creauit Deus cælum*, ac ſi diceretur, *omne cælum*: quia non eſt veriſimile, terminum communem fuiſſe æquiuoce, & ambigue propoſitum, & ideo vt rem certam ſignificet, debet tacitam diſtributionem continere. Vel certe debet per modum termini collectiui accipi, vt cælum dicatur totus orbis ſuperior incorruptibilis, & ſupra omnia elementa conſtitutus. Et ita dixit Deus per Iſaiam cap. 48. *Ego cælum extendi manus mea terram fundauit* Et Paulus Actor. 17. *DEVS, qui fecit cælum & terram* &c. Et ob eandem cauſam ſicut in his locis vtitur Scriptura numero ſingulari, ita in alijs explicat per plurale, vt Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos opera manuum tuarum*, &c. & Pſalm. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt*, & Pſalm. 71. *Initio tu Domine terram fundaſti & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Et Gen. 2. *Igitur perfecti ſunt cæli* & ſimilia.

15. *Vera reſolutio.* *Oſtenditur authoritate, & ratione.* *1. Obiectio ſoluitur.*

Neque etiam obſtat huic veræ interpretationi, quod cælum empyreum ſit nobis inuiſibile. 16. *2. Obiectio multipliciter diluitur.* Primo quidem, quia ſecundum ſe, ac per ſe lucidum, & viſibile eſt, nam oculis corporeis videri poteſt, licet nos illud propter diſtantiam videre non poſſimus. Deinde quia licet Moyſes fortaſſe proxime voluerit mentes Hebræorum à ſuperſtitione Gentilium corpora ſenſibilia colentium abducere, & ad vnius creatoris cogitationem ſubleuare: nihilominus ad hoc perſuadendum, abſolute docuit, Deum eſſe creatorem omnium corporum, quæ ſub cælo, & terra comprehenduntur, nihil diſtinguens inter ea, quæ à nobis videntur, vel non videntur: alias non ſatis ad vnius creatoris cogitationē, & notitiam homines induxiſſet. Atque ita videtur Eccleſia intellexiſſe verba illa, *In principio creauit Deus cælum*, nam ex illis ſumpſit articulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum Deum, omnipotentem, creatorem cæli, & terræ*: vbi nomine cæli omnes ſuperiores orbes intelligit, ſiue à nobis videantur, ſiue non, vt verba ſequentia, *viſibilium omnium, & inuiſibilium*, ſatis aperte declarant. Denique cum oſtenderimus, Moyſem loquutum eſſe de cælo tanquam de vno corpore, vel ſupe-

ſuperiori vniuerſo, etiamſi plura corpora complectatur, licet fateamur de cælo viſibili eſſe loquutum, non eſt neceſſe, vt loquatur de cælo tantum ſecundum illam partem, quæ viſu attingi poteſt, nam hæc machina cæli ſimpliciter viſibilis eſt, licet non poſſit tota viſu penetrari, & ideo cùm dicitur Deus creator cæleſtis machinæ, non intelligitur tantũ creaſſe illam quoad illam partem, quæ viſibilis eſt, ſed abſolute totam, atque adeo etiam empyreum cælum. Quæ argumenta ſicut recte probant, cælum empyreum ibi eſſe cõprehenſum, ita à fortiori conuincunt cælos viſibiles non eſſe excluſos, vt in ſuperiori capite traditum eſt.

17. *Ad fundam. contrarium in num. 14. Pro confirm 1 ibid. adducta caput ſequens inſtituitur.*

Atque ita reſponſum eſt ad fundamentum cõtrariæ ſententiæ, & loca etiam Patrum obiter explicata ſunt. Prima vero confirmatio petit, vt de huius cæli natura, proprietatibus, & efficientia, ſeu effectibus aliquid dicamus. Quamuis enim hæc philoſophica eſſe videantur, re tamen vera phyſica non ſunt, quia cælum illud, licet ens materiale ſit, in rigore tamen non eſt ens mobile ſecundum ordinariam potentiam, nec per motum cognoſci poteſt. Et propter ſimilem rationem non cadit ſub Metaphyſicæ naturalis conſideratione: præſertim quia huiuſmodi cælum etiam eſt extra obiectum eius, eo quod materiale ſit. Sola ergo Theologia poteſt aliquid de proprietatibus huius cæli inueſtigare, nam per reductionem quandam ad accidentalem gloriam beatorum pertinet. Et nihilominus etiam Theologi vix poſſunt de natura vel proprietatibus huius cæli quippiam inuenire, quia nihil fere de illo reuelatum eſt. Et ideo longa diſputatione omiſſa, quæ in his, quæ propoſui, veriſimiliora videntur, breuiter attingam.

CAPVT V.

Dubium incidens de natura cæli empyrei.

1. *Aſſertio 1. quod cælum empyr materia, & forma conſtat. Prædicta materia cuiuſmodi naturæ ſit, inquiritur.*

PRimo igitur de natura, & ſubſtantia huius cæli probabilius cenſeo, eſſe compoſitum ex materia, & forma, nam ſupponitur eſſe quantum, & corporeum, quod ſine materia eſſe non poteſt: at quia perfectius cæteris eſſe creditur, formã etiam habere neceſſe eſt, quia illa maxime ad perfectionem pertinet, & ideo in omnibus cælis ponitur, vt probabilior opinio fert. An vero materia illius cæli ſit altioris rationis, quam materiæ aliorum corporum tam cæleſtium, quam inferiorum, controuerti poteſt. Sciendumque eſt, hanc comparationem fieri ſolere inter inferiores cælos, & elementa, cæteraque inferiora corpora, ſeu miſta, & in ea eſſe varias opiniones, quas tractaui in diſp. 13. Metaph. ſect. 11.

Primus dicendi modus non placet.

Qui ergo putant, materiam cælorum, & elementorum eſſe eiuſdem rationis, quia in pura potentia non exiſtimant ſpecificam differentiam poſſe inueniri, conſequenter dicent, etiam materiam cæli empyrei eſſe eiuſdem ſpeciei cum reliquis, quia etiã eſt pura ſubſtantialis potentia. At illud fundamentum debile eſt, vt in citato loco oſtendi.

Secundus etiam modus parum probatur.

Qui vero putant, materiam cæli cryſtallini, & inferiorum eſſe eiuſdem rationis cum elementari, quia omnia ſunt ab intrinſeco, & de ſe corruptibilia ex parte materię, licet ex parte formæ habeant aliquẽ modum incorruptibilitatis: nihilominus dicere poſſunt, materiam cæli empyrei eſſe altioris rationis, quia ab intrinſeco incorruptibile eſt, & inalterabile. Et ita ſentiunt moderni, qui ſolum cælum empyreum in primo creationis inſtanti productum ex nihilo, alios vero cælos poſtea ex aqua formatos autumant, vt Molin. & Salmeron.

2. *In eodem 2. modo aſtruendo exceſſit Abulenſ.*

Idemque opinatur Abulenſ. in cap. 23. Exodi q. 53. excedit tamen, quia non ſolum dicit cælum illud licet corpus ſit, & ideo non ſit totaliter ſpirituale, tamen eſſe quaſi ſpirituale, quia non eſt de materia aliorum cælorum, ſed etiam addit: *Imo non dicitur eſſe de materia, & ſi illud eſt ſexta eſſentia: quod autem materiale non eſt, non conuenit cum rebus materiatis in natura quouis modo.* In quibus verbis obſcurũ eſt, in quo vero ſenſu dicat, cælum empyreum nõ dici eſſe de materia. Nam ſi ex vera materia cõſtat, quomodo non eſt de materia? Fortaſſe tamen intellexit, non eſſe de materia, id eſt, non eſſe factum ex materia præiacente, ſicut ipſe de alijs cælis opinatur, quos habere materiam eiuſdem rationis cum elementari, & ex illa præexiſtente fuiſſe progenitos arbitratur, & ita in hoc conſtituit differentiam inter cælum empyreum, & reliquos. *Quid potuit probabiliter ſentire Abulenſis.* Et nihilominus illud dicit eſſe ſextã eſſentiam, quia licet ponat alios cælos eiuſdem materiæ cum elementis, nihilominus illos dicit eſſe quintã eſſentiam reſpectu elementorum, quia non tantum ab illis ſpecie differunt, ſicut ipſa elementa inter ſe diſtinguuntur, ſed etiam ratione formæ ſunt incorruptibiles, in quo inter ſe conueniunt, & ideo cuiuſdam quintæ eſſentiæ eſſe dicuntur. At empyreum dicitur eſſe ſexta eſſentia, quia ſecundum materiam, & formam eſt incorruptibile, ac ſubinde alterius rationis. Atque hæc cum probabilitate, & conſequenter dicta ſunt. *Quid ſine probabilitate.* Quod vero vltimo hinc infert, cælum empyreum non conuenire cum rebus materialibus quouis modo, nullam conſecutionem, vel probabilitatem habet. Quia eſto omnia illa eſſent vera, nihilominus cælum empyreũ cum cæteris corporibus incorruptibilibus in compoſitione eſſentiali ex materia, & forma generatim ſumptis, & in capacitate trinæ dimenſionis, & quantitatis, & in aliqua perpetuitate ab intrinſeco: cum cæteris vero elementis in ratione communi corporis ſimplicis conueniret.

3. *Verior authoris ſententia de materia cæli empyr.*

At vero iuxta opinionem D. Thomæ, quam veriorem exiſtimamus, quod materia cæleſtis eſt diuerſæ rationis ab elementari, non oportet in cælo empyreo fingere altioris ordinis materiam, ſed eiuſdem generis cum cæleſti, licet intra illud ſit perfectioris ſpeciei eo modo, quo in pura materia ſpecies eſſe poteſt, quia ex natura ſua eſt ad nobiliorem formam determinata. Hæc enim differentia cum proportione etiã inter materias inferiorum cælorum inuenitur, ſupponendo, cælos ipſos inter ſe ſpecie diſtingui, vt in dicto loco Metaphyſicæ, conſequenter loquendo, aſſerendum eſſe docui. Veruntamen, etiamſi quis opinionem illam amplectatur, quæ totam materiam cælorum mobilium dicit eſſe eiuſdem rationis, licet ab elemẽtari ſit diſtincta: nihilominus ſine repugnantia, & cum maiori probabilitate dicere poteſt, materiã cæli empyrei eſſe altioris rationis à reliquorum cælorum materia: non quia id ſit ſimpliciter neceſſarium ad incorruptibilitatem ab intrinſeco, ſed quia ad maiorem perfectionem eſſentialẽ, nobilioremque modum incorruptibilitatis ſpectat. Et quia tota illa perfectio cælo empyreo tribuenda eſt, quia fini, propter quem creatũ eſt, eſt maxime proportionata. Atque ita conſequenter etiam dicere poſſunt ſic opinantes cælum illud eſſe cuiuſdam ſextæ eſſentiæ, vt explicaui. Nos vero quia credimus, hanc perfectionem habendi materiam ſpecificam, & determinatam ad ſuam formam eſſe communem omnibus corporibus cæleſtibus ſpecie diuerſis, ideo non iudicamus neceſſarium, tribuere cælo empyreo ſextam eſſentiam, ſed nobiliſsimum gradum ſpecificũ in illo genere quintæ naturæ ſimplicis, in quo cæli omnes ſuperiores elementis creati ſunt.

4. *De forma quoque cæli empyr vera reſolutio.*

De forma vero empyrei cæli ſolum quæri poteſt, an ſit anima. Sed in hoc credimus, eandem omnino eſſe rationem in illo cęlo, ac in cæteris inferioribus, ac proinde omnino certum eſſe illud cælum non eſſe animatum, nec formam eius eſſe ani-

animam ſicut de formis aliorum cælorum in philoſophicis quæſtionibus de cælo quæſt.5. dixi, & ex dictis ſupra de Angelorum ſubſtantia ſufficienter intelligi poteſt. Nam forma, quæ in corpore, & per corpus non poteſt actionem vitæ exercere, non poteſt eſſe anima: at vero forma cæli empyrei non poteſt in illo corpore exercere opera vitæ vegetatiuæ: quia incorruptibile, & ingenerabile eſt: neq; etiã poteſt per illud cognoſcere, quia cum ſit ſimplex, & incapax alterationis, nõ poteſt habere organa ſenſuum, per quæ talis cognitio, omniſque operatio animæ ſentientis fit. Opera autem vitæ intellectualis proprie nõ exercerentur per corpus, nec forma, quæ eſt principiũ intellectualis cognitionis, eſſe poteſt forma corporis, niſi poſsit illo vti ad talem cognitionem acquirendã, vt de Angelis oſtenſum eſt. Ergo materia illa cæli empyrei, quantumuis ſub alia ratione ſit ſubtilior, & perfectior, non eſt capax formæ, quæ ſit vera anima, & quoad hoc eadem ratio eſt de illo, quæ de inferioribus. Vnde quicquid difficultatis in hoc pũcto occurrere poteſt, ex generali quæſtione, & oſtenſione, quod cælum non ſit animatum, petendum eſt.

5. *2. Aſſertio de cæli empyr. proprietatib. 1 Quod ſit incorruptibile ab intrinſeco. 2 Quod ſit mobile eſſe.*

Secundo de proprietatibus huius cœli. Primum communiter receptum eſt, illud eſſe ab intrinſeco incorruptibile, vt iam declaratum eſt, & conſequenter etiã menſurari æuo, ſicut de Angelorum ſubſtantia, & aliarum rerum interruptibiliũ exiſtentia dictũ alibi eſt, præſertim diſp. 50. Metaph. ſect.5. & 6. Dicitur etiam hoc cælum eſſe immobile, quod ſano modo intelligendum eſt. Non eſt enim ita immobile, vt ſit omnino incapax motus localis proprij, ac phyſici: nam eo ipſo, quòd verũ corpus, & quantum eſt, habet potentiam paſsiuã ad localem motum ſaltem neutram, vt Scotus loquitur: quia eſt vere in loco phyſico, & finito, & poteſt eſſe propinquius, vel remotius ad alia corpora, ſaltem ſecundum partes ſuas. Vnde ſi Deus voluiſſet, moueri ab aliqua intelligẽtia potuiſſet, neque id eſſet violentum tali corpori, quia nulla naturali perfectione propterea priuaretur: quieſcere enim nulla perfectio talis corporis eſt, licet reſpectu vniuerſi poſsit eſſe conueniens. Vnde ſolum non mouetur, quia eſſet ſuperfluum, & fini, propter quem à Deo creatum eſt, minime cõſentaneum, tamen hoc totum reſpectu particularis naturæ talis cæli extrinſecum eſt, & ideo non eſt illi quies ita naturalis, vt motus circularis violentus futurus eſſet, ſi fieret, quanuis ſecundũ legem ordinariam, & reſpectu ordinis totius vniuerſi poſſet dici extraordinarius, & miraculoſus. Neque etiam obſtaret, quod hoc cælum ſupremum ſit, & ideo non habeat extrinſecum locum continentem, in quo poſsit moueri: tum quia hoc ſolum eſt verum de facto, nam poſſet Deus aliud cælum ſupra iſtud creare, nulla facta violentia tali cœlo, ſed iuxta conſilium voluntatis ſuæ vniuerſum totum augendo: tum etiam, quia ad circularem motum non eſt neceſſarius ſuperior locus extrinſecus continens: ſed abſque illo phyſice, ac naturaliter fieri poſſet, ſicut Philoſophi de primo mobili exiſtimauerunt. Accedit, quod cælum empyreum vniforme, ac prorſus homogeneum eſſe creditur, totum lucidiſsimum, & ſecundũ omnes ſuas partes æque ſplendidiſsimum, ac ſubinde æque perfectum: & ideo nec indiget motu circulari, vt ſecundũ varias partes aliter, & aliter alijs partibus orbis applicetur. Neque ſi ita moueretur peculiarem violentiam pateretur, quia nulla eius pars magis poſtulat eſſe in hac parte vniuerſi, quã in altera, vel in hoc hemiſphærio potius, quam in alio, cum omnes eiuſdẽ rationis ſint. Eſt ergo immobilitas illius corporis ex recto ordine vniuerſi, non ex peculiari debito (vt ſic dicam) talis naturæ.

Interrogant autem aliqui Theologi, an cælum illud ſolidum, vel flexibile, ſeu fluidum ſit. Quod dubium ſpecialiter tractat Daniel Malonius in 2. d.2. diſp.7. ſect.5. Et probabilius cenſet eſſe corpus fluidum accidens, & recedens ſecundũ partes. Fũdatur, quia ſi eſſet ſolidum, nõ poſſet inſeruire corporibus beatis vel ad motũ, vel ad locutionẽ, aut reſpirationem: item quia aliàs daretur perpetuã corporũ penetratio. Quas rationes ipſemet fatetur poſſe diſſolui, nihilominus tamẽ probabiliores eſſe, quam quæ in contrarium adduci poſſunt. 6. *3. Proprietatem addit Malonius, quod ſit fluidum. Duplici ratione fundatur.*

Mihi tamẽ oppoſitum videtur longe probabilius. Primo quidem, qã ſi illud corpus fluidum eſt, profecto eſt mobile intra eundem locum ſecundum varias partes, & per modũ fluxus, & refluxus, ſeu acceſſus, & receſſus. Hoc autẽ eſt contra receptum dogma omnium ponentium illud cælum prorſus immotum. Secundo, quia illa ſpecies mot⁹ localis valde imperfecta eſt, nõ enim poteſt intelligi ſine aliqua diuiſione, cõdenſatione, & rarefactione partium talis corporis, quæ repugnãt corpori incorruptibili. Antecedens declaratur, quia ſi corpus beati aſcendens ad illud cælũ, non penetrat per illud manens immotũ, ſed cælum illud cedit corpori beati, neceſſe eſt, vt partes talis corporis diuidãtur, vt dent locũ humano corpori ſubintranti, & conſequenter neceſſe eſt, vt partes ſecundũ latera comprimantur, & poſtea tranſeunte corpore beati, rareñãt, vt ad priorẽ locum reuertantur, & cõtinuitatem iterum accipiãt, ſicut nunc fit in aere, vel aqua. Tertio, quia ante aſcenſum corporũ beatorum cælum illud replebat adæquate totũ ſpatium, in quo creatus eſt: ſi ergo poſtea ad eundem locum, ſeu ad idem ſpatium aſcendant innumera multitudo corporum beatorũ, & intra illud ſpacium, ac cælum recipiantur, & ſingula occupent ſpatia ſibi proportionata, & cum partibus cæli nõ penetrentur, profecto neceſſe eſt corpus illud cæleſte condenſari, vt in minori ſpatio recipi poſsit, vel extra illud totum ſpatium dilatari, ſeu aſcendere per plures partes ſuas, quod non poteſt intelligi ſine mutatione figuræ, & diſpoſitionis antiquæ, alijſque ſimilibus imperfectionibus, illi perfectiſsimæ naturæ repugnantibus. *Reijcitur tamen tripliciter.*

Denique ex alterius ſententiæ coniecturis non fit probabilis illa ſententia, quia neceſsitas illius proprietatis cæli empyrei ad vſum corporum beatorum nec probabiliter ſuadetur. Nam in primis quod ſpectat ad motũ localem, poterunt beatorũ corpora in illo cælo, vel per illud moueri, ſicut per inferiores cœlos: poſſunt autẽ per cæteros moueri, vel tranſire, etiamſi diuiſibiles, vel fluxibiles non ſint: ergo idem erit in cælo empyreo. Nec refert, quod diutius, vel permanentius in empyreo cælo ſint cõmoraturi, tum quia eadem eſt ratio de longa, vel breui mora, & de plurib⁹, vel paucioribus motibus: tum etiã quia poſt diem iudicij quando omnes ſancti homines iam erunt in corpore, & animo beati, libere diſcurrent per alios cælos, vel per totum vniuerſum, vt alibi tractatum eſt. Deinde ad loquendum nõ indigebunt corpore cæleſti tãquam inſtrumento, quo ad vocem formandam vtãtur, ſicut nos aere vtimur. Quia (vt ex materia de Beatitudine ſuppono) corp⁹ glorioſum nõ erit in partib⁹ internis vacuum, ſed omnia illa interiora loca corporis, quæ nunc alimentis, excrementis, ſuperfluis humoribus, aut aere replentur, tunc puriſsimo, ac lucidiſsimo aere replebũtur: illo ergo vtentur ad formandam vocem, & in cœlo empyreo ſolas intentionales ſpecies emittent, vt ab alijs audiantur, quod ſine vlla commotione, vel fluxu cæleſtis corporis fieri poterit æque ac immutatio viſus. Præterea reſpiratio in illis corporibus neceſſaria non erit, quia nulla in eis erit alteratio, & ita neq; corda eorum nimia calefactione efficientur, 7. *Ad fundamenta Malonij in n. praecedenti vide D. Thom in 2. d 2. q. 2. art. 2 ad 5. Vide 2. tom. 3 p diſp. 48. ſect.4 & 5.*

tur, propter quam reſpiratione indigeant. Deniq; corpora beata non erunt ſemper intra corpus cæli empyrei, ſed ſuprà conuexũ illius plantas pedum habebunt, quando voluerint. Imò hic eſt quaſi ꝓprius illorũ ſitus, & locus, ſicut de Chriſti corpore alibi oſtendimus. Quando verò beati intra ipſum cœlum empyreum eſſe voluerint, nullum eſt inconueniens, quòd ſemper penetrent illud, idem enim erit de alijs cælis, quando per illa ſuo arbitrio tranſire, vel diſcurrere voluerint.

Vide 2. tom. diſp 51. ſect. 1 & vlt.

8. Vltimò circa vim agẽdi cæli empyrei in alia corpora, vel in hæc inferiora dubitant Theologi an illud cælũ hæc inferiora influat, vel ex ſe lumen, aũt aliquam qualitatem emittat. Res tamen eſt adeò ignota nobis, vt vix cõiecturis poſsit aliquid probabiliter oſtẽdi. Nihilominus tamen ſunt opiniones. Prima negat aliquid influere. Hanc tenuit D. Th. in 2, d. 2. q. 2. ar. 3. vbi alijs etiam nonnullis placet, & Alenſ. 2. p. q. 47. memb. 1. Prima ratio à priori eſſe põt, quia cælũ empyreũ non eſt factum ad conſeruandas res corruptibiles vel in indiuiduo, vel in ſpecie per continuam generationum ſucceſsionem: ſed tantùm eſt factum propter perfectionem vniuerſi, præſertim in ordine ad finem ſupernaturalem, vt ſit beatorum domicilium: ergo eſt omnino abſtractum ab influentia in hęc inferiora. Secundò, quia cæli non agũt niſi mediante motu, vt de cæteris patet, vnde dici ſolet, quòd ſi motus cælorum ceſſarent, omnia hæc inferiora perirent, quia cæli nihil in ea influerẽt. Addi etiam ſolet, quòd corpus nõ mouet niſi motum: ſed cælum empyreum eſt immotũ: ergo nõ influit. Tertiò, illud ſupremũ cælum nihil influit in cælos ſibi ꝓximos: ergo neq; in remota elemẽta. Conſequẽtia clara eſt, quia iuxta principia bonę Philoſophię corpus remotũ nõ agit in diſtãs niſi per proximũ, vel agẽdo in illud. Antecedẽs verò patet, quia corpus illud non influit lumẽ in alia corpora cæleſtia, licet in ſe lucidiſsimum ſit, alioqui videri poſſet: ſed cęlum non influit, niſi per lumen: ergo. Quartò explicari non poteſt, qualis influentiã hæc ſit.

Vltima proprietas de influxu empyrei in corpora ſubiecta diſcutitur.

1 Opinio negans.

1. Argum.

2.

3.

4.

9. Altera nihilominus ſentẽtia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc ſententiam prætulit D. Th. 1. p. q. 66. a. 3. ad 2. & quodl. 6. q. 11. a. 19. vbi expreſsè cõtrariam ſententiam retractat, vt notat etiã Caiet. circa dictam ſolutionem ad 2. qui hanc vltimã ſententiam amplectẽdam cenſet. Et eandem ſequuntur Richar. in 2. d. 2. a. 3. q. 3. Dur. q. 2. Ægid. q. 2. a. 4. Argent. q. 2. ar. 1. Variæ autem rationes ad hoc ſuadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodq; corpus materiale cõſeruatur à proximo ſuperiori corpore tanquã à loco naturali, in quo continetur: ergo primum mobile hoc modò conſeruatur à cęlo empyreo, in quo cõtinetur: ergo neceſſe eſt, vt cælum empyreum in illud influat, & conſequenter per illam influentiã aget in inferiora, quatenus virtutẽ influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui mõmẽti eſt. Nam maior intellecta de conſeruatione propria per propriam actionem, verãq; efficientiam falſa eſt, vt bene notauit Dur. ſup. n. 7. quia elemẽtum ignis in ſua ſphera exiſtens locus naturalis eſt puriſsimi aëris vicini, quem circundat, & cõtinet: ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius poſtulet, vel humiditatem eius minueret, quod non eſſet illud conſeruare, ſed ad corruptionem diſponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, cõmentitium eſt. Item illud principium, quòd omne corpus conſeruatur à loco naturali, nullũ habet fundamentum. Nam ſi corpus contẽtum ſit per ſe factum per creationem, quia eſt natura ſua incorruptibile, non indiget alia cauſa conſeruante præter ſuum creatorem: imò à nullo alio conſeruari poteſt, quia à nullo alio pẽdet in eſſe, ſicut neq; in fieri. Si verò corpus illud ſit natura ſua corruptibile, vt aër, & quodlibet elemẽtum: et illud non indiget conſeruante per ſe præter Deum, ſed ſolùm indigebit conſeruante per accidens, id eſt, non corrumpente, ſeu remouente prohibens, & ſic ſe habet ignis ad aërem, & ad hoc non eſt neceſſaria influentia poſitiua, vt per ſe patet. Ergo vt cælum empyreum ſit locus ſuo modo naturalis proximi inferioris cæli, non eſt neceſſaria influentia, ſed continentia cum debito, & connaturali ordine.

2. Opinio affirm. & aliquanto probatur.

1. Ratio, ſed infirma.

10. Secunda ratio eſt, quia ſi cælum empyreum nullam influentiam haberet, non pertineret ad vnitatem vniuerſi, quod eſt inconueniens. Sequela probatur, quia vnitas vniuerſi eſt vnitas ordinis: ordo autem hic attẽditur ſecundum influentiam ſuperiorũ in inferiora, quia eſt vnitas regiminis, quatenus inferiora per ſuperiora reguntur. Verũtamen hæc ratio parum etiam cogit, quia vnitas vniuerſi, quantum ad corpora attinet, per ordinẽ ſituum, & ſubordinationem corporũ ſimplicium conſentaneum naturis eorũ ſufficienter ſaluatur. Sicut n. domus eſt vna, & imago etiam eſt vna, etiamſi vna pars nõ habeat in aliam actiuam influentiam: ita hic mũdus poteſt eſſe vnus, & aliquod corpus poteſt pertinere ad vnitatẽ eius ſine influentia, ſecundum alium conuenientem ordinẽ. Sic ergo vt cælum empyreum ad vnitatẽ mundi pertineat, ſatis eſt, quòd ſit quaſi pulcherrimũ tectũ totius vniuerſi continens, & quaſi complens illud. Accedit, quòd influẽtia, quæ nunc eſt, nõ eſt principaliter propter vnitatẽ, ſed ſuppoſita vnitate vniuerſi, ad eius conſeruationem, & perpetuitatem ordinatur. Vnde elementũ ignis per ſe nihil influit in inferiora, ſed per illud influunt cœli, quia non poteſt influentia tranſire ad remota corpora, niſi proxima prius afficiat. Si tamen poſſet fieri, vt cælum lunæ nihil influeret in ignem: nihilominus ad vnitatem vniuerſi pertineret. Et declaratur ex ſtatu vniuerſi poſt diem iudicij: ceſſabit enim influentia, & nihilominus vnitas mũdi permanebit.

2. Ratio ſed debilis.

11. Tertia ratio philoſophica, & valde veriſimilis eſt, quia omne corpus naturale habet aliquã vim actiuam, & hoc videtur pertinere ad perfectionem formæ: hæc autem virtus in rebus non viuentibus non eſt ad agendum in ſeipſis, ſed ad agendum in alia. At verò cælum empyreum eſt ſubſtantia conſtans forma quadam valde perfecta in illo ordine: ergo non caret omni virtute agẽdi. non eſt aũt ita perfectum, vt gradum animę attingat: ergo virtus eius non eſt actiua immanente actione: ergo tranſeunte: ergo eſt potens influere in alia: ergo de facto influit. Hæc vltima conſequẽtia probatur, quia illa virtus de ſe naturaliter, & neceſſariò agit, quia nõ eſt libera, vt ſuſpendere influentiam valeat, vt eſt per ſe notũ. Neq; ẽt eſt veriſimile, vt proximum cælũ ſit incapax influentiæ eius, vt hac ratione ſit perpetuo otioſa, & carens actione ob defectum paſsi capacis, quia nõ videtur hoc optimæ diſpoſitioni corporũ vniuerſi, & ſapientiſsimæ prouidentiæ diuinæ conſentaneũ: ergo illa vis actiua cæli empyrei ſemp eſt in actu, ac ſubinde in cætera corpora continuè influit. Et hac ratione vtuntur Dur. Rich. & Ægidius. Alij addunt ꝓbationem ab experimento quodam, de quo ſtatim videbimus.

3. Ratio ſatis veriſimilis.

12. Atque hæc ratio maximè confirmatur, quia hic ordo rerũ per ſe pertinet ad perfectionẽ, & nullũ habet incommodum, vt patebit reſpondendo ad motiua contrariæ ſententiæ. Ad primũ n. negatur conſequentia: nam licèt hoc cœlum per ſe primò non ſit factum ꝓpter influentiam, conſequẽter, & quaſi per ſe ſecundò illã habere neceſſariũ fuit: quia debuit eſſe perfectiſsimũ, ac ꝓinde maximè actiuũ, nec debuit carere ꝓportionato ſubiecto, in quo ſuam virtutẽ exercere poſſet. Ad ſecundũ falſa eſt in primis illa vniuerſalis ꝓpoſitio, quòd corpus non mouet

Cõfirmatur proxima ratio.

Ad 1. argum. in num 8.

Ad 2.

mouet niſi motum. Nam licet fortaſſe in motu locali id habeat verum, quando vnum corpus per ſe, ac immediatè mouet, & impellit aliud, in motu alterationis non eſt ita, poteſt enim vnum corpus quietum localiter manens, aliud mouere per alterationem propriè, aut late ſumptam, prout illuminationem, & omnem mutationem ad qualitatem per ſe tendentem comprehendit, quia nulla eſt ratio, ob quam illa conditio motus localis in agente ad alterationem, vel ſimilem actionem neceſſaria ſit, vt alibi latius dictum eſt. In alijs autem cælis neceſſarius eſt motus ad influendum, non per ſe, nec quia ſimpliciter neceſſarius ſit in cælo, vel aſtris ad agendum, abſolutè in inferiora, ſed quia eſt neceſſarius ad ordinate agendũ, prout ad conſeruationem vniuerſi neceſſarium erat. Vnde ille motus ſolum eſt neceſſarius vt applicatio agentis ad paſſum, id eſt, vt ſol, luna, &c. ad diuerſas mundi partes applicentur, & ita poſsit horum aſtrorum influentia ad vniuerſum extendi cum intermiſsione, & viciſsitudine ad eius vtilitatem neceſſaria. Nam ſi ſol, v. g. in vno ſitu ſemper quieſceret, res ſibi præſentes corrumperet, & aliæ propter eius abſentiam perirent. Idemq́; ſuo modo verum eſt in cæteris planetis. Et in hoc ſenſu verum eſt mundum hunc inferiorem peritutũ fore, ſi cæli quieſcerent, & non in alio, vt in Philoſophia tradidi, & attigi in Metaph. diſp. 21. ſect. 3. & diſp. 22. ſect. 5. præſertim in fine. At vero ad influentiam cæli empyrei non fuit neceſſarius motus eius, quia, vt ſupra dixi, in ſuo eſſe, & compoſitione partium eſt vniforme, & omnino homogeneum, & ideo non plus, neq; aliter in vnam partẽ orbis, quam in aliam influeret, etiamſi circulariter moueretur, quia per talem motum non fieret huic, vel illi hemiſphærio propinquior ſecundum partes magis, vel minus, vel alio, & alio modo effectrices, ſed tantum ſecundum diuerſas partes materiales, quæ varietas ad influentiam nihil refert. Non deſunt tamen, qui tribuant illi cælo varias influentias ſecundum partes diuerſas, de qua opinione in reſponſione ad quartum videbimus.

13. *Ad 3. reſponſio prima.* Ad tertium dicimus primo, non eſſe neceſſarium, vt omnes cæleſtes influentiæ fiant per lumen, nam poſſunt habere alias innatas proprietates, per quas agant, vt in ſingulis planetis mihi probabilius eſt. Vnde iuxta ſpecificam diuerſitatem cælorum vel aſtrorum eſt etiam varietas in proprietatibus, & conſequenter in influentijs, quæ ab illis manant. Sic ergo eſto eſſet verum, cælum empyreum non influere per lumen, poterit influere per aliam, vel alias virtutes ſibi connaturales, per quas non influet illuminando, ſed immediatè efficiendo in cælo ſibi propinquo aliquam aliam qualitatem nobis ignotam non repugnantem incorruptibili corpori, quia non diſponit vllo modo ad corruptionem, ſed tantum perficit, ad modum luminis, vel ſimilium qualitatum. Quod optimè confirmat Richar. quia influentia lunæ, vel Solis attingit, vbi lumen eius non attingit, vt ad viſcera terræ, & alia opaca loca: ſic ergo poterit cælum empyreum aliquid influere in primũ mobile, eſto radios luminis in illud non mittat. Addo

Reſponſio ſecunda. vero licet ſit probabile, lumen cæli empyrei non emittere radios luminoſos, vel quia eius ſplendor eſt alterius rationis à luce Solis, vel quia eſt corpus adeo rarum, vel ſubtile, vt ad illuminandum, non ſufficiat: nihilominus hoc non eſſe certum, nam fortaſſe etiam cryſtallinum cælum fulget in ſe ex vicina influentia cæli empyrei. Nulla enim experientia aliud conſtare nobis poteſt: nam fieri optimè poteſt, vt illa influentia ſit, & à nobis non videatur. Vel quia primum mobile eſt corpus ita denſum, & opacum, vt penetrari non poſsit lumine, ſed potius radios ſuperioris corporis in ſe contineat, & vmbram reddat, vt corpus lunæ, & ſimilia: vel quia propter nimiam diſtantiam non poteſt lumen illud huc pertingere. Sicut etiam cælum empyreum cum ſit lucidum, & viſibile, ſine dubio viſibiles ſpecies ex ſe emittit, & nihilominus à nobis videri non poteſt, quia propter nimiam diſtantiam, vel obſtaculum alicuius cęli intermedij ſpecies viſibiles ipſius ad nos non pertingunt. Idem ergo poteſt eſſe de lumine.

In vltimo argumento petitur, quæ ſit influentia illius cæli. In quo puncto aliqui antiqui, vt Alenſis, & D. Thom. ſupra referunt, dixerunt, influentiam huius cæli cõſiſtere in quodam ſpeciali lumine neceſſario ad coniunctionem animæ rationalis cum corpore: nã ad cõiunctionẽ animę ſentientis ponunt aliã ſpecialẽ influentiam cæli cryſtallini: ad vnionem vero animę vegetatiuę influentiam cæli ſtellati. Sed hæc opinio antiquata, & merito reiecta eſt, quia ſine fundamẽto cõfingit illorum luminũ neceſsitatẽ, cũ explicare nõ poſsit, qd ſint, vel cur excogitentur. Nã ad coniunctionẽ cuiuſcunq; animæ, ſiue formæ corporis, nullũ medium eſt neceſſariũ præter vltimã diſpoſitionem, vel organizationem animæ proportionatã: hæc a. diſpoſitio p miſtionem elementorũ cum communi influentia cælorum, coefficiẽte, ſi opus ſit, proxima cauſa vniuoca, vt in viuentib. perfectis inuenitur, ſufficiẽter fit. Ergo fruſtra fingitur influẽtia cæli empyrei propter coniunctionẽ animæ rationalis cum corpore: nam licet fieri poſsit, vt illud cælũ in eam influat, tamen ſine illa influentia poſſet etiã facile ſubſiſtere & intelligi, prout ab Ariſtotele dicente, *ſol, & homo generat hominẽ*, intellecta eſt. 14. *Circa 4. argument. opinio 1.* *Reijcitur*

Alij tribuunt huic influentiæ cæli empyrei diuerſas inclinationes, & diſpoſitiones hominum in diſtinctis, ac diſtantib. orbis plagis habitantibus. Nam cum oẽs illi habeant oẽs influentias cælorũ mobilium, & nihilominus ſemper inter ſe habeãt illam diuerſitatẽ complexionum, & proprietatũ connaturalium, & quaſi indiuidualium, nõ poteſt illa diuerſitas oriri ex influentia cælorum mobilium. Vnde concludũt, prouenire ex cælo immobili quod ſemper habet diuerſas influẽtias in omnib. illis regionibus, & plagis vniuerſi, ita vt in vnaquaq; ſemp ſit eadem, & inter ſe ſint diſtinctę propter diuerſas partes cæli immobilis ſemp immobiliter influentis. Quã ſententiã referẽs Richard. ſupra de illa dicit *euidentius rationi concordare*. At hęc ſententia ſupponit cælum empyreum ex ſe, & per ſe diſtinctas qualitates, & proprietates influere p diſtinctas partes ſuas correſpondẽtes diuerſis hemiſphærijs, ac regionib. terrę. Hoc a. repugnat his, quæ de homogeneitate talis cæli diximus: nam ſi partes eius ſũt omnino ſimiles in ſubſtãtia, & diſpoſitionib. ſuis, quomodo poſſunt in vi agẽdi eſſe diſsimiles, & variæ, cũ vis agẽdi vel ſit p formã, & diſpoſitiones, vel certe ex forma vt informante materiã ſic diſpoſitã conſequatur. Quapropter cum Rich. dicto a. 3. q. 2. fateatur, illud cælũ eſſe homogeneum, & vniforme in eſſe ſuarum partium, non videtur loqui conſequenter in quæſt. 3. diſtinctas influentias per ſe illis partibus attribuens. 15. *2. Opinio.* *Impugnatur primo.*

Deinde illa experientia nullũ ſignũ eſt talis diuerſitatis influentiarũ à cælo empyreo ſecundum diuerſas eius partes prouenientiũ. Quia poteſt ex alijs cauſis tum materialib. tũ etiã efficientib. prouenire. Nam in varijs regionib. orbis poteſt terra eſſe diuerſimodè diſpoſita, & alijs elemẽtis aliter, & aliter miſta. Vnde prouenire poteſt, vt, cæteris parib. diuerſa miſta ex illa generentur, & corpora etiam cõplexiones varias ſortiantur. Accedit, quod Solis, & aliorũ planetarũ aſpect⁹, & reſpectus ſunt varij reſpectu diuerſarum regionũ, vel ſecundum propinquitatem, vel diſtantiam ad orientem, vel alias plagas orbis, vel ſecundum aſpectũ directum, 16. *Impugnatur 2.* *Tandem impugnatur.*

aut obliquum, tam reſpectu Solis, & ſingulorum planetarum, quam ſecundum varios ipſorum, & aliarum ſtellarum concurſus. Hæc a. habitudo, & diſpoſitio ex parte terrę ſemper eſt eadem propter immobilitatem eius, & ideo ſemper in illis regionibus pro illarum diuerſitate eadem diſtinctio in effectibus, vel conditionibus eorum reperitur. Non prouenit ergo ex ſolo cælo empyreo, quanuis, ſuppoſita influentia huius cæli, poſsit ad illam cooperari, non quia in partibus ſuis ex ſe habet diſtinctam virtutem influendi, ſed quia eadē virtus aliter concurrens cum alijs cauſis vniuerſalibus, vel particularib. efficientibus, & materialibus, poteſt ad diuerſos effectus cooperari, ſicut in varijs coniunctionibus planetarum contingit.

17. *Vera reſolutio prædictæ influentiæ.* Dico ergo, non conſtare nobis, q̄ ſpecialem proprietatē, vel effectū influat cælū empyreum per ſe ſpectatū, & ſola ſua virtute efficiēdo in aliud corpus. Neq; ꝓpter hunc defectū noſtræ cognitionis negare debem⁹ oēm illius cæli influentiam, qa euidēs nobis eſt, in rebus nobis viciniorib. eſſe plures virtutes agendi, quas ignoram⁹, qa earum effectus experti nō ſumus, nec ſatis experiri, aut ab alijs cauſis diſtinguere poſſumus. Satis ergo eſt, quod in generali, & veluti à priori ex illius corporis nobilitate colligamus, non poſſe carere omni agendi virtute. Vnde D. Thom. dicta ſolut. ad 2. in generali dixit, influere illud cælum in ſibi proximum aliquid ad dignitatem pertinens. In dicto a. quolib. dicit cooperari ad perpetuitatem, & ſtabilitatem vniuerſi. Veriſimile a. eſt. de facto non influere in hæc inferiora, niſi coadiuuando, & cooperando alijs aſtris, & cælis: & ita non habere aliquem ſpecialem effectū præter eos, qui ab alijs cęlis proueniunt, quanuis ex influentia cæli empyrei vel maiori virtute, & efficacia fiant, vel etiam aliter temperentur, & diſponātur. Neq; de iſta influentia ita occulta aliquid aliud dici cum fundamento poſſe exiſtimo. Nam quod quidam dicunt, habiturum ſpecialē influentiā in corpora beatorum, incertum ſatis eſt, ſi de influētia diſtincta ab emiſsione intentionalium ſpecierū intelligatur: nam ſine dubio delectabuntur beati ſplendore, & pulchritudine illi⁹ cęli nō tantū mente, ſed etiā oculis viſa, & ad hoc ab illo ſpecies recipiēt. Alia vero influentia, nō video, quo fundamēto aſſeratur.

CAPVT VI.

Vtrum in verbis illis. In principio creauit Deus cœlum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*

1. *Duplex quæſtio in titulo capitis diſtinguenda.* ALtera cōfirmatio in c. 4. n. 14. prætermiſſa hoc incidens dubium petebat, quod in ſuperiori tract. l. 1. c. 3. n. 12. attigimus, & in hunc locum plenius tractandum remiſimus. Duæ igitur quæſtiones hic diſtinguendæ ſunt, vna eſt, an Moyſes in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiſerit. Altera eſt, ſi illam non prætermiſit, quo verbo, & quomodo illam ſignificauerit. Et ita hæc poſterior quæſtio bipartita eſt, ſolum n. poſſunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel ſub nomine cæli, vel ſub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut veſtigium illius ſignificationis cogitari poteſt, & ita de illis tantum duobus varię opiniones fuere. Nunc ergo ſolum de creatione cæli agimus, de lucis productione in lib. ſeq. videbimus.

2. *In quæſtione nunc tractanda 1. opinio negans.* Eſt ergo opinio ſatis antiqua, & recepta, Moyſem in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem feciſſe, imo ex inſtituto illam prætermiſiſſe. Ita ſupponunt Baſil. l. de Spiritu ſanct. c. 16. & homil. 1. Exaëmer. & Chryſ. hom. de Ieiunijs, & Gen. lectione, quæ habetur poſt homilias in Gen. idemq; habet hom. 2. in Gen. & in id Pſal. 8. *Quoniam videbo cælos tuos.* Epiphan. hæreſ. 65. in principio, Cyrill. l. 3. cont. Iulian. §. 5. igitur quod, Athan. q. 1. ad Antioch. Theodoret. q. 2. in Gen. & indicat Hieronymus epiſt. 139. ad Cyprian. in principio dicens, Moyſem viſibilium tantum rerum creationem narraſſe. Præterea in hac ſententia conueniunt omnes, qui ſenſerunt Angelos fuiſſe creatos ante illud principium, de quo loquutus eſt Moyſes, cum dixit, *In principio creauit Deus cælum*, quos ſupra ſuo loco retulimus. Quia Moyſes tantum narrat creationem earum rerum, quę in illo principio creata ſunt: ergo ſi iam erant Angeli, non potuerunt ſub illa narratione comprehendi. Et ſimili modo eiuſdem opinionis neceſſario ſunt, qui dicunt, Angelos fuiſſe creatos poſt primum diem, quia ſic etiam non poſſunt ſub illis verbis comprehendi. Sed hæ opiniones in ſuperiori tractatu reiectæ ſunt. Veruntamen licet Angeli fuerint creati ſimul cum cælo, vt ibi poſuimus, fieri potuit, vt Moyſes in ſua narratione illam prætermiſerit. Quod autem ita ſit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præſens attinet, nomen *cæli* non ſignificat rem ſpiritualem, ſed corporeā: ergo in narratione hiſtorica vox illa eſt in ſua proprietate accipienda. Cur autem Moyſes Angelos prætermiſerit, variæ rationes à Patribus redduntur. Prima eſt Athanaſij, Chryſoſtomi, & Theod. ne rudis ille populus Angelos vt Deos coleret, ſi illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebræi tunc erant incapaces, & non poterant creaturas ſpirituales concipere, ideoque ſatius viſum eſt, eis occaſionem præbere, vt ex viſibilibus ad inuiſibilia aſcenderent, quam ſtatim de ſpiritualib. rebus ſermonem eis facere. Ita indicant Chryſ. & Baſil. & fauet Ambr. l. 1. Exaëmer. ca. 5. & Cyrill. dicens: *Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequibant.* Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat à ſcopo Moyſis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, & ad Meſsiæ expectationem per res, & cęremonias ſenſibiles diſponere, altioribus rebus prætermiſsis. Ita ſignificat Cyrillus libr. 2. cont. Iulian. §. 4. verſ. Itaque de Moſe, cum ſequente. *Eius fundamentū principale.* *Accedit triplex congruentia.*

Secunda ſententia huic extremè contraria eſt, Moyſem in illis verbis, *In principio creauit Deus calum & terram*, per ſe ac immediatè loquutum eſſe de Angelis, illoſq; ſolos nomine cæli ſignificaſſe, quāuis non ſine aliqua metaphora per cælum intelligendo ſupremū ordinē rerum, quib. hic mundus cōponitur. Sicut n. vnus homo, qui microcoſmos dicitur, corpore, & ſpiritu conſtat, ita mundus ex rebus ſpiritualib. & corporalib. cōponitur: illæ ergo nomine *cæli*, hæ vero nomine *terræ* ſignificatæ ſunt, vel quoad totā earū exiſtentiam, vel quoad materiam, ex qua oēs corporeæ formatæ ſunt. In qua expoſitione poſterior pars de nomine terræ poſtea expendetur, quoad priorē vero huc pertinet. Et approbat illam Aug. l. 12. Confeſ. c. 7. 8. & 9. ſequitur Gregor. 37. Moral. cap. 24. alias. 25. 3. *Opinio extreme contraria præcedenti.*

Veruntamen ſine vlla dubitatione dicendum eſt primo, Moyſem nomine cæli nō ſignificaſſe ſolos Angelos. Hanc aſſertionē probant ſufficienter, quæ c. 3. & 4. copioſe tractata ſunt. Eſtq; cōmunis ſententia antiquorum Patrum præter citatos in priori ſentētia, Dionyſ. c. 4. de diui. nomin. in prima eius parte, Baſil. hom. 1. Exaëm. & ſæpe in ſeq. & pręſertim in hom. 9. vbi has allegorias, quę ſimplicem, ac literalē ſenſum excludant, grauiter reprehendit. Vnde Greg. etiam Niſſen. *in principio Examer.* in eam curam incumbendum eſſe dicit, *vt vocibus in ſignificatione propria manentibus, certam rerum procreationis ſeriem contemplemur.* Eademque eſt ſententia Ambr. toto l. 1. Exaem. & l. 2. c. 1. & ſūt poſtea ſequuti Beda in Exaëm. initio. Hugo de S. Victor. in elucidat. Gen. c. 3. & 9. & ibidem Gloſſæ, & moderni 4. 1. *Aſſertio.*

derni expoſitores communiter, & D. Thom. dicta quæſt. 65. 66. & 67. & ſeq. Et Scholaſtici communiter cum Magiſtro in 2. d. 12. Et fundamentum præcipuum nititur in principio ſumpto ex doctrina eiuſdem Auguſtini, & ad fidei ſtabilitatem valde neceſſario, verba Scripturæ in proprio ſenſu eſſe accipienda, quando euidens ratio, vel auctoritas ad metaphoram non compellit, quæ regula maximè verum habet in rebus, quæ ad dogmata fidei, vel ad hiſtorias pertinent. At illa verba, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, & dogma fidei continent, & hiſtoriam referunt, & nulla eſt ratio inducens, nedum cogens ad metaphoram, auctoritas etiam Patrum in propria ſignificatione verbum illud accipit. Ergo nulla ratione excludendus eſt ſenſus proprius propter metaphoricum. Et hanc regulam etiam ad verba Moyſis ſingulariter applicatam, & ſubinde totam rationem à nobis factam confirmant non ſolùm Baſil. homil. 3. & 9. in Gen. & Beda, & Hugo de Sanct. Victor. ſupra, ſed etiam Auguſtinus lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1. & 2. vbi expreſsè reijcit in hac parte ſenſus allegoricos, quos in alijs libris de Geneſi contra Manichæos priùs ſcripſerat. Accedit tandem, quòd in alijs locis ſcripturę (vt ſuprà etiam notaui) in propria ſignificatione verba illa, & nomen *cœli* in eis poſitum explicatur, præſertim Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli.* Et Eccleſia ex eodem loco accipit primum articulum fidei in Symbolo contentũ, *Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ.* qui ſine dubio in verborũ proprietate accipiendus eſt.

Eius fundamentum potiſſimum.

5. Quapropter ſententia Auguſtini piè explicanda eſt, vt in ſenſu myſtico, non excludendo proprium & literalem, ſit loquutus. Quod multo certius eſt de Gregorio. Addendum item eſt, & pro ſequentibus obſeruandum, Auguſtinum in his interpretationibus Geneſis magis diſputando, & inquirendo, quàm aſſerendo, & verum ſenſum literalem ſtabiliendo, proceſsiſſe, vt ipſe diſertè admonuit lib. 1. Geneſ. ad liter. cap. 20. & 21. & in Imperfect. Geneſ. cap. 3. Vbi hanc ipſam quæſtionem, quam tractamus, an per cœlum ſuperiores ſubſtantiæ, & per terram res inferiores intelligantur, diſputat, & nihil reſoluit. Quapropter etiam ſecundum mentem Auguſtini ſtabiliendus in primis eſt, in illis verbis proprius, & literalis ſenſus: cui deinde myſtic⁹ ſuperaddi poterit. Vnde quod idem Auguſtinus lib. 12. Confeſsion. cap. 25. & 31. ait, ſi plures dantur ſenſus, qui in ſe continent veritatem, non eſſe temerè affirmandum, quid potiſsimum Moyſes ſenſerit, ſemper intelligendum eſt, ſalua verborum proprietate in aliquo ſenſu, qui ſimul, & aliquid verum doceat, & proprietati verborum conſentaneus ſit.

Ad Auguſtinum & Gregor. pro 2. opinione citatos

6. Secundò igitur dico, quamuis expreſsè Moyſes non narrauerit per illa verba Angelorum creationem, nihilominus non omnino illam prætermiſiſſe, ſed implicitè ſub nomine cœli illos comprehendiſſe. Hæc aſſertio in primis eſt conformis Auguſtino locis citatis, qui vbique in hanc partem inclinat, quòd Angelorũ creatio non fuerit à Moſe prætermiſſa. Imò in lib. de ciuit. c. 9. id affirmat, & probat, quia in c. 2. Gen. dicitur Deus *requieuiſſe ab omni opere ſuo, quod patrarat. Opus autem* (inquit) *Dei eſſe Angelos, hîc quidem licet non prætermiſſum, non tamen euidenter expreſſum. ſed alibi hoc Scriptura clariſſima voce teſtatur*, &c. Et Gregor. lib. 32. Moral. cap. 9. aliàs 10. *cùm ſimul factum cœlum, terraque deſcribitur, ſimul ſpiritualia atque corporalia facta eſſe indicatur.* Deinde hoc non eſt cõtra literæ proprietatem, fatemur enim, nomine *cœli* verum, & corporeum cœlum Moyſem intellexiſſe, tamẽ addimus, ſub nomine illo etiam comprehendiſſe totum cœli ornatum, qui magna ex parte in habitatoribus eius, ſeu cœlicolis, qui ſunt Angeli, conſiſtit. Qui modus loquendi non eſt metaphoricus, ſed proprius cum aliqua amplificatione, quæ licet aliqua ex parte includat illam metaphoram ſecundum quam continens pro cõtento accipitur: nihilominus quando ipſum continens nõ excluditur, adeò eſt vſitata, vt proprietatem ſermonis non excludat. Sic enim frequenter de ciuitate, vel domo loquimur, ſimul locum, & habitatores comprehendendo. Præterea hæc aſſertio non eſt contra Patres pro priori ſententia allegatos, illi enim de expreſſa narratione creationis Angelorum ſufficienter explicantur. Præſertim cùm alibi ipſi doceant, ſub illis verbis, *Cœlum, & terra*, multa Moyſem comprehendiſſe, quæ per ipſa verba formaliter non exprimuntur. Nã Chryſoſt. ait, in illis primis verbis ſummatim comprehendiſſe Moyſem totius mundi opificium. Quod etiam approbat Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 33. Baſilius etiam ait, Moyſem ſub nomine terræ comprehendiſſe aquam, & aërem, & ſub extremis corporibus comprehendiſſe media: ergo eadem ratione dicere, & credere poſſumus, ſub nomine cœli comprehendiſſe omnia cœleſtia, quæ cum cœlis, & in cœlis creata ſunt, ſicut nomine terræ comprehendi poſſunt omnia terreſtria per propriam creationẽ facta, vt infrà explicabimus. Denique hîc optimè applicari poſſunt verba Tertulliani lib. contr. Hermogen. cap. 31. quatenus dicit: *Nouum non eſt, vt id ſolùm, quod continet, nominetur, qua ſummale: in iſto autẽ intelligitur & quod continetur, qua portionale.* Et ex hoc principio explicat illa verba, quamuis de Angelis nihil expreſſe dicat.

2. Aſſertio.

Eſt conformis Auguſt. & Gregorio.

Non eſt contra literalem ſignificationem vocis cœli.

Non eſt contra Patres citatos in n. 2.

7. Tertio in hoc ſenſu videtur in Scriptura frequenter vocari Deus creator cœli, & terræ, nam per illa verba intendit Scriptura explicare ſolùm Deum eſſe increatum, & reliqua omnia quæ ſunt, ab ipſo eſſe creata. Sic loquitur Paulus Actor. 17. *Deus, qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli, & terræ cum ſit Dominus*, &c. vbi ſub nomine cœli, & terræ, mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, de quibus loquutus fuerat, comprehendit. Et hic loquẽdi modus eſt frequens in Pſalmis, in 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Pſalm. 68. *Laudent illum cœli & terra* & Pſalm. 88. *Tui ſunt cœli & tua eſt terra* & quaſi explicando illa verba additur, *Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti* & Pſalm. 120. *Auxilium à Domino qui fecit cœlum & terram.* Et ſimilia, quæ optime in dicto ſenſu intelliguntur. Accedit, quòd in Symbolo Nicæno ita videntur illa verba, *Factorem cœli & terræ*, explicari per ſequentia, *viſibilium omnium, & inuiſibilium.* Quod vt magis exponeret Concilium Lateran. addidit in cap. firmiter, *ſpiritualium & corporalium. Qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtramq; de nihilo condidit creaturam* &c. Ac denique Catechiſm. Rom. 1. p. in expoſitione art. 1. Symboli n. 16. dixit, *Nomine cœli & terræ quicquid cœlum, & terra complectitur intelligendũ eſt.* Et n. 17. ſpecialiter declarat, Angelos ſub nomine cœli eſſe comprehenſos.

Nec deniq; à ſacris lit. diſſonat.

Symbolum Nicæn cap. firmiter.

8. Neque huic aſſertioni obſtant motiua prioris ſententiæ, imò illam confirmare poſſunt. Nam principale fundamentum illius ſententiæ probat præcedentem concluſionem, non tamen huic repugnat, vt iam ſatis explicatum eſt. Aliæ verò cõgruentiæ ad ſummum procedunt de formali, ſeu expreſſa commemoratione Angelorum, de qua illam ſententiam explicuimus; ad excludendam autem implicitam inſinuationem, parum valent. Imò aliquæ illarum rationum etiam in priori ſenſu non ſunt admodum efficaces: nam licet Moyſes expreſsè dixiſſet, Deum creaſſe cœlos, & cœleſtes ſpiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum conieciſſet. Quin potiùs dicendo illos eſſe creatos, doceret illos non eſſe Deos, neque latria adorandos, eò vel maximè quòd paulo pòſt

Ad principale fundam. 1. opinionis in nu 2.

Ad reliquas congruentias ibidem adductas.

facit mentionem Cherubim collocati ante paradiſum cap.3.& alterius Angeli, qui Agar in via occurrit,cap.16. & aliorum Angelorum , qui apparuerunt Abrahæ c. 19. & in reliqua parte eiuſdem libri , & ſequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur, ergo nō prætermiſit eorum expreſſam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem populi : nam hæc neceſsitas non magis in illo principio , quam paulo poſt in illius libri lectione cogitari poterat. Quin potius exiſtimo, antequam Moyſes librum Geneſis ſcriberet , familiarem , & vulgatam fuiſſe in illo populo notitiam Angelorum ex traditione maiorum. Nam veriſimilimum eſt, quod ſicut ille populus per traditionem retinebat expectationem Meſsiæ,neceſsitatem circunciſionis,& ſimilia , ita etiam habebat cognitionem plurium rerum,quarum hiſtoriam Moyſes in Geneſi ſcribit , vt peregrinationum Abrahæ,Iſaac, & Iacob , & plurium mirabilium rerum,quæ illis acciderant. Ergo credibile etiam eſt , habuiſſe notitiam Angelorum. Imo fortaſſe ideo Moyſes contentus fuit, narrando creationem cæli,& terræ,quia ſciebat facile intellecturos omnes , nomine cæli omnes res cæleſtes ſiue viſibiles ſiue inuiſibiles comprehendi , & de Angelis ibi diſtinctius non fuiſſe locutum, quia tunc ad ſuum munus non pertinebat.Sicut etiam nec de cælo empyreo expreſſe , & ſpecifice loquutus eſt. Et ita reſponſum eſt ad ſecundam confirmationem in cap.4.relictam in fine num.14.

CAPVT VII.

Vtrum aer fuerit ſimul cum cælo creatus,& ſub nomine cæli comprehenſus.

1. *Cur de elemento ignis ſpecialis quæſtio non proponatur.*

DVo puncta in titulo propoſito inſinuantur,& breuiter tractanda ſunt : vnum de creatione aeris abſolute,& per ſe ſpectata:aliud de narratione illius in prædictis verbis Geneſis.Quæ duo poſſunt etiam de elemento ignis inueſtigari , ſed id facere omittimus , quia non eſt tam certum dari ſimplex elementum ignis in propria ſphæra , ſicut eſt de aere. Et iuxta opinionem aſſerentem ſupremam regionem aeris attingere vſque ad concauū lunæ,&non dari corpus ignis medium inter lunā, & aerem , conſequenter dicendum eſt non fuiſſe creatum elementū ignis in illo principio , ac proinde nec ſub illis verbis eſſe comprehenſum. Nam ſi creatum tunc eſſet in proprio loco connaturali, ibi profecto eſſet vſque nunc conſeruatum , tum quia elementum ſecundum ſe totum non corrumpitur , tum quia nec à cœlis corruptum eſſet,nec ab inferioribus elementis , nullæ enim influentiæ, vel alterationes igni contrariæ ad illum locum perueniunt. Neque etiam Deus ſolus illud deſtruxiſſet,alias fruſtra illud produxiſſet, & ideo non ſolet Deus ſua ſponte deſtruere , quæ creauit, ſed per cauſas ſecundas,quando earum natura, & curſus id poſtulat. Si vero , vt probabilius creditur , elementum ignis in ſua ſphæra exiſtit , & ad complementum vniuerſi pertinet : eadem ratio de illo erit , quæ de elemento aeris , & quæ de hoc dixerimus,facile ad illud applicabuntur , ideoque ſpecialem quæſtionem de igne mouere neceſſarium non fuit.

2. *1. Sententia negans, & quinam illā amplectantur.*

Prima ergo ſententia referri poteſt , negans elementum aeris ſub propria forma , & ſubſtantia creatum eſſe in illo principio,vel in verbis illis fuiſſe comprehenſum. Hanc ſententiam potiſsime docent , qui putant , in illo primo creationis inſtanti tantum creaſſe Deum materiam primam informem, ex qua poſtea cœlos , & elementa formauit.Vel,vt alij dicunt,ſolum creaſſe cęlum empyreum,& materiam informem communem, vel creaſſe cœlum empyreum cum elemento proprio terræ , & corpus aliquod aqueum , vel informe, quo totum ſpatium inter cœlum empyreum , & terram vniformiter repleuit, ex quo poſtea cęlos, & alia elementa formauit,& diſtinxit. De quibus ſententijs in ſequētibus capitibus dicturi ſumus , vbi fundamenta etiam earum expendemus: nunc ſolum iuxta illas colligimus , aerem non fuiſſe in principio creatum , ſed ſolum materiam , ex qua poſtea productus eſt. At vero etiam ſtante noſtra ſententia hactenus fundata , quod in illo inſtanti facti ſunt omnes orbes cæleſtes , & ſupponendo tūc eſſe creata vera elementa terræ,& aquæ, quod mox tractabimus , poteſt quis opinari non fuiſſe tunc creatum elementum aeris. *Eorum fundam.* Fundamentumq; eſſe poteſt proxime poſitū , quod proprietati verborum ſtandum eſt , Moyſes autem in illis verbis cœlum,& terram proprie nominat, & aquas etiā, ac earum abyſſum ſtatim commemorat: aeris autem nullam mentionem facit:ergo licet dicamus, creatos eſſe cœlos , & illa duo elementa , non eſt, cur de aere idem aſſeramus.

3. *1. Aſſertio priori parti tituli reſpōdens.*

Nihilominus exiſtimo probabilius , aeris elementum in ſua propria ſpecie , ac ſubſtantia perfectum ſimul cum cœlis creatum eſſe. Hæc eſt cōmunior ſententia Scholaſticorum, & fere modernorum Scriptorum. Et ſumitur ex D. Thoma 1.p. q.66.art.1.in fine corporis, & art. 3. in corpore , & alijs locis, quæ in ſequenti aſſertione , & capite ſequenti expendemus.Et ſumitur ex Auguſtino,Baſilio,Chryſoſt.& alijs Patribus dicentibus , materiam rerum elementarium à principio fuiſſe creatam ſub proprijs ſubſtantialibus formis corporū, vt infra referemus , & intelligendum eſſe de formis corporum ſimplicium oſtendemus. Eſt præterea ſententia per ſe veriſimilis,valdeque probabilis. *Eius 1. ratio.* Tum quia elementum aeris per ſe pertinet ad vniuerſi integritatem,& compoſitionem : decuit autem, Deum eodem , & quaſi vnico momento mundum hunc perfectum producere ſaltem quoad ea corpora,ex quibus per ſe primo , & eſſentialiter componitur: hoc enim magis ipſius potentiā manifeſtat,ſuæque bonitati,& ſapientiæ ſatis cōſentaneum eſt. *2 Ratio.* Tum etiam,quia integrum elemētum,aeris ſuo modo eſt incorruptibile, & ingenerabile,ideoque quaſi cōnaturaliter poſtulat , ſuo modo per creationem fieri:omnia autem,quæ per creationem facta ſunt, ſimul facta ſunt, quia cum non præſupponant ordine temporis materiam, ex qua fiant , non poſtulant inter ſe ſucceſsionem in creatione ſua,ideoque fingenda non eſt ſine auctoritate,vel ratione cogente,quæ in præſenti nulla eſt,vt videbimus.

4. *3. Probatur ex verbis Geneſis.*

Atque hæ rationes cæteris ſimplicibus elemētis communes ſunt. Specialiter autem probatur aſſertio ex verbis Geneſis , quibus explicantur res factæ ante productionem lucis per illa verba , *fiat lux*,&c. Nam omnia illa, quæ ante lucē facta ſunt, ſimul in illo momento, de quo dictum eſt, *In principio creauit Deus*,&c.facta ſunt:ſed in illis rebus tūc factis comprehenditur aer:ergo fuit ſimul creatus cum cœlis.Conſequētia eſt euidens. Maior autem partim ex ſupradictis , partim ex verbis Geneſis conſtat.Supra enim oſtenſum eſt , illud *principium*, fuiſſe temporis initium , & vnum indiuiſibile inſtans,in quo ſimul cœlū,& terra creata ſunt. Poſt illam vero cœli,& terræ creationem , nihil denuo Deus produxit , donec dixit , *fiat lux* , vt patet ex contextu Geneſis. Prius enim dicitur : *In principio creauit Deus cælum,& terram*,& ſtatim additur: *Terra autem erat inanis,& vacua , & tenebræ erant ſuper faciem abyſsi,& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Vbi pondero illa tria verba,*erat,erant.ferebatur* , quibus nihil denuo factum aſſeritur , ſed quod factum fuerat, explicatur. Ergo quicquid ſub illis verbis cōprehēditur, per illa prima verba,*in principio*, ſimul factum refertur.

Super-

5. Supereſt probanda altera propoſitio, nimirum ſub illis verbis elementum aeris comprehendi. Hoc autem probatur primo ex illis verbis, *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*: nomine enim abyſsi aquarum profunditas ſignificata eſt, hoc enim vox illa in omni proprietate ſignificat, à qua extrahenda, non eſt ſine cauſa, iuxta regulam in præcedenti capite poſitam. Maximè quia ob hanc cauſam fortaſſe ad hoc declarādum aquarum mentio ſtatim facta eſt, dum adiungitur, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas* Super faciem autem abyſsi, id eſt, ſupra conuexum aquarum dicuntur fuiſſe tenebræ, quæ nō poterant eſſe, niſi in aliquo corpore diaphano, & capaci luminis, quo tunc carebat: quod corpus erat diſtinctum ab aqua, & illi contiguum, & ideo dicitur fuiſſe ſuper faciem abyſsi: illud ergo corpus fuit aër. Probatur conſequentia, quia nō erat aliquod ex cœlis æthereis vſq; ad lunam, quia cœlum lunæ nunquā fuit proximum, & contiguum elemento aquæ, nec vera, & propria aqua ad altitudinem cœli peruenit, vt infra oſtendam. Neque etiam illud corpus tenebroſum potuit eſſe ignis, quia ignis ab intrinſeco in ſe lucet: ergo non eſt tenebroſus, nec eſſe poteſt, niſi per miraculū, quod in prima rerū creatione fingendum eſt, vt optimè docuit Aug. lib. 2. Gen. ad liter. c. 1. & in ſequentib. ſæpius repetemus. Si ergo ignis tunc creatus iam erat, lucidum in ſe erat, & nō erant in eo tenebræ: erant ergo in aëre. Eo vel maximè quòd ignis etiam cogitari rationabiliter non poteſt creatus ſuper faciem aquæ, proximeque illi contiguus, cùm hoc non ſit illi naturale. Rectè ergo ex verbis illis colligimus, illas tenebras fuiſſe in aëre, atq; ita iam tunc aërem ſimul cum ſuperiorib. cœlis creatum.

2. Aſſertio poſteriori parti tituli ſatisfaciens. Probatur 1. ex verbis, tenebræ erāt, &c.

6. Secundò id probamus ex verbis illis, *ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quæ quidem verba varias habent expoſitiones, quas breuiter perſtringam. Prima eſt Caietani exponentis de Angelis mouentibus cœlos. Quam vt nouam, & peregrinam meritò impugnant Perer. & Aſcan. Eademq; ratio eſt de opinione Ægydij in 2. d. 12. q. 2. art. 3. ad eius argumenta, qui dixit, motum cœlorum in principio nō fuiſſe factum per Angelos, ſed à Deo immediatè, & Deum vt motorem cælorum fuiſſe ſpiritum, qui ferebatur ſuper aquas, quia mouendo cœlum, ferebat cum illo, & rotabat aquas. Quæ ſententia & cum eadem improprietate exponit verba Scripturæ, & falſum fundamētum ſupponit de primo motore cæli, vt infrà dicam. Et præterea falsò fingit, per motum cœli commotas fuiſſe aquas, quia ille motus non erat velocior, quàm nunc ſit: nunc autem motus raptus infra ſupremam regionem aëris non deſcendit. Tertia expoſitio ex Chryſoſt. hom. 3. qui per ſpiritum intelligit vim quandā inditam aquis diuinā, & effectricem rerum ex aqua generandarum. Quam Pereira inter duas literales ſecundo loco ponit, & Auguſt. infra citandus eam non reijcit. Mihi verò placere nō poteſt, tum quia in Scriptura per ſpiritum Domini nūquam ſignignificatur aliqua vis ſimilis, niſi quādo aliqua virtus creata Spiritu S. attributa, perſonæ, aut rei, de qua eſt ſermo, infunditur, vt Iudic. 4. dicitur *ſpiritus Domini irruiſſe in Sanſonem*, vel in alios, 1. Reg. 11. 4. Reg. 2. Act. 8. &c. At in præſenti non video, quo fundamento aſſeratur talis vis indita aquis: nam id ſupernaturale opus eſſet, & miraculoſum, quod in naturæ ipſius inſtitutione fingendum non eſt ſine fundamento: tum etiam, quia illo modo etiam ſpiritus Domini ferretur ſuper terram: cur enim magis aquis eſſet indita virtus ad generanda ea, quæ ex aqua facta ſunt, quàm terræ, vel etiam aëri ad generanda ea, quæ ex ipſis facta ſunt.

2. Probatur expondendo alia ſpiritus Domini, &c.

1. Expoſitio Caiet. reijcitur.

2. Quoque expoſitio Ægidij exploditur.

Tertia etiā Chryſoſt. nō ſatisfacit.

7. Quarta expoſitio eſt, vt per ſpiritum Dei ipſe Spiritus S. ſignificetur, de quo dictum ſit, quòd ferebatur ſuper aquas, quia illis aſsiſtebat, vt ex illis cætera perficeret: vel quia illas fouebat, & conſeruabat. Sic exponunt Auguſt. in Imperfect. Gen. c. 4 & lib. 1. Gen. ad liter. c. 7. & Tertull. lib. de Baptiſm. c. 3. laudat enim aquam, quòd in principio *fuerit diuini ſpiritus ſedes*, & idem repetit c. 4. & 5. & Hieronymus epiſt. 73. ad Ocean. & hanc magis probant Ambroſ. & Diodor. ibi, & ſolùm tradit Albinus q. in Gen. q. 29. Beda in Exaemer. Origen. Rupert. & alij, quos latiſsimè refert Aſcan. Martinēgo in ſua gloſſa magna, & illam pro virib. probat, ac defendit. Prætermiſsis verò coniecturis, & cōgruentijs, literale (vt ſic dicam) fundamentum eſt, quia non dicitur ſimpliciter *ſpiritus*, ſed cum addito *Domini*, vel *Dei*, ſignificationem extollente, & quaſi determinante ad ſpiritum diuinum ſignificandum, iuxta illud Iſa. 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini*; & cap. 40. *Quis adiuuit ſpiritum Domini?* & cap. 6. *Spiritus Domini ſuper me.* Denique non parum auctoritatis huic expoſitioni ex vſu Eccleſiæ accreſcit, quādoquidem in fontium benedictione illa vſa eſt, dicens: *Tu ſuper aquas foturus eas ferebaris.* Et iterum. *Deus, cuius Spiritus ſuper aquas inter ipſa mundi primordia ferebatur, vt iam tum virtutem ſanctificationis aquarum natura conciperet.*

4. Expoſitio non contemnenda.

Eius fundamentum.

Accedit Eccleſiæ vſus.

Nihilominus eſt quinta expoſitio, quæ exiſtimat, verba illa de aeris elemento eſſe intelligenda, vt exponunt Tertull. cont. Hermogen. c. 31. & 32. & Theodor. q. 8. in Gen. & Diodor. hanc vt literalem admittit. Et Origen. lib. 1. Periar. c. 3. priorem expoſitionem dicit eſſe iuxta ſenſum ſpiritualem, hanc verò ſentit eſſe iuxta hiſtoriam. Et eandem refert, & non reijcit, licet alijs non præferat, Baſil. hom. 2. Exaemer. Auguſt. item in Imperfect. Gen. c. 4. hanc expoſitionem vltimo loco ponit, & cæteris illi non præfert, & Anaſtaſ. Synai. lib. 1. Exaemer. cùm hanc expoſitionē poſuiſſet. *Hæc* (inquit) *eſt congruenter literæ Moſaicæ quod ad ipſam attinet hiſtoriam.* Athanaſ. etiam q. 81. quæ eſt ſecunda veteris Teſtamenti, hanc expoſitionem præcedenti præfert. Maiori exaggeratione id facit Procopius in Gen. & placuit etiam Abulenſ. & Oleaſtro. Et ex modernis illam literalē appellat ibi Perer. & præcedentem tantum myſticam, quod etiam ſentit Vaſq. 1. p. diſp. 108. c. 2. At Ludouic. Stella in Gen. vtramque literalem admittit. 8.

5. Expoſitio.

Poteſt autem probari primò deſtruēdo fundamentum contrariæ ſententiæ, nam etiam aer, aut ventus ſolet in Scriptura vocari ſpiritus Domini. Iſa. 40. *Exſiccatum eſt fœnum, & aruit flos, quia ſpiritus Domini ſufflauit in eo.* Et cap. 59. *Quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit.* Et Pſal. 147. *Flauit ſpiritus eius* (id eſt, Domini) *& fluent aquæ.* Itaque nomen *ſpiritus* non ſolùm abſolutè, ſed etiam cum illa adiectione ſignificare ſolet in Scriptura aerem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*, vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, ſicut dicitur mons Dei: vel quia à Deo factus, & conſeruatus. Si enim ſpiritus malus, qui vexabat Saul, dicitur ſpiritus Dei, & Domini, 1. Reg. 16. quia non ſine ſpeciali Dei ordinatioue, aut permiſsione illum vexabat, cur nō poterit aer in principio creatus à Deo, vt terram circundaret, & ſuo modo foueret, ſpiritus Domini appellari? Deinde hæc ſignificatio *ſpiritus* in illo loco eſt aptiſsima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyſes initia creationis mundi, & ſtatim explicat diſpoſitionem, in qua eſſe cæpit, & corpora, quibus ſtatim compoſitus fuit, & præter cœlos cōmemorat terrā, & aquas, quibus tegebatur, additq; ſtatim ſpiritū circundantem aquam: ergo aptiſsimè intelligitur, nomine ſpiritus aerē ſignificaſſe, qui & corpus eſt ad mundi huius cōplementum, & integritatē neceſſarium, & naturaliter ſuper aquam locū, & ſitum poſtulat. Accedit tertiò, quòd Spiritus S. commemoratio nec erat tunc illi loco adeò neceſſaria, vel opportuna ſecūdū literę, & hi- 9.

Probatur 1.

Probatur 2.

Probatur 3.

& hiſtoriæ conſecutionem. Nec poteſt conueniẽs ratio reddi, cur magis dictus fuerit Spiritus ſanctus ferri ſuper aquas, quam ſuper terram, vel cælos, niſi valde metaphoricè aquas interpretando, quod à ſenſu literali alienum eſt, vt ſupra oſtendi. Aſſumptum probatur, tum ex vſu ferè omnium auctorum, qui illam expoſitionem ſequuntur, qui conſequenter per aquas exponunt totam materiam informem, vel quid ſimile, vt videre licet in Auguſtino, & alijs: tum etiam ratione, quia Spiritus ſanctus non magis fouebat, & conſeruabat aquas, vel eis aſsiſtebat ad res alias ex illis producendas, quam terram conſeruaret: eive aſsiſtebat, aut ſuo modo cælis vt eos ornaret, & vim influẽdi, & producendi tribueret.

10. *Diſcutitur ſignificatio verbi* ferebatur, *quod contra 5. expoſitionem obijci ſolet.*

Tandem nihil eſt, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solum enim obijci ſolet aut adiectio illa **Dei, vel Domini**, cui iam reſponſum eſt: aut verbum *ferebatur*, quod non poteſt cum proprietate aëri accommodari. Illud enim verbum propriè motum localem ſignificat, non potuit autem aër tunc iam moueri. Primo quia nulla poteſt aſsignari cauſa talis motus. Aër enim non mouetur in loco proprio ab intrinſeco, ſed naturale illi eſt ibi quieſcere: vnde moueri tunc intra eundem locum, præternaturale eſſet, & ab extrinſeca cauſa fieri deberet: nec poteſt alia excogitari niſi Deus, vel aliquis Angelus iuſſu eius. Nam primum mobile nondum mouebatur, vt ſecum aërem raperet, ac moueret: præterquam quod raptus ille non tranſcendit primam regionem aëris, quod non ſatis eſſet: vt diceretur aër ferri ſuper aquas, vel ſuper facies aquarum, vt alij legunt. Attribuere autem hunc motum ipſi Deo mouenti per ſe, vel per Angelum, non videtur veriſimile, quia eſſet motus præternaturalis ſecundum naturam particularem aëris, & ad conſtitutionem mundi, ſeu naturæ vniuerſalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conſeruationem, neque ad fœcundationem erat vtile, quia nulla virtus, vel qualitas in aquis per illũ motum producta cum fundamento cogitari poteſt, vel ſi aliqua eſſet, maximè calor, qui aquæ potius contrarius eſt, quam illam conſeruans. Vnde naturaliter aqua in ſuo naturali loco ſub aëre quieſcente melius conſeruatur. Altera vero pars de natura vniuerſali patet, quia tunc nondum cœperat Deus mundum diſponere in ordine ad hominum habitationem, & commoditatem, aliorumque miſtorum generationem: vnde augetur difficultas, quia illa verba, *terra autem erat inanis, & vacua*, vſque ad ea, quæ tractamus, *& Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas* omnia referuntur ad illud principium, & primum inſtans, in quo Deus fecit cælum, & terram, vt notauimus, in illo autem momento non poterat aër localiter moueri, aut ferri, vt conſtat: ergo non poteſt de aëre proprio verificari.

11. *1. Solutio obiectionis prædictæ iuxta Oleaſtrum & Peret.*

Hæc vero difficultas duobus modis ſoluitur. Prior eſt, aërem fuiſſe tunc motum localiter ex ordinatione diuina, vel motu vehementi, & forti: vel motu leui, & ſuaui, iuxta diuerſas rationes illius motus, quæ excogitari poſſunt. Priorem modum tradit Oleaſter, & non diſſentit Pererius. Rationemque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant ſtatim exſiccandæ à terra, ventum, ſeu motum ad hoc fuiſſe immiſſum à Deo, vt coactis in vnum locum aquis, terra exſiccaretur. Sed hoc voluntarium, & difficile videtur, quia quod Deus fuerit vſus miniſterio venti, vel commotione aëris ad diſcooperiendam terram, & cogendas aquas in locum vnum, Scriptura nõ loquitur: imo ſolo iuſſu Dei factum eſſe illis verbis ſignificat: *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, & appareat arida, & factum eſt ita.* Nec aëris agitatio erat accommodatum inſtrumentum ad huiuſmodi effectum: oportebat enim in terra ipſa concauum locum efficere, & quaſi effodere, in quo poſſet tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aëris commotionem ſine magno miraculo fieri non poterat: ſed virtute diuina, & imperio factus eſt, & fortaſſe tam accommodatè, vt ſtatim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, & conſequenter alia ex parte appareret arida. Dicunt ſaltem ad exſiccandam terram, quæ ſegregatis aquis lutulenta, & cœnoſa remanſerat, fuiſſe motum aëris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluuij, & de trãſitu Iſrael per mare rubrum, &c. Sed fortaſſe in illo principio mundi hoc non fuit neceſſarium, quia veriſimile eſt, elementa aquæ, & terræ tunc fuiſſe puriſsima, & in tali proportione, ac diſpoſitione eſſe à Deo condita, vt vnum in aliud non ageret ſecundum partes propinquas, neque etiam aqua vltra ſuperficiem terræ penetraret, ideoque nec lutulentam, nec cœnoſam illam relinqueret. Ac ſubinde fieri potuit, vt remota omnino aqua per motum localem, & in locum maris proiecta ſtatim terra ſicca, & arida apparuerit. Et quod caput eſt, etiamſi per motum aëris hæc facta fuerint, nõ ſunt tamen facta vſque ad tertium diem: ad quid ergo motus ille aëris vehemens ante primum diem, & ante effectionem firmamenti incepiſſet.

Impugnatur tamen ſolutio.

Euaſio quædam præcluditur.

Alij ergo dicunt, illum motum tenuem aſpirationem ad modum ſuauis auræ fuiſſe, ſolumque à Deo excitatum eſſe, vt aër, qui minus eſt ſenſibilis, ſeu tangibilis, quàm aqua, vel terra, ſenſu eſſet perceptibilior. Quæ ratio mihi non ſatisfacit, quia non oportebat tunc aërem fieri ſenſibilem tactui, magis quam viſui: ſicut ergo erat tenebroſus, ita poterat eſſe quietus, quia nemo tunc erat, qui altero ex illis ſenſibus poſſet illum percipere. Vnde licet facile credam, potuiſſe Deum tunc mouere aërem, & hunc poſteriorem modum eſſe magis plauſibilem: nihilominus fateor, me nullam ſufficientem cauſam, vel rationem illius motus inuenire: ſed ſi Deus id fecit, propter occultas rationes prouidentiæ ſuæ feciſſe credendus eſt. Et illo motu admiſſo, conſequenter dicendum eſt, ante initium primi diei, aliquod tempus præceſſiſſe, in quo aër ille moueri potuerit: quod etiam minus mihi probatur, vt in l. ſequent. capit. 1. & 2. dicam. 12.

2. Aliorum ſolutio minimè ſatisfaciens.

Facilior ergo interpretatio eſt, licet verba illa de aëre intelligamus, non cogi nos ad interpretandum verbum *fertur* de motu locali, quia non ſemper hoc ſignificat in communi Latinorum vſu. Et certe nulla ex alijs expoſitionibus de motu locali verbum illud interpretatur, quia nec Spiritus ſanctus potuit localiter moueri, nec virtus, ſi qua eſt indita aquis, localiter mota eſt, aut mouebat aquas. Vt omittam, docuiſſe Hieronymum, verbum Hebraicum illi reſpondens, non ſignificare localiter ferri, ſed *fouere*, vel incubare. Vnde Theodoret. dicta q. 8. dicens: *Verbum* ferebatur, *ſubſtantiam aeris mobilem indicat*, ſignificat, verbum illud non ſignificare actualem motum, ſed naturam aëris, quæ eſt, *vt circa inferiora corpora feratur & agitetur*. Addi etiam poteſt, Auguſtinum, & alios iuxta Septuaginta ibi vti verbo *ſuperferendi*, vnde optimè verti poſſet: *Spiritus Domini ſuperferebatur aquis*, verbum autem *ſuperferor* non ſemper ſignificat motum tendendi ſupra: ſed naturam poſtulantem ſuperiorem locum, vel ſitum rei, cui competit eſſe in ſuperiori loco, & ita ſuperferri aquis, vel ferri ſuper aquas, nihil aliud denotat, quam quod aër eſſet ſuper aquas, & circundaret illas, quia natura ſua hunc locum petit. In qua verbi interpretatione vel nulla eſt metaphora, vel ſi qua eſt, eſt tam vſitata, vt tanquam propria haberi

13. *Facilior ſolut. ſeu interpretatio verbi* ferebatur.

Proprium authoris interpretamentum.

haberi poſsit. Denique adiungo, verbum in Hebræo non eſſe merè paſsiuum, ſed actiuum ſimul, ita vt exponi poſsit *ferebatur*, id eſt, ferebat ſe, non ſe mouendo, ſed quaſi portando, & ſeipſum ſuper aquas ſuſtinendo: nam hoc etiam verbum *fero*, interdum ſignificat, & potuit per facilem, & notam translationem ad id ſignificandum accommodari. Omnibus ergo penſatis, adeò veriſimile eſt, hunc eſſe literalem ſenſum, vt non poſsit excludi, etiamſi præcedens admittendus ſit, vel vt ſimul literalis, vel ſaltem vt myſticus à Spiritu S. intentus. Hoc autem ſatis eſt, vt ex illo loco confirmatum maneat, aërem cum cælo, & terra ſimul eſſe productum.

14.
3. Aſſertio pro eadem poſteriori parte tituli.

Vnde cõſequenter in ſecundo puncto dicimus, probabilius nobis videri, in illis primis verbis, *In principio creauit Deus cœlum*, &c. elemẽtum aëris ſub nomine cœli eſſe comprehenſum. Huius ſententię patronum habemus D.Thom.1.p.q.66.ar.1. vbi in fine corporis ſic inquit: *Cùm præmiſiſſet* (Moyſes) *duas naturas creatas, ſcil. cœlum, & terram, informitatem cœli expreſſit per. hoc quod dixit, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi ſecundum quod ſub cœlo aer etiam includitur.* Idem habet Strabo in gloſ. ordin. licet variè loquatur.

Probatur aſſertio.

Probatur autem hoc modo, quia quòd aër ſub illis verbis fuerit comprehenſus, ex dictis conſtat, docentque Baſil. Theodor. multique alij Patres, multo autem congruentius ſub nomine cœli, quã ſub nomine terræ includi intelligitur: ergo ita intelligendum eſt. Conſequentia patet, quia neceſſe eſt ſub altero illorum terminorum includi, cùm alius in ea oratione non ſit. Quod ſi quis dicat ſub neutro per ſe, ſed ſub vtroque comprehendi, quia ſub extremis intelliguntur media: licet hoc facile ſuſtineri poſſet, magis tamen eſt confuſum, & implicitum, & ideo meliùs ſub aliqua determinata voce comprehendi debet, ſi commodè fieri poteſt. Probatur ergo minor, quia cùm aër ſit valde disiunctus à terra, & immiſtus illi ſaltem viſibiliter, non ſolet communi vſu aër nomine terræ comprehendi. At verò nomine cœli vſitatiſsimum eſſe etiam in Scriptura ſignificari aërem, vulgare, ac notum eſt. Et in illomet cap.1.Gen. interdum aër cœlum vocatur, vt in ſequentibus videbimus. Et præterea vox Hebræa שמים *ſamaim*, quæ cœlos propriè ſignificat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ eſt ſupra nos, comprehẽdit, & nomine *cœli* quaſi collectiua ſignificatione, à vulgato interprete ſignificata eſt. Ergo optima, & propria ſignificatione aër ſub nomine cœli cõprehenditur. Vnde conſequenter comprehendetur etiam ignis ſi in ſua ſphæra exiſtit. Neque circa hoc noua difficultas occurrit: nam licet alij aliter ſentiant, nihil afferunt, quod nouam reſponſionem poſtulet.

CAPVT VIII.

Vtrùm in principio temporis ſimul cum cœlo elementa terræ & aquæ creata ſint.

HActenus de ſuperioribus partibus, & corporibus, quibus hic mundus primariò conſtat, diximus, & conſequenter prima illa verba, *In principio creauit Deus cœlum*, expoſuimus. Nunc de inferioribus corporibus, & conſequenter de altera particula, *& terram*, dicendum ſupereſt.

1.
1. Sententia principalis negans, ac adeò aſtraẽs nomine terræ ſolùm intelligi materiam informem.

Primùm ergo tractanda eſt hoc loco ſententia, quæ negat elementum terræ ſub propria forma in illo temporis principio fuiſſe creatum: quæ conſequenter nomine *terra* non elemẽtum aliquod, ſed materiam informem, ex qua cætera corpora poſtea creata ſunt, interpretatur. In quo dicẽdi modo ſunt variæ opiniones, quæ licet in priori parte negante conueniant, in poſteriori de materia informi diuerſis modis illam declarãt, tam quoad ſubſtantiam ipſius materię, quàm quoad modum informationis eius.

In prædicta ſententia quid materiæ vocabulo apud Auguſt. interdum accipi videatur.

Nam de ſubſtantia materiæ informis eſt prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cæleſtium, quàm terreſtrium, & tam ſimplicium, quàm miſtorum priùs creatam fuiſſe informem, & illam nõ tantùm terræ, ſed etiam cæli nomine ſignificatam fuiſſe, quia ex illa formandi poſtea erant cæli, & terra, nõ quia ſtatim ſub proprijs formis fuerint creata. Hãc ſententiam ſolus ferè Auguſt. propoſuit lib.1.de Gen. cont. Manich.c.7.& non reijcit. Videtur tamen inquirendo potius, quàm affirmando eam commemoraſſe. Alijs verò locis dixit quidem in illo principio ex corporibus ſolam materiam informem omnium illorum fuiſſe productam, & illam totam eſſe ſignificatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuiſſe ſignificatam. Sed vtroque modo interpretatio illa eſt duriſsima, & minimè recipienda. Et quia de translatione nominis cœli ad ſignificandos Angelos dictum iam eſt, addendum ſupereſt, magis inuſitatam eſſe translationẽ eiuſdem nominis cœli ad materiam informem ſignificandam,

Proxima materiæ declaratio non placet.

tum quia in Scriptura nullum ſimile exemplum reperietur: Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quòd creator cœli, & terræ ſit, nomine cœli ſignificatur verum cœlum, & tota hæc machina ſuperior, quę homines in admirationem, & magnam æſtimationem artificis ſui rapit. Tum etiam, quia cœli non ſunt facti ex præiacente materia, vt probatum eſt, ſed ex nihilo, vt dicitur 2.Machab.7. *Peto nate vt aſpicias cœlum, & terram, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci poteſt, terræ nomine ſignificari ſubſtantiam à cœlo diſtinctam, non ex præiacente materia, ſed ex nihilo creatam. Video reſponderi poſſe ex Auguſt. hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipſa ex nihilo facta eſt ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licet hæc doctrina locum habeat in miſtis, non tamen in elementis, vt iam dicam, multoque minus in cœlis, vt ſuprà probatum eſt.

2.
Materiam prædictam ſtrictiùs aliquanto declarans alij.

Secunda opinio in hoc cum præcedenti conuenit, quòd exiſtimat, totam materiam inferiorum corporum, & cœlorum mobilium priùs fuiſſe informem productam, excipit tamen ſolum empyreum cœlum, in quo à præcedenti opinione differt. Et conſequenter etiam diſſentit in interpretatione verborum Geneſis quoad ſignificationem nominis cœli: negat enim ſignificare materiam informem, ſed cælum empyreum omnino formatum, & perfectum. Conſentit tamen in expoſitione nominis terræ quoad hoc, vt non ſignificet verum terræ elemẽtum, ſed totam materiam informem, ex qua cæteri cæli, & elementa, & reliqua omnia corpora formata ſunt. Et quoad cœlos habet fundamentum ſuprà tractatum cap. 2. quoad inferiora verò corpora habet fundamẽtum commune cum ſequenti ſententia.

Reijciuntur tamen.

Hæc verò opinio quoad priorem partem de cælis mobilibus in diſcurſu præcedentium capitum ſatis refutata eſt, & à fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, & de propria ſignificatione nominis *terra* in dictis verbis Geneſis contra ſequentem ſententiam dicemus. Nam quoad hoc communis eſt cauſa, & ratio illius, & huius, ac præcedentis opinionis. Solùm poteſt ſpecialiter impugnari hæc ſententia iuxta opiniones magis in Philoſophia receptas, quòd cæli ſunt ab intrinſeco incorruptibiles, & habent materiam diuerſæ rationis à materia horum inferiorum. Sed hæc nõ ſunt tã certa, quin negari facile poſſent, ſi aliquid conformius Scripturæ cogeret: cùm autem nihil tale inueniatur, nõ eſt, cur receptas Philoſophorũ ſententias, & præſertim illam, quæ eſt de incorru-

ptibi-

ptibilitate cœlorum, relinquamus. Nam altera retenta poſſet aliquis dicere, materiam informem priùs creatam nõ fuiſſe vniformem (vt ſic dicam) ſeu eiuſdem rationis, ſed alteram ad cœlos condendos, alteram ad inferiora corpora producenda. Hoc tamen nec cum fundamento diceretur, nec conſequenter, quia ſi cœlum eſt incorruptibile, & habet materiam ſuæ formæ addictam: vel non poteſt ſine tali forma produci, vel non ſine magno miraculo, & contra, vel ſupra naturam talis ſubſtantiæ. Ponere autem talia miracula in prima rerum creatione, ſine reuelatione, præter omnem rationem eſt, vt ſæpe cum Auguſtino libro 2. de Geneſ. ad liter. capite 1. diximus, & dicemus.

3. *Tandem alij materiæ vocabulum magis adhuc reſtringunt.*

Tertia ergo opinio eſt, quæ nomine terræ intelligendam putat materiam informem omnium rerum generabilium, & corruptibilium, & conſequenter omnium ſublunarium, quæ etiam ex parte eſt contraria his, quæ diximus, ſcilicet, quoad elemẽta ignis, & aëris, nam ex eadem materia, qua res aliæ inferiores conſtant: & ex hac parte ſufficiunt, quæ ex dictis in capite præcedenti colligi poſſunt: nunc verò quoad alias partes de elemento terræ, & aquæ tractanda eſt. Hanc ſententiam tenuit Philaſt. lib. de hæreſib. capite 47. cum tanta exaggeratione, vt inter hæreſes ponat opinionem, quæ præter hanc terram elementarem aliam non agnoſcit, *quæ veluti matrix eſt omnium rerum, vniuerſaque continet, quæ quaſi Hyle, id eſt materia reperitur in ſcripturis, quæ eſt inuiſibilis & incompoſita quæ à Deo facta eſt in primo die*, &c. Tenet etiam Abulenſ. in Geneſ. & aliqui Scholaſtici infrà citandi.

Eorum fundam.

Fundantur in litera Geneſis, videlicet, *Terra autem erat inanis, & vacua*, vbi Septuaginta legunt: *Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita*, nam per hæc ſignificatur informitas materiæ, quæ per ſe ſpectata meritò inuiſibilis dicitur, quia per ſe cognoſci non poteſt, ſed per analogiam ad materiam artificialium rerum, vt Ariſtot. 1. Phyſicor. dixit, vel adulterina cognitione, ſicut dixit Plato in Timæo. Dicitur etiam incompoſita, vel quia ſimpliciſsima eſt, vel quia eſt informis, & inornata, ſeu inordinata, vt legit Auguſtinus in Imperfect. Gen. cap. 4. Confirmatur autem hic locus, eiuſque interpretatio ex alio teſtimonio Sapien. 11. vbi Deo dicitur: *Omnipotens, manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa*, vbi apertè eſt ſermo de orbe ſublunari, hic enim dicitur propriè orbis terrarum, vt diſtinguatur à cœleſti. Et cùm hic orbis dicitur creatus ex materia inuiſa, apertè ſignificatur materiam inuiſam, id eſt, informem ſuppoſitam fuiſſe huius orbis creationi, id eſt, formationi, & productioni per diuinam omnipotentiam factæ, ac proinde materiam priùs creatam fuiſſe informem, quia non poterat, niſi per creationẽ exiſtere. Et in hoc ſenſu videtur dixiſſe Paulus ad Hebræos vndecimo. *Fide aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus, viſibilia fierent.*

4. *Conſectariũ prædictorum authorum.*

Atque hinc inferunt, eandem rem eſſe, quæ in principio Geneſis priùs vocatur terra, & poſtea aqua, & abyſſus, in illis verbis: *Terra autem erat inanis, & vacua & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas* Quia cùm omnia illa dicantur de terra, quæ in principio creata eſt à cælo diſtincta, & in illa terra non fuerit, niſi vnica ſimplex materia informis, neceſſe eſt, vt de illa eadem materia omnia illa verba dicta intelligantur: ergo illa vna res tribus illis nominibus ſignificata eſt. Appellata eſt autem *terra*, quia ſicut elementũ terræ ſubeſt formis omnibus, & eſt imperfectior illis. *Aqua* verò dicta eſt, quia ſicut aqua eſt maximè tranſmutabilis in varias formas, & figuras, ita materia aptiſsima eſt, vt ſecundum diuerſas formas tranſmutetur, & formetur. Denique vocata eſt *abyſſus*, quia ſicut abyſſus tenebroſa impenetrabilis viſu eſt, ita materia de ſe impenetrabilis, ſeu incognoſcibilis eſt, ingenio præſertim humano. Ita ferè refert Diuus Thomas 1. p. quæſt. 66. art. 1. ad 12. ex Auguſt. libr. primo de Gen. cont. Manich. cap. 5. & 7.

5. *Rurſus in prædicta ſententia principali, quo pacto nonnulli informitatẽ materiæ exponant.*

Hæ ſunt opiniones de ſubſtantia (vt ita dicam) illius terræ, quæ in principio facta eſt. De informitate autem eius tres etiam ſunt opiniones. Prima dicit, fuiſſe materiam omni forma ſubſtantiali carentem cum ſola quantitate abſque alio accidente realiter à quantitate diſtincto, quod addo propter figuram, quam hæc opinio in materia admittit ſaltem per proportionem ad corpus, in quo continebatur. Hæc opinio communiter tribuitur Marſilio in 2. q. 8. art. 2. in tertia eius parte.

Marſilius nõ ſatis adhæret proximæ expoſitioni.

Ille autem nihil ſatis affirmat, nam prius ait, potuiſſe Deum materiam in eo ſtatu creare, neſcire autem ſe, an ita fecerit, quia nec ex Scriptura, nec ex ratione ſatis conuinci poteſt. Deinde verò in prima concluſione ait, ſatis probabile eſſe, ita factum eſſe. Fundatur, quia potuit fieri, & Sancti ita videntur Scripturam exponere, citatque Auguſtinum lib. 1. de Geneſi contra Manichæos cap. 7. Ambroſ. & Bedam in illa verba: *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Et addit rationem, quia ſi tunc eſſet formata proprijs formis elementorum, non eſſet cõfuſa, nec dici poſſet chaos, vel quid ſimile, ſed eſſet diſtincta, & ordinata, quod non conſonat verbis Geneſis. At poſtea concludit, ſe nihil aſſerere, ſed dubium manere.

Neque item Gabriel.

Sic etiam Gabriel in 2. d. 12. q. 1. art. 3. in vltimis ferè verbis tractans quæſtionem hanc, & inter alios referens hunc modum, concludit, *Hæc omnia poſſibilia fuere apud Deum. Quid autem horum factum ſit, ipſe nouit, qui fecit.* Pro hac verò ſententia refert Auguſtinum libro 12. Confeſsion. cap. 3. dicentem, quòd priuſquam Deus hanc materiam formaret, *non erat aliquid, non figura, non color, non corpus, non ſpiritus nec tamen omnino nihil.*

6. *Quo pacto dictam informitatem interpretetur Abulen.*

Secunda opinio de hac informitate eſt, quòd non fuerit per carentiam omnis formæ ſubſtantialis, quia licet materia caruerit tunc formis ſubſtantialibus quoad ſpecificam rationem earum, & conſequenter etiam formis accidentalibus, quæ tales formas conſequuntur: nihilominus habuit formam communem ſubſtantialem corporeitatis, ac ſubinde quantitatem ſine alia pulchritudine, aut perfectione.

Eadem interpretatio non rectè tribuitur Bedæ, Straboni, & Hugoni.

Hanc opinionem tenet Abulenſis, & illam tribuit Bedæ, & Straboni, quibus etiam Lyra illam tribuit, & alij Hugonem allegant. Sed oppoſitum in eis inuenio, vt dicã. Supponitque diſtinctionem formæ corporis generalem ab ſpecificis. Qua diſtinctione ſuppoſita opus minus monſtruoſum, & miraculoſum aſtruit. Loquiturque conſequenter, quia in alijs fundamentis, & expoſitionibus verborum Geneſis cum pręcedenti opinione conuenit.

7. *Vltimò alij de informitate accidentali interpretantur.*

Tertia verò opinio eſt, hanc informitatem eſſe accidentalem, de qua infra dicetur. Nunc ſolùm referam opinionem aliquorum, qui licet elementa cum proprijs formis ſubſtantialibus creata eſſe cõfiteantur, informitatem in hoc ponunt, ꝙ non fuerũt locis diſtincta, ſed ita inter ſe ſecundũ minimas quaſdã particulas permiſta, vt diſcerni non poſsint, ſicut in cœno, & luto terra, aqua, & aër confuſa inueniuntur. Et congeriem illam horum elementorum, præſertim aquæ, & terræ volunt, nomine terræ priùs in dictis verbis, & poſtea in ſequentibus nomine aquarum eſſe ſignificatam. Et eandem vocãt materiam inuiſam, ſeu informem, ex qua hic mundus factus eſſe dicitur, illamque permiſtionem, & partium diuiſionem informitatem illius materiæ eſſe dicunt, quia in illa erant elementa confuſa, & inuiſa, cùm viſu diſtingui non poſſent. Hanc ſententiam refert, & vt probabilem

ſuſtinet

ſuſtinet Marſilius *ſupra*, eamque Magiſtro tribuit, in 2.d.12.ca.5.& 6. Qui permiſtionem illam non in terra, ſed in tribus alijs elementis, quæ facilius diuidi, & permiſceri poſſunt, ponere videtur. Eugubinus verò lib.7.de peren.Philo.cap. 9. & in Coſmopœia in Gen. in terra & aqua illam permiſtionem, & informitatem præcipuè ponit.

8. *Suppoſitio bimembris pro ſtatuēda vera reſolutione huius cap.* Ad explicandam ſententiam, quam probabiliorem veramque eſſe exiſtimamus, ſupponimus primo, materiam primam, quæ eſt eſſentialis pars ſubſtantiæ corporeæ, à Deo eſſe creatam ex nihilo in illo primo momento: in quo cælum, & terram, id eſt, mundum creauit, & non antea. Hoc totum fundamentum de fide eſt, & in primis materiam eſſe productam à Deo, quaſi per ſe notum in fide catholica eſt. Docemur enim in Symbolo, Deum eſſe creatorem omnium, viſibilium, & inuiſibilium. Quorum verborum catholicus ſenſus eſt, *Pi obatur ex fide prius membrum.* non tantum quod Deus ſolus ſit creator, ac ſubinde ſolus ſit auctor omnium, quę per creationem facta ſunt, ſed etiam quod quicquid extra Deum eſt, ab ipſo effectiuè productum eſt, vel immediatè ex nihilo, vel ex aliquo ſubiecto, quod Deus fecerit ex nihilo. Et hic eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & Patrum omnium paſsim, quos proinde in particulari referre, non eſt neceſſe. Materia autem aliquid eſt à Deo diſtinctum, vt eſt per ſe notum: imo ſummè à Deo diſtans, cùm ſit pura potentia, & propè nihil, vt Auguſtinus dixit, Deus autem ſit purus actus, & ſummum ens: ergo facta eſt à Deo: non eſt autem facta ex præſuppoſito ſubiecto, quia ipſa eſt primum ſubiectum, quod aliud non *Item ex ratione naturali, ex Patrib.* ſupponit: ergo eſt facta ex nihilo. Ratione item naturali eſt euidens hæc veritas, vt contra veteres Philoſophos, & hæreticos probaui in diſp. 13. Metaph. ſect. 5. n. 15. & diſput. 20. ſect. 1. à n. 17. vſque ad 20. vbi ſanctos Patres allegaui, & Tertullianū, qui toto libr. contr. Hermogen. latè aduerſus illum errorem inuehitur. Et in præſenti materia idem docent ſuper Geneſ. Ambroſius libr. 1. Exaëmer. c. 1. & 5. & Baſilius homil. 1. Exaëmer. & Anaſtaſius Synai. lib. 1. Exaëmer. in principio, Auguſtinus l. 1. Gen. ad liter. c. 14. & l. de vera Relig. cap. 18. optima ratione id probat, & tacitè omnes difficultates ſoluit, & videri poteſt D. Thomas 1. p. q. 45. a. 2.

9. *Prima aſſertio pro poſteriori eiuſdē ſuppoſitionis membro.* Atque hinc concluditur altera pars. In qua in primis contra eoſdem antiquos Philoſophos, & nonnullos hæreticos dicimus, materiam non eſſe coæternam Deo, quia nihil creatum eſt coæternū Deo, vt capite ſecundo oſtenſum eſt: ſed materia eſt creata, ergo non eſt æterna. Deinde addimus, non ſolum non eſſe materiam æternam, verùm etiam neque eſſe anteriorem cœlo, & terra, temporali, ſeu reali duratione. Hoc etiam conſtat ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram.* quæ, vt ſupra indicaui, duo includunt, nempe hæc & in primo temporis initio, & ante omnes res alias creata fuiſſe, ſeu (quod idem eſt) Deum ab his rebus mundi creationem inchoaſſe: ergo abſolutè ante cælum, & terram nihil fuit creatum: ergo nec materia, quæ licet parum, aliquid eſt. Denique in hoc etiam continetur, quòd materia non fuerit poſterior duratione, quam cæli & terræ creatio, quia hæc non potuerunt eſſe ſine materia, quod ſaltem eſt certum de terra, & elementis, cùm ex illa eſſentialiter componantur. Quod etiam de cælis probabilius eſt. Præſertim quia fingi non poteſt, harum rerum corporalium formas prius ſine materia fuiſſe, cùm id ſit contra ipſarum naturam, nec poſsit ſine miraculo cogitari quod in ipſa naturæ conſtitutione ſine fundamento fingendum non eſt.

10. *2. Aſſertio.* Secundò dicimus materiam primam in primo ſuæ creationis inſtanti non caruiſſe omni forma ſubſtantiali, ac proinde nomine terræ non fuiſſe ſignificatam materiam generabilium rerum prorſus informem, id eſt, omni forma ſubſtantiali carentem. Hoc ipſum intelligi poteſt de cælo, & cæli nomine ſuppoſito quòd cælum ex materia componatur, ſiue eiuſdem, ſiue alterius rationis, tamen quia de cœlis iam ſatis diximus, & quia ab inferioribus rebus, ſcilicet ab elementis, eorumque materia à fortiori concludunt argumenta, ideo in particulari de terra tractamus, eademque eſt ratio de aqua, quantum ad præſentem aſſertionem attinet. Hæc ergo aſſertio eſt Diui Thomę 1. part. quæſt. 66. art. 1. & Magiſtri cum cæteris ferè Scholaſticis in 2. diſtinctione 12. Et probatur ex Scriptura, & regula ſupra poſita, quòd verba narrationis Geneſeos hiſtorica ſunt, & ideo cùm proprietate intelligenda: ſed Moyſes non dicit Deum in principio creaſſe materiam, ſed terram, quę nō tantùm materiam, ſed etiam formam includit: ergo ex vi verborum Scripturæ non fuit ſola materia priùs creata. *Suadetur primo ex Gen. 1.* Secundò, quia alias cœlum, & terra non fuiſſent ex nihilo creata, quia fuiſſent producta ex præiacente materia: conſequens autem in primis eſt contra illud 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aſpicias ad cælum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* *Secund. ſua detur ex Machab. 7. & ex cap. firmiter.* Deinde repugnat Concilio Lateran. in cap. firmiter dicenti: *Deus ſimul ab initio temporis vtranque condidit creaturam ſpi itualem ſcilicet, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam.* Nam per creaturam corporalem, & mundanam non intelligit materiam primam, ſed hunc mundum corporeum, & viſibilem, vt per ſe notum eſt. Tertiò eſt communis ſententia Patrum in Exaëmer. vel expoſitionibus Geneſis, & expreſsè Auguſtinus l. 1. Geneſ. ad liter. cap. 15. dicit, informitatem materiæ non duratione, ſed naturæ ordine formationem, & corporum productionem præceſsiſſe. *Tertio ex atribus, maxime Auguſtino.*

11. *Quæ ratione eandem aſſert. probet D. Thomas: cui ſubſcribunt Bonauen. Dur. & alij.* Ratione probat D. Thomas dictam aſſertionē, quia impoſsibile eſt, materiam primam puram ſine omni forma ſubſtantiali eſſe, aut produci, ſentitque ita eſſe impoſsibile, vt contradictionē implicet, quia ſi materia exiſtit, eſt ens actu, & ſi caret omni forma, caret omni actu, cum ſit pura potentia. Et in hoc ſenſu defendunt hanc rationem, & fundamentum eius, ſcilicet, materiam non eſſe ſine omni forma, Thomiſtæ communiter, & nonnulli Scholaſtici in 2. d. 12. præſertim Bonauent. & Durand. Ego verò cenſeo, ſine vlla repugnantia potuiſſe id fieri à Deo, ſicut in diſput. 15. Metaph. ſect. 2. cum Scoto, Henric. Gregor. Marſil. & multis alijs defendi, & fundamenta eius ieci in diſput. 13. ſect. 4. & 5. Repugnantiæ autem inductæ verbis Auguſtini lib. de vera relig. cap. 18. ſatisfieri poteſt: ait enim: *Etiamſi ex aliqua informi materia f ctus ſit mundus, hæc ipſa facta eſt omnino de nihilo. Nam & quod nondum formatum eſt, tamen aliquo modo vt formari poſſit incheatum eſt, Dei beneficio aliquid formabile eſt: bonum eſt enim eſſe formatum. Nonnullum ergo bonum eſt, & capacitas formæ & ideo bonorum omnium auctor, qui præſtat formam, ipſe facit etiam poſſe formari.* *Prædicta ratio non placet, & verbis Auguſtini infringitur.* Et infra: *Omne formatum, in quantum formatum eſt, & omne formabile, in quantum formari po eſt, ex Deo habet.* Ex his enim verbis colligitur, materiam factam à Deo aliquam in ſe habere actualem entitatem, quæ licèt formata non ſit, & ideo dicatur pura potentia reſpectu actus informantis: nihilominus aliquid factum ſit, habens propriam entitatem actualem cum propria exiſtentia diſtincta ab actu formæ. Ratione cuius dixit idem Aug. 12. Confeſſ. c. 3. & 6. materiam informem, licet ſit propè nihil, aliquid tamen eſſe, nam vtcunque erat, vt caperet formas iſtas viſibiles. Et lib. 1. Gen. ad liter. cap. 15. dicit fuiſſe prius natura creatam: eadem ergo ratione poſſet prius tempore creari ſine contradictione, quia licèt non haberet actum formalem, entitatiuum habere potuiſſet.

Ad

12. *Vera oratio pro aſſertione.* Ad probandam ergo ratione naturali aſſertionem poſitam, ſatis eſt, quòd materia ex natura rei non poſsit ſine forma conſeruari, aut eſſe, vt eſt probabilior Philoſophorum, & Theologorũ opinio, vt in citatis locis Metaphyſicæ dixi. Tum ratione propriæ, & particularis naturæ, quæ naturaliter poſtulat coniunctionem cum forma, & ab illa pendet, ſicut accidẽs à ſubiecto, licet in diuerſo genere cauſæ. Tum ratione vniuerſalis naturæ, quæ huiuſmodi vacuitatem in materia (vt ſic dicam) abhorret, multo magis, quàm fugiat vacuum in ſpacijs localibus inter corpora interiacentibus. At verò (vt ſæpe cum Auguſtino diximus) in prima rerum creatione non ſunt fingenda miracula, & quaſi monſtra præternaturalia ſine cogẽte fundamento: ergo nec eſt cogitanda materia ita informis, vt pro aliqua duratione reali ſine omni forma extiterit: hoc enim miraculoſum, ſeu præternaturale eſt, & nullum habet rationis fundamentum, vt per ſe notum eſt, nec auctoritatis, vt videbimus.

13. *3. Aſſertio.* Dico tertiò. In principio creationis cœli, & terræ non fuit creatum corpus ſub generali ratione corporis ab omni ſpecie corporis abſtracta, ac proinde nec fuit creata materia cum ſola forma ſubſtantiali corporeitatis ab omni ſpecifica differentia ſubſtantialis formæ in reipſa ſeparata. Hæc aſſertio mihi certa videtur tam theologicè, quàm *Authoritate probatur* philoſophicè loquendo. Et ita illam docent D. Th. & alij Theologi allegati. Et ſumitur ex eiſdem Patribus, & ex Scriptura, quia nomen terræ non ſignificat verè, ac propriè corpus abſtractum, ſed certum quoddam corpus ab alijs diſtinctum: fingere autem analogiam, vel metaphoram, vbi non ſolùm neceſſaria non eſt, ſed potiùs hiſtoricæ narrationi aduerſatur, non eſt Scripturam ſyncerè interpretari, ſed eludere. Accedit, quòd in ipſo Scripturæ contextu apertè diſtinguitur terra ab alijs creatis corporibus, & non ſolùm à cœlo, ſed etiam ab aqua, vt ſtatim expendemus. Ergo nomine terræ non ſignificatur corpus abſtractum, nec corpus etiam corruptibile ratione materiæ, & abſtractum ratione formæ, ſed ſignificat aliquod corpus determinatæ ſpeciei, & naturæ ab alijs diſtinctum: ac proinde non ſola forma corporeitatis, ſed aliqua ſpecifica forma conſtitutum. Ergo materia ſub tali forma fuit à principio creata, & non tantùm ſub generali forma, & gradu corporis.

14. *Firmatur itẽ ratione.* Ratione autem eſt apud me hæc aſſertio euidentior, quàm præcedens, quia euidentiùs oſtenditur eſſe impoſsibilem realem ſeparationem materiæ corporatæ (vt ſic dicam) ab omni ſpecifico gradu corporis, quàm ſeparationem puræ materiæ ab omni forma. Probatur, quia ſicut ex vna parte materia appetit naturaliter coniungi formæ, & ab illa pendet: ita licet fingatur illa forma corporeitatis, compoſitum ex illa materia naturaliter appetit vlteriorem formã, & ab illa pendebit, quia ſicut materia eſt naturalis potentia ad formam, vt cum illa per ſe componat vnum totum: ita compoſitum illud ex materia, & forma corporeitatis eſſet potentia ad vlteriorẽ formam ſpecificam, cum qua vnum compoſitum per ſe componeret: ergo ſicut eſt monſtroſum, & contra naturam eſſe materiam ſine forma, ita & eſſe illud genericum compoſitum ſine vlteriori forma: ergo tam eſt contra rationem hoc monſtrum fingere in prima rerũ creatione, ſicut illud prius. Aliundè verò eſt maior, &, vt exiſtimo, abſoluta repugnantia, quia materia realiter diſtinguitur à forma, & ideo quod ſine illa in ſua entitate pura, & informi fieri, & conſeruari poſsit, mirum non eſt: gradus autem genericus non diſtinguitur in reipſa ab ſpecifico, ſed ratione tantùm cum aliquo fundamento virtuali in reipſa, & ideo fieri non poteſt, vt in reipſa ſit forma dans genericum gradum ſeparatum ab omni ſpecifico. Sicut non poteſt fingi ſubſtantia in re exiſtens in genere ſubſtantiæ ſolo, ſine ſpecie corporis, vel ſpiritus: nec in ſpecie ſpiritus ſubalterna, & non in hac, vel in illa ſpecie Angeli, vel animæ. Sic ergo repugnat dari formam ſub generali ratione corporis, & in re exiſtens ſine determinatione ad aliquam ſpeciem, vt latiùs dixi in diſp. 13. Metaph. ſect. 13. concl. 3. & diſp. 15. ſect. 10. n. 8. & ſequentib.

Dico quartò. In illo principio, in quo Deus cœlum, & terram creauit, proprium, verum, & ſpecificum elementum terræ de nihilo produxit, ac proinde materiam eius ſimul fecit, & ſubſtantiali forma terræ formauit. Hæc aſſertio concluditur ex præcedentibus à ſufficienti partium enumeratione, nam excluſis omnibus alijs falſis opinionibus de materia informi, nullum fundamentum relinquitur ad negandum, veram terram fuiſſe in illo initio creatam. Et hoc maximè vrget, addita regula ſæpe tradita, quòd verba Scripturæ non ſunt ſine cauſa à propria ſignificatione extrahenda: ſed Scriptura vocat terram illam, quam in principio creauit, & poteſt de proprio elemento terræ intelligi ſine difficultate, vel repugnantia cum alijs eiuſdem Scripturæ verbis: ergo. Quo argumento Tertullian. ſuprà maximè premit Hermogenem. Illudque alij Patres antiqui in Exaemer. vel expoſitione Geneſis, confirmant: nam illa verba de propria terra intelligunt tam in illa prima ſententia, quàm in ſequentibus operibus tertij, & ſexti diei. Ex quibus nouum, & efficax argumentum ſumitur: nam terram, quam Deus in principio condidit, in tertio die apparere fecit, ſic enim habet. *Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, factum que eſt ita & vocauit Deus aridam terram.* Hæc ergo terra eadem eſt, quam in principio produxit: de nulla enim alia poſtea fit mentio, nec aliam formationem vſque tunc ei adiunxit, præterquam quòd illam diſcooperuit aquis, & apparere fecit. At poſtea de eadem ſubiunxit: *Germinet terra herbam*, &c. *Et factum eſt ita & protulit herbam virentem*, &c. Hæc autem neceſſariò ſunt intelligenda de proprio elemento terræ: ergo de eodem eſt ſermo in principio capitis. Nam in illo die tertio non fecit Deus ſubſtantiam terræ, nec Scriptura hoc commemorat, ſed ſupponendo terram, dicit, ipſam iuſſu Dei herbas protuliſſe. Idemque argumentum ſumitur ex opere ſexti diei, in quo Deus iuſsit animalia ex terra produci: ergo ante omnes hos dies ſupponitur creatum elementum terræ: ergo in illo principio: nullum enim aliud tẽpus productionis eius cum fundamento aſsignari poteſt. Ac tandem hoc confirmant alia ſcripturæ teſtimonia, vt eſt illud Pſalmi 101. *Initio tu Domine terram fundaſti.* Et Pſal. 135. *Qui firmauit terram ſuper aquas.* Denique vbicunque in Scriptura de operibus creationis agitur, & in hac propria ſignificatione terra ſumitur, & inter prima Dei opera numeratur, & tanquã fundamẽtum huius mundi viſibilis ponitur, quia eſt infimum omnium, & quaſi centrum, circa quod cælum volutatur, vt Ariſt. 2. de Cœlo text. 17. dixit. Ergo hoc fundamentum in principio totius ædificij iactum eſt, ac proinde terra in illo principio fuit facta. Quod etiam ex ſequenti aſſertione & reſponſionibus obiectionum euidentiùs fiet. 15. *4. Aſſertio.* *Probatur.* *Probatur 2. ex variis locis Geneſeos*

Dico quintò. In eodem principio elementum aquæ in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatum eſt. Hæc eſt etiam ſententia Baſilij, Bedæ, & aliorum in principio Geneſis, ſeu Exaëmer. & Damaſcen. lib. 2. cap. 5. dicentis, Deum in principio produxiſſe cuncta viſibilia, cum antea non eſſent: *Partim haudquaquam ex antecedenti materia;* 16. *5. Aſſertio pro elemento aquæ, traditur à Baſilio, Beda & aliis*

teria, vt cælum, & terram, aërem, ignem, aquam; partim ex his ab eo procreatis elementis. vt animantia, & cæt. Et hanc ſententiam communiter Scholaſtici ſequũtur, & moderni magis probant. Et in primis eſt magis conſentanea verbis Scripturæ: nam licet in illis primis verbis, *Creauit Deus cælum, & terram*, aqua non exprimatur: nihilominus, ſub extremis media intelliguntur, vt Baſilius, & alij notant. In quo tantum ſenſu verum habet ſentẽtia Chryſoſtomi *homil.3.in Gen.* dicẽtis, Moyſem in illis primis verbis ſummatim vniuerſum mundi opificiũ comprehendiſſe. Quod etiam non diſplicet Auguſtino 11. de Ciuit. cap. 33. & 2. de Gen. contra Manichæ.cap.3. & admitti poteſt, dummodo verba *cæli & terræ*, à proprijs ſignificatis nõ extrahantur, & ſub illis media corpora comprehenſa intelligãtur. Et in præſenti hoc maxime confirmat, quod ſtatim poſt illa prima verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ante aliud opus in eo die factum addit Moyſes, & *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quod de aqua elementari, & propria intelligendum eſſe, regula tradita perſuadet. Ergo iam tunc factæ erant aquæ, & non poſt primũ inſtans creationis, quia tota illa narratio ad opus in principio factum refertur, vt in ſuperioribus de aëre annotaui: ſed poſt illud primum inſtans nihil Deus fecit vſque ad productionem lucis: ergo neceſſario intelligendum eſt, aquam factam eſſe in primo inſtanti.

Suadetur ponderatis Scripturæ verbis.

Chryſoſtomus elucidatur.

Et hoc etiam confirmat vox *abyſſi* ibidem adiuncta, quia proprie *abyſſus* profunditatem aquarum viſu impenetrabilem indicat. Vt Auguſt. 22. contr.Fauſt.c.11.& alij cõmuniter docent. Ratione item philoſophica eadem aſſertio oſtenditur, quia poſito vno contrariorum in rerum natura, conſequẽs eſt, vt aliud etiam ponatur (vt Ariſtot. etiam argumentatur) & ideo, creata terra, opportunum, & quaſi connaturale fuit creari ignem, vt maxime in leuitate ab ea diſtantem, his autem factis extremis, etiam alia media neceſſaria fuere: tum quia ſicut aer in qualitatibus primis terræ opponitur, ita proprium contrariũ ignis eſt aqua: tum etiam quia creatis duobus elementis alia etiam duo ad complementum quaſi eſſentiale vniuerſi neceſſaria fuerunt. Quæ ratio, & ſimiles licet cogentes non ſint, tamen dum aliunde nõ oſtenditur noluiſſe Deum hunc connaturalẽ ordinem ſeruare, multo credibilius eſt, in hac perfectione, & integritate ſimplicem mundũ in principio condidiſſe.

Suadetur etiam ratione philoſophica.

17. *1. Corollar. ex proxima aſſert.*

Ex quibus colligimus primò, aquam illam, quæ in principio cũ terra fuit condita, illamq́ cooperiebat, non fuiſſe tenue aliquod corpus per modũ vaporis, aut nebulæ, ſed fuiſſe verum aquæ elemẽtum in ſua ſubſtantia, & diſpoſitione exiſtẽs. Hoc enim euincunt citata Scripturæ verba, & rationes factæ ſuadent, & nullum eſt fundamentũ ad proprietatem verbi aquæ fugiendam: vel ad cogitandum, aut fingendũ aliud corpus diuerſæ rationis per illam vocem ſignificatum: nam ſi erat ſubſtãtialiter diuerſum ab aqua, reuera non erat aqua pura, nec poterat eſſe niſi aliquod corpus miſtum imperfectum, ꝙ primæ creationi ex nihilo non eſt accõmodatum, quia miſta ex ſimplicibus poſtea facta fuere, vt videbimus, nec etiã ad primariam vniuerſi cõſtitutionem pertinere poterat: fruſtra ergo ſine teſtimonio Scripturæ cogente tale corpus loco aquæ creatum confingitur.

18. *2. Corollar. contra opinantes aquã occupaſſe initio ſpatium inter terrã, & cælum empyr.*

Secundo infero id quod etiam in Metaph. dixi diſp.13.ſect.11.n. 26. aquas in principio creatas non repleuiſſe totum ſpacium inter cœlum empyreũ, & terram interiectum, vt quidam arbitrati ſunt, fundati in operibus ſecundi, & quarti diei, ex quibus id non probari, poſtea oſtendemus. Secluſo autem illo fundamento, id nec alijs verbis Scripturæ conſonum eſt, nec per ſe eſt multum veriſimile. Primum patet, quia Scriptura dicit, cœlum creatum eſſe primo die, & oſtenſum eſt, nomine cœli non ſolum empyreum, ſed etiam alios cælos comprehendi: imo certius de cæteris, quã de empyreo id affirmari. Probabilius etiam eſſe oſtendimus, aerem ſub illa voce comprehendi, & nomine etiam ſpiritus, qui aquis ſuperferebatur, ſignificari. Ex quibus concluditur, aquam in prima creatione ſolum occupaſſe ſpatium, ꝙ inter ſuperficiem connexam terræ, & concauam aeris intercedit. Quod etiam per ſe maiorem veriſimilitudinem habet. Cur enim Deus tantam aquæ multitudinem ante cœlos, & aerem crearet? aut cur inter ſimplicia corpora, quæ per ſe non poſtulãt, vt vnũ ex alio fiat, illud diſcrimen conſtitueret? vel cur magis aerem ex aqua, quã è conuerſo: vel cælos ex aqua potius, quam ex aere procreaſſet? Ac denique cur cælum incorruptibile corpus ex aqua produceret. Vt enim omittam probabilius eſſe, illud ex materia diuerſæ rationis conſtare: etiamſi eiuſdẽ eſſet materiæ, præter naturale illi eſſet, ex materia præiacente, & per corruptionem alterius corporis fieri. Vnde etiam authores cõtrariæ ſentẽtiæ productionem cæli ex aqua generationem ſupernaturalem vocant: omnis autẽ ſupernaturalis productio aliena eſt à prima naturæ inſtitutione, ac productione, vt cũ Auguſtino ſæpe diximus. Neq́ ſatis eſt dicere, Deum hæc omnia pro ſolo ſuo arbitrio facere potuiſſe. Eſto enim id verũ ſit, oportet oſtendere, ita voluiſſe, quod certe ex Scriptura oſtendi non poteſt, vt exponendo opera ſingulorum dierum, manifeſtũ fiet: ideoq́ dum talis voluntas Dei reuelata non eſt, potius credendũ eſt, omnia connaturali modo, & in ſtatu, ac ordine ſimplicibus corporibus magis cõſentaneo in principio condidiſſe.

19. *Ad fundam. tertiæ opinionis in n.3.*

Neque huic noſtræ ſententiæ obſtant verba Scripturæ, quæ aliæ opiniones, præſertim tertia expendunt. Nam ꝙ *Gen.1.* terra in principio creata dicitur *inanis, & vacua*, verius, & proprius puro elemento terræ, quam materiæ primæ, & informi accommodatur. Nam terra ipſa inanis tũc fuiſſe dicitur, quia nondum officio, & muneri propter ꝙ creabatur, inſeruiebat: imo erat in ſtatu ad illud munus obeundum incommodo, creabatur enim, vt illam homines inhabitarent, tũc autem erat aquis cooperta, in quo ſtatu ad illum finẽ inſeruire non poterat, ideoq́ inanis fuiſſe dicitur. Vnde cõſequenter erat etiam vacua, vtiq́ herbis, floribus, arboribus, mineralibus, animalibus, & hominibus. Et in idem redit, ꝙ Septuaginta legunt, *inuiſibilis, & incompoſita*: nam inuiſibilis dicitur, quia tenebris, & abyſſo aquarũ erat cooperta: incõpoſita vero erat, id eſt, carens ornatu, & pulchritudine, quam ex varietate, & cõpoſitione plãtarũ, & animalium recipit. Et in idem redeũt aliæ voces variæ, quibus illa verba transferuntur, & explicantur à Patribus, & doctoribus, qui omnes illas fere in eundẽ modum de terra declarãt. Vnde quoad hanc partem acceptamus ſententiam explicãtem informitatem materię de informitate accidentali. Non tamen illam ponimus in permiſtione partium integrantiũ elementorum, vt vltima opinio ſupra relata dicebat: id enim nec in Scriptura, nec in ratione fundamentum habet: ſed informitas dici poteſt illa tenebrarum obſcuritas, & vacuitas ornatus, & pulchritudinis, quam explicauimus. Et eodem modo loquitur Greg. 32. Moral. c. 9. alias 10. cum ait, *Rerum ſubſtantia ſimul creata eſt, ſed ſimul ſpecies formata non eſt.* Nam per rerum ſubſtantiam corpora ſimplicia, & præſertim quatuor elementa, ex quibus cætera fiunt, intelligit: nam ſtatim ſubdit: *Et quod ſimul extitit per ſubſtantiam materiæ*, vtique elementaris, *non ſimul extitit & per ſpeciem formæ,*

Iudicium de interpretatione informitatis poſita in num.7

formæ, id eſt, per ornatum, & varietatem rerum, quæ ex elementis poſtea facta ſunt.

20. *Ad locum Sap. 1. in eodē num. 3.*

Vide authorem in metaphyſica diſp. 13 ſect. 11. à n. 29.

Atque in eodem ſenſu dixit Sapiens, Deum creaſſe *orbem ex materia inuiſa*, vel, vt alij legunt, *informi* vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & pręſertim terram, & aquam prout formationem, & ornatum mūdi præceſſerunt, vocat materiam inuiſam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia miſta, quibus vniuerſum ornatur, ſic enim elementa materiam, ex quibus miſta fiunt, appellamus. Vnde cùm orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde eſt, ac ſi diceretur perfectus, & conſummatus: aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra ſcilic. mari, & aëre creata ſunt. Dicitur autem illa materia inuiſa eadem ratione, qua dicitur inanis, & inuiſibilis, vt explicatum eſt: vel ſi legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſsi, & quando erat vacua, & ornatu miſtorum carebat.

Altera reſponſio ad eundem locum.

Addo etiam poſſe gratis dari, teſtimonium hoc de materia prima intelligi, quæ ſecundum ſe inuiſibilis, & informis eſt, & ex illa dici poteſt creatus orbis terrarum, id eſt, corporeus, etiam quoad ſimplicia corpora. Non quia materia præextiterit creationi ſimplicium corporum, ſed quia etiam in primo inſtanti creationis ex illa compoſita ſunt, & per eandem actionem ſuo modo creata. Nam materia ſecundum ſe forma caret, & ordine naturæ illi ſupponitur, & ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creari, quā uis ex vtraque fuerint per creationem compoſita. Et huc ſpectat opinio Auguſtini, quòd materia informis ordine naturæ, non durationis pręceſſerit: eſt enim hoc verum reſpectu eorum corporum, quæ immediatè per creationem facta ſunt. Et poteſt accommodari huic teſtimonio, non verò verbis Geneſis, quibus dicitur terra cum cælo producta, vt ſatis oſtenſum eſt.

21. *Ad locū ex Hebr. 11. in ipſo num 3.*

Iuxta hęc etiam exponenda ſunt verba illa Pauli ad Hebr. 11. *Fide intelligimus, aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.* Poſſunt enim vel ad ipſum opus creationis, quo Deus in principio cœlos, & terram ex nihilo produxit: vel ad opus ornatus ſex diebus factum accommodari. Et in priori ſenſu per *ſecula* intelligere debemus res omnes, quæ temporales ſunt, & in præteritis ſeculis eſſe receperunt: hæc autem ſecula tunc aptata eſſe intelliguntur, cùm primùm eſſe inceperunt. Sic ergo ait, Deum ſolo verbo ſuo ſine neceſsitate pręiacentis materiæ aptaſſe, ſeu principium dediſſe omnibus ſeculis, & rebus in illis exiſtentibus. Vnde quod ſubiungit, *Vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*, ſic exponitur: vt ex eſſe inuiſibili, quod in diuinis idæis habent, in proprio eſſe producta, viſibilia fierent. Ita exponit Diuus Thomas, & ſequitur Ribera, & accommodatur melius rebus corporalibus, quæ proprie temporalia, ſeu ſecularia dicuntur. In quo ſenſu particula *ex*, non dicit habitudinem cauſæ materialis, ſed efficientis, vel exemplaris. Poſſet etiam ſimpliciter exponi, vt ex inuiſibilibus, id eſt, non extantibus, nec apparentibus, exiſtentia in ſeipſis, ac proinde viſibilia fierent, ita vt particula *ex* ſolum terminum *à quo* deſignet. In alio vero ſenſu dicuntur *ſecula*, id eſt, ſecularia corpora, & temporaria omnia in illis primis diebus primi ſeculi facta eſſe verbo Dei, vel proprie *aptata*, id eſt, congruēter diſpoſita, & ornata, quod factum eſt in ſex primis diebus per opera diſtinctionis, & ornatus, vt infra videbimus. Et merito dicuntur ſic aptata, *vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*, quia prius elementa fuerunt inuiſibilia, id eſt, non apparentia ob defectum lucis, per cuius productionem poſtea apparuerunt, & ſic facta dicuntur viſibilia: erant etiam elementa ſine ornatu, & ex illis factæ ſunt omnes iſtæ creaturæ viſibiles, quæ ad ornatum, & pulchritudinem vniuerſi pertinent. Ita Caietanus, & eſt probabilis expoſitio.

CAPVT IX.

Vtrum cum cælo, terra, cæteriſque elementis tempus etiam concreatum ſit.

Hanc quęſtionem tractant Theologi in 2. d. 2. & Diuus Thomas q. 66. 1. p. art. 4. Alenſ. 2. p. q. 14. memb. 2. & Albert. Magnus ſpecialem fecit tractatum de quatuor coæquæuis, id eſt, de rebus in eodem æuo, ſeu ſimul factis. Aiunt ergo hi Theologi, quatuor eſſe coæquæua, ſeu ſimul à Deo facta, ſcilicet, Angelos, cœlos, terram, ſeu materiam informem, & tempus. Et quia tria prima explicata ſunt, de quarto breuiter dicere neceſſe eſt. Non videtur enim recte annumerari tempus cæteris coæquæuis. 1.

Partis negantis ratio prima.

Primo, quia tempus non eſt per ſe factum, ſed conſequitur motum, eſtque veluti paſsio eius, ratione tantum formali ab illo diſtincta. Et loquendo communi modo de tempore, vt eſt communis menſura, in motu cœli tantum reperitur: ſed motus cœli non eſt factus ſimul cum rebus alijs primo creatis: ergo neque tempus. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur, quia motus non poteſt incipere in inſtanti intrinſeco, quod primum ſui eſſe vocant, ſicut aliæ res permanentes creatæ ſunt: ergo non potuit alijs rebus concreari, ſed per realem durationem ſaltem vnius inſtantis alia præcedere debuerunt.

2. *Ratio 2.*

Secundo argumentor quod etiam plus quam per inſtans præceſſerint, quia tempus non incepit, niſi quando ſex dies creationis mundi, ſeu primus illorum incepit: ſed primus dies non fuit cōcreatus cœlo, & terræ in principio creatis; neque ſecundum inſtans intrinſecum, neque ſecundum extrinſecum, quod ſit diei initium per vltimum non eſſe eius: ergo nullo modo fuit concreatus: ergo nec tempus. Probatur minor, quia dies non incepit, donec lux creata eſt, vt conſtat tum ex initio Geneſis, tum etiam quia dies conſiſtit in lucis, & tenebrarum viciſsitudine. At vero lux non fuit creata intrinſece in primo puncto creationis cæli, & terræ: nam in illo fuerunt tenebræ ſuper faciem abyſsi, & ad illas depellendas poſtea dixit Deus, *fiat lux*. Neque etiam potuit lux fieri immediate poſt illud inſtans, quia eſt res permanens, & in inſtanti fit, inſtans autem non ſequitur immediate poſt inſtans: ergo non potuit tempus incipere in primo inſtanti creationis rerum, ſed ad ſummum ab alio inſtanti creationis lucis. Propter quod dixit Philo libro primo Allegoriarum in principio, neceſſario fatendum eſſe tempus poſterius mundo eſſe, quippe quod mundi eſt effectus, nam cœli motus indicat, & naturam temporis.

3. *Partis affirm. fundamentum.*

Contraria nihilominus pars, & communis ſententia ſuaderi poteſt, quia ſupra diximus, cœlum & terram fuiſſe creata in principio temporis, & hanc interpretationem verborum illorum, *In principio creauit Deus*, &c. cæteris prætulimus, tanquam primariam, & maxime literalem, etiamſi aliæ non excludantur. Non potuit autem illud inſtans eſſe initium temporis, niſi in illo incepe rit tempus, quia eſt ſermo de initio durationis: ergo neceſſario aſſerendum eſt, tempus ſimul cum cœlo, & terra incepiſſe, ac proinde ſimul cum illis concreatum eſſe. Et ob hanc cauſam dixit Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap. 6. Mundum non eſſe

eſſe factum in tempore (vtique quòd iam incepiſſet) ſed cum tempore, nimirum ſimul cum mundo creato. Et in Imperfect. Gen. cap. 3. licet diſputando procedat, ſemper ſupponit quod ſit in temporis initio, & cum tempore incipere. Vnde fit, vt etiam è conuerſo, tempus concreetur cum re, quæ in eius initio fit, & eſſe incipit. Idemq; ſentit lib. 5. Gen. ad liter. cap. 5. Et propter hanc rationem cēſent aliqui, omnino certum eſſe, tempus eſſe creatum ſimul cum cælo, & terra in hoc ſenſu, vt idem fuerit initium cæli, & temporis, quamuis non eodem modo, quia idem momentum fuit initium intrinſecum cæli, & aliarum rerum permanentium, temporis a. & motus ſolum extrinſecum.

4. *Notatio pro deciſione quæſtionis.* Sed quia hoc in aliquo ſenſu poteſt eſſe certū, & in alio dubium, licet probabile, breuiter aduertendum eſt, aliud eſſe loqui de duratione præciſe, aliud de tempore in generali, aliud in particulari de tempore phyſico, quod in ſucceſsione continua alicuius phyſici motus conſiſtit, ac denique aliud eſt ſpecialiſsimum tempus (vt ſic dicam) ſeu per antonomaſiam, quod in motu cæli collocatur. Deinde principium temporis dupliciter dici poteſt, ſcilicet, vel negatiue per reſpectum ad antecedentia, vel poſitiue reſpectu ſequentium: priori modo dicitur principium, ante quod nihil præceſsit, poſteriori modo dicitur principium illud, quod non ſolum eſt ante aliud, ſed etiam aliud poſt ipſum proxime ſequitur.

5. *1. Aſſertio trimembris.* Dico ergo primò, durationem aliquam non æternam fuiſſe aliquo modo concreatam cum Angelis, cælo, & terra, eamque fuiſſe principium omnis durationis creatæ, vel negatiuè, quia ante illam durationem nulla præceſsit: vel poſitiuè, quia principium durationis, quod tunc fuit, immediatè pòſt, noſtro intelligendi modo, fuit in ratione *Probatur 1. membrum.* durationis conſummatū. Hæc aſſertio eſt euidens ſi ex Metaphyſica ſupponamus, durationem realem comitari omnem rem exiſtentem, eſſeque illi intrinſecam, & in re ab ipſa exiſtentia minime diſtinctam, vt ex profeſſo tractatum, & probatum eſt diſput. 50. Metaph. ſect. 1. & 2. Ibi enim oſtendimus, durare, & exiſtere ſolum differre connotatione quadam noſtro intelligendi modo, quia exiſtere dicitur res in primo momento, quo eſſe recipit: proprie verò durare non dicitur, donec intelligatur perſeuerare in exiſtēdo. Vnde in primo inſtanti productionis rei indiuiſibilis, & per primum ſui eſſe dicitur res exiſtere, proprie autem nondum durare dicitur, licet dici poſsit incepiſſe in duratione ſua. Sic omnes res creatæ ſunt in principio durationis ſuæ, earumque duratio cum illis concreata eſt. Et ita eſt manifeſta, & euidens prima pars aſſertionis.

6. *Probatur ſecundum.* Secunda verò ex fide certa eſt. Quia omnis duratio creata, etiamſi ſit æuum angelicum, vel duratio permanens rei corruptibilis, vel incorruptibilis, initium habuit ſaltem negatiuum, ita vt veriſsime dici poſsit, hanc durationem nunc eſſe, vel incepiſſe, & antea non fuiſſe: ergo omnis duratio creata habuit initium, & ſecundum tale initium cum rebus in principio creatis concreata eſt. Antecedens patet, quia nulla duratio creata fuit æterna, vt ſecundum fidem ſupra probatum eſt: ergo neceſſario incepit eſſe cum antea non eſſet, alioqui ſemper fuiſſet. *Obiectio quadam mouetur.* Sed perturbare poteſt illud aduerbium *antea*, quod temporale eſt, & videtur connotare durationem præexiſtentem, quod repugnat: cum ante principium creationis rerum nulla duratio creata præcedere potuerit. Sed hoc nihil mouere debet, quia illud *antea* non dicit durationem realem pręcedentem, ſed imaginariam, vel (quod perinde eſt) realem, non quę fuit ſed quę eſſe potuiſſet. Vel etiam dici poteſt, illud *antea* cōnotare Dei æternitatem, quia res, cum creantur, ita durare incipiunt, vt in tota Dei æternitate vſque tunc non fuerint, nec illi coextiterint. Atque hoc durationis initium mundo concreatum ſufficit ad veritatem dogmatis fidei, quod res creatæ non fuerunt ab æterno, ſed in aliquo initio temporis, id eſt, creatæ durationis, eſſe inceperunt.

Tertia verò pars aſſertionis de initio poſitiuo declaratur, quia cælum, & terra tale eſſe, taleque initium exiſtendi per creationem acceperunt, vt ex vi illius in ipſomet eſſe permanere poſſent: ergo ex tunc durandi initium acceperunt. Item noſtro modo intelligendi immediatè poſt illud primum inſtans creationis propriè durarunt, in eodem eſſe permanendo: ergo in illo initium ſuæ durationis, ſeu permanentiæ acceperunt. Atque ita hæc pars etiam in æuo angelico, vel cæleſti locum habet: nam licet ipſum in ſe ſit indiuiſibile, eminenter habet permanentiam æquiualentem durationi diuiſibili, ideoq; noſtro modo intelligendi ratione diſtinguimus initium eius ab eſſe eius perfecto, & conſummato in eſſe durationis, & ſic dicimus concreari cum ipſa re æuiterna ſecundum initium ſuum, permanere autem per eiuſdem rei conſeruationem, & ſic in ratione durationis compleri, non quidem ſecundum rem, quæ tota ſimul incepit, ſed ſecundum noſtrū intelligendi modū. 7. *Probatur 3. membrum.*

Dico ſecundò. Aliquod initium tam negatiuū, quam poſitiuum proprij temporis concreatum eſſe cum ſubſtantijs in principio creatis, id eſt, in primo inſtanti creationis earum. Declaratur aſſertio: nam hoc differt inter tempus proprie ſumptum, & durationem creatam, quod duratio etiam creata abſtrahit à ſucceſsione reali, & formali, poteſtque eſſe indiuiſibilis, virtute continens ſucceſsionem, ratione cuius concipi poteſt vt coexiſtens ſucceſsioni imaginariæ, & habens aptitudinem ad exiſtendum reali ſucceſsioni. At verò tempus proprie ſignificat durationem realē ſucceſsionem habentem. Vnde prior aſſertio propriè habet locum in duratione permanente, ſiue ſit æuum, ſiue aliqua alia duratio, hæc verò ponitur de duratione ſucceſsiua. Sic ergo certum eſt, non potuiſſe hanc durationem, ſeu tempus ſecundum proprium ſuum eſſe concreari in primo inſtanti creationis ipſis rebus creatis, vt conuincit prima ratio dubitandi in principio poſita, quia in inſtāti non poteſt eſſe ſucceſsio. Nihilominus tamen dicimus in aſſertione, tempus aliquod ſecundum ſuum initium concreatum eſſe. Quod vt probemus, diſtinguimus duplex tempus, vnum phyſicum, & continuum, aliud metaphyſicum, ſeu intellectuale, & diſcretum. De priori dicemus in aſſertione ſequenti. Hæc autem aſſertio proprie de poſteriori proponitur. Nam hoc tempus in actibus intellectus, & voluntatis poſitum eſt, quatenus in eis quædam ſucceſsio, & ab vno in alium tranſitus inuenitur. Sed probabiliſsimum eſt, actus intellectus, & voluntatis Angelorum ſimul cum ipſis incepiſſe: ergo in eis neceſſariò aliquod tempus incepit. Non potuit autem tunc incipere tale tempus quoad integram ſucceſsionem ſuam, quia ſucceſsio non poteſt eſſe in inſtanti, nec Angelus creatus cum aliquo actu potuit pro eodem inſtanti ad alium actum tranſire: nihilominus tamen in illo puncto incepit intrinſece realiter tale tempus, tam ſecundum reſpectum negatiuum, quia ante illud momentum nullum præceſſerat inſtans talis temporis, quam ſecundum reſpectū poſitiuum, quia immediatè poſt ſequi potuit alius actus, & conſequenter aliud inſtans illius temporis. Eſtque differentia inter hoc tempus, & phyſicum, quia non eſt continuum, ſed diſcretum, & ideo ex indiuiſibilib. durationib. cōponitur: ideoque potuit in illo primo creationis inſtāti dari intrinſecum initium talis temporis, quia tunc pri- 8. *2. Aſſertio eiuſque ſenſus expon[i]tur.* *De tempore diſcreto procedit, ac probatur prædicta aſſertio.*

ma pars illius extitit. Et ſecundum hoc etiam tempus verificari poteſt dogma fidei, quod omnia facta ſunt in temporis initio, & conſequenter quod aliquod initium proprij temporis rebus ipſis creatis concreatum ſit.

9. *3. Aſſertio.* Dico tertio. Etiam de tempore exiſtente in motu phyſico, & cæleſti, probabili, ac vero ſenſu dici poteſt, incepiſſe cum rebus primo creatis, ac ſubinde cum illis concreatum fuiſſe. Hæc aſſertio dupliciter ſuſtineri poteſt. *Prima via ſuſtinendi poſitam aſſertionem difficilis quidem iuxta negantes creatos fuiſſe cælos in 1. inſtanti.* Primo aſſerendo aliquem motum localem corporum in principio creatorū in illo primo inſtanti incepiſſe, eo modo, quo poteſt motus incipere in inſtanti, ſcilicet, extrinſece, & per vltimum non eſſe. Et hunc modum difficile ſuſtinere poſſunt, qui negant, cælos fuiſſe creatos in illo inſtanti: ſic enim tunc non potuiſſent incipere motus cæleſtes, cum fuerit poſtea prius creādum ipſum mobile. Si autem motus cæli tunc non cœpit, fruſtra, & ſine fundamento dicetur incepiſſe vel in terra, vel in alio elemento, vel in materia informi. Quanuis enim id non fuerit impoſſibile, nihilominus ita eſſe factum nullo modo ſciri poteſt, quia neque ſcriptum eſt, neque ratione aliqua oſtendi poteſt. Quod etiam confirmari poteſt ex his, quæ circa illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, cap. 7. diximus, vbi oſtendimus, licet nomine *ſpiritus* ſignificetur aër, nihilominus neceſſarium non eſſe, vt verbum *ferebatur* motum localem ſignificet, quia de nullo motu naturaliter id verificari poteſt, præternaturalem autem fingere ſuperuacaneum eſt, quæ ratio in *Facilis autē iuxta id affirmantes.* præſenti etiam locum habet. At vero ſuppoſita noſtra ſententia, quod omnes cæli in illo primo inſtanti creati ſunt, optima ratione defenditur, atque aſſeritur, motum primi mobilis à principio creationis incepiſſe, ac proinde etiam tempus. Prout ſenſit D. Thom. dicta q. 46. art. 3. ad 3. Quia ex parte motus nulla eſt repugnantia, quod in eodem inſtanti extrinſece incipiat, in quo mobile incipit exiſtere, vt per ſe notum eſt, nec etiam erat vlla difficultas ex parte primi mobilis in eo puncto iam creati cum tanta aptitudine ad motum circularem, quantam nunc habet, & eandem habuit Angelus motor illius cæli ab eodem inſtanti. Denique talis motus vel eſt naturalis illi cælo ſecundum peculiarem eius naturam, vt aliqui volunt: vel ſaltem eſt conſentaneus vniuerſali naturæ, & ordini totius mundi, quia cum tempus illius motus ſit vniuerſalis, & prima menſura ſingulorum dierum, conueniens fuit, vt cum alijs rebus primis ſimul inciperet, eo modo, quo potuit. Ergo multum credibile eſt, motū cæli, ac ſubinde tempus extunc incepiſſe. Et ex his, quæ de lucis effectione, & primi diei opere dicemus, hoc amplius confirmabitur. Quid autem de motibus aliorum cælorum dicendum ſit, poſtea videbimus.

10. *2. Via ſuſtinendi eandē aſſertionem ſecundum D. Thomam* Quia vero, licet probabile ſit, motum primi mobilis immediatè poſt primum inſtans creationis factum eſſe, tamen id certum non eſt, vt libro ſequenti capite ſecundo attingam, addendum cēſeo, etiamſi non continuò, ſeu immediatè poſt factus fuiſſet ille motus, nihilominus verè dici poſſe, cœlum, & terram, ſeu mundum factum eſſe in temporis initio, ſeu cum principio temporis, aut etiam cum tempore. Primam partem tradit D. Thomas dicta q. 66. ar. 4. ad. 3. dicit tamen, licet in eo caſu tempus non eſſet in motu firmamenti, ſeu primi mobilis, neceſſarium eſſe, vt in alio motu exiſteret. Quod eſt quidem verum, ſi ſupponatur aliquod tempus ſucceſſiuum realiter fuiſſe ante motum cœli. *Quo pacto ſuſtineatur ſecundum authorem.* Nos vero dicimus, etiam ſine hac ſuppoſitione poſſe initium temporis eſſe coæque-[illegible]um creationi cæli, & terræ. Quod ita breuiter de-claro[illegible]: nam in illo inſtanti, in quo cælum factum eſt, tale[m] [illegible] locum acquiſiuit per quandam momen-taneam actionem productiuam talis vbi, quæ licet facta fuerit conſequenter ad creationem ſubſtantiæ cæli, nihilominus in re diſtincta erat ab illa, ad eum modum, quo vbi diſtinguitur à corpore locato. In illa ergo comproductione vbi cæleſtis fuit indiuiſibile quoddam inſtans, quod de ſe ſufficiēs principium temporis erat, tum negatiue per reſpectum ad anteriora, quia ante illud inſtās, nullum tale præceſſerat: tum etiam poſitiuè reſpectu futurorum ſaltem de ſe, & ſecundum aptitudinem. Quia tale fuit illud inſtans, vt immediatè poſt illud poſſet ſequi tempus verū, & reale per amiſsionem illius primi vbi, & continuam aliorū acquiſitionem per motum immediate poſt ſubſequentem. Nam hic motus eſto de facto non fuerit ſemper poſsibilis fuit, & hoc ſatis eſt, vt illud primum inſtans dicatur eſſe principium temporis, vtiq; quod fuit, vel eſſe potuiſſet: nam ratio principij non ſemper dicit actum, ſed aliquando etiā aptitudinem. Quocirca licet ponamus ita fuiſſe productum mundum in illo inſtanti, vt in nulla creatura facta fuerit mutatio, vel ſucceſsio realis per aliquam moram, nihilominus illa mora de ſe eſſet menſurabilis tempore, ſicut nunc quies vni⁹ corporis per motum alterius corporis menſuratur. Et quanuis in re non eſſet talis menſura, ſecūdum noſtram cogitationem poteſt apprehendi vt poſsibilis, & dicitur imaginaria ſucceſsio, & ſecundum illam poſſet mundus, aut cælum quantuncunque quieſcens dici magis, aut minus duraſſe, & quieuiſſe in tali loco, ex quo in illo creatum eſt. Ergo hoc ſatis eſt, vt & mundus dicatur creatus in temporis initio, & initium temporis ſaltem extrinſecum, & indiuiſibile fuiſſe concreatum mundo informi.

Et per hæc ſatisfactum eſt rationibus dubitandi in principio poſitis. 11. *Ad 1. rationem contrariam in n. 1.* Ad primam enim fatemur, tempus, vt eſt ens reale ſucceſsiuum, non eſſe factum omnino ſimul cum cælo, & terra, nihilominus tamen ratione ſui initij dici concreatum illis. Et de facto etiam ſemper, & immediate poſt illud primum inſtans illis coextitiſſe. *Ad 2. rationem.* Eademq; reſponſio in ſecunda ratione locum habet. Quatenus vero in illa attingitur peculiaris difficultas, de creatione lucis, reſpondet D. Thom. dicta q. 66. a. 4 ad 2. quod ſicut mundus prius fuit informis, quā plene formatuſ, ita potuit eſſe, & tempus, quod perinde eſt, ac ſi diceret, etiamſi in principio ſol non eſſet, vel non luceret, potuiſſe moueri primū mobile, & in eo eſſe tempus informe ex defectu lucis, quod veriſsimum quidem eſt, de poſsibili loquendo. Quando vero, & quomodo & ipſa lux, & diuiſio eius à tenebris facta fuerit, in principio libri ſequentis dicemus.

CAPVT X.

Vtrum omnia corpora, etiam miſta, totaq; vniuerſi diſpoſitio in eodem momento ſimul cum cælis, & elementis facta ſint.

1. Priuſquam ad opera ſingulorum dierum explicanda veniamus, operæpretium eſt generatim exponere, quales illi dies fuerint, & quomodo à nobis concipiendi, & declarandi ſint. Hoc autem potiſsime pendet ex alia quæſtione, nimirū, an omnia opera, quæ in illis diebus facta narrantur, verè fuerint per temporalem ſucceſsionem effecta, vel omnia ſimul: vel eodem die facta fuerint, & propter aliquod myſterium & figuram ita narrentur, ac ſi diuerſis diebus eſſent facta. *Partis affirm. ratio prima.* Ratio dubitandi eſt. Primo, quia Eccl. 18. dicitur, *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*: Dicens a. *omnia*, nihil excepit: ergo non tantum corpora ſimplicia, ſed etiam miſta fuerunt ſimul in principio facta, & conſequenter etiam terra fuit diſcooperta aqs

in

in eodem inſtanti, alioqui nec ad generationem, nec ad habitationem miſtorum apta fuiſſet, eademque ratione cætera, quæ diuerſis diebus facta narrantur, in primo creationis momento facta ſunt: fuit ergo mundus creatus in eadem diſpoſitione, & pulchritudine, ac corporum ordinata di-

Ratio 2. ſtinctione, in qua nunc eſt. Secundo non eſt hæc ſententia aliena ab illo principio Geneſis, in quo dicitur, *In principio creauit Deus cælum & terram*, quia conſuetum eſt in Scriptura, vt nomine cæli, & terræ vniuerſum vt conſtans ex omnibus rebus ſignificetur, vt ſtatim *in 2.Gen.* dicitur, *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra.* Exod.31. *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram*, vbi cælum, & terra, quæ in principio creata dicuntur, ſex etiam diebus dicuntur facta, & ad Heb.1. & Pſal.101. *Initio tu Domine terram fundaſti & opera manuum tuarum ſunt cæli*, & Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ.* Vnde merito dixit Chryſoſt.homil.3. in Geneſ. Moyſem in illis primis verbis quaſi in ſumma omnium rerum creationem, ac productionem comprehendiſſe. Ergo ſi verbum illud, *in principio*, ſignificat (vt ſæpe poſuimus) primum inſtans exiſtentiæ creaturarum, affirmauit Moyſes in illis verbis, totam machinam mundi cum omnibus rebus in eo exiſtentibus ſimul creatam fuiſſe.

3. Ratio. Tertiò argumentor ex aliquibus operibus varijs diebus aſsignatis, in quibus clarius eſſe videtur, non potuiſſe à prima rerum creatione ſeiungi, vnde fieri poteſt argumentum ad reliqua, licet diuerſis diebus facta narrentur. Antecedens patet in primis ex creatione lucis, quæ primo die dicitur facta, & de firmamento facto ſecundo die, & de ſole, luna, & ſtellis quarto die factis. Nam hæc omnia non potuerunt non fieri ſimul cum cælis in eodẽ creationis principio, ſine miraculo, quod admittendum non eſt in hoc opere creationis, vt ſæpe cum Auguſtino, & D.Thoma dixi. Antecedẽs probatur, quia natura vniuſcuiuſq; rei poſtulat, vt integra fiat, & cum omnib. partibus, quas forma eius requirit, & cum omnibus proprietatibus, quæ eandem formam naturaliter conſequuntur. Ergo ſi cæli facti ſunt à principio, tunc factũ fuit firmamentum, id eſt, octauum cælum cũ omnib. ſuis ſtellis, quę ſunt veluti partes principales integrantes, & ornantes ipſum: facti etiã ſunt alij cæli inferiores cum ſuis planetis, atq; adeo cum ſole, & luna: & conſequẽter etiam facta eſt lux Solis, quia eſt proprietas naturaliter dimanans ab illius aſtri forma: ergo omnia illa, quæ primo, ſecundo, & quarto die facta narrantur, in principio ſimul facta ſunt. Et ſub nomine cæli tunc facti comprehẽduntur, quia non eſt putandum feciſſe Deum cælum mutilum, aut monſtroſum, ſed in ſuo ſtatu

Confirm. perfectiſsimum. Et confirmatur, quia opera Dei perfecta ſunt, & ea maximè quæ ipſe ſolus vt proprius auctor facit. Et ideo credimus feciſſe Angelos perfectos in ſuis potentijs, virtutibus, & actibus: & ſimiliter creaſſe primum hominem in perfecta ætate, ſtatura, membris, potentijs, &c. Ergo idem eſt dicendum de cælis, & conſequenter de cæteris rebus.

3.
4. Ratio. Vnde tandem argumentor quartò, quia nulla ratio conueniens reddi poteſt, cur voluerit Deus per temporalem ſucceſsionem mundum ornare, ac perficere, cum facillime potuerit in vno momento omnia perficere, & hoc ipſum potentiam, & ſapientiam eius magis oſtẽdere videatur, quod ipſe in operibus ſuis præcipue intendit. Vnde quod de ſingulis rerum ſpeciebus diximus, de toto vniuerſo vt vnum quoddam totum integrum, ac perfectum eſt, dici poteſt: ad illius autem perfectionem non minus pertinent miſta, quã elementa: ergo vndique perfectum Deus illud creauit, & in illa diſpoſitione, & ordine, ac rerum multitudinẽ, quam ad ſuam integritatem, & perfectionẽ requirit: ergo nulla fuit in illo opere perficiendo mora, vel ſucceſsio, ſed in illo etiam verum eſt, quod Deuter.4.dicitur, *Dei perfecta ſunt opera.*

Propter hæc, vel ſimilia D. Auguſtinus in hac 4.
ſententia fuiſſe videtur, vt totus hic mundus, vt cælis, elementis, & miſtis conſtat, ſimul in principio fuerit creatus: & conſequenter quod aqua, terra, cæteraque elementa in ea diſpoſitione facta fuerint, quæ ad vſum, generationem, & conſeruationem miſtorum neceſſaria ſunt. Ita ſentit in toto libro primo Gen. ad liter. ideoque in cap.16. ait, informitatem materiæ, ſeu elementorum, quæcunque illa ſit, non duratione, ſed naturæ ordine præceſsiſſe: ac proinde non fuiſſe in reipſa tenebras in illo principio, ſed quantum eſt ex parte abyſsi de ſe tenebroſum eſſe, niſi Deus lucem feciſſet, quæ orbem illuminaret: & ſimiliter in nullo tempore, vel momento fuiſſe terram aquis coopertam, ſed ex ſe eam diſpoſitionem habituram fuiſſe, niſi Deus creando aquas, eas in certo, ac ſeparato loco congregaſſet, & ſic de cęteris. Eandem ſententiam proſequitur Auguſtinus libro quarto Geneſeos ad liter. cap.33. & ſequentibus. Quanuis in alijs locis lib. 1 quinti & 6. de Geneſi aliter de miſtis loqui videatur, vt poſtea videbimus. De locis autem elementorum, & de diſpoſitione mundi, prout nunc eſt, ſine dubio ſenſit in primo inſtanti ita fuiſſe creatum. Quomodo autem ſex dies explicare conatus fuerit, poſtea videbimus.

D. Auguſt. prędictam partem affir. aliquando amplexus eſt, non tamẽ conſtanter.

Hæc vero opinio, quod omnia ſimul creata ſint 5.
& quod primi ſex dies per aliquam metaphoram ſint interpretandi, initium habuit à Philone Iudæo, qui libr. 1. Allegor. in principio dixit, *ruſticanæ ſimplicitatis eſſe putare ſex diebus, aut vtique certo tempore mundum eſſe conditum.* Vnde infra ſubiungit *Ergo: cum audis. Compleuit ſexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot ſed de ſenario perfecto numero.* Et hunc imitatus eſt Clemens Alexandr. l. 6. ſtromat. §.8. qui eſt vltimus. Citat etiam Aſcanius pro hac ſententia Procopium Græcum auctorem in Gen. dicentem, Moyſem deſcripſiſſe mundi opificium ſex dierum diſtinctione, quia ob imbecillitatem intellectus noſtri tantam rerum varietatẽ, & multitudinem, earumque ordinem aliter concipere nequiuiſſemus. Citat etiam Hilarium l.12. de Trinit. circa finem, ab illis verbis: *Perpetua, & æterna rerum creandarum eſt præparatio, neque partibus cogitatiuum vniuerſitatis huius corpus affectum eſt* &c. Veruntamen ſi Hilarius attentè legatur, licet dicat, præparationem rerum omnium fuiſſe ſimul coæternam Deo, de creatione nihilominus, & diſpoſitione mundi in tempore facta non dicit, quoad omnia fuiſſe ſimul, ſed ſolum quoad cæli & elementorum creationem, vt paulo poſt referam. Allegatur etiã pro eadem ſententia Origenes 4. Periar. cap.2. qui ibi primum caput Gen. & alia prætermiſſo hiſtoriæ ſenſu, per tropum exponit: ſed ibi non adhibet exemplum in illis ſex diebus. Et hom.1. in Gen. inter opera illorum dierum ſucceſsionem admittit. Denique Scholaſtici propter auctoritatem Auguſtini non omnino hanc ſententiam reijciunt, ſed diſputando illam defendunt, licet contrariam vt communem Patrum præferre videantur, vt videre licet in D.Thoma 1.p.q.66. & ſequentib. præſertim vero q.74 & q.4. de Potent. artic. 1. & 2. & Alenſ.2.p.q.44. membr.3. & q.46. per totam, & Albert. Mag. in 2.d.12. art. 1. vbi in opinionem Auguſtini magis inclinat, eamque latius defendit in ſumma de quatuor coæquæuis. Conſentiunt etiam Eugubin. & Caiet. in Gen. & refertur etiam Cano, de quorum ſententia in c. 12. dicemus. Veruntamen nec Auguſtinus illam ſententiam conſtanter aſſeruit, nec nos poſſumus à communi ſententia Patrum, quæ hiſtoricæ narrationi Geneſis

A Philone Iudæo prius tradita fuit.

Philonem imitatus eſt Clem. alex. Alij vero nonnulli immerito citantur ab Aſcanio.

Quo pacto D.Thom. Alenſ. Albert. & alij Scholaſtici Auguſt. defendant.

valde conſentanea eſt, in hac parte recedere.

6. *1. Aſſertio communis Patrum Auguſtino excepto.* Dico ergo primò. Non omnia, quę in primo capite Geneſis ſex diebus facta narrantur, ſimul in principio creationis cæli, & terræ facta ſunt. Hæc eſt communis ſententia ſanctorum Patrum præter Auguſtinum, vt D. Thomas ſupra fatetur, & conſtat ex Baſilio, Ambroſ. Chryſoſtomo, Beda, Strabone, & alijs in Geneſ. & bene Rupert. ibi l. 1. cap. 37. & communiter ibi expoſitores. Quam Hilarius dicto libr. 12. de Trinit. his verbis mihi expreſsiſſe videtur. *Tametſi habeat diſpenſationem ſui ſecundum Moyſem firmamenti ſolidatio, aridæ nudatio, maris congregatio, aſtrorum conſtitutio, aquarum, terræq; in eijciendis ex ſe animantibus generatio, non tamen cæli, terræ cæterorumque elementorum creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur.* Vbi in ſolo opere creationis ſimultatem agnoſcit, cætera vero opera eo modo, quo narrantur, cenſet fuiſſe diſpoſita. Denique etiam Scholaſtici cum Magiſtro in 2. d. 12. hanc partem magis approbant. Et probatur ex litera Geneſis, quæ, vt ſæpe dixi, hiſtorica eſt, & non debet à proprio, & ſimplici ſenſu flecti ſine grauiſsima cauſa. *Probatur primo.* Primò ergo expendo illa verba, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi* coniungendo ſequentia: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta eſt lux & diuiſit lucem à tenebris.* Nam tenebræ, & lux non ſunt ſimul in eodẽ loco, ſeu corpore: ergo prius fuerunt tenebræ, & poſtea ſucceſsit lux: fuit ergo ibi realis ſucceſsio, & non ſunt omnia facta ſimul. Quod quidem argumentum efficax eſt, habet tamen difficultatem dependentem ab expoſitione illius lucis, quæ primo die facta eſt, quam lib. ſequenti ca. 1. tractaturi ſumus, & ideo nunc his verbis non omnino innitor. Secundò in opere tertij diei pondero verba *Secundo.* illa: *Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, & appareat arida*: nam in illis aperte ſupponitur, terram prius non apparuiſſe, quia erat aquis cooperta, poſtea verò apparuiſſe, congregatis aquis in locum vnum: ergo neceſſario fuit ſucceſsio prioris, & poſterioris ſecundum realem durationem, quia non potuit in eodem inſtanti eſſe aquis cooperta, & pro eodem inſtanti apparere. Imo ipſa congregatio aquarum non videtur facta ſine motu, vt patet ex vi illorum verborum, *congregentur aquæ*, &c. non fuerunt ergo creatæ terra, & aqua in eodem ſitu & diſpoſitione, in quo nunc ſunt, ſed prius aqua cooperiebat terram, & poſtea ſeparatim coacta eſt in locum vnum. *Tertio.* Tertio in eodem die prius apparuit terra vacua, ſicut ſub aquis creata fuerat, & poſtea plantis, & herbis virentibus ornata eſt. Eandemque vim habent verba quintæ diei de productione piſcium, & volatiliũ: & verba ſextæ diei de productione aliorum animalium terreſtrium, ac tandem de productione hominis. Nam in eis tam clarè oſtenditur, res illas ſucceſsiuè factas eſſe, & quaſdam prius fuiſſe ſine alijs, poſtea vero poſteriores additas eſſe prioribus, vt negari id non poſsit, niſi magnam vim literæ inferendo.

7. *Probatur 4.* Quarto ſpecialiter argumentor, quia ſi reliquæ ſpecies rerum omnium ſimul in primo creationis momento factæ fuiſſent, etiam homo fuiſſet in illo principio creatus: conſequens dici non poteſt: ergo nec reliqua. Sequela videtur manifeſta, quia eodem modo Scriptura loquitur de hominis, & aliorum viuentium productione, & ita Caietan. *Minoris propoſitionis prima probatio.* & Eugubinus id admittunt. Probatur autem minor primo ex c. 2. Gen. vbi poſtquam dictum fuit, feciſſe Deum omne virgultum agri, & omnem herbam terræ, ſubditur: *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram & homo non erat, qui operaretur terram*: ergo prius fuit terra, quam eſſet homo, qui operaretur eam. Item quando Deus fecit germinare terram, nondum erat homo: non eſt ergo à principio creatus. Denique ſicut dicitur: *Non enim pluerat Deus*, ita dicitur: *& homo non erat*: at prius dictum eſt proprie, & ſimpliciter ſicut verba ſonant: ergo & poſterius: ergo ſicut aliquando fuit terra quando nondum pluerat Deus, ita aliquando fuit terra, quando non erat homo creatus. Secundo ibidem additur: *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ*: ergo illa materia, ex qua formatum eſt hominis corpus, prius fuit ſub forma terræ, imo & luti, ſeu limi terræ, quam in corpus hominis formaretur: ergo non potuit homo à principio ſimul cum terra creari. *2. Probatio.* Idem argumentum de cæteris animalibus fieri poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis ſecundi: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ*: non enim potuerunt de humo formari animantia, niſi ante illa humus extitiſſet. Imo ex prioribus verbis de homine dictis colligi poteſt, formationẽ, & diſpoſitionem, ſeu organizationem corporis Adæ ex limo terræ, non ſubito, & in momento, ſed per aliquam moram, & ſucceſsionem eſſe factam, & probabiliter credunt Theologi, Angelos aliquod miniſterium in illa formatione corporis adhibuiſſe. Denique ipſa verba diſtincta formandi corpus, & inſpirandi animam, ſatis indicant, non fuiſſe hominem productum per modum creationis ex nihilo, ſed per modum generationis ex præiacente materia, & inductione formæ, quæ ſola per propriam creationem tunc facta eſt. Quæ omnia in ſequentib. latius expendenda ſunt, & explicanda. Tertio additur in eodem capite: *3. Probatio.* *Plantauerat autem Deus paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem.* Et infra: *Tulit ergo Deus hominem & poſuit illum in paradiſo.* Ex quibus verbis etiam colligitur, Deum prius tempore creaſſe, ſeu plantaſſe paradiſum, quã hominem creauerit: plantatio autem paradiſi ad opera illorum ſex dierum pertinet, quando autem facta ſit, infra in libr. 3. huius tractatus dicetur. Quarto ſi homo eſſet creatus ſimul cum cælo, & terra, etiam Eua tunc eſſet creata, quia eodem *Quarta.* modo dicitur Gen. 1. de die ſexto: *Et creauit Deus hominem, maſculum & fœminam creauit eos*; conſequens autem eſt falſum, vt ex cap. 2. aperte probatur, quia dicitur prius: *Adæ non inueniebatur ſimilis*, & ideo dixiſſe Deum: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, & immiſiſſe ſoporem in Adam, vt ex coſta eius Euam formaret. Quæ omnia euidenter oſtendunt, prius tempore fuiſſe Adamum creatum, quam Euam, Ergo non omnia opera facta in illis ſex diebus ſimul facta ſunt, quod ex dicendis c. 12. contra Caietanum, magis confirmabitur.

Vnde dico ſecundo, in inſtanti creationis nihil 8. eſſe ſimul factum præter cælos, & elementa cum *2. Aſſertio tripartita.* locis, & proprietatibus ſuis, vt Angelos omittam, quos ſub cælis ſemper comprehendo. *2 Pars vnde conſtet.* Pars affirmans huius excluſiuæ aſſertionis in præcedentib. capitulis ſatis probata eſt. *1. Quoque oſtenditur à paritate rationis* Altera vero negatiua pars probatur ex proximè dictis, quia non eſt maior ratio de opere vnius, vel alterius diei, quam omnium, ſed oſtenſum eſt, non omnia opera ſex diebus facta, fuiſſe ſimul vel inter ſe, vel cum cælo, & terra facta: ergo eadem ratione dicendum eſt, nullum illorum fuiſſe ſimul tempore factum cum cælis, & elementis: ergo hæc tantum fuerunt ſimul creata. *Item ex contextu Gen.* Atq; ita probatur optimè aſſertio ex contextu primi capitis Geneſis, quia hæc narrantur facta per ſucceſsionem ſex dierum, & oſtenſum eſt, in illis diebus neceſſario admittendam eſſe realem, ac temporalem ſucceſsionem, non tantum inter diuerſos dies, ſed etiam in vno, & eodẽ die, quia in ſexto, v. g. prius factus eſt Adam, quam Eua: ergo eadem ratione oẽs illi dies habuerunt inter ſe realem ſucceſsionem, ideoq; opera in eis facta non fuerunt ſimul cum cælo, & terra exiſtẽtia. Ratio a. ſeu congruentia reddi poteſt primo, *Tandem ex congruentia.* quia cæli, & elementa ſunt corpora ſimplicia per

ſe

ſe primo pertinentia ad conſtitutionem vniuerſi; & ideo voluit Deus illa creare prius, quam cætera. Omnia enim opera cæterorum dierum vel ad ꝓductionem miſtorum, vel ad accidentales tantũ mutationes præexiſtentium corporum pertinẽt, vt infra explicabimus, & ideo prius ſimplicia corpora quam cætera facta ſunt. Accedit, quod ſolis ſimplicibus corporib. quaſi connaturale eſt, vt per propriam creationem ex nihilo fiant, quia vnum, per ſe loquendo, non eſt materia alterius, & ideo quodlibet illorum, & omnia ſimul ex nihilo facta ſunt. At vero miſtis connaturale eſt fieri ex ſimplicibus, eorumq; miſtione, & ideo non ita ſunt ſimul cum ſimplicibus facta.

Confirmatio

9.

Corollarium 1. pro 3. parte aſſertionis oſtendenda, quoad loca corporum ſimplicium

Vt autem vltimam partem aſſertionis probemus, de locis nimirum & proprietatibus cælorum & elementorum, ex dictis inferimus primo, in puncto creationis cælum, & terram, cæteraque ſimplicia corpora in proprijs locis ſenſibilib. connaturali ordine fuiſſe collocata. Et quidem de cælis manifeſtum videtur, in eiſdem locis adæquatis fuiſſe creata, in quibus vſque hodie permanẽt. Et primò de cælo empyreo patet, quia nunquam eſt localiter motum poſtquam factum eſt, vt ſupra ex omnium ſententia diximus, & ex fine, propter quem cælum illud creatum eſt, probauimus: nunquam ergo acquiſiuit vbi per motum per ſe tendentem ad illud: habet ergo illud concreatum, ac ſemper idem, & perpetuo conſeruandum. De cæteris autem cælis ſimili ferè modo probari poteſt, quia poſtquam creata ſunt, nunquam fuerũt moti localiter motu recto: ergo ſemper in eodem loco adæquato, in quo creati ſunt, permanent, qa per motum circularem adęquatus locus non mutatur totaliter, ſed tantum per ſingulas partes: ergo creati ſunt cæli in eodem ordine ſituum, in quo nunc ſunt. Deinde explicatur, quia omnia, & ſingula corpora cæleſtia creata ſunt in ea magnitudine, quantitate & intrinſeca diſpoſitione raritatis, aut denſitatis, vel figura, quam nunc habẽt: ergo etiam ſingula creata ſunt in illis adæquatis locis, & ſitibus, in quibus vſq; hodie permanent. Antecedens probatur, quia corpora illa cum incorruptibilia ſint, alterationem corruptiuam nõ recipiunt, & ideo ſicut minui non poſſunt, ita nec augeri, nec rarefieri, aut condenſari, quia hæ mutationes ſine alteratione ad corruptionem tendente non fiunt: neq; etiam ſine aliquo motu, qui ſurſum, vel deorſum tendat, qui etiam motus à natura illorum corporũ alien⁹ eſt. Permanent ergo in eadem magnitudine, & locali extenſione.

De cælo empyr.

De reliquis cælis idem probatur primo.

Probatur ſecundo.

10.

Proximi ſecundi argumenti conſequentia multipliciter oſtenditur, quod ſcilicet ſinguli cæli creati ſint in ſuis locis.

Prior verò conſequentia probatur, quia nullũ ex cælis creatis ſub empyreo potuit vnquam adæquatè replere alium locum præter illum, quem nunc occupat: ergo vnumquodq; ibi creatum eſt, vbi vſq; hodie permanet, & conſequenter omnia eundem ordinem ſituum à principio concreatum habuerunt, quem nunc habent. Conſequentia eſt clara, & antecedens patet facile diſcurrendo per ſingulos cælos, quia nullum cælum habet ſuperficiem conuexam æqualis magnitudinis cũ ſupficie coneaua cæli empyrei, niſi primũ mobile, ſeu cryſtallinũ cælũ: ergo nullũ aliud potuit proximè ſub cælo empyreo in primo inſtãti creationis collocari. Eademq; ratio eſt de cælo ſtellato reſpectu primi mobilis, & de Saturno reſpectu cæli ſtellati, & ſic conſequenter de cęteris vſq; ad lunã: ergo ſimul ac creati ſunt, illum ordinem ſituum, & locorum habuerunt. Denique magna coniectura eſt, hunc ordinem eſſe connaturalem illis, vel ſecundum propriam vniuſcuiuſque naturam, & perfectionẽ vel ſecundum ordinem naturæ vniuerſalis in ordine ad bonum vniuerſi regimẽ: ergo oportuit vnumquodq; cælorum habere ſibi concreatũ ſuum proprium vbi, vel quia illud exigit vniuſcuiuſque natura, & per ſe eſt rationi conſentaneum, vt corpora illa in diſpoſitione maxime connaturali creata fuerint: vel quia non poterant poſt creationẽ ſituum & locorum ordinem per ꝓprias mutationas accidentales ſecundum ſe tota mutare, vt explicatum eſt, & ideo in ordine ad bonum vniuerſi in conuenienti ſitu à principio creari debuerunt. Dico autem ſemper, *ſecundum ſe tota*, vel quid ſimile, quia ſecundum partes variant ſitus, & aſpectus ſeu diſtantiam, & propinquitatem inter ſe, quia hæc variatio per circularem motum fieri poteſt. Hæc tamen varietas non potuit cum ipſis corporibus intrinſece incipere, ſeu concreari, ſed ad ſummum extrinſece, vt in ſuperiori capite probatum eſt. Et ideo neceſſarium fuit, vt in puncto creationis etiam ſecundum omnes partes, certum, & determinatum ſitum habuerint, quem Deus nouit & quem perpetuo retinerent, niſi circulariter mota fuiſſent, vt etiam in ſuperioribus in cap. 2. tractando de æternitate mundi declaratum eſt.

Deinde probanda eſt, & declaranda aſſertio in elementis, ex quibus certum eſt, terram in principio fuiſſe creatam in infimo loco, & ſub omnibus elementis, tum quia hic ſitus & ipſi ſecundum propriam naturam eſt conſentaneus, & ordini etiam vniuerſi eſt accommodatus. Et ideo in Scriptura ſolet terra quaſi fundamentum totius mundi proponi, iuxta illud Pſalm. 102. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Quia nimirum ſupra illud fundamentum veluti totius orbis moles conſcendit, cum ipſa infra ſe nullum fundamentum habeat. Propter quod interrogat Dominus Iob 38. *Super quo baſes terræ ſolidatæ ſunt?* Reſpondet autem Iob cap. 26. quod Deus *appendet terram ſuper nihilum*, quia in loco infimo poſuit illam non in re altera innixam, ſed ſola ſua grauitate ad centrum idem tendente conſolidata, & fundata, ſicut Pſalm. etiam 103. dixit Dauid: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Vbi Theodoretus ait: *Cum ipſam ſuper ſeipſam fabricaſſet, dedit ipſi, vt nunquam moueatur.* Vnde Pſalm. etiam 118. dicitur: *Fundaſti terram, & permanet*, & Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.* 11.

De elemento terra.

Deinde fuit vniuerſa terra aquis circundata, & vndique cooperta, quia etiam aquis naturale eſt ſecundum propriæ ſpeciei, ac perfectionis conditionem vſq; ad terram deſcendere, & ſupra illam conſiſtere, vt ſatis experientia, & Philoſophia docent. Quod autem in hoc etiam Deus in prima horum elementorum conditione naturæ ordinẽ ſeruauerit, pręterquam quod per ſe congruum eſt, ac veriſimile, ex verbis illis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, vt ſupra illa explicauimus, ſatis colligitur. Et declarari videtur Pſal. 103. vbi poſt illa verba: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, ſubiungitur, abyſſus, ſicut *veſtimẽtum, amictus eius*, id eſt, vt vertit Theodotion, *abyſſum ſicut indumentum induiſti ipſam.* Eſt autem abyſſus aquarum profunditas, qua dicitur fuiſſe terra in principio veſtita, quia vndiq; aquis erat coopta. Sicq; dixit Chryſ. hom. 4. in Gen. *Terra a. erat inuiſibilis, & incompoſita*, & cauſam appoſuit, *quia à tenebris, & aquis obtegebatur. Omnia enim erant aqua, & tenebræ, & nihil præterea*, vtiq; ſupra terram. De aëre verò circundante aquas, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. De igne verò per naturalem conſecutionem id colligimus, licet non ſit expreſſum, vt in ſuperiorib. tactũ eſt. Nãq; Rabbi Moyſes ꝑ tenebras intellexit ſignificari ignẽ in verb. illis *Et tenebræ erãt ſuper faciẽ abyſſi*, vt refert D. Tho. 1. p. q. 66. a. 1. ad. vlt. veriſimile nõ eſt qa euidẽter ſignificãt carentiã lucis, nã ideo additur feciſſe Deum lucem, & lucẽ à tenebris diſtinxiſſe, & ita oẽs Patres intellexerũt. 12.

De aqua.

De aere, & igne.

13. *Corollar. 2. pro eadem 3 parte aſſertionis oſtendenda quoad proprietatẽ corporum ſimplicium quæ eſt rotunditas. De cælis.*

Secundo colligimus ex dictis, cælos, & elementa fuiſſe à principio creata rotunda, ſeu ſphæricæ figuræ, quæ cum illis concreata eſt. Probatur facile incipiendo à nono cælo, quod eſt primum mobile, quia certum eſt, nunc eſſe ſphæricum tam ex parte ſuperficiei conuexæ, quam concauæ, quia circulari motu velociſsimo & quotidiana conuerſione mouetur, quod eſſe nõ poſſet, niſi eſſet ſphæricum ex vtraque parte, vt per ſe notum eſt: ergo eiuſdem figuræ fuit à primo inſtanti creationis ſuæ. Probatur conſequentia, tum quia in ea diſpoſitione intrinſeca, in qua fuit à principio creatum, ſemper permanet, vt probatum eſt: tum etiã quia immediate poſt primum inſtans creationis cœpit moueri circulariter, vt eſt veriſimilius, vel ſaltem moueri potuit, vt omnes pro comperto habent. Atque hæc ratio cum proportione applicari poteſt ad cæteros inferiores cœlos: nam octaua ſphæra eadem ratione circularis eſt quoad ſuperficiem conuexam, tum vt ſuperior ſphæra poſſit circa illam circulariter moueri ſine impedimẽto, tum vt poſsit concauam ſuperficiem nonæ ſphæræ adæquatæ, & nullo interiecto vacuo, replere. Eædemque rationes in omnibus ſubſequẽtibus cœlis cogunt, & conſequenter etiam de elementis procedere poſſunt.

14. *De elementis.*

Et vlterius poteſt ratio reddi, quia hic modus figuræ, & ſitus eſt connaturalis elementis ſecundum ſe ſpectatis: ergo illum in principio habere debuerunt, quando nondum erant miſta, propter quæ à naturali diſpoſitione immutarentur. Conſequentia per ſe clara videtur. Antecedens autem iuxta Ariſtotelis diſcurſum facile probatur, incipiendo à terra, quia omnes partes eius, quantum poſſunt, in centrum inclinantur, & quaſi grauitãt in illud, ideoque ſicut inde ſequitur, vt terra ſua grauitate ſolidetur, & quaſi comprimatur, vt vndique centro appropinquet, quantu poteſt (ſicut ex verbis Iob ſupra dicebamus) ita ex eodem principio prouenit, vt tota terra ſuæ naturæ relicta rotundetur, & circularis fiat: cum hac ergo figura creata eſt. Et conſequenter eandem habuit aqua illam circundans quoad ſuam ſuperficiem concauam, debet enim locus accommodari locato: & conſequenter etiam in ſuperficie connexa aqua fuit ſphæricæ figuræ, quia etiam partes eius grauitant ad centrum, quantum ſupra terram poſſunt. Et eadem eſt ratio de aere, & igne: nam & ignis aſcendit vſque ad lunam, quantum poteſt, & ideo ex parte ſuperficiei conuexæ adæquate replet concauitatem lunæ, & ex altera parte ſuperficiei concauæ cum eadem proportione æque accedit, vel manet diſtans ſecundum omnem partem, lineam, & punctum, ideoque rotundæ eſt figuræ in ſuperficie concaua. Et hanc replet adæquate aer ex ea parte, & ex altera ipſe repletur ab aqua, ſeu continet aquam, & ita fuerunt à principio: ergo circularis figura toti orbi à principio concreata fuit.

15. *Procopius negaſſe refertur rotunditatem cæli. Vide alios apud Conimbricen. 2. de cælo, c. 4. q. 1. art. 2.*

At vero contra hanc ſententiam referri ſolet Procopius in Gen. negans cælum eſſe ſphæricæ figuræ. Veruntamen non eſt præſentis inſtituti de figura cæli ex profeſſo diſputare, id enim agitur in Philoſophia, ſolum obiter id attigimus, vt ſitum, compoſitionem, & ordinem, quem mundus in principio habuit, explicaremus, quia declaratio ſex dierum, & operum eorum hinc pendet. Et prætereaProcopium legere non potui, vt de eius ſententia iudicium ferrem. Si tamen ea fuit, quæ refertur, nullum video illius probabile fundamentum, quia nec in Scriptura inuenitur, aut antiqua Patrum traditione, vel doctrina, nec etiam occurrit probabilis ratio, qua id ſuaderi poſsit. Nam coniectura, quam aliqui faciunt ex aquis ſupra cœlum exiſtentibus, quod non poſſent ſupra cœlum ſubſiſtere, ſi ſphæricam ſuperficiem conuexã, & non planam haberet: hæc (inquam) coniectura parui momenti eſt, quia vel ſupra cœlum ſtellatũ non ſunt aquæ elementares, & propriæ: vel ſi ſunt, non ſunt fluidæ, ſed ſolidæ in modum cryſtalli: vel certe licet eſſent liquidæ, non fluerent, quia nõ haberent, quo fluerent, aut ab intrinſeco mouerentur, cum propter cœli ſoliditatem, & impartibilitatem deſcendere non poſſent, vt infra latius dicturi ſumus. E contrario vero ſi cœlum ſtellatũ non haberet ſuperficiem conuexam circularem, ineptum eſſet ad perpetuum circularem motum, vt declaratum eſt. Prædictus vero auctor, conſequenter dixiſſe fertur, corpora cæleſtia ſecundum ſe tota non moueri circulariter, præſertim cælum ſtellatum, quod firmamentum vocari putatur propter ſtabilitatem, & immutabilitatem. Sed hæc abſurda ſunt, & improbabilia, vt in operibus ſecundæ, & quartæ die expendimus.

Reiicitur tamen prædicta opinatio.

Solum ergo de ſuperficie conuexa cœli empyrei incertum nobis eſſe poteſt, an omnino ſphærica ſit, vel planiciem habeat: ibi enim figura ſphærica non eſt neceſſaria propter motum, cum cœlum illud non moueatur, & alioqui figura plana ad habitationem beatorum corporum magis accommodata videatur. Nihilominus cum Scriptura vel Patres nihil ſpeciale de illo cœlo in hac parte doceant, non eſt recedendum in illa à philoſophica ſententia: quia ſi ex inferiori parte corpus illud vltimam ſuperficiem concauam habet perfectè ſphæricam, optima proportio inter partes eiuſdem corporis poſtulat, vt ex omni parte eandem habeat profunditatem, & partium extremarum diſtantiam omnino æqualem, alioqui nec conueniens proportio, nec optima figura in tali corpore inueniri poſſet: ad ſeruandam autem illam proportionem neceſſarium eſt, vt vltima ſuperficies conuexa ſphærica ſit, ſicut eſt concaua vt facile cuicunque conſideranti patebit. Nec propter corpora beatorum neceſſaria eſt plana ſuperficies ſupra empyreum cœlum, quia corpora glorioſa non grauitant inferius, ideoque non indigent plano corpore, cui innitantur, nec etiam in ſola conuexa ſuperficie cœli empyrei neceſſario exiſtent, ſed æque poterunt intra ipſum, vel ſupra ipſum, non contingendo illud prout voluerint, exiſtere. Addo etiam, ſi ponenda eſſet planicies ſupra cœlos omnes, potius cogitandam eſſe in corpore peculiari diſtincto à cœlis ſphæricis, quod ſuperficiem conuexam ſupremi cœli in ſolo puncto contingat: tunc autem non eſſet admodum neceſſarium cœlum empyreum rotundum, & à primo mobili diſtinctum: quia illud cœlum planum poſſet ipſum cœlum mobile contingere, & nihilominus immotum manere: quanuis etiam non repugnet dari cœlum empyreum rotundum habens ſupra ſe planum illud. Sed de his, quæ oculus non vidit, nec reuelata ſunt nobis, nihil nouũ temere affirmare licet. 16. *Cæli empyrei figura minus certa. Rectius tamen ponitur rotunda.*

Tertio colligimus cœlos, & elementa in primo inſtanti creationis omnes & ſolas illas proprietates habuiſſe in primo inſtanti concreatas, quæ ita ſunt ipſis connaturales, vt vel ab intrinſeca natura, & eſſentia dimanent, vel ita ſint illis neceſſariæ, vt abſque illis monſtroſa, & in ſua propria natura imperfecta exiſterent. Hoc corollarium eſt valde conſentaneum doctrinæ Auguſtini, & D. Thomæ, & rationi. Nam in primis pars affirmans res eſſe creatas cum ſuis proprietatibus, ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ſufficienter colligitur. Sic enim ex eo quod fides docet, Verbum aſſumpſiſſe humanitatem, recte colligũt Concilia aſſumpſiſſe animam cum intellectu, & voluntate creatis, & corpus cum omnibus partibus integrantibus ipſum. Et quia fides docet, corpus 17. *3. Corollar. bipartitum de aliis eorundem corporum ſimplicium proprietatibus. Probatur prior pars.*

pus Domini ſubſtantialiter eſſe præſens ſub ſpeciebus ſacramentalibus, rectè Theologi contra Durandum concludunt, etiam quantitatem corporis Chriſti ſub eiſdem ſpeciebus contineri. Et quia credimus, Deum creaſſe Angelos in mundi principio, conſequenter ſentimus concreaſſe illis facultates naturales intellectus, & voluntatis. Idemque de omnibus miſtis dicemus pro eo tempore, & momento, in quo creata ſunt. Ergo ſimiliter ſi tunc creauit cœlos, & elementa, illis concreauit facultates, & proprietates connaturales, ſicut eſt quantitas reſpectu materiæ, & figura reſpectu formæ, & aliæ intrinſecæ qualitates, quales ſunt grauitas & denſitas in terra, raritas & leuitas in aere, & ſic de cæteris actiuis qualitatibus. Eſt enim ratio eadem tum ex parte totius vniuerſi, quia vt eſſet perfectum, debuit ex corporibus perfectionem propriam habentibus conſtare: tum ex parte vniuſcuiuſque corporis in ſua ſpecie conſiderati: nam is, qui dat formam, vel naturam, dat conſequentia ad illam. Denique quia vnũquodque Dei opus in ſuo ordine perfectum eſt, & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monſtroſam. Neque in illa naturæ conſtitutione fingenda ſunt miracula, vel ſupernaturalia opera, niſi ſint reuelata, vt ſæpe cum Auguſtino diximus: talis autem eſſet huiuſmodi corporum productio ſine connaturalibus proprietatibus, vt per ſe conſtat.

18. *Pars poſterior declaratur primò.*

Altera vero pars negatiua ex dictis in prima, & ſecunda aſſertione manifeſta eſt, & breuiter declaratur in hunc modũ, quia nihil affirmare poſſumus cum fundamento factum eſſe in primo inſtanti creationis mundi, niſi quod in illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, explicite, vel ſaltem implicite continetur: ſed in illis ex parte ſubſtantiarum creatarum nihil continetur etiam implicite præter cœlos, & elementa, vt ſatis explicatum eſt, & in ſubſtantijs ipſis tantum virtute continentur proprietates connaturales ipſis corporibus vel ſecundum ſe ſpectatis, vel ſecundum ordinem, quem inter ſe naturaliter ſeruant: ergo nihil aliud concreatum ſimul eſt cum ipſis corporibus vniuerſum hoc quaſi eſſentialiter componentibus.

Declaratur 2.

Secundo poteſt idem inductione declarari, quia ſi quid aliud factum eſſet in cœlis, vel elementis in illo inſtanti: vel eſſet aliquid ex his, quæ in diſcurſu ſex dierum facta narrantur, vel eſſet aliquid aliud, ſed prius dici non poteſt, quia oſtenſum eſt opera ſex dierum non ſimul, ſed ſucceſsiue eſſe facta, idque magis ex capitibus ſequẽtibus, & ex toto ſequenti libro conſtabit: hoc autem poſterius eſt per ſe improbabile, quia eſſet voluntarium, & ſine fundamento dictum. Et hoc quidem in inferioribus cælis, & elementis videtur per ſe manifeſtum. Nam in illo primo inſtanti nõ potuerũt intrinſece recipere proprium ſucceſsiuũ motum, vt capite præcedenti declaratũ eſt. Quod ſi immediate poſt illud inſtans moueri cœperunt, iam ille motus in ſe ſpectatus nõ pertinet ad opus creationis, prout in primo inſtanti factum eſt, ſed ad opus primi diei ſpectat, vt infra videbimus. Initium autem intrinſecum illius motus, quod in primo inſtanti cõcreatum dici poteſt, ad proprietatem intrinſecam illius corporis pertinuit, quod moueri ſtatim cœpit, quia illud initium nihil eſt aliud, quàm prima conſtitutio talis corporis in tali loco, quæ connaturali modo facta eſt, vt dixi. De ſolo ergo cœlo empyreo cogitari poſſet, recepiſſe in ipſomet ſuæ creationis inſtanti qualitatẽ aliquam ſupernaturalem, quatenus non tam ad naturalem ordinem vniuerſi, quam ad ſupernaturalem ſtatum glorię creatum eſt: ad eum modũ, quo poſtea dicemus, homines in momento creationis non tantum naturam, ſed etiam gratiam recepiſſe, quod & de Angelis ſupra diximus. Verũtamen nobis incertum eſt, an cœlum empyreum ſit capax talis qualitatis ſupernaturalis: multoq́ magis eſt incognitum, an de facto illa ornetur, vel ad ſtatum gloriæ pulchritudo illi naturalis ſufficiat. Et quanuis demus, cœlum illud aliquando fore ornandũ tali qualitate, vel qualitatibus, etiam eſſet incertum, an hoc ornamentum in illo initio creationis acceperit, quia cum non ſit propter ipſos ſpiritus, ſed propter corpora glorioſa, veriſimile eſt, vſq; ad tempus illorum, ſeu vſque ad diem aſcenſionis CHRISTI fuiſſe reſeruatum.

19. *4. Corollar. de formatione vel informitate initij mundi.*

Vltimo infertur ex dictis aliquam mundi formationem concreatam illi fuiſſe, aliquam vero ſucceſſu temporis illi eſſe additam: & è contrario aliquam mundi, ſeu materiæ informitatẽ tãtum in ordine naturæ fuiſſe priorem mundi creatione, aliquam vero etiam tempore præceſsiſſe. Hæc aſſertio ſiue corollarium eſt D. Thomæ dicta q. 66. art. 1. & declaratur breuiter ex dictis: nam informitas materiæ duplex eſt, ſcilicet, ſubſtantialis, vel accidentalis.

Quid de informitate ſubſtantiali.

Prior abſolute ſumpta non præceſsit tempore, quia nec materia eſt facta ſine forma, nec ſub forma generica tantum, & non ſpecifica, nec ſub aliqua vniformi ſpecifica forma imperfecta, & communi toti materiæ in principio creatæ, hæc enim in ſuperioribus excluſa ſunt. Vnde in materia cœlorum nulla omnino informitas ſubſtantialis tempore præceſsit. In materia verò terræ, & elementorum dici poteſt aliquo modo ex parte præceſsiſſe, quia in illo primo inſtanti non fuit formata formis miſtorũ, quibus formabilis erat, & poſtea formata eſt. Hæc verò formatio licet in ſe ſubſtantialis ſit, reſpectu materiæ eſt quaſi accidentalis, quia ipſa indifferens eſt ad has, vel illas formas recipiendas, & ideo quaſi accidentarium illi eſt, hac, vel illa forma carere, vel formari. Item reſpectu terræ, & elementorum illa informitas accidentalis fuit: ſicut è cõtrario pulchritudo, quæ ex plantis, & animalibus terræ acceſsit, accidentalis formatio fuit, vt per ſe notum eſt. Igitur abſolute loquendo, informitas ſubſtantialis materiæ non præceſsit tempore. Ordine autem naturæ præceſsiſſe dicitur, quia creatio corporum ſecundum ordinem naturæ neceſſario debet incipere à creatione materiæ, quia tantum ex ea parte incipit ex nihilo corporis creatio, nam forma non fit, niſi ex materia, vel in materia, & ita conſummatur totius productio. Et ſic patet tota concluſio, ſiue corollarium quoad ſubſtantialem formationem, vel informitatem.

20. *Quid de informitate accidentali.*

Altera item informitas, ſcilicet accidentalis, ſubdiſtinguenda eſt: nam quædam eſſe poteſt per comparationem ad accidentia, quæ propria dici poſſunt ad modum quarti prædicabilis, & ſic informitas accidentalis cõſiſtet in carẽtia propriorum accidentium, ſeu proprietatum, & accidentium connaturalium. Alia verò informitas eſt per carentiam accidentium communium, quæ rem ornant, & perficiunt, ſi adſint, & ideo dicuntur accidentaliter eam formare, ſiue illa ſint propria accidentia phyſica, & inhærentia, vt ſunt color, quantitas, & ſimilia, ſiue ſint extrinſeca ornamẽta, quæ accidentia prædicabilia dici ſolent, vt eſſe nudum, aut veſtitum, &c. De prima ergo informitate dicendum eſt, non præceſsiſſe tempore in cœlis, vel elementis, præceſsiſſe autem ordine naturæ. Primum patet ex præcedenti aſſertione, ſiue corollario 3. in numero 17. quia in eodem inſtanti ſimul cum ſubſtantia habuerunt ſimplicia corpora proprietates ſuas. Secundum verò probatur, quia prior natura eſt ſubſtantia, quàm proprietas, quæ illam conſequitur: ergo prius natura ex vi creationis præciſè ſpectatæ ſit ſubſtantia infor-

informis à proprietatibus. Poſterius verò natura formatur per proprietates, quæ propterea cōcreari dicuntur. De altera verò informitate concedendum eſt, etiam tempore præceſsiſſe in mundo, qui propterea vt nunc eſt, factus dicitur ex materia inuiſa, ſeu informi. Probatur, quia per opera ſex dierum formatum eſt vniuerſum, prout nunc eſt, ex qua formatione quædam accidentalis pulchritudo, vel ornatus ſingulis elementis acceſsit: nam terra apparuit, & viſibilis quodammodo facta eſt, & floribus, cæteriſque viuentibus ornata: ergo informitas huic ornamento oppoſita tempore præceſsit. Et idem cum proportione eſt de cæteris elementis. Nam opera ſex dierum ſucceſsiue ſunt facta, & per illa ornata ſunt elementa: quæ informitas oppoſita tempore præceſsit. Quomodo autem hoc in cælis locum habeat explicando opera ſingulorum dierum trademus. Dicimus autem tempore præceſsiſſe, quia regulariter, ac fere in omnibus proprium tempus præceſsit: reſpectu verò alicuius formæ accidentalis potuit per ſolum inſtans præcedere informitas, vt reſpectu localis motus, ſi per illum dicatur primū mobile aliquo modo ornatum, & formatum: tamen illa etiam eſt anteceſsio non tantum ſecundum ordinem naturæ, ſed ſecundum veram realem exiſtentiam, & durationis principium, quod hic etiam ſub temporali anteceſsione comprehēdimus.

21. *Quo pacto D. Thomas Auguſtinum cum alijs Patribus circa formationē vel informis materiæ concordet. Quouſque dicta concordia procedat*

Notare autem oportet, D. Thomam in illo articulo iuxta hanc aſſertionem, ſeu 4. corollarium, concordiam facere inter Auguſtinum, & alios Patres. Nam Auguſtinus dixit, informitatem materiæ, ſeu mundi tantum ordine naturæ: alij verò Patres dixerunt, etiam tempore præceſsiſſe. *Sibi tamen* (inquit D. Thomas) *non omnino repugnant, quia Auguſtinus de informitate ſubſtantiali loquutus eſt, alij vero Patres de accidentali.* Veruntamen, vt ipſemet D. Thomas tacite animaduertit, licet in informitate ſubſtantiali non ſit contradictio inter dictos Patres, ſed tantum quædam diuerſitas, nihilominus in accidentali negari non poteſt, quin contraria docuerint. Omnes enim docent, materiam non eſſe factam ſine forma ſubſtantiali: imo factam eſſe ſub formis cœli, & elementorum, expreſſe docent Baſil. & Chryſoſt. *homil.* 2. & Ambroſ. lib. 1. Hexamer. cap. 8. & alij ſupra allegati. Et conſentit Auguſtinus, qui addidit ſubtilitatem de prioritate naturæ materiæ informis, etiam quoad hanc ſubſtantialem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec contradixerunt. Et idem intelligendum cenſeo de informitate quoad proprietates connaturales, quanuis de illa dicti Patres expreſſe nō tractauerint. In accidentali autem informitate terræ, & aliorum elementorum Auguſtinus aperte docuit contra ſententiam priorum Patrum: nam illi docuerant, terram prius tempore fuiſſe inanem, & vacuam, ſeu inuiſibilem, & incompoſitam, & ſic de cæteris elemētis: Auguſtinus autem etiam in hoc tantum ordinem naturæ agnouit, & in hac parte antiquorum ſententiam nos probamus, propter ea, quæ hactenus diximus.

22. *Ad 1. rationem in n. 1.*

Neque obſtant rationes dubitandi in principio poſitæ. Ad primam ex loco Eccleſiaſtici 18. *Creauit omnia ſimul*, prima reſponſio eſt, particulam, *ſimul* non dicere menſuram durationis, ſed communitatem ſine exceptione, id eſt, omnia ſine vlla exceptione à Deo creata ſunt. Secunda reſponſio eſt, licet *ſimul* accipiatur pro eodem inſtāti, ſeu ſimultate durationis, intelligendum id eſſe tantum de his, quæ per propriam creationem facta ſunt: quicquid enim Deus ex nihilo, & proprie, ac immediate creauit, ſimul creauit: ſecus vero eſſe de cæteris, quæ vel per tranſmutationem vnius rei in aliam produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta ſunt omnia ſex dierum opera. In primo verò inſtanti ſimul Angeli, & omnia ſimplicia creata ſunt, illa enim tantum per immediatam, & propriam creationē ſunt facta. Neque in his annumeratur anima rationalis, quia licet proprie creetur, non ſine præuia diſpoſitione materiæ creatur.

Ad ſecundum ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, Chryſoſtomus quidem ibi citatus videtur ſentire, in illis verbis ſummatim comprehendi omnia opera ſex dierum, non quia ſimul ſint facta, ſed quia integrum opus ſucceſsiue factum prius in ſumma quaſi vno verbo dicitur, & poſtea per partes digeritur. Iuxta quam expoſitionem particula, *in principio*, non dicit indiuiſibilem menſuram primæ creationis, nec verbum *creauit*, dicit tantum rigoroſam creationem, ſed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem ſupponimus ex dictis, & illud *principium* fuiſſe indiuiſibile initium omnis creatæ durationis, & veluti adæquata menſura propriæ creationis, quæ per verbum *creauit* ſignificata eſt. Quibus ſuppoſitis, reſpondemus, ſub illis duobus modis comprehendi quidem totum mundum vt per veram creationem factum eſt, ſeu quatenus ex Angelis, & corporibus ſimplicibus conſtat, ſub extremis media corpora comprehendendo: non verò comprehendi miſta proprie, & vt actu producta, ſed ad ſummum in potentia, vt Gregor. 32. *Moral.* vt ſupra citaui, ſignificat. Nec refert, quod in alijs locis Scripturæ ſub nomine *cæli & terræ*, etiam miſta, & alia opera comprehendantur, quia cum hæc ſignificatio nō ſit explicita, ſed implicita, poteſt maior, & minor eſſe: qualis autem ſit, ex materia ſubiecta, & ex antecedentibus, vel conſequētibus colligendum eſt. In dictis autem verbis Geneſis ex materia ipſa conſtat, tantum eſſe ſermonem de ſimplici mundi creatione, & ex particula *in principio*, & ex verbis ſubſequentibus ſatis declaratur de ſolis ſimplicibus eſſe ſermonē: in alijs vero locis ex circunſtantijs, & alijs verbis conſtat eſſe ſermonem de cœlo, & terra, vt iam ſunt completa, & ornata per ſex dierum opera, & ideo non eſt de illis ſimilis ratio. 23. *Ad 2. ibid.*

In tertio argumento petuntur graues difficultates de operibus primi, ſecundi, & quarti diei: à quibus illud argumentum ſumitur, & ideo non poteſt exacte diſſolui, donec de illis operibus tractemus, quod in ſuum locum reſeruamus, ne omnia confundamus. Et nunc breuiter in primis dicimus, eaſdem fere difficultates ab Auguſtino, & alijs eſſe ſoluendas. Nam licet Auguſtinus dicat, omnia facta eſſe ſimul, diuidi autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, vt mox dicam: nihilominus ab illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoſcere veſpertina, aut matutina cognitione cœlum factum prius etiam natura, quàm cognouerit illud ſtellis ornatū, cum ſtellæ pars ſint cœli, & non poſsit totum integre, & prout in ſe eſt, videri ſine partibus. Itaque eadem eſt difficultas, ſi firmamentum eſſe cœlum ipſum, & ſtellas ſecundum ſubſtantias earum accipiamus. An vero aliter ſint illa opera exponenda poſtea videbimus. Deinde addimus, argumentū illud cum ſua confirmatione conuincere, cœlos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe factos ſine informitate ſubſtantiali tam eſſentiali, quam integrali, & ſine informitate, quæ in carentia alicuius proprietatis naturalis, & intrinſecæ conſiſtat. Et nihilominus dicimus opera illorum trium dierū ſucceſſu tēporis eſſe facta, & per illa fuiſſe formatos cœlos, ſeu ornatos ab aliquo defectu, ſeu informitate accidentali: qualis vero hæc fuerit, & quomodo litera Geneſis de illis diebus intelligenda ſit, poſtea dicemus.

24. *Ad 3 rationem ſolutio vberior remittitur. Compendio tamen ſoluitur primo.*

Soluitur ſecundo.

Quar-

25. *Ad 4. rationem in n. 3. prior reſponſio.*

Quartum argumentum poſtulat, cur voluerit Deus ſucceſsiuè, & moroſè conſummare vniuerſum quoad miſtorum productionẽ, & illam mundi diſpoſitionem, quæ ad habitationem, & conſeruationem miſtorum ordinatur. Ad quod reſpondemus in primis, licet nulla alia ratio à nobis reddi poſſet præter Dei liberam voluntatem, eam nobis ſufficere, cum in Scriptura ſimpliciter ac propriè intellecta, ita feciſſe narretur. Deinde dici poteſt ex Ambroſ. 1. Hexaëmer. cap. 8. ſimul cum potentia voluiſſe Deum ſuam libertatem, & dominium oſtendere, & ideo quædam prius, quædam poſterius, prout voluit, effeciſſe. Item non vno tantum modo, ſed pluribus voluit poteſtatem & dominationem oſtendere, & ideo quædam ſine præiacente materia creauit, ſimul materiam ipſam concreando, quædam vero ex præiacente materia alio modo, ſibi etiam proprio, procreauit, ſubitò, & per ſolum ſuum imperium materiam transmutando, & ex vno aliud procreando longe altiori modo, quam per agentia creata poſſit id fieri. Præterea quoniam perfectio vniuerſi duplex eſt, vna abſoluta, & ſecundum ſe, alia reſpectiua, & in ordine ad miſtorum conſeruationem, & generationem, ideo in ipſo creationis tempore voluit oſtendere, quæ perfectio ſit connaturalis vniuerſo ſecundum ſe ſpectato, quæ vero diſpoſitio ſecundum ſapientiſsimam ordinationem, ad miſtorum procreationem, & præſertim ad hominum beneficium illi conueniat. Et ideo prius in momento mundum in ſua ſimplici perfectione quaſi per abſolutam poteſtatem creauit, poſtea vero more ſapientiſsimi artificis illud ad hominis conditionem diſpoſuit. Deniq; id etiam fieri potuit propter nos, partim vt ſimplicius crederemus, & intellectum ſubijceremus in obſequium ſolius fidei etiam in opere creationis, tum vt diſtinctius, & melius intelligeremus, quam ſapienter Deus omnia diſpoſuerit, quam fortiter in numero, pondere, & menſura, ſicut ea diſpoſuit, ita ſuſtineat. Addit Ambr. libro ſecundo de Cain, & Abel cap. 6. in principio: *Vtique ſimul omnia fieri iubere potuit Deus ſed diſtinctionem ſeruare maluit, quam nos in omnibus negotiis imitaremur*, Et ſimilem rationem habet l. 1. Hexaëmer. c. 8. & plures videri poſſunt in Chryſoſtomo homil. 3. in Gen. Nazian. & Nicet. orat. 43. in Nouam Dominic.

Reſponſiones aliæ ex Ambroſ. &c.

CAPVT XI.

An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.

1. *Dubium ſe prebet Auguſtinus in preſenti q.*

IN hoc capite diſtinctius à nobis tractanda eſt, & expendenda ſententia Auguſtini de ſex diebus, in quibus creatus, & ornatus dicitur mundus. De quibus diebus idem Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. c. 6. dixit: *Qui dies cuiuſmodi ſunt, aut per difficile nobis, aut etiam impoſsibile eſt cogitare, quanto magis dicere.* Et ideo alio loco profitetur, ſe magis inquirendo, quam definiendo procedere in Imperfect. ſuper Gen. ca. 1. & 2. vbi etiam confeſsionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui poſsit. Et lib. 1. Gen. ad lit. cap. 8. & 20. nihil temere affirmandum dicit, ſed abſque præiudicio melioris ſententiæ ſe loqui. Quia vero ipſe in eam inclinauit ſententiam, quæ affirmat opera illis diebus producta non per ſucceſsionem temporis, & durationis, ſed ſimul facta eſſe, ideo coactus eſt dies illos aliter interpretari, & in mentibus ſanctorum Angelorum illos collocare, & conſequenter illos diſtinguere ſecundum quendam ordinem dignitatis rerum, quæ in ipſis factę narrantur, non ſecundum ordinẽ prioris, & poſterioris in duratione. Fundatur autem hæc Auguſtini ſententia in diſtinctione duarum cognitionum, quas ipſe ponit in mentibus angelicis, quas veſpertinam, & matutinam vocat, vt ex profeſſo tractat libr. 4. Gen. ad literam à cap. 22. vſque ad nonnulla capita libr. 5. & l. 11. de Ciuit. c. 7. & 29. & alijs locis citandis, & ideo ad intelligendum eius ſententiam, & ferendum de illa iudicium, operæ pretium exiſtimamus, paulo diligentius diſtinctionem illam, eiuſque membra iuxta mentem Auguſtini exponere, quod per nonnulla dubia diſtinctius fiet.

Magis tamẽ inclinat in partem poſteriorem.

Fundamentum Auguſtini de cognitione matutina, & veſpertina in mentibus angelicis.

2. *Dubium primũ circa dictum fundamentum.*

Primum ergo dubium ſit, an cognitionem matutinam in ſola viſione clara diuinæ eſſentiæ Auguſtinus poſuerit. In quo vnum videtur certum, nimirum Auguſtinum poſuiſſe cognitionem matutinam in viſione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi fatentur, & expreſsis verbis eiuſdem Auguſtini probari poteſt. Id enim prius ſignificat libro vndecimo de Ciuit. cap. 7. & in 29. magis explicat, dicens: *Angeli ſancti non per verba ſonantia Deum diſcunt, ſed per ipſam præſentiam immutabilis veritatis*. Et infrà: *Ipſam quoque creaturam melius ibi, hoc eſt in ſapientia Dei tanquam in arte, qua facta eſt, quã in ea ipſa ſciunt, ac per hoc & ſeipſos ibi melius, quam in ſeipſis, quanuis etiam in ſeipſis. Facti ſunt enim, & aliud ſunt, quam ille, qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diurna, in ſeipſis autem tanquam in veſpertina. ſicut ſupra iam diximus* Quæ repetuntur in Dialog. cum Oroſi. 65. Quæſtion. in q. 26. Auguſtino attributo, & plane ex ſententia Auguſtini, eſto illius non ſit opus. Et l. 4. Geneſ. ad liter. cap. 23. diſertiſsimè ait: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo, & cognitionem in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Et cap. 24. *Cum ſancti Angeli ſemper videant faciem Dei, verboque vnigenito filio ſicut Patri æqualis eſt, perfruantur, proculdubio vniuerſam creaturam, in qua & ipſi ſunt principaliter conditi, in ipſo Verbo Dei prius nouerunt, ac deinde in ipſa creatura*, &c. Et infrà, *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per veſperam.* Et idem ſæpius in ſequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum poteſt eſſe dubium in ſententia Auguſtini, illamque iterum paulo pòſt confirmabo.

Quid certũ ſit in hoc dubio.

3. *Quid item incertum.*

Difficultas autem eſt de alia parte excludente omnem aliam matutinam cognitionem, multi n. Theologi non tantum in viſione beatifica, ſed etiam extra illam ponunt cognitionem matutinam angelicam, non tamen eodem modo. Primo enim Scot. in 2. d. 3. q. 9. alias q. 4. 2. partis diſtinctionis §. ad quæſtionem, præter viſionem beatam ponit in Angelis cognitionem abſtractiuam, & quidditatiuam Dei per propriam ſpeciem eſſentiæ Dei, & hanc dicit etiam eſſe cognitionem matutinam. Et probat, quia oẽs Angeli in primo inſtanti cognitionis habuerunt cognitionem matutinam: ergo non poteſt eſſe, niſi iſta. Conſequentiam ſupponit vt claram. Antecedens verò probat, quia cognitio matutina eſt prior quam veſpertina, ſecundum Auguſtinum: ſed Angeli in primo inſtanti habuerunt cognitionem veſpertinam, vt per ſe clarum eſt: ergo & matutinam. Sed hæc ſententia ſupponit falſum, quia nulla eſt talis ſcientia abſtractiua Dei, vt ſuperiori tract. l. 2. à nobis oſtenſum eſt, & quod certius eſt, nulla eſt apud Auguſtinum mentio talis ſcientiæ abſtractiuæ, & multo minus ſub nomine matutinæ, aut diei, vel mane apud ipſum inuenitur. Et ſane non bene inter ſe conueniunt abſtractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit clariſsimam cognitionem, ex mente Auguſtini, alia vero longe decoloratior eſt, vt idem Aug. loquitur. De fundamento verò Scoti dicem⁹ infrà.

Reſolutio Scoti.

Reiicitur.

4. *Bonauenturæ reſolutio.*

Aliter Bonauent. in 2. diſt. 4. art. 3. q. 1. diſtinguit duplicem cognitionem matutinam, vnam in Verbo per viſionem beatam, aliam per ſpecies, & illu-

Meritò tamē nō probatur à Tarātaſia tum iuxta mentem Auguſtini.

& illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc ſecundam ponit, vt aliquam cognitionem matutinam habere potuerint Angeli in ſua creatione, quando nondum erant beati. Quam diſtinctionem ex Petro de Tarantaſia refert Carthuſ. in 2.d.q.vlt. Addit tamen, non probaſſe illam, & meritò, quia cognitio creaturarū per ſpecies earum non tranſcendit cognitionem veſpertinā. Quod eſt euidens ſecundum mentem Auguſtini, vbique enim dicit, per matutinam ſcientiam cognoſci res in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta ſunt. Deinde eſt euidens ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra viſionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat ſupernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa ſolum eſſet cognitio fidei, quæ matutina dici non poteſt. Idem quia illa cognitio manſit in Angelis malis, licet per peccatum obſcurata, vt idem Bonauent. dicit: at in malis angelis non manſit cognitio ſupernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per ſpecies inditas rerum cognoſcendarum: hæc autem eſt cognitio in proprio genere, ac proinde veſpertina, iuxta doctrinam Auguſtini. Nihilominus tamen D. Thomas 1.p.q.62.art.1.ad3. illam diſtinctionem attingit, & non reprobat. Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem poſſe creaturas cognoſcere, vel tantum in ſeipſis, & ſic eſſe veſpertinam cognitionem, vel in Deo, & hanc eſſe matutinam reſpectu prioris, licet comparatione alterius matutinæ per viſionem in Verbo decoloratior, ſeu impropria ſit. Vnde ſignificat, Angelū per ſcientiam naturalem, & ſupernaturalem cognoſcere res in Verbo, & indicat, vtranque eſſe cognitionem matutinam, alioqui argumentum nō ſoluit, quod in hoc nitebatur, quod ſecundū Auguſtinum Angeli habuerunt cognitionem matutinam ſtatim à principio creationis. Veruntamen D. Thomas in alijs locis, vbi ex profeſſo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, niſi in clara Dei viſione, præſertim 1.*p.q.*58*. art.* 6. *&* 7. & in dicta ſolutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo eſſe matutinam. Imo in fine ſolutionis concludit de viſione beata, *& hæc propriè eſt cognitio matutina.* Fateor tamen in hoc ſenſu ſolutionem non ſatis facere argumento, quod difficillimū eſt in ſententia Auguſtini, vt infra dicam, & in illa ſolutione videtur voluiſſe D. Thomas pro ſua modeſtia ſubterfugere vim argumēti potius, quam aperte Auguſtinum inconſtantiæ arguere. Illud vero argumentum aliter ſoluit *q.* 8. *de Verit. art.*16.*ad* 8. de quo infra dicam.

Tum propter euidentem rationem.

Matutinam cognitionem aliquando admiſiſſe videtur D.Th. extra Verbū.

Ex profeſſo tamen rem tractando nō admittit.

In gratiam Auguſt. D. Thom. vim difficultatis ſubterfugit.

5. Aliter vero Ægidius *in 2.d.13.q.1 art.3. dub.3. literali*, præter cognitionem Veſpertinam, & matutinam addit meridianam. Diſtinguit enim tria, ſcilicet, veſperam, mane, & diem. Veſperam dicit eſſe in abſoluta cognitione creaturæ ſecundum ſe, & in proprio genere, mane autem fieri dicit, quādo ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris aſcendit. Cum autem in Verbo per viſionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo eſt cognitio creaturæ in Verbo per viſionem beatam, veſpertina eſt cognitio eiuſdem creaturæ in proprio genere: matutina eſt per aſcenſum à cognitione veſpertina in laudem creatoris. Quod ſi obijcias, quia hic aſcenſus non eſt noua cognitio, ſed addit tantum actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus, quod totum ex vi eiuſdem cognitionis naturalis fieri poteſt: reſpondet, tam veſpertinam, quam matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere ſolam relationem voluntatis, ſed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio eiuſdem creaturę, prout à Deo procedit, id eſt, quę Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio eſt, licet non ſit meridiana. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Auguſtino in locis citatis, vbi ſæpe illa tria diſtinguit, veſpere, mane, & dies. Vnde *in dicto cap.*22.*lib.*4.*in Gen.* ait: *Poſt veſperam fit mane, cum poſt cognitionem propriæ naturæ quæ non eſt, quod Deus, refert ſe ad laudandam lucem quæ ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur, vtique & fiet dies.* Expreſsiuſque *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7. lucem primo die factam de ſpirituali luce, in qua & tenebræ non ſunt, interpretans, addit: *Fit tamen & veſpera diei huius, & mane aliquatenus, quoniam ſcientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſperaſcit. Itemque luceſcit, & mane fit, cùm & ipſa refertur ad laudem dilectionemque creatoris.*

Ægidij reſolutio.

Obiectioni ſatisfacta occurrit Ægidius.

Auguſtini verba fauere videntur eidem.

6. Sed ſine dubio ſententia hæc aliena eſt in multis à mente Auguſtini. Primò, quia nunquam Auguſtinus poſuit matutinam cognitionem merè naturalem, ſed ſemper tribuit illam lumini gloriæ, vt in citatis locis videre licet. Secundò cùm dicit, veſpertinam cognitionem aſcendere in mane, *cùm ad laudem dilectionemque Dei refertur*, ſine dubio non loquitur de dilectione naturali, ſed de ſupernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinem ſanctos angelos perduxit: ergo aſſerere minimè potuit cognitionem ipſam naturalem creaturarum fieri matutinam per relationem illam in laudem, & dilectionem Dei naturalem. Tertiò, quia, vt Angelus referat cognitionem creaturarū in laudem, & dilectionem Dei, neceſſe eſt, vt pręcognoſcat, Deum eſſe auctorem, & principium creaturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Vnde talis amor ſupponit cognitionem Dei vt auctoris creaturarum ex cognitione ipſarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine ſaltem naturæ ſupponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inueniri poteſt, id eſt, cognitio, qua cognoſcuntur creaturæ non tantùm vt in ſe ſunt, ſed etiam vt ſunt à Deo creatæ: ergo talis cognitio nunquam poteſt eſſe matutina, quia ſecūdum ſe ſpectata valde imperfecta eſt, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licet moraliter perficiatur. Denique nunquam Auguſtinus diſtinxit in Angelis tres cognitiones, vel tres modos cognoſcendi creaturas, ſed tantùm duos modos, ſcil. vel in ſeipſis, vel in Verbo, & ſub cognitione creaturarum in ſeipſis comprehendit ſine dubio cognitionem earundem etiam vt ſunt effectus Dei, ſi per proprias ſpecies creaturarum fiat, neque hoc appellauit vnquam cognoſcere creaturam in Verbo, vel in Deo, cùm magis ſit cognoſcere Deum in creatura, vel potiùs ex creatura, quæ cognitio quoniam minor eſt, vt Auguſtini verbo vtar, rectè nomine veſperæ ſignificatur: non ergo matutina nominatur ſecundum Auguſtinum, ſed ſub veſpertina comprehenditur.

Improbatur tamen primò Ægidij reſolutio. Secundò.

Tertiò.

Quartò.

7. Quocirca, vt notauit Alexander Alenſ. 2.p.q.23. memb.1. in duobus dubiolis, quę in fine illius proponit, ſcientiam angelicam, quam vno loco vocauit Auguſtin. matutinam, in alio vocat diurnam. Nam lib. 11. de ciu. cap. 29. cognitionem ſui in verbo diurnam vocat, eamque à cognitione ſui in ſeipſo tanquam à veſpertina diſtinguit, & eaſdē duas cognitiones paulo inferiùs clariorem, & obſcuriorem vocat. Item cognitionem, quæ eſt in Verbo, quamque frequenter matutinam vocat, ad diem dicit pertinere lib. 4. Gen. cap. 23. his verbis: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo* Dei, *& cognitionem in natura eius, vt illud meritò ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Vnde etiam rectè infert Alenſis eodem

Verbis Augu. s. allatis ſatisfit ex Alenſ.

eodem loco, non oportere diſtinguere cognitionem meridianam à matutina, quia apud Auguſtinum nulla eſt excellentior cognitio rerum creatarum, quàm cum cognoſcuntur in Verbo: ergo ſi quæ dici, aut cogitari poteſt meridiana cognitio creaturæ, illa profectò eſt, quæ in verbo Dei clarè viſo perſpicitur. At verò hanc eandem vocat Auguſtinus matutinam cognitionem, vt vidimus: ergo illa duo non ſunt in doctrina Auguſtini diſtincta. Vnde colligere etiam licet, mane, & diem apud Auguſtinum non condiſtingui ſicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, ſed diſtingui tanquã partem, & totum: nam dies componitur ex veſpera, & mane, quod & meridies vocari poteſt, quia non paulatim creſcit in luce, ſed ſubito illuceſcit poſt veſperam, & diem conſummat. Sic dicit dicto c. 7. de Ciuit. *Fit veſpera diei huius, & manè aliquatenus*, &c. Et infrà dicit, recurrente mane poſt veſperam, diem vnum conſummari. Et l. 4. in Gen. c. 25. *Poſt veſperam, & mane dies vnus*, & ſic de cæteris.

8\. *Vera reſolutio dubij hactenus diſcuſſi.* Concludimus ergo, ſecundum Auguſtinum vnicam tantum eſſe ſcientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illamque eſſe viſionem earum in Verbo, ac proinde hanc ſolam eſſe cognitionem matutinam. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. p. q. 58. art. 6. & 7. quam ibi frequentius ſequuntur noui expoſitores, & eandem tenet Alenſ. dicta q. 23. membr. 1. & 6. Et videtur ſufficienter probata ex dictis. *Probatur* 1. Primo quia cognitio matutina ex mente Auguſtini eſt perfectiſsima omnium, quas Angelus poteſt habere de creatura: ſed cognitio perfectiſsima vnica tantum eſt, & illa ſine dubio eſt per viſionem in Verbo: ergo illa ſola eſt matutina. *Secundo.* Secundò Auguſtinus tribuit cognitioni matutinæ, vt per illam videantur res in rationibus ſuis, per quas fiunt, ſeu in arte diuina: ſed hoc modo tantum videntur per viſionem beatam: ergo ſola viſio beata eſt ſcientia matutina. *Tertio.* Tertio Auguſt. dicto ca. 7. l. 11. de Ciuit. & l. 2. Gen. cap. 8. ſolis Angelis ſanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt: imò hoc modo diſtinguit lucem à tenebris, vt poſtea videbimus: ergo ſignum eſt, in ſola ſcientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ ſcientiæ in angelis malis fuerunt.

9\. *In verbis Auguſtini difficultas adhuc reſtat.* Solum reſtat obſcurum in doctrina Auguſtini, quod dicit, cognitionem Angelorum de creaturis in ſeipſis fieri mane, cum ad Dei laudem refertur, vt habet l. 11. de Ciuit. c. 7. & l. Gen. c. 22. & 25. In hoc n. fundati ſunt, qui dixerunt duplicem cognitionem matutinam, naturalem ſcilicet, & ſupernaturalem, vel alijs modis ſupra relatis. *Quo pacto à Malone expediatur.* Quos in hac parte ſequitur Daniel Malon. in 2. d. 3. diſp. 18. nam licet in ſect. 2. decem, vel vndecim modos dicendi referat circa illam diſtinctionem, & omnes impugnet: nihilominus in ſect. 1. fatetur cognitionem matutinam duplicem eſſe. Vna eſt viſio creaturarum in Verbo, alia eſt, cum Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Vnde addit, in malis angelis nunquam fuiſſe cognitionem matutinam priorem, fuiſſe tamen poſteriorem ſaltem in primo inſtanti, in quo creati ſunt. *Non rectè tamen ad mentẽ Auguſtini.* Sed non exiſtimo eſſe hoc menti Auguſtini conforme. Quia ſi cognitio veſpertina erat prius ſaltem natura, quam ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quod ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, & veſpertina differunt in intrinſeca ratione, & perfectione cognitionis, quę non variatur per hoc, quòd in laudem Dei referatur, vt ſuprà ponderaui.

10\. *Verus ſẽſus illorum verborum probatus efficaciter ex varijs eiuſdem Auguſtini locis.* Neque Auguſtinus, ſi attentè legatur, vnquam dixit veſpertinam cognitionem relatam ad Deum fieri matutinam, ſed per illam relationem, vel poſt illam ſequi mane, & perfici diem, quod longè diuerſum eſt. Hanc verò fuiſſe ſententiam Auguſtini, patet ex dicto cap. ſeptimo, libro vndecimo de Ciuit. vbi ſic ait: *Scientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſperaſcit, itemque luceſcit, & mane fit, cum & ipſa refertur ad laudem dilectionemq́ creatoris.* Vbi non eſt ſenſus, ipſam veſpertinam cognitionem luceſcere, & mane fieri, cum refertur, &c. ſed ſenſus eſt, media illa relatione, vel per meritum illius luceſcere, & oriri mane in mente Angeli, vtique per viſionem in Verbo, & ſic diẽ conſummari. Et hic ſenſus patet ex verbis ſubiũctis, quæ priora declarant. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, vt ita dicam, quam cum in Dei ſapientia cognoſcitur velut in arte, qua facta eſt, ideo veſpera congruentius quam nox dicitur, quæ tamen, vt dixi, cum ad laudandum, & amandum refertur creatorem, recurrit in mane. Et hoc cum facit in cognitione ſuiipſius, dies vnus eſt.* Non ergo ipſa cognitio veſpertina per relationem fit mane, vel matutina, ſed *recurrit in mane*, id eſt, quaſi pro termino habet ipſum mane, & ita vnus dies perficitur. Vnde expreſsiſsimè libro 4. Geneſ. cap. 22. *Ita vt poſt veſperam fiat mane, cum poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ quã non eſt, quod Deus, refert ſe ad laudandam lucem, quod ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Ecce non veſpertina cognitio fit matutina, ſed *poſt veſperam fit mane*, nec veſpertina in ſe lucidior fit per illam relationem, ſed per coniunctionem ad mane quodammodo *formatur*. Et ſic etiam dixit ibidem cap. 25. in illis diebus non nominari noctem, *quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum ſancti Angeli id, quod creaturam in ipſa creatura nouerunt, referunt ad illius honorem, & amorem, in quo æternas rationes contemplantur, eaque concordiſſima contemplatione ſunt vnus dies.* Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, ſed quaſi coniungitur veſpertina cognitio matutinæ. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum eſſe de relatione perfecta, & perſeuerante vſque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem peruenerunt. Sicut & nos licet qualemcunque cognitionem veſpertinam, quàm habemus, in Dei laudem referamus, non ſtatim fit nobis, neque fiet matutina niſi in illo amore vſq; in finem perſeueremus, & tunc etiam in nobis ſpiritualis dies ex veſpertina, & matutina cognitione complebitur, vt in dicto cap. 25. Auguſtinus concluſit, dicens: *Sunt vnus dies, quem fecit Dominus, cui coniungetur Eccleſia, de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus & iocundemur in eo.*

Atque ex his expeditum manet ſecundum dubium, nimirum, quid ſit cognitio veſpertina. Nã hæc eſt cognitio creaturarum in proprio genere, qualis in Angelis eſt illa, quam de creaturis habẽt per proprias ſpecies earum, vt ſatis expreſſe, & euidenter docuit Auguſtinus libro quarto Geneſ. ad literam cap 8. ibi: *In ſuo enim genere quaſi in veſpere terminatum eſt*, & cap. 22. *fit veſpera illius lucis, cum firmamentum non in Verbo, ſed in ſua natura cognoſcitur*, & dicto cap. 7. de Ciuit. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt ideo veſpere dicitur*, & cap. 26. *in ſeipſis tanquã cognitione veſpertina cognoſcunt.* Idem in dicta qu. 26. ad Oroſi. & alijs locis ſæpiſsimè. Statim vero occurrit difficultas ſimilis præcedenti, an veſpertina cognitio ſit vnica tantùm, vel multiplex. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio: ſed cognitio matutina tantum eſt vna, & vnius rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus: ergo etiam veſpertina vnica tantum eſt. In contrariũ vero eſt, quia Auguſt. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum diſtinguere, vnam rei in ipſo Angelo cognitæ, aliam eiuſdem rei in ſeipſa cognitæ, vtraque autem eſt veſpertina cum ſit extra Verbum. Et ita opinatur Alenſ. ſuprà in 3. concluſione ex mente Auguſtini, vt in quæſtione 23. latè tractat, & diſtinguit duas veſpertinas

11\. *Dubium 2. principale ex eiſdem fundamentum Auguſtini poſitũ in n. 1. quidnam ſit cognitio veſpertina.*

Sitne vna, vel multiplex dicta cognitio, & arguitur pro vtraq; parte

ſpertinas cognitiones in Angelo reſpectu earumdem rerum: quarum altera per ſpecies inditas, altera per acquiſitas fit: vel quarum altera eſt cognitio rerum, vt ſunt in ipſo Angelo cognoſcente: altera eſt rerum in ſeipſis.

12. *Reſolutio bipartita.* Dico nihilominus ſi ad verba, & dicta Auguſtini reſpiciamus, vnam tantum cognitionem Angelorum veſpertinam vocaſſe reſpectu eiuſdem obiecti: ſi tamen ad fundamentum illius appellationis inſpiciamus, multiplicem eſſe veſpertinam cognitionem quoad poſitiuam rationem ſuam, quanuis matutina vna tantum ſit. *Oſtenditur pars prior.* Prior pars nota eſt ex verbis citatis. In ſolis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam conſtituit Auguſtinus: & veſpertinam cognitionem vocat, quàm habent Angeli de rebus creatis in ſeipſis, id eſt, directè tendendo in ipſas, vt in ſe ſunt per proprias ſpecies innatas earum. Quæ ſcientia connaturalis eſt omnibus Angelis, & vnica eſt in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitate luminis intellectualis, vel vnitate alicuius habitus, vel collectione plurium ſpecierum intelligibilium, plurium, vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta ſuprà dicta de Angelis, quæ hic repetenda non ſunt, nec ad præſens punctum referunt. Auguſtinus ergo hanc ſolam ſcientiam veſpertinam nominauit vel quia non de fide, ſed de propria ſcientia loquutus eſt, & in Angelis præter beatam aliam propriam ſciẽtiam non agnouit, vel quia illa ſufficienter, & potiſsimum inſeruiebat intentioni eius, quæ erat per ſcientiam veſpertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

13. *Oſtenditur poſterior.* Nihilominus probatur altera pars. Primò quia Auguſtinus vocauit illam ſcientiam veſpertinam, quia ad diuinam viſionem comparata decoloratior eſt, ſed hoc ipſum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata. ergo omnis illa poteſt vocari cognitio veſpertina. At vero extrà Verbum non vna tantum, ſed multiplex poteſt eſſe cognitio: ergo poteſt eſſe multiplex cognitio veſpertina. Et ita ceſſat æquiparatio inter illa duo membra: nã in omni latitudine ſummum, & perfectum vnum eſt: imperfecta verò multiplicantur, quia ab illa ſumma perfectione multis modis receditur. At verò matutina cognitio attingit ſummum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, veſpertina vero dicit defectuoſam cognitionem: ergo licet illa vna tantum ſit, hæc multiplicari poteſt. Et in hoc ſenſu poſſet diſtinctio Alenſis ſuſtineri, non tamen diſtinguendo illa membra per ſpecies concreatas, vel acceptas à rebus, nam hæ poſteriores in Angelis non ſunt, ſed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem exiſtentem, alia abſtrahit ab actuali exiſtentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in ſpeciebus earum, quas in ſeipſis habent, alia vident creaturas in ipſiſmet. Hæc enim diſtinctio materialis tantum videtur in ordine ad veſpertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuerſarum creaturarum in ſe, ſunt plures cognitiones veſpertinæ. Sic enim cognitio rerum in ſpeciebus intelligibilibus ſi non terminetur obiectiuè ad res repræſentatas per illas ſpecies, tantum eſt cognitio quaſi reflexa ipſarum ſpecierum, & ita eſt diſtincta cognitio veſpertina à cognitione creaturæ in ſe, quia eſt cognitio alterius obiecti creati etiam in ſeipſo, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam reſpectu eiuſdem obiecti cogniti poſſe eſſe plures cognitiones veſpertinas aliarum rationum.

14. *Eiuſdem poſterioris par-* Dixi autem has veſpertinas cognitiones multiplicari quoad poſitiuas rationes cognitionis, quia propria denominatio cognitionis veſpertinæ ſumitur ex quadam carentia, vel diminutione lucis, ſicut naturalis veſpera diei dicitur, quando lux iam eſt remiſſa per occaſum Solis. *tis vlterior declaratio.* Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quæ non attingit gradum lucis gloriæ, conuenit in communi ratione veſpertinæ cognitionis. Secundum vero gradum luminis, quem participant, poſſunt multiplicari. Exemplo declaratur optime in CHRISTO Domino, habuit enim tres, vel quatuor ſcientias, beatam, per ſe infuſam, per accidens infuſam, & acquiſitam, vel experimentalem. Ex illis ergo ſola beata poteſt dici matutina, reliquæ autem poſſunt dici veſpertinæ. Quia etiam ſcientia per ſe infuſa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earum ſpecies, ac proinde erat veſpertina: ergo à fortiori reliquæ. Et eadem ratione ſi in beatis hominibus datur ſcientia creaturarum per ſe infuſa, eius cognitio veſpertina erit, quia per illam non videntur res in Verbo, ſed in ſeipſis. Idemque erit in Angelis ſanctis, ſi in eis detur ſcientia ſupernaturalis extra Verbum rerum creatarum, & diſtincta à propria ſcientia naturali, quod ſupra tractatum eſt. Et conſequenti ratione etiam cognitio per fidem erit veſpertina. Quia licet comparatione noctis infidelitatis lux ſit, & diem conſtituat, in quo honeſtè ambulamus: nihilominus hic dies comparatione illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum ſicuti eſt, ipſe quoque nox eſt, ſeu lucerna lucens in obſcuro loco, donec dies illuceſcat in cordibus noſtris, vt dixit Auguſtinus libro quarto Geneſ. cap. 23.

Tertium graue dubium eſt, an in doctrina Auguſtini cognitio matutina, & veſpertina differant in obiectis materialibus (vt ita dicam) ſeu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in medio, ac modo cognoſcendi diſtinguantur. 15. *Dub. 3. principale circa idem Auguſtini fundamentum.* Aliqui cenſent differre in rebus, & obiectis cognitis, quia cognitio matutina eſt de re increata, ſcilicet, de Deo ipſo, quia licet dicatur eſſe de creatura, vt eſt in Deo, videtur tantum eſſe de creatura ſecundum eſſe, quod habet in Deo, quod eſſe eſt ipſum eſſe increatum, ipſaque vita Dei, iuxta illud: *Quod factum eſt in ipſo vita era*. *Quorundã reſponſio.* Cognitio autem veſpertina habet pro obiecto creaturam, quam cognoſcit, ſeu repræſentat ſecundum eſſe, quod in ſe habet, quod omnino creatum eſt. Sed hoc dubium, qua potui diligentia tractaui in priori tomo tractatu primo, libro ſecundo de attributis Dei negatiuis, c. 25. à n. 10. ad 14. propter quoſdam modernos ſcriptores, qui auſi ſunt dicere, Diuum Thomam, Alenſem, reliquoſque Theologos non intellexiſſe Auguſtinum dicentem, cognitionem veſpertinam terminari vltimo ad proprium conceptum creaturæ in ſuo proprio eſſe obiectiue diſtincto ab illo eſſe, quod habet in Deo: matutinam autem in ſolo eſſe increato, quod creatura in DEO habet, ſiſtere, ſecundum mentem Auguſtini: Ego verò antiquos Theologos veram Auguſtini mentem attigiſſe defendi. Non cenſeo autem neceſſarium ibi dicta hic repetere, cum ferè nihil illis addendum occurrat.

Dico ergo Auguſtinum non diſtinxiſſe cognitionem matutinam, & veſpertinam, niſi reſpectu rerum creatarum, ſeu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenire, differre autem in actu, & medio, cognoſcendi illam. 16. *Vera reſponſio ex alibi tractatis.* Atque hoc modo reſpectu ſingularum creaturarum diſtinguit veſperam, & mane, & ſingulos dies conficit. Vt Angelus cognoſcendo ſe in ſe conficit primam veſperam, cognoſcendo autem ſe in Verbo, fit primum mane, & conſurgit primus dies: cognoſcendo autem firmamentum in ipſomet, vel in Verbo, fit ſecunda veſpera, vel ſecundum mane, & completur dies ſecundus, & ſic de cæteris. Hæc autem diſtinctio par-

tium,

tium eiuſdem diei ex vtraque conſurgentis, & diſtinctio dierum intelligi non poteſt, niſi intelligatur idem omnino obiectum creatum per cognitionem matutinam, & veſpertinam eiuſdem diei cognitum eſſe, nec duæ cognitiones matutinæ primi, & ſecundi diei poſſunt concipi diſtinctè etiam ſecundum rationem, niſi intelligantur termini natæ ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in ſuo eſſe creato, vel creabili diſtinguuntur, quod non haberent ſi per matutinam cognitionem ſolum ſecundum eſſe increatum, quod in Deo habent, cognoſcerentur, vt ibi latius ſum proſequutus. Poſſumus tamē amplius hoc declarare in ſcientia increata, quam Deus de ſe, & in ſe habet de creaturis: Deus enim per ſuam ſcientiam cognoſcit creaturas non ſolum ſecundum eſſe, quod in ipſo habent, ſed etiam ſecundum eſſe proprium obiectiuum creaturæ vel poſsibile per ſimplicem intelligentiam, vel actuale per intuitiuam cognitionem. At vero cognitio creaturarum priori modo ſumpta, ac præciſe ſpectata, reuera non eſt cognitio creaturarum, nec diſtinguitur à ſcientia ipſius Dei de ſeipſo, quia nihil aliud eſt, quam cognoſcere ſeipſum, ſuum eſſe, ſuum intelligere, ac poſſe: ergo illa ſcientia eſt propria cognitio creaturarum vt ad illas ſecundum proprium illarum eſſe terminatur, & illa propria eſt ſcientia, qua Deus cognoſcit creaturas in ſe: idem ergo eſt cum proportione intelligendum de Angelis ſanctis, cum dicuntur cognoſcere creaturas in Deo.

Excluditur amplius.

17. *1. Corollariũ ex proxime traditis.*

Et hinc obiter infero, non poſſe in Deo diſtingui cognitionem veſpertinam à matutina, cuius oppoſitum ſequeretur ex opinione contraria, nimirum, ſi matutina, & veſpertina cognitio in obiectis ſecundum eſſe creatum, & increatum diſtinguendæ eſſent. Probatur vtraque pars: nam in Deo, vt dixi, diſtinguitur duplex cognitio creaturarum, vna ſecundum eſſe increatum quod habēt in Deo, quæ reuera non eſt cognitio creaturarum, ſed ſolius creatoris, & alia ſecundum eſſe propriũ creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas ſecundum eſſe, quod in ſe habent, profecto etiam in Deo ſola prior cognitio illius eſſe increati, quod creaturæ in ipſo habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum ſecundum eſſe proprium, dici poterit veſpertina, quia etiam de illa dici poterit, quod Auguſt. lib. 11. de Ciuit. cap. 7. dicit: *Cognitio creaturæ in comparatione creatoris quodammodo veſperaſcit.* vtiq; ex parte obiecti. Nemo autem hactenus diſtinxit in Deo etiam ſecundum rationem cognitionem veſpertinam, & matutinam: ergo non diſtinguũtur ex parte obiecti materialis, ſeu rei cognitæ ſecundum proprium conceptum obiectiuum, ſed in lumine, & modo cognoſcendi, & ideo in Deo tantum eſt diurna, ſeu meridiana cognitio creaturarum, quia vno tantum modo in ſeipſo, & per ſeipſum, & ſumma, ac infinita luce illas cognoſcit. In creatura verò datur cognitio veſpertina, & matutina propter diuerſos modos cognoſcendi eaſdem creaturas. Differt tamen inter Deum, & Angelum, ſeu quancunque intellectualem creaturam, quod ſoli Deo eſt connaturalis cognitio illa creaturarum in ſeipſo, & in ſumma luce: in Angelis vero cognitio connaturalis eſt veſpertina, quia imperfecta, & in proprio genere: cognitio autem matutina eſt ſupernaturalis, quia eleuari ad cognoſcendas creaturas in Verbo, ſupra naturam eſt intellectus creati. Et hæc eſt ratio propria, ob quã Angelus eſt capax cognitionis matutinæ, & veſpertinæ, & non Deus, quia Deus non poteſt habere modum cognoſcendi niſi connaturalem ſibi, & ille eſt ſumm⁹, & pfectiſsim⁹: Angel⁹ vero eſt capax cognitionis ſuperantis naturam ſuã, & hęc eſt tanquam meridies reſpectu cognitionis ſibi connaturalis.

Ex quo infero ſecundo, non rectè à quibuſdam diſtingui in ipſamet viſione beata cognitionem matutinam, & veſpertinam, quatenus in illa viſione conſideratur habitudo ad Deum ipſum tanquam ad obiectum primarium, & ad creaturas in ipſo cognitas tanquam ad ſecundarium, & priori ratione dicunt eſſe cognitionẽ matutinam, quia tam ex parte cognoſcentis, quam ex parte rei cognitæ eſt lucidiſsima: ſub poſteriori vero ratione, dicunt eſſe veſpertinam. Qui conſequenter dicent cognitionem creaturæ in Verbo ſecundum eſſe increatum, quod habet in Verbo, matutinam eſſe, quia eſt de creatore tantum. Cognitionem autem creaturæ in Verbo ſecundum proprium eſſe creatum eſſe veſpertinam, quia vt ſic eſt cognitio creaturæ, & eo ipſo adueſperaſcit, vt ex Auguſt. dicto cap. 7. de Ciuit. ſupra dicebamus. Vnde libro etiam quarto de Geneſi cap. 18. ait, *creaturam in Deo habere mane, nam in ſuo genere tanquam veſpere terminatum eſt.* Quam diſtinctionem attingit Diuus Thomas dicta quæſtione 58. articulo ſeptimo. eamque non reprobat, dicit tamen non eſſe ad mentem Auguſtini. Et hoc mihi indubitatum eſt, quia Auguſtinus nunquam diſtinxit ex parte rei cognitæ cognitionem veſpertinam, & matutinam, ſed ex diuerſis modis cognoſcendi eandem rem, vt iam oſtendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturę illam, per quam cognoſcitur eſſe increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præciſe ſumpta non eſt cognitio creaturæ, ſed Dei: illam ergo vocauit cognitionem creaturarum in Deo, per quam cognoſcuntur creaturæ ſecundum propria eſſe, propriaſque rationes ſuas in cauſa ſua ſuprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de viſione autem ipſius DEI, vt ad ipſum terminatur, nunquam ſub illo nomine matutinæ cognitionis loquutus eſt Auguſtinus, quia matutinam cognitionem diſtinxit à veſpertina reſpectu eiuſdem obiecti. Reſpectu autem Dei viſi in ſeipſo nulla eſt cognitio veſpertina, quia nulla eſt lucidior illa, quæ dici poteſt in proprio genere reſpectu Dei, id eſt, per propriam eius ſpeciem, vel eſſentiam, & ita ſuppoſuit, & intellexit ſine dubio Auguſtinus, viſionem Dei in ſeipſo, vt ad ipſum terminatur, lucidiſsimam eſſe, ac proinde maximè meridianam, nunquam tamen diſtinxit illam vt eſt de Deo ipſo, vel vt eſt de creaturis in ipſo tanquam matutinam à veſpertina.

18. *2. Corollariũ contra diſtinguentes in viſione beata veſperam & mane.*

D. Thom. illam diſtinctionem non reprobat. Non eſſe tamen ad mentem Auguſtini fatetur, idq; ex ipſo Auguſt. probatur primo

Neque ſpectando ad rem ipſam probanda eſt illa diſtinctio, quia viſio Dei, vt terminatur ad creaturas, eſt in ſua ſpecie lucidiſsima, & clariſſima, quantum eſſe poteſt de obiecto creato: ergo non meretur nomen veſperæ, ſed mane. Item quia alias viſio, quam Deus habet in ſeipſo de creatura, dici poſſet veſpertina ratione obiecti, quod abſurdum reputo. Quanquam Rupertus in Prolog. ad libros in Geneſ. illam ſic appellare videatur, qui tamen non loquitur reſpectu ipſius Dei, ſed reſpectu noſtri, & vocat veſpere illud eſſe, quod res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in ſe tamen ſcientia illa maximè matutina erat. Auguſtinus autem cum interdum dicit cognitionem creaturę reſpectu cognitionis creatoris eſſe veſperam, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, ſed de cognitione creaturæ in ſe, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commenſuratur, ſub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi viſionis creatoris, quia ſuam quaſi ſpeciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & ſub eodem lumine tranſit ad creaturam.

19. *Probatur 2 ex re ipſa*

Dices: In ordine naturalium cognitionum co- 20.

 gnitio

Obiectio cõtra proximè dicta.

gnitio naturalis, quam habet Angelus de ſeipſo in ſe, & per ſe poteſt dici veſpertina reſpectu cognitionis Dei, quam per ſe habet de ipſo: ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici veſpertina reſpectu cognitionis claræ Dei in ſeipſo. *Soluitur.* Reſpondetur negando antecedens: nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per ſeipſum, aut per aliam creaturam, vel ſub neutro illorum membrorum comprehenditur, vel ſi ad aliquod reuocatur, veſpertina dicenda eſt. Dico ſub neutro membro comprehendi, quoniam Auguſtinus, vt notaui, non dat illam diſtinctionem de omni cognitione angelica, ſed de cognitione creaturarum, quia ſolum vſus eſt illa diſtinctione ad explicãdos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt diſtinctio ſit adæquata omni cognitioni cuiuſcunque obiecti, ſed creati tantùm. Extendendo autem illam ad omnia obiecta, dico, cognitionem Dei per creaturam ſiue in angelo, ſiue in nobis veſpertinam potius eſſe, quàm matutinam, vt iam tetigi, & docet expreſsè Alenſ. ſuprà memb. 2. Et ratio eſt, quia medium cognoſcendi eſt creatum, & ratio, ac perfectio cognitionis ex medio potius, quod eſt veluti formale obiectum, quàm ex re cognita, quæ eſt quaſi materiale, ſumenda eſt. Vnde ſicut viſio creaturæ in Deo matutina eſt, ita è contrario cognitio creatoris in creatura, vel per creaturam, veſpertina eſt. Item talis cognitio valde imperfecta, &, vt ita dicam, valde decolorata eſt: ergo nomen matutinæ cognitionis non meretur.

21.

Dub. 4. principale circa idem fundamentum Auguſtini, vtra cognitio fuerit prior in Angelo.

Quartum dubium eſt, quæ cognitio, matutina ne, an veſpertina fuerit prior in angelo reſpectu earundem rerum, quæ per illas cognoſcuntur. Hoc dubium obſcurum eſt in ſententia Auguſtini, tum propter varia dicta eius, tum propter conſecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo ſequitur, nimirum, qui angeli habuerint ſcientiam matutinam, & quando illam receperint. *Reſponſio quoad prioritatem naturæ.* Poteſt autem tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriè ſumptæ, id eſt, fundatæ in cauſalitate pertinente ad ordinem executionis, ſeu generationis (vt ſic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, ſeu perfectionis nulla eſt quæſtio, cùm certiſsimum ſit, & in re ipſa, & in doctrina Auguſtini, matutinam ſcientiam eſſe priorem, id eſt, longè perfectiorem, & ſimili modo certiſsimum eſt, ſecundum ordinem intentionis, & finalis cauſæ eſſe etiam priorem, ſaltem ratione actus, in quo talis ſcientia ponitur, vt ex dictis ſatis patet. Igitur ſcientiam matutinam eſſe priorem etiam duratione reali, fuit ſententia Scoti in loco allegato. *Quoad prioritatem durationis, Scoti reſponſio.* Et ad hoc inducit verba Auguſtini ſuprà recitata ex capite vigeſimo quarto, libro 4. de Geneſ. Dicit enim, *Cùm Angeli ſancti ſemper videant Verbum Dei, priùs in ipſo nouerunt vniuerſam creaturam, ac deinde in ipſa creatura*: qui locus non rectè exponitur de proprietate dignitatis, tum quia illa duo verba *prius*, & *deinde*, malè accommodantur ad ordinem dignitatis: tum etiam, quia cauſa illius prioritatis non redditur ex perfectione viſionis, ſed ex eo, quòd ſancti *Angeli ſemper vident Verbum*, vbi pondero aduerbium *ſemper*, in quo maximè ratio nititur: tum etiam, quia inde ſubinfert, *ibi diem eſſe primitùs creatum, hic autem tanquam veſperam*. Quæ exponens cap. 31. ait, *Primò hæc accipiebat in Verbo Dei, deinde cùm facta eſſent ea, cognoſcebat alia inferiori cognitione, quæ nomine veſperæ ſignificata eſt.* Et cap. 32. *Mens angelica pura charitate inhærens Verbo Dei, poſteaquam illo ordine creata eſt, vt præcederet cætera, prius ea vidit in Verbo Dei facienda, quàm facta ſint*, &c. tum denique cap. 34. id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & diſtantia ſimul, ſed ordine quodam, nam priùs propinquiora videt, quod procedit ſecundum ordinẽ generationis, & ſitus.

22

Scotus Auguſtinum ad ſe pertrahere conatur.

Veruntamen etiam ipſe Scotus vidit, Auguſtinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & veſpertinam, nam illaſmet cognitiones fuiſſe ſimul duratione expreſsè affirmat idem Auguſtinus dicto capite trigeſimo ſecundo, libro quarto de Geneſi, & idem inſinuauerat capite trigeſimo, & expreſſiùs repetit capite trigeſimo quarto. Inde tamen colligit Scotus loqui Auguſtinum ſaltem de prioritate naturæ propriè, id eſt, cauſalitatis, & generationis. Nam ſi attentè conſideretur diſcurſus Auguſtini, ibi non oſtendit exceſſum perfectionis matutinæ cognitionis: nam licet hunc attingat tranſeunter, & quaſi id ſupponendo, propriè tamen deſcribit modum, & ordinem generationis, & originis inter vtramque cognitionem, & ſic ſentit ex matutina ſequi veſpertinam, quia ſicut ordine cauſalitatis prius eſt creatura in Verbo, quàm in ſe, ita prius natura viſa eſt ab Angelo in Verbo, quàm in ſe. Hinc autem infert vlteriùs Scotus illam cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Auguſtinus non eſſe cognitionem in Verbo clarè viſo in ſe per viſionẽ beatam, ſed eſſe quandam aliam cognitionem abſtractiuam Dei per ſpeciem eius. Quia viſio beatifica non potuit eſſe ſimul duratione cum cognitione veſpertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo inſtanti ſuæ creationis, & tunc non habuit viſionem beatam etiam ex doctrina Auguſtini, vt ſuprà in proprio loco dictum eſt.

23

Fruſtrà tamen id tentat.

At enim propter vnam difficultatem fugiendam non ſunt verba Auguſtini ad peregrinos ſenſus detorquenda. Eſt enim meridiana luce clarius loqui Auguſtinum in citatis locis de viſione beata ſanctorum angelorum, per quam creaturas in in Verbo Dei cognoſcunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primùm illa dicti cap. 24. *Cùm ſancti Angeli, quibus poſt reſurrectionem coæquabimur, ſi viam, qua nobis Chriſtus factus eſt, vſque in finem tenuerimus, ſemper faciem Dei videant.* At quæ eſt viſio qua videtur facies Dei, niſi beatifica? aut in quo erimus æquales angelis Dei, ſi in ſanctitate perſeuerauerimus, niſi in viſione beatifica? Nam ſi in aliqua re alia erimus illis æquales, id erit ratione viſionis beatæ, quæ ſupponi debet. Deinde capite vigeſimo quinto dicit ex illa cognitione matutina cum veſpertina confici vnum diem, *cui coniungetur Eccleſia de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.* Quod profectò non erit niſi in beatitudine; de hac ergo loquitur Auguſtinus. Item in capite 32. non ponit hanc cognitionem niſi in mente, *quæ pura charitate inhæret Verbo Dei*, vbi apertè loquitur de charitate conſummata, & immutabili patriæ. Item in cap. 7. lib. 11. de ciuit. apertè dicit, *Lucem illam, & diem non eſſe niſi ciuitatem ſanctam in ſanctis Angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus: Quæ ſurſum eſt Hieruſalem, quæ eſt mater noſtra, æterna in cœlis:* & in capite decimo nono, habet verba ſupra citata, quæ ſunt ſatis expreſſa. Accedit, quòd illa cognitio matutina, & abſtractiua, quam Scotus ponit de DEO per ſpeciem eius, non ſolùm non habet fundamentum in Auguſtino, verumetiam nec poſsibilis eſt, vt ſuprà dixi. Multoque impoſsibilius videtur, quod per cognitionem abſtractiuam Dei videantur creaturæ in ipſo clarius, & perfectius, quàm in ſeipſis per proprias ſpecies. Nam hoc etiam in clara viſione DEI difficile intelligitur: quis ergo de abſtractiua cognitione id credat? Auguſtinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videtur creaturæ in DEO melius, quàm in ſe: ergo non de abſtractiua, ſed de intuitiua cognitione loquitur.

Tunc ergo manet integra difficultas, quam 24.

Scotus

Reiecta Scoti reſponſione, perſiſtit difficultas cõtra prioritatem durationis inter matutinam & veſpert. cognitionem.

Scotus attingit, quomodo poſsint eſſe ſimul duratione, ſeu tempore cognitio veſpertina, & matutina in Angelis, cùm prius pro aliqua, vel aliquibus morulis habuerint ſancti Angeli cognitionem naturalem, quàm beatam, ac proinde cognitionem veſpertinam prius, quàm matutinam, etiam reali duratione. Antecedens ſupponimus vt omnino verum non tantùm in re ipſa, ſed etiam in ſententia Auguſtini, vt ſupra lib. 5. de Angelis cap. 2. & lib. 6. cap. 1. & 3. dictum eſt. Et deinde licet in primo inſtanti habuiſſet Angelus vtramque cognitionem, non apparet, in quo genere cauſæ poſſit cognitio matutina eſſe prior, quia ſecluſa cauſalitate finali, quæ ad rem non pertinet, vt dixi, quia pertinet ad ordinem intentionis, non executionis: in cæteris generibus cauſarum viſio beata nullo modo eſt cauſa cognitionis naturalis, nec formalis, vt per ſe patet, nec efficiens, quia cognitio naturalis eſt ex principijs naturæ, non gratiæ, aut gloriæ, nec materialis, quia non diſponit ad illam. Quin potiùs hoc ordine cognitio veſpertina videtur prior, quia naturalia præcedunt ordine naturæ ad ſupernaturalia, vel ratione ſubiecti, vel quatenus intimius conſequuntur ex ſubiecta natura, quàm gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Auguſtinus dicto lib. 4. de Geneſi cap. 22. videtur apertè hunc ordinem ponere, cùm dicit: *Vt ſi lux iſta, quæ primitus creata eſt, non corporalis, ſed ſpiritualis eſt ſicut poſt tenebras facta eſt* &c. *ita & poſt veſperam fiat mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propria natura, qua non eſt, quòd Deus refert ſe ad laudandam lucem, quæ ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Et infra: *Vt veſpera primi diei ſit etiam ſui cognitione, non ſe eſſe, quod Deus eſt, mane autem poſt veſperam hanc, quo concluditur dies vnus.* In quibus verbis apertè videtur docere Auguſtinus, ordine generationis priorem fuiſſe cognitionem veſpertinam ſui, quàm matutinam in verbo, quod ſaltem de prioritate naturæ in eodem ordine verificandum eſt: imò videtur etiam de ordine durationis eſſe intelligendum. Et ita exponit apertè Diuus Thomas quæſt. 8. de Verit. articul. 16. ad 8.

Quid nonnulli ad prædictam difficultatem reſponderint.

25. Propter priora teſtimonia allata nu. 21. totamque difficultatem hanc, multi Theologi neceſſarium eſſe arbitrati ſunt concedere ſecundum Auguſtinum, habuiſſe angelos in primo inſtãti creationis ſuæ aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui, Angelos ſanctos à primo inſtanti creationis fuiſſe beatos ſimpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam in ſola viſione beata, vt reuera eſt. Alij verò diſtinxerunt cognitionem matutinam, vt aliquam habuerint in primo inſtanti in viſione Dei, & poſtea aliam per viſionem. Sed primum impugnatum eſt in præcedenti tractatu lib. 5. cap. 2. ſecundum verò in proximè dictis. Dico ergo angelos non habuiſſe cognitionem matutinam in primo inſtanti creationis ſuæ, ac proinde priùs duratione, & natura habuiſſe cognitionem naturalem ſui, Dei, & fortaſſe etiam aliarum rerum, quàm eaſdem res in Verbo viderint. Probatur, quia in illo primo inſtanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quæ in clara viſione Dei conſiſtit. Ex quo ſequitur, cognitionem illam quæ in Angelo eſt veſpertina cognitio ſui, ſeu in proprio genere, in ſuo eſſe, & ſubſtantia anteceſſiſſe matutinam ſui cognitionem. Probatur apertè, quia veſpertina cognitio eadem eſt cum cognitione ſui in ſe, & per ſuam ſubſtantiam, vel ſpeciem: ſed hanc habuit Angelus in primo inſtanti, quando nondum videbat ſe in Verbo. Idemque dici poteſt de cognitione firmamenti, congregationis aquarum ſolis, lunæ & ſtellarum, & aliorum operum ſex dierum. Solùm eſt differentia, quòd cognitio ſui eſt naturalis, & neceſſaria, & ideo certius eſt, cum natura incepiſſe: aliarum verò rerum actualis cognitio non eſt ita neceſſaria quoad exercitium, & ideo non eſt tam certum actu præceſsiſſe in illo primo inſtanti. Eſt tamen verum in illo inſtanti habuiſſe Angelum concreatas ſpecies intelligibiles omnium rerum creatarum in vniuerſo in eodem inſtanti: imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam eſt certũ, potuiſſe tunc habere actualem cognitionem in proprio genere, & per propriam ſpeciem cœli, & terræ, vt præſentium, & ſimul factorum in eodem inſtanti, & aliarum rerum ſaltem vt poſsibilium, iuxta doctrinam in ſuperioribus datam de Angelorum cognitione.

Vera reſponſio de antecedentia durationis.

Probatur 1. directe.

Probatur 2. non repugnare Auguſt.

26. Neq; hæc ſucceſsio inter illas cognitiones aliena eſt à doctrina Auguſtini, vt patet ex verbis vltimo loco allegatis in nu. 24. Vnde notari poteſt, neceſſarium non eſſe, vt illi dies ſecundum Auguſtini doctrinam inceperint intrinſecè in primo inſtanti, in quo fecit Deus cœlum, & terram, ſed ad ſummum extrinſecè, quia & hoc eſt inceptioni dierum magis conſentaneum, & in Auguſtino nihil inuenitur contrarium: imò eſt conſentaneum citatis verbis, ex quibus hunc ordinem colligo. Nam primò creati ſunt omnes Angeli tam boni, quàm mali, omneſque cognitionem ſuæ propriæ naturæ in ipſa; & conſequenter etiam cognitionem Dei per ipſam, in eodem momento receperunt. Vnde fit, vt omnes receperint tunc cognitionem illam, quæ in ſua ſubſtantia veſpertina eſt, licet nondum ſpectaretur tunc ſub ratione veſperæ, ſeu veſpertinæ cognitionis. Dupliciter enim accipi poteſt nomen, ſeu ratio veſperæ, ſeu veſpertinæ cognitionis, vno modo vt abſolutè tantùm dicit cognitionem talis modi, & perfectionis, alio modò vt connotat relationem ad mane, quæ eſt relatio partis, ſeu compartis vnius diei. Et priori modo præceſsit in illo inſtanti cognitio veſpertina, nondum tamen habebat poſteriorem, & quaſi formalem rationem veſperæ. Cuius ſignum eſt, quia tunc erat illa cognitio quaſi in ſtatu quodam indifferenti, vt poſſet vel diem componere, vel per noctem obtenebrari; nam in quibuſdam Angelis priorem, in alijs verò poſteriorem ſucceſſum habuit, & in his potuiſſet habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referẽdum illam cognitionem in laudem creatoris, teſte eodem Auguſt. lib. de Corrept. & grat. cap. 11. & idem ſupponit lib. 4. de Geneſ. cap. 24. in fine. Sic ergo in illo primo inſtanti non præceſsit veſpera formaliter, ſed quaſi materialiter (vt ſic rem explicem.)

Nomen ſeu ratio veſperæ, duplex.

Priori ratione præiuit cognitio veſpertina matutinam duratione.

27. Poſtea verò in ſecundo inſtanti ſancti Angeli retulerunt ſe, & omnem ſuam ſcientiam in laudem, & gloriam ſui creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licèt in primo inſtanti omnes ſe retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, vt eſt probabilius, nihilominus quia illa conuerſio magis fuit accepta, quàm plenè deliberata, ideo Auguſtinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, ſed tantùm illius plenè deliberatæ, per quam angeli ſuum meritum conſummarunt, & ratione cuius ſtatim ſuam beatitudinem receperunt, vt ex omnibus locis ſupra citatis manifeſtum eſt. Et ex lib. 2. Gen. ad liter. cap. 7. & 8. & ex Imperfect. ad Gen. cap. 3. In illo ergo ſecundo inſtanti cœpit cognitio illa in ſanctis Angelis habere rationem veſperæ, quia per illam relationem factum eſt, vt cognitio illa quaſi proximè diſponeretur, vt matutinæ cognitioni coniungeretur, & dies conſummaretur, ac componeretur. E contrario verò in cæteris angelis, qui in ſeipſis ſuperbia eleuati permanſerunt, obſcurata eſt illa cognitio, & facta eſt nox, & tenebræ. Sic enim ait Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 28. in fin. Angelos

Poſteriori etiam ratione præiuit modo aliquo.

malos æternam lucem deſerentes, tenebras factos eſſe. Et è contrario de ſanctis Angelis notat lib. 4. de Gen. cap. 25. in eorum diebus non commemorari noctem, ſed tantùm veſperam, & poſt veſperam mane, & diem, quia totam ſuam cognitionē ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo diſcurſu optimè concluditur, ſaltem in primo die veſperam præceſsiſſe mane, ſeu veſpertinam cognitionem matutinæ, nō ſolùm loquendo de veſpera materialiter, ſed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & præceſsit cognitio ſui, & præceſsit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

28. *An præcesserit duratione negant quidam.*

An verò ſub hac ratione præceſſerit duratione reali, vel tantùm ordine naturæ, ſicut diſpoſitio antecedit formam, vel meritum præmium, pēdet ex illa quæſtione, an ſancti Angeli in eodē inſtanti, quo meritum conſummarunt, præmium receperint. Et ꝙ ſola fuerit anteceſsio naturæ, videri poteſt cōſentaneum Auguſtino: nam hoc modo meliùs explicātur omnia, quæ de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam eſſe ſpiritualem lucem, quā Deus à tenebris diuiſit, id eſt, bonos Angelos à malis, quæ diuiſio per lucem gloriæ facta eſt: ergo in illomet puncto, in quo ſancti Angeli ſe à malis ſepararunt, referendo ſe in Deū, facti ſunt lux, & matutinam cognitionem receperunt. Sed quia (vt ſupra dixi) opinio illa falſa eſt, nō oportet ſine cogentibus verbis Auguſtini ipſam ei tribuere: in præſenti autē nihil eſt, ꝙ cogat. Quia, vt in primo die facta ſit diuiſio lucis, & tenebrarum, ſatis eſt, quod immediate poſt illam moram, in qua ſancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua conſummatus fuerit dies primus. Concedendum eſt ergo etiam ſecundum Auguſtinum, in primo die ſanctorum Angelorum veſperam fuiſſe priorem mane, etiam duratione, quanuis etiā fuerit ſimul cum illo in cōpoſitione vnius diei. Et ita ſaluatur optime ordo inter veſperam, mane, & diem, quē Auguſtinus in vltimo loco citato poſuit. Et nihilominus ſimpliciter verū eſt, ꝙ in alijs locis dixit, has cognitiones matutinam, & veſpertinam ſimul eſſe, nec moram requirere. Nam licet non omnino ſimul inceperint, ſimul nihilominus fuerunt, & nunc ſunt, ac manent in Angelis beatis: & in principio non ideo factæ ſunt cum aliqua ſucceſsione, quia ex natura ſua petant ſucceſsionem, vel quia Angelus abſolutè non poſsit ſimul illas efficere, ſed quia ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ nō debuit Angelus ad matutinam cognitionem aſcēdere, niſi per ſuam diſpoſitionem, & meritum, ꝙ ſine aliqua ſucceſsione, vel mora fieri nō poterat, vt in ſuperiori tractatu monſtratum eſt.

Dicendum tamen etiā duratione præceſſiſſe.

29. *Remoueetur diffi uitas cui nonnulli perperam reſpondebāt in num 25.*

Atq; hoc modo ceſſat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Auguſtini vel habuiſſe ſanctos Angelos cognitionem matutinam in primo inſtanti ſuæ creationis, ac proinde etiā angelos malos illam habuiſſe, & poſtea illam peccando amiſiſſe, ꝙ repugnat: vel Deum in illo primo inſtanti ita diſcreuiſſe inter Angelos, vt quoſdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex ſe, & mera ſua voluntate feciſſe incredibile eſt: feciſſe autem ex merito, aut demerito diuerſorum Angelorum, eſt improbabile. Reſpondemus autem ex dictis, negando ſequelam: nam licet Auguſtinus illos ſex dies in mentibus Angelorum conſtituerit, & ſine ſucceſsione reali inter ſe ſimul factos, & completos eſſe cenſuerit: nihilominus neceſſariū non eſt, vt in primo ſaltem die cenſuerit mane ſimul incepiſſe cum veſpera, ſed potuit ſentire, illum primum diem compoſitum fuiſſe ex veſpere, & mane cum aliqua ſucceſsione modo explicato, & ſimul cum illo ſtatim fuiſſe completos omnes ſex dies cum ſolo ordine naturæ abſque ſucceſsionis mora, ſeu durationis, modo ſtatim declarando: nam hæc inter ſe repugnantia non ſunt. Et ſimili modo licet Auguſtinus dixerit, omnia fuiſſe creata ſimul in primo inſtanti creationis mundi, non eſt neceſſarium, etiam docuiſſe, in eodem momento factam eſſe beatitudinem Angelorum, ſicut non eſt neceſſe, vt in eodem inſtanti pœna malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo ſimul, ſecundum Auguſtinum, omnia quæ Deus ſolus per ſe fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipſis, vel à præuia diſpoſitione, aut merito ipſarum creaturarum pendent. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicaui, & ideo illa lux licet in primo die, non in primo inſtanti creationis rerum facta eſt. Vnde etiam colligitur ſecundum Auguſtinum cognitionem matutinam ſolis Angelis ſanctis datam eſſe, & non indifferenter omnibus, ſicut de viſione beata in ſuperiori tractatu lib. 5. c. 2. dictum eſt.

30. *Notatio pro explicando Aug alibi ſcribente matutinam cognitionem veſpertina praiiſſe*

Adhuc tamen ſupereſt ſoluenda difficultas orta ex alijs Auguſtini locis, in quibus dicit, præceſſiſſe matutinam cognitionem veſpertinæ ſaltem naturæ ordine. Ad hoc autem explicandum oportet aduertere differentiam, quam conſtituit Auguſtinus inter opus primi diei, & aliorum, quam late proſequitur libro ſecundo, Gen. ad liter. cap. 6. 7. & 8. & eandem ſupponit lib. 4. cap. 22. & ſequentib. Eſt autem diſcrimen, nam opera quinque dierum poſt primum, præter eſſe, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri priùs in mentibus angelicis, & poſtea in ſeipſis: opus autem ſecundi diei, quod ſecundum Auguſtinum eſt ipſa lux ſpiritualis, & angelica, nō fit aliter in ſe, quàm in mente angelica, quia ſunt idem, nec poteſt prius eſſe, aut fieri in mente Angeli, quam in ſe, cum mens Angeli non poſsit eſſe, niſi in ipſo. Et hoc diſcrimen colligit Auguſtinus ex alio, quod in verbis, quibus in Geneſi narrantur hæc opera, ipſe ponderauit. Nam in opere primi diei ſolum dicitur: *Dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux.* In opere autem ſecundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum eſt ita*: & in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, & factum eſt ita, fecitque Deus luminaria.* Idemque in die ſexto conſiderare licet. Ex hac ergo verborum diuerſitate colligit Auguſtinus, angelicam naturam tantùm eſſe factam in Verbo Dei, & in ſe: & primum dicit ſignificari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux*, quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quam rerum omnium exiſtunt: ſecundum autem dicit ſignificari altero verbo, *& factum eſt ita*, vtique in ſeipſo. At verò de firmamento ait primo dictum eſſe in Verbo Dei, vt fieret, ſecundò Deum feciſſe illud in mentibus angelicis, per ſpecies nimirum intelligibiles, & in eſſe (vt vocant) intentionali, ſeu repræſentatiuo, tertio factum eſſe in ſeipſo.

31. *Conciliatur iā Auguſtinus ex differentia primi diei, & cæterorum apud ipſum.*

Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouiſſe prius ſeipſos vt factos, per cognitionem in proprio genere, quàm ſe cognouerint in Verbo, quia non potuerunt ſe prius cognoſcere, in Verbo vt faciendos, quám eſſent facti in ſeipſis, quia non poterant vllam cognitionem habere niſi iam facti. Nec prius facti ſunt extra Deum in eſſe intentionali, quàm in reali, & naturali, quia primùm ſupponi debent in ſuo eſſe ſubſiſtentes facti, quàm formentur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoq; primum facti ſunt Angeli cognoſcentes ſeipſos, ac proinde habentes veſpertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane conſummarunt, & ita vnus, id eſt, primus dies factus

ctus eſt. Secus verò cenſet de ceteris diebus, nam ſicut Deus primo dixit, *fiat lux*, in Verbo ſuo, ita etiam conſequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum*: Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo ſeipſum vt factum, conſequenter vidit in eodem Verbo firmamentum vt faciẽdum, & deinde in ſua mente accepit factum, & poſtea firmamentum in ipſo cognouit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere ſecundę diei pręceſsit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & poſtea in proprio genere, & ſic prior fuit cognitio matutina, quàm veſpertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Auguſtinus dicto libr. 4. cap. 26. & 28. idemque de cæteris diebus ſentit. Quæ res tota mihi quidem obſcuriſsima eſt tam in ſe ſpectata, quàm in doctrina eiuſdem Auguſtini, alia nimirum eius verba, & teſtimonia conferendo: ſed nunc illam magis illuſtrare non valeo, infrà verò iudicium meum de re ipſa proferam, & totam rei difficultatem aperiam.

32. *3. Dubium principalius quod in titulo capitis proponitur.*

Supereſt vltima, & intenta dubitatio, quales ſcilicet fuerint illi ſex dies iuxta ſententiam Auguſtini, ille enim quia difficilimum eſſe credidit explicare illos ſex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, & quia credidit omnia eſſe ſimul facta, vt capite præcedenti viſum eſt: de diebus intelligibilibus compoſitis ex veſpertina, & matutina cognitione eos interpretari conatus eſt. Vnde ſæpe dicit eſſe vnum diem, & ſex dies. Vnum quidem, quia vna eſt in Angelo cognitio matutina: & veſpertina etiam vna eſſe poteſt, & ita dies ex vtraque compoſitus vnus eſt. Secundum varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & fiunt ſex dies iuxta ſenarij numeri perfectionem. Sed dicto l. 4. cap. 22. cum dixiſſet, in mente angelica, poſt veſperam factum eſſe mane, cum poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ ſe retulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata eſt, ſubdit, *Et quia cæteræ creaturæ, quæ infra ipſas fiunt, ſine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies vbique reperitur, vt eius repetitione fiant tot dies, quot diſtinguuntur genera creaturarum, perfectione ſenarij numeri terminanda*, & conſequenter omnes ſex dies illo modo exponit, quos ſic breuius colligit dicto lib. 11. de Ciuit. c. 7. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, ideo veſpera congruentius, quam nox dici poteſt, quæ tamen, cum ad laudandum creatorem refertur, recurrit in mane. Et cum hoc facit in cognitione ſui ipſius, dies vnus eſt: cum in cognitione firmamenti, dies ſecundus: cum in cognitione terræ ac maris, omniumque gignentium, quæ radicitus continuata ſunt terræ, dies tertius: cum in cognitione luminarium, &c. dies quartus: cum ex cognitione omnium ex aquis animalium natatilium, atque volatilium, dies quintus: cum in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipſius hominis, dies ſextus.* Et in ca. 30. addit, ſenariam illam repetitionem eiuſdem diei propter perfectionem numeri ſenarij factam eſſe, vt perfectio operum Dei per ſenarij numeri perfectionem ſignificaretur. Et ſimilia, licèt breuius, collecta habet in dicto Dialog. cum Oroſio q. 26. vbi etiam addit: *Diei vnius, quem intelligimus naturam ſpiritualem creaturarum, id eſt, angelicarum ſexies facta cognitio, ſex dies fecit propter ſenarij numeri perfectionem.* Ex hac occaſione fit ibi longa digreſsio ad perfectionem ſenarij numeri declarandam. Hanc ſententiam non perſuadet directè Auguſtinus aliter, quam explicando illam, & ſupponendo eſſe poſſibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus ſingulorum dierum cernuntur, ſi de naturalibus diebus intelligantur tacitè concludendo, hanc ſpiritualem intelligentiam eſſe alijs præferendam & difficultates in illa occurrentes ſoluere conatur, vt videbimus.

Loca Auguſtini in quib. partem poſteriorem dubij approbat

33. At verò licet ſuppoſito vero ſenſu literali, poſſent hæ ſubtiles conſiderationes ſuum locum habere, nihilominus, ſalua reuerentia ſanctiſsimo Patri debita, mihi perſuaſum habeo, hunc non eſſe literalem ſenſum, ſed textum Geneſis ad literam eſſe de die naturali, qui per ſpatium, & durationem vnius conuerſionis primi mobilis fit, eſſe intelligendum. Hæc eſt communior ſententia Patrum, Baſilij, Ambroſ. Chryſoſt. Bedæ, Ruperti in Geneſin, & Nazianz. orat. 43. circa principium, & Gregorij 32. Moral. capite decimo, & aliorum, quos capite præcedenti retuli, quibus Magiſter, & Scholaſtici magis aſſentiuntur, quamuis propter Auguſtini auctoritatem de illius ſententia valde temperatè, ac modeſtè loquatur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodiſsimum eſt ſupponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux*, de corporali, ſeu ſenſibili luce huius mundi eſſe intelligendam: ſicut è contrario tenebræ, quæ erant ſuper faciem abyſsi, erant etiam ſenſibiles per carentiam ſenſibilis lucis, vt ſæpe in ſuperioribus cum communi ſententia diximus, & infra tractando in particulari de opere primi diei, vtrunque oſtendemus, quia oppoſitorum eadem eſt ratio. Hoc ergo ſuppoſito fundamento argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus eſt ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuiſione facta inter lucem illam, & tenebras, id eſt, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex abſentia illius ſequitur: ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex ſucceſsione lucis, & tenebrarum conſurgens: ergo eiuſdem rationis fuerunt ſequentes dies. Hæc poſterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifeſta videtur. Prior etiam clariſsima eſt, quia diem naturalem appellamus illum, quem ſenſibilis lux ſuo motu peragit, vt conſtat ex eodem capite primo Geneſeos, vbi in quarto die dicitur feciſſe Deus luminare maius, vt præeſſet diei, vbi euidenter ſignificatur ſẽſibilis dies, eademque ratio eſt de toto capite, & præſertim de primo die. Et ita facile probatur antecedens, quia ſuppoſito dicto fundamento, apertè continetur in verbis illis Geneſ. cap. primo: *Dixit Deus fiat lux & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona & diuiſit lucem à tenebris, appellauitque lucẽ diẽ, & tenebras noctẽ, factũque eſt veſpere, & mane dies vnus.*

Communior ſententia priorem partem amplectitur, & literalẽ eſſe ſtatuit.

Fundamentum pro hac ſententia ſuadenda.

Suadetur iam primò.

Secundò argumentari poſſumus, quia procedit Auguſtini ſententia ex alio fundamento ſupra impugnato, quod omnia quæ narrantur facta ſex diebus, ſimul in inſtanti creationis facta ſunt. Oſtendimus enim diſpoſitionem, quam in primo inſtanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis ferè verbis Geneſis deſcribitur, non potuiſſe ſimul, & in eodem inſtanti eſſe cum diſpoſitionibus, quas in alijs diebus accepit, vt capite præcedenti expendimus: ergo debuit neceſſariò inter illa opera, mora aliqua intercedere, & conſequenter fuit neceſſaria ſucceſsio: ergo ceſſat fundamentum, propter quod excogitatus eſt dies, in quo & ſimul ſint dies, & veſpera, & cum ſit vnus, ſexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cætera non conſequuntur. Nam ſi ſucceſsio realis neceſſaria eſt, eadem ratione eſſe potuit diurna ſucceſsio, & conſequenter etiam ſex dierum naturalium mora, vt in capite ſequenti contra Caietanum, Eugubinum & alios oſtendemus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die ſimul eſt facta cum cœlo, & terra, vel poſt aliquam moram realis durationis, & ſucceſsionis. Si primum dicatur, ſequitur, Angelos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe beatos, quod doctrinæ Auguſtini in alijs locis repugnat, vt ſupra in hoc capite, & latius in ſuperiori tractatu dictum eſt. Et probatur ſequela, nam S. Aug. vult lucem factam primo die eſſe, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatũ,

34. *Suadetur 2.*

Confirmatur ad hominẽ ex varijs locis eiuſdẽ Auguſt.

vel vtrunque : nam eſſe naturam ipſam ſentit in Imperfecto ſuper Gen. cap. 5. eſſe autem lumen beatificum ſentit 1. Gen. ad liter. cap. 2. vtrunque autem coniungit in cap. 9. & in 17. ſentit, Angelorum creationem quoad ſubſtantiã intelligi poſſe nomine cœli, quoad formationem autem gloriæ ſignificari per lumen. Quod etiam lib. 4. cap. 22. confirmat, & lib. 11. de Ciuit. cap. 19. & 20. ſentit, diuiſionem lucis à tenebris fuiſſe diuiſionem inter ſanctos, & malos angelos: & lib. 1. contra Aduerſar. legis, & Prophetar. cap. 12. dicit per illam lucem intelligi poſſe Angelos, qui ſemper vident faciem Dei: ſi ergo hoc ita eſt, & illa lux facta eſt in principio ſimul cum cœlo, & terra, tunc iam fuerunt ſancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, ſicut nos ſupra diximus, lucem illam non eſſe factã in primo inſtanti creationis, ſed poſt aliquam moram licet ſit facta primo die, à fortiori dicere poterimus terram nõ eſſe diſcoopertã aquis in principio, ſed poſt tempus aliquod: ergo eadem ratione ſine inconueniẽti dici poterit, factum eſſe id opus poſt temporales dies, ac ſubinde illos dies eſſe veros, & naturales, quia eadem eſt ratio de cæteris operibus, & admiſſa aliqua mora, & ſucceſsione, nullum maius inconueniens oſtendi poteſt in diurna mora, quã in alia, vt in capite ſequenti latius expendemus.

35. *Suadetur. 3.* Tertiò argumentari poſſumus, quia multa ſumuntur vel ſupponuntur in illo diſcurſu Auguſtini, quæ vel non ſubſiſtunt, vel probari non poſſunt. Vnum eſt, quod omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eius formalem viſionem creaturas, vt creaturæ ſunt: alij vero ſaltem dicunt, non eſſe neceſſarium vt videant omnes. Sed quanuis difficile ſit credere, proprium, & verum ſenſum hiſtoriæ Geneſis pendere ab illa theologica opinione: nihilominus ex hac parte permitti poſſet Auguſtini ſentẽtia, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo, verum, & ſolidum eſt: & illo poſito probabilius eſt, videre omnes beatos in Verbo, & præcipue Angelos ſanctos totum hoc vniuerſum, prout à principio conditum, & formatum eſt. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei ſpiritualis ſupponit ſanctus Auguſtinus, nimirũ omnes Angelos habere ſemper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis ſex diebus condidit. Quòd enim id ſupponat, patet, quia docet, illud mane, & veſpera fuiſſe ſimul, dicto lib. 4. de Geneſi cap. 29. & ſequentib. Vnde c. 32. dicit illud mane, & veſpera *non ſecundum temporis moras ſed ſecundum ſpirtualem potentiam mentis angelicæ, cuncta, quæ voluerint ſimul notitia facillima comprehendentẽ*, eſſe intelligenda. Quod verò ex parte veſpertinæ cognitionis vel non ita ſit in aliquibus, & in alijs ſit incertum, probatur ex dictis ſupra lib. 2. de cognitione Angelorum, quia Angeli non cognoſcunt ſimul omnia, quæ per ſpecies in proprio genere cognoſcere poſſunt, quia non poſſunt cognoſcere ſimul, niſi quæ per vnam ſpeciem repræſentantur, & veriſimilius eſt, multos eſſe Angelos, qui non poſſunt per vnam, & eandem ſpeciem cœlum, & terram, ſpiritualia, & corporalia, & miſta omnia contemplari: imo credibilius eſt, paucos eſſe Angelos, qui tam vniuerſalem & eleuatum modum cognoſcendi naturalem habeant: ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum ſex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnum actum, quia non per vnam ſpeciem, nec per plures actus, quia hoc modo non poſſunt plura ſimul intueri. Aliunde verò etiam illi, ſi qui ſunt, qui per vnam ſpeciem id facere poſſint, libere vtuntur illa, & ideo nemo poteſt, niſi diuinando, affirmare, omnes habuiſſe illum actualem vſum ſtatim, ac conditi ſunt.

Dicere quidem aliquis poſſet, ſatis eſſe, quod omnes Angeli ſemper ſint in aliqua naturali cognitione, & conſideratione creaturarum, vt inde intelligamus, in tota collatione ſanctorum Angelorum fuiſſe ſimul veſpertinã cognitionem omnium rerum creatarum, licet fortaſſe non in ſingulis fuerit actualis cognitio omnium, ſed quoſdam actu conſideraſſe aliquas, alios alias. Neque enim veriſimile eſt, in tanta intelligentium multitudine aliquod opus Dei non fuiſſe actu conſideratum. 36. *Euaſio prima.* Et hoc ſatis eſſe videtur ad illã dierum diſtinctionem. *Secunda.* Vel etiam dici poteſt, licet Angeli, præſertim inferiores, non omnia ſimul, & vno actu conſiderent, tamen breuiſsima mora poſſe omnia percurrere, nunc hoc, nunc illud intuendo, & ita factum ſatis eſſe, vt ſex illi dies comparatione facta ad noſtrum tempus, ſimul eſſe dicantur. Vel tandem dici poteſt, ad doctrinam Auguſtini ſatis eſſe, quod vnus Angelus ſimul poſsit per vnã ſpeciẽ omnes creaturas factas contemplari: nam fere certum eſt, in illo initio vnumquenq; quantum potuit per naturales vires opera Dei conſideraſſe. *Tertia.* Et ſic ſatis etiam erit, quod in ſupremo Angelo omnes illi dies, & veſperæ ſimul eſſe potuerint. *Earum præcluſio.* Sed hæc omnia reuera ſolum diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile eſt, verum illorum dierum ſenſum ex tam incertis rebus pendere.

37. *Suadetur 4. obiectiones aliquot proponendo contra ſententiã Aug.* Quartò poſſumus obijcere, quia ille ſenſus non ſolum valde metaphoricus eſt, quem in hiſtoria maxime vitandum eſſe diximus, ſed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec ſufficientem rationem habent, nec ſatis explicari poſſunt. *Prima obiectio.* Primum eſt, quod cognitio matutina vnica, & indiuiſibilis per comparationem ad res cognitas ſexies multiplicari dicitur, cùm ex parte rerum cognitarum nulla ratio talis diſtinctionis, ordinis, aut numeri dari poſsit. Cum enim firmamentum factum ſecundo die dicatur eſſe cœlum, in quo ſunt ſtellæ, & non poſsit videri cœlum in Verbo, non viſis ſtellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interpoſita cognitione maris, & terræ ab aquis diſcoopertæ, fuiſſet in illa metaphorica narratione diuiſa: Multaque ſimilia de cæteris interrogari poſſunt, quorũ rationes reddere, difficillimum iudico. Eademque difficultas in cognitione veſpertina conſiderari poteſt, maxime cum opera illorum dierum quoad cognitionẽ in proprio genere nullam habeant connexionem, nec dependentiam, nec ex ſe poſtulent vnam, vel plures cognitiones, ſed iuxta virtutem cognoſcentis, & media, ſeu ſpecies, per quas cognoſcit, ſimul & ſine vllo ordine temporis, vel naturæ cognoſci poſſunt.

38. *Secunda obiectio.* Præterea appellationes *mane, & veſpera*, reſpectu cognitionum metaphoricæ ſunt, & voluntariæ, quia ante ſanctum Auguſtinum non fuerunt fundatæ in aliquo vſu. Magiſque metaphorica eſt cõiunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo ſolum quod circa eandem rem magis, vel minus perfecte verſantur. Nam veſpere, & mane proprie non componunt vnum diem, niſi quia ſunt partes vnius motus, & quendam certum ordinem inter ſe habent. Illæ autem duæ cognitiones clarior, & minus clara eiuſdem rei, licet ſint ſimul, nullum tamen inter ſe habent ordinem, aut connexionem, ſed ſolum concomitanter ſe habent: cur ergo dicentur vnum diem componere. Nam quod vna ſit excellentior alia, non ſatis eſt, niſi inter ſe vniantur, vel ordinentur: & ideo Auguſtinus aliquem alium ordinem obſeruauit, vt ſupra notaui, adeo tamen nobis obſcurum, vt

augeat

augeat potiùs difficultatem. Nam in primis differentia, quam conſtituit inter primũ, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo inſtanti creationis ſuæ non ſolùm vnuſquiſque Angelus ſeipſum, ſed etiam omnes alios, nec ſolùm alios ſpiritus, ſed etiam cælos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnuſquiſque ſecundùm ſuam virtutem, & ſpecies, quas in eodem inſtanti, & prius etiam natura, quam in actum aliquẽ cognoſcendi prodirent, acceperunt: ergo in illo inſtanti habuerũt cognitionem veſpertinam nõ tantùm ſui, ſed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et ſimili modo ſancti Angeli in ſecundo inſtanti non tantùm cognitionem ſui, ſed etiam omnem aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt: ergo priùs etiam tẽpore, ac natura habuerunt veſpertinam cognitionem omnium rerũ, quas poſtea viderunt in Verbo: ergo nõ magis in primo die anteceſſit veſpertina cognitio, quàm in cæteris diebus. Neq; etiam ponderatio illa quòd de luce tantùm bis dicitur *fiat*, & *facta eſt*, de alijs verò additur tertium, ſcilicet, *& fecit Deus*, rem conuincit. Tum quia ſi ad rem ſpectemus, etiamſi per lucem intelligamus Angelos, illi non tantùm habent eſſe in Verbo, ſed etiam facti ſunt in mentibus angelicis ſicut res aliæ: nam res aliæ non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, niſi per impreſsionem ſpecierum intelligibilium, quibus repræſentantur: Angelus verò licèt fortaſſe reſpectu ſui non indigeat ſpecie, ad cæteros cognoſcendos ſpeciebus indiget: ergo etiam Angeli dicendi ſunt fieri in mentibus aliorum: ergo in hoc parua, vel nulla eſt differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quòd res non dicuntur propriè fieri in Verbo Dei, licèt in illo ſint eminenter, & obiectiuè tanquam in arte, vel idea, & ideo cùm dicitur, *fiat lux*, vel *firmamentum*, non eſt ſenſus, quòd fiat in Verbo Dei, ſed quòd fiat in ſe, & hoc ipſum oſtenditur, cùm dicitur, *& facta eſt lux*, declaratur enim efficacia imperij diuini, quòd imperium non eſt aliud, quàm voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi ſignificatur. Quòd verò in opere ſecundi diei addatur, *& fecit Deus*, non intelligitur, id eſt, fecit in mentibus angelicis: nam hæc eſt planè metaphorica, & voluntaria interpretatio ſine fundamento in litera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare myſterium, ſed additum eſt ad explicandũ melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis: vnde in tertio die non eſt additũ ſimile verbum, quia ſecundùm contextum non erat neceſſarium. In quarto autem die repetitum eſt, quia ad maiorẽ operis explicationem erat cõmodum. In quinto verò die omiſſum eſt verbum, *& factum eſt ita*, ſolùm q; dicitur, *dixit Deus, producant aquæ*, &c. Et inf. *Creauitq; Deus cete grandia*, &c. In ſexto v. die paululũ immutantur verba, & de homine ſolũ dicitur, dixiſſe Deum, *faciamus hominẽ*, quo ſignificatur internũ conſilium, & poſtea declaratur executio: *Creauit Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & cæterorum non ſubſiſtit.

39. *3. Obiectio.* Addo præterea, illum ordinem inter primum veſpere, & mane non multũ referre, vt ex veſpertina cognitione ſui in ſe, & matutina cognitione ſui in Verbo vnus dies componatur media relatione prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad ſummum intelligitur eſſe per modũ diſpoſitionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non ſolet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnius diei aliquam proportionem habeat. In alijs verò diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non ſatis apparet, qualis ſit, nec in quã cauſalitate fundetur: nam cognitio veſpertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis eſt, & quantum eſt ex ſe prior eſt cognitione ſupernaturali, præſertim matutina, vt explicaui. E contrario verò in nullo genere cauſæ præter finalem dici poteſt eſſe effectus cognitionis matutinæ, quia non conſequitur ad illam, ſed ad principia naturæ, nec matutinam diſponit, ad veſpertinam, ſed potiùs è conuerſo. Poſſet autem excogitari cognitio veſpertina per ſpecies infuſas, & ſupernaturales, per quas altiori modo cognoſcuntur res in proprio genere in ſe, & non in Deo clarè viſo. Quæ cognitio dici poterit conſequens ſtatum beatificum tanquam proprietas gratiæ conſummatæ, ſicut de ſcientia animæ Chriſti, & hominum beatorum dici ſolet. Sed abſque dubio non loquitur Auguſtinus de tali cognitione veſpertina, ſed de naturali: nec talis cognitio cum fundamento tribuitur Angelis reſpectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem ſcientiam ſufficienter cognoſcunt res iſtas in proprio genere. Et licèt daretur vt conſequens viſionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compoſitionem vnius diei. Item aliàs vnus dies poſſet componi ex vno mane, & duplici veſpera, vna naturali, & alia ſupernaturali, habentibus aliquem ordinem, licèt diuerſæ rationis ad eandem cognitionem matutinam.

40. *Quarta obiectio.* Ponderari etiam poteſt, quòd iuxta diſcurſum Auguſtini vix intelligitur, quando conſummentur ſinguli dies. Nam de primo ait, incipere à veſpertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris aſcendit in mane vſque ad matutinam cognitionem. Quòd ſi hoc ita eſt, vel ſecundus etiam dies incipiet à veſpera, & terminabitur per mane, & ſic vſque ad ſextum, ac ſubinde etiam ſeptimus dies à veſpera incipiet, quod Auguſtinus ſemper negat in dicto quarto libro Geneſis, & ſæpe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies conſummatur, intrinſecè, incipere ſecundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, ſeu operis ſecundi diei, & conſequenter ſecundum diem finiri in cognitione veſpertina eiuſdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel ſecundum ſe ſpectata: ac ſubinde, quòd per relationem operis ſecundæ diei, id eſt, firmamenti cogniti per veſpertinam cognitionem eiuſdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiuſdem diei, & in ea conſummetur. Vtrunque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quòd ſimul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat ſecundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam ſiue illæ duæ cognitiones matutinæ intelligãtur omnino ſimul ſine vllo ordine, ſiue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè cohærent, vel coordinantur. Item quia aliàs dies ſecundus ſine relatione ſui operis in laudem Dei pertranſibit, ſi talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel ſi ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinſecè ſecundum diem, iam ille ſecundus dies incipiet intrinſecè in mane, quo prima dies conſummatur, & finietur intrinſecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam proſequendo metaphoram, monſtroſum videtur.

41. *5. Obiectio trimembris.* *1. Membrũ.* Vltimo obijcere poſſumus, quod iuxta illam quaſi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis ſex dierum dari poteſt, nec ſeptima dies poteſt commodè explicari. Probatur primum, quia Auguſtinus nullam aliam reddit rationem, niſi perfectionem ſenarij numeri, vel quia ſex ſunt gradus ſeu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio ſatisfacit. Non prima, quia alij ſunt numeri vel æque, vel magis perfecti, vt denarius, &c. præterquam

terquam quod non ſufficit numerum eſſe perfectum, vt rebus numeratis tribuatur, niſi in rebus ipſis verum aliquod ſupponatur fundamentum, quod hic non inuenitur, vt patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam ſi firmamentum factum ſecundo die fuit verum cœlum octauum, aut nonum, certe alij cœli planetarum, & aſtra ipſa, ſol, luna, & ſtellæ non ſunt res alterius generis, vel ordinis inter ſe: ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario vero volatilia, & aquatilia non minus diſtinguuntur inter ſe, quam à brutis terreſtribus, & homo plus diſtat ab illis omnibus, quam omnia illa inter ſe, cum ſit ſecundum differentiam vltimam excellentioris ordinis: cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatilium ſimul vno die cenſetur, & cognitio matutina brutorum terreſtrium intelligitur poſterior, & in diſtincta die? vel cur cognitio matutina hominis nō multo magis per ſe conſtituit nouum diē diſtinctum à cognitione brutorum, quam horum cognitio à volatilium cognitione matutina ſeparetur? Atque hinc probatum relinquitur ſecundum punctum de ordine. Nam ſi matutina, & veſpertina cognitio Angelorum dicitur conſtituere primum diem, quia Angeli ſunt excellētiſsimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & veſpertina hominis non conſtituit ſecundum, cum homo inter res creatas ſecundum gradum perfectionis habeat? Quod ſi dicatur, præmitti debuiſſe, alia opera, per quæ homini locus præparatus eſt: hoc certe in operibus ſecundi, & tertij diei ſatis obſeruatum fuerat: illa autem non cogebant ad diſtinguendum quartum diē à ſecundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, ſeu in hoc ſpiritualium dierum ordine.

2. Membrū.

42. *3. Membrū.* Denique tertium membrum de ſeptimo die ita declaro, quia ſi iſti dies diſtinguūtur per repetitionem eiuſdem cognitionis matutinæ in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum ſeptimum diē, neceſſarium eſt aſsignare opus ſeptimum, diſtinctumque ab operibus ſex dierum, in cuius cognitione matutina ſeptima dies poſita ſit, & cùm ſecundum Auguſtinum ille dies non habeat veſperam, oportebit, vt illud opus per veſpertinam cognitionem non cognoſcatur. At nihil horum dici poteſt probabiliter: ergo iuxta illos analogicos dies non poteſt ſeptimus numerari. Dicetur fortaſſe, diem ſeptimum non in cognitione operis, ſed potiùs in cognitione carentiæ operis poſitum eſſe. Sed contra hoc eſt, quia illa vel magis eſt carentia cognitionis, quam noua poſitiua cognitio, quia cognoſcendo hæc opera, & non plura, cognoſcitur illa carentia noui operis, vel certe ſi aliqua cognitio poſitiua addenda eſt, hæc ita cogitanda eſt, vt Angeli videntes Deum, per ipſammet viſionem ſciant, ſe videre omnia opera, quæ Deus per ſe facere ſtatuit: nam per hoc vident non feciſſe Deum plura, quàm ipſi videant: hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die ſeptimo, ſed videtur intrinſece incluſa in perfectione illius cognitionis matutinæ, qua omnia Dei opera in ipſo videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinqui modus conueniens ad diem ſeptimum explicandum. Propter hæc ergo ſententia illa Auguſtini, & propter nimiam obſcuritatem, & ſubtilitatem eius difficilis creditu eſt: quia veriſimile non eſt Deum inſpiraſſe Moyſi, vt hiſtoriam de creatione mundi ad fidem totius populi adeò neceſſariam per nomina dierum explicaret, quorum ſignificatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi poſſet. Fundamenta verò Auguſtini partim capite præcedenti ſoluta ſunt, partim pendent ex declaratione operum ſingulorum dierum, vt ibidem dixi.

Concluditur iudicium de ſententia Auguſtini.

Ad fundam. Auguſtini in n. 31. inde ſatisfaciendum.

CAPVT XII.

Vtrum dies naturales creationis mundi re ipſa ſex fuerint, ſicut numerantur in Geneſi.

1. Aliqui catholici ſcriptores licet fateātur, Moyſem in cap. 1. Gen. loquutum eſſe de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata eſſe facta ſex diebus naturalibus, ſicut verba Geneſis ſonare videntur. Sed dicunt, omnia eſſe facta intra vnum diem, recenſeri autem ac ſi eſſent ſex diebus facta, non quia ita facta ſint, ſed quia ſi per moram ſex dierum fierent, ita eſſent diſtribuēda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata eſt. Prior conuenit cum Auguſtino in hoc: quòd omnia ponit ſimul in primo inſtanti creationis facta, ſolumque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus ſpiritualibus, ſed de diebus naturalibus, & ſenſibilibus. Dicit tamen, non fuiſſe ſex, ſed vnum ſexies repetitum per comparationem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus Gen. 1. in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipue in illis verbis cap. 2. *Iſta ſunt generationes cœli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cœlum, & terram, & omne virgultum agri* &c. vbi primùm ponderat verbum illud, *in die, quo*, nam inde colligit feciſſe Deum cœlum & terram, in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Auguſtini lib. 5. Gen. à principio, & alijs multis locis: ſecundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moyſem de cœlo, & terra non nudis, & informibus, ſed cum toto ornatu, quem per ſex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantùm ſimplicia corpora, ſed etiam miſta, nam virgulta agri miſta ſunt. Vnde vlteriùs infert, declaraſſe Moyſem per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cœlo, & terra factum eſſe, & per hoc etiam ſignificaſſe, idem eſſe intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, nō ſucceſsiue per diſcurſum eius fuiſſe facta, ſed ſimul in principio illius diei. *Quia idem eſt* (inquit) *iudicium quoad ſimultatem temporis cum creatione cœlorum & terra productis tertio die, & alijs diebus*, & ſimiliter eadem erit ratio de productis in vno die quoad ſimultatem temporis in productione ſua.

1. Opinio negans duplicique via propoſita.

1. Via defenditur à Caiet.

Fundamentum eius ex Gen. 2.

2. At verò Cano, (vt Molina refert) in alijs conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fatetur enim, diem de quo Moyſes loquitur, eſſe naturalem, & in re fuiſſe vnum tantùm ſexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuiſſe omnia ſimul facta, ſed cum aliqua ſucceſsione in partibus illius diei. Quam ſucceſsionem ſolum in productione miſtorum putat eſſe neceſſariam, quia expreſſe narrantur facta ex materia præiacente, vt cap. 10. expendimus: de cœlis verò, & elementis prout nunc ſunt, putat ſimul eſſe facta in illomet die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero ſenſu potuerit Moyſes dicere, ſex diebus eſſe facta, quæ vno tantùm die facta ſunt. Reſpondet ſubintelligendo conditionem, & vtendo verbis abſolutis in ſenſu conditionato, quia ſi opera illa per diſtinctos dies eſſent facienda, ſex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non eſt inuſitatus, ita enim multi exponunt illud Pſalm. 101. *Ipſi peribunt, tu autem permanebis*, id eſt, licet ipſi pereant, tu perire non potes, & illud Matth. 42. *Cœlum, & terra tranſibunt, verba au-*

2. Via eſt Cani apud Molinam.

Quid reſpōdeat Cano ad verba Moyſis.

ba autem mea non tranſibunt, id eſt, etſi illa deficiant, verba mea deficere non poſſunt. Et Ariſtot. in ſimili ſenſu dixit 2. de cœlo, cap. 2. motum cæli initium habere ab oriente, cum ipſe putauerit, non incepiſſe, quia ſi incepiſſet, inde inciperet. *Tres cauſæ excogitantur cur Moyſes vnum diem appellauerit ſex.* Cur autem voluerit Moyſes vti illo modo loquendi, rationes variæ redduntur, prima à poſteriori, vt captui noſtro, & rudis populi ſe accommodaret, vt poſſent facilius magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt oſtenderet naturalem ordinem, & conſecutionem talium rerum, ratione cuius optimè potuit Moyſes illa repetitione eiuſdem diei vti per comparationem ad ſex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertio id feciſſe credunt ex inſpiratione diuina, vt per illum modum perueniretur ad diem ſeptimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo diſponeret, & induceret homines ad ſabbatum, ſeu ſeptimum quenque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in memoriam beneficij creationis conſecrandum.

3. *2. Opinio affirm. & vera.* Nihilominus dicendum eſt, ſicut Moyſes de die naturali, & ſenſibili loquutus eſt, ita etiam de vero numero ſex dierum in re exiſtentium, & ſibi ſuccedentium fuiſſe loquutum, & in ſingulis illorum dierum aliquod opus eſſe factum, prout ab eodem Moyſe in aliquo vero ſenſu narratum eſt. Hæc aſſertio primum abſolutè, deinde in particulari contra dictas opiniones probanda eſt. *Probatur primo.* Primũ, & præcipuum eius fundamentum eſt plana, & ſyncera litera Scripturæ. Quia ſi quæ ratio cogit ad dicendum, Moyſem eſſe loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem cogit ad dicendum, loquutum eſſe de vero, & reali numero ſex dierum diſtinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi poſsit. Ratio enim retinendi veram ſignificationem diei naturalis eſt illa communis, quod verba Scripturæ nõ ſunt ad metaphoras transferenda, niſi vel neceſsitas cogat, vel ex ipſa Scriptura conſtet, & maximè in hiſtorica narratione, & ad inſtructionem fidei pertinente: ſed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum propriè dierum numerum, quam diei qualitatem, quia non minus vno modo, quã alio deſtruitur ſinceritas, imò & veritas hiſtoriæ. *Secundo.* Secundo hoc valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi ſex dies tanquam veri, & inter ſe diſtincti commemorantur, vt Exod. 20. dicitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt.* Et infra: *Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt*, & idem repetitur in cap. 31. In quibus locis ſermonis proprietas colligi poteſt tum ex æquiparatione, nam cum dicitur: *Sex diebus operaberis*, proprijſsimè intelligitur: tum quia non eſt veriſimile, potuiſſe populum intelligere verba illa in alio ſenſu, & è contrario incredibile eſt, Deum in ſuis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuiſſe loquutum, quibus deciperetur, falſum ſenſum concipiendo, ſi Deus non per ſex veros dies opera ſua feciſſet.

4. *Tertio.* Tertiò accedit communis intelligentia Patrũ. Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, ſecundum intelligunt non de eodem, ſed de ſimili die proximè ſuccedente, & ſic de cæteris, atque adeo intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuiſſe. Ita docent in principio Hexaëmeron & Geneſis, Baſil. Ambroſ. Chryſoſt. Beda, Strabo, & alij, Nazian. orat. 43. in principio, & 44. in princip. Athanaſ. orat. ſeu ſerm. 3. contra Arrian. ante medium. *Tota rerum natura intra ſex dies condita eſt, & primo quidem lux, quod ſpatium diem appellauit;* & ſic ſuo ordine reliquos numerat. Idem ſentit Greg. 32. Moral. c. 9. alias 10. Damaſ. l. 2. c. 5. & 7. & alios cum Scholaſticis congerit Martinengus,

Quartò addo Patres aſſerentes, & ex Scriptura colligentes, mundum in die Dominico fuiſſe creatum: ita enim Eccleſia in hymno matutino diei Dominici canit: 5. *Quarto.*

Primo dierum omnium,
Quo mundus extat conditus,
Vel quo reſurgens conditor
Nos, morte victa, liberat.

Et docet Leo Papa ep. 79. cum alijs, quos retuli tom. 1. de Relig. l. 2. de Feſtis cap. 4. num. 15. & addi poteſt Concilium Trident. ſeſſ. 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidiſſe, reſurrexiſſe, & Spiritum ſanctum ad Apoſtolos miſiſſe. At verò ſi numerus ſex dierum verus non eſt, nullo fundamento dici poteſt, creaſſe Deum mundum in Dominico die. Et eadem ratione non poſſet dici requieuiſſe ab operibus ſuis in die ſabbati, ſicut ſentit Scriptura, quoties hac ratione diem ſeptimam vocat ſabbatum Domini, vt Exod. 16. 20. 35. Deut. 5. & ſentiunt dicti Patres: nam inde colligunt, Deum in die Dominica incepiſſe opera ſua, quia in die ſabbati ab illis ceſſauit. At vero ſi Deus intra vnum diem omnia opera ſua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quieuit, ſi in primo inſtãti intrinſeco imitatiuo illius diei omnia ſimul pfecit, vel ſaltem ſi in illo vno die omnia ſucceſsiuè conſummauit, in ſequenti die quieuit. Quo ergo fundamento, vel qua conſecutione dici poteſt, die Dominico creaſſe mundum, & die ſabbato quieuiſſe.

Reſpondebunt fortaſſe, non dici, Deum quieuiſſe in die ſabbati, quia ſecundum realem durationem, & conuerſionem primi mobilis ille fuerit ſeptimus dies poſt primum, qui Dominicus appellatus eſt: ſed ſolum ſecundum metaphoricam numerationem, & accommodationem ſeptimum appellatum eſſe, & conſequenter inde in populo Dei talem diem ſabbatum eſſe appellatum: non quia in ſimili die ſeptimo verè Deus quieuerit, ſed quia requies Dei per numerationem ſeptimi diei declarata eſt. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritati, & ſynceritati Scripturæ multum derogare, cum in reipſa requies Dei non contigerit in ſeptimo die, & conſequenter nec ſeptimus dies fuerit dies requietionis Dei, ac proinde nec ſabbatum verè nominari, nec inde colligi poſsit, Deum in die Dominico mundum creaſſe. 6. *Euaſio remouetur.*

Quintò argumentor ratione, quia ſi Moyſes loquitur de die naturali ſolari, vel illi æquiualenti, & dicit factum eſſe mundum, prout nunc eſt, ſex diebus, & in re non fuit, niſi in vno tantum factus, falſum dicit in proprietate ſermonis, & nulla ratio ſufficiens redditur talis metaphoræ: imo (quod grauius eſt) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione ſubſiſtat, poteſt illius locutionis veritas ſaluari. 7. *Probatur 5.* Prima pars per ſe nota eſt, nam eſt ipſa aſſertio contrariæ ſententiæ, ideo enim recurrit ab metaphoricas expoſitiones, quia non cenſet, veram eſſe hiſtoriam in proprietate ſermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphoræ, quæ adducuntur, inanes ſunt, & inſufficientes, vt per talem metaphoram ſaluetur, vel ſupponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis ſumpſi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moyſem vſum fuiſſe illo numerationis modo ad rudis populi inſtructionem, non ſufficit ad veritatem ſermonis explicandam, ſi verba non ſunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat: ſupponere debet, ita facta eſſe omnia ſex diebus, ſicut narrantur: alioqui narratio eiuſmodi potius ſimplices, & fere omnes audientes deciperet, quam inſtrueret. Accedit quod ſi omnia facta eſſent ſimul in vno momento, vt

diſtincta

diſtinctè conciperentur, poſſent ſigillatim explicari res factæ ſine numeratione dierum primi, ſecundi, & tertij: nam hæc numeratio non lucem, ſed potiùs ſummam obſcuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res ſimul factas per dierum ſucceſsionem. Et ſimili modo ſi res omnes ſunt factæ intra vnum diem cum ſucceſsione, tota varietas, & multitudo rerum factarum poſſet cum ſucceſsione intra eundem diem ſine fictione ſex dierum cum eadem, vel maiori perſpicuitate explicari.

8. *Cōuincitur expoſitio Caietani de ſex gradibus rerum in n.1*

Deinde quòd Caietanus addit, potuiſſe illam numerationem dierum fieri ad denotandum ſex gradus rerum factarum, etiam eſt gratis excogitatum, & in rigore eſt falſum, quia opera, quæ ſex diebus facta narrantur, non continent ſex gradus rerum, qui ſigillatim ſingulis diebus facti ſint, maximè ſecundùm ipſum Caietanum. Nam ipſe ſupponit gradus ſpiritualium rerum, cælorum, & elementorum in primo inſtanti creationis eſſe factos, & conſequenter etiam lucem, ac proinde poſtea in illo die nihil eſſe additum, niſi motum localem primi mobilis, qui non poteſt dici nouus gradus rerum, ſed accidens quoddam corporis cœleſtis: ergo in illo die, ſi tempus illius inſpiciamus, nullus rerum gradus factus eſt: in primo autem inſtanti extrinſeco, non tãtùm vnus, ſed plures gradus rerum facti narrantur. Ac ſubinde in ſecundo die, ſi per firmamentum æthereum cœlum intelligimus, & illo die productio eius quoad ſubſtantiam refertur, non fit repetitio, vel numeratio propter aliquem nouum gradum rerum, qui ſub cœlo non eſſet comprehenſus. Et idẽ de quarto die obijciemus. Præterquam quòd res ipſas ſecundùm ſe ſpectando, ex parte illarum nulla eſt ratio talis ordinis, vt quòd inter firmamentum, & ſolem, ac ſtellas, maris congregatio, terræ manifeſtatio, & plantarum productio interponantur. Item quòd gradus aquatilium, & volatilium non diſtinguantur tanquam duo gradus diſtinctis diebus narrandi, & gradus brutorum diſtincto die numeretur, cùm non magis à volatilibus, quàm hæc ab aquatilibus diſtinguantur. Et quod grauius eſt, vnus dies aſcribitur brutis, & homini, cùm multo magis in gradu diſtinguantur, vt ſuprà etiam argumentabar. Ex ordine igitur, ac diſtinctione rerum factarum nulla ratio diſtinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi poteſt, ſi reuera in ſe diſtincti non fuerunt.

9. *Euertitur Cani defenſio per ſenſū conditionatum in n.2.*

Atque hinc euidenter euertitur veritatis defẽſio per ſenſum conditionatũ à Cano excogitatũ. Nam licet ille ſenſus aliquando locum habeat, quando vel materia ipſa, vel circunſtantiæ locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quæ Cano inducit, probabile eſt: at in præſenti nullo modo poteſt accommodari. Nam illa conditionalis, ſi mundus cum ſucceſsione dierum fieret, intra ſex dies & tali ordine fieret, falſa eſt, quia diſparata, & non neceſſaria, potuiſſet enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cùm res ipſe non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quàm alium ex ſe poſtulent, vt oſtenſum eſt, & per ſe notum videtur: in quo ergo fundari poteſt veritas huius conditionalis. Maximè cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo modo neceſſariam inter antecedens, & conſequens requirat, aut ſaltem certum euentum ſub conditione futurum, quem oportet eſſe præuiſum, vt vera ſit locutio, quod in præſenti excogitare, aut fingere valde friuolum eſt. Vnde licet in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis aſſertio, hiſtoricæ narrationi nullo modo poteſt accõmodari, quia conditio ipſa ſuſpendit factum, & conſequenter repugnat hiſtoriæ: ideòque nunquam in Scriptura inuenietur abſoluta aſſertio pro conditionata in hiſtorica narratione. Dicetur forte, quod & Cano indicaſſe fertur, narrationem illam nõ per ſolam conditionem, ſed quaſi per comparationem ad alium operantem eſſe intelligendam, vt ſenſus ſit, quòd ſi alius à Deo illud opus feciſſet, ſeptem diebus ad illud perficiendum indiguiſſet. Sed hoc non ſolùm voluntarium, ſed etiam vanum eſt, quia ſicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuiſſet, & licèt fingatur in aliquo potuiſſe, fruſtra fingitur ſex diebus potius, quàm ſex millibus ad id perficiendum indiguiſſe. Ac denique etiam illo modo non ſaluatur veritas locutionis: quia etiam in vulgari ſermone licèt interdum dicamus, aliquem vno die feciſſe, quod alter vix ſeptem diebus faceret, nunquã tamen verè dicemus, illum priorem ſeptem diebus tale opus feciſſe, ſi re vera in vno die illud conſummauit: Scriptura autem non tantùm dicit, Deum operatum eſſe, quod pro ſeptem diebus ſufficeret, ſed ſimpliciter narrat, ſex diebus operatum eſſe, & poſtea quieuiſſe, vt allegatum eſt. Tandem hinc facilè reijcitur altera ratio ſumpta ex ſanctificatione diei ſabbati. Quæ quidem eſt optima, & in Scriptura fundata ſuppoſita hiſtoriæ veritate: nã reuera Deus per ſex dies voluit mundum condere, & ſeptimo vacare, vt homines inſtrueret tã moraliter, quàm religioſè ad vacandum Deo, eìque ſeptimum, & vltimum vniuſcuiuſque hebdomadæ diem Deo conſecrandum. At verò ablato hiſtoriæ fundamento, valde friuola eſt cauſa illa ad reddendam metaphoræ rationem, tum quia vis rationis conſiſtit in exemplo diuino, non in figura ſermonis: exemplum autem nullum eſt, ſi res non eſt ita facta, ſicut narratur, tum etiam quia illa ratio ſolùm declarat finem quendam extrinſecum, propter quem ille idem dies ſexies repetitus, ſenarius dierum ſimpliciter appellatus eſt, locutio autem non ſumit veritatem à fine extrinſeco, ſed ex conformitate ad rem dictam, quæ per illam rationem non explicatur, nam locutio falſa non fit vera ex eo ſolùm, quod ad bonum finem referatur.

Sextò cõtra Caietanum ſpecialiter induci poſſunt omnia, quibus cap. 10. ſpecialiter probauimus, miſta non fuiſſe facta ſimul, & in eodem momento cum terra, & aqua, quia ex terra, & aqua facta ſunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & ſimul cum aqua, quia productio ex aqua ſupponit aquam, idemque eſt de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terræ, vt ibi late diximus. Et ideo Concilium Lateran. expreſſe dixit, humanam creaturam poſt alias fuiſſe compoſitam. Vnde rectè dixit Theodor. lib. 5. diuin. decr. cap. de Materia, *Moyſem apertè docuiſſe, quænam ex iis, quæ nõ erant, & quænam ex iis, quæ erant, fabricatus eſt opifex*, quod optimè proſequitur, & concludit, *hominem feciſſe partim ex his, quæ erant, quantum ad corpus, partim ex his, quæ non erant, quantum ad animam.* Iſti autem varij modi fabricandi neceſſariò inter ſe requirunt ſucceſsionem. Quæ non minus efficaciter probatur ex eo quòd terra aliquando fuit vacua, & inanis, id eſt, carens fructibus, & animalibus, & cooperta aquis, cùm poſtea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quaſi aptitudine, & quantum eſt ex ſe, quia hoc modo etiam nunc poſſet dici terra inanis & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum eſt ex ſe, & conditione naturali, vel niſi Deus aliter illam ornaſſet, vel diſpoſuiſſet: at illa locutio nunc abſolutè dicta falſa eſſet: ergo etiam in primo die, vel inſtanti, ſi iam erat in illo diſcooperta & floribus veſtita. Et optima ratio eſt ſæpe tacta, quia Moyſes non explicabat terræ naturam, vt diceret, quid de ſe haberet, ſed narrabat hiſtoriam

10. *Probatur ſecundo vera ſententia ſpecialiter contra Caietanum.*

riam & ſtatum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo poſtea conſtituta eſt. Vnde obiter ſatisfit vulgari interrogationi, cur Deus ſucceſsiuè fecerit, quæ potuit in momento ſimul producere, cuius rei varias rationes in cap. 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus ſuppoſitis, nunc addimus, duo notari poſſe, quæ ſucceſsionem neceſſariò poſtulabant: vnum eſt tempus, & motus, id eſt, dies ipſi, ſeu motus locales cœlorum, qui in illis ſex primis diebus facti ſunt, & intrinſecè ſucceſsionem includunt: aliud eſt productio ex corpore facto ex nihilo: nam illa duo non potuerunt eſſe ſine ſucceſsione diſcreta (vt ſic dicam) Vnde ſuppoſito, quòd Deus propter rationes ſupra tactas voluit quædam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, neceſſariò debuit cum aliqua ſucceſsione operari.

11.
Probatur 7. ſpecialiter contra Canum.

Tandem ſuppoſita ſucceſsione in horum operum productione, facilè confutatur Cani ſententia ad vnum diem coarctantis totam ſeriem rerũ, & productionum in illis diebus factarum. Nam omnes difficultates, quæ in hac ſucceſsione explicanda occurrunt, non oriuntur ex paruitate, vel magnitudine temporis inter vnius, vel alterius operis executionem interpoſiti: ſed in ordine tantùm prioris, & poſterioris, quomodo ſcilicet, potuerit priùs eſſe cœlum ſine luce, & poſtea fuerit illi addita lux, & poſtea firmamentum, quòd etiam eſt cœlum, & quomodo fuerit lux ante ſolem, vel cœlum ſine ſtellis, & ſimilia, quæ non magis difficilia ſunt, ſiue per diem, ſiue per horam prius, vel poſterius facta dicantur. Ergo ſi Canus admittit hanc ſucceſsionem, & omnes difficultates deuorat, fruſtrà intra vnum diem omnia concludit, nouas, & inſuperabiles difficultates addendo, & planas Scripturæ, & hiſtoricas locutiones ad tropos, & inſinuatos ſenſus verborũ detorquendo.

Coniectura quædam exploditur.

Dicetur fortaſſe, non videri veriſimilè, tantam temporis morã inter ſingula opera interpoſitam fuiſſe, alioqui oporteret in ſingulis diebus facto vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere ceſſaſſe, & quaſi otioſum fuiſſe Deum. Sed hæc cõiectura valde humana, & debilis eſt, tum quia eſto demus, voluiſſe Deum integrum diem vni operi dicare, etiamſi illud in puncto, aut breuiſsimo tempore perfecturus eſſet, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid abſurdi, vel incommodi inde ſequeretur, nunquid non eſt Deus ſuorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipſum ſolum, nimirum vt ſe liberũ in operando oſtenderet, id facere potuiſſet, & omnes rationes, propter quas ſupra diximus feciſſe Deum multa ſucceſsiuè, quæ ſimul facere potuiſſet, ad hoc etiam applicari poſſunt, vt propter eaſdẽ potuerit multis diebus facere opera, quæ vno die perficere potuiſſet, & in vno die, vna hora operari, & in alijs ab opere vacare. Deinde verò addimus, talia fuiſſe opera ſingulorum dierum, vt in ſingulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in ſingulorum operum explicatione monſtrabimus.

12.
Ad fundam. contrarium poſitum in num. 1. ex 2 cap. Gen.

Circa fundamentum contrariæ ſententiæ ſolùm ſuperſunt explicanda verba illa c. 2. Gen. *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cælum & terram, & omne virgultum agri*, quæ duas habent expoſitiones, vna eſt, vt intelligantur de primo die tantùm, vt intellexerunt

1. Expoſitio proximi loci Geneſeos.

Caietan. & Cano, licet diuerſo modo. Nam Caietanus intelligit illud ſolum ratione primi inſtantis illius diei, in quo creauit Deus cœlum, & terram, Cano verò de toto tempore illius diei illum exponit: & vterque intellexit, per illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, indicata eſſe omnia miſta, & omnia opera ſex dierum, & alter inde conclufit, omnia eſſe ſimul facta in primo inſtanti illius diei: alter verò omnia eſſe facta in illo die non ſimul, ſed ſucceſsiuè. At verò Diuus Thomas 1. part. qu. 74. articulo ſecundo, ad 1. & quæſt. 4. de Potent. articulo ſecundo, ad primũ, poſteriorum argumentorum, admittendo expoſitionem de primo die, neutrum illorum conſequentium admittit, & ad illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, reſpondet virgulta non eſſe facta in illo die in ſe, & in actu, ſed in potentia terræ, cœli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta ſunt in primo inſtanti creationis. Et hoc putat eſſe à Moyſe explicatum, cùm addidit, *Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priuſquam germinaret*: non enim poterat germen, aut herba actu, & in ſe fieri, antequam eſſet: vt ergo denotetur, in illa die ſolùm in potentia eſſe factũ germen, additur, *antequam oriretur*. Quæ fuit expoſitio Auguſtini lib. 5. Gen. ad liter. cap. 4. & lib. 6. à principio, & Gregorij dicto libro 32. Moral. cap. 10.

D. Thomas dictam expoſitionem admittit, nõ tamen quod ex ea intulerunt Caiet. aut Canus.

13.
Iudicium de illa expoſitione.

Hæc expoſitio ſano modo intellecta veram cõtinet doctrinam, quia omnia miſta ſunt in elementis in potentia ſaltem vt in cauſa materiali; quomodo dixit Gregor. *quod creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, quamuis non ſimul per ſpeciem proceſſit*; quanuis non omnia ſint priùs facta in ſemine tãquam in proxima efficiente cauſa, vt circa opera tertij, quinti, & ſexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expoſitio ſatisfacere poſſet argumento, quia ex verbis ſic expoſitis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur poſſe cum doctrina Auguſtini conſiſtere, quia ipſe in alijs locis ſuprà citatis docet, omnia opera ſex dierum ſimul in vno die ſucceſsionem non habente fuiſſe facta: ergo etiam miſta facta tertio, quinto, & ſexto die, prout in illis facta narrantur, facta ſunt primo die, & ſimul: at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia; vt per ſe notum eſt: ergo non conſonat illa expoſitio cum priori doctrina Auguſtini. Et ideo dixi ſupra, videri Auguſtinum variè de miſtorum creatione fuiſſe loquutum. Tandem addo, illam expoſitionem non eſſe literalem: nam re vera in illis verbis capitis ſecundi recapitulat Moyſes omnia quæ narrauerat in primo capite; vt patet ex illis verbis, *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ*: nam pronomen *iſtæ* omnes productiones priùs narratas deſignat, vt clarius explicaret, ſub cœlo, & terra comprehendere cætera, addidit, *Et omne virgultum agri*, ſub vno ſpecifico opera alia inſinuans.

14.
Non placet quod ex D. Thoma allatum eſt in num. 12. de productione virgultorũ in potentia.

Non ergo illud addidit propter ſolum eſſe in potentia, tum quia hoc modo ſuperflue adderetur: tum etiam quia non proprie dicitur fieri, aut creari in ſua ſpecie, quando ſolùm in potentia fit. Neque ſubiuncta verba, *antequam oriretur in terra*, vel *prius quàm germinaret*, idem ſignificant, quod prius quàm in ſe, & actu fierent, aut exiſterent, ſed prius quam ordinario, & connaturali modo à terra; & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta eſt, non ex præcedenti ſemine, vel diſpoſitione terræ, & actione cœli orta eſt, qui eſt proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: ſed facta eſt immediatè à Deo vt auctore naturæ, ſicut primus etiam homo factus eſt ſine ſemine. Qui modus productionis eſt quaſi medius inter rigoroſam creationem, & generationem; & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuiſſe germen, & herbam factam iſto modo ſingulari, & primordiali, & non per propriam generationem, verba illa addita ſunt. Quod euidenter alia ſtatim ſubiuncta declarant. *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram*: nam quia per has cauſas ſolet terra ordinario modo herbam proferre; & illæ cauſæ nondum tunc præceſſerant, ideo per

eo per illam cauſarum naturalium carentiam optimè declaratum eſt, modum illum germinandi ex peculiari efficacitate auctoris naturæ, non ex ordinarijs naturalibus cauſis fuiſſe.

2. Et communis expoſitio prædicti loci Gen. 2.

15 Secunda ergo & communis expoſitio eſt, in illa recapitulatione capitis ſecundi particulam, *in die, qua creauit Deus*, non deſignare vnum certum diē: ſed indefinitè ſumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum ſit: ſiue ille dies fuerit idem, ſiue diuerſus, ſiue vnus, ſiue plures. Frequens enim eſt in Scriptura ſacra, vt ſingulare pro plurali ponatur: & in modo loquendi ſatis vſitato res diuerſis temporibus factæ breuitatis cauſa ſolent ſub vna ſingulari voce temporali comprehendi: vt ſiquis dicat, die natiuitatis Chriſti, Virginis, aut Ioannis Baptiſtæ fit hoc vel illud, nō ſignificat, in vno, & eodem die id fieri, ſed ſubintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Chriſti, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo ſubintelligi poteſt in dictis verbis. Adde tamen, vſitatum eſſe in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum* id eſt, tempus mei aduentus. Et Iſa. 49. & 2. Cor. 6. *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis audiui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, Deuter. 32. *Iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora.* Ita ergo accipi debet, vel poteſt in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

Obiectio eiuſque diſſolutio.

16 Neque obſtabit, ſi quis obijciat, inconueniens eſſe, in voce illa *dies* æquiuocationem, aut metaphoram admittere, præſertim in tam breui contextu. Nam reſpondemus, nullam eſſe metaphoram, nec æquiuocationem propriam, ſed varium vſum vocis intra propriam ſignificationem eius, qui vſitatiſsimus eſt. Nam *dies* de ſe non eſt vox ſingularis ad vnum diem tantùm ſignificandum determinata: ſed eſt vox communis & indifferēs, quæ aliter ſumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, ſecundus, aut ſeptimus: aliter verò quando abſolutè & indefinitè ponitur, & tunc ex circumſtantijs, & materia ſermonis poteſt nunc ad ſingularē diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vel etiam ad plures dies cum aliqua accommoda partitione ſignificandos determinari. Et ita in toto cap. 1. & 2. Geneſis, vbi ſumitur pro ſingulari die, cum aliqua determinatione ponitur indefinitè quemcunque diem, & plures ſignificat, vt cùm dicitur in cap. 1. *Appellauitque lucem diem*, & infrà, *Fiant luminaria, & diuidant diem, ac noctem*, & iterum: *Poſuit Deus luminare maius, vt præeſſet diei*, &c. In quibus omnibus locis pro quocunq; die indifferenter vox illa ſumitur, quia proprietas ibi indicata in omnibus inuenitur. Sic ergo in cap. 2. priùs eſt ſermo de ſingulari die cum additione ſeptimi diei. Poſtea verò cùm generatim fit ſermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur: *In die quo fecit Dominus* &c. vt indicetur ſermonem eſſe indefinitum de tempore illo, in quo factus, & formatus eſt mūdus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus eſt ante ſeptimum diem. Nec mirum eſt, quòd Moyſes, cùm ſummatim opera recapitulet, dies etiam, in quibus facta ſunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Addo tandem duplicem aliam ſignificationem nomine diei in dicto cap. 1. Geneſis indicari, ſcilicet, artificialis, qui ab ortu Solis vſque ad eius occaſum durat, & naturalis, qui integra reuolutione Solis conficitur. Prior enim ſignificatio indicatur in illis verbis: *Appellauitque lucem diem*, & ibi, *Vt diuidant diem, ac noctem*, & ibi, *Luminare maius, vt præeſſet diei.* Altera verò ibi, *Factumque eſt veſpere, & mane dies vnus.* Nam quia tempus lucis & præſentiæ Solis eſt pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer curſus Solis à præcipua parte dies appellatus eſt, vel certè quia Sol vbicunque adeſt, diem facit, & nox quaſi per accidens ex abſentia eius ſequitur. Et vtraque ſignificatio propria eſt, licet ex circumſtantia literæ ſit determinanda: ſic ergo de vſu eiuſdem vocis in alijs ſignificationibus cenſendum eſt.

Altera ſolutio.

E L E N C H V S

CAPITVM LIBRI SECVNDI.

Cap. I. *AN lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.*

II. *Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.*

III. *Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.*

IV. *Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecundo die facta.*

V. *Quódnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.*

VI. *Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.*

VII. *Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.*

VIII. *Quomodo ſol, & luna cæteriq; planetæ, & ſtellæ quarto die productæ fuerint.*

IX. *Quomodo per ſolos motus proprios cælorum ſufficienter explicentur omnia quæ hoc die facta narrantur.*

X. *De brutorum creatione, quinto & ſexto die facta.*

XI. *Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundemque diem benedixerit.*

LIBER

LIBER SECVNDVS.

DE SINGVLORVM SEX DIERVM OPERIBVS, ET SEPTIMI DIEI REQVIE.

1. *Notatio 1. de duplici genere corporum, ſimplicium ſcil. & miſtorum, & quo ordine de eis agendum.*

DVo in primis notanda ſunt. Primum eſt inter corpora vniuerſi quædam eſſe ſimplicia, & alia miſta. Priora ſunt cœli, & elementa, ex quibus, vt Philoſophi cenſent, vniuerſum primariò, & quaſi eſſentialiter componitur, quia primarius ordo vniuerſi ſecundum hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum eſt vniuerſum actu & in ſe, & per propriam creationem. Miſta verò ex elementis conſtant, & in ſimplicibus corporib. virtute continentur, & iuxta participationẽ illorum in vniuerſo collocantur, ideoq; ad conſtitutionem vniuerſi ſecundariò pertinere dicuntur. Quod quidem ſecundum ordinẽ ſituum, qui ad vnitatem vniuerſi inter corpora, ex quibus conſtat, præcipuè conſideratur: non ſecundum ordinem perfectionis accipiendum eſt, nam in hac miſta corpora regulariter, ſeu ex genere ſuo ſuperant ſimplicia. Vnde etiã fit, vt licet corpora ſimplicia productionis, ſeu executionis ordine fuerint priora, nihilominus ordine intentionis priora ſint miſta, nam ad illorum generationem, & conſeruationem ſimplicia ordinata ſunt, & omnia tandem propter hominem, qui ſupremum gradum inter miſta continet, facta ſunt. In præſenti autem materia de his corporibus ſecundum ordinem executionis tractamus, & ideo in præcedenti libro dictum eſt de creatione vniuerſi prout ex ſimplicibus corporibus conſtat, in hoc verò de alijs operibus, quæ ad productionem, & conſeruationem miſtorum à creatore vniuerſi in eius exordio facta ſunt, dicendum ſupereſt. Quia verò hæc opera non ſimul, ſed per ſucceſsionem ſex dierum à Deo ſunt facta, ideo ſigillatim etiam, & per ſingulos dies à nobis ſunt explicanda.

2. *Notatio 2. triplicis operis, creationis, diſtinctionis, & ornatus, ex D.Th.*

Secundò aduertere oportet, in productione vniuerſi tria opera diſtingui à Theologis, ſcilicet creationis, formationis, ſeu diſtinctionis, & ornatus. Hanc operum diuiſionem tradit D.Th. 1.p.q. 65. in princ. & latiùs explicat q.70.a.1. Habetq; fundamentum in verbis Scripturæ, nã Gen.1. de opere creationis dicitur: *In principio creauit Deus*, &c. Et de opere diſtinctionis: *Diuiſit lucem à tenebris*, &; *Diuidat aquas ab aquis*, & iterum, *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in locum vnum & appareat arida*. Quæ verba opus cuiuſdam diſtinctionis ſignificant. De opere verò ornatus intelligit D.Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento cæli*. Expreſsiùs verò in initio cap. ſecundi, fit mentio ornatus in verbis illis: *igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*. Adeoque inter opera diſtinctionis, & ornatus, D.Thomas diſtinguit, vt tribus primis diebus opus diſtinctionis, alijs verò tribus vltimis opus ornatus attribuat; vt ex initijs q.67. & 70. manifeſtum eſt. Si quis tamen conſideret Scripturæ verba etiã in opere quartæ diei,

Expenditur prædicta triplicitas.

diſtinctionem indicat, cùm dicit, *Et diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos*. Et è conuerſo etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba ſignificari poteſt, *fiat lux*. Sicut in quarta ſignificari dicitur per illa verba, *fiant luminaria*. eſt enim eadem ratio. Idemque eſt de illis verbis ſecundæ diei, *fiat firmamentum*, & de illis tertiæ diei, *Germinet terra herbam virentem*, &c. Nam ſi productio animalium quinta & ſexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aeris: cur productio vegetabilium facta tertia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quòd enim animalia localiter moueatur, & ex ea parte vel maior, vel notior ſit eorum ornatus: non impedit quominus etiam vegetabilia ornẽt terram, pulchriorem, & delectabiliorem illam reddendo, etiamſi in illa fixa ſint, & quieſcant. Præterquam quòd etiam vegetabilia ſuum proprium motum habẽt; quo ſecundum augmentum, & diminutionem locum etiam aliquo modo mutant, & varios colores induunt, quæ varietas, & ad ornatum pertinet, & illum ſatis manifeſtat. Accedit, quòd illa duo, ſcilicet, diſtinctio, & ornatus vix poſſunt opere ſeiungi. Nam diſtinctio (vt D.Thomas dicit) fit formando, & perficiendo, quod informe erat, & ideo etiam è conuerſo ornatus non fit ſine aliqua diſtinctione inter ea, quæ ad ornatum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturæ, *fiat & diuidat* quæ ſimul coniunguntur. Idemque colligi poteſt ex verbis citatis in principio cap.2. vbi ſolus ornatus additur perfectioni, id eſt, creationi cæli, & terræ. Et ita etiam Magiſt. in 2.diſt.12. in principio, & cap. penultimo & vltimo nihil diſtinguere videtur inter opus diſtinctionis, & ornatus. Vnde dicere poſſumus, illa duo non tam re, quàm ratione, ſeu habitudine diſtingui, nam ornatus dicitur per habitudinẽ ad rem quæ formatur ſeu perficitur: diſtinctio verò eſt quaſi relatio conſequens per habitudinem ad alia. Vnde licet fortaſſe per quãdam accommodationem ornatus tribùs vltimis diebus, & diſtinctio tribus prioribus attribuatur, quia in eis magis relucet: nihilominus, quia in re ipſa aliquid diſtinctionis, & ornatus in ſingulis diebus apparet, ideo ſingulorum dierum opera explicãdo, ſimul & indiuiſè de his duobus operibus dicemus.

Quo tandem modo admittenda ſint quæ de triplici opere ſcripſit D.Th.

CAPVT I.

An lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.

1. *Prima diei opus lucis productio.*

PRimi diei opus ferè vnicum fuit lucis productio, illis verbis ſignificata, *Dixit autem Deus fiat lux, & facta eſt lux*, qua ex parte opus hoc ad ornatum mundi pertinet, vt iam tetigi, & ſtatim ampliùs ex re ipſa, & ex Patribus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuiſſe ferè vnicum, & non ſimpliciter eſſe vnicum, quia ſtatim additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, quod ad opus diſtinctionis pertinet: tamen, quia hæc diuiſio non aliter facta eſt, quàm producendo lucem, ideo ſolùm fuit quaſi quid conſe-

conſequens ad illam, & ideo vtrunque pro eodem opere computamus. Circa illa autem verba, quibus hæc actio Dei deſcribitur, ſcilicet *dixit, fiat, & factum eſt*, multa ab expoſitoribus Geneſis tractantur, quę nobis neceſſaria non ſunt. Satis enim certum eſt, illis verbis non ſignificari aliquod ſenſibile Dei verbum, quod dixerit, *fiat*, quia nec tunc erant creaturæ, quæ ſenſibile verbum audire poſſent, vt ibi Baſilius adnotauit, nec ſenſibile verbum productioni lucis natura ſua inſeruiebat, neque oportebat tunc illud tanquam inſtrumentū ad lucem creandam miraculoſe ſumere. Ait autem Theodoret. quæ. 9. in Gen. potuiſſe Deum vti voce ſenſibili propter inuiſibiles virtutes, vt efficaciam diuini imperij agnoſcerent. Sed profecto Angeli, vt ait Auguſt. libr. 11. de Ciuit. cap. 29. non addiſcunt per ſenſibilia verba, ſed per intelligentiam, vel reuelationem mere ſpiritualem. Vnde melius ibidem ait illo verbo ſolum ſignificari diuinum imperium internum ſpirituale, quo efficaciter *vocat ea, quæ non ſunt tanquam ea, quæ ſunt.* An vero ille actus imperij immediatè ſit actus intellectus, vt verbum, *dixit* indicat, vel ſit actus voluntatis, iuxta illud Pſalm. 113. & 134. *Omnia quæcunque voluit fecit.* Et an effectio ad extra ſit immediatè ab hoc imperio, vel à potentia exequente, iuxta illud Sap. 11. *Subeſt tibi cum volueris poſſe*, quæſtiones ſunt generales, & alibi tractatæ.

Verbum Fiat initio Geneſis, quid importet.

Quæſtiones variæ aliò remiſſæ.

2\. Tota ergo difficultas huius operis eſt in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ ſcilicet, vel quid fuerit, nam ſi hoc declaretur, qualis etiā fuerit diuiſio lucis à tenebris, facile intelligetur. Duo autem ſunt præcipue tractanda, primum in hoc cap. an lux illa ſpiritualis fuerit, vel materialis, ſecundum in ſequenti quænam fuerit in quocunque ordine conſtituatur. Circa primum eſt celebris ſententia Auguſt. aſſerentis lucem illam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam. Ita docet lib. 11. de Ciuit. cap. 7. & 9. vbi cum aliqua dubitatione loquitur: alijs vero locis idem conſtanter affirmat, vt videre licet lib. 1. Gen. ad liter. cap. 3. & 9. vſque ad finem, & libr. 4. à cap. 21. vſque ad 28. maximè vero in Imperfect. cap. 5. & idem habet libr. 22. contr. Fauſt. cap. 10. & lib. 1. contr. aduerſarium legis & Prophetarum, cap. 10. 11. ac 12. Fundamentum Auguſt. in ſumma eſt, quia Scriptura poteſt de ſpirituali luce propriè, & ſine metaphora intelligi, quia lux ſpiritualis verior, & certior eſt quam materialis, vt dicit in dicto cap. 5. Imperfecti: ergo ſine metaphora poſſunt illa verba de luce ſpiritua li intelligi. Ergo ita ſunt intelligenda. Hanc conſequentiam probat dupliciter, primo in dicto loco de Ciuit. quia Angeli creati ſunt intra illos ſex dies quia ſunt creaturæ Dei, & non ſunt facti ante illos ſex dies, quia initium creandi fuit illorum dierū principium, neque poſt illos ſex dies, imo nec poſt quartum diem, quando facta ſunt aſtra, quia tunc Angeli iam laudabant Deum Iob 38. Neque etiam ſub operibus ſecundi & tertij diei continentur, vt conſtat ex verbis Geneſ. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem ſignificantur. Secundo idem probat in alijs locis, quia explicari non poteſt, quæ lux materialis tunc creari potuerit. Quia ſol cum ſua luce creatus fuit quarto die: ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari poteſt. Præſertim, quia ſi lux illa materialis fuit, etiam diuiſio inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi: nulla autem alia lux fuit cauſa diuiſionis inter diem & tenebras, niſi lux Solis: ergo non poteſt opus huius diei de illa luce, vel diuiſione materiali intelligi. Et hanc Auguſtin. ſententiam maximè defendit Rupertus l. 1. in Gen. cap. 10. Quia addit coniecturam, quia ſi lux illa fuiſſet materialis, & alia à luce Solis tribus tantum diebus duraſſet, nam creato ſole quarto die euanuiſſet. Hoc autem nec docet, nec eſt conſentaneum intentioni Moyſis, qui effectionem mundi permanentis & ſtabilis deſcribere voluit. Eandem ſententiam ſequutus eſt Eucherius lib. 1. in Gen. ca. 2. Citantur etiam pro hac ſententia Iſidorus de ſummo bono c. 10. Beda in Exaëm. & ſuper Gen. & Gloſſæ ibidem, & Magiſt. D. Thom. & alij Scholaſtici. Veruntamen hi omnes non adhærent huic ſententiæ, ſed illam tolerant, aliam non excludendo.

Vide in præcedenti parte de Deo, tract. 1. l. 3. c. 9. & diſp. 30. Metaph. ſect. 17. n. 37.

Auguſtini ſententia quod lux illa fuerit ſpiritualis.

Eius fundamentum.

Ruperti coniectura pro eadem ſententia.

Eſt autem obſcurum apud Auguſtinum, quæ fuerit ſpiritualis lux, quæ illo die, & per illa verba fuit facta, an ſcilicet ipſa ſubſtantia Angelorum cum ſuo lumine naturali, & intellectuali, eiuſque creatio: an vero fuerit ſanctorum Angelorum glorificatio. Nam in multis locis ſentit Auguſtinus, Angelos creatos fuiſſe in primo inſtanti creationis mundi, & comprehenſos à Moyſe ſub nomine cæli in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, vt in ſuperioribus retuli ex lib. 9. Confeſſ. c. 9. & 16. & in Imperfect. Gen. cap. 3. & lib. 1. Geneſis ad liter. cap. 9. & lib. 4. cap. 32. Ergo creatio Angelorum quoad ſubſtantiam & proprietates naturales eius, non poteſt ad opus primi diei pertinere, ſiue iſti dies ſint naturales, ſiue intellectuales, vt Aug. vult, quia opera illorum debent eſſe diſtincta tam inter ſe, quam à creatione mundi, prout in primo inſtanti facta eſt. Quapropter probabilius videtur, cum Auguſtinus dicit, lucem hanc primo die factam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam, hoc intellexiſſe de illuminatione ſupernaturali facta in ſanctis Angelis per infuſionem luminis gloriæ & viſionis beatæ, quam in ingreſſu beatitudinis acceperunt. Atque ita cum dicit nomine cœli ſignificari Angelos, loqui de Angelis quoad naturam, ſeu de creatione illorum: cum vero dicit ſignificari nomine lucis, loqui de Angelis quoad gloriam: vt aperte ſignificat dicto lib. 11. de Ciuit. ca. 7. dicens, *Aut lucis nomine ſignificata eſt ſancta Ciuitas in ſanctis angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus, quæ ſurſum eſt Hieruſalem*, &c. Et ita etiam accipiendum eſt quod in cap. 9. ait, Angelos in narratione Geneſis comprehenſos eſſe *vel nomine cœli, vel potius nomine lucis.* Et hoc confirmat quod eiſdem locis ait, illud mane primi diei fuiſſe cognitionem matutinam Angelorum, quæ in viſione beata conſiſtit, vt ſupra oſtenſum eſt. Deniq; idem conuincitur, nam diuiſionem lucis à tenebris primo die factā exponit Auguſtinus de diuiſione inter bonos, & malos angelos, vt ex eiſdem locis conſtat: ergo nomine lucis non potuit angelicam naturam ſignificare, nam in illa non ſunt ſeparati boni à malis angelis, & ideo ſegregatio inter illos non eſt in primo inſtanti creationis facta, quanuis probabile ſit in primo die factam fuiſſe, vt in ſuperiori tractatu diſputatum eſt.

3\. *Quid videatur intellexiſſe Auguſt. per ſpiritualem lucem primo die factam.*

Nihilominus dicēdum eſt, aliquam lucem ſenſibilem, & materialem factam eſſe in opere primi diei, & ad literam ſignificari per illa verba, *fiat lux*, &c. Hæc eſt communis opinio Baſilij, Ambroſij, Chryſoſtomi homil. 3. & aliorum Patrum, & Doctorum, quos ſtatim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes Patres, qui negant angelos comprehenſos eſſe à Moyſe in 1. cap. Geneſis, manifeſtè ſupponunt, non fuiſſe ſignificatos ad literam nomine lucis, ac proinde lucem illam ſenſibilem fuiſſe. Sunt autem illi Patres Athanaſius, Chryſoſt. Baſil. Epiph. Hieron. Cyrill. & Theodoret. citati ſuperiori lib. 6. Præterea ſententiam hanc amplectitur Eccleſia in Hymn. Dominic. ad Veſper. dicens.

3\. *Vera aſſertio.*

Probatur 1. authoritate Patrū Baſ. Ambr & cæterorum, itemque Eccleſia.

Lucis Creator optime,
Lucem dierum proferens
Primordiis lucis nouæ
Mundi parans originem.

Vbi

Probatur 2. ratione. Vbi apertè de hac luce ſenſibili loquitur. Ratione item probatur hæc ſententia ex dictis in vlt. cap. præcedentis libri, vbi oſtẽdimus hos ſex dies, in quibus ornatus eſt mundus, ex his materialibus, & ſenſibilibus, ac naturalibus, quibus vtimur, fuiſſe, ſed hi dies conficiuntur ex luce viſibili, ſeu ex præſentia, & abſentia eius: ergo talis fuit ille primus dies, in quo facta eſt lux: ergo lux illa ſenſibilis, & materialis fuit: nam ex præſentia, & abſentia eius factus eſt. *Altera ratio.* Secundò, quia verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, quæ proxime ante opus primi diei ponuntur, de tenebris materialibus ad literam intelliguntur, vt ſuprà probatum eſt, & patet manifeſtè ex ſubiecto illarum tenebrarum, quod verbis illis, *ſuper faciem abyſſi*, indicatur: nam *abyſſus* aquarum profunditatem ſignificat, vt ex omnium ſententia ſuprà dictum eſt, & denotant ſequentia verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*: facies autem abyſsi dicitur extrema pars, vel ſuperficies aëris, vel aquæ: ergo abyſſus illa erat ſubiectum illarum tenebrarum: fuit ergo ſubiectum materiale: ergo & tenebræ materiales erant, ſed lux facta eſt illo primo die ad depellendas tenebras: ergo lux etiam ſenſibilis, & materialis fuit, & ita intelligenda ſunt illa verba, *Et diuiſit lucem à tenebris*, nam de eiſdem tenebris in vtroque loco ſermo eſt.

5. *Confir. primo.* Confirmatur ex ratione quã ſancti Patres reddunt, ob quam Deus à creatione lucis ornatum vniuerſi mundi ſenſibilis inchoauit, nimirum quia lux eſt quaſi vniuerſale ornamentum cœlorum, & elementorum, & vniuerſarum rerum ſenſibilium, quia in tenebris decor & pulchritudo rerum cerni non poteſt. Vnde in lib. 4. Eſdræ cap. 6. dicitur, *Et erat tunc ſpiritus & tenebræ circumferebantur, & ſilentium. ſonus vocis, hominis nondum erat abs te, tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum.* Et hac ratione maxime vtuntur Baſil. & Beda *in Exaemer.* & Damaſc. lib. 2. de Fide cap. 7. & Hugo de ſancto Victore lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 8. & ſequentib. *Confir. ſecundo.* Accedit, quòd cùm decreuiſſet Deus non ſimul, ſed certo dierum numero mundum componere, & ornare propter rationes, quas in fine præcedentis lib. tetigimus, & alias quæ in theſauris diuinæ ſapientiæ latent, & ab initio illorum dierum duratio totius mundi computanda eſſet, neceſſarium fuit, vt lux ſenſibilis, quæ fundamentum eſt, & quaſi formalis cauſa ſimul cum motu ſuo diem conſtituens, ſtatim in primo die crearetur: ergo lux, quæ tunc creata dicitur, materialis, & ſenſibilis fuit. *Confirm. tertio.* Vltimò confirmari hoc poteſt illa generali regula, qua in ſuperioribus ſæpe vſi ſumus, quia verba Scripturę quo ad fieri poſsit in proprietate ſunt accipienda, præſertim in hiſtorica narratione: ſed lux in ſignificatione maximè propria & vſitata hanc ſenſibilem lucem ſignificat: ergo de hac intelligenda ſunt verba Moyſis. *Proximam confirmationem non labefactat Auguſtinus.* Neque ſatisfacit reſponſio, quam Auguſtinus in ſuo fundamento indicat, quod etiam de ſpirituali lumine lux proprie dicitur, nam licèt hoc verum ſit ſecundum quandam ſignificationẽ, altiorem quidem ex parte rei ſignificatæ, nihilominus abſolutè illa eſt ſecundaria ſignificatio ex ſapientum vſu deriuata, ſpectata primæua illius nominis impoſitione. Nam, vt D. Thomas 1. p. q. 67. art. 1. notauit, hæc vox *lux* primò impoſita eſt, ad ſignificandum id, quod facit manifeſtationem in ſenſu viſus, poſteà verò extenſa eſt ad ſignificãdam ſpiritualem lucem. Et ideo inquit *ibidem* D. Thomas, vocem illam ſpectatam ſecundùm ſuam primam impoſitionem metaphoricè ad ſpiritualia transferri, ſicut etiam dixit Ambroſ. lib. 2. de Fide, in principio. Quòd ergo in dicto loco Geneſis ſumenda ſit illa vox in proprietate primæ ſignificationis ſuæ, ratio facta oſtendit, quia Moyſes expreſsè deſcribere voluit ornatũ huius mundi viſibilis. Iuuant etiam omnes aliæ circunſtantiæ, vt eſt illa de tenebris quam ponderauimus, item quòd illa verba, *dies, nox, mane*, & *veſpere*, non niſi per metaphoram ad ſpiritualia transferuntur ergo in illo loco nõ niſi ſenſibiliter ſumuntur: ergo eodem modo intelligenda eſt lux, quæ illius diei & noctis, &c. initium, & origo fuit.

Atque hinc reſponſum eſt ad fundamentũ Auguſtini, nam licèt aliquãdo illa vox proprie ſignificet ſpiritualem lucem, in ſecundaria quadam ſignificatione minus vſitata, nihilominus nunquam ſolet ita accipi, niſi ex materia vel circunſtantijs locutionis vſus vocis in tali ſignificatione indicetur. 6. *Ad fundam. Auguſtini in num. 2. multiplex reſponſio.* Et ideo non poteſt illa ſignificatio conuenienter ad narrationem Moyſis accommodari, vt declaratum eſt. Et ampliùs conſtabit conſideranti, Moyſem rudem populum voluiſſe inſtruere, & docere ordinem creationis mundi, ideoque etiam fuiſſe vſum verbis in ſignificatione magis vſitata, & quæ omnibus ſtatim occurrit: hoc autem modo lux propriè ſignificat lucem ſenſibilẽ. Ideoque ſecundùm ſubiectam materiam ſimpliciter negari poſſet antecedens, quod Auguſtinus aſſumit. Veruntamen illo dato negamus etiam conſequentiam, nam licèt illa vox plura habeat ſignificata etiam propria, nihilominus ipſa hiſtoria, & aliæ circunſtantiæ totius ſermonis oſtendunt ſenſibilem lucem eſſe ibi ad literam ſignificatam. Ad primam autem Auguſtini probationẽ, primò defendi facilè poſſet, quòd licèt Angeli fuerint creati intra illos ſex dies, nihilominus eorum creatio non fuerit in narratione Moyſis comprehenſa, quia potuit narrare viſibilia tantùm opera, non inuiſibilia, vt multi Patres ſenſerunt. Deinde dici poteſt, creationem Angelorum narratã eſſe à Moyſe in primis verbis, quibus creatio ſola, non opera ornatus, narrata eſt. Glorificatio autem Angelorum nec narrata eſt in cæteris operibus ſex dierum, nec nobis reuelatum eſt, quando inceperit, vel an intra illos ſex dies facta fuerit, quanuis probabiliter id coniectemus. Ad ſecundam verò probationem reſpondemus in primis, licèt difficile nobis ſit explicare, quę fuerit illa lux, non propterea eſſe relinquendum proprium, & planum Scripturæ ſenſum. Deinde dicimus difficultatem illam non eſſe inſuperabilem, quomodo autem expedienda ſit partim in ſequenti cap. partim explicando opus quarti diei docebimus. Et inde etiam patebit reſponſio ad Ruperti coniecturam: *Ad Ruperti coniecturam ibid.* monſtrabimus enim, quomodo lux primo die facta vltra illos tres dies durare potuerit, & vſque nunc etiam fieri non deſijt. Et ita etiam conſtat, quid dicendum ſit ad alteram partẽ doctrinæ Auguſtini dicentis, Angelos quoad creationem comprehenſos eſſe nomine cœli, quoad glorificationẽ verò nomine lucis. Nam ſicut primum eſt verum, non excludendo ab illis verbis creationem proprij, & materialis cœli, ita etiam ſecundum admitti poſſet, non excludendo productionem ſenſibilis lucis. Vt ſenſit Beda in expoſit. Gen. c. 1. Et eodem modo dixit Hugo de ſancto Victore ſuprà cap. 10. in primo die, quando in materiali mundo lux ſenſibilis fiebat, in mundo ſpirituali factam eſſe intelligibilem lucem, quæ eſt myſtica quædam interpretatio, & pulchra coniectatio, tamen ſatis perſuaderi non poteſt.

CAPVT II.

Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.

Conueniunt omnes, qui lucẽ illam ſenſibilem eſſe affirmant, fuiſſe formam illã eiuſdem rationis cum hac luce, quã experimur, ſaltem quoad hoc, quod erat eſſentia quædam aëris, tenebras 1.

depellens, vt dicit Baſil. in 5. cap. Iſaiæ, ſeu quę corporum colores, & pulchritudinem manifeſtabat. Quia verò in quarto die dicitur Deus feciſſe magna luminaria in cœlo, obſcurum, & difficile ab omnibus iudicatum eſt, quænam fuerit illa prima lux, explicare. Quia ex altero loco manifeſtè colligi videtur, non fuiſſe lucem alicuius aſtri cæleſtis, nec etiam Solis, qui poſtea factus dicitur: quæ ergo, vel cuius corporis eſſe poterit illa lux. Aliunde verò videtur ex ſuperius dictis ſequi, hanc lucem, non aliã, quàm Solis eſſe potuiſſe. Nam diximus omnia corpora cœleſtia in primo inſtanti fuiſſe creata: ergo etiam cœlum Solis: ergo & ipſe Sol, nam eſt pars illius cœli, quod integrum creari debuit, nec potuit aliter ſine miraculo non neceſſariò creari. Item quia proprium opus creationis ſubſtantiarum corporalium in illo momento cõſummatum eſt, ſol autem ſecundùm naturam ſuam non fit ex materia præiacente, ſed ex nihilo per propriam creationem. Nec ſpatiũ illud, quod globus Solis in ſuo cœlo replet, potuit eſſe aliquo tempore vacuum, aut ſola materia informi, aut alio corpore repletum, ex quo poſtea ſol generaretur: ergo ſubſtantia Solis primo die creata fuit. Vnde fieri videtur conſequens, etiam lucem eius fuiſſe tunc factam, quia vel eſt forma eius, vt Nazian. infrà citãdus loquitur, vel eſt proprietas cõnaturalis, ita intrinſeca Soli, vt abſque illa ſine magno miraculo creari non potuerit: ergo lux cõcreata eſt corporibus in primo inſtanti: quomodo ergo poſtea facta eſſe dicitur?

Arguitur lucẽ primo die creatam non fuiſſe alicuius aſtri, vel etiam Solis.

Arguitur fuiſſe 1.

Secundo.

2\. *Notatio 1. de natura lucis.*

Propter has difficultates Doctores in plures, & diſſentientes ſententias diuiſi ſunt. Prius verò quàm illas referam, nonnulla de luce præmittere oportet, primum eſt, lucem in abſtracto ſumptã, ſeu conceptam non eſſe rem ſubſiſtentẽ, nec ſubſtantialem formam, ſed qualitatem accidentalẽ, realem, & materialem. Ita docuit D. Thomas 1. p. q. 67. art. 2. & 3. & traditur à Philoſoph. in 2. de Anima, quod hic ſupponendum potius eſt, quam probandum, tum quia non inquirimus ex profeſſo naturam lucis, ſed tantùm opus primæ productionis eius explicamus: tum etiam, quia ſubſtantia, vel ſubſtantialis forma non eſt per ſe ſenſibilis ſicut eſt lux: tum etiam quia lumen, quod vel eſt eiuſdem naturæ cum luce, vel eſt proxima participatio eius, accidens eſt, quod in aëre generatur, & corrumpitur: ergo etiam lux eſt accidens quoddam, & conſequenter qualitas, quia in nullo alio prædicamento collocari poteſt. Addimus verò eſſe qualitatem realem, quia licèt ab aliquibus vocetur intentionalis, ad diſtinguendum illã à qualitatibus elementaribus, quia eſt purior, & excellentior illis: nihilominus vera forma realis eſt, cũ & ſit per ſe ſenſibilis, & plurium alterationũ principium eſſe poſſit. Denique materialem eſſe dicimus: quia & eſt in ſubiecto materiali, & ab eo pendet in ſuo eſſe, & in eo extenſionem quantitatis habet. Scio Baſilium vocaſſe lucem primo die creatam immaterialem, & Nazian. incorpoream, in quo autem ſenſu loquuti fuerint, infra dicam.

3\. *Notatio 2. de diuiſione lucis.*

Deinde ſuppono, lucem diuidi poſſe in naturalem, & glorioſam: naturalis eſt, quam in his corporibus naturalibus videmus, glorioſam autem vocamus, quæ in ſanctorum reſurgentium corporibus futura eſt, de qua an ſit alterius ordinis à naturali luce, ſeu in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, vel qualis futura ſit, ad præſentem locum non ſpectat: ſolùm ergo ſupponimus, quod omnibus in confeſſo eſt, lucem primi diei naturalis ordinis fuiſſe, nam ad naturæ ornamentum pertinuit, & ad diſtinguendum naturalem diem, & noctem, creata eſt. Deinde aduerto, Philoſophos accurate diſtinguere inter lucem, & lumen: nam lucem vocant, quæ per ſe, & quaſi ab intrinſeco coniuncta

Notatio 3. de diſtinctione lucis à lumine.

eſt alicui ſubſtantiæ, & quaſi fons eſt, & principium luminis, lumen autem vocant ſplendorem, ſeu qualitatem ſimilem luci, ab illa defluentem, & corpori, in quo ineſt intrinſecus aduenientem, de quibus qualitatibus luce, & lumine, an ſpecie eſſentiali differant, vel tantum in illis accidentalibus conditionibus, phyſica quæſtio eſt, quæ ad præſens non refert. Nam quod attinet ad verba Geneſis, non exiſtimo nomen lucis in eo rigore eſſe in allegatis verbis accipiendum, nam vbi vulgata habet, *fiat lux*, Septuaginta habent, nomen φῶς, quod lumen ſignificat, vnde notát ibi Eugub. & Aſcanius in Gloſſa magna, illam diſtinctionem lucis, & luminis in Scriptura non ſeruari. Deniq; aduerto lucem, in dicto rigore philoſophico ſumptam diſtingui poſſe ex corporibus, quibus connaturaliter ineſt: ſic enim alia eſt lux Solis, alia ignis, alia aliquarum gemmarum, vel quorundam etiam animalium: lumina verò diſtingui poſſunt, vel ex cauſis efficientibus, vt diſtingui ſolet lumen Solis, vel candelæ, vel ex ſubiectis, vt lumen lunæ, ſtellarũ vel aeris, in quibus diſtinctionibus omnibus, vt ſæpe monui, non ſpectamus rigoroſum gradum diſtinctionis inter hæc membra, quod Philoſophorum eſt, latiuſque ſcribimus in tractatũ ſequenti de anima lib. 3. cap. 14. ſed tantùm vſum omnium, & propriam ſignificationem obſeruamus, vt opiniones Doctorum, & noſtra reſolutio facilius intelligantur.

Notatio 4. vnde lux & vnde lumen ſubdiſtinguitqueant

Eſt igitur prima opinio, quæ dicit lucem illam fuiſſe quidem in ſubſtantia, & entitate eandem lucem, quam nunc ſol habet, non tamen fuiſſe tũc factam in ipſo ſole, neque inhærentem illi tanquã ſubiecto, quia huius opinionis auctores ſupponunt ſolem non fuiſſe tunc factum quoad ſubſtãtiam, ſed quarto die. Quomodo autem, aut in quo ſubiecto facta fuerit lux illa, varijs modis exponitur. Primus eſt, lucem illam factam eſſe extra omne ſubiectum, & per ſe exiſtentem. Ita ſentit Baſil. homil. 2. Hexaemeron, circa finem, & latiùs homil. 6. circa princip. dicens, prius eſſe productam ipſam naturam lucis, & poſtea eſſe corpus Solis productum, *vt primogenitæ luci vehiculum eſſet*, & ideo primam illam *lucem ſinceram, & immaterialem* vocat. Non quia non eſſet forma corporalis, ſeu quãta, & apta corpori in eſſe, ſed quia non erat corpori immerſa, ſed ſeparata. Eiuſdem ſententiæ fuit Gregor. Nazianz. Orat. 43. in nouam Dominicam, vbi lumen illud dicit á principio non fuiſſe ſolare, *ſed incorporeum* inquit, & *Solis expers*, id eſt, à ſole, & ab omni corpore ſeparatum, *ſed poſtea* inquit, *ad orbem terrarum illuſtrandam Soli traditum eſt.* Neque ignorauit Nazianz. id non potuiſſe ſine miraculo fieri, imò propter miraculi magnitudinem factũ eſſe cenſet. *Nam cum in alijs rebus* (inquit) *materiam prius conderet, ac deinde eam forma conueſtiret, vt maioris cuiuſdam miraculi ſpecimen ederet, formam materia priorem protulit, ac poſtea materiam induxit, lumen enim forma Solis eſt*, vtique ſenſibilis. Et eandem ſententiã indicat Anaſtaſius Sinaita lib. 4. Hexaemeron, & Athanaſ. q. 83. ad Antiochum, in dictum locum Gen. quatenus dicunt lucem primo die factam, in quarto fuiſſe in ſole poſitam, vel inter ſydera diſtributam, quod etiam ſentit Theodor. in verba illa Pſalm. 48. *Laudate eum Sol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.* Et in eodem ſenſu dicit q. 14. in Gen. Deum creaſſe lucem *prout illi libuit*, & poſtea illam pro arbitrio ſuo diſtribuendo, luminaria parua, & magna condidiſſe. Et plura ſimilia pro hac ſententia ex Patribus refert Aſcan. in Gloſſa magna.

4\. *1. Opinio negans lucẽ factã in ſole à principio.*

1 Modus exponendi hãc opinionem quod lux illa producta fuerit extra ſubiectum.

Veruntamen, vt ſæpe ex doctrina Auguſt. diximus, in prima rerum conditione non ſunt facilè credenda magna, & inuſitata miracula, quia tunc Deus creaturam condebat, & ideo conſentaneum fuit

5\. *Non placet dictus modus primo.*

fuit ſapientię ipſius connaturali modo vnamquãque rem condere. Nam miracula ad ſupernaturalem ordinem ſpectant, & non ſolent à Deo fieri, niſi in fidei confirmationem, ſeu exercitium, & ideo nulla tunc erat opporturnitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale fuiſſet, lucẽ ſeparatam creari, & conſeruari. Deinde ſupponit illa ſententia corpus ſolis quoad ſubſtantiam ſuam non fuiſſe factum, quando fiebat lux, cuius contrarium argumento facto ſufficienter exiſtimo conuinci, niſi etiam negamus creationem omnium cœlorum quoad eorum ſubſtantiam ſimul, & in principio factam fuiſſe. Quod ſi ſol tunc iam erat, incredibile profectò eſt, lucem ſeiunctam à ſole creatam fuiſſe, cùm ſit proprietas illi connaturalis. Et aliæ etiam difficultates in hac ſententia occurrunt, quæ alijs communes ſunt, eaſque ſtatim notabimus.

…tecando.

6. *Alter exponendi modus quòd lux fuerit in ſubiecto à ſole diſtincto.*

Eſt ergo ſecundus dicendi modus, lucem fuiſſe creatam in alio corpore à ſole diſtincto, quod alij nubem lucidiſsimam, alij ignem, alij confusè ſplẽdidiſsimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de S. Victore l. 1. de Sacram. p. 1. c. 9. & 10. ait enim, fuiſſe aliquod *lucidum corpus, vicem ſoli gerens.* Et rationem inquirens c. 11. cur Deus non ſtatim fecerit ſolem, reſpondet, fortaſsis tunc non fuiſſe mundum dignum plena luce, aliquam tamẽ accepiſſe, *vt videret* (inquit) *exire ad ordinem, & diſpoſitionem.* Sic etiam Petr. Comeſtor, Lyran. & Abul. vocant nubem lucidam. Ex Scholaſticis eod. modo loquuntur Alenſ. 2. p. q. 46. memb. 5. a. 1. Vbi vocat corpus lucidum formatum ex præiacenti materia: & citat Bedam dicentem fuiſſe nubem lucidam, quod etiam habet Bonau. in 2. d. 13. art. 1. q. 1. cum Magiſtro ibi. Alij verò lucem illam vocant ignem ſplendentem, & emicantem. Ita loquitur Greg. Nyſſ. lib. de hiſtor. ſex dier. & quidem obſcuriſsimè. Item Damaſc. l. 2. de fide c. 7. & Hermes apud Cyrill. l. 2. cont. Iulian. & videntur quidem aliquando Patres loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo ſenſu ſententia illa probabilis non eſt, tum quia elementum ignis in principio cum cęteris creatum eſt; tum etiam quia purum elemẽtum ignis licet in ſe lucidum ſit, parum, vel nihil illuminat, cùm tamen ad illuminandum orbem corpus lucidiſsimum, & ad emittendum lumen denſiſsimum neceſſarium fuerit: tum etiam, quia ſi lux ignis ſufficiens tunc fuiſſet ad orbẽ illuminãdum, & diem, ac noctem diuidendam, ſemper id feciſſet, & ad illud minus ſuperuacaneus ſol fuiſſet. Vt ergo illa opinio tolerabilior ſit, credibile eſt hos Patres nomine ignis intellexiſſe corpus quoddam ex materia elementari formatum, ſplendidiſſimum, & ad lucendum efficaciſsimum. Auctores itaq; huius ſententiæ præcipuè voluerunt vitare illud miraculum de luce ſeparata, & ſubſiſtente in prima productione ſua, quod præcedens opinio introducebat. Quia verò cum illa conueniunt in alio puncto, quòd ſol quoad ſubſtantiã ſuam non fuerit vſq; ad quartum diem creatus, conſequẽter cogitarũt aliud corpus quod eius lucis ſubiectum fuerit. Non potuerunt autem conſequenter dicere tale corpus cæleſte fuiſſe, nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerũt fuiſſe nouum corpus ex præiacente materia diuina virtute formatum, & ad lucẽ ſuſtentandam accommodatũ.

7. *Quid de ſubiecto illo lucis factum ſit.*

Inquirunt autem conſequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die, & creato iam ſole, factum fuerit: nam ex hac interrogatione præcipua difficultas huius opinionis conſurgit, vt ex D. Th. 1. p. q. 67. ar. 4. ad 2. colligitur. Vnde variè ad illam reſpondent Doctores prædicti, quidam dicunt nubem illam quarto die fuiſſe corruptam, ſeu in præiacentem materiam conuerſam, qui cõſequenter dicere debuerũt lucem primo die creatam in quarto extinctam, ſeu deſtructã eſſe, quia, corrupto ſubiecto, accidens illi inhærens conſequenter deſtruitur. Neq; hoc admirãdum eſſe putant, quia illa lux vicaria fuit luci ſolis: & ideo, creato ſole cũ ſua luce alia neceſſaria non fuit. Hoc autem alijs videtur incredibile propter argumentum cap. pręced. ex Ruperto tactum, quod his verbis ipſe proponit lib. 1. in Gen. c. 10. *Vide vtrùm condignum ſit tantæ maieſtati, vt cæterorum dierum opera ſtaterit in ſæculum, & in ſæculũ ſæculi, præceptumq; poneret illis, quod non præteribit: opus autem primæ lucis tale faceret, quod mutato conſilio poſt exiguum triduum funditùs extingueret.*

1. Reſponſio ad proximã interrogationem.

Cõtra illam arguitur ex Ruperto.

At vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij ſubſtantiam, quidem illius nubis quarto die fuiſſe diſſolutam: lucem verò, quæ in illa erat, in ſole fuiſſe incluſam, illique inhærentem vſque hodie permanere. Nam de ſubſtantia illa non reputant inconueniens, vt citò tranſierit, quia non fuit in opere primi diei præcipuè intenta, ſed tantùm vt eſſet vehiculum lucis. At lux ipſa, quæ principaliter intenta fuit, debuit eſſe permanens, & cum cæteris rebus creatis perdurare. Veruntamen hæc reſponſio plura multiplicat miracula, & non ſatisfacit difficultati. Vnum miraculum eſt, quòd corrupto ſubiecto non corrumpatur accidens illi inhærens. Aliud eſt, quòd idem accidens tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, quod in eo caſu maius fuiſſet, quia ſol non fuit factus ex materia illius nubis, ſed ex nihilo creatus fuit. Item cùm lux ſolis ſit proprietas naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat ſine miraculo fieri, vt lux iam facta ab extrinſeco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non ſatisfacit, qui dixerit, diuinæ omnipotentiæ omnia hæc fuiſſe poſsibilia. *Nũc enim* (vt dixit Aug. 2. Gen. ad lit. c. 1.) *quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum ſecundum ſcripturas eius, nos conuenit quærere, non quid in eis vel ex eis ad miraculũ potẽtiæ ſuæ velit operari.* Et præterea non caret incommodo aſſerere, produxiſſe Deum ſubſtantiam illius nubis, (quæ non poterat non eſſe perfectiſsima, cùm fuerit tantæ lucis capax,) vt illam poſt breue tempus in nihilum redigeret, vel ſaltem ſua ſola virtute corrumperet. A quo enim alio potuiſſet tunc illa ſubſtantia deſtrui. Nam quod quidã aiunt, nubem illam fuiſſe radijs ſolis diſſolutã, veriſimile non eſt; nam ſi luce ſibi inhærente, quoad illuminandum mundum ſufficiebat, optimè conſeruabatur, cur ſolaribus radijs diſſoluta fuiſſet.

8. *2. Reſponſio.*

Non ſatisfacit.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam ſimul cum ſole permanſiſſe, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum eſt. Vnus eſt, vt fuerit incluſa in cœlo ſolari, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus eſt: quòd manſerit nubes illa per ſe ſeparata, non tamen videatur propter excellentiam lucis Solis, & conſequenter, vt ſimul cum ſole vniformiter moueatur, ne poſt occaſum Solis diſcerni, aut cognoſci poſsit. Sed neuter modus veriſimilis eſt. Non quidem prior, quia corpus illud non poteſt ſine magno, & perpetuo miraculo eſſe in eodem loco adæquato Solis ſimul penetratiuè cum illo. Neque etiam fingi poteſt, quod intra locum illum ſolare corpus vltra propriæ naturæ exigentiam condenſatum fuerit, vt minus ſpatium occupando, alteri corpori lucido locum præberet: eſt enim hoc non ſolum ſuperfluum, ſed etiam valde imperfectum. Cur enim DEVS naturalem Solis diſpoſitionem mutaret, & in præternaturali ſtatu perpetuò illum conſeruaret. Vel ſi quis dicat, illam Solis denſitatem, quam nũc habet, eſſe illico naturalem, cur DEVS non creaſſet ſolem tantæ magnitudinis, vt in eadem diſpoſitione quoad denſitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum poſſet replere? Nullus enim

3. Reſponſio dupliciter excogitata.

Reijcitur prior.

prudens negabit, hoc Deum facere potuiſſe, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuiſſe, vel longè perfectius eſſe, quòd totum illud corpus, quo locus ille repletur, ſit vnum integrum, perfectum, ac ſingulare, & illi loco adæquatum, quàm quod fuerit ex duobus corporibus diuerſarum naturarum aggregatum. Præterquam, quòd illa nubes fuit naturæ elementaris, incredibile eſt, permanere nunc in loco cœleſti, & ſupra tres inferiores cœlos, Soli quaſi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia cœleſti, erit quidam paruus Sol, ex quo, & ex alio Sole quarto die facto integer prout nunc eſt, coagmentatus ſit, quod quidem cogitare, vt compoſitum ex duobus corporibus diſtinctis, & non continuis, vaniſsimum eſt. Dicere autem illum paruum Solem primo die factum, quarto die creuiſſe in Solem magnum: & contra naturam cœleſtis corporis eſt, & contra fundamentum illius ſententiæ, quòd ſubſtantia Solis quarto die facta fuerit, nam Scriptura non dicit, Deum augmentaſſe Solem, vel feciſſe partem eius quarto die, ſed abſolutè feciſſe luminaria magna, &c.

Reijcitur poſterior.

Alium item modum fingentem nubeculam illam lucidam extra ſolem permanentem, & ita illi coniunctam, vt diſcerni non poſſit, refert Auguſt. lib.1. Geneſ. ad liter. c.10. & tacitè reijcit tanquam rem ſuperfluam, & ſine fundamēto dictam. Quod etiam ſenſit Damaſcen. lib.2. de fide c.7. Nam cùm ipſe ſentiat, lucem primo die factam, in Sole & ſtellis poſitam fuiſſe, ſubiungit, *Ne quæ verò primigeniam lucem luminaribus iſtis ſummus ille rerum opifex idcirco impoſuit, quòd alterius luminis penuria laboraret, ſed ne lux illa iners, ac ſuperuacanea maneret.* Denique minùs credibile eſt, Deum feciſſe corpus illud propter ſolum vſum trium dierum, & poſtea ſine vllo vſu illum conſeruaſſe, per tot ſecula, & motum etiam eius vniformiter cum ſole, vel ſub ſole conſeruaſſe, ſolùm ne diſcerni poſſet ſine alia vtilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc eſt, quàm quòd poſt primos tres dies ſtatim fuerit diſſolutum, quia nec per ſe ad pulchritudinem, vel integritatem vniuerſi pertinebat, nec vſui iam erat. Neq; etiam dici poteſt, corpus illud non durare ſine fructu, quia coniunctum Soli fortior fit illuminatio, quàm ſi à ſole tantùm fieret. Hoc enim eſt contra perfectionem, & ſufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus ſolem, vt luminare maius, quod præeſſet diei: ergo fecit illum ad tale munus ſufficiens, & cum efficacitate neceſſaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius ſtatum & regimen ſufficiens, ac conueniens fuit.

9. Ex his ergo concludimus, nullum conuenientem exitum habere potuiſſe poſt triduum nubem illam, ac proinde credendum non eſſe à Deo fuiſſe in orbem terrarum introductam, cùm in illo non eſſet permanſura, nec ex ea aliquid nobilius illa eſſet generandum. Quia ex illa non potuit generari ſol, quia non eſt factus ex materia corruptibili, vt iam ſupra diximus.

4. Reſponſio Pererij.

Propter quod alij tandem fatentur illam non fuiſſe nubem ex materia elemētari, ſed fuiſſe globum quendam cœleſti materia conſtantem, & perpetuò durabilem, & ex eo fuiſſe poſtea factum ſolem, non per ſubſtantialem mutationem, ſed per materiæ condenſationem, & figurationem, & lucis acceſsionem. Ita ferè Pererius.

Impugnatur

Sed non videntur hæc ſatis conſequenter dici, maximè cum ipſe tanquam vnum ex præcipuis huius materiæ fundamentis illam regulam Auguſtini ſupponat, quòd in naturæ inſtitutione non ſunt introducenda miracula, præſertim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio eſt de quocunque opere præternaturali, nam ſuo modo miraculoſum dici poteſt. At verò condenſatio corporis, ſeu materiæ cœleſtis omnino præternaturalis tali corpori eſt: ergo hæc etiam condenſatio non eſt ponenda in illo corpore lucido facto primo die, ſi fuit cæleſte, nam quoad ſubſtantiam fuit ipſe ſol, quoniam vel forma illius corporis poſtulat in materia ſua tantam denſitatem, quantam nunc habet ſol vt ſit connaturali modo: & ſic corpus illud fuiſſet à principio ſine connaturali diſpoſitione factum, quod eſt contra perfectionem diuini operis, nam erit monſtroſum, niſi dicatur eſſe miraculoſum, aut propter ſolam obedientialem potentiam non fuiſſe violentum. Vel è contrario, ſi corpus illud in ſua naturali diſpoſitione creatum fuit, condenſatio poſtea ſubſequuta fuit violenta & præternaturalis. Neque enim dici poteſt, illam formam eſſe indifferentem ad hanc, vel illam condenſationem, cùm omnis forma certam diſpoſitionem in ſua materia connaturaliter poſtulet, quæ diſpoſitio in corpore incorruptibili eſſe debet naturaliter immutabilis.

Vrgetur amplius ex varijs incommodis.

Magiſque vrget hæc ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius denſitatis, vel raritatis corpus illud fuerit: cur ergo fingitur fuiſſe rarius, quàm ſit Sol, cùm vtriuſque ſubſtantia eadem fuerit? Item cur cogitatur maioris magnitudinis, & extenſionis, quàm ſit globus Solis, vt condenſari oportuerit, vt locus Solis illud capere poſſet? Item cur ſupponitur fuiſſe alterius figuræ, quàm Sol, vt noua figuratione indiguerit, cum de hoc Scriptura nihil dicat, nec ſine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante fieri potuerit? Ac denique vnde conſtat, lucem factam primo die non fuiſſe tam intenſam, quanta eſt lux Solis, vt fuerit neceſſaria poſtea lucis acceſſio, quod (vt ſtatim dicam) Soli etiam præternaturale fuiſſet. Denique iſta ſententia ſupponit corpus Solis quoad ſubſtantiam ſuam priùs eſſe factum extra locum, quem nunc occupat in ſuo orbe, & poſt tres dies fuiſſe ibi incluſum, quod valde præternaturale eſt, & habet difficultates in principio tactas: & ideo non eſt facile credendum, cùm Scriptura non cogat. Tota etiam hæc opinio ſupponit, vel orbem Solis non fuiſſe in principio creatum, cuius contrarium docuimus, vel fuiſſe creatum ſine globo Solis, quod monſtroſum iudicamus. Propter has ergo difficultates hunc ſecundum dicendi modum non amplectimur.

3. Exponendi modus quòd lux paulo poſt ſolem fuerit producta in ipſo ſole.

Tertius modus dicendi eſt, lucem illam fuiſſe tandem cum luce Solis, & non fuiſſe ab omni corpore ſeparatam, neque alteri corpori, quàm ſolari inhæſiſſe, ſed in ipſomet ſole fuiſſe factam. Ita tamen, vt priùs ſubſtantia Solis fuerit creata, vtique in primo inſtanti creationis cæli, & terræ, poſt aliquod verò tempus factam eſſe lucem in ipſomet corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis eſt, quia non eſt reuelatum: quòd verò aliquod fuerit, probat hæc ſententia ex verbis illis, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi* ad quas tenebras depellendas, vel à die diuidendas, facta eſt lux: ergo, ſi ſubſtantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebræ, profectò præceſsit tempore ſine luce, nam tenebræ tempore præceſſerunt lucem, vt in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad literam Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imò in omni proprietate, & rigore illis cohæret. Supereſt verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei naſcitur, quam nos obijcere non poſſumus, quia inferiùs à nobis diſſoluenda eſt cap. 8. 10

Eius fundamentum.

Excluditur prædictus modus.

Nihilominus tamen huic ſententiæ non adhæremus, quia ſemper in illo principio perſiſtimus, quòd Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monſtroſo, aut miraculoſo modo. Solem autem carere luce monſtruoſum eſt, ac præter- 11

præternaturale, & ſine magno miraculo fieri non poterat: ergo veriſimile non eſt ita fuiſſe creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino ſuadet credere, lucem ſolis eſſe intrinſecam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter reſultantem, non minus enim ſol eſt per ſe lucidus (vtique per ſe ſecundò) quàm ignis ſit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale eſſet, ac miraculoſum: ergo etiam creare ſolem ſine luce, præternaturale & miraculoſum fuiſſet.

Quorũdam moderatio pro ſuſtinẽdo tertio illo modo.

Vnde aliqui, prædictam ſententiam moderantes, dicunt, non fuiſſe creatum ſolem ſine omni luce, ſed cum minori, quam ad illuminandum mundum erat neceſſaria, & hoc augmẽtum recepiſſe, cùm dictum eſt, *fiat lux*. Veruntamen hæc moderatio nõ ſoluit difficultatem ſumptam ex ratione naturali, & minus propriè verba exponit, quia non dictum eſt, *creſcat lux* ſed, *fiat lux*. Quòd ſi hæc verborum extenſio permittatur, vt fortaſſe permitti poſſet, ſi aliud non obſtaret, alio faciliori modo verba illa poterunt exponi, vt infrà videbimus.

Impugnatur

Probatur igitur prior pars, quia non lux remiſſa, ſed tota, quam nunc Sol habet, eſt proprietas naturalis eius: non eſt enim maior ratio de vno gradu, quàm de alio: ergo creare ſolem cum minori luce, ſeu remiſſa, etiam fuiſſet opus imperfectum, & præternaturale. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta ſunt, creaſſe Angelos cum omni perfectione ſibi connaturaliter debita, & hominem creaſſe, non ſolum cum perfectione debita naturæ, ſed etiam cum omni perfectione dicente, & conueniente illi ſtatui, & operi manuum eius. Ergo cum proportione idem de elementis, & de corporibus cœleſtibus cogitandum eſt, ſaltem quoad intrinſecas, & connaturaliter debitas proprietates: cur ergo aliter de ſole iudicabimus?

Euaſio proximæ impugnationis.

Dicet aliquis opera D E I non eſſe ratione naturali tam exactè metienda, potuit enim propter altiorem finem creare ſolem ſua luce carentem, etiamſi hoc præter naturam fuerit, vt vel per hoc intelligerent homines in ſole nihil eſſe diuinitatis, neq; à ſe aliquid virtutis habere, ſed ſub dominio Dei eſſe, à quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit.

Remouetur.

Reſpondetur, nos minimè negare, id Deum facere potuiſſe, neque etiam inuenire potuiſſe rationes ad id faciendum, ſi facere voluiſſet. Dicemus tamen, id nõ eſſe credendum, niſi reuelatum eſſe probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum inſtitutione eſſe accommodatum. Neq; ad illum finem inſtruendi homines erat miraculum illud neceſſarium, tum quia ſatis oſtenditur, nihil diuinitatis eſſe in ſole ex eo, quòd creatus à Deo eſt: tum etiam, quia miraculum illud hominibus conſtare non poterat, niſi per diuinam reuelationem, & fidẽ: ideoq; nihil cõducere poterat ad perſuadẽdum, ſolem non habere à ſe, ſed à Deo lucem ſuam & perfectionem.

4. Exponẽdi modus tripartitus.

12 Eſt ergo 4. ſententia, quæ in primis dicit, lucem factã primo die verbis illis, *fiat lux*, nõ fuiſſe lucem alicuius corporis illuminãtis, quæ, vt ſup. notaui, in quadã rigoroſa proprietate lux dicitur: atq; ita neq; fuiſſe lucẽ ſolis, i. ſoli inhærentem, neq; etiam lucem ignis, neq; verò alterius corporis in quo tãquam in fonte fuerit. Sed fuiſſe lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuiſſe illud lumen à ſole productum, qui nondum erat, licet fuerit eiuſdẽ rationis cũ lumine, quod nũc ſol efficit in aëre, quia poteſt eſſe idem effectus, licet nõ ſit ab eadẽ cauſa. Vnde concludit hæc ſententia, lumẽ illud factum eſſe immediatè à ſolo Deo ſine interuẽtu cauſæ ꝓximæ creatæ.

Prima partis fundamentum.

Fundamentũ huius ſentẽtiæ quoad primam partem eſt, quia ſupponit ſolem eſſe factum quarto die, non antea: vnde infert ẽt lucem Solis non eſſe factam ante quartum diem, quia non per ſe fit, ſed comproducitur cum ſole. Ergo lux facta primo die non potuit eſſe lux ſolis. Quòd autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, perſuadere poteſt hæc ſententia rationibus à nobis factis contra ſecundum dicendi modum. Quæ poſſunt in hunc modum vrgeri: Nam ſi lux facta illo primo die fuit fons luminis, profectò debuit eſſe eiuſdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non eſt alia potens ita luminare, vt diem efficiat, niſi lux ſolis. Vnde etiam concludi poteſt, illam lucem non minus intenſam, & efficacem fuiſſe, quàm ſit lux ſolis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, & illuſtres fuerunt, quàm cæteri. Ergo illa lux non ſolùm eiuſdem rationis, ſed etiam æqualis fuit luci ſolis. Ergo ſignum fuit factam non fuiſſe ſole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat, niſi præternaturaliter, & cum magno miraculo, neque in corpore cœleſti, quod non eſſet, vel eiuſdem rationis cum ſole, vel ſaltem æqualis perfectionis. Huiuſmodi autem eſſe non potuit, alioqui aliud corpus ſolis poſtea neceſſarium non fuiſſet.

Secunda partis probatio.

Et ex hac prima parte infertur ſecunda, tum 13.
quia inter lucem, & lumen non datur aliud genus viſibilis lucis: ergo ſi illa non fuit lux quaſi in fonte, ſaltem debuit eſſe lumen ſenſibile corporis illuminati: tum etiam, quia neceſſe eſt exponere illa verba, *fiat lux* in aliquo ſenſu proprio, ſignificare autem cum proprietate poteſt illa vox *lux* tam lucem, quàm lumen, ſecundum vſum Scripturæ, & maximè ſecundum proprietatem Hebraicam, vt ſupra dixi: neque aliam propriam ſignificationem habere poteſt, vt ex vſu, & conſenſu omnium manifeſtum eſt: ergo ſi illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, neceſſarium eſt, vt ſaltem fuerit lumen corporis illuminati. Et conſequenter etiam fuiſſe eiuſdem rationis cum lumine præſentium dierum, quod mediante ſole in aëre fit, quia Moyſes vniuocè (vt ita dicam) ad homines loquutus eſt, de diurno lumine omnibus conſpicuo. Item quia tres primi dies eiuſdem rationis fuerunt cum tribus vltimis, & cum cæteris, qui poſtea facti ſunt: quia non eſt veriſimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere poteſt ad cogitandam diuerſitatem ſpecificam inter illa lumina, quia ex ſola cauſa efficiente non colligitur: præſertim ſi verum eſt, ſolum Deum fuiſſe immediatam cauſam illius lucis, ſeu luminis trium priorum dierum, quia Deus ſolus poteſt ſua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante ſole, vel alijs cauſis ſecundis facere ſolet: vt eſt in Theologia per ſe notum.

Tertia partis probatio.

Et hinc probatur tertia pars illius ſententiæ, 14
quia Deus per ſe fuit ſufficiens cauſa illius lucis, & tunc nulla propinquior interuenit: ergo ſolus Deus fuit immediatè illius luminis cauſa. Minor patet ex dictis, quia tunc non adfuit ſol, neq; aliud corpus lucidum ſupplens vicem eius. Et confirmatur, nam hoc eſt conſentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit, facere. Vnde ſicut ſolus Deus dixit, ita ſolus Deus fecit. Hanc ſententiam excogitaſſe videtur Burgenſis in Gen. & placuit Molinæ tract. de opere ſex dierum diſp. 7. Vnde Eugub. libro 7. de Peren. philoſoph. cap. 8. & Dion. Carthuſ. in 1. cap. Geneſ.

Interrogationi ſatisfit.

Sed fortè quis interroget, quomodo Deus diſcreuerit lucem à tenebris, vel fecerit naturalem diem conſtantem ex mane, & veſpere. Quia ſi Deus ipſe fuit immediata cauſa luminis, totum mundum æque illuminaret, cùm non ſit maior ratio affirmandi, illuminaſſe potius hanc partem, quàm illam, vel hoc hemiſphærium potius, quàm alterum, & eadem ratio-

ratione æqualiter conſeruaret illud, neque vlla cauſa ſucceſsionis diei, ac noctis aſsignari poſſet. Facile tamen ad hoc reſpondent, Deum non eſſe naturale agens, ſed liberum, & ideo libertate ſua potuiſſe prius vnum hæmiſpherium illuminare, quam aliud, neque huius arbitrij aliam rationem neceſſariam eſſe præter libertatem Dei, quia omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuę: veriſimile autem eſt, illuminaſſe prius hoc noſtrum hæmiſpherium, in quo primum hominem ſua etiam voluntate creaturus erat. Et ſimili modo diuiſit diem, & noctem, non per motum localem alicuius corporis illuminantis, ſed per ſucceſsiuam emiſsionem luminis, & ſuſpēſionem influxus eius in varijs partibus aëris, & orbis, cum eodem modo, & vniformitate, qua ſol ipſe, ſi adeſſet, & moueretur, id faceret.

15. *Hæc expoſitio placet aliqualiter, diſplicet tamen primo in fundamento ſuæ 1. partis.*

Hæc ſententia quoad primam, & ſecundam partem mihi placet quantum ad expoſitionem verborum Geneſis de luce primo die facta. Tria vero in illa diſplicent, primum eſt fundamentum primæ partis eius, nimirum, lucem factam illis verbis, *fiat lux*, non fuiſſe lucem Solis, eo quod ſol non eſſet, quando Deus dixit, *fiat lux*: nam probatum eſt à nobis in ſuperioribus, cælum à principio cum orbe ſuo creatum eſſe, & conſequenter probatum eſt, à principio etiam habuiſſe totam lucem ſuam vt neceſsitate naturali à forma ſua dimanantem. Vnde nos potius illam partem probamus, quia lux Solis facta iam erat, quando Deus dixit, *fiat lux*: ergo non potuit fieri per illa eadem verba, ſeu per actionem illis ſignificatam. Probatur conſequentia, quia productio lucis diſtincta actio fuit à creatione cæli, & terræ facta in primo inſtanti per quam lucidum ſolem factum eſſe ſupponimus: ergo non fuit factus, nec luce intrinſeca ornatus, per alteram actionē, qua facta eſt lux. Quia non potuit bis fieri, præſertim cum ſupponamus hanc productionem lucis eſſe tempore poſteriorem creatione mundi, vt in ſuperioribus probatum eſt, & iterum ſtatim dicetur. Quocirca ſi aliquando graues auctores dicunt, lucem factā per verba illa, *fiat lux*, fuiſſe ipſam lucem Solis: non videtur intelligendum de luce intrinſeca, & inhærente Soli, ſed de irradiatione, ſeu illuminatione Solis, ita vt perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac dicere, ſol mundum illuminet.

Senſus non incongruus verborum fiat lux.

Aliorum ſenſus alius.

Aliqui vero dicunt, etiam poſſe intelligi de ipſa luce Solis intrinſeca, non quidem quoad totam ſubſtantiam eius, ſed quoad formationem ipſius. Dicunt enim prius cum ſole in ipſo factam eſſe informem, poſtea vero eſſe formatam, & perfectam eſſe informem, poſtea vero eſſet formatam, & perfectam. Veruntamen ſi hoc intelligatur de formatione per intenſionem aliquam & additionem intrinſece factam illi luci, non poſſumus cōſequenter loquendo in eam deſcendere ſententiam, quia, vt ſupra dixi, in proprietate intrinſeca eadem eſt ratio de toto, & de parte, ſeu de gradu perfecto, quia tota lux ſolis ſecundum omnes gradus ſuo ęquali neceſsitate Solis formam conſequitur, vt ſupra dixi, & iterum in opere quarti diei dicam. Si vero illa formatio lucis Solis, intelligatur ſecundum quandam extrinſecam perfectionem ſolum, quam cenſetur habere ſol vniuerſo orbi ſe communicando propter quandam maiorem ſimilitudinem ad Deum, quam in eo ſtatu habet: & conſequenter etiam intelligatur ſecundum cōditionem intrinſecam ad hanc vniuerſalem illuminationem requiſitam: ſic verum eſt, lucem Solis prius aliquo modo informem fuiſſe, poſtea vero creuiſſe non in ſe, ſed in diffuſione ſua, & ad hoc recepiſſe diurnum motum primi mobilis, & ita fuiſſe accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus eſt Dionyſ. Areopagit. cap. quarto, de diuinis nominibus 1. part. non longè à principio, vbi prius laudat lucem Solis, & in ea dicit eſſe expreſſam diuinæ bonitatis imaginem quatenus ex ſe omnia illuminat, & penetrat ſua magnitudine, & efficacitate, & totius labentis temporis eſt menſura, & adiungit. *Ipſe eſt enim ea lux, (etſi tunc erat informis, quod & diuinus Moyſes ait,) quæ primam diſtinxit, & diffiniuit dierum noſtrorum trinitatem.* Vbi in primis manifeſta eſt ſententia Dionyſij, lucem, quæ illuminando diſtinxit illos tres dies, nō fuiſſe, niſi lucem Solis: & cum dicat prius fuiſſe informem, ſupponit, quoad ſubſtantiam prius fuiſſe, ac proinde ſolum accidentaliter fuiſſe informem. Et ita exponit Diuus Thomas q. 67. articulo quarto ad ſecundum. Addit vero, lucem illam Solis fuiſſe informem, quia *tantum habebat virtutem illuminatiuam in communi, poſtea vero fuiſſe formatam, quia data eſt ei ſpecialis virtus ad particulares effectus.* Quæ ſententia Diui Thomæ referri poteſt ad totam lucem primi diei comparatam ad productionem luminariam factam quarto die, & in hoc ſenſu ibi tractabitur: vel poteſt referri ad lucem in principio concreatam cum ſubſtantia Solis, comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, *fiat lux*, & ſic, vt verum habeat, exponenda eſt iuxta ea, quæ diximus: quia nulla maior, vel ſpecialior virtus illuminandi, vel agendi data eſt pręexiſtenti luci Solis per illa verba, *fiat lux*, pręter illam quam ex motu primi mobilis accipere potuit quæ extenſiua potius, quam intenſiua dici poteſt, ſeu ſecundum conditionem neceſſariam ad vniuerſalem illuminationem, non in ipſo principio per ſe illuminandi, vt iam declaratum & probatum eſt.

Qua ex parte non ſit admittendus iſte ſenſus.

Qua ſit admittendus.

D. Thomæ verba ſuper Dionyſium exponuntur.

16. *Concluditur intentum præcedentis numeri explananturq; magis verba* fiat lux, &c.

Ex quibus omnibus concludimus, in primo die poſt totum opus creationis factum in primo inſtanti, quod fuit primum inſtans extrinſecum illius diei, nullam lucem quoad ſubſtantiam, vel intrinſecam entitatem ſuam denuò factam eſſe præter lumen factum in alijs corporibus à ſole illuminatis. Vnde ſiquis verba illa Geneſis: *Dixitque Deus fiat lux; & facta eſt lux, & vidit Deus lucem, quod eſſet bona*, velit referre ad ipſum ſolem, & intrinſecam lucem eius, poteſt illa per recapitulationem exponere. Vt enim Moyſes exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo ſenſibili à principio creato, reſumit, & in particulari declarat, lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipſi etiam valde placuit, & deinde adiungit, *& diuiſit lucem à tenebris*, quod ſpecialiter illo die factum eſt mediante motu, & illuminatione Solis. Si vero eadem verba, *fiat lux*, intelligantur de productione lucis quo ad ſubſtantiam eius, non ſunt intelligenda de luce, quæ eſt in ſole, ſed de illuminatione orbis, quæ etiam dici poteſt lux Solis, quia à ſole eſt, & hæc expoſitio mihi magis probatur, quia magis proprie declarat verbum *fiat*, retenta etiam propria ſignificatione vocis *lux*. Vnde cum additur, *& factum eſt ita*, non ſolum ſignificatur, lucem Solis in ſe factam eſſe, ſed etiam mundum illuminari cœpiſſe. Et ſimiliter cum additur, *Et vidit Deus, quod eſſet bona*, non ſolum ſignificatur, Deum Solis lucē approbaſſe, ſed etiam illi maximè placuiſſe, quod mūdum illuminaret. Vnde quod additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, non explicat nouum opus: ſed modum eiuſdem operis ſeu illuminationis declarat, quia non ita facta eſt, vt ſimul totum orbem occuparet, ſed viciſsitudine quadam lucis, & tenebrarum. In qua tota expoſitione nihil violentum, nihilve improprium apparet, & alioqui ſine miraculis aut præternaturalibus effectibus, primum initium ornatus, & diſtinctionis rerum vniuerſi ad ipſius pulchritudinem, & conſeruationem in primis neceſſariam, optime deſcribitur: ergo merito hæc expoſitio alijs præfertur.

Hinc ſecundo diſplicet nobis ſententia Burgenſis 17.

genſis

Diſplicet ſecundo dicta 4. expoſitio quoad aliã partem de productione luminis à ſolo Deo.

geñſis in eo, quod tertio loco dicit, lumen tunc factum in aëre, vel alijs corporibus, à ſolo Deo ſine interuentu Solis fuiſſe productum. Tum quia in hac parte repugnat illa ſententia Dionyſio, quem in hoc & D. Thomas, & multi alij ſunt ſequuti: tum etiam, quia illa ſententia ſupponit, non ſolum non fuiſſe creatum ſolem, vel lucem eius per illa verba, *fiat lux* verum etiam, neque antea extitiſſe, vel quoad ſubſtantiam, vel ſaltem quoad lucem ſuam, cuius contrarium docuimus, & in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa ſententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, *fiat lux*, quia ibi verbum *fiat*, iuxta expoſitionem, quam ſequimur, non ſignificat productionem ex nihilo, ſed eductionem formæ accidentalis ex præexiſtente ſubiecto, quæ per cauſam ſecundam fieri poteſt. Vnde cum talis cauſa tunc non deeſſet, per illam fieri debuit. Quia vero facta eſt, iubente Deo, & volente, & ordinem vniuerſi diſponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate ſcripſit Moyſes, dixiſſe Deum, *fiat lux*. Sicut etiam in alijs operibus ſequentium dierum videbimus, multa feciſſe Deum cooperantib aliquo modo, vel Angelis vel alijs cauſis ſecundis, & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori ſimpliciter tribui.

18.

Diſplicet tertio in explicatione diuiſi.nis lucis à tenebris. Circa quod vide Bedam in Exaemer. & Perei. in ea Verba, diuiſit lucem *& D Thom. q.70. a 2.*

Tertiò diſplicet dicta ſententia in eo, quod aſſerit, diuiſionem diei, & noctis non eſſe factam illis tribus diebus per motum localem cœli, ſed per ſubtractionem, & exhibitionem diuini influxus. Quam ſententiam alio modo prius tradiderat Damaſcenus libro ſecundo, capite ſeptimo, & ante illum Baſilius homil. 1. in Geneſ. vbi dicit, tunc noctem viciſsim ſucceſsiſſe diei, *non quidem ſecundum notionem Solis ſed primigenia illa luce ſummum ſplẽdorem diffundente, ſeque rurſum contrahente, idque pro menſura à Deo definita.* Itaque quod præcedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Baſilius etiam luci creatæ ad illuminandum, quã tunc factam eſſe ſupponit. Vnde nouum miraculum adiungit Baſilius, & ideo eius ſententia difficilior creditu eſt, vt notauit Auguſtinus ſuppreſſo Baſilij nomine libro primo Geneſeos ad literam capite vndecimo, & 16. Accedit, quod ſi lux illa creata fuit, etiamſi non eſſet in ſole, ſed per ſe ſubſiſtens, non poterat ſucceſsiue illuminare diuerſas partes orbis, niſi ſucceſsiue etiam ad illas applicaretur, & conſequenter ab alijs recederet, quia illuminare non poſſet niſi ad certam diſtantiam: ergo neceſſarium erat illam lucem localiter moueri. Niſi fortaſſe exiſtimauerit Baſil. illam lucem ſimul fuiſſe circunfuſam per totum orbem, ſimulque fuiſſe ſufficienter applicatam vtrique hemiſphærio, ita vt poſſet ſimul vtrunque illuminare, ſi Deus voluiſſet. De facto vero non ita illuminaſſe, ſed ſucceſsiuè per ſubtractionem, vel emiſsionem radiorum, quia Deus ita diſpoſuit. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum ſimul occupantem nullũ habet in Scriptura fundamentum. Fuiſſetq; ſuperflua tanta multitudo, ſeu magnitudo lucis, quandoquidem non erat ſimul totum orbem illuminatura. Deniq; ſucceſsiua illuminatio, & diuiſio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis ſolo motu locali adiuncto facilius, & ſine nouo miraculo fieri potuit: ergo fruſtra tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouũ miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At vero ſi lux illa, quæ diem fecit, & noctem, ſola fuiſſet increata lux, de illa verè diceretur, totam ſimul fuiſſe præſentem toti orbi, & vtrique hemiſphærio eius, ac ſubinde non aliter potuiſſe ſucceſsiue efficere diem, & noctem, niſi ſucceſsiuè ſubtrahendo, vel prębendo influxum ſuum, quod quidem pro ſua libertate ſine nouo miraculo facere potuiſſet: nihilominus tamen modus hic operandi minus naturalis eſt, tum quia Deus operatur per cauſas ſecundas quando non deſunt: oſtendimus a. ibi non defuiſſe: tum etiam, quia qđ Deus ſemel per ſe producit, quãtum eſt ex ſe ſemper illud conſeruat, niſi ex parte ipſarum rerum, vel cauſarum naturalium ſufficiens cauſa corruptionis intercedat: ergo multo melius dicitur, illam ſucceſsionem diei, ac noctis non fuiſſe factam ex ſola libertate diuinæ voluntatis ſuum influxũ dantis, vel auferentis, ſed neceſsitate naturali ortam eſſe ex conditione, & limitatione lucis illuminantis, nam dum ad alias partes mũdi illuminãdas accedit, ab alijs recedit, quas ſubinde illuminare deſinit, vnde viciſsitudo noctis, & diei oritur.

19.

Corollar. ex dictis.

Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuiſſe nõn tantum luminis productionem, ſed etiam diurnum motum Solis, ſeu motum primi mobilis, ad cuius raptum diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D. Thom. q. 70. à. 2. ad 3. & Theologi, ac moderni frequentius, & ex dictis apertè concluditur, quia lux illa facta eſt per illuminationem ſucceſsionum vniuerſi ſecũdum diuerſas partes, ſeu hemiſphæria eius: ſed illa ſucceſsio non potuit habere aliam cauſam propriam, & connaturalem, niſi motum Solis illuminantis: ergo motus ille ſimul cum lumine cœpit, & è conuerſo. Atque ita explicantur facilè omnia verba Geneſis, quibus opus huius diei refertur.

Explicatio verborum Gen. ſpectãtium ad 1. diem.

Nam in primis ponuntur illa verba, *fiat lux*, quæ ſatis iam explicata ſunt, & illorum efficacia per ſequentia oſtenditur, cum dicitur, *& facta eſt lux*: per id vero, quod additur, *& vidit Deus lucem, quod eſſet bona*, non ſolum conuenientia talis operis, & commoditas vniuerſi, quæ in illo cernitur, ſed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nã per hoc, quod dicitur placuiſſe Deo tale opus, eius permanſionem à Deo fuiſſe decretam ſignificatur. Intelligendum autem hoc eſt de permanſione operi accommodata. Diximus n. lucem tunc denuo factam non fuiſſe lucem inhærentem Soli, quę eadem numero ſemper durat, ſed fuiſſe lumen aeri inditum, quod non ita permanet idem in indiuiduo, ſed continua ſucceſsione mutatur, & ideo permanentia illius operis in perſeuerantia illius continuæ ſucceſsionis poſita eſt. Et ita conſequẽter additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, quę diuiſio eodem modo durabilis facta eſt, vt vſque ad finem mundi perſeueret. Reſultat autem illa diuiſio ex circulari motu Solis, qui tunc factus eſt, vt diximus. Cætera denique verba ſatis per ſe clara ſunt, ſolumq; eſt in eis notanda diuerſa ſignificatio nominis diei, nam cum dicitur, *appellauitq; lucẽ diem & tenebras noctem*, nomen diei artificialẽ, quẽ vocant diem, ſignificat: cum vero additur, *& factum eſt veſpere & mane dies vnus*, naturalem diem deſignat, id eſt, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyſes appellauit diem vnum, id eſt, completum, & perfectum, vel phraſi Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, vt omittam alia myſteria quæ expoſitores conſiderant. Et hanc duplicem diei acceptionem notauit Auguſt. lib. 11. Confeſſ. c. 23. & in Imperfect. Gen. c. 7.

20.

Difficultas contra hactenus reſoluta.

Vna ſupereſt circa prædictam reſolutionem difficultas, quia ex ea ſequitur, lucem factam hoc primo die in eodem inſtanti eſſe cœpiſſe, in quo creata ſunt cælum, & terra. Conſequens videtur repugnare Scripturæ: ergo & prædicta reſolutio. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum eſt cælum, creatus etiam fuit ſol cũ ſua luce perfecta, vt nos opinamur, ſed ſol in eodẽ inſtanti, in quo eſt, illuminat corpora ſibi vicina, & capacia lucis: ergo in eodem inſtanti creationis ſuæ illuminauit inferiora elementa diaphana: ſed tale lumen primo productum in aëre fuit opus primi diei, vt expoſuimus: ergo illud in primo inſtanti

inſtanti creationis factum eſt. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo inſtanti ſcriptum eſt, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*: ergo abyſſus non fuit illuminata in illo inſtanti. Dicet fortaſſe aliquis, verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, non intelligi ſecundum realem durationem, ſed ſecundùm quendam naturæ ordinem, & ideo non eſſe contra veritatem illorum verborũ, quòd ſol in eodem inſtanti, in quo fuit creatus, abyſſum illuminauerit. Quia ſenſus verborũ eſt, hunc mũdum inferiorem de ſe eſſe tenebroſum, & ideo feciſſe Deum ſolem, & iuſsiſſe, vt illum illuminaret, quod totum in eodem inſtanti temporis verum eſſe potuit, quia in illo prius natura, ſeu ex ſe aër tenebroſus fuit, & poſterius natura illuminari potuit.

Quorundã enodatio iuxta doctrinã Auguſtini ſupra relatam.

21. *Non ſatisfacit.*

At verò licèt hæc reſponſio in ſententia Auguſt. aſſerentis omnia ſimul eſſe facta, locum habeat, nos illa vti non poſſumus, qui verã ſucceſsionem in illis operibus agnoſcimus, & ita illam ſuprà reiecimus tanquam proprietati verborum minus conſentaneam. Nam verbum illud, *erat*, ſimpliciter poſitum, & toties repetitum, veram exiſtentiam in duratioue reali ſignificat. Deinde ex contextu conſtat, creationem cæli & terræ, & productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, ſignificatam, non fuiſſe ſimul duratione factam, ſed creationẽ realiter, ſeu duratione anteceſsiſſe. Sic enim dicitur, *In principio creauit Deus*, &c. & ſtatim deſcribitur ſtatus, quem mundus inferior habuit in illo inſtanti, cùm dicitur, *terra autem erat inanis, & vacua*, &c. Poſtea v. additur, *& dixit Deus, fiat lux* in quo nouum, & poſterius opus ſignificatur, magiſque declaratur, addendo, *& diuiſit lucem à tenebris*: ergo negari non poteſt, quia in hoc orbe inferiori tenebræ illuminationem eius tempore, vel reali duratione anteceſſerint: ergo lux ſpecialiter facta prima die, non potuit in primo inſtanti creationis fieri. Præſertim, quia illud primum inſtans in rigore ad illum diem non pertinuit, ſed vel fuit initium extrinſecum eius, vel fortaſſe maiori mora anteceſsit. Propter quæ D. Thomas 1. p. q. 74. art. 3. concludit, ſecundùm alios Patres præter Auguſtin. poſt productionem creaturæ fuiſſe aliquod tempus, in quo non erat lux. Verum eſt tamen, illos Sanctos ſupponere, ſolem etiam quoad ſubſtantiam, & lucem ſuam non fuiſſe vſque ad quartum diem creatum: in noſtra autem ſententia, in qua ſupponimus, Solis creationem in prima creaturæ productione factam eſſe, non ita facile explicatur, quòmodo illuminatio Solis potuerit eſſe tempore poſterior creatione eius, & conſequenter quomodo tenebræ lucis creationem tempore præcedere potuerint.

Aliorũ Patrum enodationem affert D. Thomas.

22. *1 Cauſa anteceſsionis tenebrarum ad illuminationem S. lis.*

Variæ igitur cauſæ illarum tenebrarum, quæ tempore præceſſerunt illuminationem Solis, reddi poſſunt. Prima eſt, quòd Deus in illo principio noluerit cum ſole ad illuminandum concurrere, donec dixit, *fiat lux*. Quæ quidem cauſa ſufficientiſsima eſt, & ſine dubio poſsibilis fuit pro Dei libertate. Quòd autem ita factum fuerit cùm pendeat ex voluntate Dei, ſolùm probari poteſt ab effectu reuelato, quia tenebræ præceſſerunt, & non apparet alia cauſa probabilior, ſuppoſita Solis exiſtentia. Hic verò dicẽdi modus in eam difficultatem à nobis ſæpe obiectam incidit, quòd opus miraculoſum, & extraordinarium in prima rerùm creatione ponit, & ad declarandam hiſtoriam Geneſis putat eſſe neceſſarium. Probatur, quia non minus miraculoſum, & ſupernaturale eſſet ſolem in præſentia aëris illum non illuminare, quam ignem in camino Babylonico pueros non exurere, quod præternaturale, & miraculoſum fuit. Poſſet autem reſponderi eſſe quidem hoc præternaturale poſt generalem legem à Deo ſtatutam de concurrendo cum omnibus cauſis ſecundis ad ipſarũm actiones, in primo autem initio creationis mundi nondum fuiſſe hanc legem ſtatutam, quia tunc ſolùm decreuerat rerum creationem, de illarum autem propagatione, vel communicatione nondum diſpoſuerat: & ideo pro tunc ſine proprio miraculo imò conſentaneo ordine, ſecundũ illum rerum ſtatum, prius ſolẽ creaſſe, poſtea verò cum illo ad illuminandum concurriſſe. Accedit, non defuiſſe Philoſophos, qui dixerunt: agentia creata non ſtatim ac eſſe incipiunt, inchoare actionem, præſertim tranſeuntem, intrinſecè & in eodem inſtanti. Iuxta hanc ergo opinionem probabiliter dici poteſt, creaturæ non eſſe debitũ concurſum ad agendum ad extra pro eodem inſtanti, pro quo fit. Quòd ſi hoc eſt probabile, etiã poſt diuturnam mundi conſeruationem, multo quidem magis credibile erit de illo exordio mundi propter præcedentem conſiderationem. Eritq; hoc veriſimilius, ſi tenebræ illæ ſolùm per inſtans temporis productionem lucis præceſſerunt, vt paulo pòſt videbimus. Propter quæ licèt ego ſimpliciter in hac ſententia non quieſcam, nihilominus inter eas, quæ aliquod extraordinarium opus diuinæ potentiæ, vel prouidentiæ admittunt in opere huius diei, hunc dicendi modum faciliorem, minùſque naturæ repugnantem eſſe exiſtimo.

Expenditur hæc cauſa.

Iudiciũ authoris de illa.

23. *2. Cauſa prædicta anteceſſionis.*

Alter modus exponendi hanc difficultatem eſt, ideo præceſsiſſe tenebras, quia ſol non potuit illas expellere, non quia concurſu diuino caruerit, ſed quia aër erat ita denſus, & nebuloſus, vt ſol radijs ſuis illum penetrare non potuerit. Et explicatur hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras totum aërem occupaſſe, ſed *ſuper faciem abyſſi fuiſſe*. Per faciem autem abyſsi ſatis propriè intelligitur ſuperficies conuexa aquæ aëri contigua. Potuit ergo naturaliter contingere, vt ſol ſtatim illuminauerit aërem ſibi propinquiorem, tenuiter tamen, ac remiſsè, propter dictam aëris indiſpoſitionem, & conſequenter contingere potuit, vt actio, ſeu illuminatio, quæ eo remiſsior erat, quo in partibus remotioribus fiebat, prius finiretur, quã totam aëris profunditatem penetraret: ac ſubinde tenebræ ſuper faciem abyſsi relinquerentur, quem dicendi modum attigit Auguſtin. excitando quæſtiones potius, quam definiendo, *lib. 1. Gen. ad liter. c. 11.* Agens enim de opere quarti diei ait, *Quid factus eſt ſol in poteſtatem diei, qui luceret ſuper terram ſi lux illa* (vtique primi diei) *faciendo ſuffecerat? An illa prior regiones ſuperiores à terra longinquas illuſtraret, vt ſentiri non poſſit in terris* &c. Et clarius c. 12. *Niſi fortè molem terrenam, & aquoſam antequam eſſet ab alterutro vtrumque diſcretum quòd tertio die factum ſcribitur, tenebras Deum appellaſſe quis dixerit propter craſsiorem corpulentiam, quam lux penetrare non poterat.*

24. *Patitur tamẽ difficultatem.*

At verò Auguſtinus in his locis non meminit craſsi, aut nebuloſi aëris, ſed tantùm aquæ & terræ. Quæ difficultas eſt ferè vnica in hoc dicendi modo, quia non apparet, vnde aer in ſua creatione, vel denſitatem, aut nebulam, vel craſſas nubes habere potuerit, quia imperfecta naturali diſpoſitione creatus fuit, vt veriſimilius eſt, neque nebula, aut nubes potuerunt tunc à ſole excitari in illo primo inſtanti, vt per ſe notum eſt, neque etiam fingendum eſt, concreatas fuiſſe à Deo cum aëre, quia hoc nec fundamentum habet in Scriptura, nec per ſe eſt veriſimile, cum illa ſint mixta ſaltem imperfecta, quæ non fuerunt cum ſimplicibus concreata in actu, ſed tantum in potentia. Vnde illa magis ad opus ſecundi diei pertinent, vt ibi videbimus. Propter quod addi poſſet imitando Auguſtini verba Solis illuminationem perueniſſe ad elementum aquæ, & magnam partem profunditatis abyſsi occupaſſe. Nihilominus tamen propter

Ei difficultati vt occurram aliqui.

propter magnam aquæ denſitatem, & multitudinem non potuiſſe totam aquarum abyſſum penetrare, atque ita manſiſſe tenebras ſuper faciem abyſsi, ſiue per faciem abyſsi ſuperficiem vltimam aquæ intelligamus, non ſupremam, ſed infimam, ſeu non conuexam, ſed concauam, vtraque enim reſpectu diuerſorum facies dici poteſt: ſiue ſuperficies conuexa terræ facies abyſsi dicatur, quatenus totius abyſsi terminus eſt, ſicut facies rei dicitur, ad quam viſus terminatur. Et ita dicantur tenebræ fuiſſe ſuper faciem abyſsi, quia lux ad terram non perueniebat: propter quod dicitur fuiſſe inuiſibilis. Qui modus dicendi habet fundamentum in Baſil. hom. 2. in Exaëmeron, vbi ſic inquit, *Reſtat ergo, vt intelligamus, aquas ſuper telluris ſuperficiem inundaſſe antequam ad propriam ſtationem, ſortemve humoris ſubſtantia ſegregaretur: atq; ex eo terram tunc inuiſibilem, & inornatam fuiſſe:* & infra, *Erat inuiſibilis terra. Quam ob cauſam quæſo? Quia circumfuſa vndique erat abyſſo. Quid abyſſus ſignificat? copioſam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorſum verſus.*

25. *Contra illos inſtatur.* Veruntamen iuxta hanc ſententiam non facile poteſt ratio reddi, cur poſt aliquam durationem, vel moram ſol dicatur diuiſiſſe lucem à tenebris mundum illuminando potius, quam in primo inſtanti. Nam ſi denſitas & multitudo aquarum fuit cauſa illarum tenebrarum in primo inſtanti creationis, ſimiliter poſt illam moram impedirent, ne illuminatio Solis vſq; ad terram perueniret, quia toto illo primo die eodem modo permanſit abyſſus circundans terram. *Euaſio eorum.* Ad hoc autem reſponderi poſſet, cum Deus dixit, *fiat lux*, vel maiori concurſu confortaſſe Solis actionem, vt vſque ad terram penetraret, vel aquas ipſas qualitate aliqua diſpoſuiſſe, vt facilius illuminari poſſent. Quod Ambr. & alij explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, quæ in profundo maris in ſuperficie terræ occultabantur. *Non tamen ſatisfaciunt.* Sed hæc quamuis impoſsibilia non ſint, nec incredibilia, ſunt tamen incerta, vel noua, ac extraordinaria opera, quæ in Geneſi non narrantur illo die facta. Et præterea non ſatis cõſtat, non potuiſſe ſolem ſua virtute illuminando penetrare vſque ad ſuperficiem terræ, etiamſi elementa aquæ & aëris in ſua puritate exiſtentia, terram circundarent, vnde Baſilius ſupra, in allegata ſententia non omnino perſiſtit: nam iterum quęrens, *Quamobrem pars terræ nulla tunc per aquas viſendam ſe offerebat?* Reſpondet, *Quia lumine carebat aer, obtenebratuſque adhuc erat, qui totam ambibat aquæ naturam.* Vbi ſignificat, lucem Solis penetraturam fuiſſe aquam, ſi aërem illuminaſſet, ac proinde tenebras illas aërem occupaſſe.

26. *3 Cauſa illius anteceſſionis.* Tertius dicendi modus eſſe poteſt, illas tenebras, quæ in principio creationis præceſſerunt, non occupaſſe totam aquam, & aërem in circuitu totius orbis, ſed in illo hemiſphærio, in quo cœpit ſol irradiare, quando dictum eſt, *fiat lux.* Quod hemiſphærium hoc noſtrum fuiſſe creditur, in quo & paradiſus terreſtris cõditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemiſphærio potuerunt eſſe tenebræ per totum aërem & aquã diffuſæ, quia ſol in alio hemiſphærio creatus non poterat propter terræ opacitatem ſuis radijs illuc pertingere. Atque ita illę tenebræ fiebant ex interpoſitione terræ, ſicut nunc fit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per ſucceſsionem motus fiebant, & ideo ſimpliciter tenebræ appellantur. *Obiectio.* Sed obijci poteſt, quia ſi ſol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licet aliam partem tenebroſam relinqueret, non magis tenebræ, quàm lux erant ſuper faciem abyſsi: ergo ſimpliciter dici non potuit, aut debuit tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſsi. Imò in rigore non videtur allata cauſa vera, quandoquidem æqualis pars abyſsi lumine non carebat. Sed reſponderi poteſt ex illo axiomate, quod bonum ex integra cauſa, & malum ex quocunque defectu: *Reſpondetur* quia ergo tenebræ habent rationem mali, ſeu defectus, & imperfectionis, ideo ſimpliciter dici potuerunt tenebræ eſſe ſuper faciem abyſsi, eo quod magnam, & pręcipuam orbis partem occuparent. Nam conſiderari etiam poteſt, Moyſem habuiſſe rationem illius hemiſphęrij, in quo ipſe ſcribebat, & de quo præcipuè loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua myſteria ſalutis humanæ operatus erat, ideoque veluti peculiarem curam, & prouidentiam illius habuiſſe videtur. Denique ſpeciali ratione dici potuit, tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſsi, quia ex vi ſtatus, quem tunc mundus habuit, illæ tenebræ erant quaſi permanentes, & ſtabiles, niſi Deus nouum opus primæ creationi addidiſſet. Vt ſi cogitemus ſolem creatum in alio hemiſphærio in eo ſemper quietum permanſiſſe, verè & propriè poſſemus ſimpliciter dicere, mũdum manſiſſe tenebroſum, & informem quoad vſum luminis, ac ſubinde tenebras eſſe ſuper faciem eius: ita ergo mundus conſideratus in illo exordio, ſecundum illum ſtatum tenebróſus dici poteſt, quia niſi motus Solis eis adderetur, nunquam poſſet totus illuminari, ſed ſemper præcipua ex parte, tenebris oppreſſus iacuiſſet.

Iterum obijci poteſt, quia gratis aſſerimus, ſolem in alio hemiſphærio creatum fuiſſe, cum hoc non ſit ſcriptum, nec vlla ratione oſtendi poſsit. 27. *Altera obiectio.* Imò eo ipſo, quod nos fatemur, hoc hemiſphærium eſſe, in quo creati ſunt homines, credibilius videtur, fuiſſe creatum ſolem in hoc hemiſphęrio, vt primum illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitaturus. Reſpõdemus, in primis neceſſarium fuiſſe, ſolem in primo inſtanti ſuæ creationis in vno hemiſphærio eſſe, & non in alio, *Eius diſſolutio.* cum naturaliter ſimul in vtroque eſſe non poſſet. Cur autem in vno potius, quam in alio factus fuerit, nulla ratio ſufficiens à nobis reddi poteſt, imo forte neque in reipſa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indifferens, ſicut de partibus materiæ, quod hæc ſit facta ſub forma ignis magis, quam ſub forma terræ, alibi dixit Diuus Thomas, idemque eſt, quod hæc pars terræ ſit facta in centro, potius quam circa ſuperficiem terræ: & perinde eſt, quod ſol fuerit in hoc, vel illo hemiſphærio creatus. Neque illa ratio de creatione hominis aliquid ſuadet, quia cum homo non fuerit in illo inſtanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quod ſol in eodem hemiſphærio fieret, in quo homo producendus erat. Addo denique ex ordine, & diſpoſitione vniuerſi, quam Deus reſpectu etiam habito ad creationem hominis in ſuo æterno conſilio prædefinierat, opportunius fuiſſe, vt ſol intrinſecè, vt ita dicam, non fieret in hoc hemiſphærio, ſed ita propinquus illi, vt per motum ſtatim illud illuminare poſſet: nam commodius erat, vt hoc hemiſphærium creationi hominis deſtinatum, ſtatim connaturali, ſeu ordinario modo inciperet illuminari, tum etiam vt dierum, & noctium initium ab hoc hemiſphærio ſumeretur. Quæ omnia ex reſolutione duarum dubitationum, quæ hic inſurgunt, clariora fient.

): (

CAPVT III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.

1. *Dubitatio 1. circa illam 1. opinio apud Bonau.*

PRima dubitatio eſt, quanta mora inter primam rerum creationem, & productionem lucis, prout facta narratur per illa verba, *fiat lux*, interceſſerit. Quam dubitationem tractat Bonauentura in ſecunda quęſtione diſtinctione 13. articulo primo, quæſtion. 2. ad vlt. & duas refert opiniones. Vna eſt, creationem cælorum productionem lucis ordine tantum naturæ, non verò duratione reali præceſsiſſe. Loquitur autem de productione lucis peculiari prout facta ſignificatur per illa verba, *fiat lux*. Vnde quia ipſe exiſtimat, illam lucem fuiſſe nubem lucidam, quæ in eodem inſtanti, in quo facta eſt, cœpit illuminare. Conſequenter ait iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius nubis, & illuminationem orbis ſimul tempore eſſe factas, ac ſubinde nullam moram realis durationis inter primam creationem, & opus primi diei interceſsiſſe. Et hanc opinionem tribuit Hugoni de ſancto Victor. & ipſe Bonauent. problematicè illam ſuſtinet cum alia ſtatim referenda. *Eius fund.* Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt, quia mundus in primo die fuit conditus, in quo etiam facta eſt lux, vt Eccleſia in quodam hymno Dominicæ diei in matutino canit, & ex Scriptura ſumitur, quatenus dicit, mundum ſex diebus fuiſſe factum. Exod. 20. & 31. Ergo creatio mundi in aliquo illorum dierum eſt facta, & non niſi in primo, in quo etiam facta eſt lux: ergo in eodem die fuit vtraque facta: ergo non oportet, diſtantiam temporis inter illas actiones cogitare.

2. *Reijcitur tamen dicta opinio.*

Sed hæc opinio ſuſtineri non poteſt, niſi accedendo ex parte ad ſententiam Auguſtini, nimirum, quod tenebræ, de quibus dicitur, quod erant ſuper faciem abyſsi, nunquam in reipſa fuerint, ſed tantum cogitatione noſtra (vt ita dicam) quia eſſent, ſi corpus illuminans non adeſſet. Quod nobis placere nullo modo poteſt propter rationes ſupra tactas, ob quas omnino verum cẽſeo, quod ſupra dixi, tenebras realiter præceſsiſſe ſaltem in hoc hemiſphærio, prius quam à ſole illuminaretur. Quam ſententiam docet Diuus Thomas 1. p. quæſtion. 66. articul. 1. & in 2. diſtinction. 13. quæſt. 1. artic. 4. vbi dicit eſſe magis conſentaneam Scripturæ, eamque tribuit Baſilio, & Chryſoſtomo, eſtque omnium Græcorum, & Ambroſij libr. 1. Exaëmeron. ca. 8. & Hieronymi Epiſt. 83. ad Oceanum: & Hugonis de ſancto Victore libr. 1. de Sacr. p. 1. cap. 6. & 9. Bonauent. vero non deſignat locum Hugonis, vbi contrarium dixerit. Ex hac autem reſolutione manifeſtè ſequitur aliquem ordinem realis durationis inter creationem, & productionem lucis interceſsiſſe, ratione cuius prius duratione fuerunt tenebræ, quam lucis productio. Quanta vero fuerit illa duratio, explicandum ſupereſt.

3. *2. Opinio apud eundem Bona. quam tribuit Bedæ.*

Eſt ergo ſecunda ſententia, quam Bonauent. refert, & attribuit Bedæ, ac problematicè cum præcedenti illam approbat, lucem factam eſſe primo die poſt ſex horarum moram. Quamuis enim illam moram tunc motus Solis non menſuraret, quia motus cæli nondum erat, tanta vero fuit, vt ſi motus diurnus Solis iam eſſet, ſex horas in illa conſumeret. Sicut quando ſol quieuit Ioſue 10. quies illa non potuit actu menſurari per motum Solis, & nihilominus certam durationem habuit, aptam menſurari motu Solis, quæ tunc potuit per alium proportionatum motum menſurari. Illam ergo moram tenebrarum ante productionem lucis ſex horarum fuiſſe iſta opinio affirmat. *Eius fund.* Fundamentum eius eſt, quia illa prima dies non habuit mane, ſed à veſpere incepit, vt patet ex illis verbis, *factum eſt veſpere & mane dies vnus*. Ergo lux illius diei incepit à meridie in hoc hemiſphærio, in quo facta eſt, Ergo per ſex tantum horas durauit, quia veriſimile eſt, diem illum æquinoctialem fuiſſe, in quo ſol à meridie vſque ad occaſum ſex horas conſumit. ergo neceſſarium fuit, vt totidem horis tenebræ ante creationem lucis duraſſent, vt primus ille dies cum ſequenti nocte finiri poſſet in puncto orientali, vt inde ſecundus dies incipere, & per integram conuerſionem Solis in eodem puncto perfici poſſet, & ita conſequenter omnes dies poſteriores fierent. Quod ſi obijcias, quia hinc ſequitur primum diem non fuiſſe integrum, cum ſex horæ partis matutinæ illi defuerint. *Obiectioni occurritur.* Reſpondent, illas ſex horas tenebrarum in hoc primo die computari, & ita à primo inſtanti creationis vſq; ad finem primi diei plenum numerum viginti quatuor horarum inueniri.

Hæc tamen opinio falſo nititur fundamento dum aſſerit, diem illum primum nõ habuiſſe mane, nam in eiſdem verbis, in quibus illud fundamentum nititur, ſimul dicitur, habuiſſe veſperam, & mane: ergo non poſſumus propter ordinem verborum id negare, quod in eiſdem verbis expreſſum eſt. 4. *Impugnatur tamen primo hæc opinio.* Nam quod veſpera, quæ poſterior eſt, prius nominetur, non poteſt obſtare quominus verum ſit fuiſſe in eodem die cum mane coniunctam, cum Moyſes dicat, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Nec quia prius nominauit veſperã, ideo prius in re facta eſt veſpera: quia neque id Moyſes in illis verbis affirmauit, nec ex illis colligi poteſt, quia ſæpe contigit, ordine retrogrado partes rei à poſterioribus incipiendo numerari. Et efficax argumentum eſt, quod etiam de die ſecundo, & ſequentibus eodem modo dicitur, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Et non propterea dicendum eſt, cæteros dies caruiſſe mane. Vnde ſumitur ſecundum argumentum contra hanc ſententiam, *Impugnatur ſecundo.* quia dies primus ſimilis fuit ſequentibus: ergo incepit mane, & in fine noctis conſummatus eſt, ſicút cæteri. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur, tum quia eiſdem verbis de illo ſicut de alijs concluditur, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*: tum etiam, quia facta luce dicitur, *& diuiſit lucem à tenebris*, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem, vbi diei nomine integrum diem artificialem intelligit, vt ex Auguſtino ſupra notauimus, & ex diſtinctione inter ipſum, & integram noctem, ſatis colligitur: ergo ſicut prima nox fuit integra duodecim horarum, ita prima lux integrum artificialem diem totidem horarum confecit.

Tertio diſplicet nobis hæc ſententia, quia ſupponit, lucem factam primo die poſt inſtans creationis fuiſſe ſolem. 5. *Impugnatur tertio.* Ipſumque in meridie cœpiſſe illuminare hoc hemiſphærium, ac proinde motũ primi mobilis ſex horis poſt creationem mundi incepiſſe. Nam ſupra oſtenſum eſt orbem Solis ſimul cum alijs cælis in principio creatum eſſe, & conſequenter cum illo fuiſſe creatum ſolem, ne miracula, vel nimis extraordinaria opera in illo principio facta eſſe dicamus: ergo nõ potuit ſol ſex horis poſt creationem cæli, & terræ fieri. Et ſane, ſi Solis productio poſterior tempore creatione cæli, & terræ fuiſſe credatur, melius quarto die, quam primo factus eſſe exiſtimabitur. Quia Scripturæ verba hoc magis ſignificant, ſi iuxta verborum corticem exponantur. Quod vero motus primi mobilis non tam tarde inceperit, & quod ſol non inchoauerit huius hæmiſpherij illuminationem à meridie, ſtatim oſtendemus. Deniq; quamuis Beda in Exaëmeron explicans lucem factam hoc die, dicat, *incepiſſe in ſuperioribus eiuſdem terræ partibus, quas & nunc diurna Solis lux illuſtrare conſueuit*, *Bedæ nõ videri tribuendã prædictã opinionem.* & ita

& ita tunc emicuiſſe, non tamen dicit, incepiſſe à meridiana illuminatione, nec per ſuperiores terræ partes intelligit, partes cæli altiores reſpectu noſtri ſupremas: ſed totum hoc hemiſphærium, reſpectu cuius paulo poſt aliud hemiſphærium inferiores mundi partes appellat. Et iterum ſic ait, *Diuiſit lucem à tenebris, non ſolum qualitatis, ſed etiam locorum diſtantia, lucem videlicet in ſuperiore orbis parte diffundendo, in qua humana erat conuerſatio futura, inferiora vero eius priſcis in tenebris remanere ſinendo.* Et inferiùs expreſsè dicit, *illum vnum diem primò expletum viginti quatuor horarum fuiſſe.* Vnde non videtur Beda auctor præcedentis ſententiæ, ſed potius illi repugnare.

6. *3. Opinio bipartita.*

Tertia igitur opinio eſt, lucem factam eſſe poſt aliquam moram, ſeu durationem temporalem à mundi exordio, quæ mora ſucceſsiua dici poteſt actu, vel potentia, quia certo aliquo tempore ſucceſsiuo potuit menſurari. Addit verò hæc opinio, incognitum eſſe hominibus, quanti temporis illa duratio fuerit. Hęc videtur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victor. in c. 6. & 9. ſuprà citatis, & eandem ſignificat in c. 29. & ſequitur Magiſt. in 2. d. 13. & Pereira lib. 1. cap. 1. Gen. Et prior pars probari poteſt *(Eius prior pars ſuadetur.)* ex verbis illis de tempore ante creationem lucis ſcriptis, *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Nam per illa, motio aeris, aut venti ſuper aquas facta ſignificatur: ille autem motus non niſi in temporali mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia creatio mundi, & lucis productio factæ ſunt in inſtanti, & non in vno, & eodem, vt probatum eſt: ergo in duobus. Sed inter quælibet duo inſtantia mediat tempus: Ergo inter primum inſtans creationis, & aliud inſtans productionis lucis aliquod *(Suadetur poſterior.)* tenebrarum tempus interceſsit. Altera vero pars de incertitudine, vel potius ignorantia quantitatis illius moræ manifeſtè ſequitur ex hac ſententia, quia illa mora anteceſsit primi diei initium. Vnde omnes primos ſex dies anteceſsit: ſed nullibi reuelatum eſt, quanta fuerit duratio ante ſex dies primos ſi temporalis fuit, nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi poteſt: ergo eſt nobis ignota.

7. *Iudicium de proxima 3. opinione.*

Hæc ſententia vel ſupponit, lucem primo die creatam fuiſſe corpus aliquod lucidum ad illuminandum mundum denuo tunc productum, & illo fundamento poſito magnam habet veriſimilitudinem: vel illo fundamento ſublato, prout à nobis improbatum eſt, nulla ſufficienti ratione ſuaderi poteſt. *(Reſolutio abſolute tenenda.)* Vnde ſimpliciter veriſimilius videtur, lucem factam ex vi illius imperij, *fiat lux*, immediate poſt primum inſtans creationis mundi factam eſſe, ſeu intrinſecè fieri incepiſſe. *(Eius probatio.)* Probatur, quia veriſimilius eſt, motum primi mobilis factũ eſſe intrinſecè immediatè poſt primum inſtans creationis, ſeu, quod perinde eſt, cepiſſe extrinſecè in ipſo inſtanti creatoris: ergo in eodem inſtanti cœpit hic mundus quoad hoc hemiſphęrium illuminari à ſole. Antecedens ſumitur ex D. Thom. 1. p. q. 46. a. 3. & 66. a. 4. ad 3. quatenus ibi ait tempus eſſe concreatum cum cælo, & terra, & tempus illud fuiſſe in motu cæli, ſi ſupponatur primum mobile in principio creatum, vt nos ſupponimus, & tanquam probabilius defendimus in ſuperiori li. c. 9. Conſequentia vero probatur, quia lumẽ poſt creationem factum, non fuit, niſi huius hemiſphærij illuminatio, quæ per motum Solis fieri incepit. Potuit autem ſol in tali diſpoſitione ſitus creari, vt immediatè pòſt motus eius fieret, & ipſe inciperet ſupra noſtrum horizontem aſcendere, & totam hanc ſuperiorem partem illuminare: ergo ita factum eſſe credendum eſt. *(Proximæ argumentationis conſequentia (quæ ipſa eſt propoſita reſolutio) ſuadetur primo)* Probatur hæc vltima conſequentia (cætera enim plana ſunt.) Primò quia hoc modo melius, & magis propriè ſaluatur, mundum fuiſſe creatum in principio temporis, vt habet communis doctrina, quæ de hoc tempore, quod eſt communis, & publica menſura, melius intelligitur. *(ſecundo.)* Secundò, quia etiam hoc modo facilius, & melius ſaluatur commune axioma Theologorum, quod tempus fuerit concreatum cum Angelis, cælo, & terra, vt in dicto cap. 9. explicatum eſt.

8. *Tertio.*

Tertiò, quia etiam hoc modo melius intelliguntur loca Scripturæ, in quibus creatio mundi cum eius ornatu dicitur ſex diebus facta, & conſummata. Nam ſi prima dies ſolaris, & naturalis incepit extrinſecè in ipſo inſtanti creationis, merito illud inſtans computatur tanquam initium primi diei, ac proinde duratio primi diei æqualis eſt cæteris diebus, quia indiuiſibile inſtans non auget quantitatem eius, atque ita illi dies ſunt præciſe ſex ſine vlla additione. At vero ſi inter initium creationis & lucis temporalis duratio interceſsit, plus temporis quam ſex dierum in toto illo opere conſummatum eſt, & creatio non poteſt propriè dici facta in initio primi diei. *(Euaſio præcluditur.)* Reſponderi ſolet, moram illam, quæ primum diem anteceſsit, breuem fuiſſe, & ideo totam reputari principium primi diei, & numerum dierum non augere. Sed in primis gratis dicitur fuiſſe breuem, cum ſciri non poſsit, quanta fuerit, ſi aliqua fuit, vt etiam auctores alterius ſententiæ fatentur, & bene probatum eſt. Ac deinde, licet illa mora breuis fuiſſet, nihilominus negari non poteſt, quin abſque illa locutiones dictæ, in maiori rigore, & proprietate ſuſtineantur. *(Quarta ſuaſio bipartita.)* Accedit quartò, quod nulla eſt neceſsitas moram illam excogitandi, quia neque ex Scriptura, neque ex ratione colligi poteſt. *(Eius prior pars oſtenditur.)* Prior pars probatur, quia, vt verba illa, *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, in omni rigore vera ſint, ſatis eſt, quod in aliqua reali duratione ſaltem momentanea præceſſerint Solis illuminationem, ſicut è contrario in ſpiritualibus Angelis verè dici poteſt, lumen aliquod ſpirituale in eis ante tenebras præceſsiſſe, quanuis lumen illud per ſolum inſtans durauerit, quod verum erit, etiamſi tale inſtans per coexiſtentiam ad noſtrum tempus indiuiſibile cogitetur. Et eadem ratione hoc ſatis eſt, vt creatio realiter dicatur anteceſsiſſe effectionem lucis, quia inſtans temporis reale eſt, & in eo realiter exiſtit aliquid, & eſt prius illo opere, quod in eodem inſtanti intrinſecè factum non eſt. In Scriptura autem nihil aliud inuenitur, ex quo illa diuiſibilis mora colligi poſsit.

9. *Oſtenditur poſterior.*

Altera vero pars probatur, quia illa ſententia ſolum fundatur in ratione ſupra facta, quod inter duo inſtantia intercedit tempus, quam nos ita retorquemus, quia inter inſtans & tempus nulla mora ex neceſsitate intercedit, ſed lux facta primò die non incepit in inſtanti per primum ſui eſſe, ſed incepit in tempore immediate poſt vltimum non eſſe: ergo nulla mora neceſſariò interceſsit inter creationem, & lucis productionem. Vnde oppoſita ſententia ſupponit, lucem factam primo die fuiſſe nouum corpus lucidum & illuminans, quod ſecundum ordinarium curſum naturæ in inſtanti fieri oportebat, & ideo probabiliter colligit interceſsiſſe moram: illo autem fundamento à nobis ablato ceſſat vis illationis. Lumen autem in aëre productum, licet ex ſe natum ſit, fieri in inſtanti, & ita fiat, quando luminoſum in inſtanti applicatur: nihilominus quando applicatur per motum, & ad inceptionem motus incipit illuminatio: tũc etiam ipſum lumen incipit per vltimum non eſſe, & conſequenter non incipit ſimul in determinata parte aëris, vel in determinata luminis intentione, ſed quacunque deſignata prius incipit in minori, vt eſt vulgare in Philoſophia. Ita ergo factum credimus in prima illuminatione Solis ſupra hoc hemiſphærium, nam potuit facile ſol in

tali diſpoſitione in noſtro hemiſphærio creari, vt in primo inſtanti ſuæ creationis illuminatio eius ſupra noſtrum hemiſpherium non aſcenderet, ſed ad lineam noſtri horizontis pertingeret, & ibi terminaretur intrinſece, & vltra non procederet. Ita ergo creatus eſt, vt ſtatim dicam, & ita immediate poſt per motum ſucceſsiue cœpit hoc hemiſphærium illuminari, & ideo non fuit neceſſarium vt aliqua tẽporalis mora intercederet. Et hoc ipſum ſeruata proportione dicere tenentur auctores cõtrariæ ſententiæ de nube, ſeu corpore lucido à ſole diſtincto, quod in hoc die, & in alio inſtanti poſt creationem cæli & terræ productum eſſe exiſtimant, nam inter productionem illius & illuminationem ſucceſsiuam huius hemiſphærij non ponunt aliquam moram, quia immediate poſtquã factum eſt, cœpit moueri, ad illuminandum hoc hemiſphærium, vt ex ſequenti puncto patebit. Quod ergo ipſi dicunt de hoc corpore lucido, nos de ſole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem proceſsiſſe credimus, & illius productionem non ad effectionem lucis, ſed ad creationem cæli pertinuiſſe exiſtimamus.

10. *Dubitatio 2 principalis.* Atque ex his ferè expeditum eſt aliud dubium, quod hic tractari ſolet de loco ſeu ſitu orbis, in quo ſol, vel corpus illud, quod primo illuminauit hoc noſtrum hemiſphærium, reſpectu illius creatum eſt: & conſequenter quale fuerit lumen primo productum in hoc hemiſphærio, & cum qua proportione per totum illud fuerit diffuſum, nam hoc poſterius cum illo priori coniunctum eſt. In quo puncto tot poſſunt opiniones, ſeu modi dicẽdi excogitari, quot ſitus Solis reſpectu huius hemiſphærij poſſunt apprehendi, vt ſunt, Oriens, Meridies, Occidens, & alij inter hos medij, qui in infinitum multiplicari poſſunt. Nihilominus tamen de duobus tantum ſunt probabiles opiniones, quia de cæteris nulla inuenta eſt ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum ſituum factum eſſe ſolem, ſeu illuminantem lucem, quæcunque illa fuerit, incepiſſe.

11. *1 Opinio apud Bonau.* Prima opinio eſt, lucem illam ſeu nubem creatam fuiſſe in meridie. Ac proinde ſtatim perfecte illuminaſſe totum hoc hemiſphærium, vniformiter difformiter omnes eius partes illuminans cũ ea proportione, qua id nunc facit meridiano tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonaueut. ſupra, & tribuit illam Bedæ, qui certè in Examer. illam non docet, ſi attentè legatur, ſolet etiam tribui Auguſt. 4. Gen. ad lit. & Chryſ. hom. 2. & 3. in Gen. Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen ſupponit Ægid. in ſuo Exaëm. p. 1. c. 16. *Præcipuum illius fund. & congruentia.* Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt ſupra tactum, quod prima dies incepit à veſpera. Congruentia verò eſt, quia opera Dei ſunt perfecta, & ideo conueniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quæ eſt meridiana. Vnde cum fuerit etiam congruum, hanc perfectionem obſeruaſſe Deum reſpectu huius hemiſphærij, in quo paradiſus terrenalis futurus erat: veriſimile etiam eſt, in hoc hemiſphærio ſolem, & diem à meridie cœpiſſe. *Reiicitur 1.* Hæc vero ſententia à nobis defendi non poteſt. Primò quia credimus, corpus illud luminoſum, quod primum diem effecit, non fuiſſe aliud à ſole, & ſolem fuiſſe creatum cum ſua luce in primo inſtanti, in quo tenebræ erant in hoc hemiſphærio: ergo non potuit incipere eſſe in meridiano *Reiicitur 2.* puncto ſupra hoc hemiſphærium. Secundo, quia diximus, primum diem incepiſſe immediate poſt inſtans creationis in ſuo intrinſeco eſſe, ſeu extrinſece in ipſomet inſtanti creationis, ac proinde fuiſſe integrum diem naturalem ab ortu Solis vſq; ad initiũ alterius diei cõpletum: ergo non potuit ſol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab inſtãti meridiano: ergo neq; illo ſitu creat⁹ eſt.

Eſt ergo ſecunda opinio, quæ affirmat, creatum fuiſſe ſolem in parte orientali huius hemiſphærij; vt inde illud illuminare inciperet. Quæ ſententia ſolet tribui Auguſtino, qui eam inſinuat primo Geneſis ad literam capite quarto, & ſexto, quãmuis expreſſe non loquatur, magis eam ſignificant Beda in Exaëmeron, & Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacram. parte prima capite 6. 9. & 29. & ſequitur Perei. in Gen. & nouiſsime Auguſt. Torniel. in Annalib. ſacris tom. primo in expoſitione primi diei numero quinto, & ſexto. Et mihi etiam placet hæc ſententia, quæ intelligenda eſt modo in præcedenti puncto explicato. Et ita ex dictis ſatis probata eſt. Neque obſtat fundamentum alterius ſententiæ, quia iam ſupra dictum eſt, non eſſe neceſſarium, vt primus dies à veſpera inceperit, quia prius nominata eſt, in illis verbis, *Factum eſt veſpere & mane dies vnus*, quia eodem modo cæteri dies referuntur. Vnde recte dixit Baſilius homilia ſecunda in Exaëmeron, nominatam eſſe prius veſperam, quia eſt finis diei, vtique artificialis, & poſtea mane, quia eſt finis noctis, vt hinc conſtaret, in illo primo die naturali artificialem diem integrum præceſsiſſe, & noctem etiam integram ſubſecutam fuiſſe. In quo Baſil. multum noſtrę ſententiæ fauet. Ad congruentiam vero dicimus meliorem ordinem fuiſſe, vt primus dies ab initio diei inciperet reſpectu iſtius hemiſphærij, in quo & conditus paradiſus, & primus homo creatus eſt. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam ſol in quocunq; ſitu fuerit creatus, perfectus factus eſt. Et primus etiam dies qui fuit veluti propriũ opus eiuſdẽ diei, vt ſupra dixit Ambroſius, perfectus fuit ſimul cum diuiſione diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum eſt. Et ita obiter conſtat, quomodo huius diei opus per totum ſpatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integram conuerſionem Solis conſummatum eſt.

12. *2. Opinio, & verior.* — *Vnde fundeatur.* — *Ad fund. primæ opini. in num. præcedenti.* — *Ad congruentiam ibid.*

CAPVT IV.

Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecundo die facta.

1. Opus ſecundæ diei his verbis Geneſis primo refertur. Dixit quoque Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento ab his, quæ erant ſuper firmamentum, & factum eſt ita, vocauitque Deus firmamentum cælum.* In quibus verbis duo opera inſinuantur, vnum eſt effectio firmamenti, & aquarum diuiſio, quę ita ſunt connexa inter ſe, vt vix poſsit vnum ſine alio explicari. *Ordo explicandi opus 2. diei.* Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis ſigillatim dicemus, ea, quantum fieri poterit, diſtinguendo. Et quamuis effectio firmamenti prius referatur, nihilominus prius de aquarum diuiſione dicemus, quia finis fuiſſe videtur, propter quem firmamentum cõſtitutum eſt. Circa diuiſionem autem aquarum duo explicanda occurrũt. Vnum eſt, quales fuerint illæ aquæ, aliud eſt, qualis diuiſio inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quædam dicuntur manſiſſe ſub firmamento, & aliæ ſupra firmamentum, de prioribus, certum eſt apud omnes fuiſſe aquas elementares, ſeu ipſum aquæ elementum, quod tunc totam terram tegebat, vt nos credim⁹. De aquis autem, quæ ſupra firmamentum poſitæ ſunt, aut permanſerunt, magna eſt difficultas quia illud firmamentum vocatum eſt cælum: ſupra cælum autem non apparet, quæ aquæ manſiſſe potuerint, & vſque hodie in loco illo durare.

2. *1 Opinio de* Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non eſſe corporales, ſed ſpirituales,

aquis quæ ſunt ſupra firmamentum. tuales, id eſt, Angelos ipſos cæleſtes, qui per metaphoram quandam aquæ cœlorum vocantur, vel quia ornant, & quaſi fœcundant cælos, ſicut aquæ terram, vel quia ſuper cęlos diſcurrunt, ſicut aquę ſuper terram. Hanc ſententiam indicare videtur Philo libro de Mundi opificio, in principio: nam prius aquam vocat incorpoream eſſentiam: & poſtea in opere ſecundi diei non declarat alias aquas ſuper firmamentum relictas. Clarius hoc ſenſit Auguſtin. lib. 13. Confeſsion. cap. 15. & 32. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 11. vbi aquas ſupra cælum vocat *inuiſibiles, quæ à paucis intelliguntur non locorum ſedibus, ſed dignitate naturæ ſuperare cælum.* Idem inſinuat Hieronymus (ſi eius eſt expoſitio,) in id Pſal. 76. *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ,* & id, *Viderunt te aquæ Deus.* Et adducit illud Apoc. 17. *Aquæ multæ, populi multi,* & illud Pſal. 148. *Et aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini: mentes* (inquit) *& animæ puræ.* Et expreſsius in id Pſal. 103. *Qui tegis aquis ſuperiora eius. Superiora* (inquit) *cæli iuxta Geneſ. ab aquis teguntur quia aquas ſuper firmamentum poſitas multitudinē Angelorū intelligimus iuxta illud: Aquæ quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Præcipuus vero auctor huius ſententiæ cenſetur Origen. *qui aquas ſupra cælum ſanctos Angelos, infra cælum vero malos Angelos interpretatur.* Ita de illo refert Epiphan. in epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſol. quæ inter Epiſt. Hieronymi eſt 60. & ſatis inſinuatur ab eodem Orig. hom. 1. in Gen. prope initium.

3. *Improbatur prædicta opinio.* Veruntamen hæc ſententia nullo modo ſuſtineri poteſt, ſed vt certum ſtatuendum eſt, aquas illas, quæ ſupra firmamentum manſiſſe dicuntur, materiales, & corporales eſſe. Ita docet, improbata priori ſententia, & tacito nomine auctoris eius, Baſil. homil. 3. Exaëmer. & Ambroſius idem ſupponit ferè toto libr. 2. Exaëmeron, & probat Rupertus lib. 1. in Gen. ca. 23. & Hugo Victor. libr. 1. de Sacram. p. 1. c. 17. vſque ad 23. & conſentiunt Theologi, & Doctores in ſequentib. opinion. allegandi. *1 Ratio.* Ratio vero non eſt alia niſi ipſamet hiſtorica narratio Geneſis, quæ omnino deſtruitur, ſi verba violenter exponantur, quod maximè fit, cum ad metaphoras diſcurras, & inuſitatas, detorquētur ſine vllo fundamento in verbis, & ſine vlla neceſſitate, quod ab illa ſententia manifeſtè fit. Præſertim quia in alijs locis Scripturæ ſatis ſignificatur, *2. Ratio bimembris.* illas aquas eſſe corporeas, & ab Angelis diſtinctas. Primum probant verba illa Pſalm. 103. *Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Nam ſicut in eis de cælo corporeo ſermo eſt, ita de corporeis aquis intelligenda ſunt, quibus tanquam tecto, ſeu tignis ornata eſſe dicuntur: & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. *Alterum membrum.* Secundum autem probari poteſt ex verbis illis Pſal. 148. *Et aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudant nomen Domini.* Nam prius ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & ſolem, ac lunam, & ſtellas, & cœlos cælorum Dauid vocauerat: & tandem deſcendit ad aquas, quæ ſuper cælos ſunt: ergo per illas aquas aliquid ab Angelis diſtinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum prouocat, non quia intellectuales ſint, vel animatæ, ſed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, vt Baſil. notauit, & conſtat ex ſequentibus verſibus, in quibus omnes abyſſos, ignem, grandinem, niuem, glaciem, &c. *3. Ratio.* ad eandem Dei laudem vocat. Præterea abſurdiſſimum eſt, per aquas, quæ ſunt ſub firmamento, ſpiritus malos intelligere, cum de illis aquis ſtatim dicatur, *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt. in locum vnum, & appareat arida.* Ergo etiam eſt abſurdum, per aquas ſupra cælum ſpiritus bonos interpretari. Neque obſtat nobis Auguſtini auctoritas, nam prius teſtimonium idem Auguſt. 2. Retract. cap. 6. correxit his verbis, *Non ſatis conſideratè dictum eſt. Res autem in abdito eſt valde.* In altero vero loco nihil affirmat, nam concludit, *quanquam de hac re nihil temerè affirmandum eſt obſcura eſt enim, & remota à ſenſibus hominum.* Expoſitio autem illa in Pſalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et præterea auctor eius in priori loco expreſſe declarat, ſenſū illum eſſe tantum ſpiritualem. *Ad Aug. & alios nu. 2. allatos.*

4. *2. Opinio communis inter Scholaſticos.* Secunda opinio eſt, aquas ſupra firmamentum eſſe quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, ſed eſſe quoddam corpus cæleſte, quod cryſtallinum vocant incorruptibile, & per creationem ex cæleſti materia factum. Hæc ſententia ſatis communis eſt inter Scholaſticos. Eam inter alias refert D. Thomas 1. part. quæſt. 68. a. 2. & problematicè illam defendit. Magis vero illam probat Bonauent. in 2. d. 14. in prima eius parte art. 1. q. 1. & ibi Durand. cum alijs. Et placuit etiam Abulenſi, Caietan. Lyran. & Cathar. in Gen. & Ægidio in 2. p. Exaëmer. cap. 14 Qui conſequenter dicunt, cęlum illud aquam vocari, non propter naturam aquæ, ſed propter ſimilitudinem in aliquibus proprietatibus, vt in perſpicuitate, & vniformitate omnium partium, quia nullam ſtellam habet, ſed partibus omnino ſimilibus conſtat, ſicut aqua: item in frigiditate non quidem formali, ſed virtuali, putant enim cælum illud vim habere frigefaciendi, & in hoc etiam aquis aſsimilari. *Eius fund.* Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam ſphæram cæleſtem, vel collectionem omnium orbium cæleſtium vſque ad illam incluſiue, & ſupra hoc cælum, ſeu firmamentum, putant eſſe collocatas aquas, quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur. Et hinc inferunt, illas non poſſe eſſe elementares, quia cum firmamētum, & orbes cæleſtes ſint corpora incorruptibilia, non eſt veriſimile ſupra incorruptibiles cælos aquas corruptibiles permanſiſſe. Atq; ita concludunt, eſſe aliquod cælum incorruptibile, quod aqueum vocatum eſt propter ſimilitudinem, vt de claraui, & cryſtallinum, quia non eſt corpus fluidum, ſed denſum & firmum, ſiue illud ſit nonum, ſiue decimum cælum, & infra cælum empyreum exiſtens, vt aliqui opinati ſunt.

5. *Reijcitur etiam hæc 2. opinio. Primo.* Sed hæc ſententia, nobis non probatur. Primò quia nimis metaphorica interpretatione vocem aquarum exponit, quod eſt contra ſynceritatem hiſtoricæ narrationis, vt ſæpe dixi. *Secundò.* Secundo, quia in allegatis verbis prius dicitur, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Per quæ verba ſatis profectò ſignificatur non fuiſſe tunc aquas factas, ſed potius factas ſupponi, & interiectum eſſe corpus, quo ſepararentur inter ſe. Interrogo ergo, in qua ſignificatione ibi ſumatur nomen aquarum, non enim poteſt ſimul elementum aquæ, & corpus illud cæleſte ſignificare, quia non dicuntur aquę niſi ęquiuocè: & non eſt veriſimile, vnam vocem in eadem oratione æquiuocè ſumi. Neque etiam poteſt ſignificare ſolum corpus cæleſte, quia pars illarum aquarum ſub firmamento manſiſſe dicitur. Ergo tantum ſignificat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quæ ſuper fundamentum manſit: ergo non poteſt eſſe cæleſte corpus incorruptibile. *Confirm.* Et non parum confirmatur hæc ratio ex vniformi appellatione aquarum, quæ ſæpius ibi repetitur, nam ſi æquiuocatio vocis ibi admittatur, tota certitudo illius hiſtoriæ ambigua relinquitur. Nam cum prius dicitur, *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas,* non poterimus cum fundamento dicere, quod ſupra elementum aquæ, magis quam ſuper cælum illud aqueum ſpiritus ferebatur. Deinde incredibile eſt in ſententia illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum,* vocem aquarum in vna ſignificatione vniuoca ſumptam eſſe, & cùm ſtatim addit, *& diuidat aquas ab aquis,* in duplici ſignificatione, & æquiuoca ſumi. Accedit, quod

paulo pòſt, cùm dicitur, *congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum vnum*, iterum pro ſolo elemento aquæ vox illa accipitur. Non eſt ergo in illo contextu multiplex ſignificatio illius vocis admittenda, quæ & obſcuritatem & ambiguitatem pariat, præſertim cùm illa ſignificatio nullum fundamentum in vſu, vel impoſitione vocis habeat. Neque etiam in translatione vocis, quia etiam de illa non conſtat ex Scriptura, neque ex alijs antiquis auctoribus: nec denique in re, quam ſignificare dicitur, ſcilicet, in cœlo cryſtallino, quia neque illud eſſe omnino manifeſtum eſt, cùm à Philoſophis & Aſtrologis antiquioribus fuerit ignoratum: & quamuis iam conſtet illud eſſe, ignota nobis eſt eius natura, vt propter aliquam proportionem ad illam, aqua per translationem fuerit appellatum. Nam quod dicitur, vim frigefaciendi habere: vnde quæſo conſtat, aut quo experimento probari poteſt? Nec minus incertum eſt, totum illud corpus eſſe vniforme in partibus ſuis, aut eſſe perſpicuum, vel diaphanum. Cur enim non poterit eſſe opacum, & non lucidum, vt & illuminationem cœli empyrei impediat, & ex ſe lumen emittere non poſſit?

6. *3. Principaliter reijcitur dicta opinio.* Itaque vim, & proprietatem verborum conſiderando, certè ſententia illa non videtur probanda: minus autem à nobis probari poteſt, ad rem ipſam ſpectando. Nam ſi cœlum illud cryſtallinum incorruptibile eſt, ſicut & firmamentum, vt illa ſententia ſupponit: profectò vtrunque in ipſo creationis initio factum eſt, iuxta ſententiam, quã ſequimur: ergo in eodem creationis momento facta eſt diuiſio aquarum, nam ſupra inferiores orbes cœlorum ſtellatorum fuit tunc cryſtallinũ cœlum, & aliæ aquæ ſub firmamento fuerunt. *Euaſio.* Sed dicent fortaſſe, quamuis cryſtallinum cœlum fuerit creatum in principio, nihilominus firmamentum, ſeu cœlum, in quo nunc ſunt ſtellæ, cum cæteris inferioribus cœlis factos eſſe in hac ſecunda die. Nam antea, ſeu in principio totum ſpatium, quod nunc illi cœli occupant, plenum erat aquis, quæ vſque ad cœlum cryſtallinum pertingebant: ideoque non erant aquæ ab aquis ſeparatæ. Poſtea verò, facto cœlo, ſeu firmamento in illo ſpatio, in q̃ nũc eſt, diuiſę ſunt aquę ſuperiores ab inferioribus. Sed hic euadendi modus in alia non minora *Expugnatur* incommoda incidit. Nam vel ponit, cœlum ſtellatum corruptibile, vtpote ex elementari aqua, & materia eius formatum, & hoc eſt in ſuperioribus improbatum. Nam rationes, quibus in lib. 1. probauimus, cœlum eſſe incorruptibile, non minus de cœlis ſtellatis, quàm de ſuperioribus probant, imò de iſtis maximè loquuti ſumus. Vel ponit hos cœlos incorruptibiles, & ſic non potuerunt ex aquis produci: cur ergo non ſimul cum alijs cœlis incorruptibilibus creati ſunt? Et præterea quomodo potuit nouum corpus creari in tanto ſpatio aquis repleto, & non ex aquis, niſi vel totam illam partem aquæ annihilando, vel eam per nimiam condenſationem in inferiorem locum alijs aquis plenum intromittẽdo, & omnes illas aquas comprimendo, quorum primum valde abſurdum eſt: ſecundum autem valde præternaturale, & imperfectum.

7. *3 Opinio moderans præcedentem.* Ad vitanda igitur aliqua ex his incommodis, quidam quaſi tertiam opinionem introducunt, vel præcedentem moderantur, nàm cum illa in concluſione conueniunt, nimirum, aquas ſupra firmamentum eſſe cœlum cryſtallinum: in natura verò illius cœli, & in modo productionis eius, & diuiſionis aquarum ab aquis, differunt. Nam in primis etiam cryſtallinum cælum dicunt eſſe corruptibile, & ex aqua, quæ in principio totum ſpatium vſq; empyreum cælum replebat, ſimul cum firmamento in hac ſecunda die productum, & ita per vtriuſque productionem aquas ab aquis fuiſſe diuiſas. Vnde ſuperiori ſententiæ addunt, cœlum cryſtallinum nomine aquarum ſignificatum eſſe, non ſolum propter ſimilitudinem in aliquibus accidentibus, ſed maximè, quia ex materia aquæ formatum eſt. Et hanc opinionem attingit Molin. dicto tract. diſput. 10. & inter opiniones dicentes aquas ſupra firmamentum eſſe aliquod cælum ſtellato ſuperius, probabiliorem putat. Veruntamen hæc ſententia in eo quòd cœlum cryſtallinum corruptibile ponit, & ex materia elementari, minus probabilis eſt, quàm præcedens. Supponit etiam hæc ſententia ſolum cœlũ empyreum fuiſſe in principio creatum, quod à nobis in præcedenti libro reiectum eſt. *Reijcitur tamen varijs ex capit.* Et nihilominus proprietatem verborum Scripturæ non ſaluat, nec retinet: tum quia præcedens aqua omnino eſt transmutata, & quoad ſubſtantiam, & quoad qualitates omnes proprias elementi aquæ: propter ſolam autem materiam primam, vel propter tranſmutationem ex ſubiecto præcedenti non poteſt cœlum inde productum propriè aqua vocari: tum etiam quia aliàs etiam firmamentum poſſet aqua vocari, quia iuxta dictam ſententiam ex eadem aqua productum eſt. Et ita falſum eſſet, illud cœlum diuiſiſſe aquas ab aquis, cùm ipſum non minus aqueum ſit. Et præſertim in illis primis tribus diebus, in quibus iuxta hanc ſententiam non erat ſtellis ornatum, ac proinde tantam ſimilitudinem cum aquis habuit, quantam inter illud ſuperius cælum, & aquam illa opinio excogitauit.

8. *Concluditur aquas ſuperiores & inferiores eſſe elementares, & proponuntur difficultates contraria.* Relinquitur ergo, vtraſque aquas tam ſuperiores, quã inferiores eſſe veras, ac proprias, ſeu elementares. Hoc autem poſito, naſcitur difficultas, quomodo talis aqua ſupra firmamentum eſſe poſſit, cùm in citatis verbis Scriptura declaret, illud firmamentum vocatum eſſe cœlum, ac proinde verum cœlum fuerit: quia non eſt appellatum, niſi quod erat: cumque poſtea in quarto die dicatur, poſuiſſe Deum ſtellas in firmamento, id eſt, in illo cœlo: vnde colligitur, illud firmamentum fuiſſe ipſummet cælum, quod nunc ſtellatum appellamus. Quomodo ergo veræ & elementares aquæ ſupra illud cœlum permanere, & conſeruari poſſunt, cùm hoc contra omnem naturæ ordinem eſſe videatur? Quomodo etiam firmamentum in loco adeò excelſo factum potuit diuidere elementum aquæ in duas partes, quarum vna ſupra illud cœlum ſit, cùm elementum aquæ in loco longè inferiori collocetur, & illum tantùm repleat?

9. *Opinio 4. aquas elemẽtares etiam inueniri ſupra 8 ſphærã* His autem difficultatibus non obſtantibus eſt quarta opinio antiqua, & grauis multorum Patrum, qui ſenſerunt: aquas illas & ſupra octauam ſphæram cœleſtem eſſe, & nihilominus veras aquas elementares eſſe. Ita ſentit Ioſeph. l. 1. Antiquitatum c. 1. aliàs 2. dicens, *In hac die ſecunda cœlum in ſublimi fuiſſe collocatum, glacieque circumpactum, & humida, ac pluuia natura, ob terram irrorationę iuuandam, competenter temperatum.* Idem ſenſit Iuſtinus Martyr in lib. Quæſtion. q. 93. & ſignificat, hoc non repugnare, quia illæ aquæ non agitantur ventorũ impetu, & dum ſua vi & copia deorſum vergunt, ibi quieſcere, & aſtrorum influentiam temperare. Idem docent communiter antiqui Patres ſuper Geneſim, Baſil. hom. 3. Ambr. lib. 2. Exaëmer. cap. 3. Chryſ. hom. 4. & ſuper Pſal. 148. Beda in Quæſt. & in Exaëmer. Hilar. in Pſalm. 135. Hieronym. epiſt. 83. ad Oceanum, Epiphan. in epiſt. ad Ioan. Hieroſol. Cyrillus Hieroſol. Catecheſi 9. Rupertus lib. 1. in Geneſ. cap. 23. & ſequentib. vſque ad 31. Indicat Anſelm. lib. 1. de Imagine mundi cap. 25. vbi firmamentum dicit eſſe ſuperius cœlum inter medias aquas firmatum, de quo etiam dicit eſſe ex aquis, inſtar

inſtar glaciei, ſeu cryſtalli ſolidatum. In cap. autem 28. ait: *Supra firmamentum ſunt aquæ inſtar nebulæ ſuſpenſæ, quæ cœlum in circuitu ambire traduntur, vnde & aqueum cælum dicitur.* Idem ſentit Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacram. p. 1. ca. 17. & adnotationib. in Gen. c. 6. & Richard. de S. Victore in tract. Exceptionum lib. 2. ca. 7. & plures alios refert Aſcan. in Gloſſ. magna, vbi conſtanter hanc ſententiam defendit, & pro eadem pugnat Molina dicto tract. diſp. 10. Et Cardinalis Bellar. in illud 148. *Et aquæ omnes, quæ ſupra cælos ſunt.*

10 *Eius fundã.*

Fundatur præcipuè hæc ſententia in proprietate verborum Geneſ. vt iam illa ponderauimus, à qua non eſt facile recedẽdum propter ſolam operis admirationem, & rationes philoſophicas. Præſertim cùm Patres communiter ita hiſtoriam illam intelligant, vt viſum eſt. Et confirmatur hoc maximè ex alijs Scripturæ locis, quæ tam expreſsè loquuntur, vt ſine magna vi ad alios ſenſus torqueri non poſsint. Vt ſunt illa verba Pſal. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Vbi cælorum nomine omnes orbes cæleſtes comprehenduntur: tum quia abſolutè, & ſine limitatione cæli nominantur: tum etiam quia laudatur ibi Deus à Pſalmiſta ex altiſsimo ſolio, in quo reſidet: ſupra illos igitur cælos dicuntur eſſe aquæ tãquam tectum eorum. Alter locus eſt Pſal. 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Alius eſt Dan. 3. in Pſal. trium puerorum, *Benedicite aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt, Domino,* &c. Ex quibus idem conficitur argumentum. Ratio verò pro hac ſententia nulla melior eſſe poteſt, quàm voluntas facientis, quam ipſe ſufficienter reuelauit. Aliæ enim, quæ ferri ſolent, ſine dubio ſolidæ non ſunt, vt ſtatim dicam. Fiet autem hæc ſententia plauſibilior, ſi oſtenderimus difficultates, quæ in illa occurrunt, inſuperabiles non eſſe.

Confirm. ex alijs Scripturæ locis.

Accedit ratio.

11. *1. Difficultas contra proximam 4. opinionem multipliciter expeditur.*

Prima difficultas eſt, quia, cùm aqua ſit corpus graue, non videtur poſſe in tanta multitudine aquarum ſupra corpus cæleſte detineri. Ad quam difficultatem interdum reſpondẽt Patres, eadem virtute diuina, qua ibi conſtitutæ ſunt, conſeruari, non quaſi ſuſtentatę à cælo, ſed ſola efficacia diuinæ virtutis. Quod videtur ſentire Ambr. Aliter dici poteſt, cælum ſtellatum vel nõ grauari aquis, quantumuis ipſæ deorſum inclinẽtur, quia incorruptibile eſt, & diuidi non poteſt. Vnde (ſecundum eos, qui putãt, eſſe ex materia corruptibilium corporum, ſeu aquea) quia ita eſt ſua forma, & qualitatibus ſolidatũ, & quaſi firmatum, vt nullo pondere lædi poſsit, quod ſentit Anſelm. & magis Hilar. & aliqui ſecundum hanc proprietatem, firmamenti nomen interpretantur. Fortaſſe etiam poſſet in rigore philoſophico dici, aquas ſemel poſitas diuina virtute extra ordinem elementorum, & ſupra cælos, ibi non grauitare, quia inclinatio elementi ad talem locũ non eſt niſi propter ordinem elementorum inter ſe: & ita aqua infra terrã conſtituta aſcendit, ſi non impeditur: conſtituta verò in aëre deſcendit. Hæc autem ratio ceſſat, poſtquam aqua extra ordinem elementorum conſtituitur, ideoque ſupra cælum exiſtens nullam vim infert cælo, ſupra quod proximè exiſtit, atque ita ſine vlla difficultate ibi detinetur.

12 *2. Difficultas vt ſoluatur à Patrib. nonnullis.*

Secunda difficultas eſt, quia cùm aqua ſit corpus liquidum, & fluidum, & alioqui firmamentum ſit rotundum, & in ſuperficie connexa planiciem non habeat, non videntur poſſe aquæ ibi ita quieſcere, vt non fluant. Propter quam difficultatem Baſil. & Ambroſ. dixerunt, non oportere, vt ſuperior pars firmamenti rotunda ſit, quia poteſt eſſe plana, vel quadrata, quamuis inferiùs ſit concaua, & rotunda. Sed hoc, licet aliquo non improbabili modo poſsit de ſupremo cælo empyreo cogitari, ſeu coniectari, de ſtellato non poteſt habere probabilitatẽ, quia intra primum mobile continetur, quod in ſuperficie concaua rotundum eſt, & illi proportionari, & quaſi adæquari debet ſuperficies cõuexa ſtellati cæli. Item quia aliàs non poſſet illud cęlum circulariter moueri intra aliud. Vnde alij reſpondent aquas illas cæleſtes eſſe denſas, & concreatas ad modum cryſtalli, & ideo non fluctuare, quod ſentiunt Ioſeph. & multi alij, quos Aſcan. refert. Alij verò, vt Chryſ. & Anſel. indicant eſſe aquas ſuſpenſas per modum vaporis, ſeu nebulæ. Hæc tamen omnia incerta ſunt, & nulla ratione, vel teſtimonio probantur, neque neceſſaria ſunt ad difficultati propoſitæ ſatisfaciendũ. Nam licet ibi aquæ eſſent fluidæ, & liquidæ iuxta modum ſibi maximè connaturalem, permanere ibi poſſent firmæ, & immutatæ, non tantum per virtutem Dei ſpecialem, vt indicant Ambr. & Beda: ſed etiam ſine nouo miraculo, vt ſic dicã, ſeu ſpeciali manutenentia Dei. Quia aqua non mouetur, niſi vel ex ſe ad locum naturalem, vel ab alio agitata, ibi autem non ſunt venti, nec alius extrinſecus motor, à quo commoueatur: neque etiam ad naturalem locum moueri poteſt, quia cælum penetrare, aut diuidere non poteſt: & ideo neq; ſupra ipſum cælum poteſt fluere, quia vna pars cœli non eſt magis naturalis locus eius, quàm alia. Eo vel maximè quòd ſi iſtæ aquæ ſunt ſupra cælos, erunt circulariter diffuſæ, & totam ſupremã ſphæram mobilem circundãtes, & intra illud ſpatium quod occupant, erunt cum proportione diffuſæ in æquali profunditate, & ideo non poterit vna pars aquę magis aliam impellere, quàm ab illa impelli: manebit ergo tota aqua fixa, & immobilis. Poſſet verò aliquis cogitare moueri circulariter ad raptum primi mobilis. Quod quidem ſi ab aliq; mordicus aſſeratur, non video inconueniens alicuius momenti, quod inde ſequatur: dicetur tamen ſine fundamento, quia primum mobile rapit ſuo motu corpora, quæ ſub ſe continet: nõ tamen corpus ſupra ſe exiſtẽs, quia, licet ſit illi contiguũ, non eſt illi adhærens, neq; ab illo ſuſtentatur, etiamſi ſit aqua, vt declaraui: & ideo licet illud cœlum aquas contingat, & iuxta illas dilabatur, non illas agitabit, nec ſecum feret.

Non probatur dicta ſolutio.

Verior ſolutio.

Quorundam euaſio præcluditur.

Tertia difficultas eſt, quia ſaltem illæ aquæ erunt ibi violenter, quia erunt extra locum naturalem, & præter conuenientem ordinem, quem ſimplicia corpora vniuerſi ex natura ſua poſtulant. Ad hoc verò reſponderi poteſt ex Patribus, non poſſe dici violentum, quod iuſſu Dei factum eſt, quia magis naturale eſt etiam aquæ obedire Deo, quàm infra cœlum, aut aërem exiſtere. Præterquam quòd reſpectu cælorum non videtur habere aqua determinatum locum naturalem, & ita eo ipſo, quòd infra ipſam cælum à Deo creatum eſt, ipſa ſine vlla violentia ibi permanſit: non quidem tanquam in loco naturali, ſed, (vt ita dicam) neutro, ſibiq; non repugnante. Accedit, quòd licet conſiderata particulari natura, & perfectione vniuſcuiuſq; corporis magis naturale videatur, vt perfectiora in ſuperiorib. locis ſint collocata. Nihilominus ad finem, quem in vniuerſi conſtitutione Deus intendit, potuit alius ordo eſſe conuenientior, & ille ordo erit ſimpliciter naturalis ſecundum naturam vniuerſalem, quicquid ſit de particulari, vt infrà de ſitu elementorum aliqua ex parte dicemus. Atque eadem ratione poteſt talis conſtitutio aquarum ſupra cælos nõ vocari miraculum, quamuis Aſcan. ſuprà etiam perenne miraculum in hoc opere admittere non vereatur. Sed certè licet ſecundum humanam rationem ſit res mirabilis: quia pręter humanam rationem eſſe videtur: ſi tamen ita factum eſt, non eſt propriè mira- 13.

3. Difficultas variè expeditur.

miraculum, tum quia non eſt nouum, nec extraordinarium, ſed quaſi lege extraordinaria ſtatutum: tum etiam, quia poſtquam ſemel factum eſt, ſine vlla ſupernaturali actione conſeruatur, & in principio ad conuenientem vniuerſi conſtitutionem, propter aliquas rationes diuinæ prouidentiæ pertinere potuit.

14. *4 Difficultas quanam de cauſa manſerint aquæ ſupra cœlos.*

Additur vero quarta difficultas, per quam etiam præcedens augetur, & reſponſio illius eneruatur, quia nulla ratio, vel commoditas vniuerſi cogitari poteſt, propter quam elementares aquæ ſupra cœlum ſtellatum collocatæ fuerint. Ad hanc enim difficultatem euadendam variæ rationes à Patribus excogitatæ ſunt, quæ certè non ſatisfaciunt.

1. Cauſa ex Cyrillo, Epiphan. Ioſepho, Beda, Richard. Magiſtro.

Vna eſt Cyrilli, quam ſupra his verbis proponit, *Cum futurum erat, vt propter agriculturam opus eſſet aquis, conſtituit aquas ſupra cœlos, vt cum terra pluuiarum irrigatione indigeret, paratum ſit à natura ad hoc cœlum.* Imò Epiphan. putat, quod factum legimus Gen. 7. *Rupti ſunt omnes fontes abyſsi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram.* de illis aquis eſſe intelligendum &c. Et Ioſeph. etiam dixit, illud *cryſtallum* (ſic enim aquas illas vocat) *humidum eſſe, & ad pluuialem vtilitatem, quæ ſit ex terra imbribus, congrue fabricatum eſſe.* & Beda lib. de natura rerum cap. 8. eandem rationem refert, dicens, *ſeruatas eſſe aquas ad inundationem diluuij.* & non improbat, quamuis aliam rationem magis probet. Et Richard. Pampolitanus in Pſalm. 148. vt Aſcanius ſuprà refert, dixit, *aquas illas defluere per pluuias, quamuis non niſi miſſas*, quod etiam refert ex Magiſtro ſententiarum in Pſalm. 113.

15. *Exploditur multipliciter.*

Veruntamen ratio hæc, vt à Cyrillo proponitur, accommodatiſsima eſt pro aquis, quas Deus ligauit in nubibus ſuis, vt dicitur Iob 26. de aquis autem ſupra cœlos incorruptibiles parum profectò accommodata eſt. Quomodo enim aquæ illæ ad irrigandam terram deſcenderent, niſi vel penetrando cœlos in eodem loco cum ipſis permanentes, vel diuidendo illos, ſicut aerem deſcendẽdo partiuntur, & loco mouent. Alterum autem eſt miraculoſum, alterum perfectioni cœli repugnans. Eſt etiam alienum à ſuaui, & omnipotenti prouidentia Dei, quaſi non valuerit alio faciliori modo, & magis connaturali terræ, & inferioris orbis neceſsitatibus prouidere. Accedit, quod tales aquæ per ignem deſcendentes, vel illum extinguerent, vel ab illo conſumerentur, niſi Deus peculiari, & nouo miraculo litem cõponeret. Propter quæ incredibile etiam eſt, quod de aquis diluuij dicitur, nullumque fundamentum habet in litera Geneſis, vt per ſe patet; & ex dicendis magis conſtabit. Deinde eſt noua difficultas, ſi tanta multitudo aquarum tunc è cœlo cecidit, vel alijs temporibus cadit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut alijs partibus aquæ rarefactis repleatur, nihil autem horũ ſine nouo opere miraculoſo, vel valde præternaturali cogitari poteſt. Hæc ergo ratio difficultatem non euacuat, ſed illam potius auget.

16. *2. Cauſa bipartita ex Iuſtino Martyr. Hilar. Theodor. Beda.*

Aliam ob cauſam dicitur eſſe neceſſaria aqua illa ſupra cœlum, ad temperandam ignitam, & ardentem naturam cœlorum, ne actione ſua cætera corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iuſtin. Martyr. dicta q. 93. & declarat, hoc temperamentum fuiſſe neceſſarium tum ad ſtabilitatem firmamenti, quaſi per reſiſtentiam, quam aqua illa adhibet, ne aſtra ſuo calore firmamentum deſtruant: tum etiam ad temperationem inferioris aeris, & ad conſeruationem animalium in terra degentium. *Nam ſummum* inquit, *frigus ab illis aquis mittitur, quo Solis calor in aere temperatur.* Quam rationem etiam Hilar. probat quoad poſteriorem partem. Theodoret. autem q. 11. in Gen. priorem partem magis exprimit: Beda verò lib. de *natura rerum* c. 8. ſimpliciter dixit *aquas illas fuiſſe in cœlo ſuſpenſas ad ignem ſyderum temperandum.* Sed profectò neutra pars huius rationis veriſimilis eſt, non ſolùm ſecundum Philoſophiam, verumetiam ſecundùm Theologiam, eminentem ſapientiam, & potentiã diuinæ prouidentiæ conſiderando. *Refellitur prior pars.* Nam iuxta Philoſophiam firmamentum, (ſi cœlum ſtellatũ eſt) corpus eſt incorruptibile, & incapax alterationis, & elementaris caloris: ergo non indigebat extrinſeco reſiſtente, ne per Solis, aut ſtellarum ardorem conſumeretur. Imo licèt daremus, corpus illud cœleſte fuiſſe ex aqua productum, ac proinde ex materia eius conſtare, & ex parte illius eſſe capax peregrinarum impreſsionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potius eſſet, ex vi ſuæ formæ habere qualitates intrinſecas, quibus omni alterationi corruptiuæ reſiſtere poſsit. Cum enim Deus corpus illud conderet, vt ſine corruptione, vel diſpoſitione ad illam conſeruaretur, non eſt veriſimile, feciſſe illud corruptioni expoſitum, & extrinſecus illi adiunxiſſe aliud infirmum corpus, quod illud à contrarijs defenderet, cùm & facilius, & magis conſentaneum omnipotentiæ, & ſapientiæ Dei eſſet, illam reſiſtendi vim intrinſecam conferre. Sicut nunc corporibus glorioſis ſimilem qualitatem conferre creditur, quod autem illis confert per gratiam, potuit corpori cœleſti conferre per naturam. *Confirmatio.* Et confirmatur, nam Deus poſuit ſtellas in octaua ſphæra, & ex illis, ac alijs partibus quaſi heterogeneis illud corpus compoſuit: ergo nõ eſt veriſimile, ſtellas ita eſſe per actionem ſuam alijs partibus contrarias, vt iſtæ ſine extrinſeca aquæ protectione conſeruari non poſsint, neque actioni corruptiuæ ſuarum compartium reſiſtere.

17. Refellitur pars poſterior.

Nec veriſimilior eſt alia cauſa de frigore ad tẽperandum aerem inferius miſſo. Nam in primis credibile non eſt, poſſe aquam in loco adeo diſtante poſitam frigefactione ſua aerem contingere. Deinde quomodo poſſet aqua illa in hũc inferiorem aerem efficere nihil agendo in corporibus intermedijs. Quid enim agere poteſt aqua illa in cælos omnes intermedios à primo mobili vſque ad lunam, cum neque ipſi per frigus alterari debeant, aut poſsint, neque aqua virtutem habeat imprimendi qualitatem aliquam, quæ eminenter, vel virtute frigus contineat: Quomodo etiam frigefactio illa per ignem tranſiret, aut cur ignis ei non reſiſteret? Non ſunt igitur hæc veriſimilia. Deinde, eſto fuerit neceſſaria illa aeris temperies, certe fieri ſufficienter potuit per planetas virtutem frigefaciendi habentes, etiamſi formaliter frigidi nõ ſint, vt dicitur eſſe Saturnus, & luna, & fortaſſe aliquæ etiam ſtellæ fixæ hanc influentiam habent. Ergo totam efficientiã frigoris, quæ ab illis aquis prouenire fingitur, potuit ſufficienter, & melius per cœlos ipſos, & eorum influentiam facere Deus: cur ergo fingemus, vſum eſſe tam violento, & extraordinario medio ad illum finem. Præſertim, quia (vt aiunt) fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora. Et poteſt vtraque pars confirmari & ex eo, quòd iſtæ aquæ non cenſentur eſſe proximæ cœlo ſtellato ſed ſupra omnes cœlos mobiles. Interponitur ergo inter illas primum mobile, quod denſum, & opacum corpus eſſe creditur. Et præterea etiam interponitur cœlum cryſtallinum, quod fortaſſe (vt aliqui putant) à primo mobili diſtinctum eſt. Ergo à loco tam diſtanti, & tot interiectis impedimẽtis, vix intelligi poteſt, quomodo poſsint illæ aquæ naturaliter, aut firmamentum tueri, non agendo, ſed contrarijs reſiſtẽdo, aut inferiorem aerem virtute ſui frigoris temperare, agendo vſque ad terram, in qua animalia habitant, vt illo temperamento foueri, & conſeruari poſsint.

Cum

18. *Cauſa alia morales aſſignantur à Proſpero, Auguſt. & cat.* Cum ergo nulla ratio quaſi naturalis, & phyſica, pertinenſve ad commoditatem vniuerſi ſatis faciat, alij ad rationes morales recurrunt. Et quidam ſentiunt, aquas eſſe ibi repoſitas ad exercitiũ fidei noſtræ, quod ſignificauit Proſper Pſalm. 103. dicens, cum Auguſt. ibi, partem aquarum eſſe cœlo ſuperpoſitam, & à noſtro aſpectu remotam, & *fidei commendatam.* Alij verò dicunt, eſſe ibi relictas, vt ex tam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quàm Angeli magis excitarentur, quod ſignificant Haymo, & Caſsiodor. in Pſalm. 148. & Scriptura quoties aquas cæleſtes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Gloſſa ordinaria in Gen. cùm credendum putent ibi eſſe aquas, adiungunt, *quales autem, & ad quid vtiles nouit, qui condidit.* Quod optime dictum eſſet, ſi ſufficienter reuelatum eſſet, ſupra cœlos omnes mobiles eſſe aquas elementares. *Dicta rationes morales non cogunt.* Sed quia talis reuelatio facta non eſt, vt videbimus, & rationes morales ceſſant, præſertim prima, non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per ſe erat neceſſarium ad laudẽ, & gloriam Dei augendam, ſi alioqui ad mundi cõmoditatem nõ erat vtile: nam ex cæteris vniuerſi operibus ſatis laus Dei commendatur. Et magis ex eo augetur, quòd omnia in numero, pondere, & menſura conſtituit, & ordinatiſsimè, & abſque vlla ſuperfluitate cuncta diſpoſuit.

19. *Opinio 4. pro qua n. 9. ſudatũ eſt, nõ probatur ſimpliciter.* Quanuis ergo hæc ſententia contemnenda non ſit propter Patrum auctoritatem: nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia multũ à ratione abhorret, & non ſolùm Scriptura non probatur, verumetiam illi non eſt ſatis conſentanea. Ad quod oſtendendum inferiùs alijs teſtimonijs vtemur, nunc autem id probamus ex primis verbis Geneſis, *Id oſtenditur ex verbis Geneſ.* prout *in primo lib.* à nobis tractata ſunt. Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram,* &c. Probauimus, in illo principio, non ſolùm cœlum empyreum, ſed etiam alios fuiſſe creatos. Huius autem oppoſitum dicta ſentẽtia ſupponit, dum dicit, illas aquas eſſe ſupra omnes cœlos mobiles, nam inde fit, vt ſint immediatè ſub cœlo empyreo: ſi autem hoc ita eſſet, nõ potuiſſet aliud cœlum ſimul cum empyreo eſſe creatum. Probatur hæc conſequentia ſi cum cælo empyreo aliud cœlum fuit creatũ, vel fuit proximum, & contiguum cœlo empyreo, vel ab illo diſtans: ſi contiguum, oportuiſſet illud vel deſtrui, vel ſaltem à toto illo loco adæquato expelli, vt ad illum aqua aſcenderet: vtrumque autem eſt & contra naturam corporis cœleſtis, & per ſe incredibile. Nam ſupra in ſimili diximus, nihil Deum tunc creaſſe, vt illud ſtatim deſtrueret, & maximè in corporibus cœleſtibus de ſe perpetuis, ac nobiliſsimis. Sine deſtructione autem nõ poterat corpus illud à toto illo loco ſupero ad inferiorẽ pelli, niſi comprimeretur, & denſaretur, vt ad minorem locum circularem coarctari poſsit, quod etiam eſt valde alienum à cœleſti natura. Et ideo naturale eſt cœlis, vt nonniſi intra eundem locum totalem moueri poſsint, & ſecundùm partes, non ſecundùm totum, loca mutare. Si autem aliud cœlum creatum fuit ſimul cum empyreo, & loco diſtans ab illo, non potuit, vel certè non debuit, ſpatium illud inter illos cœlos interiectum vacuum relinqui vſque ad ſecundũ diem, tum quia fuiſſet magna imperfectio, ſine fundamẽto excogitata: tum etiam quia alias aqua ſub inferiori cœlo contenta ad illum ſuperiorem locum aſcendere non potuiſſet per medium cœlum interpoſitum, niſi per diuiſionem, aut penetrationem eius, aut per aliud ſimile miraculum, quod etiam admittendum nõ eſt, vt ſæpe cum Auguſtino dixi. Neque etiam dici poteſt, aquam non aſcendiſſe, ſed creatam eſſe ibi iuxta empyreum cœlum. Quia vel creata fuit ſimul cum ipſis cœlis empyreo, & primo mobili, v.g. Et hoc repugnat operi ſecundi diei, quia diuiſio aquarum ab aquis non ſecundo die, ſed in ipſo creationis inſtanti facta fuiſſet, quia tunc iam eſſent aquæ ſupra cœlos, & infra cœlos in abyſſo, & inter eas eſſet primum mobile interpoſitum. Vel creatio illa aquarum in illo ſuperiori loco facta fuiſſet ſecunda die: & hoc in primis repugnat principio ſuprà poſito, quod poſt primam creationem non eſt aliquid ex nihilo factum, præter animam rationalem. Et deinde ſequitur inconueniens illatum, quòd ſpatium illud eſſet vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non poteſt, fuiſſe ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta. Ac denique hoc repugnat literæ Geneſis, quæ ſatis clarè ſignificat, diuiſiſſe Deum aquas ab àquis, non aliquas nouas aquas creando, ſed iam creatas locis ſeparando ſecundum partes, & inter eas aliquod corpus interponendo, ac firmando. Nullo ergo modo ſubſiſtere poteſt opinio ponens aquas elementares ſupra cœlum ſtellatũ, ſeu ſupra omnes mobiles, niſi ſupponendo, ſolum cœlum empyreum fuiſſe in principio creatum, & iuxta illud fuiſſe creatas aquas, quæ nunc etiam ſunt illi contiguæ, & conſequenter ſub illis aquis totum ſpatium vſque ad inferiores aquas, ſeu vſque ad terram fuiſſe aqua plenum, ne diuiſio aquarum à principio facta fuiſſe credatur contra Scripturam. Ergo neceſſariò dicendum eſt in illa ſententia, ſolam creationem cœli empyrei in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum*, comprehendi. Cùm ergo hoc nobis parum credibile videatur, non poſſumus illam ſententiam de aquis elementaribus exiſtentibus ſupra cælos æthereos deſcendere. Præterquam quòd ex illa ſententia alia incommoda ſequuntur, vt quòd cæli ætherei ſint ab intrinſeco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elementari, & non per propriam creationem ex nihilo, quæ omnia auctores contrariæ ſententiæ facilè admittunt, nobis autem probari nullo modo poſſunt. *Confirmatio.*

Eſt ergo vltima ſententia, cui ego aſſentior, quę cum præcedenti docet aquas ſupra cœlos eſſe veras, & elementares, eas tamen non eſſe ſupra cœlos ætheros, ſed ſupra cœlum aereum, id eſt, in ſuperiori quadam regione eius, illaſque aquas non eſſe alias, niſi aquas nubium, & aliarum ſimilium impreſsionum, quæ in ſuperna aeris regione fiunt. 20. *Vltima opinio tenẽda.* Hanc ſententiam referens Auguſtinus lib. 2. de Geneſ. ad litter. cap. 4. dixit *laudabiliter* excogitatam eſſe, & *hanc diligentiam, conſiderationemque laude digniſſimam iudicat*, & rationem ſubdit, *quia contra fidem non eſt, & in promptu poſito documento credi poteſt,* de quo documento ſtatim dicemus. Et ita ſententiam hanc ſequutus eſt Beda in lib. 2. de elementis Philoſophię in principio, vbi priùs improbat pręcedentem ſententiam, dicens, *nihil miſerius eſſe, quã dicere, iſtud eſt, quia Deus illud facere potuit, neque oſtendere rationem quare hoc ſit, neque vtilitatem, ad quam hoc ſit.* Poſtea verò ait aquas ſupra firmamentum eſſe illas, quæ vaporaliter in nubibus ſunt ſuſpenſæ, & ab his, quæ ſunt ſub aere, diſtinguũtur. De quibus aquis latiùs in lib. 3. diſp. Eandem opiniõnẽ tenet Gloſſa interlinealis, & Eugub. in Coſmopæia & Hamerus in Gen. Vielmius, & Rabbini Hebræor. quos refert Aſcan. & latè Pererius l. 1. in Gen. circa opus ſecundæ diei in fine, qui in hunc ſenſum interpretatur Epiphanium dicentem, ex aquis illis ſuperioribus generale diluuium factum eſſe, quia ex nubibus aeris proceſsit, non ex noua ſphæra cœleſti. Sed an hic fuerit ſenſus Epiphanij, incertum eſt, fit tamen veriſimile, ex eo, quòd alius ſenſus incredibilis eſt, & magnam habet abſurditatem. Atque eandem ſententiam defendit Auguſt. Torniel. in Annalib. ſacris tom. 1. in ſecundo die mundi. Denique Diuus Thomas 1. p. q. 68. art. 2. præcedentem

dentem opinionem de aquis proprijs, & elementaribus ſupra cœlum ſydereum exiſtentibus ſimpliciter falſam, imò & impoſsibilem reputat, vtique ſecundùm naturæ leges: hanc vero ſaltem vt valde probabilem amplectitur.

21. *Eius probatio bipartita. Prior pars ſuadetur.*

Ad probationem autem huius ſententiæ ſatis erit oſtendere, eſſe conſentaneam vſitatæ phraſi Scripturæ, & hanc phraſim, ſeu loquendi modum optimè ad verba Geneſis adaptari. Priorem partem probamus, quia in primis ſæpe nubes, & vapores ſuperiores aeris nomine aquarum in Scriptura ſignificantur, vt Iob 28. *Qui aquas appendit in menſura, quando ponebat pluuiis legem & viam procellis ſonantibus.* & c. 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.* Quod verbum vltimum apertè oſtendit priorem partem intelligi de ſuperioribus aquis. Et de eiſdem loquitur Dauid Pſal. 28. dicens, *Vox Domini ſuper aquas Deus maieſtatis intonuit*, & Sapiens Prouerbiorum 8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum*, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt. Imò Pereyra aduertit, vbi vulgatus interpres legit, *quando æthera firmabat*, Hebraicè haberi nomen ſignificans nubes: quod etiam adnotat Ianſenius, retento autẽ nomine *æthera* exponit de elemento ignis, aut de ſuperiori aeris regione, & conſequenter alia verba intelligit, *de fontibus cœleſtibus. Significat enim*, (ait) *Deum quaſi in libra ſuſpendiſſe fontes aquarum, hoc eſt nubes ipſas, ita vt eas diuiſerit ab aquis, quæ in terris ſunt & in pondere atque menſura eas diffundat ſuper terram.* Et de eiſdem aquis eſt ſermo Iſai. 28. & in alijs locis ſtatim citandis. Deinde aquæ pluuiales, ſeu nubium etiam dicuntur in Scriptura aquæ cæleſtes, ſeu cęlorum, vt patet Ierem. 10. & 51. *Ad vocem ſuam, dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ*, & Pſalm. 146. *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Et de eadem aqua eſt ſermo Pſalm. 17. cum dicitur, *Et poſuit tenebras latibulum ſuũ.* Et infra, *Tenebroſa aqua in nubibus aeris* Et infrà, *& intonuit de cælo Dominus.* Et Pſalm. 76. *Multitudo ſonitus aquarum vocem dederunt nubes.*

22. *Pars poſterior ſuadetur.*

Denique quòd iuxta hanc phraſim, & modum loquendi Scripturæ optimè poſsint verba Geneſis intelligi, probatur, quia ibi ſolũ dicitur, Deum diuiſiſſe aquas ab aquis, & quaſdam ſupra firmamentum, quod ſtatim dicit vocatum eſſe cœlum, poſuiſſe, & alias ſub cœlum reliquiſſe: ergo ſine vlla coactione, aut vi intelligimus, aquas illas ſupra cælum eſſe, quæ in alijs locis cæleſtes, ſeu operire cælos dicuntur. Imo videtur certè Ierem. *in locis citatis*, ita dicta verba Geneſis interpretari, ſic enim inquit: *Qui fecit terram in fortitudine ſua, & præparauit orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos.* In quibus verbis aperte de opere creationis loquitur, & ſtatim ſubiungit verba ſuprà citata, *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo, qui leuat nubes ab extremo terræ.* Per quam *vocem* meritò imperium Dei intelligere poſſumus. Et quanuis non incongruè poſsint hæc verba de quotidiano opere diuinæ prouidentiæ aquarum pluuialium intelligi: nihilominus non minori proprietate, & verborum conſecutione de initio, & quaſi fundamento illius operis, & prouidentiæ intelliguntur.

23. *Progreditur ipſa poſterioris partis ſuaſio, & ſimul ſatisfit locis Scripturæ allatis num. 10.*

Atque idem dicendum eſt de alijs locis, quæ in concordiam verborum Geneſis, & confirmationem ſuperioris ſententię afferebantur. Nam quod dicitur Pſalm. 103. *Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* rectè intelligitur de expanſione aeris, qui paſsim cœlum appellatur, vt ſæpe diximus. Et quanuis concedamus, illam extenſionem cœli omnium cœlorum creationem, & extenſionem comprehendere Non inde ſequitur, aquas, quæ tegunt ſuperiora eius, eſſe in ſuprema parte totius extenſionis, alioqui etiam ſuper cœlum empyreum eſſent collocandæ. Ergo ſatis eſt, quod tegant aliquam ſuperiorem partem, ſecundùm quam idem Pſalmiſta alibi dixit, nubes operire cœlum. Neque magis vrgent alia verba Pſalmi 148. *Laudate cœli cœlorum, & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem loquendi ſacræ Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cœlorum vocari dicimus. Solet enim diuina Scriptura prouocare homines in admirationem omnipotentiæ Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in ſublimi aere, & ex varijs effectibus meteorologicis, qui ex aſcenſu vaporum, & exhalationum in aere fiunt. Quia ergo hominibus qui ſenſibus ducuntur, hæc ſunt admirabilia, ideo aquæ cæleſtes ad laudem Dei ſpecialiter excitantur, id eſt, homines per earum conſiderationem, vt ſuprà expoſui. Hic autem mos Scripturæ facilè innoteſcet conſideranti verba Iob ſuprà citata ex cap. 26. & 28. Item ex cap. 12. 37. & 38. & ex Pſalm. 76. à verſ. 18. & Iſai. 28.

24. *Obiectionis ſolutio quæ dicta corroborat.*

Sed replicatur, quia Dauid loquitur de cœlis cœlorum, per quæ verba ſignificari ſolent cœli ſuperiores: non ergo loquitur de cœlo aereo. Sed reſpondemus, hinc potius confirmari expoſitionem dictam. Nam cum priùs cœlos cœlorum ad laudem Dei prouocaſſet, poſtea non dicit, *& aquæ, quæ ſuper cœlos cœlorum ſunt*, ſed *quæ ſupra cœlos ſunt*, vtique ſupra illos cœlos, reſpectu quorum alij dicuntur cœli cœlorum, ſub quibus intelligere poſſumus omnes cœlos æthereos, nam reſpectu aeris merito dici poſſunt cœli cœlorum. Sed inſtant, quia nomen plurale cœlorum pluſquam aerem comprehendere videtur: ſed certa & trita reſponſio eſt, in Hebræo nomen *cœli* carere ſingulari, & ideo nihil obſtare quominus illa locutio ad vnum cœlum aeteum proprie accommodetur. Atque in eodem ſenſu loquuti ſunt tres pueri in ſuo hymno, dicẽtes, *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt Domino*, &c. Quam generalem locutionem poſtea per ſpecies declarant, dicentes, *Benedicite omnis imber, & ros Domino: benedicite rores, & pruina Domino: benedicite gelu glacies niues fulgura & nubes Domino.*

Inſtantia diluitur.

25. *Inſtantia altera.*

Sed inſtatur, quia ibi certo ordine prouocantur creaturæ, ad laudem Dei. Primò Angeli, ſecundò cœli, ſcilicet, empyreum, tertiò aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt. poſtea verò ſol, luna, & ſtellæ. Ergo ſignum eſt, aquas ſupercęleſtes eſſe proximè ſub cælo empyreo, & ſupra ſydereum. Reſpondemus, ex hoc ordine nullum indicium ſumi. Tum quia poſt aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, & infrà poſt imbres, & ros ponuntur ſpiritus Dei, & multo inferius ponuntur nox, & dies, lux, & tenebræ, quæ & prius facta, & ſuo modo mobiliora ſunt. Tum denique quia *in dicto Pſalmo* 148. priùs ſol, luna, ſtellæ, & lumen, & poſtea aquæ ſupercæleſtes ad Deum laudandum prouocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum ſumitur, nam ſpiritus, vbi vult, ſpirat, & ſimiliter, quo voluit ordine mentem, & linguam Pſalmiſtæ, & puerorum ad laudem Dei excitauit. Igitur ſi omnia Scripturæ loca attente ponderentur, & inter ſe conferantur, vel huic noſtræ ſententiæ magis fauent, vel certè nihil repugnant. Ergo cùm ratio pro hac ſententia multum præualeat, & iuxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, alijs meritò præferenda eſt. Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia neque ipſi inter ſe conſentiunt, neque ſuam ſententiam tanquam certam tradunt, neque altera quam defendimus, ſufficienti auctoritate deſtituta eſt. Vnicum tamen dubium circa illam ſupereſt, quod ex nomine, & opere *firmamenti* ſumitur, quod in cap. ſequenti tractandum eſt.

Eius reſponſio.

Ad Patres in num. 9. relatos.

)?(

CA-

CAPVT V.

Quodnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.

1. *Prima ſententia duob. modis intellecta.*

PRima ſententia eſt, firmamentum illud fuiſſe proprium cælum æthereum, quod in illo die fuit ſubſtantialiter productum. In hoc conuenire videntur omnes auctores, qui aquas ſupra cælum ſtellatum collocant. Videtur tamen inter eos eſſe aliqua diuerſitas. Nam quidam dicunt eſſe cælum *Primus modus ex Chryſoſt. & D. Thoma.* ſtellatum, quia in quarto die dicitur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento: ita ſentit Chryſoſtomus hom. 4. in Geneſ. & fertur ſub nomine D. Thomæ in expoſitione in Geneſ. & ſequitur Catherinus ibidem. Alij omnes cælos planetarum cum ſtellato *2. Modus ex Damaſc. Clichtou. & Magiſtro.* ſub nomine firmamenti comprehendũt, quod inſinuat Damaſcenus libro ſecundo de Fide capite ſexto, quamuis non ſatis rem declaret, nam etiam cælum ſtellatum firmamentum appellat, vt ibi etiam Clichtoueus notat, & ſequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & ſequitur Magiſt. ſentent. in 2. diſtinct. 14. in princip. Et duci videntur, quia dicta verba quartæ diei ad omnes hos cęlos poſſunt accommodari, quia omnes aliquo modo ſtellati ſunt, nam ſinguli vnam ſaltem ſtellam habent.

2. *Quid in hac ſententia conſequẽter fatendum.*

Veruntamen conſequenter in hac ſententia loquendo, dicendum videtur ſub nomine firmamenti comprehendi etiam cælos ſupra octauam ſphæram exiſtentes, ſi duo ſunt pręter empyreum, vel ſaltem primum mobile. Nam ſi elementares aquæ ſunt ſupra cælum ſtellatum, profecto etiam ſunt ſupra cryſtallinum, & ſupra primum mobile, ſi ab hoc eſt diſtinctum. Quia non eſt credibile inter primum mobile, & inferiores cælos aquas eſſe interpoſitas, aliàs circunferrentur & raperentur per motum primi mobilis, quia non poſſet aliter primum mobile ſecum rapere inferiores cælos, imo etiamſi ſecum moueret aquas, non parum eius impetus retardaretur, ne poſſet ad inferiores cælos peruenire. Et ideo qui melius in ea ſententia loquuntur, dicunt aquas eſſe ſupra omnes mobiles cælos. Ergo iſti conſequenter dicere debent, omnes illos cęlos factos eſſe hac ſecunda die, & nomine firmamenti eſſe comprehenſos. Probatur hæc vltima illatio, tum quia inter aquas exiſtentes iuxta cælum empyreum, & exiſtentes in hoc inferiori hemiſphærio, non minus interponitur primum mobile, quam cælum ſtellatum, nec magis hoc cælum, quam cælum lunæ: ergo tota illa cælorum congeries diuidit aquas ab aquis: ergo tota illa munus firmamenti ſubit: ergo tota ſub nomine firmamenti comprehendi debet. Tum etiam, quia ſi nunc eſt aqua ſupra omnes cælos mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiori orbe per motum localem, ſed ibi creata fuit prius, & poſtea ibi firmata, vt cap. ſuperiori oſtenſum eſt. Ergo ante ſecundum diem nullum erat cælum inter illam aquam, & inferiorem interpoſitum, alias (vt ſupra argumentabar) iam eſſet facta diuiſio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod poſtea diuiſit aquas ab aquis illo modo intellectis, non poteſt eſſe niſi tota congeries, ſeu expanſio cęlorum mobilium.

3. *Conſecutio Altera ex eadem ſententia.*

Hinc conſequenter in hac ſententia loquentes, dicunt, firmamentum fuiſſe hoc die factum quoad ſubſtantialem productionem eius, vt in Baſil. Ambr. & alijs videre licet. Et probatur conſequutio ex proximè dictis, quia ante diuiſionem aquarum ab aquis non poterant eſſe cæli in ſubſtantia ſua: ergo tunc facti ſunt ſubſtantialiter, quando aquas ab aquis ſeparare cœperunt. Conſequentia eſt euidens, & antecedens probatur, quia ſi iã corpora cæleſtia ſubſtantialiter exiſtebant, vbinam quæſo erant, aut in quo orbis ſitu? Nam vbi nunc ſunt, eſſe non poterant, quin diuiderent aquas ab aquis, vt iam argumentati ſumus: in alio vero ſitu, quem poſtea totaliter mutauerint, cogitari nõ poſſunt, vt cap. præcedenti probaui. Ergo neceſſario dicendum eſt in hac ſententia, cælos in opere huius ſecundæ diei ſubſtantialiter eſſe productos. Quapropter non loquuntur conſequenter, qui cũ *Lyranum tamen in eã conſequẽter non loqui probatur.* doceant nomine firmamenti ſignificari corpora cæleſtia, nihilominus dicunt, non eſſe firmamentum factum quoad ſubſtantiam, ſed quoad aliquã qualitatem, quod ſentit Lyran. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec conſequenter dici poteſt, quia ſi ſubſtantia cælorum iam erat, iam diuidebat aquas, vt dixi. Neq; etiam explicari poteſt, quæ fuerit qualitas illa, ſecundum quã cœlum ſecundo die factum dicitur. Reſpondet Lyr. *Lyrani reſponſio refutatur duplici incommodo.* fuiſſe qualitatem datam cælis ad influendum ſuper elementa ad eorum conſeruationem, & gubernationem. Sed hoc nec Scripturę, nec Philoſophię conſonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factũ eſſe firmamentum, vt influat, ſed vt diuidat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens eſt influentia, nam etiamſi nihil influeret, ſi eſſet terminus, & quaſi paries interpoſitus inter aquas, & aquas, eſſet ad illud munus ſufficiens. Et præterea ſecundum veram Philoſophiam in cælo non ſunt qualitates extrinſece, aut aduentitiæ, præter lumen quatenus à ſole communicatur: ſi quæ vero ſunt in ſingulis aſtris propriæ & inſeparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concreatæ ſunt cum ipſis aſtris ſeu cælis, & non poſtea per ꝓpriam actionem, ſeu quaſi alterationem inditæ, quia ſunt propriæ paſsiones à formis cæleſtibus manantes, ſicut ſupra de luce diximus, vel ſicut de herbis, vel lapidibus, ſeu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terreſtribus ſimiles virtutes manant à proprijs formis, cur non magis in cęleſtibus?

4. *Aliorum reſponſio prædicto duplici incommodo etiam reijcitur.*

Vnde alij dixerunt illam qualitatem fuiſſe peculiarem ſoliditatem, ſeu firmitatem datam cælis ad ſuſtinendas aquas. Sed vtrunq; incommodum in hoc inuenio, quia non prius tempore facta eſt diuiſio aquarum, quam cælum fuerit ſufficienter firmatum ad vtraſque aquas terminandas. At vero ſi prius eſſent facti cæli quoad ſubſtãtiam, quam quoad firmitatem, prius etiam diuiſiſſent aquas, quam in ſe firmitatem illam recepiſſent. Ergo non conſonat illa ſententia cũ Scriptura, quæ dicit, *fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas.* Deinde etiam non eſt philoſophicum fingere talem qualitatem extrinſecus additam ſubſtantiæ cæli, nam illa eſſe non poteſt niſi vel denſitas, aut quaſi durities, vel indiuiſibilitas aut incorruptibilitas: quidquid autem huiuſmodi eſt in cælo, intrinſecum illi eſt, & connaturale, ac proinde cũ illo concreatum: ergo fruſtra fingitur prius ſubſtantialiter creatum quaſi monſtroſum vtpote internis diſpoſitionib. & connaturalib. qualitatib. priuatum, quę poſtea illi additæ fuerint. Si ergo firmamentum illud fuit cælum, ſine dubio fuit tunc ſubſtantialiter productum.

5. *3. Ex eadem ſententia conſecutio à qua deficit Burgenſis.*

Ex quo vlterius conſequenter dicendum eſt, non fuiſſe creationem firmamenti productionem ex nihilo, ſed ex præiacente materia. Huius oppoſitum docuit Burgen. in Addition. ad Lyran. Gen. 1. Sed re vera non loquitur conſequenter, dum aſſerit, firmamentum eſſe factum ſecunda die quoad ſubſtantiam: & nihilominus non eſſe factum ex materia alicuius corporis præexiſtentis in illo loco, vbi firmamentum factum eſt. Nam illud *Et redarguitur.* ſpacium, quod firmamentum in hoc mundo repleuit, quodq; iam erat intra ſphærã cæli empyrei incluſum,

incluſum, non erat vacuum priuſquam firmamẽtum fieret: ergo alio corpore erat repletum, quod ibi poſtea manere non potuit: ergo neceſſarium fuit, vt ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem conuenienter inde expelli potuit. Quia non eſt veriſimile, tantam molem corpoream fuiſſe ab illo loco excluſam, & ſimul cum præexiſtentibus corporibus in eorum locis intromiſſam eſſe: nam id ſine corporum penetratione, vel nimia, & præternaturali condenſatione fieri non poterat. Vnde propter hanc rationem, præter alias ſuprà poſitas veriſsimum eſt principium ſæpe repetitum, & communiter receptum, Deum poſt primam corporum creationem, nullum nouum corpus ex nihilo creaſſe, ſed ex aliquo priús creato illud formaſſe. Quæ formatio ſolet dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodẽ auctore creata eſt, & quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturæ, & à communi modo generationis, quæ per cauſas ſecundas fit, diſtincta, ad quam diſtinctionem ſignificandam nomine creationis ſignificatur: atque etiam, vt indicetur, illam fuiſſe originariam, vt ſic dicam, talis rei, vel ſpeciei ab auctore ſuo emanationem. Si ergo firmamentum, id eſt, cœlum ſtellatum, vel ſolum, vel cum alijs cœlis mobilibus, ſecundo die ſubſtantialiter creatum eſt, profectò hoc ſecũdo modo creationis, ſeu formationis ex præſuppoſito ſubiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc ferè, conueniunt alij huius ſententiæ auctores.

6. *Ex qua materia iuxta dictam 1 ſententiam factum fuerit firmamentum.*

Multum autem inter ſe variant, & diſſentiunt in explicanda materia, ex qua tunc firmamentũ, ſeu cœlum productum eſt: nam alij ex igne factum eſſe cogitarunt, vt refert Auguſtinus lib. 2. Gen. ad litter. c. 3. Et videtur ſequi Gregor. Niſſenus *in Exaemeron*, dum exiſtimat, firmamentum eſſe igneæ naturæ, & ſubtile potius, quàm craſſum, aut denſum. Quem ſequutus eſt Anſelm. lib. 1. de Imagine mundi c. 25. & Alcuin. q. 23. in Geneſim. Baſil. verò homil. 3. Exaemeron ex nullo elementorum, neq; ex commiſtione elementorum, ſed ex alia quadam ſubtili materia putauit eſſe factum: quod etiam ſentit Ambroſius lib. 1. Exaemeron c. 6. qui allegant verba Iſaiæ dicentis, *qui firmauit cœlum, ſicut fumum.* Communior tamẽ horum auctorum ſententia eſt, fuiſſe ex aqua formarũ. Eſtque hic modus dicendi probabilior, illa ſententia ſuppoſita, quem Beda *in Exaemeron* ex D. Petro refert in lib. 1. Recognit. Clementis, vbi expreſsè hæc ſententia habetur, quam ſequuti ſunt Theodor. q. 11. & 14. in Geneſim, & Anaſtaſ. Sinaita lib. 2. Exaemer. & Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 3. & 9. & plures alij, quos Gloſſ. magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundamenti ſpeciem in Scriptura, & narratione Moyſis: ait enim dixiſſe Deum, *fiat firmamentum in medio aquarum.* Vnde apparenter, & conſequenter colligunt, vſque ad ſecundum diem totũ ſpacium à ſupremo cœlo vſque ad terram aquis plenum fuiſſe, Deum autem ſecunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, ſeu congeriem cœlorum mobilium formaſſe, & ſolidaſſe, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis diuiſiſſe. Atque ita ferè totum huius ſententiæ fundamentum in proprietate iſtorum verborum poſitum eſt, vnumquodque illorum ponderando, vt paulo poſt noſtram ſententiam explicãdo, & huic fundamento ſatisfaciendo, videbimus. Solent etiam hic adiungere verba Petri Epiſt. 2. c. 3. quæ nunc omitto, quia in libro primo, tractata ſunt.

7. *Reiecta 1 ſententia hactenus tractata*

Nihilominus ſententia hæc à nobis probari nõ poteſt: tum quia diximus ſuprà cœlos ſtellatos, aut mobiles nullas eſſe veras aquas: ergo non ſunt illi cœli, qui diuidunt aquas ab aquis: ergo non ſunt firmamentum. Tum etiam quia diximus, omnes illos cœlos fuiſſe creatos ex nihilo in primo inſtanti: poſtea verò per nullam mutationem accidentalem, ſiue localem, ſiue alterationis potuiſſe denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, eſſe aerem, ſeu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aeris. Hanc ſententiam magis probat Diuus Thomas 1. p. q. 68. art. 1. & 76. art. 1. Durand. in 2. d. 14. q. 1. n. 14. Caietanus & Pereyra in Gen. & Eugubin. *in Coſmopaia*, & ſequitur Lorinus in id Pſalmi 18. *& opera manuum eius annunciat firmamentum.* Vbi idem tenuit Arias Monta. & Genebrardus ibi refert Chaldæum exponentem de aere, qui inter cœlum, & terram latiſsimè eſt expanſus, & in quo mirabilia meteora cernuntur, & mirabilia Dei prædicant, & hanc interpretationem ad locum Geneſis accommodat, eamque dicit eſſe multorum ſententiam, quam ipſe non reprobat. Et eandem ſequitur Pineda in id Iob. 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, &c.* eundem locum de aere interpretando. Conſentit etiam Tornielus *in Annalibus*: ac denique neceſſariò idem dicunt omnes, qui negant, aquas, eſſe ſupra cœlos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauet Auguſtinus lib. 2. Geneſis ad litter. cap. 4. cuius verba iam ſuprà retuli. *Et in Imperfecto Geneſis ad litter. c.* 8. ſic inquit, *Quoniam cœlum firmamentum vocauit, non abſurde intelligitur quidquid infra æthereum cœlum eſt.* At verò in cap. 12. explicans opus quartæ diei dicit, *In hoc loco, cum dicitur firmamentum cœli, intelligendum eſt, omnem iſtam ætheream machinam dici. Quæ omnia ſubſtantia continet, ſub qua puri, & tranquilli aeris ſerenitas viget, ſub qua item iſte aer turbulentus, & procelloſus agitatur.* Quæ verba parum noſtræ ſententiæ fauent, & oſtendunt Auguſtinum in illa re fuiſſe dubium, quanuis in eis aerem à ſignificatione firmamenti non excludat. Deinde fauet etiam Hieron. in Epiſt. 83. ad Ocean. cùm dicit, *Inter cœlum, & terram medium deſtruitur firmamentum* Et cũ ſubdit, *iuxta Hebraici ſermonis etymologiam, & aquis ſortitur vocabulum*, ſcilicet *cœlum*, Hebraicè *Samaim.* Expreſsiùs hanc ſententiam docuit Rupertus lib. 1. in Gen. c. 22. cuius verba paulo poſt referam.

ſtatuitur 2. per firmamentum ſignificari aerem.

8. *Ratio pro eadem.*

Ratione probatur hæc ſententia primò à ſufficienti partium enumeratione: quia ſi nomine *firmamenti* ibi non intelliguntur ſuperiores cœli, oportet, vt cœlum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cœlum appellatũ eſt: hoc autem cœlum iuxta Scripturæ vſum non eſt niſi aer. Secundo, quia nullum aliud corpus dici poteſt diuidere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud poteſt eſſe firmamentum, cui hoc munus tribuitur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam ſequimur, per ſe notum eſt. Veruntamen etiam iuxta ſententiam ponentem aquas ſupra cœlos incorruptibiles, non poteſt deſignari corpus, aut corporum collectio diuidens aquas ab aquis, niſi aer in ea includatur. Nam firmamentum diuidens aquas ab aquis occupare debet totum ſpacium inter aquas ſuperiores, & inferiores, interiectum: ita vt ſicut ex parte ſuperiori cœleſtes aquas proxime contingit, & continet: ita inferiores aquas terreſtres ſub ſe immediatè contineat, & attingat. Nam firmamentum eſt tanquam terminus vtrarunque aquarum: de ratione autem termini eſt, vt immediatè attingat ea, quæ terminat, ſeu diuidit. Ergo neceſſe eſt, vt ſaltem ex inferiori parte aer ad firmamentum pertineat. Vnde vlterius cúm ſuperiores aquæ infra omnes cœlos æthereos, imò etiam infra ignem, & tertiam, ſeu ſupremam regionem aeris ſint, rectè concludimus, ſolum aerem eſſe firmamentum diuidens aquas ab aquis.

Sed

9. *Quænam pars aeris ſiue regio ſignificetur per firmamentū*

Sed quæri poteſt, quis aër, ſeu quæ pars eius ſit huius modi firmamentum, ſcilicet, an aer infimæ, vel mediæ regionis: nam qui eſt in ſuprema excluditur à ratione firmamenti eo ipſo, quod nullas aquas vel in ſe, vel ſupra ſe continet. Inter alias vero duas regiones, ratio dubitandi eſſe poteſt, quia multi ex auctoribus, qui per firmamentum aerem intelligunt, appellationem hanc aëri ſecundæ regionis attribuunt. Id ſignificat Rupertus ſupra, & clarius D. Thomas dicens, firmamentum eſſe illam partem aëris, *in qua condenſantur nubes, & dici firmamentum propter ſpiſſitudinem aeris in parte illa*. Et idem ſignificant Pereyra, & alij, qui dicũt firmamentum hoc die factum eſſe locum naturalem generationis aquarum ſublimiũ, ſeu pluuialium: Conſtat autem, huius modi locum eſſe mediam regionem aeris. Ergo illa ſignificatur nomine firmamenti. In contrarium vero eſt, quia illa regio non videtur diuidere aquas ab aquis: ergo non poteſt cum proprietate dici firmamentum. Antecedens probatur, quia aer ſecundæ regionis potius eſt locus continens ſuperiores aquas, & ita non attingit vtrumq; extremum, ſed vnum tantum. Ergo potius aer huius infimæ regionis dicẽdus eſt firmamentum, quia eſt quaſi paries interiectus inter aquas inferiores, & ſuperiores, & quaſi terminus vtraſque attingens, & ſeparans: nam proxime ſub ſe continet inferiores aquas: ſuperiores autem non in ſe, ſed ſupra ſe immediatè habet. Et in hunc modum videtur explicare firmamentum Eugubinus *in Coſmopœia*, & Abulenſis ex Rabbinis refert, *Quod iſtud firmamentum ſit prima pars, vel interſtitium aeris, quod eſt inter nos, & locum aeris, in quo fiunt meteorologicæ impreſſiones.* Nec diſcrepat Gloſſa ordinaria, cum ex mente Auguſtini dicit, cœlum, & firmamentum hic accipi propter hoc tantum, quia interuallum eius diuidit inter quoſdam vapores aquarum, & aquas, quę ſunt in terris. Et eodem modo explicat hanc ſententiam Eucherius, quam non improbat.

Quod ſit media regio ſentiunt Rupert. D. Th. Pereira, & alij.

Alij infimā ponunt.

10. *Iudicium authoris vtramq; partem approbans.*

Ego vtramque ſententiam probabilem cenſeo. Si tamen aliqua illarum neceſſario reijcienda eſſet, magis eligerem, & probarem poſteriorem propter rationes factas: & quia hęc inferior pars aeris frequentius appellari ſolet nomine cœli, quo nomine firmamentum etiam appellatum eſt, & probabiliter intelligitur de propinquiori cælo, & (vt ita dicam) magis peruulgato, & ſenſibili hominibus, à quo volucres cæli denominantur, quia in eo volitant. Maximè autem videmus volare illas in hac infima regione aeris: ergo ſicut illa vocatur cælum, ita etiam nomine firmamenti intelligi poteſt, cum aquas ab aquis diuidat. Exiſtimo tamen neutram illarum ſententiarum eſſe reijciendam, quia vtraque eſt veluti peculiaris affirmatiua, quę cum altera contradictionem ſeu repugnantiam non inuoluit. Nam totus aer infimæ, & mediæ regionis poteſt dici firmamentum, quia re vera integrum munus firmamenti non per alteram partem tantum, ſed per vtranq; ſimul expletur. Quod de aere infimę regionis probat efficaciter ratio facta, quia eſt quaſi terminus inferiorum aquarum, veluti detinens illas, ne vlterius aſcendant. De altera vero parte optimè etiam probatur ratione inſinuata à D. Thoma, quia vt aquę poſſent conſiſtere in aliqua ſuperiori parte aeris, neceſſaria fuit aliqua peculiaris diſpoſitio talis aeris, per quam redderetur aptus locus, ad aquas in ſe continendas: ergo ex parte alterius extremi, ſcilicet ſuperioris, etiam aer ille concurrit, ad diuidendas aquas ab aquis: ergo aer vtriuſque regionis ſecundum varias conſiderationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appellari: cumque totus ille aer ſit vnum corpus continuum, quod per extremas partes ſuas infimam & ſuperiorem vtraſque aquas attingit, optime dicitur, totum illum aerem eſſe cælum, ac firmamentum ad aquas ab aquis diuidendas, hoc ſecundo die factum.

11. *Obiectio 1. contra proxime reſolutam in 2. ſententia.*

Contra hanc vero ſententiam maxime ponderatur primo, & expenditur nomen *firmamentum*, quia nullo modo videtur poſſe cum proprietate aeri adaptari. Nam firmamentum proprie ſignificat corpus ſolidum, & firmum ad continendas aquas, vt in citatis auctoribus videre licet, & latius proſequitur Aſcanius in ſua Gloſſa, & vox Græca στερέωμα, qua vſi ſunt Septuaginta, ſatis perſuadet, nam ſignificat corpus ſolidum, & firmum, & ideo ſuperioribus cælis tribuitur, qui ſolidiſsimi, & quaſi ære fuſi ſunt, vt dicitur Iob 37. Hoc autem non poteſt in aerem conuenire, quia aer non eſt corpus firmum, & ſolidum, ſed fluidum, & facile diuiſibile: ergo non potuit nomine *firmamenti* ſignificari. Et confirmatur, quia in quarto die dixit Deus, *Fiãt luminaria in firmamento cæli*, non dixit autem, vt fierent in aere, quia non in illo, ſed in ſuperioribus cælis facta ſunt: ergo non eſt aer firmamentum. Propter quod argumentum auſus eſt Aſcanius eam ſententiam, quæ nomine firmamenti aerem intelligit, erroneam vocare: ſed exceſsit, & ſine ſufficienti diſtinctione, & claritate loquens, alijs errandi occaſionem præbuit, vt exponam.

Eius confirmatio.

Aſcanius notatur.

12. *Ad obiectionem prædictam reſponſio.*

Ad priorem ergo partem in primis negamus, nomen *firmamenti* ſemper ſignificare corpus ſolidum, & firmum in ea ſignificatione, in qua ſumitur in argumento, id eſt, quòd ſit corpus denſum, & durum ad modum cryſtalli, vt dicti auctores loquuntur. Nam in primis vox Hebræa, ibi reſpõdens *rachia* ad huiuſmodi ſignificationem non cogit, quia vel tantum ſignificat extenſionem, aut effuſionem, quæ in aere proprijſsime reperitur, vt ex Rabbinis notant Oleaſter, Caietanus, & alij. Vel certe ambigua eſt vox, & vtranque ſignificationem recipit, vt notant Lippomanus in Catena, & Aſcanius non negat. Vnde alij auctores communiter expanſionem, ſeu extenſionem interpretantur, iuxta illud, *Extendens cælum, ſicut pellem*. De quo cælo in eodem capite primo Geneſis dicitur, poſuiſſe Deum aues *ſub firmamento cæli*, at certè nõ poſuit aues in corpore duro, ac impenetrabili, ſed in corpore raro, & quod facile cedat. Ergo negari non poteſt, quin aer ſub firmamento comprehendatur. Secundo admittimus, firmamentum propter firmitatem dictum eſſe, & nihilominus aeri optime conuenire, quia non oportet, illam firmitatem in duritie, aut denſitate corporis ponere, vt dicti auctores ſentiunt. Neque etiam in incorruptibilitate, vt putauit Albertus de quatuor coæquæuis 1. part. quęſt. 4. art. 19. Sed in alijs proprietatibus, quæ in corpore etiam tenui, & ſubtili inueniri poſſunt.

Vlterior reſponſio.

13. *Locupletatur proxima reſponſio.*

Quin potius, vt ſentit Origenes homilia prima in Geneſin, omne corpus phyſicum, vt à mathematico diſtinguitur, firmum, ſeu firmamentum dici poteſt. Et Baſilius homilia tertia dixit, *Externi homines id firmum corpus dicunt, quod quaſi ſolidum eſt, denſum, ac plenum, vt à mathematico corpore diſtinguerent: eſt autem mathematicum corpus, quod in dimenſionibus ſolis conſiſtit, firmum autem, quod cum dimenſionibus reſiſtere, & reniti poteſt. Scriptura autem ſacra, quod per robuſtum eſt, neque cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit. Atque adeo vt in aere addenſato hac ipſa voce plerunque vti videatur.* Vnde etiam Diuus Thomas ſupra, Baſilium allegans, dixit, partem aeris mediam dictam eſſe firmamentum *propter ſpiſſitudinem, quam ibi habet*. Et eandem expoſitionem latè proſequitur Ambroſius libro ſecundo Exaëmeron capite quarto vbi hanc firmitatem tribuit cælo, in quo nubes & tonitrua, niues, & ſimilia generantur, & rupto aere deſcendunt. *Neque enim*, ait, *firmamen-*

tum hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore, & penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non ſit inualidum, neque remiſſum. Vnde concludit, *A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatum, vel quòd diuina virtute firmatum ſit.* Nam (vt ſtatim dicam) credibile eſt, illam aëris partem peculiarem diſpoſitionem ad continendas aquas nubium ab auctore naturæ accepiſſe.

14 *Infima quoque regio aëris nomine firmamēti venire poteſt.*

Addimus verò, etiam inferiorem partem aëris quantumuis raram, & ſubtilem habere aliquam ſufficientem firmitatem ad officium continendi aquas, ratione cuius propriè valeat firmamētum appellari. Sic Rupertus ſuprà, *Firmamentum,* ait, *non ſolidum quid, aut durum eſt, vt vulgò putatur, ſed aër eſt extenſus, & ſubtilizatus, quia licet ſolidum corpus non ſit, Scriptura illud firmamētum vocat, eo quòd diuidat aquas ab aquis.* Quod amplius ipſe non declarat: Auguſt. verò lib. 2. Gen. ad liter. c. 10. dixit, *vocari firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter intranſgreſſibilem terminum ſuperiorum, & inferiorum aquarum.* Quod etiam ex Chryſoſt. Ambroſ. Origene, Eucherio, Beda, & alijs refert Aſcan. ſuprà. Et addit Eugubinum Geneſis primo dicentem, potuiſſe vocari firmamentum ex firmitate ſitus, ſicut de terra dicitur, *qui firmauit terram ſuper aquas.* Pſal. 135. & Pſal. 92. *firmauit orbem terræ.* His ergo modis tota etiam inferior pars aëris firmamentum, ſeu pars firmamenti dici poteſt, quia magnam firmitatem habet in ſitu ſuo, præſertim reſpectu aquarum, quas ita ſub ſe continet, vt terminum illum nullo modo tranſgredi valeant. Ergo ex nomine firmamēti nullum probabile argumentum cōtra noſtram ſententiam ſumitur.

Ad confirm. in num. 11.

Quomodo autem inferiùs dicatur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento, in opere quartæ diei declarabitur, capite nono, numero 11.

15 *Obiectio 2. contra eandem ſecundā ſententiam. Quorundā reſponſio.*

Sed tunc altera obiectio inſurgit ex ponderatione verbi, *fiat firmamentum.* Quoniam aër iam exiſtebat in toto loco ſuo, nam ibi primo die creatus eſt, vt in primo lib. diximus: ergo vel non potuit firmamentum fieri ſecundo die, vel aër non eſt. Reſpondetur, propter hanc cauſam aliquos dixiſſe, aërem fuiſſe factum quoad ſubſtantiam hoc ſecundo die. Ita refert Pereyra, & non putat improbabile, explicatque in hunc modum: nam in primo die totum ſpatium à terra vſque ad lunam non erat tribus alijs elementis plenum, ſed quadam nebuloſa materia, ſeu tenui vapore quaſi medio inter aërem, & aquam. Quod colligunt ex illo Eccleſiaſt. 24. vbi diuina Sapientia dicit, *Ego feci, vt oriretur in cœlis lumen indeficiens, & quaſi nebula texi omnem terram.* Et Iob 38. *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem?* Ex hac ergo nebuloſa materia dicunt, factum eſſe aërem, imò etiam ignem in hac ſecunda die, per quandam veluti extenuationem, & rarefactionem diuina virtute factam.

16 *Refellitur præcedens reſponſio quòd non ſit conſentanea ſcripturæ.*

Sed hæc ſententia nec Scripturæ, nec rationi conſentanea eſt. Nam Scriptura manifeſtè ſupponit, aquas præextitiſſe ante ſecundum diem, ſic enim in principio huius diei dixit Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum,* & infrà, *diuiſitque aquas,* &c. non ergo tunc fecit aquas, ſed diuiſit, quæ iam erant: ergo eadem ratione non fecit tunc aërem, ſed iam erat.

Neq; rationi

Deinde non eſt ordini naturali conſentaneum, vt in prima productione corpora ſimplicia fiant ex multis, ſed potiùs è contrario. Propter quas rationes, & alias ſuprà concluſimus, omnia elementa ſub proprijs formis in primo inſtanti ſimul cum cœlis creata fuiſſe. Neque aſſertio illius nebulæ in principio tegentis terram, & aſcendentis vſque ad concauum lunæ in Scriptura fundamentum habet. Nam in primo teſtimonio Eccleſiaſtici 24. non dicit Sapientia, *nebula texi omnem terram,* ſed *ſicut nebula,* &c. ac ſi diceret, inſtar nebulæ, ſeu ad modum caliginis.

Ad locum Eccleſiaſtici in num. 15.

Quod ſentit Ianſenius ibi dicens, *Sapientiam in principio cœlos ornaſſe lumine, terram verò obtexiſſe caligine, vel quia tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, vel quia in terra factum eſt, vt nox diei ſuccederet:* quamuis enim nox, aut tenebræ non ſint nebula, nihilominus rectè de ijs dicitur, tegere terram inſtar nebulæ. Vel certè ad illam comparationem ſatis eſſe potuit, quòd DEVS terram aqua texerit, perinde ac ſolet nebula tegi. Poteſt etiam eſſe alius ſenſus magis reconditus, quòd ipſa ſapientia increata dicatur, texiſſe terram inſtar nebulæ, quia maieſtate ſua & præſentia terram implebat, ad eum modum quo de diuino ſpiritu explicantur illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas,* quia fouebat illas præſentia, & virtute ſua. Quem ſenſum etiam notat Ianſenius, aduertendo, vocem illam *nebula* non eſſe ablatiui caſus, ſed nominatiui, Vatablus autem expreſsè vertit *ad modum nebulæ.*

Ad locum Iob ibid.

In verbis autem Iob non eſt ſermo de opere ſecundæ diei, ſed tertiæ, vt patet ex antecedentibus verbis, *quis concluſit oſtijs mare,* &c. Quod ſine dubio tertia die factum eſt, vt paulo pòſt videbimus. Vnde poſtea non dicitur, Deum texiſſe terram nebula, aut caligine, ſed mare: nam verba ſunt, *cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem.* Vbi illa relatiua *eius,* & *illud,* mare, quod præceſſerat, referunt, non terram, de qua mentio facta non fuerat. Vnde etiamſi voces illæ *nubes, & caligo* cum omni proprietate, & vt ad literam ſonant, intelligantur, nihil probant de nebuloſa illa materia in principio creata ſupra terram, ſed ad ſummum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congregauit, nubem aliquam ex eiſdem aquis eleuatam eſſe, quæ caligine quadam mare ipſum obuoluebat. Quod an ita ſit, vel cur ita factum fuerit, incertum eſt: nunc verò ſatis eſt verba illa nihil ad præſentem cauſam facere, vt ex dictis conſtat.

Dicendum eſt ergo, aërem illum, qui nomine 17
firmamenti in verbis illis ſignificatus eſt, non eſſe factum, quoad ſubſtantiam per illa verba, *fiat firmamentum in medio aquarum,* ſed tantùm accepiſſe per illa verba munus, & ſtatum firmamenti. Ita docet Diuus Thomas dicta quæſtione ſexageſima octaua, articulo primo, & hanc ſententiam magis probat Pereyra ſuprà, & eſt ſatis communis. Et declaratur breuiter, explicando ſimul totum opus huius ſecundæ diei.

2. obiectionis verior reſponſio.

Operis ſecundi diei diſpoſitio.

Omnia enim opera iſtorum dierum ordinata ſunt ad diſpoſitionem vniuerſi faciendam generationi, conſeruationi, & habitationi hominum, & aliorum miſtorum accommodata. Et quia hæc omnia ex luce, & motu primi mobilis maximè pendent, ideo diſpoſitio vniuerſi ab illis in primo die inchoata eſt. Deinde verò neceſſarium erat, aquam ſegregare, & in vnum locum colligere, vt terra eſſet locus miſtis accommodatus. Quia verò terra per ſe & in ſola ſua diſpoſitione, & ariditate ſumpta non eſt ad generationem miſtorum apta materia: niſi conuenienti humiditate diſponatur, ideo neceſſarium fuit ante ſeparationem aquæ à terra, ſeu ante maris effectionem, aquas eleuare in ſuperiorem locum, vt inde poſtea poſſent opportunis temporibus deſcendere, & terram irrigare, & ad rerum procreationem fœcundare, ſimulq; vt deſcendendo calorem aëris temperarent. Hac igitur de cauſa in hoc ſecūdo die primum omnium magna portio aquarum terreſtrium vſque ad ſecundam regionem aëris eleuata eſt, & ita diuiſæ ſunt aquæ ab aquis, manſitq; aer interpoſitus, tanquā terminus ſeparans aquas pluuiales à terreſtribus, & ita factus eſt non ſimpliciter in eſſe aeris,

ſed

ſed ſecundùm quid in eſſe firmamenti, ſeu intranſgreſsibilis termini, vt Auguſt. dixit. Et hoc ſignificatur, quia non ſimpliciter dictum eſt, *fiat firmamentum*, ſed additum eſt, *& diuidat aquas ab aquis*. Addendum verò vlteriùs eſt ex D.Th. non ſolùm in aqua factam eſſe mutationē, vel localem, per aſcenſionem alicuius partis eius, vel alterationis per mutationem in vapores, vel nubes: ſed etiam in ipſo aëre factam eſſe aliquam alterationem per condenſationem partium eius, quam D.Tho. ſpiſsitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aptus, & quaſi connaturalis factus eſt ad generationem aquarum pluuialium, & ad recipiendam, & quaſi ſuſtentandam materiam illi generationi aptam. Et hinc conſequenter etiam factum eſt, vt totus aër vſq; ad terram eam diſpoſitionem reciperet, vel retineret, quæ ad illud munus diuidendi aquas ab aquis, apta eſſet, & ita totum huius diei opus fuit conſummatum.

18 *3. Obiectio bipartita.*

Tertiò tamen & vltimò inſtare aliquis poteſt, vrgendo illa verba, *& diuiſit aquas ab aquis*. Primò quidem, quia non eſt veriſimile in hoc ipſo die eleuatos eſſe vapores, & nubes in ſublimem partem aëris: tum quia illa eleuatio fit virtute ſolis, & caloris eius, non potuit autem Sol tam breui tempore tantam multitudinē vaporum eleuare: tum etiam quia cap. 2. dicitur, quòd poſt conditum paradiſum, *Deus nondum pluerat ſuper terram*. Deinde quia licet dicamus, nubes, & vapores fuiſſe eleuatos hoc ſecundo die, nihilominus nunquam cum proprietate verum eſt, aquas fuiſſe diuiſas ab aquis, quia aqua non aſcendit vſque ad aërem ſub propria forma aquæ, ſed per præuiam mutationē in vapores, & nubes, quæ reuera non ſunt aqua, quamdiu ex illis non generatur. Neque etiam ſunt in eodem die genitæ pluuiales aquæ in ſuperiori regione aëris: ergo ſimpliciter, & propriè verum non eſt, fuiſſe in illo die aquas ſupra firmamētum ab inferioribus aquis diuiſas.

19 *Aliquorum reſponſio, inter quos eſt Pereira.*

In hoc puncto aliqui dixerunt, non eſſe neceſſarium, vt in hoc die fuerint ſubleuati vapores, & nubes vſque ad ſecundam regionem aëris, vel in eodem die fuiſſe aquas pluuiales genitas, ſed ſatis eſſe, quòd hoc die fuerit deſignatus, & deſtinatus aër, vt eſſet naturalis locus, in quo pluuiales aquæ generandæ eſſent, vt ita diuiſio aquarum ab aquis fieret.

Eius moderamen.

Sed hoc cum grano ſalis accipiendum eſt. Nam ſine dubio dicendum eſt, hoc die factam eſſe, & executioni mandatam diuiſionem aquarum ab aquis, & interpoſitionem firmamenti inter illas: nam hæc duo hiſtoricè referuntur hoc die facta, & cum veritate, & proprietate ſunt intelligenda: ergo corporaliter (vt ſic dicam) & per phyſicam mutationem in aqua, & in firmamento, ſeu in aëre factam, executioni mandata ſunt. Igitur non ſolùm eſt deſignatus, ſeu deſtinatus aër, ſeu aliqua eius pars, vt poſtea eſſet locus naturalis generationis aquarū (nam hæc deſignatio, vel deſtinatio magis ad internum actum mentis, quàm ad externam executionem pertinere videtur) ſed etiam aër ipſe intrinſecè diſpoſitus, & præparatus eſt, vt eſſe poſſet aptus aquarum locus: imò etiam in poſſeſsione (vt ita dicam) ipſarum aquarum miſſus eſt illas recipiendo, & continendo, & à terrenis aquis diuidendo. Vnde vlteriùs omninò aſſerendum eſt, hoc die medijs nubibus, aut vaporibus, vel alijs ſimilibus meteoricis ſubſtantijs magnam partem aquarum in aëra ſeu ſupra firmamentum fuiſſe eleuatam, quia ſine hac eleuatione vera, & corporalis diuiſio aquarum ab aquis intelligi non poteſt.

Ad 1. partē tertiæ obiectionis in nu. 18.

Neque contra hoc obſtat prima pars obiectionis facta, quia nō oportet totam illam actionem, & mutationem tantum efficaciæ Solis, vel lucis, aut caloris eius tribuere, (vt quidam volunt) nam potiſsimum facta eſt per efficaciam auctoris naturæ, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum*. De quo imperio rectè intelligi poteſt illud Amos 5. & 6. *Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen eſt eius* Diuina autem virtute facilè fieri potuit illa eleuatio, & alteratio, quantumuis magna cogitetur, intra vnius diei tempus, imò & breuiori, ſi Deus voluiſſet. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam ſimilem cauſam cenſeri poteſt miraculoſum, ſeu ſupernaturale etiam quoad modum, quia pertinuit ad primā rerum creationem latè ſumptam, id eſt, ad primam huius mundi conditionem, & conuenientem inſtitutionem, prout ab ipſo auctore naturæ modo maximè connaturali diſpoſita, & conſummata fuit.

Quoad alteram verò partem de propria generatione aquarum pluuialium facilè concedimus, 20
non fuiſſe hoc die factam in ſuperiori regione aëris. Et hoc ad ſummum probant verba ex 2. Gen. citata, *Non pluerat Dominus Deus ſuper terram*. Fieri enim potuit, vt nubes, & vapores, & tota materia aquea ad pluuias neceſſaria vſque ad ſecundam regionem aëris hoc die aſcenderent, & nihilominus non ſtatim, nec poſt aliquos dies generaretur, aut deſcenderet pluuia. Quanquam ſi quis vellet mordicùs reſiſtere, non poſſet contrarium citatis verbis Geneſis omnino conuinci. Nam in dictis verbis ſolùm dicitur, quòd non pluerat Deus ſuper terram, hoc autem eſſet verum, etiam ſi hoc ipſo ſecundo die poſt aſcenſum nubium eſſent genitæ aquæ pluuiales, & deſcendiſſent per aërem: quia nihilominus non deſcendiſſent ſuper terram, nec irrigaſſent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit: ſed deſcendiſſent ſuper inferiorem aquam, quæ tunc totam terram circūdabat. Quòd ſi Deus fortaſſe hoc totum iſto die facere voluiſſet, nec otioſum, nec ſuperuacaneum eſſet, ſed ad oſtenſionem perfecti, & conſummati operis pertinere potuiſſet. Nihilominus tamen, vt dixi, veriſimilius videtur, non fuiſſe hoc eodem die nubes, & vapores iterum redactos in pluuiam, ſicut non eſt etiam veriſimile, ſtatim fuiſſe genitam niuem, grandinem, & ſimilia, & eodem die ad inferiores aquas deſcendiſſe. Quia hæc omnia per ſe neceſſaria non ſunt, nec tunc erant vtilia ad mundi ornamentum, & diſtinctionem, & alioqui in Scriptura fundamentum non habent. Nam vt verè, ac propriè dicantur aquæ diuiſæ ab aquis, & ſupra firmamentum collocatæ, ſatis eſt, quòd per nubes, & vapores aſcenderint, & ſupra firmamentum detentæ fuerint. Quidquid enim ſit de quæſtione Phyſica, an vapores iſti, vel nubes habeant formam ſubſtantialem diſtinctam à forma aquæ, vel an aqua ſit formaliter in nube quoad ſubſtantiam ſuam, vel tantùm potentia, & quaſi in materia proxima: nihilominus communi, & vulgari ſermone dicitur aqua in nubibus contineri, & Scriptura ipſa interdum ita loquitur, iuxta illud Iob 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis*. Vnde dixit eleganter Gregorius Nazianzenus oratio. 34. quæ eſt ſecunda de Theologia parum à fine, *Quis aquam in nubibus alligat, eamque partim in nubibus figit* (*ô rem admirandam!*) *verbo compreſſam, tametſi natura ſua fluxam, & labilem: partim in totius terræ faciem effundit, ac tempeſtiuè, & æquali modo ſpargit*. Sic ergo cum omni proprietate communis, & vſitati ſermonis dicuntur aquæ pluuiales diuiſæ à terreſtribus, & ſupra firmamentum eleuatæ ratione nubium, & vaporum, etiamſi nō ſtatim fuerint in pluuiales aquas tranſmutatæ.

Cur in hac die nō ſit addita benedictio.

Tandem ex omnibus dictis reſponderi facilè 21
poteſt ad vulgarem interrogationem, cur in opere huius diei non ſint addita illa verba, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, neque adiuncta eſt benedictio, ſicut in operibus aliorum dierum factum legitur.

gitur. Cuius rei moralis ratio reddi ſolet, quia numerus binarius ab vnitate recedit, cùm vnitas ad perfectionem pertineat. Ita refert Diuus Thomas 1.p.q.74 art.3.ad 3.& habetur apud Hieronym. lib. 1.contr. Iouini. & Ezechiel. 11. & Aggæi 2.& refertur in cap. nuptiæ 32. q.1. Veruntamen ratio literalis eſt, quam D. Thom. ſuprà ponit, nimirum, diuiſionem aquarum fuiſſe inchoatam in hac ſecunda die, non tamen fuiſſe perfectam vſque ad tertiam: & ideo de iſto opere non fuiſſe addita illa verba, quæ perfectionem, & conſummationem operis indicare ſolent, qualia ſunt illa, *vidit Deus, quod eſſet bonum.* Et ob eandem rationem dilata eſt benedictio vſque ad diem tertium, & benedictio tunc data, etiam opus huius diei comprehendit. Et hæc eſt ſufficiens ratio, & communiter recepta; alias verò addunt D. Thom. ſuprà, & expoſitores in Geneſim, quas nunc referre, aut expendere, neceſſarium non arbitramur.

CAPVT VI.

Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.

Ex quibus veluti partibus totum opus tertij diei conſtet.

1. OPus tertij diei his verbis deſcribitur Gen. 1. *Dixit vero Deus, cōgregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum & appareat arida, & factum eſt ita, & vocauit Deus aridam terram, congregationeſque aquarum appellauit maria Et vidit Deus, quod eſſet bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentē* &c. Ex quibus verbis conſtat, duo feciſſe Deum opera hoc die tertio, ſcilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem, quæ inter ſe valde diſtincta ſunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap. de altero verò in ſequenti. In priori etiam opere, duo illa ſubdiſtingui poſſent, ſcilic. aquarum congregatio, & terræ detectio. Veruntamen quia hæc duo vna actione facta ſunt: nam reuelatio terræ fuit quaſi terminus à quo congregationis aquarum, ideo vtrunque horum ſub eodem opere computantur. Neceſſarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interuenire, vt enim, aquæ quæ vniuerſam terram tegebant, in locum vnum recipi poſſent, neceſſarium fuit, priùs locum præparare, & quaſi terram effodere, quod alia actione, & mutatione fieri oportuit. Quia verò omnis hæc operatio ad illum finem congregandi aquas in locum vnum, & detegendi terram ordinatur, ideo totum hoc vnum opus cenſetur, & omnis illa mutatio quaſi connexione quadam, & neceſſaria ſucceſsione facta eſt, vt paulatim, & quaſi per partes diſtinctius explicabitur.

1 Dub. an terra, vel aqua in 3. die ſit producta. Quid dicendum iuxta Auguſtinū.

2. Primum autem omnium inquiri poteſt, an in hoc opere aliqua mutatio, vel ſubſtantialis productio aquæ aut terræ interuenerit. Multi enim ex antiquis cenſuerunt, aquam, & terram hoc die fuiſſe ſubſtantialiter productas. Ita ſentit Auguſtin. ſuppoſita illa ſententia, quòd iſti dies non ſunt materiales, ſed intellectuales, & quòd omnia ſimul fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita vt informitas tantùm ordine naturæ præceſſerit, & in eodem inſtanti temporis formatio ſecuta fuerit. His enim principijs poſitis ſenſit Auguſt. tertio loco narrari formationē ſubſtantialem aquæ, & terræ, eamque illis verbis ſignificari, *congregentur aquæ*, &c. *& appareat arida.* Ita exponit hanc ſententiam D. Thom. 1. p.q. 69. art. 1. ex Auguſtin. lib. 1. de Geneſi contr. Manich. c. 5. & 12. & in Imperf. Gen. c. 10. & lib. 1. ſuper Gen. ad liter. c. 15. lib. 4. c. 22 & 34. Præter Auguſtin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales eſſe, & opera eorum cum reali ſucceſsione facta eſſe, fatentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productas in illis ſitibus, in quibus ita eſſent diſpoſitæ, vt aquæ eſſent congregatæ in locum vnum, & terra viſibilis appareret. Ita ſenſit Philo *lib. de opificio mundi*, & Gregor. Niſſenus *in hiſtoria ſex dierum*, & Abulenſis *in Geneſim*, qui etiam aerem & ignem putat hoc ipſo die fuiſſe ſubſtantialiter productos. Conſentit Bona. in 2.d.14.p.2.dub.3. litterali. Magiſt. verò *ibi*, & Hugo de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p.1.c.12. Saltem aquam aſſeruerūt productam quoad ſubſtantiam in hoc die. Nam terrā in principio cum cœlo creatam fuiſſe ſupponunt, ignem autem, & aerem in ſecundo die putant eſſe productos, ex materia nebuloſa, quæ totum ſpatium inter cœlum, & terram priús occupabat, nam partes illius ſuperiores, ac leuiores in aerem, & ignem in die ſecūdo (vt aiunt) commutatæ ſunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius ſpatij circa terram relicta eſt, in elementum aquæ condenſata, & formata eſt, & in præparatum ſibi locum congregata.

Quid alij Doctores ſentiant.

3. Veruntamen hæc omnia, & ſine fundamento in Scriptura dicta ſunt, & ſufficienter poſſunt ex dictis in primo libro impugnari, & ad explicandum huius diei opus nihil deſeruiunt, nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptari poſſunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productam: neque aliquā aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe, & propter aquarum congregationem neceſſariam. Sed mutationem tantum localem, cum aliqua congruenti alteratione admiſta. Hæc ſententia eſt cōmunior antiquorum Patrum, & Doctorum, etiam modernorum, quos in progreſſu referam, quanuis ſufficere poſſent in primo libro allegati, ex quo nunc ſupponimus, opera horum dierum ſucceſsiuè fuiſſe facta per veros dies naturales: & ideo de ſententia Auguſtini nihil hic addere oportet. Probatur ergo prima pars aſſertionis ex verbis illis, *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt. Et appareat arida.* Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non ſignificat productionem rerum quæ congregantur, ſed iam exiſtentium coaceruationem, quæ per mutationem localem, vel aliam ſimilem accidentalem mutationem fit. Et vt nullus relinqueretur dubitandi locus, additum eſt, *aquæ quæ ſub cœlo ſunt.* Quia nimirum non aquæ, quæ tūc fiebant, ſed quæ iam erant, in eundem locum coire iuſſæ ſunt, & præterea in illis verbis euidenter ſignificatur, ſermonem eſſe de aquis, de quibus in ſecundo die fuerat dictum, ſub firmamento manſiſſe, nam quod ibi dicitur, *ſub firmamento*, perinde eſt, ac quod tertio die dicitur, *ſub cælo: vocauit enim firmamentum cœlum*, vt ibidem ſcribitur. Sunt ergo cœlum aquæ, de quibus in ſecundo, & tertio die fit mentio, vt etiam ipſum nomen *aquarum* perſuadet, & ipſe etiam contextus. Nam in hoc die fit mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua ſermo præceſſerat: ergo non potuerūt illæ aquę in hoc tertio die ſubſtantialiter produci. Simile argumentum non minus efficax ſumitur de productione terræ ex illo verbo, *appareat arida*: nam idem eſt apparere, quod detegi, ſeu manifeſtari, quod ſub aquis latebat. Hoc autem non fit per ſubſtantialem productionem, nec verbum illud *appareat*, illam ſignificat, aut ſignificare poteſt. Nam in rigore, quod apparere dicitur, exiſtere ſupponitur, ſicut quando Chriſtus Dominus poſt mortem apparuiſſe dicitur, priùs reſurrexiſſe ſupponitur. Præterquam quòd, ſi aquæ præexiſtebāt, & in vnum locum congregabantur, vt appareret terra, neceſſaria conſecutione infertur, terram ipſam præextitiſſe. Vt omittam alia, quæ de creatione terræ ſuprà dicta ſunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus cœlum, & terram.*

Vera aſſertio tripartita.

Probatur 1. pars quoad aquam.

Item quoad terram.

Et

4. *Probatur 2. pars teſtimonio negatiuo Scripturæ* Et hinc facile perſuadetur, quod in ſecunda parte aſſertionis dicitur, nullam aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe neceſſariam in hoc primo huius diei opere. Quia in dictis verbis Scripturæ nullum eſt, quod talem productionem, vel tranſmutationem ſubſtantialem indicet: quia præter duo dicta verba nullum eſt aliud mutationem ſignificans, & illa duo, vt dixi, ſubſtantialem non indicant, ſiue in terra, aut aqua, ſiue in quolibet alio corpore. Ratio vero optima eſt, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei ſubſtantialis mutatio neceſſaria eſt, vt per ſe notum videtur, quia ſicut terra non apparebat propter ſitum aquę vniuerſam terram circundantis: ita potuit apparere propter ſolam mutationem ſitus, vel aquæ, vel terræ, vel vtriuſque, vnde tandem pars vltima concluſionis probata relinquitur. *Probatur pars 3* Quia terra, & aqua ita fuerunt à principio creata, vt aqua eſſet ſupra terram, & totam illam ex omni parte circundaret, ac tegeret: nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa ſecundum proprias, & particulares inclinationes poſtulant, & ideo in principio ita creata ſunt, quia nondum ad miſtorum commoditatem diſponebantur. Et hoc manifeſtè ſupponunt verba Scripturæ, quæ nunc tractamus: nam ſi neceſſarium fuit de nouo facere, vt terra appareret, profecto nunquam antea apparuerat, ſed aquis tegebatur. Igitur neceſſaria fuit aliqua mutatio ſaltem localis, vt terra detegeretur, & appareret. Imo hoc opus tertij diei per ſolum motum localem fuiſſe perfectum, dixit D. Thom. dicta q. 69. a. 1. ad 1. Nos vero in aſſertione addimus aliquam alterationem fuiſſe huic mutationi locali coniunctam, quia vel mutatio ipſa loci per alterationem aliquam facta eſt, vel certe ex ipſa mutatione loci naturaliter eſt conſecuta. Quid autem horum verius ſit, & quomodo tota hæc mutatio facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis ſupereſt, quod per alia breuia dubia clarius, & diſtinctius præſtabimus.

5. *2. Dubium de congregatione aquarum.* Eſt ergo ſecundum dubium, an congregatio aquarum facta fuerit ſupra eandem conuexam ſuperficiem terræ, cogendo vniuerſam aquam ad quandam partem eiuſdem ſuperficiei, & reliquam terræ partem diſcoopertam, & oculis expoſitam relinquendo, abſque vlla mutatione in terra facta. Ita enim aliqui opinati ſunt. Sed hoc ipſum duobus modis cogitatum & affirmatum eſt. *Prior ſententia.* Prior eſt, vt mutatio illa facta ſit ſine vlla compreſsione vel condenſatione partium aquę per ſolam eleuationem aquarum ad altiores partes aeris, qui ex alia parte vſque ad terram deſcendit per omnes illas regiones, & oras terræ, per quas viſibilis apparuit. Et hunc modum congregationis aquarum tradit Burgen. & ſequuntur Carth. & Catherin. in Gen. & ex parte attigerunt illum Baſil. homilia quarta, & Ambroſ. libr. 3. Exaëmeron cap. 2. Et D. Thom. ſupra ad 2. præfert hunc modum dicendi cæteris. *Reiicitur tamen primo.* Mihi tamen non ſatisfacit. Primo quia non eſt veriſimile, elementum aquæ in tantam ſublimitatem aſcendiſſe ſupra terram, quanta neceſſaria fuiſſet ad illum congregationis modum. Præſertim ſi verum eſt, quod 4. Eſd. cap. 6. dicitur, ſex partes terræ fuiſſe ſiccatas, & in ſeptima ſola aquas fuiſſe congregatas. Veruntamen quia hoc eſt incertum, & inter Philoſophos, ſeu Geographos dubium eſt, quæ pars ſuperficiei terræ maior ſit, an illa, quæ ſub aquis manſit, vel quæ apparuit, & vſque nunc diſcooperta eſt, nobis ſat eſt, quòd quantum experientia docere potuit, probabile creditur, aut eſſe æquales, aut parum inæquales. Nam vt aqua, quæ totam terram cooperiebat, per ſolum aſcenſum, verſus regionem aeris intra dimidiam partem ſuperficiei terræ cogeretur, neceſſarium fuiſſet, aquam aſcendiſſe ſupra terram per multa milliaria, ſeu per duplo maiorem profunditatem, quam prius ſupra totam terram habuerit.

6. *Attingitur quæſtio, an terra ſit elatior mari, vel è contra.* At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod poteſt à nobis declarari ex quæſtione illa philoſophica, an terra ſit altior, quã mare, vel è conuerſo, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philoſophis relinquere viſum eſt. Solum ergo, quod ad præſens ſpectat, conſideramus, rem ad minimum eſſe incertam, & vtranque partem graues habere patronos. Nam aquam eſſe altiorem terra, Diuus Thomas ſupra cum Baſilio ſenſit, & ſequuti ſunt Burgenſ. & Catherin. in Geneſ. Nihilominus contraria ſententia communior eſt Philoſophorum, & Aſtrologorum, & eam ſequuti ſunt in Geneſ. Ægid. Caiet. & Honcala, ac Perey. qui dicit eſſe rem claram, & exploratam. Quam etiam multis experientijs comprobant noſtri Conimbricenſes, ſimul ex Patrib. allegando pro eadem ſententia, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & Damaſcenum. *Vide Conimbricenſes l. 2. de cælo q. 4. a. 2. Mol. dicto tract. d. 11. Clauium ad cap. 1. ſphæra.* Ex hac ergo diſſenſione nos colligimus, ſaltem credibile non eſſe, aquam maris in tantam altitudinem hac die aſcendiſſe. Nam ſi eiuſmodi locum tunc obtinuiſſet, in eodem vſque hodie permanſiſſet: quia præceptum illi poſitum eſt, quod non præteribit, Ierem. 5. cum alijs locis ſimilibus. At vero ſi aqua maris in tanta altitudine terram ſuperaret, profecto non eſſet res tam dubia, ſed aliquo experimento certo per tot nauigationes maris, per omnem latitudinem eius cognoſci potuiſſet. Hoc autem non ita eſt, nam potius experientiæ videntur oſtendere, ſuperficiem maris vel eſſe inferiorem, vel certe non eſſe ſuperiorem ſuperficiẽ terræ, vt in citatis auctoribus videre licet. Ergo veriſimile non eſt, congregationem illam aquarũ, per ſolam aſcenſionem in ſuperiorem locum, factam eſſe. *Reiicitur 2.* Accedit, quod modus ille locandi aquã in tali ſitu eſſet nimis contrarius naturæ aquæ grauis, & fluidæ, & non erat neceſſarium ad conuenientem vniuerſi diſpoſitionem in ordine ad miſtorum generationem, & animantium habitationem, vt per ſe videtur clarum, & ex ſequentibus magis patebit. Imò fuiſſet modus ille parum accommodatus ad marium nauigationem, & ad fluuiorum, ſeu fontium originem, vel terminum. Ergo non eſt, cur credamus, Deum illo modo congregaſſe aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex ſequenti puncto patebit.

7. *2. Sententia.* Secundus modus dicendi eſt, hanc congregationem aquarum factam eſſe per ſolam condenſationem aquæ abſque alio motu locali, præter illum, qui condenſationem ipſam neceſſario comitatur. *In quo conueniat cum prima* Vnde hæc ſententia cum præcedenti in hoc conuenit, quod ex vi huius operis nulla mutatio localis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta eſt, ſed in aqua ſola. Deinde in hoc etiam conuenit quod totam aquam dicit manſiſſe terra ſuperiorem, ſicut antea erat: redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem ſuperficiei terræ, & intra illam coarctatam. *In quo differat.* Differt tamen primo, quia non putat, aſcendiſſe aquam vltra terminum, quem antea habebat, ſed eandem profunditatem retinuiſſe, & ſub eadem ſuperficie concaua aeris, à ſuperficie conuexa terræ æquè diſtanti, permanſiſſe. Secundo, ac principaliter differt, quia non putat, hanc congregationem eſſe factam per ſe primo per motum localem, ſed per condenſationem partium aquæ, ad quam ſequuta eſt mutatio loci aquæ ſecundum partes. Exiſtimant enim auctores huius ſententiæ, ante hunc diem aquam, quæ totam terram tegebat, fuiſſe rariorem ad modum nebulæ, & hoc die per condenſationem fuiſſe ad locum duplo minorem redactam. Hanc opinionem

nem refert Diuus Thomas ſuprà, eamque ſecundo loco ponit, & probabilem iudicat, cùm ſolùm ei præferat præcedentem tanquam probabiliorem. Hunc tamen modum præcedenti præfert Auguſtinus libro 1. Geneſ. ad liter. capite 12. quanuis non ſimpliciter approbet, & eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & alij moderni non diſſentiunt.

8. *Impugnatur tamen 1.* Mihi verò etiam hic modus non ſatisfacit. Primò, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiacenti materia fuiſſe ſubſtantialiter generatam exiſtimarunt, quia nebulam illam duplo rariorem, quàm ſit aqua, facilè credi poteſt, fuiſſe futuram ſubſtantialiter diſtinctam ab aqua, quia vix poteſt forma aquæ ſub tanta raritate conſeruari. Sed eſto fuerit illa nebula eiuſdem ſubſtantiæ cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præceſsit, vel tanta denſitas, quanta hoc tertio die facta eſt, fuiſſet aquæ præternaturalis, quia tam contrariæ, ſeu diuerſæ qualitates, ſeu diſpoſitiones non poſſunt eſſe connaturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & preternaturali diſpoſitione produceret, vel poſtea in præternaturali diſpoſitione conſtitueret, & conſeruet, cùm ad communem vſum aquæ, & ad commodum animantium, vel miſtorum id neceſſarium non ſit. *Confirm.* Et augetur hæc difficultas, quia ſi hæc congregatio aquarum per ſolam condenſationem aquæ facta fuiſſet, neceſſarium conſequenter eſſet, totam illam diſtantiam loci, ſeu ſpatij, quam aqua deſerebat, impleri aëre per illius rarefactionem. Quia neq; illud ſpatium aliqua ex parte vacuum manſit, nec terra aſcendit ad replēdum illud, nec nouus aer ibi productus eſt: ergo per illam rarefactionem præexiſtentis aeris repleri neceſſarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & diſtantia ſine magna, & præternaturali ac violenta aeris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregationis aquarum valde violētus eſt, ac propterea non eſt admittendus, cùm nec narratione, nec auctoritate probetur.

9. *Impugnatur 2.* Vltra hæc verò vrget contra hunc dicendi modum difficultas contra præcedentem poſita, quia licet iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit ſupra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem ſententiam ponitur, nihilominus ſequitur ex hac ſententia, totam aquam manſiſſe altiorem terra ſaltē in illa altitudine, in qua creata fuit: hoc autem æquè eſt contra experientiam, & habet reliqua incōmoda, quæ in ſuperiori ſententia tacta ſunt. Et præterea addi poteſt aliud vtrique ſententiæ commune: nam ſequitur aquam perpetuo miraculo detineri, ne vniuerſam terram occupet, & operiat, quia aqua in ſuperiori loco cū ſua denſitate, & grauitate exiſtens, & nullis terminis corporalibus, & ad reſiſtendum ſufficientibus incluſa naturaliter fluit ſupra terram. Ergo ſi tota moles aquæ nullis receptaculis incluſa ſupra terram manſit, violenter, & miraculosè detinetur, ne deſcendat, & terram obruat, conſequens autem videtur eſſe incredibile, & contra ſuauem ordinem prouidentiæ diuinæ, quæ ita res creatas adminiſtrat, vt vnamquamque ſuum naturalem motum agere ſinat, vt dixit Auguſt. lib. 7. de ciuit. cap. 30.

10. *Euaſio Burgenſis præcluditur à Pereira.* At verò Burgenſ. reſpondet, ita Deum ſeparaſſe aquam à terra, vt per ſe ſuum globum efficeret, nouumque centrum diſtinctum à centro terræ habere inciperet, quem globum aquæ manſiſſe dicit ſupra terram, nō omnino, ſed maxima ex parte intrinſecè interſecando terram: & ad rationem reſpondet, Deum mutaſſe naturam aquæ, vt non inclinetur in centrum terræ, ſicut antea: ſed in proprium centrum, quod nunc ex diuina ordinatione habet. Sed hoc meritò tanquam commentitium Pereira reijcit, quia non potuit intrinſeca propenſio aquæ mutari, niſi natura eius in aliam ſpeciem tranſmutata. *Aliorum euaſio.* Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale eſſe aquæ circulariter cōglobari, & proprium centrum conſtituere, vt in guttis pluuiæ, vel roris experientia oſtendit, & hoc modo dicunt fuiſſe naturalem illam aquarum conglobationem.

11. *Refutatur multipliciter.* At hoc etiam incredibilius eſt. Nam in primis eſt cōtra experientiam, quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permittitur, vt in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, ſed in ſe conglobarentur, & aſcenderent, globum ſuum augendo, ſi hoc eis eſſet naturale. In ſtagnis etiam conſpicimus, non conglobari, ſed figuram loci accipere, quia fluere non ſinuntur. Item aliàs etiam à principio aqua ſuam ſequens inclinationem non circumdaret terram, ſed ſuum globum efficeret: hoc autem planè falſum eſt, aliàs opus huius diei non fuiſſet neceſſarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum ſumitur: ſufficienſque ſignum eſt illam non contingere in magna quantitate aquæ, ſed in minutioribus quibuſdam guttulis: ergo non rectè applicatur ad immenſitatem aquarum maris: id ergo prouenit in guttis vel ab extrinſeco, quia ex aliquo motu locali, vel denſationis illa figura reſultat: vel quia non poſſunt moueri, niſi diuidantur, vel diſsipentur, & ita facilè corrumpantur, & ideo ex appetitu ad ſuam conſeruationem partes vniuntur potius, quàm extendantur, ſeu fluant, quæ ratio in magna aquæ copia ceſſat, quia & grauitas multo maior eſt, & ſine diuiſione, aut corruptione naturalis motus deſcenſionis fieri poteſt. Non potuit ergo modus ille congregationis aquarum ſine magno miraculo fieri, ac perpetuò conſeruari.

12. *Replicatur adhuc pro 2. ſententia.* Nihilominus alij dictam ſententiam defendentes hoc facilè concedunt, & inde argumentum hoc contra nos inflectunt, quia Scriptura diuina quaſi miraculo omnipotentiæ Dei, & efficacitati imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedientiam aquæ, vt contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos ſibi præſcriptos ſine alio corpore eam impediente, aut circumdante ſe contineat: ergo ſignum eſt, fuiſſe congregatam ſupra terram altero ex duobus modis prædictis. Conſequentia clara eſt, & antecedens luculenter deſcribitur Iob. 38. vbi Dominus de mari ait, *Circundedi illud terminis meis & poſui vectem & oſtia.* Et vt declaret, illa nihil aliud præter præceptum ſuum fuiſſe, ſubdit, *& dixi, vſque huc venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et ſimile eſt illud Prou. 8. *Et legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.* Et de eodem termino aquarum loquitur Dauid Pſalm. 103. dicens, *Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram.* Priùs enim dixerat: *Super montes ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient,* &c. Et ſic etiam dixit Pſal. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt.* Et infrà, *Congregans ſicut vtre aquas maris,* vtique virtute verbi ſui, ſicut Pſal. 77. dicitur, de tranſitu populi Iſrael per mare rubrum, *ſtatuit aquas quaſi in vtre.* Et ſic etiam dicitur Eccleſ. 39. *In verbo eius ſtetit aqua ſicut congeries,* &c. Ac deniq; Ierem. 5. *Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit.* &c. Ergo tribuendum eſt hoc opus efficacitati verbi Dei, & non alijs extrinſecis impedimentis. Neque propterea tale opus dicendum erit ſimpliciter violentum, aut contra ſuauem DEI prouidentiam, quia eſt ad bonum vniuerſi ordinatum, ac proinde ſecundum inclinationem naturæ vniuerſalis, ſicut eſt aſcenſus aquæ ad replendum vacuum.

Nihilo-

Satisfit replicæ.

13 Nihilominus reſpondemus, quamuis potuerit DEVS illo modo perpetuò continere aquas ſolo verbo ſuo, non fuiſſe conſentaneum communi ordini prouidentiæ Dei, ſine vllo naturali medio per ſolam ſuam potentiam id perpetuò conſeruare, quia Deus vtitur cauſis ſecundis in ordinarijs effectibus vniuerſi, quando commodè poteſt: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, vt videbimus: ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum: tale enim reputādum eſt, cum ad conuenientem ordinem vniuerſi non ſit neceſſarium. Melius enim erit vniuerſum diſpoſitum etiam in ordine ad finem conſeruandi, & procreandi miſta, licet, aqua non ſit altior terra, ſed potiùs ſit intra certos terræ limites ita concluſa, vt nec aſcendere poſsit, nec fluere. Nec ex citatis locis Scripturæ tale miraculum colligitur, ſed in hoc mirabilis potentia, & ſapientia DEI prædicatur, quòd certa lege, & efficaci potentia ita in vnum locum aquas congregauerit, vt ampliùs exire ad operiendam terram nequeant, vel virtute ſua naturali, vel impetu, & motione aliorum corporum.

Notatio pro explicandis locis ex Scriptura proximè allatis.

14 Quod vt meliùs intelligatur, aduertere oportet, duobus modis poſſe aquam maris moueri ad operiendam terram, ſcilicet, vel naturali impetu grauitatis ſuæ, vel extrinſeco impulſu aſtrorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fuit à DEO in aliquo loco terræ concluſa, vt ibi poſita naturaliter quieſcat, nec moueri ſupra terram, vel per terram poſsit: quia aqua in quocumque loco terræ poſita, naturaliter non aſcendit, etiamſi aliunde ſuperiorem terram habeat, neque fluit, niſi decliuior locus alia ex parte illi peruius ſit, vt in aqua putei, vel ſtagni videre licet. Sic ergo facilè potuit DEVS aquam maris intra concaua loca terræ includere. Et totam in circuitu montibus, & quaſi altiori muro terræ circumdare: ſic ergo locata quieſcit ab intrinſeco, quia de ſe ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non ſinitur. Et hac ratione optimè dicere potuit DEVS, *concluſi oſtiis mare & circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia.* Item dici poſſunt aquæ maris *congregatæ quaſi in vtre.* At vero quoad alterum modum motionis aquarum maris ab extrinſeco ita Deus diſpoſuit vniuerſales cauſas mundi, vt ab eis poſſet ſæpiùs aqua maris per ventos, & influentias cælorum vehementer commoueri: hoc enim & experientia oſtendit, & ad alios effectus vniuerſi fuit neceſſarium. Veruntamen omnes cauſæ motrices aquarum ita ſunt per diuinam, & ſapientiſsimam Dei voluntatem diſpoſitæ, & moderatæ, vt nunquam poſſent aquæ ab huiuſmodi cauſis tam vehementer, & conſtanter moueri, vt terminos à Deo præfixos pertrāſirent. Et huiuſmodi Dei prouidentia rectè intelligitur nomine legis, quā Deus poſuit aquis, ne tranſirent fines ſuos, dicens, *Vſque huc venies, & non procedes amplius.* Nam huiuſmodi diſpoſitio diuinæ prouidētiæ ſolet in Scriptura præceptum appellari, ſeu lex, quia per illam cauſę vniuerſi intra definitum ordinem detinentur, ſeu coercentur. Et hoc ipſum declaratur Ierem. 5. illis verbis, *qui poſui arenam terminum mari, præceptum æternum, quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud.* Ac denique hac ratione dicit Manaſſes in oratione ſua, *Deum ligaſſe mare verbo præceptiſui.* Atq; ita præceptum hoc & efficaciſsimè, & ſine nouo miraculo impletur, quia diſpoſitio cauſarum vniuerſi immutabilis eſt, neq; aliud poſſunt efficere, niſi quod ipſe præſcripſit.

3. Sententia tenenda.

15 Eſt ergo tertia, & vera ſententia, quæ affirmat hanc congregationem aquarum principaliter factam eſſe per motum localem aquæ maris per naturalem impetum, quem habet ad deſcendendum deorſum, quādo viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quaſi à ſufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in vnum locum aſcendendo, neque etiam permanēdo, & quaſi ſe comprimendo in eodē ſitu ac loco, ſeu in parte eius, vt probatum eſt. Ergo neceſſarium fuit, vt ſe colligeret, ſeu congregaret in nouum locum deſcendendo. Hic autem locus aptus ad recipiendas aquas non erat factus in viſceribus terræ ante hunc diem, quamuis oppoſitum ſenſerit Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacramentis, parte prima, capite vigeſimo primo, vbi hunc locum credit eſſe *abyſſum magnam, quæ ab ipſo mundi exordio*, inquit, *in terra corpore tantæ capacitatis facta fuiſſe putatur.* Sed longè probabilius eſt, totum elementum terræ in principio fuiſſe ſolidum, & ex omni parte continuum, & in vltima ſuperficie fuiſſe vndique ęquale, ac ſphęricum, tum quia naturalis diſpoſitio terræ huiuſmodi compoſitionem natura ſua poſtulat, elementa autem, vt ſæpe diximus, in principio ſecundum naturalem conſtitutionem ſuam condita ſunt. Tum etiam quia illa concauitas, aut eſſet vacua duob. primis diebus, quod credibile non eſt, vel eſſet plena aere; quod violentum eſt. Tum deniq; quia nullum habet fundamentum in Scriptura, quæ nomine abyſsi non ſignificat terræ concauitatem, ſed aquæ profunditatem, vt dixi. Quapropter neceſſarium fuit, ante motionem aquæ ordine ſaltem naturæ præceſsiſſe mutationem in inferioribus partibus terræ. Nam Deus in viſceribus terræ magnam concauitatem, & ſinum in ea aperuit, in quam ſtatim aquæ ſeſe demiſerunt, & ita fuerunt in vnum locum congregatæ. Ita ſenſit Auguſt. 1. de Gen. ad liter. c. 12. & optimè Damaſc. libr. 2. de Fide, ca. 9. & 10. & Beda in Exaemeron, & refert, ac probabile reputat D. Thom. ſuprà, & cæteri ferè omnes magis approbant. Et ſanè meritò, quia (præter omnia dicta) eſt facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Item eſt valde conſentaneus experientiæ, & conſequenter etiam Philoſophiæ, nam etiam Ariſtot. 1. & 2. libro Meteororum dixit, ex terra, & aqua quaſi vnum mūdi medium coaleſcere, dum aqua in ipſis concauitatibus terræ continetur.

Excluditur modus dicendi Hugonis pro hac 3. ſententia.

Verior dicendi modus refertur ex Auguſt. Beda & aliis, ac probatur.

Præterea ex hoc modo congregationis aquarū alia mūdi commoditas orta eſt, nam Deus præparando locum terræ ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerſo contulit, montes, & colles in partib. eleuando, & vniuerſum terræ habitabilis ſitū mira varietate diſponendo, prout viuētibus, & alijs miſtis vtile, ac commodum futurum erat. Nā hæc terræ diſpoſitio ſine vllo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante diluuium mōtes, & inæqualitates in terra fuerunt, nā Gen. 7. dicitur, ꝙ *aquæ præualuerunt nimis ſuper terram, opertiq; ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cælo.* Vbi & plures fuiſſe, & quoſdam altiores alijs, ſignificatur per verba illa *montes excelſi*, indicatur enim etiam inferiores mōtes, ſeu colles fuiſſe. Ideoq;, vt bene notat Pereyr. nō rectè dixerunt, qui ante diluuium terrā æquabilem, & vniformem eſſe putarunt, eaſq; inæqualitates, quas in ea videmus, occaſione aquarū diluuij factas eſſe. Eſt enim hoc improbabile, tum quia multum repugnat allegato teſtimonio Scripturæ: tum etiam quia in alijs locis ſignificat ſcriptura, montes inter primordia mundi factos eſſe, Prou. 8. & Pſ. 75. Tum præterea, quia hæc varietas in figura & ſitu partiū terræ, vt altitudo montiū, profunditas vallium, & camporum planicies, ac ſimilia non ſunt per accidens in vniuerſo, ſed per ſe fuerunt intenta ab auctore naturæ tanquam neceſſaria ad vitam, & commoditatem hominū, & aliorum animalium, & ad varios terræ fructus, vt ele- 16

Montes ac adeò cauitates terræ ad opus tertiæ diei ſpectare oſtenditur.

vt eleganter dictus auctor declarat, cum Rupert. lib. 1. in Gen. c. 34. Ergo non eſt veriſimile illa omnia, & tempore diluuij, & ſolùm per occaſionē, & impetum aquarum eius facta fuiſſe. Tū deniq; quia ſolus fluxus & refluxus aquarum diluuij non poterat eſſe ſufficiens ad tot ingentes montes efficiendos. Præſertim cùm Gen. 8. dicatur, quòd ceſſantibus aquis diluuij poſt aliquos menſes *apparuerūt cacumina montium*, & quòd *requieuit arca ſuper montes Armeniæ*: qui certè fieri non potuerunt ſolo aquarum impetu, quandiu ſub aquis latuerunt. Ergo iam erant, quando aquæ diluuij inundarūt, quanquam occaſione illarum mutatio aliqua in his terræ partibus fieri potuerit. Veruntamen illa ſecundaria, & accidentaria eſt, & nimis parua reſpectu totius conſtitutionis, & magnitudinis terræ, ideoque ſæpius aliqua ex parte diſcurſu temporum facta eſt: nihilominus tamen hæc conſtitutio terræ cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturæ, & ideo ſine dubio inter opera creationis, diſtinctionis, & ornatus per ſe, & ex intentione auctoris naturæ factum eſt.

17. *Inſula quoque ad idem opus ſpectāt.* Hoc ergo opus rectè hoc tertio die factum intelligitur, & ſub congregatione aquarum eſſe cōprehenſum: cùm enim ad conuenientem diſpoſitionem vniuerſi valde pertineat, & magnum fuerit opus omnipotentiæ Dei, & neque in primo inſtanti, nec poſt diuturna tēpora fuerit factum, non eſt veriſimile, non eſſe comprehenſum in operibus ſex dierum, aut alteri melius, quam huic tertio poſſe attribui. Ergo meritò coniectamus, ſimul cum præparatione loci ſubterranei ad recipiendas aquas, factum eſſe hoc opus diſtinguendi montes, & valles, & alia ſimilia loca in ſuperficie terræ. Cuius etiam optimum ſignum ex inſulis maris ſumitur, quia inſulæ non ſunt niſi quædam terræ partes vndique altiores aquis, à quibus ex omni parte circundantur, quod certè fieri non potuit per aquas diluuij: tum quia veriſimilius eſt ante diluuium fuiſſe inſulas: tum etiam, quia intelligi non poteſt, quomodo propter aquas aut per aquas diluuij pars terræ, quæ priùs erat ſub aquis maris, poſtea eminentior facta fuerit, & quaſi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidens ex impetu aquarum factæ ſunt, ſed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quaſi in circulum cauare terram promontorijs illis in medio relictis. Eſt ergo hoc opus & per ſe ex intentione diuina, & ſimul cum terræ concauitatibus ad receptionem aquarum factum. Hęc enim duo non repugnant: nam licet cum fit fouea extrahendo terram, reſpectu foueæ accidentarium ſit, quod in terra promontorium aliquod fiat: nihilominus reſpectu artificis operantis poteſt vtrunq; per ſe intentum eſſe: imò ad ſapientiam, & prudētiam artificis pertinet, vno labore, vt ſic dicam, duo ſimul opera toti artificiato vtilia ſimul facere, ac intendere. Hoc igitur (vt modo noſtro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obſeruauit omnipotens, ac ſapientiſsimus artifex Deus. In quo ſenſu aptiſsimè intelligi poteſt illud Pſalmi 103. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius* (id eſt, terræ) quæ in principio circundabatur aquis. Et ideo ſubdit, *ſuper montes ſtabunt* (id eſt, ſtabant) *aquæ*. Non quia tunc montes iam eſſent, vt iuxta opinionem Hugonis cogitare quis poſſet, quod iam impugnatum eſt, ſed quia ſupra loca, quæ nunc montes tranſcendunt, tunc ſtabant aquæ. Statim vero de congregatione aquarum ſubditur, *Ab increpatione tua fugient, à voce tronitrui tui* (id eſt, imperii tui) *formidabunt*. Quia, iubente Deo, ad cauernas terræ decurrerunt. Et tunc ſubditur, *Aſcendunt mōtes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.*

18. Solum poteſt quis interrogare, quomodo cùm vniuerſa terra eſſet aquis cooperta, potuerint in ipſa concauitates fieri ex vna parte, & ex alia creſcere, & augeri altitudines terræ, & eminere ſupra aquam, cùm adhuc eſſet aquis cooperta. Sed facilè reſpondetur, nihil eſſe operoſum, aut difficile omnipotentiæ Dei, cuius efficacitate ſubito ſeu velociſsimo motu ſimul, & in eodem tempore fiebat, vt in vna parte terræ concauitas fieret, & aquis ex ea parte repleretur, & aliunde altitudo aquarum minueretur, ibique aſſurgeret terra, in principio quidem ſub aquis, donec hinc aſcendentibus aquis, & illinc creſcentibus terræ promontorijs arida per cacumina montium apparere inciperet. Et ita paulatim conſummatis locis, & cōcauitatibus ſufficientibus ad recipiendam totam aquarum multitudinem omnes aliæ partes terræ in ea diſpoſitione apparuerunt, quam Deus iuxta conſilium ſapientiæ ſuæ illi tribuere voluit, vt ad conuenientem ſtatum vniuerſi magis expedire iudicauit. Atque ita quoad hæc omnia factum eſt hoc opus per ſolum motum localem, tum aquæ, tum etiam terræ. *Quæſt uncula reſolutio.*

Veriſimile autem eſt in vtroque elemento factam eſſe aliquam non paruam alterationem. Et in primis in aqua credi poteſt, factam eſſe aliquam condenſationem, non quidem propter loci anguſtias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam fierent concauitates ampliſsimæ, quæ vniuerſam aquam ſine vlla eius condenſatione in ſe poſſent recipere, quia profunditas terræ multo maior eſt, quàm fuerit aquæ, vt Mathematici oſtendunt: neque etiam deerat potentia Deo ad faciendum ampliſsimum aquarum locum, quantum vellet, vt per ſe notum eſt. Si ergo in aquis facta eſt aliqua condenſatio, propter miſta & commoditates hominum facta eſt. Nimirum, vt eſſent aptè diſpoſitæ ad productionem, & conſeruationem piſcium: vel fortaſſe etiam ad generationem fluminum, & fontium, vel etiam nubium, & ventorum, vtique melius recipiendo influentiam cælorum, & miniſtrando materiam ad hos effectus neceſſariam. Denique etiam ad maris nauigationem potuit eſſe illa diſpoſitio aquæ conueniens, & neceſſaria, quia quo aqua eſt craſsior, eo eſt grauior, & conſequenter aptior ad nauium pondera ſuſtinenda. Hæc autem vtilitas etiam intenta, & inſpecta fuit ab auctore naturæ, tum ad maiorem hominum ſocietatem, & communicationē, tum etiam ad rerum neceſſariarum tranſuectionē, & reciprocam participationem, vt bene proſequitur Theodoret. ſerm. 2. de Prouid. 19. *Non ſolum localiter, ſed etiam per alteratione mota ſunt aquæ in 3. die: & in primis denſatione. Vide Pereyram in Geneſim, & Conimbricenſes lib. 3 de cælo q. 3. art. 2.*

Addit etiam Philo lib. de Opif. mundi, ſeparatas eſſe ab aqua partes ſalſas à dulcibus, & priores in locum maris confluxiſſe: poſteriores verò intra terram fuiſſe relictas: tum ad conglutinationem partium terræ, ne in puluerem redigeretur: tum ad ipſius terræ fœcunditatem. ſed fruſtra fingitur illa diſtinctio partim in puro aquæ elemēto, quale ante hunc tertium diem fuit. Neque vlla cauſa ſalſedinis in aqua tunc inueniri potuit, quia nec ab intrinſeco illam habebat, alioqui & in omnibus partibus illam habuiſſet, & nunc etiam omnis aqua illam haberet: nec ab extrinſeco, quia non ex influentia Solis, aut cœlorum, quia vel nulla, vel leuiſsima tunc præceſſerat: nec denique ex peculiari actione Dei, quia cùm hæc proprietas non debeatur aquæ ſecundum propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici poſsit, non fuit concreata ipſi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad miſtorum vtilitatem cœpit diſponi. Quocirca non cœpit aqua maris eſſe ſalſa, donec in vnum locum congregata eſt, & tunc non per ſeparationem partium dulcium, ſed per nouam alterationem, quæ tunc in aqua facta eſt. 20. *Deinde ſalſedine non vt Philo poſuit, ſed modo alio.*

Circa hanc verò mutationem dubitari poteſt, an hæc 21.

Quando & unde indita mari ſalſedo

an hæc qualitas ſalſedinis hoc ipſo die ſtatim fuerit aquis maris indita; vel diſcurſu temporis actio ne Solis, & aliorum aſtrorum facta fuerit, excitatis aduſtis exhalationibus terreſtribus, ex aquarum admixtione cum humido aqueo ſalſedo generatur, teſte Ariſtot. 2. Meteoror. c. 3. Nam virtute Solis, hoc modo factam eſſe maris ſalſedinem multi cenſent, vt refert Baſil. hom. 3. Exaemer. quod ipſe non reprobat. Vnde videri poteſt probabile illam mutationem non ſtatim hoc die, ſed paulatim curſu temporis factam eſſe in aquis, quia ſalſedo aquæ non videtur fuiſſe per ſe intenta, ſed ex concurſu variarum cauſarum, veluti per accidens ſubſequuta, & ideo non oportuit ſtatim fieri, ſed permitti, vt ſucceſſu temporis fieret. Quamuis autem aliquis ita opinetur, negare non poterit, tunc ſaltem remote ſtatim cœpiſſe aqua per alterationem aliquam à ſua ſimplicitate recedere, & ad ſalſedinem diſponi. Simpliciter autem probabilius eſt, ſtatim in ipſa aquarum congregatione ab ipſo auctore naturæ, aquam eſſe ſalſedine affectam interuētu terreſtrium exhalationum. Quod fortaſſe indicatum eſt illis verbis, *congregationeſque aquarum appellauit maria.* Dicit enim Iſidor. libr. 3. Originum cap. 14. propriè mare appellatum eſſe, eò quod aquæ eius amaræ ſint: ideo igitur dici videtur tunc hoc nomen eſſe aquis impoſitum, quia illam proprietatem tunc receperunt. Melius autem ratione hoc oſtenditur, quia ſalſedo non per accidens, ſed per ſe ex intentione auctoris naturæ aquæ maris indita eſt propter commune bonum vniuerſi. Nam habet eaſdem vtilitates, quas maior eius condenſatio, tum ad multorum piſcium conſeruationem, qui in dulcibus aquis, vel non diu, vel omnino non viuūt, tum vt ipſa aqua melius conſeruaretur; & calore Solis non putreſceret: tum denique ad alias hominum vtilitates; quibus ſal ipſum inſeruit, quod ex aqua maris in pluribus locis conficitur. Et hæc de mutatione aquæ.

22\. *Terram quoque in eodem die 3. aliquam alterationem ſubiiſſe probatur tripliciter.*

Hinc conſequenter in elemento terræ aliqua alteratio neceſſaria fuit. Primò quidem, quia exhalationes terreſtres non potuerunt aſcendere, & commiſceri aquis ſine magna terrę alteratione. Diximus autem huiuſmodi exhalationes neceſſarias fuiſſe ad ſaliendas aquas: ergo per alterationem terræ eleuatæ ſunt. Secundo veriſimile eſt, concauitates illas terræ, quæ ad congregandas aquas præparatæ ſunt, ſimul fuiſſe vndique diſpoſitas, vt eſſent loca apta ad habitationem, & conſeruationem piſcium, qui paulo poſt ex aquis erant in eodem loco generandi: quod etiam ſine aliqua alteratione in elemento terræ fieri non poterat. Denique eo ipſo, quod illa duo elementa, aquæ, & terræ à proprijs locis immutata ſunt aliqua ex parte, & aqua etiam denſior, & grauior facta eſt: conſequenter inter illa neceſsitate naturali alteratio aliqua conſequuta eſt, quæ quidem in eodem die ſaltem inter partes viciniores aquæ, & terræ incipere potuit. An vero in hoc eodem die aliquæ partes terræ in lapides, ſaxa, rupes, arenam, & ſimilia commutatæ ſint, vel paulatim actione Solis, & alijs influentijs cælorum, interuenientibus alijs mutationibus, & miſtionibus elementorum facta fuerint, incertum eſt, & ad explicationem huius operis tertij diei non multum refert, infra vero aliquid circa hoc addemus.

Quid de generatione lapidum.

23\. *3. Dubium à quo facta ſit congregatio aquarum Eugubini reſponſio.*

Atque ex his, quæ de loco, & congregatione aquarum diximus, facile poſſunt expediri alia dubia, quæ hic conſequenter excitari ſolent. Eſt ergo 3. dubium à qua efficiente cauſa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Eugubini in Coſmopœia illam congregationem, & ſeparationem aquarum non eſſe factam immediatè à Deo, & per potentiam eius, ſed per actionem Solis attenuantis aquam, & excitantis terram potentiſsima, & calidiſsima virtute, qua tunc vigebat. Quod ſi objiciatur, quia hoc modo non potuiſſet congregatio aquarum tam breui tempore conſummari. Reſpondet, illud non eſſe inconueniens, quia licet in illo die fuerit congregatio aquarū inchoata, non oportuit eodē die conſummari. Vnde etiam concedit, non totam terram eodem die, ſed ſucceſſu temporis apparuiſſe. Sed hæc ſententia multa falſa continet. Primum, ac præcipuum eſt hoc vltimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, ſtatim ac Deus dixit, *Congregentur aquæ in locum vnum*, ita factum eſſe, & terram apparuiſſe in eodem die, quod certe non dictum eſt de particula terræ, ſed de terra, quæ habitanda erat, & herbis, & arboribus ornanda. Secundò mera fictio eſt, quod actione Solis potuerit illa congregatio aquarum fieri, non ſolum propter rationem factam, ſcilicet, quod illo modo, nec per diuturnam annorum multitudinem potuiſſet illa congregatio aquarum fieri: ſed etiam quia illa congregatio aquarum non eſt facta per attenuationem, aut eleuationem aquæ, ſed per motum localem, quem Sol efficere non poterat.

Reijcitur dupliciter.

24\. *Concauitatum terræ ad congrégãdas aquas præcipuum author Deus.*

Diſtinguenda ergo ſunt duo, quę circa aquam, & terram in hoc opere facta eſſe diximus. Primum fuit quaſi effodere terram, & concaua loca in ea facere: & hæc pars illius operis ſine dubio facta fuit brachio diuinæ omnipotentiæ. Manifeſtum eſt enim, nulla actione cælorum, aut ventorum fieri potuiſſe. Non dubito tamen, quin miniſterio Angelorum fieri potuerit, quia naturalem poteſtatem habent mouendi localiter corpora: actio autem illa, vt diximus, per ſolam motionem localē facta eſt, ſi per ſe, ac præciſe ſpectetur, vt ad congregationem aquarum ordinabatur. An vero De[9] in illo opere miniſterio Angelorum vſus fuerit, mihi incertum eſt, quia nec Scriptura aliquid inſinuat, neq; apud graues auctores aliquid in hoc dictum inuenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommodi, tū quia in formatione corporis humani aliquod miniſterium Angelos exhibuiſſe, multi ſentiunt, vt infra videbimus, cùm tamen opus illud & nobilius fuerit, & ad opera ſex dierum pertinuerit: tum etiam, quia ſimile argumētum ſumi poteſt ex motib. cælorum, qui in eiſdem dieb. miniſterio Angelorum facti ſunt: tum præterea, quia ex tunc potuit Deus vti opera Angelorum ad diſtinctionem, vel ornatum corporū vniuerſi quoad ea, quæ per naturalem virtutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, vt dixi terræ mutatio, quia licet eſſet magnę quantitatis, & ponderis, & velociſsimo, & quaſi ſubitaneo motu in loca excelſa, & per medium aqs plenum trāſferenda eſſet, hoc totum non videtur naturalem vim motiuam omniū Angelorum ſuperare. Ergo non eſt incredibile factā eſſe Angelorū miniſterio. Nihilominus tamen ſemp verum erit, fuiſſe peculiare opus omnipotētiæ Dei, & ab ipſo principaliter vt à primo auctore naturæ factū eſſe, quia Angelis non eſt cōceſſum immutare corpora ſimplicia, quæ ſunt primariæ partes vniuerſi pro ſuo arbitrio, ſed ſolum quantum per diuinam voluntatem, & prouidentiam illis conceditur. Et ideo neque tunc potuiſſent tantam mutationem in elemento terræ facere, niſi illis peculiariter iuſſum fuiſſet. Vnde ſi per illos facta eſt illa mutatio, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & ad ea loca terra tranſpoſita eſt, quæ per diuinam iuſsionem deſignata ſunt: propter quod Deus ſemper fuit principalis illius operis auctor, præter concurſum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuiſſe illud opus, vt non ſit incredibile, ſuperaſſe naturalem virtutem motiuam cuiuſcunque angeli,

Et fortaſſè ſolus id præſtitit,

geli,

geli, etiam maximi. Fortaſſe enim difficilius fuit ſic tranſmutare terram, quàm mouere cœlum, quia cœlum in ſuo motu nihil reſiſtit: terra autem multum reſiſtebat, præſertim ſi circunſtantiæ pōderentur: quas paulo antea indicauimus. Virtus autē motiua Angeli, etiamſi magna ſit, finita eſt: vnde fieri poteſt, vt per reſiſtentiam mobilis ſuperetur. Et hac ratione fortaſſe ſolus Deus ſua infinita virtute illud opus perfecit, quia ſi virtus Angeli erat naturaliter inſufficiens, neque illam ſupernaturaliter confortare, aut eleuare, vel alia ſimili ratione ea vti oportebat.

25. *Ipſa vero aquarum confluentia localis ad cauitates, non à vento cauſata eſt, vt Eugub. fingit.*

Alia pars illius operis fuit, aquam in illa terræ loca intrudere. Et hoc dicunt aliqui, & ſentit etiam Eugub. ſupra, factum eſſe per aliquē ventum validum, & vehementem à Deo ad id operis excitatum. Sed hoc dicitur ſine fundamento: & præterea nō videtur fieri potuiſſe ſecundùm ordinatam prouidentiam, quia neque tunc videtur fuiſſe ſufficiens naturalis materia ventorum ad illā mutationem aquarum ſufficientium ſine magna, multumque violenta totius aeris mutatione: neque etiam erant cauſæ naturales, quibus poſſet vel materia illa præparari, vel tam vehementer commoueri. Vnde ſi neceſſaria fuiſſet cauſa creata extrinſecus impellens aquam, potius alicui Angelo, quàm vento eſſet ille impulſus tribuendus.

Sed vel ab Angelis, vel rectius à grauitate aquarū, vel ab inclinatione replendi vacuum, addito fortaſſe peculiari Dei adiutorio.

Veruntamen D. Baſil. in homil. 4. Exaemer. dicit, Deum impreſsiſſe aquis peculiarem vim internā, à qua in loca illa impellerentur. Idèmq; ſenſit Ambroſ. lib. 3. Exaemer. cap. 3. Primum autē omnium natiua proprietas aquæ, & naturalis propenſio ibi operata eſt. Nam licèt aqua ſupra terram naturaliter quieſcat, ſi tamen inferiùs terra ſubtrahatur, naturaliter etiam deſcendit, vbicunque foramen, aut viam procliuiorem inueniat, quod non Philoſophia ſolum, ſed etiam experientia ſatis monſtrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factum eſt; nam per effoſsionem terræ ſubtrahebatur vicinis aquis ſuſtentaculum, & ideo naturaliter ad inferiora loca delabi cœperunt: & creſcente hiatu terræ aquæ procliuius defluebant, donec omnium congregatio facta eſt. Quòd ſi fortaſſe, vt illa congregatio citiùs conſummaretur, neceſſarius erat velocior motus, quam per ſolam aquæ grauitatem naturalem fieri poſſet, ad hanc velocitatem deſeruire potuit vis diuinitus impreſſa, illa tamen naturalis non eſſet, ſed pro eo tempore addita, & naturæ non repugnans. Conſiderari vero etiam poteſt, cùm terra velociſsimè ſubtraheretur, conſequenter fuiſſe etiam neceſſarium velociſsimum motum aquę ad replendum vacuum, & ex hac parte totam illam velocitatem fuiſſe aliquo modo naturalem & ab intrinſeco, quanuis fortaſſe etiam hoc titulo ſine peculiari adiutorio, ſeu impulſu auctoris naturæ fieri non potuerit.

26. *4. Dub. de alteratione terræ, nempe ſiccatione, à quo ſit facta.*

Eidem operi addi ſolet terræ exſiccatio, quæ illius verbis indicatur, *& appereat arida*. Quod notauit Ambroſ. lib. 3. Exaemer. cap. 4. dicens, non *terram*, quia poteſt eſſe *luto permixta, & aquis madida*, ſed *aridam*, dictam eſſe *vt ſiccam, & aptam culturæ fuiſſe noſcetur*. Cùm autem ſub aquis humida, & lutulenta ſeu limoſa fuiſſe videatur, quartū dubium eſt per quam cauſam tam breui exſiccari potuerit. Eugubinus ſuprà id tribuit Soli. Sed hoc impugnat Ambroſ. *loco citato*, quia nondum ſol creatus erat. Sed in eo Eugubino fauere poteſt, quod ſupponere videtur, ſi ſol creatus fuiſſet, ad exſiccandam terram ſufficere potuiſſe. Nos autem credimus, ſolem iam tunc fuiſſe creatum, & nihilominus veriſimilius opinamur, nō potuiſſe tam breui tempore totam terram exſiccare. Primum quidē, quia terra non ſolum apparuit, & exſiccata eſt in hoc noſtro hemiſphærio (vt putarunt antiqui, & credibile putat Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. c. 9.) ſed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars eſt etiam aliud hemiſphærium, vt experiētia docuit. At verò non potuit ſol vtrunque hemiſphærium exſiccare tam breui tempore, quia priuſquam integrum curſum vnius diei per vtrūque hemiſphærium abſolueret, tota terra apparuit arida. Quia ſimul ac congregatio aquarum conſummata eſt, terra exſiccata eſt: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei abſoluta eſt: nam in altera terra germinauit, vt dicemus: ergo non potuit illa exſiccatio terræ per actionem Solis vbiq; fieri. Imò neque in iſto hemiſphærio potuit ſol in tam breui tempore omnino terram exſiccare: ſi verum eſt, quod ſupponitur, terram fuiſſe relictā profundè madefactam, & oblimatam: nam experimento conſtat, non poſſe ſolem tam breui tempore terram nimis lutulentam exſiccare. Quod autem Eugub. ait, ſolem fuiſſe tunc ardentiorem, & ad vrendum, & exſiccandum maiori virtute præditum, fictitium eſt, nam ſol incorruptibilis eſt, & contrarium non habet, & ideo ſemper idem tam in ſubſtantia, quàm in proprietatibus, & virtute agendi perſeuerauit.

Eugubinus illam ſiccationem tribuit Soli, ſed refellitur.

27. *Alij tribuūt vento vrenti, qui etiam impugnantur.*

Alij vero addunt, miſiſſe Deum ventum vrentem ſuper terram ad exſiccandam illam, quod putant in illis verbis indicatum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, & adducunt exemplum de tempore diluuij, *Gen. 8.* & de exſiccatione maris rubri, Exodi 14. Sed in ſuperiori lib. reiecimus huiuſmodi ſenſum illorum verborum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quia nec ſpiritus ille fuit ventus, & quanuis eſſet, non mouebatur ſuper terram ad exſiccandam illam, ſed ſuper aquas ad fouēdas illas, nec ferebatur hoc tertio die, ſed ante omnem diem. Nec exemplum de diluuio eſt accommodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exſiccandam terram, ſed ad nubes diſsipandas, quantum ex illis verbis colligi poteſt, *Adduxit Deus ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ*. Tum etiam, quia licet Deus ſpiritum illum flaſſet ad exſiccandam terram, non vno, ſed multis diebus potuit terram exſiccare, vt ex dicto loco Gen. conſtat. Exſiccatio etiam maris rubri non eſt cum effectu exſiccandi vniuerſam terram comparabilis, quia locus maris rubri breuis erat, & facilius, quantum ad commoditatem tranſitus ſufficeret, exſiccari poterat. Denique in præſenti loco nulla fit mentio venti, aut ſpiritus, quo Deus ad exſiccandam terram vſus fuerit, & ideo ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim cum vix ſit credibile, potuiſſe id tam breui tempore per ventum fieri ſine maiori miraculo.

28. *Verior cauſa ſiccationis terræ.*

Et ideo multo facilius dicitur, Deum ſua potentia exſiccaſſe terram, quod non tantum agendo, ſed etiam impedimenta ſubtrahendo, & qualitates contrarias non conſeruando, id facere potuit. Hoc enim ſatis erat, vt terra ipſa ad propriā, & natiuam ſiccitatem ſe reduceret. Imò hinc aliqui coniectant, non fuiſſe tunc terram ſub aquis nimis lutulentam, & madefactam, quia tunc erat vtrunque elementum in ſua puritate, & integritate: eſt autem probabilis Philoſophorum ſententia inter elementa ſic conſtituta in ſuis locis naturalibus non eſſe mutuam alterationem, vel permixtionem in confinijs eorum. Quia alias nō poſſent in ſuis naturalibus locis conſeruari, ſed potius progreſſu tēporis vnum aliud corrumperet. Sic ergo exiſtimo fieri potuiſſe, vt licèt terra eſſet ſub aquis, nulla pars aquæ deſcenderet, & penetraret terram, quia & terra erat ſufficienter obdurata, & compacta, & aqua non grauitabat, ſed quieta permanebat. Et ſimili ratione poterant illa elementa ita eſſe diſpoſita ſecundum proportionem æqualitatis, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod ſi ita eſt, facillime fieri potuit,

tuit, vt ſtatim, aut breuiſsimo tempore terra exſiccaretur, etiam ſine extrinſeco agente per ſolam aquæ ſubtractionem, & per reductionem ab intrinſeco, ſi ea indigebat, id eſt, ſi naturalis eius diſpoſitio aliqua ex parte immutata fuerat, nam, vt dixi, hoc etiam incertum eſt. Et ad hoc etiam ponderantur verba illa, *congregentur aquæ, & appareat arida*, nam in illis ſignificatur, non priùs apparuiſſe terram, & poſtea fuiſſe aridam factam, ſed ſtatim aridam, & ſiccam apparuiſſe: nunc verò non examinando illam philoſophicam doctrinam, valde probabile credimus, ſaltem diuina efficacitate factum eſſe, vt terra ſtatim ſicca, & in ſua naturali diſpoſitione apparuerit. Ita enim verba Scripturæ ſonant, & nullum hoc eſt inconueniens: imò perfectioni diuini operis valdè conſentaneum eſt.

29 Vnde obiter colligo cum Baſilio ſuprà vniuerſam aquam fuiſſe in loco præparato cõgregatam, & omnino, ac omni ex parte, à terra, quæ apparet, fuiſſe ſeparatam: Nam Scriptura indefinitè dicit, *congregentur aquæ*, in quo modo loquendi omnes aquas includit, & nullam excipere permittit. Præſertim cùm addat, *quæ ſub cœlo ſunt*, nam omnes aquæ exiſtentes in terra, vel proximè ſupra terrã, ſub cœlo ſunt. Ergo omnes illæ in loco maris ſunt congregatæ. Et ideo non rectè aliqui, vt ſuprà referebam, inter aquas dulces, & ſalſas diſtinguunt, dicentes, ſolùm aquas ſalſas congregatas eſſe in locum peculiarem, relictis aquis dulcibus in alijs terræ locis. Nam hæc diſtinctio in primis repugnat verbis Scripturæ, vt ponderauimus. Et deinde non poteſt accommodari, nam omnes aquæ ante hanc congregationem dulces erant, id eſt, ſine ſapore, vt naturalis diſpoſitio aquæ poſtulat: ergo potiùs aquæ dulces congregatæ fuerunt: poſtea verò diſtinctio illa fieri potuit, non omnes partes aquæ ſaliendo, quod an ita factum ſit non ſatis conſtat, quomodo autem fieri potuerit ſtatim dicam, nunc ſolum aſſero, nullam aquam intra terram quaſi illi admiſtam relictam fuiſſe. Excipit tamen Pererius humorem aqueum, nam illum cenſet non fuiſſe à terra ſeparatum, quia illo veluti glutine compacta terra conſiſtit, & ſine illo in minutiſsimum puluerem diſſolueretur. Hoc tamen, vt verum fatear, non ſatis intelligo, nam ſi humor ille aqueus eſt aliqua ſubſtantia corporea, tunc in hoc orbe terræ nulla erat præter elementum aquæ & terræ. Ergo ille humor eſſet vera aqua, atque ita non omnis aqua fuiſſet à terra ſeiuncta. Si verò ille humor non eſt ſubſtantia, erit aliqua humiditas, quæ eſt diſpoſitio contraria naturali conditioni terræ, vt ſimplex elementum eſt. Quapropter non credo indigere elementum terræ extrinſeco humore aqueo, vt in ſe compactum, & in ſuis partibus integrum, & continuum ſubſiſtat. Nullam enim rationem huius neceſsitatis inuenio, nec video, cur ſubſtantia terræ pura non poſsit ita conſiſtere, ſicut cætera elementa pura, & integra conſeruantur.

Corollarium ex dictis aquas omnes eaſq; dulces fuiſſe congregatas in vnũ locum.

Exceptio Pererij non admittitur.

Simplex elementũ terræ poteſt eſſe cõpactum abſque humore aqueo.

30 Hîc tamen oritur ex dictis vltimum dubium, quo ſenſu dictum fuerit, aquas fuiſſe congregatas in vnum locum, cum videamus nunc in plura loca, imò & in plura maria eſſe diuiſas, nimirum, Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum, Perſicum, Caſpium: præter quæ ſunt etiam multa flumina, ſtagna, paludes, &c. Quæ omnia non eſt veriſimile poſtea fuiſſe diuiſa, ſed à principio ita fuiſſe aquas congregatas: non ergo in vnum, ſed in plura loca congregatæ ſunt. Et augetur difficultas, quia non eſt veriſimile, totam aquam vniuerſi hoc die ſalſam fuiſſe effectam, id enim non fuiſſet terrę proficuum: ergo neceſſarium fuit plura eſſe aquarum loca, quia in eodem non potuiſſent aqua ſalſa, & dulcis ſimul exiſtere. Reſpõderi poteſt primo, non eſſe neceſſarium, illam loci vnitatem reſpectu omnium aquarum intelligere, ſed tantùm reſpectu terræ, ita vt perinde dictum ſit, *in locum vnum*, ac ſi diceretur, in locum ſeparatum, ita vt amplius terram non operiret. Quod fieri optimè potuit, congregando aquas in varia loca partialia, quæ ad prædictum finem vnus integer locus dici poſſunt, quamuis non ſit continuus. Addit verò Baſilius, eſtque valde probabile, locum illum verè & propriè fuiſſe vnum, cuius principale corpus eſt Oceanus, eius verò partes minùs principales ſunt cætera aquarum loca, quæ non ſunt omnino diuiſa, ſed per externas vias, vel internos meatus terræ illi coniunguntur. Nam cætera maria illi continuantur manifeſtè, præter Caſpium, de quo inter auctores controuerſia eſt, an cum Oceano continuetur, quam hîc diſputare non eſt neceſſe, quia licèt exterior continuatio illius cum Oceano nulla ſit, veriſimilius eſt per plura flumina, quæ in illud confluunt, habere communicationem cum illo per varias vias ſubterraneas. Cuius indicium eſſe poteſt, quòd cùm magna quatuor flumina in illud mare continuò ingrediantur, illud nunquam redundat. Vnde coniectare poſſumus illa flumina per alias vias ſubterraneas exire, & in locum, vnde egreſſa ſunt, reuerti, ſicut de fluminibus vniuerſaliter dixit Sapiens Eccl. 1. Ex quo loco etiam colligimus, omnes aquas continuè currentes, quæ viuæ dicuntur, communicationem, & continuationem inter ſe, vel cum mari Oceano habere ad eum modum, quo ſanguis in corpore, licèt in hepate principalem ſedem habeat, per venas corporis diffunditur, & continuatur. Atq; hac etiam ratione, licèt aquæ dicantur congregatæ fuiſſe in locum vnum, nihilominus ſtatim in plurali dicitur, *congregationeſque aquarum appellauit maria*, vt indicauit Ambroſ. lib. 3. Exaëmeron, cap. 5. Poſſunt enim illa loca, & plura maria vocari propter magnam diſtinctionem, & vnus locus propter aliquam continuationem. Et ita etiam facilè ſoluitur confirmatio, quia veriſimile eſt, etiam loca fluminum, præſertim principalium, in hoc ipſo die facta fuiſſe, & in eis, & fortaſſe in aliquibus paludibus, vel ſtagnis, quæ ab illis conficiuntur, & in quibus aqua continuè per ingreſſum, & egreſſum fluit, aquas dulces permanſiſſe, quia licèt in principio, & fine cum aqua ſalſa continuetur, in locis aliquantulum à mare diſtantibus dulcis exiſtit, vt experimento etiam comprobatur.

5. Suboritur dubium contra præcedẽs corollarium militans.

Reſponſio altera ex Baſil. Vide Conimbricenſes in libros Meteororum tract. 8. c. 2. & Pereyrã Gen. 1.

Ad confirm.

CAPVT VII.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.

1. HOc eſt aliud huius diei tertij opus, quod his verbis Gen. 1. deſcribitur, *Vidit Deus, quod eſſet bonum, & ait, Germinet terra herbam virentem*, &c. Circa quæ verba, & totam huius partis narrationem nulla ferè occurrit noua quæſtio grauis: & ideo per breuia dubia rem totam expediemus. Præcipua enim difficultas hîc eſt, quam attingit D. Th. 1. par. q. 69. art. 2. an hæc productio plantarum hoc die facta intelligenda ſit de productione ipſarum in proprio eſſe actuali, & formali, (vt ſic rem explicem) vel de productione tantùm in ſemine, & in potentia. Nam Diuus Auguſtinus libro quinto, Geneſ. ad liter. cap. 4. & 5. & libro 8. cap. 3. poſteriorem partem tradit, dicens, terram in hoc die accepiſſe virtutem germinandi omnia vegetabilia quaſi concepto omnium illorum ſemine, non tamen ſtatim vegetabilia omnia produxiſſe. Quod primo ſuadet verbis illis capitis ſecundi. *In die, quo*

Prima & præcipua quæſtio tacta à D. Thom.

Quid reſpõdeat Aug.

Eius probatio 1.

fecit

fecit Deus cœlũ, & terram & omne virgultum agri, priuſquam germinaret. Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, niſi quia

Probatio 2

cauſaliter prius, & quaſi in radice, ſeu in ſemine facta ſunt, & poſtea in actu producta? Secundò confirmari poteſt, quia verbum illud *germinet terra*, optimè exponitur poteſtatiuè vt ſic dicam, id eſt,

Tertia

accipiat terra vim germinandi. Sicut in eodem capite dicitur, *Creſcite, & multiplicamini.* Tertiò poteſt cõfirmari, quia actualis productio vegetabilium nõ tam ad opus creationis, quàm ad opus propagationis pertinet, quod poſtea factum eſt. Et hanc ſententiam ſequitur Eucherius lib. 1. in Gen. cap. 11. & illi fauent Gloſſa interli. Hugo, & Lyran. dum verbum *germinet* dicto modo exponunt.

2. Communis & verior aliorum Patrum reſpõſio.

Nihilominus contraria ſententia tenenda eſt, ſcilicet, produxiſſe Deum hoc die herbam, arbores, & alia vegetabilia actu in propria ſpecie, & natura. Hæc eſt communis ſententia Patrum Baſil. homil. 5. Exaemer. Ambroſ. lib. 3. Exaemer. cap. 8. 11. & 16. Chryſoſt. homil. 5. in Gen. Damaſcen. lib. 2. de Fide, cap. 10. Theodor. Cyrilli, Bedæ, Gloſſæ ordinariæ, & aliorum, *in Gen.* Et idem ſentit Diuus Thomas *ſupra*, ſoluens argumenta Auguſtini, quãuis propter reuerentiam eius quaſi problematicè ſemper procedat. Denique idem ſentiunt omnes, qui in his operibus veram ſucceſsionem, & temporalem diſtinctionem agnoſcant. Nam Auguſt. in eam ſententiam inductus eſt, quia omnia iſtorum dierum opera in eodem puncto creationis ſimul credidit fuiſſe facta, alioqui verò inter primã creationem, & actualem miſtorum productionem temporis ſucceſsionem interceſsiſſe negare non potuit: & ideo in hoc die tantum in virtute, & in ſemine plantas fuiſſe productas dicere compulſus eſt. Quapropter, ablato priori fundamento, & poſita in his diebus vera, ac temporali ſucceſsione, vt alij Patres tradiderunt, & nos defendimus, illa expoſitio Auguſtini neceſſaria non eſt.

Suadetur 1. excludendo fundamentũ Auguſt.

Suadetur 2. ab incõmodo

Et præterea ſi diſcurſus ille ſolidus eſt, idem dicẽdum eſſet de productione piſcium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die ſexto, quia omnia hæc animantia ſunt miſta, & ideo in ſeipſis non fuerunt facta in primo inſtanti: ergo neceſſarium erit dicere in illis quinto & ſexto diebus ſolum in virtute, ſeu in ſemine eſſe facta: Hoc autem nullo modo dici poteſt. Primò, quia manifeſte repugnat verbis Scripturæ, nam primo dicit, *Creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, & omne volatile*, &c. Quæ verba per ſe ſunt ſatis expreſſa, euidentiùs tamen declarantur, quia ſtatim rebus ſic productis, *benedixit Deus*, dicens, *Creſcite, & multiplicamini.* Quæ verba manifeſtè ſupponunt, fuiſſe iam producta animalia, quæ poſſent ſibi ſimilia generare. Et eodem modo induci poſſunt verba ſextæ diei, in quibus euidentiſsimum

Suadetur 3.

eſt, quod dicitur, *& creauit Deus hominem.* Accedit præterea ſpecialis ratio in animalibus, quia non poſſunt in ſemine produci, quia ſemen debet eſſe deciſum ab ipſo animali, neque naturaliter poteſt extra ipſum animal conſeruari, aut operationem ſuam efficere, & ideo neceſſarium fuit, ſpecies ſingulas eorum immediatè ab auctore naturæ in aliquo, vel aliquibus indiuiduis primò fieri.

3. Præcedens diſcurſus applicatur ad vegetabilia.

Hinc ergo eandem argumentandi rationem ad plantas conuertimus. Primò quidem, quia non ſolum dictum eſt, *germinet terra*, ſed etiam additum eſt, *& factum eſt ita.* Quid autem fuerit factum, declaratur, cum ſubditur, *Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque ſemen ſecundum ſpeciem ſuam.* Vbi in primis non video, quomodo poſsit verbum illud, *protulit terra*, de productione in ſemine verificari. Quia terra ſi prius habuit ſemen, quàm plantam, non protulit ipſa ſemen, ſed potiùs à Deo recepit: ergo ſi protulit herbam, vt Scriptura dicit, oportet, quòd herbam in actu, non in ſemine, ſeu virtute produxerit. Accedit, quòd Scriptura ſtatim declarat, qualis illa herba fuerit, ſcilicet, *herba virens, & faciens ſemen, & lignum faciens fructum, & habens ſementem*, vbi diſtinguendo herbam, & lignum à ſemente, manifeſte declaratur, non produxiſſe terram herbam in ſemine, vel lignum in ſemente, ſed potiùs produxiſſe herbam, vel lignum: à quibus ſemina ſimilium rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta poteſt de plantis, ſeu vegetabilibus cũ proportione fieri: nam hæc etiam non fiunt ſine proprio ſemine, præſertim illa, quæ perfectiora ſunt: imò in aliquibus frugibus terræ fructus, & ſemen idem ſunt: ergo non potuerunt prius in ſemine, quàm in fructu fieri, vt in tritico, & ſimilibus videre licet. Ergo illa non potuerunt fieri in primo inſtanti creationis in virtute, ſeu in ſemine magis, quã in actu, cùm vtroque modo ſint eiuſdem naturę. Ergo facta ſunt hoc tertio die, non vt ſemina, ſed vt fructus, vel ſaltem in herba, ſicut ad literam narrantur facta. In lignis autem, ſeu arboribus, licèt ſemen ſoleat à fructu diſtingui: etiam ipſum ſemen eſt quoddam miſtum quod non magis potuit in principio creari, quàm cætera miſta: poſt inſtans autem creationis potius dicendum eſt, talia ſemina facta eſſe ex ipſis lignis, & arboribus, vt Scriptura ſonat, quàm è conuerſo. Quòd

Euaſio reijcitur.

ſi fortaſſe quis dicat, per virtutem illam ſeu potentiam non intelligere Auguſtinum huiuſmodi ſemina plantarum, ſed aliã peculiarem virtutem terræ ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, qua dictum fuerit, reijciendum eſt, quia neque in Scriptura habet fundamentum, neque ipſe Auguſtinus hoc declarat, neque ſecundùm naturas rerum explicari poteſt, qualis illa virtus ſit: opera autem miraculoſa, vel extraordinaria abſque neceſsitate, vel ſufficienti teſtimonio audienda non ſunt. Et hoc magis reſpondendo ad argumenta prioris ſententiæ confirmabitur.

4. Ad 1. probationem in num. 1.

Primum teſtimonium ex *Gen.* 2. in ſuperioribus explicatum eſt. Non enim dicitur Deus feciſſe omne virgultum agri antequam oriretur in terra, vel produxiſſe herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quàm in actu: ſed quia ipſe ſolus illa produxit quaſi per modum primæ creationis, priuſquam naturali, & ordinario modo poſſent ab ipſa terra produci. Quam expoſitionem ex contextu ipſo, & verbis ſequentibus confirmauimus, & illam tradit D. Thomas,

Ad ſecundam.

eſtque communis, & ſatis plana. Ad ſecundum ex verbo *germinet terra*, reſpondetur in primis, ſi verbum illud ſolum, & ſine maiori declaratione fuiſſet poſitum, tolerabilem futurã fuiſſe expoſitionem illam: tamen ex verbis adiunctis manifeſtè conſtare, Deum non tantùm dediſſe terræ virtutem germinandi, ſed etiam illam ſtatim germinare feciſſe, vel ipſum virtute ſua herbam, & plantas in ea produxiſſe. Vnde addi etiam poteſt, dediſſe quidem Deum terræ in hac die virtutem germinandi in perpetuum per continuam generationum ſucceſsionem, & in hoc etiam verbo *germinet* ſignificatum fuiſſe: nihilominus tamen hanc virtutem datam eſſe terræ, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. à quibus ſemina procederent, quibus poſtea poſſet terra fœcunda fieri ad ſimilia germinandum. Quod etiam in ipſis verbis indicari videtur, cùm explicatur, *produxiſſe terram herbam facientem ſemen, & lignum habens ſementem, vnumquodque ſecundum ſpeciem ſuam.* Ad tertium reſpondet optimè D. Thomas, opus hoc, prout in

Ad tertiam.

hoc die factum eſt, non ad opus propagationis per-

pertinuiſſe, quia non eſt ex præiacto ſemine ordinario generationis modo factùm, ſed ad primam conſtitutionem vniuerſi, quatenus ab auctore totius naturæ non ſolùm quoad corpora ſimplicia, ſed etiam quoad miſta præcipua, (vt ita dicam) in vniuerſo per ſe intenta, immediatè productum eſt. Et ſpecialiter pertinuit ad opus ornatus reſpectu terræ, nam cùm in principio inanis eſſet, & vacua, atq; etiam inuiſibilis, & operta aquis, remotione aquarum viſibilis facta eſt, ſaltem quoad remotionem impedimenti, ne autem eſſet vacua & inanis, herbis, & arboribus ſtatim ornata eſt. Atq; hoc confirmari poteſt ex cap. 2. Geneſis, vbi dicitur quòd in his ſex diebus *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.* Nemo autem negare poteſt, quin plantæ, & herbæ actu productæ, & radicatæ in terra ad magnum eius ornatum pertineant; quem ſola ſemina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Cur Deus poſt ſegregationem aquarum ſtatim produxit vegetabilia.

5. Et hinc obiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipſa die, poſt congregationem, ſeu ſegregationem aquarum ſtatim plantas produxit, nimirum, vt terram, ne turpis (vt ſic dicam) ſeu incompoſita appareret, ſtatim herbis, ac floribus veſtiret. Accedit, quòd ſi Deus ſtatim vegetabilia non produceret, etiamſi illorum ſeminibus terram repleret, non potuiſſet, niſi longo tempore plantarum productio, præſertim arborum, & fructuum fieri: non decebat autem terram, quæ de ſe informe quoddam elementum eſt, multo tempore in ea diſpoſitione manere. Aliunde verò, quia paulo pòſt Deus animalia terreſtria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportunè ſtatim in hoc die herbam, & cæteras plantas, ſeu arbores produxit.

2. Quæſtio in hoc ipſo cap.

6. Secundò autem quæri hoc loco ſolet, an ſolus Deus ſua virtute hoc opus fecerit, vel mediante aliqua cauſa ſecunda. Vbi non eſt dubium de materiali cauſa, nam certum eſt, ex terra hæc omnia produxiſſe, ac ſubinde in genere cauſæ materialis terram, ſeu eius materiam concurriſſe, quod ad minimum verba Scripturę ſtatim tractanda conuincunt. Propria ergo interrogatio eſt de cauſa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo ſupponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuiſſe; quia ad hunc effectum nullus præuius motus localis neceſſarius erat, quem ſolum Angeli poſſunt efficere. De corporalibus item cauſis manifeſtum eſt, non potuiſſe ad illud opus effectiuè concurrere virtute naturali, quia ſubitò factum eſt, & per vniuerſam terram. Solus Eugubinus in Coſmopæia finxit, Deum in primis duobus diebus, ſimul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparaſſe, vt naturaliter ſequuta fuerit hæc plantarum productio, vtique virtute Solis, & aliarum cauſarum vniuerſalium. Veruntamen hæc ſententia non ſolùm eſt omnibus Patribus, & Theologis contraria, ſed etiam eſt per ſe incredibilis; & prorſus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcedere potuit, antequam remotis aquis appareret, nam licet fortaſſe aliquantulum humefacta relinqui potuerit, illa non erat diſpoſitio ſufficiens, nec ſol, etiamſi in terra diſpoſitio præcederet, poſſet virtute naturali ſubitò, ſeu breuiſsimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficere.

Eugubini reſponſio refellitur.

Caietani & Burgenſis reſponſio & fundamentum. Verior reſponſio.

7. De ſola ergo terra eſt aliqua controuerſia, nam Caietan. & Burgenſis affirmant, terram fuiſſe proximam cauſam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Geneſ. *Protulit terra herbam virentem,* &c. nam verbum *protulit* efficientiam ſignificat. Nihilominus contraria ſententia eſt magis recepta, quòd ſolus Deus tanquam principale, proximũ, ac totale principium efficiens ex terra tanquam ex materiali cauſa plantas produxerit. Hæc ſententia ſumitur ex Baſilio, Ambroſio, Chryſoſtomo in Gen. vbi etiam Lyran. Abulẽſ. Pereyr. Aſcan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. 1. p. q. 71. art. vnic. ad 1 vbi de animalibus loquitur, videtur autem eſſe eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc ſententia eſt magis philoſophica, & rationi conformis, cui magis inhærendum eſt, quando Scriptura non cogit. Ratio autem eſt, quia credendum non eſt, terram fuiſſe ſupernaturaliter eleuatam ad efficiendum per modum diuini inſtrumenti, quia (vt ſæpe diximus) hæc opera miraculoſa & ſupernaturalia non ſunt per ſe ad primã naturæ inſtitutionem accommodata: & ideo ſine reuelatione fingenda non ſunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipſa per ſe habet huiuſmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat ſemina rerum, in quibus hæc virtus eſſe ſolet. Præterquam quòd, licet illa haberet, etiam ipſa ſemina non poſſent tam breui tempore, & quaſi in momento huiuſmodi effectus naturaliter producere. Præterea poſſumus hoc modo philoſophicam rationem efficere, quia illa pars terræ, ex qua vnaquæque planta generata eſt, non poterat effectiuè concurrere ad illius productionem, quia ex illa ſequuta eſt eiuſdem terræ productio, & non poterat ipſamet ſuam corruptionem efficere. Neque etiam vna pars terræ potuit ex alia parte eiuſdem terræ plantam producere, cùm eſſent ſimiles non tantùm in forma ſubſtantiali, ſed etiam in diſpoſitionibus. Solus ergo Deus author illius operis fuit tanquam naturæ auctor, & inſtitutor. Neque obſtant citata verba Gen. 1. nam explicanda ſunt per alia capitis 2. *Fecit Dominus cœlum, & terram, & omne virgultum agri,* &c. Et clariùs infra: *Produxitq; Dominus Deus de humo omne lignum,* &c. Ergo cùm priùs dictum eſt, *germinet terra,* vel *protulit terra,* in ſuo genere intelligendum eſt. Et ſpecialiter ſignificatum eſt, DEVM produxiſſe plantas non ex nihilo, ſed ex ipſa terra, ſicut etiam nunc dicitur producere terra, quamuis ipſa non faciat, ſed ſemen, quod eſt in ipſa, vel etiam Sol, & aliæ ſimiles cauſæ.

Ratio theologica.

Ratio philoſophica.

Ad fundam. Caietani & Burgenſ.

Tertia quæſtiuncula eſt, in quanta varietate, ſeu ſpecierum multitudine fuerint vegetabilia ſimul hoc die producta. In quã dubitatione omnes conueniunt, tunc fuiſſe productas omnes ſpecies arborum, ſegetum, & olerum perfectorum, quæ & ad perfectionem vniuerſi, & ad vſum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum neceſſaria ſunt. Nam iſta ab auctore naturæ per ſe intenta fuerunt, & ad dictos fines ordinata. Itẽ quia non fiunt niſi per propagationem, & ſeminationem: nec ſemina eorum poſſunt naturaliter decidi, niſi ab aliquibus indiuiduis talium ſpecierum: & ideo oportuit omnes ſpecies primò produci in aliquo, vel aliquibus indiuiduis. Ergo omnia ſimul in eo die facta ſunt, quia poſt primam mundi creationem, diſtinctionem & ornatum Deus non produxit immediatè, & tanquam naturæ artifex nouas rerum ſpecies, ſed ſolùm quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt. Quot verò indiuidua Deus in vnaquaque iſtarum ſpecierum produxerit, incertum noſtris eſt. Iam an omnes iſtæ ſpecies in omnibus regionibus, & prouintijs vniuerſi produxerit, etiam eſt incognitum. Quantum verò experientia docet, veriſimile eſt, non omnes vegetabilium ſpecies vbique eſſe productas, ſed quaſdam in hoc hemiſphærio; & alias in alio, & ſimili modo in varijs vtriuſq; regionibus iuxta ſapientiſsimam Dei diſtributionem productas fuiſſe, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & ſyderum influentias, ac regionum diſpoſitiones, his vel illis fructibus terræ magis accom-

8. *3. Quæſtio.*

Quæ ſpecies vegetabiles ſint productæ hac die 3.

Quot earum indiuidua, & quibus in regionibus, incertum.

modatas. Si verò aliquæ ſunt plantæ, quæ vbique facilè conſeruari, aut propagari poſſunt, fortaſſe illæ in omnibus regionibus, vel ſaltem in nimis diſtantibus, ad quas non poterant facile ex alijs transferri, ſimul productas fuiſſe, credibilius eſt.

9. *De vegetabilib. noxiis ſenſit olim Auguſt. producta fuiſſe poſt peccatũ.*

At vero de quibuſdam plantis, aut venenoſis, & nociuis, aut noxijs humano corpori, dubitari ſolet, an fuerint hoc die productæ. Et ratio dubitandi eſt, quia iſta non videntur introducta in mundo, niſi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei, Geneſ. 3. *Quia comediſti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Ergo ſi homo non peccaſſet, terra tribulos, & ſpinas non germinaret, & à fortiori, nec alias herbas magis nociuas, & venenoſas. Propter quod argumentum videtur ita ſentiſſe Auguſtinus libro primo de Geneſi, contra Manichæos capite 13. vbi verba illa Geneſ. *Germinet terra herbam virentem,* ipſe legit, *herbam pabuli.* Et ſubiungit obiectionem Manichæorum, *Si Deus iuſſit naſci de terra herbam pabuli & lignum fructiferum, quis iuſſit naſci tantas herbas, vel ſpinoſas, vel venenoſas, vel infructiferas?* Et reſpondet, ante peccatum hominis non eſſe ſcriptum, quod terra aliud protulerit, poſt peccatum autem ortæ ſunt ſpinæ, & alia propter peccatum.

Ex parte cõſentiunt Baſ. Ambr. Beda Raban. Damaſc. Alcuinus.

Et ad hoc inducit prædicta verba Geneſ. Et in eadem ſententia ſaltem quoad ſpinas, & tribulos ſunt Baſil. homil. 5. Ambroſ. libr. 3. cap. 9. & 11. Beda, & Rabanus in Geneſ. Damaſcenus libro ſecundo de Fide, capite 10. cum tanta exaggeratione, vt dicant, etiam roſam futuram fuiſſe ſine ſpinis, ſi homo non peccaſſet. Quod etiam ſentit Alcuin.

Confirmatio.

quæſtion. 78. in Geneſ. Et poteſt tandem hoc confirmari, quia productis à Deo plantis, additur, *Et vidit Deus quod eſſet bonum.* Ergo ſignum eſt ſolum produxiſſe herbas proficuas, non verò noxias, & (vt ita dicam) pœnales.

10. *Oppoſitum verius.*

Nihilominus contrariam ſententiam docet Diuus Thomas quantum ad ſpinas, & tribulos 1. part. quæſt. 69. art. 2. ad 2. & 2. 2. q. 164. articul. 2. ad 1. Et fuit ſententia Auguſtini 3. Geneſ. ad liter. c. 18. vbi, & dicta in priori loco retractat, & locum Geneſis aliter exponit, vt ſtatim dicam. Et quo ad alteram partem de herbis noxijs conſentiunt Ambroſius, Baſilius, & alij in præcedenti §. allegati. Et

Id probatur quoad vegetabil. venenoſa.

hæc etiam eſt communior ſententia expoſitorum in Geneſ. & Theologorum. Et quidem, quoad herbas noxias, ſeu venenoſas non videtur dubitandum, quia iſtæ ſunt in ſuis ſpeciebus perfectæ, & ideo per ſe pertinent ad perfectionem vniuerſi. Deinde quoniam licet ad quoſdam effectus ſint noxiæ, ad alios ſunt vtiles, & medicinales, præſertim cum alijs miſtæ, & bene temperatæ. Aliquæ etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deſeruiunt. Denique ſi huiuſmodi plantæ non fuiſſent ante peccatum hominis productæ, oportuiſſet poſtea ab auctore naturæ denuo creari, ſaltem illo lato modo, quo alias rerum ſpecies in iſtis ſex diebus procreauit, quod eſt contra ſupra dicta, & contra illud Gen. 1. in fine. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona:* id eſt, omni ex parte perfecta & conſummata, & ideo ſubditur in principio capitis ſecundi, *Perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum: compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat. & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat.* Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum ſpecies Deum poſtea per ſe creaſſe. Nec vero ad iſtarum rerum productionem neceſſaria erat occaſio peccati, tum quia, licet homo peccaturus non fuiſſet, huiuſmodi herbæ illi non nocerent, ſicut neque ignis illi poſſet nocere, quia modo ſuo immortalis, & impaſsibilis eſſet, vtique paſsione noxia, aut corrumpente. Poſtquam autem lapſus hominis erat futurus, Deus præſcius futuri peccati potuit has herbas antea producere, non in pœnam, ſed in medicinam, vel alias vtilitates hominis per peccatum facti mortalis.

Vnde etiam de ſpinis, & tribulis veriſsimum 11.

Item quoad ſpinas & tribulos.

cenſeo, non fuiſſe producta ſolum in pœnam peccati, & futura fuiſſe, etiamſi homo non peccaſſet. Quod recte oſtendit Auguſtinus in poſteriori loco, quia etiam iſta omnia habent ſuas vtilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hæc in cibum conuenientem eſſe ſolent. Deinde eſt hoc multo euidentius de ſpinis roſarum, & aliarum arborum, & fructuum perfectorum: Nam illæ ſpinæ pungentes, quas habent, connaturales illis ſunt, & à natura datæ quaſi in munimentum, & defenſionem. Ergo non magis habent originem à peccato, quam ipſæ roſæ, vel ſimiles plantæ. Imo eſſet miraculum, huiuſmodi flores vel fructus ſine his naturalibus ornamentis naſci. Denique aliæ etiam ſpinæ, & tribuli, licet naſcerentur homine non peccante, illum non affligerent, nec aliquo dolore afficerent: cur ergo propter alios fines non fierent, aut fieri ſinerentur. An vero huiuſmodi

Quæ vegetab. ſint hac 3. die producta in actu, vel tantum in potentia.

herbæ ſint factæ hoc die tantum in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari poteſt. Diſtinctione tamen vtendum videtur. Nam vel iſtæ ſunt plantæ, quæ ex proprio ſemine generantur, vel tantum fiunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum miſtorum, vt experientia compertum eſt. Quæ ſunt prioris generis credendum eſt fuiſſe factas hoc die non in virtute tantum, ſed in actu, propter rationes ſupra factas, quæ in omnibus huiuſmodi plantis vniuerſaliter procedunt, etiamſi minus perfectæ, vel minus neceſſariæ, aut fructuoſæ ſint. De poſterioribus vero non eſt neceſſe, vt fuerint in actu productæ, ſed in potentia, paſsiua quidem terræ, & aquæ, actiua autem Solis, & aliorum aſtrorum. Quia huiuſmodi herbæ non ſunt quaſi per ſe intentæ ad ornatum, vel commoditatem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu plurium cauſarum vniuerſalium ſequuntur: & ideo non oportuit, vt Deus à principio ſua ſola virtute hæc faceret: nam primario, & ex ſe nõ ad corruptionem, ſed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen conſentaneum prouidentiæ Dei ſinere, hæc fieri concurrendo cum cauſis ſecundis, quia hoc ad munus vniuerſalis cauſæ pertinet. Ita notauit Tornielus in 1. tom. die 3. numero 10. vbi plura alia inducit exempla huiuſmodi plantarum. Et quamuis ſpinas, & tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo veriſimile eſt, ante peccatum primi hominis actu non extitiſſe, non quia ſine peccato futura non eſſent, ſed quia non præceſsit tempus ſufficiens, vt ex terra, per efficientiam Solis & ſtellarum procrearentur. Nihilominus tamen diſcurſu temporis producendę eſſent, etiamſi peccatum non fuiſſet. Quia etiamſi eſſent, nullum nocumentum, vel pœnam inferrent hominibus, & alias vtilitates habere potuiſſent, & lex generalis obſeruaretur, qua *Deus ita adminiſtrat omnia quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat.* Quę eſt Auguſtini ſententia libr. 7. de Ciuit. cap. 30.

Neque contra hoc obſtant verba Geneſ. 3. Pri- 12.

Ad locum Gen. adductum nu. 9. pro contraria parte.

mò, quia, vt notant Auguſtinus, & Diuus Thom. ibi non dicitur abſolute de terra, *ſpinas, & tribulos germinabit,* ſed additur, *germinabit tibi:* nam ſi homo non peccaſſet, produceret quidem terra ſpinas, & tribulos, ſed illa in pænam, vel incommoditatem hominis non redundarent, vt in ſequenti dubio magis declarabitur. Poſt peccatum a. hæc cedunt in hominis pænam, quod ſignificatum eſt per illud additum, *germinabit tibi,* hoc eſt, in pœ-

Ad Baſil & Ambroſ. ib.

in pœnam delicti tui. Et ita eſt limitanda ſententia Baſilij, & Ambroſij de ſpinis roſæ, ſcilicet, quòd ſine peccato non inferrent homini, vel minimam læſionem, quia ita erat corpore, & animo perfectè diſpoſitus, vt facilè poſſet etiam vtendo huiuſmodi rebus, omnem ab eis incommoditatem cauere: non verò quòd ſimpliciter tales ſpinæ non eſſent. Quod ſi amplius illorum Patrum verba ſignificãt, eorum ſententiam non ſequimur. Sicut etiam Auguſtinus quam priùs tenuerat, poſtea non probauit. Vnde ad confirmationem reſpondetur, illa verba, *& vidit Deus quòd eſſet bonum*, in omnes plantas etiam venenoſas, vel incommoditates aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura ſua poſtulant. Maximeque hoc locum habet in illis, quas Deus per ſe, & actu produxit, quia omnes fuerunt accommodatæ ad finem à Deo intentum, & omnes habent aliquem vſum vtilem, vt diximus. Et latè proſequitur Auguſt. lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 16. Ac deniq; omnes ſecundùm genus ſuum ſemen proferunt, & ideo ſuprà dictis verbis Geneſis ſine dubio comprehenduntur.

Ad confirm. ibid.

13.
4. Quæſtio, an ſit paradiſus terreſtris plãtatus hoc 3. die
Partis negãtis cõiectatio.
Affirmantis ratio præfertur.

Quarta interrogatio eſt, vtrùm Paradiſus terreſtris fuerit hoc die productus, ſeu plantatus, & ſub generalibus verbis, *germinet terra, & protul. terra*, fuerit comprehenſus, licet in ſpecie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſi opus tam inſigne fuiſſet hoc die factum, veriſimile eſt, fuiſſe in ſpecie narrandum: ergo è contrario ex Moyſi taciturnitate coniectura fit, non fuiſſe Paradiſum hoc die factum. In contrarium verò eſt, quia ſtatim in cap. 2. dicitur: *Plantauerat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis apertè colligitur, Paradiſũ fuiſſe intra hos ſex dies factum: tum quia hoc ad minimum ſignificat illa particula *à principio*. Tum etiam, quia cùm homo creatus fuit, iam Deus Paradiſum plantauerat, vt in eiſdem verbis apertè continetur: homo autem creatus fuit ſexto die: ergo ante illum fuit factus Paradiſus. Sed nulla eſt ratio cogitandi fuiſſe plãtatum in die quarto, vel quinto: ergo in tertio plantatus eſt. Atque hæc poſterior pars communis eſt, & argumento facto ſufficienter probari videtur. Coniectura verò in contrarium nullius momenti eſt, alioqui etiam probaret, in nullo ſex dierum factum eſſe Paradiſum, quia in nullo ſpecialis eius mentio fit. Non fuit igitur hoc neceſſarium, quia illud opus ad vniuerſalem mundi fabricam, vt ſic dicam, non ſpectabat, ſed ſpecialiter ad ſtatum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum reſeruata eſt: ſatiſque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuerſi, vt ſic dicam, comprehendere.

Ad coniecturam in contrarium.

14.
Concluditur paradiſum in 3. die fuiſſe plantatum

Nec deſignari poteſt aliud tempus magis opportunum. Nam ſicut hoc die omnes alias terræ partes Deus aptè diſpoſuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat. Ita etiam partem illam terræ, in qua Paradiſum plantare volebat, ſimul peculiari modo diſpoſuit, & fœcundauit. Et ſimiliter vnico illo verbo *germinet*, illi parti terræ, ſicut cæteris omnibus iuxta vniuſcuiuſque proportionem imperauit. Alioqui oportuiſſet vel illam partem terræ ab efficacia illius iuſsionis excipere, ita vt pars illa terræ ſine ornatu plantarum manſerit, quod incredibile eſt, & contra generalitatem illius diuini imperij: vel dicendum erit, priùs Deum plantaſſe illum locum generali modo, & paulo pòſt plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, amœnitatis, ac ſuauitatis transmutaſſe, quod ſuperfluum eſt, cùm diuina operatio hæc tarda molimina neſciat. De hoc autem loco in ſequenti libro ex profeſſo dicturi ſumus. Nunc ſolùm aduerto, propter ea, quæ in præcedenti dubio dicta ſunt, probabile eſſe, ſi homo in innocentia permanſiſſet, in illo loco non fuiſſe futuras ſpinas, & tribulos, neque ſimiles herbas, quæ & fructus terræ vtiles impedire ſolent, & in illo ſtatu nullam vtilitatem poſſent homini afferre. Et ideo meritò dictum eſſe homini poſt peccatũ, *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Nam ſi homo non peccaſſet, ſemper in Paradiſo permanſiſſet, in quo terra ferè nullo labore culta, ſine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde eiectus eſt in terram, quæ non ſine magno labore daret fructus, & ſpinas, ac tribulos germinaret, quæ & moleſtiam inferre, & magna ex parte vtiles fructus impedire ſolent. Et hunc ſenſum habet maledictio terræ, quam poſt peccatum Deus homini manifeſtauit.

Si Adam nõ peccaſſet in Paradiſo, nõ eſſent noxia vegetabilia.

15
5. Quæſtio in quo ſtatu produxerit Deus vegetabilia.

Quinta dubitatio eſt, in quo ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione creauerit DEVS ſingulas plantas, id eſt, an creauerit arbores perfectas, vel tantùm inchoatas, & an cum fructibus, vel folijs, aut floribus. Item an produxerit ſegetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad meſſem, vel in aliquo ſtatu medio, & ſimili modo de cæteris. Aliquibus enim viſum eſt omnes arbores, & plantas fuiſſe per vniuerſum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia DEI perfecta ſunt opera. Sed verior ſententia eſt, hoc non oportuiſſe ita fieri ſimul in vniuerſo orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat neceſſarium, nam potiùs mira quadam varietate decorari poterat; (vt ſtatim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis ſpectabat: nam hæc perfectio ſæpius in proportione magis, quàm in æqualitate conſiſtit. Neque etiam erat neceſſarium ad ſuſtentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & ſexto die creanda erant, quia in ſingulis ſpeciebus pauca indiuidua producenda erant: ideoque tot fructibus ſimul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuerſi. Vnde obſeruandum eſt, in eodem momento, in quo fuit mundus conſummatus, cœpiſſe etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, æſtu, autumno, & hyeme experimur. Nam hæc varietas fit per motus cœlorum, qui motus in primo & quarto die facti ſunt. Varietas autem illorum temporum in diuerſis regionibus incepit, quia ſi fortaſſe tempus illud reſpectu habito ad hoc hemiſphærium fuit ver, reſpectu alterius fuit autumnus, & in vna parte fuit hyems, in alia verò æſtas, ſicut nunc etiam contingit: eſt enim eadem ratio, & proportio.

Refelluntur putantes fuiſſe vbiq; producta in ſtatu perfecto.

Notatio pro veriori ſententia.

16
Statuitur vera ſententia.

Hoc ergo poſito dicendum eſt, in omni loco terræ fuiſſe plantas productas in ſtatu perfecto ſingulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terræ facta eſt, atque eſſe incepit. Atque ita vbi erat hyems, plantæ habuerunt illam perfectam, quam in hyeme naturaliter habere poſſunt, & ſimili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quòd ſi velimus etiam in ſingulis diſtinguere principium, medium, & finẽ, eadem proportio in eis ſeruanda eſt. Nam, verbi gratia, in principio veris ſolent arbores florere, poſtea frondere, deinde fructus emittere, & ſic cõſequenter. In diuerſis ergo regionibus, vel prouincijs, prout hanc temporum varietatem participare cœperunt, cum ſimili varietate arbores, & plãtæ perfectionem habuerunt. Vnde fit, vt illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conſeruant, ſimul habuerint hoc die omnes arbores, vbique productæ. Qualis eſt, verbi gratia, perfecta magnitudo, ſeu augmentum, quia cùm illa perfectio non minuatur, neque augeatur propter temporum anni varietatem;

tem, potuit commodè, & connaturaliter omnib. arboribus vbiq; productis ſimul tribui: & ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, vt ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus, & eorum maturitas diſtinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportione ſeruata eſt: & in hoc magis eſt ſapientia, potentia & perfectio diuini operis manifeſtata. Ita docuerunt inter alios Pererius in fine operis 3. diei, & Molin. de opere ſex dierum, diſp. 12. & 14. Fundamentum autem non eſt aliud, niſi quod exponendo rem ipſam indicatum eſt. Atque hinc de Paradiſo terreſtri conſtat ex cap. 3. Geneſis, ſtatim in principio habuiſſe fructus maturos, nam de vno illorum, *tulit Eua, & comedit, & dedit viro ſuo, qui comedit*: itemque fuiſſe tunc folia ficus, ex quibus Adam, & Eua fecerunt ſibi perizomata. Inde tamen colligendum non eſt, in eodem ſtatu creatas fuiſſe vbiq; omnes arbores: ſed colligendum potius eſt, in ea regione, ſeu loco Paradiſi tempus fuiſſe idoneum, vt in eo arbores, & folia, & fructus maturos, & omnem aliam ſimilem perfectionem connaturaliter habere poſſent.

Fundamentum eius vnde habeatur.

Applicatur data reſolutio plantis paradiſi.

17. *Dubium incidens.*

Occaſione vero huius puncti tractant hoc loco auctores, præſertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus eſt mundus, an ſcilicet, in æquinoctio vernali, vel in autũnali, vel in neutro, ſed in æſtate, v.g. Cum autem dictum ſit, hæc omnia tempora ſimul cum mundo in diuerſis eius partibus incepiſſe, non poteſt dicta quæſtio habere locum, niſi habito reſpectu ad certam terræ partem, ſeu regionem. Et quoniam in ſuperiorib. dictum eſt, Deum in creatione mundi, & à principio eius ad hoc noſtrum hemiſphærium, & in eo ad eum locum, in quo & Paradiſus erat futurus, & homo creandus, reſpectum habuiſſe: ideo per cõparationem ad illam terræ partem dicta quæſtio tractatur. In qua prædicti auctores contraria ſentiunt, nam Pererius vult creatum eſſe mũdum in æquinoctio autumnali, Molina verò in vernali, vel prope illud, ſeu in veris initio. Fundamenta vtriuſque partis in ipſis legi poſſunt, nunc enim cõtrouerſiam hanc latius expendere non decreui: tũ quia præſenti inſtituto non eſt neceſſaria: tum etiam, quia vix aliquid addere poſſum his quæ prædicti auctores eruditè tractant: tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, & quæ mera ratione definiri non poteſt, ſententia, quæ aſſerit, mundum fuiſſe creatum in æquinoctio vernali, præferenda videtur. Tum quia Patres communiter illam ſequuntur: tum etiam quia eſt magis conſentanea rationi, his ſuppoſitis, quæ de Paradiſo terreſtri Scriptura narrat. Coniecturæ autem, quæ ex alijs locis Scripturæ pro vtraque parte ſumuntur, facilem reſponſionem habent, vt in eiſdem auctoribus videri poteſt.

Exponitur ſenſus dubij.

Qui hinc inde ſentiãt vide etiam Conimbricenſes 8. phyſico c. 2. q. 3. a. 2. Clauium in c. 1. ſphæræ.

Authoris iudicium.

18. *6. Quæſtio ac partis negantis motiua.*

Sexta dubitatio eſt, an mineralia, ſeu metalla, quæ in viſceribus terræ inueniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi eſt, quia Moyſes neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas: neque etiam ſub generali nomine *plantarum*, illa comprehendere potuit, quia non ſunt plantæ, neque vitam habent vegetatiuam. Accedit, quod iſta non pertinent ad ornatum terræ, hoc autem die tantum facta ſunt, quæ terræ ſuperficiem ornant. Denique hæc miſta non eſt neceſſe fieri per propagationem, neque per ſeminalem rationem, ſed ſufficienter fieri poſſunt ex materia elementari, ſeu miſtione elementorum cum Solis, & aſtrorum efficientia: ergo non fuit neceſſarium immediatè produci ab auctore naturę. Sic enim antea dicebamus, plantas, ſeu herbas imperfectas, quæ abſque ſemine generantur actione Solis, non fuiſſe in principio immediatè à Deo productas, idemque inferius dicemus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo maiori ratione neceſſarium non fuit, hæc metalla immediatè à Deo produci.

In contrarium verò eſt. Primò quod hæc metalla ad mundi decorem, & perfectionem ſuo modo pertinent: ergo debuerunt ſimul fieri cum mũdo ab illius auctore. Secundo quia, quod Moyſes illorum mentionem non faciat, nullum argumẽtum eſt, quod non fuerint facta, quia Moyſes non omnia expreſse narrauit, ſed ea, quæ præcipua ſunt, & conſpicua hominibus: hæc autem occulta ſunt. Et præterea adeo ſunt terrę admiſta, vt ab illa difficulter diſtinguantur. Quas duas rationes, ob quas hæc à Moyſe fuerint omiſſa, tradit Diuus Thomas quæſt. 69. artic. 2. ad 3. Non tamen diſtincte declarat, an fuerint actu producta, videtur autem id ſupponere. Et eum imitatur Pererius. Molina vero diſput. 11. ſimpliciter affirmat, ita credendum eſſe. Additque hæc fuiſſe facta hoc die ante plantas, quando Deus vniuerſam terram (vt ita dicam) commouebat, vt locum aquis præpararet, quod eſt probabile iuxta ea, quæ ſupra diximus. Facile tamen defendi poſſet tantum fuiſſe facta in potentia: nam hoc etiam ſuperiores rationes probabiliter ſuadent: neque negari poteſt, quin ſaltem hoc modo facta fuerint. De quo videri poſſunt Conimbricenſes in Meteoris tractat. 13. capite ſecundo. Omnibus vero penſatis probabilius apparet, hæc omnia à principio fuiſſe actu producta. Vnde non multo poſt in vſum hominum venerunt, vt Gen. 4. legitur.

19. *Motiua affirmantis.*

Author. iudicium.

CAPVT VIII.

Quomodo ſol, & luna cæteriq; planetæ, & ſtellæ, quarto die producta fuerint.

OPus quarti diei his verbis Geneſ. primo narratur, *Dixit autem Deus fiant luminaria in firmamento cæli & diuidant diem, ac noctem & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram*, &c. Quæ verba, ſuppoſitis, quę hactenus diximus, magnam habent difficultatẽ. Quia ex vna parte niſi magna vis verbis fiat, ſignificare videntur, Deum hoc die produxiſſe ſolem, lunam, & aſtra ſimpliciter, & quoad ſubſtantiam eorum, quia illa omnia ſunt res ſubſtantiales: ſubſtantia autem non dicitur fieri ſimpliciter, niſi quando ſubſtantialiter producitur. Ergo cum Scriptura dicat, Deum pręcepiſſe, vt luminaria fierent, & ita factum eſſe: & iterum dicat, *Fecitque Deus duo luminaria magna, & ſtellas.* Videtur ſatis aperte ſignificare, hęc omnia fuiſſe hoc die ſubſtantialiter producta. Nam (vt ſæpe dixi) Scripturæ verba ſimpliciter, & in ſua proprietate accipienda ſunt, præſertim in hiſtorica narratione. In contrarium verò eſt, quia multa ſunt à nobis in ſuperioribus dicta, quæ cum hac ſimplici intelligentia ſubſiſtere non poſſunt. Nam in primis diximus, omnes cælos in principio, & (vt ita dicam) ante omnem diem fuiſſe creatos, & conſequenter fuiſſe integros, & perfectos, omnibuſque partibus ſuis conſtantes: ſed omnia aſtra cum ſole etiam, & luna ſunt partes orbium cæleſtium, & eiuſdem ordinis, ſeu incorruptibilis naturæ: ergo ſimul cum orbibus creata ſunt. Probatur conſequentia: tum quia aliàs cæli non fuiſſent in principio integri: tum etiam, quia aliàs loca illa, quæ aſtra in cælis occupant, ſeu replent, aut fuiſſent vacua his tribus diebus, aut eſſent ibi alia corpora, quæ inde fuerint hoc die expulſa, vel per annihilationem, vel per mutationem localem, vel per conuerſionem in aſtra. Quæ omnia vel ſine inconuenienti, vel ſine aliquo miraculo, aut præternaturali

1.

Arguitur quod fuerint ſubſtantialiter producta die 4.

Arguitur quod ante prædictum diem.

ternaturali opere cogitari non poſſunt. Et ita vel repugnant incorruptibilitati cælorum, vel regulæ ab Auguſtino traditæ, & à nobis ſæpe repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid Deus poſsit, ſed quid naturæ conueniat, cogitandum eſt, ac ſubinde non eſſe multiplicanda miracula, niſi vbi manifeſtè fuerint reuelata. Et augetur hęc
Arguitur 2. difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, id eſt, à ſole ipſo procedentem, ac proinde iam tunc ſolem fuiſſe: quod eſt ergo luminare maius, quod hoc die factum dicitur, aut quod luminare minus, cum etiam luna in primo die deeſſe non potuerit, & conſequenter à ſole et-
Tertiò. iam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas etiam habet locum in ſententia, quæ aſſerit, firmamentum factum ſecundo die fuiſſe cælum ſtellatum, vel ſolum, vel ſimul cum omnibus orbibus planetarum, vt per ſe manifeſtum eſt. Imo in illa ſententia eſt ſpecialis difficultas, quia ſi verbum *fiat*, aut *fecit*, vel *factum eſt*, in vno loco de productione ſubſtantiali accipitur, cur non in alio? vel ſi in vtroque, quomodo inter ſe cohærent?

2. *Opiniones duæ generales in hoc ca.* Propter hanc difficultatem variæ fuerunt opiniones de proprio effectu, ſeu termino hoc die producto, quæ in duas principales claſſes diuiduntur. Vna eſt dicentium productionem, de qua agimus, ſubſtantialem fuiſſe. Alia, quod tantum acciden-
Prima opinio ſpecialis. talis mutatio fuerit: & in vtraque ſunt varij dicendi modi. Prima opinio eſt, fuiſſe hoc die producta luminaria per propriam creationem ex nihilo, ac ſubinde fuiſſe producta tam quoad materiam, quàm formam ſubſtantialem. Quæ opinio videtur conſequenter loqui, ſuppoſita in genere altera ſententia, quod fuerint producta quoad ſubſtantias ſuas, quia cum luminaria, & aſtra ſint corpora incorruptibilia, non poſſunt conſentaneè ad ſuam naturam, niſi per creationem ex nihilo produci. Nihilominus hæc ſententia non ha-
Improbatur bet graues aſſertores, nec probanda eſt. Quia quæ Deus per propriam creationem ex nihilo produxit, ſimul creauit, vt habet eccleſiaſticum dogma à Theologis receptum. Et ideo ſicut poſt primam creationem nullum Angelum Deus creauit: ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo produxit, ſed ſolam animam rationalem, quia fit propter hominem, & per modum humanę propagationis, ideoque natura ſua poſtulat, & ſupponit corpus diſpoſitum, in quo fiat.

3. *2. Opinio Molinæ.* Secunda opinio eſt, hoc die fuiſſe producta luminaria ſubſtantialiter ex præiacente materia. Et
Eius ſuppoſitio pro fundanda opinione. hanc defendit Molina in dicto opuſc. diſput. 15. Ad quam probandam ſupponit, prius aſtra diſtingui ſpecie ſubſtantiali ab alijs partibus cælorum in quibus ſunt. Quod maximè ſuadet ex influentia peculiari, quam habent, cum tamen reliquæ partes illa careant. Nam vis influendi eſt proprietas naturalis, conſequens formam. Ergo diſtincta virtus ad influendum eſt argumentum diuerſæ formæ ſubſtantialis, & conſequenter eſſentialis diſtinctionis. Et certe in ſole videtur manifeſta diſtinctio, quia quamuis lux non ſit forma ſubſtantialis eius, nihilominus eſt propria paſsio eius inſignis, & ſingularis, quæ ſatis indicat ſubſtantialem diſtinctionem Solis ab alijs planetis: ergo multo magis eandem diſtinctionem indicat inter ſolem, & alias ſui orbis partes. Idemque argumentum ſumi poteſt in alijs ſtellis præter lunam, ſi verum eſt habere propriam, & intrinſecam lucem, quam aliæ partes ſuorum orbium non habent. Imò etiam lunam aliquam natiuam lucem habere cenſetur præter lumen, quod à ſole recipit, quamuis remiſsior in illa ſit, quàm in cæteris ſtellis: illa vero ſufficit ad ſimile argumentum conficiendū, cum illa qualiſcunque lux in alijs partibus orbis lunæ non inueniatur. Hoc ergo ſuppoſito, fundatur ita ſententia, quia luminaria, & ſtellæ non habuerunt ante hunc diem quartum proprias for- *Statuitur iam fundamentum.*
mas ſubſtantiales: ergo receperunt illas hoc die, & non per creationem, quia non ſunt ſpirituales, nec per concreationem cum materia, quia nulla propria creatio rei corporalis hoc die facta eſt: ergo per eductionem ex potentia materiæ. Conſequentiæ ſunt claræ, & minor etiam probata eſt. Maior autem probari poteſt, quia aſtra ante hunc diem non habuerunt proprias virtutes influendi: ergo nec formas proprias ſubſtantiales, alioqui producta fuiſſet eſſentia, & ſubſtantia ſine propria paſsione, quod miraculoſum, & monſtroſum fuiſſet. Quod ſi interrogetur, ex qua materia eductæ fuerint illæ partiales formæ. Reſpondetur, fuiſſe eductas ex materia eorundem cælorum, quæ in eiſdem locis, ſeu partibus erat expellendo partes formarum, quæ prius in illis erat, & alias introducendo. Quia vero aſtra denſiora ſunt cæteris partibus orbium, conſequenter neceſſarium fuit, in eiſdem partibus materiam multiplicari. Hoc autem ſine noua creatione per rarefactionem aliarum partium factum eſſe cenſet Molina.

Hæc opinio eſt contra D. Thomam, & commu- 4.
niorem ſententiam, & à nobis probari non poteſt, *Reiicitur opinio Molinæ.*
quia vel ſupponit, cęlum eſſe natura ſua generabile, & corruptibile, vel miraculoſo ſupernaturali modo fuiſſe genitum, & corruptum ſaltem ſecundum aliquas partes. Quorum primum valde alienum eſt à perfectione cælorum, & à fine propter quem à Deo creati ſunt, vt ſæpe dixi. Secundum vero eſt miraculum, vel ſupernaturale opus, minimè neceſſarium. Imò, ſi verum eſt, omnia corpora cæleſtia habentia formas ſubſtantiales differentes ſpecie habere etiam materias ſubſtantialiter diſtinctas, idem profectò de illis partibus conſequenter erit dicendum. Atque ita vel prius extitiſſet materia connaturalis aſtris ſine illorum formis, vel poſtea relicta eſſent, & perpetuò manerent cum aliena materia, & ſibi non connaturali: vtrumque autem valde extraordinarium eſt, & incredibile. Præterea nulla veriſimilis ratio afferri poteſt, ob quam per tot circuitus, vt ſic dicam, & ſubſtantiales productiones, ac mutationes, tam nobilia corpora luminarium, & ſtellarum Deus effecerit. Ergo cum Scriptura non cogat ad credendum illum productionis modum, non eſt cur illum verum eſſe credamus. Denique quod in opi- *Ad eius fundamentum.*
nionem ſequentem dicemus, hanc etiam impugnat. Et ad fundamentum huius ſententiæ paulo pòſt reſpondebimus.

Tertia igitur opinio eſt, luminaria non eſſe fa- 5.
cta hoc die ſimpliciter, & abſolutè quoad ſubſtan- *3. Opinio.*
tiam, ſeu per productionem ſubſtantialem ſed per accidentalem, quæ tamen præexiſtẽtem ſubſtantiam per rarefactionem, & condenſationem multum tranſmutauerit. Supponit autem hæc ſententia, aſtra, & luminaria, non differre ſpecie ſub- *Ex qua ſuppoſitione procedat.*
ſtantiali ab alijs partibus ſuorum orbium, ſed tãtum in multitudine materiæ cum maiori eius dẽſitate. Ex qua denſitate prouenire dicuntur tam illuminatio, quam maior aſtrorum influentia. Quo ſuppoſito dicit, vnumquodque cælum in principio, vel in ſecundo die creatum fuiſſe vniforme quoad raritatem in omnibus partib. ſuis: in hoc verò quarto die partes quaſdam Deum condenſaſſe, multiplicando in illis materię partes cum ſuis partialibus formis, aduocando, & quaſi attrahendo illas ab alijs partibus, & conſequenter cæteras partes rariores efficiendo, quam per creationem factæ fuerant. Hanc ſententiam refert Molina *ſuprà*, & quamuis pro illa nullum referat doctorem, nihilominus eam cenſet probabiliorem cæteris, ſuppoſito fundamento de identitatẽ ſpecifica inter aſtra, & cæteras partes.

EX LIBRIS
Rev. E. P. Graham

6. *Refellitur tamen data etiam ſuppoſitione. Primo.* Nihilominus etiam poſito illo fundamento (quod ſecundum Philoſophiam probabile eſt) iſta ſententia admittenda non eſt. Primò, quia etiam ſupponit, cælum eſſe generabile, & corruptibile. Quia licet in hoc opere non introducat in cælis partiales generationes, & corruptiones ſubſtantiales, nihilominus ſupponit, totum corpus cæleſte ſecundum omnes partes ſuas eſſe alterabile per magnam rarefactionem, & condenſationem: hoc autem eſt proprium corporis generabilis, & corruptibilis; quia rarefactio, & condenſatio eſt via ad generationem, & corruptionem ſubſtantialem. Et ita conſequenter fatetur Molina, ſupponendo, cælos mobiles ſecundo die factos eſſe ex aqua. *Euaſio.* Poſſet autem aliquis admittendo, cælum eſſe incorruptibile, reſpondere, argumentum habere locum in rarefactione, & condenſatione ab agente contrario facto, ſecus vero eſſe in ea, quę fit ab auctore naturæ, non propter generationem, vel corruptionem naturæ, ſed propter alios ſuæ prouidentiæ fines. Negare namque non poſſumus, quin in eodem orbe cæleſti quædam partes ſint denſiores alijs: ergo potuit Deus illam varietatem ſucceſsiue efficere, ſeu in diuerſis temporibus, ſalua cælorum incorruptibilitate. *Inſtatur.* Sed contra hoc inſtamus, quia ſi cælum eſt incorruptibile ex natura ſua, conſequenter etiam poſtulat immutabilitatẽ in ſubſtantia ſua quoad intrinſecam quantitatem & modum eius. Vnde ſicut cælum habet quaſdam partes denſas, & alias raras, ita etiam ex natura ſua poſtulat, vt in illa diſpoſitione creetur, ſemperque ex eiſdem partibus, eiſdemq́; diſpoſitionibus affectis componatur. Ergo præter naturam talis corporis eſt prius cum vniformi partium diſpoſitione creari, & poſtea in heterogeneam tranſmutari: ergo veriſimile non eſt, corpus incorruptibile fuiſſe hoc modo in principio productum.

7. *Confutatur amplius eadem 3. opinio.* Et declaratur tandem in hunc modum, quia, ſi forma ſtelli creati, v. g. eſt eiuſdem ſpeciei in ſtellis, & in alijs partibus eiuſdem cæli, ex natura ſua poſtulat illam variam diſpoſitionem, quam in illis partibus nunc habet: ergo non fuit forma introducta in illa materia, niſi prius natura in genere cauſæ materialis ſic diſpoſita. Ergo non potuit prius tempore ſine illa partium diſtinctione, & conſequenter nec ſine ſtellis, fieri. Primum antecedens probatur, quia omnis forma determinat certam diſpoſitionem in materia tam ſecundum raritatem, & denſitatem, quam ſecundum alia accidentia vnicuique formæ proportionata. Vnde & tota forma requirit certam diſpoſitionem in tota materia, & pars formæ in parte materiæ, vel cum omnimoda vniformitate, vel cum proportionata varietate, iuxta naturam, & exigentiam integræ formæ. Neque eſt veriſimile, formam, vel eius partes eſſe de ſe indifferentes, ad maiorem, vel minorem raritatem, vel denſitatem. Ergo cũ forma cæli ſtellati nunc ſit in materia optimo, & connaturali modo diſpoſita, vt rationabiliter credendum eſt, profecto illam diſpoſitionem, quam nunc habet, ex natura ſua poſtulat, & ſibi determinat. Hinc ergo probatur prima conſequentia, tum quia ſubſtantiæ, quæ non poſſunt ab intrinſeco augeri, & perfici, à principio generantur cum optima diſpoſitione vltima ſibi connaturali, & ideo elementa ita producta fuiſſe credimus, multoque magis id credendum eſt de cæleſti corpore incorruptibili. Et hinc facilè probatur altera conſequentia, in qua verbum *non potuit*, non de abſoluta potentia, ſed de ordinata, qua res connaturali modo fiunt, intelligendum eſt; & ita eſt euidens illatio. Quia ſi prius illud cælum totum eſſet ſimilium partium, quædam illarum eſſent rariores, quam natura ſua poſtulat, & aliæ denſiores, quãdoquidem vt in connaturali ſtatu conſtituerentur, quaſdam denſari, alias rarefieri oportuiſſet: ergo non potuit illud corpus ſic produci, niſi valde præternaturali modo. Propter quod veriſimile nobis non eſt huius diei opus per illam condenſationem, & rarefactionem eſſe factum. Maximè cum hic etiam locum habeat ratio ſupra facta, quod nulla vtilitas in hoc circuitu inuenitur, & fruſtra fit per plura, quod æque perfecte, & commode poteſt fieri per pauciora.

Eſt ergo quarta ſententia, quæ affirmat, opus huius diei eſſe factum per mutationem accidentalem, quæ non attigerit (vt ita dicam) ipſam ſubſtantiam per denſationem, vel rarefactionem, ſed ſecundum aliquas qualitates ſuperficientes cæleſtia corpora quoad aliquas eorum partes, quæ propter illam perfectionem accidentalem ſtellæ, ſeu aſtra, aut alijs nominibus proprijs appellatæ ſunt. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. p. q. 70. art. 1. ad 1. & eum fere ſequuntur poſteriores Doctores. 8. *4. Et verior opinio D. Thomæ, & aliorum.* Eſt autem in hac ſententia difficultas in explicando, quid additum ſit per hanc mutationem in partibus illis, quæ luminaria, vel ſtellæ luminatæ ſunt. *Difficultas quæ in hac opinione ſe offert, quo pacto à D. Th. expediatur.* Quam difficultatem D. Thomas expedit, dicendo, datas eſſe ſtellis determinatas virtutes, ad influendum in hæc inferiora, & ad varios effectus efficiendum.

9. *Arguitur tamen cõtra primo.* Hæc autem reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò quidem, quia in aſtris nullæ ſunt virtutes, quæ non ſint proprietates à formis eorum naturaliter emanantes. Ergo non ſunt illis additæ in hoc quarto die, ſed à principio illas concreatas habuerunt. Alioqui creata fuiſſet eſſentia ſine propria paſsione, quod eſt monſtroſum opus, vel ſtupendum miraculum quod in naturæ inſtitutione fingendum non eſt. *Effugium præcluditur.* Reſponderi poteſt ex eiuſdem Sancti doctrina: generalem virtutem influendi eſſe à principio aſtris concreatam poſtea vero fuiſſe ad hos, vel illos effectus determinatam. Contra hoc verò obſtat, quia forma ſubſtantialis vniuſcuiuſq; ſtellæ determinata eſt: ergo virtutem etiam determinatam natura ſua poſtulat: ergo ita concreata eſt. Vel aliter, virtus illa non potuit eſſe niſi aliqua qualitas, nec potuit fieri niſi indeterminata ſpecie, & indiuiduo: ergo non potuit non eſſe determinata ad certum gradum, & ad certos effectus. *Effugium aliud.* Dici vero, ſeu cogitari poteſt, illam virtutem fuiſſe à principio determinatam ad aliquod obiectum adæquatum, & vniuerſale, fuiſſe tamen indifferentem ad varios particulares effectus ſub illo vniuerſali obiecto contentos, & ad aliquos illorum poſtea determinatam fuiſſe. Ad eum modum, quo intellectus ex natura ſua ſolum ad ens dicit adæquatam habitudinem: ad hoc autem, vel illud ens per ſpecies determinatur. *Occupatur.* Sed neque exemplum, neq; diſtinctio bene in præſenti accommodatur. Nam intellectus non eſt potentia purè actiua, ímo nec completam actiuitatem habet, ſed eſt etiam potentia paſsiua, & receptiua formæ, per quam in ſua actiuitate compleatur. Virtutes autem cælorum non ſunt paſsiuæ potentię, ſed merè actiuæ, & ideo à principio totam ſuam actiuitatem habent, quia, vt ſtatim dicam, neque intendi, nec remitti naturaliter poſſunt. Quod ſi earum efficacitas ſit vniuerſalis ad varios effectus, non determinatur ad particularem influentiam, vel actionem per additionem intrinſecæ virtutis, vel actionis, ſed per alias cauſas currentes, materiales, vel efficientes, vt mox dicemus: ergo ſi virtus aſtri ad influendum vnicuique concreata eſt, non potuit in hoc die intrinſecam determinationem recipere.

10. *Arguitur ſecundo.* Præterea huic ſententiæ obſtat, quod etiamſi illud admitteremus, non ſufficeret ad explicandum opus huius diei, vt à Moyſe narratur. Non enim dixit, feciſſe Deum luminaria, & ſtellas, vt

influerent,

influerent, vel vt determinatos effectus producerent, ſed dixit, feciſſe illa, *vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram & diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora & dies, & annos.* Quæ omnia non fiunt per determinatas influentias, ſed per lucem, & illuminationem, præſertim Solis & lunæ, de quibus ſpecialiter dicitur, poſita eſſe, *vt præſint diei, ac nocti.* Nam, vt inquit Dionyſius c. 4. de diuinis nominib. in 1. eius p. *lux menſura eſt, & numerus horarum dierum, totiuſque labentis temporis.* At verò lux non eſt facta hoc die, ſed à principio fuit concreata Soli, & in primo die potuit etiam lunæ, & ſtellis communicari. Vnde multi hac difficultate oppreſsi dixerunt, ſolem, & omnes ſtellas fuiſſe in principio creatas in ſubſtantia ſua ſine luce, & in hoc die eſſe illis additam: ac propterea productas hoc die fuiſſe, non in ſuo eſſe ſimpliciter, ſed in eſſe, & munere luminarium, erant enim veluti candelæ nondum accenſæ, hodie verò accenſæ ſunt, recipiendo lucem, qua & ipſę lucerent, & alia illuminarent.

Quo pacto alij eandem difficultatẽ expediant.

Impugnantur.

Qui modus dicendi habet difficultatem ſupra tactam, quia lux eſt qualitas, & proprietas dimanans intrinſecè à ſubſtantia Solis: ergo non potuit creari ſine illa abſque magno miraculo, quod (vt ſæpè diximus) vitãdum eſt, quoad fieri poſsit. Ad quod etiam nos multum inducunt, quæ de luce primi diei ſupra diximus. Atque eadem difficultas in luna, & ſtellis locũ habet quoad lucem intrinſecam, ſi fortaſſe aliquam ex vi ſuæ formæ ſibi vendicant. Quod ſi illa ad lucendum alijs, vel illuminandum non ſufficit, ſed neceſſarium eſt, vt à ſole augeatur, hoc etiam (vt dicebam) erat naturaliter conſequens ex actione Solis ante hunc quartum diem, neque impediri potuit ſine miraculo: ergo etiam ſtellæ, & luna non potuerunt incepiſſe hoc quarto die ſub ratione luminarium, in ſenſu explicato.

Aliorum expeditio.

Propter quod alij mediam quandam viam elegerunt, qua omnia componerent. Dicunt enim ſolem à principio habuiſſe lucem, ſed multo minorem, quam nunc habeat, quæ poſtea quarto die aucta, & conſummata eſt. Et ita potuit quarto die fieri in ratione luminaris maioris, & poni in firmamento, vt præeſſet diei, nimirum, diem perfectè lucidum efficiendo, nam antea (vt aiunt ex Beda) ſolum poterat illuminare, quantum auroram illuminat. Et hinc optimè ſequitur, antea fuiſſe inſufficientem ad illuminandam lunam perfectè, & quantum neceſſarium erat, vt nocti præeſſet, ideoque hoc etiam in iſto die optime fieri potuiſſe. Ac deniq; ob eandem cauſam potuerunt ſtellæ hoc ipſo die fieri, quia præteritis diebus ſol ſua parua luce illas attingere non poterat, vel non ita perfectè illuſtrare, vt in firmamento cæli fulgere poſſent.

Fundari videtur in dicto Dionyſij.

Hæc ſententia habet fundamentum in Dionyſio cap. 4. de diuin. nominibus dicente, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, & addit: *Etſi tunc erat informis, quod & diuinus Moyſes ait.* Non inuenio autem vbi Moyſes hoc dixerit, niſi quatenus ex opere huius quarti diei explicati prædicto modo colligi poteſt. Et ita ſequutus eſt Carthuſianus in cap. 1. Gen. a. 9. cum Beda ibi, & D. Thom. 1. p. q. 67. a. 4. ad 2. vbi illam informitatem ſic explicat, quia ſol in principio habebat virtutem illuminatiuam in communi, ſed poſtea data eſt ei ſpecialis, & determinata virtus ad particulares effectus. Et idem repetit q. 70. a. 1. ad. 1. & 2. Sequitur etiam Pereyra Gen. 1. circa opus 1. & quarti diei, qui ſpecialiter ait, hoc quarto die *acceſſiſſe Soli eam, quam poſtea habuit magnitudinem figuram, & pulchritudinem. Quia primo die globus Solis non vſquequaque accenſus eſt, ſed aliquatenus tantum: quarto autem die totus eſt ſplendidiſſima luce completus, & maiorem copiam lucis habuit.* In quibus verbis duo ſignificat, vnum eſt, ſolem à principio non fuiſſe lucidum quoad omnes partes ſui globi: aliud eſt, eam quam habuit fuiſſe remiſſam, & in vtroque fuiſſe in hoc quarto die perfectum. Et in hoc ſenſu moderandum videtur, quod ait, in hoc die acceſsiſſe Soli magnitudinem, & figuram vtique in ratione globi lucidi: nam in magnitudine quantitatis, & in ſua figura in ſeipſa ſpectata non potuit augmentum accipere ſine ſubſtantiali mutatione, vel condenſatione, & rarefactione cęli, quas ipſe ibidem conſtanter negat.

12.

Refutantur tamen ratione.

Veruntamen etiam hoc modo explicata hæc ſententia eandem patitur difficultatem, quia non tantum lux in communi ſumpta, ſed etiam in particulari quoad totam ſuam perfectionem, intenſionem, & virtutem agendi eſt proprietas connaturalis Solis, & ex eius ſubſtantiali forma dimanans: ergo non magis potuit abſq; miraculo creari ſine completa luce, quàm omnino ſine luce quia vtrumq; eſt pręternaturale Soli. Sed ad vitandum hoc incommodum dicunt allegati auctores, ſolem à principio fuiſſe creatum cum luce: ergo conſequenter dicere debent, fuiſſe creatum cum integra luce ſibi connaturali. Conſequentiæ manifeſtę ſunt, antecedens autem videtur notum in Philoſophia, quia non poſſumus aliter indicare de aliqua qualitate, quod ſit connaturalis proprietas ab aliqua eſſentia dimanans, quam ex perpetua coniunctione, & inſeparabilitate naturaliter immutabili, ſed ita videmus, perfectam lucem adhærere Soli cum tota ſua virtute actiua ad illuminandum, & influendum: ergo vel tota illa eſt proprietas naturalis dimanans ab eſſentia, vel certè nulla eſt. Quia non eſt maior ratio, cur dicamus, paruã lucem eſſe proprietatem dimanantem à forma ſolis, quàm totam lucem, quam habet, cum æquè immutabiliter totam habeat, quantum nos poſſumus experiri. Deniq; quis dicat totam lucem ignis eſſe illi connaturalem ab intrinſeco, & de ſole neget? Sicut ergo creare ignem cum remiſſa luce, & poſtea illam augere, eſſet præternaturale opus, ita & multo magis creare ſolem in ſua luce imperfectum, & poſtea illum perficere.

Itemque exemplo.

13.

Præcedens refutatio ampliatur.

Atque hæc ratio tam de perfectione extenſiua illius lucis quoad omnes partes integrales globi ſolaris, quam de perfectione intenſiua in ſingulis illarum partium procedit, vt exemplo ignis adducto facile explicari poteſt. Nam globus ſolaris in ſubſtantia ſua vniformis eſt, ſeu homogeneus ſicut eſt ignis, (quantum de illo aſſequi poſſumus) ergo forma eius non magis poſtulat lucem in vna parte ſua, quam in alia: ergo ſi in aliquibus habuit lucem à principio, in omnibus habuit. Et ſimiliter non magis intenſam illam poſtulat in vna parte, quam in alia: ergo in omnibus perfecte intenſam à principio illam recepit, ſicut intelligimus, ignem cum ſua luce fuiſſe creatum. Et confirmatur hoc ex illo principio, quod Dei opera perfecta ſunt. Nam ſi ſol fuiſſet creatus cum defectu lucis connaturalis, ſiue in aliqua parte integrali, ſiue in aliquo gradu intenſionis, creatio eius defectuoſa, & monſtruoſa fuiſſet: ergo non eſt credendum, ita fuiſſe factum ab auctore naturę, & poſt alicuius temporis lapſum defectum fuiſſe ſublatum, ſeu ſuppletum. Præſertim cũ hic mod⁹ productionis, & pfectionis nullã vtilitatẽ vniuerſo attulerit, & alioqui ſit contra particularem naturam corporis ſolaris, & ab eius incorruptibilitate alienus.

Pererius ex ſuis dictis arguitur.

Vnde idem Pererius *in opere tertij diei, in priori eius parte, in fine*, impugnando quandam poſitionem Eugubini dicentis, ſolem in principio fuiſſe ardentiorem, & potentiorem ad agendum, quam poſtea fuerit, dicit, aſſertionem illam Philoſophis fore ridiculam: *Quibus in confeſſo eſt* (ait) *vim, & facultatem Solis, quod ipſe ſit incorruptibilis, & impaſſibilis, nulla ex parte remitti, ac minui, nec contendi, & augeri poſſe.* At profectò ſol à principio eandem

naturam æquè incorruptibilem, & impaſsibilem habuit: ergo nunquam vis, & facultas eius, & conſequenter nec lux eius potuit poſtea contendi, vel augeri ſiue intenſiuè, ſiue extenſiuè, niſi contra naturam, & per miraculum: quo ſanè modo etiam potuiſſet ſol eſſe ardentior in illis primis ſex diebus, quàm poſtea: ergo ſicut hoc miraculum non admittitur, ita neque illud admittendum eſt.

14. *Quo tãdem modo nonnulli prædictam difficultatem enodent.*

Propter has fortaſſe difficultates aliqui totum opus huius diei per recapitulationem intelligendum putant. Aiunt enim, Deum in principio creaſſe ſolem, lunam & ſtellas, & hoc totum comprehendiſſe Moyſem ſub illis verbis, *In principio creauit Deus cœlum.* Noluiſſe tamen Moyſem ſtatim explicare ornatum, quem cœli habebant per ſolem, lunam, & ſtellas, priuſquam elementorum ſeparationem, & terræ ornatum per plantarum productionem deſcriberet, vel quia res cœleſtes minus notæ nobis ſunt, & ideo voluit à notioribus nobis incipere: vel ne homines rudes exiſtimarent, ſolem & ſtellas eſſe creatores plantarum, & aliarum rerum terreſtrium, & inde occaſionem idololatriæ ſumerent. Hanc enim poſteriorem rationem narrationis huius operis in quarto die, poſt Philonem *in lib. de Mundi opificio* tradunt Baſil. Ambroſius, & Beda *in Exaemer.* & Chryſoſt. *homil.* 6. Nihilominus tamen, ne luminarium, & ſtellarum creatio ſine expreſſa narratione omitteretur, conuenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuiſſe, vt ſimul explicarentur fines, propter quos hæc luminaria facta fuerant. Hanc ſententiam attingit Eugubin. *in Coſmopæia*, & Catherin. *in Gen.* & eandem refert Vatablus *Gen.* 1. & non reiicit, & ſimiliter Ludouicus Yſtella *Geneſis* 1. n. 51. eam approbare videtur, in ſequentibus verò numeris cum opinione ex D. Thom. ſuprà recitata illam conciliat.

15. *Quo ſenſu improbabiliter loquantur prædicti authores*

Si hæc opinio omnia verba, quibus opus huius diei explicatur, per recapitulationem interpretetur, ita vt per illa ſolùm explicetur, quod antea iam factum erat, & nihil ſpeciale hoc die de nouo factum referatur, improbabilis mihi videtur, & nullo modo ſuſtineri poſſe. Primò quia magnam vim infert Scripturæ, quæ eodem modo narrat opus huius diei, ſicut aliorum, dicens, in eo operatum eſſe Deum, & vidiſſe, bonum eſſe, quod fecerat, & factum eſſe veſpere, & mane diem quartum, quæ omnia fruſtra dicerentur, ſi nihil de nouo Deus in toto hoc die operatus eſſet. Deinde *in cap.* 2. & in multis alijs locis Scripturæ dicitur Deus ſex diebus operatus eſſe mundum, & die ſeptimo requieuiſſe ab vniuerſo opere. At verò ſi in quarto die nihil effeciſſet, profectò non ſex, ſed quinque diebus fuiſſet operatus, & in hoc die ab omni opere ceſſaſſet. Eſt ergo interpretatio illa multum repugnans Scripturis. Denique etiam eſt contra Patres & expoſitores, omnes enim in hoc conueniunt, quod aliquod peculiare opus huic diei aſsignant ad aſtrorum productionem, vel ornatum pertinens, etiamſi in modo illud explicandi inter ſe differant.

Quo autem loquantur probabiliter.

At verò ſi dicta ſententia ſolum intelligat aliqua verba dicta eſſe à Moyſe per recapitulationẽ, vt commodiùs narraret, & texeret hiſtoriam operis in hoc die facti, ſic eſt probabilis ſententia, ſicut in ſimili diximus in opere primi diei, quanuis abſolutè non ſit neceſſaria, vt ex dicendis *in c. ſequenti* conſtabit.

16. *Authoris bimembris reſolutio in prædicta difficultate.*

Dico ergo in hoc die ſolum tribuiſſe Deum omnibus cœlis planetarum, & octauæ ſphæræ (ſupponimus enim non eſſe primum mobile) proprios motus, quibus ab Occidente in Oriens mouentur, & per illos contuliſſe aſtris omnia, quæ de ipſis hoc die narrantur, etiamſi nec nouas qualitates, nec maiorem intenſionem in eis, quas habebant, eis addiderit. Prior pars affirmatiua quòd in hoc die acceperint cœli ſtellati motus proprios, expreſſa eſt D. Thomæ *in dicta q. 70. art.* 2. *ad* 3. Et idem dixerat *q. 67. art. 4 ad* 3. & eſt opinio communis recepta à Theologis cum Magiſtro *in* 2. *d.* 14. & ſequitur Burgen. *Gen.* 1. & alij.

Prius membrum traditur à D. Thom & alijs cũ magiſtro

Suadetur primo.

Et ſuaderi poteſt primò à ſufficienti partium enumeratione, quia nihil aliud apparet, ratione cuius dici potuerint aſtra, ſeu luminaria facta eſſe hoc die etiam accidentaliter, & ſecundùm quid, vt videntur probare, quæ hactenus diximus. Motus autem vnicuique proprius optimè potuit hoc die ſingulis addi, neque in eo illa incommoda inueniuntur, quæ in alijs notauimus: ergo nihil veriſimilius dici poteſt, quàm quòd ſphæræ luminarium, & ſtellarum hoc die ſuos motus receperint.

Inſtantia bipartita.

Dices, etiam hi motus ſunt proprietates naturales debitæ his cœlis: ergo etiam eſt inconueniens, quòd primis diebus illis caruerint. Præſertim quia hic effectus non magis narratur factus in hoc die, quàm in præcedentibus.

Satisfit primæ parti.

Reſpondeo ad priorem partem, in primis hũc motum non eſſe naturalem ab intrinſeco principio actiuo, à quo naturaliter fluat, ſicut ſunt aliæ propriæ qualitates, ſed ab intrinſeco motore, ſeu intelligentia fit, vt habet communis, & vera ſententia. In hoc ergo eſt magnum diſcrimen inter motum, & alias proprietates, ratione cuius ceſſat omne miraculum, etiamſi talis motus ſimul cum mobili non inceperit. Fitque hoc faciliùs ſecundùm opinionem, quam probabiliorem reputo, quòd iſti motus non ſunt connaturales his cœlis tanquam eis debiti, vel propter perfectionem propriam, vel propter peculiarem appetitum, quem cœli ad illos habeant etiam ſecundùm potentiam paſsiuam, quia neque tales motus ſuis mobilibus aliquod augmentum perfectionis per ſe conferũt, neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo reſpectu illorum nec monſtroſum, nec præternaturale fuit aliquo tempore his motibus carere. Sunt ergo illi motus naturales reſpectu vniuerſalis naturæ, ſeu reſpectu ordinis totius vniuerſi, & conſequenter ſunt etiam conſentanei naturali inclinationi, quam cœli habent ad fluendum, & ſe cõmunicandum, quantum naturaliter poſſunt. At verò habito reſpectu ad commune bonum vniuerſi conuenientiſsimè iſti motus hoc die inceperunt, & fieri antea non oportebat, vt ſtatim explicabimus. Nec per illam dilationem aliqua violentia dictis cœlis facta eſt, quia licèt agenti naturali debita ſit actio poſitis omnibus requiſitis ad agẽdum: non tamen eſt ei debitum, vt ſemper habeat omnia requiſita ad agendum, vel ad omnem modum agendi, hic autem motus ſolùm requiritur in cœlo, vel ad agendum, vel ad peculiarem agendi modum: & ideo licèt non ſemper datus fuerit, nulla vis facta eſt cœlis.

17. *Satisfit primæ parti ac ſuadetur ſecundo idẽ reſolutionis membrum prius.*

Ad alteram verò partẽ de narratione Scripturæ negatur aſſumptum, & retorquemus argumẽtum: nam conferre his cœlis proprios motus fuit vnum ex operibus Dei maximè neceſſarijs ad vniuerſi ornamentum, pulchritudinem, & vtilitatem: ergo debuit in aliquo iſtorum dierum fieri, & narrari, ſed in primis tribus diebus factum non eſt, neque in verbis illorum dierum aliqua ſignificatio talis operis inuenitur, vt in dicto argumẽto ſumitur, & nos libenter admittimus tanquam ſufficienter probatum in his, quæ de operibus illorum dierum dicta ſunt. Idemque de quinto & ſexto die tanquam notum relinquimus: ſupereſt ergo, vt in hoc die tale opus fuerit factum. Quod etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quę hoc die narrantur facta, non niſi interuentu iſtorum motuum fieri potuerunt, vt paulo poſt explicabimus. Vnde ſicut in ſuperiorib⁹ ex eo, quòd in primo die ſol cœpit illuminare mundum cum diſtinctione diei, & noctis, rectè intulimus, motum

tum primi mobilis illo die incepiſſe, ita in pręſenti die, quia in ea facta eſt peculiaris diuiſio temporum, dierum, & annorum, quæ per hos motus cœlorum ſit, inde rectè colligimus, hos motus in hoc ipſo die incepiſſe. Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conueniens fuit hoc opus fieri hoc die, & non antea: neque etiam amplius differri. Nam hi motus proprij cœlorum præcipuè inducti ſunt ab auctore naturæ, vt ſol, & planetę conuenienti modo diuerſis partibus vniuerſi, in diſtinctis temporibus, & ad conſeruationem miſtorum, & ad fructus terræ producendos applicarentur, quod per hos motus fit, vt Philoſophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis diſcooperta, nec fructificare cœperat, imò nec ad fructus ferendos fuerat diſpoſita, nec aquis cooperta peculiares influentias cœlorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprij motus cœlorum, nec neceſſarij fuerunt, nec opportuni. Poſtquam autem in fine tertij diei terra, quæ iam apparuerat, herbis, & plãtis ornata fuit, cœpit huiuſmodi influentijs cœlorum indigere: & ideo conuenientiſsimo ordine, ac prouidentia poſt opus tertij diei hunc motũ cœlorum ſtatim in die quarto Deus adiunxit. Et hãc exiſtimo eſſe propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quanuis aliam ſpiritualem Patres addere ſoleant, ſcil. id feciſſe Deum, vt oſtenderet ſolem, lunam, & ſtellas, non propter ſe, ſed propter hominis vtilitatem factas fuiſſe, vt videre licèt in Leone Papa ſerm. 2. & 7. de Natiu. & in alijs ſuper Gen. Sic ergo ſufficiẽter probata relinquitur pars affirmans hunc motum hoc die fuiſſe factum.

Suadetur tertio.

18. Altera verò pars excluſiua ex dictis probata relinquitur, quia nulla perfectio intrinſeca Soli, aut ſtellis hoc die addi potuit pręter motum, niſi qualitas, vel qualitatis augmentum, quia neque in ſubſtantia, neque in quantitate, vel intrinſeco modo quantitatis illud accipere potuerunt, vt probauimus, ſed oſtenſum etiam eſt, ſecundùm qualitatem non potuiſſe intrinſecè perfici: ergo nihil aliud eis addi potuit præter proprios motus, nam communem iam habebant. Loquor autem ſemper de intrinſeca perfectione qualitatis, aut virtutis actiuæ, quia latiùs loquendo de quadam extrinſeca perfectione, concedi poteſt factam eſſe aſtris nonnullam perfectionis additionem: illa autem qualiſcunque ſit, ſolùm cœleſtibus corporibus accreuit, quatenus ex prædictis motibus reſultauit. Declaratur breuiter, quia duobus modis poteſt aliqua perfectio dici extrinſeca qui duobus alijs modis perfectionis intrinſecæ reſpondent. Rigoroſè enim dicitur perfectio intrinſeca, quæ non ſolum inhæret, ſed etiam ab intrinſeco manat, vel ratione alicuius principij intrinſeci rei conuenit. Et in hoc ſenſu loquimur, cùm dicimus, nullam perfectionem intrinſecam eſſe cœlis additam, nam in hoc ſenſu procedunt rationes factę. Alio verò modo omnis perfectio, quę ſubiecto inhæret, & illud perficit, dici poteſt intrinſeca, quanuis nullo modo à principio intrinſeco proueniat, ſed ab extrinſeco agente, ſicut eſt lumen in aere: & hæc ipſa perfectio, quatenus ab extrinſeco agente prouenit, dici ſolet extrinſeca ſecundùm illum reſpectum, & ita conſtituitur primus gradus, ſeu modus extrinſecæ perfectionis. Alius verò eſt, quando perfectio nec manat ab intrinſeco, nec inhęret rei, ſed alio modo magis extrinſeco illi coniungitur, vt illam adiuuet, aut confortet, qualis dici poteſt ſocietas amicorum, vel aliquid ſimile. Dico ergo his duobus modis potuiſſe aliquid perfectionis extrinſecus accreſcere aſtris ex proprijs ipſorum motibus. Quia ex his motibus reſultant diuerſi aſpectus, ſeu coniunctiones planetarum inter ſe, vel etiã reſpectu ſtellarum fixarum octauæ ſphæræ. Quatenus ratione illorum motuum interdum viciniores, ſeu propinquiores inter ſe ſunt, interdũ verò magis diſtant. Ex quibus varijs coniunctionibus duo in aſtris ipſis reſultant. Vnum eſt, vt quodammodo inuicem confortentur, iuuentur, ſeu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variæ influentiæ aſtrorum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinſecam, &, vt ita dicam, per iuxtapoſitionem, quę ex his motibus in aſtra redundauit. Aliud eſt, quia ratione horum motuum fortaſſe inter ipſam & aſtra reſultat aliqua actio, qua vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipſi inhærentem, & iuuantem ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliori, ſeu meliori modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à ſole euidentiùs conſpicitur, nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortaſſe in alijs qualitatibus, & influentijs nobis occultis, ſimilem communicationẽ, & actionem inter ſe habent. Nam huiuſmodi cõmunicatio non eſt per alterationem corruptiuam, ſed potiùs perfectiuam, & ideo à cœlorũ incorruptibilitate, ſeu impaſsibilitate aliena nõ eſt.

Probatur deinde poſterius reſolutionis membrum.

Vberius ſua detur idem poſterius membrum.

19. Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc die in ſtellis aliquod perfectionis augmentum extrinſecum quoad cauſam, & quoad inhærentiam intrinſecum. Solùm tamen fieri potuit, quatenus ex proprijs aſtrorum motibus modo explicato reſultauit. Neq; enim poſſunt aſtra naturali modo aliunde extrinſecas qualitates recipere, quàm ex actione ipſorum inter ſe, quia inferiora corpora, ſeu elementa non poſſunt qualitatem aliquam cœlis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, vt nunc ſuppono. Deus autem, licèt nouas qualitates in cœlis poſsit efficere, quæ illis ſecundum naturæ ordinem debitæ nõ ſint: nihilominus ſecundùm ordinariam legem naturalem id non facit, quia ſolum operatur concurrendo cum cauſis ſecundis. Altior verò perfectio cœlorum pro ſtatu gloriæ, conſummato mundi curſu, reſeruatur. Et fortaſſe cœlo Empyreo ſimilẽ perfectionem iam Deus addidit, quod ſi ita eſt, ſimul cum illo cœlo tota huiuſmodi perfectio concreata eſt, iuxta ea, quæ de illo cœlo in ſuperioribus diximus. At verò in hoc quarto die non eſt veriſimile, aliquam inhærentem perfectionem additã eſſe aſtris ſola voluntate, ac virtute diuina, quæ ſit illis naturalis, & intrinſeca primo modo, ſed ab extrinſeco agente tantum proueniens. Quia, vt dixi, hic modus agendi Dei non eſt ſecundùm ordinarium naturę modum, neque ad vniuerſalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non eſt ſine maiori fundamento aſſerendus.

Quomodo perfectio intrinſeca addi potuit talis die 4.

20. Dicere autem quis poſſet, quanuis ſtellæ ab intrinſeco non habeant aliquas qualitates, ac virtutes, neque illis ſint debitæ ſecundùm proprias, & particulares naturas: nihilominus propter vniuerſalem naturam illis infundi potuiſſe, idq; hoc quarto die factum eſſe, vt haberent aſtra omnem neceſſariam virtutem ad influenda in hęc inferiorã. Sed reſpondemus, ſi ſupponãtur aſtra eſſe adeò imperfecta, vt ab intrinſeca natura, & per mutuã communicationem non poſsint habere omnem influentiam huic inferiori mundo neceſſariam, & ſufficientem: rectè quidem, & conſequenter dici, Deum illis eam virtutem addidiſſe, & ſuppleuiſſe; vt per aſtra tanquam per cauſas ſecundas vniuerſales poſtea operaretur. Veruntamen, etiam hoc conceſſo, non video, quo fundamento dicatur contuliſſe Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quàm in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non poteſt. Addo verò ſine fundamento dici, aſtra creata eſſe

Inſtantia contra ſupra dicta.

Expeditur.

eſſe adeò imperfecta, vt non poſsint ab intrinſeco habere virtutem requiſitã ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & neceſſarias. Vnde nos è cõtrario dicimus potuiſſe Deum producere planetas, ſeu ſtellas tantæ perfectionis eſſentialis, vt ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam ſufficientes. Quis enim hoc diuinæ omnipotentiæ neget? At hic modus condendi vniuerſum, & principales eius cauſas naturales, nobilior & excellentior eſt: ergo credendum potius eſt, ita fuiſſe aſtra à principio condita, & poſtea non aliud virtutis augmentum præter illud, quod diximus, accepiſſe. Nec, vt opinor, de alio genere augmenti Diuus Thomas loquutus eſt, neque de alia determinatione virtutis, præter eam, quæ ex diuerſis aſpectibus, coniunctionibus, vel oppoſitionibus aſtrorum reſultat, quia nec verba eius in prioribus locis alium ſenſum poſtulant, & in poſterioribus locis allegatis ita videtur tacitè ſuam mentem explicare.

Explicatur D. Thom. allatus in num. 11.

CAPVT IX.

Quomodo per ſolos motus proprios cœlorum ſufficienter explicentur omnia, quæ hoc die facta narrantur.

1. *Expenduntur verba Scripturæ pro difficultate cap. præced. in num. 1 ac primum illa,* Dixit Deus, fiant luminaria. *Reſponſio ex Vatablo tolerabilis. Non tamen neceſſaria.*

IN hoc capite reſpondendum eſt ad difficultatem præcipuã in principio præcedentis capitis propoſitam, quod diſtinctiùs & exactiùs fiet diſcurrendo per ſingula Scripturæ verba. Prima igitur ſunt, *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento cœ.i.* In quibus, ſi verbum *fiat* rigoroſè accipiatur pro *fieri* ſimpliciter, & ſubſtantialiter, verbum *dixit* per recapitulationem accipiendum eſt, ac ſi diceretur, *dixerat autem Deus,* &c. atque ita exponit Vatablus ex ſententia Hebræorum, dicens, præteritum ibi accipi pro plusquam perfecto, quę expoſitio in ſenſu ſuprà dicto tolerabilis eſt. Veruntamen ille ſenſus per recapitulationẽ etiam in verbis *dixit*, vel *fiant*, neceſſariùs non eſt, nam optimè intelligi poſſunt de effectu, quem Deus in hoc ipſo die fieri præcepit. Quia neceſſarium non eſt illud intelligere de effectione ſimpliciter, ſeu ſubſtantiali, quia per ſequentia verba determinatur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, *& diuidant diem ac noctem & ſint in ſigna, & tempora,* &c. Vbi particula *&*, per particulam *vt*, explicanda eſt, quod non eſt nouum in Scriptura, & in hoc loco obſeruauit Oleaſter. Et idẽ ſentit Caiet. & ſumunt ex verbis Hebræis, quæ ad literam ita habent, *erunt luminaria in extenſione cœlorum, ad diuidendum diem & noctem,* &c. Vnde vterque notat, nõ eſſe hoc quarto die ſimpliciter facta luminaria, vt ſint, ſed ad alia munera, quæ per verba prædicta explicantur. Quæ quidem officia fiunt à luminaribus mediantibus ſuis motibus, neque ratione illorum munerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

2. *Inſtantia.*

Dices, diuiſio diei, & noctis non fit per motum proprium Solis, ſed per diurnum, & ideo primo die legimus diuiſiſſe Deum diem, & noctem: ergo non rectè dicitur, ſol factus hoc quarto die quoad hoc munus. Reſpondetur cum D. Thoma dict. q. 70. art. 2. ad 3. aliter factam eſſe diuiſionem diei, & noctis primo, & quarto die. Nam in primo facta eſt communi modo, ſecundùm diſtinctionem ſolam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum eſt fieri diſtinctionem illam per motum diurnum cum quadam æqualitate, & vniformitate. Alio verò modo ſpecialiori fit diſtinctio inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inæqualitate, quatenus aliquando dies ſunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex proprijs motibus aſtrorum prouenit. Dici etiam poteſt, quod indicauit Caietan. in primo die diſtinctionem diei, & noctis factam eſſe tanquam inter lucem, & tenebras, hoc autem die factam eſſe tanquam inter lucem & lucem, quia lux diei eſt Solis immediatè, lux autem noctis eſt lumen lunæ, & ſtellarum. Vnde paulo poſt ſubditur de luminaribus, *vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram.* Et iterum: *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti, & ſtellas.* Nam illud *præeſſe* optimè intelligitur quoad illuminationem. Rectè ergo intelligitur diſtinctio illa inter diem, & noctem quoad vtriuſque lumen factam eſſe. Vnde conſequenter etiam poteſt dici facta diſtinctio quoad virtutem influendi, nam in die Solis influentia efficacior eſt, in nocte verò lunæ, & ſtellarum actio magis viget. Quia verò paulo poſt iterum dicitur, poſita eſſe luminaria, *vt lucerent ſuper terram & præeſſent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras*: negari non debet, aut poteſt, quod D. Thomas dixit, factam eſſe hoc die ſpeciali modo diſtinctionem inter lucem, & tenebras, ſed hoc ſuppoſito, explicatur amplius illa ſpecialis diſtinctio, quia non ſolùm facta eſt ſecundùm durationem dierum, ac noctium, ſed etiam ſecundum lucis, & aliarum influentiarum participationem.

Soluitur ex D. Thom.

Soluitur aliter ex Caiet.

Ampliatur data ſolutio.

3. *Expenduntur deinde verba illa,* vt ſint in ſigna. *1. Expoſitio de ſignis pro prodigijs, fũdatis in locis Scripturæ perperam intellectis.*

Additur verò etiam eſſe facta luminaria hoc die, *vt ſint in ſigna.* Circa quæ verba multa dicta ſunt à Doctoribus propter antiquos errores, qui de ſignis cœlorum inuenti ſunt, & ineptiſsimè in his verbis fundati. Aliqui verò ſigna hæc non propriè de ſignis ſignificantibus, ſed de miraculis, & ſtupendis operibus interpretantur. Hæc enim apud Hebræos, & frequenter in Scriptura ſigna vocantur, vt in Exodo cap. 3. & ſeq. & Deut. 4. & 7. vnde eſt illud Pſalmi 73. *Signa noſtra non vidimus.* Et Eccleſiaſt. 36. *Innoua ſigna & immuta mirabilia,* &c. Et ſic Iudæi ſæpe à Chriſto ſigna petebant, Matth. 12. Ioan. 4. Ipſe autẽ diſcipulos ſuos ea facturos promiſit & impleuit, vt Marci 16. refertur, & Act. 2. 3. & 4. Hæc tamen ſignificatio non rectè huic loco adaptatur, quia ſol, & luna non ſunt facta, vt faciant opera prodigioſa, ſeu miraculoſa. Quòd ſi aliquando aliqua prodigia facta ſunt circa ipſum ſolem, & lunam, vt Ioſue 10. vel fiunt, vt Iſaiæ 13. dicitur, non ſunt facta ſol, & luna propter talia ſigna, ſed Deus ſpeciali prouidentia propter alios fines illa circa ſolem, & lunam operatur. Prætérquam quòd ipſa non vocãtur ſigna, niſi quatenus diuinam reuelationem, aut iuſsionem indicant, vel promiſsionem confirmant, & ideo talis ſignificatio præſenti operi non rectè adaptatur. Niſi fortè quis dicat, ipſum ſolem, & lunam, & concẽtum ſtellarum cum ſuis ordinatis motibus vocari ſigna, quia ſunt veluti portenta quædam, & diuinam potentiam maximè ſignificant, ſicut alibi Propheta regius dixit, *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum,* &c. Sed hic ſenſus licèt vt ſecundarius, & ſpiritualis tolerari poſsit, non eſt tamen literalis ſed nimis metaphoricus, vt per ſe notum eſt.

Videatur author tomo 2. in 3. part. diſp. 56. ſect. 3.

4. *Vera expoſitio de ſignis ſignificantibus. Huius expoſitionis modus duplex.*

Dicuntur ergo aſtra facta in ſigna aliquid ſignificantia hominibus, quod ad communem eorum vſum, & vtilitatem pertineat. Duobus autem modis intelligi poteſt, aſtra eſſe ſigna, ſcilicet, vel pura ſigna, id eſt, habentia munus ſignificandi, non fundata in cauſalitate, ſeu influentia, ſed vel in aliqua impoſitione, vel in aliqua ratione figuræ, ſeu imaginis: vel certè dici poſſunt aſtra facta eſſe in ſigna, quia facta ſunt ad influendum, ratione cuius influentiæ etiam habent, quod ſignificent. Priorem ſenſum ſequutus eſt Origenes, cuius ſententia fuiſſe dicitur, omnes effectus futuros in aſtris tanquam in ſignis cognoſci poſſe, non tanquam in cauſis, ſed quia in illis tanquã in imaginibus

Prior aſcribitur Origeni iuxta Auguſtinũ & Euſebiũ

nibus omnia deſcripta ſunt. Quam ſententiam fuiſſe hominum non mediocriter doctorum, dixit Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap. 1. eandemque latè refert ex Origene *ſuper Geneſim* Euſebius lib. 6. de Præparat. euangelica, cap. vlt. vbi formalia verba Origenis refert, de quibus non videtur per ſe dubitari, quanuis nunc in homilijs ſuper Geneſim, non inueniantur. Et *in homilia 5. ſuper Ieremiam*, reprobat quidem Origen. errorem dicentium, ſtellas eſſe cauſas efficientes, quę omnibus futuris neceſsitatem imponunt: quòd verò ſint ſigna ſine cauſalitate neque affirmat, neq; negat. Et ipſemet Euſeb. approbando ſententiam Origenis quoad priorem partem, in qua ſtellis prædictam cauſalitatem negat: de altera, in qua illis ſignificationem tribuit, nihil dicit. Eandem ſententiã tribuit Senecæ, & Plotino Ludouicus Viues *in ſcholiis ad Auguſt. ſuprà*.

Tribuitur etiã Seneca & Plotino à Viues.

5. *Iudicium de prædicto expoſitionis modo.*

Veruntamen hęc ſententia, quanuis apertè nõ incidat in errorem Stoicorum, de fati neceſsitate, non multum ab illa diſtat, tum quia ſecundùm rectam conſequutionem ſine illo ſubſiſtere non poteſt, vt ſtatim dicam, tum etiam quia incidit in alium errorem, quòd futura contingentia ab alio quàm à Deo certò cognoſci poſsint, quod eſt erroneum, vt ſuprà de Angelis diximus. Deinde eſt omnino vana illa ſententia, quia illa ſignificatio ſyderum vel eſt naturalis, vel ad placitum. Priori modo cogitari nõ poteſt in ſtellis reſpectu omniũ futurorum ſine cauſalitate circa illa, quia hæc ſignificatio non eſt niſi vel in effectu reſpectu cauſę, vel in cauſa reſpectu effectus, ſed ſtellæ non ſunt effectus futurorũ, vt per ſe patet: ergo ſi non ſunt cauſæ, nõ poſſunt illa naturaliter ſignificare. Maior, ſeu ſufficientia partitionis probatur, quia inter ſignum naturale, & ſignatum, debet eſſe aliqua naturalis, & neceſſaria cõnexio, quæ nulla eſſe poteſt niſi cauſæ, vel effectus. Nam cõnexio inter relationem, & terminum ad rem nõ pertinet, vt nũc tanquam clarum ſuppono. Dices relationem imaginis, ſeu ſimilitudinis ad hoc poſſe conferre. Reſpondeo, in primis vanum eſſe fingere in aſtris, & ſtellis hãc formalem repræſentationem omnium futurorum, cùm re vera nulla ſit, imò nec mente ſana cogitari poſsit. Et deinde talis repræſentatio non ſit per propriam relationem prædicamẽtalem ſimilitudinis, vel imaginis, ſed per ipſam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari poteſt, & ideo per huiuſmodi repræſentationem imaginis, niſi ratio cauſæ, vel effectus illi adiungatur, cognoſci non poteſt an res repræſentata ſit, fuerit, vel futura ſit: ergo, etiamſi fingendi tales imagines in cœlis licentia detur, non poterunt eſſe ſigna naturalia futurorum, vt futura ſunt.

Lib 2. c. 9. & 10.

Et impugnatur primo quoad ſignificationem naturalem.

Euaſio præcluditur.

6. *Impugnatur deinde quoad ſignificationem ad placitum.*

Quòd ſi hæc ſignificatio dicatur eſſe ad placitũ, non minus facilè tanquam vana refelletur. Quia illa ſignificatio ad placitum, ſolùm eſſe poſſet ex impoſitione Dei, quia nullus alius cognoſcit omnia futura, præſertim contingentia, neq; aliqua creatura tantam in vniuerſo auctoritatem habet, vt talia ſigna inſtituere potuerit. Nullus autem poteſt cum fundamento dicere, Deum talia ſigna impoſuiſſe. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis ſine reuelatione poſſet talis impoſitionis habere notitiam? Vel quis erit vſus talis ſignificationis, ſi impoſitio illius nemini reuelata eſt? Cum ergo ſit certum, Deum huiuſmodi ſignificationẽ, vel impoſitionem hominibus non reuelaſſe, vana, & ridicula eſt talium ſignorum aſſertio. Reſponderi poteſt ex Origene apud Euſebium, hanc ſignificationem non hominibus ſed Angelis notam eſſe, & per illos hominibus aliquibus non integrè, ſed ex parte innotuiſſe. At iſti non hoc ſomniarunt, vel crediderunt, niſi à malis angelis illuſi ita ſenſerũt. Vnde quantum erroris eſt in adhibenda fide dæmonijs, & in vtendo eorum conſortio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis eſt in illa reſponſione. Et præterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, ſolum Deum omnia futura cognoſcere. Dicet fortaſſe aliquis, per hoc non excludi, quin per diuinam reuelationem Angeli ea cognoſcere potuerint. Reſpondetur, vanum eſſe, & erroneum hanc notitiam per reuelationem factam in talibus ſignis omnibus Angelis, & de omnibus futuris aſcribere. Alioqui hæc ſcientia omnibus Angelis quaſi ordinaria lege conueniret, quod planè repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Geneſis attinet, cùm ibi dicitur, *vt ſint in ſigna*, ſermo eſt reſpectu hominum, non Angelorum, & de ſignis naturalibus, non de ſupernaturalibus. Vnde rectè dixit Auguſtinus libro 2. Gen. ad liter. cap. 14: *Cum dicit de ſyderibus, vt ſint in ſigna, non illa dicit, quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vtique vtilia, & huius vitæ vſibus neceſſaria.*

Quorũdam reſponſio exploditur.

Replica diluitur.

7. *Refellitur præterea ſignificatio aſtrorũ quæ fundatur in ipſorũ cauſalitate, ſeu influxu.*

Et hinc facilè etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & hæreticorum, qui hanc ſignificationem in cauſalitate fundatam ſtellis tribuerunt reſpectu omnium euentuum futurorum, etiam illorum, quæ à voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hic error, & libertati arbitrij, & immaterialitati humanæ voluntatis repugnat, quia nõ poſſunt corpora in ſpiritus agere, nec voluntatem libertate ſua priuare. De qua re in locis alijs ex profeſſo tractatur, & ideo hic adnotare ſufficiat, hunc errorem damnatum eſſe à Leone Papa Epiſt. 91. aliàs 93. ad Turiuium, cap. 11. & in Concil. Bracharenſi 1. cap. 9. & impugnari latè ab Origene, & Euſeb *ſuprà*, & Auguſt. dicto lib. 5. de Ciuit. & D. Thoma in opuſc. 26. de Iudicijs, ſeu indicijs aſtrorum, & multis alijs, qui contra Fatum ſcripſerunt. Quocirca verum quidem eſt ſignificationem luminarium fundatam eſſe in cauſalitate, vt tradit D. Thomas dicta q. 70. art. 2. ad 2. Vbi etiam aduertit, non ideo eſſe dicta ſigna, quia non ſint cauſæ, nam ſignificatio non excludit cauſalitatem, ſed potius interdum in ea fundatur, *Sed dicta* (inquit) *ſunt potius ſigna, quàm cauſæ, vt occaſio idololatriæ tolleretur.* Hinc tamen optimè concluditur, aſtra non eſſe ſigna omnium futurorum, ſed illorũ quos facere poſſunt, quoſque curſu ſuo naturaliter, & ordinariè efficiunt. Et quia iſtorum effectuum varietas ex proprijs motibus cœlorum, & ex diuerſis aſpectibus, & coniunctionibus aſtrorum, quæ per eoſdem motus fiunt, oriuntur: ideo ratione eorundem motuum dictum eſt, luminaria facta eſſe, *vt ſint in ſigna*, vt Auguſtin. & D. Thomas ſuprà notarunt. Et hoc modo ſignificatio illa ad hominum vtilitatem ordinata eſt, quia per illa diſcernunt homines opportunitatem negotiorũ, vel actionum, quam nautæ obſeruant ad nauigandum, & agricolæ ad ſeminandum, & alij ad cætera negotia præuidendo temporũ qualitates, vt pluuiæ, aut ſerenitatis, frigoris, aut caloris &c.

8. *Exponitur 3. loco dictio in tempora*

Ex quibus facilè exponitur, quo ſenſu dicantur aſtra hoc die non ſolùm in ſigna, ſed etiam *in tempora*. Iſtæ enim duæ particulæ poſſunt facilè ad idem referri, ita vt poſterior priorẽ exponat, nam aſtra facta ſunt in ſigna diuerſorum temporum, non ſolùm quoad moras, ſed etiam quoad qualitates eorum, nam ſignant tempus æſtatis, hyemis, &c. Ita ferè exponit Auguſtinus dicto li. 2. de Gen. contr. Manich. c. 14. Et in Imperfecto c. 13. & li. 1. de Gen. contra Manich. c. 13. & 14. idem ſenſit Chryſoſt. homil. 4. & Baſil. homil. 6. in Gen. & Hugo de S. Victore Annotationib. in Gen. cap. 7. & ibi alij, quos Lypomanus in Caten refert, nec diſſentit D. Thomas *ſupra*. Poſſunt verò illæ duæ particulæ etiam ad diuerſa referri, nam aſtra ſignant varios

rios effectus ſuos, vt dictum eſt, conſtituunt autem viciſsitudines temporum æſtatis, hyemis, &c. & ideo ſpecialiter dicuntur facta, vt ſint in tẽpora. Omitto expoſitionem dicentium, per tempora intelligi illa, quæ feſtis, & ſolemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco cenſeo. Additur verò, *& dies, & annos, quos vſitate nouimus* (inquit Auguſt. ſuprà) *qui non fierent, niſi motibus ſyderum* vtique proprijs, ſicut de diebus ſuprà explicatum eſt, & de annis conſtat, quia per proprium Solis motum conſtituuntur. Omittuntur autem menſes, quia ſub annis (vt quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam ſignificatione dicitur integra conuerſio propria cuiuſcunque planetæ, & quia conuerſio lunæ vno menſe perficitur, ideo menſes ſub annis comprehendentur. Sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio *anni*, mihi eſt valde incerta, nec in Scriptura eius fundamentum inuenio. Imò Hebræi menſes lunares computabant, iuxta conuerſionem lunæ, & ex eis lunares annos conficiebant. Vnde faciliùs dicitur menſes fuiſſe omiſſos, quia in anno ſolari ad placitum hominum diuiſi ſunt, ob quam rationem etiam horæ ſunt prætermiſſæ.

Exponuntur quarto loco verba, in dies & annos.

Menſes cur prætermiſſi.

9\. *Explanantur 5. loco verba, duo luminaria magna, quæ de Sole & luna proferuntur.*

Sol maximũ aſtrorum.

Vltimò inquiri ſolet hoc loco, quo ſenſu ſol & luna duo magna luminaria dicantur inter ea, quæ fecit Deus, qua occaſione de horum, & aliorum aſtrorum magnitudine poſſet hoc loco diſputari. Sed hoc Aſtrologis, & Philoſophis relinquimus. Ac breuiter dicimus in re quidem ipſa ſolem fortaſſe eſſe abſolutè maximum inter aſtra omnia, vt accuratè declarat Pererius tom. 1. in fine quartæ diei, & Conimbricenſes 2. lib. de cælo, cap. 12. q. 1. art. 3. At verò luna abſolutè non habet ſecundum magnitudinis locum, vt eſt conſtans apud Philoſophos, & ideo ſolùm reſpectu noſtri dicitur ſecundum luminare magnum, vtiq; formaliter (vt ita dicã) ſeu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque aliæ ſtellæ lucent, propter Solis eminentiam, in nocte verò luna magis, quàm aliæ ſtellæ nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatẽ, vel propter maiorem denſitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita ſenſit Baſil. homil. 6. in Exaemer. & Chryſoſt. homil. 7. in Gen. ſicque intelligendus eſt Auguſtinus lib. 2. de Gen. ad liter. cap. 16. Addi poteſt, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quæ luminaria hoc die facta eſſe dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiam qualitates ſibi connaturales maiorem habet influentiam in omnium miſtorum generationem, & in corpora humana, quàm cæteri planetę, præter ſolem, & ideo inter ſigna cœleſtia horum naturalium effectuum, poſt ſolem principatum habet. Et ob eãdem rationem magis eſt in tempora, & dies, & annos, quàm reliqui planetæ, vtique poſt ſolem. Vnde ſecundùm illam etiam menſes, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad diſtinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, præſertim ad opera medicinæ, vel agriculturę, aut nauigationis, augmenta, vel diminutiones lunæ plurimùm conſiderantur. Propter has ergo cauſas luna dicta eſt luminare minus, & in ſecundo gradu poſt ſolem collocatur.

Luna qua de cauſa dicatur ſecundùm luminare magnum.

Cauſa altera additur.

10\. *In plenilunione, an ſtatu alio ſit luna creata. D. Thomæ ſententia ex Beda. Quid Auguſtinus de eadẽ re ſcripſerit.*

Hac denique occaſione dubitari hîc ſolet, in quo ſtatu augmenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod attingit D. Thomas dicta q. 70. art. 2. ad 5. vbi probabile cenſet factam eſſe plenam, quia illa eſt perfecta eius diſpoſitio, præſertim ad lucendum in nocte. Quæ fuit ſententia Bedæ *in Exaemer & lib. de ratione temporum*. Procop. in caput 1. Gen. Damaſcen. 1. de fide orthod. cap. 7. & Abul. Gen. 1. q. 25. At verò Auguſt. lib. 2. Gen. ad liter. cap. 15. probabile cenſet, factam eſſe initio ſui luminis, quia debuit incipere in principio ſui mẽſis, ſeu conuerſionis ſuæ ſecundùm motum proprium & reſpectu noſtri. Alioqui non in prima luna, ſed in decimaquarta moueri cœpiſſet. Et ad rationem in contrarium virtute reſpondet, *ſiue primam, ſiue plenam lunam Deus fecerit, feciſſe perfectam.* Tandem verò nihil determinat, ſed rem indeciſam relinquit. Vnde non defuerunt, qui mediam viam tenuerint, dicentes, lunam factam eſſe in quarta parte ſui augmenti, id eſt, in ea diſpoſitione, quam in ſeptimo die habere ſolet. Quia tunc oritur ſupra noſtrum horizontem, quando ſol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita ſtatim exequi munus ſuum per illa verba explicatum, *vt præeſſet nocti*, quod facere non potuiſſet, ſi in prima luna creata fuiſſet, & aliunde conuenientius videtur, vt poſt illud initium non ſtatim decreſceret, vt neceſſarium fuiſſet, ſi plena creata eſſet, ſed potius, vt per aliquod dies continue augeretur. Sed in hac re liberum eſt vnicuiq; quod voluerit ſentire, quia ex Scriptura, vel Patribus nihil habemus, & rationes non multũ cogunt.

Authoris iudicium.

11\. *Enodantur vltimo loco verba,* Et poſuit eos in firmamento. *Vna dictorũ verborum difficultas ſoluitur.*

Superſunt tantùm explicanda verba illa, quæ ſuprà cap. 5. num. 14. in hunc locum remiſimus, *& poſuit eas* (ſcilicet ſtellas) *in firmamento cæli.* In quibus duæ ſtatim occurrunt difficultates. Prima eſt ſuprà poſita, quia in opere ſecundi diei nomine *firmamenti* aërem expoſuimus: quomodo ergo nunc potuerunt ſtellæ in firmamento poni. Sed ad hoc breuiter dicendum eſt nomine *firmamenti* intelligi totam expanſionem corporum diaphanorum ab octaua ſphæra vſq; ad terram: & ita iuxta lectionem Hebraicam proprie vertitur, *poſuit ſtellas in extenſione cælorum.* Vnde quia firmamentum ſic ſumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tribuitur ratione vnius partis, interdum verò ratione alterius: & ita in præſenti dicuntur ſtellæ poſitæ in firmamento, quia ſunt poſitæ in ſuperiori parte eius, & denotatum eſt, omnes ſtellas eſſe ſub primo mobili. Quæ expoſitio communiter recepta eſt, vt videre licet in Lypomano, Caietano, Perer. & alijs.

12\. *Soluitur altera.*

Altera difficultas eſt circa verba, *poſuit eas in firmamento*, nam videntur ſignificare, priùs fuiſſe firmamentum, & poſtea Deum ſtellas in illo poſuiſſe. Reſpondemus tamen, non eſſe exiſtimandum, poſuiſſe Deum ſtellas in cœlo, tanquam in ſubiecto proprio, aut tanquam in loco extrinſeco, ſed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non præexiſtente, ſed quando ipſum producitur, ita Deus tunc poſuit ſtellas in firmamento, quando cœlum illis conſtans & compoſitum creauit, & ita in principio ſui operis illas poſuit. Hoc autem quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, vt aliquid addatur, vel dicuntur hodie ſtellæ poſitæ in firmamento, non ſimpliciter, ſed *vt lucerent ſuper terram.* Nam antea ſuper aquas lucebant: hoc autem die, cùm iam terra eſſet aquis diſcooperta, ſuper illam cœperunt lucere, non vtcunque, ſed determinato modo, & cum certa varietate, & influentia, vt explicatum eſt.

CAPVT X.

De animalium ratione carentium productione, quinto, & ſexto die facta.

1\. *Referuntur verba Gen. quibus brutorum productio traditur.*

IN quinto die duo ab auctore naturæ facta narrantur, ſcilicet, piſces maris, & volatilia cœli, id eſt, aeris. Verba ſunt: *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli*, &c. In ſexto item die priùs brutorum creatio refertur his verbis: *Dixit quoque Deus, producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ*

ſecundum

ſecundum ſpecies ſuas, factumque eſt ita, & poſtea hominis creatio deſcribitur, quę propter ſuam dignitatem ſpecialem diſputationem poſtulat, & ideo illam in ſequentem librum reſeruamus. At vero de cæteris animantibus, quia ſecundum quandam proportionem, communem doctrinam habent, hic dicemus. Quod breuiter expediri poterit ferè applicando ea, quæ de vegetabilibus dicta ſunt, & in fine graue quoddam dubium explicando.

Aſſertio 1.

2. Primò ergo nobis certum ſit, hæc animantia non in virtute tantum, aut in ſemine, ſed actu, & in ſeipſis facta fuiſſe his diebus, in quibus facta narrantur. Quanquam Auguſtinus libr.3.Gen.ad liter.cap 5. in ſua perſiſtens ſententia, contrarium ſentire videatur. *Probatur 1.* Et probatur primò ex proprietate verborum, eorumque vniformitate: *Dixit Deus, fiat, & factum eſt.* Quæ in rigore eius rei, quæ fieri dicitur, actualem productionem ſignificant, & ita in alijs diebus explicata ſunt. *Secundo.* Secundo ex ipſorum animantium perfectorum natura, quia tota ſpecies non poteſt incipere per naturalem generationem, quia vnumquodque indiuiduum ab alio ſimili procreatur: & ideo neceſſario ſiſtendum eſt in aliquo primo indiuiduo ab alio ſimili non genito. Neque illud primum ex ſolo ſemine generari potuit, quia neque illud ſemen naturaliter fieri poteſt, niſi ab animali deciſum, neque etiam conſeruari poteſt, vel ad fœtum formandum perduci, niſi in vtero alicuius animalis generantis. Neque etiam talium animantium ſpecies, ſeu prima earum indiuidua per ſolas cauſas vniuerſales, ſolem nimirum, & aſtra introduci in orbem potuerunt, vt etiam in Philoſophia contra Auicennam, & alios antiquos Philoſophos demonſtratur. Ergo neceſſarium fuit, prima indiuidua horum animantium immediatè ab auctore naturæ fieri: ergo his diebus facta ſunt actu, & in ſeipſis, nam poſt hos dies nihil hoc modo Deus procreauit, *requieuit enim die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat.* *Tertio.* Tertio idem probari poteſt ex illa benedictione quinto die data: *Creſcite, & multiplicamini*, nam vim generandi indicant, quæ non niſi rei iam actu productæ confertur, vt in capite ſeptimo ponderatum eſt. Vbi etiam ex creatione hominis hoc confirmauimus: neque in hoc noua difficultas occurrit.

Aſſertio 2. tripartita.

3. Dico ſecundo, quamuis productio iſtorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, ſed ex præiacente materia, modo tamen proprio auctoris naturæ. *1. Pars probatur.* Hæc aſſertio etiam eſt certa & communis: & prima quidem pars eius conſtat ex cap.1.Geneſis, illis verbis: *creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem*, &c. & ex alijs communibus locis Scripturæ. Secunda vero pars in illis verbis continetur, *producat aqua, producat terra.* *De concurſu aquæ, & terræ in productione animalium.* Circa quæ verba occurrebat quæſtio, an aqua, & terra in hac productione efficientiam habuerint. Veruntamen quod in ſimili dubio de vegetabilibus diximus, ad cætera viuentia applicandum eſt, nam Scriptura eodem modo de illis loquitur. Vnde Caietanus ſicut in plantis, ita in animalib. docet, efficienter ab aqua vel terra producta eſſe propter vim verbi, *producat.* Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus ſignificare cauſalitatem elemento accommodatam ac proinde ex verbis illis optimè probari cauſalitatem materialem: efficientem vero, nec probari, nec cum ratione poſſe ſubſiſtere, propter ſuperius dicta.

2. Partis probatio.

4. Sic igitur probata relinquitur ſecunda pars aſſertionis, nam omnia hæc animalia facta ſunt ex præiacente materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non ſunt facta per rigoroſam creationem, nimirum ex nihilo. Occurrebat autem dubium, vtrum aliqua ex his animalibus facta ſint ex aëre,

ſed illud in fine c.à n.13. tractandum relinquimus. *Probatio tertia, ſeu potius declaratio.* Vltima deniq; pars aſſertionis in ſuperioribus ſatis declarata eſt in plantis, & in præſenti eandem rationem habet. Intelligitur enim de productione quoad præuiam alterationem, & organizationem nam hæc non eſt facta modo ordinario, & communi, nec per moras, quibus naturaliter fieri ſolet, ſed ſubito, vel mora breuiſsima, & ſine effectiua cooperatione cauſarum ſecundarum diuina virtute facta eſt, & ob eam rem creatio appellatur lato modo, vt & ab ordinaria generatione diſtinguatur, & vt denotetur fuiſſe quendam modum productionis authoris naturæ proprium. Nihilominus tamen ſubſtantialis generatio talium viuentium, quæ in inſtanti facta eſt, eiuſdem ſpeciei fuit, cum ſimili generatione ordinario modo facta. Nam in ſe vtraq; productio eſt per veram eductionem de potentia materiæ, prius natura vltimatè diſpoſitæ ad talem formam, diuerſitas autem in præuio modo diſpoſitionis eſſentiam, ſeu ſubſtantiam mutationis ſubſtantialis, quæ in momento fit, non variat, cum de eius eſſentia non ſit. Tandem rectè hinc colligi poteſt, omnes formas, ſeu animas iſtorum animantium quantumuis perfectorum citra hominem ex potentia materiæ eductas eſſe, id enim ſignificant illa verba, *producat terra animam viuentem*: quæ ſtatim diſtribuuntur ad omnes ſpecies per illa verba, *iumenta, reptilia, & beſtias terræ.* quod rectè notauit Caietan. & Perer. conſentit.

Tertio dicendum eſt, hæc animalia omnia his diebus producta eſſe, in perfecto ſtatu in ſingulis 5.
Aſſertio 3. Fũdatur, & enucleatur.
indiuiduis, ſeu ſpeciebus ſuis, iuxta vniuſcuiuſque naturam. Hæc aſſertio communis eſt: & fundatur in illo principio, quod opera Dei perfecta ſunt. Et intelligenda eſt, ac explicanda eo modo, quo ſimilem de plantis poſuimus. Itaq; fuerunt omnia creata integra, & omnibus ſuis membris perfecta, item in quantitate & magnitudine corporis, ad quam ſolent huiuſmodi animalia in termino augmenti peruenire. Non oportet autem, vt omnia fuerint æqualis magnitudinis, etiam indiuidua eiuſdem ſpeciei, nam de diſtinctis res eſt manifeſta. De prioribus vero licet potuerit Deus ea producere æqualia, vel æquè fortia, aut æquè pulchra, non videtur neceſſarium, nam vniuerſi pulchritudo varietatem aliquam requirit. *Quot indiuidua in qualibet ſpecie Deus creauerit, & in qua perfectione.* Quæri autem hic poteſt, quot indiuidua creauerit Deus in vnaquaque ſpecie in quo non eſt dubium quin ad minimum, bina facta fuerint, ſed eſt dubium, an fuerint plura. Quod ex alia interrogatione poteſt pendere, ſcilicet, an Deus produxerit hæc animalia tantum in vno loco terræ, vel per totum orbẽ. Nam pro vno loco, id eſt, pro vno regno, vel alio ſimili bina ſufficere potuerunt: pro diuerſis autem plura neceſſaria erant, vt per ſe clarum eſt. Et quamuis res incerta ſit, hæc poſterior pars veriſimilior videtur. Sicut de plantis diximus, nam ferè eſt eadem ratio. Semper tamen incognitum nobis eſt, quot indiuidua ſimul produxerit Deus in vniuerſo orbe in ſingulis ſpeciebus horum animalium: hoc ergo relinquendum eſt diuinæ ſapientiæ, cuius conſilio, & arbitrio hęc multiplicatio, & diſtributio facta eſt. Veruntamen ſicut de plantis diximus, ita hic conſiderari poteſt ex animalibus quædam melius, ſeu commodius in quibuſdam regionibus, quam in alijs procreari, & intra eandem etiam ſpeciem, quædam eſſe maiora, vel fortiora: vel alijs huiuſmodi qualitatibus affecta in vna regione, quam in alia. Ad hunc ergo modũ veriſimile eſt, diuinam ſapientiam, proportionem, & varietatem in hac animalium productione obſeruaſſe.

Ex quo etiam intelligi poteſt, produxiſſe Deum omnia hæc animalia cum virtute generandi ſibi 6.
Cum vi ge-

ſimilia

nerandi fue- re producta. ſimilia in generibus, ſeu ſpeciebus ſuis. Probatur, quia hæc poteſtas pertinet ad naturalem perfectionem indiuidui, & ad conſeruationem ſpeciei neceſſaria eſt. Deinde probatur ex illa benedictione, *creſcite, & multiplicamini.* Per illam enim benedictionem, nihil aliud ſignificatur, quàm virtus, data his viuentibus ad multiplicanda indiuidua, & conſeruandam ſpeciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quòd animantibus terreſtribus, præter hominem, non legatur data huiuſmodi benedictio, quia cùm data fuit piſcibus, & volatilibus virtute, cæteris etiã brutis data cenſetur, cùm eadem ratio, & neceſsitas in eis inueniatur. Quanquam poſtea in hominibus repetita ſit, poſt eorũ creationem, ad denotandam ſingularem hominis excellentiam, & propter alias rationes, quæ videri poſſunt in Auguſt. lib. 3. Gen. ad lit. cap. 13. & Beda in Exaem. & alijs expoſitoribus in Gen.

7. *Aſſertio 4.*

Vnde oſtendatur.

Natatilia, volatilia, terreſtria conſtituunt ordines tres inæqualis perfectionis.

Quartò dicendum eſt, hæc animalia ratione carentia in magna varietate generum, & ſpecierum ſimul fuiſſe his diebus à Deo producta. *Simul* (inquam) cum partitione accommoda, vt ſtatim explicabo. Hæc etiam aſſertio ex narratione Geneſis adiuncta Patrum expoſitione manifeſta eſt. Nam in primis narrantur facti tres ordines, ſeu claſſes animantium, quę ſunt veluti tria genera illorum, ſcilicet, piſcium, volatilium, & terreſtrium. Quæ ſine dubio eſſentialem differentiam genericam inter ſe habent, vt motus, naturalia loca, figuræ, & aliæ actiones & proprietates euidenter oſtendunt. Seruant autem inter ſe hunc ordinem perfectionis, quòd infimum habent piſces, medium aues, & ſuperiorem animantia terreſtria. Ita docent Philoſophi, & in Geneſi Patres, & expoſitores, quamuis diuerſis rationibus, & ſignis ad illum ordinem oſtendendum vtantur, ſed non eſt præſentis inſtituti de animalium proprietatibus diſputare. Solùm intelligere debemus illos gradus dictum ſeruare ordinem ex genere ſuo: nam inquiri poſſet, an aliqua ſpecies inferioris gradus poſsit eſſe eſsẽtialiter perfectior, quàm alia ſuperioris gradus, ſed hoc etiam nunc inquirere neceſſarium nõ eſt. Satis ergo eſt ex dicto pfectionis ordine colligere, Deum in productione miſtorum ab imperfectis ad perfectiora proceſsiſſe: ideoque ſicut prius creauit plantas, quàm animalia, ita inter animalia priùs creaſſe piſces, poſtea verò volatilia, deinde terreſtria, & vltimo loco hominem, vt poſtea dicemus. Atque ita reſpectu diuerſorum ordinum horum animantium, non omnia ſimul creauit, tamen in vnoquoque ordine ſimul omnia produxit, nam vnico imperio dixit, *Producant aquæ reptile, & cæt. & producat terra animam viuentem, &c.* Nulla ergo ſucceſsio generationum inter res productas in ſingulis ordinibus cum fundamento cogitari poteſt.

Deus productionem miſtorũ ab imperfectiorib. inchoauit.

Vnũquodq; autem genꝰ ſimul produxit.

8. *An piſces & aues ſimul ſint producta.*

Imò etiam de volatilibus, & piſcibus dubitari poteſt, an inter ſe ſimul creata fuerint: nam quòd hi duo ordines tertium præceſſerint, manifeſtum eſt, quia producti ſunt in quinto die, tertium autem genus brutorum in ſexto: an verò piſces ſint prius tempore creati, quàm volucres, dubitari poteſt: quia licet ſint facti eodem die, potuerunt ſimul, vel cum ſucceſsione fieri. Et quidem ſi interceſsit ſucceſsio, nõ eſt dubium, quin piſcium creatio præceſsit, quia primo loco ponitur. Suſpicio autem ſucceſsionis ſolùm ex ordine literæ accipi poteſt, quia illa duo genera diſtinctè narrantur, & priùs minus perfectum, poſtea perfectius recenſetur. Quòd autem in re ipſa non fuerit realis ſucceſſio, videtur poſſe in litera Geneſis fundari: ſic enim dicitur, *Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile, & volatile.* In quo ſignificatur quaſi vnico imperio ſimul vtrunq; genus fuiſſe productum. Sicut cùm dicitur, *Creauit Deus cœlum & terrã*; ſic enim in præſenti adiungitur, *Creauitq; Deus cete grandia & omnem animam, &c. & omne volatile.* Sicut ergo omnes piſces ſimul creati ſunt, ita etiam piſces, & volatilia: ideoq; tanquam de vno opere ſtatim dicitur, *vidit Deus, quod eſſet bonum*, & vna benedictio omnibus datur. Propter quæ pars hæc veriſimilior videtur. Cur autem ita factum ſit inter hos duos ordines, quis conſiliarius Dei fuit, vt rationẽ reddere poſſit: fortaſſe tamen probabilis ratio eſt, quod ex eodem elemento fuerunt facti, vt infrà dicemus. Vel certè, quia piſces, & aues in multis ſimilia ſunt, quæ Pererius & Torniellus latè recenſent.

Pars negatiua ſuadetur.

Credibilior pars affirm.

Eius ratio ex Pererio & Tornelio.

9. *Aſſertio 5.* *Oſtenditur 1.*

Deinde ſub vtroque iſtorum generum, ſeu ordinum quamplurimæ ſpecies procreatæ ſunt. Hoc conſtat in primis ex effectu ipſo, addita ratione ſuprà facta, quòd poſt illos ſex dies non fecit Deus ſe ſolo, & tanquam auctor naturæ nouas ſpecierum productiones, & ideo omnes ſpecies animalium, quæ naturaliter fieri non poſſunt à cauſis ſecundis, niſi per ſeminalem generationem & propagationem ab alijs ſimilibus in eadem ſpecie, fuerunt à Deo procreatæ. Deinde hoc ſatis oſtendunt verba Scripturæ, in quibus nonnulla diuerſitas poteſt notari. Nam de piſcibus dicitur, *creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, atq; motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas.* Per quæ verba in primis ſignificatur magna ſpecierũ diuerſitas: deinde indicatur, piſces ex ſuo genere in magnitudine excedere cætera animalia: nam ideo declarantur ſpecialiter cete grandia, vt latè ibi Pererius ex Patribus, & Philoſophis proſequitur. Deniq; probabile eſt etiam in gradu iſto animantium in aquis degentium maiorem eſſe multitudinem, & varietatẽ, quàm in volatilibus, vel terreſtribus inueniatur. Ad quod ponderari ſolet verbum, *producant aquæ reptile*, quoniam in Hebræo habet emphaſim quandam, & ſignificat abundantem productionem, & quaſi ebullitionem. Et hoc confirmat, quod infrà dicitur, *Multiplicamini, & replete aquas maris.* Meliùs aũt probatur ex illo Pſ. 103. *Hoc mare magnũ, & ſpatioſum manibus, illic reptilia, quorum non eſt numerus, animalia puſilla cum magnis:* vocat enim Scriptura piſces nomine reptilium, quia omnes natando quaſi reptant ſuper aquas, & per exaggerationem dicit, eorum non eſſe numerum, quia eſt eorum maxima multitudo, & vt denotetur diuerſitas non tantum in numero, ſed etiam in ſpecie, adduntur illa verba, *animalia puſilla cum magnis*, nam in his extremis media ſubintelliguntur. Sub genere autem terreſtrium animalium tria proxima genera in illis verbis indicantur, *iumenta, reptilia, & beſtias terræ*, & in omnibus varias eſſe ſpecies adiuncta verba declarant, *ſecundum ſpecies ſuas.* Vnde ſub iumentis comprehenduntur omnes ſpecies animalium, quæ ab hominibus donantur, vt illis ad ſuam commoditatem vtantur: ſub beſtijs terræ comprehenduntur animalia agreſtia, reptilia verò dicuntur ſerpentes, & alia, quæ ſuper pectus ſuum gradiuntur, quia pedibus carent. Ad quę capita reuocantur omnia animalia perfecta, quæ ſuper terram ambulant. De volatilibus autem nihil ſpecialiter diſtinguitur, ſed abſolutè dicitur omne volatile ſecundum genus ſuum, & iterum, *aues multiplicẽtur ſuper terram.* In quo fortaſſe ſignificatum eſt, in auibus nec tantam multitudinem, nec tantam varietatem, ſicut in cæteris animantium ordinibus factam eſſe.

Oſtenditur 2.

Piſces ex ſuo genere mole excedunt cætera animantia.

Et fortè numero, & varietate ſpecierum.

Sub genere terreſtrium tria inferiora genera cõtinentur.

Quæri autem hoc loco ſolet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam cælorum ex putrida materia terræ aut aqua generari ſolent. Nam Baſilius homilia 7. in Gen. affirmare videtur, Auguſtin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. ſub diſtinctione reſpondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaueribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro- 10

An animantia imperfecta ſint his diebus producta.

Quid Baſil. ſentiat.

Quid Aug. & D. Thom.

creau-

creantur: & priora negat fuiſſe tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora: de alijs vero affirmat, quia ſuo modo pertinent ad decorem vniuerſi. Sequiturque hoc D. Thomas 1. p. q. 72. ad 5. Sed profecto diſtinctio non videtur neceſſaria: tũ quia non magis hæc, quam illa ad decorem vniuerſi pertinent: tum etiam, quia ſi aliqua facta ſunt his diebus, per omnipotentiam Dei facta ſunt non expectata putrefactione materiæ, prout ſecundum ordinem naturalem cauſarum ſecundarum fieri ſolet. Vnde ſine animalibus mortuis potuiſſent à Deo fieri imperfecta animalia, quæ nunc ex corporibus mortuorum generantur.

11. *Pars negatiua placet.* Probabilius ergo cenſeo huiuſmodi imperfecta animalia non eſſe facta à Deo immediatè, & in actu his diebus, ſaltem per ſe loquendo. Probatur ex dictis in ſimili de herbis, nam eſt eadem ratio, nimirum quod huiuſmodi imperfecta viuentia non ſint veluti per ſe requiſita ad perfectionem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu variarum cauſarum ſequantur. Item quia ſicut in ſpeciebus perfectis non fuit neceſſarium, omnia indiuidua immediatè fieri ab auctore naturæ, ſed tantum prima, in quibus cætera potentia continerentur: ita in his imperfectis neceſſarium non fuit prima indiuidua immediatè à Deo produci, quia in alijs cauſis ſufficienter continebantur in potentia, & per illarum actionem, & non per propriam ſucceſsionem vnius ab alio erant propaganda. Item quia alias dicendum eſſet, in omnib. ſpeciebus, quantumuis imperfectis, aliqua indiuidua in principio fuiſſe facta, quia non eſt maior ratio de quibuſdam, quam de alijs. Conſequens autem eſt incredibile: alias etiam pulices, & ſimilia animalia homini infeſta in illo principio creationis actu fuiſſent, quod certe probabile non eſt. *Exceptio in hac negatiua parte.* Atque hanc partem ſequuntur Pereyra, & Torniel. in ſexto die. Dixi autem *per ſe loquendo*, id eſt, ſpectando talium rerum naturam ſecũdum ſeipſam. Nam ex his animalibus imperfectis quædam ſolent deſeruire in cibum animalium perfectorum, vt piſces maiores ex minimis aluntur: & ſimiliter paſſeres, vermicula terræ habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes ſpecies perfectas animalium, etiam eorum, quę carnibus, & piſcibus aluntur: ideo ſi propter huiuſmodi vſum neceſſaria tunc fuerunt aliqua animalia imperfecta, ſimul cum cæteris perfectis producta eſſe, credibile eſt, quia hoc titulo ſpecialis cauſa, ſeu neceſsitas in eis inuenitur.

12. *An quæ per adulterinã generationẽ bruta naſcuntur ſint his diebus producta.* Solet etiam hic dubitari de quibuſdam animantibus, quæ ex coniunctione maris, & fœminæ diuerſarum ſpecierum generãtur, ideo quòd præter naturam, & per generationem quaſi adulterinam naſci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & ſimilia, ſolet (inquam) dubitari, an fuerint à principio in actu creata, vel ſolum in potentia. *Partis affir. ratio.* Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hæc animalia in ſe ſpectata perfecta ſunt, & multum vtilia: ac ſubinde videntur per ſe ad perfectionem vniuerſi ſpectantia: ergo debuerunt ſimul cum alijs fieri ab auctore naturæ. *Pars tamen neg. eligitur.* Nihilominus contrarium cenſeo eſſe probabilius, quod tenet Rupertus Abbas li. 1. in Geneſ. cap. 57. & ſequuntur Yſtella, & Torniel. in Geneſ. *Probatur.* Ratio vero eſt, quia huiuſmodi ſpecies animalium ſufficienter continebantur potentialiter in illis indiuiduis diuerſarum ſpecierum, ex quorum commiſtione generantur: & ideo non fuit neceſſariũ aliqua eorum indiuidua ab auctore naturæ immediate produci. Nam Deus ea tantum immediate produxit, quæ non niſi per ipſius actionem in rerum natura introduci poterant quoad ſpecies ſuas, nam cætera, quæ per cauſas ſecundas produci poterant, conuenientius fuit per illas fieri, & hoc ipſum magis ad perfectionem vniuerſi pertinet. Accedit, quod huiuſmodi generationes non fiunt ſine interuentu alicuius induſtriæ humanæ, vt ex Leuitici 19. ſumi poteſt, addita doctrina D. Thomæ 1. 2. q. 102. a. 6. ad 8. Conſtat autem, non feciſſe Deum omnes ſpecies rerum, quæ interueniente induſtria humana ex varijs commiſtionibus rerum diuerſarum ſpecierum diſcurſu temporum ortæ ſunt. Idem ergo eſt dicendum de ijs animalibus, quæ ex prædictis commiſtionibus generantur.

13. *Ex qua materia ſint producta aues.* Supereſt dubium ſuperius num. 4. in hunc locum remiſſum, ex qua materia volatilia facta ſint. Nam in hoc magna eſt controuerſia propter varia Scripturæ teſtimonia. Vnde tres de hac re inuenio ſententias. *1 Sententia.* Prima eſt, volatilia ex terra fuiſſe procreata. Ita tenent Caiet. & Catherinus in Geneſ. & Hieronym. VVielmius lect. 22. in Exaëm. quos Pererius in opere quintæ diei ſequitur. *Fundamentum ex Scriptura.* Fundatur in verbis Moyſis Gen. 2. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam.* Nam in illis æqualiter dicit Moyſes, animalia terreſtria, & volatilia ex humo, id eſt, terra fuiſſe formata. *Confirm. ratione.* Et ratione confirmari poteſt, quia aues ex terra nutriuntur, & in ea principaliter habitant, & viuunt: ergo ſignum eſt, de terra eſſe formatas.

14. *2 Sentent.* Secunda opinio eſt, volatilia producta eſſe ex aqua, ſicut piſces. Ita ſentiunt ſuper Geneſ. Baſil. Ambroſius, & Chryſoſt. & D. Hieron. Epiſt. 83. ad Oceanum, vbi ſic ait: *Primum de aquis, quod viuit, egreditur, & pennatos fideles de terra ad cælum leuat.* Et fauet Auguſtinus l. 3. Gen. ad lit. c. 7. & 8. Et Ambroſ. in hymno, quem canit Eccleſia feria 5. ad veſper. ſic dixit:

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera.

Fundam. ex Scriptur. Fundamentum eſt, quia Gen. 1. dixit Deus, *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terrã ſub firmamento cæli.* Vbi expreſſe vtrorumq; animãtium productio aquis tribuitur, vtiq; in ſuo genere materialis cauſæ, vt ſupra declaraui. *Quorundã euaſio.* Reſpondent, verbum *producat*, non eſſe conſtruendum cum vtraque parte copulatiuæ propoſitionis, ſed tantum cum prima: in ſecunda verò ſubintelligendum eſſe verbum *volent*, vel aliud ſimile: nam in Hebræa, & in Chaldaica Paraphraſi illud verbum additur. Nos vero vulgatam lectionem præterimus. *Deſtruitur.* Et profecto præter vulgatæ auctoritatem, ſenſus eſt planior. Quia non eſt veriſimile non fuiſſe expreſſe narratam productionem volatilium, & materiam, ex qua facta ſunt, ſicut de alijs duobus generibus animalium factum eſt. Cur enim diceret Deus, vt aues volarent, quas nondum dixerat, vt fierent? Ergo veriſimilius eſt, verbum *producat*, vtramq; partem comprehendere.

15. *Replica: quæ tamen & ipſa ſoluitur.* Sed obijcitur, quia non poteſt congruè exponi id, quod adiungitur, *ſuper terram*, niſi ſubintelligatur verbum *volent*. Nam quomodo aquæ, quæ inferiores ſunt terra, poſſent producere aues ſuper terram? Sed hæc obiectio non habebit locum, ſi dicamus, volatilia eſſe facta ex aquis, quæ ſunt ſuper terram, de quo ſtatim dicam. Veruntamen reſponderi etiam poteſt, licet facta ſint ex aquis terreſtribus volatilia, rectè additum eſſe, *ſuper terram*, ad diſtinguendas aues à piſcibus, qui reptant ſuper aquam, & quaſi in aquis volant (vt aliqui notant) nam quendam modum pennarum habent. Vnde illud *ſuper terram*, eſt quaſi additum quoddam, determinans, & declarans proprietatem volatilium. Quod magis explicarunt Septuaginta, dicentes: *Producant aquæ reptilia animarum viuentium & volatilia volantia ſuper terram.* Et hoc magis ſignificauit Paraphraſis Chaldaica, dicens: *Producant*

aquæ reptile animæ viuentium, & auem, quæ volet ſuper terram. Ex quibus manifeſtum eſt, illud nomen & *volatile*, in noſtra vulgata non eſſe nominatiui caſus, ſed accuſatiui: ideoq; nullo modo ſubintelligi, ac ſuppleri poſſet verbum *volet*. Quod confirmatur ex verbis paulo poſt ſubiunctis, *& aues multiplicentur ſuper terram*, vbi non dicit, *volitet*, ſed *multiplicentur*, quod ſubſtantialem productionem ſignificat. Ergo ſimiliter in prioribus verbis præceperat Deus, vt volatilia producerentur ſuper terram: ergo ex aquis productæ ſunt.

16. *Ad fundã. poſitum n. 13 reſpondet Aug. dupliciter.* Neque contra hanc ſententiam obſtant verba inducta ex c. 2. tum quia illa particula *ex humo*, poteſt conſtrui cum ſolis animantib. terræ, de quib. fit mentio in prima parte periodi, & non cum volatilibus de quib. in poſteriori parte mentio fit. Ita reſpondet Aug. l. 9. Gen. c. 1. Eritq; facillima expoſitio ſi in 2. p. illius propoſitionis repetitum ſubintelligatur verbum *formatis*, iſto modo, *formatis de humo cunctis animantib. terræ, & formatis etiam volatilibus adduxit ea*, &c. Sed Auguſt. præter ea aliam adhibet reſponſionem, ſcilicet, ibi ſub nomine terræ etiam aquam eſſe comprehenſam. Et vtraque reſponſio ſatis probabilis eſt. Poſſet etiam dici, remotè & quaſi radicaliter etiam volatilia facta eſſe de terra, quia qualitates terræ prædominanter habent, & breuitatis cauſa terreſtria, & volatilia dicta eſſe de humo formata, licet non eodem modo ex terra genita ſint, quia proximè tantum terreſtria, volatilia vero remotè modo nunc explica- *Alia reſponſio authoris.* to, licèt ex aquis proximè.

17. *3. Sententia magis probata Aug. Bed. Ruper. Eucherio, D. Thom.* At vera eſt tertia ſententia dicens, volatilia facta eſſe ex aere. Hanc magis probat Aug. l. 3. Gen. ad lit. c. 3. & latius in Imperf. c. 14. & ſequitur Beda in Exaem. & Rup. l. 1. in Gen. c. 50. & Euch. qui his verbis illam explicat: *Volatilia ab aquis producta ſcribuntur, quia aer, in quo volitant, à ſapientib. cum aquis deputatur qui aquarum humida exhalatione pingueſcit, vt volatus animalium ſuſtinere poſſit.* Et eodẽ modo tenuit *Eius ſuaſio.* hanc ſententiam D. Thom. q. 71. ad 3. Et poteſt ſuaderi, quia aues magis de elemento aeris participare videntur, nam in aere volãt, & quoad fieri po- *Exponitur tamen hæc ſententia ne repugnet ſecundæ.* teſt in illo degũt. Sed hæc ſententia ita accipienda eſt, vt non ſit contraria ſecundę, ſed eã magis explicet. Nam cum ſcriptura dicat, volatilia facta eſſe ex aquis, hoc ſimpliciter negari non poteſt: vnde neq; ita poteſt affirmari facta eſſe ex aere, vt aqua excludatur. Præſertim quia ſolus aer propter ſuam raritatem, & leuitatem non poteſt eſſe apta materia, ex qua proximè generantur aues, & ideo oportet, vt vel in ſubſtantiam aquę transferatur, vel certe vt materiam aqueam in ſe habeat, vt poſ ſint ex illo aues generari. Sic ergo abſolute dicendum eſt, volatilia ex aquis fuiſſe producta, tamen quia aquæ partim ſunt in terra ſub propria, & ſenſibili diſpoſitione aquæ liquidæ, & fluidæ, partim ſunt eleuatæ à terra in nubibus, & vaporibus: ideo rectè dici poteſt, piſces eſſe factos ex aquis priori modo ſpectatis, aues vero ex leuiorib. ſeu altiorib. aquis: & quia inter aues quædam ſunt magis aqueæ, vt ſic dicam, quia in ipſis aquis frequenter degunt: & ſuper paludes, vel ſtagna libenter volitant, credibile eſt, has eſſe factas vel ex aquis terreſtribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus: alias vero, quæ ſubtilioris ſunt naturæ, & altius volitãt & in arboribus, vel in alijs locis excelſioribus habitant, ex ſubtilioribus aquis magiſq; à terra, & eius aquis eleuatis, creatas fuiſſe.

18. *Ex elemento ignis nulla animalia producta.* Vltimo mouent aliqui quæſtionem, cur ex elemento ignis nulla animalia producta ſint. Sed ratio eſt in promptu, quia ignis non poterat eſſe apta materia proxima viuentium, neq; locus, in quo naturaliter viuerent propter nimiam ignis caliditatem, & actiuitatem. Nam quod de ſalamandra refert Ariſt. l. 5. de hiſt. anim. c. 19. quod in igne diu viuat, refellitur à Galeno l. 3. de temperam. & alijs, *Refellitur Ariſtoteles à Galeno. Vide etiam Conimbricen. in problem. de cælo, ſectione 4. n. 9.* quos Pereira refert in opere ſexti diei, & l. 3. in Dan. ad illa verba, *Angelus Domini*, &c. Vnde non minus incertum cenſeo, quod ibidem refert Ariſt. de partis animalib. quæ in ærarijs fornacib. in medio igne ex quodam concremato lapide in Cypro generantur: nulla n. vt arbitror, experientia id ſatis probatum eſt: neq; etiam eſt ſatis rationi conſentaneum, nec doctrinæ eiuſdem Ariſt. l. 4. Meteororum, c. 1. & libr. 2. de Generat. cap. 3. Veruntamen, quamuis daremus dicta animalia in igne generari, illa eſſent imperfectiſsima, & his ſimilia, quæ in alijs elementis per accidens, & ex putrefactione fiunt, ideoque ad primam rerum productionem non pertinuiſſent.

CAPVT XI.

Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundemque diem benedixerit.

1. *1. Punctum an Deus in die 7. aliquid ſit operatus.* TRia in hoc cap. breuiter explicanda ſunt, quæ in titulo ſufficienter indicantur. Primum eſt, quomodo dicatur Deus opus ſuum die ſeptimo compleuiſſe, ita enim Gen. 2. in principio legimus: *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.* Ratio autem dubitandi eſt, quia tunc dicitur cõpleri opus, quando illi vltima manus imponitur, *Arguitur pro affirmatiua parte.* quod ſine additione alicuius operis non fit: ergo, ſi Deus compleuit ſuum opus in die ſeptimo, aliquid ei addidit in illo die, aliquid nouum in illo operando. Conſequens autem falſum eſt: ergo non rectè dicitur Deus compleuiſſe opus ſuum in *Ei videtur adhærere Catherin.* die ſeptimo. Propter hoc fortaſſe Cather. in Gen. dixit aliquid peculiare creaſſe Deum in die ſeptimo, ratione cuius dicitur opus ſuum in eo compleuiſſe. Illud autem opus, dicit hic auctor, fuiſſe creationem Euæ. Et certè Hieronym. ita videtur intellexiſſe verbum *compleuit*, nam in quæſtionibus Hebraicis ſic argumentatur contra Iudæos: *Arctabimus igitur Iudæos, qui de otio ſabbati gloriantur, quod iam tunc in principio ſabbatum diſſolutum ſit, dum Deus operatur in ſabbato complens opera ſua in eo, & benedicens ipſi diei quia in illo vniuerſa compleuerit.*

2. *Pars negatiua omnino vera & communis. Probatur ex Scriptur.* Nihilominus ſententia hæc falſa eſt, nam Deus ita perfecit vniuerſum intra ſex dies, vt in ſeptimo nullum opus ad complementum illius effecerit. Hoc cenſeo verum ex communi ſententia Patrum, & conſenſu Eccleſiæ in Scriptura fundato: nam in ea ſæpe dicitur, Deum ſex diebus feciſſe omnia, quæ in mundo ſunt, & ſeptimo die ab operibus vacaſſe, vt patet Exod. 20. & 31. & ſumitur etiam ex illo ad Hebræos 4. *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei. qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.* Idem con- *Probatur deinde inductione.* uincitur ex eodem loco Geneſ. 2. nam ſtatim poſt opera ſex dierum dicitur, *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*: ergo opus ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinens in diem ſeptimum reſeruatum eſt. Item additur, *compleuiſſe Deum opus ſuum, quod fecerat.* Ergo non compleuit illud, aliquid ei addendo, ſed ab omni opere quieſcendo. Deniq; nullum opus deſignari poteſt, quod Deus vt auctor naturæ in hoc die fecerit. Nam quod de Euæ creatione dicitur, vel nõ ita eſt, vt in l. ſeq. latius oſtendemus, vel ſi poſt ſextũ diem dicatur Eua creata, dicendũ eſt cõſequenter creationẽ eius ad vniuerſi pfectionẽ, & conſummationẽ nõ ptinuiſſe, vt in cap. 4. libr. ſeq. videbimus. Ac deniq; confirmari hoc poteſt ex verbis illis Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, nam illa particula *valde*, propter perfectionem, & conſummationem, quã vniuerſum iam habebat, addita eſt, vt omnes Patres expendunt.

Propter

3. *Ad argum. in num. 1.*

Propter obiectionem autem factam dicunt aliqui in illo cap. 2. Gen. non eſſe legendum, *Compleuitque Deus die ſeptimo*, ſed *die ſexto*, vt Septuaginta legunt, & videtur approbare Hieronymus *dicto lib. de Quæſtionibus Hebraicis*, quamuis fateatur in Hebræo, *diem ſeptimam* legi. Retinenda ergo eſt vulgata lectio, quam etiam habet Chaldæus, ſic interpretans: *Et delectatus eſt Deus in die ſeptimo opere ſuo quod fecerat.* Iuxta quam lectionem etiam ceſſat obiectio facta. Et iuxta eandem exponi optimè poteſt verbum *compleuit*, vt perinde dictum ſit, ac *completum oſtendit*, delectando ſe in illo, & in ipſo quieſcendo. Et in idem ferè redit, quod alij dicunt, Deum cõpleuiſſe opus ſuum in die ſeptimo non intrinſecè, ſed extrinſecè ſeu non poſitiuè aliquid addendo operi, ad conſummationem eius, (ſic enim completum fuit die ſexto, in quo ſenſu Septuaginta loquuti ſunt) ſed negatiuè, ſeu ceſſando ab opere, ac per hoc extrinſecum terminum operi ponẽdo, & ita illud conſummando, ſeu conſummatum oſtendendo. Ita ſentit Theodor. q. 21. in Gen. idq́ ipſe Moyſes ſignificauit, addendo ſtatim poſt verbum *compleuit*, verbum, *& requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.*

4. *2. Punctum de requie ſeu ceſſatione Dei in die 7. Ratio dubitandi.*

Statim verò occurrit ſecundùm dubium, ſcilicet, qualis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia requies, aut propriè, aut metaphoricè dicitur. Propriè ſignificat ceſſationem ab opere, quod operantem defatigabat, & quaſi opprimebat, & hoc modo non habet locum in Deo, vt per ſe notum eſt. Metaphoricè autem ſignificat ſimplicem ceſſationem ab opere: (quæ metaphora tam eſt frequens in Scriptura, vt iam quaſi propria ſignificatio reputari poſsit) tamen in hoc etiam ſenſu nõ apparet quomodo requieuerit Deus in die ſeptimo, cùm dicat Chriſtus Ioan. 5. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* Non enim potuit Deus ab omni opere ceſſare, alias omnia eius opera iam facta eſſe deſijſſent, quia ſine eius opere conſeruari non poſſunt. Quòd ſi dicatur ceſſaſſe à nouis operibus, licèt à conſeruatione priorum nõ ceſſauerit: contra hoc eſt, quia poſt illa opera ſex dierum, multa noua opera ſunt in mundo facta, quæ Deo non operante fieri non potuiſſent. Imò Iſai. 43. ipſe promittit, ſe facturum noua, & Apoc. 21. *Ecce noua facio omnia.*

5. *Expeditur pũctum hoc eiuſque ratio dubitãdi, quod ſcilicet ceſſauit Deus à nouis ſpeciebus condendis.*

Hoc verò punctum facilem habet expeditionem. Nam ſine dubio ſermo eſt de requie, vt præciſè dicit ceſſationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuiſſe *ab omni opere, quod patrarat*, id eſt, quod facere propoſuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarauit Moyſes, cùm addidit, benedixiſſe Deum diem illum, *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* Per quæ vltima verba propoſita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus ceſſaſſe ab omni opere ſuo, non ſimpliciter, ſed *quod creauit, vt faceret*, id eſt, quod creando ita perfecerat, vt vniuerſum ad eſſe perduceret, & conſummaret. Quod in ſuperioribus inde explicuimus, quòd Deus à nouis rerum ſpeciebus condendis ceſſauit. Quod etiam his verbis dixerat Iunilius African. lib. 2. de partibus diuinæ legis, cap. 2. *Significatum eſt* (vtique per verbum *requieuit*) *quòd poſt illos ſex dies nullam mundo incognitam ſubſtantialem ſpeciem aut naturam nouam, inexpertamque creauerit.* Et ratio eſt, quia omnes huiuſmodi ſpecies ad perfectionem vniuerſi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuerunt in ſingulis produci illa ſaltem indiuidua, quæ ad naturalem generationẽ neceſſaria erant, vt ſunt ad minimum mas, & fœmina.

6. *Non ceſſauit tamen ab eis conſeruãdis, propagãdis, & prouidentia ſua gubernandis.*

Non ceſſauit autem Deus ab opere conſeruationis, quia ſine illa mundus ſubſiſtere non poſſet. Quin potiùs aliqui exiſtimant ad conſeruationem pertinuiſſe illud complementum, quod Deus dicitur mundo in ſeptimo die dediſſe, & ad requiem Dei in opere ſuo, quaſi fouendo, & conſeruando illud. Neque etiã ceſſauit ab opere propagationis, ſed potiùs cùm animantibus illam benedictionem dedit, *creſcite, & multiplicamini*, quaſi legem ordinariam ſtatuit cooperandi cùm cauſis ſecundis, per quas voluit huiuſmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum eſſe in verbis illis, *compleuit Deus die ſeptimo*, ſentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. ad 2. Et ſimili ratione non ceſſauit Deus ab opere gubernationis, & prouidentiæ ſuæ, de quo ſermo eſt in dicto teſtimonio Ioan. 5. Quamuis ibi præcipuè videatur loqui Chriſtus Dominus de operibus gratiæ. In quo genere multa operatus eſt Deus poſt illos ſex dies, nam in illis præcipuè conſummauit vniuerſum quoad integritatem eius in ſuo eſſe naturali, & vt poſtea videbimus, etiam perfecit illud in eſſe gratiæ, quantum in hominibus viatoribus pro illo ſtatu conueniens erat. Poſtea vero multa noua, & mirabilia, hominum neceſsitate id poſtulante, in illo ordine operatus eſt, præſertim quoad incarnationis myſterium, eiuſque effectus, & ſimiliter multa in fine mundi operabitur ad ſtatum gloriæ pertinentia. Et de his ſermo eſt in alijs Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requie diei ſeptimi, quæ in ſola ceſſatione à nouis rebus naturalibus condendis, quæ in cauſis vniuerſi virtute non contineantur, & per illas fiant, conſiſtit.

Ad locum Ioan. in n. 4

Ad cætera loca ibid.

7. *Præcedens reſolutio amplius confirmatur ex Ariſtobulo.*

Atque hanc doctrinam breuiter inſinuauit ex Ariſtobulo, Euſebius lib. 13. de Præparatione euãgelica, cap. 7. dicens, *Quod Scriptura dicit, requieuiſſe Deum in ſeptima die, id non quia Deus nihil poſtea faciat dictum eſt, vt nonnulli putant. ſed quoniam ordo rerum fixũ habuit ſtatum, qui nunquam mutatur, ceſſaſſe Deus dicitur. Ideo enim dicitur in ſex diebus cœlum, & terram, & omnia quæ in eis ſunt creaſſe, & vt tempora, & ordo rerum ſecundùm prius & poſterius ſignificetur. Eo enim ordine facta ſunt quo poſtea gubernantur, & tranſmutantur.* Latiùs hoc explicauit Auguſt. lib. 4. de Gen. ad lit. ca. 12. & 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. p. q. 73. Qui præter dicta animaduertunt, non eſſe dictum abſolutè, requieuiſſe Deum in die ſeptimo, nam ex æternitate in ſeipſo requieuit: neque etiam eſſe dictum requieuiſſe in operibus ſuis, ac ſi ad ſuam requiem illis indiguiſſet, vel in eis propter ſuum commodum delectaretur, & non potiùs ad illorum commodum ea condidiſſet. Sed dictum eſſe, requieuiſſe, *ab omnibus operibus ſuis* quia ea condidit, quæ ſibi placuit, & in ſe requieuit, quando à nouis condendis operibus ſua voluntate ceſſauit. Vnde inquit Auguſt. requies Dei ab omnibus operibus quæ fecit, ex eo cœpta eſt, ex quo illa perfecit.

Et ex Auguſti. & D. Thom.

8. *3. Punctum de benedictione, & ſanctificatione diei 7. Arguitur contra benedictionem. Arguitur contra ſanctificationẽ.*

Tertium punctum eſt, quo ſenſu ibidem additum fuerit, *& benedixit die ſeptimo & ſanctificauit illũ.* Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia benedicere Dei, nihil aliud eſt, quàm aliquid boni conferre, aut facere: non enim benedicit Deus deſiderando, aut bene precando, ſed efficaciter bene faciendo: non apparet autem, quòd peculiare beneficium Deus illi diei ſeptimo contulerit, propter quod illum benedixiſſe dicatur. Simili modo difficile ad explicandum videtur, quam peculiarem ſanctitatem Deus illi diei contulerit, vt propterea illum ſanctificaſſe dicatur: eo vel maximè quòd nulla alia ratio illius benedictionis, vel ſanctificationis redditur, niſi *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* At verò ſola ceſſatio ab opere non videtur eſſe poſſe ratio peculiaris benedictionis, aut ſanctificationis, cùm maius bonum conferat Deus operando, quàm ab opere ceſſando: ergo.

9. *Reſponſio Catherin. in Gen.* Facile eſſet vtriq; parti dubitationis ſatisfacere, ſi vera eſſet quorundam ſententia, qui dixerũt, ſtatim ab initio, ſeu ab illo primo ſeptimo die ſtatuiſſe Deum legem ſanctificationis ſabbati, obligando omnes homines ad obſeruationem ſabbati, ceſſando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cultum Dei, qui omnia creauit, & in illo die à ſuis operibus ceſſauit. Nam ſi hæc ſententia vera eſſet, ſatis magna fuiſſet tũc data benedictio, & ſanctificatio illi diei, diuino cultui illum conſecrando. At verò ſententia illa falſa eſt, vt ex Patrib. Iren. Tertul. Euſeb. & Damaſc. oſtendi in tom. 1. de Relig. tract. 2. lib. 2. cap. 1. *Refutatur ex Patrib.* Et eſt communis ſententia Theologorum dicentium, præceptum illud quoad illam temporis circumſtantiam ceremoniale fuiſſe: ideoque neque ante legem Moyſis incepiſſe, neq; tunc omnes homines, ſed ſolum Iudaicum populum obligaſſe. *Itē ratione.* Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia aliàs præceptum illud de obſeruatione ſabbati etiam in ſtatu innocentiæ obligaſſet, quia ante lapſum hominis latum fuiſſet. Conſequens autem eſt incredibile, tum quia in illo ſtatu nullum fuit præceptum diuinum poſitiuum, præter illud de non edendo fructus arboris ſcientiæ boni, & mali. Tum etiam, quia in illo ſtatu eſſet ſuperuacaneũ, cùm in eo ſtatu ferè nihil eſſet, quod homines à diuino cultu, & contemplatione auocaret. Deniq; tale præceptum nec aliunde oſtendi poteſt, neq; ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum eſt, quod propriam vim præcipiendi, aut obligandi præ ſe ferat, & ſine tali obligatione commodum ſenſum habere poſſunt.

10 *Ad argum. contra Benedict. in n. 8.* Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, rectè intelligi poteſt Deus, multa beneficia in hoc die mundo contuliſſe, propter quæ meritò hunc diem benedixiſſe dicatur. Hoc ex ſupra dictis patet, nã in hoc die quaſi ſtabiliuit Deus opus ſuum, quod perfecerat, & quaſi fixum ſtatum, & ſuo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc cœpit illud perfectum conſeruare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, ſeu obtulit, vt res iam productæ multiplicari, & conſeruari poſſent. Nam hæc omnia in verbis *compleuit*, & *ceſſauit* comprehendi poſſunt, vt expoſuimus. Et hunc ſenſum approbat D. Thomas ſuprà ar. 3. dicens benedictionem ad multiplicationem pertinere. Imò Caietan. putat, hoc eſſe ſignificatum in illis verbis, *ceſſauit ab opere ſuo, quod creauit Deus vt faceret*, nam exiſtimat, non Deum, ſed opus Dei eſſe ſuppoſitum verbi, *vt faceret*, ita vt ſenſus ſit, creaſſe Deum mundum vt faceret multiplicando, & generando, quod plus fortaſſe habet acuminis, quàm ſoliditatis, parùm verò refert. Poteſt etiam verbum *benedixit*, per verbum *ſanctificauit* explicari, quia quęcunque ſanctificatio aliqua benedictio eſt.

Quod itaque ad ſanctificationem attinet putarunt aliqui, licèt tunc illa referatur per quandam anticipationem, non tamen fuiſſe tunc datam ſanctificationem, ſed tempore legis. Ita Beda, & Abul. 11. *Ad argum. contra ſanctificationem ibid. Reſponſio Beda, & Abul.* Quod quidem ſuo modo verum eſt, quoad actualem obſeruantiam illius diei, vt diximus. Nihilominus tamen dici potuit dies ille à principio ſanctificatus, id eſt, propoſitus ac declaratus vt maximè conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficij creationis: & præterea quia Deus ex tunc deſtinauit illum, vt tempore opportuno peculiari præcepto eundem ſibi conſecraret. *Altera reſponſio.* Hoc ergo ſatis eſt ad illum ſanctificationis modum, cui adiuncta eſt multiplex ſignificatio ſacra, nam per illius diei requiem ſignificata cenſetur requies Chriſti Domini in ſepulchro poſt conſummatum opus redemptionis, & requies beatorum in Patria poſt conſummatos huius vitæ labores, iuxta illud ad Hebr. 4. *Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam requieuit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.* *Vide ibi P. Franciſc. Riberam.* Vnde etiam dixit Auguſtin. epiſt. 119. cap. 9. quòd illa *requies Dei*, *requiem ſine fine* ſignificat.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI TERTII.

Cap. I. *An corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.*
II. *An corpus Euæ ex coſta Adæ fuerit productum, & quo modo.*
III. *An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.*
IV. *Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.*
V. *An primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum fuerint creati.*
VI. *De Paradiſo terreſtri, quis vel qualis locus ſit, vel fuerit.*
VII. *An formatis corporibus primorum hominum in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibusq; coniunxerit.*
VIII. *An primus homo fuerit ſecundum animam creatus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.*
IX. *An primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.*
X. *An Adam ante peccatum tam perfectam ſcientiam habuerit, vt decipi in naturalibus non potuerit.*
XI. *An Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.*
XII. *Vtrùm in Adamo appetitus ſenſitiuus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.*
XIII. *An in ſtatu innocentiæ, potuerint homines peccare ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.*
XIV. *An homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.*
XV. *De ligno vitæ, & quomodo, quantaq; efficacia homini immortalitatem largiretur.*
XVI. *An homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.*
XVII. *An primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.*
XVIII. *Quàm perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.*
XIX. *An Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.*
XX. *An præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnibus ſupra dictis diſtinctum.*
XXI. *Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur impoſitum fuerit.*

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE HOMINIS CREATIONE, AC STATV INNOCENTIÆ.

Conſecutio præſentis doctrinæ ad præcedentem.

PEruenimus in diſcurſu præcedentis libri vſque ad vltimum opus, quo Deus intra ſex dies mundum à ſe conditum ornauit, hominis vtique creatione: huic igitur præſentem librum dicare decreuimus. Nā ſicut Deus ob illius operis excellētiam ſignificandam, non ſimplici imperio, ſed peculiari conſilio, & conſideratione, ſe vſum eſſe, illis verbis indicauit: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris.* Ita eiuſdem operis dignitas peculiarem, & copioſam diſputationem à nobis poſtulat. Multa enim de primorum hominum creatione, eorumq́ ſtatu, quæ in primo, ſecundo, & tertio capite Geneſ. traduntur, explicare neceſſe eſt. Primò igitur de illorum ſubſtantiali productione, tàm ſecundum corpus, quàm ſecundum animam dicemus. Deinde circumſtantias extrinſecas, nimirum temporis, & loci eius operis conſiderabimus. Tertiò de priuilegijs, & prærogatiuis illius ſtatus, in quo ſunt homines conditi, ſimulque de intrinſecis perfectionibus, quibus affecti ſunt, differemus. Et conſequenter leges illis datas, maximeq́ ſingulare præceptum eis impoſitum, & conditionem, ſub qua ſtatum illum acceperunt, contemplabimur. Deinceps verò inquirendum erit, quomodo homines in illo ſtatu perſeuerarent, ac multiplicarentur, conditionemque ſeruarent. Denique qualis fuit primi hominis lapſus, & quas pœnas propter illū meruerit, attingemus. Nam de ruina totius poſteritatis in primo parente in tractatu de peccatis in tomo ſequenti dicendum erit.

Ordo tractādorum in reliquo opere.

Tract. 5. diſp. 9.

CAPVT I.

Vtrùm corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.

1. CVm Moyſes Geneſ. 1. ſolùm dixiſſet, creauit Deus hominem, modum creationis eius declarat ſtatim capite 2. dicens: *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Ex qua narratione occaſionem fortaſſe ſumpſit Franciſc. Georgius tom. 1. Problematum, cap. 27. vt refert Sixtus Senen. lib. 5 Biblioth. annotat. 29. vt diceret, Deum priùs creaſſe hominem communem, & reipſa ab indiuiduis abſtractum: & deinde feciſſe illum particularem, quando ex limo formauit. Hæc tamen ſententia erronea eſt, & rationi ēt naturali repugnat, quia omnis productio, & creatio neceſſariò eſſe debet alicuius rei ſingularis. Imò omninò repugnat rem exiſtentem in rerum natura ſingularem non eſſe: creatio autem ad rem exiſtentem terminatur: ergo cùm Scriptura dicit DEVM creaſſe hominem, de indiuiduo aliquo humanæ naturæ loquitur. Deinde in eodem cap. 1. ſtatim ſubdit: *maſculum, & fœminam creauit eos*: at verò in homine in communi non eſt diſtinctio ſexuum: ergo intelligit creaſſe hominem in ſuis indiuiduis ad generandum idoneis: nam ſtatim illis dixit, *Creſcite & multiplicamini:* generatio autem non eſt niſi à ſingulari ſuppoſito. Denique etiam in poſteriori loco dicitur Deus formaſſe hominem de limo, ſub eodem communi nomine, ſub quo prius dictum fuerat creaſſe hominem: ergo fruſtrà fingitur illa diſtinctio, vel differentia. De eadem igitur productione in vtroque loco ſermo eſt, ſed quod priùs minus diſtinctè fuerat dictum, poſtea magis declaratur. Vnde in prioribus verbis confusè videtur eſſe ſermo de creatione tam Adami, quàm Euæ: in poſteriori verò Adæ formatio, deinde productio Euæ deſcribitur.

Delirium Gregor. Venati apud Senenſem.

Confutatur multipliciter.

Hinc ergo dicimus primò, Adàm quoad corpus non fuiſſe ex nihilo productum, ſed ex limo terræ formatum. Hoc certum eſt ex prædictis verbis Geneſ. ſecundo, nam in eis de ſola formatione Adæ ſermo eſt, quia productio Euæ poſtea deſcribitur, vt capite ſequenti videbimus. Vnde Iob. 8. dicitur: *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam.* Vbi diſtinguitur Adam ab Eua, & ſolus Adam dicitur de limo terræ formatus, taciteque exponitur locus Geneſis, vt licet de homine abſolutè loquatur, de ſolo primo, ſcilicet viro, intelligendum ſit. Vnde in Hebræo legitur *Adam.* Nomine autem *limi terræ* ſignificatur puluis terræ aquæ admiſtus. Nam licèt de puluere ſolùm mentionem fecerint Septuaginta, dicentes: *Finxit Deus hominem, puluere de terra ſumpto*, tamen Auguſtinus libro 13. de Ciuitate, cap. 24. rectè notat, non eſſe intelligendum de ſolo puluere, & omninò ſicco; ſed humiditate aquæ admiſto, & concreto, vt eſſet ad formandum ſolidum corpus, quale eſt humanum, accommodatum. Et conſiderat, ad hoc ſignificandum, proximè ante illa verba, *formauit*, & cæt. illa fuiſſe præmiſſa, *Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam faciem terræ*, nam per hæc indicatur, iam fuiſſe terram quaſi præparatā & diſpoſitam, vt ex ea corpus hominis commodè formari poſſet. Et ipſum nomen *limi*, hoc ipſum declarat, nam propriè lutum molle, & humidum, quod ab aquis differri ſolet, ſignificat, vt ex proprietate Latina conſtat. Et ideo Iſaias cap. 64. dicebat, *Pater noſter es tu, & nos lutum, & fictor noſter tu,* &c. Et eadem comparatione luti, & figuli vtitur Ierem. capite decimo octauo, & Paulus ad Roman. 9. qui in eodem ſenſu dixit: *Primus homo de terra terrenus*, 1. Corinth. 15. Denique congruentiam, quaſi literalem huius materiæ ad formandum primum hominis corpus reddit D. Thomas, quia in ſubſtantia corporis humani terra, & aqua prædominantur, vt poſsint temperare vim aeris, & ignis, id eſt, caloris, & humidi, in quibus vita conſiſtit, ideoq́ limus terræ fuit apta materia ad corpus humanū formandum, vt D. Th. ibidem in ſolutionib. argumentorum latiùs declarat, & Caiet. magis exponit. Morales autem rationes illius materiæ legi poſſunt in Baſil. hom. 11. in Exaemer. Chryſ. hom. 12. in Gen. circa fin. Ambroſ. lib. 6. Exaemer. cap. 8. & 9. & Bonau. in 2. d. 17. ar. 2. q. 1.

2. *Aſſertio 1.*

Probatur ex Script.

Rationes morales apud Baſil. Chryſ. Ambr. Bon.

Quæ autem fuerit pars illa terræ, ex qua formatum fuit corpus Adæ, incertum eſt. Dicunt verò aliqui, 3.

Ex qua telluris gleba for-

matum ſit corpus Adæ. *Quorundã exiſtimatio.*

aliqui, ſumptam fuiſſe illam terram ex quatuor extremis partibus terræ, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, quia in quatuor literis nominis *Adam* ſecundum idioma Græcum, illæ quatuor partes orbis ſigificantur, vt notat Auguſtin. tract. 9. & 10. in Ioan. Et ita ſentit Beda ſuper Ioan. & tribuitur etiam Cypriano in tract. de Montibus Sina, & Sion, non longè à principio. Verntamen licèt dicti Patres illam myſticam etymologiam nominis *Adam*, tradant, non tamen dicunt, terram illam ex quatuor illis mundi partibus fuiſſe aſſumptam, neq; vnum ex alio ſequitur. Nam Beda in expoſitione Geneſ. cap. 4. dicit, in quatuor illis literis nominis Adam ſignificatum eſſe, quòd in quatuor mundi partibus dominaturus eſſet. Et ibi alia myſteria in illis quatuor literis cõſiderat, quæ piè potius excogitata, quàm in nominis appellatione fundata eſſe exiſtimo. Quia, vt dixit Hieronym. in traditionibus Hebraicis, in principio, & lib. 1. contr. Iouinian. circa medium, & Epiphan. in principio de Hæreſibus, & Auguſtin. libro 15. de Ciuitate, cap. 17. Nomen *Adam* commune eſt, idem ſignificans, quod homo, & ita non videtur peculiare myſterium continere, nam virum, & fœminam, & omnes homines de ſe ſignificat, iuxta illud Geneſ. 5. *Vocauit nomen eorum Adam.* Nihilominus tamen addit Ioſeph. lib. 1. Antiq. cap. 2. nomen *Adam* ſecundum Hebraicam linguam Rufum ſignificare, & ita fuiſſe appellatum primum hominem, quia *è rufa humo fermentata eſt factus, talis enim eſt intacta terra, & vera.* Vnde etiam Beda ſuprà inter alias illius nominis interpretationes ponit, quòd ſignificet terram rubeam, & ſanguineã. Sed quicquid ſit de nominis etymologia, aut ſignificatione, de re ipſa non video, cur credendum ſit, terram illam, ex qua vel corpus Adæ formatum eſt, vel temperatus limus, ex quo formaretur, rufam, aut ſanguineam fuiſſe, quia neque ille color eſt naturalis elemento terrę in ſua puritate ſumpto, neque eſt veriſimile, habuiſſe tunc terram miſtionem, ex qua talis color reſultaret. Nihil ergo aliud de illo limo dicere poſſumus, niſi fuiſſe partem quandam terrę eius loci, in quo creatus eſt Adam, de quo loco poſtea dicemus.

Reijcitur. *Ioſephi ſententia.* *Non ſatisfacit.* *Authoris iudicium.*

4. *Aſſertio 2. contra quã errauit Philo & alij ex hæreticis.*

Secundò dicendum eſt, corpus Adæ à ſolo Deo fuiſſe immediatè productum, ſeu formatum. In hoc puncto fuit ſententia Philonis libr. de Opific. mundi, non ſolùm Deum feciſſe hoc opus, ſed habuiſſe Angelos cooperatores, & ad eos locutum fuiſſe Deum, cùm dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Qui error ex Platone in Timæo ortus eſt, vt ſumitur ex Auguſtino libro 12. de Ciuit. cap. 24. & eum ſequuti ſunt Baſilides, & Cherint. & Manichæi, vt refert Epiphan. hæreſi 23. & 66. & hanc fuiſſe ſententiam Iudæorum refert Chryſoſt. homil. 8. in Geneſ. Veruntamen aſſertio poſita catholica doctrina eſt, quam tradit D. Thom. 1. part. q. 91. art. 2. vbi in confirmationem adducit illud Eccleſiaſt. 17. *Deus de terra creauit hominem* & conſentiunt cæteri Theologi, & Patres, pręſertim Chryſoſt. loco citato, & Ambroſ. lib. 6. Exaemer. cap. 7. Baſil. homil. 9. Exaemer. & Theodor. q. 19. in Geneſ. & Cyrill. Alex. lib. 1. contra Iulian. §. Ad hoc & illud. & Auguſt. dicto libro 12. de Ciuit. cap. 24. & lib. 9. Gen. ad liter. cap. 15. vbi de formatione corporis Euæ ſpecialiter loquitur: ſed ratio, quam adducit, communis eſt, idem habet de Ciuit. lib. 16. cap. 6. vbi probat, illud verbum, *faciamus hominem*; non poſſe de Angelis exponi, quia additur, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Nefas autem* (inquit) *eſt credere ad imaginem angelorum hominem factum.* Denique pro hac veritate adduci poſſent omnes Patres, qui docent, verba illa, *faciamus hominem*, intelligenda eſſe de tribus perſonis inter ſe colloquentibus, & nullo modo de Deo cum Angelis loquente. Quod præter Epiphan. Cyrill. & alios citatos, docuerunt Hilarius lib. 4. de Trinit. & Athanaſ. orat. contra idola, Ambroſ. lib. de Dignit. hominis, & Auguſt. in Imperfect. in Gen. cap. vlt. & Clemens lib. 5. Conſtit. Apoſt. cap. 6. Excluſa enim illa falſa interpretatione, etiã ille error euertitur, quia nullum fundamentum habet, & quia ſtatim additur, *Creauit Deus hominem ad imaginem.* Quòd ſi quis dicat, hoc eſſe dictum de toto homine, non de corpore. Contra hoc eſt, tum quia non poteſt vnum ab altero ſeiungi, vt infrà declarabo: tum quia ſtatim cap. 2. dicitur, *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ*, quod de formatione corporis neceſſariò intelligendum eſt.

Probatur catholica aſſertio authoritate D. Th. cum aliis Theologis. *Dictus error Philonis cõuincitur.*

Vt autẽ ratione hoc declaretur, obijcitur priùs, quia non repugnabat, Angelos cooperari Deo in formatione corporis humani: ergo ſine errore, & veriſimiliter credi poteſt, ita factum eſſe. Antecedens probatur, quia Auguſt. & D. Thomas ſuprà docent, potuiſſe Angelos in corporis Adæ formatione aliquod miniſterium habere. Item quia illa cooperatio non fuiſſet ad creationẽ, quia iam ſupponebatur materia, & ad illam diſponendam poterant Angeli aliquam præſtare cooperationem. Reſpondetur, duo poſſe in formatione illius corporis conſiderari. Vnum eſt localis cõgregatio terræ in locum aptum, & conuenientem ad diſponẽdum corpus illud: alterum eſt, organizatio, & diſpoſitio illius materiæ formæ humanæ conueniens. Primum iſtorum facilè potuit Angelorum miniſterio fieri. Et de illo præcipuè loquitur D. Thom. dicto ar. 2. ad 1. in exemplum adducens miniſterium, quod in vltima reſurrectione Angeli exhibebunt, cineres humanos colligendo. Illud autem miniſterium non ſufficit, vt Angeli dicantur homines creaſſe, vel corpus eius formaſſe, ſicut nec in reſurrectione ſufficeret, vt corpora reſurgentium creaſſe, aut formaſſe Angeli dicãtur, quia illud miniſterium eſt valde remotũ per ſolam applicationem materiæ. Quod varijs exemplis declarat Aug. lib. 9. Gen. ad lit. c. 15. Quia neque agricola producit fructus, nec medicus efficit ſalutem, neque qui cibum præbet dat carnem, ſanguinem, aut vires: licet omnes iſti applicando actiua paſſiuis remotè cõcurrant. Vnde quod quidam dicunt miniſterio Angelorum factam eſſe quandam luteam ſtatuam habentem figuram corporis humani, quam Deus viuificauit, & in corpus humanum tranſmutauit: hoc (inquam) licet incertum ſit, quia nec eſt ſimpliciter neceſſarium, nec Scriptura probatur: non eſt tamen contra poſitam aſſertionem, quia illa ſtatua non eſſet corpus humanum, nec excederet naturales vires Angelorum, quia per ſolum motum localem fieri potuiſſet: an verò ita factum ſit, paulo pòſt dicam.

5. *Pro prædicto errore arguitur.* *Reſpondetur diſtinctione.* *1 Membrum diſtinctionis data conceditur.*

De altero verò, ſcilicet organizatione, & diſpoſitione hominis præſertim procedit concluſio poſita, & in hoc ſenſu probatur, quia Angeli non poſſunt organizare corpus, & illud ad recipiendam animam ſufficienter diſponere: ergo à ſolo Deo potuit tunc fieri opus illud. Loquor de illo corpore, vt tunc factum eſt, & ad receptionem animę præparatum, nam cùm homo fit per naturalem generationem, illa organizatio, & diſpoſitio corporis naturali virtute à generante fit: ſecluſo tamen ordine naturalis propagationis non poteſt illud opus fieri ab vlla cauſa creata ſiue elementari, aut cæleſti, ſiue ab omnibus ſimul, & multo minus ab Angelis, qui non poſſunt naturaliter materiam tranſmutare, aut corpora per ſe alterare: ſed organizatio corporis primi hominis non fuit facta per viam naturalis generationis, vt per ſe notum eſt: ergo à ſolo Deo fieri potuit. Quòd ſi quis dicat, quamuis Angeli non potuerint naturaliter cooperari illi actioni, potuiſſe nihilominus vt inſtrumen-

6. *2 Membrum negatur, ac de illo aſſertio probatur.* *Replica.*

Diſſoluitur.

ſtrumenta Dei illa coëfficere. Reſpondemus, eſto id fuerit poſsibile, nullo modo affirmari poſſe, ita eſſe factum, quia fuiſſet opus miraculoſum, quod ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim quia inde ſequeretur Angelos cum Deo hominem procreaſſe, quia qui ſufficienter diſponit materiam ad introductionem, & vnionem formæ, cõpoſitum producit, phyſicè loquendo, hoc enim modo homo generat hominem: hoc autem Angelis tribuere, erroneum eſt, quia repugnat Scripturis, ex quibus habemus ſolum Deum ex terra hominem creaſſe, vt allegatum eſt ex Gen. 1. 2. & 5. Eccleſiaſt. 17. 1. ad Corinth. 10. & ad Coloſſenſ. 3. & confirmant omnia, quæ ex Patribus adduximus.

Data ſolutio corroboratur

Ac denique confirmatur, quia aliàs etiam omnia animantia, vt vegetabilia dici poſſent facta miniſterio, & cooperatione Angelorum: imò conſequenter, & maiori ratione ita dicendum eſſet. Conſequens autem erroneum eſt, nam hoc eſſet facere Angelos creatores vniuerſi, quamuis minùs principales.

7\.

Pro aſſertione amplius ſtabilienda dubium proponitur, ſitne corpus Adæ in inſtãti, vel ſucceſſiuè formatum.

Notatio pro ſe non dubij

Vt autem hæc veritas ampliùs declaretur, interrogari poteſt, an corpus Adæ in inſtanti fuerit formatum, ſeu productum, vel per ſucceſsionem aliquam. Vt autem interrogationis ſenſus percipiatur, aduertendum eſt, non eſſe dubium, quin productio Adami in vno inſtanti facta ſit, nimirum in illo, in quo anima fuit creata, & corpori vnita. Vnde conſequenter etiam eſt certum corpus Adæ in vno determinato inſtante incepiſſe, eſſe corpus humanum, ſiue per corpus humanum intelligas corpus iam informatum anima humana, ſiue intelligas corpus vltimatè diſpoſitum ad introductionem animæ humanæ, vt priùs tantùm natura, quàm informatio eius: quia vtroque modo illa diſpoſitio corporis ſimul duratione cum anima eiuſque vnione incipit. Quia verò hæc vltima diſpoſitio ante vltimum terminum ſuum habet latitudinem, vel in intenſione qualitatum, vel in condenſatione, vel rarefactione materiæ, vt ex illa poſsint varia membra duriora, vel meliora ſub hac vel illa figura formari: ideo quærimus, an illud inſtans, in quo fuit conſummata vltima diſpoſitio, & organizatio illius corporis, fuerit terminus præcedentis alterationis, & mutationis ſucceſsiuæ, ſicut eſt in humana generatione. Vel potiùs fuerit tota facta in vno inſtanti, in quo ſimul inceperit, & totum corpus Adæ, & omnia membra eius, & omnes qualitates, & variæ diſpoſitiones, ac figuræ membrorum omnium. Ita vt tota illa materia immediatè ante illud inſtans fuerit ſub forma terræ, aut luti, & ſub vniformi diſpoſitione in omnibus partibus ſuis, in illo verò inſtanti cœperit tota eſſe cum integra varietate membrorum, & omnium diſpoſitionum corporis humani, anima rationali in eodem inſtanti formati.

8\.

Pro formatione inſtantanea videtur ſtare D. Th. aliijq́; Theologi.

In hoc dubio nihil inuenio expreſsè dictum à D. Thoma in hac materia, tamen ſi attentè legatur in dicta q. 91. art. 2. & ſequentib. inſinuare videtur productionem, ſeu formationem illius corporis ſubitò, & in momento totam factam eſſe, ſuperiori modo ſuprà explicato. Et idem videntur ſentire alij Theologi. Et videtur poſſe colligi ex Damaſc. lib. 2. de Fide, cap. 12. dicente, *Corpus, & anima vnà creata ſunt non autem vt Origenes delirauit, hac priùs, illud poſteriùs.* Quod etiam ſentit Gregor. Nyſſen. libro de Opificio homin. cap. 28. & 29. vbi ex profeſſo impugnat eos, qui dixerunt, corpus Adæ fuiſſe productum prius tempore, quàm anima informaretur: quod etiam docet D. Thom. d. q. art. 4. ad 3. Ergo conſequenter ſentiunt hi Patres, totam corporis diſpoſitionem, & organizationẽ in vno inſtanti fuiſſe perfectam. Nam ſi paulatim, & ſucceſſiuè facta eſſet, neceſſariò corpus illud aliquo modo tempore præceſsiſſet animæ introductionem.

Et ſuadetur hæc ſententia primò ex verbis illis Gen. 2. *Formauit Deus hominem de limo terræ.* Quibus verbis inſinuantur duo. Primum eſt hominem formatum eſſe immediatè ex limo terræ, ſine vlla mora intermedia. Aliud eſt, ſimul fuiſſe corpus illud formatum, & hominem productum. Vnde ſicut homo in illo inſtãti incepit eſſe, in quo creatur anima, ita in illo ſolo inſtanti totum corpus formatum eſt. Secundo idem ſuadetur, quia aliàs illa materia limi, ſi paulatim, & ſucceſsiuè ad formam hominis diſpoſita eſt, prius extitiſſet ſub forma vegetatiua tantum, vel ſenſitiua, quàm perueniret ad rationalem, ſicut fit in naturali hominis generatione: nam eſt eadem ratio, quia id non prouenit, niſi ex eo quòd in ſucceſsiua mutatione non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium. Conſequens autem non videtur admittendum, tum quia aliàs prius feciſſet DEVS embrionem, quàm hominem: tum etiam quia eadem ratione dici poſſet ſucceſsiuè fuiſſe diſpoſitas partes organicas corporis Adæ, & conſequenter principaliores partes, vt ſunt cor, cerebrum, & hepar, prius fuiſſent informatæ anima rationali, quàm reliquæ partes, ſicut fit in hominis generatione. Hæc autem abſurda ſunt, cùm tamen eadem ſit de omnibus ratio.

9\. *Suadetur hac ſententia 1. ex Gen. 2.*

2. Ex incommodis.

Contraria verò pars, nimirum corpus illud ſucceſsiuè organizatum eſſe, attribui poteſt auctoribus dicentibus, corpus Adami prius fuiſſe productum, quàm anima rationali informatum. Quam docuit Chryſoſtomus homilia duodecima & decima tertia in Geneſin, & ſequitur Abulenſis Geneſis ſecundo, & Caſtro contra Hæreſ. verbo *Anima* hæreſ. 3. Nam hi auctores non intellexerunt corpus Adæ perfectè humanum, id eſt, cum vltima diſpoſitione ad animam tempore præceſsiſſe informationem animæ: hoc enim contra rationem philoſophicam eſt, & ſine vllo fundamento fuiſſet excogitatum: intelligunt ergo corpus hominis delineatum, & externa hominis forma compoſitum, & imperfectè diſpoſitum præceſsiſſe tempore introductionem animæ, ac proinde ab imperfecto ad perfectum ſucceſsiuè producendo, tandem ad vltimam diſpoſitionem perueniſſe. Et ſic probatur hæc ſententia ex illo Geneſ. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Nam hoc loco ſermo eſt de formatione hominis quoad corpus, vt ſentit Aug. lib. 13. de Ciuit. cap. 24. *Quia Deus non niſi corpori inſpirauit ſpiraculum vitæ.* At verò corpus illud iam habebat faciem hominis, quando Deus inſpirauit in illud: ergo prius fuit homo formatus de limo terræ, & externam formam hominis habuit, quàm informaretur anima, ac proindè ſucceſsiuè formatum eſt.

10 *Quibus tribui queat ſucceſſiua formatio.*

Probatur ex Gen. 2.

Ratione oſtendi hoc poteſt, quia non poteſt formari corpus hominis ex terra niſi interceden te aliqua mutatione locali: ſed mutatio localis non poteſt fieri in inſtanti: ergo nec tranſitus illè materiæ exiſtentis ſub forma terræ in corpus humanum perfectum potuit fieri in inſtanti, ac ſubinde neceſſaria fuit aliqua ſucceſsio, in qua corpus hominis formaretur. Maior probatur, quia limus terræ erat vniformis in figura raritate, vel denſitate: ergo vt ex illo fierent varia membra corporis humani diſtincta in figuris, ſitu, condenſatione, vel raritate, neceſſarium fuit partes illas ſecundum locum mutari, vt facilè conſideranti patebit. Minor autem nota eſt in Philoſophia. Et ideo, ſi portio illa terræ ex varijs locis congreganda fuiſſet, in aliquo tempore ſaltem breui id fieri oporteret: ergo ſimiliter ſi pars limi denſanda fuit ad conficiendum os, v. g. vel caput homi-

11\. *Item ratione.*

hominis, in tempore denſari debuit, quia licèt cõdenſatio non ſit propriè motus localis, nõ tamen fit ſine mutatione locali, ac proinde ſucceſsionem requirit, & ſic de cæteris membris: ergo non potuit illud corpus perfectè formari in vnico ſolo inſtanti.

12. *Dubiũ agitatum vtrinque difficile.* Hoc dubium ſimile eſt illi, quod de conceptione corporis Chriſti Domini tractaui in 2. tom. 3. p. diſp. 11. ſect. 2. vbi vtranque partem eſſe dixit difficilem. Nam ſpectando puram rationem philoſophicam, videtur faciliùs dici, organizationem illius corporis cum aliqua ſucceſsione factam eſſe, ſaltem quoad mutationem, per quam omnes, & ſingulæ partes materiæ in eo ſitu & loco conſtituta ſunt, in quo in inſtanti productionis, & informationis animæ eſſe oportebat. At verò conſiderando teſtimonia, & rationes theologicas, cenſui, probabilius ſimpliciter eſſe, & omnino verum, corpus Chriſti in vno momento perfectè formatum eſſe, & immediatè ex ſanguine Virginis. Ex qua reſolutione in præſenti infero, potuiſſe Deum eodem modo corpus Adæ perfectum in momento, & immediatè ex limo formare, quia eſt eadem ratio. Nam licèt corpus Adæ fuerit maius, & perfectæ ætatis, & magnitudinis, vt infrà dicemus: nihilominus inde non oritur maior repugnantia, vt per ſe notum eſt. An verò ita factum ſit, profectò non eſt ita certum de corpore Adæ, ſicut fuit de corpore Chriſti. Tum quia neque ex alijs principijs ſidei ita colligitur, nec ex Patrum doctrina æquè confirmatur. Tum etiam, quia illud non eſt factum in conceptione Chriſti ſine magno miraculo, vt ibi declaraui, quod miraculum in ſummo Dei opere, & maximè miraculoſo conuenientiſsimum fuit: in præſenti autem opere, quod tantùm ad productionem hominis in eſſe naturæ pertinebat, nõ videtur vel affirmandum, vel exaggerandum miraculum (vt ſæpe dixi) cùm neceſſarium non ſit. Nam ſine dubio potuit Deus per mutationem ſucceſsiuam formare corpus illud, vt probat ratio adducta in poſteriori ſententia. Quæ verò in priori adducuntur, ſolùm probant corpus vltimatè & perfectè diſpoſitum non præceſsiſſe tempore animæ creationem. Neque videtur neceſſariũ, vt tranſitus à limo terræ ad eſſe hominis immediatus fuerit. Et ita Auguſt. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 8. vtramque ex dictis ſententijs ſub diſiunctione, & vt probabilem ponit. Licèt in lib. 1. Retractation. cap. 10. tandem ſententiam de anteceſsione corporis ad animam præferre videatur.

13. *Prior tamen ſententia in num. 8. poſita magis probatur. Prima ſuaſio.* Nihilominus tamen primæ ſententiæ vt probabiliori adhæreo, aſſeróque corpus illud in inſtanti fuiſſe formatum, ita vt ex terra immediatè fuerint facta oſſa, caro, nerui, & omnia ſimilia, quæ ſimul etiam inter ſe facta, & debitè ordinata compoſita fuerũt. Ducor primò, quia hoc eſt magis conſentaneum verbis illis: *Faciamus hominem*, & *creauit Deus hominem*, & *formauit Deus hominem*. In quibus verbis vltimis vel non eſt neceſſe intelligere ſolum corpus, ſed totum hominem, ſicut intelliguntur priora (nam totus homo dici poteſt formatus ex limo terræ, quamuis ſolùm ex parte corporis inde fuerit productus (vel licèt de ſolo corpore verba illa intelligantur, non inde colligitur, fuiſſe corpus illud prius tempore productum, ſed ordine tantum naturæ, explicatur enim ibi diſtinctè & per partes quod ſimpliciter in cap. 1. dictum fuerat, Deum creaſſe hominem, id enim fecit, partim corpus ex luto configurando, partim ſpiraculum vitæ inſpirando: vtrumque autem ſimul fieri potuit cum ſolo ordine naturæ, vel mutuo inter partes illas, in diuerſo genere cauſarum: vel certè præcipuè ex parte corporis in ordine executionis, licèt anima fuerit prior ordine intentionis. Semper tamen ſignificatur, vtrunque factum eſſe ſimul duratione per indiuiſibilem, & inſtantaneam totius hominis productionem. Secundò moueor, quia hoc modo credimus produxiſſe Deum in inſtanti cætera animalia etiam quoad corporum accidentalẽ formationem, organizationem, & diſpoſitionem, ſcilicet piſces, & volatilia ex aqua, & cætera animantia ex terra, quia omnia produxit ſimplici, & abſoluto imperio, vt ex modo loquendi Scripturæ colligitur: ergo à fortiori de corpore hominis idem dicendum eſt. *2. Suaſio.* Tertiò eſt optima ratio, quia licèt Deus produxerit hominem, & cætera animantia ex præiacente materia, nihilominus produxit illa altiori modo quàm per naturalem generationẽ, ac proinde per quendam ſecundarium modum creationis, vt in ſuperioribus declaraui: & ideo ſicut per creationem ex nihilo fiet corpus humanum ſimul quoad omnia ſua membra, & omnem diſpoſitionem, & figurationem eorum: ita non obſtante præſuppoſitione materiæ ſubitò, creari potuit, & debuit. *Tertia.* Nam licèt ille modus productionis altior ſit, & in hoc ſenſu dici poſsit ſupernaturalior, nihilominus eſt magis accommodatus primæ productioni ſubſtantialium rerum à potentiſsimo auctore ſuo.

14. *Conſectariũ ad ſententiã proximè probatam nõ concurriſſe Angelos ad formationẽ prædictam.* Quòd ſi hæc opinio vera eſt, certius etiam erit, Angelos non ſolum non fuiſſe cooperatos ad productionem corporis humani, vt humanum eſt, (quod eſt certiſsimum, vt dixi) verùm etiam neq; ad illud corpus formandum, vel organizandum. Imò neque ad aliquam terram congregandam miniſterium aliquod exhibuiſſe, quia ex illo limo terræ prout immediatè antea in limo iacebat, ſubitò creauit Deus hominem iuxta prædictam ſententiam. Si autem aliqua ſucceſsio admittatur in figuratione humani corporis quoad materię quãtæ denſationem, & figurationem ſic quidem faciliùs admitti poteſt aliquod Angelorum miniſterium; non verò tale; quod pertingeret ad perfectionem corporis humani, non tantum vt humanum eſt, verùm etiam, vt animale prius tempore formatum, in aliquo eſſe minus perfecto, id eſt, habens carnem, & oſſa, &c. nondum tamen apta & proximè diſpoſita ad animam rationalem, ſed ad aliquam minus perfectam, & quaſi in via ad illius introductionem. Nam hoc etiam non poteſt tribui Angelis, tum quia non eſt veriſimile, hunc ordinem productionis in prima hominis creatione ſeruatum eſſe. Tum etiam quia etiam Angeli neque per ſe virtutem habent ad efficiendũ corpus illud animale in ſtatu illo imperfecto, neque etiam applicando actiua paſsiuis illud efficere poterant, quia etiam corpus hominis ſub illo ſtatu non ſit naturaliter, niſi per virtutem formatiuam ſeminis, quæ per ſolam applicationem extrinſecorum agentium ſuppleri non poteſt, ſed tantùm virtute diuina, ſicut de animalibus perfectis in ſuperioribus diximus.

15. *Quem ad ſummum concurſum habere potuerunt.* Quapropter ad ſummum potuerunt Angeli iuxta illam ſententiam congregare limum, & ex eo quaſi ſtatuam ſimilem humano corpori per localem motum compingere, & configurare, & in eo ſtatu conſtituere, in quo ſine interuentu alicuius nouæ mutationis localis, vel condenſationis, aut rarefactionis, quæ illam requirat, per ſubitam alterationem fuerit in inſtanti corpus illud à ſolo Deo factum humanum, & per inſpirationem animæ viuificatum. Qui modus facilior quidem eſt, licèt non neceſſarius, nec fortaſſe conueniens, vt dixi. Et ſimiliter illo poſito fuit quidem poſsibile illud angelicum miniſterium, tamen hoc etiam incertum eſt. Vnde D. Thomas ſuprà de poſsibili tantùm loquutus eſt, non de facto: imò Auguſtinus lib. 9. de Gen. ad liter. cap. 15. dixit, neminem poſſe

poſſe affirmare, quale fuerit, & conſequenter neq; an fuerit, quia nulla auctoritate, vel ſufficienti coniectura id poteſt affirmari. Vnde fortaſſe etiam iuxta hanc ſententiam probabiliùs creditur, Angelos nullum prorſus miniſterium in hac productione, ſeu formatione corporis humani habuiſſe. *Sed de facto nullum videntur habuiſſe.* Quia licèt corpus illud præuia aliqua mutatione ſucceſsiua formatum fuerit: illa tamen cum tanta celeritate, & potentia creatoris facta eſt, vt nullum locum Angelorum miniſterio conceſſerit, quia vel eorum naturalem virtutem ſuperabat, vel certè ſuperuacaneum erat.

16 *Dubium alterum bipartitum.* Tandem inquiri hîc poteſt de illo corpore, an fuerit creatum cum omni perfectione neceſſaria, ac debita animæ rationali, ſeu corpori conſentaneo tali animæ, vel (vt ita dicam) illa digno. Hoc autem dubium tractari poteſt, vel de perfectione quaſi ſpecifica, ſeu eſſentiali talis corporis, vel de indiuiduali, integrali, ſeu conſummata etiã quoad ſtatum, ſeu ætatem. *Reſponſio ad priorem partem.* In priori ſenſu non eſt quęſtioni locus: neceſſarium enim fuit corpus illud habere huiuſmodi ſpecificam perfectionem, nõ ſolùm quia propriè loquendo hanc perfectionẽ ſpecificam, & eſſentialem ab anima formaliter recipit, ſed etiam quia neceſſariò habere debuit illas diſpoſitiones, & in eo gradu, quem anima ipſa rationalis ad informandum corpus ex vi ſuæ eſſentiæ, & ſpeciei requirit. Nam corpus ſic proximè diſpoſitum poteſt ſuo modo dici ſpecificum, & connaturale homini ratione ſuæ ſpeciei: & ideo non eſt dubium, quin corpus Adæ hanc perfectionem habuerit ad tale indiuiduum determinatum. Statim verò ſuccedit quæſtio, cùm anima rationalis ſit perfectiſsima omnium formarum, cur corpus etiam humanum nõ fuerit factum cæteris omnibus excellentius, vel in materia vt cæleſti, vel meliori, vel ſaltem in omnibus proprietatibus corporalibus, magnitudine, viribus, perſpicacia ſenſuum, & ſimilibus. ſed hæc quæſtio ad nos nõ ſpectat in præſenti, eſt enim philoſophica, & in libris de anima tractari ſolet, ideoq; vno verbo dicimus, animæ datum eſſe corpus, quod eſſet ad cognoſcendum aptiſsimum, & ad hoc neceſſarium fuiſſe, vt ex tali materia conditum, & tali temperamento eſſet affectum: ideoq; in hac perfectione eminere debuiſſe, etiamſi in alijs proprietatibus, quæ cum hac coniungi non poterant, careret. Vt latiùs D.Th. proſequitur dicta q.91.a.3.& 4. & Gregor. Nyſſ. de hominis opific. c.30. & Lactant. lib. de opific. Dei, à cap. 2. & Ambroſ. lib. 6. Exaem. c.9. Baſil. hom. 10. & 11. Exaem. & videri etiam poteſt Galen. libro 8. de vſu partium. *Poſterioris partis reſponſio remittitur.* De altero verò ſenſu quæſtionis, ſcil. de indiuidui perfectione in 3. cap. commodiùs dicemus.

CAPVT II.

Vtrùm corpus Euæ ex coſta Adæ fuerit productum, & quomodo.

1. PRiuſquam de alijs circumſtantijs huius creationis dicamus, de formatione corporis primę mulieris dicere oportet, quia cætera vtriq;, viro, & fœminæ, communia ſunt. Creationem igitur Euæ in 2. cap. Geneſ. ita Moyſes deſcribit: ***Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam, cumq; obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierẽ,*** & cæt. Per quæ verba videtur prior pars quæſtionis definita. *Caietani opinatio in 1. part. huius c.* Nihilominus tamen Caietan. ſuper Gen. auſus eſt negare corpus Euę fuiſſe reuera formatum ex coſta Adæ, ideoq; verba Scripturæ metaphoricè interpretatur. Alioſq; in ea ſentẽtia fuiſſe refert Molin. tractat. de opere ſex dier. diſp. 24. neminem tamen in particulari nominat, neq; ego illum reperi, nec Caſtro, aut Prateolus illum referunt: imò Pereira lib. 4. in Gen. diſp. de format. Eue, vnum Caietan. (ait) hanc litem mouiſſe. Motus eſt autem Caiet. ob difficultates, quę ex tali modo productionis oriuntur. 1. *Arg. Cai.* Prima eſt, quia aliàs vel corpus Adæ fuiſſet monſtroſum ante formationem Euæ, vel poſt illam mancum permanſiſſet. Cõſequens autem eſt abſurdum: ergo nullatenus in prima rerum productione admittẽdum eſt. Sequela patet, quia vel Adam creatus fuit cum aliqua coſta ſupra numerum corpori humano connaturalem, & ita habuit corpus monſtroſum, vel tantùm habuit coſtas debitas corpori humano, & ſic ablata vna, corpus mancum relictum eſt.

Secunda, quia in coſta Adæ non erat ſufficiens materia ad integrum Euæ corpus formandum: ergo ſi aliunde alia materia neceſſaria ſumpta eſt, potius ex re alia formata fuit Eua, quàm ex coſta Adæ, quia in maiori quantitate aliunde ſumpta fuit. Et conſequenter ſuperfluum fuiſſet, coſtam ab Adamo auferre ſolùm ad illius materiæ complementum, cùm faciliùs multo potuerit tota aliunde ſumi. 2. *Secundum.* Tertia ratio ſit, quæ in ſuperioribus ſæpè tacta eſt, quia in prima rerum productione non ſunt multiplicanda miracula ſine neceſsitate. 3. Non potuit autem mulier illo modo formari, niſi valdè miraculosè: ergo credendum non eſt, ita factum eſſe, vt litera Gen. in cortice ſonare videtur. Quartò ſupponit Caiet. Adamum, & Euam prius fuiſſe ſimul creatos, ęquè primò (vt ſic dicam) propter illa verba Gen. 1. *Maſculum, & fœminam creauit Deus.* 4. Vnde infert narrationem de formatione Euæ ex coſta nõ poſſe ad literam intelligi, quia non potuit Eua bis produci: ergo ſolùm fuit quædam parabola per quam & defectus mulieris comparatione viri, & diminutio roboris ex animo viri ob vxorem ſignificata ſunt, cum alijs, quæ latè proſequitur. Quintò exemplis id confirmat, & in primis ait, etiam ſoporem Adæ metaphoricè intelligendum eſſe, & per illum ſignificari defectum virtutis in viro, quãdo fœminam generat. 5. *ab exẽplis.* 1. *Exemplũ.* Deinde ponderat, quod ibi præmittitur de animalib. quæ Deus adduxit coram Adam, ad inquirendum, an in eis inueniret adiutorium ſimile ſibi, quod planè ridiculum eſſet, ſi ad literam intelligeretur. 2. Aliud eſt de verbis illis, *& adduxit eam ad Adam.* 3. Nam ſi Eua fuiſſet ex coſta Adæ formata, creata eſſet illi coniunctiſsima: ergo non potuiſſet ad illum adduci: ergo non poſſunt verba illa vt ſonant ad literam intelligi. Addit etiam aliud, *hoc nunc os ex oſſibus meis,* 4. quod per metaphoram exponit de omni muliere, & quòd dicatur os de oſsibus viri, quia nimirùm de robore viri in muliere ſaluatur, & caro de carne, quia in fœmina affectus carnis non minuitur. Deniq; inducit ex cap. 3. maledictionem ſerpentis, quam etiam figuratè intelligendum eſſe putat. 5.

Nihilominus ſententia catholica eſt, verba illa Scripturæ eſſe ad literam intelligenda. 3. *Catholica aſſertio contra Caiet. Probatur 1. ex Script.* Ac proinde verè, ac realiter tuliſſe Deum vnam coſtam Adæ, & ex illa corpus Euæ formaſſe. Probatur primò ex ipſa narratione Geneſis. Tum ex illa ratione generali, quòd narratio illa eſt hiſtorica, & quòd hiſtoria non eſt ad metaphoras traducenda, niſi vbi fuerit manifeſta, vel in alijs locis Scripturæ ita declarata, vel per Eccleſiam expoſita: nihil autem horum in præſenti inuenitur. Tum etiam, quia ex ipſo contextu ſermonem eſſe proprium conſtare poteſt. Nam in fine capitis primi. Moyſes breui compendio narrauit, Deum creaſſe hominem maſculum, & fœminam. Statim verò cap. 2. vtriuſq; corporis productionẽ diſtinctè, & ſingulatim declarare volẽs, priùs de viro dicit, *Formauit Deus hominem de limo terræ,* poſtea verò productionem Euę deſcribit, dicens, *Ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierẽ.* Ergo ſicut ꝓpriè loquutus

quutus eſt, narrando creationem Adæ, ita etiam narrando creationem Euæ. Et comprobatur hic ſenſus ex alijs Scripturæ locis, dicitur enim Tobię 8. *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam*, & clarius Eccl. 17. *Deus creauit de terra hominē*, vbi de ſolo Adam euidenter loquitur, nam ſubdit inferius: Creauit ex ipſo *adiutorium ſimile ſibi*, vbi ponderanda eſt particula *ex ipſo*: nihil enim clarius dici poterat. Nam ſicut prius dixerat hominem de terra eſſe creatum, ita dicit poſtea fœminam ex viro, in hoc diſtinctionem conſtituens inter vtriuſque productionem. Vnde dixit Paulus 1. ad Cor. 11. *Non vir ex muliere, ſed mulier ex viro.* Et Actor. 17. dixit idem Paul. *Fecitque ex vno omne genus hominum, inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ.* Vnde non minus errat Caietan. dicens, ſimul creaſſe Deum Adam, & Euam, aliàs non feciſſet Deus ex vno omne genus humanum, ſed ex duobus contra verba Pauli. Imò etiam contra expreſſam ſententiam Sapientiæ cap. 10. vbi de Adam dicitur, *Primus formatus eſt à Deo Pater orbis terrarum, cum ſolus eſſet factus.* Quomodo enim áliquando ſolus fuit, ſi ſemper ſociam habuit? Denique Paulus 1. Tim. 2. expreſſe dixit, *Adam primus formatus eſt, deinde Eua.*

4. *Probatur 2. ex patribus, & communi ſenſu Eccleſiæ.*

Secundò Patres omnes, & vniuerſa Eccleſia vſque ad Caiet. ita Scripturam intellexerunt, & tanquam rem certam, & catholicam crediderunt, Euam ex coſta Adę fuiſſe formatam. Quod adeo verum credidit Hieronym. ſuper Epiſt. ad Philem. vt dixerit, *non poſſe aliquem in Deum credere, niſi credat vera eſſe, quæ ſcripta ſunt*: quæ ſic numerat, *Adam à Deo plaſmatum, Euam ex coſta illius, & latere fabricatam, Enoch translatum*, &c. ſentiens tam eſſe de fide illud ſecundum in proprietate intellectum, ſicut primum, & tertium. Et epiſt. 61. ad Pammach. de erroribus Ioan. Hieroſolymitani dicit, *Euam in typo Eccleſiæ fuiſſe de coſta viri ædificatam.* conſentit Chryſ. homil. 15. in Geneſ. & Auguſtin. de Ciuit. cap. 21. & 23. Gregor. homil. 6. in Ezechiel. Conſentiunt denique omnes Patres ſuper locum Gen. & ad Eph. 5. Ac denique Concil. Vien. in Clement. 1. de Summa Trinit. ait Eccleſiam formatam eſſe de latere Chriſti, typumque eius fuiſſe formationem Euæ ex coſta Adæ, conſentit denique Innocent. III. in cap. gaudemus, de diuort. dicens: *Ab initio vna coſta in vnam fœminam eſt conuerſa.* Propter quæ Alfonſus de Caſtro in verb. Adam, non dubitauit, ſententiam Caietani inter hæreſes ponere, quem ſequutus eſt Prateolus, qui declarant, ſe doctrinam, non perſonam damnare, quia ſine dubio credendum eſt, abſque pertinacia erraſſe.

5. *Probatur 3. ratione.*

Tertiò pro materiæ qualitate poſſumus ratione argumentari, quia Moyſes per illa verba narrat aliquam actionem Dei circa primam mulierem, ſeu eius productionem: ſed nulla poteſt deſignari actio Dei, quæ per illa verba metaphoricè intellecta deſcribatur: ergo neceſſario intelligenda ſunt de actione, quæ in omni proprietate per illa verba ſignificatur. Minorem ſufficienter probamus ex ipſo diſcurſu Caietani, dicit enim per ablationem coſtæ ſignificatam eſſe diminutionem roboris ex animo viri ob vxorem, & per coſtam ſignificatam eſſe ſocialem vitam inter virum, & vxorem, & per coſtam quatenus vna tantum nominatur ſignificari debilitatem fœminæ, & in eo, quod dicitur, repleuiſſe Deum carnem pro ea, ſignificatum eſſe, quod diminutio roboris in viro ob vxorem prolis fructu compenſatur. Sed in his omnibus licet Caietanus ſuo arbitrio verba metaphoricè interpretetur, nunquam declarat aliquam actionem Dei, quę per verba illa metaphoricè narretur, vt facile conſideranti patebit. Verba autem Scripturæ, quę actionem Dei narrant, etiamſi vel in re facta, vel in modo actionis aliquam metaphoram habere dicantur, neceſſario actionem aliquam ſignificare debēt, vt vera in aliquo ſenſu ſint. Illa autem verba, *tulit, repleuit, ædificauit*, actionem, imò actiones ſignificant: ergo etiamſi metaphora in verbis permitteretur, ad veritatem ſemper eſt neceſſarium, ſaltem metaphoricè aliquam Dei actionem ſignificari. Nulla autem à Caietan. explicatur, nec facile excogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

6. *Accommodationes Caietani abſque fundamento: non ſic quæ Patres myſteria conſiderant.*

Vnde illæ accommodationes Caietani eſſent quidem tolerabiles, ſi ſalua proprietate verborum in ipſo opere tanquam myſtico, & ſignificatiuo conſiderarentur. Non tamen ſunt prætermittenda altiora myſteria, quæ in illo modo productionis mulieris à ſanctis Patribus conſiderantur, vt quod voluerit Deus fœminam ex viro creare, vt ſocietatis vnitatem, ac vinculum concordiæ vehementius eis commendaret, vt dixit Auguſt. 12. de Ciuit. cap. 21. Item ad ſignificandam debitam ſubordinationem ad vnum caput, item ad repræſentandum maximum matrimonij vinculum non ſolum in matrimonio carnali Matt. 19. ſed etiam in ſpirituali inter Chriſtum, & Eccleſiam, vt ſentit Paul. ad Epheſ. 5. & plures Patres, quos citaui 3. part. q. 1. art. 3. in Comment. circa ſolut. ad 5. quæ omnia eludit Caietanus ſua metaphorica interpretatione. Ipſi verò Patres, dum hæc myſteria non in metaphora verborum, ſed in ipſius diuini operis ſignificatione conſiderant, veritatem catholicam magis explicant, & confirmant.

7. *Satisfit argumentis Caiet. atque etiam poſteriori parti huius cap. Ad 1. in n. 1. quid multo ante reſponderit D. Th.*

Supereſt, vt argumentis Caietani ſatisfaciam, quibus reſpondendo, alteram quęſtionis partem expediemus, quomodo ſcilicet, opus hoc à Deo factum fuerit. Primum ergo, & ferè totum fundamentum Caietani fuit dilemma illud, quod Adamus vel fuiſſet monſtroſus ante formationem Euæ, vel poſtea mancus. Quod argumentum iam propoſuerat Diuus Thomas 1. p. q. 92. art. 3. ſecundo loco, & in ſolutione videtur illam partem eligere, ſcilicet quod Adam fuerit creatus habens illam coſtam, vltra eas, quæ ipſi erant connaturales, eamque occupaſſe illum locum corporis, quem poſtea Deus carne repleuit, ſicut in alijs corporibus humanis naturaliter inuenitur. Negat autem hoc fuiſſe monſtroſum: quia coſta illa erat de perfectione Adæ, non prout erat indiuiduum quoddam, ſed vt erat principium ſpeciei humanę. Sicut ſemen (inquit D. Thomas) ſi conſideretur reſpectu indiuidui, ſuperfluum videbitur, reſpectu vero conſeruationis ſpeciei neceſſarium eſt. Et hanc opinionem frequentius Theologi approbant, & eam late defendit Abulenſis Geneſ. 13. quæſtione 393. & ibi Hugo de S. Vict. & Lyra.

8. *Inſtantia contra reſponſionem D. Thom.*

Sed inſtari poteſt, quia non eſt ſimile in exemplo allato. Nam ſemen naturale eſt homini, non tanquam pars eius, ſed tanquam ſuperfluum alimenti, quod ex nutritione naturaliter ſequitur, ſicut etiam multæ aliæ ſuperfluitates ex nutritione ſequuntur: ad perfectionem autem naturæ, & ſapientiam auctoris eius pertinuit illam partem ſuperfluam ex alimento relictam ad bonum ſpeciei ordinare, ita eam elaborando, & diſponendo, vt aptum eſſet generationis inſtrumentum. At vero coſta vltra numerum ordinarium non eſt naturalis homini, neque Adæ fuit: ergo quandiu Adam illam habuit, non potuit non eſſe monſtroſus, ſicut eſſet ſi ſex digitos in manu habuiſſet.

Soluitur varijs modis

Reſpondetur, illam coſtam non fuiſſe naturalem tanquam requiſitam ad naturale complementum corporis humani, vel per naturalem eius actionem producibilem. Nihilominus tamen dici poſſe aliquo modo naturalem ex inſtitutione auctoris naturæ. Nam in prima emanatione à ſuo auctore, vel in modo eius natura non poſtulat ab intrinſeco determinatum modum, ſed in hoc auctori naturæ ſubordinatur, & ita ille modus productio-

nis

nis dici poteſt naturalis, quem ipſe auctor tanquam magis conſentaneum tali naturæ determinauit. Quia ergo Deus decreuerat vnum tantum hominem ex terra facere, vt ex illo reliqui homines originem ducerent, ideo illum produxit cum integritate corporis ad illum finem accommodata: & ideo talis integritas dici poteſt naturalis primo homini, vt primus fuit, etiamſi aliquid haberet, quod ipſi vt homini tantum neceſſarium non fuiſſet. Et ob eam rem non poterit dici talis homo fuiſſe monſtroſus propter illam coſtam, quia quomodocunque aliquid naturale ſit, monſtroſum non efficit. Maximè quod id propriè appellatur monſtroſum, quod caſu, & per accidens euenit præter intentionem naturæ: illa autem coſta per ſe, & ex intentione auctoris naturæ, & ad eiuſdem naturæ bonum addita eſt. Accedit, quod illa coſta etiamſi eſſet vltra naturalem numerum, nullam deformitatem in illo corpore cauſabat, eo quod eſſet occulta: nec mutabat corporis figuram, neq; eius magnitudinem augebat, nec actiones aliquo modo impediebat, & à vicinis partibus carnis ſolum in denſitate, ac duritie, & ſimilibus qualitatibus differebat, ideoq; vel nullam vel paruam imperfectionem illi corpori afferebat. Ac denique ſi qua fuit illa imperfectio, non fuit (vt ita dicam) permanenter, ſed quaſi in via per breuiſsimum tempus. Et ideo nullum fuit inconueniens primum hominem in via generationis (vt ſic dicam) ita fuiſſe creatum.

9. *Reſponſio aliorum ad prædictum argumētum Caietan.*

Nihilominus alij alteram partem præferendã putant, nimirum, coſtam illam, ex qua formata fuit Eua, fuiſſe vnam ex numero earum, quæ corpori humano neceſſaria ſunt. Ita tenet Catherin. Geneſ. 2. referens antiquiorem huius ſententiæ auctorem, quem non nominat, & in eandem propendit Pereira, quia & videtur facilior, & aptior ad finem propter quem Deus mulierem ex coſta viri formauit, ſcilicet, ad ſignificandam coniunctionem aptiſsimam inter virum, & vxorem, nam hoc melius ſignificatur, ſi formatio illa ex coſta maxime propria, & neceſſaria, quam ſi ex ſuperflua, & quaſi aduentitia, & ſolum ad tempus data, facta fuit. Ad euitandum autem inconueniens, quod Caietan. infert, dicunt iſti auctores, Deum non ſolam carnem, ſed etiam coſtam aliam Adamo reſtituiſſe. Nam licet Scriptura dicat, *Et repleuit carnem pro ea*, non excludit coſtam. Vnde intelligi poteſt, ſuppleuiſſe coſtam carne circundatam. Sicut etiam dicit Scriptura tuliſſe Deum vnam de coſtis Adæ. Per quod non excludit carnem, nam quod illam etiam abſtulerit, ſignificauit Adam, cum dixit, *hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Atque ita facile concluditur, nulla ex parte manſiſſe Adam mancum, ſeu diminutum per reliquum vitæ tempus poſt formationem Euæ. Atq; hæc ſententia probabilis quidem eſt, & plauſibilis.

Inſtantia contra proximam reſponſionem diluitur.

Obijci vero poteſt, quia iuxta vulgatam editionẽ, durum eſt dicere, repleuiſſe Deum coſtam pro coſta, & carnem pro carne, cum Scriptura dicat, repleuiſſe carnem pro coſta. Reſpondent aliqui, etiamſi illa coſta ab Adamo ablata fuerit ex duodenario numero coſtarum quem natura hominis in vnoquoque latere poſtulat, & ſola caro pro illa reſtituta fuerit, nihilominus Adam non manſiſſe mancum, quia caro, qua repletus fuit locus coſtæ, accepit à Deo robur, & firmitatem coſtæ, quod perinde eſt, ac ſi alteram coſtam loco prioris accepe-

Non placet diluſio.

ret. Sed hoc non placet, quia ſi illud robur erat per ſolum extrinſecum adiutorium Dei, fuiſſet perpetuum miraculum, quod ponendum non eſt: præſertim quia per illud non tollitur, quin pars illa de ſe eſſet debilis, & homo ille ex aliqua parte mancus. Si autẽ robur illud eſſet ex intrinſeca diſpoſitionẽ, & qualitatibus illius partis, perinde eſt, ac ſi dicatur carnem illam reſtitutam, fuiſſe coſtam: nam vix intelligi poteſt idem robur intrinſecum, & naturale in illa parte niſi habeat ſiccitatem, & duritiam coſtæ, vel ſaltem melius, & facilius illud robur reſarciretur, reſtituta coſta, & omnis alius modus eſſet diminutus, & præternaturális. Melius ergo reſpondebitur quod ſicut nomine coſtæ, cum dicitur ablata, caro aliqua ſubintelligitur, vt infra videbimus, ita è contrario ſub nomine carnis intelligi etiam coſtam cui adhærebat. Eſt ergo vtraque opinio probabilis. Ego tamen priori vt communiori adhæreo. De illis autem verbis Adæ, *Hoc nunc os, &c.* plura inferius dicam.

Aptior dilutio.

Iudicium authoris de vtraque reſponſione principali ad argument. Caiet.

Secunda ratio Caietani poſtulat, quomodo ex parua coſtæ materia integrum mulieris corpus ædificari potuerit. Primus modus hoc explicandi fuit Hugonis de Sanct. Vict. libr. 1. de Sacram. part. 6. cap. 26. *De ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata corpus Euæ factum eſſe.* Quod declarat, quia ita Chriſtus quinque panes multiplicauit, vt ex illis quinque millia hominum ſatiare potuerit. Hãc ſententiam ſequitur Magiſter in 2. diſtinct. 18. cap. 4. & confirmat argumento à nobis facto, quia alias potius dicenda eſſet Eua formata ex alia materia, quam ex coſta, quia illa fuiſſet in maiori quantitate. Et videtur ſequi Durand. ibi quæſt. 1. nam licet in diſcurſu quæſtionis ſolum loquatur de poſsibili, tamen per hoc reſpondet quæſtioni, quam de facto propoſuerat. Definit ergo Euam fuiſſe formatam ex ſola illa materia, & fundatur ſolum in hoc, quod potuit Deus id facere, & Scriptura indicat feciſſe, cum aliam materiam non indicet, Gabriel item ibi art. 3. problematice vtranque ſententiam defendit. Ægid. etiam ibidem q. 1. artic. 3. late demonſtrare contendit id non fuiſſe impoſsibile: quid autem factum ſit, non ſatis declarat. Argentinas vero ibidem articulo quarto, vtrumque diſtincte in duabus concluſionibus affirmauit. Item Henric. quodlib. 7. quæſt. 9. affirmat de poſsibili, & de facto tacet. Denique Alenſ. 2. p. q. 58. membr. 4. §. 1. in fin. abſolute dicit, in coſta fuiſſe poſsibilitatem, vt ex illa parte reliqua formarentur.

10. *... dubij.*

1. Explicatio dubij.

At vero D. Thomas 1. part. quæſt. 92. artic. 3. ad 1. non ſolum negat id factum eſſe, ſed etiam affirmat fuiſſe omnino impoſsibile, & ſequitur Gregor. dicta quæ. 18. q. vnic. & hæc ſententia recte intellecta mihi magis probatur. Pendet autem fundamentum eius ex phyſica quæſtione, ſcilicet, an portio materiæ ſub parua quantitate exiſtens poſſit ſub maiori quantitate conſtitui ſine rarefactione, & abſque exiſtentia materiæ in pluribus locis, & ſubdiſtinctis quantitatibus ſecundum eaſdem partes. In qua quæſtione ego cenſeo id eſſe impoſſibile: & quoad hoc ſequor ſententiam D. Thomę, & Gregorij, quam in Philoſophia docui, & latius confirmaui. Et quoad hanc partem Gabr. non cõtradicit, ſi attente legatur. Addit tamen, poſſe Deum eandem partem materię in ſeipſa multiplicare, vtique replicando illam in diuerſis ſitibus, & ſub diuerſis partibus quantitatis, & hoc modo ait, totam materiam coſtę fuiſſe in brachio, & in pede, & in cæteris partibus ei æqualibus. Et ſine hac multiplicatione fatetur, non potuiſſe maius corpus ex illa coſta fieri, ſine magna rarefactione. Et hunc modum ego etiam arbitror eſſe poſsibilem, quia reuera non implicat contradictionem, vt ex Philoſophia etiam ſuppono.

11. *Verior dubij explicat.*

Dictæ explicationis fundam. vnde petendum.

Vide etiam Conimbr. l. 1. de gener. c. q. 5. 18

Materiæ eiuſdem multiplicatio ſitualis non implicat.

Dico tamen de facto nullo modo eſſe aſſerendum, corpus Euæ hoc miraculoſo modo, & maximè ſupernaturali fuiſſe formatum, id eſt, ita vt tota materia illius coſtæ fuerit repetita, & ſimul poſita in ſingulis membris, vel partibus Adæ ſub- diſtinctis

12. *Non tamen ita formatũ eſſe corpus Euæ ex par-*

diſtinctis partibus quantitatis. Quia aliàs non ſolum in fieri, ſed etiam in facto eſſe, & in conſeruatione Euæ corpus miraculoſum fuiſſet, & ſupra naturam ita ſubſiſteret, & conſeruaretur, quod nullatenus dici poteſt, quia nullum rationis, vel auctoritatis fundamentū habet, & quia eſt à prima inſtitutione naturæ valde alienum. Item quia eadem ratione poſſet quis fingere etiam corpus Adæ fuiſſe ex parua terræ particula formatum, & totam illam materiam fuiſſe in toto corpore Adę, & totam etiam ſimul fuiſſe in ſingulis membris, & partibus illi æqualibus: nam eodem modo de vtroque corpore Scriptura loquitur. Secluſo autem illo miraculo rectè concluditur, non potuiſſe totum corpus Euæ ex ſola materia illius coſtæ fieri. Quia non totum Euæ fuit rarius, quam illa coſta, quin potius in corpore Euæ erant multæ coſtæ, æquè denſæ, & alia oſſa denſiora, & maioris quantitatis, ac ſubinde plus de materia habentia. Et ideo concludendum eſt, Deum aliunde ſuppleuiſſe reliquam materiam neceſſariam ad corpus Euæ ita formandum, vt poſtea naturaliter, & perfecto modo ſubſiſteret. Et Diuus Thomas quidem probabilius credit, Deum de nouo creaſſe materiam, quam adiunxit. Mihi tamen veriſimilius eſt, ex proximo aere, vel terra illam ſumpſiſſe, quia poſt primam materiæ creationem non oportet nouam materiam Deum creare, quia creatio materiæ ad opus primæ creationis mundi pertinet. Et ideo omnes alias res ſiue inanimes, ſiue viuentes, & primum etiam hominem ſine noua creatione materiæ Deus produxit. Et ſimiliter quando quinque panes multiplicauit, non materiam nouam creauit, ſed ex circunſtante corpore illam mirabiliter, & inuiſibiliter aſſumpſit. Nam, vt dicit Auguſtinus tractatu 24. in Ioannem. *Vnde multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes.* Multiplicat autem ſegetes ex vicina terra: nulla ergo cauſa, vel ratio eſt, cur ſolam formationem Euæ ab hac generali regula excipiamus.

[margin: ...na coſtæ materia probatur.]

[margin: Sed aliunde ſuppleta à Deo eſt reliqua materia Vel creando illam, vt putat D. Thō. Vel certe probabilius ſumendo ex vicino elemento.]

13\. Ad argumentum autem in contrarium reſpondemus, hoc non obſtare, quominus verè, & proprie dicatur Eua ex coſta Adæ formata, quia illa coſta fuit tanquam fundamentalis materia, ex qua Deus formationem illam inchoauit, ſicut ſegetes ex grano ſeminato fiunt, vel ſicut Chriſtus ex quinque panibus quinque millia hominum pauit, nam illi panes quaſi ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo, qui terram fecit, multiplicata, vt Auguſtinus ſupra dixit. Et quamuis facillimè potuiſſet Deus ſine illa coſta totam materiam ad illud corpus neceſſariam aliūde ſumere. Nihilominus propter plures prouidentiæ diuinæ rationes partim morales, partim allegoricas, non ſuperfluo, ſed prudentiſsimo conſilio voluit Deus corpus Euæ illo modo formare. Rationes autem tradit optimè Diuus Thomas dicta quæſtione 92. articulo ſecundo, & locupletat Pererius dicta diſputatione quęſtione prima, ſecunda, & quarta, & videri poteſt Aug. l. 12. de Ciuitat. cap. 21. & 26.

[margin: Reſpondetur iam ad 1. argum. in num. 1.]

14\. Et hinc ſatisfactum etiam eſt tertio argumento, quod ille modus productionis eſſet nimis prodigioſus. Reſpondetur enim, quod ſicut in operibus illorum dierum non ſunt aſſerenda miracula, quæ non narrantur, ita ſi aliquod narratur, omnino credendum eſt: hoc autem, de quo agimus, ſatis expreſsè nobis traditur vt oſtenſum eſt. Addo vero, in hoc opere nihil eſſe peculiaris prodigij, aut miraculi, niſi quod Deus tulerit coſtam de Adamo dormiente ſine dolore, vel ſenſu, & ſine excitatione eius ab ſomno, & quod ſubito carnem pro ea repleuerit. Nam poſt ſeparatam coſtam formare corpus Euæ ex illa, non fuit maius miraculum, quam corpus Adæ ex limo terræ fingere. Quod quidem licet fuerit opus omnipotentiæ Dei, non poteſt propriè dici miraculum, quia in prima illa productione neceſſarius erat extraordinarius, & ſuperior modus productionis, qui non niſi arbitrio & conſilio auctoris naturæ denominari poterat. Et eadem ratione potuit optimè Deus (vt diximus) propter alias rationes prouidentiæ ſuæ illum ſingularem modum eligere aſſumendi materiam, ex qua primam mulierem ædificaret.

[margin: Ad 3. arg. in num. 2.]

[margin: Vberior ſolutio.]

15\. In quarto argumento falſum eſt fundamentum, quod ſupponit Caietanus, ſcilicet, Adam, & Euam ſimul fuiſſe creatos. Nam oppoſitum apertè declarāt ſacræ literæ, dum dicunt, Adam primò fuiſſe creatum, & aliquando fuiſſe ſolum, & ex illo vno cæteros omnes aliquo modo duxiſſe originem, vt iam allegauimus. Imò ex cap. 2. Geneſ. hoc conuincitur, quatenus ibi dicitur: *Adæ vero non inueniebatur adiutor ſimilis ſibi*, ideo enim non inueniebatur, quia non erat: prius ergo Adam ſolus productus eſt, & ideo dixit etiam ibidem Deus, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum.* Vnde non obſtat, quod in cap. 1. dicatur, *Maſculum & fœminam creauit eos*, quia non dicitur, *ſimul creauit eos.* Neque oportet, vt quæ ſimul, ſeu vno verbo narrantur, ſimul etiam facta ſint: nam conſuetum eſt in Scriptura prius ſummatim, & per compendium aliqua dicere, non explicando modum, aut tempus, quo facta ſunt, & poſtea diſtinctius, & ſecundum ordinem, quo facta ſunt, illa explicare, quod in hac primorum hominum creatione ſeruatum eſt. Et ita ceſſat illatio, quam Caietanus facit, quia non oportuit Euam bis produci, cum non fuerit prius creata, quam ex coſta Adæ formata. Vnde quod vno verbo dicitur c. 1. Geneſ. & quod latius c. 2. explicatur, non ſunt duo diſtincta, ſed vnum & idem aliter relatum. Neque poteſt interpretatio metaphorica ad concilianda illa duo loca deſeruire, quia, vt dixi, præter abuſum verborum in ſignificatione non propria, & mere voluntaria, per totam illam metaphoram non explicatur actio aliqua, quam Deus circa corpus Euæ exercuerit, quod ob veritatem aliquam verborum omnino neceſſarium erat.

[margin: Ad 4. in eodem n.]

16\. In argumento quinto falſum eſt primum exemplum, ſcilicet, ſoporem Adæ metaphoricè accipiēdum eſſe, propter eaſdem rationes ſupra factas. Et præterea, quia nulla eſt neceſsitas talis metaphoræ. Valde enim friuolum eſt, quod Caiet. ait, *vt metaphorice ſomnus intelligeretur, narrari Adam dormiſſe: & non ſcribi ipſum expergefactum fuiſſe, ſeu euigilaſſe.* Hoc n. indicium nullius momenti eſt. Tum quia non erat neceſſarium vtrunque expreſsè narrari, quia per ſe notum erat poſt ſomnum vigiliam ſequi. Tum etiam quia ſtatim dicitur Deus adduxiſſe Euam ad Adam, quod non potuit facere, niſi vel excitando illum, vel excitatum ſupponendo.

[margin: Ad quinti argumenti exemplum primum in eodem n. 2.]

17\. De illo verò ſomno dubium eſt, qualis fuerit. Nam Chryſoſt. homil. 15. in Geneſ. exiſtimat fuiſſe ſomnum corporalem, quem Deus immiſiſſe dicitur. quia in Adamo tunc recens creato nulla erat naturalis cauſa corporalis ſomni, præſertim profundiſsimi. Talem enim illum fuiſſe Chryſoſtomus affirmat, & rationem huius reddit, ne Adam in ablatione coſtæ dolorem ſentiret. Et in hoc conſentit Epiphanius hæreſ. 48. in principio. Alij vero Patres de ſomno (vt ita dicam) ſpirituali, id eſt, de interna contemplatione, quæ Adam ab omni ſenſuum vſu abſtraxerit, ſoporem illum interpretantur. Ita Aug. l. 2. de Gen. cont. Manic. c. 12. *Nam ſecedere*, inquit, *ab iſtis viſibilib. rebus interiori intelligentia quaſi obdormiſcere eſt.* Idem l. 9. Gen. ad lit. c. 19. tra. 9. in Ioā. poſt mediū, vbi refellit illam rationē Chryſoſt. ꝙ ſomnus ſit immiſſus Adæ ne ſentiret dolorem.

[margin: Qualis fuerit ſopor Adami.]

dolorem. *Nam quis eſt* (inquit) *qui ſic dormiat, vt ei oſſa non euigilanti euellantur? An quia Deus euellebat, propterea non ſentiebat? Poterat ergo & vigilanti ſine dolore euellere, qui poterat dormienti.* Ac ſi diceret, etiamſi Adam dormiret, non poterat naturaliter non excitari, & dolorem ſentire per auulſionem coſtæ: ſupernaturaliter autem, etiam à vigilante poterat Deus coſtam ſine dolore auferre: non erat enim propter illam cauſam corporalis ſomnus neceſſarius: ſopor autem ſpiritualis propter reuelationẽ, & cognitionem diuinorum myſteriorum neceſſarius fuit. Ita etiam exponit illum ſoporem Rupertus lib. 2. in Geneſ. cap. 34. Ambroſ. cum alijs ad Eph. 5. & indicat Hieronym. in quæſt. Hebraic. in Geneſ. c. 2. vbi pro ſopore, legit ecſtaſim, & mentis exceſſum. Tertull. etiam in lib. de Anim. cap. 21. ſoporem illum vocat ſpiritualem vim, qua conſtat prophetia, quam etiam per exceſſum, & exaggerationem amentiam vocat, quod exponit ca. 45. dicens: *Hanc vim e ſtaſin dicimus exceſſum ſenſus, & amentiæ inſtar. ſic & in primordio ſomnus cum ecſtaſi delicatus.*

18. *Proxima ſententia in verbis Adæ duplicem prophetiam continentib. fundatur.*

Quæ Patrum ſententia fundatur in illis verbis Adæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. vſque ad illud, *propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* Quia in illis verbis duplex prophetia continetur. Vna de præterito: nam Adam dormiens non vidit formationem Euæ ex oſsibus ſuis, & tamen illam cognouit, & profeſſus eſt. Aliam de futuro, nimirum Chriſti incarnationem, nam hoc ſacramentum agnoſcit Paulus in illis poſterioribus verbis Adæ ad Epheſ. & Patres frequenter docent, & exponunt, quod alibi retuli. Ergo ſignum eſt, Adam cognouiſſe hæc myſteria, ac ſubinde ſoporem illum ſpiritualem ecſtaſim fuiſſe. At verò Chryſ. ſuprà reuelationem quidem, & prophetiam Adæ agnoſcit. Dicit tamen, non eo tempore, quo auferebatur coſta, ſed poſtea diſcuſſo iam ſomno Adamum vaticinium accepiſſe. Veruntamen probabilius eſt, in ipſomet ſopore eleuatam eſſe mentem Adæ ad illa myſteria percipienda, non tamen negandum eſt etiam corporaliter obdormiſſe, quia vtrumq; videtur affirmare Scriptura, dicens, *Immiſit Dominus ſoporem in Adam*, & ſtatim addens, *cumque obdormiſſet*, & vtrumq; poteſt cum proprietate verificari: nam ſomnus corporalis non impedit diuinam reuelationem, imo quodammodo reddit mẽtem liberiorem ad illam recipiendam, vt dixit D. Th. q. 12. de Verit. a. 3. ad 2. & 2. 2. q. 172. a. 1. ad 1. & 2. Atque ita vtrumq; fuiſſe in Adam, ſcilicet, & corporalem ſomnum, & ſpiritualem contemplationem, expreſsè docent Epiph. & Tert. in locis citatis.

3. p. q. 1. a. 3 in commentario.

Authoris ſententia vtramque præcedentem coniungens.

19. *Ad exemplum 1. in eodem n. 2.*

Aliud exemplum, ſeu ſignum metaphoræ erat, quia Gen. 2. dicitur, adduxiſſe Deum cætera animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, & quod ibi ſubditur, *Adæ vero non inueniebatur ſimilis ſibi.* Ex quibus verbis ſumit Caietanus occaſionem fingendi, Deum adduxiſſe animalia coram Adam, vt inquireret, an inter ea aliquod ſimile Adæ inueniret, quod illi poſſet in adiutorium eſſe. Quam inquiſitionem ad literam intellectam dicit eſſe ridiculam, & propterea fuiſſe à Moyſe inductam, vt per metaphoram eius, cætera, quæ de formatione Euæ dicuntur, metaphoricè intelligere diſceremus. Veruntamen non minus ridiculum eſt, tale ſignum inducere, & huiuſmodi inquiſitionem Deo, aut Moyſi tribuere, quàm fuiſſet illam ad literam credere, aut excogitare. Negatur ergo illis verbis ſignificari, Deum adduxiſſe animalia ad Adam, vt interea aliquod Adæ ſimile quæreret, nihil enim de hac inquiſitione Scriptura narrat: Caietanus autem vt metaphoram inueniret, illam in verbo *inueniendi* quæſiuit, quia verbum *inuenio* in quodam Latino rigore, rem quæſitam offendere, ſignificat. Veruntamen hoc leue fundamentum eſt, tum quia etiam illa ſignificatio verbi *inueniendi* perpetua nõ eſt, aut neceſſaria. Tum etiam quia licet non dicatur inuentum, niſi quod quæſitum eſt, nihilominus rectè dici poteſt non inuentum, quod nec quæſitum fuit. Tum maximè, quia illud *non inueniebatur*, iuxta verum ſenſum nõ ad Deum, ſed ad Adamum infertur. Cum enim Adam, quando animalibus nomina impoſuit, vidiſſet in ſingulis ſpeciebus marem, & fœminam, quaſi ad ſe reuerſus vidit, ſe non habuiſſe tunc ſociam ſibi ſimilem. Hoc ergo modo inuenit Adam, id eſt, cognouit, ſe caruiſſe adiutorio ſimili ſibi. Et addit Ioſeph. 1. antiquit. cap. 2. in admirationem raptum fuiſſe, dicens: *Videns autem* (vtique Deus) *Adamum carentem ſocietate, & conuictu fœminæ* (nondum enim erat) *mirantemque quod reliquæ animantes ita ſe haberent ſopito illi coſta vna exempta mulierem ex ea formauit.*

20. *Ad 3. exemplum.*

In tertio exemplo fingit Caietan. verba illa, *& adduxit eam ad Adam*, non poſſe ad literam intelligi, quia ibi erat Eua præſentiſsima, maximé ſi ex coſta eius formata fuit. Veruntamen nulla ibi eſt occaſio metaphoræ. Nam in primis fieri potuit, vt Deus coſtam Adamo ſubtractam in locum aliquantulum ſeparatum à loco, in quo Adamus iacens dormiebat, adduceret, vt ibi Euam formaret, & fortaſſe iam formatam inſtrueret, vt voluntarie illam ad Adam adduceret. Deinde neceſſarium non eſt, vt verbum, *adduxit*, proprium motum localem ſignificet: fortaſſe enim adducere Euam nihil aliud fuit, quam illam Adamo in vxorem offerre, quam ipſe ſtatim amplexus eſt, dicens, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c.

21. *Ad 4. exemplum.*

Vnde ad quartum exemplum de his eiſdem verbis negamus omnino eſſe metaphoricè intelligenda. Nã in primis non de omni fęmina, ſed Eua ſpecialiter, ac proinde ad litteram, dicta ſunt, & hoc ſignificatum eſt per illam particulam, *hoc nunc*, quaſi diceret, hac vice, vel hoc ſingulariter habet hæc mulier, quod de meis oſsibus ædificata eſt. Item hoc etiam declarat impoſitio nominis, & ratio eius, *& vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt.* Nã hæc ratio vel falſa, vel nullius momenti eſſet, ſi non propriè, & ad literam intelligeretur, & verificaretur. Denique idem probant verba ſequentia: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem*, &c. quæ ad literam de arctiſsimo vinculo matrimonij, & amore inter virum, & vxorem dicta ſunt. Significauit enim Adamus pro illa prima vice, voluiſſe Deum vxorem ex viro formare, vt facto ipſo oſtenderet, quantam vnitatem & coniunctionem inter virum, & vxorem eſſe oportet.

22. *An Deus coſtam Adæ carne veſtitam tulerit: Reſponſio affirm. communis.*

Interrogabit autem fortaſſe aliquis, cum Eua tantum ex coſta Adæ fuerit formata, quomodo addiderit Adam, *& caro de carne mea.* Reſponſio communis, & probabilis eſt, Deum non abſtuliſſe ab Adam nudam coſtam, ſed aliqua parte carnis contectam: & ita ad literam fieri potuiſſe, vt oſſa Euæ ex coſta, & caro ex carne formarentur. Ita ſentiunt ſuper Geneſ. Abulen. Pereir. Oleaſter, Catherin. & Yſtella, & ex Scholaſticis Bonauent. in 2. d. 18. a. 1. q. 1. ad vlt. & Alen. 2. p. q. 85. membr. 2. in fine, & ſequitur Molin. tract. de opere ſex dierũ, diſp. 21. Et idem indicauit D. Thom. 3. p. q. 31. a. 5. ad 2. dicens, Adam quia inſtitutus eſt vt principium quoddam humanæ naturæ habebat in ſuo corpore aliquid carnis, & oſsis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolum in quãtum erat naturæ humanæ principium, & de tali formata eſt mulier abſque viri detrimento. Nihilominus Aug. li. 9. de Gen. ad lit. cap. 13. ſignificat coſtam illam ſine carne fuiſſe detractam, & ex ſola illa fuiſſe Euam formatam, & nihilominus carnem tantum pro coſta fuiſſe reſtitutam. Et ſimiliter tractat. 15. in Ioan. *Potuit* (inquit) *Deus carnem ſubtrahere homini, vnde faceret fœminam.* Et infrà, *Non detraxit carnem vnde faceret mulierem, ſed detraxit os, &* *Contrarium indicat Aug.*

detracto oſſe formata eſt mulier, & in loco oſſis caro ſuppleta eſt. Et ſtatim declarat myſteria, propter quæ ſignificanda ita factum eſt. Quocirca probabiliter dici poteſt, ſolam, & nudam coſtam Deum ab Adamo tuliſſe, & ex illa ſola, oſſa, & carnem Euę formaſſe. Nihilominus potuiſſe Adam dicere, *& caro de carne mea*, ad ſignificandum, integrum corpus Euæ fuiſſe ex ipſo formatum. Nam ibi tam nomine *oſſis*, quam *carnis*, totum corpus Euæ ſignificatum eſt: fit autem illa repetitio, tum (vt dixi) ad indicandã integritatem corporis Euæ: tum maximè ad magis commendandam vtriuſque coniunctionem. Et quia coſta Euæ per diuiſionem carnis eius, & quaſi ex viſceribus eius educta fuerat: ideo etiam dicere potuit, *& caro de carne mea*, etiamſi ex particula carnis non fuiſſet formata. Fateor tamen priori modo magis propriè verba illa explicari. Quamuis autem concedamus, coſtam ſimul cum carne ex Adamo ſumptam eſſe, nihilominus, iuxta opinionem D. Thomæ, dicendum eſt, non eodem modo eſſe reſtitutam, ſed puram carnem, vt verba Scripturæ magis ſignificant. Quia coſta non erat neceſſaria, cum eſſet vltra naturalem numerum: caro autem neceſſaria erat. Tum quia pars illa corporis naturaliter carne eſt repleta. Tum etiam vt vacuitas illa corporis perfectè, & ſine vllo ſigno diuiſionis aut cicatricis conſolidaretur.

Quomodo iuxta hanc Auguſtini opinionem verè dixerit Adam, & caro de carne.

Prior tamẽ reſponſio magis probatur.

23. *Ad 5. exemplum.* Vltimum exemplum Caietani alienum eſt ab hac hiſtoria, quam tractamus, & ideo quicquid de illo ſentiatur, ſcilicet, an verba, quibus fertur De⁹ maledixiſſe ſerpentem poſt peccatum primorum hominum, propriè vel metaphoricè accipiantur, nihil ad præſentem cauſam referet. Nam illa referuntur in cap. 3. hæc in cap. 2. Geneſ. & ibi materia ipſa, & circunſtantiæ litteræ poſſunt ſufficienter indicare metaphoram, quod in præſenti non inuenitur. Itaque illa verba Domini ad ſerpentem iuxta probabiliorem opinionem ad dæmonem ſub figura ſerpentis repræſentati dirigebantur. Et ideo ſub verbis, quæ ſecundum corticem litteræ in ſerpentem, prout re vera eſt quoddam animal abominabile, & horribile, ac infeſtum hominibus, metaphoricè continetur. Literalis ſenſus ſignificans pœnam dæmoni impoſitam, & præſignificãs vindictam de illo ſumendam, eo quod genus humanum in peccatum induxiſſet. De qua re videri poteſt Auguſtin. lib. 2. de Gen. contra Manich. c. 17. & 18. & lib. 11. Geneſ. ad lit. cap. 36. Epiphan. contr. Ophitas, hæreſi 37. & Theodoret. q. 34. in Geneſ. & alij expoſitores ibi.

24. *Dubium vltimum.* Vltimo inquiri hic poterat, an corpus Euæ immediatè fuerit à Deo formatum, vel in eo opere miniſterium aliquod Angeli habuerint, & an ſubito, & in inſtanti aut cum ſucceſsione aliqua formatio illa facta fuerit. Sed hæc eodem fere modo definienda ſunt, quo ſimilia de corpore Adæ tractauimus. Solum eſt certius, in hac formatione aliquid fuiſſe præuium, quod ſucceſsiuè, & per localem motum factum eſt, nimirum, ablationem coſtæ à corpore Adæ. Oportuit enim carnem aperiri, & coſtam euelli, ſeu diuidi ab alijs partibus, & extra corpus trahi, quæ omnia non fiunt ſine motu, & ſucceſsione. Quamuis enim cogitare quis valeat, potuiſſe Deum coſtam à corpore extrahere ſine tranſitu per medium, ac proinde ſine diuiſione carnis Adæ, & ſine motu locali ſucceſsiuo, ſed per ſubitum tranſitum ab extremo ad extremum ſine medio: non oportet tamen tale miraculum in hoc opere fingere, cum neque in Scriptura inſinuetur, neque neceſſarium ſit. Vnde Patres ſupra allegati cenſent apertum fuiſſe latus Adæ, fuiſſeq; figuram apertionis lateris Chriſti dormientis in Cruce. Hinc ergo Auguſt. 9. Gen. ad lit. ca. 15. fatetur: dici poſſe, potuiſſe aliquid in hoc opere per Angelos fieri, quamuis formare Euam ex coſta, & carne replere latus Adæ, ſolius Dei creatoris opus eſſe potuerit. Nam priora per motum localem fieri poterant: hæc vero poſteriora altiori modo operandi, & diſponendi materiam indigebant. Et hoc quidem poſterius certum eſt ex dictis de corpore Adæ: illud vero prius, ſeu præuium Auguſtinus non audet affirmare, fuiſſe per Angelos factum, quamuis fieri potuerit: multo ergo minus nos audebimus. Imò veriſimilius nobis videtur, totum illud opus à ſolo Deo fuiſſe factum, quia, vt ſine vllo ſenſu coſta educeretur aperto latere Adę, manus Dei erat neceſſaria. De alio verò puncto, an poſtquam coſta Adæ educta fuit, & in eo loco conſtituta, vbi erat in corpus Euæ transformanda, ſubito, vel cum aliqua ſucceſsione tota illa ædificatio, & corporis Euæ organizatio, ac diſpoſitio facta fuerit, incertum eſt, & eodem modo diſputari poteſt, & reſolui, quo circa creationem Adæ illud tractauimus.

Reſolutio ex Auguſtin.

CAPVT III.

An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.

Tractamus de perfectione indiuiduali, nam de ſpecifica nihil noui eſt, quod dicamus. In quolibet autem particulari corpore humano, plures perfectiones deſiderari, ſeu ſpectari poſſunt, ſcilicet integritas membrorum omnium, magnitudo corporis, quam habere ſolet in ætate perfecta, & conſequenter proportionata quantitas ſingulorum membrorum, & vnicuique accommodata. Item conueniens diſpoſitio, & temperamẽtum corporis, & debita humorum proportio, ex qua ſanitas ſequitur, & virtus, ac efficacia ad exterius, & interius ſentiendum, & ad alias actiones corporis exercendas, ac denique hæc comitari ſolet corporis pulchritudo. De his ergo omnibus certum eſt primos homines in ſua creatione has perfectiones in gradu conueniente ſimul accepiſſe. Quia vero non eſt de omnibus æqualis certitudo, neque etiam eſt eodem modo de omnibus intelligendum, ideo breuiter de ſingulis dicam. 1. *Perfectiones humani corporis recenſentur.*

Primò ergo circa integritatem cauendus eſt error, quem Caſtro verbo Adam, hæreſ. 5. & Philiaſter hæreſi 66. refert quorundam, qui dixerunt primos homines ante peccatum ſenſu viſus caruiſſe, auctorem autem in particulari non refert. Quiſquis autem fuerit, moueri potuit vel ex eo, quòd ante peccatum ſuã nuditatẽ non videbãt, vel ex eo, quod ſtatim ac peccarunt, de illis dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cumque cognouiſſent ſe eſſe nudos.* &c. At verò hic error manifeſtè repugnat literæ Geneſis. nam ca. 2. dicitur, adduxiſſe Deum animalia ad Adam, *vt videret, quid vocaret ea*, quod certe facere non poſſet, niſi videret ea. Et infrà, *Deus adduxit Euã ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os*, &c. hoc autem dixit, viſa Eua, ſibi ſimili, & cap. 3. de Eua prius quàm peccaſſet, dicitur, *Vidit mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile*, &c. Præterea, Deus poſuit hominem in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, dixitque illi, *De omni ligno Paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni & mali non comedas.* Quomodo autem vel illud faceret, vel inter hæc diſcerneret, ſi viſu careret? Eſt ergo illa hæreſis ſtultiſsima, & omni rationi repugnans. Cur enim Deus homines cæcos creauiſſet? Verba autem illa, *aperti ſunt oculi amborum*, per illa, quæ habentur, in fine capitis ſecundi explicanda ſunt, *erat a. vterque nudus*, Adam ſcilicet, & vxor eius, *& non erubeſcebant.* Igitur ante peccatũ videbant Adam, & Eua, ſe eſſe nudos, ſed non ita videbant, vt erubeſcerẽt, quia

2. *Circa primam perfectionem quæ eſt integritas membrorũ, error.*

Refutatur dictus error multipliciter.

Ad fundã. paulo ſuperius poſitum.

quia nullam legem ſenſerunt in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, vt dixit Alcuinus q. 59. in Geneſ. & addit, *nihil enim putabant velandum, quia nihil ſenſerant refrænandum.* Poſt peccatum verò aperti dicuntur oculi eorum, quia ita videre inceperunt, vt rebellionem carnis ſentirent, & ideo erubeſcerent. Sic Aug. 14. de Ciuit. c. 17. vbi inter alia dicit: *Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur*, &c. Eadem eſt communis interpretatio Patrum in Gen.

3. *Aſſertio 1. prædicto errori oppoſita.*

Hoc ergo excluſo errore, certiſsimum eſt, primos homines, quoad omnem membrorum integritatem perfectos fuiſſe creatos, id eſt, cum omnibus partibus organicis, & ſenſibus omnibus internis, ſine vllo defectu, vel impedimento ad operationes membrorum, & ſenſuum perfectè exercendas. Ita docent, vel potius vt manifeſtum ſupponunt Patres, & Theologi, & cæteri Scriptores in Gen. & probatur ex verbis illis: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Ergo etiam corpus hominis erat valde bonum: quod profectò nõ haberet ſi eſſet mancum, aut mutilum: ergo ſaltem erat perfectum quoad integritatem debitam. Deinde cætera animalia integra fuerunt creata in corporibus ſuis. Vnde poſt eorum creationem dicitur: *vidit Deus, quod eſſet bonum*: ergo multo magis homo, qui, vt præeſſet cæteris, creatus eſt. Deniq; opera Dei perfecta ſunt, & hoc pertinet ad bonitatem, ſapientiam, & omnipotentiam eius. Ergo maximè debuit hanc perfectionem oſtendere in homine, quem innocentem creabat. Vnde optima ratio colligitur, quia omnes defectus corporales humanæ naturæ per peccatum introducti ſunt, nam ſunt pœna peccati, vt infrà videbimus: ergo in ſua creatione, & ante peccatum illos nõ habuit, ac proinde cum corporibus intentis, & perfectis homines creati ſunt.

Probatur ex Scriptur.

Et rationib.

4. *Aſſertio 2. circa ſecundam perfectionem ſtaturæ, & ætatis ei reſpondentis.*

Circa ſecundam perfectionem dicendum eſt, primos homines in perfecta ætate, & totius corporis, omniumque membrorum augmento conſummato fuiſſe creatos. Hoc docuit Magiſt. ſent. in 2. diſt. 17. & ibi alij Scholaſtici. Et ſumitur ex D. Thom. d. q. 91. artic. 3. & 4. Et probari ſolet ex Aug. 6. lib. Gen. ad liter. c. 13. Sed ibi (vt notauit Perer. lib. 4. in Gen. diſp. de format. corporis humani, q. 3.) Auguſtin. interrogando magis, quàm aſſerendo loquitur. Affirmat autem & potuiſſe Deum hominem ita creare, *& id feciſſe, quod omnipotentem, & ſapientem poſſe ac facere congruebat.* Quis autem dubitet, congruentiſsimum fuiſſe, Deum creare primos homines cum perfecto augmento, & integris viribus corporis, ac membrorũ omnium. Expreſsius id docet Auguſt. libr. 1. de Peccat. mer. & remiſ. ca. 37. vbi id confirmat exemplo aliorum animantiũ. De quibus hoc ſupra diximus, imo etiam de omnibus viuentibus, id ibi adducta à fortiori de hominibus probant, ſcilicet, quia decet, vt quę à Deo immediatè fiunt, perfectam diſpoſitionem recipiant. Item quia hoc pertinuit ad perfectam naturæ inſtitutionem, quæ tunc fiebat, vt in hominis productione conſummata eſt. Item ponderauimus verba illa, quæ hominibus etiam ſpecialiter dicta fuerunt, *Creſcite, & multiplicamini.* In quibus verbum *creſcite*, non ad augmentum propriorum corporum refertur, ſed ad augmentum in numero, & multitudine, vt ſtatim explicatur per verbum *multiplicamini.* Et ideo præmittitur ibidem, *maſculum, & fœminam creauit eos*, quia, ſcilicet, ad illud genus augmenti vterque ſexus erat neceſſarius.

Probatur tum ex Aug. tum rationibus aliis.

5. *Quam ætatem repræſentabat Adam cum fuit conditus.*

Quæri autem ſolet, in qua ætate fuerit Adam creatus. Et quia in eo ætas per curſum temporis computari non potuit, ſenſus interrogationis eſt de augmento corporis, ad quod in tanto, vel tanto tempore peruenire potuiſſet, ſi ordinario modo in corpore, & ætate creuiſſet. In hoc ergo ſenſu dixit Caietanus, creatum fuiſſe ſexaginta annorum, quia hæc erat tunc ætas perfecta, quod tempus augmenti propter magnum naturæ vigorem per tot annos tunc durare potuiſſet. Pereira vero ſolum dicit credibilius eſſe eo tempore ætatem hominis perfectam non ante quinquageſimum annum futuram fuiſſe. Quia ſingulæ ætates debuiſſent eſſe proportionatæ durationi totius vitæ: tempus autem integræ vitę hominis tũc erat decuplo longior, quam nunc ſit: ergo ſingulæ ætates etiam erant longiores, & conſequenter ętas perfecta diuturniori etiam tempore conſummabatur. Atenim profectò, ſi augmentum efficax eſt, non minus probat fuiſſe Adam ſexaginta annorum, quam quinquaginta. Imò etiam probat, fuiſſe plus quam centum annorum, quia, ſeruata proportione, centum anni vix erat nona pars ętatis totius vitæ: nunc autem ætas perfecta multo ante nonam partem temporis vitæ acquiritur. At illud non multum credibile videtur.

Caietani reſponſio.

Pererij reſponſio.

Eius ratiocinatio parum valet.

Quin potius D. Hieronym. epiſt. 27. ad Euſtochi, quæ eſt epitaphium Paulæ matris, circa finem dicit, *non eſſe ſurrecturos in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*, & addit, *In qua & Adam Iudæi conditum autumant.* Quod ipſe non tantum refert, ſed etiam probat, vt ibi notat, & ſequitur Marianus Victor: iuxta quam ſententiam creatus fuit Adam annorum vltra triginta, & citra quadraginta, ſeu annorum triginta quatuor, plus minusve, quod eſt profectò veriſimile. Primum propter proportionem ad corpus Chriſti, & ad corpora reſurgentium. Deinde magis ad litteram, quia in illo mundi initio propter naturæ vigorem illud tempus erat ſufficiens, vt homo perueniret ad ætatem ſufficienter perfectam, in qua & ſufficientem corporis magnitudinem, & integras vires corporis, & optimam diſpoſitionem organorum omnium, & ſenſuum ad vſum ſcientiæ, & prudentiæ, acquirere poſſet. Ergo illud tempus ſufficientiſsimum erat, vt in ea ætate Adam crearetur. Neque eſt improbabile idem tempus fuiſſe tunc ſufficiens ad totum corporis augmentum acquirendum, propter eundem naturæ vigorem: longior autem vita eſſe poterat in illo ſtatu augmenti perfecto. Quia propter eundem naturæ vigorem, & propter alias fortaſſe circunſtantias loci, & cæleſtis influentiæ, &c. difficilius virtus corporum diminuebatur, & ideo tardius mors eueniebat: vel certe quamuis intra illud tempus non perueniretur ad ſtatum augmenti, non erat neceſſarium, Adam in eo ſtatu creari, ſicut neque in alijs animalibus, aut arboribus erat id neceſſarium. Præſertim quia corpus humanum præcipuè datur ad vſum animæ rationalis, vt talis eſt: & ad hunc vſum poterat eſſe maximè perfectum, etiamſi in corporali augmento ad terminum non perueniſſet.

6. *Reſponſio veriſimilior ex Hier.*

Suadetur multipliciter.

Solet vlterius quæri, quantæ magnitudinis fuerit corpus Adæ. Nam aliqui olim dixerunt fuiſſe ingentis magnitudinis. Refert enim Moſes Barcepha in lib. de Paradi. ca. 14. tom. primo Biblioth. quoſdam Doctores dixiſſe, *primos homines ex terra Paradiſo affini in Syriam per mare pedibus commeaſſe, cum eſſent ſtaturæ proceriſſimæ.* Quod, vt ait, ex Athanaſio, & Cyrillo comprobare nitebantur, & ipſe non reprobat. Ego vero nullum fabulæ huius veſtigium in Athanaſio, vel Cyrillo inuenio, & rem ipſam incredibilem iudico, propter multa, quæ omitto, quia (vt opinor) à quolibet prudenti facile conſiderari poſſunt. At vero Ioannes Lucidus libr. 1. de Emend. temporum, c. 4. licet non tantam proceritatem corpori Adæ tribuerit, dixit tamen fuiſſe inter gigantes maximum. Sed neque hoc etiam probabile eſt, quia quantum ex Gen 6. colligi poteſt,

7. *Cuius ſtaturæ fuerit corpus Adæ.*

Reſponſio quorundam apud Bibliothecam Patrum fabuloſa.

Ioannis Lucidi reſponſio.

Refellitur 1

teſt, gigantes poſt mortem Adami inceperunt. Et prætereatanta proceritas corporis non pertinet per ſe ad perfectionem corporis humani, aliàs & Chriſtus Dominus illam aſſumpſiſſet, ſaltem in reſurrectione, & omnibus reſurgentibus danda eſſet. Contrarium autem in vtroque exemplo certum eſt.

Secundò.

Ratio verò eſſe videtur, quia illa proceritas nec ad pulchritudinem humanæ ſtaturæ, neq; ad eas actiones, quæ maximè perfectæ, & humanę ſunt, confert. Quocirca in hoc puncto nihil aliud dicere poſſumus, niſi datum eſſe Adæ corpus perfectæ magnitudinis, & humanæ naturæ maximè conuenientis, iuxta ea, quæ in ſequenti puncto dicemus.

8. *Aſſertio 3 circa tertiã perfectionem*

Probatur tripliciter.

Circa tertiam perfectionem de temperamento, & diſpoſitione, ac pulchritudine corporis. In primis aſſero, primos homines habuiſſe magnam, & conſummatam perfectionem in his omnibus, quę ad corpus pertinent quantum iuxta conditionem ſui ſtatus, & naturę illis expediebat. Hoc in primis probatur ex illa generali ratione, quòd opera Dei perfecta ſunt. Et deinde, quia cùm illi homines, vt eſſent parentes vniuerſi humani generis procrearentur, decuit eſſe etiam in corporibus perfectiſſimos. Denique quia corpus, & temperamentum eius eſſe debet proportionatum perfectioni animæ in virtute, & acumine intelligendi, cui corpus maximè inſeruire debet. Ad hoc autem maximè confert optima corporis complexio, & huic correſpondet optima diſpoſitio in organis ſenſuum, & in his omnibus cum perfecta quantitate, & perfectione membrorũ pulchritudo conſurgit. Cùm ergo animæ primorum parentum valde perfectæ fuerint, vt infrà videbimus, etiam in corporibus omnes dictas perfectiones habuiſſe, dubitandum non eſt.

Cõfirmatur à ſimili.

Et hîc addi poſſunt, quæ de ſimilibus perfectionibus corporis Chriſti diximus in 1. tom. 3. p. diſp. 32. ſect. 2.

9. *In quo gradu ſortitus eſt Adam perfectionem hanc.*

Solet autem quæri, an in his perfectionibus corporis Adam Chriſtum exceſſerit, vel è conuerſo. Quæ dubitatio ex alia quodammodo pendet, ſcil. an perfectiſsimum temperamentum corporis humani terminetur ad maximum, etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam, vel quocunque dato certo perfectionis gradu poſsit fieri perfectior intra latitudinem temperamenti connaturalis homini. Quod etiam de pulchritudine, & alijs diſpoſitionibus corporis interrogari poteſt.

Reſpõſio per diſtinctionẽ.

Quia verò hæc quæſtio phyſica eſt, illam omittimus, & breuiter dicimus, ſi in his perfectionibus datur ſummus terminus, qui connaturalis homini eſſe poſsit, veriſimile eſt corpora Chriſti, & Adæ illum gradum perfectionis habuiſſe, quia non eſt inconueniens, vt in aliqua perfectione naturali æqualitatem habuerint. Si verò nullus eſt talis terminus, manifeſtum eſt, neque Chriſtum, neque Adam habuiſſe in hoc genere ſummam perfectionem poſsibilem: & non minus certum eſt, vtrunque habuiſſe magnam, & in ea potuiſſe æqualitatem habere: ſi verò aliqua inter eos fuit inæqualitas, exceſſus quidem perfectionis Chriſto tribuendus eſt, vt ibidem dixi.

10 *An ad hanc perfectionẽ ſpectauerit impaſſibilitas.*

De hac verò corporis perfectione vlteriùs tractari poteſt dubium, an corpus Adæ mortale, & paſsibile fuerit. Tamen hoc dubium infrà ex profeſſo tractandum eſt, & circa pœnas, quas genus humanum propter peccatum incurrit, & perfectionem ſtatus innocentiæ explicando.

Reſpõſio per diſtinctionẽ trimembrẽ. Prima.

Et ideo nunc breuiter dicimus, corpus pluribus modis poſſe eſſe impaſsibile, & immortale. Vno modo per naturam, & ab intrinſeco: & hoc modo certum eſt, corpus Adæ non fuiſſe impaſsibile. Tum quia tale corpus non eſt naturale homini. Habuit autem Adam corpus naturale, & eſſentiale homini, aliàs non fuiſſet verus, ſeu integer homo. Tum etiam, quia habuit corpus ex materia terræ, & cũ diſpoſitionibus habentibus contrarium, ex quibus principijs paſsibilitas corporis oritur.

Secunda.

Secundò poteſt corpus natura ſua paſsibile, fieri intrinſecè impaſsibile per qualitates illi ſupernaturales pertinentes ad ſtatum gloriæ: & neque iſto modo fuit impaſsibile corpus Adæ. Tum quia corpus eius non erat glorioſum: tum etiam, quia de facto alicuius alterationis capax erat: nam ideo cibo, & potu indigebat, vt infrà videbimus.

Tertia.

Præter hos autem duos modos dici poteſt corpus immortale, vel impaſsibile, quia licèt poſsit mori, vel pati, ſi ſuæ naturę omnino relinqueretur, nihilominus per prouidentiã ſpecialẽ, partim ipſius hominis, partim à Deo promiſſam, poſſet ab omni paſsione corruptiua, & à morte præſeruari, & hoc modo dici poteſt Adam creatus cum corpore immortali, vt declarat D. Thom. 1. p. q. 97. & inferiùs latiùs dicetur. Vbi etiam tractandum eſt de alia perfectione illius corporis, qua non erat ſubiectũ paſsionibus inordinatis pręter rationem inſurgẽtibus: quæ perfectio magis ad animam pertinet, quamuis in corpus etiam redundet, & ideo tractando de perfectionib. animæ illã explicabimus.

CAPVT IV.

Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.

1. *Propoſita quæſtionis ratio.*

QVamuis idem fuerit tempus, in quo corpora primorum hominum perfectè formata, ſeu diſpoſita, & in quo ipſi hominis cum ſuis animabus conditi ſunt, nihilominus hîc ſolum agimus de tempore, in quo corpora ſunt formata, quia de tempore, in quo creata eſt anima, & corpori infuſa, ſpecialis quæſtio eſt infrà tractanda.

Eius reſolutio.

Præſens autem quæſtio in Adamo ferè nullam habet difficultatem, his ſuppoſitis, quæ de opere ſexti diei in præcedenti libro diximus. Certum eſt enim, Adam fuiſſe ſexto die creatum poſt brutorum animalium productionem. Hoc eſt manifeſtum ex litera Geneſis cap. 1. Nam poſtquam dictum fuerat, *fecit Deus beſtias terræ &c. & vidit Deus quod eſſet bonum*, additur, *faciamus hominem*, ex quo contextu manifeſtè conſtat pro aliquo tempore, vel inſtanti extitiſſe cætera animantia, quando nondum erat homo: fuerunt ergo priùs tẽpore producta. Quòd verò illa anteceſsio tantùm fuerit intra eundem diem ſextum, probatur, quia eodem die, quo Deus vidit iam creata cætera animantia dixit, *faciamus hominem*, & creauit illum, vt ex eadem narratione Geneſis conſtat.

2. *Obiectio contra proximã reſolutionẽ.*

Dicere verò poteſt aliquis, in eo capite non dici omnia illa eſſe facta die ſexto, & ideo potuiſſe creationem hominis fieri alio die poſt illum, in quo cętera animalia creata fuerunt.

Eius reſpõſio colligitur 1. ex Scriptur.

Reſpondetur, quamuis expreſsis verbis id non dicatur, nihilominus ex modo narrationis manifeſtè colligi. Primò, quia poſtquam de creatione brutorum dictum fuit, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*: non ſtatim additur, ſicut in cæteris diebus, *& factum eſt veſpere & mane dies ſextus*, ſed continua narratione dicitur, & ait, *faciamus hominem*, ex quo clarè ſignificatur, opus illius diei non fuiſſe in animalibus brutis terminatum, neque diem ſextum completum, nam idcirco non ſunt addita verba, quibus id ſignificaretur, ſed alia potiùs, quibus proſecutio, & conſummatio operis eiuſdem diei narraretur.

Colligitur 2.

Et poſtea in fine additur, *& factus eſt veſpere & mane dies ſextus.* Vnde idem confirmatur ex initio cap. 2. *Igitur perfecti ſunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum*, ſcilicet, tique in illis ſex diebus, quorum hiſtoria in cap. 1. præceſſerat: ergo in illis ſupponitur creatus homo, qui ad perfectionem, & ornatum mundi pertinet maximè. De hoc ergo tempore creationis

Adæ

Adæ nulla quæſtio, vel dubitatio eſſe poteſt, aliqua verò ratio vel congruentia huius temporis reddenda eſt.

3. *Circa eandẽ reſolutionem interrogatio prima. Satisfit interrogationi ex varijs Patribus.*

Primò enim interrogari poteſt, curDeus hominis productionem in vltimum locum reſeruauerit, cùm homo cæteris animantibus perfectior ſit: Quam quæſtionem mouent plures Patres in Gen. & alijs locis cum Philon. lib. de opif. mund. Et varias reddunt rationes. Prima eſſe poteſt, quia homo compoſitus eſt ex ſpiritu, corpore, & ideo cõueniens fuit priùs creaturas purè ſpirituales, & purè corporeas, & deinde humanam ex vtraque compoſitam fieri. Quę ratio inſinuatur in c. firmiter, de ſum. Trin. cùm dicitur, *Deus ab initio temporis vtranq; de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem & deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam:* Eam expreſsiùs nobis expoſuit Nazian. orat. 38. de Chriſti natiu. vbi cùm de rerũ viſibilium, & inuiſibilium creatione verba feciſſet, ſubiungit, *Enimuero mens iam & ſenſus ſic inter ſe diſcreta, finibus ſuis ſe continebunt, effectoriſq; verbi maieſtatem in ſeipſis ferebant: nondum aut vtriuſq; temperatio vlla erat, aut contrariorum miſtura, quæ ſublimioris ſapientiæ, ac circa naturarum creationem varietatis, & excellentiæ ſpecimen exhiberet neq; omnes bonitatis diuinæ notæ, atq; ſpectatæ erant. Hoc igitur cùm artifici verbo oſtendere placuiſſet animal vnum ex vtroq; hoc eſt, ex inuiſibili, ac viſibili natura hominem fabricatur.* Et hanc rationem referendo Nazianz. commendat Damaſc. lib. 2. de fide, cap. 12. addit verò aliam idem Gregor. dum ait, creaſſe Deum hominem, alterum quendam mundum, in paruo magnum in terra collocando. Tertiam etiam indicat, dum ait, creaſſe Deum hominem, eorum quæ in terra ſunt Regem. *Oportebat autem*, vt idem Nazian. orat. 43. dicit, *vt Regis palatium priùs conſtrueretur, in quo poſtea Rex introduceretur. Quippe* (ait Nyſſen. lib. de homine, c. 2.) *conſentaneum non erat Imperatorem exiſtere prius, quàm eos, quibus erat cum poteſtate præfuturus. Præparato nimirum ante omnia imperio, tum deinde proximum erat regem deſignari.*

4. Copioſiùs verò punctum hoc proſequitur Ambroſ. enarrat. 1. ad Horontian. quæ in primo tomo habetur. Cùm enim Ambroſ. in Exaëmer. dubitationem hanc non mouiſſet, nec rationem iſtius ordinis in operibus Dei reddidiſſet, admonitus ab Horontiano, plures illius diuini conſilij rationes eidem tradidit, quas attingendo eius verba breuiter percurremus. Prima eſt. *Etenim qui conuiuium parat, & ille euangelicus diues omnia priùs adornat, & tunc amicos ad cœnam inuitat.* Secunda. *Quid eſt mũdus niſi quidam agon plenum certaminis.* Et infra, *Quaſi athleta igitur poſtremus ingreditur in agonẽ.* &c. Tertia. *Specta aliud, in omnibus rebus præſtantiora ſunt principia, & finis.* Et infra; *Nouiſſimus homo quaſi quædam cæleſtis in terris creatura* Et infra, *Rectè in conſtitutione mundi primum cælum, & nouiſſimum cælum.* Et infrà clariùs, *Meritò ergo poſtremus. quaſi finis naturæ formatus.* Quartam item rationẽ de imperio hominis ab illis verbis proſequitur. *Vtrumq; igitur præſtantiſſimum, vt & ſubiectas haberet omnes mundi opes,* &c. Quintam inſinuat, dum ait, *Proceſſit poſtremus creaturarum homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, vt omni eſſet creaturæ miraculo,* & alia, quæ ibi proſequitur.

5. Deniq; Nemeſius lib. de Natura hominis, cap. 1. optimè exponit, naturæ auctorem gradatim (vt ait) & concinnè in rerum creatione progreſſum eſſe. Atque ita ab imperfecto ad perfectum procedendo priùs res inanimes, deinde plantas vitam ſine ſenſu habentes, poſtea ſentientia bruta: tum imperfecta, tum etiam in ſuo gradu perfecta procreaſſe. Tandem verò animal rationis compos reddidiſſe, *non ſolum quòd cùm omnia propter ipſum eſſent cõdita, oportebat, primò quæ ad vſum illius pertinebant parata eſſe deinde eum, qui eis vſurus eſſet, produci, ſed etiã, quoniam cùm, & qua ratione, & quæ concerni ſenſu natura percipitur, facta eſſet, oportebat eſſe quoddam vinculum vtriuſq; vt vnum eſſet hoc vniuerſum ſibiq; conſentiens, nec à ſeipſo alienum. Proinde homo genitus eſt animal, quod vtramq; naturam coniungeret.* Quaſi dicat, hominem eſſe ligamen, & vinculum, & quaſi nexum totius vniuerſi, & ideo conuenientiſsimè vltimo loco creatum eſſe. Addit Theod. q. 20. in Gen. *Deum cùm creaturam ſenſitiuam, & intellectiuam creaſſet, hominem poſtremò creaſſe, veluti ſui quandam imaginem, medium illum ponendo inter animata, & inanimata ſenſitiua, & intellectiua, vt vtraq; quidem tam animata, quàm inanimata, vſum illi veluti quoddam tributum præberent: naturæ verò intellectiuæ dum hominis curam gerunt, beneuolentiam erga creatorem demonſtrarent.* Deniq; Chryſ. homil. 8. in Gen. id declarat exemplo regis, ciuitatem ingreſſuri, quem ſatellites præcedunt. *Nam ita* (inquit) *Deus, hominem quaſi regem rebus terrenis præfecturus, priùs omnem hunc ornatum fabricauit, & tandem perficiendum hominem produxit, declarans factis iſtis, quanto honore hoc animal proſequatur.*

6. *Interrogatio ſecunda cui ſatisfit multipliciter.*

Rurſus verò interrogari poteſt, curDeus eodem die hominem cum animalibus brutis creare voluerit, & non potiùs tam inſigni operi peculiarem diem multo magis quàm luci, & ſtellis deſtinauerit. 1. Sed fortaſſe neceſſarium non eſt in his omnibus circumſtantijs peculiaria inueſtigare myſteria, nam in multis tota ratio facti eſt voluntas facientis. 2. Probabilis tamen ratio, & (vt ita dicam) literalis eſſe videtur, quod commune eſt homini cum animalibus ſexto die creatis, vt ex terra quãtum ad corpus formetur, & propterea eodem die cum cęteris creatus eſt. 3. Accedit, quòd Deus ſtatuerat intra ſex dies ſuum opus perficere, & in ſeptimo requieſcere propter alias ſuæ prouidentiæ rationes ſuprà tactas, & ideo facta cõgruenti diſtributione omnium operum per ſex dies, ſextum ad producendos omnes animantes, quæ propriè terram inhabitant, & ornant, deſtinauit. Inter hos autem præcipuus eſt homo, quem non oportebat tardiùs, ſeu diutiùs procreare. 4. Deniq; addi poteſt, quamuis eodem die hominis productio facta narretur, nihilominus longè fuiſſe digniorem, & ideo ſingularibus verbis, & dignitatem præ ſe ferentibus referri, vt ſuprà expendimus. 5. Vnde fortaſſe vt ex oppoſitis, rationalibus, ſcilic. & irrationalibus, iuxta ſe poſitis clariùs hominis excellentia demonſtraretur, ideo ſine maiori mora homo eodem die cum cæteris animantibus creatus eſt.

7. *De creatione Euæ ſpecialiter, quo tempore fuerit.*

Supereſt dicendum de creatione Euæ; de qua nonnullum dubium eſt, quo tempore creata fuerit. Duæ namque extremæ ſententiæ inueniuntur. Prima eſt Caietani dicentis, Adam, & Euam non ſolùm eodem die, ſed etiam eodem momento fuiſſe creatos, ſicut cætera animalia in vtroque ſexu creata ſunt. Propterea quod Geneſ. 1. dicitur: *Creauit Deus hominem*, vbi per hominem, non Adã, ſed ſpeciem hominis in vtroque ſexu Caietanus intelligit, quia ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos.* Sed hæc ſententia in ſecundo capite reprobata eſt ex manifeſtis Scripturę locis, in quibus dicitur Adam primum, vel ſolum fuiſſe creatum, vt ex eo quòd Eua formata fuit ex coſta Adæ, nam quia in hoc errauit Caietanus, ideo in alterum errorem inductus eſt. De illa ergo ſententia iam dicta ſufficiunt.

1 Sentent. Caietani. Eius fundã. Vnde ſit hæc ſententia cõuincenda.

8. *Quorũdam Iudæorum error idem.*

Non oberit autem ſcire nonnullos ex antiquis Iudæis in illo fuiſſe errore, vt crederent, maſculũ, & fœminam ſimul fuiſſe creatos in ſpecie humana, propter prædicta verba Geneſ. 1. Vt tamen ea, quæ in cap. 2. Geneſ. referuntur, ſuſtinerent, aliud portentum, & inanem fabulam inuenerunt. Nam quidam dixerunt, Adam duas habuiſſe vxores, vnam ſimul cum illo creatam, & aliam poſtea ex illo formatam. Ita refert Petr. Comeſtor in hiſtoria Scholaſtica. Verũtamen hic error & repugnat aliis teſti-

Reijcitur dupliciter.

teſtimonijs, in quibus dicitur, Adam prius fuiſſe ſolum, & primum creatum, & præterea nouum addit figmentum, non minus hiſtoriæ Geneſis repugnans. Nam ex toto diſcurſu trium priorum capitum Geneſis euidenter conſtat, tantùm fieri mentionem vnius vxoris Adæ, & eandẽ dici formatam de coſta Adæ, & ante illam formationem Adam dici fuiſſe ſolum.

9. *Alter error Hebræorũ.* Neque minus damnabilis eſt, alius Hebræorum error, de quo Rabbi Moyſes *in Gen.* dicentium Euam non ſolùm fuiſſe creatam ſimul cum Adam, ſed etiam fuiſſe illi vnitam, & lateri eius indiuiſè coniunctam, vt hoc modo ſaluent, quòd poſtea dicitur Euam fuiſſe formatam ex coſta Adæ. Nam hanc formationem in hoc ſolo putant conſiſtere, quòd tunc dormiente Adam ſeparauit Deus Euam à latere eius. Quem errorem vel ferè ſimilem obiter refutat Auguſt. lib. 3. Gen. ad liter. cap. 22. Et eundem inter fabulas, & monſtra Iudæorum cõputandum eſſe meritò dixit Lyra in cap. 1. Gen. circa illa verba, *maſculum, & fœminam creauit eos*, & facilè refutatur, tum ratione, quia fingit mõſtroſam creationem ſine fundamento. Tum ex littera Geneſis, ibi, *tulit vnam de coſtis eius & ædificauit in mulierem.* Ex quo euidenter cõſtat, Euam fuiſſe creatam diuiſam, & ſeparatam ab Adam, nam coſtam, quam tulerat Deus de Adam, id eſt, diuiſerat, & ſeparauerat, ab illo, ædificauit in mulierem, vt ca. 2. dicitur. Ergo creata eſt Eua diuiſa, & ſeparata, ab Adam. Item dicitur, *tulit coſtam, & repleuit carnem pro ea.* Si autem ſola diuiſio inter duo corpora prius continua fuiſſet facta, nulla neceſsitas fuiſſet replendi carne latus Adæ. Et præterea non magis dici poſſet Eua formata ex Adamo, quàm Adam ex Eua. Neque etiam magis dici potuiſſet prius fuiſſe Adam ſolum, quàm Euam, ac ſubinde falſum fuiſſet illud, *Adæ non inueniebatur ſimilis ſibi.*

Ab Auguſtino & Lyra exploditur.

Et ratione conuincitur.

10. *Concluditur Euam poſt Adam fuiſſe conditam 2 Sententia in ordine, quæ de mora interceſſerit.* His ergo reiectis erroribus, vt certum ſupponimus, Euam nullo modo fuiſſe creatam ſimul tẽpore cum Adam. De tempore verò, quod inter vtriuſque creationem interceſsit, eſt ſecunda opinio, aſſerens, Euam non fuiſſe creatam eodem die, quo Adam, ſed die ſeptimo, vel poſt illam. Primùm enim creatam fuiſſe in ſeptimo die aſſeruit Catherin. contra quem diſputauimus lib. præcedenti, cap. 12. Fuiſſe verò creatam poſt ſeptimum diem, ſentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. nam in argumento tertio opponit, poſt ſeptimum diem multa feciſſe Deum, & in ſolutione reſpondet, nihil eſſe factum poſt ſeptimum diem, *quin aliqualiter in operibus ſex dierum præceſſerit, ſaltem materialiter.* Et addit, *ſicut quod Deus de coſta Adæ formauit mulierem.* Quam ſententiam ſequitur Carthuſ. *in Gen.* & fauet Chryſoſt. homil. 10. in Gen. quatenus ait, quãdo Deus benedixit hominibus, dicens, *Creſcite, & multiplicamini*, nondum fuiſſe creatam Euã. Quod etiam ibi ſentit Origenes. At in hoc ſignificant ſub creatione hominis, quæ ſexto die facta narratur, Euam non comprehendi. Et ſimili modo allegari poteſt pro hac ſententia Gregor. lib. 32. Moral. cap. 9. alias 10. quatenus tractans illa verba, *maſculum & fœminam creauit eos* dicit, *nec dum Eua facta deſcribitur & iam homo maſculus & fœmina perhibetur ſed quia ex Adæ latere proculdubio Eua erat proceſſura, in illo iam computatur per ſubſtantiam, à quo erat producenda per formam.*

Catherini reſpōſio vnde refutanda D Thomæ reſponſio. Sequitur Carthuſ. fauent Chryſoſt. Origen. Gregor.

11. *Suadetur D. Thomæ reſponſio. Primo* Poteſtque ſuaderi hæc ſententia, quia inter creationem Adæ, & Euæ tam multa narrantur facta Gen. 2. vt veriſimile non videatur in eodem die vtranque creationem eſſe factam. Declaratur, quia Adam non videtur in principio ſexti diei, ſed potiùs versùs finem fuiſſe productus, cùm prius

Secundo. eodem die cætera animalia terreſtria creata fuerint. Deinde Adam poſtquam eſt creatus tranſlatus eſt in Paradiſum, & poſtea animalia omnia ad illum adducta ſunt, & omnibus nomina impoſuit, & tandem formatio Euæ ſequuta eſt: ergo nõ eſt veriſimile illa omnia in eodem ſexto die fuiſſe facta. Confirmatur, quia illud opus imponendi nomina animalibus ad opera ſex dierũ, ſeu, quod perinde eſt, ad ornatum vniuerſi parũ pertinuiſſe videtur, cùm ſolum ad vſum communitatis hominum fuerit neceſſarium: ergo veriſimile eſt hæc omnia, quæ de creatione Adam, & Euæ ibi facta narrantur, poſt ſextum diem facta fuiſſe, & conſequenter etiam Euam fuiſſe creatam poſt illum diem, & fortaſſe etiam poſt ſeptimum, quia in ſeptimo requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. *Tertio.*

12. *Probabilior reſponſio.* Nihilominus dicendum eſt, probabilius videri, Euam ſexto die fuiſſe creatam. Hanc concluſionem docuit Bonauent. in 2. d. 18. art. 1. q. 2. ad 1. & tenent ſuper Gen. Lipom. in id cap. 2. ædificauit coſtam, &c. & Pereir. lib. 4. in id, *Faciamus ei adiutorium*, & Molin. *in dicto opuſ diſp.* 22. & Caſtro verbo Adam, hæreſi 6. & Valentia in 1. tom. diſp. 7. q. 1. p. 2. ad 1. Caietani. Sumitùrque hæc ſententia ex Ioſepho 1. Antiquit. cap. 2. & ex Beda in Exaemer. & Theodoret. q. 21. Ambroſ. lib. 6. Exaemer. cap. 1. & Auguſt. lib. 6. Gen. ad liter. cap. 5. & 6. quatenus dicunt, Deum in ſex diebus omnia opera ſua conſummaſſe. Et idem ſentit Richard. lib. 2. in Gen. ſi attentè legantur, quæ docet cap. 7. & 8. 12. & 13. Euidentius hoc docet Auguſtinus in locis ſtatim allegandis. Probaturque primò, quia Gen. 1. cum dicitur poſt cætera animantia creaſſe Deum hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos* Quæ verba non minus Euam, quàm Adam comprehendunt, neque eſt vlla ratio, cur magis illud ſit dictum per anticipationem de Eua, quàm de Adam. Neque etiam eſt veriſimilis expoſitio, quòd maſculum creauerit in actu, fœminam verò in potẽtia, cùm de vtroque pariter, ac ſubinde in eandem ſignificationem dicatur. Præſertim quia nec ſecundùm verbi proprietatem, neque iuxta illius vſum, in toto illo capite res creari dicitur, niſi quando in ſe actu producitur. Confirmatur hoc maximè ex verbis ſequentibus, *creſcite & multiplicamini*, nam hæc verba ad duos diriguntur, per quos poſſet ſpecies humana in ſuis indiuiduis multiplicari, maſculum ſcilicet, & fœminam. Sed illa verba dicta ſunt ſexta die, in qua referuntur: ergo in eadem iam erat creata Eua. Valde enim violentum eſt, dicere, loquutum eſſe Deum ad Adam ſolùm, tanquam ad duos, quia in potentia Euam continebat, quia neque congruæ locutionis vſus hoc habet, neque Adam ſolus & nondum habens adiutorium ſimile ſibi intelligere poterat, quomodo filios poſſet generare. Et præterea benedictio & fœcunditas vtrique parenti data eſt: debuit ergo prius vterque ſubſiſtere. Et hanc totam expoſitionem illorum verborum confirmat ſatis clarè Auguſt. lib. 3. Gen. ad liter. cap. 12. in fine, & euidentiùs lib. 6. cap. 2. cuius aliqua verba infrà referemus.

Suadetur 1.

Confirm.

13. *Suadetur 2.* Secundò probatur eadem ſententia ex principio Geneſis 2. *Perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.* Quod de ſex primis diebus intelligitur, vt in fine præcedentis libri probauimus. Ergo etiam creatio Euæ ſexto die facta eſt. Probatur conſequentia: quia poſt ſextum diem Deus nihil omnino nouum creauit, vt in fine libri præcedentis oſtenſum eſt. Reſponderi poteſt ex D. Thom. ſuprà, Deum poſt ſex dies nihil creaſſe totaliter nouum: Euam autem non fuiſſe aliquid totaliter nouum, quia materialiter præexiſtebat in coſta Adæ, vel (vt alij dicunt) quia iam præexiſtebat in ſibi ſimili. Et conſequenter dicetur, productionem Euæ non pertinuiſſe ad perfectam mundi creationem *Euaſio ex D. Thom.*

nem, & diſpoſitionem, ſeu ad completum eius ornatum, quia totum hoc per creationem hominis virtute factum eſt, quia in ea Eua potentia continebatur.

14. *Non ſatisfacit.* Sed hæc non ſatis faciunt, quia Deus non tantùm dicitur ceſſaſſe die ſeptimo ab opere creationis rigoroſæ, ſeu ex nihilo, ſed etiam ab opere productionis ex præiacente materia, quod fit modo proprio auctoris naturæ, neque poteſt per cauſas ſecundas modo naturali fieri, & ideo ſuo modo creatio dicitur. Productio autem Euæ licèt fuerit ex præiacente materia, fuit tamen per modum creationis poſteriori modo ſumptæ, nec continebatur ſufficienter in virtutibus ſeminalibus cauſarum ſecundarum. Ergo à die ſeptimo, id eſt, in illo, & in ſequentibus à tali opere ceſſauit Deus. Ergo factum eſt in die ſexto. Vnde etiam fit, pertinuiſſe ad perfectionem vniuerſi, & completum ornatum eius, quia omne opus pertinens ad completam naturæ inſtitutionem, pertinet etiam ad completum mundi ornatum, ſed huiuſmodi fuit Euæ productio: ergo. Probatur minor, quia ad plenam naturæ inſtitutionem pertinent omnes cauſæ neceſſariæ ad conſeruationem, & propagationem ſpecierum corruptibilium, præſertim perfectarum. Sed huiuſmodi cauſæ in animalibus perfectis non ſunt perfectæ, & ſufficientes ſine maſculo, & fœmina, & ideo cætera animantia ſunt intra illos dies producta. Ergo multo magis humana natura ita creari debuit, & in illa etiam vtriuſque ſexus productio ad complementum vniuerſi pertinuit. Quæ ratio ſumpta eſt ex D. Thoma 1. p. q. 92. art. 1. vbi ad 1. ita concludit, *& ideo inſtituẽdo naturam non ſolùm marem ſed etiam fœminam produxit.*

15. *Ad 1. arg. in num. 11.* Ad fundamentum contrariæ ſententiæ iam ſuprà dictum eſt, idem opus creationis hominis in primo, & ſecũdo capite Geneſis referri, ſed in primo per compẽdium: in ſecundo verò modus operis explicatus eſt. Vnde ait Auguſtinus lib. illo 6. ca. 2. *Sexto die etiam Paradiſus plantatus eſt, & ibi homo collocatus eſt, & ſoporatus eſt, vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eique nomen impoſuit.* Illa ergo omnia, quæ humano modo longum tempus poſtulare videntur, diuina virtute intra ſextum diem, imò

Adam qua hora creatus intra illius diei partem facilè fieri potuerunt. Nam in primis, licèt incertum nobis ſit qua hora illius diei Adam creatus fuerit, vt rectè dixit Abulenſ. in cap. 13. Gen. q. 607. nihilominus facilè creari potuit hora matutina circa Solis ortum, vel poſt vnam, aut alteram horam. Quia productio cæterorum animalium ſubitò ad vnum Dei imperium facta eſt, & ideo vel in momento, vel in breuiſsimo tempore pro Dei arbitrio facta eſt. Neque oportuit creationem hominis per multas horas differri, neque ad id cogitandum, in Scriptura eſt fundamentum, aut occaſio. Nam poſtquam dixit, *Et fecit Deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumẽta, & omne reptile terræ in genere ſuo, & vidit Deus, quod eſſet bonum.* Statim ſubiungit, & ait, *Faciamus hominem.* Igitur paulo poſt creationem aliorum animalium, formauit Deus hominem de limo terræ, & poſt breue tempus illum transtulit in Paradiſum, vt capite ſequenti videbimus.

16. *Ad 2. in eodem num. 11.* Ad illum verò ibi iam conſtitutum iuſsit Deus adduci animalia, vt eis nomina imponeret, vt Gen. 2. dicitur. Potuit autem hæc actio multo ante meridiem incipere, & intra paucas horas conſummari. Quia putandum non eſt, omnia indiuidua animalia ſpecierum omnium fuiſſe Adamo præſentata, quia non omnibus indiuiduis erat nomina impoſiturus, neque ad alium finem erat id neceſſariũ. Tantùm ergo adductæ ſunt omnes ſpecies in ſingulis indiuiduis, vel ad ſummum in mari, & fœmina. Atque ita intelligenda eſt diſtributio illa, *Formatis Deus de humo cunctis animalibus terræ, adduxit ea ad Adam. Ea,* ſcilicet, quo ad eorum ſpecies, vt ſignificauit Aug. in lib. 9. Gen. ad liter. cap. 12. ſcribens Adam animalibus terreſtribus, ac volatilibus ad ſe congregatis, generatimq; diſtinctis, tunc nomina impoſuiſſe. Poſtea verò piſcium generibus paulatim cognitis nomina eſſe impoſita. Et id latius explicuit Abulenſ. Gen. 13. q. 326. Illa verò animalium congregatio, & adductio Angelorum miniſterio facta eſt, vt iidem Patres notat, Auguſt. dicto. lib. 9. cap. 14. & Abulenſ. eodem cap. 13. q. 339. At verò Albinus, ſeu Alcuinꝰ q. 54. in Gen. ait, *Deum adduxiſſe animalia nõ circuitu locali, ſed occulto nutu ſuæ potentiæ voluiſſe vt venirent.* Sed illud prius eſt probabilius. Vtroque autem modo manifeſtum eſt, totam illam actionem, & nominum impoſitionem intra paucas horas fieri potuiſſe. Ac ſubinde formationem Euæ, quæ ſtatim ſubſequuta eſt, ante illius diei finem facillimè potuiſſe perfici, & ita totum illius diei opus conſummari.

Cur autem ante formationem Euæ Deus voluerit, vt animalia omnia prius ad Adam adducerentur, tractant ibidem expoſitores, & Auguſt. 17. *Queſtiuncula.*
quidem ſignificat, licèt credendum ſit ita factum eſſe, ſicut ad literam Scripturæ narrant: nihilominus non poſſe à nobis ſufficientem rationem literalem illius facti reddi, ſed aliquod myſterium, & ſignificationem rerum futurarum cõtinere, quãuis nos illam ignoremus. *Auguſtini reſponſio.* Tamen Abulenſ. dicto cap. 13. q. 330. & ſequentib. plures rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. Illa quidem maximè probabilis eſt, voluiſſe Deum, vt Adam ante creatam Euam omnia animalia diſtinctè cognoſceret, & in omnibus ſpeciebus marem, & fœminam eſſe videret, vt & deſiderio habendi ſociam ſimilem ſibi accenderetur, eamque poſtea commendatiorem haberet, quod inſpectis cæteris omnibus viuentibus adiutorium ſimile ſibi in eis non reperiſſet. *Alias profert Abulen. Vna ex Ambroſio maximè arridet.* Sic ferè Ambroſ. lib. de Paradiſ. cap. 11. *Simul accipe, quæ cauſa omnia deducta ſint ad Adam, vt in omnibus videret vtroque ſexu ſubſtantiam conſtare natura, id eſt, ex maſculo, & fœmina: vt ipſe vſu exemploque cognoſceret neceſſarium ſibi conſortium mulieris adiectum.*

Ad vltimam denique obiectionem ſumptam ex illa nominum impoſitione, non defuerunt qui 18. *Ad 3. in eodem nu. 11: reſponſio Barcepha refellitur.*
dixerint, non eſſe ad literam, & vt ſonat accipiendam, ſed ſecundum aliquam metaphoram, ſeu allegoricum ſenſum. Ita refert ex Moſe Barcepha, Pereir. lib. 5. in Gen. circa principium, illa verba exponens. Meritò tamen illa ſententia reprobata eſt, quia ſine fundamento litteralem ſenſum Scripturæ auertit. *Aliorũ reſponſio reijcitur multipliciter.* Alij dixerunt, illam nominum impoſitionem non eſſe factam ſexto die, ſed multo pòſt, quia non oportet, vt res eodem ordine fiant, quo narrantur. Tamen narratio Scripturæ videtur tam clara, vt nulla ratione illa ſententia admittenda videatur. Præſertim quia animalium adductio ad Adam ante creationẽ Euæ facta fuit, vt dictũ eſt, & hoc ſupponunt Patres, cũ illius ordinis rationẽ quærunt. Ergo & impoſitio nominũ tunc facta eſt, quia eodẽ modo, & cõtextu in Scriptura narratur. Imò propter hunc finem ſaltem proximũ, & immediatum fuerũt animalia tũc ad Adamum adducta. Ac deniq; ſuppoſita dicta animalium præſentia opportuniſsimum fuit tẽpus, vt eis Adam nomina imponeret, vt latiùs Pereir. ſuprà declarat. *Probatior reſponſio.* Hoc ergo poſito ad obiectionem dicimus, illam nominum impoſitionẽ pertinuiſſe aliquo modo ad vniuerſi ornatum, vt principatus hominis ſuper omnia animantia ſtatim oſtenderetur, & vt (inquit Alcuinus ſuprà q. 55.) *homo ipſe ſtatim intelligeret ex rationis diſcretione quãto melior eſſet cunctis animãtibus, & eo magis conditorem ſuum diligeret*

diligeret. Ac denique ſicut animalia prius creata ſunt, quàm ipſe homo, quia ipſi præparabantur. ita etiam priuſquam inciperet ſocietas hominũ, nomina ſunt animalibus impoſita, vt poſtea vſus eorundem animalium hominibus in ſocietate viuentibus eſſet facilior.

CAPVT V.

Vtrùm primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum creati fuerint.

1\. *Munitur via ad quæſtionẽ quantũ ad Adam.* DE hac circunſtantia creationis hominis non fit in Scriptura expreſſa mentio: nam de Adã ſolùm dicitur Gen. 2. creaſſe illum Deum de limo terræ: quæ autem fuerit illa terra, vel vbi homo fuerit formatus, ibi non dicitur. Statim verò interponit Moyſes narrationem de Paradiſi plantatione. *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio.* Et addit, in eo poſuiſſe Adam, dicens, *In quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis oritur dubitatio, an Deus creauerit Adam intra, vel extra Paradiſum: quia duobus modis potuit illum in Paradiſo ponere. Primò formando illum in ipſo Paradiſo. Secundò extra Paradiſum illum creando, & poſtea in Paradiſum illum trãſferendo, neuter autem iſtorum modorum videtur in illis verbis ſatis explicari.

2\. *Deinde quantũ ad Euam.* Et hinc naſcitur ſimile dubiũ de muliere, quia ſi Adam fuit intra Paradiſum creatus, ſine dubio etiam Eua in eo loco creata fuit, tamen ſi Adam fuit extra Paradiſum productus, res erit magis dubia. *1. Quæſtionis difficultas.* Videtur tamen conſequenter idem eſſe dicendum de Eua, quia non debuit in nobiliori loco creari, quàm vir. *Secunda.* Et poteſt hæc pars ſuaderi, quia Eua in illo loco creata eſt, in quo Deus adduxit animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, vt ex contextu Gen. 2. colligitur, ſed locus ille non fuit Paradiſus, quia in illo animalia bruta non habitabant, nec in illum ingrediebantur, teſte Damaſc lib. 2. de Fide, cap. 11. quia non decebat illius loci dignitatem: ergo extra Paradiſum erat Adam, quando ad eum adducta ſunt animalia: ergo etiam Eua extra Paradiſum creata eſt, & à fortiori etiam Adam. *Tertia.* Confirmatur, quia præceptum illud, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, datum eſt Adæ ſtatim ac tranſlatus eſt in Paradiſum, ſed ſimul etiam impoſitum eſt Euæ: ergo illa ſimul tranſlata eſt, ac proinde iam erat creata. Conſequentia nota eſt, & maior habetur Gen. 2. Minor autem probatur, tum ex verbis ipſius Euæ, *præcepit nobis Deus*, tum quia aliàs Eua comedendo non peccaſſet.

3\. *Aſſertio bipartita.* Dicendum autem eſt, Adamum extra Paradiſum, Euam verò intra Paradiſum fuiſſe conditã. Hæc eſt communis ſententia, quæ breuiter per partes probanda eſt. Priorem tradit D. Thomas 1. p. q. 102. art. 4. & eſt communis Theologorum in 2. d. 18. *Prior pars probatur Ex Scriptura primò.* Et probatur primò ex allegatis verbis Scripturæ, *In quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ponderandum eſt enim verbum temporis præteriti pluſquam perfecti, *quem formauerat*, nam per illud ſignificatur, priùs hominem fuiſſe formatum, & poſtea in Paradiſo poſitum. *Secundò.* Secundò, paulo poſt in eodem capite id expreſsiùs declaratur, dum dicitur: *Tulit ergo Deus hominem*, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum: vbi verbum, *tulit hominem*, apertè ſupponit, iam fuiſſe hominem, qui ferri poſſet. Nam verbum *tulit* non ſignificat ſubſtantialem productionem, ſed localem, ſicut verbum *porto*, & ſimilia. Et hoc magis declarat illa repetitio verborum *tulit*, & *poſuit*: indicant enim abſtuliſſe ab vno loco, & in alio poſuiſſe, quod non fit, quando res in eodem loco, in qua creatur, conſtituitur. *Tertiò.* Tertiò probatur ex verbis illis cap. 3. *Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt.* In quibus verbis terra, de qua ſumptus eſt Adam à Paradiſo diſtinguitur, in quo ſatis ſignificatur, Adam fuiſſe creatum ex terra exiſtente extra Paradiſum. Ratio autem primaria huius facti, de quo nobis ex Scriptura conſtat, fuit libera Dei voluntas. *Quæ ratio primaria. & congruentia.* Rationes autem, ſeu congruentias huius voluntatis paulo infrà aperiemus, poſteriorem partem aſſertionis tractando.

Interrogari autem ſolet, quis fuerit ille locus extra Paradiſum, in quo Adam fuit creatus. 4. *Prima interrogatio.* Et communiter fertur fuiſſe creatum in campo Damaſceno, & citatur Ioſephus lib. 1. Antiquit. cap. 1. & 2. vbi nihil de hac hiſtoria reperio. *Reſponſio.* Illam tamen confirmat Petrus Comeſtor in hiſtoria ſcholaſtica cap. 13. Neque ab hac ſententia differunt, qui dicunt, Adam fuiſſe creatum in Ebron, id eſt, in territorio illius ciuitatis, quam eſſe communem Chronographorum, & antiquorum Doctorum ſententiam teſtatur Abulenſ. Gen. 13. q. vlt. in fin. Qui tamen in q. 138. eiuſdem capitis cum retuliſſet, aliquos dixiſſe, Adam fuiſſe formatum in Ebrõn, vel apud illam in campo Damaſceno, qui eſt locus campeſtris iuxta ciuitatem Ebron, quæ poſtea ibi ædificata fuit: ſoluit argumentum eorum, & rem dubiam & indeciſam relinquit. *Reſponſionis fundamentum.* Fundamentum autem ſumitur ex Ioſuæ 14. vbi dicitur de ciuitate Ebron, *quòd Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Vnde colligi videtur, Adam iuxta Ebron fuiſſe ſepultum. Ex quo vlterius infertur, ibi etiam vixiſſe, ac proinde cùm eiectus fuit è Paradiſo, in eum locum tranſlatum, ſeu reductum fuiſſe: & hinc tandem concluditur ibi fuiſſe creatũ. Quia Gen. 3. dicitur emiſſum eſſe de Paradiſo, vt operaretur terram, de qua ſumptus fuerat. Sed meritò dixit Abulenſ. hoc fundamentum non eſſe ſolidum. Tum quia *in dicto loco Ioſuæ* 14. non eſt neceſſe, nomen *Adam*, ſumi vt proprium primi hominis, ſed vt commune idem ſignificans, quod homo. *Non tamen videtur ſolidum.* Tum etiam quia communis ſententia Patrum eſt, Adam in monte Caluariæ fuiſſe ſepultũ, vt in 3. p. q. 46. art. 10. ad 3. in Commentario adnotaui. *Aliorum reſponſio etiã incerta.* Vnde aliqui exiſtimant creatum fuiſſe Adam prope Hieruſalem. Sed hoc etiam incertum eſt. Et quomodocunque locus Ioſuæ intelligatur, ex loco ſepulturæ Adæ non poteſt ad locum creationis eius efficax argumentum ſumi, quia neceſſarium non eſt, vt Adam toto tempore vitæ in eodem loco vixerit: ac proinde non eſt neceſſarium, vt ad locum, in quo mortuus eſt, vel ſepultus, fuerit de Paradiſo eiectus. *Authoris iudicium.* Nihil ergo in hoc puncto definiendum cenſeo.

Poteſt etiam obiter interrogari, ſi Adam fuit extra Paradiſum creatus, quomodo fuerit in Paradiſum tranſlatus. 5. *2. Interrogatio.* Duobus enim modis id fieri potuit. *Primus reſpondendi modus.* Primò vt diuina inſpiratione, vel reuelatione notitiam Paradiſi acceperit, & voluntatem Dei eſſe vt illuc tenderet, intellexerit, atque ita propria virtute gradiendo vſque ad Paradiſum peruenerit. *Modus alter.* Alius modus eſt, vt miniſterio ſui Angeli cuſtodis ſubitò in Paradiſum tranſlatus fuerit, ſicut Habacuc Propheta in Babylonem traductus eſt. *Priorẽ modum amplectitur Pereira & cõfirmat.* Aliqui probabiliorem putant priorem modum, ita tamen explicatum, vt Angelus ſub viſibili forma Adam inſtruxerit de loco, ad quem eundum illi erat, eumque oſtendendo viam, comitatus fuerit. Ita ſentit Pereir. lib. 4. in Gen. circa illa verba: *Tulit ergo Dominus Deus.* Et eam ſententiam Auguſtino tribuit, apud quem reperire non potui, nec ipſe locum deſignat. Addit etiam congruentiam, & exemplum, nam ita Deus loquebatur cum Adamo per Angelum in forma viſibili eodem cap. 2. & 3. Gen. & quia ſic Angelus duxit, & reduxit Tobiam. *Poſterior modus arridet, & probatur primo.* Nihilominus probabilior videtur ſecundus modus. Primò propter illum modum

dum loquendi, *tulit Dominus*, &c. nam illis verbis ſignificari ſolet in Scriptura peculiaris modus tranſlationis diuina virtute factus, ſicut Geneſ. 5. de Henoch dicitur, *Non apparuit, quia tulit eum Deus*, quod Eccl. 44. & ad Hebr. 11. *tranſlatus* exponitur.

Secundo. Secundò & maximè, quia illa tranſlatio debuit velociſsimè fieri, quia intra eundem diem erat Eua in Paradiſo formata ex coſta Adæ, priùs impoſitis nominibus animalibus, vt declarauimus, non poterat autem Adam tam velociter illud iter commodè conficere pedibus ambulando. Præſertim ſi in campo Damaſceno creatus fuit. Et in hoc non eſt ſimile exemplum Tobiæ. An verò angelus aſſumpſerit formam viſibilem ad transferendum Adamum, ſciri non poteſt. *Ad confirm. Pererij.* Neque ex alijs apparitionibus ſumi poteſt argumentum, quia potuit non eſſe eadem neceſsitas, vel congruentia. Quia in hac mutatione neceſſarium non fuit, angelum loqui ad Adamum, neque aliam actionem viſibilem facere præter ipſum motum Adæ.

6. *De poſteriori parte aſſert.* Poſterior aſſertionis pars, videlicet Euam intra Paradiſum fuiſſe creatam, etiam eſt D. Thomę ſupra ad 1. & in 2. d. 18. vbi Magiſt. & alij Theologi conſentiunt, & indicant multi ex Patribus, quos capite præcedenti allegaui, in eiſdem locis, in quibus docent, Euam in ſexto die fuiſſe creatam. Pręſertim ſumitur ex Ambroſ. libr. de Paradiſ. cap. 4. iunctis 10. & 11. Tribuitur etiam Baſil. in homil. 11. Exaemer. & homil. de Paradiſo, ſed ibi non inuenio. Vide Pereiram lib. 4. in Gen. ad verba illa, *Tulit Deus hominem*, & ad illa, *Faciamus ei adiutorium*. *Vnde probetur.* Et probatur ex diſcurſu facto cap. præcedenti circa ſeriem hiſtoriæ cap. 2. Gen. Nam ibi dicitur, Adam ſtatim poſt ſuam creationem poſitum fuiſſe in Paradiſo, & ibi adducta fuiſſe ad eum animalia, & cæt. poſteaq; immiſſum fuiſſe illi ſoporem: & ibi ex coſta eius formatam eſſe Euam. Vnde contraria ſententia, quam tenuit Ioſeph. lib. 1. Antiquit. cap. 1. & ſequitur Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 32. multum prædictæ hiſtoriæ derogat, vt explicabo. Allegatur verò pro ea ſententia Tertullian. libr. 2. contr. Marcion. cap. 10. quia dicit, *quòd nemo hominũ in Paradiſo Dei natus eſt, ne ipſe quidem Adam, tranſlatus potius illuc.* Veruntamen ibi ſingulariter de Adamo Tertullianus loquitur: & cum dicit, *nemo hominũ*, de viris optimè intelligitur, id enim cauſæ inſeruiebat, ſcil. vt inde probaret, verba Ezechielis, *In delicijs Paradiſi fuiſti*, non poſſe de humano principe intelligi. Alioqui enim idem Tertullianus eodem lib. 2. cont. Marcion. cap. 4. ſatis ſignificat, verba illa, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, dicta eſſe de Adam iam tranſlato in Paradiſum. Ex quo apertè ſequitur, Euam non fuiſſe creatam antequam Adamus eſſet tranſlatus in Paradiſum. Rationem autem huius facti reddemus reſpondendo ad difficultates in principio poſitas: rationem (inquam) id eſt, congruentiam, nam propria ratio fuit voluntas Dei, cuius conſilium non ſemper, imò verò nunquam hominibus innoteſcit, niſi ab ipſo reueletur.

7 *Ad 1. difficultatem in n. 2.* Prima ergo difficultas erat, quia non videtur veriſimile, Deum creaſſe fœminam in nobiliori loco, quàm hominem. Ad quam diſſoluendam in primis conſiderandum eſt, qua ratione creauerit Deus hominem extra Paradiſum, cùm hic eſſet iam conditus, & homo in eum ſtatim eſſet tranſferendus, vt ibi perpetuò maneret, & vitam in terris beatam ageret, ſi vellet. *Cur Adam extra Paradiſum cõditus.* Cuius quidem diuini conſilij plures rationes redduntur: potiſsima autem videtur. Quia prior locus debebatur homini ſecundum naturam ſuam ſpectato, & alius excellentior ſolùm conueniebat ei vt in ſtatu innocentiæ, & gratiæ conſtituto. Nam priori ratione conueniebat illi communis terræ habitatio: poſteriori autem titulo præparatus fuit illi locus amœniſſimus, & aptiſsimus, tum ad vitę commoditatem, & ſalutem, tum etiam ad vitam contemplatiuam, & tranquillam, in terris agendam, cum iucunda, & facili operatione coniunctam. Vt ergo conditionem ſuæ naturæ ipſo vſu, & modo creationis ſuæ, homo cognoſceret, extra Paradiſum creatus eſt, vt poſtea in Paradiſum tranſlatus beneficium magis agnoſceret, & in maiori pretio, & æſtimatione haberet illud, & ad conſeruandum, & cuſtodiendum ſolicitior fieret.

8. *Cur Eua intra Paradiſum.* Poſtquam autem Adam (in quo tunc tota ſpecies hnmana cõtinebatur) extra Paradiſum creatus fuerat, non oportebat, Euam in eodem loco creari, quia iam dicta ratio in illa non vigebat: nam ex creatione hominis ſuæ naturæ conditionem facilè cognoſcere poterat. Sicut etiam ſi ſtatus innocentiæ duraret, alij homines in Paradiſo generarentur, & agnoſcerent nihilominus, extra Paradiſum in ſuo primo parente virtute fuiſſe cõditos, ac ſubinde communem terram ſuum eſſe quaſi connaturalem locum: Paradiſum autem ex dono gratiæ accepiſſe. Addi etiam poteſt, Adam ex terra formandum fuiſſe, & quia Deus præſcierat, eum in Paradiſo peccaturum, & per peccatum, mortalem efficiendum, ideo noluiſſe ipſum ex terra Paradiſi condere, ſed extra Paradiſum. At verò Eua non ex terra, ſed ex coſta Adæ producenda fuit: & ideo non oportuit extra Paradiſum fieri, nam licet in eo fuerit formata, nihilominus virtute (vt ſic dicam) ſeu mediatè ex terra, quæ extra Paradiſum erat, condita fuit.

9. *Ad 2. difficultatem in eodem nu. 2. quid nõnulli reſpondeant.* Secunda difficultas ſumebatur ex eo, quòd bruta animalia non debuerunt adduci ad Adam intra Paradiſum. Propter quod aliqui excogitarunt non fuiſſe neceſſarium, vt adductio animalium, & creatio Euæ in eodem loco factæ fuerint, quia non eſt neceſſe vt ordo narrationis ordini rerum ſemper reſpondeat. Vnde licet Geneſ. 2. priùs dicatur, tuliſſe Deum hominem, & poſuiſſe illum in Paradiſo, & poſtea referatur, adduxiſſe ad illum animalia, nihilominus in re ipſa potuit hoc poſterius priùs fieri. Nam in Scriptura nulla eſt particula, quæ alium ordinem indicet, tantum enim ait, *Dixit quoque Deus*, &c. Sed hoc nullo modo placet. *Refellitur prædicta reſponſio.* Quia nulla eſt neceſsitas inuertendi ordinem, quẽ Scriptura ipſa multùm ſignificat. Et quia illa præſentatio animalium coram Adam, proximè ordinata fuit aliquo modo ad creationem Euæ, vt ſupra ex Patribus notauimus, & indicatur in illis verbis, quæ Deus dixit, & ad illam actionem præmittuntur: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.* Et immediatè poſt narratam impoſitionem nominum animalium, iterum repetitur: *Adam autem non inueniebatur ſimilis ſibi.* Et ſtatim ſubiungitur, immiſiſſe Deum ſoporem in Adam. Ex qua narratione ſincerè ſpectata ſatis clarè colligitur, omnia illa in eodem loco eſſe facta.

10 *Vera reſponſio.* Dico ergo animalia fuiſſe introducta in Paradiſum, vt Adam eis nomina imponeret. Et ad Damaſcenum negantem futura fuiſſe animalia bruta in Paradiſo, reſponderi poteſt, eſto id verum eſſet quoad permanentem habitationem, & ordinariam vitam: nihilominus ad illud peculiare factum diuino iuſſu ingreſſa fuiſſe Paradiſum, paulo pòſt egreſſura, iuxta prædictam ſententiam. Addo verò, probabilius videri, durante ſtatu innocentiæ, ac proinde etiam in illo principio, non fuiſſe cohibenda animalia, ne in loco Paradiſi ingrederentur, vt alij Patres teſtantur, præſertim Baſilius homilia de Parad. & Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 11. Et videtur ſatis colligi ex cap. 3. Gen. Nam ſi animalia bruta in Paradiſo non inuenirentur, non fuiſſet auſus dæmon in ſpecie ſerpentis mulieri apparere, vt rectè Auguſtinus & Baſil. ponderarunt. Imò ipſe etiam Damaſcenus libro 2. de Fide,

de fide,cap.10.ſic ait, *Serpens quoq; familiaris ipſi erat,* id eſt,homini,*vt qui præ cæteris animalibus ad eum accederet,blandiſque motibus ad eum veluti colloqueretur*. Vbi clare ſentit, habitaſſe alia animalia in Paradiſo ante peccatum.Vnde ne ſibi ſit contrarius,cùm in ſequenti capite dicit, quòd in Paradiſo nullũ animal rationis expers verſabatur,intelligi poteſt homine inuito,vel quòd nullum ibi erat, quod homini non obediret, ac ſi non eſſet rationis expers. Vnde etiam fieret, vt animalia ibi exiſtentia nullum incommodum aut tædium homini afferrẽt, imò voluptati eſſe poſſet,volatilia videre,&audire,& ſimilia, quæ ad laudem etiam creatoris excitare poſſent. Denique non fruſtra Deus dedit imperium homini ſuper omnia animalia,& fecit, vt eis nomina imponeret : ergo non eſt veriſimile omnino fuiſſe à loco Paradiſi ableganda, & ab omni hominum conſortio,& vſu ſeparanda. Quin potiùs Anaſtaſ. Synai.lib. 7. Exaemer. verſus finem ſentit, bruta animalia in eodem die ſexto in Paradiſo etiam fuiſſe creata.

11. *Ad difficultatem in eodem n. 2. Reſponſio Ruperti.*

Tertia difficultas erat de præcepto dato primo homini,vt de ligno ſcientiæ boni, & mali non comederet, petebatque an datum fuerit poſt Euam productam,vel antea.Nam Rupert.contendit fuiſſe datum iam exiſtente Eua, quia vtrũque obligauit,&ideo vtraque imponi debuit.Et hanc opinionem probabiliorem reputat Pererius lib. 4. in Gen.diſp.de illo præcepto, ad illa verba, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, q. 1. Diuerſo tamen modo,nam Rupertus id dixit conſequenter, quia putat, Euam creatam fuiſſe extra Paradiſum, in quo ab illo diſſentit Pereira.Et ideo conſequenter ait,etiamſi verba illa, *ex omni ligno*, &c. in cap.2. Gen. ante formationem Euæ referantur, nihilominus per anticipationem illic fuiſſe poſita,re autem vera poſt Euæ creationem dicta fuiſſe: neque oportere,vt in hoc ordo narrationis,& facti idem fuerit. Ad hoc autem idem inducitur ex verbis illis Gen.1. *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. *& ſint vobis in eſcam*. Ex quibus in hunc modum argumentatur. Hæc verba dicta ſunt Adæ, & Euæ ſimul: vel ergo dicta fuerunt ante latum præceptũ non comedendi de ligno ſcientię:&ſic præceptum fuit etiam datum poſt creatam Euam,vel vtrique ſimul, vel dicta fuere poſt præceptum Adamo impoſitum, & hoc non videtur conſentaneum formæ illorum verborum. Quia ſunt nimis vniuerſalia,& ſine exceptione,ſcilicet, *Et vniuerſa ligna,quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui*. Nam hæc verba abſolutè ſumpta etiam arborem ſcientię comprehendunt,vnde ſic dicta poſt latum præceptum videri poſſent, aut præcepto contraria, aut illud reuocare : ergo concludendum eſt, dicta fuiſſe ſimul cum præcepto.

Pereira à Ruperto non nihil diſcrepat.

Eius motiuum.

12. *Authoris reſponſio.* *Probatur primo ex Script.*

Nihilominus contrariam ſententiam probabiliorem iudico,nimirum, præceptum illud impoſitum fuiſſe Adamo, quam primum in Paradiſum introductus eſt, antequam vel animalia fuiſſent ad ipſum adducta,vel Eua ex ipſo formata.Hoc in primis mihi probat ſufficienter ordo narrationis Geneſis ſecundo. Tum quia nõ eſt ab illo ſine magna cauſa recedendum,tum etiam quia inter verba illa tanta eſt connexio,& inter res, quæ referũtur,tam conueniens ordo,& ſeries,vt vix credibile ſit, non fuiſſe mentem ſcriptoris in modo narrandi ſimul docere,quo ordine illa,quæ narrãtur, facta fuerint. Tum præterea, quia datur occaſio, etiam cætera, quæ ibi dicuntur,fuiſſe in narratione poſtpoſita, & ante tranſlationem hominis in Paradiſum fuiſſe facta. Tum denique,quia verba præcepti ad vnam perſonam in ſingulari diriguntur,ſcilicet, *Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradiſi comedes,de ligno autem boni,& mali ne comedas,in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris*, vbi in quatuor verbis, ſeu vocibus numerus ſingularis obſeruatur. Et quanuis aliqua illarum Græcè in plurali ponantur, & ita legat Auguſtinus infra citandus,& Gregor.lib.36. Moral.cap.10. alias 13. & Ambroſ. ſæpe in lib. de Paradiſo,& alibi, nihilominus in Hebræo legitur ſicut in vulgata habetur. Præterquàm quòd D. Auguſt.etiam plurale verbum ad ſenſum ſingularis reducit.

13. *Probatur 2. ex Patrib.*

Secundò in hanc ſententiam magis inclinat Auguſt.lib.8. Gen. ad liter.cap.17. & eam abſolute tradit,vel potiùs ſupponit Anaſtaſ.Sinai.lib.9.Exaemer.docet Chryſoſt. homil.14. in Gen. nam legens in plurali verbum illud, *ne comederitis ex eo*, inquit, *nondum Eua producta quaſi vtrique mandaret,dicebat,ne comederitis, manifeſtans iam inde ab initio, quod vnum ſint vir,& mulier,ſicut & Paulus dicit, caput mulieris vir*. Idem tenet expreſsè Ambroſ. lib.de Parad. cap.12. & D. Thomas, vel potiùs Thomas Anglicus Gen. 2. vbi ait, datum fuiſſe illud præceptum Adæ pro ſe, & pro tota ſua poſteritate. Quod patet(inquit)quia peruenit ad Euam, ſignificans per Adamum perueniſſe ad Euam,ſicut perueniret ad poſteros,ſi ſtatus duraret. Conſentit etiam Abulenſ.in cap.13.Gen.q.217.

14. *Probatur 3. ex congruẽtiis.*

Tertiò afferri poſſunt optimæ congruentiæ. Prima, quia oportuit præceptum ſtatim in ipſo ingreſſu Paradiſi Adæ imponi, quoniam aliàs potuiſſet prius de arbore ſcientiæ ſine peccato comedere. Vel è contrario ſi neceſſaria erat poſitiua Dei conceſsio ad licitè comedendum de fructibus Paradiſi, hæc etiam conceſſa eſt Adæ in eodem ingreſſu, cùm dictum eſt illi, *ex omni ligno Paradiſi comede*. Vnde veriſimillimum eſt,hoc dictũ fuiſſe Adæ ante formationem Euæ : illud autem non fuit dictum ſine ſubiuncta exceptione, *de ligno autem ſcientiæ*, &c. ergo hoc etiam præceptum datum eſt Adæ ante formatam Euam. Secunda,quia præceptum illud longe aliter Adamo,quàm Euæ datum eſt, nam Adamo fuit impoſitum nõ ſolùm vt priuatæ perſonæ, ſed etiam vt capiti totius generis humani, Euæ autem ſolùm vt ſingulari perſonæ: ergo maximè conueniens fuit, vt Adamo ſoli prius intimaretur.Tertiò accedit ratio Auguſtini, *ornatiſſimè ita fuiſſe datum præceptum vt per virum ad fœminam perueniret,iuxta diſciplinam Apoſtoli docentis, fœminas vt domi viros ſuos interrogent*. 1. ad Corinth. 14.

15. *Ad motiuũ Pererij in num. 11.*

Ad rationem ergo contrariæ ſententiæ ſumptam ex illis verbis cap.1. *Ecce dedi vobis*, &c. In primis concedimus hanc licentiam non fuiſſe datam ante prohibitionem eſus ligni ſcientiæ,vel non ſine illa, quia ſemper eſus illius ligni fuit prohibitus, & ideo nunquam eſt facta generalis conceſsio ſine illa exceptione. Deinde dico non conſtare, verba illa formalia aliquando fuiſſe ſimul dicta Adamo,& Euæ, potuerunt enim priùs dici ſoli Adamo,prout referuntur Gen.2. & poſtea ſoli Euæ, ſtatim ac Deus illam formauit. Vnde etiam fieri potuit, vt Eua à Deo immediatè illud præceptum receperit,ſtatim ac formauit illam, priuſquam ad virum illam adduceret, & ſtatim ac fuit formata, ſuum creatorem cognoſcens, eius etiam peculiarem legem reciperet, & ſubiectionem, ac ſeruitutem oſtenderet. Et hoc ſatis eſt, vt Moyſes cap. 1. referre potuerit,dixiſſe Deum, *Ecce dedi vobis*,&c. Sicut etiam mulier dicere potuit, *Præcepit nobis Deus*, &c.etiamſi non ſimul, neque eodem modo vtriq; præceperit. Denique dico probabiliſsimum eſſe, non aliter dixiſſe Deum illis hominibus, *Ecce dedi vobis*, &c. quàm dicendo Adæ, *ex omni ligno Paradiſi comede*,&c. nam dicendo illi virtute dixit vtrique, ſicut Ambroſ. Chryſoſt. & Auguſt. ſuprà ſimilia verba interpretantur. Nam quod vni dicitur, qui alios continet, vt alijs id promulget,omnibus dicitur. Atq; ita veriſimilius etiã eſt, quòd citati Patres dicunt,præceptũ illud per Adamum ad Euam perueniſſe.

CA-

CAPVT VI.

De Paradiſo terreſtri, quis, vel qualis locus fuerit, vel ſit.

Cur de paradiſo terreſtri agendũ.

1\. QVoniam in præcedenti capite mentionem fecimus de Paradiſo, quem Deus in principio mundi ad hominum habitationem plantauit, vt refertur Geneſis ſecundo, & quia illius cognitio, & ad fidem pertinet, & ad omnia, quæ de ſtatu hominum ante peccatum dicenda ſunt, neceſſaria eſt, ideo in hoc capite diſputationem de illo inſtituimus, & in eo breuiter multa colligemus, quæ de hoc Paradiſo ab authoribus tractantur. Inter quæ præcipua queſtio, & ferè ſola ad fidem pertinens eſt, an hic Paradiſus verè fuerit terreſtris, id eſt, in terra plantatus, & conſequenter, an omnia, quæ de illo in Geneſi dicuntur, ſint ad literam, vt ſonant, vel tantum in metaphorico, vel myſtico ſenſu intelligenda.

1 Sententia quid ſit paradiſus, & quo pacto accipienda Scriptura de illo loquens.

2\. In hoc enim puncto fuit vetus ſententia dicens, omnia illa eſſe intelligenda myſticè, ac ſubinde Paradiſum non fuiſſe in terra, ſed in cœlo, vel non eſſe rem corpoream, ſed ſpiritualem. Ita ſenſit inter Iudæos Philo in lib. de opific. mundi, verſus finem, & libro primo Allegoriarum, & lib. de Plantat. Noæ, non longe à principio, & libr. de confuſ. linguarum, ante medium. Et antiquos Chaldæos, & Iudęos idem tradidiſſe, refert Eugub. Gen. 2. Inter hæreticos vero Valentin. dixit, eſſe veritatem, ſeu Archangelum quendam in tertio cœlo exiſtentem, vt refert Irenæus libr. 1. contra hæreſes, c. 1. parum ante medium, & Tertullian. libr. contra Valentinianos, c. 20. Præcipuè vero in hoc errauit Origen. ſuper Gen. vt notat Epiph. in epiſt. contra Ioan Hieroſol. & in Anchorato, Auguſt. etiam in l. de hæreſ. cap. 59. Seleucianos, & Hermianos refert, negaſſe viſibilem Paradiſum: & in eodem errore fuiſſe Franc. Georgium, refert Sixtus Senenſis l. 5. Biblioth. annotat. 106.

Eandem ſententiam attribuunt Ambroſio nonnulli.

3\. Neque deſunt, qui putent, Ambroſium in hac fuiſſe ſententia, quia in libr. de Paradiſo, & in ep. ad Sabinum Epiſcopum, quæ dicitur eſſe l. 6. epiſt. 46. ita loqui videtur. Sed in Romana impreſsione nunc ille tractatus non eſt inter epiſtolas, & de illo infra num. 10. dicemus. Tamen in lib. 4. epiſt. 31. quæ eſt etiam ad Sabinum, Ambroſius mentionem facit Paradiſi, cum dixiſſet, quod Adam poſtquam peccauit, *ſe abſcondebat, quando Deus deambulabat in Paradiſo*, ſcribit allegorice, *& nunc deambulabat in Paradiſo Deus, quando diuinas Scripturas lego, Paradiſus eſt Geneſis liber*, &c. Et poſtea in diſcurſu allegoricè exponit tunicas pelliceas primorum parentum, & ſimilia. Præterea D. Hieronym. in Quæſt. Hebr. Paradiſum indicat ſpiritualem fuiſſe, nam dicit, ante cælum, & terram fuiſſe à Deo creatum. Anaſtaſ. item Synaita libr. 7. Exaem. hanc referens ſententiam, dicit, fuiſſe plurium veterum interpretum, à qua ipſe non ſe oſtendit alienum.

Eandem indicat Hieronym. item Anaſtaſ.

Suadetur ex locis aliquot Scripturæ, & coniecturis alijs.

4\. Suaderique poteſt hæc ſententia, quia ſæpe in Scriptura nomine Paradiſi ſignificatur cæleſtis habitatio, vt Ezechiel 28. *In delicijs Paradiſi Dei fuiſti*, & c. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiſo Dei.* & aliquando gloriam ſignificat, vt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ergo non eſt incredibile in ſimili ſenſu accipi in Geneſi. Tum quia multa ibi dicuntur, quæ non poſſunt commode, niſi metaphorice intelligi, vt eſt illud Gen. 3. quod Deus deambularet in Paradiſo, & quod ante Paradiſum collocauerit Cherubim cum flammeo gladio, & verſatili, ad cuſtodiendum Paradiſum. Tum etiam, quia multa alia, quæ de illo Paradiſo dicuntur, difficillime intelliguntur, niſi myſticè explicentur. Inter quæ ſpecialem difficultatem habent, quæ de ligno vitæ, & ligno ſcientiæ boni, & mali dicuntur. De quibus ſpecialiter obijcit Anaſtaſ. Synait. quia ſi eſſent arbores ſenſibiles, quæ eſſent brutis animalibus, ac hominibus propoſitæ, & ita bruta poſſent edere de ligno vitæ, & illis non fuiſſet prohibitum edere de ligno ſcientiæ, quæ iudicat abſurda, & ibi plures alias coniecturas accumulat.

5\. Nihilominus ſententia catholica eſt, Paradisũ quem Deus in principio plantauit, fuiſſe locum terreſtrem, & ea, quæ de illius creatione dicuntur cum proprietate, & ad literam eſſe intelligenda. *Contraria ſententia catholica.* Hæc aſſertio eſt de fide, & probatur primo ex Scriptura, quia, vt ſæpe in præcedentibus dictum eſt, *Probatur 1. ex Scriptur.* & in hoc puncto dixit optimè D. Tho. 1. p. q. 102. a. 1. quæ de hoc Paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum hiſtoricæ narrationis proponuntur, ſed in his, quæ Scriptura ſic tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtorię, aliàs nihil eſſet in Scriptura certum: ergo ita eſt accipienda narratio Gen. de Paradiſo. Poteſtq́ hoc confirmari in particulari ex circunſtantijs, & verbis eiuſdem hiſtoriæ. Nam in primis cum Moyſes narraſſet creationem hominis, *Confirm. 1.* volens etiam creationem mulieris, quę ad conſeruationem, & propagationem ſpeciei humanę ordinebatur referre, interpoſuit loci productionem, quem Deus homini præparauerit ad indiuidui conſeruationem, & ſuſtentationem, & ad corporalem hanc vitam conuenienter tranſigendam: ergo ſine dubio loquitur de loco corporeo, in quo erant arbores ſenſibiles, & ferentes fructus aptos ad cibum, & ſuſtentationẽ hominũ.

6\. *Progreditur confirmatio.* In hac enim proprietate ſine dubio intelligenda ſunt illa verba, *Produxitq́; Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue.* nam *viſus* ibi propriè pro ſenſu viſus, & verbum *veſcendi* de corporali manducatione accipitur. Alias quod c. 3. dicitur, *Vidit mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis aſpectuq́; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit*, &c. non propriè, ſed metaphorice eſſet intelligendum: atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Eccleſia credit, falſa eſſent. Deinde additur in eo loco fluuium fuiſſe ad irrigandum illum, eumq́; in quatuor flumina diuidi, quorum duo, ſcilicet, Tygris, & Euphrates, adhuc ſuis nominibus cognoſcuntur, ille in Aſſyria, iſte in Armenia. Ac deniq́; homo dicitur poſitus in illo Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, id eſt, vt ipſum coleret corporali, & ſuaui exercitatione, & honeſta corporis occupatione ſine labore, vt ſancti ſtatim citandi interpretantur. Deinde ſerpens ex animantibus terræ erat, & nihilominus dæmon, vt tentaret mulierem, corporalem eius figuram aſſumpſit, & in Paradiſo ad fœminam acceſsit: fuit ergo Paradiſus terræ locus, in quo primi homines habitare cœperunt. Confirmari etiam hoc poteſt ex illo Geneſ. 13. *Vniuerſa* (ſcilicet regio Iordanis) *irrigabatur ſicut Paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus.* *Confirm. 2.* Ex qua comparatione recte colligit Auguſt. q. 27. in Gen. quod ſicut terra Iordanis propriè, & ſenſibiliter irrigabatur, ita etiam Paradiſus: alioqui non recte fieret comparatio, præſertim quia æquè fit ad irrigationem terrę Ægypti, & Paradiſi.

7\. *Probatur 2. ex Patrib. Græcis.* Secundo eſt hæc communis traditio Patrum Græcorum, & Latinorum: tradit in primis Irenæus libr. 2. contra hæreſ. cap. 55. & lib. 5. cap. 5. quanuis obiter & ſubobſcuré Iuſtinus etiam in orat. Parænetica ad Gent. verſus finem, vbi dicit Homerum deſcribendo Paradiſum Alcinoi, Moyſi narrationem imitatum eſſe. Item Theophilus Antiochenus l. 2. ad Autolicum, circa medium, optime Paradiſum terreſtrem deſcribit, conſentiunt Chryſoſt. hom. 13. & 19. in Gen. Theod. q. 24. & 29. in Gen. optimè Epiph. hæreſ. 64. & in dict. ep. contra errores Ioannis, & in Anchorato, vbi inter alia

alia dicit, *Si non eſt Paradiſus ſenſibilis, non eſt fons, non ficus, non folia, non comedit Eua, &c. ſed veritas iam fabula eſt.* Anaſt. Nicen. q. 21. & 24. & Anaſtaſ. Syna. l. 7. Exaëmer. ad fin. latè, & ex profeſſo Moſes Barcepha in lib. de Parad. per totum, vbi in hanc ſententiam refert Cyrillum, Dionyſ. Alexandr. Gregor. Niſſen. & alios, & idem habet Baſil. hom. de Par. & Damaſ. l. 2. de Fid. c. 11. vbi ex profeſſo rem tractat. Ac denique Sophron. in epiſt. quæ refertur in ſexta Synodo act. 11. damnat Origenem, & ſequaces, qui multa extra Apoſtolicam, atque paternam noſtram traditionem aſſeruerunt. Et primo loco ponit Paradiſi plantationem reijcientes, quam epiſt in ſeſſ. 13. totum Concilium recipit.

8.

Item ex Latinis primus ſit Hieron.

Inter Latinos Hieronym. Danielis 10. Philonem, & Origenem pungit, dicens, *Eorum deliramenta conticeſcant, qui vmbras & imagines in virtute quærentes, ipſam conantur euertere veritatem, & flumina, & arbores, & Paradiſum putent allegoriæ legibus ſe debere ſubruere.* Idem in epiſt. 61. ad Pammachium, contra errores Ioannis Hieroſ. Vnde obiter conſtat, locum alium ex traditionibus Hebraicis corrigendum eſſe, vel ſano modo interpretandum. Et aliqui dicunt, Hieronym. ibi non ex propria ſententia, ſed aliorum fuiſſe loquutum. De hoc autem multum dubito, quia Hieron. his verbis vtitur, *Ex quo manifeſtiſſime comprobatur, quod priuſquam Deus cœlum, & terram faceret, Paradiſum ante condiderat, ſicut & legitur in Hebræo. Plantauerat autem Deus Paradiſum in Eden à principio.* Hæc autem verba non ſunt referentis, ſed valde affirmantis. Vnde conſiderari poteſt, ſi aliquis error eſt in his verbis Hieronymi, non eſſe circa veritatem corporalis, & terreni Paradiſi, nã indicant fuiſſe creatam antequam Deus faceret cælum, & terram. Quod quidem ſi vt in ſuperficie ſonat, de tempore ante primum inſtans creationis cæli, & terræ intelligatur, tam craſſus eſt error, vt veriſimile non ſit in eo fuiſſe Hieronymum. Poſſet ergo componi, vt verba illa, *priuſquam cælum & terram faceret,* non comprehendant tantum primam creationem rigoroſam, ſed ſimul cum opere diſtinctionis, & ornatus totius mundi: ita, vt ſenſus ſit, Deum antequam creationem cæli, & terræ conſummaret, Paradiſum creaſſe. Hic enim ſenſus ex regula quadam Iuriſperitorum (quod Doctoris ſententia iuxta ea, quæ allegat, intelligenda eſt) comprobari poteſt, quia ex verbis, quæ Hieron. ponderat, ad ſummum colligitur, Deum plantaſſe Paradiſum à principio, id eſt, antequam hominem de limo terræ formaret, vel in aliquo ex primis ſex diebus, & nihil amplius colligi poteſt. ergo credendum eſt nihil aliud voluiſſe Hieronymum. Nam verba eius licet non ſint facilia, prædictum ſenſum ſine extenſione admittunt. Et ita in hoc veriſſimum eſt, quod ſupra diximus, Paradiſum in tertio die fuiſſe plantatum.

Locum alterum eiuſdem Hieron. in contrariũ vt aliqui exponunt.

Non placet expoſitio.

Commodior interpretatio.

9. Secundo allego pro hac veritate Ambroſius in 1. ad Corinth. cap. 6. vbi diſtinguit duos Paradiſos, terreſtrem, & cæleſtem. Et de priori ait, *Eſt & inferior Paradiſus, in quo homo poſitus mandatum, & vt operaretur, & vt cuſtodiret accepit.* Scio, dubium eſſe inter varios doctos de illorum commentariorum authore: veruntamen ſtylus, & grauitas ſermonis valde redolet Ambroſium, vt in illomet capite, & in illis verbis conſiderari poteſt. Veruntamen eãdem ſententiam idem Ambroſ. indicat libr. 4. in Luc. circa illa verba, *Ieſus autem plenus, &c.* cum ait, *Adam primum ex terra virgine formatum, de Paradiſo in deſertum eiectum fuiſſe, & per arborem mortem incurriſſe, & ſpiritualium nudum, arboreis ſe texiſſe exuuiis: Chriſtum autem ſecularium nudum corporis non deſideraſſe exuuias.* Vbi apertè ad litteram intelligit, quod de arbore ſcientiæ boni, & mali, & de tegumento ex folijs ficus in Geneſi narratur. Ergo ſimiliter ad litteram intelligit, Adam fuiſſe eiectum de Paradiſo terreſtri. Et adhuc euidentius idem Ambr. in enarratione de Arbore interdicta ad c. 3. Geneſ. in 2. tom. in principio, tractans verba capitis ſecundi, quæ ſic legit, *Ex omni ligno, quod eſt in Paradiſo ad eſcam edes: de ligno autem, quod eſt ſcientiæ boni, & mali, non edetis ex eo.* Illa intelligit de vera arbore ſenſibili, & talia intelligit, fuiſſe cætera ligna Paradiſi, & data in eſcam, & manducationem corporalem: ergo eodem modo intelligit Paradiſum. Vnde infra ait, *Vna arbor fuit in medio Paradiſi explorans hominis voluntatem, &c.* quæ in illo, & ſequenti capite perſequitur, quibus manifeſtè oſtendit narrationem Gen. c. 2. ad litteram eſſe intelligendam cum proprietate, & Paradiſum illum fuiſſe corporeum, & in terra plantatum, ſicut & arbores eius.

At vero in enarratione ſuper caput ſecundum Gen. quæ immediatè ante præcedentem enarrationem in eodem tomo habetur, & ad Sabinum inſcribitur, myſticè exponit Paradiſi hiſtoriam. Et hæc videtur eſſe, quam alij citant Epiſt. 42. ad Sabinum, quia in antiquioribus editionibus ita numeratur. Veruntamen ibi non excludit hiſtoricum ſenſum, imò illum breuiter in principio ſupponit ex Ioſeph. lib. 1. ant. cap. 2. & illi adiungit ſenſum ſpiritualem, circa quem magis ibi immoratur, quia fortaſſe magis fructuoſum tunc iudicauit: & eodem modo procedit in dicta epiſtol. 31. & in libr. de Paradiſo, vt facile conſideranti patebit, præſertim in cap. 12. Atque iſto modo exponit antiquorum Patrum myſticas Paradiſi interpretationes Anaſtaſ. Synait. dicto libro ſeptimo circa finem, vbi duplicem etiam diſtinguit Paradiſum, & contra Origenem ait, ita eſſe allegorias Paradiſi recipiendas, vt in ſenſu hiſtorico fundentur. Atque eodem modo Iſidorus c. 3. commentar. in Gen. allegorice exponit totam hiſtoriam de Paradiſo. Et tamen in lib. 2. de Different. ſpirit. ca. 10. duos diſtinguit Paradiſos, vnum corporalem, & terreſtrem, in quo primus homo eſt conditus, & alium cæleſtem. Et priorem deſcribit lib. 14. Etym. cap. 13. Denique veritatem hanc maxime confirmat Auguſtin. dicta q. 27. ſuper Geneſ. & hæreſ. 43. quæ eſt contra Origeniſtas. Item lib. 13. de Ciuit. cap. 21. vbi improbando eos, qui ſolum ſpiritualiter Paradiſum intelligunt, inquit, quaſi propterea non potuerit eſſe Paradiſus corporalis, quia poteſt etiam ſpiritualis intelligi. Et inductis varijs exemplis, & ſpiritualibus interpretationibus concludit, hæc & ſi qua alia commodius dici poſſunt, de intelligendo ſpiritualiter Paradiſo, nemine prohibente dicuntur: dum tamen & illius hiſtoriæ veritas fideliſſima rerum geſtarum narratione commendata credatur. Magiſque ex profeſſo hoc tractat & definit libr. 8. Gen. ad lit. à principio.

10.

Loci quidam Ambroſij expediuntur.

Confirmatur catholica ſententia ex Auguſt.

Ratione declaratur, quia Deus potuit condere Paradiſum terreſtrem, prout ſignificat locum amœniſſimum arboribus pulcherrimis, & fructuoſis conſitum, & magno fonte fœcundum, ac denique habentem omnia, quæ ad hominum habitationem, & ad vitam iucundiſſimam, & immortalem peragendam accommodatiſſima eſſent. Itẽ voluit illum creare, nam Scriptura eius voluntatem ſatis declarat, & ſine vlla difficultate hiſtorice poteſt intelligi. Denique decentiſſimum fuit, & diuinæ prouidentiæ conſentaneum huiuſmodi locum hominibus præparare, quia homo corporalis eſt, & ideo corporali loco indigebat, & futurus erat viator in terra, & propterea terreſtrem etiam habitationem accommodatam habere debuit. Denique vitam immortalem, & ſuo modo felicem, ac beatam in terris acturus erat, ſi in innocentia perſeueraſſet: ergo conſtitui etiã debuit in loco ſaluberrimo, & iucundiſſimo, qui tali ſtatui eſſet proportionatus, & in quo omnia neceſſaria ad imortalitatẽ quandã corporis inuenirẽtur. 11.

Tandem ratione declaratur.

Talia

Talia autem ſunt, quæ Scriptura proprie intellecta de Paradiſo terreſtri narrat: ergo ſine vlla dubitatione ille Paradiſus corporalis, & terreſtris fuit.

12. *Ad ſuaſionem in contrarium in num. 4.* Neque refert quod nomen Paradiſi in Scriptura interdum ſpiritualiter ſumatur, quia vix eſt in Scriptura vox aliqua, quę non aliquando, vel pluries metaphoricè etiam accipiatur, nec tamen ob eam rem licitum erit vbique illam metaphoricè interpretari, quia hoc modo veritas hiſtorię, & literalis ſenſus Scripturæ prorſus euerteretur. Obſeruanda eſt ergo regula generalis ſæpè dicta, vt proprietas verborum in primis ſeruetur, quoad fieri poſsit, & maximè vbi vel hiſtoria narratur, vel fidei dogmata traduntur. In præſenti autem vtrunque agitur, & nihil eſt, quod metaphoricum ſenſum requirat: imò, vt inquit Auguſtin. *Solidius diuini eloquij narratio ſubſiſtit, ſi ea, quæ de Paradiſo referuntur in Geneſi corporaliter intelligantur.* *Quid ad cætera in eodẽ n. 4. obiecta.* Quomodo autem ſingula, quæ ibi dicuntur, propriè intelligi poſsint, in diſcurſu huius materiæ, explicando innocentiæ ſtatum, ac amiſsionem eius, declarabimus.

13. *Concluditur 1. pars præſentis capit. Pro reliquis dubia ſequẽtia proponuntur.* Hac ergo veritate ſuppoſita, reliqua, quæ de loco Paradiſi inquiri ſolent, aut poſſunt, ad fidei quæſtiones non pertinent, vt inquit Auguſt. libr. 2. de Peccat. original. cap. 23. dicens, *Qualis, vel vbi ſit Paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit expuluere, quæſtio eſt præter fidem, cum tamen eſſe illum Paradiſum fides Chriſtiana non dubitet.* *1. Dubium an paradiſus terreſtris tota fuerit terra.* Solet autem quæri, an Paradiſus fuerit certus terræ locus, vel potius vniuerſa terra ſuis floribus, & arboribus ornata. Aliqui enim id aſſerere tentarunt, vt refert Hugo de S. Victor. annotat. in Geneſ. cap. 2. quam opinionem probabilem iudicat, licet illam non ſequatur, & illam tribuit Yſtella Ioſepho primo antiq. cap. 2. *Yſtella falſe attribuit Ioſepho partem affirm.* ſed re vera non ita ſentit, narrat enim Deum hortum ad Orientem plantaſſe, & in eum Adamum cum vxore introduxiſſe. Quæ de toto orbe dici non poterant: quia vero ſtatim ſubdit, *Rigatur autem hortus ab vno amne, vniuerſam in circuitu terram luſtrante*: ideo fortaſſe putauit Yſtella ſenſiſſe Ioſephum illum hortum fuiſſe vniuerſam terram. Sed repugnat hic ſenſus non ſolum prioribus verbis, ſed etiam ſequentibus, cum dicit, amnem illum diuidi in quatuor flumina, quæ per varias mundi regiones diſcurrunt. *Exponitur Ioſephus.* Vnde cum dicit, priorẽ amnem irrigare vniuerſam terram, vel loquitur tantum de vniuerſa terra Paradiſi, prout loquitur Moyſes, quem Ioſephus imitatur, vel ſi id referatur ad vniuerſam terram, ſimpliciter intelligendum eſt, irrigare illam per alia quatuor flumina, in quæ diuiditur.

14. *Arguitur tamen primo pro parte ipſa affirm.* Primum ergo huius ſententiæ fundamentum ex hoc ipſo ſumitur quod ſcriptura narrat de quatuor fluminibus, quæ ex vno fonte Paradiſi oriũtur. Nam illa quotuor flumina non oriuntur ex vno particulari loco terræ: ergo Paradiſus non eſt particularis locus terræ, ſed vniuerſa terra. Antecedens ſumi poteſt ex Ariſt. lib. 1. Meteororum, ca. penult. & conſentit Beda ſuper Geneſ. 2. quia dicitur Deus poſuiſſe hominem in Paradiſo, *vt operaretur & cuſtodiret illum*, ſed homo poſitus eſt ad operandam terram vniuerſam, ſeu in omnibus partibus, vel regionibus eius: ergo neceſſe eſt, vt nomine Paradiſi vniuerſam terram intelligamus. Minor de hominibus poſt peccatum, manifeſta eſt: ſi autem ſtatus innocentiæ duraret, etiam tunc *Arguitur 2.* homines in varijs mundi regionibus habitarent: & illas operari oporteret. Vnde argumentor ſecundo, quia ſi homo non peccaſſet, omnes homines viatores in Paradiſo terreſtri viuerent, nam ab illo ſolum propter peccatum eiecti ſunt, ſed nõ poſſent omnes in vno loco terræ, certis (vt ita dicã) terminis clauſo habitare, neq; etiamſi poſſent, id fuiſſet conueniens. Ergo neceſſario dicendum eſt, non peccante homine, totam terram fuiſſe futuram terreſtrem Paradiſum, eo quod ſpinas, & tribulos non germinaret, ſed in quacunq; parte, ac regione magnæ voluptatis eſſet. Minor quoad priorem partem probatur, quia etiam in ſtatu innocentiæ multiplicarentur homines, non minus, quam poſt peccatum. Nam benedictio illa, *Creſcite & multiplicamini*, ante peccatum data eſt, & propter innocentiam non minueretur, ſicut neque numerus prædeſtinatorum minor fuiſſet. Non poſſet autem paruus terræ locus tantam hominum multitudinem capere, vel certe, licet poſſet, non tamen commodè, nec conuenienter. Vnde probatur altera pars illius minoris, quia homines futuri erant domini vniuerſæ terræ: ergo non fuiſſet conueniens, vt intra vtrius loci terminos clauſi perpetuo permanerent: habitarent ergo per vniuerſam terram: ergo tota erat Paradiſus ante peccatum.

Nihilominus etiam quæſtionem hanc non exiſtimo pertinere ad res indifferentes, ſed ad materiam fidei, vel fidei proxima. 15. *Contraria reſolutio eſt tenenda vt fidei proxima.* Certum enim exiſtimo, Paradiſum terreſtrem fuiſſe locum particularem, in regione orbis determinata ſitum, ita ſentit D. Thom. dicta q. 102. a. 1. & Patres ſuperius allegati, præſertim Aug. l. 8. Gen. ad lit. c. 7. & Iſidor. l. 14. Etymolog. ca. 3. v. 2. & probatur manifeſtè ex Scriptura, nam Gen. 2. prius dicitur, formaſſe Deũ hominem ex terra, & poſtea inde tranſtuliſſe illũ in Paradiſum: *Probatur ex Scriptura 1.* ergo euidenter diſtinguit illa duo tanquam diſtincta loca terræ, vt ſupra etiam declarauimus. Hoc a. locum non haberet, ſi Paradiſus non eſſet definita, ac limitata pars terræ, alioqui eo ipſo quod homo fuiſſet creatus in terra, fuiſſet etiam creatus in Paradiſo. Deinde poſt generalem terræ plantationem, ſeu germinationem *Secundo.* tertio die factam, & 1. c. narratam, aliquid ſpeciale nobis referre voluit Moyſes in c. 2. dicens, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*: ergo indicare voluit ſpecialem locum alijs excellentiorem. Tertio addit Moyſes in fin. c. 3. Deum emiſiſſe Adam poſt peccatum de Paradiſo, non expulit au- *Tertio.* tem de vniuerſa terra: ergo Paradiſus non eſt vniuerſa terra, ſed pars eius. Vnde adiungit, *vt operaretur terram, de qua ſumpta eſt*. Vnde conſtat in aliam terræ partem fuiſſe translatum: ergo Paradiſus, à quo translatus eſt, pars alia erat, ab iſta condiſtincta. Denique dicit, eiecto Adamo, prohibitos eſſe homines ab ingreſſu Paradiſi, & ideo collocaſſe *Quarto.* Deum Cherubin ad cuſtodiendum Paradiſum: eſt ergo euidens iuxta Scripturæ hiſtoriam Paradiſum peculiarem terræ locum fuiſſe.

Neq; contra hanc veritatem obſtant in contra- 16. rium adducta. *Ad 1. arg. in num. 14.* Et primo quidem longam petebat diſputationem de fonte Paradiſi, & de quatuor fluminibus, quæ ab illo oriuntur, ſed quia res eſt hiſtorica, & à noſtro inſtituto aliena, ideo conſulto illam omittimus, & de illa videri poſſunt Pereira l. 3. in Gen. vlt. diſp. de quatuor fluminibus, & Yſtella Gen. 2. Ad obiectionem ergo reſpondemus cum D. Thom. dict. quæſt. 102. ſi aliqua ex illis fluminibus nunc habent diſtincta principia ſuæ originis, hominibus notas, re vera non eſſe illa prima capita, à quibus primam originem, & generationem ducunt, ſed prius oriri à fonte Paradiſi, & poſtea ſub terris abſcondi, & poſt longum curſum iterum in locis illis erumpere. Quæ fuit reſponſio Auguſtini 8. Geneſ. ad liter. cap. 7. quem ſequutus eſt etiam Rupertus, & 29. Quod ab his Patribus excogitatum videtur ad ſeruandã Scripturæ veritatem, & quamuis, vt exiſtimo, nullo experimento, vel hiſtoria id conſtare poſsit, nihilominus vt credatur, ſufficiet, quòd nullus alius modus probabilis ad explicandam Scripturã excogitari

excogitari valeat, neque illud eſt difficile creditu, cum in alijs fluminibus id ſæpe contingat.

Ad 2. arg. in eodem n. 14. quid reſpondeat Auguſt.

17. Ad ſecundum, quod fundatur in verbis illis, quibus dicitur, Deum poſuiſſe Adam in Paradiſo, *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, notat in primis Aug. 8. Gen. ad lit. ca. 10. relatiuum *illum*, poſſe ad hominem, & non ad Paradiſum referri, & conſequenter verba *operandi, & cuſtodiendi*, non hominem, ſed Deum pro ſuppoſito habere, ita vt ſenſus ſit, Deũ poſuiſſe hominem in Paradiſo, vt ipſum hominem cuſtodiret, & ipſum operaretur: id eſt, magis, ac magis perficeret ac ſanctificaret. Quem ſenſum præfert Aug. & ſi illum ſequamur, ceſſat obiectio: imò retorqueri poteſt, quia ex illo intelligimus, poſuiſſe Deum hominem in Paradiſo tanquam in peculiari loco ad eius cuſtodiam, & conſeruationem aptiſsimo, & ad ſanctitatem augendam, & contemplatiuam vitam exercendam commodiſſimum. Veruntamen expoſitio non eſt neceſſaria ad difficultatem ſoluendam, & iuxta Hebraicam lectionem dicitur, non habere locum, iuxta quam pronomen *illum*, in Hebræo fœminini eſt generis, & ideo neceſſario ad Paradiſum refertur, qui in eadem lingua eiuſdem eſt generis.

Non eſt tamen neceſſaria reſponſio.

Facilior reſponſio.

18. Fatemur ergo poſitum fuiſſe Adam in Paradiſo ad ipſum Paradiſum operandum, & cuſtodiendum. Veruntamen ex illa operatione inferri non poteſt, Paradiſum fuiſſe vniuerſam terram: imò oppoſitum inferri poſſet. Tum quia, vt D. Thom. ait, dicta q. 102. art. 3. illa operatio non erat futura laborioſa, ac pœnalis, ſed eſſet facilis, & ad corporalem aliquam, & iucundam exercitationem. Hanc enim moderatam, & voluntariam agriculturam, etiam nunc cum magna voluptate ab aliquibus fieri, experientia notum eſt, & eleganter declarat Aug. 8. Gen. ad lit. c. 8. & 9. Deinde non fuiſſet tunc illa operatio quaſi coacta, ob indigentiã cibi, ſicut nunc eſt, ſed eſſet vel ad quandam maiorem perfectionem, ac fertilitatem, vel, vt ait D. Thom. eſſet ad experimentum naturæ, id eſt, ad experiendas vires terræ, aut ſeminum, aut plantarum. Multoque minus colligi poteſt, totum mundum fuiſſe Paradiſum, ex eo quod Adam fuerit in eo poſitus ad cuſtodiendum illum, imo potius contrarium ex eo verbo probari poteſt. Nam ſiue intelligamus Adam fuiſſe poſitum ad cuſtodiendum Paradiſum à brutis animalibus, ne illum fœdarent, vel nimium conculcarent, ſiue intelligamus illam cuſtodiam fuiſſe reſpectu ipſiuſmet Adami, quia datus eſt ei Paradiſus, vt eum ſibi cuſtodiret, vtroq; modo rectè inde probatur Paradiſum fuiſſe priuatum locum, à quo potuit homo animalia nociua arcere, & quẽ ſibi potuit non peccando cuſtodire, ſicut peccando illum perdidit.

Pro 3. arg. in eodem n. 14. ſit 2. dubiũ quanta fuerit magnitudo paradiſi. Reſolutio ex Auguſt. & ex Barcepha.

19. In tertio argumento duæ dubitationes indicantur, vna eſt ac ſecunda in ordine, de magnitudine Paradiſi. In qua ſimpliciter aſſerendum eſt, locum Paradiſi fuiſſe ampliſsimum, vt ſignificat Auguſtin. libr. 8. Geneſ. ad liter. cap. 10. idque ex eo colligit, quod fonte, ſeu potius fluuio tantæ magnitudinis irrigabatur, vt poſtea in quatuor capita, & flumina diuideretur, ſic etiam dixit Moſes Barcepha 1. tom. de Paradiſo, cap. 15. *Neceſſe eſt ſpacioſum admodum, atque amplum fuiſſe Paradiſum. Ei enim rei fidem facit ingens illud flumen, quo rigabatur.* At vero Abulenſ. Gen. 13. q. 98. breuem, & anguſtũ facit locum Paradiſi, coniectat enim totum eius ambitum quadraginta milliaria non exceſsiſſe. Sed vnde, & qua probabili ratione hunc terminum præfigere potuerit, non video. Quod autem locus nimis ſpatioſus non fuerit, coniectari poteſt ex eo, quod iuxta Hebraicam veritatem vocatur hortus, & plantatus dicitur in Eden ad Orientem, & quod in monte aliquo plantatus creditur. Veruntamen quantæ fuerit magnitudinis, incertum eſt: credibile eſt a. exceſsiſſe circuitum duodecim leucarum quas Abulen. deſignat, & ſaltem amplitudinem vnius regni non parui habuiſſe, propter alteram difficultatem.

Abulenſis reſponſio minus probatur.

3. Dubium quomodo capi poſſent homines in ſtatu innocentiæ in paradiſo parte terra non magna. Probabilis quorundam reſponſio. Pereira coniectura.

Eſt enim alterum dubium tertiumque in ordine, quomodo in ſtatu innocentiæ in tam paruo loco omnes homines habitare potuiſſent. Reſpõdent aliqui, non eſſe neceſſarium, vt ſtatu innocentiæ perſeuerante, omnes homines intra Paradiſum habitarent. Quod videtur per ſe veriſimile, quia, vt Iſaiæ 45. dicitur, *Dominus fecit terram, ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur, formauit eam*: ergo etiamſi homo non peccaret, tota terra ab hominibus habitaretur, alioqui eſſet otioſa, & præterea eſſet inculta, ſylueſtris, & indecora. Atq; ita opinatur Pereir. l. 3. in Geneſ. diſp. de Parad. q. 3. Additq; coniecturam, quia ſi primi homines poſt peccatum ferè ad mille annos viuebãt, ſi non interceſsiſſet peccatum, multo longiori tempore in hoc mundo viuerent, ac ſubinde in maiori numero multiplicarentur homines, ideoque non potuiſſent ſimul in Paradiſo viuere. 20.

Non tamen omnino placet dicta reſponſio 1.

Sed licet hæc ſententia probabilis ſit, difficultate non caret, quia non eſt veriſimile, creaſſe Deum Paradiſum propter ſolos primos homines, nam finis, ſeu vtilitas creationis illius loci vniuerſalior eſt. Conditus enim fuit Paradiſus, vt eſſet conueniens locus habitationis humanæ ſecundum primæ immortalitatis ſtatum, vt dicit D. Tho. dicta q. 102. a. 2. At vero ſtatus immortalitatis de ſe communis futurus erat omnibus hominibus: ergo oẽs futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia eſus ligni vitæ omnib. erat neceſſari⁹ ad illũ modũ immortalitatis conſeruandũ, lignũ a. vitæ non inueniebatur niſi in Paradiſo, nam in medio eius fuit plantat⁹: ergo vel ꝓpter hanc cauſam non poterant tũc homines habitationẽ Paradiſi deſerere. Et ſimile fere argumentũ ſumitur ex arbore ſcientiæ boni, & mali, tantum n. intra Paradiſum erat, at præceptũ non edẽdi ex illo non ꝓ ſolo Adam, ſed pro omnib. poſteris eſt datũ: ergo ſupponebatur, omnes homines futuros fuiſſe incolas, & habitatores illius loci. Deniq; vel aliqui homines inuiti extra Paradiſum ire, vel habitare cogerentur vel ipſi voluntarie habitationem mutarent. Primum dici non poteſt, quia eiectio ex Paradiſo fuit pœna peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in ſtatu innocentiæ eſſent prudentiſsimi, quomodo ergo habitationem Paradiſi pro quacunq; alia terreſtri commutarent? Imo videtur futurum fuiſſe illicitum, quia eſſet nõ parua diminutio perfectionis ſtatus innocentiæ, & conſequenter fuiſſe magnum nocumentum, & vniuſcuiuſq; perſonæ, & poſterorum eius, ſi extra locum Paradiſi generarentur. 21.

Secundo.

Tertio.

Vnde pendeat ſolutio difficultatũ allatarum num. 20.

Atenim ſi hoc concedamus, quod hæ coniecturæ valde ſuadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de anguſtia Paradiſi ad tot homines capiendos, & ſuſtinendos, tum de deſertione vaſtiſsimi orbis ſine habitatore, & ſine cultore relicti. Exiſtimo tamen reſolutionem huius puncti ex alijs non minus nobis occultis pendere, videlicet, vtrum Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, ſeu confirmati in gratia naſcerentur, & conſequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri eſſent electi, & prędeſtinati, ac demum in qua ætate eſſent in gloriam transferendi, quantòve tempore in hoc mundo eſſent victuri. Ex omnibus enim his principijs pendet ad prædictam difficultatem reſponſio, & iuxta duas ſententias diuerſas in priori puncto relatas, diſtincto etiam modo procedendum eſt. 22.

Nam ſi homines ſtatu innocentiæ durante, futuri fuiſſent à conceptione confirmari in gratia, ac pro- 23.

1. Via ſoluendi dictas diſficultate. ac proinde prædeſtinati, duo conſequenter dicenda videntur. Vnum eſt, veriſimile eſſe tunc numerum hominum multo minorem futurum fuiſſe, quàm nunc ſit, quia nunc ingens eſt reproborum numerus, & non eſt credibile, tot futuros fuiſſe tunc homines prædeſtinatos, quot nunc ſunt prędeſtinati, & reprobi ſimul ſumpti. Fuiſſet ergo minor hominum multiplicatio. Ac denique in vnoquoque tempore ſignato, non eſſet ſimul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc eſt. Quia nunc non eſt magnus numerus prædeſtinatorum ſimul viuentium in hoc mundo, in quolibet ſignato tempore: ergo etiam tunc numerus hominum viatorum ſimul exiſtentium in quolibet tempore non eſſet nimis magnus, quia non eſt cur credamus, maiorem fuiſſe futurum exceſſum inter viatores prædeſtinatos ſimul exiſtentes, quã in tota collectione prædeſtinatorum futurorum in termino poſt totam temporum ſucceſsionem. Accedit, quod homines tunc non eſſent mortales, ſed viui à via transferrentur ad patriam poſt certum ætatis terminum à Deo præfixum. Vnde non fuiſſet tunc neceſſarium viam hominum per mille annos, nedum per plures prolongari. Nam in illo ſtatu perfectiſsimo homines à principio iuſti, & in gratia confirmati breuiori tempore poſſent ſua merita confirmare ad quandam imitationem angelorum, ſeruata proportione. Et id credi poteſt, quod paulo poſt conſummatum corporis argumentum, competenti numero generationum, ſeu filiorum homines ad terminum peruenirent. Terminum, inquam, vltimum beatę viſionis, hoc enim probabilius eſſe videtur, quam quod differendum eſſet illud præmium, donec numerus prędeſtinatorum compleretur, licet vtrumque problematicè diſputet Aug. lib. 9. Gen. ad lit. cap. 3. & 6.

24. *Reſpondetur iam formaliter ad ipſas difficultates* His ergo vel ſimilibus modis non difficile intelligitur, quomodo poſſent tunc homines intra Paradiſum commodè habitare, maximè quia tũc non indigerent magnis ædificijs, quibus ab iniurijs temporum protegerentur, nec alijs rebus, quibus ad delicias, vel defenſionem vel corporum iuuamen vterentur. Vt Abulen. notat in cap. 13 Geneſ. quæſt. 98. Vt autem hoc non obſtante poſſent homines aliquem vſum reliquarum regionum mundi habere, addi poteſt, quod licet homines in Paradiſo habituri eſſent quaſi ſtabilem, & permanentem habitationem, nihilominus potuiſſent interdum per mundum diſcurrere, vt eo aliquo modo vterentur. Quanta vero futura fuiſſet hæc diſcurſio, & quam facilis, & quomodo futura eſſet ſine labore corporum, maximè ſi per longos terrarum tractus eſſet futura, cogitari varijs modis poteſt: ſed quia nihil certum, vel cum ſufficienti fundamento dici poteſt, ideo lectoribus meditandum relinquo.

25. *2. Via facilior.* Facilius autem vtrunque expeditur, ſi dicamus (quod probabilius fortaſſe eſt, vt infra libr. 5. cap. 9. & 10. videbimus) etiamſi Adam non peccaſſet, potuiſſe filios eius peccare, & neceſſarium non eſſe, vt omnes homines in ſtatu innocentiæ eſſent prædeſtinati. Nam hoc ſuppoſito dici poſſet homines tunc peccantes ſtatim eijciendos fuiſſe è Paradiſo terreſtri, nam ſi Adam ſtatim ác peccauerit eiectus eſt, cur non etiam illi? Nam ſicut ille poſitus fuit in Paradiſo, vt per innocentiam illum cuſtodiret, ſeu vt illum ſibi conſeruaret: etiam eius poſteri eadem lege poſiti eſſent in Paradiſo vt cuſtodirent illum, quia, vt ſupra dixi, Adam poſitus ibi eſt, non tantum vt perſona priuata, ſed etiam vt caput totius naturæ, & ideo ſub eadem conditione, & lege pro ſe, & omnibus poſteris locum illum accepit. Quocirca ſicut Adam ita fuit è Paradiſo eiectus propter peccatum: vt nec poſt pœnitentiam eſſet ad illum locum reſtituendus, ita eius poſteri ſemel propter peccatum inde eiecti, etiamſi fortaſſe pœnitentiam agerent, & iuſtificarentur, nunquam illuc reuocarentur. Ad hunc ergo modum poſſe habitari mundus ab hominibus extra Paradiſum, & illi homines, qui in innocentia ſemp perſeuerarent, intra Paradiſum ſemper manerent, & ita etiam poſſet facile Paradiſus illos capere, quia in vnoquoque tempore multitudo illorum ſimul exiſtentium nimis magna nõ eſſet. Tum quia ex caſu aliorum multum minueretur. Tum etiam propter alias conſiderationes in priori puncto factas, quæ hic etiam applicari poſſunt. At vero quia fortaſſe probabilius eſt, vt infra libro quinto, capite decimo dicemus, vel peccantes in ſtatu innocentiæ non fuiſſe è Paradiſo eijciendos, vel certe eiectos poſt peractam integre pœnitentiam fuiſſe ad Paradiſum cum iuſtitia originali reuocandos: ideo addendum, ex eiectis, ſi qui forent, aut nullos vtpote maiori ex parte præſcitos, aut certe paucos futuros fuiſſe, qui omnino exactam pro peccato ſatisfactionem exhiberent, atque adeo Paradiſo reſtituerentur: ex incolis autem paradiſi quamplurimos indies, con ſummata via intra mediocrem terminum à Deo pręfiniendum transferendos fuiſſe in ſtatum beatitudinis, locum alijs relicturos: id quod infra l. 5. c. 12. latius trademus.

Quarta dubitatio eſt, in quo ſitu, vel diſpoſitione terræ Paradiſus fuerit plantatus, id eſt, an in aliciuius terræ planicie, vel in aliquib. excelſis mõtibus, & quanta fuerit eius altitudo, & conſequẽter in quanta diſtantia à cælo, & à terra & à polis mundi ſitus fuerit. In qua re variæ ſunt ſententiæ, vna eſt, fuiſſe conditum in loco terræ valde excelſo. Ita firmant multi Patres, & cum magnã exaggeratione. Nam Beda, vt communiter ei tribuitur, & refert D. Thomas dicta quæſt. 102. articulo primo, argumentum primum dixit, Paradiſum pertingere vſque ad lunarem circulum. Quæ ſententia neque in Exaëmeron, neque in expoſitione Bedæ ſuper Gen. inuenitur. In margine autem Diui Thomę citatur ſuper illa verba Paul. 2. ad Corinth. 12. *Raptus eſt in Paradiſum*, ſed ibi etiam nihil inuenio. Catherinus verò in Gen. illam tribuit Auguſtino, ſed neque apud illum inuenitur, nam in lib. 8. Geneſ. ad lit. ſolum dicit, Paradiſum eſſe *locum amœniſsimum, fructuoſis nemoribus opacatum, eundemque magnum, & magno fonte fœcundum, occulto opere Dei.* In quo vltimo verbo potius ſignificat ignotum eſſe ſitum Paradiſi. 26. *4. Dubium de ſitu Paradiſi.* *1. Opinio.*

Illam ergo ſententiam tenuit Strabus in Gen. quem etiam Lipoman. in Catena refert, & Petrus Comeſtor in hiſt. Scholaſt. cap. 13. ſuper lib. Gen. & conſentire videtur Magiſt. in 2. d. 17. cap. penult. & ex Patribus plures ex modo loquendi fauere videntur, nam Damaſc. libro ſecundo de Fide, capite vndecimo dicit, *Paradiſum excelſiorem eſſe omni terra optima temperie cœli, & aere ſubtiliſsimo, & puriſſimo gaudere*, Baſilius vero homil. de Paradiſo dicit, *ob ſublimitatem loci, in quo erat Paradiſus, nullas in eo fuiſſe tenebras, ſed ex orientium ſyderum ſplendore ſemper illuſtratum fuiſſe.* Rupertus etiam libro primo de Trinit. cap. 37. dicit. *Paradiſum fuiſſe delicioſum terræ locum cœlis proximum.* Et ſimili modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moſes Barcepha libr. de Paradiſi p. 1. cap. 8. 9. 11. & ſequentibus, vt ipſe concludit, illam terram, in qua eſt Paradiſus, *altiorem multo, & ſublimiorem exiſtere hac, quam nos colimus.* Et illos imitatur Alcimus Auitus lib. 2. Carminum in Gen. c. 9. quod incipit, *Eſt locus Eoo mũdi ſeruatis in axe.* 27. *Prædictæ opinionis certiores authores.*

Fundamentum huius ſententiæ eſſe potuit primo, quia dicitur, ex parte Paradiſi fluere aquas omnes vniuerſam terram irrigantes, ad hoc autem operæ pretium fuit, locum Paradiſi eſſe altiſsimum. 28. *Alcimi argumentũ 1.*

Secundum. mum. Secundò, quia Paradiſus debuit eſſe locus ſaluberrimus, ac proinde ab omnibus huius inferioribus terræ incommoditatibus & procellis, ac ventis remotus, & ideo in altiſsimo loco debuit eſſe conſtitutus. *Tertium.* Tertiò, quia vero ſimile eſt, ita eſſe ſitum, vt aquæ diluuij ad illum peruenire non potuerint, alioquin illum deſtruxiſſent. At verò aquæ diluuij quindecim cubitis ſuper omnes mõtes excelſos terræ aſcenderunt, vt dicitur Gen. 7. ergo oportuit Paradiſum excelſiorem fuiſſe.

29 *2. Opinio bipartita.* Hanc opinionem latè impugnat Pereir. lib. 3. in Gen. diſp. de Parad. q. 2. vbi ipſe concludit, non oportere Paradiſum in altiſsimo loco eſſe, ſed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum à planicie terræ eleuato. *Prior pars ſuadetur 1.* Priorem partem potiſsimum probat, quia locus adeò excelſus nõ eſſet ſalubris, nec habitationi hominum accommodatus. Tum ob vicinam Solis, ſyderum, & elemẽti ignis. Tum ob perpetuam aeris agitationẽ ex motu cœli prouenientem. *Suadetur 2.* Item quia probabilius credit, Paradiſum aquis diluuij fuiſſe deſtructum. Vnde propter hanc cauſam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Præter hanc autem nulla ſupereſt tãtæ altitudinis neceſsitas. Quin potiùs ex fluminibus, *Suadetur 3.* quæ à Paradiſo oriuntur coniectura fit, quòd non multum ab illis terris diſsitus fuerit, per quas flumina nobis nunc nota, & à Paradiſo prodeuntia, ſcil. Tigris. & Euphrates præterfluunt. *Poſterior pars oſtenditur.* Atque hinc alteram partem probare videtur. Putat enim Paradiſum fuiſſe conditum, non procul à Meſopotamia, & alijs regionibus, per quas dicta flumina ſuum curſum conficiunt, quia cùm hæc flumina à Paradiſo deriuentur, manifeſtè conſequi putat, non longè fuiſſe à dictis regionibus. *Cõfirmatur.* Quod etiam confirmat, quia veriſimile eſt, homines ante diluuium, vel etiam ante ædificationem turris Babylonicæ prope Paradiſum habitaſſe. Conſtat autem ex Gen. habitaſſe in illis regionib. circa Meſopotamiam, & Armeniam: ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradiſus: ergo veriſimile eſt, ſitum Paradiſi non fuiſſe altiorem, quã ſint illæ regiones, vel ad ſummum montes earum.

30 *3. Opinio ſequenda duobus contenta pronuntiatis* Inter has ſententias ſequenda videtur media, quam indicant Diuus Thomas 1. part. q. 102. art. 2. ad 1. Alenſ. 2. p. q. 84. v. 3. Bonauen. Durand. Scot. & alij in 2. diſt. 17. Qui primùm in hoc conueniunt, quòd locus Paradiſi non ſolùm orbem lunæ non attingebat, verumetiam neque vſque ad ſecundam regionem aeris aſcendit. *1. Pronuntiatum. Probatur.* Nam illam euidenter probat ratio prior præcedentis ſententiæ. Et explicari amplius poteſt, quia in primis locus Paradiſi ampliſsimus, & capaciſsimus fuit, & interior locus eius planus profectò, & facilis ad ambulandum, & ad terræ culturam eſſe debuit. Deinde quomodocunque in montuoſo loco Paradiſus fuerit collocatus, non eſt cogitandus, aut concipiendus per modum altiſsimæ turris rectà in altum erectæ, alioqui ad illum ex terra aſcendi, vel adiri humano modo non poſſet, quod repugnat illis verbis Geneſis tertio. *Collocauit ante Paradiſum voluptatis Cherubim ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.* Nam hæc verba ſupponunt, potuiſſe homines à Paradiſo eiectos, ad illum per aliquam viam terreſtrem, & pedibus calcabilem in Paradiſum redire, niſi diuinitùs impedirentur, alioqui nec neceſſaria fuiſſet cuſtodia, nec vlla eſſet via, quæ cuſtodienda foret. Igitur licet Paradiſus in alto loco cogitetur, ſemper concipiendus eſt tanquam cacumen montis, ad quod per radices, & latera eiuſdem montis aditus pateat. Vnde vlteriùs ſequitur, ſi altitudo Paradiſi erat tanta, vt ad ſphæram lunæ, vel ignis aſcenderet, cùm alioqui ſuperior eius planicies eſſet ampliſsima, vt diximus, neceſſarium omnino fore, vt baſis, ſeu fundamentum Paradiſi, ſeu montis, in cuius altitudine ſitus eſt, vniuerſam terram occuparet, vt facilè patebit conſideranti proportionem neceſſariò ſeruandam inter cacumen montis, & extenſionem radicum eius, vt poſsit ab infima vſq; ad ſupremam partem montis humanus patere acceſſus. Conſtat autem experimento non ita eſſe: ergo merum figmẽtum eſt, tantam altitudinem in Paradiſo cogitari. Præſertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non poſſet non patere aliquo modo hominibus, imò etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemiſphærio impediret, cùm ad Orientem ſitus eſſe credatur.

Addendum nihilominus eſt, veriſimiliùs credi Paradiſum in loco montuoſo, & ſatis ſublimi eſſe collocatum, ita vt propè ad ſecundam regionem aeris accedat. 31 *2. Pronuntiatum.* Hanc ſententiam indicant Scholaſtici ſuperius citati, & ſequitur Abulenſ. Geneſ. 2. q. 9. & Geneſ. decimotertio, quæſt. 107. & conſentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potiùs videntur excedere, maiorem altitudinem aſtruentes. Vnde multi illos exponunt, per hyperbolem, & exaggerationem eſſe loquutos, vt nobis indicarent, altitudinem Paradiſi maiorem eſſe, quàm in montibus alijs nobis cognitis eſſe ſoleat. *Declaratur & ſuadetur pronuntiatũ.* Diuus Thomas autem 1. part. q. 102. art. 1. ad 1. exponit, dictum illud, quòd Paradiſus aſcendat vſque ad globum lunæ, per ſimilitudinem eſſe intelligendum, quia eſt ibi perpetua aeris temperies, in qua corporibus cœleſtibus, quorum vltimum eſt, globus lunæ, aſsimilatur. In qua expoſitione (quicquid de illa ſit) indicat Diuus Thomas fuiſſe Paradiſum in ea altitudine, quæ ad magnam aeris temperiem, & ſalubritatem conuenientior eſſet. Talis autem eſt ſuperior pars huius infimæ regionis aeris, quia & libera eſt à perturbationibus, & nimia frigiditate, & humiditatis ſecundę regionis aeris, & propter vicinitatem, temperiem illius participat. Et aliunde etiam eſt libera à nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis à terra aſcẽdentium ſolet prouenire, nam illum non attingunt, neque etiam venti nimium violenti, vel nimium calidi, aut frigidi poſſent illi eſſe infeſti: ac denique locus ille lucem Solis, & ſtellarum, ac cæli influentiam meliùs recipere, ac participare poſſet. Hæ autem & his ſimiles ſunt proprietates, quas ſancti Patres loco Paradiſi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiſo non fuiſſe frigus, aut æſtus, vel nubes, pluuias, niues, aut ſimilia, ſed perpetuum, ac temperatum ver, cum ſufficienti vtique calore, qui ad terræ fœcunditatem, & maturitatem fructuum eſſet ſufficiens, & cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non eſſet moleſtus. Ad hæc autem omnia ſitus prædictæ altitudinis aptiſsimus eſt: ergo veriſimile eſt illum habuiſſe. Et hunc diſcurſum confirmant, quæ de Paradiſi temperie Patres ſupra citati ſcribunt: & præterea Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & Iſidor. lib. 14. Originum, cap. 3. & Epiphan. lib. 2. contr. hæreſ. in 64. ſub titul. ſequuntur deinceps ipſius Methodij verba, aliquantulum à principio, & Athanaſ. in libro de Incarnat. Verbi, propè initium. Hoc denique confirmat coniectura ſumpta ex fluminibus, quæ ex vno fonte Paradiſi oriebantur, qua vtitur Moſes Barcepha ſuprà cap. 9. dicens: *Aſſerimus eam terram, in qua eſt Paradiſus, altiorem multo ſublimioremque exiſtere hac quam nos colimus: id enim ita ſe habere, indicio ſunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradiſi terra per hanc noſtram ab illa diuerſam ſe. untur.* Addiderim deniq; veriſimile eſſe, intra ipſum Paradiſum nõ totam terram fuiſſe vniformẽ, ſed in illius amplitudine fuiſſe quaſdam partes eminẽtiores alijs, ac ſubinde fuiſſe colles, & campos. *Paradiſus ſuos habebat colles modicè aſſurgentes.* Nam hæc varietas, & ad corporum voluptatem, & ad loci pulchritudinem, & vbertatem vtilis eſt, ideoque nõ eſt veriſimile in horto illo diuino defuiſſe.

Ad

32 *Ad argumẽtũ 1. opinion. in num. 28.*

Ad primam ergo ſententiam nihil amplius eſt, quod reſpondeamus, quia Scripturæ, vel rationis nullum fundamentum habet, & ad Patres iam vtcunque reſponſum eſt. Ad ſecundam verò opinionem dicimus in primis, *Ad rationẽ 1. ſecundæ opin. in n. 29.* rectè probari prima ratione illius ſententiæ, Paradiſum non eſſe in loco tam excelſo, quantum verba prioris ſententiæ in rigore ſumpta ſignificant, non tamen probari quin ſit in loco excelſo, in ea moderatione, quam explicuimus; quia ſic ceſſant omnia illa incommoda, imò contraria commoda inueniuntur, vt declarauimus. *Ad 2 rationẽ* Altera verò ratio rem incertam ſumit, de qua in vltima dubitatione pauca dicemus. *Ad rationẽ poſterioris p. in eod. n. 29.* Reliqua verò ſine ſufficienti ratione, aut coniectura ab illa opinione dicuntur. Quod enim flumina Tigris, & Euphrates per Meſopotamiam, Aſſyriam, & Armeniam curſum ſuum agant, nullum ſignum eſt, quòd Paradiſus in illis regionibus, vel prope illas plantatus ſit. Quia poſſunt originem ducere à loco diſtantiſsimo versùs Orientem ſito. Imò ſuprà numero decimoſexto cum Auguſtino dicebamus, licet nunc prope illas regiones ſcaturire videantur, longiorem multo habere originem, & prius ſub terram demergi poſt aliquem à prima origine curſum, & poſtea circa illas regiones iterum emergere, atque ita per illas fluere: ex illo ergo fluxu nullum argumentum ſumitur de ſitu vicino Paradiſi, aut quod campeſtris potius quàm montuoſus ſit. Item, quia præter illa flumina oriebantur alia duo ex Paradiſo, quæ in Scriptura vocantur Phiſon, & Gihon, quæ per illas regiones non diſcurrunt. Et communis ſententia, & antiqua eſt, illa duo flumina eſſe Gangem, & Nilum, quæ per alias regiones longè diuerſas diſcurrunt.

33 *Ad confirm. ibid. poſitam*

Alia verò coniectura ab hominum habitatione ſumpta non minus incerta eſt. Quia eſto poſt diluuium homines circa regiones illas habitauerint, inde colligi non poteſt, idem fuiſſe ante diluuium, quia potuit arca requieſcere ſuper montes Armeniæ, licet in alio loco multum diſtante fabricata fuerit. Nam cùm ſex menſibus ſuper aquas ambulauerit, & diſcurrerit, potuit facile contingere, vt homines in vna regione arcam conſcenderint, & poſtea in alia diſtantiſsima ab illa fuerint egreſsi. Et deinde non conſtat, an homines eiecti de Paradiſo prope illum ante diluuium habitauerint. Tum quia Scriptura dicit, Adam fuiſſe eiectum, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt. Vnde eſt veriſimile, fuiſſe tranſlatum in illummet locum, in quo conditus fuerat, de quo ſuprà diximus incertum eſſe quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parúmne, an multum à Paradiſo diſtauerit. Quia cùm Adam diuina virtute fuerit in Paradiſum tranſlatus, etiamſi multum diſtaret, potuit ſubitò transferri (nam eodem modo fortaſſe eiectus eſt) & ſubitò in diſtantiſsimum locum reuocatus. Tum etiam, quia licet in principio homines à Paradiſo eiecti prope illum habitauerint, diſcurſu temporis, & per plures annos potuerunt ad Meſopotamiam & vicinas terras peruenire, etiamſi à Paradiſo longiſsimè diſtarent.

34 *5. Dub. in qua mundi plaga fuerit Paradiſus. Communis reſponſio.*

Et hinc breuiter expediri poteſt quintum dubium quod hîc tractari ſolet, versùs quam mundi partem Paradiſus fuerit collocatus. In quo in primis communis ſententia eſt, Paradiſum fuiſſe creatum versus Orientem, vt videre licet in Baſilio & Ambroſ. de Paradiſo, & Hieronym. de quæſtionib. Hebraic. ſuper Gen. & Auguſtino lib. 8. c. 3. Eucherio Ruperto, & alijs in Geneſ. Damaſc. lib. 2. de Fide, cap. 11. & Iſidor. lib. 14. Etymol. c. 3. & plures refert, & ſequitur Moſes Barcepha dicto libro cap. 14. & idem habet Ioſeph. lib. primo Antiquit. cap. 2. *Eius fundam. ex Gen. 2.* Fundamentum huius ſententiæ ſumptum eſt ex Gen. 2. iuxta Hebraicam lectionem, nam vbi vulgata habet, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*: Hebraicè legitur, *plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente*, vt vertit Pagninus, vel ad Orientem, vt vertunt Septuaginta. Hoc autem fundamentum incertum redditur ex lectione vulgata, *Incertum tamen eſt propter vulgatã lectionem.* quæ loco *Orientis*, legit *principium*, & ita etiam vertit paraphraſis Chaldaica, quia re vera vox Hebraica *mikedem* propriè ſignificat à principio, & optimè poteſt ad tempus referri. Et ita ſuprà expoſuimus, creaſſe Deum Paradiſum à principio, id eſt, inter prima opera creationis, vtique tertio die, vt aſſeruit etiam Moſes Barcepha dicto libro, part. 1. cap. 5. Hac ergo lectione, & expoſitione poſita fundamentum prædictum ruit. Nihilominus tamen Patres Græci ſequuti ſunt verſionem Septuaginta, *Suſtinetur nihilominus dictum fundam.* qui verbum *principium*, ad locum retulerunt, & ideo dixerunt Paradiſum ad Orientem creatum fuiſſe. Credibile autem eſt, vtrunque voluiſſe Spiritum ſanctum in illo verbo comprehendere.

35 *Et confirmatur.*

Et præterea hæc ſententia de Paradiſo ad Orientem condito ex tranſlatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et præterea multum eſt traditione firmata, nam & antiqui Hebræi ita locum Geneſ. expoſuerunt, & poſtea Patres Græci & Latini in eandem conſpirarũt. Et aliqui eorum aduertunt, inde ortam fuiſſe cõſuetudinem orandi ad Orientem, nimirum, quia versùs eam partẽ Paradiſus terreſtris, per quem ſpiritualis ſignificabatur, conditus fuit, vt attingit D. Thom. 2. 2. q. 84 art. 3. ad 3. & notaui 2. tom. de Relig. lib. 3. cap. 7. numer. 15. Et iuxta ea, quæ diximus de illa particula, *à principio, & ad Orientem*, iudicandum eſt cum proportione de particula illa *voluptatis*, cuius loco in Hebræo legitur *in Eden*, quam vocem Septuaginta ſine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres ſequuti ſunt, quia nomen *Eden* in Hebræo ambiguum eſt, nam voluptatem, ſeu delitias ſignificat, & regionem, ſeu partem aliquam terræ. Et ab interprete vulgato in priori ſignificatione ſumptum eſt, & ideo legit Paradiſum voluptatis, & ita etiam legit Hieronym. in traditionibus Hebraicis, & addit Septuaginta ita interpretatos fuiſſe vocem *Eden*. Et in hoc ſenſu neque eſt difficultas in veritate ſententiæ, neq; in ſignificatione vocis in quadam eius proprietate. Vnde lectio, & interpretatio retinenda nobis eſt. An verò altera poſsit etiam accommodari, vel fuerit magis intenta, in dubio ſequenti attingam.

36 *6. Dub. an paradiſus fuerit ſub æquinoctiali. Probabilius negat D. Th. Eius motiuũ ex Ariſtot.*

Solet enim quæri, an ſitus Paradiſi ſit ſub æquinoctiali. Quod dubium attigit Diuus Thom. dicta q. 102. art. 2. ad 4. & quamuis fateatur rem eſſe dubiam, probabilius exiſtimat, non eſſe ſub æquinoctiali. Ducitur, quia exiſtimauit regionem illam eſſe inhabitabilem propter nimium calorem, cum Ariſtoteles lib. 2. Meteor. cap. 5. & in 2. 2. q. 164. ar. 2. ad 5. dicit, nunc Paradiſum eſſe inacceſsibilẽ propter vehementiam æſtus in locis intermedijs. Vnde ſignificat Paradiſum eſſe vltra æquinoctialem, viam autem eius eſſe ſub æquinoctiali, & adeo intemperatam propter exceſſum caloris, vt ob eam cauſam occultiſsimus, & inacceſsibilis Paradiſus ſit. Et hoc ſequitur Scot. in 2. d. 17. quæſt. 2. *Accedit Scot.* At verò Bonauentura in 2. d. 17. dub. 3. literali affirmat, Paradiſum eſſe in Oriente, iuxta æquinoctialem, & quodammodo vergere ad meridiem. *Quid reſpondeat Bonau. ad idẽ dub.* Et ad fundamentum in contrarium tacitè reſpondet, dicens, *propter puritatem aeris ibi eſſe contemperantiam caloris, & quia ſecus æquinoctia eſt ibi magna temperies temporis.* *Quid itẽ ad motiuum D. Thomæ Durandus adhæret Bonauent.* Et hanc ſententiam ſequitur Durand. ibi quæſt. 3. num. 8. qui etiam ad rationem D. Thomæ reſpondet, eſſe illum locum temperatum non ex natura climatis abſolutè, ſed ex loci altitudine, & ex aeris ſubtilitate. Addere etiam poſſumus, illum

Confirmatur eadem Bonauentura reſponſio. locum eſſe poſſe temperatum in illo ſitu ex aquarum copia, & ex frequentia ventorum aërem repurgantium. Nam experientia compertum eſt, regiones ſub torrida zona, quæ ab antiquis inhabitabiles reputatæ ſunt, propter ſimiles cauſas temperatas eſſe, & commodiſsimè habitari. Quæ reſponſio ſufficienter euertit fundamentum contrariæ ſententiæ, non tamen poſitiuè poſteriorem oſtendit. *Reſolutio authoris.* Vnde res videtur incerta, & ideo non immeritò concluſit D. Thomas, *Quidquid de hoc ſit, credendum eſt, Paradiſum in temperatiſſimo loco eſſe conſtitutum, vel ſub æquinoctiali, vel alibi.* de quo vide Ludouic. Viues in ſcholijs ad Auguſtinum lib. 13. de Ciuit. cap. 21.

37. *Vltimũ dubium duret ne adhuc paradiſus.* Tandem de initio, & fine Paradiſi dubitari hoc loco ſolet. Sed de initio iam ſufficienter diximus, quod ex Patribus, & coniectura colligi poteſt factum eſſe tertio die, quia Scriptura non exprimit aliud particulare initium, & nullum aliud commodius cogitari poteſt. De fine verò quæſtio eſt hoc tempore controuerſa, an Paradiſus iam deſtructus ſit, vel duret, & conſequenter duraturus ſit, vſque ad mundi finem. Quam quæſtionem in alijs operibus bis attigi 2. tom. 3. partis diſp. 55. ſect. 1. & in defenſione fidei lib. 6. cap. 13. in fine, & ideo breuiſsimè pauca hic addam. *Pars negans ab aliquibus probatur.* Tenent ergo graues authores, Paradiſum non exiſtere: & ducuntur præſertim, quia per aquas diluuij deſtructum fuiſſe credunt. *Eorum 1. argumentum.* Quia non potuit tunc non inundari, cùm aquæ ſupra omnes montes quindecim cubitos aſcenderint: ergo per inundationem tam grãdem, tamque diuturnam naturaliter deſtrui debuit, & non eſt, cur ſupernaturaliter conſeruatũ, vel reſtitutum eſſe dicamus, cùm illius vſus neceſſarius iam non eſſet. *Argum. 2. bipartitum* Deinde addũt experientiam, tum negatiuam, quia cùm vniuerſus orbis notus fuerit hominibus, & per omnes partes eius aliqui diſcurrerint, à nemine inuentus eſt, nec in hiſtorijs humanis aliqua eius memoria inuenitur. *Poſterior pars.* Tum etiam poſitiuam coniecturam addunt, quia Paradiſus in hac noſtra terra ſitus fuit, & probabile creditur fuiſſe circa Meſopotamiam, vel Armeniam, quæ ſunt prouinciæ vndique notæ, & habitatæ, & tamen in illis non inuenitur. *Tertium.* Deniq; quod magis vrget, Scriptura iuxta Septuaginta dicit, *Paradiſum fuiſſe plantatum ad Orientem in Eden*, id eſt, in quadam regione Orientali vocata Eden, nam illa particula *in*, hoc plenè indicare videtur. Sicut de Cain dicitur Gen. 4. habitaſſe in terra ad Orientalem plagam Eden: eiuſdem regionis mentionem faciunt Iſai. cap. 37. & Ezech. cap. 27. Conſtat autem in illa regione ſic nominata Paradiſum non inueniri.

38. *Pars affirm. verior.* Sed nihilominus non videtur à communi Patrum ſententia recedendum, qui ſentiunt, Paradiſum adhuc conſeruari in eo ſtatu, & cum ea voluptate, & pulchritudine, in qua creatus eſt. Ita ſentiunt Irenæ. Iuſtin. Athanaſ. Auguſt. Hieronym. & Iſidor. quos in dicto 2. tom. citaui. Et alij quos refert & ſequitur Bellar. tom. 4. lib. vnico de grat. primi hominis, cap. 14. Deinde Auguſtin. lib. 2. de Peccato orig. cap. 13. abſolutè dixit, fidem Chriſtianam non dubitare Paradiſum eſſe. Vbi, licèt principaliter intendat docere, creatum eſſe à Deo verum Paradiſum terreſtrem, & ad fidem pertinere, nihilominus de illo tãquam de actu exiſtẽte cum eadem ſecuritate loquitur, qua illum tanquam communiter receptum ſupponit. *Prima ratio pro hac Patrum ſententia.* Præterea argumentum ſumptum ex habitatione Eliæ, & Henoch, in illo Paradiſo eſt valde probabile, vt latiùs deduxit in dicto 2. tom. *Secunda.* Denique argumentum ſufficiens eſſe debet, quia nobis de fide conſtat, Paradiſum aliquando fuiſſe, & non conſtat, deſtructum eſſe, imò Scriptura indicat, intentionis Dei fuiſſe illum conſeruare: ergo credibilius eſt, adhuc durare. Conſequentia cum maiori notæ ſunt. Minor autem quo ad priorem partem patebit facilè reſpondendo ad motiua prioris ſententiæ. Quoad poſteriorem verò patet ex Gen. 3. vbi dicitur Deus collocaſſe Cherubin ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Ex quo colligimus noluiſſe Deum deſtruere Paradiſum. Et inde indicium ſumitur, voluiſſe ſemper conſeruare illum, quia ſi poſt nonnullos annos illum deſtructurus fuiſſet per diluuium, faciliùs fuiſſet ſtatim illum deſtruere, vel ſaltem lignum vitæ eradicare in pœnam primi peccati, quàm ſpecialem cuſtodiam adhibere: ergo quantum Scriptura indicat credibilius eſt adhuc durare Paradiſum.

Ad argumentum autem ſumptum ex inundatione diluuij reſpondi in dicto tom. 2. fortaſſe, aquas diluuij non aſcendiſſe ad altitudinem loci 39. *Ad 1. arg. in num 37.* Paradiſi, quia Scriptura loquens de diluuio, ſolùm loquitur de terra habitabili ab hominibus mortalibus, vel fortaſſe de ſola illa, quæ tunc habitabatur. Deinde etiamſi aquæ ſupra locum Paradiſi aſcendiſſent, poterat Deus ſpeciali prouidentia conſeruare Paradiſum, ſicut conſeruauit Enoch. Ac denique etiãſi aquæ diluuij inundaſſent locum illum, nõ potuiſſent tam breui tempore arbores, & omnia, quæ in illo erãt, prorſus deſtruere. Nam etiam in alijs terræ partibus, non omnes arbores deſtruxerunt, alioqui non potuiſſet columba tam citò inuenire ramum oliuæ virentibus folijs, quæ in ore ſuo ad Noe portaret. Igitur ad ſummum potuiſſent aquæ locum Paradiſi aliquantulum damnificare, potuit tamen diuina virtute facilè reparari. Nam certè etiam ante diluuium non potuiſſet in ſua pulchritudine, & integritate abſque hominum habitatione, cuſtodia, & opera conſeruari ſine peculiari Dei prouidentia: ergo eadem potuit facilè reparari. Neque id fruſtra factum fuiſſet, tum vt eſſet perpetuum memoriale benignitatis Dei erga homines, & rei, quam homines peccando amiſerunt. Tum etiam propter habitationem Enoch & Eliæ, vt dixit D. Thom. d. q. 102. art. 2. ad 2.

Ad priorem partem alterius argumenti ſumpti ab experientia, negatiua videlicet, quia talis Paradiſus à nemine inuentus eſt: reſpondetur, idem 40. *Ad priorem partem ſecundi arg. in eodem num. 37.* argumentum fieri potuiſſe ante diluuium, præceſſerunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradiſum inuenit, quanuis nõ eſſet deſtructus: idem ergo potuit contingere poſt diluuium. Nec id mirum, quia ſicut Paradiſus eſt factus *occulto opere Dei*, vt dixit Auguſt. lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1. ita peculiari cura, & prouidentia eiuſdem Dei eſt occultatus, vt Gen. 3. ſignificatur. Vnde idem Auguſtin. eodem lib. cap. 7. dixit, locum Paradiſi à cognitione hominum eſſe remotiſsimum, & cauſam explicat D. Th. d. q. 102. a. 1. ad 3. *Quia locus ille ſecluſus eſt à noſtra habitatione aliquib. impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicuius æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt.* Et hoc tertium membrum ſimpliciter approbat in 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. dicens, ille locus præcipuè videtur eſſe inacceſsibilis propter vehementiam æſtus in locis intermedijs. Imò hoc ſignificatum putat per gladium flammeum Gen. 3. & quia ille calor cauſatur ex motu circularis Solis, qui per Angelum fit, ideo putat, & gladium illum appellari *verſatilem*, & cuſtodiam Cherubino tribui. Chryſoſt. autem homil. 18. in Gen. dicit, gladium appellari verſatilem, eo *quod gladius ille obturet, & permutet omnes vias, quæ illuc ferunt.* Et fortaſſe ad hanc cuſtodiam peculiarem Angelum deſtinauit Deus, vt ſi corporalia impedimenta cõmuni curſu cauſarum naturalium occurrentia non ſufficerent, peculiari cura homines ab illo itinere deterreret. Vnde Auguſt. lib. 11. Gen. ad liter. cap. 40. *Hoc, inquit, per cæleſtes poteſtates in Para-*

in Paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, vt per angelicum miniſterium eſſet illi ignea quadam cuſtodia.

14. *Ad poſteriorem partem.* Ad aliam verò partem de poſitiuis coniecturis, ſeu experientijs reſpondetur, ſupponere falſum fundamentum, ſcilicet, notam eſſe regionem, ſeu partem mundi in qua fuit à principio ſitus Paradiſus. Nam ſi regio illa in particulari ignota eſt, quomodo poteſt tota ita luſtrari, vt per experientiam poſitiuè conſtet, ibi non eſſe Paradiſum. Negatur ergo aſſumptum, & conſequenter etiam negatur, fuiſſe Paradiſum ſitum in Meſopotamia, *Ad 3. arg.* Arabia, vel in aliqua alia prouincia ex his, quæ nũc habitantur ab hominibus. Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradiſus creatus in Eden*, ſatisfacere poſſet reſponſio quòd in vulgata nomen *Eden*, non ſumitur vt proprium alicuius regionis, vel prouinciæ: ſed vt delitias, aut voluptatem ſignificat. Nam reuera hoc ſignificat primaria vox ipſa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, poſſe etiam ibi ſignificare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata à Moyſe fuerit, quia delicijs, & voluptate abundabat. Hoc enim non obſtat, quia illa regio ſic nominata æquè ignota nobis eſt, ac locus Paradiſi: neque enim veriſimile eſt, hanc regionem eſſe illam, quam Ezechiel 27. etiam vocauit *Eden*, nam potuit eſſe alius locus delitioſus, & inde ita vocatus, vt Hieronym. ibi aduertit. Cùmque illa Eden ibi nominetur, vt vulgaris, & priuata quædam prouincia, non eſt veriſimile, fuiſſe aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradiſus, vt bene notauit Caiet. & ſequitur Yſtella *in Gen.* & idem reſponderi poteſt ad locũ Iſaiæ, nam de eadem Eden videtur vterque Propheta loqui, vt ex 4. Regum 19. colligi poteſt, vbi videri poteſt Abulenſ. q. 10.

CAPVT VII.

Vtrùm formatis corporibus primorum hominum in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibuſque coniunxerit.

1. *Quo ordine, & quid huius operis propriũ tractandum ſit.* HActenus diſputatum eſt de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus ſpectant, nũc conſequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum eſt, & primò de creatione eius; poſtea verò de perfectionibus eius. Circa primum ſciendum eſt, diſputationem de ſubſtantia animæ humanæ, & de tempore, ac modo creationis eius cõmunem eſſe omni animæ humanæ, quia ad eſſentiam eius, & proprietates conſequentes eſſentiam eius, pertinet, ideoq; in tertium huius operis tractatum remittendam eſſe, in præſenti verò ſupponendo generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, & Euæ pertinuerint, explicanda ſunt. Et ideo ſolum verſabitur diſputatio circa illa verba Gen. 2. *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quæ quidem verba de ſolo Adamo ſcripta ſunt, tamen quantum ad animam ſpectant, eandem rationem habent in Euæ productione. Vnde mutando verbum illud, *hominem de limo terræ*, explicari poſſunt ad Euam hoc modo: *Formauit igitur Deus mulierem de coſta Adæ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & facta eſt mulier in animam viuentem.* Explicando igitur hęc verba quæſtioni propoſitæ ſatisfaciemus.

2. *1. Aſſertio contra antiquum errorem de ſubſtantia animæ.* Dico ergo primò ſpiraculum illud non fuiſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid eius, ſed fuiſſe rem creatam, & à ſubſtantia Dei diſtinctã. Hanc aſſertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorem dicentium animam eſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid ſubſtantiæ Dei. Et conſequenter illud ſpiraculum fuiſſe de ſubſtantia Dei, quia fuit ipſa anima. Quem errorem Caſtro *verbo Anima, hæreſ. 4.* & Prateol. Gnoſticis, & Manichæis tribuunt, & ſumitur ex Theod. lib. 5. Diuinor. decret. cap. de materia, & cap. de homine, vbi Cerdoni, & Marcioni hunc errorem tribuit, ſicut Manichæis Auguſt. lib. de Hæreſib. in 46. & in Priſcillianiſtis damnant illũ Concil. Brach. I. ca. 5. & Leo Papa Epiſt. 91. aliàs 93. c. 5. qui addit errorem hunc ex Philoſophorum quorundã, & Manichæorum opinione manaſſe. Vnde Auguſt. Eugub. lib. 9. de perenn. Philoſoph. hunc errorem nonnullis Philoſophis tribuit, qui interdum animam vocabant ſcientiam ſubſtantiæ Dei. *Vide etiam Conimbricenſ. 2. de Anima c. 1. q. 1. art. 6.* Quæ verba fortaſſe metaphorica erant, ad excellentiam animæ declarandam: *Arguitur pro errore.* potuerunt verò hæretici errare ex verbo illo, *inſpirauit in faciem eius*, vt notat D. Thom. 2. cõtr. gent. cap. 85. Nam qui in faciem alterius inſpirat, idem numero, quod in ipſo erat, in alium emittit, & ſic videtur Scriptura innuere, quòd aliquid diuinum à Deo in hominem ad ipſum viuificandum, immiſſum ſit. *Confirmatur.* Item hoc confirmare poterãt ex ſimilitudine animæ ad Deum in intelligendo, & in immaterialitate, & immortalitate.

3. *Probatur aſſertio impugnando errorem.* Hic autem error non ſolùm fidei, ſed etiam rationi naturali euidẽter repugnat, quia eſt euidẽs, non poſſe animam eſſe de ſubſtantia Dei: vt optimè demonſtrat Auguſt. lib. 1. de Anim. & eius orig. cap. 3. & in lib. ad Oroſium contr. Priſcillianiſtas, à principio, & alijs locis infrà citandis, & D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & 2. contr. gent. cap. 85. *Impugnatio bimembris.* Et breuiter (quia res eſt clara) in hunc modum oſtenditur, quia duobus modis cogitari potuit, animam eſſe de ſubſtantia Dei, primò quòd ſit ipſa eſſentia Dei in ſe & ſua ſubſtantia permanens, & formaliter hominem viuificans. Secundò quòd anima ſit facta de ſubſtantia Dei. Vterque autem ſenſus maniféſtiſsimè erroneus eſt. *Impugnatur primum membrum primò.* De priori probatur, primò, quia Scriptura alijs locis dicit, animam eſſe factã. Zachar. 12. *Dominus extendens cœlum, & fundans terrã, & fingens ſpiritum hominis in eo.* ſpiritus autem hominis nihil aliud eſt, quàm anima hominis, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2. *Nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Et Iſai. 42. *Dominus, qui fundauit terram, dat flatum populo ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam*: & illud Eccleſiaſt. 12. *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tẽpus afflictionis.* Et infrà, *Et reuertatur puluis in terram ſuam, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* *Probatur idem membrum ſecũdò. Lib. 1. de eſſentia Dei cap. 5.* Secundò probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni diuinæ ſubſtantialiter informare corpus, vt in tract. de Deo oſtenſum eſt. Tum etiam, quia ſi Deus eſſet forma hominis deificaret illum, & ſubſtantialiter ſanctificaret, & impeccabilem redderet, ac modo diuino cognoſcentem: quæ omnia cum imperfectionibus hominis repugnãt. *Secundum membrum impugnatur ab Auguſt.* Alter item ſenſus euidenter improbatur ab Auguſt. quia ſi anima fuiſſet facta de ſubſtantia Dei, mutationem ſubſtantialem paſſa fuiſſet ſubſtantia Dei, quod eius perfectioni repugnat. Item vel anima eſſet facta de tota ſubſtantia Dei, vel de parte eius: at ſubſtantia Dei non habet partes: non ergo ex parte: tota verò ſubſtantia non potuit ſeipſam deſtruere, & in aliud conuertere. Et ſimiles demonſtrationes contra hunc errorem poſſunt facilè multiplicari.

4. *Ad locum Scripturæ, quo in num. 2. arguitur.* Neque ponderatio verbi *inſpirauit*, vel, vt alia littera habet, *inſufflauit*, eſt alicuius momenti quin potius Auguſt. dicto lib. 7. Gen. ad lit. cap. 3. ex eodem verbo contrarium colligit, dicens. Imò verò ex verbo ſatis apparet, ita non eſſe, cùm enim homo ſufflat, anima ipſa ſubiacentem ſibi naturam corporis mouet, & de illa, non de ſeipſa flatũ facit. Sic ergo licèt Deus inſufflaſſe dicatur, non oportet, vt aliquid de ſua ſubſtantia inſpirauerit.

Vlterius

Vlteriùs verò, quia omnipotens eſt, non indiguit circunſtante materia, ſed ex nihilo fecit, quod inſufflauit. Vnde Theodor. q. 23. in Gen. cùm idem argumentum his verbis propoſuiſſet, *Si ex inſufflatione Dei creata eſt anima erit vtique anima ex ſubſtantia* Dei reſpondet: *Extremæ impietatis eſt & blaſphemiæ ſententia huiuſmodi. Nam per hoc Scriptura diuina facultatem creandi demonſtrauit, & ipſius animæ naturam obſcurè declarauit, nempe ipſam eſſe ſpiritum creabilem, inuiſibilem, & intellectiuum, expertem craſſitudinis corporeæ.* Et

Ad confirm. ibid. hinc ſoluitur alia ratio, nã licèt ſpiritus ille quem Deus inſpirauit, diuinas aliquas proprietates aliquo modo participet, non eſt argumentum, quòd ſit factus de ſubſtantia Dei, ſed quòd ſit factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, vt eadem Scriptura dicit, & poſtea explicabimus.

5. *Refellitur lapſus Philaſtrij.* Atque hinc refellitur grauis lapſus Philaſtrij *in lib. de Hæreſib. in Catal. hæreſum, quæ ſub Apoſtolis extiterunt.* Nam quinquageſimo loco ponit, & hæreſim vocat ſententiam dicentem, ſpiraculum illud, quod Deus inſpirauit Adæ, fuiſſe animam. *Nam ſi inſpiratio anima eſt* (inquit) *quomodo iudicari poteſt quod à Deo eſt infuſum propriè.* Vnde ipſe exiſtimat ante illam inſpirationem fuiſſe iam animam Adæ creatam, ac proinde illam inſufflationem fuiſſe gratiæ infuſionem ſimilem illi, quæ Apoſtolis facta eſt, cùm Chriſtus inſufflauit, & dixit eis, *accipite Spiritum ſanctum.* Fuitque hæc ſententia Cyrilli lib. 8. in Ioan. cap. 47. vbi ſic ait, *Nec quiſquam putet diuinum ſpiraculum animam homini factum fuiſſe.* Nam ſpiraculum illud Spiritum ſanctum eſſe exiſtimauit. Et ſic etiam lib. 2. in Ioan. cap. 3. dicit Moyſem docuiſſe priùs, Deum creaſſe hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & poſtea tradidiſſe ſpiritum ad imaginem diuinam ſigillatum hominem fuiſſe, cùm dixit, *Et ſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Et videtur ad eandẽ ſententiam accedere Ambr. lib. de Noe, & Arca, cap. 25. dicens, *Separemus, quod eſt rationabile animæ, cuius ſubſtantia diuinus eſt ſpiritus ſicut ait Scriptura, quia inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Sed licèt hæc ſententia tolerabilis eſſet, nihilominus intolerabilis fuit error Philaſtrij damnãtis contrariam, vt hæreticam, cùm hæc vel nullo, vel leuiſsimo nitatur fundamento, imò potiùs ipſa damnabilis ſit.

6. *2. Aſſertio de creatione, & infuſione animæ. Qui eã tradant.* Dico ergo ſecundò, Deum creaſſe animam rationalem, eàmque corpori hominis vniuiſſe, cùm inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Hæc eſt ſententia communis Scholaſticorum in 2. d. 17. & D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & 3. & frequenter in illis quæſtionibus, & tenet Caſtro verbo Anima, hæreſ. 2. Item eſt communis ſententia Patrum, præſertim Chryſoſtom. homil. 12. in Gen. in fin. cuius verba ſtatim referam. Item Eucherij lib. 1. in Gen. qui diſtinctè declarat in verbo *inſufflauit*, & creationem animæ & vnitionem includi. Idem Hugo Victorin. Annotat. in Gen. cap. 8. & Albin. ſeu Alcuinus q. 8. in Gen. dicens, *Quid eſt, quòd Deus inſpirauit in faciem Adæ ſpiraculum vitæ?* Reſpondet, *Inſpiratio Dei in faciem hominis traditio eſt animæ rationalis.* Et idem habet Theodoret. q. 8. ſuprà citata, & profectò idem videtur ſenſiſſe Cyrill. ibidem lib. 1. quanuis obſcurè etiam loquatur. Magis hoc ſenſit Ambroſ. *loco citato*: nam priùs ſic inquit, *Ideo in principio ſanctus Moyſes informauit nos, atque inſtruxit de inſufflatione animæ, vt non laboremus diuerſis opinionibus Philoſophorum.* Vnde, quod poſtea dicit, *rationalem animam eſſe ſpiritum diuinum*, non credo intellexiſſe de Spiritu ſancto, neque accepiſſe diuinum ſubſtantialiter, ſed denominatiuè, ſeu per participationem. Quia anima eſt quidam ſpiritus, diuinitus inſufflatus.

Auguſtinus eiuſdem aſſertionis præcipuus author. Et eandem ſententiam indicat *in enarrationib. ſuper Gen. ad Sabin.* Præcipuus verò auctor, & defenſor eius eſt D. Auguſt. in locis citatis ex lib. 7. Gen. ad litter. & ex lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8. vbi dicit, *Non dum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere. Sed adhuc animalem*, vtique in dicta ſufflatione. Quod latiùs docet lib. 13. de Ciuit. cap. 24. vbi ſic ait, *Parum conſideratè quibuſdam viſum eſt in eo, quod legitur: Inſpirauit Deus in faciem eius ſpiritum vitæ, &c. non tunc animam primo homini datam, ſed eam, quæ iam inerat Spiritu ſancto viuificatam.*

Probatque, quia Moyſes ipſe ſatis hunc ſenſum explicauit, cùm addidit: *Et factus eſt homo in animam viuentem, id eſt, & cœpit homo viuere.* ergo corpus illud ex terra factum per illam inſufflationem Dei cœpit viuere: ergo ſpiraculum illud fuit ipſa anima, qua homo naturaliter viuit. Et prætere a D. Paulus 1. ad Corinth. 15. ad hunc locum alludens dicit: *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem*, nouiſsimus Adam in ſpiritum viuificantem. Vbi diſtinguendo animam ab ſpiritu viuificante, ſatis ſignificat non fuiſſe loquutum Moyſem de ſpiritu viuificante. Quod notauit Auguſt. Epiſt. 146. dicens: *Cùm vellet Apoſtolus de corpore animali adhibere teſtimonium illud poſuit, quod in Gen. legitur: Factus eſt primus Adam in animam viuentem, vel in animam viuam.* Et adiungit: *Recolis certè, quemadmodum ſcriptum ſit, & inſufflauit Deus in faciem eius flatũ vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Et ſimiliter 2. retract. cap. 15. dicit, Apoſtolum adhibuiſſe illud teſtimonium Geneſis, vt probaret, corpus primi hominis fuiſſe animale, id eſt, viuens corporali, & ſenſibili vita, quando Deus inſpirauit in illum: fuit ergo illud ſpiraculum vita hominis. Et lib. 7. Gen. ad lit. cap. 16. dicit, *Non mihi videtur dictum, factus eſt homo in animam viuam, niſi quia ſentire cœpit in corpore, quod eſt animæ, viuentiſque carnis certiſſimum indicium.* Vnde D. Thom. opuſ. 1. cõtra errores Græcor. cap. 27. dixit, negare illum ſpiraculum fuiſſe animam humanam, videri eſſe repugnans dictis verbis Apoſtoli, quia in eis expreſsè dicit, vitam animæ eſſe aliam à vita, quæ eſt per Spiritum ſanctum. Et ibidem ad Cyrill. reſpondet, expoſuiſſe locum illum in ſenſu ſpirituali, non in litterali. Ad Ambroſ. autem iam à nobis reſponſum eſt. Fundamentum autem Philaſtrij ſupponit alium errorem, quem nunc refellemus.

7 *Eamque probat varijs in locis.*

Ad Cyrillũ, Ambroſium & Philaſtrium in num. 5. allatos.

Tertiò dicendum eſt, & colligitur etiam ex dictis, in eodem inſtanti, in quo Adam productus eſt, & factus in animam viuentem, fuiſſe animam eius, & corpori vnitam, & creatam, ac non antea. In hac aſſertione ſupponimus, animam humanam fieri per propriam creationem ex nihilo, quia eſt ſpiritualis, & immortalis, & ideo de potentia materiæ non educitur, quæ ad tract. 3. ſpectant ex profeſſo. Diſputatur autem tam à Philoſophis, quàm à Theologis quæſtio, an hæc creatio animarum fuerit facta à principio cum aliarum rerum creatione, vel fiat ſigillatim in ſingulorum hominum productione: Nam in hoc errarunt olim Origen. & alij dicentes, omnes animas hominum fuiſſe in principio ſimul creatas. Verùm in hoc veritas catholica eſt, generaliter loquendo, animas hominum non fuiſſe in principio creatas ſimul, ſed creari in eodem inſtanti, in quo corporibus vniuntur, vt oſtendit D. Thom. dicta q. 91. art. 4. ex naturali principio, in illo 3. tractatu latè expoſito, lib. 1. cap. 12. *quod anima eſt vera forma corporis*, forma autem non eſt naturaliter ante compoſitum, teſte Ariſt. 12. Metaph. textu 17. & in hoc conueniunt Doctores, & Patres infrà citandi, & ad dictum tract. 3. ſpectat. Vide etiam Conimbricenſ. 2. de Anima. c. 1. q. 3. 8. *3. Aſſertio.*

Igitur de anima Adæ eſt peculiaris dubitatio, nam Philaſtrius in dicto lib. de Hæreſ. in 49. ſubtit. de Catal. hæreſum poſt Apoſtolos, dicit, animam Adæ creatam eſſe ſexto die, carnem autem ſeptimo die factam eſſe. Idemque cenſet de anima, & corpore Euæ. Fundatur in illo ordine litteræ c. 1. & 2. 9. *Opinio Philaſtrij cõtra aſſertionem. Eius fundam.*

& 2.Gen. Nam in primo dicitur, *Creauit Deus hominem, ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.* Quod intelligendum putat de creatione animæ, tum quia illa ſola eſt ad imaginem Dei: tum etiā, quia poſteà formatum eſt corpus Adæ ex limo terræ. Quòd ſi obijciatur, quia ſtatim ſubditur, *maſculum, & fœminam creauit eos*, reſpondet, ibi non corporum ſexum, ſed animæ dominantis, & ſubiacentis dari indicium. In quo ſignificat, animam Euæ ſimul cum anima Adæ fuiſſe creatam, & illas fuiſſe ſignificatas per maſculum, & fœminā, quia vna erat dominatura, & altera ei erat ſubiicienda. Vnde, quod cap. 2. Gen. narratur de formatione hominis ex limo terræ, & fœminæ ex coſta Adæ, ipſe intelligit de formatione corporum facta die ſeptimo. Et hanc ſententiam ſaltem vt probabilem videtur Auguſt. relinquere lib. 7. ſuper Gen. ad liter. cap. 24. & ſequentib. & lib. 12. de Ciuit. cap. 23. & illam tanquam rem dubiam relinquunt Magiſt. ſentent. in 2. d. 17. & Hugo de Sanct. Vict. in ſumm. ſentent. tract. 3. cap. 2. in fine, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſt. in Gen.

Occurrit Philaſtrius obiectioni.

10. *Pro 3. aſſertione ſtant D.Thom. Bonau & alij Scholaſtici. Stant etiam Patres communiter.*

Sed nihilominus poſita aſſertio 3. vera eſt, nimirum animas Adæ, & Euæ non fuiſſe creatas prius tempore, quàm corporibus vnirentur, ſed ſolùm priùs natura, & in eodem inſtanti temporis. Ita docet D. Thomas d. q. 90. art. 4. & Bonauent. in 2. d. 17. art. 1. q. 3. & ibi communiter Scholaſtici, & alij moderni in D. Thomam. Et eſt communis ſententia Patrum, Gregor. Niſſen. lib. de opificio hominis, cap. 28. & 29. vbi generaliter loquitur de animabus omnium hominum, & contra Origen. diſputat. Damaſc. autem lib. 2. de Fide, cap. 12. in particulari dicit, *Deus animam ratione, & intelligentia præditam per inſufflationem Adamo tribuiſſe.* Et ne quis cogitare poſſet, tribuiſſe animam iam creatam, ſubdit, *Porro corpus, & anima vna creata ſunt, non autem vt Origen. delirauit, hæc priùs, illud poſteriùs.* Pro eadem ſententia referri poteſt Hieronym. locis ſuprà allegatis Epiſt. 61. ad Pammach. & 139. ad Cyprian. & 8. ad Demetriad. Et addi poteſt in lib. 2. contra Ruffin. parum à principio, vbi in particulari damnat ſententiam Origenis, dicentis, animam Chriſti fuiſſe antequam naſceretur ex Maria, ſentiens, ſecundùm fidem nullā poſſe fieri exceptionem ab illo vniuerſali dogmate, quòd animæ non creantur prius tempore, quàm corporibus vniantur. Item Leo Papa Epiſt. 93. ad Turib. cap. 10. damnando Origenis ſententiam, abſolutè dicit, quòd animæ hominum, priuſquā ſuis inſpirentur corporibus, non fuere, & hoc dicit Eccleſiam Catholicam profiteri. Referri autem poteſt Chryſoſt. hom. 12. in Gen. quia non ſolum dicit, animam Adæ non fuiſſe creatam ante corpus, ſed etiā dicit, fuiſſe creatam poſt corpus. Quod ſano modo intelligendum eſt de corpore nondum plenè, vel vltimatè diſpoſito, ſi fortaſſe ſucceſsiuè productum eſt, quod ſuprà cap. 1. huius libri tractauimus. Denique Bernard. ſerm. 2. de Natiuit. Domini, dicit, limum antea fuiſſe creatum, ſpiritum autem non in maſſa creatum fuiſſe, ſed ſingulari quadam excellentia fuiſſe conditum, & inſpiratum. Neque ab hac ſententia eſt alienus Auguſt. nam licèt aliquādo dubitauerit, quia de origine animę ferè ſemper dubius fuit: nihilominus in hanc partem magis propendit. Nam *lib. 12. de Ciuit. cap. 23.* ſub diſtinctione ponit, *ſiue quam iam fecerat ſufflando indidiſſet, ſiue potiùs, ſufflando feciſſet*, vbi pondero particulam *potiùs*, & rationem, quam ſubiungit, dicens, *Eùmque flatum, quem ſufflando fecit*, (nam quid eſt aliud ſufflare, quàm flatum facere) *animam hominis eſſe voluiſſe.* Et *lib. 13. cap. 24.* dicit, Scripturam dicendo inſufflauit, inſinuare voluiſſe rationalem animam non more aliarum animarū, ſed flante Deo creatam eſſe. & lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8. diſiunctione vtens, hanc partem poſteriori loco ponit. Ac denique in lib. 2. Gen. ad liter. ſolum ſub conditione dicit, *contrarium credi poſſe, ſi Scriptura, vel ratio non contradicit.*

11. *Stat denique ratio & Scripturæ authoritas.*

Ex vtroque autem capite poteſt facilè hæc veritas probari, & oppoſita refelli hoc modo. Quia regula generalis fidei, & Scripturæ eſt, animas hominum nō creari ante corpora iuxta illud Pſalm. 32. *Qui finxit ſigillatim cor da eorum*: ſed nulla eſt ratio, neque auctoritas, cur anima Adæ excipiatur: ergo nullo modo excipi poteſt. Probatur minor, primò ex illa ratione naturali, quòd anima eſt forma corporis, nam hoc æque verum eſt in animabus primorum hominum. Deinde ex Scriptura refellendo ſimul falſam intelligentiam Philaſtrij, nam cùm Gen 1. dicitur, *Ad imaginem Dei creauit illum*, & cap. 2. additur, *Formauit Deus hominem*, non duo facta narrantur, nec duo tēpora indicantnr, ſed vnum, & idem opus, quod ſexto die factum dicitur compendioſè, poſtea quomodo factum ſit, eodem vtique ſexto die, per recapitulationem deſcribitur: ergo corpus, & anima, quæ ibi narrantur facta, eodem tēpore, ac ſimul perfectā ſunt. Conſequentia euidens eſt, & antecedens in ſuperioribus latè probatum eſt, & nunc declaratur ex verbis vtriuſque capitis. Nam cùm in primo dicitur: *Dixit autem Deus, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris*, &c. certè non loquitur de ſola anima, ſed de toto homine: Non enim anima ſeparata præeſt piſcibus, & volatilibus, &c. ſed totus homo per animam corpori coniunctam, & ſenſibus ſimul cùm ratione vtentem. Ergo cùm ſtatim ſubiungitur, *Et creauit Deus hominem*, etiam eſt ſermo non de anima ſola, ſed de homine. Et hoc etiam conuincit, quod ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos*: nam hoc exponere de animabus nondum habentibus corpora à ꝓprietate, & veritate verborū valde alienū eſt.

Fundamentum Philaſtrij in num. 9. refellitur.

12. *Pregreditur probatio aſſertionis.*

Simili modo in cap. 2. cùm dicitur, *Formauit igitur Dominus Deus hominem* rectè de toto homine dictum eſſe intelligitur. Verum quidem eſt, Auguſtinum 13. de Ciuit. cap. 24. dicere, nomine hominiš poſſe ibi ſignificari ſolum corpus iam organizatū ad ſuſcipiendam animam eo modo, quo corpus mortuū Petri ſolet Petrus appellari. Quod etiam ſentit Chryſoſt. hom. 12. & 13. in Gen. & Abulenſ. *ibi* cum alijs. Quia inde intulerunt corpus fuiſſe creatum ante animam. Ex quo non infirmatur, ſed cōfirmatur potiùs, quod intendimus, ſcilicet, animam non fuiſſe creatam ante corporis formationem. Eſtque illa expoſitio probabilis: tamen commodè etiam exponitur verbum illud de toto homine, vel ſaltem de corpore iam vltimatè diſpoſito ad animæ receptionem. Quia corpus nunquam informatum anima, nec proximè aptum, vt ſtatim informetur, non ſolet homo appellari. Et ideo veriſimile eſt, in eodem ſenſu dixiſſe Moyſem ibi, *Formauit Deus hominē* in quo priùs dixerat, *creauit hominem*, in poſteriori tamen loco explicuit modum, ſcilicet, formando corpus de limo terræ; & inſpirando ei ſpiraculum vitæ, quod in eodem inſtanti fieri potuit, & factum eſt, ſicut ſtatim additur: *Et factus eſt homo in animam viuentem.* Denique confirmari hoc poteſt *ex cap firmiter, de ſumm. Trinit.* vbi dicitur, *creaſſe Deum in principio ſimul ſpiritualem, & corporalem creaturam, angelicam videlicet, & mundanam, & deinde humanam ex vtraque compoſitam.* In quibus verbis duo continentur. Vnum eſt, animam non fuiſſe creatam cum Angelis, ſed poſt Angelos. Aliud eſt, animam tunc fuiſſe creatam, quādo homo conditus eſt ex illa, & corpore compoſitus. Quibꝰ verbis rectè perpenſis, videtur hæc aſſertio iam eſſe contra omne dubium, & ad certa dogmata pertinere. Ad motiuum autem Philaſtrij ſatis iam reſponſum eſt in n. 11.

Aſſertionis hactenus probatæ certitudo quāta.

Vltimò

13. *Aſſertio 4.* *Declaratur*

Vltimò dicendum èſt, animas primorum hominum fuiſſe in ſua ſubſtantia, & proprietatibus naturalibus valde perfectas. Aſſertio clara eſt, illam tamen propono, vt ad ea, quæ dicenda ſuperſunt, viam præparem. In anima ergo rationali primùm conſiderari poteſt eſſentialis, & ſpecifica perfectio eius, de qua nota eſt aſſertio. Qualis autem, & quanta illa ſit, in verbis Geneſis, quibus primi hominis creatio refertur *ad imaginem & ſimilitudinem*, &c. ſatis exponitur. Deinde poteſt hæc perfectio in indiuiduo conſiderari, prout in anima Adæ, aut Euæ inuenta eſt. Et in hoc ſenſu ſolúm dicere poſſumus, illas animas fuiſſe in indiuiduo valde perfectas. Quia ſi inter animas rationales non eſt vna perfectior alia, conſtat, animam Adæ, & Euæ habuiſſe totam perfectionem ſubſtãtialem, cuius anima rationalis in indiuiduo capax eſt. Si verò inter rationales animas eſt inæqualitas indiuidualis, incognitum eſt quem gradum Adæ anima, vel Euæ ſortita ſit, quia ſuppoſita illa veritate, determinatio ad animam tantæ, vel tãtæ perfectionis ex voluntate diuina pendet, ideoque nobis innoteſcere non poteſt, niſi per reuelationem. Solùm ergo dicere poſſumus, habuiſſe Adam animam valde perfectam, prout oportebat, & decebat eum, qui futurus erat principium, & origo reliquorum hominum, & eum, qui immediatè creabatur nõ ſolùm quoad animam, ſed etiam quoad corpus, & quoad totum hominem ab ipſo Deo, cuius opera perfecta ſunt. Vnde, quod de ſimili perfectione indiuiduali corporis quoad eius temperamentum, & diſpoſitionem ſuprà diximus, hic applicari poſſunt: nam anima, & corpus ſeruant inter ſe proportionem. Atque eodem modo ſentiendum eſt de potentijs animæ, intellectu, ſcilicet, & voluntate, nam fuerunt in primis hominibus valde perfectæ, & ſubſtantiæ animæ proportionatæ. An verò habuerint inditas alias perfectiones, poſtea videbimus.

CAPVT VIII.

An primus homo fuerit ſecundum animam creatus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.

1. *Referuntur Patres & Scholaſtici tractantes de imagine Dei in homine.*

QVoniam his verbis explicauit nobis Scriptura excellentiam creationis humanæ naturæ, & formæ, quam per illam recepit, quæ eſt anima rationalis, ideo tam antiqui Patres, quàm Theologi omnes de hac imagine, & ſimilitudine accuratiſsimè tractarunt, vt videre licèt in Baſil. homil. 10. & 11. Exaemer. & Ambroſ. lib. 6. Exaemer. c. 6. 7. & 8. & lib. de Dignit. conditionis humanæ, & Theod. q. 20. in Gen. Chryſoſt. Rupert. & alijs expoſitioribus ibidem, & Gregor. Niſſen. lib. de hominis opificio. & de Hiſtor. ſex dierum, Auguſt. in libris ſuper Gen. ſæpe, & in libris de Trinit. vt infrà videbimus, & Bernard. ſerm. 80. in Cant. & lib. de Liber. arbitr. Scholaſtici etiam cum Magiſtt. in 2. d. 16. & præſertim D. Thom. 1. p. q. 93. per nouem art. quos in præſenti capite breuiter comprehendemus.

2. *Suppoſitio neceſſaria pro doctrina huius cap.*

Primùm ergo ſupponendum eſt, cum Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. decreuiſſe, ſeu explicaſſe voluntatem creandi hominem, in quo aliquam ſui imaginem imprimeret. Ac ſubinde cùm ſubditur, creauit Deus ad imaginẽ ſuam, creatam ſui imaginem in homine feciſſe. Hoc præmitto quàm omnium dicendorum neceſſarium fundamentum, quia non defuerunt, qui verba illa de imagine in Deo ipſo exiſtent, ac ſubinde increata explicauerint. Ita vt ſenſus non ſit, hominem ita eſſe ad imaginem Dei factum, vt in ſe creatam imaginem Dei receperit, ſed potiùs ſit ſenſus, hominem eſſe creatum conformem imagini, quæ in Deo ipſo eſt. Ita refert Auguſt. 7. de Trinit. c. 6. circa finem, & Magiſt. ſent. in 2. d. 16. Et poteſt illa interpretatio ſuaderi ex illo ad Roman. 8. *Quos præ deſtinauit, conformes fieri imagini filii ſui*: ergo etiam in præſenti, fieri ad imaginem non eſt, fieri imaginem, ſed eſt fieri conformem imagini, quæ in Deo eſt. Confirmatur, quia illud *ad imaginem*, dicit reſpectum ad aliquam imaginem: ergo fieri ad imaginem, eſt fieri, recipiendo in ſe reſpectum ad imaginem: ſed homo non poteſt dicere reſpectum ad imaginem, quæ ſit ipſe: ergo factus eſt ad imaginem, accipiendo reſpectum ad imaginem. Et confirmatur ſecundò. Nam aliud eſt facere ad imaginem, aliud facere imaginem. nam pictor volens imaginem depingere, non dicetur velle facere ad imaginem: ergo aliud *ad imaginem*, potius dicit cõformitatem ad imaginem nõ factam, quàm imaginis factæ, ſeu faciendæ creationem.

Contra ſuppoſitionem nõnulli sũt opinati, teſte Auguſt. & Magiſtro.

Argumentum ex Paulo pro dicta opinione.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

3. *Probatur 1. noſtra ſuppoſitio.*

Nihilominus tamen ſuppoſitio noſtra communis eſt Patrum expoſitio, & ſentẽtia. Quæ probatur primò, quia illa verba, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* & illa, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, & iterum, *ad imaginem Dei creauit illum*, non poſſunt intelligi de imagine increata. Ergo neceſſariò debent intelligi de creata in ipſo homine facta. Antecedens probatur, quia illa imago vel eſſet diuina eſſentia, vel aliqua perſona: neutrum autem dici poteſt. Non quidẽ eſſentia, quia diuina eſſentia non poteſt eſſe imago. Nam de ratione imaginis eſt, vt ſit aliquid productum, teſte Auguſt. lib. 83. Quæſt. q. 37. & D. Thom. 1. p. q. 35. a. 1. ſed eſſentia diuina non eſt producta: ergo neque eſt imago. Et hac ratione Deus in quantũ Deus non poteſt eſſe imago eſſentialiter, quia non habet alium cuius imago ſit: ergo deitas ipſa nõ poteſt eſſe imago increata. Reſponderi poteſt eſſentiam lato modo, ſeu abuſiuè, vt ait D. Thom. poſſe dici imaginem, quia ſecundùm eam vna perſona aliam imitatur, ita refert D. Thom. d. q. 93. art. 5. ad 4. & non reprobat. Sed profectò non eſt talis acceptio imaginis in Deo admittenda, cùm ſit improprijſsima, & inuſitata: & poſsit eſſe occaſio errorum. Multo vero minus eſt ſecundùm illam explicanda Scriptura, relicta verborum proprietate, ſine fundamento. Ac denique etiam illa poſita neceſſariò ex verbis illis colligitur, hominem peculiarem cõformitatem & ſimilitudinem ad diuinam eſſentiam in creatione ſua recepiſſe, ratione cuius ſpecialiter dicatur factus ad imaginem Dei. Nam ille reſpectus ad eſſentiam Dei per illa verba *ad imaginem*, indicatus, aliquod fundamentum in homine requirit: quod eſſe non poteſt, niſi proprietas naturæ humanæ, in qua illa cõformitas, & ſimilitudo fundetur. Hæc autem eſt ratio imaginis homini impreſſa.

Antecedens bipartitum *Eius pars oſtenditur.*

Effugium. *Præcluditur*

4. *Effugium alterum.*

Alij verò, vt ex D. Thoma in eodem loco colligitur, reſponderunt Dei eſſentiam dici imaginem, quatenus in ſe continet ideas, & exemplaria rerum omnium, nam exemplar quædam imago eſt. Et ita dici potuiſſe, hominem factum ad imaginem, quia factus eſt conformis exemplari diuino. Sed talis expoſitio valde extorta, & improbabilis eſt. Nam in primis, etiam diuina eſſentia, vt eſt eſſentia non poteſt dici imago, quia etiam vt eſt exemplar non eſt producta, vel facta ad ſimilitudinem alicuius, quod eſt de ratione imaginis, nec eſt ſine fundamento dicendum, nomen imaginis impropriè ibi vſurpari. Deinde ſi eſſet ſermo de exemplari, potiùs dicere debuiſſet, faciamus hominem ad imaginem eius, id eſt, iuxta ideam, & exemplar eius: non autem ſic dixit Deus, ſed *ad imaginem noſtram*, vel *Dei*, vel *ſuam*: non eſt ergo ſermo de exemplari hominis, ſed de imagine repræſentãte Deum ipſum. Denique hoc modo nulla excellentia hominis per illa verba indicaretur, quod mani-

Reiicitur 1. *Reiicitur 2.* *Reiicitur 3.*

manifeſte repugnat, & contextui, & Patribus illa verba ponderantibus, & explicantibus. Sequela patet, quia fieri cū conformitate ad diuina exemplaria commune eſt omnibus rebus creatis vnicuiq; ſecundum naturam ſuam.

5. *Oſtenditur 2. pars antecedentis ſupra poſiti in num. 3.*

Altera pars de perſonis probatur, quia ſi aliqua perſona ibi poſſet ſignificari nomine imaginis, maximè Verbum, nam Pater & Spiritus ſanctus ſecundum proprietates ſuas nō habent, quod ſint imago, vt ſuppono. Neque etiam omnes tres perſonę ſimul ratione deitatis poſſunt dici imago, vt iam eſt probatum: ergo ſolum, ſeu maxime poſſet hoc Verbo tribui, quia eſt vera imago Patris, at in dicto loco Geneſis non poteſt eſſe ſermo de hac imagine, quia additur *ad imaginē noſtram*, id eſt, vel trium perſonarum ibi loquentium, vel Dei, vt Deᵘ eſt, & vt eſt hominis author. Verbum autem non eſt imago Trinitatis, nec Dei, vt Deus eſt, ſed ſolius Patris: ergo ibi non eſt ſermo de imagine increata perſonali, ſed de imagine creata, quæ vel Trinitatem, vel Deum, vt Deus eſt, referre poſſet. Illa enim particula *noſtram* conuincit, ſermonem eſſe de imagine, quæ poſsit eſſe non ſolum Patris, ſed etiam Filij, & Dei, vt Deus eſt, vt in fine capitis iterum dicemus.

6. *Occurritur obiectioni contra proximè dicta.*

Neque obſtare debet, quod interdum Patres videntur de filio Dei illam imaginem explicare. vt Ambroſius libr. 6. Exaëmer. cap. 7. & Gregor. lib. 5. Moral. cap. 25. & Rupert. l. 2. in Geneſ. cap. 2. Quoniam hi Patres non dicunt in illis verbis per imaginem ſignificatum eſſe Verbum Dei, ſed expreſsè docent (vt videbimus) hominem ipſum factum eſſe ad imaginem Dei, quam in ſe recipit. Quia vero filius Dei naturalis eſt prima, & ſola adæquata imago Dei Patris: ideo addunt prædicti Patres, dū homo factus eſt ad imaginem Dei participaſſe aliquo modo, id quod eſt proprium filij Dei. Quod eſt verum, quamuis reuera ad expoſitionem litteralem verborum Geneſis non pertineat. Addi vero poteſt eo ipſo, quod homo ſit factus ad imaginem perſonalem Dei, neceſſario ſequi recepiſſe in ſe participationem peculiarem illius imaginis increatæ, quæ ipſum hominem intrinſecè conſtituit ad imaginem creatam Dei, cum hoc tamen diſcrimine quod Verbum eſt tantum imago Patris, quia à ſolo Patre procedit: homo vero eſt ad imaginem Dei, quia à Deo vt Deus eſt procedit, ſicut eo ipſo quod homo fit particeps filiationis naturalis verbi Dei, in ſe recepit peculiarem participationem naturæ filij Dei, cum hac tamen differentia, quod Verbum eſt filius ſolius Patris, quia ab illo tantum procedit: homo verò fit filius adoptiuus Trinitatis, quia à tota Trinitate illam naturæ diuinę participationem recipit.

Additur ſolutio.

7. *Probatur 2. eadem ſuppoſitio ex Scriptur.*

Secundo principaliter probatur hæc veritas ex alijs Scripturæ locis, in quibus dicitur homo imago Dei, quia ad imaginem eius factus eſt. Sic Paulus 1. ad Corinth. 11. de viro dicit: *Quoniam imago, & gloria Dei eſt*, Et ad Coloſſ. 3. *Induentes nouum hominum qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum.* Quibus verbis manifeſtè oſtendit Paulus, in homine eſſe imaginem creatoris, ſecundum quam renouatur, quando ſuum creatorem cognoſcit. Et hoc eſt, quod monet 1. ad Corint. 15. *Vt portemus imaginem cæleſtis.* Præterea hoc poteſt confirmari ex alia particula *ad ſimilitudinem.* Nam homo non dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, quod detur aliqua ſimilitudo increata, cui homo conformetur, ſed quia in ſe recepit aliquam ſimilitudinem Dei, quæ dignitatem hominis oſtendit. Vt dixit Iacobus, in ſua canonica cap. 3. *In ipſa*, id eſt, lingua, *maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt*: ergo etiam dicitur homo ad imaginem factus, quia in ſe recepit imaginem Dei. Et confirm. ex illo Gen. 9. *Quicunque fuderit humanum ſanguinem fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Ex eo enim grauitas illius delicti exaggeratur, quod nocumentum infert imagini Dei: eſt ergo illa imago in homine creata, & hoc ſignificatur cum dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſuam. Et confirmatur tandem à ſimili, nam Gen. 5. dicitur, *Adam generaſſe filium ad imaginem ſuam*, quod non poteſt intelligi de imagine in ipſo Adamo præexiſtente, ſed de imagine quam producebat in filio: ergo in eodem ſenſu dicitur Deus creaſſe hominem *ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.*

Confirm. 1. *Confirm. 2.*

8. *Probatur 3. ex Patribus.*

Tertiò eſt hæc communis expoſitio Patrum, vt videre licet in Ambroſ. Gregor. & Ruperto locis citatis, & Baſil. hom. 9. Exaëmer. Aug. l. 7. de Trin. cap. 6. & libr. 12. cap. 7. & libr. 83. Quæſt. q. 51. & libr. Imperfect. Gen. ad lit. ca. 16. Chryſoſt. Theodoret. & alijs ſuper Gen. cum multis alijs, quos in diſcurſu quæſtionis referemus. Ratio autem non eſt alia, niſi, quæ iam tacta eſt, nam per illa verba explicare voluit Deus ſingularem excellentiam cuiuſdam naturæ, quam ad complementum huius mundi corporei addere volebat, quæ licet corpore etiam conſtet, non ſolum omnibus factis emineret, ſed etiam dominari poſſet. Hanc autem excellentiam ſignificauit illis verbis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Ergo illa imago, & ſimilitudo eſt aliquid creatum in homine exiſtens, nam proprietas, quæ hominem facit excellentem & perfectum, in ipſo homine eſſe debet. In illis ergo verbis, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, illa præpoſitio *ad*, non deſignat exemplar, ad cuius ſimilitudinem homo ſit conditus, ſed deſignat terminum quaſi formalem, & vltimum, ac principaliter intentum illius diuinæ operationis, ita vt ſenſus ſit, faciamus hominem, & in eo ſit imago noſtra.

Probatur tandem ratione.

9. *Ad locum Pauli in num. 2*

Neq; contra hunc ſenſum obſtant, quæ in principio referendo contrariam ſententiam propoſita ſunt. Nam in primis verba Pauli, *quos prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui* longe diuerſa ſunt. Quia ibi non dicit Paulus homines eſſe prædeſtinatos, vt ſint ad imaginem, ſed *conformes fieri imaginis filij ſui.* In quo Apoſtolus ſatis expreſsit, ſe loqui de imagine increata, quæ licet reſpectu Patris ſit, reſpectu prædeſtinatorum eſt exemplar. In Gen. verò loco non eſt ſermo de exemplari, ſed de termino creationis hominis. Vnde ad confirmationem negamus in illis verbis *ad imaginem*, indicari reſpectum ad aliquam imaginem, ſed potius indicari reſpectum imaginis ad factorem eius vt manifeſtè declarat illa particula *noſtram*, per quam indicatur cuius prototypi futura erat illa imago. Quia propter male in vltima confirmatione ſumitur facere ad imaginem, non eſſe facere imaginem, contrarium enim oſtendimus ex Scripturis, in quibus homo dicitur imago Dei, quia factus eſt ad imaginem Dei. Illa ergo particula *ad*, non eſt addita vt ab homine imago excludatur, quæ fuerit terminus effectionis Dei, ſed vt denotetur aliqua imperfectio, & diminutio illius imaginis. Nam homo non eſt propria, & perfecta imago Dei, tanquam eiuſdem naturæ cum eo exiſtens, hoc enim eſt proprium filij Dei: ſed eſt imperfecta imago, & ideo ad imaginem dicitur, quaſi diſtans à perfectione rei repræſentatæ, & ad illam aliquo modo accedens, vt notauit Auguſt. lib. 7. de Trinit. c. 6. ad fin. & Ambr. l. 10. in Luc. 22. §. 2. D. Thom. ſupra, & Mag. cum alijs in 2. d. 16.

Ad 1. confir. ibidem. *Ad 2. confir.*

10. *Suppoſitione iam expedita duo reſtāt in hoc c. explicanda.*

Hoc ergo pro conſtanti ſuppoſito, quoniam imago relatiue dicitur, & relatio cognoſcitur, cognitis ſundamento, & termino, ideo ad hanc imaginem explicandam duo à nobis declaranda ſunt. Vnum eſt in quo fundetur hæc relatio imaginis in ipſo homine. Aliud eſt ad quid terminetur hæc relatio

Primum punctum quid in homine fundet rationem imaginis Dei.

latio ex parte Dei. Et hæc duo explicando attingemus omnia quæ de hac imagine tractari ſolent. Igitur circa primum, quia homo ex corpore, & anima conſtat, ſtatim occurrit inquirendum, an homo in corpore, vel in anima, vel in vtroque imaginem Dei portet. Non defuerunt enim dicentes, hominem factum eſſe ad imaginem Dei ſecundum corpus, quod varijs modis excogitatum eſt. Vnus fuit hæreticorum, qui Deum corporeum finxerũt, quos videtur notare Aug. l. de Hæreſ. in 76. cum dicit: *Alia hæreſis dicit corpus hominis non animam eſſe ad imaginem Dei.* Quod de Audianis refert Epiph. lib. 2. cont. Hæreſ. hæreſ. 70. in princip. & in Anchor. ante medium, & Theo. l. 4. Hiſt. c. 10. & l. 3. Hæret. fabul. Auguſt. Hęreſ. 70. iſti n. dixerunt Deum eſſe corporeum, & ideo ponebant imaginem Dei in corpore hominis per formalem conuenientiam, & ſimilitudinem ad corpus Dei. Veruntamen hic error in hoc ſenſu intellectus ſtultiſsimus eſt, nam quod Deus non ſit corporeus, non ſolum de fide, ſed etiam euidens eſt, vt in alijs locis eſt oſtenſum: ergo in hoc ſenſu non poteſt in corpore hominis eſſe imago Dei, vt Baſil. hom. 10. Ambr. l. 6. c. 8. Aug. l. 6. Gen. ad lit. c. 12. Theod. q. 20. in Gen. Chryſ. & Niſſ. in locis in principio allegatis argumentantur.

Quorundã opinio, quod fundetur in corpore.

1 Modus hæreticorum explicandi hanc opinionem.

Refellitur prædictus modus.

Libr. 1. de eſſentia Dei cap. 3. à n. 5. Et diſp. 30. Metaph. ſect. 4. à n. 13.

11. Quidam vero moderni expoſitores Gen. finxerunt Deum ad creandum hominem, viſibilem formam, & corpus hominis aſſumpſiſſe, & ideo dixiſſe, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ita Oleaſter Gen. 1. & Eugub. in Coſmopœia. Et ratione illius formæ humanæ aſſumptæ, dicunt, illud verbum, *ad imaginem noſtram*, ſeu *in vmbra noſtra* (vt ipſi iuxta Hebræum legunt) referri ad corpus aſſumptum. Sed in eo, quod iſti auctores aſſerunt Deum aſſumpſiſſe corpus viſibile ad hominem formandum, ex proprio capite loquuti ſunt, quia nec in Scriptura indicatur, nec traditione habetur. Et præterea refutari poteſt efficaciter, quia vel loquuntur de vero corpore humano, à Deo hypoſtaticè aſſumpto: vel tantum de apparenti ſpecie corporis humani. Primum non dicunt, nec dicere potuerunt viri catholici, nam includit plures errores: vnus eſt, quod ante incarnationem Verbi Dei aliam Deus fecerit. Alius quod tota Trinitas aliquando fuerit incarnata: nam tota Trinitas loquebatur dicens, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Tertius, quod ante corpus Adæ Deus aliud corpus humanum fecit, quod aſſumeret, quod repugnat Scripturæ, & præterea eſt ineptiſsimum fingere productionem vnius corporis humani ad aliud ſimile formandum.

2. Modus quorundam catholicorũ explicandi eandem opinionem.

Reiicitur 1.

Reiicitur 2. per dilemma

1. Membrum dilemmatis impugnatur multipliciter.

12. Secundum autem de corpore apparente, quale ab Angelis aſſumi ſolet, in primis eſt contra generalem regulam ſanctorum dicentium, Deum quãdo viſibiliter Patribus apparebat, non immediatè ac per ſe corporis humani effigiem aſſumſiſſe, ſed per angelos. Et deinde vel illa particula *noſtram* referebatur ad illam formam ſenſibilem, quæ apparebat, & ſic ex illis verbis colligi non poteſt, eſſe in homine imaginem veri Dei, quia illa ſimilitudo corporis humani non erat imago Dei, nec cum illo ſimilitudinem habebat: atque ita ſine cauſa, & falſo ſtatim adderetur, *ad imaginem Dei creauit illum*, quod alijs locis Scripturæ ſæpe repetitur Gen. 5. & 9. Sap. 2. Eccl. 17. Si a. particula *noſtram*, refertur ad Deum ipſum ſecundum propriam naturam, impertinens, & otioſa eſt illa cogitatio de forma corporis ſenſibilis à Deo ſumpta. Propter quam enim vtilitatem, aut vſum aſſumeretur? Reſpondent, vt humano more poſſet Deus ad hominem loqui. Sed contra, quia cum dixit Deus illa verba, *Faciamus hominem*, &c. nondum erat homo, cum quo loqueretur: ergo ad hunc finem non erat neceſſarium corpus aſſumptum. Et propter eandem rationem putandum non eſt, illa verba fuiſſe à Deo ſenſibiliter dicta, ſed per illa nobis explicari conſilium, & cogitationem, quam Deus de homine creando habuit. Sicut cum dixit, *fiat lux*, non ſenſibiliter dixit ſed mente, vt ſupra dictum eſt. Et videri poteſt Aug. æquiparans illa duo verba *fiat*, & *faciamus*, cum debita proportione, & differentia, in Imperfect. Geneſ. cap. 16.

Impugnatur deinde poſterius membrum.

Effugium præcluditur.

13 Denique alij, vt hanc imaginem in corpore hominis ponerent, cogitarunt hominem factum eſſe ad imaginem Verbi Dei incarnati. Nam Deus ex æternitate, & ante oẽs, Chriſtum, vt hominẽ Deũ prædeſtinauit. Vnde cum illum iam in mente ſua haberet præſentem, potuit optime intuitu illius dicere, *Faciamus hominem*, &c. Ita refert Lippom. in Catena ex quadam Gloſſa, quam non nominat, nec in ordinaria Gloſſa reperitur. Et poſſet quidẽ Gloſſa illa tolerari, ſi ſolum per quandam accommodationem loquuta eſſet, tamen nullo modo reputari poteſt ille litteralis ſenſus. Primo quia ſcriptura nunquam indicat hominem fuiſſe creatum ad imaginem Dei vt hominis, ſed Dei ſimpliciter, quo nomine ſignificari ſolet Deus ipſe, vt Deus eſt, pręſertim in veteri Teſtamento, vel vbicunq; ex adiunctis nulla eſt ratio aliter interpretandi. Secundo, quia in eiſdem verbis dicit Deus, *Faciamus hominem*, &c. vbi in verbo *faciamus*, notant Patres oẽs, loquutum fuiſſe Patrem ad Filium, vel tres perſonas inter ſe, vt myſterium Trinitatis ſtatim à principio ſignificaretur, vt videre licet in Baſil. Hom. 10. in Gen. Ambr. l. 6. Exae. c. 7. Chryſ. Theod. Rup. & alijs ſuper Gen. & Aug. ibid. & 16. de Ciuit. c. 6. Addit autem idem Pater, vel eadem Trinitas, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ergo homo factus eſt ad imaginem Dei ſecundum aliquid cõmune Patri, & Filio, vel tribus perſonis: ergo non ſecundum corpus à verbo aſſumendum, quia illud corpus ſolius eſt ſecundæ perſonæ, non aliarum. Alioqui potius dicere debuiſſet Pater ad Filium incarnandum, faciamus hominem ad imaginem tuam, vt alias argumentatur Aug. lib. 12. de Trin. c. 6. Tertiò, homo factus eſt ad imaginem eius qui creauit illum, nam ipſe creator dicit: *Faciamus hominem* &c. Vnde Paul. ad Coloſ. 3. *Renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum*: ſed Chriſtus vt homo non creauit hominem, id eſt, per humanitatem non concurrit ad hominis creationem: ergo neq; homo creatus eſt ad imaginem Chriſti hominis, vt homo eſt. Probatur cõſequentia, tum quia imago connotat originem ab eo, cuius eſt imago, vt ſupra ex Auguſt. retuli, & in præſenti tradit in Imp. Gen. c. 16. Tum etiam, quia particula *noſtram*, vt dixi, ipſummet creatorem indicat. Vnde Patres ex illa ſimile argumentum cõficiunt, vt probent, cum Deus dixit, *Faciamus hominem*, &c. non fuiſſe loquutum ad Angelos, quia neque angeli ſunt creatores hominum, neq; vna, & eadem eſt angelorum, & Dei natura, vt videre licet in Aug. Baſil. Chryſ. & Theodor. locis citatis, & Cyril. lib. 1. cont. Iul. Idem ergo cum proportione dicendum eſt de Chriſti humanitate, ſeu de Chriſto, vt homine.

3. Modus exponendi dictam opinionẽ.

Prædictum modum non eſſe literalẽ probatur 1.

Secundo.

Tertio.

14. Vera ergo, & catholica ſententia eſt, hominem ſecundum animam factum eſſe ad imaginem Dei, id eſt, rationem imaginis animæ eſſe impreſſam, ac ſubinde in illa fuiſſe fundamentum relationis imaginis ad Deum. Ita docent Baſ. Chryſ. Aug. & alij Patres in loc. cit. & præterea Ambr. Pſal. 118. octon. 10. in illa verb. *Manus tuæ*, &c. & Greg. l. 9. Mor. c. 27. aliàs 36. & Greg. Niſ. orat in verb. illa: *Faciamus hominem*, & Damaſ. l. 2. c. 12. D. Tho. dict. q. 93. a. 6. & bene Zeno Veronenſ. Epiſ. in l. ſermonum, ſerm. 2. & 4. tom. 2. Bibli. Et probatur à ſufficienti partiũ enumeratione, nam homo habet in ſe imaginem Dei, & illa non eſt propria in corpore: ergo eſt in anima. Secundo, quia in anima concurrunt omnia, quæ

Vera, & catholica aſſertio hominem fundare rationem imaginis in anima.

Probatur 1.

Secundo.

quæ ſunt de ratione imaginis, nimirum origo, & ſimilitudo, ac repræſentatio ex vi originis, iuxta doctrinam Auguſt. lib. 83. Quæſt. q. 51. & alijs locis allegatis, & D. Thomæ ſupra, & 1. p. q. 35. Anima enim à Deo habet originem, vt eſt de fide certum, nam per ſolam creationem fit. Deinde ratione animę homo habet propriam quandam ſimilitudinem cum Deo in eo gradu, in quo propriè, & formaliter Deus exiſtit, nempè in gradu vitæ intellectualis: ergo ratione animæ habet homo quod ſit
De ratione imaginis quid. ad imaginem Dei. Probatur conſequentia, quia de ratione imaginis eſt ſimilitudo, vel ſecũdum ſpeciem, vel ſecundum gradum, qui proximè ad ſpeciem accedat, vel ſecundum ſpeciem, aut figuram, quæ ſpeciem rei referat, vt ſumitur ex Auguſt. dicta q. 51. & D. Th. in citat. loc. & conſtat ex ipſo vſu, & appellatione imaginis. Animal enim brutum, licet interdum ex homine generetur, & cum illo in ratione animalis aliquam ſimilitudinem habeat, nihilominus quia gradum rationalem nullo modo attingit, qui in homine præcipuus eſt, ideo non dicitur, neque eſt imago eius. Et ob eandem cauſam bruta non dicuntur eſſe ad imaginem Dei, etiamſi in vita & cognitione maiorem cum eo ſimilitudinem habeant, quam inanimata, quia intellectualem gradum, in quo Deus formaliter exiſtit, non participant. At vero homo ideo eſt ad imaginem Dei, quia in gradu intellectuali cum eo conuenit, & ideo cætera omnia infra hominem dicuntur veſtigia Dei propinquiora quidem, vel remotiora, prout magis, vel minus participant aliquid de perfectione Dei. Homo autem per animam attingit intellectualem gradum: ergo ratione animæ eſt ad imaginem Dei.

15. *1. Obiectio ex Epiphan. contra proximam reſolutionem.* Sed objiciet aliquis Epiphanium lib. 2. hęreſ. 70. parum à princip. vbi argumentatur animam non eſſe id, ſecundum quod homo eſt ad imaginem Dei, quia licet in aliquibus proprietatibus videatur Deo ſimilis, in pluribus eſt illi diſsimilis. Et deinde impugnat dicentes, imaginem eſſe in corpore, & tandem concludit, *decerni non poſſe, in qua*
Reſponſio 1. *parte hominis locatum ſit id, quod eſt ſecundum imaginem.* Et ſimilia repetit *in Anchorato.* Reſpondemus, primo in hoc Epiphanium exceſsiſſe, nam videtur ita voluiſſe Dei imaginem in homine inuenire, vt in nullo ſit diſsimilis Deo, quod impoſsibile eſt, quia ſolus Filius Dei naturalis eſt perfecta imago Patris: homo autem eſt imago, ſed deficiens, propter quod dicitur ad imaginem, vt ſupra ex Auguſtin. notauimus. Quapropter licet animus hominis in multis diſtet à perfectione Dei, hoc non obſtat, quominus ſit vera, & propria imago, licet imperfecta, quia ad proprietatem imaginis ſatis eſt formalis conuenientia, & ſimilitudo in ſupremo gra-
Reſponſio 2. du & proprio Dei, quæ in anima inuenitur. Secũdo dicimus indicare Epiphanium, quod licèt imago Dei ſit in anima, non ſatis conſtare, an ſit in illa ſola, vel etiam in corpore. Item, cum in anima multa ſint, ſcilicet, ſubſtantia, potentia, & actus, non ſatis conſtare, in quo iſtorum ratio imaginis fundata ſit. Sed nihilominus hæc non obſtant, quominus certò conſtet, imaginem eſſe in anima.

16. *1. Aſſertio bimembr. Suadetur prius membrum ex Aug.* An vero ſit etiam in corpore, dicendum breuiter proprie & formaliter non eſſe, remotè verò, & quaſi in ſigno admitti poſſe. Priorem partem docet Aug. l. 24. cont. Fauſt. c. 2. dicens, *Cum in homine Deus fecerit id, quod interius eſt, & id, quod exterius eſt, non fecit eum ad imaginem ſuam, niſi ſecundum id, quod interius eſt, non ſolum incorporeum: verum etiam rationale, quod pecoribus non ineſt.* Vbi dicendo, *non niſi*, plane excludit corpus, & indicat rationem, quia corpus ſecundum ſe, nec rationem habet, nec cum Deo poteſt formalem ſimilitudinem habere. Quod magis explicat dicens, *Hoc vtrumque interius, & exterius ſimul vnus homo eſt, hunc vnum hominẽ ad imaginem ſuã fecit, non ſecundum id, quod habet corpus, corporalemque vitam, ſed ſecundum id, quod habet rationalem mentem,* &c. Alteram nihilominus partem tradit Aug. l. 6.
Suadetur poſterius ex eodem Aug. Gen. ad lit. c. 12. Vbi cum dixiſſet hominem factũ eſſe ad imaginem, non ſecundum corpus, ſed ſecundum mentem, ſubdit: *quanquam & in ipſo corpore habeat quandam proprietatem, quæ hoc indicet, quod erecta ſtatura factus eſt.* Vbi cum dicit, *quæ hoc indicet*, ſatis ipſe indicat, imaginẽ in corpore tantum eſſe vt in ſigno, non formaliter, quia nulla forma, & figura corporis in Deo eſt. Similia idem habet Auguſt. l. 1. de Gen. con. Manich. c. 17. & dict. q. 51. vbi latius id proſequitur. Et idem tradit D. Thom. dict. q. 93. a. 6. ad 2. & reliqui Theologi cum Magiſt. in 2. d. 16. De dubitatione vero indicata ab Epiphanio, ſcilicet, quid ſit in anima propria ratio huius imaginis ſeu proximum fundamentum relationis eius, dicemus ſtatim.

17. *2. Obiectio ex Theodor. & Anaſtaſ.* Secundo obijci poteſt Theodor. q. 20. in Gen. & cum illo Anaſtaſ. Niſſen. in libr. Quæſt. ſacræ Scripturæ, q. 21. referens, & approbans verba Theodoreti dicentis: *Quidam vocauerunt imaginem Dei id, quod eſt in anima inuiſibile, ſed non rectè dixerunt. Si enim inuiſibile animæ imago Dei eſſet, multo magis Angeli vocarentur imagines Dei.* Vnde videtur velle Theodoret. nec in anima, nec in corpore eſſe imaginem, ſed in toto coniuncto, ſeu compoſito, quod ex corpore, & animo reſultat. Et ideo rationem imaginis explicare conatur per quaſdam proprietates, quæ in anima ſine corpore non inueniuntur. Vt ſunt regnare, iudicare, & dominari piſcibus maris, fabricare artificialia, vt domus, naues, imagines, & ſimilia, in quo, vt ait, homo auctorem naturæ imitatur. Et infra addit opera virtutis, & præſertim miſericordię, ac denique concludit, cum ſolus homo ſit ad imaginem, ſeu imago Dei ex omnibus creaturis, peculiarem quandam rationem huius denominationis eſſe oportere, cuius nulla reliquarum creaturarum particeps ſit. Imo addit ex hominibus ſolum virum eſſe ad imaginem, & non fœminam: quia Paul. 1. ad Corinth. 11. de viro dicit: *Non debet velare caput ſuum, quia imago, & gloria Dei eſt*: de muliere autem dicit, *quod debet velare caput ſuum*: ergo ſupponit mulierem non eſſe imaginem Dei, & rationem addit, quia homo dicitur factus ad imaginem ratione imperij; vir autem imperat fœminæ, & non è conuerſo.

18. *Oſtenditur 1. contra Theodoretũ Angelum eſſe ad imaginem Dei.* Sed in hac obiectione Theodoretus falſo nititur fundamento, & in multis alijs non conſequenter loquitur. Primum enim falſum eſt, Angelum non eſſe ad imaginem Dei, nam re vera eſt, & perfectiori modo, quam homo, ſimpliciter loquendo. Hæc eſt expreſſa ſententia Dionyſij ca. 7. de diuin. nomin. dicentis, *Angelos ea ſcire, quæ in terra ſunt, Scriptura teſtatur, non ea ſenſu haurientes quæ quidem ſunt ſenſibilia, ſed propria ad Dei imaginem efficta mentis virtute, atq; natura.* Idem docuit Greg. hom. 34. in Euang. quem ſequuntur D. Thom. dicta q. 93. a. 3. & Schol. omnes, qui id confirmant ex illo Ezech. 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis*, quod de principe malorum angelorum Patres intelligunt. Vnde Iſid. libr. 1. de ſum. bono, c. 10. inquit, *Diſtat conditio Angeli à conditione hominis, homo enim ad Dei ſimilitudinem conditus eſt: Archangelus vero qui lapſus eſt, ſignaculum Dei ſimilitudinis appellatus eſt.* Et infra, *Quanto enim ſubtilior eſt eius natura, tanto plenius extitit ad ſimilitudinem diuinæ veritatis expreſſa.* Quæ ſunt ferè verba Gregorij, eadem repetit Beda libr. Quæſt. q. 90.

19. *Accedunt Patres alij.* Vnde pro hac ſententia citari poſſunt Patres omnes, qui verba illa de Angelo dicta eſſe intelligunt, vt Hieron. ibi, & Iſai 14. & 54. & Aug. l. 11. Geneſ. ad lit. c. 25. & 11. de Ciuit. c. 15. & Ambr. l. de Par. c. 2. & Tert. l. 2. cont. Marc. c. 10. vbi ſic exponit. *Tu es reſignaculum ſimilitudinis, qui ſcilicet integritatem imaginis, & ſimilitudinis reſignaueris.* Quæ verba tacito

nomine Tertulliani ſatis accommodatè ad rem præſentem exponit Hieron. ſupra Ezech. vt paulo poſt referam. Et ibi etiam ponderat ſubiuncta verba, *Plenus ſapientia & decore*, dicens, *Vbi imago Dei eſt, ibi plenitudo ſapientiæ & perfectus decor.* Non eſt ergo dubium, quin angelus natura ſua ſit ad imaginem Dei tanto perfectius quam homo, quanto gradū naturæ intellectualis perfectius participat. Et ex conceſsis ab ipſo Theod. poteſt hoc conuinci, nam ſi homo dicitur ad imaginem propter imperium, hoc commune eſt Angelis, qui (vt ipſe fatetur) facultatem dominandi habēt, quod probat ex Paulo, qui angelos vocat, dominationes, principatus, & poteſtates, & rectores tenebrarum harum ad Coloſ.1. & ad Eph.3. & 6. & ex Dan.10. Vbi Michael vocatur princeps Hebræorum, & alius princeps Perſarum, & alius Græcorum. Deinde ſi homo eſt imago, quia auctorem ſuum imitari poteſt fabricando artificialia, multo facilius, & excellentius poteſt id angelus præſtare. Deniq; hæc potius ſunt ſigna imaginis, quam forma, quæ in principio, & radice eorum poſita eſt: illa autem forma in Angelo eſt excellentior. Simpliciter ergo excedit Angelus in ratione imaginis. Neq; obſtat, quod Theod. objicit, quia in Scriptura ſolus homo dicitur factus ad imaginem Dei. Tum quia in Scriptura non indiſtinctè narratur creatio Angelorum, ſicut hominis. Tum etiam, quia in loco Ezech. ſatis ſignificatur. Tum deniq; quia ſufficeret argumentum, quod à fortiori ab homine ſumitur, nam ex eo etiam quod Lucifer vocatur ſignaculum Dei, optimè colligere poſſumus, quemlibet angelum in ſuo gradu ſignaculum Dei eſſe.

Ex conceſsis arguitur etiam contra Theod.

Ad obiect. ex Theod in n. 17.

20\. *Addit alteram reſponſionem D. Thomas, cui ipſe nimis inſiſtendum non vult.*

Addit verò D. Thomas, hominem ſecundum quid eſſe ſimiliorem Deo, & duas proprietates explicat. Vna eſt, quod ſicut Deus eſt in mundo totus in toto, & totus in qualibet parte, ita anima in corpore. Sed in hoc non videtur homo angelū excedere, ſed potius è conuerſo, nam Angelus etiam poteſt eſſe in aliquo corpore totus in toto, & totus in qualibet parte: & in hoc hominem ſuperat, quod non totus homo, ſed tantum pars eius, quæ eſt anima, eſt tota in toto, & in qualibet parte. Angelus vero totus ſimpliciter eſt in toto, & totus in qualibet parte. Deinde eſt etiam perfectiori modo, quia anima eſt informando, Angelus vero præſidendo, aut operando tanquam extrinſecum agens, in quo videtur Deo ſimilior quamuis multum ab illo diſtet. D. Thom. autem videtur totum mundum conſideraſſe quaſi vnum corpus, cui Deus intimè adeſt, totus in toto, & totus in qualibet parte eius, dando illi eſſe, altiori quidem modo, ſed cum dependentia eſſentiali corporis ab ipſo, & ſub hac ratione dixit in homine, & anima eius eſſe maiorem quandam ſimilitudinem cum Deo. Alia proprietas eſt, quia in homine inuenitur quędam Dei imitatio inquantum homo eſt de homine, ſicut Deus eſt de Deo. Sed optimè addit D. Thom. hoc non pertinere ad rationem imaginis per ſe, ſed ſolum ſuppoſita priori ratione ſubſtantialis imaginis, alioqui etiam in brutis imago Dei inueniretur. Vnde rectè concludit, cum hæc ſint valde extrinſeca ad rationem imaginis, & Angelus excedat in eo, quod huic imagini intrinſecum eſt, ſine dubio factum eſſe ad imaginem excellentiori modo, quam fuerit homo.

21\. *Oſtenditur 2. contra eundem Theod fœminam quoq; eſſe ad imaginem Dei, licet Chryſ.*

Secundo non admittimus, quod Theod. addit, fœminam non eſſe factam ad imaginem Dei. Quāuis eodem modo loquatur Chryſ. Hom. 8. in Gen. & eundem loquendi modum referat Gratianus in cap. mulier 33. q. 5. Ambroſ. 1. ad Corinth. 11. vbi ſic ait, *Mulier idcirco debet velare caput, quia non eſt imago Dei, vt oſtendatur ſubiecta.* Idem habet in cap. hæc imago, eâdem cauſa, & q. ex Aug. in l. Quæſt. ex vtroq; Teſtamento miſtim q. 106. & idem habetur in priori parte earundem quæſtionum ex ſolo veteri Teſtamento q.21. & 45. Veruntamen contrarium eſt ſimpliciter verum, quod docuit idem Aug.12. de Trin. c.7. & Baſ. hom.10. Exaem. & Greg. Niſſ. in l. de opific. hominis, & D. Tho. dict. q.93. a.4. Et probatur primo ex illo Gen.1. *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. Et infrà, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*: quia ibi per hominem non ſignificatur ſolus vir, ſed ſignificatur ſimpliciter humana natura, quatenus apta eſt in ſuis indiuiduis creari ſiue ſit vir, ſiue fœmina. Quod ſubiuncta verba manifeſtè declarant: *Ad imaginem Dei creauit illum, maſculum, & fœminam creauit eos.* Quæ verba rectè ponderauit Aug. dicens, *Ad imaginem Dei naturam ipſam humanam factam dicit, quæ ſexum vtrumq; complectitur, nec ab intelligenda imagine Dei ſeparat fœminam.* Poteſtq; confirmari ex illis verbis c.5. *Hic eſt liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit eum: maſculum & fœminam creauit eos*, &c. Quib. euidenter explicatur de vtroq; ſexu, quod prius in ſingulari, ſeu communiter de homine dicitur. Similiter Sap.2. dicitur Deus, feciſſe hominem inexterminabilem, & ad imaginem: ſicut ergo primum fuit commune mari, & fœminæ, ita & ſecundum. Simili modo induci poteſt, quod dicitur Gen. 9. *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei eſt factus homo* Nam lex illa tam eſt lata contra eum, qui effundit ſanguinem fœminæ, quam viri. Ergo etiā ratio legis non ſolum virum, ſed etiam fœminam comprehendit. Sic etiam inducit Aug. illud ad Coloſ.3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actib. ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionē ſecundū imaginem eius, qui creauit illum.* Nā renouari in agnitionem Dei cōmune eſt fœminæ & viro: renouatio a. fit ſecundum imaginem: ergo etiam ratio imaginis cōmunis eſt. Nam illa renouatio, vt Aug. ait, fit in ſpiritu mētis vbi ſexus nullus eſt, ſicut ad Eph.4. dixit idem Paul. *Renouamini ſpiritum mentis veſtræ*, & ad Gal.3. dixit, *In Chriſto nō eſt Iudæus: nec Græcus: non eſt ſeruus, nec liber: non eſt maſculus, nec fœmina*: ergo vterque ſeruus renouatur in Chriſto, & vterque eſt ad imaginem Dei.

Ambr. & Aug. illi fauent.

Primum argum.

Confirm.

Deniq; omnia illa, in quib. Theod. ponit rationē imaginis, in muliere inueniūtur. Quia etiā fœmina eſt capax dominij, & principatus, & artificialia operari nouit, & (q̄d caput eſt) habet facultatē rationalē, & intellectualē, ſecundū q̄ præcipue ratio imaginis attēditur: ergo etiā ipſa eſt ad imaginem Dei. Neq; obſtat, quod Theo. objicit ex Paulo ſpecialiter dicēte de viro, *quod ſit imago, & gloria Dei*, nā per hoc non excludit à fæmina eſſe ad imaginem, ſed indicat in hoc habere virū ſpecialē excellentiā, quia ipſe fuit aliquo modo principium fæminę, & eſt caput eius, ac finis, in quo peculiari modo Deo aſsimilatur. Ita fere D. Thom. dict. q.93. a.4. ad 1. id colligens ex verbis eiuſdem Pauli: *Non n. vir eſt ex muliere, ſed mulier ex viro, & vir n. ō eſt creatus propter mulierem, ſed mulier propter virum.* Et declarat optimè Aug. l. de opere monach. c.32. dicēs, eſſe qdem in fęmina imaginē Dei, quāuis corpore, ſiue ſexu nō ita illā ſignificet, ſicut vir. Et ad eundē modū exponēda ſūt, quæ Gratian. (vt initio n.21. attingebatur) ex Aug. & Ambr. refert. Præterquam quod libri, vnde deſumpta ſunt, incertæ ſint auctoritatis. 22. *2. Argum.*

Ad obiect. pro Theodoreto in fine num. 18.

Tertio immerito negat Theodor. animam rationalem eſſe ad imaginem Dei, eo quod inuiſibilis ſit. Nam licet verum ſit, hominem integrum eſſe ad imaginem Dei ratione animæ, & ſecundum aliquam proprietatem, vel conditionem inueniri in toto compoſito ſenſibili, quod eſt homo, in qua peculiarem habet ſimilitudinem ad Deum, quam non habet anima ſeparata, vt eſt dominari brutis animalibus, producere ſibi ſimile vel etiam ante facta cōponere, nihilominus anima ſecundū ſe ſpectata 23. *3. Argum.*

ſpectata ad imaginem Dei creata eſt, & ſeparata à corpore ſubſtantialem imaginẽ in ſe retinet, quia eſſentialiter intellectualis eſt. Vnde quæ de Angelis diximus, de anima ſeparata idem probant: quia etiam anima ſeparata verè ſubſiſtit in gradu intellectuali, & licet in illo ſit incompleta ſubſtantia, & ſimpliciter minus perfecta imago: nihilominus ſecundum quid in aliquo excedit angelos, & magis aſsimilatur Deo, nimirum, quia poteſt ſuum eſſe communicare corpori, & illi ſubſtantialiter vniri, quod angelus non poteſt: Deus autem altiori modo, & ſine imperfectione, vel per creationem, & conſeruationem, vel mirabilius, per Incarnationem id facere potuit.

24. Supereſt verò vlteriùs inquirendum quid ſit in anima ipſa propria, & proxima ratio fundans relationem imaginis, nam in anima inueniuntur & natura, & gratia, vnde quæri poteſt, an anima ſit ad imaginem Dei ſecundum naturam, vel ſecundum gratiam. Item in anima in ſola natura ſpectata diſtingui poſſunt ſubſtantia, potentia, & actus, de quibus idem interrogari poteſt. Aduertendum ergo eſt in Geneſi non ſolùm dici, hominem eſſe creatum ad imaginem Dei: ſed etiam ad ſimilitudinem, de quibus verbis controuerſia eſt, an idem ſignificent, vel diuerſa, & ideo in hoc puncto de illis ſigillatim dicendum eſt. Quod ergo attinet ad imaginem, omnium ſententia eſt, inueniri in homine, ſeu anima ſecundum naturam eius. Ita docēt omnes Patres ſuprà allegati, & alij, quos ſtatim referemus, & probatur ſufficienter ex dictis. Quia homo eſt ad imaginem Dei, in quantum in intellectuali gradu cum illo conuenit, ſed hoc habet anima rationalis per naturã, ſicut & angeli: ergo ſecundum eſſe naturale animæ conuenit homini ratio imaginis. Et cõfirmatur hoc ex verbis Geneſis: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram vt præſit.* &c. Nam ex his colligitur inde conuenire homini eſſe ad imaginem, vnde illi conuenit poſſe præeſſe brutis animalibus, ſed hoc conuenit illi per naturam rationalem, quatenus talis eſt, quamuis gratiam non habeat: ergo & ratio imaginis. Vnde Auguſt. ſerm. 27. de verb. Apoſtoli, cap. 2. *Habemus* (inquit) *aliquid amplius, quàm beſtiæ, mentem, rationem, conſilium, quod non habent beſtiæ in eo factiſumus ad imaginem Dei. Denique vbi Scriptura narrat quòd facti ſumus, ibi ſubiungit, vt nos pecoribus non ſolùm anteponat, ſed etiam præponat.* Et infrà interrogat, vnde habeat poteſtatem, & reſpõdet *propter imaginem Dei.* Confirmari etiam poteſt ex loco citato ad Coloſ. 3. *Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecũdum imaginem eius, qui creauit illum.* Nam ex his verbis ſic poſſumus argumẽtari, homo renouatur per fidem, & gratiam, vt docet Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. cap. 2. ſed quãdo ſic renouatur per fidem, & gratiam, non fit imago Dei, ſed perficitur ſecũdum imaginem Dei: ergo per naturam habet, quòd ſit ad imaginem. Quo ferè modo argumentatur Auguſt. 12. de Trin. cap. 7. Denique argumentum ſuprà ſumptum ex Gen. 9. hîc etiam locum habet, nam homicidium dicitur ibi morte dignum, quia homo eſt ad imaginem Dei, ſed homicidium præcisè ſpectatum ſecundum rationem naturalem, vt eſt contra hominis naturam, habet illam grauitatem, & eſt dignum tali pœna: ergo etiam ratio imaginis in ipſa hominis natura fundata eſt.

Imago & ſimilitudo an ſecundum naturalia, an potiùs ſecundum ſupernaturalia inueniantur in anima.

Aſſertio 3. quoad imaginem.

Probatur.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Confirm 3.

25 Vnde obiter colligitur, nullam naturam inferiorem humana eſſe ad imaginem Dei, vt rectè docet D. Thomas in dicta q. art. 2. quia in nulla inferiori natura inuenitur gradus intellectualis, quo nihil eſt propinquius Deo in creaturis, vt dixit Auguſt. lib. 83. Quæſt. q. 51. & ideo ſolùm in natura, quæ illum gradum attingit, imago Dei inuenitur. Sed dicunt aliqui in toto mundo eſſe imaginem Dei, & multo perfectius, quàm in homine ſolo, quia in mundo continentur omnes gradus rerum, & plures rationes, & modi repræſentandi excellentiam, & magnitudinem Dei. Sed hoc impropriè dicitur, & præter modum loquendi Scripturæ. Quia licèt Scriptura deſcribat creationem mundi corporei, nunquam ſignificauit, DEVM creaſſe illum ad imaginem ſuam. Et ratio eſt, quia mundus, vt ſic, non eſt aliquid verè vnum, ſed tãtùm ſecundum quendam ordinem, ſeu comparationem & accidentalem vnionem, ſub qua ratione non poteſt dici ad imaginem Dei, quia in illo ordine, vel compoſitione, non niſi valde metaphoricè Deo aſsimilatur. Si autem ſit ſermo de rebus, ex quibus mundus conſtat, quædam ſunt ad imaginem Dei, aliæ verò minimè. Vnde non poteſt mundus alia ratione dici ad imaginem DEI, niſi quatenus homo, vel angelus eſt ad Dei imaginem. Propter quod impertinens eſt comparatio, quæ inter mundum, & hominem in hoc fit, quia, ſi mundus ſenſibilis non includat hominem, non poteſt dici ad imaginem Dei: ſi autem ſub mundo comprehendatur homo, tota ratio imaginis eſt in homine: & ideo neque hoc modo poteſt in mundo eſſe perfectior imago, quàm in homine, vtique in eo in quo proprietas imaginis conſiſtit. Quamuis ſecundum alias conſiderationes, vel comparationes quædam aliæ imitationes Dei inueniantur in mundo, ſeu alijs partibus eius, quæ in homine non reperiuntur, quæ magis ad veſtigia Dei quàm ad imaginem pertinent.

Corollar. ex dictis.

Obiectio cõtra corollar.

Impugnatur

Ratio impugnationis.

Addendum verò eſt, cùm in natura rationalis animæ, vel angeli tria inueniantur, ſubſtantia, potentiæ & actus, in omnibus illis rationem imaginis conſiderari, ac fundari poſſe, vel certè ex omnibus illis hanc imaginem compleri, & cõſummari. Ita ſumitur ex varijs modis, quibus ſancti rationem huius imaginis in homine declarant, & ſimul ratione poteſt facilè oſtendi. Nam in primis anima ratione ſuę ſubſtantię, in intellectuali gradu eſſentialiter conſtituitur, & ex eiuſdem ſubſtãtiæ eſſentiali perfectione habet, quòd ſit intelligentiæ capax: ſed hæc eſt fundamentalis ratio huius imaginis, vt diximus: ergo. Et confirmatur ex proprietatibus maximè proprijs talis ſubſtantiæ: eſt enim incorporea, indiuiſibilis, immortalis, ſeu æterna, vbicunque eſt, tota in toto exiſtit, & in ſingulis partibus eſt capax participationis diuinitatis, & virtutum, & actuum comitantium illam. Et ita Auguſtin. libr. de Quantit. animæ, cap. 2. per immortalitatem animæ imaginem explicat. In libro autem de Eccleſiaſt. dogmatib. illi attributo, capit. vlt. dicitur anima ad imaginem non ſolùm, quia *incorporea eſt. ſed etiam quia æterna.* Greg. autem Nyſſen. in lib. de hominis opificio, cap. 16. à medio, in editione Baſilienſi anni 71. ad imaginem dicit eſſe, quia particeps eſt ſummi boni, quod Deus eſt: & idem reperitur in orat. catechet. c. 5. ex editione Pariſien. an. 73. 26

Aſſertio 4. etiam ad imaginem attinens.

Declaratur ratione.

At verò ſola anima ſine potentijs non refert ſufficienter diuinam naturam, quatenus intellectualis eſt, nam Deus ita eſt intellectualis per naturam ſuam, vt per eandem noſtro modo intelligendi habeat vim, & facultatem proximam intelligendi, & amandi, & liberè operandi: at verò anima non habet hęc omnia per ſuam ſubſtantiam ſine potentijs: ergo potentiæ animæ ad complementum huius imaginis pertinent. Atque ita Auguſt. 12. de Ciuit. cap. 23. & tract. 8. in 1. Epiſt. Ioann. ponit rationem imaginis in mẽte rationali. Idem ſerm. 27. de verb. Apoſt. & in ſer. 63. de verb. Dom. ponit illam in intellectu, memoria, & voluntate. Quod etiam habet Bernar. in lib. Meditat. cap. 1. Et quia liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis, ideo in libertate intellectualis naturę rationem 27

Progreditur dicta declaratio.

tionem imaginis ponit Ambr.lib.6.Exaem.c.8. & Damaſc.lib.2.de Fide,c.12.&Nyſſen.lib.de homin. opific.cap.4.& Bernard.lib.de Grat.& liber.arbit. Vnde vlteriùs, quia homo per rationem,& libertatem eſt capax dominij, & facultatem habet ad regendum,& gubernandum: ideo in hac facultate conſtituunt ſæpe Patres rationem imaginis cõſentaneè ad verba illa Dei, *Faciamus hominẽ ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit*. Ita Baſil. Ambroſ.& Chryſoſt. ac Theodoret. locis citatis,& Damaſc.dict.cap.12. & Auguſt. lib.de catechizan.rudib.cap.18.& lib.3.Geneſ.ad liter.cap.20.& indicat Hieron.Epiſt.146.ad Damaſc.de filio prodigo,parum ab initio.

28 *Completur prædictæ aſſertionis declaratio.* Denique quia Deus per ſubſtantiam ſuam non tantùm eſt eſſentialiter intellectiuus, nec ſolùm ad intelligendum potens, ſed etiam eſt actu intelligens, & amans: ideo etiam homo non tantùm in ſubſtantia ſua,& potentijs, ſed etiam in actibus earum imaginem Dei portat. Imò tunc Dei imago in homine perfecta,& completa intelligitur, quãdo ſuis actibus ornata eſt. Sic dixit Theod. dicta q.20. tunc verè hominem eſſe ad imaginẽ Dei, quando opera Dei facit, iuxta illud Pauli 1.ad Corin.15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœleſtis. Nam imaginem*(inquit)*terrenam portat, qui ſecundum carnem viuit, & perficit opera carnis: imaginem verò cœleſtis, qui ſpiritu opera carnis mortificat.* Et Auguſt.(ſi eius eſt)lib.65.Quæſt.in 18.*Mens*(inquit) *quando cogitat ea, quæ ſunt æterna, tunc verè imago Dei dicenda eſt.* Et infrà, *Quanto ſe magis extenderit in id, quod æternum eſt, tanto magis inde formatur ad imaginem Dei.* Et clariùs Thaulerus ſerm.2.de Trinit. *Hæc* (inquit)*diuina imago veraciter propriè ac nudè in anima, cui naturaliter indita eſt, inuenitur.* Et inferiùs, quærens vbinam ſit iſta imago, dicit, *Omnium ſententia eſt propriè in viribus ſupremis, hoc eſt, memoria, intellectu, & voluntate conſiſtere*: ipſe verò ſubiungit, *Sanctus Thomas propiùs ad rem ipſam acceſſit, dicens, quòd imaginis huius perfectio in eius actualitate, & virium exercitio ſita ſit.* Quod ipſe poſtea de actibus perfectæ contemplationis exponit. Ac deniq; Auguſt.lib.12.de Trin. cap.6.& ſequentib.& lib.14.cap.3.& ſequentib. per actus intellectus,& volũtatis perfectionem huius imaginis declarat, vt paulo pòſt in vlt.puncto videbimus. Dico ergo per actus perfici hanc imaginem, quia illam ornant, & ſimiliorem reddunt.

Quomodo in actib. potentiarum rationalium homo portet imaginẽ Dei. Subſtantialiter autem in illis non conſiſtit, neque in rigore neceſſarij ſunt, vt homo eſſe dicatur ad ad imaginem Dei. Tum quia Deus dicitur creaſſe hominem ad imaginem ſuam, ideoque ante opera in ipſa anima, vt eſt terminus creationis, & ex vi illius imago Dei impreſſa eſt, & ſimiliter in homine, ex vi informationis animæ ante omnem operationem inuenitur. Tum etiam, quia imago Dei in homine eſt permanens: operatio autem ex ſe tranſiens eſt. His ergo modis in ipſa hominis natura imago Dei magis vel minꝰ perfecta inuenitur.

29 *An idẽ valeat eſſe ad imaginem & ſimilitudinẽ. 1 Sententia.* Supereſt videndum, an etiam per gratiam ſit imago Dei in homine, ſimulque explicanda eſt alia particula, *ad ſimilitudinem*, prout ſupra propoſuimus. Duæ itaq; ſunt expoſitiones illorum verborum, *ad imaginem, & ſimilitudinem*. Vna eſt, vt non ſignificent res diuerſas, ſed eandem magis declarẽt, ita vt particula, *ad ſimilitudinem*, ſolùm denotet illam imaginem Dei eſſe valde perfectam. Nam, vt rectè dixit D.Thomas dicta quæſt.93. art.vlt. licet ſimilitudo ſit de ratione imaginis, nihilominus, quia ſimilitudo ipſa poteſt eſſe magis & minus: ideo ad denotandam perfectionem imaginis dici ſolet habere ſimilitudinem, ac proinde quamuis illæ duæ voces coniungantur, idem magis perfectum ſignificant.

Suadetur. Et poteſt hæc expoſitio optimè ſuſtineri,& confirmari ex illo Gen.5. vbi ſolum dicitur, *Creauit Deus hominem ad ſimilitudinem ſuam*, ſicut alijs locis ſolùm dicitur homo ad imaginem factus, vt Gen.9.& Eccleſiaſt.17. Quibus indicatur idem per ſingulas voces, quod per vtranq; ſimul, ſignificari. Imò Sapient.2. dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſimilitudinis ſuæ, vbi iuxta phraſim vſitatam in ſcriptura genitiuus ille æquiualet adiectiuo, ac ſi diceretur ad imaginem ſimilem ſibi. Ac deniq; Gen.5. Adam dicitur genuiſſe filium ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, quæ verba non videntur poſſe in alio ſenſu declarari: ergo in eodem, ſimilia de homine dicta accipi poſſunt. Et huic ſententiæ fauet Auguſt. in Imperfect. Gen.ad lit. cap.vlt. ad fin. vbi refert quoſdam diſtinxiſſe inter imaginem,& ſimilitudinem, dicentes quòd licet prius dixerit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, nihilominus ſtatim ſolùm dici, *Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, quia tunc tantummodo ad imaginem factus eſt: ſimilitudo autem illi poſtea reſeruabatur in reſurrectione mortuorum. Hanc verò opinionem refutat Auguſt. primò ratione, his verbis: *Quaſi poſſet eſſe imago aliqua, in qua ſimilitudo non ſit. Si enim ſimilis omninò non eſt profectò nec imago eſt.* Secundò auctoritate Iacobi 3. dicentis, *In ipſa*(vtique lingua) *benedicimus Deum & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt.* Et ſimilia ferè habet idem Auguſt.q.4.in Deuter. *Eidem ſententia fauet Aug.*

Nihilominus eſt alia ſentẽtia, quæ illa duo verba *imaginis, & ſimilitudinis* diſtinguit,& prius ad naturam, poſterius ad gratiam refert, ac ſi dictum eſſet Faciamus hominem ad noſtram imaginem ſecundum ſuam naturam, & nobis ſimilem in gratia. Ita ferè Ambr.lib.de Dignit.condit.human.c.2.& 3.& lib.6.Exaemer.cap.7.&8. Origen.lib.3. Periarch.c.6. Chryſ.hom.9.in Geneſ. Baſil.hom.10.& Gregor.Nyſſen. hom.de Creat. homin. & Theod. q.20.in Gen. & ibid. Euch.lib.1.& ſignificat Hier. in id Ezech.28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis*: dicens, *Notandum quòd imago tunc facta ſit tantùm, ſimilitudo in Baptiſmo compleatur* Idem indicat Iren.lib.5.cont. hæreſ.cap.6.dicens. Propter effuſionem ſpiritus ſpiritualis, & perfectus homo factus eſt,& hic eſt, qui ſecundum imaginem,& ſimilitudinem factus eſt Dei. Et hoc declarans, ſubdit, *Si defuerit animæ ſpiritus, animalis eſt verè imaginem habens in plaſmate, ſimilitudinem verò non aſſumens per ſpiritum.* 3. *2. Sententia.*

31. Fundamentum huius ſentẽtiæ eſſe poteſt, quia non eſt credendum, illa verba eſſe addita diſtincta, ſine aliquo myſterio, & peculiari vtriuſq; vocis ſignificatione. Vnde etiam Damaſc.lib.2.cap.12 dixit imaginem vim intelligendi,& arbitrij libertatem ſignificare: ſimilitudinem verò virtutis, quoad eius fieri poteſt, perfectionem. Et cõfirmari etiam poteſt, quia cùm homo iuſtificatur, dicitur *renouari ſecundum imaginem eius, qui creauit illum*, ad Coloſ.3. In quo ſignificatur, hominem eſſe ad imaginem, etiamſi non ſit renouatus per gratiam, per quam renouatur ad ſimilitudinem, vt videtur exponere Aug.lib.cont.Adimant.cap.5. Propter quæ ſententia hęc eſt etiam valde probabilis. Exiſtimo tamen priorem eſſe maximè literalem, & primarium ſenſum cõtinere: hanc verò poſteriorem eſſe magis ſpiritualem, vel ad ſummum ad ſecundarium ſenſum pertinere, vel certè eſſe quaſi explicationem prioris, nam Deus ita fecit hominem ad imaginem ſuam, vt ſimilitudinem, quam habebat innatam, voluerit per ſua dona perficere. Et in eodẽ ſenſu dicunt Patres allegati, non ſolùm in principio factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ſed etiam quo magis in ſanctitate creſcit, eo magis ad ſimilitudinem Dei fieri, & tunc eſſe illam imaginem conſummandam, quando *ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.* *Aſſertio ſ. ſeu authoris iudicium de vtraq; ſententia.*

Ex quibus colligere licet, quid ſentiendum ſit de ſententia dicentium, hominem amiſiſſe imaginem 32 *Corollarium*

ex dictis, hominem peccando non amiſiſſe naturalē imaginem Dei.

nem Dei, peccando, quæ fuit ſententia Origenis, vt refert Hieron. in Epiſt. 60. ad Ioan. Epiſc. Hieroſol. vbi illam vt hæreticam damnat. Idemq́; habet Epiphan. in Epiſt. ad eundem, & hæreſ. 70. Quem errorem ita noui hæretici excitarunt, & explicarunt, vt de ipſa naturali imagine id affirmauerint, ita eſſe abolitam, vt amiſerit homo arbitrij libertatem, & poteſtatem vtendi ratione ſaltem in rebus honeſtis. Imò Matthias Illyric. vt refert Valen. dixit, hominem peccando transformatum fuiſſe in viuam, & ſubſtantialem imaginem diaboli, & amiſiſſe imaginem Dei. Sed in hoc ſenſu nō ſolùm eſt hæretica hæc ſententia, ſed etiam inſana, quia eſſentia animæ, & potentiæ connaturales illi non amittuntur peccando, nec mutari poſſunt in ſeipſis, ſed ſolùm in habitibus, aut actibus ſuis, vel in modo faciliùs, vel difficiliùs operādi, quatenus ex corporis diſpoſitione pendent. Et contra illum ſpecialem errorem, quòd homo peccando non amiſerit arbitrij libertatem, in tractat. de Gratia oſtendimus, Prolegom. 4. cap. 7.

Valentia in lib. de peccato originali cap. 5.

33

Amiſiſſe tamen ſimilitudinem per gratiam.

In hoc ergo ſenſu certum ſit, hominem peccando non amiſiſſe, nec amittere illam imaginem naturalem Dei. Quam ex vi creationis accepit. Quia vero hæc imago ita perficitur per gratiam, vt nouam, & ſingularem Dei ſimilitudinem recipiat, ideo dicunt interdum Patres amiſiſſe hominem peccando imaginem Dei. Et ita expoſuit ſeipſum Auguſt. lib. 2. retract. c. 24. exponens quod dixerat l. 6. Gen. ad lit. c. 24. 27. & 28. ſcil. Adam peccando amiſiſſe imaginem Dei. *Non ſic accipiendum eſt* (inquit) *tanquam in eo nulla remanſerit, ſed quòd tam deformis, vt reformatione opus haberet.* Et quamuis hoc magis ſignificaſſet lib. 83. Quæſt. q. 67. dicens, amiſiſſe hominem ſignaculum imaginis: nihilominus illam expoſitionem addit, & Scripturis confirmauit lib. 1. retract. c. 26. Et ſic etiam dixerunt Cypr. in ſerm. de Bono patient. & Bern. 1. de Annuntiat. hominem peccando, retenta imagine ſimilitudinem Dei perdidiſſe, gratiam enim per *ſimilitudinem* intelligunt, iuxta ſecundam expoſitionem ſuprà datam. Et hoc etiam ſignificauit Auguſt. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 28. Et clariùs 12. de Trin. cap. 11. vbi de primis parentibus dicit, *quòd nudati ſtola prima, pelliceas tunicas mortalitate meruerunt.* Et ſubdit, *Honor enim hominis verus, eſt imago, & ſimilitudo Dei, quæ non cuſtoditur, niſi ab ipſo, à quo imprimitur.* Idem ſumitur ex eod. in concione 2. in Pſal. 70. circa illa verba: *Deus quis ſimilis tibi?* & Pſal. 72. circa illa verba, *Imaginem illorum ad nihilum rediges* dicens, peccatores imaginem Dei ad nihilum reducere. Et Pſ. 75. non longè à principio: *Factus* (inquit) *es ô homo ad imaginem Dei, per vitam verò peruerſam exterminaſti in te imaginem conditoris ſui.* Statim verò addit, *Factus diſſimilis*, &c. Neq́; ampliùs videtur intendiſſe Origenes, vt colligi poteſt ex lib. 3. Periarch. cap. 6.

Ad Origen. relatum in num. 32.

34

Sub qua ratione Deus ſit exemplar imaginis in homine.

Vltimò dicendum ſupereſt de termino ad quem formaliter refertur hæc imago tanquam ad ſuum prototypon. Quāuis enim ex dictis conſtet, Deum eſſe primum exemplar huius imaginis, ac ſubinde eſſe terminum relationis eius, nihilominus quia in Deo multa attributa, & proprietates à nobis conſiderantur, & diſtinguuntur, ideo breuiter explicandum eſt, an Deus ſub aliqua ratione particulari, vel ſub omnibus ſimul ſit huius relationis terminus. Circa quod breuiter aduertendum eſt, Deum poſſe conſiderari vel vt eſt vnus, vel vt eſt trinus, vel vt eſt aliqua determinata perſona ex tribus quę in ipſo ſunt. Primò ergo certum eſt, hominem eſſe factum ad imaginem Dei, vt vnus eſt, ac ſubinde Deum, vt vnum, eſſe terminū relationis huius imaginis. Hoc ſupponit D. Th. dicta q. 93. art. 5. & omnes Theologi in 2. d. 16. & probatur ex dictis, quia homo eſt ad imaginem Dei quatenus cum illo conuenit in gradu intellectuali, quem ab ipſo participat. Sed Deus quatenus eſt vnus in eſſentia, eſt in ſupremo gradu intellectualis naturę: ergo vt ſic eſt terminus huius imaginis. Item hæc 2.
ratio imaginis conſideratur in multis attributis ad vnitatem Dei pertinentibus, vt in immortalitate, in immaterialitate, in indiuiſibilitate, æternitate, & ſimilib. Vnde conſtat Deum non terminare hanc relationem ſecundum aliquod ſpeciale attributum, ſed ſecundum abſolutam Dei eſſentiam, quatenus includit omnia attributa, quæ à natura intellectuali participari poſſunt ſecūdum formalem cōuenientiam cum Deo, quamuis analogam. Et fortaſſe hac ratione dixit Greg. Nyſſ. ſuprà relatus in nu. 26. in fine, cùm homo dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, nihil aliud ſignificari, niſi factum eſſe participem omnium bonorū Dei: nam quia hæc innumerata ſunt (ait) & ſigillatim vix enumerari poterant, ideo illo vnico generali verbo ſunt comprehenſa. Nam quia diuinitas eſt plenitudo bonitatis, & imago iuxta talē formam ſimilitudinem poſsidet quandam, ideo etiam boni plenitudinem participauit.

Notatio pro reſolutione.

Aſſertio 6. in ordine.

Probatur 1.

35

Aſſertio 7.

Deinde dicendum eſt, hominem factum etiam eſſe ad imaginem Trinitatis, ac proinde etiam Deum trinum eſſe terminum huius imaginis. Ita docet D. Th. in dict. ar. 5. & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro in 1. d. 3. eſtq́; ſententia Auguſt. Ambroſ. & aliorum Patrum exponentium verba illa. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Exponunt enim, Trinitatem eſſe quæ loquitur, vt ſuprà vidimus, vnde cum dicit *noſtram*, indicare ad imaginem ipſius Trinitatis hominem eſſe factum. Deinde ſolet hoc explicari duobus modis, prior eſt, quia tres potentiæ, ſcilic. intellectus, memoria, & voluntas in vna anima exiſtentes, tres perſonas in vna eſſentia aliquo modo repræſentant. Ita Magiſt. in dicta d. 3. & ſumitur ex Ambroſio libro de Dignit. human. nat. cap. 2. & ex Auguſt. libro 10. de Trinit. cap. 1. Alter modus, quem magis probat D. Thomas dicta q. 93. art. 7. ad 3. eſt, vt hæc imago conſideretur in anima vt actu intelligente, & amante. Nam quia Trinitas perſonarum in Deo per proceſsiones intellectus, & voluntatis conſurgit, ideo per quandam participationem illarum proceſsionum completur in anima imago Trinitatis, quatenus intelligendo producit verbum, & diligendo, amorem. Quem modum latè proſequitur Auguſt. de Trin. cap. 5. & lib. 14. cap. 7. & ſequentib. & lib. etiam 15. & attigit Hilar. 4. de Trin. & latiùs in principio tract. de Trin. explicatur. Poteſt autem inquiri, an hæc imago ſit tantum in cognitione, & amore DEI, vel etiam aliarum rerum, & an in actibus perfectis tantum, vel etiam in imperfectis. Nam Auguſt. in hoc variè loquitur, vt videre licet in D. Thom. art. 7. & 8. Breuiter tamen dicendum eſt, in omni cognitione, & amore inueniri aliquo modo hanc imaginem, cum maiori verò proprietate in amore & cognitione Dei, & tanto perfectiorem, quanto prædicti actus perfectiores fuerint.

Probatur 1. ex doctrina Patrum.

Explicatur deinde tripliciter.

Prior modus.

Poſterior modus.

Dubiolum reſoluitur.

36

Aſſertio 8.

Vltimò addendum eſt, hanc imaginem non referri ad aliquam particularem diuinam perſonam ſecundum proprietatem peculiarem eius. Hoc aduertimas propter quoſdam, qui dixerunt, hominem factum eſſe ad imaginem filij, & alios, qui addiderunt, factum eſſe ad ſimilitudinem Spiritus ſancti. Quorum primum iam ſuprà refutatum eſt, & improbatur ab Auguſt. lib. 7. de Trinit. cap. vlt. & in Imperfect. Geneſ. cap. etiam vlt. in fine. Quia non dixit Pater: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem tuam, ſed dictum eſt, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Quo argumento refellitur etiam ſecundum, quia particula *noſtram* tam in ſimilitudinē, quàm in imaginem cadit. Et præterea quia abuſiuè, & ſine fundamēto dicitur

Vnde probatur.

nomine ſimilitudinis Spiritum ſanctum ibi ſignificari.

CAPVT IX.

An primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.

PRæter ſubſtantiam, & potentias, quas homo in prima productione à ſuo auctore accepit, inueniuntur aliæ perfectiones ad ordinem naturæ pertinentes, quia naturam perficiunt, & aliquo naturali modo acquiri poſſunt, vt ſunt habitus, & actus, de quibus dicendum eſt, quomodo primis hominibus concreati fuerint, & præſertim de habitibus, nam actus non ſunt facti à ſolo auctore naturæ, ſed ab ipſo homine iam producto. Hæ autem perfectiones partim ad cognitionẽ pertinent, partim ad voluntatem. De cognitione igitur, quæ prior eſt, ſeu ſcientia eſt dubium, an homini in ſua creatione data fuerit. Eſt autem ratio dubitandi,

Partis negãtis argumẽtum.

quia naturale eſt homini acquirere cognitionem, & ſcientiam per ſenſus, & habitus per actus: ſed Deus ita condidit res omnes, vt proprios motus illis agere ſinat: ergo etiam hominem ita creauit, vt conferendo ei totam perfectionem, quam in actu primo natura per ſe primò, vel ſecundò poſtulat, reliquas perfectiones, ipſe ſibi acquireret. huiuſmodi autem ſunt ſcientia, & cognitio: ergo hęc non ſunt homini concreata, vel à Deo indita, ſed poſt concreationem ſunt ab homine acquiſita. Et

Confirm.

confirmatur, quia ſępe dictum eſt, in prima rerum creatione, non eſſe miracula, vel præternaturalia opera ſine euidente neceſsitate, & auctoritate aſſerenda: ſed habere ſcientiam infuſam non eſt naturale homini, ſed miraculoſum, vel ſupra naturæ ordinem: ergo non eſt, cur credamus hoc modo eſſe datam ſcientiam primis hominibus.

2. Nihilominus certum eſt, habuiſſe Adam ſtatim ac fuit à Deo creatus naturalem ſcientiam à DEO ſibi inditam. Hæc eſt doctrina Sancti Thomæ 1.p. q.94. art.3. & eſt communis Scholaſticorum cum Magiſtr. in 2.d.23. Et probatur primò ex Scriptura, nam Gen.2. dicitur, paulo poſt creationem Adæ adducta eſſe omnia animalia coram ipſo, vt eis nomina imponeret, & additur: *Omne quod vocauit Adam animæ viuentis ipſ m eſt nomen eius.* Ex quo loco omnes Scholaſtici colligunt, habuiſſe tunc Adam ſcientiam ſingulorum animalium, vt conuenienter ad naturam vniuſcuiuſque eis nomina imponeret. Ita enim exponit dicta verba Euſeb. lib.11. de Præparat. Euang. cap.4. nam quod dicitur, *Ipſum eſt nomen eius*, exponit, hoc eſt, in ipſa natura, ſeu conuenienter ad naturam rei impoſitum eſt. Hoc autem fieri non poterat, niſi & cum perfecta ſcientia ipſorum animantium, & cum magna peritia alicuius linguæ, & proprietatis omnium verborum eius. Vnde rectè Chryſoſt. hom.14. in Gen. inquit, *Quòd magna ſapientia præditus fuerit, diſce ex his, quæ nunc fiunt. Et adduxit illa, &c. ſecit hoc Deus demonſtraturus nobis magnam illius ſapientiam.* Et infra, *Ne igitur ſubitò prætereas, ſed cogita quanta fuerit ſapientia volatilibus, &c. & omnibus congrua & conuenientia ſuæ naturæ imponit nomina.* Et iterum infrà, *Qui poteſt congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cœli, & alias beſtias quomodo nõ omnis ſapientia, & induſtria pollet?*

Aſſertio 1. & certa affirmans de ſcientia naturali Adamo indita.

Probatur 1.

Probatur 2. Secundò veritatẽ hanc videtur expreſsè docere Sapiens Eccl.17. dicẽs: *Creauit Deus de terra hominem.* Et infrà, *Creauit ex ipſo adiutorium ſimile ſibi.* Et infrà, *Et diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus ſenſu impleuit cor illorum & mala & bona oſtendit eis, poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent opera eius.* Quæ verba licèt generalia videantur, & ſupernaturalem cognitionem maximè indicent, tamen ſine dubio naturalem etiam ſcientiam comprehendunt. Tum quia valde vniuerſalia ſunt: tum etiam, quia ad perfectã diſciplinam intellectus pertinent, quam perfectionem totam complectitur illud verbũ, *repleuit illos* Tum etiam, quia multa ex operibus Dei per hanc ſciẽtiam cognoſcuntur, vnde etiã deſeruit, vt in eius laudem referantur. Denique ibidem ait Sapiens: *Dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram: poſuit timorem illis ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium.* Ad vſum autem huius poteſtatis, & dominij neceſſaria erat huiuſmodi ſciẽtia, vt diſcernere poſſet manſueta animalia à feris, ſtatim ac illa videret, & abſq; alio experimento, & ſic de cæteris. Quod rectè indicauit Chryſ. loco cit. ponderando nominum expoſitionem ſcientiæ, poteſtatis, ac dominij ſignum fuiſſe, & ad vtrunq; ſine cõfuſione præſtandum, magnam ſapientiam, imò & induſtriam (vt ait) neceſſariam fuiſſe, quod nõ poteſt de induſtria acquiſita intelligi, cum nulla experientia præceſsiſſet. Addi etiam poteſt illud Eccleſ.7. *Deus fecit hominem rectum* nam ſcientia etiam ad quandam rectitudinem pertinet, quia ſcientia veritatis, rectitudo quædam intellectus eſt: intellectus autem principalis potentia hominis eſt, & ideo rectè poteſt hæc rectitudo intellectualis (vt ſic dicam) ſub abſoluta rectitudine comprehendi, quamuis fortaſſe Sapiens de morali, vel ſupernaturali præcipuè loquatur, vt poſtea videbimus.

Vltimò confirmatur ratione hæc veritas, quia 4.
hominem creari cum perfecta ſcientia fuit in primis conuenientiſsimum ex parte Dei, cuius opera perfecta ſunt: nam hac ratione omnes alias res vniuerſi tam corporales, quàm ſpirituales in ſtatu perfecto creauit: ergo & hominem ex corpore, & ſpiritu compoſitum. Nam & ipſum hominem ſecundum corpus perfectũ creauit: ergo multo magis ſecundum animam. Nec ſatisfaciet quis ſi reſpondeat, feciſſe quidem Deum animã perfectam ſecũdum eas perfectiones, quas à ſolo auctore naturæ habere poterat, vel per ſe primò, vel per naturalem, ac neceſſariam dimanationem cum eſsẽtia: nõ verò quoad alias perfectiones, quas homo ſuis actibus poteſt acquirere. Hoc, inquam, non ſatisfacit, tum quia vix potuiſſet homo ſcientiam acquirere, niſi prius daretur à Deo, vt ſtatim declarabo. Tum etiam, quia corporibus etiam eas perfectiones contulit Deus in principio, quas poſſunt ſimilia corpora diſcurſu temporis ſuis actib. comparare, vt patet in ſtatura corporis humani, & in arboribus cum ſuis fructibus productis: ergo multo magis debuit creare intellectum hominis bene diſpoſitum, & proximè aptũ ad fructus mentis producendos. Quod his verbis docuit Moſes Barcepha lib. de Parad. 2.p. cap. 7. *Comparauit Deus Adæ mentis ſenſum, vt procrearet, atq; expullulare faceret omnis generis probas cogitationes, meditationibuſq; tam de rebus, quæ videndi ſenſu percipi poſſunt, quàm iis, quæ eum ſenſum effugiunt.* Vnde ibidem dixerat, inductum fuiſſe Adamum in ſpiritualem, ac felicem vitam, & mirifica affectuum voluptate per meditationes, cogitationeſque nulli perturbationi, aut anxietati obnoxias, in morem angelorum, & ſpiritualium copiarum, recipientemque radios diuinarum notionum non aliter atque angeli capiunt. Quæ verba maiorem quidem perfectionem intellectus indicant, quàm per naturales ſcientias humanas haberi poſsit, tamen illam etiam ſine dubio includunt: quomodo autem in alijs intelligenda ſint, vel limitanda, poſtea videbimus.

Probatur tandem ratione ſumpta tum ex parte Dei, cuius perfecta ſunt opera.

Euaſio obſtruitur.

Deinde erat hęc perfectio non ſolùm primo homini, vt particularis perſona erat, ſed etiam toti generi humano, & Adamo, vt parenti eius, valde neceſſaria. Primò ad integritatem, & felicitatem illius 4

Tũ ex parte Adami, cui neceſſaria erat ſcientia

quadruplici ex capite. Primo. Secundo.

illius ſtatus, in quo homo ante peccatum conſtituebatur, quem in diſcurſu ſequentium capitum explicabimus. Secũdò, quia ſi homo ignorans crearetur, vt ipſe ſcientiam ſibi acquireret, neceſſariũ eſſet longo tempore in magna ignoratione verſari. Quia humana ſcientia longo tempore, & magno labore acquiritur, adeò vt ad vnam ſcientiã perfectè acquirendam vix longum vitæ tempus ſufficiat, nedũ, ad omnes. Præſertim cùm eſſet ſola inuentione, & ſine diſciplina addiſcenda, & acquirenda, quod longè difficilius eſt. *Tertio.* Tertiò, quia impoſsibile eſt homini ſolis naturæ ſuæ virib⁹ ſcientiam veritatũ etiam naturalium puram, & ſine admiſtione multorum errorũ inquirendo, inuenire. Propter quod ad prouidentiam auctoris naturæ pertinuit hominẽ creare ita perfectum, vt ſine errore poſſet naturales veritates intelligere. *Quarto.* Denique non ſolum erat futurus Adam Pater cæterorum hominum, ſed etiam Doctor non ſolùm in rebus fidei, ſed etiam in rerum naturalium cognitione, nam etiam illa hominibus neceſſaria eſt in omni ſtatu, tam innocentiæ ad vitæ tranquillitatem, & iucunditatẽ, & vt haberet appetitũ ſciendi ſatiatum, & ad quandã honeſtæ occupationis, ſeu exercitationis partem: quàm naturæ lapſæ, ad vitæ vtilitatem, & cõſeruationem: ergo ſicut Adam creatus eſt perfectus ad generãdos homines, ita etiam ad illos inſtruendos, & docendos. Atque ita reſponſum eſt ad rationem dubitandi in principio poſitam, & magis ex ſequentibus elucidabitur.

Ad argum. partis negãtiu in n.1.

6\. *Aſſertio 2 quod ſcientia rerum naturalium fuerit in Adam eiuſdem ſpeciei cum noſtra.*

Inquirendum enim ſupereſt, qualis, & quanta fuerit hæc Adami ſcientia, vel in ſpecie, vel in indiuiduo. In quo in primis quoad ſpeciem dicendum eſt, ſcientiam rerum naturalium Adæ inditã in eſſentia fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum ſcientia, quæ diſcurſu, & inuentione humana acquiri poteſt, quæ alio modo dici à Theologis ſolet per accidẽs, & non per ſe infuſa. Et ita eſt aſſertio cõmuniter ab eiſdem Theologis recepta, docet D. Thom. 1. p. q. 94. art. 2. ad 1. vbi bene illam explicat Caietanus. *Probatur ratione.* Ratio autem eſt, quia illa ſcientia data eſt Adæ ad perficiendum intellectum eius intra naturalem ordinem, & ſecundùm capacitatem, & appetitum naturalem ſciendi: ergo debuit eſſe ſcientia naturalis in ſua ſubſtantia, ac proinde talis, qualis naturaliter poteſt acquiri, quanuis ex dono Dei fuerit infuſa. *Confirmatio.* Et hoc etiam confirmat ratio dubitandi in principio poſita. Rectè enim oſtendit nõ eſſe ſine fundamento aſſerendum datam fuiſſe Adæ ſcientiam ſuperioris ordinis, & quaſi angelicam, quia illud fuiſſet ſpeciale miraculum vltra naturę debitum, imò & ſupra naturalem capacitatem, ꝙ ſine fundamento fingendum non eſt. At verò naturalis ſcientia eſt proportionata naturæ, & in illo ſtatu erat ſatis neceſſaria, & quanuis modus ille habendi ſcientiam per infuſionẽ abſolutè ſupernaturalis eſt: nihilominus pro illo ſtatu erat quodammodo naturalis, quia tunc non poterat illa perfectio aliter obtineri. Eo vel maximè, ꝙ creabat Deus hominem ad finem ſupernaturalem, & ideo decreuit illi conferre ſtatum quendam excellentiorem, quàm pura hominis natura poſtulat, ideoque quodammodo connaturale fuit illi ſtatui, vt natura humana immediatè à ſuo auctore naturalem ſcientiam acciperet.

7\. *Corollariũ 1. ex proximè tradita aſſertione. Oſtenditur*

Ex quo colligitur primò, talem fuiſſe illam ſcientiam, vt in vſu eius habuerit Adam dependentiam à phãtaſmatibus. Probatur, quia hic modus cognoſcendi ſpeculando phantaſmata, naturalis eſt animæ coniunctę: ergo eandem dependentiam à phantaſmatibus habuit primus homo in ſuo naturali modo intelligendi, quam nos habemus: ergo eandem etiam habuit in vſu illius ſcientiæ, quæ eiuſdem ordinis erat cum illa, quæ in nobis eſt, & à phantaſia, in ſuo vſu pendet. *Corollar. 2. bipartitum.* Vnde vlteri⁹ infertur, ſpecies intelligibiles datas Adæ cum illa ſcientia, quanuis non fuerint per ſenſus acceptæ, nec à phantaſmatibus abſtractæ: nihilominus tales fuiſſe, quales ſolent per ſenſus, & phantaſmata acquiri. *Suadetur prior eius pars.* Probatur prior pars, quòd tales ſpecies non fuerint de facto acquiſitæ, ſed inditæ, quia qui dat formam, dat conſequentia ad formam, & multo magis dat antecedentia, quæ ad conuenientem ſtatũ, & vſũm talis formæ neceſſaria ſunt. Sed habitus ſcientiæ ſine ſpeciebus intelligibilibus non poſſet in actum prodire, niſi poſt acquiſitas ſpecies, atq; ita vſus talis habitus imperfectus valde fuiſſet, quod eſt & illi fini contrarium, propter quem infundebatur, & à perfecto modo operandi Dei alienum: ergo ſine vlla dubitatione cum habitu ſcientiæ, infuſæ ſunt Adæ ſpecies illarum rerum, qualis erat talis ſcientia. *Suadetur pars poſterior.* Altera verò pars de qualitate, ſeu modo talium ſpecierum probatur ex priori aſſertione, quia ſpecies eſſe debent proportionatæ habitui: ſed habitus ſcientiæ erat infuſus tantùm per accidens: ergo & ſpecies fuerunt tantùm per accidens infuſæ, ac proinde in ſubſtantia naturales, & eiuſdem rationis cum illis, quæ à phantaſmatibus abſtrahi poſſent. Denique illæ ſpecies dabantur ad vſum naturalem animæ coniunctæ, ſed hic vſus eſt intelligere cum dependentia à phantaſmatibus: ergo ſpecies ad hunc intelligendi modum proportionatæ fuerunt. *Corollar. 3.* Vnde tandem concluditur, etiam fuiſſe infuſa Adæ in interno ſenſu, ſeu phantaſia, vel cogitatiua, omnia phantaſmata ad vſum illius ſcientiæ, & ſpecierum intelligibilium neceſſaria: quod eiſdem rationibus cum proportione applicatis facilè oſtendi poteſt. *Vnde probetur.* An verò præter hanc ſcientiam naturalem fuerit alia ſupernaturalis cognitio, vel ſcientia Adæ infuſa, poſtea dicemus.

8\. *De obiecto eiuſdẽ ſcientiæ. Ac primo loco de rebus materialibus.*

Circa perfectionem autem indiuidualem illius ſcientiæ nonnulla explicanda ſunt. Primũ eſt circa obiectum, quas res per illam ſcientiam Adam cognouerit. Sunt autem res naturaliter ab homine cognoſcibiles triplicis ordinis, ſcilic. res materiales, res ſummè immateriales, vt eſt Deus, & res mediæ, vt ſpirituales creaturæ, & de ſingulis dicẽdum eſt. *Negat Caiet. male nixus verbis Geneſis ad omnia materialia extendi dictã ſcientiam.* De primis enim fuit ſingularis opinio Caiet. Gen. 2. circa illa verba: *Adduxit Deus animalia ad Adam, vt videret, quid vocaret ea* Ex quibus colligit Adæ fuiſſe cõmunicatam ſcientiã rerum omnium corporalium, exceptis cœlis, terra, & maribus, *quorum notitia* (inquit) *homini perfectè communicata non fuit.* *3 Aſſertio contra Caiet & communis.* Sed contrarium docent communiter Doctores, nam D. Thom. 1. p. q. 94. art. 3. abſolute dicit, *Adam habuiſſe omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui. Et hæc ſunt omnia illa, quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, quæcunque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt.* Vnde infert in ſolut. ad 3. non potuiſſe Adam proficere in ſcientia quoad numerum ſcitorum, & idem docet Bonauent. in 2. d. 23. art. 2. q. 1. & Hugo de Sanct. Victor. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 12. & in 13. dicit, *Rerum omnium viſibilium, quæ cum homine, & propter hominem factæ erant, perfectam cognitionem hominem accepiſſe, nulli dubium eſſe debet, quantum videlicet ſiue ad eruditionem animæ ſiue ad corporalis vſus neceſſitudinem pertinere videbatur.*

9\. *Verba Geneſis quibus Caiet. nitebatur pro aſſertione retorquentur.*

Qui omnes id colligunt ex verbis Moyſis, ex quibus Caiet. ſuæ opinionis occaſionem ſumpſit. Poſſumùſque ad hominem contra illum argumẽtari. Nam ex eo, quòd Adam impoſuit nomina terreſtribus animalibus, & volatilibus, ipſe colligit, etiam piſcium, & vegetabilium ſcientiam communicatam eſſe Adamo, vel quia eſt eiuſdem rationis, vel quia in maiori clauditur minus. Vnde, à fortiori, videtur idem concludendum de omnibus miſtis inanimatis, vt ſunt mineralia, & ſimilia:

milia: nam hæc etiam minus perfecta ſunt, quàm vegetabilia. Ergo eadem ratione idem eſt de elementis concludendum: tum quia etiam ſunt minùs perfecta: tum etiam quia ſcientia de miſtis ſine ſcientia ſimplicium perfectè haberi non poteſt. Ergo immeritò Caiet. excipit terram, & mare, quæ cæteris elementis ignobiliora ſunt. De cælis etiam nulla ratio apparet, cur excipiantur, nam etiam illi ſunt minus perfecti, quàm animalia, & maximè quàm ipſemet homo: ergo, ſi Adam accepit perfectam ſcientiam animalium, & ipſius humanæ naturæ, cur non etiam cœlorum: Præterea eſt optima ratio, quia cœli ſunt cauſæ vniuerſales miſtorum, & ſimilium effectuum inferiorum: ergo ad perfectam harum rerum ſcientiam ſcientia cœlorum neceſſaria fuit. Argumentor præterea, quia licèt inferiorum rerum cognitio ad vſum, & conſeruationem corporalis vitæ magis fortaſſe neceſſaria ſit: ad contemplationem, & laudem creatoris cœlorum ſcientia, & conſideratio magis prouocare ſolet. Adæ autem magis eſt data ſcientia propter Dei cognitionem, & laudem, quàm propter corporis conſeruationem, vel gubernationem. Quanuis ad hanc etiã cœlorum, & aſtrorum ſcientiam non parum conducat. Vnde confirmatur hæc ratio ex verbis Sapientis ſuprà ponderatis: *oſtenderet illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent, & gloriam in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius.* Illa enim quæ in ordine naturali dici poſſunt, maximè magnalia Dei, ſunt profectò illa, quæ in cœlis Deus operatus eſt, & illa maximè ad laudem Dei hominem excitãt: ergo illa potiſsimum comprehendunt verba Sapientis.

Acceditratio 1.

Confirmatur.

10. *Rationes tandem pro 1. aſſert. ad hanc 3. accommodantur.*

Præterea rationes omnes, quibus principalem concluſionem probauimus, æquè oſtendunt ſcientiam inditam Adæ debuiſſe eſſe perfectam ex parte rerum naturaliter ab homine cognoſcibilium, tum ex parte Dei infundentis illam ſcientiam, nam opera eius perfecta ſunt, tum ex parte appetitus, & capacitatis naturalis hominis recipientis, nam ex parte hominis eſt æqualis, vel certè maior ad meliora, & cœleſtia: tum deniq; ex parte finis tam actionis, quàm contemplationis: nam ad vtranque cœlorum cognitio inſeruire poteſt. Neque aliqua ratio excipiendi cœlos, vel aliquid ſimile, veriſimilis afferri poteſt. Nam quod Caiet. ponderat. Adamum impoſuiſſe nomina brutis animalibus, non verò aſtris, quia hoc ſoli Deo reſeruatur, iuxta illud Pſalm. 146. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat*, debiliſſimum argumentum eſt. Tum quia non omnibus rebus, quarum ſcientiam Adam habuit, nomina impoſuit, vt ipſe etiam Caiet. fatetur. Tum etiam quia falſum eſt perfectam notitiam cœlorum, & ſtellarum ſolius Dei eſſe propriam: nam ex parte obiecti etiam Angeli illam habent, & maximè cõnaturalem. Et Salomoni etiam Deus illam communicauit, nam inter alia, quæ ipſe numerat Sapientiæ 7. quorum ſcientiam veram à Deo accepit, ponit *viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones.* Vnde nouum argumentum ſumi poteſt, nam ſi Salomon hanc ſcientiam recepit, multo certè magis Adam, quia vel maiorem, vel certè non inferiorem ſcientiam accepit.

Ad ponderationem Caiet. ex dictis verbis Gen. in n. 8.

Vltima ratio contra Caiet.

11. *Notatio limitans & explicans 3. aſſertionem*

Aduertendum eſt autem, hoc totum intelligendum eſſe de perfecta ſcientia humana, nam, vt diximus, ſcientia illa Adæ non fuit per ſe, ſed per accidens infuſa, & ideo ſcientia, quam habuit de cælis (ſicut & de alijs rebus) non tranſcendit in ſpecie, & ſubſtantia illam ſcientiam, quã per ſenſus, & per effectus, poteſt humana natura de ſtellis, ſeu cœlis comparare. Et ex hac parte potuit illa ſcientia Adæ non eſſe quidditatiua cognitio cœlorum, nec comprehẽſiua omnium virtutum ſtellarum, & reſpectiuè etiam potuit eadem ſcientia Adæ eſſe minus perfecta de cælis, quã de alijs rebus propinquioribus ſenſibus, quia homo perfectius cognoſcere poteſt, quæ ſenſibus magis propinqua, & proportionata ſunt, quàm ea, quæ à ſenſibus longè diſtant. In eo tamen gradu, in quo ſcientia de cœlis ab hominibus acquiri poteſt, Adamus illam perfectam habuit, & quicquid vel vnus, vel plures homines longo tempore, & magna induſtria, ac multiplici obſeruatione de cœlis, aut elementis, aut miſtis conſequi poſſent, id totum per hanc ſcientiam Adamo inditum eſt. Et è contrario quod humana diligentia, & virtute ſcirí non poteſt inquirendo, ſub illa etiam ſcientia comprehenſum non eſt.

Et hinc fit primò, vt per illam ſcientiam non cognouerit Adam omnia futura contingentia, illa præcipuè quæ ex libero arbitrio pendent, quia nullum eſt medium, quo poſsit homo naturaliter hæc certò cognoſcere. De his verò futuris contingentibus quæ ex ſolis cauſis naturalibus ſeſe impedientibus, ſine interuentu liberi arbitrij proueniunt, quia in tota collectione cauſarum neceſsitatem habent, dubitari poteſt, an potuerit Adam per hanc ſcientiam illa cognoſcere, ſicut de Angelis in ſuperioribus affirmauimus. Et ſine dubio ex parte obiecti non eſt repugnantia: an verò excedat capacitatem humanam, & ideo excedat totam latitudinem ſcientiæ humanæ, etiam per accidens infuſæ, mihi incertum eſt. Veriſimile autem videtur, aliqua huiuſmodi futura, quando non pendent ex concurſu multarum cauſarum, potuiſſe ſub hanc ſcientiam cadere, quia non excedit capacitatem humanam, poſſe ſimul collectionem illarum cauſarum, & totam vim agendi, & reſiſtendi earum conſiderare, & ex eis cognoſcere, quid ex eis in tali euentu proueniet, quanuis reſpectu vnius, vel alterius cauſæ contingens ſit. Secùs verò eſſe poteſt, ſi tot cauſæ concurrant, vel concurrere valeant, vt omnes illas ſimul comprehendere, & animaduertere, ſupra humanum ingenium naturaliter ſit. Et ideo dicẽdum videtur, ſimpliciter non potuiſſe Adamum hæc omnia cõtingentia per hãc ſcientiam cognoſcere, licèt fortaſſe aliqua faciliora potuerit. Præterquam, quòd in his omnibus ſemper poteſt liberum arbitrium vel Dei, vel hominum interuenire, curſùmque naturalium cauſarum aliquo modo impedire, & ex hac parte nunquam poterit talis cognitio eſſe omnino certa. Nam licèt fortaſſe aliquando actio liberi arbitrij interuentura non ſit, hoc ipſum nõ poterat homo per hanc ſcientiam certò cognoſcere.

12. *1 Corollariũ ex proxima notatione ſcientiam illam non ſe extendere ad futura libera.*

Ad effectus futuros à caſu quouſque ſe extẽderit.

Secundò colligitur ex dicto principio, non potuiſſe Adam per hanc ſcientiam cognoſcere præterita, vt præterita ſunt, niſi quatenus ex præſentibus indicantur, vt v.g. videndo cœlum per hanc ſcientiam optimè potuit Adam cognoſcere, cœlum fuiſſe creatum, quando autem, vel quanto tempore, antequam ipſe fieret, cœlum eſſet creatum, cognoſcere non potuit, quia illud priùs manifeſtabatur ſufficienter in effectu præſenti, non tamen hoc poſterius. Et ratio eſt, quia præteritum non poteſt naturaliter cognoſci in ſeipſo per humanam ſcientiam, cùm neque per angelicam cognoſcatur, & ideo tantùm cognoſcitur, vel per effectum præſentem, vt dictum eſt: vel per memoriam, quæ formaliter loquendo non poteſt eſſe infuſa, vt de Angelis dixi, ſed debet eſſe relicta, ex præcedenti cognitione. Et ita talis cognitio præteriti reducitur ad aliquid manens in præſenti ex cognitione præterita, quanuis differat, quia illud, quod in præſenti manet, non eſt medium cognitum, ſed ſpecies intelligibilis, per quam rei priùs viſæ

13. *2. Corollar. quouſque ſe extenderit ad præterita*

Lib. 1. de Angelis, cap. 12.

viſæ recordamur. Poſſunt etiam præterita per relationem, ſeu teſtimonium cognoſci, ſed illa cognitio non pertinet ad ſcientiam, de qua tractamus, ſed ad fidem diuinam, vel humanam.

14. *3. Corollar. quouſque ſe extenderit ad præſentia materialia in communi.* Tertiò colligitur ex dictis, quid de cognitione rerum præſentium etiam materialium dicendum ſit. Poſſumus enim loqui vel de ſpeciebus, ſeu eſſentijs rerum materialium, vel de indiuiduis exiſtentibus. Priori modo iam dictum eſt, cognouiſſe Adam per hanc ſcientiam omnes res de facto creatas, nam humana ſcientia vltra illas non extenditur, nimirum ad ea, quæ Deus creare poteſt, creata verò non ſunt: quia hæc naturaliter ſcibilia non ſunt, neç homo de illis ſpecies comparare poteſt: ad creata verò, humana ſcientia, quantum eſt ex ſe, extendi poteſt aliquo modo. *Quouſque ad eorum ſingularia.* Poſteriori autem modo non eſt neceſſe, vt per hanc ſcientiam Adam cognouerit res omnes ſingulares, ac materiales actu exiſtentes. Ita docent D. Thom. & omnes in hac materia. Et in primis ſi verum eſt, intellectum hominis non habere in hac vita proprias ſpecies indiuiduorum, conſequenter dicendum erit, nec Adamum habuiſſe ſpecies illorum, & licet habere potuerit phantaſmata, tamen veriſimile non eſt, habuiſſe illa omnium indiuiduorum iam creatorum, nedum omnium poſtea futurorum. Solum ergo credendum eſt, in ſingulis rerum naturis habuiſſe ſpecies, vel phantaſmata alicuius indiuidui, vel aliquorum, quia inde perfici ſolet, & diſtinctior eſſe ſpeciei cognitio. Tamen vbi indiuiduorum multitudo magna erat, nō fuit neceſſarium indiuiduorum omnium habere proprias ſpecies, quia hoc neq; ad perfectionē intellectus per ſe pertinet, neq; etiam ad cognoſcendam perfectè ſpecificam eſſentiam, multùm refert, & ideo eorum tantùm cognitionem accepit, quæ ad vſum, & ad inſtructionem aliorum ſufficerent. Reliqua verò vel per ꝓpriā experientiā cognouit, vel ſi nunquā ſenſib. occurrerunt ſine imperfectio ne priuatiua (vt vocāt) ignorari ſemper potuerūt.

15. *4. Corollar. quòd non ſe extenderit ad internas cogitationes. Id probatur tripliciter.* Quartò colligitur ex dictis non cognouiſſe Adamum per hanc ſcientiam aliorum hominū internas cognitiones etiam exiſtentes. Hoc etiam certū eſt apud omnes, quia hæ cognitiones non cadunt ſub humanam ſcientiam, vt eſt in Scriptura notū. Et ratione patet, quia nullū eſt medium quo poſſit homo naturaliter in huiuſmodi actuum cognitionem peruenire. Item quia etiam Angeli nō habuerunt ſcientiam harum cognitionū per ſpecies ſibi à principio infuſas: ergo multo minus homo illam habuit. Imò in hoc inferior inuenitur, quòd Angelus licet non videat actus intellectus, & voluntatis, videt ſaltem actus phantaſiæ, & appetitus ſenſitiui: homo verò neque hoc poteſt penetrare, & ideo neque Adamus per ſuam ſcientiam illos actus cognoſcere valebat. *Limitatur tamen ad ſcientiam euidentem.* Hoc autem totum intelligendum eſt de ſcientia euidente, intuitiua, ſeu experimentali talium actuum, nam cognitio aliqua abſtractiua per ſigna, coniecturas, vel eſſe ctus haberi poteſt, non ſolum ab Angelo, ſed etiam ab homine de his actibus. Et ad huiuſmodi cognitionem vtilis eſſe poterat Adæ ſcientia infuſa, nam licet ſola non ſufficeret, quia neceſſarium erat experiri ſigna, vel effectus talium actuum, nihilominus ad connexionem inter talia externa ſigna, & tales actus internos vniuerſalis ſcientia infuſa multùm deſeruire poterat. Et hæc ſufficiunt de obiecto illius ſcientiæ, quantum ad res materiales attinet, ſub quibus hominem cum ſuis actibus comprehendimus.

16. *2. Loco videndum an di cta ſcientia compleɛta-* Secundo loco dicendum eſt de Deo, qui eſt ſupremum intelligibile obiectum. Et in primis dicimus ſcientiam Adæ infuſam Deum ſub obiecto ſuo comprehendiſſe, imò propter illius cognitionem præcipue datam eſſe. Probatur, quia DEVS poteſt ab homine naturaliter cognoſci, & eſt præcipuum obiectum, & finis totius humanæ ſcientiæ, ſed ſcientia Adæ fuit perfectiſsima intra capacitatem ſcientiæ humanæ: ergo. *tur in ſuo obiecto rē ſummè immaterialem.* Item cùm Deus ſit vniuerſalis cauſa omnium rerum, nullius rei creatæ poteſt eſſe perfecta cognitio, ſi ignoretur Deus. *Aſſertio 4. id affirmans. Probatur 1.* Vel è contrario cùm res creatæ perfectè cognitæ ducant in cognitionem Dei, cuius ſunt veſtigia, non poteſt eſſe ſcientia perfecta de creaturis quin aliquo modo ſub obiecto ſuo Deū cōprehēdat: ergo de ſcientia Adæ, cùm fuerit valde perfecta, idem neceſſariò dicendum eſt. *2.* *Aſſertio proxima reſtringitur.* Conſequenter tamen addendum eſt, Deum non fuiſſe comprehenſum ſub hac ſcientia, niſi quatenus ex creaturis viſibilibus cognoſci poteſt. *Declaratur reſtrictio 1:* Probatur, quia ſcientia humana, quę per lumen naturale intellectus comparari poteſt, non aliter attingit DEVM, ſed ſcientia infuſa Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum acquiſita: ergo non aliter attingebat Deum. Præterea dictum eſt, Adam non cognouiſſe per hanc ſcientiam, niſi per conuerſionem ad phantaſmata: ergo, cùm Adam de Deo cogitabat per hanc ſcientiam, etiam conuertebatur ad phantaſmata: ergo non cognoſcebat illum, niſi quatenus poteſt aliquo modo ex rebus ſenſibilibus cognoſci, quia de his tantùm rebus dantur in nobis phātaſmata. 2. *Altera reſtrictio oſtenditur primò.* Vnde à fortiori concluditur non habuiſſe Adam in hac ſcientia ſpeciem intelligibilē, quæ Deum ipſum directè repræſentaret, quia talis ſpecies licet eſſet poſsibilis, non eſſet per accidens, ſed per ſe infuſa: diximus autē totam hanc ſcientiam Adæ fuiſſe tantùm per accidens infuſam. *Oſtenditur 2.* Item neque Angelorum, neq; ipſius materialis ſubſtantiæ proprias ſpecies accepit, quia per ſenſus non abſtrahuntur: ergo multo minus habuit ſpeciē Dei. Contrarium tamen ſolet tribui Scoto in 2. d. 3. q. 9. ſed ibi tantùm de Angelis loquitur. *Scotus cōtra proximam reſtrictionē fortè ſentiens reijcitur.* Et licet obiter dicat hominem in ſtatu innocētiæ habere potuiſſe notitiam Dei aliquo modo diſtinctam, tamen ſtatim addit, Angelum potuiſſe habere perfectiorem. Sed quicquid ipſe ſenſerit ſuprà oſtendimus, illam ſententiam eſſe falſam, & impoſsibilem etiam in Angelis: ergo multo magis in homine.

17. *D. Thomas etiam obijcitur.* Obijciet fortaſſe aliquis doctrinam D. Thomæ d. q. 93. art. 1. vbi poſtquam dixit, Adamum in ſtatu innocentiæ non vidiſſe Deum per eſſentiam, ſubdit, cognouiſſe Deum altiori cognitione, quā nos cognoſcamus, ac ſubinde habuiſſe cognitionē mediam inter cognitionem noſtram, & beatorū. Vnde videtur ſentire, ſcientiam hanc, quā Adam de Deo habuit, fuiſſe alterius rationis, quàm ſciētia noſtra, & ab omni illa, quæ de Deo poteſt ab homine rationaliter acquiri. Et ſtatim differentiā aſsignare videtur, quia homo tantū per effectus ſenſibiles, Adam verò per intelligibiles Deum cōtemplabatur, quia cùm eſſet creatus rectus, *nō impediebatur* (ait D. Th.) *per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuū, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat.* *Notatio pro reſponſione.* Conſiderandum tamen eſt aliud eſſe loqui abſolutè de cognitione Adæ: aliud verò de cognitione particulari per hanc ſciētiam per accidēs infuſam, vel etiam per cognitionem ſimpliciter naturalem D. Th. ergo in illo articulo abſtractè loquitur de cognitione ſiue naturali, ſiue gratuita, vt in fine corporis apertè declarat. Deinde comparatio inter ſcientiam Adæ, & noſtram de Deo fieri poteſt, vel in perfectione eſſentiali, vel tantùm in accidentali.

18. *Reſpondetur iam ad obiectionem ex D. Thoma.* Dico ergo cognitionem, quam Adam habuit de Deo per ſcientiam infuſam per accidens, non fuiſſe eſſentialiter perfectiorem, quàm ſit noſtra cognitio naturalis Dei in præſenti ſtatu. Hoc probant rationes factæ. Probabile autem eſt exceſsiſſe in perfectionibus accidentalibus, & præſertim in actuali conſideratione, quia primus homo in

ſua

ſua creatione non habebat illa impedimenta, quæ ad contemplandum planè Deum nos habemus. Differentia autem illa de cognitione per effectus ſenſibiles, vel intelligibiles fortaſſe magis habet locum in cognitione ſupernaturali, de qua poſtea dicemus, nunc enim tantùm de naturali tractamus. Et in hac non video, per quos effectus intelligibiles potuerit Adam, magis quàm nos Deum cognoſcere. Quia vel illi ſunt Angeli, & illos ferè tam imperfectè cognoſcebat Adam, ſicut nos, vt ſtatim dicam. Vel ſunt anima ipſa cum actibus eius, quos ipſi in nobis experimur, & ex iis etiam nos poſſumus cognoſcere Deũ. Et præterea quæcunque ſint iſta intelligibilia, non poſſumus ad illa peruenire, niſi per ſenſibilia, nec illa concipere, niſi cum connexione ad phantaſmata, quam imperfectionem etiam in primo ſtatu Adam habuit. Igitur ſolùm potuit excedere nos in hac cognitione quoad accidentalem perfectionẽ, quia & propter animi tranquillitatem magis poterat attendere ad hæc intelligibilia naturalia contemplanda, cum ordine ad Deum: & propter habitum, & ſpecies infuſas valde perfectas etiam ipſos actus, per quos cognoſcitur Deus, perfectiùs cognoſcebat, quæ tota differentia reſpectũ cognitionis Dei accidentalis eſt.

19. *3 Loco videndũ an d. ꝯa ſcientia cõplectatur in ſuo obiecto Angelos.* Tertio loco poſuimus Angelos in latitudine huius obiecti. Quod videri poteſt dubium, quia licèt Angeli in natura propinquiores homini ſint, quàm Deus, in cognitione magis ab illo diſtant, quia tam ipſe homo, quàm aliæ res vniuerſi non ita ab Angelis, ſicut à Deo pendent. *Partis negantis argumentum.* Nihilominus tamen veriſimile eſt etiam Angelos fuiſſe comprehenſos ſub hac ſcientia Adæ. *Aſſertio 5. affirm. probatur 1.* Probatur primò, quia Philoſophi Gentiles ſine reuelatione, aliquam notitiam Angelorum habuerunt per ſcientiam acquiſitam, & inuentionem: ergo comprehenduntur Angeli aliquo modo ſub adæquato obiecto humanæ ſcientiæ acquiſitæ: ſed quicquid naturaliter cognoſci poteſt ab homine, perfectiùs fuit cognitum ab Adamo per ſcientiam infuſam: ergo illa etiam extenſa fuit ad Angelos. *Obiectio.* Dices, Philoſophos non habuiſſe notitiam Angelorum per ſolam inuentionem ex effectibus, ſed per traditionem aliquam humanam. Vel ſi ex effectibus aliquid intellexerunt, illi non fuerunt effectus merè naturales, ſed liberi, & extraordinarij à bonis, vel frequentiùs à malis angelis facti, quorum cognitio nec in Adam fuit, nec ad naturalem hominis cognitionem per ſe pertinet. *Reſponſio.* Reſpondetur, Ariſtotelem ex motibus cœlorum cognouiſſe intelligentias motrices eorum, & inde etiam in aliquam cognitionem plurium ſubſtantiarum ſeparatarum ſuprà cœlum habitantiũ perueniſſe, vt ex 8. Phyſicor. & ex 12. Metaph. & ex 1. de Cœlo colligitur. *Vide Conimbric. 8. Phyſ. c.10.q.1.a.2.* Et notauit Eugub. lib. 4. de peren. Philoſ. cap. 2. Vnde quod de traditione dicitur, magis incertum eſt: quòd ſi aliqua fuit, videtur quidem emanaſſe ex prædictis ſenſibilibus effectibus, qui virtute dæmonum, vel aliorum ſpirituum fiunt, & per quãdam experientiam, vbique, & ſemper innotuiſſe hominibus videntur. Sed hic etiam modus cognitionis fuit poſsibilis per ſcientiam infuſam primorum hominum. Vnde exiſtimo quando ſerpẽs tentauit Euam, per hanc ſcientiam intelligere potuiſſe eum, qui loquebatur non fuiſſe verum animal irrationale, ſed fuiſſe aliquem ſpiritum ſeparatum, qui illo corpore ſub illa figura ad ſecũ loquendum vtebatur.

20. *Quomodo dicta ſcientia attingebat Angelos.* Vt autem hoc magis declaretur, addimus, Angelos non ita fuiſſe ſub hac ſcientia Adæ comprehenſos, vt directè, & per proprias ſpecies illos potuerit Adam cognoſcere, quia huiuſmodi ſpecies non ſunt connaturales homini, quia non poſſunt per ſenſus acquiri. Vnde licèt fortaſſe anima ſeparata talium ſpecierum capax ſit, & directè ac proprio conceptu Angelos cognoſcere poſsit, nihilominus talis cognitio, vel ſpecies Angeli primo homini communicata non eſt, quia, vt diximus, cognoſcebat eum dependentia à phantaſmatibus, quam anima ſeparata non habet. Solùm ergo per effectus, & per ſpecies rerum materialiũ, & maximè per cognitionem animæ ſuæ, potuit Adam ſecundùm hanc ſcientiam Angelos cognoſcere. Vlteriùs verò animaduerti poteſt, duo poſſe de Angelis naturaliter cognoſci, ſcilicet, vel eſſe poſsibiles, vel eſſe factos. *Quomodo attingeret Angelos eſſe poſſibiles.* Primum iſtorum poterat per hanc ſcientiam cognoſci cum euidentia quadam, & certitudine naturali, quanuis confuſo quodam, & imperfecto modo, quantum ad modum concipiendi Angelorum eſſentiam, & naturam poſsibilem. Declaratur prior pars, quia quòd Angelus ſit poſsibilis non pendet ex libera voluntate Dei, ſed eſt neceſſarium ex vi omnipotentiæ eius cum non repugnantia ex parte talis obiecti: ſed Adam ex effectibus Dei cognoſcebat euidenter omnipotentiam eius, vt ex dictis patet, & poterat etiam cognoſcere non repugnantiam ex parte ſpiritualium ſubſtantiarum, nam hanc ſufficienter oſtendit ipſa anima rationalis, vt ſuprà in principio huius operis deductum eſt. Imò videtur illa non repugnantia per ſe nota ex terminis, ſuppoſita cognitione Dei, qui eſt ſuprema ſubſtantia ſpiritualis completa, quia non eſt, vnde repugnet, dari aliquam participationem eius, quæ in eodem gradu completa ſubſtantia ſit. Secundum autem, ſcilicet has ſubſtantias eſſe, pendet ex voluntate Dei libera, & ideo naturaliter minùs notum eſt hominibus, & fuit etiam primo homini. *Quomodo attingeret eſſe de facto.* Nihilominus tamen magna probabilitate, & vehementi coniectura id aſſequi potuit multo perfectius, quàm Philoſophi naturales id cognouerunt. Vtraque tamen cognitio erat per conceptus vniuerſales, quia Angeli vtroque modo ex vi effectuum ſolùm concipiuntur ſub ratione ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectualis, & creatæ, ac completæ, & independentis à corpore in ſua cognitione, ſicut etiam in eſſe, & in eo gradu cognoſcitur eſſe, vel poſſe eſſe multitudinem, & varietatem, quæ omnia confuſa, & vniuerſalia ſunt. Neque ex vi huius ſcientiæ habuit Adam principia, per ſe, quæ in cognitionem magis propriam, aut diſtinctam Angelorum perueniret.

Atque ex his, quæ de natura, & obiecto huius ſcientiæ diximus, facilè intelligi poteſt, quales, & cuius perfectionis actus huius ſcientiæ fuerint: 14. *Cuius perfectionis eſſentialis fuerint actus prædicta ſcientia.* iam enim dictum eſt, ipſam ſcientiam fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum acquiſita humana: inde ergo optimè ſequitur, actus intelligendi, quos Adam per hanc ſcientiam habere potuit, eiuſdem ſpeciei fuiſſe cum actibus, quos nos exercemus. Quia actus proportionati ſunt habitibus, & ſpeciebus, à quibus procedunt: & ſimiliter actus procedentes ab habitibus eiuſdem ſpeciei ſunt cum actibus præcedentibus, qui habitus efficiunt, vel efficere poſſunt. *Cuius item perfectionis accidentalis.* Nihilominus tamen in modo, ſeu perfectione accidentali vſus illius ſcientiæ, & actus eius multis rationibus cœterorum hominum actus excedere potuerunt. Primò propter excellentiam ingenij, quam in Adamo fuiſſe diximus. Secundò propter optimum corporis temperamentum, & magnam perfectionem internorum, & externorum ſenſuum, quæ ad munus intelligendi multũ iuuat. Tertiò, quia veriſimile eſt, ſpecies, & phantaſmata à Deo infuſa fuiſſe perfectiſsima, & ſubtiliſsima intra naturalem ordinem, & habitum ipſius ſcientiæ fuiſſe valde intenſum. Denique habuit Adam in illo ſtatu, vt infrà dicemus, quandam naturæ integritatem per ſubordinationem appetitus inferioris ad ſuperiorem, quæ omnem

animæ

animæ perturbationem, & inuoluntariam diſtractionem auferebat: quæ animi compoſitio ad perfectam intelligentiam, & conſiderationem multum iuuat. Igitur ex his principijs, & circunſtantijs facile intelligitur, actus huius ſcientiæ in Adamo fuiſſe longe maioris perfectionis, quam in cæteris hominibus eſſe ſoleant.

22. *An illa Adami ſciētia fuerit diſcurſiua.*

Dubitari verò poteſt, vtrum in cognitione per hanc ſcientiam Adam fuerit vſus diſcurſu, & illo indiguerit. Eſt autem duplex diſcurſus, vnus tantum ſucceſsiuus, alius cauſalis, ſeu illatiuus, vt in lib. 2. de Angelis, c. 33. explicuimus, & de vtroq; interrogari poteſt. Nam de primo inuenio Greg. in 2. d. 11. q. 1. a. 1. circa primam concluſionem dicentem hominem in ſtatu innocentiæ, & naturalis integritatis ſimul potuiſſe vti omnibus ſpecieb. quas in mente habebat, atq; ita potuiſſe ſimul actu intelligere omnia, quæ habitu ſciebat. Ex quo recte ſequitur non indiguiſſe diſcurſu ſucceſsiuo, per quem non omnia ſimul ſed ſucceſsiuè cognoſcuntur. Fundamentum Gregorij eſt, quia nunc tarditas; & ſucceſsio cognitionis noſtræ prouenit ex corpore corruptibili, quod aggrauat animam: ſed in Adam non erat hoc impedimentum, nam ex peccato ortum eſt, vt ſentit Aug. 4. Gen. ad lit. c. 32. & 15. de Trin. c. 24. ergo potuit Adam abſq; impedimento corporis omnia ſimul contemplari, quæ ſciebat.

De diſcurſu per ſucceſſionem reſpōſio ex Ariminenſi.

23. *Improbatur reſponſio prædicta à Capreolo, & Maiore.*

Hæc verò ſententia parum, vel nihil probabilitatis habet, vt rectè notauit Capreol. in 2. d. 3. q. 2. a. 3. ad 2. cont. 9. concl. & ad 4. Greg. cont. eādem. Idemq; habet Maior in eadem d. q. 5. §. Propter iſta. Qui tamen addit, potuiſſe Adam ante peccatum, habere plures notitias ſimul, quam poſt peccatum quod eſt veriſimile, propter circunſtantias illius ſtatus ſuprà ponderatas. Quod autem non potuerit ſimul habere omnes actus, ad quos habebat ſpecies, ſatis euidens eſt. Quia neq; Angeli hoc poſſunt, vt ſupra oſtendimus. Vnde conſtat hanc impotentiam in nobis non prouenire ex corporis corruptibilitate, & defatigatione, ſed ex intrinſeca limitatione intellectus humani, qui plurib. intentus minor eſt in ſingulis. Cuius etiam ſignum eſt, quia in initio cogitationis, prius quàm ſenſus defatigentur: experimur eandem difficultatem in attentione ad res varias ſimul, & per diuerſos actus: ſeu per modum plurium. Et ita poſſunt accōmodari cætera, quę in ſimili puncto de Angelis diximus in proprio tract. lib. 2. c. 37.

Ratio.

24. *Ad Auguſtinum allatū in fine n. 22.*

Neq; contra hoc obſtant, quæ ex Aug. Greg. adducit, nam in priori loco Gen. non tractat de ſciētia Adæ, ſed de noſtra, nec de vſu ſcientiæ infuſæ, ſed de illa ſcientia rerum, quam per ſenſus acquirimus, de qua manifeſtum eſt tardius, & difficilius & magna temporis mora fieri propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam. Vnde non fit in ſtatu innocentiæ nullam fuiſſe neceſſariam temporis moram ad cogitandum de rebus omnibus, & multo magis ad conſequendam illarum ſcientiam, ſi denuo filijs Adæ per proprios actus acquirenda eſſet. Sed hoc labore ſic acquirēdi ſcientiam non indigùit Adam. Et in hoc ſenſu videtur loqui Aug. in alio loco de Trin. cum dicit: *Quod homines non laborarent in intelligendo* (vtiq; inquirendo) *naturam mentis humanæ, & vix ad certum aliquid peruenirent, niſi pœnalibus tenebris inuoluti, & onerati corpore corruptibili, quod aggrauat animam.* Addi etiam poteſt nunc impediri ſæpe hominem corpore corruptibili non ſolum ne ſimul poſsit multa cogitare, verum etiam vt nec de vna re poſsit libere conſiderare, quod impedimentum in ſtatu innocentiæ non ita pateretur.

15. *De diſcurſu per cauſalitatem quid ſignificet D. Thomas.*

Circa diſcurſum verò proprium, & argumentatiuum inuenio D. Thom. in dict. q. 94. a. 1. ad 3. ſignificantem, primum hominem non cognouiſſe

Deum naturali ſcientia per demonſtrationem ex aliquo effectu, nec indiguiſſe diſcurſu, ſicut nobis eſt neceſſarius. Hæc vero ſententia ſimpliciter, & vt ſonat intellecta, difficilis eſt. Quia neceſsitas diſcurſus non prouenit ex corporis corruptibilitate ſed vel ex ſola intrinſeca limitatione intellectus hominis, vel ex dependentia à phantaſmatibus: ſed Adam in ſtatu innocentiæ, & habebat eandem limitationem intellectus, & dependebat à phantaſmatibus: ergo eandem difficultatem diſcurrēdi habebat. Item Adam intelligebat componendo & diuidendo: ergo etiam diſcurrendo. Antecedens probatur, quia neceſsitas compoſitionis in noſtro intellectu, prouenit ex limitatione ſingularum ſpecierum; ſed ſpecies Adæ erant eiuſdem rationis: vt oſtendimus, ergo etiam modus cognoſcendi componendo, & diuidendo. Conſequentia verò clara eſt, quia eadē vel maior ratio in compoſitione per diſcurſum inuenitur. Ad D. Thomam ergo dicimus, ipſum in alijs locis docuiſſe, ad proprium diſcurſum neceſſariam eſſe temporis ſucceſsionem, vt patet c. 1. p. q. 58. a. 3. & 4. & ſuprà etiam adnotauimus. In hoc ergo loco videtur excludere ab Adamo diſcurſum in hoc rigore ſumptū, præſertim cum Deum ex effectibus cognoſcebat. Quod eſt probabile, quia cum Adam iam haberet ſpecies rerum, & habitum perfectum, & aliàs contemplari poſſet effectum, v. g. ſeipſum, & Deum per modum vnius: ſimul poterat effectum, & Deū ex effectu cognoſcere. Nihilominus tamen non erat illa cognitio ſine diſcurſu, quatenus in rigore ſine temporis ſucceſsione per illationem, & efficaciam vnius actus ex alio ſubſiſtere poteſt.

Arguitur 1. tamen contra citata verba D. Thomæ.

Arguitur 2.

Ad verba prædicta D. Thomæ.

26. *De habituali ſcientia, quod non fuerit ſimplex qualitas.*

Vltimò dicendum eſt de perfectione huius ſcientiæ, quantum ad habitum, de quo interrogari poteſt, an fuerit adeo perfectus, vt in vna ſimplici qualitate omnes ſcientias contineret. Sed hoc nihil habet dubitationis, ſuppoſitis, quæ diximus. Nam cum illa ſcientia fuerit tantum per accidens infuſa, neceſſarium fuit tot habitus ſpecie diſtinctos in ea fuiſſe multiplicatos, quot ab hominibus acquiruntur, ſeu acquiri poſſunt, quia nō poſſent plures habitus ſpecie diſtincti in vno contineri, niſi ille eſſet altioris ordinis, inferiores eminenter potius, quam formaliter complectens. Fuerunt ergo in illa ſcientia habitus primorum principiorum (ſi in nobis acquiſitus aliquis eſt, & ab intellectu diſtinctus) & habitus Metaphyſicæ, ſeu ſapientiæ, & habitus Philoſophiæ, ac Mathematicæ cum omnibus ſpeciebus ſuis, & præterea prudentię, & artis illi ſtatui conuenientis. Qui fuerunt valde perfecti quoad extenſionem vt diximus, atque etiam quoad intenſionem conuenientem illi ſtatui, quamuis certum gradum definire ſolus Deus potuerit. Quocirca quando de illis habitibus tanquam de vna ſcientia loquimur: & nomine *ſcientiæ* latè vtimur prout virtutem intellectualem ſignificat, & vnitatem non ſimplicem, ſed collectiuam plurium habituum intelligimus.

27 *An primi parentes in hac ſcientia proficere potuerint quaſi extenſiue.*

Vnde facile expeditur quæſtio, vtrum primi homines in hac naturali ſcientia proficere potuerint? Quam etiam attingit D. Thom. in dict. a. 3. ad 3. & reſpondet non potuiſſe proficere quoad numerum ſcitorum, potuiſſe tamen quoad modum ſciendi. Nam quia humana ſcientia naturas vniuerſales contemplatur, & de omnibus illis, quæ naturaliter ab homine cognoſci poſſunt, Adam habuit infuſam ſciētiam, meritò dicit quoad numerum ſcitorum non potuiſſe in illa proficere. Quia vero non cognoſcebat per ſpecies infuſas omnia ſingularia, ideo quoad ſpecies illorum creſcere in perfectione ſcientiæ potuit. Et ita quoad hoc munus non erat otioſus intellectus agens in illo ſtatu, nam poterat ſingularum rerum ſpecies intelligibiles efficere, vt nos credimus. Atque hinc

Reſponſio D. Thom bimembris explicatur.

Intellectus agens in primis parentibus non fuit otioſus.

Profecerunt etiam in ſcientia experimentali.

etiam potuit Adam experientiam acquirere, ſeu experimentalem ſcientiam acquirendo proficere, ſicut etiam de Chriſto concedunt, etiam qui opinantur, illum habuiſſe ſcientiam per accidens infuſam. Atque ita de Adamo ſentiunt D. Thom. ſupra, & Bonauent. dicta d. 23. a. 1. q. 1. & ibi Richard. Ægid. & Chart. & Alex. Alenſ. 2. p. q. 92. membr. 1. & memb. 2. a. 3. Et videri poſſunt, quæ in ſimili à nobis dicta ſunt in 1. tom. 3. p. diſp. 30. ſect. 2.

An proficere potuerint intenſiue. Affirmare videntur Bona. Alenſ. Ægid.

28 Hæc autem omnia procedunt de perfectione quaſi extenſiua, dubitari autem vlterius poteſt de intenſiua: nam quod in illa proficere potuerit, ſignificant Bonauent. Alenſ. & Ægid. dum dicunt, potuiſſe proficere Adam non quoad nouum habitum, ſed quantum ad maiorem, ſeu perfectiorem habitum ſciendi, nam illa maior perfectio non videtur eſſe potuiſſe, niſi intenſiua. Vnde addit Bonauent. quod proficere poterat quantum ad maiorem habilitationem, quia ex frequenti conſideratione fieret promptior, & paratior ad iudicandum de rebus, quarum cognitionem per habitum innatum habebat. Sed in contrarium eſt, quia habitus non intenditur niſi per intenſiones actus, ſed habitus infuſi Adæ fuerunt valde intenſi, vt diximus: ergo difficile creditu eſt, habuiſſe Adam actus intenſiores ipſis habitibus: ergo etiam eſt difficile creditu profeciſſe in illa ſcientia quoad habitus intenſionem. Hæc ergo pars ſatis probabilis eſt, quamuis incerta. Vnde ſi aliqua maior facilitas adiungebatur Adæ ex vſu talis ſcientiæ, addi poterat ex coniunctione, & vſu experimentalis cognitionis, ſine noua habituum intenſione.

Contrarium probabilius.

Adamine an Salomonis ſcientia maior. Poſterius affirmat Abulenſ. ex 3. Reg. 3 & 4. Prius tamē probabilius

29 Tandem ſolet hic fieri comparatio inter hanc ſcientiam Adę, & ſimilem Salomoni infuſam, vtra fuerit perfectior. Nam Abulenſ. l. 3. Regum. c. 3. q. 7. præfert ſcientiam Salomonis propter verba illa c. 3. *Dedit tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* Et illa cap. 4. *Præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omniū orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus.* Nihilominus probabilius eſt, in hac naturali ſcientia Adamum maiorem perfectionem cōſequutum fuiſſe Salomone. Quia in Adamo fuit tanquam in capite & magiſtro totius poſteritatis, præſertim in his, quę ad naturam pertinent. Item, quia illi erat magis neceſſaria, vt conſtat. Item quia veriſimile eſt exceſsiſſe Adam in perfectione intellectus & ingenij, cui ſcientia proportionatur. Et ita in hoc puncto conſentiunt ex noſtris Benedictus Pereira l. 5. in Gen. & Valent. 1. tom. diſp. 7. q. 1. puncto 1. & Pineda lib. 3. de rebus Salom. c. 10.

Ratio.

Ad loca Scriptur. pro Abulen.

30 Nec verba Scripturæ obſtant, quia non fuit in eis comparatio ad omnes omnino homines nec in omni genere ſapientiæ. Imo in poſteriori loco ſolum videtur fieri comparatio ad omnes homines, qui tūc erant ſapientia illuſtres: vel quos fama ſapientiſsimos prædicabat. In altero vero fit comparatio ad omnes homines, qui via humana, & ordinaria ſapientiam conſequuti ſunt. Et præterea recte dici potuit, nullum fuiſſe ſimilem Salomoni in ſapientia, quia fortaſſe nullus homo purus habuit tantam perfectionem ſimul in vtraque ſcientia ſpeculatiua, & practica naturali, & morali, ſeu ciuili, & pertinente ad reipublicæ gubernationem. Nam fortaſſe in hac poſteriori parte Salomon ſuperauit Adamum, cuius ſtatui tā neceſſaria non erat illa practica ſcientia, ſeu prudentia ciuilis, ſicut fuit Salomoni. Et ideo ipſe hanc præcipuè à Deo poſtulaſſe videtur, illamq; accepit perfectiſsimam, & ad maiorem liberalitatem oſtendendam, addidit ei Deus naturalem ſcientiam ſatis perfectam. In hac vero dicimus excelluiſſe Adamum, quia eius ſtatui erat magis opportuna, ſimulq; accepit aliam ſatis perfectam, ſuo tamen ſtatui ſufficientem, & conuenientem, ideoq; non eſt inconueniens, quod in ea æqualis Salomoni non fuerit. De Chriſto autem Domino nihil dicere oportet, quia propter dignitatem perſonæ in omni ſcientia, & perfectione omnes ſuperauit.

CAPVT X.

Vtrum Adam ante peccatum tam perfectam cognitionem habuerit vt decipi in naturalibus non potuerit.

AD perfectionem conſummatam intellectus non ſatis eſt, cognoſcere verum, ſed etiam falſum vitare neceſſarium eſt, quia bonum ex integra cauſa conſurgit, & ideo explicata perfectione, quam in naturalibus Adam habuit circa cognitionem veritatis, videndum ſupereſt, an habuerit etiam alteram partem vitandi falſitatem in eodē ordine naturalis cognitionis. Sub naturali autem cognitione comprehendimus omnem illam, quæ per lumen, & vires naturales intellectus haberi poteſt, etiamſi non ſit de rebus neceſſarijs, vel vniuerſalibus. In hoc ergo puncto prima opinio eſt, potuiſſe hominem ante peccatum habere iudicium falſum circa rem aliquam ſibi non euidentem. Hanc opinionem refert Bonauent. in 2. d. 23. a. 2. q. 2. & cenſet, eſſe ſatis probabilē, quamuis illi non adhæreat. Illam tamen ſic declarat, vt illud iudicium ex parte obiecti eſſe non potuerit in materia ſcibili ab homine, ſed in materia opinabili, & ex parte modi non fuiſſet futurum per firmam adhæſionem, ac credulitatem, ſed per aliqualem, vt ait, æſtimationem. Quia prior modus eſt nimis imperfectus, & imprudens, & ex quadam animi immoderatione procedit, habendo incerta pro certis, & ideo repugnabat homini ante peccatum. Poſterior autem modus non videtur repugnaſſe. 1.

1. Exponitur ſenſus quæſtionis.

1. Opinio.

Bonauentura iudicium & declaratio huius opinionis.

2. Suadetur 1.

Vnde probatur primo, quia Adam per ſcientiā naturalem ſibi infuſam non cognoſcebat omnia euidenter, præſertim contingentia futura, vel aliqua etiam exiſtentia, vel in cordibus occulta, vel loco abſentia: ſed non ſolum de prioribus, ſed etiam de poſterioribus iudicium aliquod proferre poterat: ergo poterat in eo interdum falli. Probatur minor, quia ea, quæ non euidenter cognoſcuntur, ſignis & coniecturis fiunt valde veriſimilia, & interdum eſt homini neceſſarium ad aliquid agendum prudenti, vel debito modo, iudicium aliquod circa res huiuſmodi proferre, ſicut nunc quilibet prudens facit: ergo idem potuit facere Adam. Probatur conſequentia quia in illo actu nulla eſt imprudentia, nec proprius defectus, cum ſit modus operandi tali naturæ accommodatus, & moraliter neceſſarius: vnde (vt Bonauent. ſurpra indicat) nomen deceptionis, aut erroris non meretur. Quocirca non ſolum in practicis, & particularibus, ſed etiam in ſpeculatiuis potuit homo in illo ſtatu eſſe capax opinionis, quia rerum eſſentias, & proprietates nec prout in re ſunt, nec ſemper euidenter cognoſceret, ſed multa probabiliter vel de proprietatibus, vel de diſtinctionibus rerum coniectare poſſet: ergo etiam poſſet de illis iudicium opinatiuum proferre: ergo & interdum falli, quia hoc iudicium falſitati expoſitum eſt. Secundò principaliter arguitur, quia de facto Eua decepta eſt à ſerpente, vt ipſa confeſſa eſt, dicens, Gen 3. *Serpens decepit me.* Imo & Adam fuiſſe deceptum exiſtimando non fuiſſe futurum grauem lapſum, ſic de cibo vetito comederet, ne vxori repugnaret, aut diſpliceret, Aug. ſignificat l. 14. de Ciu. c. 11. & l. 11. Gen. ad lit. ca. vlt. & ſequitur Magiſt. in 2. d. 22. Poteſt enim exemplo confirmari, nam B. Virgo decepta eſt, exiſtimans fuiſſe filium in comitatu, vt dicitur Luc. 2. Quid ergo mirum, quòd Adam, & Eua decipi potuerint.

Suadetur 2.

Confirm. exemplo.

Nihil-

2. Opinio verior, & communior.

3. Nihilominus contraria ſententia communis eſt, eam tenet D. Thom. 1.part.q.94.art.4.& q.18. de Verit.art.6.& in 2.d.23.q.2.art.3.& Bonauentura ibidem, vt retuli, & Durandus quæſt.3. Et videtur fuiſſe ſententia D. Auguſtini l.3.de lib.arb. c.18. dicentis, *Approbare falſa pro veris, vt erret inuitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Et 1.libr.retract.cap.9.confirmat ignorantiam, & difficultatem eſſe pœnas primi peccati, nulla autem eſt deterior ignorantia, quam error. Et in Enchirid.cap. 16.& ſequentib. ex profeſſo probat, quemcunque errorem etiam in materia leuiſsima inter mala huius vitæ deputandum eſſe, & ad quandam miſeriam pertinere, vt in cap.21.dicit. At vero lib. 14. de Ciuita.cap.10.dicit, non interueniente peccato nullum malum potuiſſe in primis hominibus inueniri. Ac deniq; l.11.Gen.ad lit.c.30.dicit, non fuiſſe Euam à ſerpente decipiendam, niſi iam per ſuperbiam peccaſſet, in quo ſupponit, ante peccatum decipi non potuiſſe. Atq; hæc ſententia vera eſt, & tenenda, quam communiter moderni etiam Theologi defendunt.

Probatur 1. ex Auguſt.

Concinit author prolog.4. de gratia c 3. n. 3.& libr.1.c. 1 n.14.

4. Vt autem rationem illius explicemus, oportet ſupponere, Deum non creaſſe hominem in puris naturalibus (vt vocant,) nec ſolum cum illis perfectionibus, quæ homini in hoc ſtatu vitæ connaturales ſunt, & ſimpliciter loquendo poteſtatem naturalem hominis non excedunt, vt ſunt ſcientiæ per accidens infuſæ, de quibus in præcedenti capite loquuti ſumus, ſed etiam addidiſſe illi plures perfectiones, ratione quarum dicitur, illum creaſſe in ſtatu naturæ integræ, vel originalis iuſtitiæ. Qui ſtatus ex multis donis conſurgit, quæ paulatim enumeraturi ſumus, & ex illorum cognitione, & probatione, certa etiam illius ſtatus intelligentia pendet. Vnum ergo ex his donis fuit immunitas ab omni errore, ſeu deceptione. Nam, hic effectus re vera ſuperat naturalem virtutem & conditionem hominis in pura natura exiſtentis, vt probant rationes dubitandi in principio propoſitæ. Quin potius Theologi de Gratia Dei tractantes, communiter docent, hominem in pura natura conditum, & ſuis viribus relictum non poſſe non decipi aliquando non ſolum in practica, ſed etiam in ſpeculatiua cognitione. Quod cenſeo verum etiam de homine, cui naturales ſciētiæ fuerint per accidens infuſæ, ſi poſtea ſolis naturalib. viribus illis vti, & de omnibus rebus occurrentibus ſuo arbitrio iudicare permittatur. Et ratio eſt iam tacta, quia in ipſiſmet rebus, ſeu materijs ſcientiarum naturalium multa ſunt, quæ per ſolum naturale lumen non demonſtrantur euidenter, & in illis iudicium eſt opinatiuum de ſe expoſitum falſitati. Vnde fieri non poteſt, vt qui ſæpius hoc modo iudicat, interdum non decipiatur: & idem clarius conſtat in contingentibus, & ſingularibus factis occurrentibus. Nec eſt iuxta conditionem hominis naturalem in his omnibus, quæ euidenter non cognoſcit, abſtinere à iudicio, vt vſu ipſo ſatis conſtat, & ſtatim magis explicabitur.

Probatur 2. ex ſpeciali protectione Dei ne homo erraret dum iuſtitiam originalem cuſtodiret.

5. Vnde concluditur indiguiſſe Adam peculiari Dei dono, vt decipi non poſſet, quandiu non peccaret. Et ita hoc probat D. Thom. ex rectitudine illius ſtatus, in quo ita erant res hominis ordinatæ, vt quandiu anima Deo ſubiecta maneret, tandiu in ipſo homine inferiora ſuperioribus ſubijcerentur, nec ſuperiora per inferiora impedirentur: deceptio autem eſt quædam inordinatio intellectus humani proueniens ex phantaſia, vel aliquo inferiori impedimento: ergo in illo ſtatu non permitteretur. In qua ratione indicat D. Tho. deceptionem in intellectu hominis ſemper contingere ex aliquo defectu phantaſiæ, vel alio ſimili quod non videtur ita eſſe, quia ex ipſa limitatione naturalis luminis prouenire poteſt. Vnde in anima ſeparata, & in angelo poteſt deceptio inueniri. In quo puncto explicando laborat Caietan. ſed omiſsis, quæ dicit, quia nec ſolida eſſe videntur, nec ſatisfacere: dici poteſt breuiter dupliciter contingere in homine deceptionem. Primò inuoluntariè ſimpliciter. Secundo aliquo modo voluntariè. De priori deceptione verum eſt, ſemper oriri ex aliquo defectu ſenſuum, & quia vitare huiuſmodi deceptionem minus videtur eſſe in poteſtate hominis, illam potiſsimum ſtuduit D. Thom. excludere. Deceptionem autem voluntariam voco, quando ſine vlla deceptione ſenſuum homo voluntarie profert iudicium de re, quam nouit eſſe incertam. Et hæc facilius poterat in eo ſtatu vitari ideo vel illam ſuppoſuit D. Thom. vel illam tacite comprehendit ſub illo principio, quod ſuperior potentia in eo ſtatu non impediretur ab inferiori, niſi prius totus homo à Deo auerteretur. Nam illa deceptio ex impulſu, & affectu volūtatis maximè prouenit. Voluntas autem inferior potentia eſt in tellectu, & ideo ad hoc malum deceptionis illum non induceret: niſi culpa interueniente.

Progreditur præcedens probatio ex ratione D. Thomæ.

Expenditur hæc D. Thomæ ratio.

Omiſſa declaratione Caietani explicatur aliter D. Tho.

Præterea argumentatur Auguſt. quia omnis deceptio eſt malum hominis, quod per ſe pertinet ad malum pœnæ, quę ante malum culpæ non infligitur: ergo quandiu culpa non eſſet, nec fuiſſet deceptio. Et poteſt confirmari hæc ratio à ſimili, vel à maiori, quia ſi homo non peccaret, non pateretur in corpore mala pœnæ, vt eſt mors, ægritudo, fames, ſitis, & ſimilia: ergo multo minus pateretur in anima mala pœnæ, quia in ſuo genere maiora ſunt, & inter illa deceptio computatur. Deniq; in illo ſtatu habuit homo quandam naturæ integritatem ſecundum voluntatem, & appetitum, & in eis nullum malum ex neceſsitate pateretur, niſi prius ipſe liberè peccaret: ergo eandem integritatem habere debuit in intellectu, vt errare non poſſet inuitus, & abſque peccato. 6.

Probatur 3. eadem vera opinio.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Quæri autem poteſt, quale fuerit hoc donum, vel quomodo Deus hominem præſeruaret, ne vnquam deciperetur. Reſpondeo in primis ad hunc effectum non fuiſſe ſufficientia quęcunq; dona habitualia, vt ſunt ſcientia, & ſpecies infuſæ. Probatur, quia illa dona ſola non ſufficiunt ad euidentem cognitionem rerum omnium homini occurrentium, vt iam diximus. Deinde quia poſt peccatum homo retinuit omnia illa dona, & nihilominus potuit ſtatim decipi, & deceptus eſt: ergo ſignum eſt, illa ſola non ſufficere ad præſeruandum ab errore. Tertio quia habitibus vtimur, cum volumus, & ideo ſæpe homo non conſiderat principium, etiamſi illud habitualiter ſciat, propter quā inconſiderationem contingit decipi circa aliquod particulare ab illo principio pendens, quia connexionem inter illa non animaduertit: ergo ſoli habitus intellectus ad hoc non ſufficiunt. Et ob eandem rationem nec ſoli habitus volūtatis poſſunt ad hoc ſufficere. Quia licet intellectus in præſtando iudicio ineuidente ſubſit voluntati: & hęc poſſit intellectum continere, ne iudicet, & prætereà habere poſsit habitum ad hoc inclinantem, nihilominus ſemper ipſa libera manet, & poteſt non vti tali habitu, neq; intellectum continere, ne iudicet. Quod totum etiam ante peccatum locum habet, præſertim cum proferre huiuſmodi iudicium per ſe, & ex natura rei non ſit culpabile, ſed indifferens, & aliquando ex cauſis occurrentibus poſsit eſſe honeſtum. Dicendum eſt ergo præter habitus neceſſariam fuiſſe peculiarem Dei prouidentiam, ac protectionem, per quam in omni occaſione errandi hominem à deceptione præſeruaret. Quomodo autem hoc fuerit, reſpondendo ad argumenta declarabimus. 7.

Quo Dei dono protegeretur homo ab erroribus ſi iuſtitiam originalem cuſtodiret. Id donum non eſſe ſolos habitus intellectus oſtenditur tripliciter.

Nec item ſolos voluntatis.

Sed prætereà eſſe remotionem eorum quæ inducerent in errorem.

In priori ergo ſententia in primis non admittimus diſtinctionem illam de iudicio firmo rei falſę 8.

Ad declarationem Bonauen pro 1. opin in n. 1.

pro vera, vel leui æſtimatione: nam æſtimatio de re falſa æſtimando illam vt veram, non poteſt eſſe niſi iudicium aliquod intellectus, non firmum, ſed cum formidine adhibitum. Nam licet dicatur æſtimatio, vel exiſtimatio, imò & leuis etiam vocari poſſet, ſi magna ſit formido: nihilominus aliquod iudicium interuenire debet, alioqui nulla erit æſtimatio, licet occurrant coniecturæ, quæ de ſe talem æſtimationem inducere poſsint. Omne a. iudicium quantumcunq; formidoloſum ſi non ſit conformis rei iudicatæ, eſt ſimpliciter falſum, & conſequenter error, ſeu deceptio, ac proinde malum intellectus repugnans ſtatui primæ inſtitutionis. *Ad 1. arg. in nu 2.* Vnde ad primum argumentum ſimpliciter negatur minor propoſitio, videlicet potuiſſe Adã præbere iudicium ſiue firmum, ſiue infirmum de re incerta, & per ſolas coniecturas veriſimili apparente: nã in omni ſimili occaſione poterat ſumma facilitate iudicium de reipſa continere. Dico a. *de reipſa*, quia aliud eſt iudicare rem ipſam, an ita ſit vel non ſit: & aliud iudicare apparentiam, ſeu veriſimilitudinem, quam coniecturæ faciunt, & in quo gradu, id eſt, an faciant rem probabilem, vel probabiliorem, vel an inducant ſuſpicionem leuem, aut grauem, aut vehementem. Nam iſto poſteriori modo iudicari poteſt ex coniecturis ſine periculo erroris, quia tunc iudicium non eſt coniecturale, ſed euidens. Nam licet coniecturæ non faciant euidentiam rei, faciunt nihilominus euidentiam illius extrinſecæ dominationis, quæ ab ipſis quaſi formaliter redundat in rem, quæ probabilis, aut veriſimilis denominatur. Hoc ergo poſterius iudicium habere poſſet homo de huiuſmodi rebus in primo ſtatu, quia in illo nullum eſt periculum erroris, non tamen definitum iudicium proferre poterat de veritate ipſa, quia in illo ſemper eſt periculum deceptionis.

9 *Ad probationem conſequẽtiæ eiuſdem primi argumenti.* Et ad probationem in contrarium, quia interdum tale iudicium poteſt eſſe moraliter neceſſarium, & naturæ accommodatum: reſpondemus in natura lapſa fortaſſe ita eſſe, ante lapſum autẽ non ita fuiſſe. Quia ad omnem vſum prudentiæ, & rerum agendarum in rigore ſufficit prius iudicium de rei probabilitate, veriſimilitudine, aut ſuſpicione, & ita ceſſat neceſsitas alterius iudicij de reipſa ſecundum ſe. Aliunde etiam habebat homo in illo ſtatu tantam animi compoſitionem, & moderationem, vt nihil ex præueniente paſsione vellet, & ideo recta ratione ductus facillimè poſſet per voluntatem frænare intellectum, vt nunquam in ſimile opinatiuum iudicium prorumperet. Vnde in eo ſtatu haberet homo opinatiuam cognitionem obiectiuè, vt ita dicam, non formaliter, id eſt, cognoſceret, quod opinabile eſt, & in quo gradu tale ſit, non tamen iudicando opinaretur. *Inſtantia.* Dices, hoc modo declarari quidem potuiſſe hominem non errare, non tamen probari, non potuiſſe decipi, quia ſemper erat liber ad illud iudicium proferendum, ſi vellet. *Diluitur.* Reſpondeo in primis cum homo eſſet prudentiſsimus, & bene ordinatus, & alioquin tale iudicium ſibi non eſſet ad res agendas, vel cognoſcendas neceſſarium, eſſetque expoſitum falſitati, hoc videri ſufficiens, vt nunquam poſſet talem actum habere, quia eſſet periculo alicuius mali, ſine iuſta cauſa ſe exponere, quod eſſet contra perfectionem illius ſtatus. Imo nõ videtur carere aliqua leui culpa, quæ in illo ſtatu eſſe non poſſet, vt infra dicemus. Addo deniq; ad complementum huius rectitudinis neceſſariam fuiſſe aliquam diuinam protectionem. Tum ad vitandam inuoluntariam deceptionem vel præueniendo ne ſenſibus & phantaſiæ aliquid occurreret, quod poſſet eſſe erroris occaſio: vel ſi illud occurreret, excitando rationem, vt plane aduerteret, ac ſenſum corrigeret, & veritatem dijudicaret, tum etiam ad vitandam infallibiliter voluntariam, & inculpabilem deceptionem, illuminando hominẽ in his, quæ neceſſaria, vel opportuna illi eſſent, vel dirigendo voluntatem eius, vt ſemper in huiuſmodi iudicijs prudenter ſe gereret, ſeu abſtineret. Et hoc ſignificauit D.Tho. in citata q.94.a.4. ad 5. dicens, *Quod diuinitus ei ſubuentum fuiſſet, ne deciperetur in iis, quorum ſcientiam non habebat.*

Ad alterum argumentum ſumptum ab exemplis Euæ, & Adæ reſpondendum ſupereſt. 10 *Ad 2 arg. in eodem n. 2. quoad Euã. Quid reſpõdeat Aug & cum eo D. Thom. ac Rupert.* Et in primis ad priorem partem de Eua, reſpondẽt Aug. in Gen. ad lit. cap. 30. ideo Euam fuiſſe deceptam, quia interiori affectu iam peccauerit. Et hoc ſequitur D.Thom. ſuprà, & Rupert. 3. de Trin. c. 5. & indicatur in verbis illis Gen. 3. *Vidit igitur mulier, &c.* nam in eis ſignificatur, Euam interius iam affectã ad promiſſa ſerpentis, *ſcietis bonum & malum*, motã fuiſſe ad reſpiciendum fructum. *Inſtatur contra.* Veruntamen inſtari poteſt, quia ante illa verba dixit Eua ad ſerpentem, *Præcepit nobis Deus, &c. ne fortè moriamur*, vbi per particulam *fortè*, quandam interiorem deceptionem indicauit, reputans incertum euentum mortis peccando, quem Deus aſſeueranter pronũciauerat. *Occurrit Rupert.* Propter quod Rup. dict. l. 3. c. 5. dicit, iam tunc fuiſſe mentem Euæ vitiatã. Putat n. ante illã externam tentationem diabolum iam interius tentaſſe Euam, & illam in aliquem prauum conſenſum, vel deſiderium induxiſſe. *Sed non ſatisfacit.* Sed hoc non eſt cum fundamento dictum, nec liberè credendum eſt, maximè cum explicari non poſsit quale fuerit illud peccatum internum, vel de qua re fuerit illa interna tentatio. *Occurrit aliter Caiet.* Vnde Caiet. ibi indicat, Euã addidiſſe illam particulam fortè, non ex deceptione, ſed ex quadam ignorantia, ſeu neſcientia, quia neſciebat, an verba Dei eſſent tantum comminatoria, vel omnino aſſertoria. *Non tamen placet.* Sed difficile etiam eſt, admittere in Eua hanc ignorantiam, quia erat de re maximè neceſſaria, & quia verba Dei erant ſatis clara. *Probatior reſponſio.* Et ideo dici poteſt non eſſe additam illam particulam *fortè*, ad ſignificandam dubitationem euentus mortis, ſi ex ligno vetito comederet, ſed ad ſignificandam libertatem, quæ in ipſis erat ad vitandam, vel incurrendam mortem. *Vide in prolog. 2. de Gratia ca. 2. n. 7. & in opuſc. l. 1. de ſcientia conditionata c. 1 num. 7.* In hoc enim ſenſu accipitur ſæpe illa particula in Scriptura, imo etiam communi modo ita loqui ſolemus de pœna, vel alio effectu pendente ex priori actu libero, ſeu contingente, quamuis poſito tali actu conſequutio alterius effectus infallibilis ſit.

Altera verò pars de deceptione Adæ longiorem petit diſputationem, quam infrà explicando peccatum eius tractabimus. 11 *Ad idem 2. arg. quoad Adam. Exponitur Aug. ibid. allatus.* Nunc breuiter negamus Adam fuiſſe ſeductum, ita enim teſtatur Paul. 1. ad Tim. 2. Aug. autem in loco citato intelligi poteſt, vt non ſenſerit, Adam habuiſſe poſitiuum iudiciũ quod peccatum illud futurum fuiſſet leue, aut quod Deus non eſſet illud puniturus, ſed negatiuè tantum non conſiderauerit grauitatem culpæ, & mali, cui ſe exponebat. Vel certè ſi tale iudicium habuit, credendum eſt, iam ex verbis Euæ aliquã animi elationem, & inordinatum deſiderium excellentię concepiſſe. Sic n. D.Tho. ſuprà in ſolut. ad 5. loquens de primo homine ait, in tentatione non fuiſſe ei ſubuentum, ne deciperetur, quia iam præceſſerat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recurſum non habuit. Sed hoc, vt dixi, infrà latiùs declarabitur. *Ad confirm. ab exemplo Virginis.* Denique ad exemplum de B. Virgine nego illam fuiſſe deceptam, vt tractaui latiùs in 2. tom. tertiæ partis, diſp. 19. ſect. 6. vbi verba illa, *Exiſtimantes illum eſſe in comitatu*, latè expoſui.

Denique non omittam aduertere, Patrem Molin. in tract. de opere ſex dierum diſp. 26. limitationem adhibere ſuperiori ſententiæ, & quandam 12. *Molinæ limitatio ad 2 opinionem hucuſque traditam.* mediam profiteri, quam his ferè verbis declarat, ſcilicet, in illo ſtatu non potuiſſe eſſe errorem,

quem

quem homo per liberum arbitrium non poſſet vitare, & cuius permiſsio ad pugnam, periculumq́; de fidelitate primorum parẽtum capiendum, non pertineret: potuiſſe autem eſſe errorem per liberum arbitrium, quãdo eius permiſsio ad pugnam illam, & periculum ſpectaret. Itaque ſentit in illo ſtatu non potuiſſe hominem inuoluntariè decipi, aut errare. Voluntariè autem potuiſſe non in omni materia, ſed in ea, quæ ad probationem fidei, ſeu ad experimentum, & libertatem eius ſpectabat. Fundatur, quia Deus expoſuit primos homines ad pugnãdum cum dæmone, vt per victoriam maius meritum conſequi poſſent: ergo etiam in hac parte reliquit eos in manu conſilij ſui, vt ab hoſte de errore aliquo culpabili tentari poſſent, & ſuo arbitrio errorem admittere, vel cum diuina gratia illum depellere. Et ita exponit deceptionem Euæ, quia illa fuit libera, & ex diuina prouidentia iuſtè permiſſa.

Eius fundamentum.

13. Duobus tamen modis poteſt hæc ſententia intelligi. Prior eſt, vt Deus in illo ſtatu ſolùm præſeruauerit hominem infallibiliter ab errore inuoluntario, id eſt, quem ſua voluntate vitare nõ poſſet, quamuis faceret quantum in ſe eſſet. In reliquis verò omnibus, in quibus homo non erraret, niſi liberè volens illum reliquerit, vt decipi poſſet, ac errare, ſi vellet. Et hunc ſenſum indicat dictus auctor exponendo Auguſtinum, vt de ſolis inuoluntarijs erroribus loquutus ſit. Qui tamen ſenſus non videtur conſentaneus Auguſtino, nam deceptio Euæ ſatis inuoluntaria fuit, & nihilominus dicit, ante illam præceſsiſſe culpam, ſignificans, ſine illa eſſe non potuiſſe. Alius ſenſus illius ſententiæ, quoad poſteriorem partem de voluntario errore (nam in priori conuenimus) eſſe poteſt, vt non de omni errore voluntario, ſed de illo, qui non incurritur ſine graui culpa intelligatur.

Vſus ſenſus prædictæ limitationis.

Non eſt tamen conſentaneus Aug.

[illegible] ſenſus [illegible] diſcre[illegible] [illegible]eſt [illegible] ab [illegible]e 2.

14. Tribus enim modis contingit voluntarius error in intellectu, ſcil. abſque vlla culpa, cum veniali culpa, & cum mortali. Primo modo poteſt nunc homo errare ſpeculatiuè in iudicio probabilis opinionis, in quo nihil peccat, quando prudenter ſe gerit, quãuis contingat iudiciũ in re falſum eſſe. Et hunc modum deceptionis videtur etiam admittere Molina in ſtatu innocentiæ, dicit enim, in illo potuiſſe eſſe opinatiuum iudicium, quia nulla eſt inordinatio, quando prudenter fit. Sed in hoc omnino veram cenſeo eſſe communem ſententiam, quia licèt illa non ſit inordinatio culpæ, eſt magna imperfectio, & malum quoddam naturæ. Et ita de hoc genere deceptionis maximè procedunt omnia, quæ de perfectione hominis, & protectione Dei adduximus. Secundo modo poteſt homo errare cum culpa veniali ſi ferat iudicium imprudenter, & cum aliqua leui temeritate, ſine alio graui damno ſui, vel alterius. Et de hoc modo erroris etiam cenſeo certum, non habuiſſe locum in primo ſtatu, & ante omne peccatum graue ab homine commiſſum. Tum propter omnia ſuprà adducta: tum quia vix poteſt contingere talis error ſine aliqua mentis ſurreptione, quæ in illo ſtatu locum non habebat: tũ maximè quia in eodem ſtatu non poterat homo prius peccare venialiter, quàm mortaliter, vt poſtea videbimus.

[illegible] ſen[illegible] triplici errãdi modo.

In 1. modo.

In 2. modo.

15. Tertius modus deceptionis manifeſtus eſt in hæreſi, & in iudicio temerario contra honorem proximi, & ſimilibus. Et in hoc cenſeo valde probabilem opinionem Molinę, & fortaſſe hoc ſolùm intendit: non exiſtimo autem eſſe contra mentem D. Thomæ, & aliorum. Probatur prior pars, quia homo in ſtatu innocentię liber fuit ad peccãdum in quacunque materia graui, nec in hoc poteſt aliqua limitatio, vel aliquis ordo cum fundamento affirmari, vt v. g. quòd non potuerit ante peccatum ſuperbiæ aliud committere, vel iniuſtus eſſe, priuſquam intemperatus: ergo primũ peccatum hominis potuit eſſe hæreſis, vel etiam iniuſtum iudicium contra proximum: ergo potuit eſſe in primo homine, vel fœmina deceptio voluntaria ante omne aliud peccatum. Neque hoc eſt contra communem ſententiam, quam ſuprà probauimus, vt in altera parte dixi, nam talis error procedere debet ex voluntate deliberata, & peccaminoſa, quæ in eo ſtatu eſſet perfectè libera, & non per ſurreptionem: nec eſſet ex priori deceptione, ſed ad ſummum ex inconſideratione, & ita eſſet prior errore, tanquam cauſa eius: ergo iam illa deceptio non eſſet in homine innocente, ſed in homine peccatore, neque eſſet pœna ſine culpa, ſed potiùs eſſet ex culpa, nam illa voluntas à qua procederet, culpabilis eſſet. Atque ita ſemper verum manet, hominem in ſtatu innocentiæ decipi non potuiſſe, quia ex vi illius voluntatis ab illo ſtatu caderet, & ita prius eſſet peccator, quàm iudicium erroneum haberet.

In 3. modo.

Dices: ergo potuit hoc modo deceptio Euæ cõtingere, etiamſi interius peccatum ſuperbiæ priùs in animo non præceſsiſſet, cuius oppoſitum ſentiunt Auguſt. & D. Thom. & ita videtur hæc pars eorum menti, ac ſententiæ repugnare. Reſpondeo ita quidem accidere potuiſſe ſimpliciter, vel, vt ita dicam, metaphyſicè, aut præciſè, ex vi illius ſtatus loquendo. Hoc enim probat ratio à nobis facta. Moraliter autem loquendo, id accidere non potuit, & hoc videntur Auguſt. & D. Thom. conſideraſſe. Nam etiam in hominibus lapſis error per hæreſim non contingit, niſi vel magna ignorantia procedat, vel alia ſuperbia, aut alia inordinata paſſio, quæ hominem, etiam aliàs non indoctum in errorem impellat. Multò ergo magis in Eua, quæ vel expreſſum Dei verbum ab ipſomet audierat, vel de illo ſufficienter erat per virum inſtructa, & quæ aliàs etiam ſapiens erat, & inordinatis affectibus carens, non potuit moraliter in tam apertum errorem incidere, niſi affectus ſuperbiæ prius eius mentem perturbaſſet. 16

Illatio cõtra proximè dicta.

Expeditur.

CAPVT XI.

Vtrum Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.

DVplex eſt rectitudo, & perfectiõ volũtatis humanæ, naturalis, & ſupernaturalis. Et de vtraque tractat quæſtionem hanc D. Thom. 1. part. q. 95. Nos autem in præſenti ſolùm de naturali tractamus, maioris enim diſtinctionis gratia totam naturalem perfectionem primis hominibus datam, & naturæ integritatem explicare volumus, dicturi poſtea de ſtatu, & perfectione gratiæ, in qua fuerint ijdem primi homines, antequam peccarent, conſtituti. Duplex autem perfectio naturalis in eadem voluntate hominis conſiderari poteſt, vna eſt innocentiæ, alia eſt virtutis poſitiuæ, vt ſic dicam. Prior nullam rem poſitiuam addit naturali voluntati: ſed tantùm carentiam omnis culpæ, hanc enim ſolam priuationem, ſeu negationem nomen innocentiæ formaliter importat. Neque refert, quòd talis negatio formaliter non dicat perfectionem, nam ſupponit illam in voluntate, quæ ex natura ſua recta eſt, tãquam à Deo bene inſtituta, ſi remoueatur culpa, quæ illam deflectat, & maculet: & huiuſmodi etiam perfectio, & rectitudo nomine innocentiæ ſignificatur. Altera verò perfectio aliquid poſitiuum addit voluntati, ſcil. habitus ſtudioſos, & rectos ordinis naturalis, quos habitus, virtutum nomine ſignificamus. Vnde fit, vt prima perfectio poſsit à ſecunda ſeparari, nam ſi Deus crearet hominẽ ſine actu, vel 1.

Rectitudo voluntatis & naturalis eſt, vel ſupernaturalis.

Subdiuiditur naturalis in negatiuam.

vel habitu aliquo, eſſet innocens: quanuis virtutem nullam haberet.

2.
1 Aſſertio de fide Probatur 1. ex Ecclesiaſt. 7.

Primò ergo certum eſt, hominem creatum, fuiſſe innocentem & abſque culpa. Hoc de fide eſt, & probatur ſufficienter ex illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuit quæſtionibus.* Non etiam poteſt dici homo rectus, qui ſit in peccato: ergo vt minimum conuincunt illa verba fuiſſe hominem conditum cum naturali rectitudine volũtatis ſine obliquitate peccati.

Probatur 2. ratione.

Ratio verò eſt, quia Deus non poteſt eſſe auctor peccati: ergo neceſſariò creauit hominem innocentem, quia tunc non potuiſſet habere peccatum, niſi ab auctore ſuo, quod eius bonitati repugnat. Hîc verò ſtatim ſe inſinuat quæſtio ſimilis illi, quæ de Angelis ſuprà tractata eſt, an potuerit homo in eodem inſtanti in quo creatus eſt peccare.

Contrarenitur aſſertioni poſitæ ex opinione aſtruente Adamum potuiſſe peccare in 1. inſtanti creationis.

Nam ſi peccare potuit, dicere quis poſſet, contra aſſertionem poſitam, eum in primo inſtanti peccaſſe, ac ſubinde nunquam fuiſſe in ſtatu innocentiæ. Et nihilominus non fuiſſe Deum auctorem illius peccati, ſed ipſummet hominem ſua libertate, cuius vſum in primo inſtanti habuit, peccatum aliquod commiſiſſe. Neque hoc eſſet contra verba Sapientis, quia etiam illo peccato admiſſo, verè diceretur Deus feciſſe hominem rectum, quia ipſe ſolam voluntatem rectam condidit in homine, ipſe verò homo etiam in illo caſu ſe miſcuiſſet culpæ, nimis citò obliquè per ſuam liberã voluntatem operando.

3.
Occurritur in primis multipliciter non peccaſſe de facto Adamũ in 1. inſtanti.

Sed nihilominus loquendo de facto, aſſertio ita eſt intelligenda, vt non ſolùm homo fuerit creatus innocens ex parte actionis Dei, vt ſic dicam, ſed etiam vt omnino & ex quacunque cauſa tunc peccato caruerit. Quod eſt etiam certum. Nam in primis ita Patres omnes verba ſapientis intelligunt, vt infrà videbimus. Deinde quia id conuincitur ex narratione Gen. Nam in primo capite dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & poſtea concluditur, vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Non eſſent autem valde bona, ſi homo iam in peccato conſpiceretur. Deinde in toto cap. 2. ſupponitur Adam ſine peccato quando fuit translatus in Paradiſum, & animalibus nomina impoſuit, & Deus illi ſoporem immiſit. Item poſt formationem Euæ de vtroque dicitur quòd non erubeſcebant, & poſtea c. 3. narratur tentatio, & vtriuſque peccatum: illud ergo fuit primum tempus, in quo peccarunt: & ante illud eis tribuere aliquod peccatum, plus eſt quàm temerarium, cùm in Scriptura non habeat fundamentum: illud verò affirmare de primo inſtanti creationis, ſine dubio erroneum eſt.

4.
Occurritur deinde nec poſſibile fuiſſe de lege ordinaria tunc peccare Vide lib. 3. de Angelis cap. 9. à n. 17. & lib. 7. cap. 19. à num. 10 latiſſimè.

An verò fuerit poſsibile in eo inſtanti peccare, tractatum eſt de Angelis, vbi diximus, etiã in Angelis fuiſſe impoſsibile, ſaltem ſecundùm legem ordinariam, & quodammodo naturalem. Sed hoc euidentius eſt in homine, quia indiget diſcurſu, & tempore, vt rationis cognitionem habeat ad libertatem ſufficientem, ſi modo naturali huiuſmodi cognitionẽ, & rationis vſum habiturus eſt. Hanc autem tarditatem, & imperfectionem naturalem habuit homo in primo inſtanti creationis ſuæ, quatenus per naturæ vires operari poterat, quia etiam tunc per diſcurſum procedebat, & à phantaſia dependebat. Quòd ſi ſupernaturaliter fuit tunc eleuatus homo ad liberè amandum in primo inſtanti cùm fieret à Deo, peculiari dono, & virtute, non potuit eſſe ad malum, ſed ad bonum, vt poſtea declarabimus. Atque ita omni ex parte certum eſt, homines in principio habuiſſe voluntatem rectam, & innocentem. Imò etiam ſequitur, habuiſſe poteſtatem ad vitandum peccatum, & conſeruandam innocentiam in illo primo ſtatu. Sed hoc pẽdet ex multis alijs dicẽdis de perfectione hominis in illo ſtatu, & ideo huius poteſtatis declarationem pro nunc omittimus.

5.
2 Aſſertio

Dico ſecundò, habuerunt homines ante peccatum, vel in primo inſtanti creationis ſuæ, omnes virtutes, & bonos habitus morales, qui per actus humanos ordinis naturalis acquiri poſſunt, qui proinde fuerunt infuſi tantùm per accidens.

Eius declaratio.

Per hanc aſſertionem non intendimus excludere virtutes altioris ordinis, ſed ab illis nunc præſcindimus, vt naturalem perfectionẽ priùs explicemus.

Attribui in primis poteſt D. Thomæ

Poteſtque aſſertio tribui D. Thomæ in dicta q. 95. a. 3. nam licèt indiſtinctè de virtutibus loquatur, & multa dicat ad virtutes ſupernaturales pertinentia, tamen ſine dubio includit etiam naturales, ſi attentè legatur, præſertim in ſolutionibus argumentorum.

Deinde probatur ex Eccleſiaſt. 7.

Et ita poteſt etiam probari aſſertio, primò ex illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum.* Nam inter alia ad illam rectitudinem pertinebat, vt volũtas rectæ rationi naturali eſſet ſubiecta, atq; etiam vt eſſet rectè diſpoſita ad inferiorem appetitum in officio honeſtatis continendũ. Sed virtutes ex ſuo genere acquiſitæ perficiunt, & quaſi complent hanc rectitudinem voluntatis: ergo illas dedit Deus homini, quem rectum creauit.

Item ex Eccleſiaſt. 17.

Deinde idem probatur ex illo Eccleſ. 17. *Deus creauit hominem*, &c. *& ſecundum ſe veſtiuit illum virtute.* Quæ verba etiam poſſunt de virtute per ſe infuſa explicari. Sed cùm abſolutus ſit ſermo, non ſunt excludendæ virtutes acquiſitæ. Præſertim cùm adhuc ſub quæſtione verſetur, an virtutes morales ſint per ſe infuſæ, vel tantùm acquiſitæ.

6.
Probatur ex Patrib.

Præterea veritatem hanc ſatis indicant Ambr. lib. de Parad. cap. 5. in fine, & Auguſt. in Concione ad Catechu. contr. Iudæos, &c. c. 2. vbi ait, Adam fuiſſe factum ad imaginem Dei, pudicitia ornatũ, temperantia compoſitum, &c. Et lib. 14. de Ciuit. cap. 10. de ſtatu primi hominis, ait: *Nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipiſceretur*: ergo ſentit non defuiſſe virtutes. Item addit, quòd ibi erat deuitatio trãquilla peccati. At certè ad hanc tranquillitatem moraliter neceſſariæ ſunt virtutes morales acquiſitæ. Denique ita ibi deſcribit felicitatem illius ſtatus, vt ab illo huiuſmodi virtutes excludi non poſſint.

Probatur tandem ratione

Ratione probari poteſt aſſertio eodem, modo quo ſimilem de ſcientijs probauimus. Nam certè ad perfectionem ſimpliciter hominis, non minùs, imò magis, pertinent virtutes morales, quàm ſcientiæ naturales: ergo ſi Deus infudit primo homini omnes ſcientias, multo magis debuit virtutes naturales infundere, vt opus eius perfectum eſſet. Quare omnes Theologi conueniunt, has virtutes fuiſſe per accidens infuſas animæ Chriſti in primo inſtanti conceptionis ſuæ, quanuis de ſcientia acquiſita non omnes ita aſſerant, ſentientes profectò, ad perfectionem naturæ magis neceſſarias eſſe virtutes, quam ſcientias.

Corollarium

Vnde infertur, has virtutes datas eſſe primo homini in magno perfectionis gradu. De quo ſolùm dicere poſſumus fuiſſe quoad intenſionem accommodatum ad ſufficientem illius ſtatus perfectionem, quàm Deus deſignauit iuxta cõſilium voluntatis ſuæ, quam ipſe nouit, nobis enim nihil certius de termino illius perfectionis conſtare poteſt, quia reuelatum non eſt. At verò quoad extenſionem dici poteſt illa perfectio vniuerſalis, quia & circa omnes materias morales virtutes infuſæ ſunt, & vnaquæque cum poteſtate ſufficiente ad operandum in tota materia ſibi ſubiecta.

7.
Difficultas circa aſſertionẽ Quæ virtutes morales fuerint Adamo concreatæ. Opi-

Sed circa hanc extenſionem nonnullæ difficultates ſuperſunt, prima eſt ex Durando in 2. d. 29. q. 2. vbi ait, fuiſſe infuſas Adæ virtutes morales, quæ circa alterum verſantur, vt iuſtitia, cui liberalitatem coniungit, non tamen virtutes, quæ circa paſsiones verſantur, & illas moderantur. Ratio eius quoad vltimam partem eſt, quia in eo ſtatu nullæ

nio Durand. bimembris. Eius argum.

nullæ eſſent inordinatæ paſsiones, neque appetitus haberet difficultatem in appetendo ſecundum rationem: imò nec indeterminationem haberet quia omnino eſſet determinatus ad obediẽdum rationi. Sed immeritò illam exceptionẽ adhibuit.

Reiicitur Durandus quoad 2. membrum.

Primo.

Primò, quia iuxta ſententiam, quam verio rem credimus, etiam fortitudo, & temperantia licet verſentur circa paſsiones, nihilominus etiam ſunt in voluntate: ergo fuerunt homini infuſæ. Nam reſpectu voluntatis eadem eſt ratio de his virtutibus, quæ de iuſtitia, & liberalitate, quia ſicut voluntas habet quandam indeterminationẽ in officio virtutis præſtando circa alterum, ratione cuius indeterminationis indiget habitu, etiam ſi nulla alia intercedat difficultas, vt Durand. vult: ita etiam habet indifferentiam in præſtando officio virtutis circa ipſummet operantem: ergo quãuis deſit difficultas ex parte appetitus, ſunt neceſſarij habitus inclinantes voluntatem ad omne officium honeſtum circa ipſum operantem, ratione indeterminationis, quam ex ſe habet.

Secundo.

Secundo, quia etiamſi appetitus eſſet ſubiectus voluntati in illo primo ſtatu, nihilominus erant neceſſariæ huiuſmodi virtutes in ipſo appetitu, eo modo, quo in ipſo eſſe, aut acquiri poſſunt, de quo aliàs. Ratio autem eſt, quia illa met ſubiectio magna ex parte per huiuſmodi habitus formaliter facta eſt, vel certè ſine illis non poterat tam perfecto, & connaturali modo fieri, vt in ſequenti capite exponemus.

Argumentũ Durandi retorquetur.

Et ita argumentum Durandi poteſt contra ipſum retorqueri, quia ipſamet ſubiectio appetitus habituum perfectionem in ipſo indicat. Ideoque non eſt bona collectio Durandi, quod appetitus in eo ſtatu erat incapax iſtarum virtutum, quia erat determinatus: non enim erat determinatus per ſolam ſuam intrinſecam facultatem, & ideo indigebat determinante intrinſeco, quatenus eſſe poſſet, illud autem eſſe non poterat, niſi habitus, ſeu virtus.

Difficultas ſecunda an ſaltem eas virtutes non habuerit Adam quæ in obiecto inuoluunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem. Vt virtus pœnitentiæ Potentiæ. Misericord.

8\. Altera difficultas eſt de quibuſdam virtutibus, quarum obiecta, ſeu materiæ in illo primo ſtatu inueniri non poterant, quia includunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem. Nam deficiente obiecto, ſeu materia, deeſt officium virtutis, & cõſequenter non eſt neceſſaria virtus, imò nec videtur poſsibilis, quia non poteſt eſſe ſine obiecto. Aſſumptum inductione oſtenditur. Primo in virtute pœnitentiæ, cuius obiectum eſt peccatum commiſſum, nam repugnantiam inuoluit, eſſe in ſtatu innocentiæ, & habere peccatum commiſſum. Secundò in virtute patientiæ, quæ triſtitias moderatur in afflictionibus, & laboribus. Hæc enim omnia in illo ſtatu non inuenirentur. Tertio inuenitur ſimilis ratio in virtute miſericordiæ, cuius materia eſt miſeria proximi ſubleuanda.

Quorundã reſponſio diſtinguens de virtutib. infuſis, & acquiſitis. D. Thom. illam diſtinctionem non affert, ſed aliam de virtute in actu, vel habitu.

9\. Hæc difficultas potiſsimè ſolet tractari de virtutibus per ſe infuſis. Vnde poſſet aliquis dicere, omnes virtutes per ſe infuſas inditas fuiſſe Adæ, quia conſequuntur gratiam, & ideo non ſeparantur ab illa, licet ratione ſtatus non poſsit perſona actus earum exercere. At vero ex virtutibus acquiſitis, illas tantum fuiſſe infuſas Adæ, quarum officium in illo primo ſtatu inueniri potuiſſet. Sed nihilominus D. Thom. dicto articulo quinto, vt dixi, dum indiſtinctè affirmat, has virtutes aliqualiter datas fuiſſe Adæ, videtur loqui non tantum de infuſis, ſed etiam de acquiſitis: & præterea explicat comprehendere ſe virtutes, quæ moderantur paſsiones, quod maximè faciunt virtutes acquiſitæ, ac denique eius ratio æquè de omnibus procedit. Non tamen ſimpliciter dixit, omnes virtutes fuiſſe in primo homine, ſed cum illo addito, *aliqualiter*, & ideo illud declarans, diſtinguit de virtute in habitu, vel in actu. Et dicit cæteras virtutes omnes quoad vtrumque in illo ſtatu inueniri potuiſſe, quod eſt clarum. De alijs vero de quibus noſtra eſt difficultas, dicit, infuſas fuiſſe quoad habitus, quanuis ex defectu materiæ non poſſent actus exercere.

Reſolutio complectens habitus atq; actus. Quoad habitus oſtenditur tripliciter.

10\. Quę quidem doctrina etiam ad habitum pœnitentiæ applicari poteſt, quatenus aliquo modo poteſt eſſe acquiſitus. Et quoad priorem partem de habitu eſt clara. Tum quia habitus eſt prior actu, & bene diſponit hominem ad illum, ſiue illum effecturus ſit, ſiue non ſit. Tum etiam quia habitus non reſpicit materiam, vt præſentem, vel futuram, ſed tantum vt poſsibilem huic naturæ, & ita habebat locum quælibet materia in ſtatu innocentiæ. Tum denique, quia ſemper fuit poſsibile homini amittere illum ſtatum, ſicut de facto amiſit: vnde vtiliſsimum illi fuit, habere has virtutes per accidens infuſas, quæ in illo manerent, ſi caderet, vt reuera de facto manſerunt.

Quoad actus falsè aliquos probatur.

Quod verò attinet ad alteram partem de actu, licet verum ſit, non potuiſſe has virtutes exercere in ſtatu innocentiæ potiſsimos actus ſuos (quod fortaſſe præcipuè intendit D. Thom.) nihilominus ſemper aliquos actus exercere potuiſſet.

Primo

Primo actus internos conditionatos, vt in pœnitentia eſſet hic actus, ſi peccarem dolerem, in miſericordia, ſi proximus indigeret, illi ſubuenirem. Nam licet aliqui putent, hos actus eſſe potius intellectus, quam voluntatis, tamen eſſe poſſunt in actuali propoſito voluntatis de conditionato obiecto. Imò illi conditionales non eſſent ſimpliciter verè in homine, niſi fundarentur in actuali propoſito voluntatis eius.

Secundò

Secundo poſſet exerceri actus complacentiæ circa honeſtatem obiectiuam talium virtutum.

Tertio

Tertio ſpecialiter virtus pœnitentię, quanuis non poſſet deteſtari malum commiſſum, vt probat ratio facta, poſſet odio habere peccatum, quod offertur vt committendum, & habere voluntatem non faciendi Deo iniuriã, vt in tom. de Pœnit. latè dixi, & ſpecialiter videri poteſt diſp. 7. ſect. 1. nu. 10. & 11.

Videri etiã poteſt author tom. 1 de incarnat. diſp. 19 & tomo 2 diſp. 4. ſect 2

Miſericordia etiam non ſemper, aut per ſe requirit dolorem in miſerente, nam voluntas ſubleuandi miſerum, ſi abſq; dolore haberi poſsit, reuera erit actus miſericordię. Hoc a. modo, ſi ſtatus innocentiæ duraret, poſſet vnus homo cadere, & alter innocens habere voluntatẽ ſubueniendi illi, cum diſplicentia de malo eius, quæ poſſet haberi ſine triſtitia, vel dolore. Et fortaſſe inter ipſos innocentes non deeſſent occaſiones habendi ſimiles actus. Nam licet in illis non eſſet propria miſeria pœnalis, eſſe poſſet aliqua indigentia naturalis, vt paruuli indigerent auxilio maiorum ad educationem, & ad vitanda pericula, & ignorantes, ſeu incipientes indigerẽt doctrina. Ad hunc ergo modũ non deeſſet ibi aliqua materia miſericordiæ, & ſic poteſt de alijs ſimilibus virtutibus facilè cogitari.

Tertia difficultas an denique infuſæ fuerint virtutes aliquæ Deum reſpicientes.

11\. Tertiò difficultas eſſe poteſt, an fuerint infuſi Adæ aliqui habitus virtutum acquiſitarum erga Deum. Sunt autẽ duo genera virtutum, quæ circa Deum verſantur, quædam, quæ reſpiciunt Deũ vt obiectum cui, vt religio, & ſi qua eſt alia ſimilis, vt fortè obedientia, & de his non eſt dubium, quin fuerint infuſæ Adæ, quia ſunt perfectiores, & magis neceſſariæ, quam reliquæ morales, & earum vſus erat illi ſtatui maximè proprius.

Reſolutio de reſpicientib. Deum vt obiectum cui. De reſpicientibus Deum vt obiectum quod, certũ eſt habuiſſe Adam intellectuales. An in voluntate habuerit virtutẽ beneuolentiæ naturalis erga Deũ.

Aliæ verò ſunt virtutes, quæ verſantur circa Deum, vt obiectum quod, quales ſunt in ordine ſupernaturali virtutes theologales, ex quibus vna eſt in intellectu, ſcilicet fides, charitas verò & ſpes in voluntate. In ordine autem naturali loco fidei ſuccedit cognitio naturalis Dei, quam habuit Adam per ſcientiam per accidens infuſam, de qua iam dictum eſt. Charitati autem infuſæ reſpondet in ordine naturali amor naturalis Dei ſuper omnia, & propter ipſum, qui amicitiæ, vel beneuolentiæ dicitur: & de hoc aliq negãt fuiſſe in

Quorundam reſponſio negatiua quoad actum reijcitur. Adamo tam quoad actum, quàm quoad habitum. Sed de actu longè probabilius eſt, in Adamo eſſe potuiſſe, quod docet D. Thomas 1.2.q.109.art.3.& quodlib.1.art.8. & alijs locis, vt latiùs in materia de Gratia tractamus lib.1.cap.30.

12 *Quoad habitum negat Pereira. Eius fundã.* De habitu verò res eſt magis incerta, in qua partem negantem tenet Pereir. lib.5. in Gen. diſp. de tertia excellentiæ ſtatus innocen.q.1.ex fundamento omnino contrario præcedenti opinioni, ſcil. quia non ſolùm poterat Adam diligere Deum vt auctorem naturæ naturali dilectione ſuper omnia, ſed etiam voluntas eius naturaliter erat ad illum amorem propenſa, & nullam difficultatem, vel impedimentum ex parte appetitus in eo amore patiebatur, & ideo non indigebat habitu. *Affirmat verò cum Scoto Herrera.* Contrarium ſentit Scot. Nam in hoc habitu potiſsimè iuſtitiam originalem conſtituere videtur in 2. d. 29. & latè exponit Herrer. 2.diſp.21.q.3.& diſp.22. quæſt. 1.

13 *Authoris reſolutio.* Mihi autem conſiderandum videtur, an voluntas humana ſit naturaliter capax talis habitus, & an poſsit in hoc ſtatu per actus acquiri. Nam ſi in voluntate eſt capacitas naturalis, profectò redacta fuit in actum in illo ſtatu, & ſi acquiri poteſt per actus in illo ſtatu fuit per accidens infuſus, quia per ſe pertinet ad maiorem perfectionem voluntatis humanæ. *Ad fundam. Pereij in n. præced.* Neque obſtabit propenſio naturalis voluntatis, quia hæc poteſt augeri per habitum, quia dare potuit facilitatem operandi. Neque etiam referet, quòd appetitus non retardaret, quia libertas, & indifferentia voluntatis ſufficit ad capacitatem, & vtilitatem habitus, ſicut de virtute iuſtitiæ dicebamus. *Vide in tractat. de charitate diſp.3. ſect.5* Vnde partem hanc vt ſatis probabilem relinquimus, perfectam autem reſolutionẽ in materiam de charitate remittimus, quia ex illa quæſtione pendet, an per huiuſmodi actus amoris Dei nunc ſimilis habitus acquiratur. *An virtutẽ ſpei naturalis.* Denique virtuti ſpei infuſæ ſub propria ratione ſpei, & quatenus fundatur in promiſsione diuina nullus habitus merè naturalis reſpondere videtur: tamen vt eſt amor concupiſcentiæ DEI reſpondere illi poteſt in ordine naturali habitus inclinans ad amorem concupiſcentiæ DEI, vt eſt ſummum hominis bonum, & de hoc ferè eodem modo, quo de præcedenti, iudicandum eſt.

CAPVT XII.

Vtrùm in Adamo appetitus ſenſitiuus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.

1. *Aperitur fundamentum quæſtionis.* SI natura hominis purè, & ſecundum ſe conſideretur, etiamſi potentias habeat naturalibus virtutibus perfectas, & ornatas, pugnæ & rebellioni carnis contra ſpiritum obnoxia eſt. Quæ duplex habet genus cognitionis, ſenſitiuæ, & intellectualis, & duos appetitus elicitiuos, ſcilic. ſentientem, & voluntatem. Inter quas facultates naturalis ordo eſt, vt cognitio incipiat à ſenſu, & ideo poſsit rationem immutare, priuſquam voluntas operetur, atque eadem ratione, vt prius etiam excitet appetitum ſenſitiuum, quàm voluntas, & ratio perfectè poſsint deliberare. Ex hoc igitur genere compoſitionis humanæ naturæ ex carne, & ſpiritu & appetitu inferiori, ac ſuperiori oritur pugna, quam in nobis experimur, & quam deplorat Paulus ad Rom.7.dicens, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* De hac ergo pugna quærimus in præſenti, an fuerit in primo homine ante peccatum, ſiue cum donis ſupernaturalibus gratiæ conſideretur, ſiue abſque illis: hoc enim ad præſentem quæſtionem extrinſecum eſt, nam cum donis gratiæ poteſt homo habere illum defectum, & pugnam, vt nunc eſt, in hominibus iuſtis, & ſine illis donis poſſet Deus impedire illum defectum, homini naturalem, ſeu tale donum homini conferre, quo fieret, vt nullus motus inſurgeret in portione inferiori repugnans ſuperiori, conſequenter nulla pugna, aut difficultas circa operationem boni honeſti naturalis ordinis in homine ſentiretur. Quia ergo donũ hoc, diſtinctum videtur à virtutibus, & ad earum perfectũ vſum, & conſequenter ad magnam perfectionem voluntatis pertinet, ideo non obſtantibus virtutibus, inquirendum ſupereſt, an hoc donum, eiuſque effectus Adamo collata fuerint.

Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia hoc donum non eſt homini naturale, nec perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem: ergo non eſt homini in ſua creatione datũ. 2. *1. Ratio dubitandi.* Conſequentia probatur, quia, vt ſæpe dictum eſt, Deus cõdendo naturam naturæ ordinem in hoc ſeruabat, vt vnicuique conferret quod naturale ipſi erat. Maior autem probatur ex dictis in principio capitis, quia ex naturali, & intrinſeca compoſitione hominis intrinſecè: ſequitur imperfectio contraria huic dono: ergo è conuerſo donum ipſum nõ poteſt eſſe homini naturale, imò videtur valde repugnans naturæ eius. *2. Ratio.* Secundò, quia illud donum vel eſſet aliquis habitus infuſus homini, vel aliquid aliud: hoc ſecundum declarari non poteſt quid, vel quale ſit, primum autem nõ poteſt ſufficere. Quod ita oſtenditur, quia vel ille habitus eſſet ſpiritualis in intellectu, & voluntate, & de illo eſſet eadem difficultas, quia poſſet à ſenſibus præueniri: vel eſſet in appetitu ſenſitiuo, & ſic etiam non poſſet impedire quin appetibile ſecundum ſenſum occurreret, & naturaliter immutaret appetitum: at verò appetitus immutatus naturaliter mouetur, cùm libertate careat: ergo non obſtante tali habitu voluntatem, & rationem præueniret.

In hoc puncto Scot. in 2.d.29.q.vnic. hanc quæſtionem attingens, illam videtur ſub dubio relinquere, 3. *De reſolutione præſentis quæſt. dubius Scotus.* nam ſemper ſub diſiunctione loquitur, dicens, quod in eo ſtatu eſſet tranquillitas in anima, quia vel natura inferior non inſurgeret contra ſuperiorem, vel ſi inſurgeret, poſſet facilè, & delectabiliter à ſuperiori cõtineri, & ordinari, & ita licet inferior appetitus cum aliqua triſtitia ab obiecto ſibi delectabili abſtineret, nihilominus quia volũtas cum magna delectatione id faceret, totus homo id facere diceretur, quod ratione ſuperioris potentiæ ei conuenit, quamuis inferior potentia aliquantulum reluctetur. Et ideo, inquit, *Fortaſſe non eſt neceſſe ponere, quòd nullus ſenſus appetitus potuit tunc triſtari, potuit enim viſus tunc videre turpe viſibile, & auditus audire turpe audibile, & vtrunque potuit offendere appetitum ſenſitiuum, ſicut & conueniens ſenſibile delectare. Sed voluntas tunc bene vſa fuiſſet iſtis triſtitijs, & delectationibus appetitus inferioris.* Hæc ferè Scot. *Non eſt hic quæſtio de motibus partis ſenſitiuæ noxiis tantũ natura, quos tamẽ hic miſcet Scotus.* Veruntamen nunc agere nolumus de omni actu ſentiendi, vel de omni affectu appetitus ſenſitiui. Diſtingui enim poteſt, duplex genus huiuſmodi motuum, quidam dici poſſunt naturales, & innoxij, ſeu indifferentes in ordine ad mores, non ſolũ quia in ſe boni, aut mali non ſunt, ſed etiam, quia non inducunt ad aliquid turpe, vt moraliter malum, vt eſt dolor aliquis, vel diſplicentia de obiecto diſconuenienti ſenſui, item fames, ſitis, & ſimiles affectus, vel eorum contrarij. *Sed de noxiis moraliter ſi fiant deliberatè.* Alij verò ſunt motus noxij moraliter, quia vel inclinant ad aliquid de ſe turpe, ſi voluntariè fiat, vel difficilem reddunt operationem virtutis. Et de hoc genere motuum inferioris appetitus hîc præcipuè loquimur, quia in eis veritas certior eſt, de priori verò genere dicemus poſtea tractando de illius ſtatus immortalitate.

Dicimus ergo, hanc perfectionem fuiſſe homini 4. *Aſſert. affirmatiua.* datam in principio creationis, vt quamdiu non pecca-

peccaret mortaliter, ſentire non poſſet præuenientes motus inferioris appetitus rectę rationi aduerſos, multòque minus ſubſequentes, rationi iam imperanti repugnantes. Hanc aſſertionem cenſeo omnino certam, quæ probatur primo ex Scriptura. Nam in primis Gen. 2. in fine dicitur: *Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet, & vxor eius & non erubeſcebant.* Poſtea verò cap. 3. de illis poſt peccatum dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cumque cognouiſſent ſe eſſe nudos.* &c. Et infrà, cùm Adam ad Deum dixiſſet, *Timui, eo quod nudus eſſem,* Reſpondit ei Deus, *Quis enim indicauit tibi, quod nudus eſſes, niſi, quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?* Ex quib. verbis apertè colligitur, tantam mutationem eſſe factā in primis hominibus per peccatum, vt ante illud non ita viderent corpora ſua, vt erubeſcerent aut appetitus eorum ad aliquid turpè commoueretur, poſt peccatum verò vtrūque ſenſerint: ergo ante peccatum habuerunt ſpeciale donum, quo appetitus eorum continebatur, ne contra rationem inſurgeret, quod donum peccando amiſerunt, & ita hæc teſtimonia intellexerunt Patres, & Theologi infrà citandi.

Probatur ex Scriptu.

5. Secundò hoc confirmant verba Sapientis: *Inueni, quod Deus fecerit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus,* Eccleſiaſt. 7. Quem locum tractans Hieronym. lib. 1. contra Iouinian. per hominem vtrunque ſexum intelligit, & de rectitudine, quæ concupiſcentiam remouebat, interpretatur. Et ex conſonantia huius teſtimonij cum præcedenti veritas huius ſenſus cōprobatur. Vnde immeritò Caiet. ibi illum exponit de ſola rectitudine, naturali, & vim facit in verbo *inueni*: quod de inuentione per rationem naturalē exponit, & inde colligit, ſermonem eſſe de ſola rectitudine naturali, quia hæc rectitudo poteſt ratione naturali inueniri, non verò rectitudo illa, quæ dicitur originalis iuſtitiæ, ſeu integritatis naturæ. Sed leui motus eſt fundamento ad eneruandum graue teſtimonium, quo Patres contra Pelagium vti ſolēt, qui dicebat non fuiſſe in Adam maiorem rectitudinem, quam eſſet in puro homine abſque peccato, quales omnes poſteros Adæ Pelagiani eſſe fingebant. Nihil ergo cogit verbum illud *inueni* quia ſine fundamento coarctatur ad inuentionem per diſcurſum naturalem, cùm in ipſis Scripturis ſacris potuerit Salomon veritatem illam inuenire, imò verò alludendo ad loca Geneſis locutus fuerit, vt notaui.

Caiet. poſitio eneruans proximum teſtimonium.

Refellitur.

6. Tertiò confirmat hoc Paulus ad Rom. 7. dicēs, hos concupiſcentiæ motus ex peccato Adæ ortos fuiſſe. In hoc enim ſenſu dicit, *Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum,* id eſt, peccati fomes, quem peccatum vocat, quia ex peccato Adæ deriuatus eſt. Eſt ergo hic fomes, ſeu concupiſcentia, aut omnis rebellio appetitus inferioris contra ſuperiorem affectus peccati Adæ: ergo ante peccatum non erat in natura humana talis defectus. Et eadem ratione legem fomitis, quæ eſt in membris, vocat Paulus *legem peccati,* dum dicit, *Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Item eadem ratione corpus hoc, in quo hanc concupiſcentiam patimur, vocat *corpus mortis*, indicans non fuiſſe in corpore morti non ſubiecto, ac proinde ſicut mors fuit ex peccato, ita etiam concupiſcentiam.

7. *Ex Triden.* Quartò idem probatur ex Concilio Trid. ſeſſ. 5. can. 5. dicente, manere in baptizatis concupiſcentiam, & fomitem, quæ licèt per ſe ſumpta peccatum non ſit, peccatum interdum vocatur, *quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat.* Vbi dicens, *ex peccato,* apertè docet antè peccatum non fuiſſe, nam ſi antea fuiſſet, nullo modo effectus peccati extitiſſet: concupiſcentia autem, ſeu fomes, nihil aliud eſt, quàm ipſemet appetitus, vt per motus ſuos rationem præuenit, & ad peccandum inducit. Et hac ratione dixit idem Concil. ibidem can. 1. totum Adam per illam præuaricationis offenſam ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe.

8. *Ex Patribus.* Quintò eandem veritatem docet Auguſtin. lib. 13. de Trinit. cap 3. circa fin. dicens, in primo homine per peccatum naturam humanam vitiatam, atque mutatam eſſe, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiſcendi, & ex eodem peccato ad cæteros dimanaſſe. Et in cap. 4. rationem reddit, cur maneat in iuſtificatis, & in lib. 14. c. 10. docet, homines in Paradiſo ante peccatum non habuiſſe perturbatos animi affectus, quia neque in carne, neque in animo aliquid patiebantur, ꝙ illorum felicitatem offenderet. Vnde cap. 15. ſubiungit, quod peccatum damnatio ſubſequuta eſt, taliſq; damnatio, vt homo, qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiā carne ſpiritualis, fieret etiam mente carnalis, &c. & c. 19. idem repetit, & lib. 15. cap. 7. ita etiam exponit, Apoſtolum vocantem concupiſcentiam peccatum, quia ex peccato ſit, quod repetit 1. retract. cap. 10. & latius lib. de Corrept. & Grat. cap. 10. & 11. vbi ait, Adam non indiguiſſe gratia ad vincendā pugnam, quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, quia nulla talis rixa à ſeipſo aduersùs ſeipſum tentatus, atque turbatus in illo beatitudinis loco ſua ſecum pace fruebatur. Similia docet lib. 1. de Nupt. & concupiſc. c. 23. & lib. 1. contra duas Epiſt. Pelagianor. cap. 13. & Gregor. lib. 26. Moral. cap. 13. alias 12. & Rupert. 2. de Trinit. cap. 40. & alij Patres ſuper Gen.

9. *Ex Scholaſticis.* Sextò veritas hæc communis eſt Scholaſticorū in 2. d. 30. & 31. & D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 3. & q. 81. art. 3. Et fortaſſe Scot. de aſſertione hac quoad hanc partem non dubitauit, ſed quoad alios actus appetitus pertinentes ad corporis paſsibilitatem, & ad malum non inclinantes, quos ſupra innoxios appellauimus, de quibus in cap. 14. dicemus. Rationes autem huius veritatis ex diuina prouidentia, & liberalitate erga naturam humanam potiſsimum ſumendæ ſunt. Nam cùm homo ex intrinſeca conditione, & compoſitione habeat hanc pugnam inter inferiorem, & ſuperiorem appetitum, quatenus per appetitum ad ſenſibilia, & corporalia: per voluntatem autem ad ſpiritualia, & rationi conſentanea inclinatur: inde habet vt ex conſideratione ſuæ naturæ in ſe purè ſpectatæ nimis debilis, & fragilis ſit, ad operandū honeſtum. Ideoq; volens Deus ſubuenire huic fragilitati hominis, peculiari dono eum præuenit, vt eam pugnā, quandiu in iuſtitia perſeueraret, nō ſentiret. Cuius diuinæ prouidētiæ optimæ cōiecturæ ſunt. Prima, vt proprium Dei opus perfectum eſſet, & pro capacitate hominis viatoris conſummatum. Secunda, vt facili negotio poſſet homo vitare omnia peccata, ſi vellet. Tertiò, vt in quodam felici ſtatu viueret, nā ſine dubio ex huiuſmodi pugna, & inordinatis motibus appetitus ſentientis multum minueretur illius ſtatus felicitas, & perfectio, vt latè proſequitur Auguſt. in citatis locis, præſertim in dicto lib. 14. de Ciuit. à cap. 10.

Quid de Scoto in num. 3. adducta.

Ex diuina prouidentia ſic diſponente.

Dicta prouidentia cōiectura triplex.

10. *Arguitur non videri poſſe cohæretantā pacem intra hominem iuxta naturam eius.* Vt verò propriam cauſam, & rationem huius effectus explicemus, inquirere oportet, quomodo facta fuerit hæc pax, & concordia in homine primo, ſeu integra ſubiectio inferioris appetitus ad ſuperiorem, id eſt, quod, vel quale fuerit donum, per quod hic effectus formaliter in homine fiebat. Cùm enim talis effectus non ſit connaturalis homini, imò potius naturali inclinationi potentiarum eius partim repugnare, partim eam ſuperare videatur, non videtur poſſe fieri ſine aliqua mutatione in eius potentiis facta, vel ſine aliquo

aliquo dono illis addito, & hoc eſt, quod inquirimus, quale ſit. Antecedens declaratur, quia, vt fiat in homine hæc concordia, & ſubordinatio appetituum, duo requiruntur, vnum eſt, vt appetitus inferior non moueatur prius quàm à ſuperiori imperetur: aliud eſt, vt voluntati imperanti appetitus ſenſitiuus ad nutum, & ſine vlla reſiſtentia obediat. Vtrunque autem eſſe videtur contra inclinationem appetitus ſenſitiui, & ſupra efficaciam naturalis voluntatis. Nam appetitus ſenſitiuus naturaliter mouetur præſentato obiecto ſibi conueniente, vel diſconueniente, voluntas autem non poteſt ſemper præuenire, ne obiectum occurrat ſenſibus, & poſtquam offertur non poteſt ipſa mouere, vel continere appetitum, niſi priùs ab intellectu moueatur, cùm autem intellectus per ſenſus excitetur, priùs etiam immutatio ſenſus, & appetitus præcedit: ergo non eſt ſemper in poteſtate naturali voluntatis humanæ, ſicut dixit Auguſt. quin viſis tangatur. Et ſimiliter non eſt tanta efficacia naturalis voluntatis in appetitum, vt poſſit omnem eius motum cohibere, quandiu obiectum eius, vel illius cognitio non remouetur, quia ipſe appetitus non obedit voluntati deſpoticè, vt ait Ariſtot. ſeu ſeruiliter, ſed ciuili, & politico modo media cognitione, ſeu phantaſia, quam non ſemper poteſt corrigere voluntas per ſolam naturalem efficaciam.

11. *Reſponſio generalis illam pacem fieri per donum ſuperadditũ naturæ.* *De quidditate talis doni quid Durã. ſentiat.* *Accedit Molina.* *Quid vero ſentiat Scot.*

Propter hæc conueniunt Theologi, ad hunc effectum neceſſarium fuiſſe aliquod peculiare donum humanæ naturæ additum: quid verò, vel quale fuerit, variè, & obſcurè explicant. Nam Durand. in 2. d. 29. q. 2. ſentit, hoc factum eſſe per donum infuſum appetitui ſenſitiuo, quo omnino ad vnum determinabatur, ſentitque fuiſſe diſtinctum à virtutibus quatenus in appetitu ſenſitiuo eſſe poſſunt. In quo tamen non ſatis definitè loquitur, nam ſub diſiunctione ait, tale donum includere alias virtutes formaliter, vel virtualiter. Et hanc partem videtur ſequi Molina in tract. de oper. ſex dier. diſp. 27. è cõtrario verò Scot. eadem d. 29. ſentit, illum effectum factũ eſſe per habitum voluntati infuſum ſine dono appetitus ſenſitiui, quãuis cenſeat probabile, etiam in appetitu fuiſſe huiuſmodi donũ, vt vterq; appetitus poſſet modo præternaturali operari. Voluntas quidẽ efficaciùs imperando, & cum maiori delectatione volendo honeſtum, quàm naturaliter poſſit, & appetitus delectabiliùs obediendo voluntati, etiam à propria ſenſibili delectatione ſine repugnantia, abſtinendo: qui modus operandi nõ eſt illi conueniens ex ſola naturali ſubordinatione ad voluntatẽ. At verò Caiet. 1. 2. q. 2. a. 2. priùs dicit, hoc donũ vltra purè naturalia addidiſſe vigorem rationis, ſeu ſuperioris partis animæ ad conſeruandũ ſtatum rationi in nullo diſſonum, quẽ vigorem dicit reſultare ex coniunctione ad iuſtitiam originalem, quanuis non addat per ſe aliquid diſtinctum ab ipſa. Sicut cogitatiua eſt perfectior in homine ex cõiunctione ad animam rationalẽ ſine aliqua re illi addita.

Quid denique Caiet.

12. *Impugnatur Durandus.*

Sed hæc omnia mihi ſatis obſcura ſunt, & non ſatis faciunt. Primò, quia per habitus non poteſt appetitus ſenſitiuus determinari ad vnum, vt dicebat Durandus, quia non obſtante quocunque habitu manet in appetitu inclinatio naturalis ad obiectum, ſeu bonum contrarium obiecto talis habitus: manet etiam virtus ad eliciendum actum circa tale obiectum: & habitus non poteſt impedire, ne obiectum illud occurrat phantaſiæ, vel ne oblatum moueat appetitum: ergo non poteſt habitus ſolus ita determinare appetitum ad vnum obiectũ, vt omnino illum impediat, ne cõtrarium appetere poſſit, ſi illi repræſentetur. Nam cùm appetitus naturaliter moueatur, non potuit per habitum contineri, ne in obiectum ſibi propoſitum feratur. Atque hæc ratio magis procedit contra Scotum, ſi in ſola voluntate hoc donum conſtituat, quia habitus voluntati infuſus multo minùs poterit appetitum continere. Et ideo ipſe conſequenter loquendo in dicta ſententia, admittit in appetitu ſenſitiuo aliquos motus rationi repugnantes, etiam in illo primò ſtatu. Veruntamen ſi hoc intelligatur de motibus repugnantibus virtuti, & honeſtati, vt nunc loquimur, non eſt probabile, nec tolerabile, vt ex probationibus aſſertionis noſtræ manifeſtum eſt. Deinde licèt ſimul cum habitu appetitus ſenſitiui ponatur habitus voluntatis, procedit ratio facta, quia etiam habitus voluntatis non minuit inclinationem, vel actiuitatem appetitus ſenſitiui, nec mutat naturalem modum operandi eius, nec impedire poteſt, quominus ab obiecto occurrente phantaſiæ præmoueatur. Neque etiam poteſt dare tantam efficaciam voluntati, vt neceſsitate contineat appetitum, ne præſente obiecto moueatur, neque etiam vt apprehenſionẽ, vel cogitationem obiecti omnino cohibeat, quia poſſunt occurrere plures cauſæ excitantes phantaſmata, quæ voluntati humanæ non obediant. Ergo per huiuſmodi habitus non ſatis hoc donum explicatur. *Itẽ Scotus.*

13. *Ac tandem Caietanus.*

Atque hi diſcurſus eandem difficultatem ingerunt circa vigorem rationis, de quo Caiet. loquitur. Præterquam quòd in illo dicendi modo obſcurum eſt, quid ſit ille vigor rationis, quia non eſt actus, vt per ſe conſtat, alioqui non eſſet quid permanens, & de ſe perpetuò inhærens. Itemque de illo actu inquirendum eſſet ex quo habitu, vel efficacia procedat. Si verò eſt habitus, procedunt difficultates poſitæ. Et præterea ſine cauſa negatur, quòd ſit pars originalis iuſtitiæ, vt Caietan. negat. Nam quod ait, inferius perfici per coniunctionem ad ſuperius, verum habet, quando, vel ſuperior gradus actu influit in inferiorem, vel ab illo manat cum maiori perfectione, vt in exemplis, quæ adducit vegetatiuum coniunctum ſenſitiuo eſt perfectius, quia potentiæ ipſæ vegetatiuæ manentes ab anima, quæ ſimul eſt vegetatiua, & ſenſitiua, perfectiores ſunt, & cum proportione idem eſt de ſenſitiuo coniuncto rationali. In præſenti autem ratio ipſa non fit in ſua enitate perfectior per coniunctionem ad iuſtitiam originalem, ergo oportet, vt ille vigor ſit per aliquid additum rationi, & hoc inquirimus, quid ſit.

14. *Notatio quadruplicis modi frænandi appetitum ſenſit. vt vera reſolutio tradatur.*

Vt ergo aliquo modo hoc donum, & cauſam adæquatam huius effectus explicẽ, aduerto quatuor modis intelligi poſſe appetitum ſenſitiuum fuiſſe cohibitum, & frænatum, ne ſuis motibus voluntatem præueniret, & ita ſubiectum, vt ſine vlla triſtitia, vel repugnantia illa obediret. Primò per intrinſecam mutationem ipſiuſmet facultatis, nam addendo illi aliquam formam, ſed ipſammet ſimplicem entitatem immutando in ſua propria entitate, vel modo eius, qui dicendi modus ſumi poteſt ex Corduba lib. 1. q. 45. punct. 2. opin. 2. & punct. 1. opin. 3. Secundò per additionem alicuius habitus, ſeu formæ exiſtentis in appetitu per modum actus primi. Tertiò per ſolam extrinſecam Dei prouidentiam, remouendo, ſcilicet, omnia quæ appetitum ad hos motus poſſent excitare, vel negando illi concurſum, ne in illos proſiliret, aut efficaciùs illum mouendo, quãdo neceſſarium eſſet, vt voluntati ad nutum obediret. Quartò per aliquos habitus ſimul cum diuina manutenentia, & productione. Atque ſimiles modi cogitari poſſunt ex parte voluntatis, & rationis, vt & in ipſa voluntate quoad portionem eius inferiorem tales motus non inſurgerent, ſed ad obediendum rationi eſſet promptiſsima: & ad mouendum appetitum ad actus bonos, & ad eum in malis cohibendum maiorem, quam nunc efficacita-

Primò. *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.*

tacitatem haberet. Et ſimili modo intelligi poſſunt omnes ij modi, vel ita vt in vtroque appetitu fuerint neceſſarij, vel in altero tantùm ſufficientes fuerint.

15. *Excluditur 1. modus.*

Ex his ergo modis primus eſt planè impoſsibilis, quia tam appetitus, quàm intellectus, & volũtas fuerunt eiuſdem rationis & perfectionis eſſentialis in primo homine, ac in alijs, imò in illo eædẽ numero facultates: & eiuſdem perfectionis indiuidualis fuerunt ante, & poſt peccatum. Item potentiæ iſtæ in entitatibus ſuis indiuiſibiles ſunt, vnde magis, vel minus non recipiunt ſecundùm intenſionem, aut remiſsionem, nec etiam ſecundùm alium intrinſecum modum in ſuis ſimplicibus entitatibus immutari poſſunt, qui cum fundamento cogitari, aut intelligi poſsit: ergo omnino repugnat augeri, vel minui in his potentijs, ſine additione alicuius formæ vel entitatis, naturales inclinationes, quas ad ſuos actus, vel obiecta habent, vel ſubordinationem inter ipſas, nimirũ augẽdo efficaciam vnius in aliam, vel ſubiectionẽ alterius ad alteram. Ac proinde prior ille modus & concipi nõ poteſt, & repugnantiam inuoluit, conſiderata naturali proprietate, & entitate talium facultatum.

16. *Excluditur 2. modus.*

Secundum etiam modum reputo inſufficientem, & quoad hoc impoſsibilem, vt appetitus per ſolos habitus potuerit infallibiliter, & neceſſariò contineri, ne in illo huiuſmodi motus inſurgerẽt. Hoc enim rationes factæ mihi probare videntur, vt de extinctione fomitis in B. Virgine dixi in 2. tom. 3. partis diſp. 4. ſect. 5. *Euaſio quorundam.* Dicunt verò aliqui, etſi ſoli habitus in actu primo exiſtentes non ſufficiant ad omnes hos motus cohibendos, nihilominus potuiſſe habere actũ, vel actus perfectiſsimos, qui ad hunc effectum ſufficerent. Sic enim Scot. ſuprà dicit, voluntatẽ primi hominis per habitum iuſtitiæ ſibi infuſum Deo adhæſiſſe, & cum tanta delectatione vt impediret, ne motus cõcupiſcentiæ inſurgerent. *Reiicitur 1.* Sed hoc etiã non ſufficit. Primò, quia impotentia appetitus Adami ad inſurgendũ contra rationem, erat perpetua, & independens (vt ita dicam) à libertate totius Adæ, quandiu mortaliter non peccaret: actus verò illius habitus, ſiue eſſet amor Dei, ſiue alius ſimilis, non erat perpetuus, imò erat liber: ergo non poterat eſſe propria, & adæquata cauſa illius perfectæ ſubiectionis: nam ceſſante Adamo ab illo actu, etiam tunc non poterant iſti inordinati motus inſurgere. *Reiicitur 2.* Secundò, quia licèt durante illo actu multùm dicti motus cohiberentur, non tamen per ſe ſufficeret ad reddendum appetitum incapacem talis motus per cauſas naturales, & obiecta vehementer excitantia, quæ nõ obſtãte tali actu occurrere poſſent. Nam experientia docet etiam in actuali contemplatione, & dilectione Dei inſurgere interdũ hos motus: ergo etiam tunc poſſet idem accidere, niſi alia fortior cauſa obſtitiſſet. Præſertim ſi dæmonis tentatio accederet, qui poſſet humores corporis mouere, & obiecta excitantia appetitum vehementer applicare, & ita non tantùm ſuaſione, ſed etiam delectatione, ſeu cõcupiſcentia hominem tentare, quia ſola cõtemplatio, vel operatio volũtatis nõ poſſet hoc impedire. At verò quælibet huiuſmodi perturbatio erat contraria illi ſtatui, & per hoc donum excludebatur: ergo nullus habitus etiam cum actu ſuo potuit eſſe cauſa ſufficiens, & adæquata illius effectus.

17. *3. Modus poſſibilis fuit*

Tertius modus fuit quidem poſsibilis, ſed imperfectus, & ideo veriſimile non eſt, illo tantùm modo collatum fuiſſe primo homini huiuſmodi donũ. Prima pars eſt manifeſta, quia potuit Deus partim negãdo concurſum ad oẽs hos motus, partim prouidendo, ne obiecta perturbantia, hanc animi pacem, & tranquillitatem occurrerent, partim applicando, & excitando rationem, & voluntatem, atque etiam phantaſiam, partim per alios occultos modos prouidentiæ ſuæ hanc ſubordinationem appetituum illæſam conſeruare. *Eſſet tamen imperfectus* Altera verò pars de imperfectione huius modi probatur, quia prouidentia Dei extrinſeca poterat quidem tollere extrinſeca impedimẽta, vel excitare rationem in ſingulis occaſionibus, tamen ſola non poterat intrinſecùs diſponere potentias ad perfectè operandum circa talia obiecta, ſiue ſuperiores ad imperandum, ſiue inferiores ad obediendum. Ad perfectum autem modum operandi ſpectat, vt proximum agens ſit intrinſece diſpoſitum ad illam operationem, ad quam rectè faciendam à primo agente ordinatur, & mouetur. Ergo cùm Dei opera ſint perfecta, non eſt veriſimile per ſolam extrinſecam prouidentiã hoc donum primis hominibus contuliſſe.

18. *Pro 4. modo ſtatuitur 2. aſſertio bipartita. Oſtenditur prim. pars poſterior.*

Supereſt ergo, vt quartus modus verus ſit, nimirum partim per intrinſecos habitus, & actus, partim per ſpecialem Dei prouidentiam, & protectionem hoc donum in primo ſtatu collatum hominibus fuiſſe. Hæc pars concluditur ex dictis à ſufficienti partium enumeratione. Et à ſimili cõprobari poteſt ex iis, quæ in citato loco de beata Virgine diximus. Præterea ſumi poteſt etiam à ſimili ex D. Thom. 1. p. q. 94. a. 4. ad 5. vbi ſimiliter ait, hominem in illo ſtatu ab omni errore præſeruatum fuiſſe, partim per internam ſcientiam, & prudentiam, partim *quia ei diuinitus ſubuentum fuiſſet*. Et ſimiliter q. 97. art. 2. ad 4. dicit, potuiſſe hominem tunc præſeruari à morte, partim propria ratione, partim diuina prouidentia: ergo idem in præſenti dici debet, eſt enim eadem vel maior ratio. Indicatur etiam ab Auguſt. 14. de Ciuit. c. 19. quatenus ait, eas partes animæ, quæ à nobis vitioſæ, ſeu inordinatæ ſunt, non ita fuiſſe in Paradiſo ante peccatum. *Non enim* ait, *contra rectam voluntatem ad aliquid mouebantur, vnde neceſſe eſſet eas ratione tanquã frenis regentibus abſtinere. Nam quod nunc ita mouentur, & ab his, qui temperanter, iuſte, & pie viuunt, alias facilius alias difficilius, tam in cohibendo, & refrænando modificantur, non eſt vtiq; ſanitas ex natura, ſed languor ex culpa.* In quibus verbis ſatis indicat, illam ſanitatem fuiſſe per internam perfectionem, & virtutem, quæ facilitatem, & delectionem in illo modo operandi præſtabat. Diuinam autem protectionem ibi non tam expreſsè declarat: hæc autem tam eſt familiaris Auguſt. vbicunq; de his diuinis beneficijs tractat, vt eam tanquam manifeſtam ſupponere videatur. Vnde nec nobis aliquid de ea parte dicendum ſupereſt.

19. *Oſtenditur pars prior*

Circa alteram verò partem de intrinſeco dono deſiderari poteſt, vt explicemus, quid illud fuerit. In quo breuiter dicimus in primis, non fuiſſe vnum tantùm ſimplicem habitũ, vt Scot. Durand. & alij loquentes de Iuſtitia originali, indicare videntur. Probatur, quia hæc perfectio in multis potentijs requirebatur: in ratione ad conſiderandũ, & iudicandum, ſeu imperandũ conuenienter: in volũtate ad ſequendam rectam rationẽ delectabiliter, & ad mouendũ appetitum fortiter, & in ipſo appetitu ad obediendum promptè: ſed vnus ſimplex habitus nõ poterat has oẽs potentias intrinſecè perficere: ergo non fuit vnus tantùm habitus. *Confirm. ex D. Thom.* Et confirmatur hæc ratio, quia, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 2. quando actus pendet à pluribus actiuis principijs, ad perfectionem eius requiritur, vt omnia illa principia actiua ſint perfectè diſpoſita. Hæc autem diſpoſitio ad bene agendum in potentijs animæ quæ reſpiciunt obiecta, eſt habitus: ergo, cùm hæc perfectio, de qua tractamus, ex pluribus animæ potẽtijs pendeat, in õnibus illis rectã diſpoſitionẽ habitualẽ poſtulabat, ac proinde plures habitus ſaltẽ ex parte potẽtiarum includebat.

Addimus

20. *3. Aſſertio. Probatur in primis vniuerſim.* Addimus verò vlteriùs, etiam in ſingulis potentijs nō fuiſſe ſufficientem vnum habitum, ſed plures in ſingulis concurriſſe ad hunc effectum. Declaratur in primis, quia hæc bona compoſitio, & rectitudo potentiarum hominis verſabatur circa totam materiam moralem, tam ad omnes animæ paſsiones, quàm ad proximum, vel Deum pertinentem, ad hoc autem non ſufficiebat vnus ſolus habitus in vnaquaque potentia. *Deinde ſpeciatim de intellectu.* Deinde declaratur per ſingulas, nam in intellectu requirebatur in primis prudentia, ſine quā nihil ordinatè fieri poteſt: prudentia autem ſupponit moralem ſcientiam vt perfecta ſit, & ad hanc non parum confert ſcientia naturalis, quæ ſæpe neceſſaria eſt ad rectè iudicandum de agendis etiam in ordine ad bonos mores. Poteſt etiam eſſe valde vtilis ad moderatum vſum rerum corporalium, & ad vtendum medijs ad moderandum effectus accommodatis. *Deinde de voluntate* Similiter in voluntate perfecta diſpoſitio virtutis, tam in materia religionis, & iuſtitiæ, quàm in materia fortitudinis, & temperantiæ, quatenus in voluntate eſſe poſſunt, neceſſaria erat, vt & ipſa eſſet perfectè inclinata ad honeſtatem in tota illa materia, & facilè mobilis à recta ratione, & ſimul eſſet fortis ad continendum appetitum. Hæc autem diſpoſitio voluntatis non ſit per vnum ſimplicem habitum, vt conſtat. *Deinde de appetitu.* Eademque ratio eſt de appetitu ſenſitiuo quatenus eſt capax ſimilium habituum, qui augendo inclinationē eius ad obediendum rationi in omnibus materijs, quæ ad ipſum pertinent, paſsiones moderantur ſuo modo formaliter, quantum per habitum fieri poteſt. Nimirum in actu primo dando appetitui facilitatē, & promptitudinem obediendi, quando à ſuperiori imperatur. Non tamen omnino impediendo, ne præmoueatur, nam ad hunc effectum diximus ſpecialem Dei prouidentiam fuiſſe neceſſariam.

21. *Corollarium ex dictis.* Vnde colligimus, omnes virtutes voluntatis, & appetitus, quas in Adamo eſſe diximus, ad hoc donum complendum cōcurriſſe, vel per ipſos habitus formaliter, ſi hanc rectitudinem quaſi in actu primo conſideremus, vel effectiuè per ſuos actus, illos frequētiùs, & perfectiùs exercendo. Qui frequēs vſus multùm iuuare poterat, vt alijs motibus inordinatis, & præuenientibus rationem, non daretur locus. Et ad hoc etiam multúm iuuare poterat diuina contemplatio, & feruens amor, quandiu durabat, quia anima valde intenta ſuperioribus, & ſpiritualibus rebus vix poteſt ad ſenſibilia ſimul attendere, niſi fortè aliqua extrinſeca cauſa vehementer moueat: illa tamen in illo ſtatu per diuinam protectionem remoueretur, quandiu homo ſuis internis donis rectè vteretur. *1. Quæſtiuncula circa proxime dicta.* Interrogabit autem aliquis, an hæc neceſsitas virtutum ad hunc effectum intelligenda ſit de virtutibus ordinis naturalis, & per accidens infuſis, vel etiam de ſupernaturalibus, & per ſe infuſis. *Secunda* Item interrogari poteſt, vtrùm præter omnes virtutes tam per ſe, quàm per accidens infuſas, aliquis alius habitus animæ infuſus ad hunc effectum neceſſarius eſſet, vel ſaltem vt vtilis, ſeu adiuuans de facto infunderetur. *Tertia* Denique interrogari poteſt, an hoc donum naturale, vel ſupernaturale ſit.

22. *Notatio 1. pro nunc poſitis quæſtiunculis.* Ad reſpondendum his interrogationibus ſuppono, hominem potuiſſe creari vel in ordine ad finem vltimum naturalem tantùm, vel ordinari etiam ad ſupernaturalem, & ita potuiſſe inſtitui cum ſolis præceptis naturalibus, & naturali rectitudine, ac perfecta ſubordinatione potentiarum in ordine ad eundem finem, & ad cauendum omnem defectum ab hac rectitudine naturali deuiantem: vel potuiſſe habere ſimul adiuncta ſupernaturalia præcepta, & rectitudinem proportionatam ſupernaturali fini. Qui duo ſtatus ita inter ſe comparantur, vt de poſsibili, & abſolutè loquendo potuerit homo habere priorem ſtatum ſine poſteriori, quanuis non è contrario, quia gratia ſupponit naturam, vt fundamentum ſuum: natura autem tanquam prior poteſt manere ſine poſteriori, id eſt, ſine perfectione, & ordine gratiæ. Nihilominus tamen de facto nunquam fuit vnus ſtatus ab alio ſeparatus, quia homo ex primaria Dei intentione propter finem ſupernaturalē conditus eſt, vt ſuppono, & doctrina de Beatitudine, & Gratia, & infra etiam dicetur. *Vide prolog. 4. de gratia*

22. *Notatio altera.* Deinde aduerto naturale, & ſupernaturale duobus modis poſſe accipi in præſenti. Nam dici poteſt donum ſupernaturale illud, quod eleuat hominem ad ſupernaturalem finem, & ad aliquid operandum quod ſuper totum ordinem naturæ ſit, & ſolis naturalibus viribus fieri nō poſsit. Vnde per diſtinctionem, & oppoſitionem ad huiuſmodi ſupernaturale donū naturale dicetur, quicquid perficit naturā tantùm in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem. Veruntamen naturale donum tam latè ſumptum ſubdiſtingui debet, nam aliquod eſt donum perficiens naturam in ordine ſuo, quod illi debitum eſt tanquam aliquo modo conſequens naturam, vt ſunt naturales potentiæ, & actus, ſeu concurſus ad illos, & habitus, vt per actus comparantur, & ſi quid aliud huiuſmodi eſt. Aliud verò eſſe poteſt donum perficiens quidem naturam in ordine ſuo, non tamen conſequens illam, nec illi debitum, vt ſunt ſcientiæ per accidens infuſæ, & extraordinarium adiutorium ad cauendam omnem naturalem deceptionem, aut veniale peccatum, vel fomitem, aut corporis paſsiones, &c.

His poſitis ad primam interrogationem reſpōdeo, ad huiuſmodi effectum, ſeu donum neceſſarias in primis fuiſſe virtutes ex ſuo genere acquiſitas, ſeu per accidens infuſas, quia iſtæ ſunt, quæ ad naturalem rectitudinem, & perfectam ſubordinationem potentiarum in primis iuuare poſſunt, & de ijs maximè procedunt rationes factæ num. 20. pro 3. aſſertione. 24. *Ad 1. quæſtiunculam in n. 21.* Vnde ſi hæc ſubordinatio, & perfectio danda fuiſſet homini ſolùm infrà ordinem naturæ, & in ordine ad naturalem finē, ſufficerent huiuſmodi habitus, ſeu virtutes per accidens infuſæ, vt per ſe patet. Quia perfectio naturalis per ſe non pendet ex donis ordinis ſupernaturalis, nec virtutes per ſe infuſæ paſsiones formaliter moderantur, nec voluntatem, aut appetitum ad obediendum rationi naturali per ſe, & immediatè inclinant. Quia verò homo ſimul creatus eſt ad finem ſupernaturalem, & propter illum maximè perficiebatur, ideo neceſſariæ etiam fuerunt virtutes infuſæ tam intellectui, quàm voluntati, vt anima etiam in illo ordine eſſet perfecta, & intrinſecè potens, ac facilis ad rectitudinem illius ordinis ſeruandam. Vnde etiam factū eſt, vt hæc dona per ſe infuſa conſequenter etiam multum iuuarent per actus ſuos ad ipſammet rectitudinem naturalem obſeruandam. Sicut fides iuuat ipſum naturale lumen intellectus, & charitas coniungendo altiori modo voluntatem Deo, eam conſequenter ad omne bonum honeſtum etiam naturale inclinat, & mouet, & ſimiliter ſpes æternæ beatitudinis retrahit ab omni malo, quod illam poſsit impedire. Ac denique cùm anima vtendo his donis maximè coniungatur Deo, conſequenter abſtrahitur appetitus à ſenſibilibus, & optimè diſponitur, vt faciliùs poſsit ab omnibus inordinatis motibus præſeruari. Fuerunt ergo hæc dona ſupernaturalia valde vtilia ad huiuſmodi effectum præſtandum etiam in ordine naturali.

25. *Ad ſecundā ibid.* Ad ſecundam interrogationem reſpondebimus latiùs infrà, tractando de iuſtitia originali, quia

quia ex cognitione illius, eius reſolutio pendet. Nunc ergo breuiter aſſero, nullum habitum fuiſſe neceſſarium ad hanc ſubordinationem potentiarum præter habitus operatiuos virtutum moralium, & intellectualium. Probatur, quia vel talis habitus eſſet infuſus in eſſentia animæ, vel in potentijs. Primum dici non poteſt. Tum quia in eſſentia animæ nullus habitus præter gratiam fuit in primis hominibus, vt infrà oſtendemus. Tum etiam, quia hoc donum dabatur ad componendã diuiſionem quandam, & repugnantiam, quæ naturaliter reſultat in homine ex corporis, & animi compoſitione: hæc autem repugnantia non eſt in eſſentia animæ, quæ ſimpliciſsima eſt; ſed in potentijs: ergo habitus in eſſentia animæ per ſe non erat vtilis, nedum neceſſarius ad hunc effectum. Tum deniq; quia nec formaliter nec effectiuè poſſet ad illum effectum iuuare. Secundum etiam dici non poteſt, quia virtutes omnes ſimul ſumptæ perficiunt potentias in omni materia virtutis, in qua hæc rectitudo, & ſubordinatio ſeruanda eſt: ergo præter habitus virtutum nullus alius fuit neceſſarius. Imo ratio, quantum per diſcurſum aſſequi poſſumus, videtur probare, non eſſe poſsibilem talem habitum. Et confirmatur, quia neq; in anima Chriſti Domini, neque in B. Virgine aliquis poſuit talem habitum, cum tamen illam integritatem, & rectitudinem potentiarum, & carentiam omnis inordinati motus, multo profectius, quam primi homines habuerint.

26. *Ad 3. ibid.* Ad tertiam interrogationem reſpondeo, ſi hoc donum conſideretur quatenus tantum perficit naturam in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem, prout inueniri poſsit in homine creato ſolum ad finem naturalem, ſic donum illud poſſet dici aliquo modo naturale, id eſt, non perficiens naturam ad aliquid ſupernaturale, quòd aliàs dici ſolet naturale in ſubſtantia, ſeu entitate. Quomodo D. Thom. 1. 2. q. 85. a. 1. vocat iuſtitiam originalem donum naturæ. Quamuis etiam ita illam appellet, quia pro tota natura data eſt. Nihilominus tamen tale donum non poteſt dici naturale, tanquam naturæ debitum, & ideo recte dici poteſt ſupernaturale quoad modum. Quod contra quoſdam modernos latius in materia de Gratia diſputamus. (*Prolog. 4. c. 2.*) Et ideo nunc plura non dicimus. At vero loquendo de hoc dono prout de facto datũ eſt in ordine ad vtrunque finem, & ad vtranq; rectitudinem naturalem, & ſupernaturalem, ſic ſupernaturale ſimpliciter erat quoad ſubſtantiam, & modum, vt ex dictis manifeſtum eſt, quia virtutes etiam per ſe infuſas includebat.

27 *4. Aſſertio appetitus paſſiones in quadam acceptione fuiſſe in Adamo. Probatur.* Vltimò ex dictis reſoluta manet quæſtio, quam tractat D. Thom. an in primo homine fuerint paſſiones animæ. Nomine enim paſsionis ſignificari ſolent actus appetitus ſenſitiui quatenus cum aliqua corporis commotione fieri ſolent. Et in hac ſignificatione abſolutè loquendo, & indefinitè incertum eſt, huiuſmodi paſsiones habere potuiſſe. Probatur, quia habuit appetitum ſenſitiuum, eſt enim naturalis potentia animæ, & ad perfectum ſtatum naturalem hominis neceſſaria, ergo etiam habuit actus eius, & modo connaturali quoad aliquem corporis motum, nam in his omnib. nulla imperfectio illi ſtatui repugnans neceſſario includitur. (*Confirmatur exemplis*) Vnde paſsiones hoc modo ſumptæ etiam in Chriſto, & in Virgine fuerunt. Dixi autem *indefinite*, quia non eſt neceſſe vt omnes actus appetitus ſenſitiui in eo ſtatu locum habuerint, nam aliqui inuoluunt imperfectionem illi ſtatui repugnantẽ.

28 *De quibus paſſionibus non procedat concluſio.* Vnde D. Thom. in dicto a. 2. diſtinguit inter paſſiones, quæ inter bonum, & malum, vel circa præſens, aut futurum verſantur. Et generaliter ait, paſsiones circa malum ibi non fuiſſe, huiuſmodi ſunt triſtitia, vel dolor, quæ ſupponunt malum præſens, quod in eo ſtatu nullum erat, vt dictum eſt, & tradit Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 10. Et confirmatur, quia omnes iſti actus pertinent ad huius vitæ pœnalitates, iſtæ autem ex peccato originem habuerunt, vt Concilia, & Patres ſupra citati docent, & paulo poſt tractando de immortalitate illius ſtatus oſtendemus. Et ibi etiam modum, quo huiuſmodi mala in eo ſtatu vitarentur, declarabimus, & Scoto reſpondebimus, qui in 2. diſtinct. 29. oppoſitum ſentire videtur. Et hinc infertur etiam timorem ſenſibilem ab illo ſtatu abfuiſſe, quia nullum erat periculum alicuius imminentis mali corporalis, neque aliquid huiuſmodi tanquam poſsibiliter futurum apprehendebatur. Et ita etiam docuit D. Thomas. De odio autem nihil dicit, non videtur autem repugnare illi ſtatui actus odij ſaltem abominationis, ſeu conſequentis ad amorem concupiſcentiæ alicuius boni ſenſibilis, quia tale odium nullam imperfectionem ſupponit, quia non eſt de malo vt præſenti, vel futuro, ſed abſolutè, & ſecundum ſe ſpectato. Vt, v. g. ſicut poterat Adam amare vitam, ita & mortem odio habere, quia eadem eſt vtriuſque ratio, imo tale odium mali, eſt virtualis amor contrarij boni. Ira autem & deſperatio illi ſtatui repugnabant, eadem ratione, qua triſtitia, vel timor.

At vero in paſsionibus, quę verſantur circa bonum, amor, & delectatio non ſolum in eo ſtatu eſſe poterant, ſed etiam erant illi maximè conſentaneæ, & ad eius perfectionem neceſſariæ, quia ſine amore, vel voluptate nullum bonum poteſt eſſe perfectum. 29 *De quibus vero procedat.* Fuiſſent autem iſti affectus in illo ſtatu ſolum circa obiecta naturæ conuenientia, & recta ratione regulata, quia, vt dictum eſt, omnia eſſent in illo ſtatu ordinatiſsima. Similiter admittit D. Thom. in illo ſtatu eas paſsiones, quæ circa bonum abſens vt futurum verſantur, vt ſunt deſiderium, & ſpes, quia in illo ſtatu non eſſent omnia bona corporalia præſentia, & diſcurſu temporis comparari poſſent, & ideo aliqua deſiderari, vel ſperari poſſent, cum moderatione tamen, quia nec deſiderium poſſet tranſire in concupiſcentiam æſtuantem, neque ſpes ita differretur, vt animam affligeret. Et ſic de cæteris iudicandum eſt.

Alio vero modo ſolent iſti actus quaſi per antonomaſiam vocari paſsiones, quatenus in nobis rationem pręueniunt, & hoc modo ſatis ex dictis conſtat prædictos actus non habuiſſe in Adamo ſtatum paſsionum, ſed propaſsionum, iuxta modum loquendi Hieronymi Epiſt. 22. ad Euſtoch. de quo videri poſſunt dicta in tom. 3. tertiæ partis diſp. 34. ſect. 1. in fin. 30 *Vltima aſſertio in acceptione altera non fuiſſe paſſiones in Adamo innocente.* & hæc doctrina applicari poteſt ad ſimiles actus prout eſſe in voluntate, & circa bona, & mala ſpiritualia verſari poſſunt. Nam poſſet ibi eſſe amor Dei, & odium peccati, & deſiderium beatitudinis, & ſpes eius: timor autem peccati eſſe poſſet quo ad ſimplicem fugam peccati, non tamen quoad ſolicitudinem, & anxietatem animi, quia non apprehenderetur vt malum imminens; ſed tantum poſsibile, quod facile vitari poſſet, & ſic de cæteris.

CAPVT XIII.

Vtrum in ſtatu innocentiæ potuerint homines peccare, ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.

DVobus modis intelligi poteſt, primum hominem in primo ſtatu potuiſſe peccare vno modo in ſenſu diuiſo, vt aiunt, id eſt, amittendo ſtatum illum felicem ſi peccaret, alio modo in ſenſu compoſito, id eſt, perſeuerando in illo ſtatu etiam committendo aliquam culpam, quæ ipſum ab illo 1 *Duplex quæſtionis ſenſus.*

Reſolutio prioris. illo ſtatu felici non deijceret. De priori ſenſu nulla eſt quæſtio, nam de fide certum eſt, potuiſſe hominem perdere illum ſtatum peccando, nam de facto ita deliquit, & ſtatum amiſit, vt conſtat ex Gen. 3. & alijs frequentibus Scripturæ locis, & ex definitionibus Conciliorum, præſertim Mileuit. Arauſic. & Tridentin. ſeſsion. 5. vt infra latiùs videbimus. *Poſterior ſenſus tractandus ſubdiuiditur.* In ſecundo igitur ſenſu mouetur quæſtio, poteſtque de peccato mortali, & de veniali tractari: & de vtroque poſſunt duo inquiri, vnum eſt, an aliquod tale peccatum poſſet committi, & an ſi committeretur, per tale peccatum ſtatus ille amitteretur.

2. *1. Punctum, an mortale aliud ab eſu ligni vetiti potuerit Adam committere.* Circa peccatum ergo mortale, quamuis de fide ſit, vt dixi, potuiſſe homines peccare comedendo de ligno vetito, & per illud peccatum iuſtitiam, & ſtatum amittere. Nihilominus dubitari poteſt, an potuerint alia peccata mortalia committere, & an illa committēdo ſtatum amitterent. Sed de priori puncto nulla eſt controuerſia, omnes enim fatentur, *Aſſertio 1. communis affirm.* potuiſſe primum hominē alijs modis peccare mortaliter, etiamſi de ligno vetito non comederent. *Probatur 1. ratione.* Probatur, quia fuit ſimpliciter liber ad peccandum, vt effectus probauit, nec legimus, fuiſſe determinatam eius voluntatem ad bonum, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationē, magis in vna materia, quàm in alia: ergo cùm talis determinatio nō ſit homini naturalis, nec poſsit, niſi ex ſingulari gratia Dei haberi, non poteſt cum fundamento affirmari. *Et authoritate Eccleſiaſt. 15.* Præſertim cùm Eccl. 15. abſolutè dicatur: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui.* Et infra: *Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volu. ris porrige manum tuam, ante hominem vita & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei dabitur illi.* Per quæ verba explicatur libertas, etiam prout fuit in prima conditione in ipſo Adamo: ergo non poſſumus dicere, in illo ſtatu fuiſſe priuilegium quaſi ſtabili lege conceſſum, vt homo nō ſineretur peccare mortaliter in alijs materijs, quandiu præceptum de non comedendo de ligno vetito non tranſgrederetur: ergo ſimpliciter potuit tunc homo peccare mortaliter in quacunq; materia. *Confirm. 1.* Accedit, quòd non magis erat neceſſaria ad perfectionem illius ſtatus, vel illi debita impeccabilitas in vna materia, quàm in alia. Neque etiam ſolet Deus niſi fortè per valde extraordinarium priuilegium confirmare hominem in bono in materia vnius virtutis, & non aliarum. *Confirm 2.* Denique de facto conſtat ante tranſgreſsionem illius præcepti poſitiui peccaſſe primos homines ſaltem in mente, contra alia præcepta, & virtutes, vt infra videbimus: neq; in hoc eſt aliqua difficultas.

3. *2. Punctum, an per tale aliquod mortale, amitteret ſtatum ſuum.* Nonnulla verò ſupereſt in altero puncto, ſcilicet, an per quodcunque mortale peccatum amitteretur ille ſtatus quoad internam hominis rectitudinem, & bonam compoſitionem, quam explicuimus. Aliqui enim Theologi negarunt, amitti iuſtitiam originalē per alia peccata, etiamſi amitteretur gratia: iuſtitia enim originalis aliam rectitudinem includit. *Negant Abulen & Catherin.* Ita opinatur Abulenſ. Gen. 3. q. 6. & 7. & Cather. ibid. *Prima eorū probatio.* Fundantur primò, quia de facto putant, Euam peccaſſe per ſuperbiam, vel alijs modis antequam comederet de ligno vetito, & tamen non amiſiſſe originalem iuſtitiam donec comedit: quod probant, quia antequam comederet, non erubuit, nec ſenſit defectum originalis iuſtitiæ. Quod ſi inſtetur inde ſequi, Euam non amiſiſſe iuſtitiam, donec Adam comedit, quia antea etiam non erubuit. Reſpondent concedendo ſequelam. *Quid concedat Cather. conſequenter ad ſuam opinionem* Putatq; Cather. in Opuſc. de peccat. Orig. legem Dei fuiſſe, vt illa iuſtitia in nulla perſona, etiamſi peccaret, amitteretur, quandiu Adam tanquam caput totius generis humani non peccaret comedendo de ligno vetito. Quam legem ex illo tãtùm effectu colligere videtur. *2 Probatio* Ratione id declarant, quia illa rectitudo iuſtitiæ nō fiebat per gratiam gratum facientem, quia per ſe non eleuabat hominem ad finem ſupernaturalem, ſed tantùm rectum ordinem in naturalibus conſtituebat: ergo quamuis per quodlibet peccatum amitteretur gratia, non erat neceſſarium amitti illam rectitudinem, vel iuſtitiam. Probatur conſequentia: tum quia rectitudo illa erat veluti quædā gratia gratis data, quæ nō tollitur, etiamſi gratia gratū faciens amittatur: tum ēt quia naturalis rectitudo per ſe non pendet à ſupernaturali ordine: ergo pōt integra manere, licèt gratia amittatur: tū deniq; quia propter ſolum eſum de ligno vetito Deus eſt mortem cōminatus, dicens: *In quacunq; ho a comederis ex eo, morte morieris*, Gē. 2. ergo propter alia peccata nō incurreretur mors: ergo nec iuſtitia amitteretur.

Sed omnino dicendum eſt, non potuiſſe rectitudinem illam ſimul eſſe cum aliquo peccato mortali, ac proinde quãuis in ſenſu diuiſo potuerint homines in illo ſtatu peccare mortaliter in quacunq; materia, nō tñ in ſenſu compoſito, quia per quodcunq; mortale peccatum amitteretur rectitudo illius ſtatus. Hoc manifeſtè ſupponit D. Th. vbicūq; ſentit, iuſtitiam originalem, vel eſſe idem cū gratia gratum faciente, vel rectitudinem eius in gratia fuiſſe fundatā, vt patet ex 1. p. q. 95. a. 1. & q. 100. a. 1. & 1. 2. q. 83. a. 2. ad 2. Quod ſequūtur Soto lib. de Nat. & grat. c. 5. & alij Thomiſtæ, qui ſaltem in hoc conueniunt, q iuſtitia non poterat à gratia ſeparari. Vnde cū certum ſit, gratiam amitti per omne peccatum mortale, conſequenter iuſtitiam etiam amitti neceſſe fuit. Hoc autē, quod hæc ratio ſupponit, ſcil. illam rectitudinem fuiſſe in gratia fundatam, infra tractabitur, & confirmabitur. Nunc probatur 2. nam etiamſi daremus, illam rectitudinem potuiſſe à gratia ſeparari, imò de facto ſeparatam fuiſſe, vt Bonau. Scot. & alij volunt: nihilominus non potuiſſet eſſe ſimul cum peccato mortali, quia omne peccatum mortale eſt contra rectitudinem rationis, & ideo repugnat cū rectitudine iuſtitiæ, q̄ in debito ordine rationis per ſubiectionem ad Deum vt vltimum finē fundabatur, ita vt inferior ratio eſſet ſubiecta ſuperiori, quandiu ſuperior eſſet ſubiecta Deo: ergo ablata ſubiectione ſuperioris rationis ad Deū per quodlibet peccatū mortale, auferebatur fundamentū, & baſis illius rectitudinis, & conſequēter tota caderet, ac euerteretur. Tertio eo ipſo, q homo peccaret mortaliter, fieret reus æternæ mortis, & conſequēter conſtitueretur in ſtatu capaci pœnę, ac doloris & mortis, quod repugnat rectitudini illius ſtatus. 4. *Aſſertio 2. contra Abul. & Cather.* *Probatur 1. ex D. Th. 1.* *Probatur 2.* *Probatur 3.*

Vltimò poſſumus argumētari torquendo argumentū ab effectu, nā Eua ſtatim ac interiùs peccauit per ſuperbiam, amiſit originalē iuſtitiam: ergo ſignum eſt, per quodcūq; peccatū mortale admittendā fuiſſe. *Probatur 4. retorquendo primam probationem aduerſariorum in n. 13.* Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur ex Aug. l. 11. Gen. ad lit. c. 30. dicente, ideo ſtatim fuiſſe deceptā, quia iā peccauerat: ergo per peccatū facta eſt capax deceptionis: ergo iā amiſerat priuilegium rectitudinis iuſtitiæ, quæ hominē reddebat incapacē deceptionis, vt ſupra dixi. Neq; poteſt dici, amiſiſſe iuſtitiam quoad hunc effectū, & non quoad alios, quia non eſt maior ratio de vno quàm de altero. *Caiet. refellitur.* Vnde non mihi placet, q Caiet. d. q. 95. reſpondet ad argumentū de Eua, ſcil. illam peccando amiſiſſe originalem iuſtitiam non totaliter, ſed quoad aliquid: indicans amiſiſſe illā quoad alios effectus, quãuis non amiſerit quoad ſubordinationē fomitis, à qua proueniebat, vt non erubeſceret. Non, inquā, hoc mihi placet, quia ſine ratione, vel neceſsitate dictū eſt, imò eſt valde probabile, per illa verba Gen. 3. *Vidit igitur mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq; delectabile* indicari aliquā deordinationem factā in portione ſenſitiua. Indicāt n. illa verba ſubreptio-

reptionem quandam, & inconſtantiam in motu oculorum, & phantaſiæ, imò & aliquem motum affectionis in appetitu ratione cuius fructus arboris pulcher, & delectabilis longe aliter, quam antea apparebat. Quod ſignificauit Benedict. Pereir. l.5. vbi ſuprà, & latius docet in l.6. Gen. notans in illis verbis tria vitia, curioſitatem, voluptatem, & vanitatem ex Rupert. l.9. de Trin. ca. 9. & Bernard. in tract. de gradib. humil.

16. *Eua interius peccans ante eſum ligni, totam iuſtitiam amiſit.*

Abſolutè ergo dicendum eſt, ſtatim ac Eua interius mortaliter peccauit, totum priuilegium internæ rectitudinis, & integritatis naturæ, ſeu iuſtitię originalis amiſiſſe. Non erubuiſſe autem, nec motum libidinis habuiſſe, antequam & ipſa, & maritus, de ligno vetito comederent, non ex ſpeciali dono, aut priuilegio, ſed ex defectu obiecti prouocantis, & ex nimia applicatione, & attentione ad aliquid aliud peragendum. Dico *ex parte obiecti defuiſſe occaſionem erubeſcentiæ & libidinoſi motus,* quia in primis ſeipſam non videbat, dum fructum arboris aſpiciebat, ſumebat, guſtabat, & marito porrigebat. Et quamuis meritum neceſſario videret, quando cum illo loquebatur, fortaſſe ab illo etiam vt ab obiecto non prouocabatur, quia Adam nondum donum innocentiæ perdiderat, & probabile eſt per illud donum datum eſſe, non ſolum vt perſona non poſſet ab alijs prouocari, ſed etiam, vt nec alios prouocaret ad libidinoſos motus. Hoc enim priuilegium beatiſsimæ Virgini datum eſſe, alibi cum ſanctis Patribus docuimus: ideoque ſatis credibile eſt, idem fuiſſe datum hominibus in ſtatu innocentiæ.

Tom.2.3. partis diſp. 2. ſect 2.

7 *Vel ex defectu aduertentiæ.*

Deinde quamuis obiectum non omnino deeſſet, nihilominus impediri potuit eius excitatio ex magna attentione, & occupatione circa res alias. Nã in primis toto tempore tentationis ſerpentis vſq; ad eſum de ligno vetito Eua tota erat cogitabunda circa diuinum præceptum, & comminationem & circa verba, & promiſsiones ſerpentis. Et poſtquam cœpit appetitum excellentiæ concipere, vehementer intendit ad conſiderandum fructum arboris, donec illum comedit. Deinde vero nimirum deſiderauit, virum habere ſui facti ſocium, & ideo ſolicita fuit ad quærendum, & perſuadendũ maritum, nec illam ſolicitudinem remiſit, donec effectum conſequuta eſt: ideoq; otium non habuit vt ita dicam, erubeſcendi, aut libidinoſe concupiſcendi. Et ob eandem fortaſſe rationem, non animaduertit ad alios effectus peccati, quos iam paſſa fuerat, quia illud tempus breue fuit, & illi non vacauit, quaſi in ſuos internos actus, & effectus reflecti, vel certe licet illi eſſent effectus peccati, & priuationis iuſtitiæ, non poterat illos cognoſcere ſub ratione effectuum, quia non oportet, vt omnia priuilegia illius ſtatus prius cognoſceret.

8 *Ad probationes aduerſariorum in n.3.*

Et per hæc rationibus in contrarium ſatisfactũ eſt. Quia licet rectitudo illa, ſeu integritas naturæ non eſſet formaliter per gratiam gratum facientẽ, nihilominus in illa fundabatur. Et præterea formaliter repugnabat cum obliquitate peccati mortalis, & ideo non eſt comparabilis cum alijs gratijs gratis datis. Ad vltimum verò de pœna mortis in fine numeri 3. reſpondetur in primis, quod licet Deus ſolum dixerit, *In quacunque die comederis, morte morieris,* non excludit reliqua, nec dixit tantum propter hanc cauſam morte morieris, ſed quia illud tantum præceptum tunc ſanciebat, ideo illius pœnam explicuit, vt grauitatem tranſgreſsionis ſimul explicaret: de alijs vero tacuit, quia de illis tunc non agebat. Ex paritate autem rationis, & grauitate cuiuſcunque peccati mortalis intelligi poteſt idem dicendum eſſe de reliquis. Deinde vero addo, ibi ſpecialiter Deum fuiſſe loquutum ad Adam, vt erat caput totius naturæ, & ita comminatum fuiſſe illi mortem, non tantum pro ſua perſona, ſed etiam pro tota natura, & in hoc ſenſu pęnam illam fuiſſe propriam illius delicti comedendi de cibo vetito, nam propter alia peccata poſſet Adam mortem ſibi mereri, non autem toti naturæ, ſicut de amiſsione gratiæ, & iuſtitiæ in ſequentibus dicetur.

Circa alteram partem de peccato veniali eadẽ duo puncta tractanda ſunt, quæ mutato corpore expediemus, quia ita vtriuſq; reſolutio melius cõſtabit. Primò ergo interrogamus, ſi primus homo in illo ſtatu permitteretur peccare venialiter abſque graui lapſu, (vt ſine dubio fieri poſſet) an per tale peccatum amitteret iuſtitiam originalem, ſeu donum naturalis rectitudinis. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia per tale peccatum nõ amitteretur gratia, aliàs non eſſet veniale, quia animam occideret, & de ſe æterna gloria priuaret: ergo nec amitteretur iuſtitia apud Deum: ergo nec naturalis rectitudo. Probatur hæc vltima conſequentia, qa rectitudo illa tunc dabatur ratione iuſtitiæ originalis: ergo manente principali non amitteretur acceſſorium. Tum etiam, quia donum illud magnum bonum erat: ergo priuatio illius grauiſsima fuiſſet pœna: ergo non eſt veriſimile peccatum veniale, quod leue eſt: dignum fuiſſe tanta pœna. Tum præterea, quia, vt dicebat Abulenſ. illud donum erat veluti quædam gratia gratis data, quæ per peccatum ſaltem veniale non amittitur. Tum deniq; quia iuſtitia originalis data eſt ſub illa conditione, *In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris:* ergo licet peccaretur venialiter, non auferretur ille ſtatus, quia non impleretur illa conditio. Et hanc partem tenet Scot. in 2. diſt. 21. Et latius ibi defendit Herrera diſp. 22.

9 *3 Punctum ſimile præcedenti an etiam amitteret Adam iuſtitiam orig peccando venialiter tantum. Arguitur pro parte neg.*

Argumenti conſequentia oſtenditur quadruplicter.

Nihilominus dicendum eſt, non potuiſſe ſtatum originalis iuſtitię integrum permanere, ſi homo venialiter peccaret. Probatur, quia ipſummet peccatũ veniale formaliter eſt diminutio quędam illius ſtatus: ergo non poſſet cum eius integritate conſiſtere. Antecedens probatur, qa rectitudo illi⁹ ſtatus in hoc conſiſtebat, vt quandiu homo eſſet coniunctus Deo, vt vltimo fini, non deficeret circa media, quæ ad illum ducunt, ſed peccatum veniale eſt defectus circa media ad verum vltimum finem conducentia, iuxta doctrinam D. Thó. 1.2. q. 88. a. 1. ergo ex ſe inducit defectum repugnantem illi ſtatui, ſaltem quoad integritatem eius. Itẽ pertinebat ad rectum ordinem illius ſtatus, vt quandiu portio animæ ſuperior eſſet Deo ſubiecta, omnia inferiora ei perfectè eſſent ſubdita, teſte Aug. l.14. de Ciuit. c. 26. Sed per veniale peccatum inferior rationis pars deficit à ſuperiori, & illi aliqua ex parte reluctatur: ergo per tale peccatum neceſſario rectitudo illius ſtatus immutaretur. Tertiò immunitas ab omni pœna ad illius ſtatus felicitatem pertinebat, ſed hæc per veniale peccatum amitteretur, quia per illud fit homo reus alicuius pœnæ: ergo.

10 *Aſſertio 3. in ordine, & affirmans.* *Probatur 1.* *Probatur 2.* *Tertiò.*

Reſpõdent aliqui hæc argumenta probare, peccatum veniale repugnare ſtatui innocentiæ, quia innocentia dicit carentiam omnis culpæ, non tamen probare quod repugnet ſtatui iuſtitiæ originalis. Veruntamen in peccato duo ſunt, culpa, & pæna, ſeu pænæ reatus, & ratione culpæ repugnat veniale peccatum perfectæ innocentiæ, ratione a. pænæ dicimus repugnare ſtatui iuſtitiæ, nõ quoad ſtatum gratiæ, ſed naturæ, ſeu rectitudinis integritatem. Et hoc modo procedunt argumenta facta, quia quodlibet peccatum veniale inuertit iuſtitiæ ordinem, & de ſe ſubdit hominem alicui pęnæ, imò ſecundum rectam rationem eſt obiectum triſtitiæ, & doloris: ergo repugnabat rectitudini illius ſtatus.

11 *Euaſio quorundam.* *Refellitur.*

Eſt tamen circa hanc aſſertionem conſiderandum, ſtatum illum non conſtitiſſe in aliquo particulari 12

ticulari effectu, vel perfectione actuali, vel habituali, ſed in quadam collectione plurium bonorum conſtituentium quendam felicitatis modũ, & integram rectitudinem illius ſtatus. Duob. ergo modis poteſt intelligi ſtatum illum amittendum, vel diminuendum fuiſſe ſi in illo venialiter peccaretur, primo in eo tantum, quòd formaliter, & intrinſece aduerſatur peccatum veniale illi rectitudini. Secundo non ſolum in ea parte, ſed etiam in alijs bonis illius ſtatus. Sic n. in qualibet perfectione, quæ in collectione, & conuenienti ordine plurium rerum conſurgit, duplex modus diminutionis, aut corruptionis fieri poteſt. Vt patet in ſanitate, nam poteſt amitti quodammodo, vel diminui, ſi in aliquo humore nimia alteratio fiat, vel ſi fiat in omnibus, & idem eſt de pulchritudine, & ſimilibus. Ita ergo duplex immutatio in illo ſtatu iuſtitiæ, vel integritatis naturæ intelligi poteſt.

Duo aſſertionis ſenſus.

De vno procedit manifeſte.

Rationes igitur factæ probant quidem, diminuẽdum fuiſſe illum ſtatum per peccatum veniale priori modo, ſcilicet ſecundum quid, & auferendo particulam quandam integritatis, & perfectionis eius. Et in hoc ſenſu accipienda eſt aſſertio poſita.

De altero non item. Id oſtenditur facta inductione in iuſtificante gratia. Item in virtutibus per accidens infuſis vtrique appetitui.

13 An vero per peccatum veniale amitterentur omnia alia priuilegia illius ſtatus, affirmare non poſſumus. Imo de aliquibus certum videtur non fuiſſe amittenda, de alijs autem res eſt incerta. Nã ſi ille ſtatus includebat gratiam, & habitus per ſe infuſos, certum eſt, non fuiſſe excludendos per peccatum veniale, ſicut nec nunc excluduntur. Item ſi includebat omnes habitus virtutum moralium per accidens infuſarum, non eſt veriſimile fuiſſe amittendos per peccatum veniale, quia de ſe non ſunt incompoſsibiles cum peccato veniali, & ex ſe non poſtulat, vel meretur tale peccatum, vt Deus non conſeruet huiuſmodi habitus, quos ſemel infudit, nam illa conſeruatio, ſuppoſita productione naturaliter debita eſt, quãdo forma cõtraria non inducitur. Vndę exiſtimo etiã per graue peccatum non amiſiſſe primum hominem huiuſmodi habitus per accidens infuſos voluntati, vel appetitui, ſicut nec ſcientias amiſit, nam hæ ſunt perfectiones de ſe ita naturales, vt in homine lapſo, & in peccato exiſtente, & in puris etiam naturalibus eſſe poſsint: Deus autem non priuat his naturalibus bonis propter peccata ſecundum cõmunem legem.

Item in ſcientiis.

De aliis tãdem illius ſtatus priuilegiis non nullis non procedit ſatis certo aſſertio.

Præter hæc autem fuerunt in illo ſtatu alia priuilegia, vt carentia fomitis: pręſeruatio ab omni errore, & donum cuiuſdam immortalitatis, & impaſsibilitatis corporis, vt videbim. De huiuſmodi ergo incertum eſt, an propter ſolũ veniale peccatum, ſi fieret, amittenda eſſent, quia ex vi ſolius rationis id affirmare non poſſumus, quia peccatum veniale de ſe non habet repugnantiam cum illis bonis, nec videtur ex ſe illorum priuationem mereri. Neq; etiam conſtat, huiuſmodi legẽ fuiſſe à Deo ſtatutam, imò probabilius eſt, nõ fuiſſe: quia ita eſt ille ſtatus inſtitutus, vt in eo nõ eſſet illa lex neceſſaria, vel potius vt illius capax nõ fuerit, vt in vltimo puncto monſtrabimus.

Ad rationes in num 9. quatenus proxime dictis obſtare poſſent.

14 Atq; ita eſt facile rationes in contrarium ſoluere, nam illæ procedunt de amiſsione totius doni, quoad omnes effectus, & priuilegia eius, & ſic fatemur, non fuiſſe amittendum per ſolum veniale peccatum, quia hoc omnes confirmationes ibi factæ ſufficienter oſtendunt. Nihilominus tamen non probant integritatem & rectitudinem illius ſtatus aliqua ex parte non fuiſſe immutandam, id eſt, vel tollendam, vel minuendam, veniali peccato intercedente, quia peccatum ipſum veniale & per ſe, ac formaliter illum rectum ordinem inuerteret, ratione ſuæ intrinſecę inordinationis: vel aliquam etiam pœnam illi ſtatui repugnantem mereretur. Neq; obſtat ratio ibi facta, quia ſi maneret iuſtitia, maneret etiam rectitudo naturalis, quia acceſſorium ſequitur principale: nam cõtrarium huius ponitur in ipſa hypotheſi, nimirũ, quod veniale paccatum committatur manente iuſtitia originali, ſaltem quoad reliqua. Vnde tũc conſequenter dicendum eſſet, iuſtitiam illæſam perfectam rectitudinem, & integram contuliſſe, nihilominus tamen potuiſſe aliqua ex parte diminui. Atq; ita licet potiſsima pars illi⁹ iuſtitiæ eſſet vnio cum Deo, nihilomin⁹ potuiſſet ab illa ſeparari aliqd acceſſoriũ, ſeu min⁹ principale, quia eſt qd poſteri⁹, & ſeparabile per humanam libertatẽ.

Dubium inſurgens an potuerit Adam peccare venialiter, antequam mortaliter.

15 Videndum ergo supereſt, vtrum abſolute fuerit poſsibile id, quod in illa hypotheſi ſupponitur, vel potius aliquid repugnans in illa hypothetica quęſtione inuoluatur: id eſt, an abſolutè loquendo homo in dicto ſtatu conditus, antequam peccatum aliquod committeret, poſſet venialiter peccare. Et in hoc ſenſu multi Theologi affirmantem partem docuerunt, ſed non eodem modo. Nam duplex eſt peccatum veniale, vnum quod ex ſurreptione vocatur, quia ex imperfecta deliberatione per motum aliquem illam præuenientem cõmittitur, quomodo etiã in materia graui peccare venialiter contingit, aliud, ꝙ cum perfecta deliberatione fit, & ideo ſolũ in materia leui locum habet.

Veniale aut ex defectu deliberationis aut materiæ.

1. Opinio affirmans de vtroque genere peccati.

16 Prima igitur opinio eſt, Adam potuiſſe vtroq; modo peccare venialiter. Ita tenet Scot. in 2. d. 21. & ſequitur Gabr. ibi d. 22. q. 1. a. 3. dub. 1. & Maior, ac Baſol. in d. 21. Fundatur Scot. præcipue in hoc, quod peccatum veniale non eſt contra præceptũ, ſed contra conſilium: potuit autem Adam nõ violando præcepta, nec deſerendo vltimum finem aliqua facere, quæ vel non maximè expedirent, vel aliquo modo à fine retardarent, quod ad peccandum venialiter ſufficit. Item poterat hoc facere vel plenaria libertate in materia leui, vt dicendo verbum otioſum, vel leue mendacium, aut in materia graui per ſurreptionem inſurgentem ſaltem in voluntate, vt, v.g. per motum dubitationis indeliberatum circa materiam fidei.

2. Affirmans de peccato veniali ex defectu materiæ, & negans de veniali ex defectu deliberationis.

Secunda ſententia admittit in illo ſtatu peccatum veniale in materia leui cum plena deliberatione, quia hoc peccatum non ſupponit aliquem motum pręuenientem contra rationem, ſed ſeruato recto ordine in motione ex parte obiecti, & inferiorum potentiarum, ex vi ſolius libertatis poteſt committi. Et ideo in priori parte repugnat rectitudini illius ſtatus: poſterior vero pars ex plena libertate ſequitur quæ in illo etiam ſtatu ſeruanda fuit. Ita tenuit Altiſiod. l. 2. ſum. tract. 10. c. 3. q. 4. principali, & Almain. tract. 3. Moral. c. 22.

3. Communis negans de vtroque peccato.

Tertia verò opinio vtrunque genus peccati negat fuiſſe poſsibile in illo ſtatu. Hæc eſt ſententia D. Tho. 1. 2. q. 89. a. 3. vbi eſt communis omnium ſcribentium, & Thomiſtarũ in alijs locis, Capreol. & Hiſpalen. 2. d. 21. Sot. l. 1. de Natur. & Grat. c. 6. in fin. Eandem tenuit Alb. 2. d. 21. q. 10. Alenſ. 2. p. q. 103. membr. 6. & Bonau. in 2. d. 21. artic. 3. q. 1. & ibi Durand. quæſt. 4. Richard. art. 3. quæſt. 1. Marſil. in 2. q. 14. artic. 1. part. 1. Ægid. eadem diſt. 21. q. 2. art. 3. & Argentina q. 1. articul. 1. & ibi fere omnes. Et hanc ſententiam veram cenſemus, eamque per duas breues aſſertiones confirmabimus.

Aſſertio 4. in ordine. Propria aſſertionis ratio.

Dico ergo primo, in Adam nullum potuiſſe peccatum veniale ex ſurreptione ante peccatum mortale inueniri. 17 Hæc aſſertio probari poteſt rationibus omni peccato veniali communibus, quas in ſequenti aſſertione afferemus. Nunc ergo probatur ratione propria, quia omnis ſurreptio repugnat perfectioni, & rectitudini illius ſtatus, qualis in præcedenti capite declarata eſt, & probata, & traditur ab Auguſtin. lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & ſequentibus vſque ad 26.

Effugium aduerſariorum.

Reſpondent, duplicem eſſe ſurreptionem, alteram ex præuia motione ſenſualitatis, ſeu concupiſcentiæ, & obie-

ctorum

ctorum ſenſibilium. Et de hac fatentur repugnaſſe illi ſtatui. Et Maior in 1. concl. ſtatuit, non potuiſſe in primum hominem cadere peccatum veniale ex ſurreptione ſenſualitatis, & ita exponit Auguſtinus, quia iuſtitia originalis omnes hos motus cohibebat: alia verò eſt ſurreptio in ipſamet voluntate ex præuia, & repentina repræſentatione intellectus, quæ maximè accidit circa res ſuperiores ſpirituales, vel quæ à materialibus obiectis aliquo modo abſtrahunt, vt ſunt in temporalibus honor, & fama, in æternis verò, quæ ad Deum, & animam pertinent, & præcipuè ſi ſupernaturalia ſint. Ex huiuſmodi ergo ſurreptione dicunt, potuiſſe committi peccatum veniale in eo ſtatu; quia iuſtitia originalis hos motus non frænabat, ſed eos tantùm, qui in poteſtate ſenſitiua inſurgunt.

18 *Refutatur 1. ex Auguſt.* Sed hoc in primis gratis dicitur. Primò, quia Auguſt. qui ſtatum illum præcipuè declarauit, generaliter loquitur, vt patet ex lib. 14. de Ciuit. c. 10 ibi: ***Nec aberat quicquam, quòd bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem, animúmve hominis feliciter viuentis offenderet.*** Notetur verbum ***animúmve***, nam motus ſurreptitius inclinans ad malum, & præſertim peccaminoſus non poterat animum hominis feliciter viuentis non offendere. Adiungit Auguſt. ***Amor erat imperturbatus in Deum.*** At certè motus infidelitatis vſq; ad venialem culpam non poterat amantis animum non turbare. Item infrà: ***Erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod contriſtaret, irruebat. Si nullum omnino***, multo minus motus infidelitatis, vel ſimilis, quàm reliqui. *Secundò refutatur ex dictis cap. praced.* Secundò, quia cætera omnia, quæ cap. præcedenti adduximus, non minus de motibus ſurreptitijs voluntatis, quàm de cæteris procedunt, & in vniuerſum probant, fuiſſe integram, & perfectam rectitudinem in interioribus potentijs, & in qualibet earum per ſe ſpectata, ita vt quando voluntas adhæreret Deo per dilectionem, & obedientiam, nihil inordinatum per ſe pati poſſet, non ſolùm circa inferiora, ſed multò minus circa ipſum Deum, nam hæc multo maior deordinatio fuiſſet.

19 *3. Ex repugnantia ipſius effugij.* Tertiò inuoluitur repugnantia in illis dictis, nam in voluntate animæ coniunctæ corpori non inſurgunt motus ſurreptitij contra rationem, niſi præcedant ſimiles motus in ſenſu. Nam ante motum voluntatis neceſſaria eſt apprehenſio intellectus, quæ illum excitet, illa verò apprehenſio intellectus naturaliter non excitatur, niſi media phātaſia, quia intellectus nō pōt excitare ſeipſum: ergo ante motum ſurreptitium voluntatis, præcedit ſurreptio, vel in appetitu ſenſitiuo, vel ſaltem in phantaſia: ergo è contrario, ſi in parte ſenſitiua non erant motus inordinati, nec in voluntate eſſe poterant. *Inſtant aduerſarij.* Sed inſtant aliqui, quia neceſſarium fuit in ſtatu innocentiæ, vt cogitatio intellectus præcederet motum voluntatis, & rurſus naturale erat, vt cogitatio intellectus prius eſſet imperfecta, quàm plenè deliberata: ergo etiam potuit in volūtate inſurgere motus indeliberatus ex vi imperfectæ cogitationis, & ita poſſet in illo eſſe veniale peccatum.

20. Sed reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de motibus ſurreptitijs circa ſenſibiles delectationes, quia etiam quando de illis homo cogitat, neceſſe eſt, vt aliqua cogitatio intellectus præcedat voluntatem, & vt cogitatio imperfecta deliberationem perfectam antecedat. *Ad 1 partē inſtantiæ.* Negatur ergo prior pars illationis, nam vel in illo ſtatu ita eſſent res ordinatæ, & Deus cum illis & cum homine ita concurreret, vt vel intellectus ipſe nunquam haberet cogitationem aliquam in ordine ad opus, niſi cum plena aduertentia, vel deliberatione, vel certè licèt talis cogitatio imperfecta eſſet in intellectu, nihilominus voluntas vſque ad plenum iudicium non moueretur. Quod certè, & per diuinam prouidentiam, & adiutorium facilè fieri poſſet: & naturæ, ac rationi eſſet valde cōſentaneum, ſuppoſito alio priuilegio, quo in appetitu ſēſitiuo præuenientes motus inordinati non inſurgerent. Quia voluntas non neceſsitatur, aut vehementer ducitur ad hos motus ex ſola cogitatione imperfecta intellectus, niſi ſimul ab appetitu, & importuna imaginatione trahatur. Denique negatur etiam altera pars illationis, nam licèt aliquis motus volūtatis excitari poſſet ante plenam deliberationem, Deo prouidente, & gubernante fieret, vt nūquam eſſet de obiecto turpi, vel rectæ rationi contrario. *Ad 2 partē.* Quia, vt dixi, cogitatio intellectus etiam deliberatà à phantaſia ſemper ortū haberet: phantaſia autem non poſſet excitare intellectum ad cognitionem de ſe malam, alioqui etiam in parte ſenſitiua non eſſet rectus ordo ſufficienter conſtitus, vt ſupponebatur: non poſſunt ergo hæc duo priuilegia, ſeu partes vnius priuilegij inter ſe conuenienter, vel conſequenter ſeparari.

Dico ſecundò. Non potuit Adam in eo ſtatu venialiter peccare ex perfecta deliberatione, niſi prius mortaliter peccando ſtatum amitteret. Aliqui ex auctoribus, qui nobiſcum in hac aſſertione conueniunt, illam probare nituntur ex intrinſeca perfectione, & dignitate hominis in illo ſtatu. Nā erat in excellenti gradu ſanctitatis, & habebat perfectiſsimas virtutes, & plenam cognitionem, & deliberationem, & ideo vel non poterat malè eligere in materia leui, vel reſpectu illius non eſſet leuis, & ideo iam peccaret mortaliter. 21 Sed hoc fundamentum quomodocunque ſpectetur, conueniens non eſt, meritoque à D. Thoma reijcitur. *Refelluntur 1. à D.Th.* Quia in primis non poſſumus negare homini in illo ſtatu intrinſecam libertatem ad volendum, ſeu eligendum in quacunque materia particulari, etiam de ſe leui, vt eſt verbum otioſum, vel mendacium. Quia nihil erat, quod neceſsitaret voluntatem hominis, ſiue quoad exercitium, ſiue quoad ſpecificationem in tali materia magis, quàm in alia. Nec ſola ſanctitas, aut virtutes habituales in quouis gradu perfectæ poterant hanc neceſsitatem imponere voluntati, quia habitibus vtimur, cùm volumus. Et ex parte intellectus poterat eſſe inconſideratio, vel alius ſimilis defectus non minus in materia leui, quàm in graui, quantum eſt ex naturali modo cognitionis humanæ, etiam ſuppoſita perfecta ſcientia habituali illius ſtatus: ergo impotentia peccandi venialiter dicto modo non potuit oriri ex intrinſeca neceſsitate, vel carentia libertatis.

22 *Refelluntur 2.* Deinde non poſſumus dicere, materiam illam reſpectu hominis in illo ſtatu fuiſſe grauem ſolùm propter excellentiam ſtatus, aut virtutum, quia talis circumſtantia perſonæ non transfert peccatum veniale in mortale, neq; mutat ſpeciem malitiæ, quæ poteſt eſſe ex ſuo genere venialis, cum qua ſola peccatum non fit mortale, niſi ad aliam ſpeciem transferatur, vt patet in verbo otioſo, & mendacio. Imò etiam peccatum ex genere mortale quod fit veniale ex leuitate materiæ tantùm, ſi materia ipſa non augeatur, nunquam fit mortale, ex ſola dignitate, vel ſanctitate perſonæ, niſi alia circumſtantia interueniat, quæ ſpeciem, ſeu modum grauitatis mutet, vt tanquam certum ſuppono ex materia de peccatis.

23 *Aliorum quoque ratio improbatur.* Præterea non eſt probabile, quod quidam dicunt, peccatum illud in eo ſtatu ex modo peccandi futurum fuiſſe mortale, quia eſſet ex contemptu, cum non eſſet ex paſsione, vel ignorantia, ſed ex mera libertate. Hoc, inquam, gratis, & ſine fundamento dicitur, quia ſine ignorantia, vel paſsione poteſt aliquis liberè operari propter aliquam dele-

delectationem, vel commoditatem contra rationem, & ſine fine honeſto, de quo nunc non conſiderat, vel non ſatis aduertit, quòd totum fieri poteſt ſine contemptu Dei, aut legis, aut alio ſimili, qui grauis ſit. Ergo non eſt veriſimile in illo ſtatu neceſſarium fuiſſe vt formalis contemptus Dei vel legis cum peccato ex genere ſuo, vel ex leuitate materiæ veniali, ſemper coniungeretur. Quin potiùs nec peccando mortaliter, videntur primi homines hunc formalem contemptum habuiſſe, ſed tantùm virtute propter rei grauitatem: ergo nec peccando in materia leui, erat neceſſarius ille formalis contemptus. Vnde enim eſſet talis neceſsitas, cùm nec ſit intrinſeca actioni, aut voluntati, neque ex Deo eſſe poſſet: Neque etiam venialis cõtemptus ibi eſſet, quia ſupponitur obiectum eſſe graue. Denique non minus improbabile eſt, quod Albert. ait, omne peccatum futurum fuiſſe mortale in illo ſtatu, quia tunc homo nullum haberet incitans ad peccandum in leui materia, & ideo debuiſſet tale peccatum illi ad mortem imputari. Hæc enim illatio nullum fundamentum habet, quia ille modus peccandi ad ſummum auget libertatem in eo genere peccati, non verò transfert peccatum veniale in mortale. Et deinde licèt intrinſecum incitans ibi deeſſet, obiectum ipſum ſub aliqua ratione boni ſpectatum incitare poſſet, vt voluntas illud liberè amando ſolùm haberet deordinationem illi obiecto proportionatam, quamuis plenè liberam, non tamẽ morte dignam.

Denique Alberti ratio euertitur

24. *Vera ratio pro aſſertio.*

Verum ergo fundamentum aſſertionis ex diuina lege in illo ſtatu poſita ſumendum eſt. Statuit enim Deus, vt ſtatus ille integer, & illæſus permaneret, quandiu homo à ſuo vltimo fine non auerteretur, quia illam voluit eſſe quaſi primam, & eſſentialem rectitudinem illius ſtatus, ratione cuius nullus poſſet eſſe defectus in inferioribus potentijs, vel actibus quandiu duraret. Et ideo conſequenter fuit neceſſarium ita Deum homini prouidere in eo ſtatu, vt nunquam venialiter peccaret, quandiu ipſe peccando mortaliter non ſe priuaret tota illius ſtatus felicitate. Hæc eſt ratio D. Thomæ, & ad eam reuocantur omnes aliæ, quæ in hoc puncto fieri ſolent. Probari autem poteſt fundamentum illud ex Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 10. cuius verba ſuprà retuli. Veruntamen in cap. 26. addit alia, quæ pro hoc puncto videntur expreſſa. *Viuebat*, inquit, *homo in Paradiſo, ſicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus iuſſerat, viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat ſine vlla egeſtate.* Quod verbum vltimum ponderari poteſt, nam peius eſt peccatum veniale, quàm quælibet egeſtas, imò ipſummet veniale peccatum magna eſt miſeria. Addit infrà, *Summa in carne ſanitas, in animo tota tranquillitas.* Quomodo autem animus ſapiens, & iuſtus cum peccato veniali poſſet eſſe tranquillus. Et ſi in corpore ſumma ſanitas, cur non magis in anima? at vbi eſt peccatum veniale, non eſt ſumma animæ ſanitas. Et ſubiungit inferiùs, *Nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum.* Eſt autem inanis lætitia quoddam genus venialis peccati: ergo, ſicut hoc ab illo ſtatu Auguſt. excludit, ita cenſet de reliquis, eſt enim eadem ratio.

Fundatur dicta ratio in Auguſtino

25. *Fit inductio pro ipſa aſſertione.*

Vnde poteſt fieri quaſi inductio quædam: nam quandiu homo eſſet conuerſus ad Deum, vt vltimum finem, eiuſque præceptum in eo ſtatu ſeruaret, nunquam moreretur, vt cap. ſequenti videbimus, & Scotus fatetur, etiam per peccatum veniale non fuiſſe amittendum illud bonum. Deinde nullam moleſtiam corporis pateretur, nam, vt Auguſt. ſuprà ait, *neque eſuriret, neque ſitiret, neque in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus, quicquam ingereret.* Item nullum inordinatum motum in animo ſentiret, vt iam oſtenſum eſt: ergo maiori ratione debuit ab omni peccato veniali præſeruari, quia eſt in ſe maius malum, & ſecum affert rationem triſtitiæ, & pœnæ, vt iam diximus. Reſponderi autem poteſt eſſe differentiam inter hoc peccatũ veniale, & cæteros defectus, nam reliqui ſunt inuoluntarij, & nõ eſt in hominis morali poteſtate illos omnes vitare: & ideo conueniens fuit per diuinam prouidentiam hominem in illo ſtatu ab eis præſeruari. Venialia autem peccata plenè libera facillimè poterant ab homine in illo ſtatu vitari, & ideo expedire potuit relinquere hominem in manu conſilij ſui quoad hæc peccata venialia, ſicut relictus eſt quoad mortalia.

Quorundã reſponſio.

26. *Refutatur.*

Sed hoc diſcrimen ſi attente conſideretur nullum eſt. Nam cætera mala licèt per ſe non requirant formalem libertatem, ſicut veniale peccatũ, nihilominus non vitabantur ab homine in illo ſtatu ſine conueniente vſu libertatis ſuæ, vt ſupra cum D. Thom. diximus, & in cap. ſequenti magis explicabitur. Vt autẽ infallibilis eſſet talium malorum carentia, ſeu euitatio, Deus ſua prouidentia ita dirigebat hominis voluntatem, vt ſemper conuenienti modo omnem occaſionem talis mali effugeret. Ergo licèt peccatum veniale libere vitãdum eſſet, potuit Deus hominem præſeruare, ne illud committeret, quandiu in peccatum mortale non incideret: ergo ſuppoſita inſtitutione illius ſtatus, credendum eſt ita factum eſſe. Tum propter rationem factam, quia magis minueret, & perturbaret ordinem, ac perfectionem illius ſtatus peccatum veniale, quàm cætera mala. Tum quia aliàs durante illo ſtatu homines poſſent acquirere habitus vitioſos, & per venialia peccata diſponi ad peccandum mortaliter, & multiplicatis hominibus, poſſent huiuſmodi peccata multiplicari per mandacia, fraudes, ambitiones honoris, & poteſtatis, & ſimilia. Quæ omnia non poſſent non perturbare aliquo modo felicitatem illius ſtatus, & perfectionem eius minuere. Tum denique, quia ſi homo in illo ſtatu venialiter peccaret, non poſſet cum illo ingredi beatitudinem, ſed priùs oporteret pro illo ſatis facere. Reſpondet Scot. per actum dilectionis potuiſſe omnino deleri ſine alio dolore, vel ſatis factione. Sed contra hoc obſtat ratio iuſtitiæ, vt quantum quiſque in malo delectatur, tantum pœnæ ſubſtineat. Et præterea ipſemet Dei amor cum conſcientiæ accuſatione quaſi naturalem dolorem aliquem, & triſtitiam de offenſa etiam veniali contra Deum commiſſa excitaret. Eſt ergo huiuſmodi malum, tametſi in ſuo genere leue, illi ſtatui valde contrarium.

Reſponſio Scoti ad proximam probationẽ infringitur.

27. *Concluditur & explicatur dicta impotentia peccandi venialiter vnde proueniret.*

Ex quibus conſtat, qualis fuerit impotẽtia peccandi venialiter in illo ſtatu, nam in primis cenſeo, non fuiſſe ex ſolis habitibus intrinſecis, neque ex carentia fomitis, nam licèt hæc faciliorẽ multo redderent potentiam vitandi omnia peccata venialia, non tamen auferrent libertatem ad ſic peccandum. Tum quia habitibus vtimur, cùm volumus. Tum etiam, quia ſine præcedente paſsione, & cum quadam habituali virtute poterant in illo ſtatu peccare mortaliter: ergo quantum erat ex parte illorum principiorum, multo magis potuiſſent venialiter peccare, quia & habitus magis inclinant ad vitandum graue malum ſibi contrarium, quàm leue, & alioqui motus fomitis, neque ad leue, neque ad graue malum inclinarent: ergo illa principia non ſufficiunt ad impediendum infallibiliter peccatum veniale. Addenda ergo eſt diuina protectio, quæ ita regebat mentem hominis, vt infallibiliter in huiuſmodi peccatũ nõ conſentiret. Quod duobus modis fieri potuit à Deo. Primo neceſsitando voluntatem primi hominis ſaltem quoad ſpecificationem, reſpectu huiuſmodi actuum, ſeu negando concurſum ad huiuſmodi actus. Sed hic modus minus perfectus eſt, minuſque moralis, & ideo non videtur aſſerendus. Alter

Protectio diuina dupliciter poſſibilis. Poſterior tamen modus præfertur.

ergo

ergo modus eſſe potuit per diuina auxilia excitantia congrua, data in omni occaſione peccandi venialiter, vt voluntas non conſentiret. Quod quidem ipſa integra libertate, & infallibiliter faceret, quia illa non eſſet neceſsitas ſimpliciter, ſed compoſita, ſupponens congruitatem auxilij ex præſcientia conditionata boni vſus liberi arbitrij cum tali auxilio futuri. Et hic modus præferendus eſt, quia eſt aptior ad meritum, & ad moralem gubernationem humanæ voluntatis.

28 *Obiectio bimembris pro Scoto contra proximè dicta.*

1. Membrū.

Sed inſtant aliqui pro Scoti opinione pugnantes, quia hinc ſequitur, Adam non obſtante originali iuſtitia potuiſſe peccare venialiter, ac proinde non fuiſſe repugnãtiam inter peccatum veniale, & iuſtitiam originalem, & ita conceditur Scoto, quicquid ipſe intẽdit. Nam quòd Deus potuerit non obſtante illa poteſtate peccandi facere, vt homo illa non vteretur, nemo dubitare poteſt, & an facturus eſſet, non conſtat. Imò, quod grauius eſt, addit quidam, ex effectibus conſtare Deum id non feciſſe, quia de facto Eua, & Adam venialiter peccarunt, priuſquam mortaliter. Eua quidem, loquendo cum ſerpente, & exponendo ſe periculo ſaltem remoto deceptionis, & grauioris lapſus: at verò exponere ſe tali periculo aliquod peccatum fuit, & nondum erat mortale: ergo ſaltem veniale, nam tenebatur ſtatim vitare colloquium cum ſerpente, vel conſulere Adamum, vt vel ipſe cum ſerpente diſputaret, vel alio modo illam à periculo cuſtodiret. Adam verò priuſquam de cibo vetito ederet, pecauit non reprehendendo Euam, vel nimium amando illam, in quo potuit ſaltem venialiter peccare. Imò Aug. 14. de Ciu. cap. 11. dicit, Adamum exiſtimaſſe, veniale futurum fuiſſe peccatũ, ſi ad conueniendũ vxori de cibo comederet.

2. Membrū ex Herrea in 2. d. 22. q. 1 concl. 4.

Cõfirmatur ex Aug.

29 *Ad 1. memb.* Ad priorem partem obiectionis reſpondeo, illam procedere ex falſa exiſtimatione, quòd iuſtitia originalis ſit aliquis particularis habitus, cui non repugnat peccatum veniale, quod nos in ſuperioribus reprobauimus. Imò in ſequentibus oſtendemus, iuſtitiam originalem non addere aliquem habitum, vltra omnes virtutes per ſe, & per accidens infuſas, & Spiritus S. dona. Vnde ſumendo iuſtitiam originalẽ pro aliquo habitu, vel habituum collectione tantùm, conceditur non repugnare peccatum veniale ſimul eſſe cum illis, neque in hoc ſenſu tractatur à nobis quæſtio: ſed nos loquimur de iuſtitia originali, vt includit omnes perfectiones illius ſtatus, prout à Deo de facto inſtitutus eſt; & ſic dicimus includere peculiarẽ Dei protectionem ad non deficiendum, neque patiendum aliquod malum non ſolùm pœnæ, ſeu naturale, ſed etiam culpæ, & morale, quamdiu rectitudo iuſtitiæ ad Deum ſine auerſione ab ipſo cõſeruaretur. Et ita non admittimus in voluntate primi hominis abſolutam impotentiam peccãdi venialiter, ſed tantùm compoſitam cum dono iuſtitiæ, vt illam protectionem diuinam includente.

30 *Ad 1. memb.* Vnde ad alteram partem omnino negamus de facto peccaſſe homines venialiter, priuſquã mortaliter. Id enim repugnat ferè omnium Theologorum opinio, nã licet aliqui poteſtatem admittant, de facto non ita loquuntur. Nec eſt fundamẽtum ad id aſſerendum. Nam Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 13. expreſsè docet initium omnis peccati in primis hominibus fuiſſe ſuperbiam, iuxta illud Tobiæ 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, nec in tuo verbo dominari patiaris, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* Et Eccleſiaſt. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Et apertè conſtat, illam ſuperbiam fuiſſe peccatum mortale, nam fuit de graui obiecto, & plenè deliberata: ergo ex ſententia Auguſtini primum peccatum hominis mortale fuit. Vnde quæ in contrarium ponderantur nullius ſunt momẽti. Nam quantum ad Euam, illa certè audiendo ſerpentem non peccauit, quia actus ille de ſe indifferens erat, imò in poteſtate illius nõ fuit, non audire loquẽtem. Et quamuis potuiſſet non reſpondere, nec reſponſum poſtea expectare, ad hoc non tenebatur, quia nulla ratio periculi tunc occurrebat: vide inferiùs lib. 4. cap. 2. in cap. verò 3. ad alteram partem de peccato Adæ reſpondebimus.

CAPVT XIV.

Vtrùm homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.

1. *Ordo præſentis capitis ad præcedentia.*

PErfectiones, quas hactenus explicuimus, ad ſolam animam, & eius potentias pertinent: hæc autem, quam nunc declarare aggredimur, totius eſt compoſiti, ideo poſt perfectiones, quas in corpore, & animo ſigillatim conſiderauimus, de indiſſolubili vtriuſq; nexu dicendum ſequitur, præſertim, quia hæc indiſſolubilitas, partim ex perfectione corporis, partim ex vigore animi proueniebat, vt videbimus. Primum ergo cauendus eſt error Pelagij, qui dixit, non minus fuiſſe mortalem, & moriturum Adamum ante peccatum ſi nõ peccaſſet, quàm peccando fuit. Ita refert Aug. Ep. 106. circa finem, dicens in Synodo Palęſt. inter alia obiectum eſſe Pelagio, *eum dicere, quia Adam ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moriturus eſſet, & mortem non eſſe in genus humanum introductum, per præuaricationem Adæ.* Et cum alijs, etiam hunc errorem Pelagium retractaſſe, quamuis fide non ſatis ſyncera. Et ita lib. de Hæreſ. in 88. hunc eundem errorẽ Pelagio tribuit. Cuius fundamentum quantũ ad ipſum Adamum aliud eſſe non potuit, niſi quia mortalitas naturalis eſt corpori humano ſecundum eius naturam ſpectato: corpus autem Adæ naturale fuit. Quantum verò ad filios Adæ fundabatur, quia putabat peccatum Adę nihil poſteris eius nocuiſſe. Sed hæc eſt alia hæreſis, cuius impugnatio ad materiam de peccato originali ſpectat: nunc contra priorem breuiter agendum eſt.

Error Pelagij in præſẽti

Pelagij fundamentum quod.

Vide in tract. de peccatis diſp. 9. ſect. 5.

2. *1. Aſſertio de fide.*

Primò ergo dicimus, Adamum fuiſſe aliquo modo immortalem, id eſt, potuiſſe nunquam mori, ſi vellet, ſeu nunquam fuiſſe moriturum, ſi non peccaſſet. Hoc de fide tenendum eſt. Probatur primò ex Script. Gen. 2. *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Quem locum de morte animæ Pelagius interpretatus eſt, quia Adam in die, in qua peccauit, non ſtatim ſecundum corpus mortuus eſt, ſed tantùm ſecundum animam. Ad quam ſententiam videtur accedere Gregor. lib. 5. Epiſt. Ep. 14. aliàs cap. 114. & li. 6. Ep. 31. cap. 195. & Eucher. in Gen. 3. Nihilominus certa fide tenendum eſt, comminationem illam fuiſſe de morte corporis, vt Paulus ſtatim citandus illam interpretatur, vt ex Gen. 3. colligi poteſt in illis verbis: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et infra, *Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo,* &c. Per quæ oſtenditur quaſi executio illius pœnæ. Nam propter peccatum priuatus eſt homo Paradiſo, & remedijs, quibus ad vitandam mortem vti poterat, & quaſi morti traditus eſt, vt per commuem ciborum vſum vitã conſeruaret, donec in terram reuerteretur. Vnde tacitè etiã explicatur, quo ſenſu dictum fuerat, *In quocunq; die comederis, morte morieris,* id eſt, morti obnoxius eris, ſeu mortalis efficieris, ſeu mori incipies. Nec Gregorius vel Eucher. huic veritati contradicere voluerunt, ſed declararunt, etiam mortem animæ ibi ſignificatam fuiſſe, & hanc ſtatim incurſam fuiſſe, illam verò in reatu, ac debito, vt expreſsiùs declarauit Albin. ſeu Alcuin. in quæſt. in Geneſ. Et hanc pœnam mortalitatis ſignificaſſe Deum in eodem Gen. 3. cum fecit Adæ, & Euæ tu-

Probatur 1. ex Script.

Pelagij euaſio cui videtur aſſentire Greg. & Eucher.

Expugnatur

Explicatur Greg. & Eucher.

nicas pelliceas, & induit eos, docent Epiphan. in Anchor. & Hæreſ. 74. & Origen. homil. 6. in Leuit. non longè à principio.

3 *Cœpta ratio pro aſſertione abſoluitur.*

Ex hac ergo pœna optimè à contrario colligitur, Adam ſi non peccaſſet, non fuiſſe moriturum, quia ſi moriturus eſſet, non fuiſſet mors pœna peccati. Item quia ante peccatum non incepit mori, quia dictum eſt, in qua die comederis, morte morieris: ergo non antea moriebatur, etiam inchoatiuè, vt ſic dicam, neque erat mortalis, neque morti obnoxius. Et hac ratione dicitur Sapient. 1. *Quoniam Deus mortem non fecit*, quia non fuit ex prima inſtitutione Dei, *nec latatur in perditione viuorum*, vt ibidem ſubditur: & ideo creando non inſtituit hominem mortalem: ſed iudicando, punit peccatorem, vt dixit Proſper. in lib. ſententiar. Aug. in 303. Clarius hoc confirmat idem Sapiens cap. 2. dicens, *Deus creauit hominem inexterminabilem, inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Denique expreſsè id teſtatur Apoſtol. ad Rom. 5. dicens, *Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors*: vbi apertè explicat comminationem Geneſis de morte corporali, quæ ſine peccato in mundum non intraſſet. Et ideo cap. 6. addit, *Stipendia peccati mors gratia autem Dei vita æterna.* Sicut ergo ſine gratia comparari non poteſt vita æterna, ita nec mors intraret, ſi peccatum nõ fuiſſet, & ſic addit in cap. 8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.* Et 1. ad Corinth. 15. *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio, & ſicut in Adam omnes moriuntur*, & cætera.

4. *Probatur 2. ex Concil.* *Accedunt Patres.*

Præterea definita eſt veritas contra Pelagium in Conc. Mileuit. cap. 1. his verbis: *Qui dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit*, Idem tradit Conc. Arauſ. II. can. 1. & 2. & Conc. Trid. ſeſ. 5. cap. 1. dicens, *Adam peccando incurriſſe mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus.* Auguſt. etiam varijs in locis hanc docuit veritatem, præſertim lib. 6. Gen. ad liter. cap. 22. & ſequentib. & lib. 1. de Peccator. merit. c. 2. & ſequent. & lib. de Nupt. cap. 5. & lib. 6. cont. Iulian. cap. 4. & lib. 13. de Ciuit. cap. 3. & 23. & lib. 14. cap. 26. & Proſp. libr. 1. de Promiſſ. & prædeſt. cap. 2. & lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 19. & alibi ſæpe contra Pelagium Fulgent. lib. de fide ad Petrum, cap. 15. & de Incarn. & grat. cap. 12. & 14. & Petr. Diacon. de Incarnat. & grat. cap. 6. & Cyrill. Alexandr. lib. 1. in Ioan. c. 15. Chryſoſtom. homil. 17. in Geneſ. & reliqui Patres, & expoſitores Geneſ. ſecundo & tertio, & ſuper citata loca Pauli.

5. *Ratione quatenus probetur aſſertio.*

Ratione nõ poſſumus probare veritatem hanc, niſi ex inſtitutione diuina nobis ſufficienter reuelata. Nam ſi puram hominis naturam conſideremus, non eſt dubium, quin ex intrinſeca conditione ſua mortalis ſit, & ſuis viribus, & conditioni relictum fuiſſe diſcurſu temporis moriturum. Deus autem, ſicut ſupra diximus, creare voluit hominem in ſtatu altiori, quàm ex vi naturæ illi deberetur, & legem ſtatuit, illum in perfecta rectitudine conſeruandi, quamdiu ipſe homo libertate ſua Dei præceptum non tranſgrederetur. Ad illam autem rectitudinem pertinuit, vt corpus animam non aggrauaret, nec moleſtias, vel defectus mortalitatis ſentiret, quandiu in ſua innocentia permanſiſſet. Et hoc probant teſtimonia adducta. Eſt autem per ſe notum, potuiſſe Deum hanc prærogatiuam, & priuilegium homini conferre, ſi à peccato abſtineret. Solùm ergo ſupereſt explicandum qualis fuerit hominis immortalitas in illo ſtatu.

6. *Arguitur nõ videri poſſe oſtendi cuiuſmodi fuerit immortalitas Adami.*

Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia Adam ex eadem materia corpus habuit, ex qua ſunt noſtra, & ex eiſdum qualitatibus, & temperamento corpus eius erat diſpoſitum, quo noſtra ſunt corpora, eodem, inquam, ſecundum ſpeciem, & ſecundum earundem qualitatum variam miſtionem pro diuerſitate mẽbrorum, & humorũ. Sed homo nunc non aliunde habet, quòd ſit mortalis, niſi ex eo, quòd tali materia ſic diſpoſita conſtat: ergo eadem ratione Adam fuit mortalis. Quia exiſtente eadem cauſa formali, vel materiali intrinſeca non poteſt non ſequi idem effectus. Secundò *Arguitur 2.* corpus Adæ erat alterabile, & paſsibile actione phyſica, & materiali, quæ per ſe poteſt inducere corruptionem: ergo habebat corpus incorruptibile. Conſequentia videtur per ſe nota. Et antecedens probatur, quia homo in illo ſtatu indigeret cibo, & potu ad conſeruandam vitam: ergo ſignum eſt fuiſſe ſubiectum actioni, & alterationi caloris naturalis. Vnde conſequenter fit, vt conuertendo cibum in ſuam ſubſtantiam per eius reactionem aliquid etiam propriæ ſubſtantiæ reſolueretur, & amitteretur: ergo corpus illud erat corruptibile ſecundum partes: ergo etiam ſecundum totum, quia partes eiuſdem naturæ ſunt cum toto. Tertiò, quia ſi Adam applicaret ma- *Arguitur 3.* num igni, & multo tempore ita perſeueraret, combureretur: ergo erat corruptibilis. Quartò, *Quartò.* quia ſecundum Ariſtotelem omne generabile, eſt corruptibile, ſed homines in ſtatu innocentiæ eſſent generabiles, imò per veram generationem humanam procrearentur: ergo etiam eſſent corruptibiles.

7. *Quorundã Scholaſticorum & Patrum dicta, qui proximè factis argumentis conſentire videntur.*

Propter hæc, & ſimilia argumenta aliqui dixerunt, homines in ſtatu innocentiæ, & Adam ante peccatum fuiſſe mortalem, licet non eſſet moriturus, ſi non peccaret. Ita Scot. Gabr. & alij in 2. d. 19. Idque ex profeſſo contendit Moſes Barceph. opuſc. de Parad. part. 1. cap. 5. & in eam ſententiam refert Chryſoſt. Athanaſ. & Cyill. & Philoxenum, refert item alios dicentes, Adam mortalem, & immortalem fuiſſe, cùm ipſius libero arbitrio permitteretur à Deo, vt vel obſeruata lege immortalis eſſet, vel fracta moreretur. Quod alijs verbis ſcripſiſſe videtur Auguſt. 7. Geneſ. ad liter. cap. 25. dicens, *Corpus Adami mortale erat, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori.* Sic etiam Nemeſ. lib. de Natura hominis, c. 1. & ex illo Anaſtaſ. Nyſſen. in Quæſtion. Scripturæ, q. 24. dixerunt, hominem ab initio neque planè mortalem, neque planè immortalem genitum eſſe, ſed veluti in confinio vtriuſque naturæ, vt ſi corporeas affectiones ſequeretur, ſub corporis mutatione ſubijceretur, ſin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Simili modo Anaſtaſ. Synaita lib. 11. Exaem. non longè à fine, ex profeſſo probat ex Methodio contra Origen. primos homines ante peccatum fuiſſe mortales.

8. *2. Aſſertio per quam explicantur in bono ſenſu citati Doctores.*

Veruntamen omnes hi Patres in ſenſu catholico locuti ſunt: nam ſolùm docere intendunt, hominem non habuiſſe ante peccatum naturalem, vt ita dicam, immortalitatem, neque gratuitam illam, quæ corporibus glorioſis tribueretur, ſed potius ex vi ſuæ intrinſecæ compoſitionis, & diſpoſitionis fuiſſe mortalem, licet ex dono Dei futurus fuiſſet expers mortis, ac ſubinde aliquo modo immortalis, ſi non peccaſſet. Sic dixit Aug. ſupra. *Aliud eſt non poſſe mori, ſicut quaſdam naturas immortales creauit Deus, aliud eſt autem poſſe non mori, ſecundum quem modum primus homo creatus eſt immortalis.* *Probatur ex Auguſt.* Et infra concludit: *Mortalis ergo erat conditione corporis animalis: immortalis autem beneficio conditoris.* Dicit autem *corporis animalis*, vt immortalitatem corporis glorioſi excludat. Et ideo infra adiungit, non fuiſſe ita immortalem, vt mori nõ poſſet, ſed vt poſſet non mori. *Neq; enim*, ait, *immortale, quod mori omnino non poſſit, niſi corpus ſpirituale, quod nobis futu-*

Declaratur amplius veritas ex notatione triplicis immortalitatis apud D.Th. *futurum in reſurrectione promittitur.* Et in eodem ſenſu cæteri Patres, quos allegaui, ſuam ſententiam declarant. D. autem Thom. 1. p. q. 97. art. 1. tres immortalitates diſtinguit, naturalem, qualis eſt in Angelis, & cœlis, glorioſam, qualis erit in beatis hominibus, & mediam (vt ita dicam) quæ dici poteſt originalis, ſeu innocentiæ, & concludit, Adam nec primam, nec ſecundam habuiſſe, ſed hanc tertiam, quæ intrinſecam capacitatem mortis non excludit, ſed ſolùm confert, vt illa potentia in actum non reducatur. Quia vero hoc erat infallibile ex promiſsione diuina, ideo theologice loquendo illa poteſtas non moriendi immortalitas quædam vocari poteſt, & è contrario Adam dicitur factus mortalis peccando, quia illud priuilegium propter peccatum amiſit. Et in hoc ſenſu loquuntur Patres in priori puncto cit. in n. 4. Nec contra hanc immortalitatem procedunt rationes dubitandi ſupra propoſitæ in n. 6. ſed naturalem & intrinſecam poteſtatem moriendi oſtendunt.

9. *Quomodo primi parentes vitarent mortem ſiue violentam ſiue naturalem.* Dubitant autem Theologi quale fuerit illud immortalitatis donum, ſeu quomodo cõſeruari ſemper poſſent homines ne ad mortem peruenirent, ſi à peccato abſtinerent. Et vt melius rem totam explicemus, ſuppono, duobus modis mortẽ homini euenire, ſcilicet ab extrinſeca cauſa, vt per ignem, aquam, enſem, &c. quæ dicitur mors violenta, vel ab intrinſeco per actionem interni calidi in humidum: quæ dicitur mors naturalis. Ab vtroque igitur modo interitus ſeu mortis immunis eſſet homo in illo ſtatu, quandiu non peccaret: cauſa vero illius præſeruationis, ſeu immortalitatis diuerſo modo tradenda, & explicanda eſt, & ideo de illa duplici morte ſigillatim dicemus.

10 *Circa vitã dam mortẽ violentam opinio Molina.* Circa priorem interrogari poteſt, an corpus Adæ ita fuerit à Deo intrinſecè diſpoſitum, & quaſi ſolidatum per qualitatem aliquam illi inditam vt à nulla extrinſeca cauſa, etiam illi ſufficienter applicata poſſet corrumpi. In quo puncto P. Molina tract. de oper. ſex dierum, diſp. 28. 3. & 4 concl. ſentire videtur corpus hominis fuiſſe immortale, & impaſsibile per donum habituale illi collatum, quod erat qualitas quędam corporea per totum corpus diffuſa & extenſa. *Eius 1 motiuum.* Mouetur primo, quia illa immortalitas non erat miraculoſa, aut tranſiens, ſeu breui tempore duratura, ſed erat donum & propria conditio illi ſtatui quodammodo debita. Deus autem non conſueuit huiuſmodi dona permanentia tribuere immediatè per ſeipſum, ſed per aliquam facultatem intrinſecam, & inhærentem: ergo credendum eſt ita donum illud contuliſſe. *2. Motiuũ.* Secundò argumentatur, quia exiſtimat ſimili modo frænaſſe Deum appetitum primi hominis ab omni concupiſcentiæ motu per habituale donum: ergo eodem modo credendum eſt tribuiſſe immortalitatem. *Tertium.* Tertiò, quia Deus potuit hoc modo illa corpora præſeruare per qualitatem cõſentaneam corpori animali, in quo actio calidi in humidum eſſe poteſt. Nam corpus glorioſum immortale fit per qualitatem intrinſecam illi ſtatui accommodatam: & corpora damnatorum fient immortalia per qualitatem, licet non futura ſint impaſsibilia ab igne corporeo: cur ergo non poterit cogitari, & fieri qualitas, quæ alio modo ſtatui innocentiæ accommodato corpus hominis faceret immortale? Si autem hoc poſſibile fuit, id certè eſt magis conſentaneum ordinariæ prouidentiæ Dei, qui effectus ordinarios (vt ſic dicam) alicuius ſtatus per ſecundas cauſas facere ſolet. *Quartum.* 3 Quartò argumentatur, quia fœminæ in illo ſtatu parerent ſine dolore, ratione alicuius qualitatis ad hoc bene diſponentis earum corpora: ergo idem in propoſito dicendum eſt.

11. *Aliorũ opin.* Alij verò dixerunt etiam illum effectum per intrinſecam qualitatem factum fuiſſe, non tamen corpori, ſed animæ inhæſiſſe, ac ſubinde non corporalem, ſed ſpiritualem fuiſſe. Quã opinionem indicare videtur S. Auguſt. in lib. quæſtionum noui, & vet. Teſtam. q. 19. Aliqui etiam tribuunt D. Thomæ dicta q. 97. art. 1. quia dicit, corpus Adæ non fuiſſe indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed quia inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter diuinitùs data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſeruare. Et infra reddit rationem his verbis: *quia anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conſeruare poſſit,* &c. & in ſolut. ad 3. ait, quòd vis illa præſeruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, ſed per donum gratiæ. Et tandem ſententiam indicat D. Th. in 2. d. 19. q. 1. art. 4. & q. 5. de Malo, art. 5. Et ita etiã intellexit D. Thomam Scotus in 2. d. 19. q. 1. & ideò Caiet. in art. 1. & 4. idem ſentiens non reprehendit Scot. quòd malè D. Thom. intellexerit, ſed quòd illum impugnauerit. Idẽ tenet Valent. 1. tom. diſp. 7. q. 3. punct. 2. vbi ait, illum vigorem fuiſſe qualitatem ſupernaturalem animæ infuſam, quã Deus potuit talem facere, vt natura ſua actionem contrariæ agentis impediret. Ac denique aliqui Thomiſtæ exiſtimant, qualitatem illam fuiſſe gratiam ipſam, quæ eſt in eſſentia animæ, quæ tunc illum vigorem habebat, & ſolet allegari Scot. libro 1. de Natur. & Grat. cap. 5. vbi non ſatis clarè, nec determinatè loquitur.

Mihi tamen probabilius eſt, immortalitatẽ, ſeu impaſsibilitatem quoad hanc partem non fuiſſe datam homini in ſtatu innocentiæ per intrinſecã qualitatem. 12 *Aſſertio communior.* Hæc eſt communis ſententia Theologorum in 2. d. 19. vbi Durand. q. 1. & Scot. q. vnic. & in d. 29. ¶ Poteſt dici, in fine, & Gabr. d. 19. q. 1. & ibi aliorum. Item ſpecialiter D. Thomas dicto art. 4. in fine, loquens de modo corruptionis per violentiam ab extrinſeco agente, vel per inciſionem gladij, vel aduſtionem ignis, vel huiuſmodi, dicit, *Ab hoc modo corruptionis conſeruabat hominem illæſum diuina prouidentia.* Et in dicta q. 97. art. 1. prius dicit, Adam non fuiſſe incorruptibilem per intrinſecam diſpoſitionem: poſtea verò in art. 2. & 4. magis explicat, quod in 2. dixerat, addens, potuiſſe Adam conſeruare corpus illæſum ab extrinſeco agente, *partim per propriam rationem, per quam poterat nociua vitare, partim per diuinam prouidentiam quæ ſic ipſum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiſo, à quo læderetur.* Eadem eſt ſententia D. Auguſt. lib. 1. de Peccat. merit. & remiſſ. cap. 3. vbi ſic inquit: *Si Deus Iſraelitarum veſtimentis, & calceamentis præſtitit, quòd per tot annos non ſunt obtrita, quid mirum ſi obedienti homini eiuſdem potentia præſtaretur, vt animale, ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſum,* &c. Et poſtea comparat ſtatus innocentię immortalitatem illi quam Elias, & Enoch nunc habent, & vſque ad dies propinquos iudicio finali habituri ſunt. Veriſimile autem eſt, veſtes, & calceamenta Hebræorum non per intrinſecas qualitates, ſed per Dei prouidentiam ſine diminutione conſeruata fuiſſe, idemque de Elia, & Enoch eſt veriſimilius: idem ergo de primis hominibus Auguſt. intellexit. *Vide authoret. 1. in 3. p. diſp. 55 ſect. 1 concl. 3.*

13 *Suadetur aſſertio ratione.* Præterea licet illa qualitas fortaſſe non ſit impoſsibilis, de quo modò diſputare nolumus, nihilominus nimis eſſet miraculoſa, & nullum habet fundamentum in his quæ de immortalitate primorum hominum ſancti, vel Scriptura docent. Nam potius indicat illum modum incorruptibilitatis eſſe proprium corporis glorioſi. Nec ad conuenientem prouidentię ordinem erat alius neceſſarius, nam per prudentem ipſius hominis diligentiam, adiuncta peculiari DEI prouidentia, & cuſtodia per ſe, vel per Angelos, ſufficienter, ſatiſquẽ

tiſque conuenienter poterat homo ab his extrinſecis incommodis præſeruari. Nam, v.g. vt homo non poſſet ab igne comburi, vel nimium calefieri, quid neceſſe erat, eſſe tali qualitate affectum, vt quanuis in ignem ingrederetur, ab illo pati non poſſet, cùm multo facilius eſſet vitare nimiam ad ignem propinquitatem. Alioqui etiam dicendum eſſet, hominem fuiſſe per intrinſecam qualitatem ita affectum, vt licèt ambularet ſuper aquas, non mergeretur, vel licèt mergeretur, non ſuffocaretur. At hæc, & ſimilia incredibilia ſunt: multo ergo veriùs & faciliùs dicitur, hæc omnia incommoda per prudentem prouidentiam præcaueri potuiſſe, & conſequenter etiam vitanda fuiſſe.

14. *Ratio altera.* Denique eſt optima ratio, quia ſi in corpore hominis, & in omnibus partibus eius eſſet qualitas reſiſtens naturaliter omni extrinſeco corrumpenti, eadem ratione eadem qualitas reſiſteret, ne vna pars corporis ab alia diſsimili pateretur, ſeu ne calidum ageret in humidum: ergo per illam qualitatem etiam fieret homo incorruptibilis ab intrinſeco, & conſequenter non indigeret cibo, & potu ad vitam conſeruandam, quæ ſunt apertè falſa, & contra Scripturam, vt ſtatim dicemus. Prima verò ſequela probatur, quia actio calidi in humidum, ſeu alteratio inter partes diſsimilares corporis organici inter ſe, eiuſdem rationis eſt cum alteratione proueniente ab extrinſeco agẽte, quia ad eundem proximum terminum caloris, vel frigoris tendit, & ab eodem principio, & eodem naturali modo progreditur: ergo qualitas, quæ reſiſteret extrinſeco calefacienti, v.g. reſiſteret etiam extrinſeco calori, vel propinquæ parti calidiori: & ita omnis intrinſeca alteratio inter membra corporis impediretur.

15. *Ad 1. motiuũ Molinæ in num. 10.* Atque hæc pars magis explicabitur, & confirmabitur reſpõdendo ad motiua aliarum opinionum. Ad primum enim pro qualitate corporea cõcedimus, illud donum fuiſſe permanens, & durabile in illo ſtatu, quia modus ille prouidentiæ etiam eſſet ſtabilis, & certa lege promiſſus. Cùm autem dicitur, quòd non eſſet miraculoſus, eatenus concedi poteſt, quatenus ſine vllo proprio miraculo illa præſeruatio fieri poterat. Hinc autem potiùs nos inferimus, id non eſſe factum per qualitatem intrinſecam, nam perpetuum miraculum fuiſſet, corpus animale eſſe tali qualitate diſpoſitũ, & ſpeciale miraculum eſſet, corpus per qualitatem illam fieri impaſsibile reſpectu extrinſecorum agentium, & non ab intrinſeco. Nihilominus tamen neceſſaria fuiſſet prouidentia non debita naturæ hominis, ac proinde ſub ea ratione ſupernaturalis, quanuis illi ſtatui eſſet connaturalis.

16. *Progreditur reſponſio ad idem motiuum. Donum inhærens quãdo non ſufficiat abſque intrinſeco.* Cùm verò inſtatur, quòd Deus confert hæc dona permanentia per habitus: reſpondemus, duo poſſe in effectibus horum donorum diſtingui, vnum eſt effectio alicuius boni, aliud ablatio impedimentorum, vel cauſarum extrinſecarum, quæ poſſent aliquid incommodi afferre. Et de primo verum eſt ad operationes ordinarias alicuius ſtatus permanentis, quando naturam ſuperant, infundere Deum habitus, qui talium operum ſint accommodata principia. De ſecundo autem non ſemper eſt verum conferri per intrinſecos habitus, nam ſæpe neceſſaria eſt extrinſeca Dei cuſtodia. Et ſic videmus, Deum dare iuſtis ordinaria, & intrinſeca principia operandi: quando autem iuſtum dono perſeuerantiæ diuturnæ, vel confirmationis in gratia ſtabilire vult, non id facere per ſolos habitus, ſed per peculiarem prouidentiam ſuã, quæ hominis cooperationem coniunctã habeat. Sic ergo in præſenti ad immortalitatem diu conſeruandam dedit quidem Deus homini in corpore temperamentum aptiſsimum ad reſiſtendum contrariis, quantum naturalis capacitas humani corporis patiebatur: in animo verò dedit prudentiam, & ſcientiam, ac vigilantem rationem, qua poſſet pericula, & agentia contraria euitare. Quia verò hæc non ſufficiebant, adiunxit ex parte inferiorum cauſarum locum temperatum, & ſalubrẽ, qui non poſſet ordinarie, & in communi curſu vitæ corpori nocere, & ex parte ſuperiorum cauſarum, ſcilicet, cæleſtium, etiam conſtituit hominem ſub climate optimo, & temperatiſsimo. Et quia in his omnibus poterat defectus inueniri, ſuam peculiarem prouidentiam adiunxit, tum ad excitandum hominem in occaſionibus opportunis, tum etiam ad remouenda extrinſeca impedimenta, quæ homo etiam vigilans præcauere non poſſet.

Atque ita patet reſponſio ad exemplum de extinctione fomitis. Negamus enim id factum eſſe per alios habitus, nam licèt aliqui infunderentur bene diſponentes appetitum ad illum effectum: ſoli ſine peculiari protectione Dei non ſufficerent, vt ſupra diximus. Imò fortaſſe probabilius etiam eſt, nullum habitum ad illum effectum datum eſſe, quia ad virtutes naturales non pertineret, de quo infrà dicturi ſumus. Vnde facilè nos poſſumus argumentum illud in contrarium retorquere. Ad tertiam verò probationem iam reſponſum eſt, licèt demus illam qualitatem eſſe poſsibilem, nihilominus vſum eius (vt ſic dicam) nec neceſſarium, nec illi ſtatui conuenientem fuiſſe. Nec ſunt ſimilia, quæ de corporibus glorioſis, vel damnatorum afferũtur, nam priora non ſunt corpora animalia, ſed quodammodo ſpiritualia: poſteriora verò etiam ſunt extra ſtatum corporum animalium, quatenus nec cibo, nec potu indigent, & quoad hoc fortè diſponuntur per aliquam intrinſecam qualitatem, licèt relinquantur paſsibilia ab igne, & alijs diuinis inſtrumentis. Quanquam perpetua conſeruatio ſub actione illa, & paſsione tam graui, ſine peculiari actione prouidentiæ Dei fieri poſſe non videatur, de quo aliàs. At verò in corpore animali qualitas illa neceſſaria non erat, neque diſpoſitioni corporis ad actiones illius ſtatus erat accommodata. Ad vltimum verò exemplum de partu fœminarum ſine dolore, infrà ex profeſſo reſpondebimus, nunc conſequenter etiam dicimus, etiam in illo effectu peculiarem Dei prouidentiam fuiſſe interuenturam. 17. *Ad 1. motiuum ibid.* *Prædictum motiuũ retorqueri poteſt in Molinam.* *Ad 3. motiuum.* *Ad 4. motiuum.*

Ad alteram ſententiam de ſpirituali qualitate animæ indita reſpondemus in primis, nullũ pro illa ſententia ferri rationis fundamentum: nos autem oſtendimus nullam omnino qualitatem neceſſariam fuiſſe. Et profectò ſi aliqua neceſſaria eſſet, potius corpori, quàm animæ infundenda eſſet, in quo magis probo ſententiam Molinæ, quia maior proportio eſt in qualitate corporea ad reſiſtendum formaliter agenti corporeo, quàm in qualitate ſpirituali, nã vix intelligitur, quomodo ſpiritualis qualitas inhærendo animæ per ſe reſiſtere valeret, ne qualitas materialis induceretur in corpus, niſi prius ab illa qualitate ſpirituali, aliqua proportionata diſpoſitio in corpus redundaret: & tunc fruſtra multiplicarentur tot qualitates, nam materialis ſufficeret. Quòd ſi dicatur qualitatem illam ſpiritualem non reſiſtere formaliter, ſed effectiuè, tunc difficile eſt ad explicandum, quid anima hominis per illam qualitatem efficeret in agente extrinſeco corporali, quo eius actionem impediret. Et Præterea vrget hic etiam ratio ſuprà facta in n.14. quòd talis qualitas etiam actionem calidi in humidum, & inter partes ipſas corporis humani impediret. 18. *Impugnatur altera opinio in n.11.*

Nec etiam ille modus dicendi auctoritate fundatur, nam Auguſt. qui citatur in lib. Quæſtion. noui, & veteris Teſtamenti, q.19. in primis liber ille incerti auctoris, & non multæ auctoritatis eſt: & 19. *Reſpondetur ad locum Auguſtini citatum pro*

deinde

nunc impugnata opinione. Item nec D. Thomam illius fuiſſe opinionis oſtenditur tripliciter Primo.

deinde nullum verbum in illa quæſtione inuenio, quo talis ſententia ſignificetur, vt in ſequentibus declarabo. De D. Thoma etiam opinor, non fuiſſe de tali qualitate loquutum, ſed vigorem animæ appellaſſe vim rationis, id eſt, ſcientiæ, diſcretionis, & prudentiæ, ac rectę voluntatis, per quam poterat homo in illo ſtatu illa extrinſeca damna vitare. Quod mihi perſuadeo, primò ex teſtimonio, quod ſub nomine Auguſtini citat, in dicta q. 19. cuius verba ſunt: *Deus hominem fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipſe ſibi auctor eſſet ad vitam, aut ad mortem.* In quibus euidenter loquitur de poteſtate vitandi mortem per rationem, & electionem rectam: ergo in eodem ſenſu loquutus eſt D. Thomas. *Secundo.* Secundò, quia D. Thomas ait, hoc modo fuiſſe hominem incorruptibilem ex parte cauſæ efficientis, quod non poteſt intelligi de efficientia phyſica animę in proprium corpus, vel intrinſecum agens: ergo intelligitur de virtute efficiente intellectus, & voluntatis ad præſeruandum corpus à corruptione moraliter, vtique obediendo Deo, & prudenter vitando, & remouendo corrumpentia. *Tertio.* Tertiò, quia ita videtur exponere ipſe D. Thomas a. 2. ad 4. & euidentiùs in alijs locis ſuprà citatis.

20\. *Circa vitandam mortem naturalem 4. aſſertio. Probatur ex Gen. 2. & explicatur quomodo datum ſit præceptum comedendi primis parentib.*

Supereſt dicendum de alio modo corruptionis ab intrinſeco, de quo certum videtur ex dictis nõ fuiſſe per intrinſecam qualitatem impedientem internam actionem, & paſsionem, alioqui non indigeret homo alimentis. Quod manifeſtè falſum eſt, vt conſtat ex illo Gen. 2. *Præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas.* In quibus verbis explicatur neceſsitas comedendi, quæ in illo ſtatu fuiſſet ad cõſeruandam vitam, & ideo graues Theologi notant, non ſolùm præcepiſſe Deum primo homini vt nõ comederet de ligno ſcientiæ, ſed etiam præcepiſſe vt de alijs comederet, quia hoc erat illi neceſſarium ad vitam. Quod ſentit D. Thom. 1. part. quæſt. 97. art. 3. & Magiſter in 2. d. 19. & ibi Durand. q. 2. Quanquam Abulenſ. Gen. 13. q. 206. & 209. contendat, illud præceptum tantùm fuiſſe negatiuum prohibens eſum ligni ſcientiæ, nam quoad alteram partem magis videtur eſſe permiſsio, aut conceſsio, quàm obligatio. Vnde D. Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 15. dixit, vnicum tantùm præceptum Deum impoſuiſſe Adæ. Et ipſe etiam Deus ſolùm comminatus eſt mortem propter tranſgreſsionem illius præcepti. Sed quanuis hoc poſteriùs verum ſit quo ad præceptum ſpeciale poſitiuum, nihilominus rectè dicitur per illa verba etiam explicatum eſſe præceptum naturale comedendi quantum ad conſeruandam vitam neceſſarium eſſet. Vnde cùm dicitur, *ex omni ligno Paradiſi comede,* non eſt putandum (vt quidam obijciunt) fuiſſe præceptum comedẽdi de omnibus fructibus collectiuè, ſeu diſtributiuè, & copulatiuè, ſed diſiunctim, ſeu de quolibet, vt placeret. Specialiter verò (vt Magiſter notat) certum eſt ibi præceptum comedendi de ligno vitæ aliquando, quia ad vitæ perpetuitatem illud neceſſarium erat, ideoq; ſuppoſita qualitate illiꝰ cibi etiã illud ſpeciale cõprehẽdebatur ſub naturali pręcepto conſeruãdi vitã.

21\. *Corollarium ex dictis corpus Adæ fuiſſe tranſmutabile quoad aliquas particulas Id probatur ratione.*

Vnde colligitur corpus Adæ de ſe, ac intrinſecè poſsibile naturaliter fuiſſe, & alterabile etiam vſque ad aliquam partialem tranſmutationem ſecundùm aliquas corporis particulas. Sic enim D. Thom. dicta q. 97. art. 3. ad 1. docet per actionem caloris aliquid de humido corporis Adæ perdi potuiſſe. Et in ſolut. ad 2. & in art. 4. indicat, etiam potuiſſe pati à cibis, quanuis illa paſsio nunquam poſſet corpus ab ſtatu connaturali extrahere: Et idem docent Scot. Durand. & alij in 2. d. 19. & ratio eſt, quia hic effectus extrinſecè ſequitur ex actione calidi & humidi, & continua nutritione, tum quia naturaliter cõiuncta eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiã aliti, cum aliqua reſolutione, & depoſitione ſubſtantiæ ipſius aliti: tum etiam quoniam naturale agens agẽdo repatitur, ex quo ſequebatur, vt corpus hominis in illo ſtatu agẽdo in cibum, vt illũ in ſuam ſubſtantiam cõuerteret, aliquid etiã ab ipſo pateretur. *Negat tamẽ Caietanus.* Quãuis Caiet. dicta q. 97. a. 3. & 4. hanc repaſsionem neget in illo futuram fuiſſe, *quia anima* (inquit) *habebat vim quandã ſupernaturalem, propter quam corpus agendo in nutrimentum, non repatiebatur ab eo.* *Et confirm.* Et poteſt hoc confirmari, quia aliàs corpus in illo ſtatu eſſet ſimpliciter paſſibile, etiam paſsione præternaturali, & corruptiua, atque ita eſſet ſimpliciter mortale.

22\. *Expugnatur Caietanus.*

Sed nõ video quomodo virtus animæ poterat reddere corpus illud impaſsibile ab alimẽtis, magis, quàm ab actione calidi in humidum, vel ab actione, & paſsione partium diſsimilarium inter ſe. Item nõ video, cur magis obſtet immortalitati illius ſtatus repaſsio ab alimentis, quàm paſsio humidi à calido, quia per vtrãq; alterationem poteſt extrahi corpus à naturali diſpoſitione, ſi alteratio nimia ſit, & à neutra extrahetur ſi ſit moderata. Et ideo D. Thom. in art. 3. ad 2. cùm in prima reſponſione illam doctrinam inſinuaſſet, in illa non perſiſtit, ſed addit ſecundam, dicẽs, quòd talis paſsio eſſet ad perfectionem naturæ. Nullum ergo eſt inconueniens admittere aliquam alterationem fieri potuiſſe in illo ſtatu in corpore hominis per reactionem ciborũ. *Ad confir. pro Caiet. in fine numeri præcedentis.* An verò propter has alterationes dicendũ ſit, illud corpus fuiſſe paſsibile ſimpliciter, tantum eſt quæſtio de modo loquendi, ſicut ſuprà dicebamus de quæſtione, an eſſet mortale, vel immortale. Idemq; eſt, an ſit dicendum potuiſſe tunc hominem non mori, vt Scot. & Gabr. loquuntur, & ſentit Magiſt. dicta d. 19. cum Auguſt. lib. 7. Gen. ad lit. cap. 25. vel etiam non potuiſſe mori, vt Bonauent. & Durand. contendunt. *Qua ratione verificetur Adamum potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori.* Vtrunque enim eſt verum in diuerſo ſenſu, potuit enim non mori, quia potuit non peccare, & non interueniẽte peccato, non poterat mori, non quidem ex intrinſeca impotentia, ſeu diſpoſitione corporis, nec ex phyſica virtute animæ ad reſiſtendũ extrinſecis agẽtibus, ſed ex alijs cauſis, & remedijs à Deo præparatis, quibus infallibiliter, durante illo ſtatu, mors vitaretur. Et ſimiliter erat paſsibile, quoad aliquam alterationem, non tamen quoad tantam alterationem, quæ à naturali diſpoſitione corpus remoueret.

23\. *Id explicatur amplius ex Aug. & D. Thoma.*

Explicatur hoc ex doctrina Auguſtini lib. 14. de Ciuit. cap. 26. & lib. 1. de Peccat. merit. c. 3. & ſub eius nomine dicta q. 19. noui, & veteris Teſtamenti, & D. Thomæ dicta q. 97. a. 4. nã duo defectus ſunt in corpore humano in ſua pura natura conſiderato, ex quibus, niſi remedium adhibeatur, mors ab intrinſeco eueniet, *Mors ab intrinſeco ex duobus defectibus poteſt obuenire* vnus eſt deperditio humidi per actionem caloris naturalis: alius eſt diminutio continua, quę fit vel in ipſo calore naturali per reactionem alimenti, vel in ipſo humido, quod minus perfectum ex alimento extrinſeco reparatur. *Quo pacto vni defectui ſubuentum fuerit in ſtatu innocẽtiæ.* Primo ergo defectui ſubuentũ eſt per fructus lignorum cõmunium Paradiſi. Nam ex illo defectu præcisè ſpectato nõ ſequitur mors, niſi cibus, & potus omnino deficiant. Et eadem ratione non ſequitur fames, aut ſitis, nec præternaturalis alteratio, ſi opportuno tempore naturali neceſsitate ſubueniatur. *Inſtantia* Et ideo dicit Auguſt. ſuprà: *Cibus aderat ne eſuriret, potus ne ſitiret.* Dices, hinc ſolùm ſequitur, potuiſſe non eſurire, aut famem nõ ſentire, nihilominus tamẽ potuiſſe hominẽ pro ſua libertate, vel omnino, vel ſaltẽ plus iuſto abſtinere à cibis, & ita vel mori, vel etiã vſq; ad paſsionem famis præternaturaliter alterari. *Soluitur 1.* Reſpondeo in primis, quòd ſi omnino abſtineret à cibis, eo ipſo grauiter peccaret, & ab ſtatu caderet, atque ita

licèt

licèt moreretur, non contingeret mors in ſtatu innocentiæ, ſed peccati. Deinde non poſſet etiam præter rationem rectam, & illi ſtatui conuenientem abſtinere à cibis, quin ſaltem venialiter peccaret. Dictum eſt autem ſubuentum eſſe homini in illo ſtatu, vt nunquam venialiter peccaret, quãdiu mortale peccatum non præcederet: ergo ex vi eiuſdem prouidentiæ, & protectionis Dei nunquã relinqueretur abſtinere à cibis indebito modo, nec cum aliquo nocumento illi ſtatui repugnante.

Soluitur 2.

24 *Quo puncto ſubuentum fuerit alteri defectui.*

Contra ſecundum defectum maximè ſubuentum eſt per alia remedia, maximè verò per lignum vitæ. Nam in primis in ipſo corpore data eſt perfecta diſpoſitio, & humorum contemperatio, ita vt inter ſe habere non poſſent vehementem actionẽ, quæ ægritudinem vel aliquam ſimilẽ diſpoſitionem omnino præternaturalem ab intrinſeco poſſent inducere. Deinde per iuſtitiæ donum datum eſt, vt non poſſent humores nimium alterari, aut ex feruenti paſsione, aut ex nimio labore, quia in hoc ſtatu in his omnibus eſſet maxima moderatio, & ſic ait Auguſt. ſuprà, *Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat, nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus, ſumma in carne ſanitas.* Præterea etiam ex parte illorum fructuũ, ſeu alimentorum, quibus priori defectui ſubueniebatur, prouiſum eſt, vt optimæ qualitatis eſſent, ita vt ex magna facilitate, & cum minima alteratione partium corporis hominis poſſent in illius ſubſtantiam conuerti, & ad hoc etiam iuuabat optima, & ſalubris loci diſpoſitio, & hoc eſt, quod Auguſt. *citato loco* de ciuitate Dei, dixit. *Sicut in Paradiſo nullus æſtus, aut frigus, ſic in eius habitatore, nulla ex cupiditate, vel timore offenſio, nihil omnino triſte, non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat inuitum*, &c.

25. *Non tamen illo modo ſubueniretur omnino.*

Sed ligno vitæ ſupplebatur.

Veruntamen quanuis hæc omnia poſſent ſufficere, vt pro aliquo tempore corpus hominis in naturali diſpoſitione, non obſtante actione calidi in humidum, & reactione ciborum conſeruaretur, nihilominus progreſſu temporis debilitaretur, & marceſceret, niſi aliud remedium quo ab illo malo præſeruaretur, Deus illi prouidiſſet. Hoc autem remedium fuit lignum vitæ, nam fructus eius virtutem habuit confortandi, & reparandi calorem naturalem, vel potiùs præſeruandi ne infra connaturalem diſpoſitionẽ minueretur. Quod his verbis Auguſt. ſuprà docuit, *Lignum vitæ aderat, ne hominem ſenecta diſſolueret.* Et iterum, *Quandiu in creatoris lege durauit, dignus fuit edere de arbore vitæ, vt mori non poſſet. Neque enim corpus tale erat, vt diſſolui eſſet impoſſibile, ſed fructus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat.*

26. *Declaratur quo modo per lignum vitæ non ſolùm mors, ſed paſsio omnis corruptiua vitaretur.*

Quomodo autem hoc modo non ſolùm mors, ſed etiam paſsio corruptiua vitaretur, intelligi poterit aduertendo temperamentum vnicuique homini conueniens, & connaturale non conſiſtere in indiuiſibili, ſed habere aliquam latitudinem intra quam variari poteſt ſecundum aliquam intenſionem primarum qualitatem ſine proprio defectu, vel læſione corporis. Imò aliquando cum perfectione, & augmento: aliquando verò cum conſiſtentia in ſtatu naturali. Circa hanc ergo latitudinem poterat per continuam nutritionem alteratio aliqua, & mutatio creſcere vltra terminos illius latitudinis, ſed priuſquam ad illum terminum corporis diſpoſitio perueniret, adhibendus erat fructus ligni vitæ, quo illa diſpoſitio corporis ad optimum ſtatum intra illam latitudinem reduceretur, vel (vt bene Caiet. notauit) ne vnquam ad præternaturalem ſtatum perueniret, præſeruaretur. Quod his verbis docuiſſe mihi videtur Auguſt. lib. 13. de Ciuit. cap. 23. dicens: *Primus homo de terra terrenus in animam viuentem factus eſt, non in ſpiritum viuificantem, quod ei per obedientiæ meritum ſeruabatur. Ideo corpus eius, quod cibo, & potu egebat, ne fame afficeretur, ac ſiti, & non immortalitate illa abſoluta, atque indiſſolubili, ſed ligno vitæ à mortis neceſſitate prohibebatur, atque iuuentutis flore tenebatur, non ſpirituale, ſed animale fuiſſe, non dubium eſt.*

CAPVT XV.

De ligno vitæ, & quomodo, quantaque efficacia homini immortalitatem largiretur.

TRia in titulo inſinuantur, quid fuerit lignum illud, qualiſque & quanta efficacia eius fuerit. Primò ergo dico, lignum illud fuiſſe veram arborem ſenſibilem fructum ad comedendum aptum naturaliter producentẽ. Quod cenſeo de fide certum, oppoſitumque ad errorem Origenis, qui hiſtoriam de Paradiſo ad metaphoras traduxit, pertinere. Probaturque manifeſte ex contextu Gen. 2. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignũ pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, lignumque vitæ in medio Paradiſi, & lignum ſcientiæ boni, & mali.* Sicut ergo cætera ligna, & lignum etiam ſcientiæ arbores fuerunt ſenſibiles, ita & lignum vitæ. Et verbum *produxit*, quod in omnia cadit, oſtendit ex eadem terra, & ex eodem genere creationis fuiſſe lignum vitæ cum cæteris factum. Vnde conſequenter manifeſtum eſt, fructus illius arboris fuiſſe quendam corporalem cibum, ſicut fuit etiam fructus ligni ſcientiæ, vt conſtat ex Gen. 3. Vnde cùm ſancti dicunt, ſapientiam, aut Euchariſtiam eſſe lignum vitæ, id intelligendum eſt in ſenſu ſpirituali, ſeu per quandam ſignificationem, ſicut Prou. 3. de ſapientia dicitur: *Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam.* Quod ita exponit Auguſtin. 2. de Peccat. merit. cap. 21. dicens, cibum illius arboris fuiſſe figuram ſapientiæ, quia ſicut illa arbor erat in corporali Paradiſo, ita ſapientia eſt in ſpirituali, & ſicut hæc arbor ſenſibilis exterioris hominis, ita ſapientia interioris hominis ſenſibus præbet vigorem. Quod in alijs locis, præſertim ſuper Geneſim ſæpe repetit. Cuius autem ſpeciei illa fuerit, ignotum nobis eſt. 1.

1. Aſſertio de quidditate ligni vitæ certa ex fide.

Probatur ex 2. Gen.

Prædicti ligni fructus qualis.

Sapientia & Euchariſtia lignum vitæ ſpiritualiter

Cuius ſpeciei lignum illud ſit ignoratur

Deinde dicimus fructum illius arboris per propriam efficaciam ſibi connaturalem contuliſſe homini vigorem illum, ſeu renouationem. Itaq; valde errant, qui dicunt, illam arborem ſeu fructum eius tantùm fuiſſe figuram illius effectus, & incorruptionis, quam Deus daturus eſſet homini, ſi non peccaſſet, quod ſenſit Eugub. in cap. 1. Gen. refellitur autem ſufficienter ex illis verbis Gen. 3. *Ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo.* Si enim fructus ille non conferret hunc effectum, ſed Deus ad præſentiam eius, non oporteret Adamum eiicere de Paradiſo, ne comedendo de illo cibo particeps fieret immortalitatis. Quia Deus non promiſerat illum effectũ, niſi homini in ſua obedientia perſeueranti, & ita poſt tranſgreſsionem non tenebatur legem illam, vel pactum aut ſignificationem ſeruare. Atque eadem verba iſto modo inducta etiam probant, illam efficaciam fuiſſe per virtutem connaturalem illi arbori, & fructui eius, & non tantum per ſupernaturalem virtutem, aut eleuationem Dei, vt Bonauent. & Gabr. exiſtimarunt. Et indicant Gen. 2. Eucher. & Beda. Imò etiam Auguſt. lib. 8. Gen. ad lit. eandem ſententiam indicat, dum ait, cibum illum contuliſſe talem effectum *nonnulla inſpiratione ſalubritatis occulta.* Et quia ſtatim inter miracula Dei computat, quòd cibus ille immortalitatẽ efficeret. Sed pie exponi poteſt eodem modo, quo aliqua ſingularia opera dici ſolent, quaſi miracula naturæ

2.

2. Aſſertio de efficacia cõnaturali illius fructus ad reparandum vitam.

Refellitur Eugubinus contrarium ſentiens, & probatur aſſ ex Gen. 3.

Concluditur etiam contra Bonau. Gabr. Eucher. & Bedam virtutem ligni nõ fuiſſe ſupernatur. Auguſtinus quo que indicans virtutem prædictam fuiſſe ſupernatur. pie exponitur.

Probatur ulterius aſſertio.

naturæ. Abſolute tamen loqueodo veriſimilius eſt virtutem illam fuiſſe naturalem. Nam ſi virtus erat ſupernaturalis, cum ſolum eſſet data vel promiſſa pro hominibus præcepto Dei obtemperantibus, quamuis poſt peccatum de illa arbore comederent, fructum immortalitatis non acciperent. Sicut nunc, licet Euchariſtia virtutem ſupernaturalem habeat ad ſanctificandos recipientes, non omnes, qui illam ſumunt, fructum illum recipiunt, ſi bene diſpoſiti non ſint, quia non eſt data illa virtus pro omnib. ſimpliciter, ſed tantũ pro dignè ſumentibus. Ergo è contrario ſi Adam poſt peccatum, comedendo de ligno vitæ immortalitatem conſequeretur, vt verbis illis docetur, profecto non erat ſupernaturalis talis virtus, ſed ex naturali, & intrinſeca facultate illius fructus procedebat. Et hoc ſentiunt D. Thom. Scot. & alij auctores ſtatim allegandi.

Accedunt D. Thom. Scot. & alij.

3 *Enucleatur amplius aſſertio, notãdo dupliciter potuiſſe cibũ illum conſeruare corpus.* *1. Modus.*

Dicimus autem, illum effectum fuiſſe à virtute actiua, & per propriam efficaciam illius cibi in corpus hominis, quia ſola bona diſpoſitio, vel quaſi materialis cauſalitas, non poterat ad effectum illum eſſe ſufficiens. Duobus enim modis poteſt intelligi cibum aliquem eſſe corpori humano naturaliter conuenientem ad conſeruandum, vel confortandum illud. Primò, quaſi materialiter tantum, videlicet, quia talis cibus ratione ſui temperamenti, & qualitatum, quibus diſponitur, facilè conuertitur in ſubſtantiam corporis humani, & poſtquam conuerſus eſt, illæmet qualitates, quæ in ipſo erant, in homine manent (ſiue ſint eædem numero, ſiue ſpecie, parum enim hoc in præſenti refert) & illud cõmode afficiunt, & ſuo modo formaliter illud confortant, & protegunt. Alio modo poteſt cibus confortare corpus efficienter, nimirum vel per nouas qualitates ipſum temperamentum connaturale corpori perficiendo, ac reparando, ſi quid in illo diminutum fuerat, vel intendendo natiuas qualitates, & alias remittendo. Prior ergo modus non ſolum poſsibilis eſt, ſed etiam frequens, non tamen fuiſſet ſufficiens ad conferendam homini vitæ perpetuitatem in corpore animali, quia per ſolum illum modum non reparatur diminutio naturalis caloris, à quo pendet corporis conſeruatio. Neceſſaria ergo fuit virtus actiua in illo fructu vt poſſet temperamentum hominis, à quo vita pendet, perfectè reſtaurare. Nec eſt, cur impoſsibile exiſtimetur, fructum vni⁹ arboris habuiſſe hanc virtutem connatnralem, quia ille effectus de ſe naturalis ordinis eſt, & finitæ perfectionis, imo non excederet gradum formarum accidentalium: ergo non repugnat virtutem actiuam eius connaturalem eſſe alicui arbori, ſeu fructui eius. Et ita ſentit de virtute illius fructus Rupert. l. 3. in Gen. c. 3. & Hugo de S. Victor in Annotat. Geneſ. cap. 7. & Gloſſa ordinaria Gen. 2. vbi Lipoman. alios refert, & D. Thomas dicta q. 97. a. 4. & ibi Caietanus, Durand. Scot. & Gabr. in 2. diſt. 16.

2. Modus. *Quid de priori.* *Quid de poſteriori.*

4 *Aſſert 3. de virtute eiuſdem cibi ad conſeruandam vitam quantumlibet longam.*

Ex quo vlterius addimus, cibum illum habuiſſe virtutem conſeruandi vitam, non tantum ad longum tempus, ſed perpetuò, ſeu pro quacunque temporis diuturnitate, non tamen ſemel tantum ſumptus, ſed ſæpius temporibus opportunis. Ita explicat ſatis dilucidè hunc effectum D. Thom. dicta q. 97. a. 4. & eſt conſentaneum Auguſtino 3. de Ciuit cap. 20. vbi inter alia dicit, *De ligno vitæ propterea guſtabant, ne mors vndecunque ſubreperet, vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatijs interirent.* & cap. 23. poſtquam dixerat, *quod ligno vitæ corpus à mortis neceſſitate prohibebatur, atque in iuuentutis flore tenebatur* addit de homine poſt peccatum: *& alimentis extra Paradiſum non negatis, à ligno tamen vitæ prohibitus traditus eſt vetuſtate finiendus in ea duntaxat vita, quam poſſet in Paradiſo, niſi peccaſſet, habere perpetuam.* Et idem ſentit lib. 11. Gen. ad lit. cap. 40. & libr. 1. de Peccat. merit. cap. 3. *Habebat Adam de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem:* & Chryſoſt. homil. 18. in Geneſ. vbi ait, potuiſſe Adam, ſi voluiſſet, de ligno vitæ veſci, quod perpetuam illi contuliſſet vitam, eumq́; immortalem feciſſet. Et infra exponens dicta verba Gen. dicit: *Ne nunc & lignum, quod vitam præbet cõtinuam, attingere audeat,* &c. Idem ſentit Magiſt. diſt. 19. vbi Gabr. a. 3. dub. 1. & Durand. q. 2. quamuis in 1. dubius videatur.

Ratio autem eſt, quia fructus ligni vitæ non tantum alebat corpus per modum cibi, ſed etiam reficiebat, & confortabat, ſeu reparabat per modum medicinæ, vt ait auctor illius quæſtionis 19. noui, & veteris Teſtamenti. Vnde infert, *Sic erat homini quaſi inexpugnabilis murus,* vtiq; cibus ille cõtra mortem, *quia corporis corruptionem inhibebat,* vt prius dixerat. Probatur autem hæc illatio, quia ille fructus ſemel ſumptus poſt annum, v. g. reſtituebat temperamentum calidi, & humidi ad illum ſtatũ, in quo in principio illius anni fuerat: ergo iterum ſumptus poſt alium annum ad eundem ſtatum corpus reduceret, & ſic per ſingulos annos: ergo pro quocunque annorum numero poſſet eodem modo corpus immortale conſeruare. Loquor de annis ſolum gratia exempli, nam idem erit de quocunque breuiori tempore, multiplicando cũ proportione ſumptiones eiuſdem fructus: ſolum ergo oportet, vel aliquod certum tempus determinetur virtuti fructus proportionatum. Quod ſane tempus quantum eſſet, nos quidem ignoramus, tamen in ſtatu innocentiæ hominibus notũ eſſet, vt conuenientibus temporibus illo remedio vti poſſent. 5

Ratio pro aſſertione.

Quoties guſtandum de fructu vt vitam tueretur, ignotum

Contra hanc vero ſententiam duæ occurrunt inter ſe extremè oppoſitæ. Prima eſt Ruperti libr. 3. Gen. ad lit. cap. 30. vbi dicit non fuiſſe neceſſariũ frequentari illum cibum ad vitæ perpetuitatem, ſed ſemel tantum ſumptum illam daturum fuiſſe. Probat ex verbis illis, *ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.* Nam Deus non dixit, & ſæpius ſumat, ſed tãtum, *& ſumat*: ergo vna aſſumptio ad illum effectũ ſufficeret. Et ſpecialiter ponderat particulam *forte* & ex ea colligit, Adam neſciuiſſe virtutem ligni vitæ, & ideo non potuiſſe poſt lapſum ex certa ſcientia, & intentione comedere de illo ligno contra mortem, potuiſſe tamen caſu, & ideo dictum eſſe *ne forte.* Et inde concludit non fuiſſe neceſſarium frequentem vſum, nam ea, quæ caſu fiunt, non frequentantur, ac proinde vnum actum caſu contingentem, ſufficientem fuiſſe. Et ad hoc confirmandum adducit exẽpla herbarum medicinaliũ, quæ mirabiles habent virtutes ad fouenda, & conſeruanda humana corpora. 6

Ruperti ſententia vnicã ſumptionem ſuffeciſſe ad viuendum ſemper. *Probat ex Gen. 2.*

Sed hæc ſententia veriſimilis non eſt, & optimè refellitur ratione D. Thomę, quia virtus illius fructus finita erat. Addo etiam, fuiſſe corruptibilem, nam & arbor corruptibilis erat, vt fructus ipſe in ſubſtantiam manducantis illum conuerteretur. Ergo etiam effectus eius, quem ſemel ſumptus faceret in corpore humano, eſſet finitus, & diminutioni, ac corruptioni obnoxius, quia non redderet corpus inalterabile, & intrinſecè, ita impaſsibile, vt poſt vnam ſumptionem illius fructus, amplius cibi, & potus indigens non eſſet: ergo effectus ille poſſet poſtea iterum perdi poſt continuam nutritionem: ergo ſi non amplius remedium eiuſdem fructus applicaretur, profecto corpus diuturnitate temporis ſeneſceret, ac tandem deficeret. Et declaratur argumento facto, ponamus enim Adam creatum in optimo ſtatu vitæ, & complexionis ſuæ per annum, vel quodlibet aliud deſignatum tempus dixiſſe, cibum ſumendo ex alijs lignis 7

Refellitur 1. ex ratione D. Thom.

Refellitur 2.

Suarez de opere ſex dierum. Q Paradiſi,

Paradiſi, & poſtea ſemel comedere de ligno vitæ. Tunc certe per illam ſumptionem ad ſummum reduceretur ad illum optimum ſtatum, in quo creatus fuit: quia vel non poterat eſſe melior, vel ſi melior fingitur, non eſſet naturalis, nec corpori humano accommodatus. Ergo poſt primam ſumptionem vtēdo iterum alijs cibis, ille optimus ſtatus iterum minueretur: ergo ne tandem corrumperetur, neceſſarium illi fuiſſet iterum ſumi de ligno vitæ.

8 *Ad locum Gen. & alia pro Ruperto ſu num. 6.*

Nec verba Gen. quæ expendit Rupertus, aliquid vrgent. Nam verbum *ne ſumat*, indefinite poſitum nec vnicam, nec repetitam ſumptionem indicat, ſed abſtracte, ſeu indefinitè ponitur, *ne ſumat*, vtique quantum neceſſarium fuerit ad viuendum in æternum. Nec etiā eſt veriſimile, Adam ignoraſſe lignum vitæ, & propriam rationem, ac virtutem eius. Quia illa cognitio erat in illo ſtatu maximè neceſſaria, Adam autem habuit illum ſtatum vndique perfectum. Item quia habebat ſcientiam aliarum arborum, & fructuum: cur ergo illam ignoraſſet? Item particula *forte* non hoc ſignificat, & ſine fundamento ita inducitur, quia, vt illo modo Deus loqueretur, ſatis erat non neceſſarium, ſed tantum contingens fuiſſe, vt Adam manens in Paradiſo ſumeret de ligno vitæ. Imo etiam erat contingens, quod ſumendo de ligno vitæ poſt peccatum in æternum viueret, vt ſtatim declarabimus. Denique in contrarium nos expendere poſſumus particulam *etiam*, cum Deus dicit, *& ſumat etiam de ligno vitæ*. Nam per illam fit relatio ad ſumptionem de ligno ſcientiæ, id eſt, vt ſicut de illo ſumpſit, ita de hoc ſumat. Ergo ſicut de priori ſumpſit ex certa ſcientia, & contra Dei inſtitutionem, ita ſignificauit Deus, voluiſſe præcauere, ne Adam ex certa ſcientia, & contra Dei voluntatem, qui pœnam mortis fuerat comminatus ad impediendam illius pœnæ executionem, de ligno vitæ ſumere tentaret. Aliæ verò coniecturæ, quas adducit Rupertus ſunt optimæ ad ſuadendum, potuiſſe illam arborem habuiſſe virtutem naturalem ad illum effectum pro aliquo tempore durabilem efficiendum non vero perpetuum, & inconſumptibilem.

9 *Scoti ſententia dictum fructum non conſeruare vitam ſemper, ſed diu etiam frequenter ſumptum.*

Nihilominus eſt alia opinio extreme contraria, quæ negat potuiſſe illum fructum, etiam ſæpius ſumptum conſeruare corpus immortale per quod libet tempus in infinitum, ſed ſolum pro aliquo diuturno, & longæuo tempore. Ita ſentit Scot. in 2. diſt. 16. dicens, homines in ſtatu innocentiæ nunquam fuiſſe morituros, non quia in illo ſtatu manentes potuiſſent perpetuo viuere ex vi fructus ligni vitæ, cum alijs priuilegijs illius ſtatus: ſed quia diuturno tempore poſſent ex vi illius ſtatus conſeruari, & antequam illud tempus finiretur, ſi in innocentia perſeuerarent, ad vitam beatitudinis

Eius fundamentum.

ſimpliciter immortalem transferrentur. Fundamentum Scoti eſt, quia fructus ligni vitæ nunquam integre reſtitueret corpus hominis ad priorem ſtatum, nec poſſet efficere, quin in die debilius redderetur. Quod probat, quia natura debilitata frequenti, & continua actione, & repaſsione nutritionis non poſſet confortari ligno vitæ, niſi conuertendo fructum eius in ſubſtantiam ſuam, ſed illud conuerſum non eſſet nobilius, quam conuertens: ergo propter nutrimentum illius fructus nunquam poſſet corpus hominis ad priorem ſtatum redire. Imo conuertendo in ſe fructum illius arboris magis debilitaretur, propter repaſsionem ab illo, ſicut ab alijs fructibus.

10 *Caietani ſententia partim aſſentiens, Scoto, partim diſſentiens.*

Et huic ſententiæ ex parte aſſentit Caiet. & ex parte diſſentit. Putat enim ille, hominem in ſtatu innocentiæ habuiſſe vim reſiſtendi actioni contrariæ agentis per qualitatem ſupernaturalem, & ſpiritualem animæ inditam, & ideo dicit, durante innocentia, potuiſſe hominem perpetuo conſeruari per fructum arboris vitæ, quia conuertendo illum, in ſe confortaretur, & roboraretur ab eo, & ab illo non repāteretur propter dictam ex parte animæ reſiſtentiam. In hoc igitur ab Scoto diſſentit. Addit vero ſublata illa reſiſtentia non potuiſſe fructum arboris vitæ reſtituere ad priſtinum ſtatum naturalem calorem debilitatum, quia reactio ne ſua aliqua ex parte illum debilitaret, & ideo ſi poſt peccatum homo ſumeret de ligno vitæ, non tantum ſemel, ſed etiam ſæpius, non fuiſſe perpetuo victurum, ſed tantum ad longum tempus. In quo ſenſu putat dixiſſe Deum de homine iam lapſo, *Ne forte ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum*, id eſt, tempore diuturno.

11 *Refutatur Scotus primo:*

Sed neutra ſententia placet, nam in primis ſi fundamentum Scoti aliquid valeret, non ſolum probaret fructum ligni vitæ non potuiſſe integre ſeparare diminutionem caloris factam, ſed etiam parum aut nihil naturam debilitatam confortare potuiſſe: quia, vt ipſe ait, *conuerſum non potuit eſſe nobilius, quam conuertens*: imò per illud natura debilitata amplius debilitaretur. Si autem hoc verum eſſet, non ſolum non daret fructus ille vitæ perpetuitatem, verumetiam nec diuturnitatem. Secūdò

Secundo:

ac præcipuè deficit Scot. quia tantum conſiderare voluit fructum illum vt cibum, & non vt medicinam, ſeu pharmacum, habens virtutem agendi, & confortandi calorem naturalem, priuſquam in ſubſtantiam aliti conuerteretur, cum tamen fructus ille, vt ſupra diximus, vtranque rationem, & virtutem haberet. Vnde tantum abeſt, vt per reactionem illius cibi amplius natura hominis debilitaretur, vt potius confortaretur. Ex quo etiā fit, vt eo tempore quo fructus ille conuerteretur in ſubſtantiam aliti, iam conuertens eſſet confortatum, & ideo poſſet etiam conuerſum eſſe perfectius diſpoſitum, quam eſſet ipſum conuertens in principio, quando fructum ſumpſit, quia illa conuerſio in aliquo tempore facta eſt, & in illo tempore potuit homo ab eodem fructu confortari, vt ipſummet fructum melius poſſet in ſe conuertere.

Confirm.

Et confirmatur, quia alias diuturnitate temporis homines in ſtatu innocentiæ debilitarentur, & quodammodo ſeneſcerent, nec poſſent in ſtatu conſiſtentiæ conſeruari, nedū ad ſtatū iuuentutis reſtitui, quod eſt contra Aug. citat. loc. & contra communem ſententiam, & illius ſtatus exiſtimationē.

Refutatur etiam Caiet. multipliciter:

Et hinc facile reijcitur altera ſententia Caietani. Nam in primis illa reſiſtentia per qualitatem intrinſecam falſo aſſeritur, vt iam dixi ca. præced. num. 22. Deinde ſi illa daretur, non minus reſiſteret alijs cibis, quam fructui ligni vitæ: ac proinde fructus ille non eſſet neceſſarius, quia ex alijs cibis nulla debilitatio ſequuta fuiſſet. Tertiò illa reſiſtentia reſpectu ligni vitæ potius obeſſet, quam prodeſſet ad immortalitatem, quia actio ligni vitæ non deſtructiua, ſed conſeruatiua vitæ eſſet. Quapropter etiam videtur defeciſſe Caietan. non conſiderando fructum illum, vt ſalutarē cauſam efficientem, ſed tantum vt nutritionis materiam, ſeu alimentum. Et ideo dixit lignum vitæ non fuiſſe habiturum æqualem effectum in homine poſt lapſum, ac haberet in ſtatu innocentiæ, quia poſt lapſum deeſſet qualitas reſiſtens ex parte hominis, & ideo etiam ex reactione illius cibi aliquam diminutionem caloris naturalis pateretur, quam antea propter reſiſtentiam non patiebatur. Nos verò dicimus ex parte fructus non fuiſſe futurum minorem effectum, tum quia etiam in ſtatu innocentiæ nulla erat reſiſtentia ab intrinſeco, vt dixi: tum etiam quia actio illius fructus, quatenus medicamentum erat, non diminuebat, ſed confortabat potius calorem naturalem, atque ita reſiſtentia illa potius poterat obeſſe, quam prodeſſe ad vitam conſeruandam. Dixi autem, *quantum eſt*

Quo ſenſu dicere poſſet Caietanus lignum vitæ

ex

ta minus efficax fuiſſe poſt lapſum quam ante.

ex parte ſua, quia aliunde poſſet effectus illius cibi magis impediri in ſtatu naturę lapſæ, quam in ſtatu innocentiæ, quia in illo ſtatu multo temperantius viueret homo, & leuioribus cibis, minuſque naturalem calorem minuentibus vteretur, quam in ſtatu naturæ lapſæ, & è contrario in hoc ſtatu ſunt plures aliæ cauſæ extrinſecæ, quę poſſunt humores corrumpere, & naturalem calorem, vel nimium minuere, vel augere, quæ cauſæ non poſsũt huiuſmodi paſsiones in homine efficere, ſi in innocentia perſeueraret. Ob has ergo cauſas non poſſet fructus ligni vitæ tam integrè reparare, & quaſi renouare corpus corruptibile poſt peccatum, ſicut antea potuiſſet. Erat enim virtutis finitæ, & ideo non poterat æqualiter maiorem reſiſtentiam vincere: & ſimiliter habebat determinatum effectum, ideoque non poſſet omnem morbum depellere, neque omnibus contrarijs obſiſtere, & in hoc

Exponitur D. Thom.

ſenſu intelligendum eſt, quod D. Thom. 2. 2. q. 164. art. 2. ad 6. dicit, *quod homo ſi poſt peccatum de ligno vitæ comediſſet, non propter hoc immortalitatem recuperaſſet, ſed beneficio illius cibi potuiſſet vitam magis prolongare.* Quod etiam docet Lyran. Lipom. & alij in Geneſ. Qui conſequenter exponunt verba illa, *& viuat in æternum*, id eſt, in longæuum tempus, ſicut dixit Caietanus. Eſt enim hoc verum conſideratis alijs cauſis mortis, quæ in ſtatu peccati ſuam vim exercent, & poſſunt reſiſtere efficacitati ligni vitę, quia cibus ille non erat ſufficiens cauſa immortalitatis, ſed ſolum ſubueniebat cuidam defectui. Nihilominus tamen *quantum eſt ex ſe*, eundem effectum haberet in ſtatu naturæ lapſæ, & ita etiam ex parte ſua poſſet illam perpetuo conſeruare, ſi aliæ cauſæ mortis non interuenirent. Et ita ſentit auctor dictarum quæſtionum noui, & veteris Teſtamenti, dicta quæſtion. 19. & ſequuntur Durandus, Molin. & alij.

13. *4. Aſſertio bipartita de immortalitate in ſtatu innocentiæ.*

Ex quibus tandem facilè reſoluitur alia quæſtio, quam Scholaſtici in 2. d. 19. de immortalitate innocentiæ tractant, an eſſet naturalis, vel ſupernaturalis. Nam cum duobus modis contingat aliquid eſſe ſupernaturale, ſcilicet quoad ſubſtantiã, & quoad modum, manifeſtum eſt, immortalitatẽ illam quoad ſubſtantiam fuiſſe naturalem, quoad modum verò ſupernaturalem.

Oſtenditur pars prior.

Prior pars manifeſta eſt, quia vita, quæ eo modo conſeruaretur, ſemper eſſet vita naturalis, & cum proprietatibus connaturalibus corpori, quandiu ſcilicet in eo tantum ſtatu conſeruaretur. Nam ſi transferretur ad ſtatum gloriæ, iam tunc aliud donum immortalitatis acciperet, quale nunc eſt in corporibus glorioſis, de quo alia ratio, & diſputatio eſt, quę videri poteſt in 2. tom. 3. p. diſp. 48. ſect. 2.

Oſtenditur poſterior.

Altera pars probatur, quia in primis illa immortalitas non erat debita corpori humano, cum natura ſua corruptibile ſit. Deinde, quia illa peculiaris prouidentia, & protectio Dei erat futura modo extraordinario, & præter ordinarium curſum cauſarum naturalium, quas ſæpe impedire, vel auertere extraordinario, & ſupernaturali modo, neceſſarium foret.

14 *Quorundã opinio cõtra proximam aſſert. & eius fundam.*

Aliqui verò ſuadere conantur, immortalitatem illam ſimpliciter fuiſſe naturalem, vel ex parte animæ, quæ naturaliter immortalis eſt, & ideo ex natura rei petit corpus aliquo modo immortale, vel ex parte fructus ligni vitæ, quia virtute, & modo naturali immortalitatem conferret.

Refellitur & ſatisfit fundamento

Sed hæc ſententia ſine dubio falſa eſt, vt probant rationes factæ. Et quia aliàs nec mors eſſet naturalis, nec illa immortalitas amiſſa fuiſſet propter peccatum, quia naturalia non amittuntur propter peccatũ. Nec immortalitas animæ ſufficit; quia ex natura ſua poſtulat corpus talis materiæ, & temperamenti: ad quod per accidens ſequitur corruptio, cui anima ipſa naturali virtute obſiſtere, aut ſubueni-re non poteſt, vt latius dixit D. Thom. 1. p. q. 76. a. 5. & 2. 2. dicta q. 164. a. 1. De fructu autem ligni vitæ in primis dicitur, quod licet ex eo capite præſeruatio à morte non fieret ſupernaturali modo, nihilominus non erat illa cauſa adæquata immortalitatis, ſed neceſſaria fuiſſet ſingularis Dei prouidentia, in qua modus aliquis ſupernaturalis includeretur. Deinde dicitur beneficium illius ligni non fuiſſe debitum humanæ naturæ, ſed peculiari ratione conceſſum quaſi in præmium obedientię, ſi in ea perſeueraretur, & non alio modo, ideoque etiam ex ea parte immortalitatem illam quoad modum ſupernaturalem fuiſſe.

CAPVT XVI.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium, tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.

1 *Tractandæ quæſtionis occaſio ex verbis Geneſis.*

HActenus explicuimus bona veluti intrinſeca, quæ homini in ſtatu innocentiæ conceſſa ſunt nunc de extrinſecis aliquid adijciendum eſt, propter verba Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs vniuerſæq; terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Et infrà, *Benedixitq; illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animalibus quæ mouentur ſuper terram.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, Deum in principio mundi dominium cæterorum animantium primis hominibus tribuiſſe, nam verba eius tanquã ſupremi Domini efficacia ſunt, & per illa conceſſionem, & translationem huius dominij apertè ſignificauit. Dubium vero eſt, an dominium illud fuerit tantum aliquid naturaliter conſequens ex ſola hominis natura, ſecundum ſe ſpectata, an vero fuerit aliquod ſpeciale beneficium, pro illo ſtatu innocentiæ peculiariter à Deo collatum.

2 *Arguitur pro parte negante.*

Ratio dubitandi, quæ priorem partem ſuadet, in primis ſumi poteſt ex verbis illis: *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit*, &c. vbi illa duo ita connectuntur, vt ſecundum ex primo conſequi ſignificetur. Sed eſſe ad imaginem non eſt aliquid peculiare ſtatus innocentiæ, ſed ad puram eſſentiam, & naturam hominis pertinet: ergo etiam prælatio illa, & dominium homini in ſua creatione datum, fuit aliquid merè naturale, puram hominis naturam conſequens.

Arguitur 2.

Secundo, quia bona propria ſtatus innocentiæ per peccatum amiſſa ſunt, & è contrario illa, quæ poſt peccatum permanſerunt, naturam humanam ſecundum ſe ſpectatam conſequuntur. Sed dominium externarum rerum, tam animantium, quam non animantium in homine poſt peccatum manſit, vt ipſo vſu, & ratione conſtat: ergo non fuit aliquid peculiare pro ſtatu innocentiæ datum, ſed merè naturale.

Effugium.

Dicetur fortaſſe, hoc eſſe verum de communi quodam, & generali dominio: aliud verò peculiare, & maius pro ſtatu innocentiæ datum eſſe.

3 *Præcluditur & arguitur 3.*

Sed contra hoc argumentor tertio, quia non apparet, in quo fuerit hic exceſſus, vel ſpecialis prærogatiua dominij in ſtatu innocentiæ, magis quam nunc ſit. Declaratur, quia Gen. 9. dixit hominibus Deus, *Terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram, omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.* Hoc autem dictum eſt hominibus iam lapſis: ergo nullum maius dominium innocentes habere potuerunt. Probatur conſequentia, quia vel hic exceſſus eſt in amplitudine materiæ: & hoc non, quia omnia animalia ſine exceptione etiam homini lapſo ſubijciuntur. Vnde in Pſal. 8. dicitur, *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius*, &c. vel exceſ-

ſus eſt in modo poteſtatis, & hæc etiam non videtur fuiſſe maior in ſtatu innocentiæ, quam illis verbis deſcribatur. Nam eiſdē ferè verbis ex Gen. 9. vtitur Sapiens loquens de primo homine, Eccl. 17. *Dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium.* Quod ſi quis dicat, ita fuiſſe animalia ſubiecta primo homini: vt ad nutum ei parerent. Hoc certe neque vllo teſtimonio Scripturæ probari poteſt, nec ſine miraculo fieri poterat. Sicut nunc inter ſanctorum Martyrum, & aliquorum confeſſorum, ac Prophetarum miracula computantur, quod interdum animalia etiam ferocia dicto modo eis obedirent, vel manſueta, vel ſubiecta ſe illis oſtenderent: dicere autem hoc miraculum futurum fuiſſe perpetuo in ſtatu innocentiæ, difficile creditu eſt, cum in Scriptura non ſit reuelatum.

Quorundā reſponſio inſtatur.

4 Quin potius dominium, quod homo nunc habet in hoc ſtatu, in duobus videtur excedere. Primò in materia, quia in principio ſolum eſt datum dominium in animalia bruta: nunc autem etiam ad homines extenditur. Secundò in vſu, quia prius non poterant homines vti animalibus in cibum, aut operimentum, nec ad alia laborioſa opera, ad quæ omnia nunc illis vtuntur. Nam in dicto cap. 9. Gen. ſpecialiter addit Deus, *& omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* Primis autem hominibus ſolum dictum fuerat, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna,* &c. *vt ſint vobis in eſcam.* Vnde vix apparet, quem vſum habere potuerit in bruta animalia dominium illud hominibus datum, ſi ſtatus innocentiæ duraret.

Inſtatur amplius.

5 Tria poſſumus in hoc dominio diſtinguere, ſcilicet, capacitatem, poteſtatem, & vſum, ſeu ſtatū dominandi. Hæc enim tria adeo diſtincta ſunt, vt ſint etiam ſeparabilia, non quidem mutuò, quia poſteriora neceſſario ſupponunt priora, tamen è contrario priora poſſunt à poſterioribus ſeiungi. Homo enim capax eſt regni, quanuis neq; poteſtatem, neque actum imperandi habeat: & rex, qui per tyrannidem priuatus eſt regno, non ſolum capacitatem, ſed etiam dominium habet, quamuis imperandi vſu careat, qui autem & dominus eſt, & rem ſuam poſſidet, vſum illius habet, ſi vult. Hæc igitur tria in præſenti explicanda ſunt & ſic facile res ipſa intelligetur, & difficultates propoſitæ ſoluentur. ſciendum tamen eſt, ex illis tribus, dominium propriè conſiſtere in ſecundo. Quia dominium iuxta communem, & receptum morem non dicit actum ſecundum, ſed primum, vnde vſus, qui eſt veluti actus ſecundus, à dominio procedit, & è conuerſo definiri ſolet dominium, quod ſit ius vtendi, &c. eſt ergo dominium actus primus per modum principij actiui, & ideo proprie non conſiſtit in ſola capacitate remota, quæ reſpectu dominij ſolum eſt per modum potentię paſſiuæ: ſed in poteſtate, quæ eſt veluti principium actus imperandi, vel vtendi.

Diſtinguuntur pro reſolutione tria, ſcilicet capacitas, poteſtas, & vſus.

Declaratur in poteſtate conſiſtere dominium.

6 Primo igitur dicimus, capacitatem dominij conuenire homini naturaliter ex eo quod ad imaginem Dei factus eſt. Hoc per ſe manifeſtum eſt, nam homo propter rationem, & libertatem eſt ad imaginem Dei, & propter eaſdem proprietates eſt capax dominij, & ideo reliqua animantia capacia dominij non ſunt, quia rationis vſum non habēt, neque libertatem. Atque hoc in primis indicatur in verbis illis Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit,* id eſt, vt poſſit pręeſſe, particula enim *præſit,* vel poteſtatiuè poteſt exponi, vel certe capacitatem dominandi in primis ſupponit. Et ita Auguſtinus ſæpe dicit, per illa verba, *& præſit,* &c. ſignificatum eſſe, hominem factum eſſe ad imaginem Dei ſecundum rationem, nam animalia omnia ſubiecta ſunt homini, quia habet intellectum, quem illa non habent, vt ait lib. 1. Gen. contra Manich. c. 18. & 20. & lib. 3. Gen. ad lit. c. 20. Vnde quantum ad hanc capacitatem manſit hoc dominium in hominibus lapſis: nam ſicut in eis integra manſit imago Dei quoad ſubſtantiam eius, vt ſupra oſtendimus, ita etiam dominandi capacitas conſeruata eſt.

1. Aſſertio de capacitate dominandi. Probatur 1. reſpectu irrationaliū.

Addere etiam poſſumus, hominem, vt eſt ad imaginem Dei, non ſolum habere capacitatem dominandi brutis animalibus, ſed etiam rationalibus, id eſt, hominibus. Quia per rationem non ſolum poteſt homo diſcernere, ordinare, ac diſponere ea, quæ pertinent ad animalia bruta, ſed etiam quæ ad homines ſpectant, & multo facilius, ac proprius poteſt illis imperare. Imò addo, etiam eſſe hominem capacem dominij in Angelos, nam ſi homo poteſt iudicare Angelos, teſte Paulo, cur non poterat etiam illis dominari? Item Chriſtus Dominus etiam vt homo vere eſt Dominus Angelorum, eiſque poteſt præcipere, & imperare, vt docet Paulus ad Hebr. 2. vbi de Chriſto ſpecialiter exponit illud Pſalm. 8. *Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.* & addit, *In eo enim, quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit, non ſubiectum ei,* volens concludere etiam Angelos eſſe ſubiectos ei. De quo alibi dictum eſt, nam hic ſolum ab effectu oſtendimus, eſſe in humana natura capacitatem ad dominandum Angelis. Poteſt autem notari diſcrimen, nam ad dominandum alijs rebus infra Angelos, habet homo naturalem capacitatem, vt conſtat: ad dominandum vero Angelis ſolum habet obedientialem. Quia ex natura rei Angeli ſunt excellentiores homine, & altioris ordinis, & ideo non poteſt homini naturaliter competere dominium in Angelos, ideoq; etiam in ſtatu innocentiæ tale dominium non habuiſſet, vt notat D. Thom. 1. p. q. 96. a. 2. Per gratiam vero potuit homo eleuari ad ſtatum, in quo eſſet ſimpliciter dignior, & excellentior Angelis, & ideo dicimus habuiſſe capacitatem ſaltem obedientialem dominandi Angelis. 7

Probatur deinde reſpectu rationalium.

Etiam Angelorum.

Tomo de incarnat. diſp. 48. ſect. 2. concl. 2. & diſp 23. ſect. 1. concl. 3.

Explicatur dicta capacitas dominandi Angelis.

Secundo dicendum eſt, hominem ex vi creationis, & naturæ ſuæ habere poteſtatem, & dominium inferiorum animalium, & hanc etiam poſt peccatum retinuiſſe, quanuis in ſtatu innocentiæ altiori modo illam haberet. Duas priores partes huius aſſertionis probant duæ primæ rationes dubitandi in principio poſitæ in num. 2. Vt autem tertiam partem probemus, ſimulq; tertiæ rationi dubitandi reſpondeamus, aduertere oportet, hoc dominium, quatenus naturale eſt circa animalia bruta, duo includere, vnum eſt (vt ita dicam) phyſicum & naturale, aliud morale. Primum conſiſtit in naturali poteſtate quam homo habet ad ſubijcienda ſibi bruta animalia, & vtendum illis, vel eis imperandum, quantum capacia ſunt, vel ea cogendo, vel etiam interficiendo, ſi opus ſit. Et quāquam hęc omnia non eadem facilitate, & modo poſſit homo exequi in omnia animalia, quia multa ſunt viribus fortiora, & naturaliter ferocia, & quæ non ſolum reſiſtunt homini, ſed etiam illum aggrediuntur, & vincunt: nihilominus ratione, arte, & induſtria homo vincit omnia tam terreſtria, quam aquatilia, & volatilia, & quædam mitigat: alia quodammodo inſtruit, iuxta eorum capacitatem, vel ad ſuam vtilitatem, vel ad iucunditatem: alia vero occidit, vel ad ſuos vſus, vel ne alijs noceant. Et ſic dixit Iacobus in ſua Canonic. c. 3. *Omnem naturam beſtiarum volucrum, & ſerpentum cæterorumque domari & domitam eſſe à natura humana.* Et explicat eleganter Baſilius homilia decima in Geneſin, & Gregorius Niſſenus Orat. in verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem,* &c. & libro de opificio mundi, cap. ſeptimo, & attigit 8

Aſſertio 2. de poteſtate dominii trimembris.

Vnde probētur duo priora mēbra.

Pro 3. membro probando notantur duo in dominio incluſa.

Primum eſt potentia veluti executiua & phyſica.

Auguſtinus

Auguſtinus libr. 9. Geneſ. ad liter. cap. 14. & libr. 83. Quæſt. q. 13. Igitur hanc totam poteſtatem vocamus phyſicam, quia non conſiſtit in peculiari iure dominandi, aut vtendi, quod ſtatim explicabimus, ſed in naturali induſtria, & efficacia, quam homo tum per vires corporis, tum maximè per diſcurſum, & rationem exercere poteſt. Vnde etiam dici poteſt hæc potentia executiua, quæ ad proprium dominium non ſufficit, nam Angelus ſimilem poteſtatem & maiorem habet in homines, & non propterea naturale dominium in illos habet, imò etiam vnus homo in alium ſimilem poteſtatem exercere valet, etiamſi dominus eius non ſit, quando non iure, ſed facto tantum id poteſt.

9. *Secundum eſt ius ſeu poteſtas moralis.* Vnde ſecundo requiritur ad dominium ius vtendi dicta poteſtate, quod ius poteſtatem moralem merito appellamus, quia non addit homini aliquam entitatem, vel qualitatem, ſed ſolam moralem facultatem, vt licitè, & ſine alterius iniuria poſsit vti rebus illis, quarum eſt dominus. Hoc ergo ius habuit etiam homo ex vi ſuæ creationis, eſtque illi naturale reſpectu inferiorum animaliũ, quia & naturaliter ſunt propter hominem, & illis nulla iniuria fieri poteſt in quocunque illorum vſu, & ideo pura hominis inſpecta natura licitum ei eſt vti his animalibus in quencunque honeſtum vſum. *Obiectio.* Dices, hæc animalia principaliter ſunt ſub dominio Dei: ergo non poteſt homo ex vi ſuæ naturæ habere proprium ius vtendi illis ſuo arbitrio niſi peculiari Dei beneficio illi donetur. *Dilutio.* Reſpondemus, verum quidem eſſe hoc dominium ex dono Dei homini competere: nihilominus tamen naturale dici, quia naturam ipſam conſequitur, eſtque ei quodammodo debitum, & vſus eius naturaliter licitus eſt, niſi ſpecialiter prohibeatur. Sicut fuiſſet licitum Adamo edere de ligno ſcientiæ boni, & mali, niſi ei fuiſſet ſpecialiter prohibitum. Vnde etiam Ariſtot. 1. Politicor. cap. 5. dixit, naturam omnia inferiora, hominum gratia, feciſſe, & ideo venationem, piſcationem, & omnem aliam ſimilem rerum acquiſitionem ex natura rei iuſtam eſſe. Quod optime ex ipſo naturæ ordine, & conuenienti Dei prouidentia, naturali perfectione hominis ſuppoſita, explicat D. Thom. dicta q. 96. a. 1.

10 *Probatur iam 3. membrum aſſertionis ratione D. Thom.* Tertio probandum ſupereſt, aliquod maius dominium habuiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ, quam poſt peccatum habeat. Ratio autem eſt, quia, vt ait D. Thom. dicto artic. 1. ad quartum in vltimis verbis, omnia animantia tunc per ſeipſa homini obediuiſſent, ſicut nunc quædam domeſtica ei obediunt. Sicut ergo ex parte animalium maior eſſet ſubiectio, quaſi diuinitus indita, etiam ex parte hominis maior eſſet poteſtas, & facilitas dominandi. *Allata ratio tripliciter oſtenditur. Primo.* Quod autem tunc animalia peculiari modo, & inſtinctu perfectè homini obedirent, indicatum in primis eſt Gen. 2. quando Deus adduxit omnia animalia ad Adam, vt ſingulis nomina imponeret, quaſi tradens illi poſſeſsionem eorum, quorum dominium iam dederat, ipſiſque animantibus quodammodo præbens peculiarem ſui domini cognitionem, cui ad nutum obedire oportebat. Vt eleganter expendit Chryſoſt. homil. 14. in Geneſ. *Secundo.* Secundò, erat hoc maximè conſentaneum perfectioni illius ſtatus, in quo ita erant omnia recte ordinata, vt inferiora perfectè ſuperioribus obedirent, quandiu homo in diuina obedientia perſiſteret: & ideo ſicut inferior appetitus in ipſomet homine perfectè ſubiectus erat rationi, ita etiam perfectè eſſent homini ſubiecta. *Tertio.* Tertiò etiam erat hoc aliquo modo neceſſarium, vt homo ſine difficultate, & labore poſſet hanc poteſtatem, & dominium exercere. Maximè verò neceſſarium erat, vt omnia animalia etiam quæ ferocia ſunt, quæ nunc ab hominibus timentur, quia ab eis lædi, & interfici poſſunt, in illo ſtatu eſſent homini manſueta. Nam, vt ait Auguſtin. 14. de Ciuit. cap. 10. *In illo ſtatu, & in tanta affluentia bonorum nihil timere poterant homines, vel dolere, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem animumve hominis feliciter viuentis offenderet.* Vnde perfecta hæc animalium obedientia ad donum immortalitatis illius ſtatus ex parte pertinebat, vt homines ſecuri, & ſine vllo timore, aut ſolicitudine viuere poſsint, & fortaſſe hoc in cauſa fuit, vt Eua, cum ei ſerpens loqueretur, nihil timuerit, vt inferius latius dicemus.

Et ita reſponſum eſt tertiæ difficultati in principio poſitæ. 11 *Satisfit 3 argumento poſito in n. 3.* Iam enim explicatum eſt, quomodo hæc perfectio dominij ex Scriptura, & Patribus, aliiſque eius expoſitoribus, & quomodo ex natura illius ſtatus colligatur. Quapropter licet verba cap. 9. Geneſis, & Eccleſiaſt. 17. magna ex parte ſimilia videantur, nihilominus cum proportione vtriuſque ſtatus intelligenda ſunt. Nam, vt bene notauit Caietanus, ſubiectio animalium in vtroquẽ ſtatu naturalis eſt, tamen in executione, ſeu in modo obedientiæ aliquid ſupernaturale erat in ſtatu innocentiæ, quia nunc eſt cum aliqua contradictione, & repugnantia, tunc autẽ nihil homini repugnaret, quod ei naturaliter debet eſſe ſubiectum, vt D. Thomas dixit; & hoc ſignificatum eſt per illa verba Sapient. *Poſuit terrorem illius ſuper omnem carnem*, quia peculiari modo fecit, vt omnia animantia reuererentur, ac timerent hominem tanquam ſuum præſidentem, & dominum.

12 *Ad inſtantiam contra reſponſionē ibid. factam.* Cum autem inſtatur, quia hoc fuiſſet perpetuum quoddam miraculum: reſpondemus, ſi miraculum dicatur, quicquid eſt quoad modum ſupernaturale, verum quidem eſſe, priuilegium illud ſupernaturale fuiſſe, tanquam naturæ non debitum, nec conſequens puram naturam ipſorum animalium. Nihilominus tamen tunc non potuiſſet vocari miraculum, quia non eſſet rarum, nec præter communem, & conſuetam legem illius ſtatus. Nunc autem poſtquam illud peculiare donum per peccatum amiſſum eſt, quando per ſpecialem gratiam aliqua eius participatio conceditur, inter miracula computatur. *Modus ex D. Thoma quo animalia homini ad nutum obedirent.* Modum autem inſinuat D. Thomas articulo primo, & quarto, quia animalia bruta, quamuis rationem non habeant, aliquam habent æſtimationem naturalem, quatenus cum homine in ſenſitiuis facultatibus conueniunt. Vnde quędam illorum quendam naturalem inſtinctum, vmbram prudentiæ, vel artis præſeferentem habent, vt grues, & apes, & ſimilia, alia verò vſu, & conſuetudine, vel aliquali inſtructione mitigantur, & quodammodo familiaria, & obſequentia homini fiunt. Quicquid ergo poteſt in his animalibus conſuetudine acquiri, vel perfici, potuit Deus peculiari inſtinctu (vt ita dicam) quaſi per accidens infuſo, eis tribuere. *Explicatur magis.* Non quidem per inhærentem habitum, vt probabilius videtur, ſed per prouidentiam peculiarem inducendo phantaſiam bruti ad eam apprehenſionem, & appetitum eius ad eam inclinationem, quæ ad parendum homini ſine contrarietate, vel repugnantia magis eſſet accommodata.

13 *Circa proximam aſſert. dub. 1. An dominiũ hominis extendatur ad omnia animantia.* Nonnulla vero dubia circa hanc partem interrogari poſſunt. Primum eſt, an hæc aſſertio generaliter poſita de animalium ſubiectione aliquam patiatur limitationem. Quod dubium mouetur propter Theodoretum, qui in quæſtione vigeſima in Geneſ. dixit, non vniuerſa animalia propter hominem creata eſſe, excipitque *cete illa grandia & feras terreſtres*, & conſequenter dicit, in hæc non eſſe datam homini poteſtatem. *Quid in eo* Alioqui enim ait, eorum quoque nomina addita fuiſſent. Hanc

ſenſerit Theodoretus, & eius ratio. Refellitur merito à Pererio. Primo ex Scriptur. Secundo ex alijs locis ipſius Script. 3. Ratione.

vero ſententiam merito refellit Pererius libr.4.in Gen. Et improbatur primo ex verbis Scripturæ, quæ valde generalia ſunt, Gen. 1. & 9.& Eccleſ.17. & Pſalm. 8. quorum locorum verba ſupra adducta ſunt, & Iacobus in ſua Epiſt. cap. 3. generatim dicit : *Omnis natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentum, & cæterorũ domantur, & domita ſunt à natura humana.* Secundò, quia Scriptura in alijs locis docet omnia eſſe creata propter hominem, etiam cælum ipſum, & terram, vti Moyſes ait, Deuter.4.& Paulus 1. ad Corinth. 3. dixit, *Omnia veſtra ſunt, ſiue mundus*, &c. Tertiò, quia homo omnibus illis animalibus dominatur, quæ poteſt capere, & domare, vel manſuefacere, vel interficere, ſed hoc poteſt homo facere & phyſicè, ſeu cum effectu, & moraliter, ſeu licitè etiam circa feras terræ, & circa cete grandia, ſeu balenas maris : ergo omnibus ſine exceptione dominatur. Argumentum ſumptum eſt ex Auguſtino dicto lib.9. Gen. ad lit.c.14. dicente, datum eſſe homini non ſolum pecora, & iumenta, ſed etiam ſæuas feras, & manſuetas facere, & eis mirabiliter imperare, potentia rationis, & non corporis valeat, vbi cum poteſtate dominandi feras, poteſtatem etiam imperandi coniungit, & ſatis ſignificat, poteſtatem eſſe vniuerſalem. Quam expreſsius docuit Baſil. hom.10. in Exaem. vbi etiam cetorum, ſeu balenarum, ac leonum ſpecialem mentionem facit. Denique experimento etiam hoc comprobatur. Quapropter ſine vllo fundamento exceptio illa facta eſt. Nec ratio inſinuata à Theodoreto eſt alicuius momenti, quia Deus in verbis ſuis nullum animal in ſpecie nominauit, ſed vſus eſt verbis indefinitis, vel diſtributis, *dominamini piſcibus maris*, inter quos balenæ cõtinentur, *& vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram*, in quibus etiam feræ comprehenduntur.

4. Experientia. Ad rationẽ Theodoreti.

14

Dub.2.an dictum dominium extendatur ad alia præter bruta. Pars neg. ſuadetur. Reſolutio quoad res infra bruta.

Secundò interrogari poteſt, an hoc dominium limitandum ſit ad animalia. Videtur enim hoc ſignificari, cum ſpecialiter dicitur, *dominamini piſcibus maris*, &c. nam cum hoc dominium ſit ex dono Dei ſolum, videtur cadere in res illas, quas ipſe expreſsit. Reſpondeo, ex rebus à brutis animalibus diſtinctis, quædam ſunt imperfectiores illis, vt plantæ, & alia miſta inanimata, vel elementa : alię ſunt perfectiores, vt homines vel Angeli. De prioribus certum eſt, comprehendi ſub dominio non ſolum ſpecialiter pertinente ad ſtatum innocentiæ, ſed etiam communi, & connaturali humanæ naturę, ita docet D.Thom.d.art.2. Quod probat primo ex verbis Gen.1. *Et præſit vniuerſæ creaturæ* Quę verba nunc in vulgata leguntur, *præſit vniuerſæ terræ.* & iterum, *Replete terram, & ſubijcite eam.* Vnde Gregor. Niſſen. libr. de opific. homin. cap.3 dicit, *homini datum eſſe imperium, cum in maris piſces, tum in terra belluas, aeriſque volucres, in iumenta, in terram denique vniuerſam.* Si ergo terra hominis dominio tradita eſt, etiam omnia, quæ ex illa generantur. Deinde hæc omnia ſunt facta propter hominem, & ad illius vſum, vel immediatè data ſunt, vel mediatè, quia plantæ datæ ſunt cunctis animantibus terræ, vt habeant ad veſcendum. Ergo ſi animantia ſunt ſub hominis poteſtate, multo magis plantæ, eademque ratio eſt de cæteris rebus inferioribus. Notat autem D.Thom. aliter exercere hominem dominium circa animalia, quam circa inferiora, nam animalibus dominatur aliquo modo imperando, quia cum illa ſint capacia cognitionis & memoriæ, ac experientiæ, poſſunt ſignis, & nutibus excitari, & aſſuefieri, vt obediant, atque ita poteſt homo aliquo modo illis imperare. Circa alias vero res homo exercet dominium tantum illis vtendo, & executione potius, quam imperio. Et fortaſſe propter hanc cauſam expreſsius fuit declaratum dominium in animantia, quam in cæteras res inferiores, vel etiam quia dominium circa animantia erat in illo ſtatu aliquo modo ſupernaturale: circa res vero inferiores naturale ſufficiebat.

Probatur ex D.Thom. primo. Secundo. Diſcrimen inter dominium in bruta, & in res inferiores. Cur dominium in bruta expreſſius ſit in Scriptur.

15

Reſolutio quoad res ſupra hominem, id eſt, Angelos.

De rebus autem ſuperioribus, vt ſunt Angeli, nulla eſt quæſtio, nam certum eſt, neque humanum dominium ex natura rei ad Angelos extendi, cum illi ſint altioris ordinis, & naturæ, neque etiam ſpeciali priuilegio primo homini conceſſum eſſe. Quia neque hoc alicubi legitur, neque eſt diuinæ prouidentiæ conſentaneum, quia Deus ſeruat conuenientiſsimum ordinem prouidentiæ ſuæ, inferiora per ſuperiora gubernando. Vnde licet in ſtatu innocentiæ multa facerent Angeli in ſubſidium hominum, in ijs potius Deo, quam hominibus miniſtrabant, vel etiam vt ſuperiores, inferiores iuuabant, ſicut etiam nunc faciunt.

16

Quoad res æquales homini videtur etiam datum dominium.

De æqualibus vero, id eſt, de hominibus inter ſe, an homini datum ſit dominium in alios homines, dubitari poteſt, tum quia illud fundamentum dominij, quod eſt, factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ad dominium ſupra homines extenditur, tum etiam, quia tale dominium eſt humanæ naturæ conſentaneum, & potuit eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium ad hominis indemnitatem, vt neq; ab alijs hominibus detrimentum aliquod pati poſſet, ſicut de feris dicebamus. Sed quia hoc dominium de facto non fuit in vſu in illo ſtatu, ideo quæſtio hæc melius, & plenius infra tractabitur, explicando, qualis futurus eſſet ille ſtatus ſi Adam non peccaſſet, pendet enim ex alijs, quæ prius dicenda ſunt. Et ideo nunc breuiter dicimus, nullum peculiare dominium in alios homines datum eſſe Adamo in illo ſtatu, præter illud, quod naturale eſt, vel quatenus aliquo modo tale eſſe poteſt, quia nihil aliud cum fundamento affirmari poteſt, cum ſcriptum, aut reuelatum nõ ſit, neq; ex alijs conditionibus ſtatus innocentiæ neceſſario ſequatur. Accepit igitur capacitatem huius dominij, nam hæc naturalis eſt, & illa tantum probatur, ex verbis, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

Reſolutionis pars vna.

Pars altera.

Deinde accepit poteſtatem ſuperioris in vxorẽ, quæ poteſtas aliquod genus dominij eſt, & eſt ſuo modo naturale ius, quoniam vir caput eſt mulieris, vt ait Paul. ad Eph.5.& ideo monet, vt mulier ſubdita ſit viro, ad Coloſ.3.& idem habetur 1.Pet. 3. quod ius ſine dubio naturale eſt, vnde etiam in ſtatu innocentiæ ſeruatum eſt. Neque contra hoc obſtat, quod poſt peccatum dictum eſt mulieri, *ſub viri poteſtate eris*: quaſi illa fuerit pœna peccati, & nõ ex primaria inſtitutione naturæ. Reſpondet enim Aug.l.11.Gen.ad lit.c.37. ſignificatam ibi eſſe ſeruitutem quandam, quę eſt cuiuſdam conditionis, potius quam dilectionis, & in hoc ſenſu ait, maritum habere dominium in mulierem, *quod non meruit natura ſed culpa.* Et Rupert.l.3.in Gen. cap. 21. ponderat, non ſolum dixiſſe Deum, *ſub viri poteſtate eris*, ſed etiam addidiſſe, *ipſe dominabitur tui*, quod aliquid amplius indicat, nempe neceſsitatem quãdam parendi. Quod nos ſcholaſtico more explicare poſſumus, quod in ſtatu innocentiæ fuit mulier ſub poteſtate directiua viri, propter peccatum vero facta eſt ſub poteſtate coerciua, & fortaſſe non ſolum voluit Deus declarare legitimam poteſtatem viri in vxorem, ſed etiam prædicere, quam moleſta, & incommoda ſæpe futura erat mulieribus illa ſubiectio in natura lapſa. Nam permiſsio huius mali pœna peccati eſſe potuit. Quod poteſt à ſimili explicari ex 1.Regum 8.vbi Samuel ius regis explicuit, non tantum poteſtatem, ſed etiam abuſus eius indicando. 17

Obiectio cui ſatisfit ex Auguſtin. Nota.

18

Aſſertio 3. bipartita.

Tertiò dicendum eſt, dominium hominis ſuper animantia quantum ad vſum aliquo modo maius eſſe poſt peccatum, quam antea, quanuis prius fuiſſet nobilius, & perfectius. Explicatur, quia in ſtatu

per quam ſatis ſit oppoſitis in n. 4. 1. Pars explicatur. ſtatu innocentiæ non indigeret homo vſu animalium ad ſubſtentationem vitæ, quia ex fructibus terræ ſufficienter, & ſine ſolicitudine, ac labore ſuſtentaretur. Item non vteretur homo lana, aut pellibus animalium ad corporis tegumentũ, quia in eo ſtatu veſtibus non indigeret. Item neque vteretur animalibus ad vehiculum, vt ait D. Thom. dicta q. 91. propter corporis robur, & quia fortaſſe non multum peregrinaretur, neque cum labore, & defatigatione corporis nimium ambularet. *Explicatur ſecunda.* In his ergo vſibus excedit nunc vſus huius dominij in hominibus lapſis. At verò altera pars declaratur, quia homines vterentur his animalibus vel ad vſum ſcientiæ, vel ad eleuandam mentem in Deum, & laudandum illum ex illorum cognitione, & conſideratione, vel ad honeſtam animi recreationem, & iucunditatem, vt D. Thomas eodem loco docet. Hic autem vſus ex ſuo genere nobilior eſt, & in illo ſtatu altiori modo exerceretur. *Limitatur* Quod intelligendum eſt ex vi ſtatus, & communiter, ſeu regulariter loquendo: nam per auxilia diuinæ gratiæ fortaſſe datum eſt aliquibus hominibus in hoc ſtatu naturæ lapſæ, vt in hoc vſu creaturarum multos etiã homines ſtatus innocentiæ exceſſerint. Ex his verò oriebatur quæſtio, an in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet vſus carnium. Item an futura eſſent particularia dominia, & rerum diuiſio. Sed hæc tractabuntur meliùs infrà lib. 5. explicando totum illum permanentem ſtatum ſub illa hypotheſi, *ſi primi homines non peccarent*, nunc enim, vt dixi, ſolum de ſtatu primorum hominum agimus.

CAPVT XVII.

Vtrum primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.

1. *Introductio ſequentium quæſtionum* HActenus ſolùm explicuimus naturales perfectiones, quas homines in creatione ſua acceperunt, & quædam dona, ſeu beneficia Dei illis ſuper addita ad ſupplendos, vel cauendos aliquos defectus, homini in pura natura ſpectato connaturales, quæ dona homini dari poſſent, illiſque indigeret, etiamſi ad ſupernaturalem finem, & gradum non eleuaretur. Imò etiam de facto aliqui Theologi putant, ita fuiſſe hominem creatum in ſtatu, quem vocant integritatis, & innocentiæ naturæ, ſine intrinſeca eleuatione ad ſtatum gratiæ, quanuis non negent ex diuina intentione, ſeu ordinatione Dei extrinſeca ad ſupernaturalem finem fuiſſe creatum. Quia verò ad illum finem non peruenit homo, nec peruenire poteſt ſine habitibus, & actibus gratiæ: ideo videndum ſupereſt, an etiam hæc ſupernaturalia dona primo homini collata fuerint, & quando illa receperit.

2. *Suppoſitio ad præſentis capitis reſolutionem certa ex fide. Stabilitur ex Concilio Arauſicano.* In quo puncto in primis ſupponimus tanquam de fide certum, Adam ante lapſum gratiam ſanctificantem habuiſſe, ita videtur apertè docere Cõcil. Arauſic. II. dicens in can. 19. *Natura humana etiam ſi in illa integritate, in qua eſt condita permaneret, nullo modo ſeipſam, creatore ſuo non adiuuante, ſeruaret. Vnde cum ſine gratia Dei ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare quod perdidit.* Igitur ante lapſum habuit natura humana in primo parente ſalutem gratiæ. *Ex Trident.* Idem definire videtur Concil. Trid. ſeſſ. 5. can. 1. vbi ſic inquit, *Siquis non confitetur primum hominem Adam cùm mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus ſtatim ſanctificantem ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe*, &c. *anathema ſit.* Vbi particula *conſtitutus*, in rigore non ſignificat idem quod conditus, ſeu creatus, ſed ſolùm indefinitè, quòd ante peccatum iam eſſet gratiam adeptus. Sicut in can. 2. ſubiungit Adam *acceptam à Deo ſanctitatem, & iuſtitiam perdidiſſe*, & ſeſſ. 6. cap. 7. dicit homines in iuſtificatione accipere veram, & Chriſtianam iuſtitiam, *quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit*, & hæc fuit antiqua, & communis Patrum traditio, vt conſtat ex Auguſt. *Ex Patribus* lib. 6. Gen. ad litt. cap. 24. vbi ait, nos renouari per Chriſtum, *quia recipimus, quod perdidit primus homo* & infrà, *Renouamur ergo ſpiritu mentis noſtræ ſecundum imaginem eius, qui creauit nos, quam peccando Adam perdidit, id eſt, deformauit gratiam amittendo* Vnde addit cap. 26. *Vide ergo quid ſequatur: Induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis ecce quod perdidit Adam per peccatum.* Et lib. 14. de Ciuit. cap. 10. deſcribens ſtatum primi hominis ante peccatum dicit, in eo fuiſſe *amorem imperturbatum in Deum, & deuitationem tranquillam peccati*, ac denique habuiſſe *cuiuſdam felicitatis ſtatum*: & libr. de correp. & grat. c. 11. *Quid ergo: Adam non habuit gratiã: imò verò habuit magnam.* & lib. 11. Gen. ad litt. cap 13. *poſt peccatum intrinſecus gratiam deſerente*, & idem lib. 4 contr. Iulia. c. 16. & alia loca in ſequenti puncto referemus.

Sic etiam Ambr. lib. 6. Exaemer. cap. 7. *Illa* (inquit) *anima à Deo pingitur, quæ habet in ſe virtutum gratiam renitentem, ſplendoremque pietatis. Illa anima bene picta eſt, in qua eſt ſplendor gloriæ, & paternæ imago ſubſtãtiæ. Secundum hanc imaginem, quæ refulget pictura pretioſa eſt Adam ante peccatum* Et lib. 4. Epiſt. epiſt. 30. ad Sabinum, *Adam* (inquit) *ante peccatum nudus erat ſed nudum ſe neſciebat quia erat inditus virtutibus.* Et Epiſt. 31. ad eundem. *Solus erat Adam, & non eſt præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo.* Et lib. de Parad. cap. 13. de primis hominibus ait, *Ante peccatum nudi erant, ſed non ſine virtutum integumentis.* Et lib. de Noe & Arc. c. 30. *Adam* (inquit) *reus amictu, ſapientiæ & iuſtitiæ mandatorum cœleſtium præuaricatione nudatus, nudum ſe vidit*, &c. Et lib. 2. Epiſt. epiſt. 13. ad Marcel. de Adamo inquit, *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Et infra dicit amiſiſſe peccando *incolatum Paradiſi, gratiam Chriſti.* Et ſimilia habet lib. de Elia, & Ieiunio, cap. 4. & lib. 7. in Luc. cap. 10. explicando parabolam de homine, qui incidit in latrones, *qui deſpoliauerunt eum ſemiuiuo relicto.* Quam explicat de Adamo, *qui inoffenſa beatitudine fruebatur, priuſquã incideret in latrones*, id eſt, vt exponit, *Angelos tenebrarũ qui deſpoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritualis.* Et adiungit, *Caue ergo ne ante nuderis, ſicut Adam nudatus eſt.* Item Cyprian. l. de Bon. patient. dicit, *cõſummari nos cæleſti natiuitate reparatos ſi ſimilitudo diuina, quã peccato Adam perdiderat, manifeſtetur, & luceat in nobis*, vbi per ſimilitudinem diuinã gratiam intelligit, ſicut multi alij Patres exponũt verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram* ſcilicet, ad imaginem per naturam, & ſimilitudinem per gratiã. Vnde inferiùs circa finem libri iterum inquit, *Adã contra cæleſte præceptum cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia cuſtode ſeruauit.* Idem ſentit Tertull. lib. de Patient. c. 5. dicens de Adamo, *Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & Paradiſi colonus.* Præterea Irenæus lib. 3. contra hæreſ. c. 20. in eodem ſenſu dixit Chriſtum ſalutẽ nobis præſtitiſſe, vt quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundùm imaginẽ, & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Ieſu reciperemus. Et cap. 37. clariùs dicit amiſiſſe Adam per inobedientiam quã habuit ab Spiritu ſanctitatis ſtolã. Quod priùs ſignificauit Dionyſ. c. 3. de Eccleſ. hierarch. in tertia eius parte versùs finẽ, & ſic etiam dixit Baſil. lib. de Spiritu ſanct. c. 15. quòd *per Spiritum ſanctũ datur in Paradiſum reſtitutio.* Et priùs dixerat, Chriſtum veniſſe, *vt homo veterem illam adoptionem, qua in ius filiorum aſcitus fuerat, recipiat.* Vbi ſine dubio *veterem adoptionem* vocat eam, quæ in Adamo primitus facta eſt. Et ſic etiam dicit Cyrill. l. 1. in Ioan. cap. 15. Adam propter tranſgreſsionẽ gratia fuiſſe nudatum. Et Anaſt. Synait. l. 10. in Exaemer. dicit, Adam

ante tranſgreſsionem fuiſſe *totum lucidum*, *Deiformem*, *& imaginem quandam Deo ſimilem.* Quas perfectiones non niſi gratia ſanctificans animæ præbet. Et Moyſes Barcepha lib. de Parad. p. 1. cap. vlt. non longè à principio quatuordecim beneficia, quæ Deus Adamo in Paradiſo contulit, numerat, ex quibus nonnulla donum gratiæ indicant, nam in 6. ait, *Admiſit ipſum velutiin ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio obtectaret, meditationibus, contemplationibuſque diuinis vacans, & indulgens.* Et in 8. quòd *maxima ipſum ſapientia induit.* Et in 9. quòd *prophetiæ dona in ipſum contulit.* Nam licèt hæc dona interdum ſeparentur à gratia, tamen quando ex peculiari fauore, & beneuolentia conferuntur, ſtatum gratiæ ſupponunt. Et ſimile eſt, quod 12. loco ponit, dicens: *Ita ipſum Adamum comparauit, vt animo, & intelligentia ſua, Angelis eſſet familiaris.* Vnde Chryſoſt. homil. 16. in Gen. dicit, hominem in Paradiſo habuiſſe *angelicum quendam ſtatum, & mira gloria fuiſſe amictum, & in ſummo fuiſſe honore, & nihil minus propemodum Angelis ipſis habuiſſe.* Vnde & *Angelum terreſtrem* vocat, quem malus Angelus inuidit, & ideo magna vſus eſt machinatione, vt ipſum gratia Dei priuaret: & ſæpius ibidem repetit, propter peccatum fuiſſe *honore maximo priuatum, a gratia Dei abalienatum, & ſupernæ gratiæ amictu nudatum.* Et in ſequenti aſſertione plura alia referemus non ſolùm ex Patribus, ſed etiam ex Scriptura, quæ hanc partem à fortiori confirmant.

4. *Stabilitur denique dicta ſuppoſitio ratione ſumpta ex diuinæ prouidentiæ cõgruentiis. Prima.*

Ratione ſolùm poteſt hæc veritas oſtendi ex conuenienti ordine diuinæ prouidētiæ. Et in primis ſumi poteſt argumentum à ſimili ex prouidētia circa Angelos, etiam malos, quos Deus prius in gratia conſtituit, quā peccarent, vt ſuperiori tractatu lib. 5. cap. 4. oſtenſum eſt: ergo idem credendum eſt feciſſe cum humana natura. Probatur cōſequētia, tum quia illam æquauit angelicæ in termino, ſeu in ſtatu patriæ quoad ſubſtantiam beatitudinis: ergo debuit etiam æquare in viæ ſtatu, quoad ſubſtantiam gratiæ: tum etiam quia licèt natura angelica ſit excellentior natura humana, eſt magis indigens, & ex hac parte debuit magis in via ſanctificari, tum denique quia voluit Deus creare hominem in quodam beatifico ſtatu, quātum viæ ratio patiebatur, ſicut etiā Angelos creauit, vt latè diſcurrit Auguſt. in lib. 11. de Ciuit. & lib. 11. de Gen. ad lit. quod etiam ſignificauit Chryſoſt. primum hominem appellando *Angelum terreſtrem*, ſicut etiam Nazianz. loco ſtatim citando, *alium angelum* vocat.

Secunda.

Secunda congruentia ſumi poteſt ex Auguſt. lib. de corrept. & grat. cap. 10. & 11. vbi ait, Deum ſic ordinaſſe Angelorum, & hominum vitam, vt in ea prius oſtenderet, quid eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet *ſuæ gratiæ beneficium.* Quod neceſſarium intelligendu[illegible] de libero arbitrio ſufficienter per gratiam ini[illegible]cto, & adiuto, vt ſupra dixi, quia ſine gratia nihil poteſt liberum arbitrium in ordine ad ſupernaturalem finem. Vnde in initio cap. 11. addit: *Quid ergo, Adam non habuit Dei gratiam: Imo vero habuit magnam.* Vt ergo iuſtum, & æquum eſſet experimentum, debuit libero arbitrio adiūgi gratia in ipſo certamine, ſeu in ſtatu viæ. Vnde conſequenter ait Auguſt. *Iſtam gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet eſſe malus, ſed ſane habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet: & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet.* Et infrà, *Nec ipſum ergo Deus ſine ſua gratia eſſe voluit, quam reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono.* Et hanc rationem indicauit Tertull. lib. 2. cōtra Marcio. cap. 5. dicens, *Hunc ſtatum,* (ſcilicet primi hominis) *confirmauit etiam ipſa lex tunc à Deo poſita, non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate.* Vnde licèt præcipuè intendat probare

Effugium præcluditur.

poteſtatem liberi arbitrij, quia verò liberum arbitrium ſine gratia non ſufficit, idem conſequenter de gratia, ratio probat. Poſſet autem quis dicere, rationem hanc rectè probare de auxiliante gratia, non verò de habituali, & ſanctificante. Reſpondetur auxiliantem gratiam non dari connaturali modo, niſi ratione habitualis, & ſanctificātis gratia præexiſtentis, & conſequenter non dari per ſe loquendo, niſi ratione illius, licèt aliquando ex accidenti detur in ordine ad illam, & ideo in prima inſtitutione non debuit gratia auxilians à ſanctificante ſeparari.

Hoc ergo certo fundamento ſuppoſito, ſupereſt dubium, an hæc gratia fuerit data Adamo à primo inſtanti creationis eius. Potuit enim non dari in primo inſtanti, & nihilominus dari ante peccatum, quia ſufficiens tempus interceſsit. In hoc ergo ſenſu dixerunt aliqui Theologi, Adam non fuiſſe creatum in gratia. Ita Alenſ. 2. p. q. 91. membr. 1. art. 1. quamuis membr. 2. art. 1. fateatur, habuiſſe gratiam ante lapſum. Idem tenet Magiſt. in 2. d. 24. Bonauent. in 2. d. 29. art. 2. q. 2. cùm in prima dixiſſet, fuiſſe in gratia, priuſquam peccaret. Et idem ſentit ibi Scot. q. *vnica*, & Marſi. in 2. q. 16. art. 6. & Richard. d. 21. art. 1. q. 1. & idem ſentiunt quaſi à fortiori, qui negant, Angelos fuiſſe in gratia creatos. Specialiter Ægid. in 2. d. 4. q. 1. art. 4. & ibidem Argent. q. 1. art. 2. Citatur etiam Hugo de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 6. Veruntamen ille in cap. 17. in fin. *Nihil temere* (ait) *definire volumus.* Loquiturque non ſolum de primo inſtanti, ſed abſolute de toto tempore illius ſtatus, de quo minime dubitare debuit, quamuis de primo inſtanti res dubia ſit.

5. *Diſcutitur iam pro titulo capitis an gratia fuerit collata Adamo in 1. inſtanti creationis. Negant Alēſis, Magiſter, Bonau. Scot. Marſil. Richar. Accedunt Ægid. Argent. &c. Perſtringitur Hugo.*

Videturque huic ſententiæ fauere Cyprian. Epiſt. 74. ad Pompei. vbi cùm dixiſſet, hominē naſci per Baptiſmum, & in manuū impoſitione Spiritum ſanctum accipere, addit, *Vt ſpiritum iam natus accipiat ſicut in primo homine Adam factum eſt. Ante enim Deus eum plaſmauit & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ, neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi prius fuerit, qui accipiat* In quibus verbis videtur peculiari modo exponere verba illa Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ; & factus eſt homo in animam viuentem.* Nam prima verba intelligere videtur de formatione totius hominis integri, & capaci Spiritus ſancti, quod non eſt, niſi homo iam conſtans ex rationali anima. Et ita in ſecunda verborum parte per *ſpiritum vitæ*, gratiam Spiritus ſancti intelligere videtur, & conſequenter neceſſe eſt, vt vltimam partem intelligat, non de vita corporis animali, ſed de vita ſpirituali animæ. Et quod ad rem præſentem facit, neceſſarium putat, vt prius homo exiſteret, quàm Spiritum ſanctum reciperet: ergo ſentit non accepiſſe primum hominē gratiam in eodem inſtanti, in quo creatus eſt.

6. *Fauere videtur Cyprian.*

At verò D. Auguſt. 13. de Ciuit. cap. 24. quamuis illam non probet expoſitionem, nam ſpiraculum vitæ de anima rationali, & de vita animali rectiſſimè interpretatur: nihilominus in hoc cōcordare videtur, quòd in illo creationis inſtanti non recepit homo ſpiritum gratiæ, ſed ſolū ſpiritum animæ rationalis. Et inducit illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem, ſed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale.* Et clariùs lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8. vbi eandem tradens expoſitionem de infuſione animæ, per quam homo naturaliter viuit, adiungit, *Nondum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere, qui factus eſt in animam viuentem, ſed adhuc animalem. Tunc enim ſpiritualis effectus eſt, cum in Paradiſo hoc eſt, in beata vita conſtitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, vt verbo Dei conſummaretur.* Per quæ verba indicat, Adamum non fuiſſe

7. *Fauet item Auguſtinus.*

fuiſſe iuſtificatum, donec in Paradiſum tranſlatus eſt. Præterea idem Auguſt. l. 11. de Ciuit. cap. 12. dicit, quantum ad ſpem futuræ vitæ iuſtos in natura lapſa beatiores eſſe, quàm fuerit homo in ſtatu innocentiæ, quod non eſſet verum, ſi homo in ſtatu innocẽtiæ, ſimul cum cæteris donis proprijs illius ſtatus gratiam etiam habuiſſet.

8. *Faciunt etiam pro eadem parte coniecturæ* Et ex his teſtimonijs poſſunt coniecturæ, ſeu congruentiæ ſumi. *Prima:* Prima, quia oportuit opus naturæ diſtingui ab opere gratiæ, & ideo prius tempore hominem creari, quàm iuſtificari. *Secunda.* Secunda, quia veriſimile eſt, non fuiſſe Adam iuſtificatum, niſi in Paradiſo, quamuis extra Paradiſum fuerit creatus. *Tertia.* Tertia, quia homo adultus non iuſtificatur ſine proprijs actibus: non potuit autẽ Adam, propter impedimẽtum corporis animalis, ſtatim in primo inſtanti habere ſimul omnes actus ad iuſtificationem neceſſarios: ergo.

9. *Aſſertio affirm probabilior.* Nihilominus probabilius credimus, Adã fuiſſe iuſtificatum in eodem inſtanti, in quo fuit creatus. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. p. q. 95. a. 1. quam omnes Thomiſtæ ſequuntur, & Albert. Magn. in 2. d. 24. art. 1. & alij *ibidem*, & d. 29. idem cenſent in hoc puncto in primo homine, quod in Angelis, quos ſuprà cõditos in gratia fuiſſe oſtendimus. *Probatur 1. ex locis Scripturæ.* Et probatur primò ex verbis illis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, iuxta expoſitionem Patrum, qui per imaginem intellectualem naturam, per ſimilitudinem verò ſanctificationem gratiæ interpretantur, quos in ſuperioribus allegauimus, & alios ſtatim referemus. *Effugium tollitur* Nec dici cum fundamento poteſt, hominem in primo inſtanti factum eſſe ad imaginem in actu, (vt ſic dicam) ad ſimilitudinem autem, non actu, ſed aptitudine. Hoc enim gratis fingitur, & diſtinguitur, cùm Deus æqualiter de vtraque fuerit locutus. Item fruſtra adderetur *ad ſimilitudinem*, propter ſolam capacitatem, quia hæc in imagine intrinſecè continetur. Ac denique cùm hoc teſtimonium maximè fundetur in expoſitione Patrum, illi certè æqualiter docent, hominem ſimul accepiſſe imaginem, & ſimilitudinem.

10. Secundò ad hoc probandum vtitur D. Thomas illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*; vt videre licet dicta q. 95. & 100. Et habet magnum fundamentum in Scriptura, in qua non dicuntur ſimpliciter recti, niſi iuſti, & Deum in toto corde diligentes, iuxta illud Canticor. 1. *Recte diligunt te*, & Iob 4. *Quando recti deleti ſunt?* & Pſalm. 7. *Saluos fecit rectos corde.* & Pſalm. 32. *Exultate iuſti in Domino, rectos decet collaudatio*, vbi in ſecunda ſententia prioris ratio redditur, & ita eoſdem vocat rectos, quos iuſtos vocauerat. Atque hoc ſenſit Aug. 14. de Ciuit. cap. 11. & 27. & de Correp. & grat. cap. 10. cùm exponit, creaſſe hominem rectum, id eſt, bonæ voluntatis. Nam ſecundùm Auguſt. non fecit voluntatem bonam, niſi charitas, imò neque aliquid ſimpliciter bonum fit ſine gratia. Et in idem redit, quod Hieron. ibi & lib. 1. contra Iouini. exponit, hominem rectum, id eſt, bonum. Quia etiam non eſt homo ſimpliciter bonus, niſi ſit iuſtus. Et ita etiam intellexit illum locum Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 3.

11. Præterea non parum fauent, quæ de perfectione, quam Deus primo homini contulit, dicuntur. Eccleſiaſt. 17. *Deus creauit hominem, & ſecundum ſe veſtiuit illum virtute*, id eſt, fortitudine, *& robore*, vtiq; animi, quod maximè prꝑſtat gratia. Et infrà, *Diſciplina intellectus impleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus*, &c. vſque ad illud, *addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos, teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & iuſtitiam, & iudicia ſua oſtendit illis.* Per quæ verba non ſolùm ſtatus gratiæ, ſed etiam valde perfectus, indicatur. Verum eſt tamen inde non ſatis colligi illa omnia in inſtanti creationis fuiſſe homini collata, aliqua enim ex illis potuerunt in Paradiſo, & ante peccatum tribui. Addi verò poteſt, quod dicitur Sapient. 2. in fine, *Deus fecit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ:* nam ibi ſatis ſignificatur, perfectionem illam à principio habuiſſe. Similitudo autem addita imagini perfectionem gratiæ indicat, vt dixi, iuxta multorum Patrum expoſitionem. Et præterea in eo, quod dicitur *inexterminabilis*, ſtatꝰ integritatis, & immortalitatis indicatur, quia in gratia fundatus erat, vt ſtatim dicam. Maximè verò hoc videtur confirmare Paulus ad Epheſ. 4. dicens, *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.* Vbi Paulus iubet, nos renouari induendo ſanctitatem, quam Chriſtus nouus homo nobis attulit, & iſtam ſanctificationem renouationem vocat, quia per illam reducimur ſecundùm ſpiritum ad illam primam nouitatem, quã in Adam habuimus, & amiſimus: ergo præceſsit hæc ſanctitas in primo homine. Et, vt intelligamus, hanc ſanctitatem fuiſſe in Adamo à principio creationis, addit Paulus ad Coloſ. 3. *Expoliantes nos veterem hominem, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum.*

Secundò probatur aſſertio ex Patribus. Et in primis aliqui adducunt pro hac aſſertione Concilia, & teſtimonia in præcedenti adducta, nullũ diſcrimen inter eas conſtituentes. 12. *Probatur 2. eadem aſſert. ex Patrib.* Sed ſine dubio eſt maximum, nam prior certa eſt, & de fide, quia eſt apertè definita: hæc poſterior non eſt ita certa, quia nec ſatis expreſsè in Scriptura continetur, nec definita inuenitur. *Quomodo afferri poſſunt quæ allata ſunt num. 2. & ſe* Poſſunt nihilominus induci Conciliorum, & Patrum teſtimonia in priori puncto allegata, quia dum docent, primum hominem ante peccatum fuiſſe iuſtum, indefinite, & ſine limitatione loquuntur: ergo indicant in toto illo priori tempore fuiſſe iuſtum, nec nos poſſumus cum fundamento diſtinguere diuerſos ſtatus in illo priori tempore, nec Patrum locutiones limitare. *Deinde ſtat Auguſt. pro aſſertione* Sed præterea concluſionem hanc ſpecialitèr confirmat Auguſt. lib. 14. de ciuit. cap. 11. dicens, *Bona voluntas opus eſt Dei cum illa quippe ab illo factus eſt homo.* Non autem bona voluntas apud Auguſtinum ſine charitate. Vnde inferiùs ſubdit, *Viuebat itaque homo ſecundum Deum in Paradiſo, & corporali, & ſpirituali, nec enim erat Paradiſus corporalis propter bona corporis, & propter mentis non erat ſpiritualis.* Deinde in alijs locis ſæpe indicat Auguſtinus totam rectitudinem, quã primi homines habuerunt in appetitu, & pacem illam inter corpus, & ſpiritum, fundatam in gratia fuiſſe. Vnde lib. 13. de Ciuit. c. 13. ait, *Poſtquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Quod etiam repetit lib. 11. Gen. ad litt. cap. 31. in fin. At verò certum eſt hominem à principio cum illa integritate fuiſſe creatum: ergo ſecundum Auguſt. etiam fuit in gratia creatus. Denique alibi in hoc æquiparat primum hominem, & Angelos, præſertim lib. de Corrept. & grat. cap. 10. & 11. Atque de Angelis dicit idem Auguſtin. lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Quod Deus ſimul erat in illis condens naturam, & largiens gratiam*, vt in præcedenti tract. lib. 5. in princip. latiùs diximus: idem ergo de primo homine Auguſt. ſenſit. Vnde in Enchirid. cap. 104. dicit, *Quod Deus primum hominem in ea ſalute, in qua conditus erat, cuſtodire voluiſſet* nomine autem *ſalutis* clarum eſt, ſignificari ſanctificationem gratiæ: ergo fuit homo conditus in gratia, ſecundum Auguſtinum.

Præterea hoc indicant alij Patres, Damaſc. lib. 2. de Fide, cap. 12. priùs enim dicit: 13. *Stat Damaſcen.* *Hominem ex viſibili, & inuiſibili natura Deus manibus ſuis ad imaginem & ſimilitudinem ſuam condidit.* Et inferiùs addit, *His verbis ad imaginem vis intelligendi, arbitrijque libertas ſignificatur.*

catur. His autem ad ſimilitudinem, virtutis quoad eius fieri poteſt, expreſſa ſimilitudo, vbi ponderandum eſt verbum *quoad eius fieri poteſt*, quia non poteſt naturalis imago melius perfici, ad ſimilitudinem Dei in ſtatu viæ, quàm per gratiã, de qua intelligitur, quod ſubdit: *Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere coornatum, Angelum alterum, adoratorem mixtum.* Et infra, *Spiritum ſimul & carnem, ſpiritum videlicet ob gratiam*, &c. idem ſentit Baſil. Pſalm. 48. circa illa verba, *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*, dicens, *Hominibus vis ineſt, qua creatorem ſuum, & opificem agnoſcere poſſint, & intelligere, inſufflauit enim in faciem, hoc eſt, partem aliquam propriæ gratiæ appoſuit homini, vt per hanc ſibi impreſſam ſimilitudinem, eum, cui ſimilis eſt, agnoſceret.* Idem ſignificat Nazianzen. Orat. 42. quæ eſt 2. in Paſcha, nam deſcribendo creationem hominis perfectionem gratiæ æquiualentibus verbis deſcribit. Nam ab illo multa verba mutuauit Damaſ. ait enim, *creaſſe Deum hominem velut Angelum alium mixtum adoratorem, terrenum, & cœleſtem ſpiritum, & carnem, ſpiritum propter gratiam, carnem ob elationem, & quod myſterii extremum eſt animi ad Deum nutu, & propenſionem diuinitatem conſequens.*

14. Idem ſignificat Cyrill. lib. 1. de Adorat. in ſpiritu, dicens: *Poſteaquam propriæ naturæ rationibus hoc animal (ſcilicet homo) abſolutum fuit opifice Deo; ſtatim illius ſimilitudine præditum eſt. Impreſſa enim in illo eſt diuinæ imago naturæ inſpirato Spiritu ſancto.* Et lib. 2. in Ioan. cap. 3. ad medium, *Ad imaginem* (inquit) *& ſimilitudinem Dei factus homo à Moyſe dicitur. Ab eodem etiam didicimus ſpiritu ad imaginem diuinam ſigillatum hominem fuiſſe. Simul enim & vitam creaturæ ſpiritus immiſit, & characterem ſuum, vt Deum decet, impreſſit, & ſic fuit in Paradiſo; quouſque gratiam creatoris Spiritu ſancto inhabitante ſeruauit.* Et lib. 11. cap. 25. dicit in verbis illis, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, ſignificaſſe Moyſem non *abſque ſanctificatione ſpiritus animam homini datã, nec à diuina natura penitus deſtitutam*, quod etiam repetit lib. 12. cap. 56. Sic etiam Chryſoſt. homil. 9. in Gen. dicit hominem factum ad ſimilitudinem, quia *virtutibus Deo ſimilis effectus eſt*, & homil. 16. ait, dæmonem inuidia motum eſſe, quoniam *videbat hominem formatum in ſummo eſſe honore*, & alia quæ ſuprà retuli. Denique idem ſignificat Proſp. in reſponſ. ad 8. obiection. Gallorum, circa finem, dicens, *Neque hæc dona* (ſcilicet iuſtitiæ & gratiæ) *ita ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ auctor eſt per conditionem, iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccauimus.* Videri etiam poteſt lib. 2. de vita contemplat. cap. 18. & Leo Papa ſerm. 4. de Natiuit. cap. 2. & Anſelm. lib. de Conceptu Virg. cap. 10. vbi inter alia dicit, rationalem naturam *iuſtam* eſſe creatam. Multa etiam de hoc habet Bernard. ſerm. 1. de Annunt. & ſerm. de Cœna Domini, & Rupert. libro 2. de victori. Verbi, cap. 6.

15. *Probatur denique rationib.* *Prima.*

Ratione ſuaderi poteſt hæc ſententia. Primò ex congruentia diuinæ prouidentiæ, nam Deus creaturas produxit in ſtatu perfecto ad ferendum fructum vniuſcuiuſque fini conſentaneum, vt ſuprà de creaturis etiam homine inferioribus diximus: ergo multo magis credendum eſt, creaſſe hominem perfectum ad fructificandum in ordine ad ſupernaturalem finem, propter quem illum creabat. *Secunda.* Secundo probari poteſt à ſimili, quia Deus creauit Angelos in gratia: ergo & hominem, nam ſicut vtramque naturam æqualitatem quandam in gloriæ ſtatu habere voluit, ita in ſtatu vitæ veriſimile eſt, vtranque aqualiter in gratia creaſſe. Quam æquiparationem multi ex citatis Patribus faciunt, & ſuperius in num. 4. latiùs explicata eſt. *Tertia.* Tertiò eſt optima coniectura, quia ſi Adam perſeueraſſet in ſtatu iuſtitiæ, filij eius naſcerentur in gratia: ergo multo magis dicendum eſt primum eorum parentem fuiſſe in gratia creatum. Conſequentia ſecundum prudentem rationem videtur per ſe nota. Antecedens verò infrà tractãdum eſt. Nunc verò declaratur à poſteriori, quia nunc infantes ab inſtanti conceptionis incipiunt eſſe in peccato, quia carent gratia, quam habere deberẽt: ergo è conuerſo, ſi radix non fuerit infecta, ſtatim gratiam reciperent, quam habere debuiſſent. *Quarta.* Denique coniectura etiam ſuprà tacta non eſt contẽnenda, quia eſt certum, primos homines habuiſſe gratiam, antequam peccarent, & non poteſt cum fundamento, poſt primum inſtans, tempus certũ iuſtificationis eorum deſignari, neque in primo inſtanti eſt peculiaris ratio repugnantiæ, aut difficultatis, vt ex ſolutionibus argumentorum patebit: ergo lõgè credibilius eſt, in primo inſtanti fuiſſe iuſtificatos.

16. *Ad locum ex Cypriano in n. 6.*

Supereſt, vt ad argumenta in principio poſita reſpondeamus. Primum ſumebatur ex teſtimonio Cypriani, in quo etiã inſinuatur ratio, qua Alenſ. Bonauent. & alij vtuntur: quia eſſe gratiæ ſupponit eſſe naturæ, & ideo prius debuit homo creari in eſſe naturali, quam gratiam reciperet. Ad quam rationem, vt hinc initium ſumamus, facilis eſt reſponſio, quia ſatis eſt, quòd creatio hominis in eſſe naturæ ordine naturæ præceſſerit ſanctificationem eius, nec fuit neceſſarium, vt etiam ordine temporis antecederet. Quæ reſponſio quantum ad vim rationis pertinet, ſufficientiſsima eſt. Inſtari autem poteſt exemplo à Cypriano inducto, eiuſque auctoritate. Quia ſanctificatio per Baptiſmum tempore antecedere debet plenitudinem Spiritus ſancti, quæ in confirmatione datur: neq; ibi ordo naturæ ſufficit. Reſpondetur tamen, non eſſe ſimilem rationem, quia ſanctificationes Baptiſmi, & confirmationis dantur per modum generationis, & perfecti augmenti, inter quæ ſolet eſſe non tantùm ordo naturæ, ſed etiam temporis. Item dantur per duo ſacramenta diſtincta, inter quæ tẽpus neceſſariò interponitur, quia vtrũque ſucceſsiuè fit. At verò creatio, & productio gratiæ fiunt in inſtanti & per modum creationis, & concreationis, & ideo ſufficit inter eas ordo naturæ. Sed additur tandem auctoritas Cypriani, quia comparat ſanctificationem Adæ reſpectu creationis eius, ſanctificationi per confirmationem reſpectu generationis per Baptiſmum. Reſpondeo æquiuoca eſſe verba Cypriani: ſic enim ait: *Non per manus impoſitionem quis naſcitur, quando accipit Spiritum ſanctum, ſed in Baptiſmo, vt ſpiritum iam natus accipiat ſicut in primo homine Adam factum eſt. Ante enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ. Neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi prius fuerit, qui accipiat.* Quæ comparatio poteſt duobus modis intelligi. Primò vt non loquatur de ſanctificatione Adæ, ſed de animatione per infuſionem animæ rationalis, de qua ad litteram eſt ſermo in teſtimonio Geneſis, quod adducit. Et ita exemplum erit cum proportione ſumendum: quòd ſicut Deus priùs formauit corpus, vt poſsit accipere animam, quam poſtea inſufflauit in ipſum: ita priùs homo generatur in Chriſto, quam ei Spiritus ſanctus ſingulariter conferatur. Vel ſecundò ſi totum Adam intelligit, cum dicit *prius fuiſſe plaſmatum*, ſcilicet, ex corpore, & anima conſtantem, & poſtea *illi eſſe inſufflatum ſpiritum*, id eſt, gratiam: dicendum eſt, non facere vim in ordine temporis, nec ad hoc exemplum adducere, ſed ſolùm ad declarandum ordinem præſuppoſitionis, ſeu diſtinctionis inter actiones, quarum vna ſupponit effectum alterius, ſiue ille ordo ſit temporis, ſiue naturæ, hoc enim nil ad cauſam referebat.

Duplex ſenſus verborũ Cypriani.

17. *Ad loca ex Aug. in n. 7*

Ad ſecundum argumentum ſumptum ex teſtiſtimonijs Aug. quod attinet ad primum ex lib. 13.

de Ciuit.

de Ciuit.cap.24. reſponderi poteſt, Auguſtinum non ibi tractare, vtrùm Adam fuerit creatus cùm gratia, necne, ſed quid per verba illa ſignificetur, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* In hoc ergo ſenſu dicit, per illa verba non ſignificari inſpirationem gratiæ, ac proinde ex vi actionis ſignificatæ per illa verba, non fuiſſe Adam factum ſpiritualem, ſeu ſanctum, ſed eſſe factum hominem viuũ, & naturalem, ſeu animalem, vt declarant illa verba, *Et factus eſt homo in animam viuentem.* An verò cum illa actione coniuncta fuerit alia, qua homo iam factus in animam viuentem fuerit etiam factus in ſpiritum viuificantem, ibi Auguſtinus nec affirmat, nec negat, quia illud non tractat. Difficilior eſt alter locus ex l. 2. Gen. contra Manich. cap. 8. quia in eo videtur dicere, primum hominem non fuiſſe ſpiritualem effectum, *donec in Paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus præceptum perfectionis accepit.* Sed fortaſſe ibi per hominem ſpiritualem nõ intelligit hominem vtcunque in gratia conſtitutum, ſed habentem iam integram perfectionem illius ſtatus, quam vſque ad Paradiſum non obtinuit. Quæ expoſitio acceptanda videtur, quia in alijs locis magis declarauit mentem ſuam, niſi velimus dicere in alijs locis poſtea addidiſſe, quod prius non ſatis declarauerat, vel fortaſſe aſſecutus non fuerat. Aliud verò teſtimonium ex 11. de Ciuit.cap.12. difficultatem non habet, quia Auguſtinus non dicit homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe æque beatos in ſpe, ſicut ſunt homines lapſi, ordinariè loquendo, neque hanc abſolutam comparationem facit, aliàs illo teſtimonio probaretur, ſenſiſſe Auguſtinum, hominem in ſtatu innocentiæ non fuiſſe iuſtum, quod improbabile eſt. Comparat ergo hominem in ſtatu innocentiæ, reuelationem perſeuerantiæ non habentem, cum homine iuſto in ſtatu naturæ lapſæ habente talem reuelationem, & hunc dicit eſſe beatiorem, non ratione iuſtitię, ſed ratione certitudinis æternæ ſalutis, quod clarum eſt.

18. *Ad congruentias in n. 8 Ad 1.* Ad congruentias reſpondetur, ad primam, negando conſequentiam, quia opus naturæ, & gratiæ, etiamſi ſimul tempore fiant, ſatis ex ſuis terminis diſtinguuntur. Et homo, qui vtrunque beneficium ſimul recipit, per fidem optimè cognouit beneficium gratiæ fuiſſe diſtinctum à dono creationis, & Deum erga ſe eo liberaliorem, quo vtrunque donum ſimul ſibi donauit, ex quo ad maiorem erga Deum beneuolentiam, & gratitudinem permoueri potuit. *Ad 2.* Ad ſecundam congruẽtiam reſpondeo, nõ eſſe veriſimile, Adam non fuiſſe iuſtificatum prius, quam in Paradiſum tranſlatus fuerit, quia illa tanta dilatio nec ratione, nec auctoritate fundari poteſt: diuina autem gratia tarda molimina neſcit, nec tunc erant neceſſaria, vel oportuna. Item quia à principio fuit homo cùm integritate naturæ conditus, & ſine rebellione appetitus: cur ergo non fuiſſet etiam ſanctificatus ante translationem in Paradiſum: Denique maximè decuit vt in ipſum Paradiſum iam ſanctus ingrederetur, ibique perficeretur. *Ad 3. quid.* Ad tertiam coniecturam de ſanctificatione per propriam diſpoſitionem poſt caput ſequens dicam.

CAPVT XVIII.

Quam perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum obtinuerit.

1. *Quæ gratiã conſequuntur neceſſariò habuit* EX dictis in præcedenti capite manifeſtè colligitur habuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ charitatem, & alias virtutes per ſe infuſas morales, & dona Spiritus ſancti, ſaltem quoad habitum: quia hæc, vt ſupponimus, conſequuntur gratiam gratum facientem in omni eius ſtatu, ideoque de his habitibus nihil aliud in particulari dicendum ſupereſt. *Adam in 1. inſtanti* De actibus verò eorum nonnihil in capite ſequenti addemus. Vt autem etiam conſtet, quid de fide, & ſpe ſentiendum ſit, ſupponendum vlterius eſt Adam ante peccatum illam perfectiſsimã cognitionem non habuiſſe, quæ eſt viſio beata. Ita docent D. Thom.1.p.q.94.art.1.& Alexand. Alenſ. 2.p.q.92. memb.2.art. 1. & reliqui Theologi in 2.d. 23. *1. Aſſertio præambula: ſẽſus vnus aſſertionis probatur 1.* Poteſtque concluſio duobus modis intelligi. Prior eſt indefinitus, nimirum Adam non toto tẽpore ante peccatum vidiſſe Deum clarè, ſeu pro aliquo tempore caruiſſe viſione Dei. Et in hoc ſenſu concluſio eſt certiſsima, quia Adam potuit peccare, & peccauit in Paradiſo, vt eſt de fide certum. Ergo eo tempore non videbat Deum, quia viſio Dei ſaltem quandiu durat, reddit hominem impeccabilem. *Probatur 2.* Item certũ eſt Adam in Paradiſo fuiſſe viatorem, & in ſtatu merendi, & ad hoc habuiſſe à Deo præceptum, vt per eius obedientiã poſſet de Deo bene mereri, ſed hæc repugnant cum ſtatu comprehenſoris: ergo. *Non obſtat Auguſtinus* Nec refert quòd Aug interdum dicat, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, vt lib.11.de Ciuit.c.12.& l.14.cap.10. nam loquitur de beatitudine inchoatæ viæ. Vnde in lib.11. Gen. ad litt.cap.18.ait, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, non ſimpliciter, ſed ſecundùm *quendam modũ*, & ideo ibidem, & alijs locis ait, hominem ſi in Dei obedientia perſeueraſſet ſine morte ad ſtatum comprehenſorum transferendum fuiſſe. *Nec Damaſcenus* Et eodẽ modo loquitur Damaſc. lib.2.cap.11.in princ. iuncto cap. 12. De hoc ergo ſenſu nulla eſt dubitatio, ſed certa fides.

2 *Probatur etiam ſenſus alter.* Poſterior ſenſus eſt vniuerſalis, ſcilicet nullo tempore, vel momento Adã vidiſſe Deum in ſua creatione, vel in Paradiſo. Et hic ſenſus licèt tam certus non ſit, nihilominus eſt omnino verus, & oppoſitum nullam habet probabilitatem. Ratio eſt, quia generalis regula Scripturæ eſt, *Deum nemo vidit vnquam*, vtique in vita mortali, vel animali, iuxta id, quod alibi Deus dicit: *Non videbit me homo, & viuet*, vtique animali vita. Ab hac autem regula generali non licet quenquam excipere ſine ſufficientis auctoritatis fundamento. Quia talis exceptio non poteſt ratione oſtendi etiam in primo homine, quia illud priuilegium non erat debitum illi ſtatui: imò nec eſt ſecundùm ſe conſentaneum ſtatui viatoris, & alioqui pendet ex liberali Dei voluntate: ergo niſi de hac voluntate per reuelationem, ſeu auctoritatem conſtet, non ſolùm gratis, ſed etiam temere quiſpiam affirmare audebit, priuilegium hoc Adæ in Paradiſo, aut tempore viæ fuiſſe conceſſum. Quòd autem id nulla auctoritate fundetur, probatur, quia neque in Scriptura reuelatum eſt, neque à Patribus, vel Eccleſia traditum. *Occurrunt quidam* Aliqui verò dixerunt, ſoporem illum, quem Deus immiſit in Adamo ad formandam Euam, fuiſſe eleuationem mentis eius ad viſionem Dei clarã, vt ſic omnino à ſenſibus abſtractus auulſionem coſtæ non ſentiret. Quam opinionem refert D.Thomas dicta q.94.art.1.& nihil de ea dicit. *Sine fundamento tamẽ* Re tamen vera nullum fundamentum in verbis Scripturæ habet, quia nomen *ſoporis* valde generale eſt, & gratis determinatur ad extaſim viſionis beatæ, quia potuit eſſe ſopor ille per ſolam cognitionem abſtractiuam in altiſsima contemplatione, vel prophetica reuelatione, vt in ſuperioribus diximus cum Auguſtino lib. 2. de Gen. contra Manich. cap.12. *Hoc lib. 3. c. 2. à n. 17* nec propter ſolam abſtractionem à ſenſibus, aut propter indolentiam ex ablatione coſtæ viſio beata neceſſaria erat, quia per plura alia media facillimè potuit Deus vtrunque præſtare, vt per ſe ſatis eſt notum, & ſuprà etiam explicatum.

Ex

3. *1. Corollar. ex dictis cuiuſmodi gratiam habuerit Adã. 2. Corollar. cuiuſmodi ſpem.*

Ex hoc ergo fundamento colligimus non habuiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ gratiam conſummatam, quia non conſummatur niſi in ſtatu beatitudinis, ſeu per viſionem beatam. Vnde fit, grâtiam Adæ fuiſſe gratiam viatoris, quia inter viam, & terminum non eſt medium. Secundò ſequitur habuiſſe Adam ſimul cum gratia, & charitate ſpem futuræ beatitudinis, quia ſicut is, qui videt, iam non ſperat, & è conuerſo, qui nõ videt, vt iuſtificari poſsit: & in beatitudinem tendere, neceſſe eſt, vt ſperet. Et ideo nunc ad iuſtificationem neceſſaria eſt ſpes, vt Conc. Trident. ſeſſ. 6. docet, in quo eadem eſt ratio de homine in ſtatu innocẽtiæ, quod attinet ad ſpem beatitudinis, nam ſpes remiſsionis peccatorum tunc non erat neceſſaria, nondum exiſtente peccato. Potuit autem, & debuit ſperari auxilium bene operandi, & perſeuerandi, quia propoſitum obediendi Deo, & perſeuerandi in eius obedientia tunc etiam neceſſarium erat. Nec homo tunc præſcius erat ſui caſus, ideoque ad perſeuerandum conari poterat, & debebat, quod ſine ſpe diuini auxilij facere non poterat, cum ſine Dei gratia perſeuerare non poſſet. Fuit ergo ſpes ſimul gratia hominis infuſa.

3. Corollar. cuiuſmodi cognitionem generatim habuerit, nempe ſupernaturalẽ.

Tertiò concluditur ex dictis, etiam fuiſſe primo homini ante peccatum infuſam notitiam aliquam ſupernaturalem myſteriorum ſupernaturalium, earum rerum, quæ ſupernaturaliter amandæ, vel ſperandæ erant. Hoc etiam eſt omnino certũ. Tum quia non minus eſt neceſſaria in viatore, cognitio termini, in quem tendit, quàm intentio, & voluntas tendendi in illum: eſt autem terminus beatitudo ſupernaturalis, quæ ſine reuelatione ſupernaturali cognoſci non poteſt. Tum etiam, quia ſicut voluntas ſupponit intellectum, ita ſupernaturales virtutes voluntatis ſupponunt ſupernaturalem cognitionem in intellectu. Quæ quidem rationes de toto illo tempore, & de primo inſtanti creationis ſaltem de habituali cognitione concludunt. Quid verò de actuali dicendũ ſit quoad primum inſtans, in cap. ſequenti dicam.

Duo puncta tractanda circa 3 corol.

Nunc verò circa dictam cognitionem duo ſuperſunt declaranda. Primum eſt, materia eius, id eſt, quorum ſupernaturalium myſteriorum fuerit illa cognitio. Secũdum eſt forma, ſeu ſpecies illius cognitionis, id eſt, quantæ perfectionis eſſentialis fuerit, & conſequenter ſub qua ratione formali de rebus ſibi reuelatis homo tunc iudicaret.

4. *Circa 1. punctum ponitur 1. aſſertio formaliter pertinens ad titulum myſteria diuinitatis cõtineri in obiecto dictæ cognitionis. Probatur de diuinitate ſecundum abſoluta.*

Circa primum ſupponenda eſt communis partitio materiæ fidei in myſteria, pertinentia ad diuinitatem, & ad Incarnationem Dei ſpectantia. Nam de prioribus certum eſt, fuiſſe reuelata primo homini in ſtatu innocentiæ. Nam in primis quod Paulus ait, *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*, etiam primo homini fuit neceſſarium. Cognouit ergo Deũ eſſe, non ſolùm vt ratione naturali manifeſtatur, ſed etiam vt eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis; & vt eſt principium ſalutis iuſtitiæ, & ſanctitatis, & vt eſt remunerator, qui redditurus eſt præmium diuini & ſupernaturalis ordinis. In quibus includitur cognitio Dei, prout in ſe vnus eſt, vt prout eſt Saluator & glorificator, ac ſubinde vt eſt, vltimus finis per ipſius gratiam, & iuſtitiam obtinendus. Hæc enim omnia ſunt per ſe primò (vt ſic dicam) neceſſaria ad vitæ ſanctitatem, & ad quærendum Deum cum vera fiducia, & dilectione perfecta, quæ cuicunque viatori in quocunque ſtatu eſt per ſe loquendo ad ſalutem neceſſaria.

5. *Probatur etiam ſecũdum reſpectiua.*

Deinde valde credibile, & probabiliſsimum eſt etiam myſterium Trinitatis fuiſſe Adamo reuelatum antequam peccaret. Ita ſumitur ex D. Thoma in locis ſtatim citandis, & expreſsè tradidit Epiphan. *contra hæreſ. in Præfat totius operis*, dicens *Adam protoplaſtus formatus eſt, non circumciſus, ſed carne præputium habens. Non autem erat idololatra, & nouit Patrem Deum & Filium & Spiritum ſanctum, Propheta enim erat.* Quod infrà probat, *Quia nouit, quod Pater dixit filio faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Cùm enim hæc verba referantur, à Patre dicta ante creationem Adæ, non potuit Adam niſi per reuelationem notitiam illorum habere, quæ ad prophetiam pertinent. Vnde per eandem reuelationem intellexit Adam (vt Epiphanius tradit) illa fuiſſe verba Patris ad filium dicta, atq; ita myſterium Trinitatis cognouit.

6. *Suſtinetur locus Epiphanij pro inſtituto.*

Verum eſt tamen Epiphanium ibi non loqui de Adam in ſolo ſtatu innocentiæ, ſed de toto tempore vitæ ipſius, ait enim, ipſum non fuiſſe Iudæũ, nec ſimulachra adoraſſe, nec idololatram fuiſſe, ſed Chriſtianiſsimi formam oſtendiſſe. Vnde cùm dicit, Adam cognouiſſe Trinitatem: non ſatis declarat vtrum ante peccatum, vel poſt illud illam cognitionem habuerit. Nihilominus cùm de Adamo abſolutè loquatur, de toto tempore vitæ eius loqui videtur. Et quidem ſi poſt peccatum Adam habuit Trinitatis cognitionem, multo magis ante peccatum illam habuiſſe credendum eſt, nam cognitio Trinitatis perfectio eſt ſimpliciter, non requirens ſtatum peccati, nec illum ſupponens, ſed per ſe ad beatitudinem conferens; quia Trinitas ad obiectum eſſentialis beatitudinis intrinſecè pertinet, vnde & Angelis in via reuelata eſt. Denique ex dicendis ſtatim de myſterio Incarnationis idem colligi poteſt, quia fides Incarnationis fidem Trinitatis ſupponit, vt rectè docet Diuus Thomas 2.2.q.2.art.8. Qui propterea pro hac aſſertione allegari poteſt cum cæteris Patribus, & Theologis, qui de myſterio Incarnationis idem ſenſerunt, vt iam dicemus. Et hæc de articulis ad diuinitatem pertinentibus.

7. *Myſteria humanitatis non videri comprehẽdi in obiecto dictæ ſciẽntiæ. Suadetur. 1*

Circa myſteria verò humanitatis in primis dubitari ſolet an Incarnatio Verbi Dei fuerit Adæ ante peccatum reuelata, aliqui enim ex his, qui exiſtimant, Adam fuiſſe prædeſtinatũ ante Chriſtum Dominum, putant non habuiſſe fidem Chriſti antequam peccaret. Quia per idem decretum, quo Deus præordinauit, creare Adamum vt caput totius generis humani, à cuius arbitrio, vel iuſtitia, vel culpa totius poſteritatis penderet, per idem (inquam) decretum præordinauit iuſtitiam, & gratiam, & conſequenter etiam fidem conferendam Adamo pro ſtatu innocentiæ: ergo non potuit ſub illa fide comprehendi Incarnationis myſterium, quia nondum præordinatum erat. *Secundò.* Item quia ſi Adam non peccaſſet, eandem fidem retinuiſſet integram, & tamen tunc non eſſet de myſterio Incarnationis, quia futurum non fuiſſet, non exiſtente peccato: ergo nec de facto fides Adæ de myſterio Incarnationis fuit. *Tertiò.* Denique propter hanc rationem gratia, quam in ſtatu innocentiæ Adam habuit, non potuit eſſe ex meritis Chriſti: ergo nec fuit ex fide Chriſti: ergo non eſt cur Adæ in illo ſtatu data fuerit fides, ſeu cognitio Chriſti.

8. *3 Aſſertio affirm.*

Nihilominus communis, & vera ſententia eſt, Adam ante peccatum reuelationem de Chriſto, ſeu de Verbi Incarnatione habuiſſe. Ita docuit D. Thomas 2.2.q.2.art.7. & 3.p.q.1.art.3.ad 5. vbi plures Patres in huius veritatis confirmationem adduxi. Et eandem ſententiam tenet Bonauent. in 2. d.23. circa litt. Magiſtri, & Catherin. ſuper Gen. c. 2. & ibi Pereira libr. 5. in Gen. diſp. de ſcientia Adæ, q.4. & Valentia 1. tom. diſp. 7. q.2. memb.1 & Vaſq. 3.p. diſp.12. cap.3. Quod præcipue colligunt ex verbis eiuſdem Adami: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* De quibus verbis ait Paulus ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* Quod quidem ſacramentum non ignorauit Adam, propter quod Chryſoſt. homil. 16. in

Gen-

Gen. dicit, illum accepiſſe gratiam prophetiæ, & ſimiliter illum Prophetam vocant Epiphan. hæreſ. 48. & Auguſt. lib. 9. Gen. ad litt. cap. 19. & Hieron. ad Epheſ. 5. dicit, fuiſſe primum de Chriſto vatem, & Philon. Capathiorum Epiſcopus Cantic. 5. in fin. cùm dixiſſet, *talem factam eſſe vnionem Dei, & humanitatis, vt iure dicatur Deus homo, & homo Deus*, addit, *quod Adam primus omnium parens futurum diuinitus præuidit, cùm exclamauit, hoc nunc os ex oſſibus meis, prouiderat enim Deum aliquando ex homine naſciturum, cui homines tandem adhæſuri erant per fidem, ſpem, & charitatem.* Et Proſper in 1. cap. totius operis de Prædeſtinat. & Promiſſ. Dei, dicit, *Sacramentum magnum Chriſti, & Eccleſiæ fuiſſe promiſſum Adæ, quod promiſſum*, inquit, *ipſe ſperauit.* Si autem ſperauit, profectò cognouit, & credidit.

9. *Ratio pro aſſert.*

Ratio autem ob quam Deus voluit Adæ reuelare myſteriũ incarn. ante peccatum, eſſe potuit, vel quia pertinuit ad honorem Chriſti, vt ſemper, & in omni ſtatu fuerit ab hominibus recognitus tanquam caput, & auctor ſalutis, & quia fides Chriſti ſemper, & in omni ſtatu fuit ad ſalutem neceſſaria. Vnde longe probabilius apparet, ſperaſſe Adam gloriam per Chriſtum. Quod etiam ſignificauit D. Thom. dicto art. 7. dicens, habuiſſe hominem ante peccatum explicitã fidem de Chriſti Incarnatione, ſecundum quòd ordinabatur ad conſummationem gloriæ, licet non ſecundùm quòd ordinabatur ad liberationem à peccato. Cognouit ergo Adam Chriſtum, vt auctorem gloriæ, & propter ipſum illam ſperauit. Vnde fit etiam veriſimilius hoc donum cognoſcendi illum, & conſequenter etiam gratiam, quam tunc recipiebat, ab ipſo, & per ipſum acceptam recognouiſſe. Vnde nihil nobis obſtat ratio dubitandi in contrarium poſita, quia probabilius credimus, Chriſtum vt Deum hominem fuiſſe primum prædeſtinatum, & in ipſo, ac propter ipſum fuiſſe gratiam, & iuſtitiam Adæ collatam. An verò cum oppoſita ſententia, quæ dicit, quòd ſi homo non peccaſſet, Deus homo nõ fieret, poſsit rectè ſubſiſtere, quòd Adam cognouerit hoc myſterium in ſtatu innocentiæ, alterius conſiderationis eſt, in qua nunc immorari non oportet.

Ad ſuaſiones in n. 7.

Cõſule diſp. 5. de Incarnat.

10. *Aſſertio bipartita.*

Vlteriùs verò interrogari poteſt, quid de hoc myſterio reuelatum fuerit Adamo. Sed breuiter dicendum eſt, ei oſtenſum eſſe myſterium Incarnationis quoad ſubſtantiam vnionis naturæ humanæ cum diuino verbo, & conſequenter propoſitum fuiſſe Chriſtum vt credendum, & adorandum tanquam verum Dei filium, & tanquam ſpirituale caput totius humani generis, & conſequenter vt auctorem gratiæ, & gloriæ. Nam hæc omnia peccatum in humana natura non ſupponunt, & ſunt valde coniuncta cum ſubſtantia ipſius myſterij, præſertim iam cogniti, ac reuelati, & ad hominis iuſtificationem conducunt. Alia verò myſteria, quæ ad redemptionem pertinent, quia peccatum ſupponunt, non fuerunt tunc reuelata Adæ, quia non oportuit eſſe præſcium ſui lapſus, vt rectè D. Thom. cum Auguſtino docet. Et quamuis Proſper, & nonnulli alij Patres oppoſitũ indicent, piè explicandi ſunt, vt in citato loco 3. p. latiùs tractaui. Quando verò fuerit hoc myſterium reuelatum Adæ, in cap. ſeq. dicam.

1. Pars. *Probatur* *2. Pars.* *Probatur*

11. *Circa 2. punctum indicatum initio numeri 3. Aſſertio 4. de ſupernaturalitate cognitionis Adæ.*

Circa ſecundum punctum dubium eſt, qualis fuerit cognitio, quam de his myſterijs Adam habuit. In quo tanquam certum ſupponimus fuiſſe illam cognitionem ſupernaturalem non ſolùm ex parte reuelationis, & rei reuelatæ, ſed etiam ex parte ipſius aſſenſus, & iudicij, quo Adam vera eſſe iudicabat, quæ ſibi reuelabantur. Hoc certum eſt, nam iuſtitia apud Deum ſine ſupernaturali eius cognitione eſſe non poteſt, vt nunc ex materia de Gratia ſuppono, & ſuprà de Angelis dictum eſt: quia cùm cognitio Dei ſit fundamentum iuſtitiæ, non poteſt eſſe inferioris ordinis quàm ipſa iuſtitia. Vnde omnes etiam pro certo habent, cognitionem Adæ in illo ſtatu non fuiſſe inferiorem noſtra fide, in ſubſtantia, & ſpecie ſua, quia & gratia Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra, & ſtatus eius fuit aliquo modo excellentior, & felicior noſtro: cùm ergo ſit de fide certum, noſtram fidem eſſe ſupernaturalem ex parte ipſius aſſenſus, & ex parte auxilij ad illum neceſſarij, idem de cognitione Adæ citra dubium tenendum.

Oſtẽditur 1. Vide lib. 8. de gratia, cap 7 *Oſtẽditur 2.*

12. *Fuiſſe illam cognitionem mediam inter fidem, & viſionẽ videtur ſentire Hugo.*

Difficultas ergo ſupereſt; an fuerit vera fides, vel aliquid altiùs illa: aliqui enim ex antiquis, & grauioribus Theologis dixerunt non fuiſſe fidem: ſed aliquid perfectius, & medium quoddam inter fidem, & viſionem Dei. Hæc opinio tribui ſolet Hugoni de Sanct. Victor. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 14. cuius verba ſunt: *Cognouit homo creatorem ſuum non ea cognitione, quæ foris ſolùm & auditu percipitur, ſed ea, quæ potius intus per ſpirationem miniſtratur. Non ea quidem, quâ Deus modo à credentibus abſens fide quæritur, ſed eâ, quæ tunc per præſentiam contemplationis ſcienti manifeſtius cernebatur.* Et infrà addit, cognitionem illam fuiſſe maiorem, & certiorem fide noſtra, inferiorem autem viſione beata. Vnde concludit, difficile eſſe modum illius cognitionis explicare, hoc tantùm excepto, quòd Adam per internam inſpirationem edoctus, nullatenus de ipſo creatore ſuo dubitare potuit.

13. *Tenet item Alenſis.*

Et hanc opinionem ſequitur Alenſ. 2. p. q. 91. art. 2. memb. 2. §. 1. nam licèt in principio dicat, *Quòd primus homo ante lapſum habuit fidem*, poſtea diſtinguit, duplicem fidem, vnam ænigmaticam, qualis eſt noſtra, aliam lucidam, qualis (inquit) *fuit illa, quam habuit Chriſtus*, & hanc fidem dicit, habuiſſe Adamum, & eſſe mediam inter noſtram fidem, & viſionem Patriæ. Idem ferè habet 3. p. q. 64. memb. 8. & ſequitur Bonauent. in 2. d. 23. art. 2. q. 2. & ibidem Gab. art. 3. dub. 2. Fundamentum eſt, quia obſcuritas fidei videtur eſſe imperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ. Et probatur; quia fides in hominibus eſt ex auditu, iuxta Paulum ad Rom. 10. primus autem homo nõ habuit à quo per auditum fidem ſuſciperet. Dicet etiam poſſe fidem per interiorem reuelationem obtineri. Sed contrà; quia talis reuelatio Adæ facta immediatè à Deo ſaltem fuit illi euidens, quoad Dei teſtificationem: ergo eo ipſo non fuit fides. Adde Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 1. dicentem: *Homo in Paradiſo aſſueuerat Dei verbis perfrui, Angelorum beatorum ſpiritibus in cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.*

Et Bonau. atque Gabriel. *Eorum motiuum.* *Reſponſio.* *Replica in contrarium.*

14. *Aſſertio 5. prædictam cognitionem fuiſſe fidem.*

Nihilominus dicendum eſt, Adam per fidem ſupernaturalem, & diuinam cognouiſſe ſupernaturalia myſteria, quæ ante peccatum illi reuelata fuerunt. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. p. q. 95. art. 3. & 2. 2. q. 2. art. 7. & q. 5. art. 1. & q. 18. de Verit. art. 3. quem reliqui poſteriores Theologi communiter ſequuntur. Et ſumitur ex Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 26. vbi dicit, *Habuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ gaudium verum, quod perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta.* Idem ſumitur ex Ambroſ. lib. 7. in Luc. circa c. 10. in parabola de homine, qui incidit in latrones, vbi ait; *Adam nudatus eſt mandati cæleſtis cuſtodia deſtitutus, & exutus fidei veſtimento lethale vulnus accepit.* Quem locum inter alia commendat Aug. lib. 1. contra Iulian. cap. 3. Idem ſentiunt Chryſoſt. & alij qui dicunt, Adam propheticam cognitionem habuiſſe, nam prophetica cognitio etiam eſt ænigmatica, & ordinariè non diſtinguitur eſſentialiter à fide, vt nunc ſuppono. Imò Anaſt. Synaita lib. 4. Exaem. circa principium dixit, *Quòd in principio, & in prima creatione dedit Deus Adamo exilem, & euanidam lucem cognitionis*, vbi cùm *exilem* vocat, ſatis indicat non exceſsiſſe perfectionem fidei *euani-*

Vide in tractatu de fide diſp 8 ſect. 5. & 6.

dam autem appellat, quia parum erat duratura.

15 Et ſuadetur hæc ſententia ex generalibus regulis Scripturæ, quòd *iuſtus ex fide viuit*, Abacuc.2. ad Hebr.10. & quòd *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Hebr.11. & quòd *dum ſumus in corpore, & peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus*, 2. ad Corinth. 5. & quòd *fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum*, ad Hebr. 11. Nam Adam in ſtatu innocentiæ iuſtus fuit, vt diximus, ac ſubinde placuit Deo, & cùm eſſet in corpore animali, peregrinabatur à Domino, & viator erat: ergo per fidem ambulabat, & placebat Deo, & meliorem vitam ſperabat. Tandem ratione probatur, quia illa cognitio Adæ erat ſupernaturalis, & non erat viſio Trinitatis, v. g. in ſeipſa, vt iam ſuppoſuimus, nec etiam erat euidens cognitio abſtractiua, quia hæc vel poſsibilis non eſt, præſertim de myſterio Trinitatis, & Incarnationis, vel ſi aliquo modo eſt poſsibilis, ſecundum legem ordinariam non datur viatoribus, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Neque poteſt aliud de Adamo cum fundamento dici, vt reſpondendo ad fũdamentum cõtrariæ ſentẽtiæ magis declarabitur.

Suadetur aſſertio ex Scriptura regulis.

Suadetur etiam ratione.

16 Ad motiuum ergo priori ſententiæ reſpondet D. Thomas, negando aſſumptum. Imò inde probat, fidem fuiſſe in Adamo, quia imperfectio eius non erat contra perfectionem primi ſtatus. Nam eo ipſo, quòd ille non erat ſtatus comprehenſorũ, ſed erat ſtatus non videntium Deum, erat capax imperfectionis ſpei, & fidei, quæ eſt ſperare, & credere non viſa. Ad probationem autem rectè reſponſum eſt, non eſſe de ratione fidei, vt per exteriorem locutionem fiat, nam per interiorem inſpirationem, quæ etiam eſt locutio quædam, fieri poteſt. Imò in primis credentibus ita fieri ſolet, vt D. Thomas ſuprà dicit, adducens illud Pſalm. 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus*, & ad Adam illud accommodans, & ad replicam ad euidentia teſtificantis. Reſpondemus in primis non eſſe neceſſarium Adamum habuiſſe euidentiam teſtificãtis, ſeu reuelantis Dei: tum quia neceſſarium non fuit, fidem illi proponi immediatè à Deo, potuit enim proponi mediantibus Angelis. Item quia Adam non videbat perſonam ſibi loquentem clarè, & in ſeipſa ſubſtantiam eius intuendo, neque ex locutione ipſa, vel ex alijs ſignis, ſeu coniecturis poterat euidenter colligere, an eſſet perſona creata, vel increata, quæ loquebatur: & quanuis ſciret eſſe Angelum, non poſſet euidenter ſcire, an proprio, vel diuino ſpiritu loqueretur. Denique ſicut per externam locutionem, ita etiam per internam poſſunt res fidei ſufficienter proponi, vt euidenter credibiles, licèt non fiat euidens eſſe dictas à Deo: ergo ita potuit Adæ fides proponi ſiue à Deo immediatè, ſiue mediantibus Angelis ſine euidentia Dei teſtificantis.

Ad motiuũ in contrarium in n. 13

Ad replicam ibid. ſolut. 1.

17 Secundò reſpondemus, etiamſi aliqua euidentia teſtificantis in Adamo admittatur, illam non fuiſſe talem, quæ fidem excluderet, quia non eſſet euidentia ſupernaturalis per ſcientiã per ſe infuſam, ſed ad ſummum per aliquem naturalem diſcurſum, vel coniecturas, quę ſimul eſſe poteſt cum fide, vt ſuprà in ſimili puncto de Angelis diximus. Ideoque non rectè Alenſ. in hoc comparat Adamum cum Chriſto Domino, quia in Chriſto non fuit vera fides, ſed ſcientia infuſa. Et quanuis fortaſſe per illam aliqua cognouerit cum euidentia teſtificantis, ipſamet ſcientia illã præſtabat, quod Adamo tribuendum non eſt. Quanuis Hugo de Sanct. Victor. oppoſitum ſentire videatur, quem explicare conatur D. Thom. 2.2. q.5. a.1. vt de quadam maiori perfectione accidentali contemplationis Adæ loquatur. Verba autem Gregorij nihil obſtant, nam in primis verbis Dei perfruuntur qui per fidem Deum contemplantur. Et ſimiliter propter magnam perfectionem fidei, & cõtemplationis dici poteſt aliquis celſitudine viſionis Angelorum cœtibus intereſſe. Et ita exponit illa vltima verba D. Thomæ 1. p. q. 94. a. 2. & fortaſſe Gregorius etiam de frequentibus Angelorum apparitionibus loquutus eſt.

Solutio 2.

Vide authorem lib. 5. de Angelis c. 5. à n. 16. & in tract. de fide diſp. 3. ſect. 8.

Ad Hugonẽ in num. 11. quid reſpondeat D. Th.

Ad Gregor. in num 13.

CAPVT XIX.

Vtrum Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.

1 Diximus de fide Adami, nunc breuiter dicendum eſt de rectitudine voluntatis quoad eius actus ſupernaturales, nam de habitibus iam dictũ eſt. Poſſumus autem loqui de voluntate Adæ, vel præcisè ſpectando illam ſecundùm diſpoſitionẽ, quam in primo inſtanti creationis habuit, vel pro reliquo tẽpore, quo in Paradiſo ſine peccato perſeuerauit. Et circa primum inſtans nonnulla interrogari poſſunt. Primum an in illo inſtanti habuerit actum ſpei, vel dilectionis in Deum, nam de alijs virtutibus, quæ non verſantur circa Deũ, etiamſi ſupponamus illas eſſe per ſe infuſas non oportet mouere quæſtionem, quia & earum actus minus neceſſarij ſunt, & per ſe multo credibilius eſt, Adamum in primo inſtanti ſuæ creationis non habuiſſe actus illarum, quia nec neceſſarij tunc erant, quia Adamus ſi in eo inſtanti contemplatus eſt Deum, & in amore eius fuit occupatus, fortaſſe non poterat ſimul ad alia obiecta attendere, niſi fortè in generali quatenus omnia ad Dei cultum, & honorem referre poterat, quæ omnia ſub amore Dei, & ſpei in ipſum comprehendimus.

An in 1. inſtanti habuerit Adam actum ſpei, vel amoris Dei.

In hoc ergo puncto Sot. 1. de Natur. & Grat. c. 5. ſentit Adam in primo inſtanti accepiſſe gratiam & iuſtitiam ſine proprio motu voluntatis in Deũ, atque ita ſentit non fuiſſe creatum Adã in actuali ſanctitate (vt ſic dicam,) ſeu non habuiſſe actus gratiæ in primo inſtanti. Fundamentum eius eſt, quia Deus tunc erat ſimul condens naturã, & largiens gratiam. Ergo concreauit gratiam per modum naturæ: ergo non mediante actu liberi arbitrij. Secundam rationem inſinuat, quia gratia data eſt Adæ, non tanquam beneficiũ perſonale, ſed pro tota natura: ergo nõ eſt data per proprium actum, & diſpoſitionem liberam, quia illa, quæ dãtur quaſi per modum naturę, nõ dantur dependẽter à diſpoſitione libera. Vnde tertiam argumentationem inſinuat, quia alias, ſi Adã non peccaret, gratia nõ infunderetur poſteris eius, niſi per proprium actũ, quia non maiori liberalitate filijs quã eorum parenti collata fuiſſet. Quartò inducit exemplum de B. Virgine, nam qui tenent (ait) illã fuiſſe conceptam in gratia, dicturi ſunt cõſequenter datam illi eſſe ſine proprio actu: ergo idem de Adamo à fortiori dicendum eſt. Tandem in toto illo diſcurſu inſinuat, nõ poſſe eſſe ſanctificationem in primo inſtanti creationis hominis, & eſſe per proprium actum, præſertim liberum. Et ſuaderi hoc poteſt, quia non poteſt homo naturaliter ſubitò, & in primo inſtanti ſufficienter attendere, vt liberè poſsit in vltimum finem ſtatim conuerti, neque aliquid miraculoſum ſine ſufficienti fundamento aſſerere debemus. Vnde non immeritò, imò à fortiori pro hac ſententia citari poſſunt, qui negant huiuſmodi actus, & motus gratiæ Angelis in primo inſtanti creationis, vt ſunt Alenſ. Henric. Capreol. & alij, quos ſuprà allegaui, ſimilem quæſtionem de Angelis tractando lib. 5. cap. 8. n. 3.

2 Negat Sot.

Eius fund.

Altera ratio.

3. Ratio.

4. Ratio ab exemplo.

5. Ratio.

Doctores alij pro hac opinione.

Nihilominus contrarium verum cenſeo. Dico ergo Adamũ in primo inſtanti fuiſſe ſanctificatũ non tantùm per habitus, ſed etiam per proprios actus. Hæc eſt expreſſa ſententia D. Thomæ 1. p. q. 95. a. 3

3 Aſſertio 1. contraria & vera.

95.art.1.ad 5.quod erat, quia ad recipiendam gratiam requiritur conſenſus ex parte recipientis, vtique proprius, quando perſona ratione vtitur, & poteſt illum præbere. Reſpondet autem, cum motus voluntatis fiat in inſtanti, potuiſſe primum hominem in eodem inſtanti in quo creatus eſt per proprium motum gratiæ conſentire. Ex quo teſtimonio ratio etiam concluſionis deſumitur, quia iuſtificatio cum proprio actu, vel per proprium actum perfectiori modo fit, quam per ſolum habitum. Vnde idem D.Thomas 3.p.q.34. a. 3. Sicut actus (inquit) eſt perfectior, quam habitus, & quod eſt per ſe, eo quod eſt per aliud, ita iuſtificatio ſecundum proprium actum perfectior eſt. Et ideo addit hanc eſſe ſanctificationem adultorum, aliã vero, quæ fit ſine actu, eſſe puerorum. Sed Adam ſanctificatus fuit perfecto modo, & vt adultus, & non vt infans: ergo ſanctificatus eſt actu operans ſanctificationem: quod eſt ſanctificari ſecundum proprium actum. Minor quoad priorem partem probatur, quia opera Dei perfecta ſunt, ſed ſanctificatio Adæ fuit proprium Dei opus: ergo debuit perfecto modo fieri cum ex parte recipientis capacitas non deeſſet. Vnde probatur altera pars, quia Adam in adulta ætate creatus fuit, & ſufficienter diſpoſitus ad vtendum ratione: ergo vt adultus ſanctificari debuit, & non vt infans.

Probatur ratione.

4 Et hæc ratio magis ex reſponſione ad argumenta confirmabitur. Et locupletari etiam poteſt ex his, quæ in ſimili quæſtione in lib. 5. præcedentis tractatus de Angelis diximus. Confirmari etiam poteſt ex Patribus dicentibus hominem fuiſſe creatum in quodam beatitudinis ſtatu, vt capite antepræcedente retuli. Et videri etiam poteſt Anſelm. lib. de Concord. grat. & liber. arbitrij, vbi in hoc primum hominem cum Angelis æquiparat. Idemque habet Bern. in ſerm. de Cœna Domini, dicens, fuiſſe primum parentem factum *domeſticum Domini, eiuſque amore, & cognitione ditatum, & Angelorum conſortem*. Hoc etiam videtur ſenſiſſe Athanaſ. Orat. contra Idola, circa princip. ait n. creaſſe Deum hominem, *tribuendo ei ſuæ æternitatis intellectũ, & cognitionem*. Et infrà inquit, *Cum corporalibus commercijs non immiſcetur mens humana, nec vllam ex rebus externeis admiſtam trahit cupiditatem, ſed ſibi tota adeſt, vt à principio condita fuit, tunc in ſublime euolat*, &c. Et ſic etiam dixit Anſelm. in cap.3. Epiſt. ad Coloſſen. circa illa verba, *Spoliantes vos veterem hominem, ſicut homo poſt lapſum in agnitione Dei renouatur, ita in ipſa agnitione creatus eſt*, &c. Denique fauent alij ſancti, qui docent, hominem à principio fuiſſe ſanctificatum inſpiratione Spiritus ſancti, quia non de habituali tantum, ſed etiam de actuali intelligere videntur, præſertim Cyrillus l.1. in Ioan. c.9. & lib. de Adorat. in ſpiritu, non longè à principio.

Vnde amplius confirmetur ratio facta.
Pro eadem ſtant Patres.

5 Nec contra hoc obſtant motiua inducta pro priori ſententia. Ad primum enim negatur conſequentia, quia non ſolum habitus, ſed etiam actus potuerunt cum natura hominis concreari, id eſt, ſimul creari, nam illa concreatio non excludit omnem efficientiam creaturæ circa proprietatem, vel perfectionem, quæ cum illa concreari dicitur, nam etiam intellectus ipſe, & voluntas cum eſſentia concreantur, à qua nihilominus manant. Et Auguſt. l. 12. de Ciuit. c.9. dicit, Deum creaſſe Angelos ſimul conferenda illis caſtum amorem ſui, quem in illis fecit, ſeu concreauit, ipſis nihilominus ſimul facientibus, & cooperantibus. Vnde licèt gratia dicatur in principio data homini per modum naturæ, eo modo, quo natura ſignificat natiuitatem, ſeu primam originem, nihilominus non oportet, vt gratia fuerit data per modum naturæ, ſi naturalis modus ſumatur, vt moralem excludit. Prima enim natura, ſeu ſubſtantia, vel naturalis potentia non poteſt aliquam operationem ſupponere, & ideo tantum naturali modo, & non morali recipi poteſt: at vero gratia quamuis à principio cum natura infundatur, ſupponit perſonam aptam ad operandum, & ideo non tantum per modum naturæ, ſed etiam morali modo infundi poteſt.

Ad fund. in num. 2.

Neque etiam contra hoc obſtat ſecunda ratio, 6
quia licet gratia fuerit data Adæ pro tota natura, etiam eſt data ipſi vt particulari perſonæ, & ideo dari debuit perfecto modo iuxta capacitatem, & ſtatum talis perſonæ. Eo vel maximè quod etiam in operatione libera potuit Adam ſe gerere, vt caput totius naturæ. Nam ſi peccãdo ita ſe geſſit, cur non etiam rectè ſe conuertendo in Deum in primo inſtanti? Igitur non repugnat, gratiam in primo inſtanti datam eſſe Adę vt proprietatem totius naturæ, & nihilominus cum libera operatione fuiſſe inditam. Neq; inde ſequitur, quod in tertia ratione inferebatur, non peccante Adamo poſteris eius non fuiſſe dandam gratiam habitualem ſine actu, quia illi procrearentur in ætate infantili, in qua non eſſent capaces propriorum actuum, nec ſanctificationis adultorum. Et in hoc etiam non eſt ſimile exemplum, quod de B.Virgine in 4. argumento adducitur. Et nihilominus etiam in illo exemplo non eſt verum antecedens, quod ſumitur, nam B.Virgo per proprium actum ſanctificata fuit, vt in 2. tom. 3.p. diſp. 4. ſect. 7. & 8. oſtendi, imò etiam de ſanctificatione Ioannis Baptiſtæ idem docui. Illud tamen fuit ſingulare gratiæ priuilegium, quod non fuiſſet in ſtatu innocentiæ (ſi duraret) omnibus infantibus conceſſum, quia ille modus vtendi ratione in infantibus miraculoſus eſt, quod miraculum non poſſumus cum fundamento dicere fuiſſe futurum generale in tota natura humana, durante illo ſtatu. Longè autem alia ratio eſt de primis hominibus creatis in ætate adulta, in qua connaturali modo, & ratione vti, & propriæ voluntatis actus à principio exercere potuerunt.

Ad alteram rationem in eodem n. 2.
Ad 3. rationem.
Ad 4. ab exemplo.

Et ita etiam patet reſponſum ad vltimam ratio- 5
nem. Dico autẽ hominem adultum, & in ſuis potentijs, ac ſenſib. internis optimè diſpoſitum potuiſſe ſine nouo miraculo in inſtanti ſuſcipere reuelationẽ fidei, cum ſufficienti proportione, vt ſtatim in momẽto poſſet illi aſſentire, & in obiectũ ſic cognitũ, & ſic creditum per liberam voluntatẽ moueri. Nam licet illa cognitio penderet à phantaſmatib. nihilominus etiã illa phantaſia potuit in eodem inſtanti intellectui cooperari, tum per phantaſmata, quæ iam habebat infuſa, tum per ſpeciale auxilium gratiæ, non miraculoſum, ſed conſentaneum ordini gratiæ quamuis eſſet ſupra ordinem naturæ. Neq; etiam obſtare potuit neceſſitas diſcurſus, qui ſucceſsionem requirit, quia in primis aſſenſus fidei per ſe, & intrinſecè non poſtulat diſcurſum, ſed fit per ſimplicẽ aſſenſum ſuppoſita ſufficienti propoſitione obiecti, ad eũ modum, quo principijs primis aſſentimur, ſuppoſita ſufficienti cognitione terminorum, quanquam in claritate, & obſcuritate ſit diuerſitas. Sicut a. in aſſenſu primorum principiorum, licet ad præcognoſcendos terminos ſucceſsio aliqua, & diſcurſus neceſſarius ſit, naturali, & ordinario modo procedendo, per diuinam autem reuelationem facile fieri poteſt, vt ſubito, & in momento concipiantur, ita etiã in cognitione per fidem, licet ordinario, & naturali modo, ſufficiens propoſitio obiecti fidei, & credibilitas eius nõ fiat, nec cognoſcatur ab homine ſine ſucceſsione, & diſcurſu: nihilominus per diuinam reuelationem, & illuminationem illa ſufficiens propoſitio ſubito, & in momento poteſt ſic fieri, vt ab homine percipiatur, & in eodem momento ſufficiens iudicetur. Ita ergo fieri potuit in Adamo, & factum eſſe creden-

Ad vltimam rationem.

dum eſt, quia non eſt res ꝓpriè miraculoſa, nec nimiũ extraordinaria, ſed eſt q̃dam reuelatio quaſi prophetica, quæ propter congruentes cauſas ſecundum ordinariam prouidentiam ſupernaturalem multis datur, temporibus opportunis. Quæ omnia in creatione Adæ concurrunt, vt ſatis explicatum eſt.

8. *Reſoluitur ex dictis dubium 1.* Atque ex his facilè reſponderi poteſt ad alias interrogationes, quæ hic fieri poſſunt. Prima eſt, vtrùm Adam per illum actum, quem in primo inſtanti habuit, ſe ad gratiam habitualem recipiendam diſpoſuerit. Ad quam affirmatiuè reſpondẽdum eſt, quia fieri potuit, & eſt ordo perfectior. *Dubium 2.* Secunda interrogatio eſt, an ille actus charitatis, ſeu conuerſionis in Deum fuerit elicitus ab habitu, vel totum ab auxilio. *Vide lib. 8. de gratia c. 12. & lib. 5. de Angelis c. 9. à n. 1.* Ad quam reſpondendum eſt, non fuiſſe elicitum ab habitu, quia repugnat effectum eſſe cauſam veram, & realem in quocunque genere ſui efficientis principij. Vnde fit fuiſſe talem actum elicitum à voluntate mota, & adiuta diuinis auxilijs operante, & cooperante, ſeu excitante, & adiuuante: nam ſicut hæc auxilia ſemper neceſſaria ſunt, ita interdum, & præſertim ad primos actus ſufficiunt. *Dubium 3.* Tertia interrogatio eſt, an per illum actum Adam in primo inſtanti aliquid meruerit apud Deum. *Vide lib. 12. de gratia c. 24. & 28.* Ad quam affirmatiuè reſpondendum eſt, nam meruit de cõgruo primam habitualem gratiam, & de condigno primam gloriam, quia omnes conditiones ad illud meritum neceſſariæ in perſona Adæ, & in actibus eius concurrebant. Quæ omnia eodem modo reſoluimus de Angelis in ſuperiori tract. lib. 5. c. 5. & ſequentib. vbi illa latiùs declarauimus, & probauimus, & ideo in præſenti nõ plura dicimus, quia, vt ſæpe cum Auguſtino diximus, & omnes fatentur, in huiuſmodi rebus eadem ratio, & proportio in primo homine, & in Angelis inuenitur. Imò etiam in iuſtificatione hominis lapſi illa omnia eodẽ ferè mõ verũ habent, vt latiùs in materia de grat. dicimus.

9 *Difficultas iuxta doctrinam authoris.* Vna verò nobis ſupereſt difficultas, quia probabilius credimus, primã ſanctificationem Adæ fuiſſe ex Chriſti merito, vt iam inſinuaui, & latiùs dixi in 1. t. 3. p. in Comment. a. 3. q. 1. & d. 41. ſect. 1. in ſin. Ex quo fundamẽto rectè colligi videtur Adam fuiſſe iuſtificatum per gratiam Chriſti. Imò in dictis locis ex eo, quòd fidem Chriſti habuit, intulimus, à Chriſto habuiſſe iuſtitiam, & ipſammet fidem. Sed Adam non habuit fidem Chriſti in primo inſtanti: ergo vel omnino non fuit ſanctificatus in primo inſtanti, vel non per proprium actũ. Minor probatur, quia myſterium Incarnationis fuit reuelatum Adæ in ſopore, quem multo poſt creationem Deus in illũ immiſit, vt oẽs Patres ſuprà citati docent: ergo antea non habuit Adam fidem Chriſti, vt per eum ſanctificaretur.

10 *Solutio prior* Ad hanc difficultatem duobus modis reſpondere poſſumus. Prior eſt, negando illam propoſitionem ſubſumptam, ſcilicet, non habuiſſe Adam in primo inſtanti aliquam fidem explicitam Chriſti. Et ad probationem ex Patribus reſpondemus quòd licèt Patres dicant Adamum in ſopore habuiſſe peculiarem reuelationem propheticam de futuris Chriſti myſterijs, & ſpecialiter de ſpirituali vnione ipſius cum Eccleſia, non tamen dicunt, Adamum vſque ad illud tempus nullã de Chriſto cognitionem habuiſſe. Fieri autẽ potuit, vt reuelaretur priùs Adamo myſterium, quantùm ad ſubſtantiam eius, vt in Chriſtum crederet. & ipſum veneraretur, poſtea verò in ſopore maiorẽ notitiam Chriſti, & futuræ Eccleſiæ ei daretur, ſemper à myſterio redemptionis in particulari abſtrahẽdo. Quæ quidem reſponſio facilè defendi poteſt, non autẽ ita poteſt probari, aut perſuaderi: & ideo mihi non omnino placet. *Non omnino placet.* Tum quia ſine auctoritate, vel ſufficienti probatione affirmat, Adam habuiſſe explicitam reuelationem Chriſti ante ſoporem. Tum etiam, quia difficile eſt cum fundamento explicare, quid illi reuelatũ fuerit de Chriſto in primo inſtanti, & quid poſtea fuerit additũ nondum reuelato myſterio redemptionis. Tum denique quia difficile creditu eſt, ſimul potuiſſe Adamum in primo inſtanti ſimul cognoſcere Trinitatis myſterium, & Incarnationem, & alia myſteria, quæ ad ſanctificationem hominis pertinebant, quod etiam in Angelis difficile in ſuperiori tractatu iudicauimus, nedum in homine.

Secundò reſponderi poteſt, quòd licèt Adam in primo inſtanti non habuit explicitam fidẽ Chriſti, iam habebat implicitam, quę ſatis erat, vt per merita eius poſſet iuſtificari, ſicut alij multi iuſtificati ſunt. 11. *Solutio poſterior.* Quòd autem ita factum fuerit, rectè declaratur ex fide explicata Chriſti, quæ paulo poſt illi data eſt. Nam per illam fidem, quam in ſopore habuit, & per alios actus poſtea ſubſequentes ſecundam ſanctificationem ſeu augmentũ iuſtitiæ accepit, vt paulo poſt declarabimus. Illud autem augmentum iuſtitiæ per fidẽ explicitã Chriſti accepit, atq; adeò per meritum eius, nam per illã fidem factum eſt mẽbrum Chriſti, eumq; vt caput ſuum, & vt auctorem ſalutis ſuæ recognouit. Quomodo enim aliter potuiſſent conuenienter Chriſto vniri per fidem, illumq; amare, & venerari? Ergo per eãdem fidẽ in Chriſto, & per Chriſtum eſt aſſequut⁹ illud iuſtitiæ augmentũ: ergo ſignum eſt, etiã primam iuſtificationem fuiſſe datã ex meritis Chriſti, & hoc ipſum recognouiſſe Adamum in reuelatione ſibi in ſopore facta. Quia ſanctificatio per Chriſtum non potuit eſſe dimidiata (vt ſic dicam) quanuis modus applicationis eius ex parte hominis fuerit diuerſus in principio, & in progreſſu, propter limitatam capacitatem hominis, quem paulatim ab imperfecto ad perfectũ procedere oportebat. Vnde Ambroſ. lib. 2. epiſtolar. in 13. aliàs 14. vel potiùs 15. ad Marcelli. ſoror. ait, *Adam reliquiſſe gratiam Chriſti propter vnam mulierem.* Et Pſalm. 39. circa illa verba, *In capite libri ſcriptum eſt de me*, de Adamo ait, *Non manſit in Chriſto, quia non in eius ſermone permanſit, nam de his, qui manent in Chriſto, ipſe dixit: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint*, &c. Ergo ex ſententia Ambroſij Adam ante peccatum iam erat in Chriſto tanquam viuum membrum eius, & gratia eius erat gratia Chriſti, quo nomine ſolent Patres, & Concilia vocare gratiam, quæ per Chriſtum datur, ſiue per fidẽ implicitam Chriſti, ſiue per explicitã comparetur, vel cum priori incipiat, & cũ poſteriori perficiatur, & conſummetur.

Vnde tandem addendum eſt, Adam toto tempore ante peccatum potuiſſe per proprios actus in gratia creſcere, eiuſque augmentum, & gloriam de condigno mereri, & credibile eſſe ſæpius id feciſſe. 12. *Aſſertio 2. bipartita. Prima pars vnde cõſtet* Prior pars certiſsima eſt, nam ſequitur euidẽter ex principijs certis. Quia Adam toto illo tempore viator fuit, & iuſtus, & libertatem bene operandi habuit, ordinatuſque erat ad vitam æternam: ergo habuit omnes conditiones neceſſarias ad eius meritum, & augmentũ gratiæ: ergo poteſtatem habuit creſcẽdi in gratia, & in iure ad gloriam. Denique ſi poteſtatem habuit peccandi per ſolum ſuum arbitrium, multo magis poteſtatem habuit merendi per liberum arbitriũ cum gratia Dei. Vel certè ſi in primo inſtanti mereri potuit gloriam, id potuit multo magis in reliquo tempore viæ, quandiu gratiam non perdidit. Hac tamen ſeruata differentia, quòd in primo inſtanti nõ potuit mereri gratiam de cõdigno, quia ſupponebatur ad meritum, poſtea verò potuit per gratiam, quam iam gratis acceperat, tam gratiæ, quã glorię augmentum de condigno mereri. Et hanc partem ſupponunt omnes Patres, qui de illo ſtatu loquũtur: *Et à Patribus ſupponitur.* & præſertim videri poſſunt Auguſt. lib. de Corrept. &

rept. & grat. cap. 10. 11. & 12. & libr. 13. de Ciuit. ca. 1. 14. 15. 19. & ſequentib. & Gregor. lib. 4. Moral. cap. 26. aliàs 27. & Damaſc. libr. 2. de Fide, cap. 12. dicens, Deum creaſſe Adamum liberum, *vt cum diuinæ gratiæ adiumento nouos ſubinde in virtute progreſſus facere, & rurſus ob libertatem, à virtute recedere poſſet.*

13 *2. Pars ſuadetur 1.* Alia pars, quæ eſt de facto, quamuis non ſit reuelata, nihilominus ſuppoſita poteſtate per ſe ſatis credibilis eſt. Nam Adam non fuit otioſus toto illo tempore, quo in Paradiſo vixit, quia nec hoc humanum eſt, vel morale, præſertim in homine ſapiente, & perfectis virtutibus prædito, nec ſine aliquo peccato fieri poſſet. At vero quandiu mortaliter non peccauit Adam, venialiter peccare non potuit, vt ſupra oſtendimus: ergo operatus eſt recte, & honeſtè: ergo meruit, & in gratia creuit. *Secundo.* Præterea, quia per fidem multa operatus eſt, præſertim in ſopore, in quo veriſimile non eſt fuiſſe priuatum libertate ad meritum neceſſaria, & poſt ſoporem, cum ex fide concepta dixit, *Hoc nunc os ex oſſib. meis*, &c. meritorium opus exercuit. *Tertio.* Item quando recepit à Deo præceptum non comedendi de ligno ſcientiæ boni, & mali, credendum eſt voluntarie illud acceptaſſe, & propoſitum habuiſſe implendi illud, quod ſine dubio meritorium fuit. *Quarto.* Quod etiam de illo narratur, impoſuiſſe nomina omnibus animalibus, meritorium in ipſo fuit: tũ quia ex diuina ordinatione id fecit, tũ etiam quia fuit valde rationi conſentaneum, & ad commoditatem humani generis neceſſarium. *Quinto.* Addit præterea Gregor. l. 4. Dialog. c. 1. quod Adam ante peccatum cæleſtis patrię gaudia contemplabatur. *In Paradiſo quippe* (inquit) *aſſueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum ſpiritibus cordis munditia & celſitudine viſionis intereſſe. Sed poſtquam huc cecidit ab illo, quo implebatur, mentis lumine receſſit.* Ergo in illo genere vitæ, quod Greg. deſcribit, non potuit Adam non multum creſcere in gratia, & donis Dei, quibus, vt idem Greg. ait, mentis lumine impleretur. Et Moyſes Barceph. lib. de Parad. p. 1. c. 28. inter alias prærogatiuas, quas Deus Adæ contulit, inquit: *Admiſit ipſum veluti in ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibus diuinis vacans, atque indulgens.* Et infra dicit *ita fuiſſe Adam comparatum, vt animo, atq; intelligentia ſua Angelis eſſet familiaris.* Huiuſmodi ergo vitam ducturus erat Adam in Paradiſo, eandemq; inchoauit, prius quam peccaret: non potuit ergo in eo tempore non bene mereri apud Deum, & in gratia, & ſanctitate creſcere.

CAPVT XX.

Vtrum præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnib ſupradictis diſtinctum.

1 Explicuimus hactenus ſigillatim perfectiones omnes, quas Deus primis parentibus in creatione, & Paradiſo contulit, ex quibus omnibus ſimul collectis iuſtitia originalis conſurgit, vt dicemus, veruntamen ſub hoc nomine originalis iuſtitiæ nihil hactenus de illa diximus, quamuis in prologomeno 4. de gratia, à cap. 3. vſque ad 5. nonnihil ſcripſerimus: & ideo in præſenti capite neceſſarium viſum eſt, quid illa ſit, vel potius, quid nomen illud ſignificet, explicare. *Adamum in originali iuſtitia conditum ſupponitur.* Supponimus enim, Adam fuiſſe conditum originali iuſtitia, vel ſaltem in Paradiſo ſtatum originalis iuſtitiæ habuiſſe, hoc enim tanquam dogma certum, & catholicum omnes Theologi recipiunt, cuius probatio ex effectibus talis iuſtitiæ ſumenda eſt, ac proinde ex ſignificatione illius vocis, & intelligentia rei per ipſam ſignificatæ maxime pendet. Eſt igitur principalis quęſtio, an iuſtitia originalis

fuerit aliqua ſimplex forma, ſeu vnus peculiaris habitus diſtinctus ab omnibus, quos hactenus explicuimus, & Adamo in ſua creatione collatos eſſe diximus, vel fuerit potius vnus ex illis particularis, & ſimplex, vel fuerit ſolum collectio illorum, vel non tantum illorum, ſed etiam aliorum beneficiorum, vel priuilegiorum homini in illo ſtatu conceſſorum. *Quid ipſa originalis iuſtitia ſit quæritur.* Nomine autem habitus in hoc puncto intelligimus omnes qualitates permanentes, quæ per modum actus primi datæ ſunt homini in illo ſtatu ad perficiendum illum, ſiue in anima, ſiue in corpore, & ſiue in ſubſtantia, ſiue in potentijs receptæ fuerint. Per alia verò priuilegia, vel beneficia intelligimus omnes res, vel cauſas extrinſecas iuuantes hominem in eo ſtatu ad feliciter viuendum, & præſertim peculiarem Dei prouidentiam, qua Deus hominem protegebat, & ab omnibus incommodis tuebatur.

His poſitis eſt prima ſententia dicens, iuſtitiam originalem fuiſſe ſpecialem quendam habitum diſtinctum à gratia, & voluntati inhærentem, cuius officium erat facere, vt voluntas adhæreret Deo ſuo fini naturali, non ſolum faciliter, & delectabiliter, ſed etiam cum maiori intenſione, & delectatione, quam appetitus ſenſitiuus adhæreat ſuo obiecto delectabili. 2 *1. Sententia Scoti, eſſe vnum habitum voluntatis diſtinctum à gratia.* Hanc ſententiam tenet Scot. in 2. d. 29. q. vnic. §. poteſt dici, & in ſolut. ad 4. quam ita explicat latè Herrer. in 2. diſputat. 21. q. 3. vbi de hoc habitu dicit, fuiſſe diſtinctum ad habitu gratiæ, & charitatis, & nihilominus fuiſſe ſupernaturalem, quia dabat voluntati delectationem quam voluntas ex natura ſua habere non poſſet. *Herrera latius explanat.* Et inde præcipue colligit neceſſitatem hui9 habitus, quia ſtatus iuſtitiæ originalis non ſolum erat facilitatis & tranquillitatis, ſed etiam delectationis in adhærendo Deo fini naturali, & ſecundum rectam rationem operando, & compeſcendo appetitum ſenſitiuum, ne ſuum delectabile obiectum proſequeretur. Nec ſolum (ait) poterat voluntas hoc promptè facere, ſed etiam cum maiori delectatione, quam poſſet eſſe in appetitu exequendo propriam operationem circa ſuum obiectum maximè delectabile. At vero tanta delectatio voluntatis nõ eſt cõnaturalis voluntati, nec in puris naturalibus poſſet illam habere: ergo neceſſarius erat aliquis habitus infuſus à quo proueniret. Sed ille habitus non erat charitas, quia nunc in hominibus iuſtis eſt charitas, & illam delectationem non cauſat: ergo erat ſpecialis habitus ad hunc finem inditus. Quod autem talis delectatio in ſtatu originalis iuſtitiæ inueniretur, ſolum probat auctoritate Aug. 14. de Ciuit. c. 26. vbi dicit, quod in illo ſtatu *nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum erat ſed gaudium perpetuabatur ex Deo.* Vlterius vero inquirit Scot. an iuſtitia originalis includeret etiam ſpeciales habitus appetitus ſenſitiui, & vtranque partem probabilem credit, in affirmantem vero magis inclinat. *Prædictus habitus non excludit alios in appetitu.* Quia etiam oportebat appetitum ſenſitiuum obedire rationi, & voluntati, retrahendo illum à proprijs delectationibus ſenſibilibus cum maiori delectatione, quam ex ſuis proprijs obiectis capere poſſet: hoc autem non erat illi naturale, & ideo neceſſarius fuit habitus ſupernaturaliter inditus, qui hunc effectum præſtaret. Et ſignificat Scot. duos fuiſſe hos habitus, vnum concupiſcibilis, & alterum iraſcibilis.

3 *2. Sententia Henrici eſſe pronitatem voluntatis ad ſubijciẽdum appetitum, præter rectitudinẽ gratiæ.* Secunda ſententia fuit Henr. quodlib. 6. q. 11. vbi dicit iuſtitiam originalem præter omnem rectitudinem gratiæ, & virtutũ infuſarum, ſi qua fuit, addidiſſe quandam rectitudinem naturalem, quæ ſeparabilis fuit à voluntate, & de facto per peccatum ſeparata, & amiſſa fuit. Conſiſtebat autem illa rectitudo in poteſtate, & pronitate voluntatis ad dominandum appetitui, & illum ſibi obedien-

tem reddendum. Et huic rectitudini oppoſitã eſſe dicit pronitatem ad malum, quæ eſt veluti curuitas quædam voluntatis inflicta illi propter peccatum. Probat Henricus ſuam ſententiam, quia homo peccando non ſolum priuatus eſt gratuitis, ſed etiam eſt vulneratus in naturalibus: ergo non ſolum eſt priuatus donis gratiæ, ſed etiam rectitudine naturali. Si enim ablatis gratiæ donis, rectitudo naturalis integra permanſiſſet: nullum poſſet intelligi vulnus inflictum homini in naturalibus, quoad facultatem rectè operandi ſecundum rationem naturalem. Confirmat hoc, quia aliàs non eſſet nũc natura lapſa magis obliqua, ſeu curua in naturalibus, quam eſſet in homine condito à Deo ſine donis gratuitis, quod cenſet inconueniens: quia aliàs vterq; illorum hominum eſſet vel æqualiter innocens, vel æqualiter damnabilis, & puniendus. Vnde indicat rationem aliam: quia voluntas cum libera ſit, poteſt ſeipſum obliquare: ergo poteſt corrupta priori iuſtitia, vitioſam iniuſtitiam inducere: hæc autem iniuſtitia in hoc tantum conſiſtere videtur, quod homo non conſeruat rectitudinem naturalem, quam accepit, & cuſtodire deberet: ergo homo creatus ſine donis gratię non haberet hanc iniuſtitiam, ſeu obliquitatem naturæ, ſed potius rectitudinem naturalem contrariam: ergo hanc amiſit homo peccando, & in illa conſiſtebat iuſtitia originalis, prout à gratuita diſtincta eſt.

Probat illam 1. — *Secundo.* — *Tertio.*

4 Tertia ſententia extremè contraria eſt, iuſtitiã originalem non fuiſſe aliquid diſtinctum à gratia gratum faciente, hęc enim ſola apud Deum eſt vera iuſtitia, iuxta Paul. ad Rom. 4. Et originalis tũc fuit, tum quia in ipſa origine concreata eſt, tum etiam quia poſt originem poſterorum in eos erat transfundenda, ſi non fuiſſet amiſſa. Et alioqui gratia in illo ſtatu potuit eſſe maioris excellentiæ, quam nunc ſit, quia non tantum poterat hominem gratum Deo reddere, ſed etiam ſenſualitatem compeſcere, & corpus roborare in obſequium rationis, vt tranquilla voluntas ſubderetur Deo. Hanc opinionem tenuit Soto l. 1. de natur. & Grat. cap. 5. quamuis explicando illam tandem dicat ſe non multum contendere, an gratia, & iuſtitia originalis ſint habitus diſtincti, dummodo inſeparabiles cenſeantur, ita vt, quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam creatus in iuſtitia, & quia peccando amiſit gratiam, amiſerit etiam iuſtitiam. Propter hanc autem inſeparabilitatem, videtur ipſe in eam partem inclinare, quod fuerint idem, ſeu quod gratia ſola omnes effectus iuſtitiæ contulerit. Et hoc ſequitur Zumel 1. p. q. 95. a. 1. q. 2. in 1. dub. illi annexo, & conſentit Valent. 1. tom. diſp. 7. q. 2. punct. 2. §. quoad ſecundam. Qui hanc exiſtimant eſſe ſententiam D. Thom. 1. p. q. 95. a. 1. vbi dicit rectitudinem primi ſtatus, in quo ita erant omnia in homine ordinata, vt & ratio ſubderetur Deo, & vires inferiores animæ rationi ſubderentur, & corpus animæ, ſecundum ſupernaturale donum gratiæ. Loquiturq; de gratia gratum faciente, nam inde probat hominem fuiſſe creatum in gratia, quia in illa rectitudine creatus fuit: & è cõtrario amiſſa gratia illam rectitudinem amiſit, iuxta Auguſt. quem allegat libr. 13. de Ciuit. cap. 13. dicentem: *Poſtquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, ſtatim gratia deſerente diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Item q. 97. artic. 1. ad 3. ait D. Thomas, vim præſeruandi corpus à corruptione in illo ſtatu fuiſſe per donum gratiæ. Vbi etiam loquitur de gratia ſanctificante, nam ſubdit, nunc recuperari grãtiam ad remiſſionem culpæ, & meritum glorię, non vero ad illum immortalitatis effectum.

3. Sententia Soti non diſtinguens iuſtitiam originalem à gratia. — *Aut certe coniungens inſeparabiliter.* — *D. Thom locus vnus pro eadem ſententia.* — *Locus alter*

5 Simili modo 4. cont. gent. ca. 52. dicit, hominem fuiſſe inſtitutum cum rectitudine ſuperius dicta: *Deo ſua gratia ſupplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat.* Præterea idem D. Thom. 1. 2. q. 82. a. 1. ad 3. & a. 2. docet, peccatum originale primario eſſe in eſſentia animæ, vnde ibid. ad 2. conſequenter ait, quod *originalis iuſtitia primordialiter pertinebat ad eſſentiam animæ.* Et in a. 3. conſequenter dicit, iuſtitiam originalem poſt animę eſſentiam per prius perficere voluntatem, quam alias potentias. Sed hunc eundem ordinem ponit D. Thom. in gratia ſanctificante, nec in animæ eſſentia poteſt aliud donum ſupernaturale intelligi, præter gratiam ſanctificantem: ergo intellexit D. Thom. iuſtitiam originalem fuiſſe gratiam ipſam. Vnde in 2. d. 31. q. 2. a. 1. eandem doctrinam repetit, quod peccatum originale primariè eſt in eſſentia animæ. Et conſequenter in d. 32. q. 1. a. 1. in corp. iunctis ſolutionib. ad 1. & 2. ſignificat, iuſtitiam originalem, quoad formale fuiſſe in eſſentia animæ: ergo ſentit idem eſſe cum gratia. Ratio vero huius ſententiæ ſolum eſt, quia cum gratia ſufficeret ad huiuſmodi effectum, ſuperfluum eſt, alia dona, vel habitus multiplicare.

Loci præterea ex alijs eiuſdem D. Tho. libris. — *Ratio pro eadem ſententia.*

6 Quarta ſententia eſt, iuſtitiam originalem fuiſſe donum diſtinctum à gratia gratum faciente, in illa tamen fundatum, & radicatum. Ita tenet Durand. in 2. d. 20. q. 5. & Caiet. dict. q. 95. a. 1. putatque eſſe ſententiam D. Thom. in eodem art vbi ſignificat, iuſtitiam originalem fuiſſe effectum gratiæ, ac proinde fuiſſe aliquid diſtinctum ab illa, vbi in q. 100. a. 1. ad 2. dicit, gratiam eſſe radicem originalis iuſtitiæ: ergo ſentit fuiſſe diſtinctas. Deinde D. Tho. 1. 2. q. 109. ferè in omnibus articulis diſtinguit inter naturæ integritatem, & gratiam: ergo ſupponit etiam D. Th. diſtinctionem inter illa duo. Et probari poteſt hæc opinio quoad hanc partem, quia effectus originalis iuſtitiæ ſunt longe diuerſi ab effectibus gratiæ: ergo & formæ ſunt diuerſæ. Antecedens patet, quia iuſtitia originalis ſolum reformabat defectus naturales humanæ naturæ, & ita ſolum illam perficiebat in ordine ad finem naturalem: ergo ſolum præſtabat rectitudinem naturalem, & omnes effectus eius naturalem ordinem non tranſcendebant. At vero gratia ordinat, & perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem. Altera vero pars, quod iuſtitia fundaretur in gratia, inde probatur à D. Thoma, quia ſubordinatio corporis ad animam, & inferioris partis ad ſuperiorem fundabatur in perfecta ſubiectione ſuperioris partis hominis ad Deum, quam ſubiectionem efficit gratia.

4 Sententia bipartita diſtingui iuſtitiam originalem à gratia, ſed tamen in illa radicari. Tribuitur etiã D. Tho. — *Probatio prioris partis.* — *Probatio poſterioris.*

7 Non explicat a. Caiet. quale fuerit donũ iuſtitiæ q̃d à gratia diſtinguebatur, referendo a. opinionẽ Scoti non videtur in hac parte ab Scoto diſſentire, ſed ſolum in altera parte, quã retuli, q̃ iuſtitia fundata, & radicata fuit in gratia, & ideo ab illa ſeparata non fuit, neq; à principio ſine illa fuit infuſa. Quanquã in hoc nõ omnino cõſentiat Cai. nã ſtatim dicit, amiſſa gratia permanſiſſe aliquo modo, & pro aliquo tempore, originalem iuſtitiam in Eua, quod iam in ſuperiorib. notauimus, & reiecimus. Durand. vero in 2. d. 31. q. 3. ſentit iuſtitiam originalem fuiſſe in virib. ſenſitiuis tanquã in ſubiecto, & non in voluntate, in quo differt ab Scoto. Tamen etiam ipſe nõ declarat, an eſſet aliquis habitus: verum cum alibi doceat hominem in ſtatu iuſtitiæ originalis non indiguiſſe virtutib. appetitus ſenſitiui, ſatis indicat, iuſtitiam fuiſſe aliquem peculiarem habitum, vel qualitatem appetitus ſenſitiui ab omnibus virtutibus diſtinctam.

In quo videantur Caietanus & Durand. diſcrepare. — *In 2. d. 29. q. 2.*

8 Addere præterea poſſumus quintam opinionem parum à ſuperiori diſtinctam, conuenit enim cum præcedenti in hoc, quod iuſtitiam originalem à gratia, diſtinguit: differt autem, quia etiam negat fuiſſe radicatam, ſeu fundatam in gratia. Hanc tenent omnes, qui concedunt, Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & negant fuiſſe creatum

5. Sententia diſtinguit iuſtitiam originalem à gratia, ſed non in ea radicat.

creatum in gratia. Nam ex illa ſeparatione manifeſtè colligitur diſtinctio, & ex anteceſsione iuſtitiæ ad gratiam rectè infertur, gratiam non fuiſſe fundamentum, aut radicem iuſtitiæ. Et ita hanc ſententiam tenent Alexand. Alenſ. in 2. p. q. 91. aliàs 90. memb. 1. & 2. & Bonauent. in 2. d. 29. art. 2. q. 2. & Marſil. in 2. q. 16. art. 6. & alij, quos ſupra retuli, de prima ſanctitate Adæ tractando. Nullus enim eorum, qui negarunt hominem fuiſſe conditum in gratia, auſus eſt negare, hominem fuiſſe creatū in iuſtitia originali, propter verbum Sapient. Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*, cum alijs, quæ de integritate, & perfectione, in quâ homo conditus eſt, à nobis ſunt dicta.

9. *Aſſertio quinque partes continens. Prima. Secunda.* Vltima verò ſententia, quam veriſsimam iudico, docet in primis, iuſtitiam originalē abſolutè, & ſimpliciter dictam non eſſe vnum peculiarem habitum, vel donum, ſed eſſe collectionem plurium habituum, & beneficiorum Dei. Deinde, docet hæc ſententia, iuſtitiam originalem in illa donorum collectione includere gratiam, virtutes, & dona, quæ per ſeipſam gratiam comitantur, & virtutes etiam morales, vel etiam intellectuales, quæ per actus humanos naturaliter acquiri poſſunt, & tunc per accidens infuſæ ſunt ſaltem Adamo. *Tertia.* Vnde addit tertiò, non ſolos habitus, ſed etiā actualia Dei auxilia, & plura extrinſeca beneficia Dei in originali iuſtitia, ſeu in illa collectione bonorum, *Quarta.* quam requirebat, comprehenſa fuiſſe. Et hinc quartò adiungit rectiſsimè dici, gratiam fuiſſe fundamentum, & radicem, reliquorum donorū, *Quinta.* quæ ad complementum talis iuſtitiæ requirebantur. Ex quibus tandem concludit iuſtitiam originalem, vt hoc nomine ſignificatur, non includere nouum aliquod donum, aut beneficium gratiæ, vel naturæ diſtinctum, vel ſuperadditum iis, quæ hactenus à nobis explicata ſunt. Hanc ſententiam parum aliter explicatam tenet Molin. in tract. de opere ſex dierum, diſp. 27. quanuis aliquid addat, quod nobis non probatur, vt ſtatim dicemus. Magna etiam ex parte concordat Pereir. lib. 5. in Gen. diſputat. de tertia excellentia ſtatus innocentiæ. Eandemque eſſe opinor D. Thomæ ſententiam, vt ex dicendis patebit.

10. *Probatur 1. pars aſſertionis.* Probatur ergo per ſingulas partes, & primam quidem, ſcilicet hanc iuſtitiam includere collectionem plurium donorum. Probatur in primis ex ipſo nomine iuſtitiæ, quod in præſenti non ſignificat particularem iuſtitiam commutatiuam, vel diſtributiuam, aut aliam ſimilem, vt eſt in cōfeſſo apud omnes, & quaſi per ſe notum, quia ſignificat rectitudinem quandam totius hominis tam ſecundùm animam, quàm ſecundùm corpus, de qua loquitur Sapiens cùm dicit, creaſſe Deum hominem rectum: eſt ergo hæc iuſtitia vniuerſalis, & plures effectus includens. Et ideo Concil. Trident. ſeſſ. 5. can. 1. dixit, Adam amittendo ſanctitatem, & iuſtitiam, ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe. In quo ſignificat illam iuſtitiam corpus, & animam perfeciſſe, ac rectificaſſe. Iuſtitia autem vniuerſalis & tot habens effectus non poteſt eſſe vna ſimplex qualitas, vel forma: eſt ergo plurium collectio. Minor declaratur, quia, vt D. Thom. docet dicta q. 95. art. 1. rectitudo illius iuſtitiæ in tribus præcipuè conſiſtebat, videlicet in debita ſubordinatione animæ ad Deum, quæ eſt per intellectum, & voluntatem, & conſequenter per dona, vel habitus illas potentias rectè diſponentes in ordine ad Deum. Item in debita ſubordinatione inferioris partis, ad ſuperiorem, id eſt, phantaſiæ ad intellectum, & appetitus ſenſitiui ad voluntatem, per quam fiebat, vt in his inferioribus potentijs nulla motio diſconueniens homini eſſe poſſet, quandiu ratio in perfecta ſubiectione ad Deum perſeueraret. Item in debita ſubordiuatione corporis ad animam quoad indolentiam, impaſsibilitatē, & immortalitatem. Sed hæc omnia manifeſtè includunt plurium donorum collectionem: ergo iuſtitia originalis in huiuſmodi collectione poſita erat. Et hoc ampliùs ex probatione aliarum partium declarabitur, & confirmabitur.

11. *Remouetur æquiuocatio & probatur 2. pars.* Secundò ergo probatur iuſtitiam illam ſimpliciter dictam, gratiam, & dona per ſe infuſa incluſiſſe. In quo poteſt eſſe diſputatio fundata ſolùm in æquiuocatione vocis, nam, vt Henric. Alenſ. & alij diſtinguunt, iuſtitia dupliciter accipi poteſt, primò vt includit perfectum ordinem, & ſubiectionem ad Deum, non ſolùm per naturæ dona, ſed etiam per ſupernaturalia dona infuſa: ſecundò rectitudo naturalis includens tres illas quaſi partes ſuprà numeratas ſolùm in ordine ad Deum vt finem naturalem, ſi daretur ſine donis infuſis, vt de abſoluta Dei potentia fieri poſſet (id enim, quod multi dixerunt factum eſſe, ſine dubio non fuit impoſsibile) non immeritò dici poſſet quædam iuſtitia naturalis. Quia intra ſuum ordinem conſtitueret in omnibus quandam æquitatem, & inæqualitatem excluderet. Ablata ergo hac nominis æquiuocatione, ſenſus noſtræ aſſertionis eſt, de facto rectitudinem Adæ collatam in origine ſua pro ſe, & ſua poſteritate ſi perſeueraret, non tantùm incluſiſſe naturalem rectitudinem, ſed etiam per ſe infuſam, & ſupernaturalem, & ideo iuſtitiam originalem iuxta propriam, & theologicam ſignificationem illius vocis, etiam gratiam, & ſupernaturalia dona includere.

12. *Probatur iam 1. pars aſſertionis quoad dona per ſe infuſa primo.* Hoc probatur primò, quia de facto talis iuſtitia collata eſt Adæ in ſua creatione, vt ſuprà probatum eſt, & eodem modo erat transfundenda in poſteros, vt infrà videbimus: ergo illa eſt, quę propriè iuſtitia originalis vocatur. *Secundo.* Secundò, quia apud Deum non eſt iuſtitia ſimpliciter, niſi quæ gratiam, & charitatem includit, vt ſuprà probatum eſt ex Paulo ad Rom. 4. & idem probari poteſt ex 1. ad Corinth. 13. & alijs ſimilibus locis. *Tertio.* Tertiò probatur ex Conc. Trid. ſeſſ. 5. can. 1. dicente, Adam in principio ſanctitatem, & iuſtitiam habuiſſe. *Obiectio ex addito loco Tridentini.* Sed dicet fortaſſe aliquis, potiùs in his verbis videri Concilium diſtinguere iuſtitiam à ſanctitate, ac ſubinde cùm ſanctitas conſiſtat in gratia, & bonis eius, videtur nomine iuſtitiæ intelligere ſolam rectitudinem, ſeu integritatem naturalem. *Soluitur ex locis alijs eiuſdē Concilij.* Sed longè alia eſt mens Concilij, non enim coniungit illas duas voces, vt formas condiſtinctas per illas ſignificaret, ſed vt modum, & effectum illius ſanctitatis magis declararet. Vnde inferius in ſeſſ. 6. cap. 7. dicit, *iuſtificationem eſſe ſanctificationem per ſuſceptionem gratiæ, & donorum: vnde homo ex iniuſto fit iuſtus.* Et in fine capitis dicit, *Chriſtianam iuſtitiam eſſe illam, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit.* Ergo tandem gratiam vocat iuſtitiam, & ſanctitatem, quia vtraque voce ſignificari ſolet, quia & gratis datur, & hominem gratum, *Quartò.* purum, & rectum facit. Vnde eſt illud 1. Corinth. 1. *Qui factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio, &c.* Quanquam per nomen ſanctitatis, animæ gratia, per nomen verò iuſtitiæ, magis virtutes potentiarum ſignificari videantur, ex eodem Concil. in eodem cap. 7. Vltimo probatur ex D. Thoma. Nam teſtimonia, quæ adduximus in tertia ſententia, optimè probant, ſenſiſſe D. Thomam, iuſtitiam originalem includere gratiam gratum facientem, imò eſſe fundamentum, & radicem aliorum donorum, quæ iuſtitia originalis includebat: prout in alia parte aſſerimus, cuius rationem infrà reddemus, per quam etiam hæc pars confirmabitur, & ratione oſtendetur.

13. *Deinde probatur eadem* Quòd autem non ſolùm gratiam, & habitus infuſos per ſe, ſed etiam infuſos per accidens iuſtitia

2. pars quoad dona infuſa per accidens. ſtitia originalis includat, probatur primò, quia iuſtitia originalis non ſolùm ſupernaturalem, ſed etiam naturalem rectitudinem perficiebat, atque præſtabat, quantum ad naturæ integritatem, & facilitatem bene operandi, & cauendi defectus naturæ contrarios neceſſarium, & conueniens erat. Sed ad huiuſmodi rectitudinem ex ea parte, quæ ad naturalem rectitudinem pertinebat, neceſſarij erant habitus ordinis naturalis ſtudioſi, & honeſti, ac per accidens infuſi: ergo iuſtitia originalis hos habitus includebat. Maior, & minor ex toto diſcurſu præcedentium capitum manifeſta ſunt, nam oſtenſum eſt, totam illam rectitudinem illi ſtatui fuiſſe conceſſam, & ſine illis habitibus non potuiſſe connaturali modo fieri. Conſequentia verò manifeſta eſt, tum ex cõmuni Theologorum conſenſu, nam omnes tribuunt hunc effectum iuſtitiæ originali, licèt in modo differant, nam quidam volunt eſſe vnicum, alij eſſe principalem, alij eſſe ſecundarium, quæ differentia ad noſtræ rationis efficaciam nunc non refert: tum etiam idem patet ex ſignificatione nominis *iuſtitiæ* originalis ſuprà declarata: ſignificat enim illam formam, quæ illam rectitudinem formaliter conferebat.

14. *Ex proximè dictis impugnatur ſententia Soti nu 4 relata.* Atque hinc conſtat falſam eſſe tertiam ſententiam Soti, ſi in ſenſu huic parti contrario accipiatur, vel ſano modo expoſitam à noſtra non differre. Nam ſiue per gratiam intelligat ſolam qualitatem eſſentiæ animæ inhærentem, ſiue cum illa comprehendat omnes habitus per ſe infuſos virtutum, & donorum, non potuit ſola gratia ſufficere ad omnes effectus iuſtitiæ originalis formaliter præſtandos. Nam ſola gratia ſolùm confert effectus, & actus ordinis ſupernaturalis, iuſtitia autem originalis habebat etiam effectus ordinis naturalis, & in naturalibus actibus rectitudinem conſtituebat, ergo ſola gratia per ſe infuſa cum ſuis habitibus non potuit eſſe integra (vt ſic dicã) originalis iuſtitia. *Quid reſpõdeat ad hanc impugnationem Valentia.* Ad hanc verò rationem videtur reſpondere Valentia, dum ait, cùm animæ eſſentia ſit radix omnium potentiarum, à gratia, quæ eſt in animæ eſſentia, poſſe vim accipere potentias eius ad omnes effectus originalis iuſtitiæ. Sicut ab eodem iuſtitiæ dono exiſtente in anima corpus etiam immortalitatem reciperet.

15. *Refellitur reſponſio.* At verò hæc reſponſio ſi de propria, & formali cauſa, de qua loquimur, intelligatur, facilè refutari poteſt. Nam licèt eadem anima ſit origo potẽtiarum, nihilominus potentiæ (vt ſupponimus) ſunt res ab anima diſtinctæ: & ideo perfectio exiſtens in eſſentia animæ non poteſt formaliter perficere potentias, nec dare illis vim proximam ad ſuos actus neceſſariam. Aliàs eadem ratione probatur, iuſtitiam infuſam eſſe vnicam ſimplicem formam, ſcilicet, gratiam exiſtentem in eſſentia animæ, nullamque formam, ſeu habitum in potentijs ponere, quod omnino falſum eſt, & Concilio Trid. contrarium. Si ergo forma quæ ineſt propriè in eſſentia animæ per ſeipſam nõ dat vim potentijs ad actus ſui ordinis: multo minus dare potuit ad actus alterius, ſeu inferioris ordinis. Quin potiùs nec virtus per ſe infuſa potentiæ dat formaliter vim ad actus inferioris, & naturalis ordinis, quia nec ad illos inclinat, nec per ſe facilitatem in illis exercendis confert, ſed facultatem ad actus ſuperioris ordinis eliciendos prębet. Imò ad hoc etiam in vna potentia vna ſimplex ſupernaturalis forma non ſufficit, ſed ſecundùm varietatem actuum, & obiectorum ſæpe multiplicantur habitus per ſe infuſi in eadem potentia, & pręter eos requiruntur habitus boni acquiſiti, vt potentia ſit in omnibus benè, & completè diſpoſita.

16. Fortaſſe reſpondebitur, licèt nunc ſola gratia exiſtens in eſſentia animæ non poſſit totam hanc vim formaliter conferre potentijs, nihilominus in ſtatu innocentiæ altiori modo datam, & eleuatam fuiſſe, vt ad omnes illos effectus ſola ſufficeret. *Quid rurſus reſpondeat Sotus & Valentia.* Hoc enim ſignificat Soto, cùm dicit, gratiam Adæ in hac parte fuiſſe maioris dignitatis, quàm ſit gratia noſtra, quia non tantùm faciebat hominem gratum Deo, ſed etiam *ſenſualitatem compeſcebat, & corpus roborabat in obſequium rationis.* Et idem ſignificat Valentia, dicens, vnum & idem donum realiter habuiſſe omnes effectus iuſtitiæ, & gratiæ. *Improbãtur primò.* Sed hoc in eodem formali ſenſu loquendo ſuſtineri non poteſt. Nam gratia Adæ, & noſtra non fuerunt diuerſæ ſpeciei, ſed eiuſdem naturæ & eſſentiæ: tum quia Concil. Trid. dicta ſeſſ. 5. dicit, in can. 1. & 2. Adam amiſiſſe ſibi, & nobis ſanctitatẽ, & in ſeſſ. 6. cap. 7. addit, nos gratiam accipere, ſeu primam ſtolam pro illa, quam Adam nobis perdidit. Tum etiam, quia peccatum originale eſt priuatio illius gratiæ, quam Adam habuit, & nobis danda fuiſſet in ſtatu innocentiæ, ſi ille non peccaret: ergo ſua, quæ nunc datur non eſſet eiuſdem rationis, & in ſua eſſentia, & entitate æque perfecta non omnino auferret culpam originalis peccati, prout idem Concilium definit. Tum præterea, quia gratia, quæ nobis nunc infunditur, eſt ſuprema participatio diuinæ naturæ, quæ in ratione eſſentiæ participatæ intelligi poteſt. Vnde neque Angelis data eſt perfectior quoad eſſentiã: ergo neque primo homini. Deniq; quia fides, ſpes, & charitas eiuſdem rationis fuerunt in primo homine: ergo & gratia.

Hinc ergo vlteriùs procedimus fruſtrà dici gratiam in ſtatu innocentiæ habuiſſe dignitatem, aut 17. *Progreditur dicta prima improbatio* neſcio quam eleuationem, vt per ſeipſam omnes effectus iuſtitiæ conferret. Primò, quia hoc gratis, & ſine fundamento dicitur. Nam illud eſt ſupra naturam illius qualitatis, in nobis enim habet gratia omnem effectum formalem ſibi connaturalem, & tamen non habet omnes effectus iuſtitię: ergo non potuit illos conferre ſine magno miraculo, quod ſine fundamento affirmandum non eſt. *Secũdo improbantur.* Secundò, illa maior dignitas non potuit eſſe phyſica, quia in gratia non poteſt intelligi phyſicum augmentum perfectionis, niſi per modum intenſionis, quæ ad illos effectus formaliter non confert, vt per ſe conſtat. Nam in homine lapſo poteſt eſſe intenſior gratia, quàm fuit in Adam, licèt in eo dicti effectus iuſtitiæ non inueniantur. Si autem dicatur illa dignitas eſſe moralis per aliquã Dei acceptionem, illa ſufficere non potuit, vt ſola gratia omnes illos effectus formaliter conferret, quia ſunt effectus phyſici, & per alias formas, ſeu habitus phyſicè, ac formaliter conferri debuerũt. *Tertiò improbantur.* Tertiò quod de eleuatione dicitur intelligi poteſt, aut in genere cauſæ formalis, aut in genere efficientis. Prior eſt impoſſibilis, quia nulla forma eleuari poteſt ad dandum alium effectum formalẽ, realem, & phyſicum, præter illum, quem ex natura ſua conferre poteſt. Vnde non poteſt gratia, ſi eſt qualitas in eſſentia animæ exiſtens, dare volũtati illum effectum formalem, quem præbet illi charitas, & ſic de cæteris. Igitur gratia in ſtatu innocentię ſolùm potuit habere ſuum effectum formalem in eſſentia animæ, & eundem, quem nunc habet in homine iuſto. Poſterior autem eleuatio effectiua eſt impertinens, & ſine fundamento: nam illa eleuatio non eſt naturalis: ergo oportet, vt per reuelationem conſtet, aut aliam ſufficientem auctoritatem, vel ſaltem per ſatis probabilem coniecturam: nihil autem horum in præſenti inuenitur. Cur enim Deus relinqueret potẽtias ſine proprijs habitibus, & principijs ſuarum actionum illi ſtatui conuenientium, & miraculosè vteretur ſola qualitate gratiæ ad iuuandas potentias in illis omnibus actionibus efficiẽdis. Hoc enim nihil ad per-

perfectionem illius ſtatus conduxiſſet: imo perfectionem minueret quia potentię ipſę non agerent connaturali modo,& proprijs perfectionibus formalibus carerent. Si autem potentiæ habebant propria intrinſeca principia,eo ipſo integra iuſtitia originalis plures habitus,ſeu qualitates includit præter gratiam, & conſequenter illa eleuatio gratiæ ad nouam efficientiam impertinens eſt.

18 *Prædicta refutationes valent etiã pro donis per accidens infuſis.* Quæ omnia euidenter conuincunt de virtutibus,& donis per ſe infuſis, vt à gratia diſtinguuntur,& ex illis non minus efficax argumentum ſumitur ad reliquos habitus per accidens infuſos, quatenus ad perfectam integritatem,& rectitudinem naturalem neceſſarij ſunt, vel conferunt, vt magis connaturali modo fiat. Ac denique idem euidentius eſt de immortalitate,& robore corporis. *Et pro alijs naturalibus,quæ pertinerent ad ſtatum innocentiæ.* Quomodo enim poterat hæc perfectio per ſolam gratiam animæ inhærentem formaliter conferri: Imo ſuprà oſtendimus nullam qualitatem ſpiritualem potuiſſe effectum illum formaliter dare, quin etiam nec per intrinſecam qualitatem corpoream factam eſſe. Quod ſi dicti auctores non intendunt loqui de iuſtitia in dicto ſenſu,quã formalem, ſeu in genere cauſæ formalis appellauim⁹, ſed ſolum intendunt gratiam contuliſſe effectus iuſtitiæ per habitus,vel alia dona, quæ ratione illius dantur:& in hoc habuiſſe gratiam primi ſtatus quandam maiorem dignitatem moralẽ, quia plura dona, & beneficia ratione illius dabantur, ſic non ſunt nobis contrarij, obſcurè tamen loquuti ſunt,vt in quarto puncto videbimus.

19. *Tertia deinde pars aſſertionis ſua detur.* Et hinc facile intelligitur, quod in tertio puncto noſtræ ſententiæ aſſeruimus, nimirum originalem iuſtitiam etiam in actu primo conſideratam,prout de illa loquimur, non incluſiſſe tantũ habitus, vel qualitates intrinſecas permanentes, & animæ,& corpori inhærentes:ſed etiam alia Dei beneficia,& maximè ſpecialem eius protectionem & prouidentiam. Probatur, quia in ſuperioribus oſtenſum eſt,effectum non peccandi venialiter in illo ſtatu:& non incurrendi deceptionem, vel errorem infallibiliter, & continendi appetitum inferiorem, vt nunquam haberet motum præuenientem rationem,aut homini diſconuenientem, non potuiſſe fieri per ſolos habitus, ſed neceſſariã fuiſſe ſpecialem Dei prouidentiam & protectionem.Idemque oſtendimus de corporis immortalitate, ſeu impaſsibilitate:ſed iſti effectus pertinebant ad iuſtitiam originalem:ergo integra iuſtitia in actu primo ſumpta aliquid amplius præter habitus includebat. *Interrogationi ſatisfit.* Dices, quomodo poteſt eſſe per modum actus primi, & non eſſe per habitum,vel qualitatem permanentem? Reſpondeo quia eſſe poteſt per extrinſecum adiutorẽ homini aſsiſtentem,ſemperq; expoſitum,ac ſufficienter præparatum ad præueniendum hominem, & iuuandum in omnibus opportunitatibus ad illos effectus neceſſarijs. Non eſt tamen inde inferendum hoc adiutorium extrinſecum ad omnia ſufficere, nam virtus intrinſeca formaliter perficiens, & dans connaturalem virtutem operandi, neceſſaria in primis fuit,vbi autem illa non ſufficit, diuina protectio adiungenda eſt, quæ prædicto modo adiutorium in actu primo conferre cenſeatur. Sicut ignis, v.g. ſufficienter eſt conſtitutus in actu primo ad calefaciendum, quia licet calor eius per ſe ſolus abſolute non ſufficiat ad calefaciendum habet nihilominus paratum Dei concurſum,propter quod quaſi in actu primo illum habere dicitur: ita ergo ſeruata proportione in præſenti loquimur.

20 *Probatur 4. pars aſſertionis authoritate D.Tho. & Auguſtini* Quarta vero pars reſolutionis datæ ex dictis facile probari poteſt, eamque præcipuè intendit D. Thomas in locis pro tertia ſententia allegatis. Nã hac ratione dicit,iuſtitiam originalem quoad formale,fuiſſe gratiam ipſam,id eſt, quoad principalem formam, quæ tanquam radix, & fundamentum ad alias perfectiones iuſtitiæ originalis comparatur.Item in eodem ſenſu dicit, peccatum originale eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, vtique formaliter, ſeu eſſentialiter quoad priuationem gratiæ, & conſequenter quoad reliqua, quia deſtructa radice, conſequenter deſtruuntur reliqua. Et nihilominus è contrario ait, per infuſionem gratiæ ſimpliciter auferri originale peccatum, quia tollitur quoad ſuum formale, & eſſentiale, quamuis non tota iuſtitia originalis integre,quoad omnes ſuos effectus,reſtituatur. Ac deniq; hac ratione verum habet, quod Aug. & D. Thom. dixerunt, *hominem peccando immortalitatem amiſiſſe,quia gratiam perdidit*, id eſt, quia gratia ſuo modo erat fundamentum,& radix illius immortalitatis.

Ratione declaratur, quia iuſtitia originalis formaliter, & adæquate erat quædam collectio plurium perfectionum data à Deo ad conſtituendum hominem in quodam felicitatis ſtatu: ergo illa omnia data ſunt cum aliquo ordine inter ſe. Nam multitudo ſine ordine eſt confuſio, & ideo,quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt,imo cum ſumma ſapientia,& pulchritudine ordinantur: optimus autem ordo poſtulat, vt quando multa in vnum conueniunt,inferiora ſuperioribus ſubordinata ſint, & quod in eis eſt ſupremum, ſit quaſi caput, & fundamentum aliorum: ergo ita fuit conſtituta originalis iuſtitia. Vnde cum in illa collectione gratia fuerit principalis forma,illa cenſenda eſt quaſi eſſentialis in illa iuſtitia, reliqua vero omnia tanquam proprietates eius, vel tanquam auxilia, & ornamenta illi adiuncta ad perfectius viuendum, & operandum ſecundum iuſtitiam, & ſine defectu. 21 *De inde ratione.*

Et confirmatur, amplius rem ipſam declarando. Nam ſi nomine gratiæ intelligam⁹ ſolam ſimplicem formam gratiæ exiſtentis in eſſentia animæ,illa in primis comparatur ad habitus operatiuos per ſe infuſos,tanquam eſſentia ad proprietates: & hac ratione dicitur eſſe illorum radix, & fundamentum. Si vero ſit ſermo de tota gratia habituali, prout includit habitus operatiuos per ſe infuſos, & præbet animæ ſupernaturalem rectitudinem: ſic etiam gratia fuit fundamentum, & radix illius rectitudinis naturalis, quæ per iuſtitiam originalem ſupra puram naturam addebatur. Quia, teſte Auguſtino,imo etiam teſte experientia, & effectu, quem Scriptura narrat, illa naturę integritas, ſeu rectitudo ſub hac lege data eſt, vt quandiu prior rectitudo erga Deum duraret, etiam inferior rectitudo naturalis conſeruaretur,& priori deſtructa, poſterior conſequenter amitteretur:ergo ſignum eſt, gratiam etiam fuiſſe fundamentum rectitudinis naturalis ſaltem ex lege,& pacto Dei. Imo ſuppoſita eleuatione humanæ naturæ ad finem ſupernaturalem,& ſtatum gratiæ, id ex natura rei conſequebatur, quia non poteſt homo in hoc ſtatu ſe auertere à Deo ſine ſupernaturali,quin contra rationem etiam naturalem peccet,& conſequenter rectitudinem naturalem deſerat, & ideo perfecta etiam rectitudo naturalis in ſupernaturali fundari debuit. 22 *Confirmatur, & declaratur amplius.*

Deniq; cum homo in eo ſtatu propter finem ſupernaturalem conditus ſit, quicquid perfectionis recepit in rectitudine naturali, datum illi eſt ad conſeruandam felicius, & melius rectitudinem ſupernaturalem, & vt poſſet homo facile, & ſine impedimentis tendere in illum finem ſine peccato,& cum magno merito: ergo omnis illa perfectio intuitu gratiæ data eſt, & ſub ea ratione cenſeri poteſt tanquam ſpeciale adiutorium gratiæ: ergo fuit in illa fundatum, & radicatum, & propter illam tanquam propter formam principalem donatum. Atque eodem modo concludi poteſt de 23 *Progreditur dicta confirmatio,& declaratio.*

teſt de alijs perfectionibus pertinentibus ad robur, & impaſsibilitatem corporis. Nam hæc etiam propter virtutis operationem data ſunt tanquam diſpoſitiones, quæ & euitationem mali, & operationem boni faciliorem reddebant. Et præterea ſi aliquid conſiderari poteſt in originali iuſtitia, quod vel ad hominis ornamentum, vel ad naturalem commoditatem, aut iucunditatem pertineat, totum id datum eſt homini vt amico Dei, & filio iuſto, & innocenti, & ideo datum fuit dependenter à prima gratia in ſtatu innocentiæ collata: fuit ergo illa gratia fundamentum reliquorum bonorum originalis iuſtitiæ. Vnde ſi Soto, & alij auctores tertiæ opinionis hoc tantùm dicere voluerunt, illis non contradicimus, veruntamẽ non ſatis id explicuerunt.

24. *5. Aſſertionis pars excluſiua oſtẽditur.* Tandem probanda ſupereſt vltima pars noſtræ ſententiæ, quæ quidem ex diſcurſu præcedentium capitum ſatis, vt exiſtimo, probata eſt, nũc etiam propter Scotum, Henric. aliquid addere, vel magis vrgere neceſſarium eſt. Et in primis, vt per omnia diſcurramus, ſupponimus, iuſtitiam originalem non addidiſſe aliquẽ habitum inhærentem eſſentiæ animæ præter gratiam ſanctificantem. Hoc non eſt neceſſe contra Scotum probare, cùm ipſe nec gratiam inhærentem in eſſentia animæ admittat. Et ferè idem de Henrico dicere poſſumus, cùm ipſe non admittat in eſſentia animæ gratiam, quæ ſit qualitas à charitate realiter diſtincta. *Excluditur inprimis habitus omnis hærens ſubſtantiæ animæ ſupernaturalis* Et ita neuter illorum in præſenti de tali qualitate loquitur. Generaliter autem probatur, quia vel talis qualitas eſſet ordinis ſupernaturalis, vel naturalis. Neutrum dici poteſt: ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia eſto illa qualitas ſit poſsibilis ad aliquem animæ ornatũ, nihilominus ad rectitudinem iuſtitiæ, & ſanctitatis, nec eſſet neceſſaria, neque aliquid conferre poterat. Quia qualitas gratiæ ſufficienter conſtituit animam participem diuinæ naturæ, & perfectam in eſſe diuino ſupernaturali: ergo propter hanc rectitudinem non eſt neceſſaria alia qualitas per ſe infuſa in eſſentia animæ. Neque etiam propter operationem: quia qualitas exiſtens in eſſentia animæ non dat proximam facultatem operandi ſupernaturaliter, hanc enim præbent habitus potentiales. Quòd ſi fortaſſe dare poteſt efficientiam radicalem, vt ſic dicam, vel principalem, illam ſufficienter confert qualitas gratiæ. Fruſtrà ergo & ſine fundamento talis ſupernaturalis qualitas fingeretur.

25. *Tum etiam naturalis.* Aliud item membrum de qualitate naturali facilè probatur, quia nullum effectum formalem poteſt in eſſentia animæ talis qualitas habere, qui ad rectitudinem iuſtitiæ naturalis pertineat, quia nec poteſt dare animæ aliquam maiorem integritatem in ſuo eſſe, neque etiam ad operationem iuuare, cùm non ſit in potentia. *Quorundã reſponſio.* Solùm poteſt aliquis cogitare, talem qualitatem in eſſentia animæ quaſi eleuantem, aut confortantem illam ad informandum corpus immutabiliter, ſeu incorruptibiliter, atque ita fuiſſe neceſſariam ad iuſtitiã originalem ex ea parte, qua corporis immortalitatem tribuebat. Et hoc fortaſſe dicerent, qui opinati ſunt, corpus hominis in ſtatu innocentiæ habuiſſe immortalitatem ex vi cuiuſdam qualitatis ſpiritualis. *Refellitur.* Sed hæc opinio in ſuperioribus reiecta eſt, & re vera non eſt veriſimilis. Tum quia informatio animæ circa corpus eſt intenſiuè indiuiſibilis, & non recipit magis, aut minus. Tum etiam, quia cùm ſit modus ſubſtantialis, etiamſi eſſet capax illius augmenti, non poſſet per qualitatem accidentalem illud formaliter recipere. Tum denique, quia illa qualitas ſpiritualis non poſſet reſiſtere contrarijs agentibus, ne diſpoſitiones corporis humani corrumperent, neque illis ſublatis poſſet vnio animæ, ad corpus naturaliter conſeruari. Igitur originalis iuſtitia nullam qualitatem præter gratiam in animæ ſubſtantia ponebat.

Deinde in intellectu nullum peculiarem habitum cognoſcitiuum iuſtitia originalis addebat. In hoc non contradicit Scotus, nec quiſquam de tali habitu loquitur. Nec etiam Henric. loquitur de rectitudine intellectus, ſed tantùm voluntatis. Neque aliquem alium auctorem inuenio, qui huiuſmodi habitũ excogitauerit, & ideo breuiter probatur hæc pars. 26. *Deinde excluditur habitus ſupernaturalis intellectiuus diſtinctus ab iis qui nunc infundũtur.* Primò quia per fidem, & dona Spiritus ſancti ſufficienter perficitur intellectus viatoris in ordine ad ſupernaturalem rectitudinem intellectus: nec in ſtatu iuſtitiæ originalis haberet homo ſupernaturalem rectitudinem habitualem alterius rationis, quia non haberet aliam ſcientiã per ſe infuſam, aut lumen propheticum habituale diſtinctum à lumine fidei, multoque minùs lumen gloriæ. Nihil enim iſtorum ad rectitudinem illius ſtatus neceſſarium erat: nec cum probabili fundamento affirmari poteſt. Quòd ſi fortaſſe facilior, & melior vſus fidei, & aliorum bonorum intellectualium in ſtatu innocentiæ neceſſarius erat, nõ ex habitu diſtincto prouenire poterat, niſi ſub nomine habitus includantur ſpecies, quas non negamus potuiſſe ſub perfectione iuſtitiæ originalis comprehendi. Non oportet autem illas fingere per ſe infuſas, nam ad vſum fidei ſufficiunt acquiſitæ, quæ tunc per accidens infunderentur, quantum ad integritatem illius ſtatus neceſſarium eſſet, & in ſuo ordine eſſent valde perfectæ, & cum eis darentur phantaſmata ad illarum vſum valde accommodata. Et, quod caput eſt, illa maior perfectio ex actualibus Dei auxilijs, & illuminationibus maximè proueniret. Vnde rectè dici poteſt, iuſtitiam originalem illa auxilia comprehendiſſe modo ſuprà explicato, non tamen nouum intellectualem habitum per ſe infuſum.

Secundò etiam in ordine ad naturalem rectitudinem ſufficienter perficiebatur intellectus per intellectuales virtutes per accidens infuſas, imò fortaſſe non ſemper, & in omnibus fuiſſent neceſſariæ: ſed nunc de Adamo loquimur, cui datas eſſe diximus cum ſpeciebus, & phantaſmatibus neceſſariis, & ſufficientibus ad bonum vſum rectæ rationis, ac ſubinde ad rectitudinem naturalem, quatenus ex intellectu pendet. 27. *Tum etiam diſtinctus ab infuſis per accidens.* Quis ergo alius habitus ordinis naturalis excogitari poteſt, quem iuſtitia originalis in intellectu poſtulauerit, aut poſuerit? certè vix videtur intelligibilis, aut poſsibilis, nedum neceſſarius. Nam habitus opinionis, aut fidei humanæ, ad perfectionem illius ſtatus non pertinebant: virtutes autem intellectuales nõ videntur plures excogitari poſſe. Quòd ſi obijciatur de perfectione intellectus, quam iuſtitia originalis includebat, ſcilicet, vt illo ſtatu durante, non deciperetur. *Obiectioni ſatiſfit.* Reſpondemus, illam perfectionem non potuiſſe à peculiari habitu prouenire, ſed ex prudenti vſu in iudicando de rebus non euidentibus adiuncta ſimul, vel potiùs antecedẽte peculiari Dei protectione, & prouidentia, vt in ſuperioribus explicatum eſt. Neq; in hoc puncto Henric. aut Scotus nobis contradicunt.

Tertiò verò addimus, iuſtitiam originalem nullum habitum, aut rectitudinem naturalem permanentem addidiſſe voluntati præter virtutes ordinis naturalis, quæ ex natura ſua per actus acquiri poſſunt, & in ſtatu originalis iuſtitiæ per accidens infundebantur. 28. *Excluditur præterea omnis habitus voluntati per accidens infuſus præterquam virtutum naturalium.* Probatur generatim ratione facta, quia illi habitus ſtudioſi ad omnem rectitudinem naturalem, quæ in voluntate eſſe poteſt permanenter, & per modũ habitus, ſufficiunt. Nam hæ virtutes verſantur circa omnia obiecta honeſta, quæ per rationem naturalem oſtẽdi poſ-

poſſunt, vt ſunt principia omnium honeſtorum actuum, qui per naturalem prudentiam regulari poſſunt: ergo ſufficienter inclinant ad omnem rectitudinem naturalem, nam rectitudo in vſu ipſo per actus honeſtos, & naturali ratione conformes, & non per alios, exercetur.

29 *Ad idem arguitur cum Scoto contra Henricum in num. 3.*

Deinde contra Henricum, quem etiam Scotus impugnat, argumentari poſſumus, quia illa rectitudo naturalis quã iuſtitia originalis addebat voluntati ſecundum Henricum, vel erat res aliqua diſtincta à voluntate, vel modus eius, formaliter, aut ex natura rei ab illa diſtinctus. Hæc enim Henricus non declarat. Dicit tamen illam fuiſſe quandam iuſtitiam, quam voluntas condita ſine donis gratiæ in puris naturalibus haberet, & illam poſſet amittere, quia per ſuam libertatem poſſet ſe obliquare, & ita iuſtitiam corrumpere inducendo in ſe obliquitatem iuſtitiæ oppoſitam. In quo inſinuat illam iuſtitiam eſſe rem à voluntate diſtinctam ſiue omnino realiter, ſiue ex natura rei, ſeu modaliter: quia vt auferri poſsit à voluntate, ſaltem hæc diſtinctio neceſſaria eſt. *Arguitur iam 1.* Contra hanc vero partem obijcit Scotus, nam ſi hæc iuſtitia eſt aliqua res, vel modus realis poſitiuus ſeparabilis à voluntate, poſſet Deus creare hominis voluntatẽ ſine illa iuſtitia, ſeu rectitudine, quia quæ in re diſtincta ſunt, & per actionem hominis ſeparari poſſunt, multo facilius poſſunt à Deo ſeparari. Sed voluntas hominis ſic creata poſſet peccare, quia eſſet libera ad agendum ſecundum rationem naturalẽ, vel contra illam: ergo tũc etiam obliquaretur per ſuum actum ſine amiſsione alicuius entitatis: ergo ex poteſtate ſe obliquandi non poteſt colligi talis qualitas.

30 *Arguitur 2.*

Secundo argumentari poſſumus, quia ſi illa iuſtitia eſt qualitas realiter diſtincta à voluntate, non poteſt eſſe, niſi aliquis habitus. In qua n. alia ſpecie qualitatis eſſe poteſt? Erit ergo habitus operatiuus, quia potentia non eſt capax aliorum habituum, vel ſaltem vt potentia eſt alijs non indiget: erit præterea habitus operatiuus actuũ rectorum, ſeu honeſtorum, quod ipſe Henricus fateri videtur, cum qualitatem illam iuſtitiam nominat ergo non poteſt eſſe qualitas illa diſtincta à virtutibus omnibus naturalibus, quæ voluntati præbent rectitudinem in ordine ad actus morales honeſtos. *Occurritur pro Henric.* Diceret fortè Henricus, illam iuſtitiam nõ eſſe aliquam virtutem particularem, ſed eſſe quãdam qualitatem ſimplicem, & vniuerſalem rectificantem voluntatem ad omnes morales actꝰ virtutum particularium. *Reiicitur.* At profecto talis qualitas non eſt niſi ipſa voluntas, nam ipſa non eſt capax alterius habitus æquè vniuerſalis reſpectu boni honeſti, aliàs omnis diſtinctio moraliũ virtutum ſuperuacánea eſt. Et præterea ſine vllo fundamẽto talis qualitas excogitata eſt. Quod ſi fortaſſe dixerit Henricus, illam iuſtitiam non eſſe propriam qualitatem, ſeu rem omnino diſtinctam à voluntate, oportet, vt nobis explicet, quis, vel qualis ſit iſte modus. Nam voluntas eſt res quædam inuiſibilis, incapax ex natura ſua modi intenſionis, & extenſiui augmenti, in qualitatib. autem hos duos modos inuenimus, nec alium in voluntate intelligere poſſumus. Præſertim quia ille modus ponitur ſeparabilis naturaliter à voluntate, ac proinde diſtinctus ab illa ex natura rei: voluntas autem ex natura ſua eſt immutabilis in ſua entitate, & inhærentia ad animam, non minus quam anima ipſa: ergo ille alius modus gratis excogitatus eſt, & percipi non poteſt.

31 *Arguitur 3.*

Tertio principaliter errat Henricus, quia vult, illam iuſtitiam eſſe naturalem, ac debitam homini in puris naturalibus, & nihilominus tantam eſſe, vt omnino ſubijciat appetitum voluntati, & rebellionem carnis ad ſpiritum auferat. Vtrunque autem falſum eſt. Nam in primis pugna inter inferiorem, & ſuperiorem appetitum naturalis eſt homini, ſi in pura ſua natura ſpectetur, vt ſuprà probatum eſt, quia ſenſibilia obiecta naturaliter præueniunt, & immutant ſenſus externos & internos: & conſequenter appetitum etiam ſenſitiuum naturaliter mouent. Corpus etiam hominis in pura natura corruptibile eſt, & conſequenter aggrauat animam: & impedit ſpiritum. Ergo ſtatus iuſtitiæ originalis non poteſt dici illo modo naturalis, vt ſuprà etiam tactum eſt, & paulo poſt confirmabitur. Deinde nulla qualitas exiſtens in voluntate per modum habitus poteſt ſua naturali virtute impedire omnes præuenientes motus appetitus, vt ſupra oſtenſum eſt. Præterea, ſi qualitas illa eſſet dicto modo connaturalis, non amitteretur propter peccatum, tum quia naturalia manent integra, teſte Dionyſio, tum etiam, quia vnus actus non poteſt ſtatim corrumpere totum habitum iuſtitiæ acquiſitum: ergo multo minus poſſet corrumpere totam illam iuſtitiam naturalem, tum præterea, quia alias nunc homo eſſet monſtroſus, & mancus in his, quæ ſuæ naturæ debita ſunt, & conſequenter poſſet euidenter cognoſci, vel nunc naſci hominem in ſtatu peccati, vel à ſuo auctore abſque donis naturę debitis, ſine cauſa procreari.

32 *Ad probationes Henrici in n. 3.*

Hæc autem omnia abſurda ſunt, & ſine occaſione excogitata. Nam fundamentnm Henrici nullius eſt momenti. Quia voluntas hominis in puris naturalibus creata per ſe eſſet naturaliter recta, quia eſſet naturaliter propenſa ad ea, quæ rectæ rationi conſentanea ſunt. Et quamuis habeat ſimul naturalem propenſionem ad bona corporis, tamen etiam illa eſt recta, quia eſt ſubordinata priori propenſioni, & regulæ rectæ rationis. Voluntas autem ſic creata, prius quam libere operetur non eſſet poſitiuè recta moraliter, ſed dici poſſet recta negatiuè, id eſt, non obliqua, ſicut dicitur innocens, qui nihil peccauit. Vnde cum primum peccaret ſe obliquaret moraliter, non amittendo aliquam iuſtitiam poſitiuam, ſed amittendo innocentiam, & inducendo in ſe actualem obliquitatem actus praui, & moralem auerſionem; quæ tranſacto actu in ea relinquitur. Vel certe ſi per actus peccatorum habitus vitiorum acquirerentur, illi non eſſent naturales, id eſt, congeniti cum natura, neque excluderent aliquem habitum cum natura congenitum, ſed tantum adderent inclinationem ad malum, quam voluntas in pura natura ex ſe non haberet. Et ita inducerent obliquitatem in voluntate, non aliquam rem auferendo, ſed inclinationem rectæ rationi non conformem addendo: ergo ſuperfluè, & ſine fundamento excogitauit Henricus iuſtitiam aliquam naturaliter congenitam voluntati, ita in re ab ipſa diſtinctam, vt per quodlibet peccatum amittatur. Cuius etiam ſignum eſſe poteſt, quod per ſecundum, & tertium, & ſubſequentia peccata augetur obliquitas voluntatis, & tamen non augetur illa phyſica carentia iuſtitiæ originalis, quia ſecundum Henricum per primum peccatum tota amittitur. Ergo ſignum eſt, illam obliquitatem non conſiſtere in reali priuatione alicuius qualitatis, ſed in additione, vel morali, per plures malitias peccatorum, vel phyſica, per generationem prauorũ habituũ. Nõ fuit ergo in Adã talis iuſtitia nec fuiſſet in eiꝰ poſteris, etiãſi ipſe non peccaſſet.

33 *Contra Scotum in n. 2. quod iuſtitiam originalem conſtituat ex ſolis habitib.*

Supereſt dicendum de opinione Scoti, in qua duo nobis diſplicent. Primum, quod in ſolis quibuſdam habitibus voluntatis, & appetitus ſenſitiui conſtituit originalem iuſtitiam. Nam ſuprà probatum eſt, per ſolos habitus non potuiſſe ſubdi perfectè appetitum ſenſitiuum voluntati, nec fomitem extingui, ſeu concupiſcentiam omnino

bus vtriuſq; appetitum.

mnino frænari, ita vt nunquam rationem præueniret, quæ obiectio non omnino latuit Scotum, & ideo non reputat inconueniens concedere, aliquos motus huiuſmodi potuiſſe eſſe in appetitu, non obſtante iuſtitia originali, quia per voluntatem poſſent facillimè coerceri, & cum magna delectatione hominis, non obſtante aliqua triſtitia appetitus, ſine propria hominis imperfectione. Quia quod conuenit homini ſecundum ſuperiorem potentiam, dicitur illi ſimpliciter conuenire: quod autem ineſt in potentia inferiori, non ita ſimpliciter hominem denominat. Sed hoc etiam ibi refutauimus, quia ſecundum doctrinam Auguſtini, & valde receptam in Eccleſia, nullus talis motus futurus erat in eo ſtatu, in quo homines nudi erant, & non erubeſcebant, & concupiſcentia ita erat frænata in præſentia talis obiecti, ac ſi homo illud non videret, nam propterea oculi primorum parentum per peccatum aperti fuiſſe dicuntur.

34 *Vrgetur amplius.*

Differentia verò illa, quam Scotus aſsignat inter motum ſuperioris, & inferioris potentiæ, tantum in verbis conſiſtit. Nam in re clarum eſt, motus appetitus hominis eſſe, & ab homine fieri, & ipſum afficere. Ergo ſi eſt imperfectus, vel inordinato modo conſurgit, non poteſt non eſſe hominis imperfectio. Vel certè, vt verborum contenſio tollatur, ſaltem ſequitur non fuiſſe hominem totaliter rectum, & bene compoſitum per iuſtitiam originalem: quia ſicut malum eſt ex quocunque defectu, ita quilibet motus inordinatè exiſtens in inferiori appetitu tolleret integritatem, & rectitudinem iuſtitiæ originalis. Accedit, quod ſi appetitus pati poſſet huiuſmodi præuenientes motus, etiam ipſa voluntas ſecundum inferiorem partẽ, ſeu propenſionem ad corpus, traheretur ab appetitu, præueniendo ſuperiorem rationem quæ eſſet magna imperfectio, nam inde vlterius fieret, peccatum veniale ex ſurreptione, & non paruam difficultatem bene operandi ſimul cum iuſtitia originali eſſe potuiſſe. Vltra hoc verò etiam ad operandum bonum cum perfectione conſentanea iuſtitiæ originali, non ſufficiunt illi tres habitus, quos excogitauit Scotus, quia neceſſarij ſunt habitus virtutum, vel per ſe, vel per accidens infuſi, quia illi ſunt, qui vel dant facultatem operandi in ordine ſupernaturali, vel quodammodo complent illam, vel inclinationem eius perficiunt in ordine naturali, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt.

35 *Item quod ponat tales habitus diſtinctos á virtutibus ac primum quoad habitus voluntatis impugnatur.*

Vnde ſecundo diſplicet in illa ſententia, quod illos habitus tanquam ſpeciales ad iuſtitiam originalem requirit. Quod primo oſtendo in habitu voluntatis, cuius affectus eſſe dicitur dare voluntati vim auertendi appetitum inferiorem à proprijs eius delectationibus minus bonis, cum maxima delectatione, quæ naturalem virtutem excederet, & ideo talis habitus ſupernaturalis appellatur. Quod in doctrina Scoti de ſupernaturali ſecundum modum, erit intelligendum, quia ipſe non videtur formas, vel qualitates in ſubſtantia ſupernaturales admittere. Vel certe (quicquid de hoc ſit) manifeſtum eſt, iuxta hanc Scoti opinionem, non eſſe charitatem infuſam, quia nunc iuſti habent charitatem, & non habent illum habitum, & è contrario potuiſſet Deus creare hominem cum illo habitu, & ſine gratia, & charitate. Imò ita fuiſſe creatum primum hominem credit, vel probabiliſsimum reputat Scotus cum Alenſe, & alijs. Ergo talis habitus ordinis eſſet naturalis. Eius ergo effectus formalis eſſet dare voluntati magnam virtutem & vehementem inclinationem ad rectè operandum ſecundum rectam rationem. Eſt enim attente conſiderandum, habitum non poſſe per ſe primò, & immediatè (vt ſic dicam) cauſare delectationem, ſed quatenus ea reſultat ex actu ad quem habitus per ſe primo inclinat. Quia neq; ipſa delectatio poteſt aliter à nobis fieri, quia non eſt per modum actus per ſe primò facti, ſed per modum proprietatis, & quaſi paſsionis reſultantis ex actu, qui verſatur circa obiectum delectabile, eo quod ſenſui, vel rationi conſentaneum ſit. Si enim ille habitus in vincendis & auertendis delectationibus ſenſuum maximam delectationem conferebat, non poterat id facere, niſi quia ad obiecta rationi conſentanea, & repugnantia delectationibus ſenſuum vehementer inclinabat.

Progreditur proxima impugnatio.

Ex quo vlterius infero, non potuiſſe habitum 36
illum eſſe vnum, & ſpecialem, diſtinctum ab omnibus, qui per actus acquiri poſſunt, & per accidens in ſtatu originalis iuſtitiæ infundebantur. Probatur in primis ratione generali, quia ille habitus non dabat delectationem in reprimenda inferiori concupiſcentia, niſi inclinando vehementer ad actus virtutis illi concupiſcentię repugnantes: ſed illi actus virtutis neceſſario verſantur in materijs virtutum acquiſibilium per tales actus, & fiunt ſub eadem regula rationis naturalis, & ſub eiſdem motiuis honeſtis, ſub quibus virtutes morales, & acquiſitæ operantur: ergo vel impoſsibilis eſt talis habitus ab omnibus acquiſitis, ſeu acquiſibilibus (vt ſic dicam) diſtinctus, vel ſaltem ſuperfluè cogitatur. Secundò valet contra Scotum argumentum factum contra Henricum, nam vel ille habitus eſt vnus ſimplex, vel collectio plurium. Si hoc poſterius dicatur, erit collectio virtutum omnium, quas voluntas ſuis actibus poſſet acquirere, ſicut nos dicimus. Nam multo improbabilius eſſet, alium ordinem virtutum quaſi medium inter ſupernaturales, & acquiſitas, ſeu inter gratiam, & naturam fingere. Primum autem de habitu ſimplici ſatis contra Henricum impugnatum eſt, pręſertim ſi ſit ſermo de habitu eliciente omnes actus honeſtos, quos in omni materia poteſt voluntas naturaliter efficere, & per illos inferiorem appetitum in officio continere. Quod addo, quia imperando poteſt vnus habitus ſimplex dare facilitatem, & delectationem in omni materia virtutis, ſicut de charitate dixit Paulus, *Omnia credit, omnia ſuſtinet patiens eſt, benigna eſt*, &c. 1. Cor. 13. Tandem hoc etiam Scotum nihil iuuat: tum quia talis habitus ad perfectam operis facilitatem & delectationem non ſufficit ſine proprio habitu eliciente. Tum præcipuè, quia in ordine naturalium actuum ille habitus maximè eſſe poſſet naturalis amicitia ad Deum. De quo habitu ſuprà diximus eſſe vnam ex virtutibus ordinis naturalis, quæ per ſe, & ex ſuo genere per actus proprios acquiri poteſt, & Adamo per accidens infuſa fuit. Et ideo propter illam dici non poteſt, originalem iuſtitiam includere aliquem habitum, præter collectionem omnium virtutum. Et idem eſt de quacunq; alia generali virtute, vt obedientia, vel alia ſimili.

Euaſio pro Scoto de duobus muneribus charitatis infuſæ ad conſtituendam rectitudinem originalem.

Fortaſſe verò diceret Scot. vt aliqui eius diſci- 37
puli inſinuant illum quidem fuiſſe habitum charitatis Dei perficientis voluntatem ſolum in ordine naturæ, ſeu reſpectu Dei vt auctoris naturæ, & in hoc diſtinctum à propria charitate infuſa: nihilominus tamen ſuperantem amicitiam, ſeu charitatem naturalem in duobus. Primo, quia non ſolum poſſet reprimere appetitum, ſed etiam præuenire illum, ne ad ſenſibilia moueatur. Secundo in hoc, quod per talem habitum poſſet voluntas vehementius, & intenſius operari, ac delectari in Deo, & in cohibendo appetitu propter ipſum Deum, quam naturaliter poſſet. Sed neutrum horum ſatisfacit. Nam primum ſi intelligatur generaliter de omni motu appetitus falſum eſt, quia fomes non poteſt auferri per ſolum habitum exiſtentem in voluntate, imo nec adiungendo habitus

Impugnatur quoad 1. munus.

tus appetitus, vt ſuprà probatum eſt. Si vero intelligatur indefinite de aliquibus motibus appetitus, quos præuenire poteſt voluntas, ne inſurgant, fateor poſſe ad hoc iuuari voluntatem per habitum naturalem amoris Dei, tamen hoc facere poſſet etiam ſine iuſtitia originali. Quia id non poteſt fieri ex inclinatione talis habitus, niſi vitãdo occaſiones, & fugiendo obiecta, quæ tales motus ſenſibiles excitare poſſent. Hoc autem naturali induſtria, & prudentia fieri poteſt, quantum eſt ex vi talis effectus, quanquam vt facile fiat, non ſufficiat talis habitus, ſed neceſſariæ ſint etiam aliæ virtutes, & præſertim prudentia, vt autem ſemper fieri poſſet iuſtitia originalis non per ſolos habitus, ſed per alia etiam auxilia conferebat.

38 *Impugnatur quoad 2. munus.*

Secundum etiam, quod de intenſione dicitur, mihi non placet. Primo, quia non conſtat potuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ diligere Deum vt auctorem naturæ per amorem quoad ſubſtantiã naturalem intenſiorem, quam naturaliter poſſet efficere. Vnde enim hoc probari poteſt? Quamuis enim fortaſſe in illo ſtatu poſſet homo naturaliter diligere Deum cum maiori intenſione, & voluptate, quam poſſet in ſtatu naturæ lapſæ, eo quod nunc à corpore corruptibili, & paſſionibus eius, & à mutabilitate phantaſiæ impeditur, ne tanto conatu, & attentione in Deum ferri valeat; ſicut tunc poterat, his ablatis impedimentis. Nihilominus totus ille conatus voluntatis in illo ſtatu fortè non ſuperaret naturales vires voluntatis humanæ, nullum enim fundamentum ad id afferendum inuenio. Cur enim non poſſet anima ſeparata in pura natura exiſtens diligere Deum naturali dilectione tam intenſa quantum potuit homo in ſtatu innocentiæ? Item Angelis ipſis non eſt datus habitus ad diligendum Deum vt auctorem naturæ intenſius, quam per ſolam potentiam naturaliter poſſint: ergo neque primo homini in ſtatu innocentiæ. Denique habitus inclinans ad actum naturalem fortaſſe non iuuat potentiam ad agendum intenſius, quam naturaliter poſſit, ſed tantum ad agendum facilius, & promptius actus eiuſdem intenſionis. Vel quamuis dicatur, dare virtutem ad intenſiorem actum, illam poterit præſtare habitus eiuſdem ordinis, & ſpeciei ſolum propter maiorem intenſionem: ergo talis habitus non erit diſtinctus à naturali dilectione Dei habituali, quicquid ſit de intenſione, de qua nihil niſi diuinando affirmari poteſt.

39 *Rationes hactenus factæ contra habitum voluntatis, valent contra habitus appetitus ſenſitiui*

Atque hæ rationes cum proportione applicari poſſunt ad habitus, quos in appetitu ſenſitiuo ponit Scotus ſecundum vnum opinandi modũ. Nã ſi tales habitus intelligantur diſtincti ab omnibus habitibus, vel virtutibus, quæ naturaliter ineſſe poſſunt appetitui, & per actus eius acquiri valent, mihi non eſt veriſimilis illa opinio propter rationes factas de voluntate: nam ſine dubio eſt eadem proportio. Si vero intelligatur de habitibus eiuſdem rationis non acquiſitis, ſic non ſolum probabile, ſed certum mihi videtur ad iuſtitiam originalem fuiſſe neceſſarios habitus in appetitu ſenſitiuo: non tamen duos tantum propter iraſcibilem, & concupiſcibilem, ſed plures in vtraq; facultate propter varietatem materiarum, & obiectorum moralium, vt ex dictis facile colligitur, & contra Durandum in ſuperioribus probatum eſt.

40 *Cõcluditur authoris iudicium de tribus impugnatis opinionibus Scoti, Henrici, & Soti:*

Atque ex his ſatisfactum eſt primis quinque opinionibus ſupra recitatis, nam de prima, & ſecũda, Scoti ſcilicet, & Henrici nunc proximè diximus. De tertia vero quæ eſt Soti, iam declaratum eſt, quomodo gratia ſola non ſit tota forma iuſtitiæ originalis, & quomodo radicaliter, & fundamentaliter potuerit iuſtitia originalis appellari. Ad quartum vero Caietani, Durandi, & aliorum, qui iuſtitiam originalem a gratia diſtinguunt, dicimus, ſi intelligant eſſe diſtinctas tanquam duas formas, quarum neutra alteram includat, nobis non probari, quia oſtenſum eſt habitus gratiæ ad veram iuſtitiam neceſſarios fuiſſe.

Iudicium de 4. Durandi & Caiet. in num. 6.

Vnde conſequenter in fundamento illius ſententiæ negamus illud principium, ſcilicet, iuſtitiam originalem ſolum perfeciſſe naturam intra latitudinem honeſtatis, ſeu rectitudinis naturalis.

Ad eius probationem ibid.

Nam principaliter conferebat rectitudinem ſupernaturalem, & in ordine ad illam perficiebat naturalem. Si verò iuſtitia originalis diſtinguatur à gratia tanquam includens aliquid gratiæ, ſic vera eſt diſtinctio. Et hoc ſolum probant teſtimonia D. Thom. quæ ibi adducuntur. Et ita etiam reſponſum eſt ad quintam opinionem: nam duo, quæ in illa adduntur, ſcilicet, gratiam non fuiſſe fundamentum iuſtitię originalis, & Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & non in gratia, iam à nobis impugnata ſunt. Quod autem à contrario, gratia nunc ſeparetur à iuſtitia originali, ſolum probat iuſtitiam originalem addidiſſe aliquid vltra gratiam, ſine qua ſola gratia nomen originalis iuſtitię non meretur.

Iudicium de 5. inn. 8.

41 *Corollariũ 1. ex hactenus tractatis quodnam ſit ſubiectũ iuſtitiæ origin.*

Ex quo in primis reſoluta manet quæſtio, quæ de ſubiecto originalis iuſtitiæ tractari ſolet. Nam D. Thomas illam collocat in eſſentia animæ, quãtum colligi poteſt ex 1.2.q.83.a.2. iuncta q. 110. art. 3.&4. Durandus vero extreme diſtans à D. Thoma dixit, ſubiectum iuſtitiæ fuiſſe appetitum ſenſitiuum, vt patet in 2 d.29.q. 2. At vero Scotus in eadem diſt. vel in ſola voluntate, vel in illa ſimul, & appetitu ſenſitiuo iuſtitiam originalem collocat, quod ſentit etiam Bonau. in 2. d.31.a.1.q.2.

Authoris reſolutio.

Veruntamen reſolutio ex dictis eſt, iuſtitiam originalem quoad principalem eius formam, & quaſi fundamentum, & radicem aliarum perfectionum eius, fuiſſe in eſſentia animæ tanquam in proximo ſubiecto, quia illa forma erat gratia, quam credimus cum D. Thoma eſſe immediatè in eſſentia animæ, & in hoc ſenſu ipſe de iuſtitia loquutus eſt. At vero quoad alias perfectiones non erat in vna, vel altera potentia adæquatè, ſed in omnibus ſimul, & in ſingulis inadæquatè. Et ita primo erat in intellectu, quaſi ordine generationis, principalius vero in voluntate, quia in illa erat charitas, conſequenter vero in alijs potentijs inferioribus. Quod ex parte attigit Bonau. in 2. d. 24. q. vlt. ad penult. Hæc autem intelliguntur de ſubiecto iuſtitiæ quo ad habitus: nam quoad alia priuilegia non inhærebat homini quoad actum primum, ſed aſsiſtebat: quoad effectus vero non ſolum in anima, ſed etiam in corpore ineſſe poterat, vt ex dictis manifeſtum eſt.

42 *Corollar. 2. an iuſtitia origin. ſit naturalis, vel ſupern: 1. Pars reſolutionis:*

Secundo colligitur ex dictis, an iuſtitia originalis naturalis, vel ſupernaturalis cenſenda ſit. Nam in hoc etiam eſt varietas inter Theologos, quæ in vno ſenſu poteſt eſſe de re: & in alio tantum de nomine. Nam loquendo de iuſtitia originali, prout à nobis explicata eſt, certum eſt non fuiſſe naturalem, ſaltem quoad eam partem, qua gratiam, & virtutes ſeu dona per ſe infuſa includebat.

Pars altera vt à quibuſdam reſoluatur.

Si verò ſit ſermo de iuſtitia originali ſumpta tantum pro illa perfectione, quam addebat vltra iuſtitiam per ſe infuſam, ſic dicendum videtur, quoad eam partem poſſe duplici titulo vocari naturalem, primo, quoad ſubſtantiam, quia omnes habitus, quos ſub ea ratione includebat, erant ordinis naturalis, & ideo dicuntur per accidens infuſi, & ſimiliter peculiaris prouidentia Dei, quatenus ad eam partem pertinebat, ad effectus quoad ſubſtãtiam naturales ordinabatur, & ad conſeruationem, vel immunitatem corporis, & ſimiles. Secundo dici potuit naturalis, quia tantum perficiebat naturã in operib. naturalis ordinis, & proximè, ac per ſe tantum in ordine ad finem naturalem ſine eleuatione

tione ad opera ſupernaturalia, & in hoc ſenſu Vega l.2.in Trid.c.11.iuſtitiam originalem vocat donum naturæ, & quæ ab ipſa in homine fuerunt, & fuiſſent, naturalia vocat, quod refert, & approbat Bellarm.lib.de Grat. primi homin.cap.5.

43 *Quid abſolute dicendu* Nihilominus tamen ſimpliciter dicendum eſt, donum iuſtitiæ originalis etiam quoad eam partem fuiſſe ſupernaturale, ſaltem quoad modum, quia non oriebatur ex principijs naturæ, ſed potius reformabat defectus, qui ex principijs naturæ humanæ intrinſecè oriuntur, vt ſunt pugna inter carnem, & ſpiritum, mors, & ſimiles. Deinde quia habitus ad illam partem iuſtitiæ pertinentes non producebantur modo connaturali, ſed alio ſuperiori. Et ſimiliter alij effectus, qui ex peculiari Dei protectione in homine fiebant, modo præternaturali proueniebant. Hac ergo ratione donum illud ſimpliciter dicendum eſt ſupernaturale. Vnde etiam ſequitur fuiſſe donum gratuitum, quia non proueniebat à natura, aut ex meritis. Erat ergo gratia ſaltem gratis data, imò etiam ſecundum extrinſecam relationem, ad auxilia gratię gratum facientis pertinuiſſe dici poteſt, quia ad vitanda peccata, & ſalutem conſequendam multum iuuabat, & propter hunc finem præcipuè datum eſt. Atq; hanc partem ex Scripturis, Patribus, & Scholaſticis, ac rationibus latè probat Bellarm. dict. lib. c.5. & nos in materia de Grat. prolog.4.c.5. aliquid de hoc puncto addimus.

44 *3. Corol. Cũ tradita doctrina de iuſtitia orig. cohæret ſtatus humanæ naturæ conſideratio quadruplex.* Tertiò intelligitur ex dictis, quomodo cum prædicta doctrina de iuſtitia originali ſubſiſtere poſsit diſtinctio plurium ſtatuum humanæ naturæ quam Theologi tradunt. Nam quidam quatuor, alij quinque vel ſex etiam numerant. Vnus eſt ſtatus naturæ puræ. Alius eſt ſtatus iuſtitiæ originalis. Tertius ſtatus naturæ lapſæ in peccato iacentis. Quartus eſt ſtatus puræ gratiæ, id eſt, ſolius gratiæ ſine perfectionibus originalis iuſtitiæ. Et inter hos ſatis clara eſt diſtinctio. Nam in primo (qui nunquam fuit, ſed eſt poſsibilis) haberet homo naturam ſine habitibus per ſe, aut per accidẽs infuſis, & ſine aliquo dono gratuito, vel ſupernaturali beneficio: atq; etiam ſine peccato. In ſecundo habuit homo naturam cum tota perfectione originalis iuſtitiæ, quam explicuimus. In tertio autem habet homo naturam carentem perfectione iuſtitiæ: ob propriam, ſeu inhærentem culpam, quamuis non habeat naturam carentem omni gratuito beneficio, quale eſt, eſſe ordinatam ad finem ſupernaturalem, & cum ſufficientibus auxilijs. In quarto vero ſtatu habet homo naturam ſine culpa, ſaltem mortali, quamuis ſimpliciter non habeat originalem iuſtitiam.

45 *Cohæret item alia ſtatuum conſideratio.* Poſſunt autem iſti ſtatus multiplicari, vel vnũ vel plures diuidendo, vel ex miſtione plurium alios conficiendo. Sic à multis diſtinguitur ſtatus iuſtitiæ originalis perficientis hominem intra ordinem, & finem naturalem, ab ſtatu gratiæ, ſeu ſtatu iuſtitiæ vt includentis gratiam. Sed hic ſtatus licet poſsibilis fuerit, nunquam tamen fuit. Hoc poſterius ex eo ſequitur, quod ſupra probauimus, hominem in gratia fuiſſe creatum: illud vero prius per ſe clarum eſt. Quia licet de facto, & ex ordinatione diuina naturalis iuſtitia in ſupernaturali fundata fuerit modo ſuprà dicto, tamen per ſe, & intrinſece ab illa non pendet: potuit ergo ſine illa conferri. Imo potuiſſet Deus creare hominem ordinatum tantum ad naturalem finem, & cum tota illa integritate, & rectitudine, quam in ordine naturali iuſtitia originalis conferebat. Status autem ille non diſtingueretur ab ſtatu iuſtitiæ originalis, prout in primo homine fuit, niſi ſicut pars à toto, ſicut etiam nunc ex alia parte diſtinguitur ſtatus gratiæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis. Vnde cõſequenter hic ſtatus ſolius gratiæ, & ille ſtatus ſolius iuſtitiæ quaſi naturalis, diſtinguuntur tanquam duo ſtatus partiales à completo, & integro ſtatu iuſtitiæ originalis.

Quin potius ſolet vlterius diſtingui ſtatus integræ naturæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis etiam præ- 46 *Item alia.*
ciſe ſpectato ſolum in rectitudine naturali, abſque ſtatu gratiæ. Quæ diſtinctio ſolum fit, quaſi diuidendo integram iuſtitiam naturalem in plures partes. Nam poſſet Deus condere hominem perfectum intra ordinem naturalem, & ſine fomite, vel rebellione inter carnem, & ſpiritum, abſque alijs peculiaribus priuilegijs datis Adæ in primo ſtatu: & ille ſtatus ſic conceptus vocatur integritatis naturæ qui ſeparabilis eſt à ſtatu gratię, vt ex dictis conſtat, & præterea diſtingueretur ab ſtatu originalis iuſtitiæ, quia non haberet adiuncta priuilegia, vel immortalitatis, vel indolentiæ, aut præſeruationis ab omni errore, vel defectu veniali. Quæ diuiſiones fieri ſolent à Theologis præciſione mentis, aut de poſsibili, ad explicandas vires liberi arbitrij, & neceſsitatem gratiæ ad operandum bonum in omni ſtatu, & ideo de illis dicemus ex profeſſo, in prologomenis de Gratia, hic enim ad explicandum ſtatum primi hominis neceſſarij non ſunt.

Ad eundem vero modum conſiderari poteſt alius ſtatus, in quo ſimul iuſtitia originalis ſine iu- 47 *Denique alia, atq; alia conſideratio, ſiue de facto, ſiue de poſſibili vera.*
ſtitia gratiæ, cum ſtatu peccati coniungatur, nam hic ſtatus poſsibilis eſt, quia inter illa duo non eſt formalis repugnantia. Imo aliqui dixerunt de facto hunc ſtatum aliquando fuiſſe in Eua, & futurum fuiſſe interdum in poſteris Adę ipſo non peccante. Sed illud prius ſupra improbatum eſt: de poſteriori autem parte in ſequentibus videbimus. Et ad hunc modum poſſent alia membra multiplicari, vt facile ab vnoquoque conſiderari poteſt. Sic enim beatiſsima Virgo habuit quendam peculiarem ſtatum naturæ lapſę, cõiunctum cum ſtatu gratiæ, & perfectæ innocentiæ perſonalis, & cum carentia fomitis, quę ad naturę integritatem pertinet, & nihilominus ſtatum iuſtitiæ originalis non habuit, vt explicaui in 2.tom.3.p.d.4.ſect. 6. Atq; hæc omnia intelliguntur de ſtatibus, nam ſtatus Patriæ præſentis conſiderationis non eſt.

CAPVT XXI.

Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur ei impoſitum fuerit.

HActenus perfectiones omnes ſtatus innocen- 1 *Connexio præſentis dubitationis cum ſuperiori doctrina.*
tiæ, ſeu originalis iuſtitiæ, in qua primus homo fuit conditus, explicuimus, nunc de mutatione illius ſtatus dicendum ſequitur. Contigit autem illa mutatio per præuaricationem diuini præcepti, & ideo primum tale præceptum explicandum eſt, & poſtea de ipſius tranſgreſsione, & de iſtius effectu diſſeremus. Quod igitur Deus peculiare præceptum Adamo impoſuerit, conſtat ex illis verbis Geneſ.2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit illum in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Circa quem textum occurrebat in primis explicandum, an verba illa. *Ex omni ligno comede*, ad ſubſtantiam prę- *Quid importet verbum comede in citato textu.*
cepti pertineant, ſeu peculiare præceptum indicent. Sed quidquid ſit, an illa verba fuerint præcipientia, an ſolum explicantia, tum neceſsitatem comedendi, tum liberalitatem Dei, & ſufficientiam aliorũ fructuum ad hominem ſuſtentandũ: ac ſubinde facilitatem, & æquitatem prohibitionis comedendi de vno tantum ligno: de quo puncto in ſuperiorib. dictum eſt, ad præſens nihil refert vno, vel alio modo ſentire. Nam lapſus primi hominis non ex ea parte contigit: Subſtantia ergo illius

Quid ne comedas.

illius præcepti in illis verbis poſita eſt, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas.* Reliqua autem verba, quæ ſequuntur, *in quocunque die*, &c. iam non præceptum, ſed comminationem pœnæ continent.

Quid illa in quocunque die, &c.

Duo tamen declarant: vnum eſt præceptum illud fuiſſe graue, & ſub mortali reatu obligans: hoc enim ex grauitate pœnæ ſufficienter colligitur. Alıud eſt vnum actum comedendi ad grauem tranſgreſsionem illius præcepti ſufficientem fuiſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *In quacunque die comederis*, &c. Non defuerunt tamen hæretici, qui negauerint, illud fuiſſe verum præceptum primis hominibus impoſitum, quia erant iuſti; & iuſto non ponitur lex, teſte Paulo 1. ad Tim. 1. Dicebant ergo ſolum fuiſſe admonitionem, ne comederent de ligno ſcientiæ boni, & mali, quia eius fructus erat humanæ vitæ noxius. Hunc errorem refert Bellar. l. 3. de Amiſsione gratiæ, c. 1. & illum eleganter cōfutat: ideoque circa illum immorari amplius non oportet, nam ex verbis, & ex comminatione, & effectu, & ex alijs locis Scripturę euidenter hic error conuincitur. Locus autem ille, *Iuſto non eſt lex poſita*, in tom. de Legibus libro primo, cap. 19. latè tractatus eſt.

Error in citatis verbis non contineri præceptū.

Refellitur à Bellar.

Quinque tractanda de hoc præcepto quoad vim directiuam.

2 De hoc præcepto igitur quinque inquiri poſſunt, quæ ad vim eius directiuam explicandam pertinere videntur: nam de coactiua, ſeu de comminationibus, & pœnis eius poſtea dicemus. Primum eſt, quæ fuerit illius præcepti materia. Secūdum eſt, ob quam rationem, ſeu cauſam Deus illud præceptum tulerit. Tertium quam graue fuerit præceptum illud. Quartum cui fuerit impoſitum. Et quintum an peculiare pactum inter Deū, & genus humanum incluſerit. Circa primum diſtingui poteſt duplex materia illius præcepti, remota, ſcilicet, & proxima. Remotam voco arborem ſcientiæ boni, & mali, & fructum eius: proximam voco actionem comedendi. Circa materiam remotam occurrebant variæ quęſtiones, quas curioſe tractant expoſitores Gen. præſertim Abulen. Geneſ. 13. q. 148. & ſequentibus, & Pereira libr. 3. in Gen. in peculiari diſp. de illa arbore. Nobis autem duo ſupponere ſufficiet, vnum eſt, arborem illam, veram, propriam, ſeu materialem fuiſſe: quod eſt de fide certum. Primo, quia ex Scriptura aperte colligitur. Nam de illa dicit, ſicut de cæteris, fuiſſe productam de humo, & plantam in paradiſo, & fructum eius fuiſſe bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis, Gen. 2. & 3. Secundo, quia intellexit Eccleſia communi conſenſu, & perpetua traditione. Tertiò, quia alias non peccaſſent primi homines verè, & corporaliter comedendo de fructu cuiuſdam arboris: quod eſt contra fidem, vt infrà attingemus, & in materia de peccato originali traditur.

Circa 1. ſeu remotam materiam præcepti 1. propoſitio.

Probatur ex Scriptura, Eccleſia, & ex abſurdo.

Arborem ſcientiæ fuiſſe ficū qui damputāt.

3 Quærunt autem expoſitores, cuius ſpeciei arbor illa fuerit. Ex antiquis aliqui dixerunt, fuiſſe ficulneam repræſentatam in illa, quam Dominus maledicendo exſiccauit, & cuius folijs Adam ſuam nuditatem operuit. Vnde Iſidor. Peluſiota libr. 1. Epiſtol. in 51. *In hac*, inquit, *re arcanus ſermo adnexus eſt à ſenibus ſapientibus ad nos graſſatus: nempe hanc transgreſſionis arborem eſſe, cuius etiam folijs ad corpus tegendum, ij qui mandatum violarunt vſi ſunt.* &c. Et pro eadem refertur Theodoretus Antioch. a b Anaſtaſ. Synaita l. 8. Exaem. in princ. Refertur etiam Athanaſ. q. 58. ad Antioch. Sed ibi non dicit ficum fuiſſe arborem in qua peccauit, ſed ex qua peccatum tegere voluit. Theod. vero q. 28. in Gen. nimis aſſeueranter id affirmat. Et ſequitur Niceph. l. 1. Hiſt. ca. 27. Moſes Barceph. l. 1. de Paradiſ. p. 1. c. 19. alijs opinionibus reiectis; & pro hac refert Philoxenum cum multis alijs, quos non nominat, eandem ſequitur Baronius tom. 1. anno Domini 34. Mihi vero valde placet, quod An. Synait. ſupra docet, rem

Authoris reſolutio rē eſſe ignotās

Sua. ez de opere ſex dierum.

eſſe abſtruſam, & ab Eccleſię cognitione remotam nam quia ad fidem neceſſaria, vel vtilis non erat, Scriptura illam non reuelauit. Atq; ita communiter Patres in Geneſi, nihil de ſpecie illius arboris dicunt, & non minus ignotam eſſe cenſent, quam arborem vitæ.

Imo veriſimilius non fuiſſe ficulneam.

4 Et ſane veriſimilius videtur non fuiſſe ficum, tum quia ficus nō eſt tam pulchra viſui, vt illā deſcribitur: tum etiam quia non eſt veriſimile aſſumpſiſſe primos parētes folia arboris in qua peccarunt: nam potius tantum malum experti ad illā accedere perhorreſcerent, vt recte coniectat Abul. in c. 13. Gen. q. 164. Tum præterea, quia ex eo quod ex ficu potius, quam ex alia arbore folia, quibus ſe tegerēt, acceperint, ad ſummum colligi poteſt fuiſſe ficum vicinā arbori ſcientiæ: quin potius nec hoc colligitur, quia mulier poſtquam peccauit tulit fructū ad virum, vt comederet: & forte Adam longe diſtabat ab arbore ſcientiæ: non n. ſuis manibus tulit fructum eius, ſicut Eua: ſed ex manib. Euæ, quod eſſe potuit ſub arbore fici, & longe ab arbore ſcientiæ. Imo etiam poſtquā vterq; peccauit, veriſimile eſt per Paradiſum ambulaſſe, & folia commodiora, & maiora, ac firmiora legiſſe, quibus ſe tegerent, & ideo folia ficus accepiſſe, quia erant commodiora. Imo addit Iren. l. 3. c. 37. accepiſſe illa, quia erāt aſperiora ex affectu pœnitētiæ.

Multoque magis nec ſegetem, aut vitem.

5 Vnde multo improbabilius eſt, quod alij dixerunt, vt refert Moſes Barceph. fructum illum fuiſſe frumentum, vel vitem. Nam frumentum non eſt fructus, qui ſumptus ex ſegete ſtatim comedi poſſit, neq; ita ſumptus eſt delectabilis: neq; eſt fructus alicuius arboris, ſed herbæ, aut ſegetis. Vitis etiam non eſt proprie arbor, neque de vite eſt vlla veriſimilis coniectura. Quod vero quidam dixerunt arborem illam eſſe malum propter verba Cant. 8. *Sub arbore malo excitaui te*, friuolum eſt etiam, tum quia æquè incertum eſt, quid ibi nomine *mali* ſignificetur in ſpecie. Quia etiam nomen illud generale eſſe poteſt, & ambiguum. Pręterquam quod ibi fortaſſe metaphoricè ſumitur, & de ligno crucis, alijsq; modis exponitur. Concludimus ergo rem eſſe incertam. Mihiq; valde probabile eſt, quod ſicut arbor vitæ non fuit alicuius ſpeciei illarum arborum, quas homines poſt lapſum extra Paradiſum experti ſunt: ita etiam arbor ſcientiæ alterius reconditæ ſpeciei ac perfectionis fuit, & maioris pulchritudinis & ſuauitatis, quam ſint iſti communes, & vſuales fructus. Nam Scriptura de vtraque arbore cum eadem ſingularitate loquitur: & hoc modo præceptum ad virtutis, & præſertim obedientiæ probationem aptius oſtenditur.

Neque ſatis oſtenditur fuiſſe malū.

Probabile eſt fuiſſe alterius ſpeciei à communiter notis arboribus.

2. Propoſitio circa eandem materiam cur dicatur ſcientia.

6 Secundo ſupponendum eſt arborem illam non eſſe dictam ſcientiæ boni, & mali, quia eſſet in aliquo noxia. Nam, vt Aug. ait l. 8. Gen. ad lit. c. 6. *Qui fecerat omnia bona valde in Paradiſo, non inſtituerat aliquid mali*: neq; etiam dicta eſt ſcientiæ boni, & mali, quia fructus eius virtutem haberet dandi huiuſmodi ſcientiam: vel quia Adam prius hanc ſcientiam non haberet, & comedendo fructum illius arboris illam acquirere poſſet, vt quidam finxerunt. Quorum error accedere videtur ad promiſſionem ſerpentis promittentis, *Eritis ſicut dii ſcientes bonum, & malum.* Manifeſtum autem eſt & Adam priùs ſciuiſſe, quid bonum, vel malum ſit, & materialem fructum arboris non potuiſſe illam efficacitatem naturalem habere: dicere verò à Deo eſſe datam per miraculum, fictitium eſt. Igitur illius nominis varię redduntur rationes. Greg. Niſſen. lib. de opificio hominis, c. 20. hāc reddit, quòd fructus ille ſub ſpecie boni oblatus, mali experientiam induxit. Et huc etiā ſpectat ratio alia, quòd ita dicta fuerit ſcientia boni, & mali, quia ſerpens hanc ſcientiam per illius eſum promiſit: ita vt nomen ſit, quaſi per antiphraſim impoſitum, ſicut

Quorundā reſponſio fictitia.

Niſſeni reſponſio.

dixit Deus, *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt ſciens bonum, & malum.* Ratio vero frequentius recepta eſt, nomen illud impoſitũ eſſe ab euentu, quia comedendo de illa arbore experimento cognouit bonum, quod amiſit. & malum, in quo incidit, vt ait Chryſoſt. hom. 16. in Gen. circa fin. Vel per illud nouit peccatum, vt ait Theod. q. 62. in Geneſ. Vel quia oſtenſum eſt inobedientiæ malum, & quantum fuiſſet inobedientię bonum, vt ait S. Aug. 14. de Ciuit. c. 17. & l. 8. Gen. ad lit. ca. 6. & 13. & cum eo D. Tho. 1. p. q. 102. a. 1. ad 4. & Opuſc. 2. ſeu in Compendio Theologiæ c. 188. & in 2. diſt. 17. Vbi cæteri Theologi. Et ſequitur Albin. in q. Gen. Interrog. 52 & Moſes Barc. ſupra. Et in idem fere redit, quod Damaſ. c. 11. ait arborem illam eſſe ſic dictam, quia poſita eſt, *vt obedietiæ, & inobedietiæ eſſet periculũ*: quãuis hoc modo nõ proprie ab euentu, ſed ex fide denominatio illa ſumpta eſt. Atq; ex his ſatis conſtat, quòd de proxima materia dicendum ſit, fuit enim corporalis actio comedendi, quæ per verba illa ꝓhibita eſt, *ne comedas*: ſunt enim illa verba ad litteram, & vt ſonant intelligenda, vt ex dictis conſtat: alia vero quę circa illa deſiderari poſſunt in tertio puncto explicabuntur.

De materia proxima eiuſdem præcepti.

7 *Circa ſecundum. Quæ ratio imponendi præceptum. Quorundã reſponſio reiicitur ab Auguſt.*

Circa ſecundum de ratione huius pręcepti viſum aliquibus fuit, vel certe videri potuit, prohibitionem illam factam eſſe homini, quia arbor illa mala erat, vel homini fructus eius noxius eſſet, & nociuus. Quia non eſt veriſimile Deum prohibitionem illam feciſſe ſine aliqua occaſione, vel fundamento ex parte materię, quod non poteſt aliud excogitari. Hanc vero ſententiam merito improbat Aug. l. 8. Gen. ad liter. cap. 6. & 13. Quia vel arbor illa mala cogitatur abſolute, & ſecundum ſuam ſubſtantiam ſpectata, vel reſpectiue cogitatur mala homini, quia fructus eius noxius eſſet eius ſaluti, & incolumitati: neutrum autẽ dici poteſt. Non quidem primum, quia nulla ſubſtantia eſt per ſe mala, cum malum nihil ſit, niſi priuatio boni: neque etiam ſecundum, quia Deus, qui omnia fecerat valde bona, non eſt veriſimile aliquid noxium, vel nociuum, in Paradiſo plantaſſe.

8 *Vera reſponſio.*

Reſpondendum ergo totam rationem illius præcepti fuiſſe Dei obedientiam, & diuini præcepti recognitionem. Sic Chryſoſtom. homilia 14. in Gen ait: *Hæc faciebat* (ſcilicet Deus) *quaſi Dominus aliquis liberalis domum magnam alicui concredens, vt dominium ſibi ſaluum maneat paruam tantum pecuniam dandam ab illo præſcribat.* Et Aug. d. lib. 8. c. 6. *Oportebat autem* (inquit) *vt homo ſub Domino Deo poſitus alicunde prohiberetur, vt ei promerendi Dominum ſuum virtus eſſet ipſa obedientia.* Et infrà: *Non eſſet ergo vnde ſe homo Dominum habere cogitaret, atq; ſentiret, niſi aliquid ei iuberetur.* Et in cap. 13. addit, *vt cauſam iuſſionis huius non diutius requiramus, ſi hæc ipſa magna eſt vtilitas homini, quod Deo ſeruit, iubendo Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit.* Et eandem doctrinam habet l. 2. de Peccat. Merit. & remiſ. c. 21. & ſequitur Rupert. l. 2. in Gen. c. 30. & in 31. addit etiam ad exercitium fidei, ſpei, & charitatis pręceptum illud impoſitum eſt. Conſentit etiam Gregor. l. 35. Moral. c. 10. alias 13. & D. Thom. opuſc. 2. c. 188. cuius verba paulo poſt referam. Et 1. 2. q. 102. a. 1. ad 2. vbi addit, illam ꝓhibitionem habuiſſe aliquam rationem in ordine ad aliud, in quantum ſcilicet, per hoc aliquid figurabatur. Non explicat autem D. Thomas, quid figurauerit illa prohibitio, exiſtimo tamen non eſſe intelligendum de propria ſignificatione alicuius rei futuræ, aut eius figura, ſicut erat in præceptis cæremonialibus legis veteris, quia nihil huiuſmodi in illo præcepto cogitari, aut cum fundamento affirmari poteſt. Solum ergo illa prohibitione indicatum, ſeu figuratum eſt, Deum eſſe Dominum omnium, cuius voluntati parendum eſt. Et ita etiam exponit rationem huius præcepti Altiſiodorenſis l. 2. ſummæ tract. 10. cap. 3. vbi propter hanc cauſam vocat hoc *præceptum diſciplinæ*, quia datum eſt ad probandam obedientiam, & eius valorem indicandum. Idem Abulenſ. Gen. 2. q. 19.

D. Thom. expenditur.

9 *1. Obiectio ex Abulenſ.*

At vero idem Abul. Gen. 13. q. 207. contra rationem, & verba Auguſtini duas rationes obijcit. Vna eſt, quia per omnia alia præcepta naturæ, & gratiæ poterat homo ſe ſubditum Deo, & Deum ſuperiorem, & ſupremum Dominum cognoſcere, imo nõ ſolum ex præceptis, ſed etiam ex beneficijs acceptis id poſſet ſufficienter intelligere. Alia ratio eſt, quia potuiſſet Deus multa alia præcipere, in quibus non minus obedientia commendaretur, & diuinum dominium oſtenderetur. Rectè autẽ ipſemet reſpondet ad priorem. Illud præceptum non fuiſſe quidem ſimpliciter neceſſarium, vt homo per ſubiectionem ſuam, & dominatum Dei recognoſceret, vel vt ei obedientiam pręſtaret, nam ſine dubio, & cognitio illa multis alijs modis haberi, & obedientia in aliis præceptis exerceri poterat: nihilominus tamen conuenientiſsimum fuit illud præceptum ad peculiarem modum ſubiectionis, & obedientię reſtringere, quia in alijs pręceptis aliqua ratio mali, vel incommodi præter Dei prohibitionem inuenitur, & ideo, vt ait Auguſtinus dicto cap. 13. talis prohibitio facta eſt, quod ex ſola tranſgreſsione voluntatis Dei mala eſſet, vt inde oſtenderetur inobedientiæ malitia, quia ex ſola ratione obedientiæ abſtinere bonum fuit, & comedere malum, quod alias ſecluſa prohibitione malum non eſſet. Et ſimiliter Diuus Thomas in opuſculo dixit, *Eius ligni eſus non ideo prohibitus eſt, quia ſecundum ſe malus eſſet ſed vt homo ſaltem in hoc modico aliquid obſeruaret ea ſola ratione, quia eſſet à Deo præceptum.* Vnde prædicti ligni eſus factus eſt malus, quia prohibitus. Ad alteram vero obiectionem concedimus, ſuperiori ratione ſolum probari, fuiſſe conueniens dari homini in illo ſtatu aliquid peculiare præceptum diuinum poſitiuum: non tamen probari fuiſſe magis conueniens hoc determinatum præceptum in tali materia, & actione, quam cætera omnia, quæ Deus poſſet imponere. Nec de his omnibus peculiarib. vt ſic dicam, Dei voluntatibus oportet ſemper rationem reddere, aut veſtigare, quia & ſæpius nobis innoteſcere non poteſt, & interdum *tota ratio facti eſt voluntas facientis.*

2. Obiectio.

Ad 1 reſpondet idem Abulenſ.

Ad 2. obiectionem.

10 *Circa tertiũ de grauitate dicti præcepti oſtenditur de fide fuiſſe graue.*

Circa tertium dubium in primis certum eſt, illud præceptum fuiſſe graue, & obligans ex genere ſuo ſub reatu peccati mortalis. Hoc certum de fide eſt, quia de facto fides docet, Adam, & Euam præceptum illud violando, mortaliter peccaſſe. Item ex comminatione mortis addita pręcepto id aperte comprobatur. Nam ſi intelligatur de morte animæ, vt voluit Philo, & ſenſerunt Greg. & Eucherius in ipſa comminatione formaliter cõtinetur prędicta mortalis grauitas: ſi vero intelligatur de morte corporis (vt ad litteram intelligi debet iuxta Paulum, & Concil. Trid.) ex comminatione tam grauis pœnæ ita colligitur, præceptum illud obligaſſe ſub graui culpa, & ideo Patres communiter de vtraque morte corporis, & animæ cõminationem illam interpretati ſunt, vt ſuprà tractando de immortalitate Adami cap. 14. viſum eſt. Præterea ſi materiam illius præcepti ſpectemus, quanuis ſecundum ſe non grauis eſſe videatur, nihilominus vt ſubſtabat diuino præcepto, & voluntati per quã abſtinentia illa impoſita fuit quaſi peculiare tributum in ſignũ ſubiectionis, & obedientię, materia erat grauiſsima, & ad obligationem præcepti ſub mortali culpa ſufficientiſsima. Vnde Aug. 14. de Ciuit. c. 12. inquit, *Non ideo debet aliquis exiſtimare leue, aut paruum fuiſſe illud commiſſum, quia in eſca factum eſt, non mala quidẽ, neq; noxia, ſed quia prohibita eſt, nam obedientia commendata eſt in præcepto, quæ*

Accedit ratio.

qua virtus in creatura rationali mater quodammodo eſt omnium cuſtoſq; virtutum. Additq; inferiùs, legem illam eo grauius obligaſſe, quo in illo ſtatu faciliùs impleri poterat, quod in c.15. latiùs perſequitur.

11\. *Præceptum illud obligationem tantùm obedientiæ continere, videri poteſt iuxta Aug. D.Th & alios. Arguitur tamen continere obligationem iuſtitiæ, & temperantiæ.*

Interrogabit verò aliquis, an præceptum illud obligauerit tantùm ex virtute obedientiæ, vel etiam ex alia ſpecialiori virtute morali, ad quã materia illius præcepti pertineret. Nam Auguſt. & D. Th. alijq; Patres indicant vnicam rationem illius obligationis fuiſſe obedientiam, vt allegatum eſt. In contrarium verò eſt, quia leges poſitiuæ, etiam humanæ conſtituunt medium in materijs virtutum, & conſequenter faciunt, vt ſpecifica obligatio præcepti ad illam virtutem pertineat, quæ in tali materia verſatur. Ergo à fortiori idem dicendum eſt de præcepto à Deo impoſito. Sic n. præcepta cęremonialia lata à Deo in lege veteri non obligabant tantùm ex virtute obedientiæ, ſed etiam ex virtute religionis. Ergo ſimiliter hoc præceptũ Adæ impoſitum: propter obligationem generalẽ obedientiæ, habuit ſpecialem vim obligandi ſub ratione alicuius virtutis moralis particularis. Duplex autẽ ratio virtutis in illa materia conſiderari poteſt. Vna eſt iuſtitiæ, contra quam peccat, qui rem alienam contrectat, vel conſumit, inuito domino. Deus autem ligni vitæ, & fructus eius erat ſupremus Dominus, & prohibuit eſum eius: ergo ex vi talis præcepti contra iuſtitiam fuit, de illo ligno comedere, domino eius inuito. Deinde facta illa prohibitione abſtinentia ab illo cibo cœpit eſſe neceſſaria ad ſeruandum medium in virtute temperantiæ, & è contrario comedere ex illo fructu fuit peccatum gulæ: ergo obligatio propria illius præcepti non fuit ſolius obedientiæ, ſed etiam vel immediatiùs iuſtitiæ, vel temperantiæ.

12 *Iudi[...]um au[...]thoru[m] expli[...]catur q; Aug. & D.Th.*

Reſpondeo ſatis probabile hoc eſſe, & maximè de obligatione temperantiæ, ad quam propriſſimè ſpectat moderatio, ſeu abſtinentia in vſu ciborum. Neq; Aug. ſeu D.Th. huiuſmodi ſpecialem obligationem negare voluerunt, ſed ſolùm explicarunt, illam non eſſe naturalem, ſeu fundatam in conditione illius ligni, vel in qualitate fructus ei⁹, ſed in mera Dei voluntate. Vnde cùm dicunt obligationem illam ſolius obedientiæ fuiſſe, naturalem obligationem excludunt, non verò aliarum virtutum obligationem, quę poſitiua ſit, & in obedientia ſuo modo fundetur, quia excluſiua dictio concomitantia non excludit. Addere etiam poſſumus, obligationem illius præcepti vt grauem, vel tantùm, vel præcipuè, ac proximè ex ratione obedientiæ ortam eſſe. Nam ſi tranſgreſsio illa præcisè ſub ratione gulæ, aut furti conſideretur, videri poteſt eſſe de materia leui: conſiderando autem prohibitionem illam vt factam præcipuè intuitu diuinæ obedientiæ, & recognitionis eius imperij, & propriæ ſubiectionis, inde habuit præceptum illud vim obligandi grauiſsimè, quia materia illa ſub illo reſpectu grauiſsima eſt.

Additur expl[...]catio.

13\. *An potuerit idem præceptum venialiter violari ex paruitate materiæ.*

Vnde obiter expediri poteſt alia interrogatio, quæ hîc fieri poteſt, ſcil. an tranſgreſsio illius præcepti potuerit eſſe culpa venialis ex leuitate materiæ. Nam ex indeliberatione certum eſt, in illo ſtatu non fuiſſe locum huiuſmodi culpæ, quia ſtatus ille ab omni ſurreptione immunis erat. Imò iuxta noſtram ſententiam ſuprà traditam nullum genus peccati venialis ibi eſſe poterat, ac propterea multo minus potuerunt Adam, vel Eua in tranſgreſsione illius præcepti venialiter peccare. Nihilominus tamen vel ſupponendo opinionẽ Scoti, quòd in eo ſtatu poterat eſſe peccata cũ plena deliberatione, vel ex hypotheſi, quod primi homines tali priuilegio carerent, locum habet interrogatio facta, ſcilicet, an commiſsio deliberata contra prohibitionem illam poſſet eſſe tantùm culpa venialis ex leuitate materiæ, ſicut eſſe poteſt in violatione ieiunij, vel in furto leui. Videtur enim eſſe eadem ratio, nam ſi in alijs præceptis poſitiuis id contingere poteſt, cur non in illo?

14 *Reſponſio negatiua, & vera.*

Nihilominus dico, tráſgreſsionem illam, etiam ex hoc capite nõ potuiſſe leuem, ſeu venialem eſſe. Quod in primis videtur ſatis probari ab effectu, quia comeſtio Adę in materia ſatis parua fuiſſe videtur. Vnde Scriptura ad explicandam tranſgreſſionem grauem tam viri, quàm fœminæ ſolùm dixit, *Tulit de fructu eius, & comedit dedit q; viro ſuo, & comedit,* indicans quancunq; comeſtionem ad grauẽ tranſgreſsionem ſuffeciſſe. Ratio igitur ſumenda ex dictis eſt, quia cõſiderata præcipua ratione, cuius intuitu prohibitio illa facta eſt, in quacunquẽ comeſtione, quantumcunq; in parua materia ſit, integra inuenitur, & ideo ſub illo reſpectu grauem ſemper iniuriam contra diuinam obedientiam, eiuſque recognitionem continet.

Eius ratio.

15\. *In[...]gitur tamen d[...] comeſtione.*

Intelligendum tamen hoc eſt, quãdo actus prohibitus circa talem materiam eſſet completus, ſub ea ratione, ſub qua prohibitus fuerat, nimirũ ſub ratione comeſtionis, iuxta verbum Dei dicentis: *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas.* Vnde licèt aliquis aſpectus vel tactus aliquo modo inordinatus fieret circa fructum illius arboris, illud non eſſet peccatum mortale, ſaltem ex vi actionis exterioris, quamuis eſſe poſſet ex intentione operantis. Neq; obſtãt verba Euæ reſpondentis ſerpenti, *Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud,* Gen.3. Nam, vt in ſuperiorib. diximus cum probabiliori expoſitione verbum illud, *ne tangeremus,* per exaggerationem additum eſt, vel ab Adamo, quãdo pręceptum Dei Euæ declarauit, vt eam cautiorem ad ſeruandum Dei præceptum redderet (vt ex alijs refert, & probare videtur Amb. lib. de Paradiſo, c.12.) vel, vt alij volunt, ab ipſamet Eua additũ eſt, ad rigorem præcepti exaggerandum. Igitur tactus, vel aſpectus cibi ꝓhibiti de ſe nõ eſſet peccatũ mortale: imo ſi bona intentione fieret, nullum eſſet peccatum, quia non erat prohibitum, nec per ſe malum, ſed indifferens. Et ideo ſi abſq; fine honeſto fieret, ad ſummum eſſet veniale peccatũ, vel actus otioſus. Hoc autem genus venialis peccati in ſtatu innocentiæ eſſe non poſſet, vt ſup. diximus: De maſticatione autem cibi ſine traiectione illius ad ſtomachum, & ſine intentione deglutiendi cibum, dubitari poteſt, an eſſet peccaminoſa, & in quo gradu. Qui n. putant, maſticationem non eſſe intrinſecam comeſtioni, ſed præuiam ad illã, conſequenter dicere poſſent, non eſſe prohibitam ex vi verbi *ne comedas,* & conſequenter ex obiecto nullum eſſe peccatum. Mihi tamen probabilius eſt, fore talem actionem peccaminoſam, ſuppoſita tali prohibitione. Nam licèt ſola maſticatio cibi nõ ſit comeſtio, nec ſemper ſit ad illam neceſſaria, quia poteſt interdum cibus deuorãdo comedi, ſine diuiſione, vel attritione ipſius: nihilominus quando fit, eſt quædam inchoatio manducationis, & ideo aliquale fuiſſe peccatum. Non tamen conſummatum, & perfectum, ac ſubinde neq; mortale, ſi non tranſmitteretur in ſtomachum, nec ea intentione maſticaretur, quia iuxta communem ſenſum, & doctrinam de ratione comeſtionis eſt traiectio cibi in ſtomachum, per illud autem præceptum ſola comeſtio prohibita eſt, vt ex verbis eius conſtat.

Quid de maſticatione ſola quidam ſentiant.

Probabilior reſponſio.

16 *Circa 4. an ſoli Adæ, vel etiam Euæ ſit datum præceptum. Ruperti ſententia, Caiet. Perer. Ambroſij, Auguſtini,*

Circa quartum de perſonis, quibus impoſitum eſt illud præceptum cõmune, dubium eſt, an præceptum illud fuerit impoſitum ſoli Adæ, vel Adæ & Euæ ſimul, nam hoc ſecundum docuit Rupert. lib.2. in Gen. c.32. & ſequentib. vbi Caiet. & probabile putat Perer. lib.6. in Gen. poſt q.6. quia Eua ipſa dixit, *Præcepit nobis Deus,* &c. Alij vero primum magis probant, vt Amb. lib. de Parad. c.12. & Aug. 8. Gen. ad literam, c 17. & Chryſoſt. homil.10. in Gen. & Anaſt. Synaita lib. 9. Exaëm. circa principium.

Chryſoſt & Anaſtaſ. ſententia magis probatur.

Quæ ſententia in ſuperioribus nobis placuit. Itaq; dicendum eſt præceptum illud immediatè ſoli Adamo fuiſſe à Deo ipſo pronuntiatum, vel corporali, ac ſenſibili vocis ſpecie, vel ſola intellectuali reuelatione, vtrumq; enim modum vt poſsibilem proponit Aug. dict. lib. 8. c. vlt. & neutrum definitè eligit: Yſtella vero Gen. 2. per internam ſolam reuelationem putat latum eſſe præceptum, quod nō video, qua efficaci ratione oſtendere poſsit. Neq; Rupert. quem ipſe allegat, id affirmat, incerta verò res eſt, & ad vim præcepti parum refert. Nihilominus tamen non ſolum pro viro, ſed etiam pro muliere præceptum datum eſt. In quo omnes conueniunt, & hoc conuincitur, tum ex præuaricatione Euæ, tum ex verbis eiuſdem dicentis, *Præcepit nobis Deus*, nam illis obligatā ſe profeſſa eſt eodem præcepto, non vt humano, ſeu à marito impoſito, ſed vt diuino, licet per maritum ſibi promulgato.

Datum fuiſſe ſola interiori reuelatione putat Yſtella, qui nō probatur.

17 Ex quo vlterius intelligimus, præceptum illud impoſitum eſſe primis parētibus, non vt perſonale tantum, id eſt, ad ſolas ipſorum perſonas obligandum, ſed vt legem perpetuam, & generalem, quæ obligatura erat omnes filios Adæ in ſtatu innocentiæ naſcituros ſi perſeueraſſet. Tum quia præceptum illud, quamuis ſoli Adæ fuerit immediatè reuelatum, comprehendit Euam: ergo ſignum eſt, illud non fuiſſe ſoli perſonæ Adæ impoſitum, nec tātum intuitu eius, ſed pro hominibus degentibus in Paradiſo, & intuitu illius ſtatus latum fuiſſe. Nam hac ratione comprehendit Euam. Tum etiam, quia ſimul dixit Deus Adæ, *Ex omni ligno Paradiſi comede, & de ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*: ſed prior licentia, vel, vt multi volunt, præceptum perpetuum fuit, & poſteri Adæ illo vti poſſent, vel etiam deberent, ſi ſtatus innocentiæ duraſſet: ergo etiam ſecundum: nam eodem modo, & tenore pronuntiatum eſt. Quapropter non video, cur Pererius lib. 4. in Geneſ. q. 2. de hoc præcepto dixerit, incertum eſſe, & inexplicabile, an ſi ſtatus innocentiæ permanſiſſet, poſteri Adæ illa lege obligandi eſſent. Cum enim in tali obligatione nulla ſit difficultas, & ex tenore verborum lex illa quoad vtramq; partem perpetua ſit, non video rationem dubitādi de illa obligatione. Præſertim, quia illud, vt dixi, non fuit præceptum perſonale: fuit ergo lex data humanæ naturæ: de ratione autem legis eſt perpetuitas. Item ratio legis, nimirum proteſtatio diuinæ ſubiectionis, & obedientiæ perpetua erat, & non minus filijs, quàm parentibus conueniens. Atq; hoc magis ex ſequenti puncto explicabitur.

Datum itē fuit etiam pro poſteris ſi ſtatus ille duraret.
Id oſtenditur 1.
Oſtenditur 2.
Perer. de hoc dubitans reijcitur.

18 Quinto ergo loco explicandum propoſuimus, an lex illa peculiare pactum inter Deum, & humanum genus incluſerit. Vt autem dubium intelligatur, oportet aduertere, Adamum duobus modis conſiderari poſſe, vno modo vt particularem perſonam, alio modo vt caput totius humani generis, prout in eo virtute cōtinebatur, vnde duobus modis potuit illa lege obligari, ſcil. vel per ſe tantum, vel etiam pro tota poſteritate. De priori ergo obligatione nō eſt dubium, quia in ipſis verbis Dei ſatis explicata eſt, vt optimè Athanaſ. lib. de Incarn. Verbi, circa princip. in tomo 1. per modum pacti inter Deum, & primos homines illam obligationem declarat, dicēs: *Introduxit eos in ſuum Paradiſum, edictumq; præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent, probiq; permanerent fruerentur in Paradiſo hilariſſima vita, præter id, quod ipſis in cœlo immortaliter deſtinatum erat ſin autem præuaricationem facerent, cognoſcerent ſe morituros, &c.* Veruntamen quoad hanc partem præter ipſam legem non fuit neceſſarium ſpeciale pactum, quia ipſa lex ſemel poſita ex natura ſua illam obligationem induxit in perſonā, circa quam lata eſt, nec requirebat conſenſum Adæ, vt illum obligaret. Vnde addita comminatione, *In quacunq; die comederis*, &c. per illam ſatis explicatur beneficium immortalitatis, (ſub quo aliæ prærogatiuæ iuſtitiæ originalis comprehenduntur) ſub illa conditione ſeruandi prædictam legem, primis hominibus datum eſſe quoad conſeruationem, ſeu perpetuitatem ſuam. Et ideo lex illa per modum pacti explicatur, & pactum vocatur, nō quia fuerit formale pactum, cuius obligatio vtriuſque partis conſenſum prærequirit, ſed quia ex efficacia diuinæ voluntatis factum eſt, vt & Deus ipſe talem legem ferendo ſuo modo ad ſeruandum promiſſum obligatus manſerit, & homo etiam ad cōditionem acceptandam, legemque obſeruandam obligatus fuerit, & pœnæ obnoxius, ſi legem tranſgrederetur. Atq; hoc modo lex illa ex natura ſua & ſine nouo pacto etiam perſonam Euæ obligauit, nam eſt eadem ratio. Et ſimiliter obligaret ſingulos filios, ſeu poſteros Adæ in proprijs perſonis, ſi Adamo non peccante in ſtatu innocentiæ naſcerentur: nam quicunq; illorum illam legem tranſgrederetur, in perſona ſua incurreret cōminationem illam, *In quacunq; die*, &c. (nam vt diximus in præcedenti puncto) illa lex ita lata eſt, vt in omni tempore duratura, & ad omnes perſonas futuras in illo ſtatu ſi duraret, locutura eſſet.

An præceptū illud incluſerit pactum Dei cum Adamo.
Reſoluitur dubium prout lex ad Adamum vt priuatam perſonam ſpectabat.
Similiter vt ſpectabat ad Euam, & ſingulos poſteros ſi ille ſtatus duraret.

Nihilominus difficultas ſupereſt de alio modo obligandi Adam per illam legem non ſolùm vt erat perſona particularis, ſed etiam vt caput totius naturæ, & conſequenter obligando poſteros eius, non ſolùm vt futuros in proprijs perſonis, & quaſi ſucceſſores, ſiue vnumquemq; ſuo tempore, ſed etiam eos omnes, vt in Adamo contentos ſimul cum ipſo obligando. Nam hoc genus obligationis in lege illa omnes catholici agnoſcunt ex illo Pauli ad Rom. 5. *Omnes in Adam peccauerunt.* Nam ſi omnes peccauerunt in Adam, omnes egerunt contra præceptum: ergo omnes obligauit præceptum, quia nemo peccat contra præceptum, quo non obligatur, ac proinde cum eadem proportione debuerunt omnes poſteri Adæ in ſuo parente obligari, qua in illo peccarunt. De hac ergo obligatione meritò dubitatur, quomodo ex illo præcepto oriri potuerit, an ſcil. ex vi præcepti, vel ex peculiari pacto Dei. 19

Altera pars dubij an ſolo ipſo præcepto, an potius ex addito nouo pacto poſteri Adami in ipſo capite fuerint obligati.

De qua re duæ ſunt ſententiæ. Prima ſimpliciter negat peculiare pactum, ſed ex vi ſolius præcepti obligationem illam Adamo, & toti eius poſteritati in ipſo fuiſſe impoſitam. Ita tenet Soto lib. 1. de Natur. & Grat. cap. 10. cum quo ſentire videtur Vaſq. 1. 2. diſp. 133. c. 1. quamuis nomine *pacti* interdum vtatur. Fundamentum Soti eſt, quia tale pactum videtur fabuloſum cùm nulla auctoritate nitatur, neq; vlla ſit neceſsitas talis pacti. Primum probatur, quia Geneſ. 3. ſolùm ſit mentio præcepti prohibentis eſum ligni vitæ, & comminationis pœnæ, in quibus nullum pactum includitur. Neq; etiam neceſſarium fuit, (vt in altera parte ſumpſimus) quia ad præcepti obligationem non erat neceſſarius Adæ conſenſus, vt ſuprà dixi, quod non minus verum eſt quoad obligationem totius naturæ in Adamo, quàm quoad omnem ſingularum perſonarum in ſeipſis. Et ſimiliter ad incurrendum reatum pœnæ voluntas Dei comminantis illam, etiamſi conſenſus totius naturæ per voluntatem Adæ non præceſſerit, ſatis erat: ergo nullo titulo neceſſarium fuit tale pactum. 20

1. Sententia Soti negans.
Eius fundamentum bipartitum.
1. Pars ſuadetur.
Suadetur ſecunda.

Secunda opinio eſt, obligationem illam ex peculiari pacto inter Deum, & genus humanum prouenſſe. Hanc docuit Catherin. opuſc. de peccat. origin. c. 8. & eam defendit latè Salmeron ſuper ad Rom. 5. diſp. 45. in fin. vbi refert eundem Soto ſuper epiſt. ad Rom. hoc pactum agnouiſſe. Et in eius probatione adducit illud Eccleſ. 15. *Deus ab initio cōſtituit hominem*, &c. *adiecit mandata, & præcepta ſua ſi volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuum* 21

2. Sententia affirm.
Probatur 1.

fidem

fidem placitam facere. Quod verbum vltimum ita exponit. *Si, quod ſponte placuit promittere, paciſcendo ſeruaueris.* Addit etiam illud Eccleſ. 17. *Teſtamentum æternum conſtituit cum illis*, quia nomine *teſtamenti* pactum ſignificatur, iuxta vſum Scripturæ, & proprietatem vocis Hebraicæ *berith*. Tertio adducit illud Gen. 17. *Maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur*, &c. *quia pactum meum irritum fecit*, quod de pacto cum Adamo inito exponit Auguſt. lib. 2. de nuptijs, cap. 11. & alibi ſæpe. Quarto de eodem pacto exponit illud Oſeæ 6. *Ipſi autem ſicut Adam præuaricati ſunt pactum meum, ibi præuaricati ſunt in me.* Et adducit ibi Hieronymum. Denique adducit rationes, quas ſtatim expendemus.

Secundo. *Tertio.* *Quarto.*

22 *1. Propoſitio.* Veruntamen vtraque ſententia in aliquo ſenſu vera eſt, & ſi in eodem ſenſu altera contradicat, non eſt admittenda. Quod, vt explicem, dico primo, ad prædictam vim obligandi Adamum per tale præceptum, & in eo totam naturam, tanquã in capite, cuius voluntas totius poſteritatis arbitrium moraliter reputaretur, neceſſaria fuit inſtitutio ex peculiari Dei voluntate, neque ex vi ſolius legis præciſe ſpectatæ communitati hominum imponi potuiſſet. Hanc aſſertionem non negaret Soto, vt exiſtimo, nam expreſſe requirit Dei voluntatem. Et illam recte declarat Vaſq. 1. 2. diſp. 132. cap. 9. *Probatur 1.* Et probatur primo, quia ex natura rei lex data parentibus, etiamſi detur vt vera lex, & perpetua duratura, non obligat vllo modo filios, donec generentur, & capaces ſint præcepti, vt patet in omnibus alijs legibus diuinis, & humanis, hac excepta: ergo vt hæc lex talem vim haberet, neceſſaria fuit peculiaris inſtitutio, & voluntas Dei. *Secundo.* Et declaratur hoc amplius in hac eadem lege. Nam ſi Adam non comediſſet de ligno ſcientiæ, & conſequenter ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, & poſtea Cain filius Adæ de illo fructu comediſſet, Enoch filius eius nullo modo in eo peccaret, nec propterea iuſtitia priuaretur: ergo ſignum eſt, illam legem ex vi ſua non obligaſſe filios in parentibus, ſed tantum in ſuis perſonis, & temporibus ſuis: ergo quod lex ita aliter ligauerit poſteros in Adamo, non fuit ex ſola legis natura, ſed ex peculiari voluntate, & inſtitutione Dei.

23 *Tertio.* Tertio idem declaratur ex illa comminatione, *In quacunque die comederis morte morieris.* Quæ non de ſola perſona Adæ, ſed etiam de eius poſteris intelligenda eſt, nam Adam non ſibi ſoli, ſed etiam poſteris gratiam, iuſtitiam, & immortalitatem perdidit, vt Concilium Arauſ. II. c. 2. & Conc. Trid. ſeſſ. 5. can. 2. docuerunt. Vnde è contrario neceſſarium fuit, vt Adam eandem iuſtitiam, & immortalitatem non pro ſe tantum, ſed etiam pro ſua poſteritate, ſaltem ſub ea conditione, *ſi legem non præuaricaretur*, acceperit, vt recte docent Aug. ſuprà & Anſelm in lib. de Conceptu virginali, & poſtea dicemus. At vero ad hunc modum comminationis, vel donationis, aut promiſsionis neceſſaria fuit peculiaris voluntas, & ordinatio Dei, nam ex ſola rei natura eſſe non poterat: ergo modus ille obligandi talis præcepti, ex peculiari Dei voluntate, & poſitiua inſtitutione, vt ſic dicam, ortum habuit. *Quid Salmeron ſuis rationibus conficiat.* Et huc tendunt, idque tantum ſuadent rationes Salmeronis, videlicet, quia ex hac inſtitutione oritur, quod Adam tali peccato nobis nocuerit, & non alio, & quod eius peccatum noſtrũ fuerit: non vero eius pœnitentia, & ſimiles. Quocirca ſi nomine pacti hæc ſola Dei inſtitutio, & ordinatio ſignificetur, negari non poteſt, quin ille modus obligationis fuerit ex peculiari pacto Dei, id eſt, ex peculiari Dei voluntate vltra totam naturalem legem, & vltra ordinarium & quaſi connaturalem modum obligandi legum poſitiuarum. Nec ille vſus nominis pacti alienus eſt à modo loquendi Scripturæ, vt teſtimonia allegata Scripturæ probant, & ſimilia frequentia ſunt.

24 *2. Propoſitio.* Secundo dico ad prædictum modum obligationis non fuiſſe neceſſarium conſenſum Adæ etiam vt capitis continẽtis in virtute totam poſteritatem. Vnde ſi nomine pacti in rigore, & proprietate ſignificetur illud vinculum, quod ex formali conſenſu duorum oritur, ac pendet, non interceſsit tale pactum, nec ad prædictam obligationem neceſſarium fuit. In hoc ſenſu loquitur prior ſententia, & in eodem eius ratione ſufficienter probatur. *Quaratione probetur.* Quia voluntas Dei per ſe eſt ſufficiens ad inducendam omnem obligationem poſſibilem ſine conſenſu eius, cui eam imponere vult. Vnde ſicut potuit illo præcepto obligare omnes homines præſentes, & futuros non poſtulando ab eis conſenſum, ſed exigendo, ita etiam potuit totam naturam in Adamo obligare, non expectando conſenſum, ſeu voluntariam acceptationem, etiam per voluntatem Adæ, ſed exigendo, ſeu abſolute, & efficaciter obligationem imponendo. Neque hoc Salmeron negare auſus eſt: reſpondet enim, *Non quid poſſit Deus ſed quid egerit videndum eſt qui ſolitus eſt per pacta ſeipſum nobis dimittere.* Et adducit exempla de pacto inito cum Noe de non amplius mittendo diluuio, & cum Abraham de circunciſione, & de danda terra promiſſionis, &c.

25 *Pacta & obligationes inter Deum & homines enucleatur:* Veruntamen quæ dicuntur pacta Dei, conſiderari poſſunt, vel vt Deum ipſum obligant, vel vt obligationem homini imponunt. Et ex vtraque parte poteſt eſſe vel abſoluta, vel cõditionata obligatio. Quando ergo eſt conditionata, Deus aliquo modo ſe accommodat, & expectat hominis conſenſum, vel voluntariam operationem, non vero quando obligatio eſt abſoluta, vt fuit in illo præcepto. Declaro ſingula exemplis à Salmoron adductis. *De pacto nõ iterandi diluuium.* Nam pactum illud de non iterando diluuio Geneſ. 9. abſolutum fuit per ſimplicem Dei promiſsionem, & ideo non fuit neceſſarius hominum conſenſus, vt DEVS verbo ſuo aliquo modo obligaretur, vt ex contextu, & ex omnium ſententia conſtat. *De pacto promiſsionis terræ ſanctæ:* At vero pactum promiſsionis terræ ſanctæ potuit eſſe conditionatum, ſicut illud, quo Deus ſolet promittere pœnitentibus remiſsionem, & bene merentibus præmium, conditionatum eſt, & conditio pendet ex libero hominis conſenſu, & ideo ex hac parte, vt DEVS abſolute obligetur ad faciendum quod ſic promittit, voluntatem expectat. Quamuis etiam in hoc ipſo genere paciſcendi prima conſtitutio ipſius pacti, & conditionata obligatio omnino ex ſola DEI voluntate prouenit, nullo expectato hominis conſenſu. Quoad hæc ergo, & ſimilia pacta non habet locum dicta reſponſio, neque exempla illorum ad rem præſentem faciunt, quia pactum obligans Adam non fuit conditionatum, ſed abſolutum, vt patebit.

26 *De pacto cũ Abraham de circũciſione.* At verò pactum Dei cum Abraham de circunciſione directè obligauit Abraham, & poſteritatem eius, induxitq́ abſolutam obligationẽ, nullo expectato conſenſu Abrahæ, vel poſterorum. Quia abſolutis verbis ſine vlla conditione impoſitum eſt, ſcilicet, *Tu Abraham cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te.* Et iterum, *Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis* &c. & ſæpiùs vſque ad illud, *Maſculus, cuius præputij caro*, &c. Illud verò pactum reſpectu hominum fuit abſoluta lex circunciſionis obligãs Abraham, & filios eius, nullo eorum conſenſu expectato. *Prædictum pactum circunciſionis contra Salmeronem pro nobis facit.* Et ita multi Patres exponunt verba illa Gen. 17. *Quia pactum meum irritum fecit* de ſolo præcepto circunciſionis, quos latè retuli in 3. tom. 3. p. diſp. 5. ſect. 1. Quocirca illud exemplum potiùs cõtrarium in præſenti probat, nimirum pactum à Deo initum cum Adamo nõ poſtulaſſe illius conſenſum

ſenſum, quia fuit abſolutum præceptum, tali voluntate Dei, & modo poſitum, vt Adamum, & in ipſo omnes poſteros obligaret non expectato eius conſenſu. Quin potiùs vix inuenietur proprium pactum Dei obligans hominem, quod ad talē obligationem inducendam hominis conſenſum requirat. Poſſet tamen cogitari, ſi Deus aliquod offerret homini ſub tali conditione, vt ſi illud acceptaret, ad aliquid aliud obligatus maneret, nam tunc obligatio hominis ex priori eius acceptatione penderet, ſed huiuſmodi pacti diuini nullū pro nunc exemplum occurrit. Neq; poteſt vllo modo ad pactum cum Adamo accommodari. Quia licèt Deus illum præueniret, dando illi iuſtitiam pro ipſo, & transfundendam in poſteris, tamen reſpectu illius donatio iuſtitiæ quoad primam infuſionem abſoluta fuit, quoad conſeruationem verò, & transfuſionem incluſit conditionem ſeruandi mandatum: nihilominus tamen obligatio mandati abſolute fuit homini impoſita, non expectato eius conſenſu. Et ideo non ſolùm ſpectando quid Deus facere poſsit, ſed etiam quid facere ſoleat, quid ve in hoc negotio egerit, tale fuit illud pactū cum Adamo, vt ad illius obligationem conſenſu Adæ opus non fuerit.

27. *Obiectio cōtra proximè tradita.*

Dices: ergo non cognouit Adam virtutem pacti in præcepto diuino incluſi, quia talis cognitio non erat illi neceſſaria, niſi vt ſuum conſenſum præſtare poſſet: ſi ergo conſenſus eius non poſtulabatur, non eſt cur talis præcepti conditio illi reuelaretur. Conſequens autem nō videtur admittendū, quia aliàs peccatum Adæ non fuiſſet grauius ex ea circunſtantia, q; per illud totum genus humanum corruit, cuius oppoſitum communiter ſentiunt Theologi tractando de peccato originali, & neceſſitatem Incarnationis Chriſti ad illius remedium explicando.

Reſponſio.

Reſpondeo in primis, negando ſequelam, quia in rigore formalis non eſt, nec ratione materiæ neceſſaria. Nam cognitio prior eſt, quàm voluntarius conſenſus, & ideo ex negatione poſterioris non rectè infertur prioris negatio. Et deinde ratio adęquata, propter quam potuit reuelari Adæ circunſtantia illius præcepti, non rectè ſumitur ex ſolo voluntario conſenſu, nam ob aliàs cauſas potuit eſſe cōuenientiſsima, vt iam dicam. Deinde in propoſitione illata aliqua diſtinctio neceſſaria eſt. Nam inquiri poteſt, an illud conſequēs verum ſit, id eſt, an cognouerit Adam ſe accepiſſe illud præceptum pro ſe, & pro tota poſteritate ſua in ipſo tanquam in capite contenta, & an hæc cognitio Adæ fuerit neceſſaria ad prædictam legem cum illo particulari modo obligandi ſimul totā poſteritatem in ipſo, vt explicuimus.

An nouerit Adam ſe accepiſſe præceptum etiā vt caput totius poſteritatis, & talis notitia ad id fuerit neceſſaria.

Partis affir argumentū.

Videri enim poteſt neceſſaria, quia præceptum non obligat, niſi intimetur, & cognoſcatur, nec violatio eius ad culpam imputatur, ſi omnino ignoretur: ergo non potuit obligari tota natura illo præcepto in Adamo, neq; violatio eius omnibus poſteris imputari, niſi ſaltem in Adamo cognitio præcepti ſub illa ratione præcederet. Vnde, cùm Paulus doceat peccatum illud omnibus poſteris imputari, concludi videtur cognitionem illam in Adamo præceſsiſſe.

28. *1. Authoris pronuncia-*

Veruntamen in hoc puncto duo veriſimiliora videntur. Vnum eſt, ad prædictam obligationem totius naturæ in Adamo, & vt tranſgreſsio Adæ toti naturæ imputetur, non fuiſſe ſimpliciter, & in rigore neceſſarium, vt Adam cognoſceret ſuam dignitatē capitis (vt ſic dicam) neq; vt ſciret, Deū ſtatuiſſe, vt omnium poſterorum gratia, & iuſtitia ex ipſius arbitrio ac voluntate penderet. Ita ſentit Vaſq. dicta diſp. 133. c. 1. & mihi ſemper placuit.

tum quod etiam tradit Vaſq.

Probatur

Probatur, quia vt filij Adæ naſcerentur in gratia, & iuſtitia ipſo Adamo non peccante, decretum efficax diuinę voluntatis id ſtatuentis ſufficiebat, etiamſi Adam talis decreti notitiam non haberet, vt videtur per ſe notum. Ergo etiam è contrario, vt Adam peccando, non ſolùm ſibi, ſed etiam poſteris iuſtitiam, & gratiam amitteret, ſufficere poterat idem decretum Dei ita ſtatuentis, etiamſi Adæ fuiſſet ignotum. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio. Sed tunc poſteriori etiam peccarent in voluntate parentis, & propter illam fierent Deo inuiſi, & inimici, per priuationem gratiæ, & iuſtitiæ. ergo comprehenderentur ſub præcepto in primo parente, etiamſi de hoc cōprehenſionis modo parens ipſe fuiſſet ignarus.

Cōfirmatur.

Et confirmatur: nam ad huiuſmodi cōprehenſionem non eſt neceſſarium, quòd fuerit voluntaria ipſi parenti, nam prius facta eſt per voluntatem diuinam, quàm potuerit Adam illam velle: imò etiam ſi reuelanda eſſet, ante reuelationem præcederet, & vt iam facta reuelaretur: ergo talis reuelatio ad illum effectum, & quaſi pactum neceſſaria nō fuit.

Ad argum. in n. præced.

Vnde ſoluitur facilè ratio dubitandi in contrarium poſita. Conſequenter tamen concedendum eſt, q; ſi Adam non haberet illam ſcientiam, non aggrauaretur eius culpa ex damno filiorum, quia nocumentum non præuiſum nō auget peccatum, quia nō eſt voluntarium: in illo autem caſu ruina filiorum non fuiſſet ipſi Adamo voluntaria propter eandem ignorantiam. Quomodo autem tūc ruina filiorum ab eis contracta veram rationem culpæ haberet illis, in materia de peccato originali tractandum eſt.

29. *2. Pronuntiatum.*

Nunc verò addo ſecundò, probabilius videri, habuiſſe Adamum notitiam, & reuelationem illius pacti, ſeu decreti diuini, nō propter cōſenſum ab ipſo Adamo exigendum, nec quia talis reuelatio ad prædictum modum obligationis eſſet neceſſaria, ſed propter alias cauſas.

1 Eius ratio

Vna eſt, vt Adam magnitudinem beneficij à Deo ſibi collati agnoſcere, & æſtimare poſſet, nam beneficiū de ſe perpetuum, & pro tota poſteritate collatum multò maius eſt, quàm beneficium perſonale tantùm, etiamſi ſub aliqua honeſta, prudenti conditione conferatur.

Secunda.

Secundò etiam oportuit eandem cōditionem, ſub qua beneficium fiebat, illi innoteſcę re, vt ipſe parens ad cuſtodiendum depoſitum vigilantior, & cautior redderetur.

Tertia.

Tertiò fuit etiam hoc valde conueniens, vt ipſe Adam in propria perſona, & voluntate grauius obligaretur ad illud præceptum ſeruandum, & vt tranſgreſsio præcepti, ſi fieret magis eſſet voluntaria, minuſque excuſabilis. Propter quæ opinor verba illa Dei, *In quacunque die peccaueris morte morieris*, in eo ſenſu intellecta fuiſſe ab Adamo, in quo à Deo ſunt dicta, ac proinde intellexiſſe Adamū, ſi peccaret, omnes poſteros ſuos immortalitatem fuiſſe amiſſuros, & conſequenter etiam gratiam, & innocentiam. quæ illius ſtatus fundamentum erat.

)?(

ELEN-

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI QVARTI.

Cap. I. *De tentatione ſerpentis, quæ Euam ad peccandum induxit.*
II. *Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.*
III. *Vtrùm principium peccandi in Adamo fuerit ſuperbia.*
IV. *Vtrùm Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.*
V. *Vter grauiùs peccauerit, Adam, an Eua.*
VI. *An peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.*
VII. *An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.*
VIII. *Quando fuerit* Adam *è paradiſo eiectus, quantoq́ue tempore in illo permanſerit.*
IX. *An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.*

LIBER QVARTVS.

DE AMISSIONE STATVS INNOCENTIÆ.

CVm experimento ſatis nobis ſit notum carere homines illo felici ſtatu, quem ſuperiori lib. deſcripſimus: & aliquando habuiſſe, ſecundum fidei doctrinam oſtendimus. Ideo neceſſarium eſt inquirere, & quantum ſtatus ille durauerit, & quomodo amiſſus fuerit explicare. Supponimus autem ſtatum illum non potuiſſe, niſi per peccatum amitti: quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia, & beneficium illud tantùm ſub conditione ſeruandi diuinum præceptum datum eſt, vt Gen. 2. & 3. manifeſtè colligitur. Declarabimus ergo quale fuerit peccatum illud, & quando, & quomodo commiſſum fuerit: & in fine aliquid de illius remiſſione attingemus.

CAPVT I.

De tentatione ſerpentis, quæ Euam ad peccandum induxit.

1. EXplicato præcepto, quia homo non à ſe tantùm motus, ſed ab alio impulſus ad peccandum inductus eſt, ideo priuſquam de peccato ipſo dicamus, modum, & viam per quam homo ad tantum malum peruenit, explicare neceſſe eſt. Incepit autem tentatio ab Eua per ſerpentem, ſicut Scriptura his verbis Gen. 3. *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus, quæ dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi*: vſque ad illud, *Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus, quòd in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut*
Puncta 4. in hoc cap. *dij, ſcientes bonum, & malum*, &c. Circa quam hiſtoriam primùm omnium dicendum eſt de illo ſerpente, quis vel qualis fuerit, deinde quomodo potuerit Eua cum illo colloquium miſcere, tertiò quale fuerit ex vtraque parte colloquium illud: Ac denique quem effectum in Eua habuerit, antequam plenè conſentiendo peccauerit.

Circa primum, omiſſo antiquo errore Ophitarum, qui dixerunt ſerpentem illum fuiſſe Chriſtũ, quem vt ſtultiſſimum damnant Auguſt. de hæreſ. in 17. & 46. Epiphan. in 47. Irenæus libro 1. cap. 34. Tertull. de Præſcr. cap. 47. Duo alij cauendi ſunt, prior eſt, ſerpentem illum non fuiſſe corpus aliquod materiale, & viſibile, & locutionem eius ſimiliter ſenſibilem non fuiſſe, quæ auditu corporis percipi poſſet, ſed omnia illa, quæ de tentatione ſerpentis dicuntur, eſſe per metaphoram intelligenda. Ita ſentit Auguſt. lib. 2. de Geneſ. contr. Manichæos, cap. 14. Mutauit verò poſtea ſententiam, vt videbimus. Origenes etiam per metaphoram illa omnia expoſuit, quam ſententiam refert etiam Ambroſius libro de Paradiſo capite ſecundo. Nouiſſime verò Caiet. Gen. 3. dicens, nomine *ſerpentis* ſignificari ipſum dæmonem ſecundum ſe, & ſine corpore aſſumpto, & per ſuggeſtionem tantũ internam Euæ locutum fuiſſe. Probat, quia in Scriptura diabolus ipſe ſine corpore aſſumpto Draco, & ſerpens appellatur Apocalyp. 12. Iſaiæ 27. Secundò, quia de illo ſerpente dicitur fuiſſe callidiorem cunctis animantibus terræ: quod verum non eſſet, ſi de ſerpente viſibili diceretur: ergo de dæmone id dictum eſt. Tertiò, quia animal brutum non poterat niſi miraculosè loqui, & tamen Moyſes ſimpliciter narrando hiſtoriam, locutionem illam ſine vllo miraculo factam fuiſſe indicat: ergo non fuit locutio exterior, ſed ſuggeſtio interior, quæ ab Angelo naturaliter fieri poteſt. Quartò, ſi Eua, viſo ſerpente, eum loquentem audiuiſſet, valde admiraretur, & horruiſſet, ac fugiſſet, ſicut Moyſes ſerpentem horruit Exod. 4. Nihil autem huiuſmodi de Eua refertur, ſed quòd magna pace illi reſponſum dedit tanquam *domeſtico collocutori* ait Caietan. Vltimò, quia infrà dicitur, Dominum Deum loquutum eſſe ad ſerpentem, illi ma-

2.
Circa 1. punctum omittitur error ſtultiſſimus confutaturq́ue ab Aug. Epiphan. Iren. & Tertul. Alter error præſertim Caiet.

Arguit Caiet. 1.
2.
3.
4.
5.

illi maledicendo, vbi neceſſe eſt, nomine ſerpentis dæmonem intelligi. Tum quia alienum eſſet à diuina ſapientia cum bruto animali loqui: tum etiam quia verba illa, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. tantùm de dæmone intelligi poſſunt.

3. *1. Aſſertio.* Nihilominus dicendum eſt, tentationem illam exteriùs, & per auditum corporis factam eſſe, ac proinde ſerpentem illum corporeum, & viſibilem fuiſſe, & ſenſibili voce, aut ſono Euæ fuiſſe locutum. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 2.2.q.165. art.2. ad 2. & 3. quem reliqui Theologi ſequuntur. Patres etiam exponentes Geneſim communiter verba illa intelligunt propriè de loquela ſenſibili per organum corporeum, vt patet ex Baſil. homil. de Parad. & Ambroſ. lib. de Parad. cap. 12. & lib. de Fuga ſæculi, cap. 7. Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 11. Theodor. q. 34. & 35. in Gen. Rupert. lib. 3. in Gen. à principio, Beda in 3. cap. Gen. Chryſ. homil. 16. in Gen. Cyrillus lib. 3. contra Iulian. Damaſc. lib. 2. de Fide, cap. 20. vbi ait dæmonem nõ per immiſſas cognitiones, ſed per ſerpentem impetiuiſſe Adamum, quod intelligendum eſt, mediante, ſeu interueniente Eua. *Cenſura in Caiet.* Denique hæc veritas adeo eſt communi ſenſu totius Eccleſiæ recepta, vt ſententia Caietani erroris excuſari non poſsit, vt etiam Pereira, & Yſtel. in. Gen. adnotarunt.

4. *Probatur aſſer. primò ex Script.* Et probatur ex ipſa littera Geneſis, primò ex verborum proprietate, quæ in hiſtorica narratione ſine magna neceſsitate, vel auctoritate, relinquenda non eſt, vt iam contra eundem Caiet. in ſuperioribus dixi. Secundò, quia illa verba, *ſerpens dixit ad mulierem, & mulier reſpondit*, colloquium fuiſſe ſenſibile oſtendunt. Nam ex parte Euæ dubitari non poteſt, quin voce ſenſibili reſponſum dederit, niſi magna vis fiat verbis: ergo reſpondebat ad verba, quæ auribus corporis perceperat: ergo etiam videbat ſerpentem, qui loquebatur, & cui ipſa reſpondebat. Iuuant etiam verba illa per quæ ſerpens cõparatur ad cætera animantia terræ, quibus *callidior* dicitur, nam per hoc ſatis indicatur, ſermonem eſſe de ſenſibili ſerpente: nam inter dæmonem, & bruta animalia congrua comparatio non fiet. Quod argumentum conatur fugere Caietanus multiplicando metaphoras voluntariè excogitatas, quas ſi admittere liceret ad negãdum proprium litteralem ſenſum, nihil eſſet firmum in tota illa narratione Geneſis. Nam eodem modo poſſent per metaphoram exponi omnia, quæ de Paradiſo, & de lignis eius, & de formatione Euę ibi narrantur, quod in Origene damnatum eſt, vt in ſuperioribus retulimus. Et hæc eſt potiſſima ratio damnandi interpretationem Caietani.

5. *Probatur 2. à D. Thom.* Addit verò theologicam rationem D. Thomas in dicta q. 65. art. 2. ad 2. quia dæmon in eo ſtatu non poterat tentare Euam ſuggeſtione mere interna, ſed tantum externa, cuius oppoſitum Caietanus ſupponit tanquam ſuæ interpretationis fundamentum. Aſſumptum verò probat D. Thomas, quia diabolus non habuit tantam poteſtatem in homine ante peccatum, quantam nũc habet. Nam antea non poterat dæmon immediatè immutare internam phantaſiam hominis, quia hoc erat contra perfectionem illius ſtatus, & contra rectitudinem originalis iuſtitiæ, per quam fiebat, vt quandiu ratio erat ſubiecta Deo, inferior portio eſſet ita perfectè rationi ſubdita, vt inordinate aduerſus illam moueri non poſſet: ergo nõ potuit dæmon hunc ordinem immutare: ergo nec mere internè Euam tentare. Probatur conſequentia, quia interna ſuggeſtio non fit niſi per internam immutationem portionis inferioris inordinatam, & præter rationem.

6. *Obiicitur contra rationem D. Thomæ.* Dices, in ſenſitiua portione interiori diſtingui motum phantaſiæ à motu appetitus ſenſitiui, ſeu concupiſcentiæ: & rationem factam ſolùm probare, non potuiſſe dæmonem in eo ſtatu excitare motum concupiſcentiæ præueniendo rationem, non tamẽ idem probare de motu phantaſiæ, cùm tamen ad ſuggeſtionem merè internam ſufficiat. Aſſumptum probatur, quia quòd phantaſia excitetur, præueniendo rationem, non eſt inordinatum, ſed potius eſt ordo naturalis adeò neceſſarius, vt etiam in ſtatu innocentiæ deeſſe non poſſet, alias non valerent tunc homines per obiecta ſenſibilia ad intelligendum excitari: ergo nullum eſt inconueniens, nec contra ordinem illius ſtatus, quòd illa interior immutatio phantaſiæ operâ dæmonis immediatè fieret. *Argumenti conſequentia oſtenditur primò.* Probatur conſequentia primò, quia hoc nõ erat contra ordinem proprium iuſtitiæ originalis, vt oſtenſum eſt. *Secundò.* Secundò, quia per tentationem externam factam operâ dæmonis immutatur ſenſus exterior, immediatè, & phantaſia mediatè: ergo eadem ratione potuit illa immutatio phãtaſiæ immediatè à Deo fieri, quia non apparet in hoc maior deordinatio. Præſertim, quia ſicut externus ſenſus, v.g. auditus non ita immutatur à dæmone immediate, ita vt ipſe per ſe efficiat ſpeciem in auditu, ſed mouendo corpus externum, & per illud efficiendo ſonum, per hunc tanquam per obiectum imprimit ſpeciẽ in ſenſu: ita licet merè internè moueret phantaſiam, non per ſe, & immediatè in illam imprimeret phantaſmata, ſed mouendo humores, & ſpiritus per illos phantaſmata imprimeret, vel moueret, quòd non videtur maiorem inordinationem, quàm illud prius continere. *Tertiò.* Tertiò, quia aliàs nunquam poſſet dæmon in ſtatu innocentiæ, quamuis duraret, tentare homines, niſi in corpore aſſumpto, vel formando ſonum ſenſibilem, aut viſibiles imagines, aut quid ſimile. Et pari ratione de facto non potuiſſet tentare B. Virginem, niſi eodẽ modo, ſcilicet aſſumendo formam viſibilem, vel per aliquem modum ſenſibilis locutionis, aut externę imaginis: vtrunque autem videtur creditu difficile.

7. *Ratio D. Thomæ variis mediis defenditur & roboratur.* Nihilominus ratio D. Thomæ mihi videtur congruentiſsima, nam licet non excedat vires naturales dæmonis, mouere interius phantaſiam illo modo, non fuit decens, vt pro ſtatu innocentiæ tanta licentia in corpus hominis illi tribueretur, ſed hoc pertinuit ad pœnalem ſubiectionem, qua homo poſt lapſum poteſtati dęmonis traditus eſt. Et ita non ſolùm motus cõcupiſcentiæ, ſed etiam motus phantaſiæ præternaturali modo à dæmone immiſſus, erat non ſolùm contra decentiam, & dignitatem, ſed etiam contra rectitudinem illius ſtatus. Tum quia vnus motus eſt propter alium, & ideo tanquam vnus reputantur. Tum etiam, quia ſi illa licentia dæmoni daretur, vix poterat ſine nouo miraculo motus concupiſcentiæ cohiberi, ne inſurgeret. Tum denique, quia ipſemet motus phantaſiæ ſic excitatus eſſet præter rectum ordinem naturalem. Et confirmatur ex D. Gregor. homil. 16. in Euang. vbi ex eo quòd dæmon non potuit Chriſtum tentare delectatione, aut conſenſu, intulit, *Atque ideo omnis diabolica illa tentatio non intus fuit*. ergo ſimili modo ex eo, quòd dæmon non potuit Euam tentare per delectationem, rectè inferimus, exteriùs tentaſſe, non merè interiùs.

8. *Satisfit obiectioni poſita in num. 6. & aliis eius probationibus.* Declaraturque hoc amplius reſpondendo ad obiecta contra rationem D. Thomæ. Nam prima ratio principalis rectè probat, ſeu ſumit in antecedente, potuiſſe phantaſiam in ſtatu innocentiæ moueri ab obiectis materialibus medijs ſenſibus externis ordinario, & naturali modo: inde autem non rectè infert, potuiſſe merè interiùs à dæmone excitari, quia motionis modus imperfectus, & quodammodo præternaturalis eſt, ideo iuſtitiæ originali repugnabat. Vnde ad ſecundum reſpondetur, non eſſe eandem rationem de tentatione per

per locutionem externam, vel per internam ſuggeſtionem. Cuius optimum argumẽtum eſt, quia Chriſtus potuit priori modo tentari: poſteriori autem modo non decuit. Rationem verò differẽtiæ attigit D. Thom. quia in locutione, ſeu ſuggeſtione externa ſola exterior creatura à dæmone proxime immutatur, & ideo poſtea ſequitur, vt ſenſus hominis à voce exteriùs formata naturali, & ordinario modo excitetur. Vnde tunc extrinſecum & valde accidentarium eſt, quòd illud obiectum extrinſecum virtute, & induſtria dæmonis formatum fuerit, quia inde nullus naturalis ordo in ipſo homine, vel in potentijs eius inuertitur. Quod ſecus eſſet ſi motio phantaſiæ merè interius fieret virtute dæmonis: nam eſto non poſſet immediatè, & per ſe imprimere ſpecies in phantaſia, ſatis magna ſubiectio, & imperfectio hominis fuiſſet, ſi poſſet dæmon interiùs mouere humores, & ſpiritus animales intra corpus hominis exiſtentes, atque illo modo interiores eius potentias excitare. Nam ſi hoc poſſet, parum abeſſet, vt etiam concupiſcentiam mouere, & membra corporis alterare ſine hominis voluntate poſſet, quod abſurdiſsimum eſt: nulla ergo talis poteſtas, vel licentia illi fuit pro illo ſtatu conceſſa. Vnde ad tertium libenter concedimus vtranque ſequelam, nimirum, non potuiſſe dæmonem, vel homines in ſtatu innocentiæ perſeuerantes, vel etiam B. Mariam Virginem illo interiori modo tentare, nam ita maximè decebat, & illi ſtatui quaſi connaturale futurum erat.

9.

Ad 1. pro Caiet. in num. 2.

At motiua verò Caietani reſpondetur. Ad primum, parum referre, vt in alijs Scripturæ locis dęmon per metaphoram Draco, aut ſerpẽs vocetur. Tum quia non oportet, vt vox in vno loco Scripturæ metaphoricè vſurpata, in eadem ſignificatione in quolibet alio loco ſumatur, vt eſt per ſe notum. Tum etiam, quia non negamus, ſerpentem etiam ſignificare dæmonem etiam in dicto cap. 3. Gen. imò, vt videbimus, multa ibi dicuntur, quę non niſi in dęmonem conueniunt, ſed dicimus, in dicto loco Geneſis non appellari dæmonem ſerpentem ſolùm per metaphoram, ſed etiã quia per ſerpentem ſenſibilem, & externis oculis expoſitum loquebatur. Sicut etiam in dicto loco Apocal. 12. dæmon Draco dicitur, & per metaphoram, & quia re vera ſub forma ſenſibilis draconis apparebat in viſione imaginaria, quæ ibi deſcribitur. Et ita paulo inferiùs draco ille dicitur, *ſerpens ille antiquus*, alludendo, vt ibi notat Ribera, ad ſerpentem de quo modò agimus, nam fuit idem draco, quamuis ſub ſenſibili forma ſerpẽtis. Imò hinc videtur illud nomen quaſi hæreditaſſe, vt ſignificat, Hieronym. Iſai. 17. Vnde ad ſecundum ſumptum ex illa comparatione, *callidior cunctis animantibus*, reſpondemus primò cum Auguſtino 11. Gen. ad litt. cap. 29. & D. Thom. 2. 2. q. 165. artic. 2. ad 4. comparationem illam per metaphoram conuenire in ipſum dæmonem, non ſolum comparatione brutorum animalium, ſed etiam reſpectu hominum. Nihilominus verò addimus reſpectu animantium brutorum eandem cõparationem per proprietatem ſumptam verã eſſe de ipſo animali, ac ſerpente, nam propter calliditatem illius animalis dixit Chriſtus Matth. 10. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes.* Vbi licèt non ponat apertam comparationem, ſatis tamen indicat habere illud animal magnam aſtutiam natiuam ex inſtinctu naturali. De qua re videri poſſunt Hilar. Chryſoſt. & Hieron. Matth. 10. Albin. & alij in Gen. & Baſil. homil. 12. in initium Prouerb. & Epiph. hæreſ. 37. & Hugo de Sanct. Victor. in Inſtitutionib. monaſt. 2. p. l. 3. de proprietatib. beſtiarum, c. 40. vſq; ad 53. & Plinius lib. 8. hiſtoriæ, c. 27. Quorum ſententias colligit Pereir. lib. 6. in Gen. q. 1. de hac re. Ad tertium reſpondetur, ſine proprio miraculo potuiſſe dæmonem ſua naturali vitute per ſerpentem loqui, vt ex dictis lib. 4. de Angelis conſtat. Sicut aſina Balaam mouente Angelo locuta eſt Num. 22. Nam licèt ibi dicatur, *Aperuit Dominus os aſinæ*, non ideo dictum eſt, quia illud fuerit proprium miraculum, vt Caietan. ſuprà argumentatur, ſed vt ſignificaretur, non fuiſſe opus dæmonis, ſed boni Angeli ex diuina ordinatione. Alia verò argumenta Caietani explicando tentationem, & peccatum Euæ, ac pęnas eius, diſſoluemus.

Ad 2.

Ad 3.

Ad cætera Caietani argumenta, quid.

10

Error alius extreme cõtrarius præcedenti.

Secunda ſententia præcedenti extreme contraria aſſeruit, ſerpentem illum fuiſſe verum animal, quod vel virtute ſua naturali potuit loqui, vel ſaltem Deum illi tribuiſſe pro eo tempore intellectum, & facultatem ad loquendum, & conſequenter etiam ad percipiendum, quæ illi Eua reſpondebat. Hanc opinionem refert Abulenſ. Gen. 13. q. 418. & q. 429. in priori ſenſu, de virtute ſcilicet naturali: & nominat Ioſephum dicentem, diabolum non tentaſſe Euam, ſed ſolum ſerpentem, vt littera ſonat *Vnde vult* (inquit) *quod ſerpens erat naturaliter loquens, & intelligens, & ita potuit intelligere hoc, quod dixit, & concipere illud.* Et in fine ait plurimos tempore Ioſephi hoc ipſum ſenſiſſe. Inſinuatque illam opinionem Ioſephus lib. 1. Antiquit. cap. 2. alias 3. non tamen habet illa formalia verba, quòd *ſerpens erat tunc naturaliter intelligens, ſeu potens intelligere, quæ dicebantur*, eſtque res adeo abſurda, vt vix in mentem hominis Philoſophi, & non ignorantis venire potuerit. Imò nec dicit expreſsè ſerpentem tunc potuiſſe naturaliter loqui. Hoc autem ſaltem inſinuat inferiùs, dicens, *Quod Deus iratus contra ſerpentem ob malitiam, qua erga Adamum eſt vſus, illi vocem ademit.* Poſſet autem hoc ſano modo exponi, ſi ad dæmonem referatur, ita vt ſenſus ſit, Deum priuaſſe dæmonem poteſtate ampliùs loquendi, vel tentandi hominem per ſerpentem. Sed hoc etiam voluntariè dictum eſſet, quia Scriptura nihil dicit de ademptione vocis facta ſerpenti, etiamſi per ſerpentem dæmon intelligatur. Nec multum nobis curandum eſt de ſenſu Ioſephi, quia fortaſſe ex aliqua falsa traditione Iudaica potuit errorem illum concipere, etiamſi abſurdiſsimus ſit, non Philoſophiæ tantùm, ſed etiam veræ fidei contrarius, quia nec Philoſophia, nec fides agnoſcit animal habens intellectum, & ratione vtens, niſi hominem: & idem eſt de propria locutione, vt tradit etiam Ariſt. lib. 4. de Generat. animal. cap. 9. & lib. 5. cap. 7.

Ioſephus àliqua ex parte errorem hunc tenuit in priori ſenſu.

Quomodo poſſit tolerari.

Simpliciter tamen philoſophiæ & fidei repugnat.

11

Barcephà eundem errorem in poſteriori ſenſu tribuit S. Ephrem.

Magis autem mirandum eſt, quod Moſes Barcepha lib. de Parad. p. 1. cap. 27. eandem ſententiam in poſteriori ſenſu de virtute diuina explicatam tribuit ſancto Ephrem. Proponit enim dubium, an tentator fuerit corporatus ſerpens, vel Satan intra illum latens, & ait, *Ephrem in quodam commentario tradidiſſe, quod ſerpens corporeus mulierem allocutus fuerit, quia Satan impetrauit à Deo, vt ei locutionem, & intellectum concederet.* Quæ ſanè ſententia multo eſt abſurdior, quàm præcedens. Tum quia, ſi ſerpens ex natura ſua non eſt intelligens, non potuit accipere vim intelligendi, niſi mutata natura, & tunc iam non eſſet ſerpens, ſed homo, nam quod per ſenſus, vel materiales potentias intelligeret, prorſus erat impoſsibile. Tum etiam, quia licet eſſet poſsibile, eſſet ſtupendum miraculum fruſtra, & ſine fundamento, vel cauſa excogitatum, & præterea peculiarem abſurditatem habet, dicere feciſſe Deum tam grande miraculũ ad petitionem dæmonis, & ad finẽ decipiendi hominem. Et quoad hoc idem eſt de locutione, quia licèt minus repugnet, locutionẽ quoad externũ, & ſenſibilem ſonum fieri per ſerpentem, vt inſtrumentum Dei, tamen non erat neceſſarium fieri miraculoſo modo, nec etiam decebat, Deum tali miraculo

Expugnatur dictus error.

miraculo veluti iuuare dæmonem ad tentandam Euam. Potuit ergo facilè fieri, vt ſupra dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem ſonum ſimilem locutioni humanæ per os ſerpentis, ſeu in ore eius, ſupplendo per aeris motionem defectum naturalis facultatis, & inſtrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore ſerpentis. Sicut etiam in locutione aſinæ Balaam per bonum Angelum factum eſt. Nec in operibus Ephrem, quæ nunc extant, abſurdam hãc ſententiam ego reperio, quin potiùs in 3. tom. tract. de Pœnit. versùs finem, ait, *Inimicum*, id eſt, dæmonem, *per ſcientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepiſſe.*

Apud Ephrē non legitur

12. *2. Aſſertio catholica.* Vera ergo, & catholica ſententia eſt dæmonem fuiſſe, qui ſub ſpecie viſibilis ſerpentis Euam tentauit. Nam quòd auctor præcipuus illius tentationis, & ſeductionis, dæmon fuerit, in Scriptura legitur. *Probatur ex Script.* Nam hac ratione dicitur Sapient. 2. *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum*, & ob eandem cauſam Ioan. Apoc. 20. vocat illum *ſerpentem antiquum*, vt ſuprà notaui. Et Chriſtus Dominus Ioan. 8. *diabolum* (dicit) *fuiſſe homicidam ab initio*, quod ratione huius tentationis dixit, quia diabolus decipiendo Euam, & per illam Adamum, cauſa fuit mortis ipſorum, & omnium hominum. *Probatur etiam ratione.* Et ratio eſt clara, quia tentatio illa non potuit fieri niſi à creatura intellectuali, & non ab homine, quia nec erat alius præter Adamum, nec ſi fuiſſet, per ſerpẽtem loqui potuiſſet, nec bonus Angelus potuit eſſe auctor tanti mali: ergo fuit diabolus. *Tentator Euæ lucifer.* Et communiter creditur eſſe Luciferum, quod & multis coniecturis poteſt fieri veriſimile, & eſt verbis Chriſti conſentaneum. Quòd autem non in propria, & ſola ſpirituali natura, ſed ſub ſpecie viſibili ſerpentis ad tentandum acceſſerit, ſatis cõtra Caietanum probatum eſt, & addi poteſt illud Pauli 2. ad Corinth. 11. *Timeo, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri.* Eademque eſt communis ſententia Sanctorum, vt videre licet in Baſil. homil. de Parad. & Chryſoſt. hom. 16. & 17. in Gen. Theodor. q. 31. & 32. in Gen. Rupert. & alij infrà citandi.

13. *An ſerpens per quem dæmon tentauit fuerit verus, vel apparens.* Difficultas autem eſt, vtrùm ſerpens ille quo dæmon vſus eſt tanquam inſtrumento, fuerit verum animal, vel tantùm apparens, ſeu ſimulacrũ, & imago quædam ſerpentis. In hoc enim ſunt opiniones, prima negat eſſe verum animal, ſed tantùm corpus effictum ad ſimilitudinem eius à dæmone, qui ad decipiendam Euam eius perſonam induere voluit. *1. Sententia tribuitur Cyrillo.* Hanc opinionem tribuunt Cyrillo Moyſes Barcepha, & Pereir. *Oſtenditur tamen non ſatis clare eam ſcripſiſſe Cyrillum.* Veruntamen Cyrill. lib. 3. contra Iulian. non tam aperte hanc ſententiam abſtruit. Nam reſpondens ad verba Iuliani calumniantis, dicere, ſerpentem locutum eſſe cum Eua ſermone humano, eſſe quid ſimile fabulis Græcorum: reſpondet, ſe mirari quomodo Iulianus non intellexerit vocem illam dæmonis operatione fuiſſe factam: *ſerpente velamentum malignitatis illius ſic adumbrante.* Quæ verba non minus de vero ſerpente, quàm de eius effigie intelligi poſſunt. Et infra §. *vlt.* concludit, quòd ſerpens ſolùm exiſtens per ſe non fuit mulieri locutus, cùm naturâ, ſermonis, & mentis expers ſit, quod de vero animali dictum eſt. Subiungit autem hæc verba, *Induit vero perſonam eius, malorum auctor Satan.* Solùm ergo ex illo verbo *induit*, videtur collegiſſe Moſes, loqui Cyrillum de ſerpente tantùm apparente: ſed profectò etiam poteſt dici dæmon induiſſe perſonam ſerpentis, quia loquendo per verum ſerpentem tanquam vnum quid cum illo repræſentari voluit. *Eam tamen tenet Eugubin.* Veruntamen illam opinionem defendit Eugub. in Gen.

14. *Suadetur 1.* Et ſuaderi poteſt primo, quia Angeli tam boni, quàm mali quando corpora ſumunt ad aliquod miniſterium, non formant vera animalia, quæ exteriùs repræſentant, ſed eorum ſimilitudinem, neque etiam vti ſolent veris animalibus, vel aſſumere illa ad ſua opera efficienda, vt in ſuperiori tractatu lib. 4. dictum eſt: ergo etiam dæmon formauit eodẽm modo, & aſſumpſit ſimilitudinem ſerpentis ad ſuum opus, & non verum animal. Probatur conſequentia. Primò, quia nõ erat maior neceſsitas veri animalis ad tentandam Euam, quam ad alia opera. Et eſt optimum exemplum de tentatione Chriſti, quam dæmon perficit in aſſumpto corpore hominis apparentis, non per verum hominem. *Secundo.* Secundò, quia ex verbis Scripturæ id colligi non poteſt, tum quia licèt loquatur ſimpliciter de ſerpente, tamen etiam ſimpliciter vocat homines eos, qui Abrahæ apparuerunt, quanuis vere fuerint Angeli. Tum etiam quia nomen ſerpentis maximè refert ad ipſum dæmonẽ, quem ſic vocat propter aſſumptam ſimilitudinem ſerpentis, ſicut iam diximus, & infrà explicando maledictionem ſerpentium latiùs videbimus. *Tertio:* Tertiò, quia ex nullo effectu, vel ſigno oſtendi poteſt, illum fuiſſe verum ſerpentem. *Inſtantia Pererij remouetur* Nam quod Pereira obiicit, quia quando Angeli aſſumunt adumbratam formam hominis, confecto miniſterio, illam exuunt: ſerpens autem ille non euanuit finita tentatione, nam poſtea præſens adfuit maledictioni Dei: hoc (inquam) non cogit, quia licèt poſsit Angelus ſtatim exuere formam, quam induit, tamen etiam poteſt ſub illa aliquantulum perſeuerare, præſertim quia tempus illud breuiſsimum fuit, & fortaſſe dæmon nondum expleuerat totum malum, quod intendebat. Vel certè, quod credibilius eſt, Deus coegit illum ad permanendum, vel ad comparendum in eadem ſpecie, quia licèt ipſe ſuum prauum opus conſummaſſet, Deus ſuum bonum opus, id eſt, iudicium ſuum nondum tulerat. Nam certè niſi hoc ad diuinam prouidentiam referatur, etiamſi ille fuerit verus ſerpens, potuiſſet non adeſſe quando Deus pœnam denuntiabat primis parentibus, vel etiam poterat non adeſſe dæmon: igitur ex illo ſigno non rectè colligitur, verum fuiſſe ſerpentem.

15. *2. Sententia Barcephæ.* Secunda ſententia nihilominus affirmat, illum fuiſſe verum ſerpentem. Hanc opinionem refert allegatus Moſes ex quodam Iacobo Sarugenſe, quam ipſe approbat, & ſequitur. Ratio verò, qua vtitur, infirma eſt, ſcilicet, quia Eua corpore, & ſpiritu conſtabat, & ideo dæmon, qui ſpiritualis eſt, ſibi coniunxit corporalem ſerpentem ad aggrediendum illam. *Eius ratio debilis.* Hæc enim ratio ad ſummum probat aſſumpſiſſe dæmonem ſenſibilem formam ſerpentis, veram quidem quoad corporis ſenſibilitatem, non quoad ſpecificam naturam ſerpentis. *Eandem ſententiam indicant Baſil. Chryſoſtomus, Theodor & Auguſtin.* Alij etiam Patres, licèt apertè hoc non diſputent, tamen in modo loquendi hanc ſententiam multùm inſinuant, vt videre licet in Baſilio, Chryſoſt. Theodoret. *locis citatis*, & Auguſt. lib. 11. de Ciuit. cap. 27. vbi de dæmone dicit: *In ſerpente locutus eſt, vtens eo velut organo, mouenſque eius naturam eo modo, quo ille mouere, & moueri illa potuit ad exprimendos verborum ſonos.* Vbi in verbo illo, *mouens naturam eius*, multum inſinuat fuiſſe verum animal. Et in cap. 28. iterum id repetit, & adductis exemplis ſimilibus magis declarat. Et in lib. 14. de Ciuit. cap. 11. expreſsè dicit, in Paradiſo fuiſſe animalia terreſtria, & inter ea ſerpentem, quo dæmon ad ſuam deceptionem tanquam inſtrumento vſus eſt. In quibus verbis ſatis indicat, ſerpentem illum fuiſſe verum animal.

16. *Hæc 2. ſententia ſatis probabilis eſt* Atque hæc ſententia facile defendi poteſt, & cũ omni proprietate verba Scripturæ intelligit, & ideo ſatis probabilis eſt, quanuis à nobis nulla ſufficiens ratio reddi poteſt, cur potius vero animali, quàm eius ſimulachro dæmon vſus fuerit, cùm alioqui non ſoleant Angeli ita oper[…] per animalium

lium corpora, vt obiectum eſt. Id vero huic ſententiæ obſtare non debet, quia etiam non poſſumus ſufficientem rationem reddere, ob quam dæmon potius per ſerpentem, quam per aliud animal Euam tentauerit. Præſertim cum alia ſint aptiora ad vocem humanam formandam per illorum ora, quam ſerpens: & alioqui ſerpentis aſpectus ingrat⁹, imo & horrificus homini ſit. Quocirca ſicut Aug. lib. 11. Geneſ. ad lit. c. 3. dixit, *Non debemus opinari, quod ſerpentem ſibi, per quem tentaret diabolus, el gerit, ſed cum eſſet in eo decipiendi cupiditas, non niſi per illud animal potuit: per quod poſſe permiſſus eſt.* Ita nos dicere poſſumus, dæmonem non ſua libera electione vſum fuiſſe potius vero animali, quàm eius ſimulachro, ſed tunc non fuiſſe permiſſum fictum animal formare, & aſſumere. Cur autem non fuerit permiſſus, reſpondere poſſumus *ad abdita, & iuſta Dei conſilia pertinere*, ſicut de priori permiſsione idem Auguſt. dixit. Et fortaſſe in ſtatu innocentiæ non permitteretur dæmon vti phantaſticis corporibus ad homines decipiendos, & illudendos, propter illius ſtatus immunitatem.

Cur vero potius quam ficto animali dæmon vſus eſt ad tentandum.

17 Ex quibus colligere poſſumus, ſuperuacaneum eſſe inquirere, cum ſint varia genera ſerpentium, cuiuſnam ſpeciei fuerit: tum quia ſciri à nobis non poteſt, tum etiam, quia nec rationem probabilem cur potius huius ſpeciei, quam alterius fuerit, reddere poſſumus. Quod contra peregrinas aliquorũ opiniones latius proſequitur Perer. in dict. l. 6. q. 2. Et nihilominus ipſe coniectatur fuiſſe ſerpentem, quem *ſcytalem* vocant, quia eſt animal formoſum, & pulchrum, adeo vt licet ſit reptando piger, admiratione ſui capiat ſtupentes, quod affert ex Solino cap. 30. Sed hoc etiam mihi incertum eſt, nam Latini longe aliter nomen illud *ſcytale* interpretãtur, nimirum, ſignificare murem arachneum, ſeu araneum, vt eſt apud Calepinum verbo *ſcytale*, cũ Columella, quem cit. l. 6. c. 17. & apud Scholiaſtem Plinij l. 32. c. 5. qui áddit ex Lucano, eſſe ſerpentem exitioſum, nihil tamen de eius pulchritudine dicit. Nec exiſtimo dæmonem fuiſſe vſum illo ſerpẽte propter pulchritudinem, ſed propter calliditatem, vt infra explicabo. Vnde veriſimile eſt, ſicut Chriſtus Dominus quando Luc. 10. dixit, *eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, locutus eſt de communibus ſerpentibus, hominibusq́ꝫ notioribus, ita ſerpentem illum, quo vſus eſt dæmon fuiſſe vnum ex his, qui notiores ſunt hominibus, & inter eos frequenter verſantur, etiamſi in particulari qualis ſpeciei fuerit ignoretur.

Cuiuſſpeciei fuerit ille ſerpens ignoratur.

Quid in hoc ſentiat Pereire.

Quid auctor.

18 Sed illud magis mirandum, & inquirendum eſt quomodo Eua audiens ſerpentem loquentem nõ horruerit, ac turbata timuerit, ſed potius magna tranquillitate reſponderit, & colloquium cũ ſerpente miſcuerit. In quo puncto aliqui reſpondent, Euam non horruiſſe ſerpentem, quia tunc omnia animalia erant homini ſubiecta, & nihil mali poterant illi inferre. Ita Chryſ. hom. 16. in Gen. additque Baſ. in hom. de Par. ſerpentem ſpecialiter fuiſſe tunc mitem, Damaſc. etiam lib. 2. c. 10. adiungit, *Quod ſerpens familiaris homini erat, vt qui præ ceteris animantib. ad eum accederet, blandiſq́ꝫ motibus cum eo velut colloqueretur. Ex quo* (ait) *factum eſt, vt omnis mali auctor diabolus ipſius opera vteretur*, &c. Alij deniq́ꝫ addiderunt, illum ſerpentem virginem habuiſſe, quod ex Beda refert Bonau. in 2. d. 21. a. 1. q. 2. ad argum. quem ipſe ſequitur. Veruntamen ſi hæc vltima ſẽtentia in hoc ſenſu intelligatur, vt aliqua ſpecies ſerpentum faciem virgineam habeat naturalem, & ideo talem dæmonem legiſſe, fabuloſa res eſt, vt Lyran. & Pereir. dicunt contra Magiſtrum hiſtoriæ, quia in dicto ſenſu id aſſeruiſſe videtur. Quia neq́ꝫ in Philoſophis, nec in hiſtorijs talis generis ſerpentum memoria inuenitur. Neq́ꝫ etiam videtur veriſimile, quod poſsit tam imperfectum & horrendum animal faciem virginis connaturaliter habere. Si vero ſit ſenſus dæmonem aſtutia ſua formaſſe huiuſmodi faciem in capite illius ſerpẽtis vt Eua placide, & ſine perturbatione ſecum loqueretur: ſic non habet tantam abſurditatem. Nihilominus tamen habet magnam incertitudinem quia Scriptura nihil de hoc loquitur, & Patres frequentius ſignificant, dæmonem vſum fuiſſe naturali ſerpente ſine aliqua fictione, aut apparẽte immutatione. Et præterea etiã illo admiſſo nõ expedit difficultatem, vt videbimus. Illud autẽ, quod addit Damaſc. de familiaritate hominis cum ſerpente non video quomodo conſtare poſsit, & difficultatem etiam nõ euacuat. Deniq́ꝫ quod Chryſ. & Baſil. dicunt, tunc omnia animalia, & ſerpentẽ in particulari, fuiſſe homini manſuẽta, ſufficit quidem ad rationem reddendam cur Eua nihil horruerit, vel timuerit viſo ſerpẽte, nam eodem modo, ſi deambulando in Paradiſo occurreret ei leo, vel vrſus, nihil profecto pauẽret, aut timeret.

Cur Eua nõ horruit ſerpentem.

Reſponſio Chryſoſtomi Baſil. Dam.

Quid Bonau. & Beda reſpondeãt.

Iudicium de reſponſione Bonau. & Bedæ.

De Damaſc. reſponſione.

De reſpõſione Chryſ. & Baſilij.

Difficultas vero eſt de loquela, & colloquio cũ ſerpente. Nam ſi Eua credebat, illum eſſe verum ſerpentẽ, ſicut exterius apparebat, quomodo potuit non admirari cum illum loquentem audiret. Et cum eſſet prudens, & intelligens quomodo nõ prius ſecum recogitauit, qualis eſſet illa locutio? Ac deniq́ꝫ cum ſciret, illud eſſe animal irrationale, quomodo potuit ad illum loqui, & cum eo miſcere ſermonem. Ad hæc reſpondet aliqua ex parte Cyril. l. 3. cont. Iul. §. ecce iterum. *Cum tunc non eſſet aliud rationale animal, mulier impendio ſimplex exiſtimabat fortaſſe, & alijs animalibus datum eſſe, humanã voce loqui poſſe.* Magiſt. etiam in 2. d. 21. c. 2. in fin. dicit *mulierem putaſſe, ſerpentem officium loquendi à Deo accẽpiſſe.* Eumque ſequutus eſt Abul. Gen. 13. q. 457. qui Auguſtinum etiam refert l. 11. Gen. ad lit. Sed in eo non inuenitur. Quin potius contrarium ex illo ſumitur, quatenus in c. 30. dicit, mulierem non potuiſſe decipi à ſerpente, niſi prius peccaret. Et ideo etiam dixit D. Tho. dict. q. 94. a. 4. ad 1. non oportere in hac parte ſequi Magiſtri auctoritatem. Et ob eandem cauſam mihi non placet hæc reſponſio. Nam (vt ex verbis dictorum auctorum cõſtat) ſupponit magnam deceptionem in Eua, nam oportebat eam exiſtimare, ſerpentem non ſolum loqui, ſed etiam vti ratione potuiſſe, quod abſurdiſsimum eſt.

19 *Qua ratione potuerit Eua ſerpentem animal ad colloquium admittere.*

Reſponſio Cyril. Mag. & Abulenſ.

Reijcitur ex Auguſtino & D. Thoma.

Et ex ratione.

Reſpondent aliqui illud non eſſe intelligendum de poſitiua deceptione, ſed de negatiua neſcientia quæ potuit eſſe in Eua, quia non oportuit eã adeo ſapientem eſſe, ſicut Adamum, neq́ꝫ per experientiam tũc cognoſcere poterat, an aliud eſſet animal locutionis, & rationis capax præter hominem. Et in hoc ſenſu defendunt rationem illam Pererius, & Yſtella. Sed in primis interpretatio eſt contra expreſſa verba Magiſtri, & Abulenſis, imo etiam Cyrilli, vt allegatum eſt. Deinde videtur impoſsibile in illa actione ſeparare deceptionem à neſciẽtia, quia Eua audierat ſerpentem loquẽtem, & illi reſpondit tanquam perſonæ intelligentiæ capaci: ergo neceſſario debuit putare illum, quem audiebat, & ad quem loquebatur, intelligentem eſſe: ergo ſi cogitabat, illud ſolum eſſe animal, quod oculis videbat, & loquebatur, non habuit tantum neſcientiam, ſed etiam iudicium erroneum circa proprietatem, ſeu capacitatem ſerpentis. Reſpondere videtur Pererius, illã ignorantiam Euæ (quã ipſe puræ negationis vocat) non excluſiſſe omnem aſſenſum, ſed firmum. Quia non credidit (inquit) firmo aſſenſu ſerpentem poſſe naturaliter loqui, ſed dubio tantum, & quaſi ſuſpenſo. Quæ verba ſatis dubia, & (vt ita dicam) ſuſpẽſa ſunt, quia eorum auctor, neq́ꝫ negare potuit aſſenſum, nec affirmare auſus eſt: & ideo vocat dubium, & ſuſpenſum. Veruntamen ſi dubium eſſet, quod vocant negatiuum

20 *Quo pacto Pererius & Yſtella prædictam reſponſionem tueantur.*

Impugnãntur tamen primò.

ſecundo.

Pererij effugium obſtruitur.

negatiuum tantum, ſeu per ſuſpenſionem iudicij vtriuſque partis, nullus eſſet aſſenſus neque poſſet eſſe principium practicè operandi, & loquendi. Si autem fuit propoſitiuum iudicium, etiamſi non eſſet firmum ſed formidoloſũ, eſſet vera deceptio.

21 *Impugnantur 3. ex Ruperto.* Deniq; illam ſententiam merito refellit Ruper. l.3. in Gen. c.3. dicens: *Item & illud quæritur, vtrum neſcierit mulier, quod ſerpens æquè vt cætera animantia irrationalis eſſet, & ſua facultate loqui non poſſet. Si hoc neſciuit, minorem (quod abſurdum eſt) intelligentiam in illo lucido Dei Paradiſo habuit, quam nunc habet in hac obſcuritate vitæ plenæ miſeriis, vbi licet caro, quæ corrumpitur, aggrauet animam, ſcit tamen nullam præter ſuam rationalem eſſe vitam. Si autem (quod verum eſt) ſciuit, ſerpẽtem non niſi alieno ſpiritu potuiſſe loqui profecto in eo miræ ſeductionis immenſitas ſt, quod quaſi omnipotentiam ſpiritus eius mirata eſt mulier, qui per rationale animal humana formare verba potuiſſet.* Sentit ergo Rupert. cognouiſſe Euã aliquem ſpiritum per ſerpentem ſecum fuiſſe locutum: & conſequenter cognouiſſe eundem ſpiritum reſponſum ſuum potuiſſe percipere, & ideo nihil timuiſſe, nec dubitaſſe cum eo loqui.

22 *Verior reſponſio ex allato Ruperto.* Mihiq; hæc ſententia valde probabilis videtur. Nam ſatis credibile eſt, habuiſſe Euam notitiam ſubſtantiarum ſpiritualium, id eſt, quod præter res corporeas creaſſet Deus ſpiritus ratione vtentes, & habentes poteſtatem ad habenda corpora. Ergo facile cogitare potuit, aliquem ſpiritum ſibi per ſerpentem loqui. Fortaſſe tamen non diſcreuit, an ſpiritus bonus, vel malus eſſet, vel quia de Angelorum lapſu reuelationem nondum habuerat, quia hoc erat magis occultum, & contingens, minuſque ad perfectam notitiam creationis Vniuerſi neceſſarium. Vel certe, ſi id cognouerat, tunc de hoc non cogitauit, nec ex prioribus verbis, & interrogatione ſerpentis ſtatim diiudicare potuit qualis eſſet ſpiritus, qui ſibi loqueretur.

23 *Eandem indicat D. Th.* Atque hanc ſententiam indicaſſe videtur D. Thom 1.p.q.94.a.4.ad 2. dicens: Quod mulier putauit, ſerpentem accepiſſe loquendi officium non per naturã, ſed aliqua ſupernaturali operatione. Vbi cum dicit *ſupernaturali*, non eſt rigoroſe intelligendum, ſed quatenus quicquid in aliquo fit vltra virtutem naturalem eius, quodammodo ſupernaturale dici poteſt. *Fauet Bon.* Bonau. etiam in 2.d.21.a.1. q.2.ad 1. fauere videtur, quatenus ait, *mulierem non credidiſſe eum, qui loquebatur cum ſerpente, eſſe aduerſarium ſed potius bonum conſiliarium. Et ideo* (inquit) *tam occulta erat illa tentatio, ſicut ſi diabolus loqueretur ad cor interius.* In quo ſupponit, cognouiſſe mulierem aliquem ſpiritum locutum eſſe in ſerpente. Quod autem ait credidiſſe illum fuiſſe bonum conſiliarium, vel corrigẽdum eſt, vel negatiue, ſeu potentialiter interpretandum, ſcilicet, non iudicaſſe illum fuiſſe malum, ſed vel abſtrãxiſſe, vel ſimpliciter proceſsiſſe, quaſi ſupponendo potuiſſe eſſe bonum conſiliarium.

24 *Inſtat contra hanc reſponſionem Pererius primo.* Obijcit vero contra hanc ſententiam Pererius. Primò, quia nõ ſatis conſonat narrationi Moyſis. nam ille ſimpliciter dicit, ſerpentem locutum eſſe ad mulierem, eiq; mulierem reſpondiſſe. Quod hiſtorice, & plane de ſerpente intelligitur, ad ſpiritũ autem non niſi incommode, & violenter detorquetur. *Secundo.* Secundò, quia ſi Eua ſpiritum per ſerpentem ſibi loqui credidiſſet, magis fuiſſet perturbata, & dolum ſtatim ſuſpicata eſſet, videns enim, non in ſpecie hominis (ſicut Angeli ſibi, & marito apparere ſolebant) ſed per ſerpentem ſecum loqui fraudem aliquam ſtatim timuiſſet. *Tertio.* Tertio, quia Eua, quando reprehenſa eſt à Deo, non in ſpiritũ, ſed in ſerpentem culpam coniecit, & Deus nõ ſpiritui, ſed ſerpenti maledixit. Sed hæc ex ſupradictis facile ſoluuntur. Quia etiamſi Moyſes loquatur de corporeo ſerpente, ſub illo cõprehendit ſpiritum, qui loquebatur, ſicut ſolet loqui Scriptura de Angelis ſub ſpecie ſenſibili apparentibus, & loquentibus.

25 *Ad 1.* Vnde ad primum dicimus, quod ſicut ſerpens, qui locutus eſt, non erat ſolum animal ſenſibile, ſed ſpiritus per illum: ita etiam ſerpens, cui reſpõdit mulier, eodem modo intelligendus eſt: & ita ex littera illa colligi non poſſe, putaſſe Euam ſolum ſerpentem ſenſibilem eſſe, qui loquebatur, ſed cõtrarium potius indicari, nam relatiuum *cui*, refert eundem, qui locutus fuerat. *Ad 2.* Ad ſecundum in primis ex Scriptura non conſtat, Angelos ſanctos aliquando apparuiſſe in ſpecie hominis Euæ ante peccatum. Nam Gen.1. ſolum habentur illa verba, *Benedixitq; illis Deus*, & ait, *creſcite*, &c. Et infra, *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. Ex quibus ad ſummum colligi poteſt, locutum eſſe Deum ſub forma humana ſenſibili ad primos homines ante peccatum. Quamuis etiam poſsint illa verba intelligi de interna inſpiratione, & locutione, per quam Adam, & Eua illam cognitionem acceperunt. Et c.2. ſolum dicitur de Deo: *Et adduxit eam* (id eſt, Euam) *ad Adam*, quod non eſt neceſſe intelligi factum apparente Deo in forma ſenſibili: & quicquid de hoc ſit, de alijs certe apparitionibus Angelorum factis aut ſoli Euæ, aut illi ſimul cum Adamo, nulla eſt ibi mentio. Et deinde quamuis ſub forma hominis prius ei apparuiſſet aliquis Angelus, nõ ideo poſtea perturbata fuiſſet, nam potius generaliter ſciet, ſolere Angelos per corpora loqui, dubitare autem poſſet, an omnes loquantur per eadem corpora, vel per diuerſa, & cur ille, qui loquebatur ſub alia forma veniret, quam prior. In quo nullum eſt inconueniens, ſed potius ad prouidentiã Dei pertinere potuit, vt Eua facilius cognoſcere poſſet dæmonis deceptionem, & ita minus excuſabilis redderetur. *Ad 3. quid.* Ad tertium idẽ, quod ad primũ, reſpondendũ eſt: latius dicetur inferius, explicando verba, quib. Deus ſerpentẽ maledixit.

CAPVT II.

Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.

1 *Explicatio tituli.* INitium peccandi dici poteſt, vel primum peccatum ab Eua commiſſum, vel primum tempus, in quo Eua peccare incepit. Vtrunq; ergo initium explicare intẽdimus, ſed vt facilius declaremus ſpeciem peccati primi, ac præcipui ab Eua commiſsi, inquirimus prius temporis initium, in quo Eua ab innocentia cadere cœpit, & conſequenter totũ progreſſum, & ordinem peccatorum eius explicabimus. *1. Sententia Ruperti.* Primum ergo Rupert. l.3. in Gen. c.2. ſentit, aliquod peccatum Euæ totam ſerpentis tentationem anteceſsiſſe. Putat enim intra Paradiſum nõ fuiſſe ſerpentes, nec alia bruta animalia, quia contra pulchritudinem, & decentiam, ſeu munditiẽ illius loci futurum fuiſſe exiſtimat. Et ita locus ille non eſſet tãtæ beatitudinis exiſtimãdus, quãtæ fuiſſe deſcribitur. Ex hoc ergo infert, quod *mulier corpore* (vt ait) *& oculis vaga dum incontinenter deambulat, forte proſpectans qualis extra Paradiſum mundus haberetur, & dum ſerpẽs dulcedini terræ proprius, & ambitioſius innititur, locus diabolo datus eſt, & occaſio porrecta, vt Euam tentaret.* Per quę verba ſatis ſignificat, Euam culpa ſua & inordinatis actionib. tentationi occaſionem præbuiſſe, ac proinde culpam aliquam priorem tentatione fuiſſe. Et enim verba illa, *mulier corpore, & oculis vaga, dum incontinẽter deambulat*, manifeſte indicant inordinatam actionem. *2. Sententia indicata ab Aug. & Proſpero.* Aliqui etiam dixerunt, Euam, prius quam à diabolo tentaretur, peccaſſe per ſuperbiam, & nimiam confidẽtiam ſui. Et mouebantur, quia Deus non permitteret tentari innocentem, nam ipſa tentatio quædam pæna eſt. Quam ſententiam indicare videntur Aug. l.11. Gen. c.5. & Proſ. l. 2. de Vit. contẽp. c...

Prior

2 Prior vero ſententia Ruperti omni caret fundamento. Nam in primis, quod ſupponit intra Paradiſum non fuiſſe animantia, falſum eſſe patet quia intra Paradiſum eis Adam nomina impoſuit vt Gen.2.narratur, vt ſupra explicuimus. Deinde tentatio Euæ non longe à ſitu arboris ſcientiæ facta eſt, nam in progreſſu tentationis *vidit mulier lignum, quod eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis*, &c. Gen.3. Lignum autem ſcientię boni, & mali erat in medio Paradiſi, vel propè arborem vitæ, vt ex 2. Gen. colligitur: ergo veriſimile non eſt ſerpentem fuiſſe extra Paradiſum, quando Euam tentauit, quia diſtantia à medio Paradiſi vſque ad terminos eius non erat tam parua, vt in illa poſſet colloquium inter ſerpentem, & mulierem miſceri: erat enim diſtantia plurium milliarium, vt in ſuperioribus diximus. Vnde non eſt etiam credibile Euam in breui tempore tam longam deambulationem feciſſe. Denique illa inordinatio quam Rupertus Euæ tribuit, nullum habet fundamentum in Scriptura, nec rationem, cur præſumenda ſit. Nam ſi tanta erat inordinatio, vt eſſet peccatum mortale, nulla materia, nullumve indicium tam grauis culpæ ibi reperimus: ſi autem venialis tantum culpa iudicetur, hæc in illo ſtatu ante mortalem caſum inueniri non poterat, vt diximus. Neque abſque temerario iudicio illam ſine vlla probatione præſumere poſſumus, nam ſine vlla veniali culpa potuit Eua aliquando ſola, & ſeparata à marito in Paradiſo, & non longe ab arbore ſcientiæ boni, & mali deambulare. Atque ita ſerpens ante omne peccatum Euæ, occaſionem tendandi illam arripere potuit.

Ruperti ſententia profligatur.

3 Altera vero ſententia multo magis falſa eſt. Primo quia ſine vllo fundamento iudicat ſuperbiæ peccatum in Eua ante omnem tẽtationem externam. Secundo, quia ſi vera eſſet illa ſententia, non fuiſſet dæmon initium, & quaſi prima radix lapſus humanæ naturæ, cuius contrarium ex Scriptura ſupra oſtendimus. Et idem ſupponunt iidẽ ſancti qui differentiam conſtituunt inter Angelum, & hominem, quod ille ex ſe, & nullo exterius ſuggerente lapſus eſt: homo vero non niſi per ſuggeſtionem dæmonis. Et ideo omnes Theologi cõueniunt, Euam ante tentationem nihil peccaſſe, vt videre licet in D.Thom.2.2.q.161.a.1. & alijs in 2.d.21. Neq; eſt verum tentationem habere rationem pœnæ, maximè quando ſine perturbatione animi fieri, & vinci poterat: fuit ergo ad probationem virtutis, & augmentum meriti, vt dixit Auguſt.lib.11.in Gen.cap.4. Nec in cap.5.aliud docet, vt infra videbimus, ſimulque locum Proſperi exponemus.

Altera quoque ſententia expugnatur.

Ad Auguſtinum & Proſperum in eadem 2. ſẽtentia adductos.

4 Eſt ergo alia ſententia dicens Euã peccaſſe ſtatim poſt illam interrogationem ſerpentis: *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Nam ſtatim (vt auctores huius ſententiæ interpretantur) Eua per ſuperbiam peccauit, quia verbis ſerpentis inducta ægrè tulit, illo Dei præcepto eſſe aſtrictam, & appetijt poteſtatem, liberè, & ſine tali ſubiectione viuendi. Ita opinatur Perer. lib.6.in Gen.diſp.de Peccat.Euæ, q.1. & citat Caietanum in eundem locum. Veruntamen Caietanus licet probabiliter coniectet, Moyſem non retuliſſe omnia verba ſerpentis, ſed paucis verbis multa comprehendiſſe, quibus (vt ipſe latè diſcurrit) perſuadere voluit, pręceptum illud eſſe nimis graue, & contrarium libertati & commodis hominum, non tamen dicit, Euam ſtatim fuiſſe in ſuperbiam elatam. Id tamen inſinuat, explicando verba Euæ reſpondentis ad ſerpentem, ait enim quod *diabolicum venenum in affectum mulieris ſerpſit per diſplicentiam præcepti.* Fundamentum huius ſentẽtiæ eſt, quia Eua reſpondendo ſerpenti multa peccata exterius commiſit: ergo iam peccauerat interius per peccatum ſuperbiæ. Conſequentia ſupponitur ex doctrina Auguſtini 14. de Ciuitat. cap.13. ex illo Eccleſ.10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Et ſpecialius Tob.4. *In ipſa initium ſumpſit omnis perditio.* Antecedens autem probatur. Primum ex Chryſ.homil. 16.in Geneſ.dicente: *Oportebat initio colloquium illius non ferre*, &c. *Quia autem neſcio quomodo allecta colloquium ſerpentis tulit, per quem vt inſtrumentum pernitioſa diaboli verba ſuſcepit, congruum erat ſtatim*, &c. *vt ipſa auerſaretur, & fugeret illius conſuetudinem*, &c. *Verum quia præ magna negligentia non attendebat, non ſolum non eſt illum auerſata, ſed omne mandatum illi detexit, & margaritas porcis obiecit.* In quibus verbis negligentiam, & culpam Euæ tribuere videtur in toto illo colloquio, & præſertim exaggerare videtur malum detegendi diuina myſteria ſine delectu, & colloquẽdi cum dæmone cum tanto diſcrimine. Vnde hoc eſt primum peccatum quod aliqui in illa reſponſione accuſant, ſcilicet, quod Eua periculo deceptionis, & tranſgreſsionis pręcepti diuini ſe expoſuit. Quia tenebatur aduertere illum eſſe ſuperiorem aliquem ſpiritum, & ſe eſſe inſufficientem ad rationem illi reddendam, vel ad diſputandum cum illo, ideoque maritum potius adire debuiſſe, eique ſerpentis interrogationem notam facere, vt curam illius negotij aſſumeret. Et præterea alij in verbis Euæ triplex peccatum inueniunt. Primum mendacij in verbo illo, *ne tangeremus illud.* Secundum infidelitatis in verbo illo, *ne fortè moriamur.* Oſtendit enim ſe dubitare de re à Deo ſimpliciter reuelata. Tertium eſſe poteſt aliud mendacium, quod ex eiſdem verbis colligi videtur, quia Deus non dixerat, ſi comederis, fortè morieris, ſed, *In quocunq; die comederis, morte morieris.* Vbi non ſolum non addidit particulam *forte*, ſed potius addendo, *in quocunque die*, oſtendit comminationem eſſe abſolutam, & infallibiliter exequendam.

ȝ. Sententia Pererij quæ indicatur etiam à Caietano.

Eius fundamentum.

1. Euæ peccatum iuxta quoſdam.

Triplex aliud peccatũ iuxta alios.

5 Nihilominus reſpondeo, Euam nec ante, quam ſerpenti reſponderet, nec in verbis per quæ ſerpenti reſpondit, aliquid peccaſſe. Hæc eſt aperta ſententia D.Tho.in d.q.165.a.2. & aliorum Theologorum in 2.d.22. nam docent primum peccatũ ſuperbiæ in Eua fuiſſe appetitum ſimilitudinis ad Deum, quem appetitum non concepit, donec ſerpens replicauit, & dixit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, &c. Ergo antequam ſerpens illa verba proferret, non præceſsit aliud ſuperbiæ peccatum: ergo antea nullum peccatum Eua commiſerat. Conſequentia hæc nititur in illo principio ſupra ex Aug. poſito, *initium peccandi in Eua fuiſſe ſuperbiam.* Altera illatio cum antecedente probatur, quia Eua non eſt in ſuperbiam elata à ſe, (vt ita dicam) ſed excitata per ſuggeſtionem extrinſecam dæmonis, ſed ante illa verba nullum habuit motiuum extrinſecum ſuperbiæ, vt ex prioribus verbis ſerpentis manifeſtum eſt. Nam eſto concedamus, ſerpentem non dixiſſe illa ſola præciſa verba, quæ Moyſes refert nihilominus non poſſumus nos pro libito confingere alia verba, quæ in illis non inſinuentur, vel virtute contineantur. In ſerpentis autem interrogatione nullum eſt verbum formale aut virtuale ad ſuperbiam excitans, ſed ad ſummum tacite indicans, vel præcepti onus, vel periculoſam curioſitatem inquirendi rationem eius. Imo in hoc etiã calliditas ſerpentis oſtẽſa eſt quod non ſtatim aperte tranſgreſsionem aut elationem perſuaſit, ſed remote interrogando aggreſſus eſt, vt occaſionem haberet proponendi poſtea falſam rationem pręcepti, quę ad ſuperbiam excitaret.

Prima aſſertio D. Thomæ & Theologorũ Probatur 1.

6 Deinde probatur aſſertio, quia ex reſponſione Euæ, vel aliquo verbo eius nullum peccatum cum fundamento colligi poteſt. Nam in primis, quod Chryſoſtom. negligentiæ, audaciæ, aut imprudentiæ illam arguere videtur, magis myſticè & ad mores, quam ſecundum rigorem, & proprietatem intelligen-

Probatur 2. oſtendendo verba Chryſoſtomi in n 4. procedere myſtice, non literaliter.

telligendum videtur. Vel etiam negatiuè, (vt ſic dicam)& non priuatiuè accipi debet. Facilè namque concedemus, Euam non fuiſſe vſam optimo conſilio, nec ſumma prudentia, quaſi diſputando cum ſerpente: quia multo melius fuiſſet illius cõſortium fugere, & cum marito rem totam communicare. Veruntamen, hoc medium licèt conſultius fuiſſet, non fuit abſolutè ex præcepto neceſſarium: nulla enim ſufficiens ratio talis præcepti apparet. Neque etiam poteſt Eua accuſari eo quòd detexerit ſupernaturale myſterium: tum quia non erat illi ſub ſecreto datum. Tum etiam quia ſpiritus, qui per ſerpẽtem ei loquebatur, iam ſe oſtenderat illius myſterij conſcium, & Eua potiùs verba illius correxit, vel ambiguitatem declarauit. Nam ſerpens non dixit, vt non comederetis de tali ligno, ſcil. ſcientiæ: ſed vt *non comederetis de omni ligno Paradiſi*, quod verbum ambiguum erat, nam ſignificare poterat, mandatum illis fuiſſe, vt de nullo ligno comederent, vel vt non de omni, id eſt, vt de aliquo, vel de aliquibus comederent. Et in priori ſenſu verba erant falſa: in ſecundo autẽ confuſa, & incerta, & ita ſimpliciter erant ambigua, & captioſa. Et ideo Eua reſponſione ſua veritatem declarauit, & cõfeſſa eſt, tum diuinum beneficium agnoſcendo, dicens, *de fructu lignorum, quæ ſunt in Paradiſo, veſcimur*, tum determinatam exceptionem per præceptum factam explicando, *de ligno*, inquit, *quod eſt in medio Paradiſi*. In hoc ergo nõ videtur reprehenſione digna, nec dici poteſt proieciſſe margaritas ante porcos, vel quia nondum cognoſcebat illum eſſe ſpiritum malum, ſed ſimpliciter ſpiritum intelligentem, & capacem illius declarationis, vel quia nõ ſemper eſt malum, tentanti dæmoni reſpondere, veritatem illi obijciendo, quam ignorare ſe ſimulat, ſicut Chriſtum Dominum feciſſe ſcimus.

7. *Probatur vlterius reſpõdendo ad fũdamentum Caiet. in n. 4*

Nec etiam video, quomodo ex verbis illis, aut ex illa exaggeratione, *ne comederemus, & ne tangeremus illud*, colligat rectè Caietanus, Euam iam concepiſſe diſplicentiam præcepti, vel, vt alij volunt, accidiam ſpiritualem, ſeu tædium de prohibitione ſibi facta. Nihil enim horum in verbis illis ſignificari video, nam priora verba, vt dixi, potiùs oſtendunt tam beneficij, quàm præcepti memoriã: poſteriora verò, ſcil. illius exaggerationis, *ne tangeremus*, vt iam ſuprà dixi, nõ continent falſitatem, tum quia fieri potuit, vt etiam verbũ illud fuerit à Deo in præcepto expreſſum, vel quòd Adam illo modo præceptum promulgauerit Euæ, quamuis à Moyſe in præcepti enarratione illud verbũ fuerit omiſſum. Tum etiam quia cùm dicitur, *ne tangeremus*, intelligendum eſt de tactu ad eſum ordinato, & ita impliciter cõtinetur in prohibitione comedendi, & ſine vllo mendacio potuit ab Eua explicitè declarari. Neq; in hoc oſtendit diſplicentiam præcepti, ſed potiùs æſtimationẽ, & rigorem circa modum, quo erat perfectè obſeruandum.

Cõfirmatur reſponſio ex Greg.

Confirmatur, & declaratur hæc reſponſio ex D. Greg. lib. 35. Moral. c. 10. aliàs 13. vbi hoc præceptum his verbis refert, *Sed notandum, quod illi dicitur, ex omni ligno Paradiſi comedite, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali, ne tetigeritis*, vbi præceptum ipſum refert per verbum non tangendi: ergo intellexit, illud eſſe comprehenſum ſub verbo non comedendi.

8. *Item reſpondendo ad id quod de triplici Euæ peccato afferebatur in finem 4.*

Denique particula *fortè*, addita ab Eua dicente, *ne fortè moriamini*, non continet mendacium, nec mentis dubitationem circa rem à Deo dictam indicat. Primum, quia, vt in ſuperioribus diximus, interdum ita loquimur, non propter dubitationem, ſed propter contingentiam effectus per ſe ſpectati, ſeu ad eius periculum indicandum. Ita reſpondit Bonauent. in 2. d. 22. art. 1. q. 1. ad argum. Vbi etiam addit, potuiſſe Euam ſine peccato dubitare non de veritate Dei, ſed de ſenſu verborum eius, an, ſcilicet, intelligenda eſſent de morte corporali, vel ſpirituali, aut an eſſet pœna ſimpliciter ſtatuta, & infallibiliter exequenda, vel tantum quàm Deus comminatus eſſet remiſsibiliter. Et idem in virtute reſpondet D. Thom. in 2. d. 22. q. 1. art. 1. ad 1. Vnde addere poſſumus, potuiſſe Euam dubitare, an verba illa, *In quacunque die comederitis, morte moriemini*, dicta fuerint tanquam comminatoria pœnæ, vel ſolùm tanquam ſignificantia effectum ex manducatione illius cibi conſequẽdum, qualis eſſe poſſet mors, ſi fructus illius arboris ex natura ſua eſſet nociuus, & humano corpori contrarius. Quia ergo ſerpens interrogauerat Euam ratione præcepti, dicens, *cur præcepit*, &c. videtur illa in verbis ſuis pro ratione reddidiſſe periculum mortis, quod ex tali cibo imminebat, quia verò non erat certa, an eſſet hæc ratio præcepti, addidit particulam *fortè*, tum vt ſuam dubitationem oſtẽderet, non de veritate, ſed de ſenſu verborũ Dei, & de ratione præcepti: tum etiam ne falſum diceret, ſed ſuam ignorantiam, ſeu neſcientiam oſtenderet, quæ illi ſtatui non repugnabat. Et ita facilè excuſatur alterius mendacij, quod illi obijciebatur. Nam particula *in quocunq; die*, dictam ſenſuum ambiguitatem non excludit.

9. *2. Aſſertio, quæ ex dictis eruitur. Probatur authoritate Aug. D. Th. & aliorum.*

Ex quibus tandem concludimus, peccatum Euæ incepiſſe ſtatim ac verba illa ſerpentis audiuit, *nequaquam moriemini ſed eritis ſicut dij*, &c. Hæc eſt ſententia D. Auguſt. lib. 11. Gen. ad lit. c. 30. & lib. 65 Quæſt. ad Oroſium, q. 4. quam ſequitur D. Th. 2. 2. q. 163. art. 1. & 2. & alij Theologi in 2. d. 22. & Perer. lib. 6. in Gen. in expoſitione verborum ſerpentis, & mulieris, & in diſp. de Peccato Euæ. Et probatur, quia poſt illa verba ſerpentis, *nequaquam*, &c. ſtatim additur: *Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum*, &c. Sed per hæc verba indicantur peccata exteriora Euæ: ergo ſignum eſt interiùs peccaſſe ſtatim ac ſerpens ſecundò locutus eſt. Conſequentia probatur: tum quia inordinatio in motu corporis inordinationem interiorem ſupponit, nam ab illa procedit. Tum etiam, quia in illo ſtatu erat hoc peculiari ratione neceſſarium, quia in eo ita erant ordinata omnia per originalem iuſtitiam, vt non poſsit in inferioribus partibus eſſe defectus, niſi in ſuperioribus præcederet, & ideo non potuit in corpore ſanctitas amitti, niſi violata priùs animæ ſanctitate, vt in ſimili dixit Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 8. Antecedens verò probatur ex ipſis verbis Gen. nam poſtquam mulier promiſsionem ſerpentis audiuit, ſtatim curioſè aſpexit lignum ſcientiæ, *& vidit, quod eſſet bonum ad veſcendum.* In quibus verbis ſatis ſignificatur inordinatè, & non ſimplici, ac puro animo aſpexiſſe. Nam priùs (vt per ſe credibile eſt) iam ſæpius lignum illud aſpexerat, & tamen non viderat, quòd bonum eſſet ad veſcendum: aliter ergo tunc aſpexit.

10 *Item oſtẽditur ex aliis.*

Vnde Albin. q. 66. in Gen. interrogat, *cur mulier conſiderauit lignum poſt ſerpentis perſuaſionem?* Et reſpõdet, *Vt explicaret ſi quid in eo mortiferum eſſet, dum autem nihil in eo tale reperiret, confidentiùs guſtauit ex eo.* Ideo autem intentionem id explorandi habuit, quia iam appetere inceperat eſum eius, à quo propter mortis timorem retardabatur: ergo modus ille aſpiciendi inordinatum animũ ſupponebat. Vnde Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 9. *Re vera* (inquit) *nondum eo modo viderat, quia cum ea præſumptione, qua nunc intuita eſt, nondum conſiderauerat.* Et infra: *Vidit igitur, id eſt, conſiderauit, diligenter intuita eſt, curioſiùs attendit, & iudex eorum quæ audierat ipſa eſſe voluit.* Confirmat hoc Bernard. tract. de Gradib. humilit. gradu 1. §. 2. *Quid tuam* (inquit ad Euam) *mortem tam intentè tueris? quid illo tam crebro vagantia lumina iacis: quid ſpectare libet, quod manducare non licet?* Et infrà, *Et ſi culpa nõ eſt, culpæ tamen occaſio eſt & indicium cõmiſſæ, & cauſa eſt cõmittendæ.* Quãuis ergo ille aſpectus oculorũ p ſe

malus

malus non appareat, & ex leuitate, curioſitate, aut ſenſibili voluptate factus, leuis culpa eſſe poſsit, tamen in ea nec fuit ſine culpa, vt verba ipſa indicant, vt cum Patribus ponderauimus, & effectus monſtrauit, nec potuit eſſe in eo ſtatu ex veniali culpa, aut præueniente motu indeliberato: ergo fuit ex aliquo paruo appetitu iam concepto. Vide Gregor. 21. Moral. cap. 2. ait, *Eua prius incautè conſpexit lignum, quam ipſum contingeret*: ideo autem incautè aſpexit, quia mens eius iam interius corrupta fuerat. Et inde etiam prouenit vt idem lignum, pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, multo aliter quam antea, ei viſum fuerit: nam quæ non rectis oculis aſpiciuntur, vehementius mouent, & iuxta affectum videntis pulchriora apparēt. Vnde Gaudent. in tract. 15. qui eſt de Machabæis, ita exponit illa verba, *Fructus ille ita viſus eſt ſpecioſus, ac dulcis, vt concupiſcentiam præſtaret oculis, & gulæ conciliaret illecebram.* Iam ergo interius peccauerat Eua, quando illo modo arborem aſpexit: ergo ſignum eſt, lapſum eius incepiſſe ſtatim, ac ſerpentis promiſsionem audiuit.

Quodnam fuerit illud 1. Euæ peccatum.

11 Iam vero explicandum ſequitur quodnam illud primum peccatum Euæ fuerit. Duo enim ibi interuenire potuerunt, ſcilicet, infidelitatis, & ſuperbiæ, & vtrunq; videtur in Eua præceſsiſſe. Nam in primis de Eua dicit Apoſt. 1. ad Tim. 2. *Mulier ſeducta in præuaricatione fuit*, cum tamen de Adam dicat, nō fuiſſe ſeductum. Illa autem ſeductio Euæ in rebus ad fidem pertinentibus fuiſſe videtur, nimirum in hoc, quod ſerpenti dicenti, *nequaquam moriemini*, plus credidit, quam Deo dicenti, *morte moriemini*: ergo per hanc deceptionem & infidelitatem incidit. Item credidit promiſsioni ſerpentis, *eritis ſicut dij*, quæ errorem in fide continebat. Deniq; credidit, Deum prohibuiſſe eſum ligni, quaſi ex inuidia ne fierent ſicut dij, ſcientes bonum, & malum, quod etiam errorem intolerabilem continet. De peccato vero ſuperbiæ id affirmat Auguſt. in locis ſuperius citatis, & præſertim libr. 11. Gen. ad lit. cap. 30. quem D. Thomas ſequitur, & videtur communiori ſententia Theologorum receptum. Et maximè probari ſolet ex ſententia Sapientis Eccleſiaſt. 20. & Tobiæ cap. 4. dicentium, initium peccandi fuiſſe ſuperbiam. Deniq; ex fide, quam Eua ſerpentis promiſsioni, & verbis dedit, ſatis probabiliter colligitur, Euam appetijſſe excellentiam à ſerpente promiſſam inordinato modo, & vltra ſuæ naturę proportionem, quod ad ſuperbiam pertinet.

Peccaſſe Euam per infidelitatem ſuadetur ex Scriptur.

Item per ſuperbiam affirmant Auguſt. & D. Thom.

Arguitur ex duobus illis peccatis infidelitatem præceſſiſſe primo ex Auguſt.

12 Inter hæc autem duo peccata dubitari poteſt, quodnam illorum prius fuerit. Nam quod præceſſerit infidelitas probari poteſt, quia prius Eua credidit vera eſſe verba ſerpentis, quam excellentiam ſcientiæ & ſimilitudinis ad Deum inordinatè appeteret, ſed infidelitas conſummata eſt in illa credulitate, ſuperbia vero in hoc appetitu: ergo præceſsit infidelitas ſuperbiam. Maior probatur, primum ex Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 17. vbi de primis hominibus ait, *Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent ſi Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri infidelitas, & inobedientia, quid nocerent*: vbi infidelitatem ponit tanquam radicē, & initium totius lapſus primorum hominum. Deinde ratione, quia iudicium intellectus præcedit actum appetendi, nam eſt cauſa illius, & in hoc particulari facto non appetiſſet Eua ſimilitudinē Dei, niſi crediſſet ſerpenti dicenti, ſibi eſſe poſsibilem, quia ſola apprehenſio ſine iudicio non ſufficit ad inducendum affectum. Et quamuis fortaſſe poſſet aliquis ſimplici affectu ferri ad impoſſibile, & à fortiori ad bonum apprehenſum nondum iudicatum poſsibile: nihilominus efficaci affectu, nemo poteſt appetere, niſi quod iudicat ſibi eſſe poſsibile. At vero appetitus Euæ fuit efficax cuius ſignum eſt, quia ex vi illius ſtatim applicauit media, aſpiciendo attentè pulchritudinem cibi, & applicando manum ad tollendum illum de arbore, & comedendum: ergo talis appetitus ex pręcedenti deceptione & errore proceſsit.

Deinde ratione.

Obiectioni contra proximum argumentum occurritur.

13 Dices, non potuiſſe fœminam decipi antequam peccaret, quia in ſtatu innocentiæ nulla poterat eſſe deceptio, vt ſupra dictum eſt. Reſpondetur deceptionem intellectus non potuiſſe præcedere omne peccatum voluntatis, quod ſuprà dictum eſt; potuiſſe autem præcedere ſpeciale peccatum ſuperbiæ, vt argumentum probare videtur. Quia illamet deceptio voluntaria fuit, per voluntatem ſcilicet, credendi ſerpenti, quæ voluntas ex obiecto non fuit actus ſuperbiæ, ſed hæreſis, quatenus in voluntate eſſe poteſt, ſeu impiæ affectionis ad res fidei contrarias, vel temeraria deliberatio cōtra ſtudioſitatem. Vnde ante hanc voluntatē credendi non præceſsit alia deceptio, ſed inconſideratio, & leuitas, ac negligentia circa examen rei credendæ. Hoc ergo peccatum ante ſuperbiam pręceſsiſſe videtur. Et hanc ſententiam ſecuti ſunt Lutherus, & Caluin. vt Bellarm. refert dicto lib. 3. de Amiſsione gratię, cap. 4.

Verior ſententia præceſſiſſe ſuperbiam.

14 Nihilominus contrariam ſententiam, nimirū primum peccatum Euæ fuiſſe ſuperbiam, docet expreſsè Auguſt. dicto c. 30. dicens: *Quando his verbis crederet mulier à bona, atque vtili re ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam ſententiam fuerat conuincenda & humilianda?* Et hanc ſententiam ſequitur Magiſter in 2. d. 22. vbi Doctores communiter eam approbant, & D. Thom. 2. 2. q. 163. a. 1. præſertim ad 4. vbi poſt relata verba Auguſtini, ſubdit, quod nō eſt ſic intelligendum, quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis, ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis, inuaſit mentem eius elatio, ex qua conſecutum eſt, vt crederet eſſe verum, quod ſerpens dicebat. Quæ expoſitio adhibenda etiam eſt ad verba eiuſdem Auguſt. libr. 11. Gen. ad lit. c. 5. ſcilicet, *Nec arbitrandum eſt, quod eſſet hominem deiecturus iſte tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda*, &c. Nam videtur in his verbis ſupponere Auguſt. elationem non fuiſſe ex tentatione dæmonis, quod falſum eſt: nam ſuprà probaui, primum peccatum Euæ quodcunque illud fuerit, ex ſuggeſtione dæmonis fuiſſe. Loquitur ergo Aug. de deiectione hominis quoad peccatum comedendi de ligno vetito, ſignificans non potuiſſe, niſi inchoando à ſuperbia, ad illud perueniri. Et in eadem ſententia eſt Proſp. libr. 2. de Vita contempl. c. 19. qui eodem modo exponendus eſt, & ex his, quæ infra de Adamo dicemus, hæc pars magis confirmabitur, & auctoritate illam latè probat Bellarm. dict. cap. 4.

Exponitur Auguſt.

Item Proſp.

Probat D. Thomas prædictam ſententiam.

15 Ratione confirmat eam D. Thomas, quia non potuit Eua primo peccare ex affectu alicuius obiecti ſenſibilis, in quod concupiſcentia ſolet inordinate tendere, quia hæc inordinatio non habebat locum in ſtatu innocentiæ: ergo primum Euæ peccatum fuit ex appetitu alicuius ſpiritualis boni ſupra ſuam menſuram, quod ad ſuperbiam pertinet. Hęc autem ratio non videtur omnino cogere: tum quia in ſtatu innocentiæ poſſent peccare homines primo, ac immediatè circa bona ſenſibilia, non præuenti, aut præmoti à concupiſcentia ſenſibili, ſed tantum ex ſua mera voluntate, amando illa bona contra regulam rationis. Tum etiam, quia potuit Eua peccare circa ſpiritualem actum, qualis eſt actus credendi, in quo non fuiſſet appetitus excellentiæ, vel ſuperbiæ. Vnde non rectè etiam ſequitur, ſi Eua peccauit primo circa obiectum ſpirituale, contempto diuinæ regulæ ordine: peccaſſe primo per ſuperbiam, quia potuit peccare, facilè credendo ſerpenti, non per ſuperbiam, ſed per negligentiam, nec per formalem contem-

Eius tamen ratio non ſatis vrget.

ptum Dei, qui ad ſuperbiam ſpectat, ſed per contemptum materialem, & inconſiderationem diuinæ regulæ.

16 *Pie exponitur probatio D. Thomæ.*

Igitur cum D. Thomas in ſua ratione vtitur illo verbo *non potuit*, non eſt cum tanto rigore accipiendum, vt abſolutam impotentiam ſignificet, ſed moralem impoſsibilitatem: ſic enim in eo ſtatu, & cum tanta rectitudine animi, & potentiarum, vix fieri poterat, vt contra diuinum præceptum, propter ſolam ſenſibilem delectationem, voluntas nulla præuia concupiſcentia mota, liberè determinaretur.

17 *Quæ vtcunque etiam valet ad ſuadendum ſuperbiam præiuiſſe ante infidelitatem.*

Atque in hoc ſenſu coniectura eſt ſatis probabilis. Quæ cum eadem efficacitate procedit, ſuperbiam ad infidelitatem comparando. Primo quidem, quia nullum motiuum ibi præceſſerat, quod intellectum Euæ fide, & doctrina illuminatum poſſet mouere ad credendum ſerpenti plus, quam Deo, niſi aliqua perturbatio in animo eius præceſſiſſet, ſeu affectus, qui intellectui tenebras immitteret. Hic autem affectus, cum nō fuerit de re materiali, & ſenſibili, non niſi appetitus excellentiæ eſſe potuit: præceſsit ergo hic appetitus infidelitatem. Quam rationem inſinuauit Anguſtin. 14. de Ciuit. cap. 13. dicens: *Ad malum opus non perueniretur, niſi præceſſiſſet mala voluntas. Porro malæ voluntatis initium quod eſſe potuit, niſi ſuperbia?* Et infrà. *Si voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum auerteretur & in hoc intenebreſceret, vt illa verum crederet dixiſſe ſerpentem* Et declaratur amplius hæc ratio, quia hæ-

Declaratur amplius adducta ratio.

reſis dupliciter in aliquo inuenitur, ſcilicet, vel tanquam in auctore, vel tanquam in diſcipulo, ſeu perſuaſo ab alio, & priori modo non oritur, niſi vel ex ſuperbia, vel ex nimio affectu ad res terrenas, & ſenſibiles, vt ſentit Auguſt. libr. de Paſtorib. cap. 8. & lib. de vtilit. credendi, in princ. At vero qui ab alio trahitur in hæreſim, vel in ſuperbia, & affectu temporalium illum imitatur, vel ignoranter, & ex quadam ſimplicitate decipitur, Eua autem infidelis fuit iſto ſecundo modo tanquam ab alio decepta, non poſſumus autem dicere ex ſimplicitate, & ignorantia fuiſſe deceptam: tum quia ſerpens nulla ratione ſophiſtica ad illam perſuadendam, ſed ſimplici atteſtatione vſus eſt: *Nequaquam moriemini*, &c. Tum etiam, quia Eua erat ſufficienter in fide inſtructa, & alioqui nulla ratio boni per ſe apparebat in credendo ſerpenti, niſi ex affectu ad aliud bonum aliqua ratio vtilitatis, vel commoditatis redundaret: ergo neceſſario debuit præcedere affectus aliquis, ex quo voluntas illa credendi ſerpenti, originem duceret: cum ergo ille affectus non fuerit ad alias res terrenas, profecto eſſe non potuit niſi ſuperbia.

18 *Ad Auguſt. allatum num. 12.*

Neque contra hoc obſtat ratio ſuperius facta, negamus enim, iudicium aliquod erroneum præceſſiſſe in Eua ante inordinatum appetitum excellentiæ. Et ad Auguſtin. reſpondemus in eo loco per inobedientiam intelligere peccatum manducandi de ligno vetito, vt eſt per ſe notum, etiam ex communi vſu loquendi de illo peccato: & illam inobedientiam dicit ex infidelitate proceſsiſſe. Et ita exponit Auguſtinum D. Thom. 1. 2. q. 89. a. 3. ad 2. non declarat autem eo loco Auguſtin. quomodo Eua fuerit ad infidelitatem inducta, quia iam cap. 13. dixerat ex ſuperbia inductam fuiſſe.

Explicatur peccatum ſuperbiæ Euæ vt ſatisfiat rationi eodem n. 12 allata.

Vt autem ad rationem reſpondeamus, prius obiectum illius ſuperbiæ explicare neceſſe eſt. Quod optimè tractat D. Thomas dict. quæſtion. 163. artic. 2. & in ſumma dicit, fuiſſe ſimilitudinem Dei non ſecundum æqualitatem, ſed ſecundùm quandam imitationem in excellentia ſcientiæ, & potentiæ vltra regulam debitam, & ſupra ſuam menſuram. Et ita interpretatur Auguſtinum in id Pſal. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, Concione 1. dicentem de primis hominibus, *Rapere voluerunt diuinitatem*, vt intelligatur de diuinitate non per eſſentiam, ſed per quandam excellentem participationem, quia prior eſt impoſsibilis, poſterior vero facile poteſt vt poſsibilis apprehendi.

19 *Progreditur explicatio.*

Et hoc ipſum ſatis colligitur ex verbis ſerpentis. Quia, vt ſupra dixi, Eua non eſt excitata ad ſuperbiam, niſi ex ſuggeſtione ſerpentis. ergo illud fuit obiectum ſuperbiæ mulieris, quod illi fuit à ſerpente propoſitum, vt Chryſoſt. ho. 16. in Geneſ. & Auguſt. lib. 8. de Gen. cap. 13. recte ponderarunt. Serpens autem ſimilitudinem Dei illi propoſuit, dicens, *Eritis ſicut Dii*, & ſtatim declarauit, qualis eſſet illa ſimilitudo, dicens, *Scientes bonum, & malum.* Ergo ſuperbia Euæ fuit appetitus excellentiæ in cognoſcendo quid ſibi eſſet bonum, quidve malum. Qualis autem fuerit hic exceſſus in ſcientia boni, & mali, non ſatis conſtat. Nam velle ſcire bonum, & malum, & in hoc aſsimilari Deo, non eſt per ſe malum: malitia ergo eſt in exceſſu, vt ſi quis velit ſcire plus, quàm oportet, & aſsimilari Deo plus, quam debet. Hunc ergo exceſſum explicat D. Thom. dicens, in hoc peccaſſe Euam, quod voluit tantam ſcientiam boni, & mali habere, vt per virtutem propriæ naturæ determinaret ſibi, quod eſſet bonum, & quid malum ad agendum, vel etiam vt per ſe cognoſceret, quid ſibi boni, & mali eſſet futurum. Vnde probabile eſt, Euam tunc non cogitaſſe in particulari de modo illius excellentiæ, ſed, auditis verbis ſerpentis, ſtatim concepiſſe quandam ſcientiam ſibi ſufficientem ad beatam vitam, & ad regendum ſeipſam, & ſtatim illam appetijſſe ſine ordine, vel ſubiectione ad Deum, ſed abſolute, vt illi fuit propoſita etiam contra ordinem, & præceptum Dei, & ita per ſuperbiam in illo appetitu exceſsiſſe. Additque conſequenter D. Thomas, etiam exceſsiſſe Euam, appetendo poteſtatem operandi virtute propriæ naturæ ad beatitudinem conſequendam, quod ſignificauit Auguſt. 11. Gen. ad lit. cap. 30. Et intelligendum videtur de appetitu quaſi in actu exercito, vt ſic dicam, magis quam in actu ſignato, id eſt, magis ex modo volendi, quā ex parte obiecti, expreſsè ſibi propoſiti. Nam excellentia illa poteſtatis non fuit à ſerpente diſtincte propoſita, tamen quia obtulit, & promiſit ſimilitudinem Dei obtinendam præter ordinem ab ipſo ſtatutum, imo contra præceptum eius, ideo virtute illam perfectionem propoſuit, vt obtinendam propria induſtria, & facultate. Eodem ergo modo Eua illam appetijt, non quidem directe cogitando de tali poteſtate, nec de modo acquirendi dictam excellentiam, ſed nimio quodam amore ſui abſolute appetendo illam excellentiam, nihil pro tunc conſiderans, vel de qualitate illius, vel de modo illam obtinendi.

20 *Satisfit iam rationi in num. 12.*

Hoc ergo poſito, reſpondemus ad huiuſmodi elationem non fuiſſe neceſſarium, vt infidelitas præcederet, imo neque aliquod iudicium erroneum, ſeu ſimpliciter falſum etiam contra rationem naturalem. Quia apprehenſo illo obiecto ſub illa confuſione propoſito, ſatis erat apprehendere, & iudicare illam ſcientiam vt poſsibilem ſibi ſimpliciter, & conſequenter vt ſibi maximè conuenientem, ſi obtineretur. In hoc autem iudicio nulla falſitas in rigore inuoluitur, qā ſcientia ipſa abſolute poſsibilis eſt, & conueniens ſi obtineatur: id autem, quod ibi adiungebatur, vel inordinatum, vel impoſsibile, non proponebatur formaliter in obiecto, ſed virtute, quatenus illa excellentia ſcientiæ ſine modo, aut menſura proponebatur, & ideo potuit etiā eſſe exceſſus in modo appetendi ſine præuio iudicio falſo in intellectu. Atque hinc etiam facile intelligitur, non fuiſſe neceſſarium, vt in Eua infidelitas ſuperbiā antecederet,

cederet, quia ad appetendam inordinate excellẽtiam propriam nullum iudicium ſpeculatiuum fidei contrarium neceſſarium fuit: ſufficiens enim fuit practicum iudicium, quo vel excellentia ſciẽtiæ boni, & mali, vel maior poteſtas, & libertas in operando bonum, vel malum dicto modo, propoſita fuerit, vt appetibilis, & propriæ naturæ aliquo modo conueniens.

21 *Sententia prout hactenus expoſita, communis eſt.* Et ita in hac ſententia ferè hoc modo explicata conueniunt cum D. Thoma Scholaſtici in 2. d. 22. & ſpecialiter declarat Bonauent. art. 1. q. 1. & latiùs Ægid. q. 1. art. 1. litterali. Et quamuis Scotus, & ſequaces de Adamo aliter ſentiant, non tamen de Eua, vt notauit Herer. in 2. d. 22. q. 2. concluſ. 1. vbi etiam addit, omnes Theologos in hac ſententia conuenire. Quam erudite confirmat, & declarat Bellarm. lib. 3. de Amiſſ. grat. cap. 4. & 5. At verò Pererius dicto lib. 6. in Gen. q. 1. & 2. de peccato Euæ ex parte diſſentit. *Diſſentit Pererius aliquæ ex parte, immerito.* Fatetur enim, aliquam ſuperbiam præceſiſſe infidelitatem. Diſtinguit tamen duo peccata ſuperbiæ in Eua. Primum cõmiſſum ſtatim ac ſerpens interrogauit, *Cur præcepit vobis Deus:* & antequam aliquid promitteret, & hoc, dicit, præceſsiſſe infidelitatem. Aliud peccatum ſuperbiæ ponit in Eua poſt promiſsionem ſerpentis, & hoc dicit, fuiſſe poſterius infidelitate, imò fuiſſe quintum Euę peccatum. Veruntamen fundamentum de illo primo peccato ſuperbię exploſum iam eſt, & ita ruit tota illa pars, ſuperfluaque eſt illa multiplicatio peccatorum, quæ ante appetitum ſuperbiæ ex promiſsione ſerpentis conceptum in Eua excogitantur.

22 *Arguitur contra dicta in num. 11. Euam peccaſſe per infidelitatem. Primo.* Ex dictis verò noua difficultas oritur circa infidelitatis peccatum, nam ſi ante ſuperbiam non præceſsit, poſt illam non videtur neceſſarium, nec ſufficiẽter probari poſſe. Nam in primis, nec Moyſes illud narrat, nec ex dictis eius colligitur. Quia poſt completa verba ſerpentis, tantùm ſubdit: *Vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile.* Ex quibus verbis collegimus ſuprà præceſsiſſe in Eua ſuperbiam. Statim verò ſolùm additur, *Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo*, &c. In quo ſolùm narrantur exteriora peccata contra ſpeciale præceptum diuinum: ſed iſta omnia ſuppoſita dicta ſuperbia, potuerunt ſine infidelitate committi, ſicut nunc fidelis peccat comedendo carnem in die prohibito: ergo non eſt, vnde tale peccatum infidelitatis colligamus. *Secundo.* Secundò augetur difficultas, quia ſi ex aliquo loco colligeretur hæc infidelitas, maximè ex illo 1. ad Tim. 2. Mulier ſeducta eſt, ex illis enim verbis colligunt omnes Patres, Euam credidiſſe, vera eſſe, quæ ſerpens dicebat. Ita tradit D. Thom. 1. p. q. 24. art. 4. ad 1. & 2. 2. q. 163. art. 1. ad 4. & art. 4. in corpore, & ad 1. ex Auguſt. 11. Gen. ad litt. cap. 30. & 42. & idem habet lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 15. & 14. de Ciuit. cap. 17. & in Enchirid. cap. 45. Et idem ſentit Chryſoſt. homil. 16. in Gen. & conſentiunt ibi Rupert. & alios infrà referemus. Sed hoc non ſatis eſt, vt dicamus, Euam propriam infidelitatem commiſiſſe, ergo. Probatur minor, quia potuit Eua credere ſerpenti, non credendo, Deum dixiſſe falſum, ſed credendo, vel non prohibuiſſe eſum ligni ſcientiæ eo modo, quo ipſa cogitauerat, vel ſaltem non fuiſſe mortem comminatum, vt irremiſsibilem pœnam. Sic enim Auguſt. d. lib. 11. Gen. ad litt. cap. 30. dixit de Eua: *Non credens, poſſe inde ſe mori, arbitror, quod putauerit, Deum alicuius ſignificationis cauſa dixiſſe, ſi manducaueritis, morte moriemini.* Ergo licèt falſam exiſtimationem habuerit circa intelligentiam verborum Dei, & in hoc decepta fuerit, non tamen neceſſe eſt, vt infidelis fuerit. *Tertio* Tertiò maximum Euæ peccatum fuit ſuperbia, vt ſentit D. Thom. 2. 2. q. 163. art. 3. At ſi fuiſſet infidelis, maius peccatum fuiſſet hæreſis: ergo non commiſit tale peccatum.

Nihilominus dicendum eſt, abſolute Euam poſt ſuperbiam in infidelitatem incidiſſe, id eſt, credidiſſe aliquid dictis Dei, & veræ fidei contrarium. Ita docet Auguſtinus *locis citatis*, & ſequitur Diuus Thomas, & ſumitur ex alijs Patribus, qui abſolutè tribuunt infidelitatem primis hominibus, vt allegatum eſt, & alios referemus cap. quarto à num. 4. Et hoc ſufficienter probatur ex loco Pauli, quia *ſeduci* non eſt aliud, quàm induci in errorem, ſeu falſum iudicium: loquitur autem Paulus non tantùm de errore practico, ſed etiam de ſpeculatiuo, ait enim, Adam non fuiſſe deceptum, ſed Euam. At verò Adam practicè etiam errauit: ergo loquitur Paulus de deceptione per iudicium falſum ſpeculatiuum: ergo ſi mulier ſeducta fuit, in errorem eſt inducta: ille autem error fuit circa materiam fidei, vt manifeſtum eſt, quia per illum errorem credit Eua aliquid contrarium dictis Dei, vel aliter, quàm à Deo dictum fuerat: in vtroque autem eſt error contra fidem. Vt, v. g. non ſolum eſt hæreticus, qui credit, Chriſtum falſum dixiſſe, cùm dixit: *Hoc eſt corpus meum*, ſed etiam, qui credit, CHRISTVM quidem verum dixiſſe, tamen non fuiſſe loquutum in proprio ſenſu, ſed ſub aliquo ænigmate: ergo ſimiliter quomodocunque fuerit decepta Eua circa verba Dei, vel circa ſenſum, quo propriè ab ipſo prolata ſunt, in materia fidei errauit. 23 *Vera ſententia de infidelitate Euæ ſuſtinetur & roboratur. 1. Ex Aug. D. Thom. & aliis. 2. Ex Paulo.*

Duobus autem modis intelligi poteſt, Euam in eam infidelitatem incidiſſe, vno modo formaliter, & cum pertinacia, ac propria hæreſi, alio modo ſolùm materialiter, id eſt, ſine pertinacia, ac propria hæreſi. Priorem modum indicant multi Patres, dicentes, credidiſſe Euam, Deum ex inuidia ſibi prohibuiſſe eſum fructus ligni vitæ, ac ſubinde mentitum eſſe, cùm dixit, morituros eos fuiſſe, ſi de ligno comederent: nam ſi hoc credidit Eua, nulla certè formaliter hæreſis cogitari poteſt: hoc autem modo fuiſſe Euam deceptam, ſignificat Auguſt. dicto lib. 11. Gen. ad litt. cap. vlt. & lib. 2. de Geneſi contra Manich. cap. 15. & Chryſoſt. homil. 16. in Gen. & alij ibidem, & Cyrill. Alexandrinus lib. 3. contra Iulian. §. vbi autem. vbi ſic inquit de dæmone: *Vide quod peſſimarum doctrinarum fuerit inuentor, non enim dixiſſe, inquit, illis veritatem vniuerſorum Deum, ſed mentitum potius, & per inuidiam prohibuiſſe, ne comederent, vt pote Deos fore ſcientes, ſi comederent. Igitur & ipſam ſummam, & ineffabilem naturam calumniatus eſt, & peſtilentem doctrinam primis parentibus immiſit.* Et hinc Patres interdum indicant, amiſiſſe Euam fidem, peccando, cùm tamen fides non niſi per formalem infidelitatem amittatur: Atque ita ſignificat Ambroſ. Epiſt. 33. ad Marcellinam ſororem, & Tertull. lib. 2. contra Marcionem, cap. 2. quæ ſententia probabilis eſt. 24 *Infidelitatẽ Euæ fuiſſe hæreſim, probabile.*

Veruntamen fortaſſe probabiliùs dici poteſt, illam infidelitatem non fuiſſe cum pertinacia, & formali hæreſi. Nam difficile creditu eſt, Euam ſtatim ad ſimplicem aſſertionem ſerpentis credidiſſe, Deum mentitum fuiſſe, & ex inuidia præceptum poſuiſſe, quia hæc non ſolùm ſunt contra propriam fidem, ſed etiam cõtra rationem naturalem. Vnde D. Thom. in 2. d. 22. q. 1. art. 1. ad 1. de primis hominibus dicit, quòd non crediderunt falſum dixiſſe, hoc enim ſimpliciter infidelitatis fuiſſet, ſed crediderunt fortè alio modo intelligendum fore metaphoricè, vel ad aliquid ſignificandum, dictum. In quibus verbis alludit ad ſententiam Auguſtini ſuprà citatam ex lib. 11. Gen. ad litt. cap. 30. Et augetur difficultas, quia nec ipſe dæmon expreſsè dixit, Deum fuiſſe mentitum, aut ex inuidia prohibitionem feciſſe: ergo nullum 25. *Probabiliùs non attigiſſe ad hæreſim: Probatur 1.* *Probatur 2.*

nullum eſt ſufficiens argumentum ad iudicandum, id ſtatim Euam credidiſſe. Vnde Epiphan. hæreſ.38. cum dixiſſet, diabolum per mendacium decepiſſe Euam alia pro alijs dicendo, ſtatim adiungit, *Et amicitiam cum creatore oſtendens*, dixit, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum.* Quomodo autem amicitias cum Deo fingeret, ſi mendacij, & inuidiæ Deum accuſaret: ſignificat ergo Epiphanius (vt rectè Bellarminus expendit) dæmonem ſe finxiſſe pium expoſitorem verborum Dei, perſuadēdo non fuiſſe intentionem illius prohibere eſum boni fructus, & vtilis ad veſcendum, ſciendumq; bonum, & malum, ſed in alio ſenſu, & ob aliam cauſam illa verba protuliſſe, & alia multa in fauorem huius ſententiæ probabiliter Bellarminus coniectat. Quæ tamen non ita eſt accipienda, vt credamus, Euam excuſari poſſe ab omni culpa cōtra præceptum fidei, quia iudicium illud falſum, in quo decepta fuit, contra fidei doctrinam fuit, & leuiter atque imprudenter illud tulit: ergo ſaltem ex ignorantia culpabili in ea credulitate peccauit: ergo aliquam culpam contra obligationem fidei commiſit. Nihilominus tamen probabiliter excuſatur à propria infidelitate, ſeu hæreſi, quia non cum pertinacia errauit, quoniam non animaduertit, fucum illum verborum dæmonis fuiſſe contrarium verbo Dei, & teſtimonio eius. Atque hoc modo conciliantur dicta Patrum, & ſoluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ, vt facilè conſideranti patebit.

Quæ Bellarminus ſcribit, cōtra hæreſim Valent, non contra ſimplicem infidelitatem Euæ.

26. Poſt hæc verò duo præcipua peccata, quæ interiùs in mente Euæ conſummata ſunt, ſecutum eſt tertium per internum etiam deſiderium inchoatum, opere verò conſummatum, comedendo de ligno vetito. Et hoc ſignificant illa verba, *Vidit mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* De quo peccato nihil ferè noui dicendum ſupereſt. Nam ſuprà explicando præceptum à Deo impoſitū primis hominibus, explicatum eſt, quā grauis culpa fuerit eius tranſgreſsio, tam ex genere ſuo, quàm ex indiuiduo. Declarauimus etiam varias malitias, quæ in illo exteriori actu inuentæ ſunt, quarum præcipua fuit inobedientia, quæ licèt alioqui generalis, & quaſi materialis eſſe ſoleat, in illo tamen actu propter modum prohibitionis, & præcipuam intentionem prohibentis, formalis, & præcipua fuit. Illi autem coniuncta fuit malitia gulæ propter materiæ qualitatem, & conditionem. Et ita has duas malitias agnoſcit in illo actu D. Thomas 2.2.q.163. art.1.ad 1. & 2. Auguſt. verò plures alias malitias in illo peccato cōſiderat, vt rapinæ, homicidij ſui ipſius, & alias ſimiles, quæ fortaſſe non ſecundum proprias ſpecies, ſed virtute, vel materialiter in eo actu inuentæ ſunt, de quibus etiam nonnulla in ſuperioribus diximus. Poſt hæc vero peccata ſecutum eſt grauiſsimum peccatum ſcandali contentum in illis verbis, *dedit viro ſuo.* Quibus tandem addi poteſt excuſatio peccati, quam adhibuit cùm à Deo fuit reprehenſa. Sed forte in ea excuſatione non fuit mortalis malitia, vt inferiùs agentes de peccatis Adæ notabimus.

3. Euæ peccatū comeſtio vetita.

Habuit propriam inobedientiæ malitiam.

Item gula.

Alias malitias notat Aug. qui tamē explicatur.

4. Euæ peccatum ſcandalum.

5. Excuſatio quæ venialis videtur

CAPVT III.

Vtrum initium peccandi in Adamo, fuerit ſuperbia.

1. DIcendum ſequitur de peccatis Adæ, & de ordine, ac modo, quo illa commiſit. In qua re præcipua quæſtio inter Scholaſticos eſt, an primum Adæ peccatum fuerit ſuperbia. Nam Scotus in 2. d.21.q.2. negat primum Adæ peccatum fuiſſe appetitum excellentiæ, ſed illud dicit, fuiſſe exceſſum amoris erga vxorem, nam plus, quàm Deum, illam dilexiſſe videtur, quando quidem ne illi diſpliceret Dei mandatum tranſgreſſus eſt. Quæ ſententia ſuaderi poteſt primò ex verbis ipſius Adæ, nam cùm à Deo de peccato ſuo argueretur, reſpōdit: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Per quæ verba ſe tacitè excuſauit, quòd amore ſuæ ſociæ ductus petitioni eius cōſenſerit, per quam excuſationem, velit, nolit, inordinatum amorem vxoris confitetur, & ſe excuſando accuſat, vt dixit Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 14. in ea verò excuſatione ſolùm affectum vxoris, vt primam originem, ſeu malitiam ſui lapſus cognoſcit. Quin etiam Deus hoc admittere videtur reſpondens Adæ, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ & comediſti*, &c. Per quæ verba nullam aliam priorem culpam in Adamo declarat, aut punit.

Negat Scotus putans id peccatum fuiſſe inordinatū affectum erga vxorem.

Suadetur primo ex verbis Adæ.

2. Secundò fauet huic ſententiæ Auguſt. lib. 11. Gen. ad litt. cap. 42. vbi ait, Adamum non carnis victum concupiſcentia, ſed amicabili quadam beneuolentia erga vxorem, Deum offendiſſe. *Noluit enim* (inquit) *eam contriſtare quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere ſi ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia.* Et adiungit exemplum de Salomone, qui amore mulierum idola colebat, quamuis non crederet illis eſſe ſeruiendum. Quo exemplo vtitur etiam lib. 14. de Ciuit. cap. 11. dicens, *Adam non tanquam verum loquenti credidiſſe Euæ, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe.* Et inferiùs addit, quòd *Adam ſciens ac prudens peccauit, ne vxori diſpliceret. Sed inexpertus diuinæ ſeueritatis*, inquit, *in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum.*

Secundo ex Auguſtino.

3. Tertiò argumētor ratione Scoti, quia primum peccatum Adæ non fuit ex amore ſui: ergo non fuit peccatum ſuperbiæ, nam, vt ſupponit Scotus, appetitus ſuperbiæ eſt nimius amor ſui. Antecedens probat ex differentia inter Angelum, & hominem, nam Angelus primò intelligit ſe, & ideo primò potuit peccare per ſuperbiam, nimium amando ſe: homo autem prius alia obiecta ſenſibilia intelligit, quàm ſe, & ideo non potuit primò peccare ex nimio amore ſui. Vnde vlteriùs concludit, peccaſſe primò ex nimio amore vxoris, quia non habuit aliud obiectum ſenſibile quod ad peccandum eum excitaret. Præſertim, quia primum peccatum non poterat eſſe ex amore proprij commodi, vt præcedens ratio probat: ergo eſſe debuit ex amore beneuolentiæ alterius perſonæ, quę etiam eſſet obiectum ſenſibile, tunc autem non erat alia, niſi propria vxor: ergo peccauit primò Adam per nimiam beneuolentiam Euæ.

Tertio ratione

Confirmatur.

4. Contraria ſententia eſt D. Thomæ dicta q. 163. art. 2. & communis Theologorum cum Magiſtro in 2. d. 22. vbi ſpecialiter Ægid. q. 2. & Durand. q. 1. Qui omnes affirmant primum Adæ peccatum ſuperbiam fuiſſe. Et hæc ſententia nobis probanda eſt, quia eſt conformior Scripturis & ſanctis Patribus. Quia verò eius intelligentia, & probatio pendet ex obiecto, quod potuerit Adam primò appetere per ſuperbiam, ideo priùs explicandum eſt, vtrum Adam tale obiectum habuerit, aut habere potuerit. Et quia obiectum huiuſmodi per externam tentationem, & ſuggeſtionem proponi debuit, ideo ſicut in lapſu Euæ fecimus, ita in Adamo explicandus eſt modus tentationis, & progreſſus eius, ita enim & de obiecto ſuperbiæ, & de initio, & progreſſu, quem Adam in peccando habuit, conſtabit.

Affirmatiua pars communis.

Notatio dicēdorum.

5 Primò ergo ſuppono, Adam prius quàm Eua tentaretur, nihil peccaſſe. Hoc per ſe ſatis veriſimile eſt, & ex dictis de initio peccandi ipſius Euæ à fortiori oſtendi poteſt. Exiſtimat autem Caietanus Gen. 3. circa illa verba, *deditque viro ſuo*, Adam peccaſſe, antequam mulier illi cibum offerret. Putat enim Euam in præſentia Adæ de cibo comediſſe.

1. Suppoſitio

Contra illā facit Caiet.

Eius fund.

diſſe. Quod colligit ex eiſdem verbis, quæ in Hebræo ſic habent, *deditq; viro ſuo ſecum.* Quæ particula *ſecum* ſuperflua eſſet, inquit, niſi per eam indicaretur, quod cùm Eua comedit, vir ei præſens aderat, & in hoc ait, *Primum peccatum Adæ inſinuatur negligentiæ ſcilic cohibendi vxorem à comeſtione vetiti fructus.* Atque ita fit, vt Adam prius peccauerit, quàm ab Eua tentaretur. Sed fundamentum Caietani mihi non videtur probabile. Quia ſi Adam eo tempore adfuiſſet, verba etiam ſerpentis audiuiſſet, quod eſt contra narrationem Scripturæ dicentis de ſerpente: *dixit ad mulierem*, ibi enim tacitè excluditur vir, & ſimul inſinuat calliditatem ſerpẽtis, nam ſolus cum ſola loqui voluit, vt illam faciliùs deciperet. Neq; etiam veriſimile eſt, Adamum audiuiſſe verba ſerpentis, & nec credidiſſe illa, nec illis contradixiſſe. Quòd ſi Adam non interfuit colloquio ſerpẽtis, profectò nec comeſtioni Euæ adeſſe potuit, quia ſerpens non reliquit Euam, nec perſuadere ceſſauit, donec illa comedit. Neque obſtat illa particula *ſecum*, tum quia in vulgata non habetur, quod ſaltem eſt ſignum, non eſſe neceſſariam ad verum ſenſum à Spiritu ſancto intẽtum. Tum etiam, quia in Hebræo nõ coniungitur cum verbo, *dedit viro ſuo* ſed cum verbo, *& comedit*, vnde Chaldaica habet, *& comedit cum ea.* Deſtructo ergo illo fundamento, manifeſtum eſt, non potuiſſe peccare Adamum per illam negligentiam, ac proinde Adamum ante, quàm tentaretur ab Eua, nihil peccaſſe.

Improbatur tamen Caietanus, & ſatisfit eius fundamento.

6 Secundò ſuppono, Adamum non fuiſſe immediatè tentatum à ſerpente, ſeu dæmone antequam peccaret. Hoc etiam eſt certum, quia talis tentatio Adæ in Scriptura non refertur, neque per probabilem coniecturam præſumi poteſt. Quia talis tentatio non potuit eſſe merè interna, vt de Eua probatum eſt, eadem enim ratio, vel maior eſt de Adamo, neque etiam fuit externa, quia dæmon in ſola ſpecie ſerpentis ad primos homines in Paradiſo locutus eſt, & immediatè cum ſola Eua eſt locutus, vt per illam virum deijceret. Nam, vt rectè notauit Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 11. *Dæmon ſerpente tanquam inſtrumento abutens ſallacia ſermocinatus eſt fæminæ, à parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum, non exiſtimans, virum facilè credulum, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori.*

2. Suppoſitio.

7. Tertio igitur eſt certum, Euam tentaſſe Adam ſeu dæmonem per illam ipſum ad comedendum de arbore vetita, inducendo. Hoc ſignificauit ſcriptura illa breuiſsimis verbis, *dedit viro ſuo*, quæ ita omnes Patres intellexerunt, & eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & res per ſe ſatis clara. Non explicat autem Scriptura, quomodo, aut quibus verbis Eua maritum ad comedendum induxerit: non videtur autem dubium, quin præter actionem offerendi fructum arboris, verbis, & precibus induxerit virum ad comedendum, vt omnes notant. Quia mulier efficaciter deſiderabat, habere virum ſocium in manducatione cibi, ſola autem oblatio fructus, vel etiam ſimplex inuitatio ad comedendum non erat ſufficiens inductio, & ideo veriſimile eſt, adhibuiſſe preces, vel aliquid huiuſmodi. Et præſertim credibile eſt, quod omnes etiam auctores declarant, narraſſe mulierẽ viro ſuo, quod de fructu illo comediſſet, nihilq; mali ſenſiſſet, imò viſum eſſe optimum, ac delectabilem. Atq; hoc bene etiam colligitur ex illa particula *ſecum*, quæ in Hebræo additur, vel cum *ea*, vt dicit Chaldæus, nam cum ipſa ſe iam comediſſe narraſſet, inuitauit virum, vt idem ipſa faceret, & hoc eſt comedere *ſecum*, vel cum ea. Nam in hac ſocietate, ſeu communicatione in participatione cibi maximè potuit Eua fundare rationes, & preces, quibus animum Adami ad comedendum inclinaret.

3. Suppoſitio

In his autem omnibus nondum apparet obiectum, quod Adam ad appetitum immoderatum excellentiæ excitare poſſet, & ideo inquirendum vlteriùs eſt, an Eua narrauerit Adamo promiſsiones ſerpentis, vt illis auditis potuerit animus Adæ in ſuperbiam eleuari. In quo puncto Pererius lib. 7. in Gen. circa illa verba, *deditque viro ſuo*, dicit, non eſſe veriſimile, Euam narraſſe Adamo dicta, & promiſſa ſerpentis, nam ſi ea aperuiſſet, facilè Adam animaduertiſſet fraudes dæmonis, ſibiq; cauiſſet. Vnde ipſemet dæmon quia propter hanc cauſam nõ eſt auſus Adamũ primò aggredi, aut tales promiſsiones illi facere, etiã Euam inſtruxit, & inſtigauit, vt nihil de promiſsionibus ſibi factis cũ illo communicaret nec de effectibus futuris, quos ſperabat, ſed tantum ea proponeret, quę experta iam erat, & efficaciora erant ad permouendum Adamum, adiunctis precibus, & blanditijs, quibus ſignificaret, non poſſe perfectam ſocietatem, & pacem haberi, niſi etiam in participatione illius fructus communem vitam agerent. 8

Quæ fuerit Adamo occaſio primo peccandi.

Opinio Pererij.

Eius fund.

Contrarium nihilominus pro comperto habet Bellarm. dicto lib. 3. de Amiſſ. gratiæ, c. 5. §. vlt. vbi ait, illa eadem verba, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum*, fuiſſe occaſionem ſuperbiæ tam viro, quã fœminæ, nam ſicut præceptum non comedendi ſolus vir à Deo audiuerat, & per illum explicitè, & diſtinctè fœminæ promulgatum eſt, ita è contrario, tentationis verba promiſſoria ſola mulier à ſerpente audiuit, & per illam in notitiam Adæ peruenerunt. Atque hic modus dicendi videtur inſinuari ab Auguſt. l. 11. Gen. ad litt. c. 30. dum ait de Eua, *Sumpſit de fructu eius, & manducauit, & dedit etiam viro ſuo ſecum.* Fortaſsis etiam cũ verbo ſuaſorio, quod Scriptura tacens intelligendum reliquit. Deinde videtur hæc opinio per ſe ſatis veriſimilis, quia cùm mulier fuiſſet illis verbis mota, & inducta, & maximè cuperet virum imitatorem ſui habere, credibile eſt, ei propoſuiſſe motiuũ, & rationem, quæ illius exiſtimatione fortiſsima erat. Neque ipſa cogitare potuit Adamum ex verbis illis potuiſſe ſumere occaſionem, fraudem aliquã ſuſpicãdi, cùm ipſa nihil tale ſuſpicata fuiſſet, & nihil iam de veritate promiſsionis dubitaret. Et præſertim cùm iam eſſet experta ex eſu fructus vetiti mortem non fuiſſe ſecutam, neque aliquod aliud malum in ſe animaduertiſſet. Et prẹterea nulla eſt ratio ad credendum, conſulto, voluiſſe mulierem illud ſecretum marito celare, cùm non celaret factum, & aliquam rationem redditura eſſet, ob quã auſa fuiſſet de ligno vetito comedere. Vnde nulla eſt cauſa exiſtimandi, dæmonem conſuluiſſe mulieri, eàmve inſtigaſſe, vt promiſsiones illas viro non reuelaret: nam per hoc potiùs ſe exponeret periculo turbandi ipſam Euam, & incidendi in ſuſpicionem fraudis, ac deceptionis. Eo vel maximè, quòd etiam dæmon ſperare potuit illa verba per fœminam dicta animum viri ad appetitum tantæ excellẽtiæ mouere, & inducere potuiſſe. Ergo veroſimilius eſt etiam dæmonem cooperatum fuiſſe ad illũ modum tentandi Adam. Quia quocunq; modo illum tẽtaſſet, ſemper timere potuit, ne reſiſteret, & cõſtans eſſet, & ideo hæc generalis ratio non erat ſufficiens, vt modum illum tentandi per dictas promiſsiones impediret. Et alioqui vero ſimilius eſt in ipſa prima tentatione aliquid miſcere voluiſſe, quod ſuperbiam, & excellentiæ appetitum excitaret, quia optimè ſciebat, nullum fuiſſe medium, quo facilius poſſet homo in illo ſtatu ad peccandum induci. 9

Opinio Bellarmini verior.

Inſinuatur etiam ab Auguſt.

Suadetur ratione & ſimul diluitur fundamentum Pererij.

Deinde à poſteriori hoc ſumitur ex Scriptura, & Patribus, quatenus ſentiunt, etiam Adamum peccaſſe per ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei. Hoc probatur primò ex verbis Dei ad Adam Gen. 3. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens* 10

Suadetur præterea ex Scriptura.

ſciens bonum, & malum. Quę verba ironicè dicta fuere, vt omnes Patres affirmant. Auguſt. 11. Gen. ad litt. cap. 39. ait, illa verba fuiſſe Dei inſultantis Adamo, quia non ſolùm non fuerit factus, qualis fieri voluit, ſed neque illud quòd factus fuerat conſeruauit. Idem ferè habet lib. 2. de Gen. contra Manich cap. 22. & lib. 1. contra aduerſarium legis, & Prophetarum, cap. 15. Et Chryſoſt. homil. 18. in Gen. latè idem docet, & inter alia ait, *Vult Deus per hæc verba in memoriam referre, quomodo decepti fuerint à diabolo per ſerpentem, & quod ſpe potientiæ diuinitatis cibum hunc ſumere auſi ſunt.* Vbi de vtroque loquitur, & poſtea ſpecialiter applicat verba Dei ad Adamum hoc modo: *Propter hoc contempſiſti mandatum meum: Ecce quod expectaſti factus es: imò non quod expectaſti, ſed qualem te fieri dignum erat.* Et homil. 31. in Matth. ironicè etiam verba illa exponit, & in homil. 6. in varios Matthæi locos, priùs ait, *Et his primus homo expectationibus à diabolo inflatus, præcipitatuſq; eſt, ſperans enim eſſe Deus etiam, quod habebat amiſit.* Et deinde hoc probat ex citatis verbis Dei. Quæ eodem modo intellexit Theodor. q. 40. in Gen. & Gregor. Niſſen. in Fragmentis, ſeu in lib. de Cognit. Dei, parum à principio in tom. 3. Bibilioth. & Albin. q. 80. in Gen.

11 *Deinde ex Patribus.* Præterea in alijs locis docent Patres, eandem ſuperbiam, quæ proſtrauit Euam, Adamum etiam deieciſſe, ita repetit Aug. 14. de Ciuit. cap. 13. Vbi de vtroque ait, *In occulto mali eſſe cœperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur* Et ſtatim declarat, illud initium fuiſſe ſuperbiam, ex qua factum eſſe dicit, *vt vel illa* (ſcilicet mulier) *verum crederet, dixiſſe ſerpentem, vel ille* (ſcilicet vir) *Dei mandato vxoris præponeret voluntatem*, &c. & in Dialogo 65. quæſtionum ad Oroſ. q. 4. de primo homine dicit, *Elatus ſuperbia, ſuaſioni ſerpentis obediens, præceptum contempſit.* Quod non poteſt de fœmina explicari, quia ſtatim ſubdit, *Et ab illo vno homine omnis humana natura vitioſa, atque peccato obnoxia facta eſt.* Et allegat teſtimonia Pauli, quæ de Adamo manifeſtè intelliguntur. Verum eſt illud opus inter incerta Auguſtini opera recenſeri. Idem verò Auguſt. in id Pſalm. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam* inquit, *ſed quid rapuit? Adam.* Et infrà *rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem.* Et concione 2. in Pſalm. 70. circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi*: dicit, Adam, quia peruersè voluit eſſe ſimilis Deo, miſerum factum eſſe. Idem docent Proſper lib. 2. de vita contemplat. cap. 19. & Fulgent. lib. de Incarnat. & gratia, cap. 22. Et Gregor. lib. 4. Moral. cap. 9. apertè ait, dæmonem promiſsione ſua lucem obtuliſſe, & tenebras peccati induxiſſe, & videtur tam de Adamo, quàm de fœmina loqui. Et idem ſentit Bernard. in ſerm. 1. Aduentus, & in 2. ſerm. in octauam Paſchæ. Leo Papa ſerm. 5. de Natiuit. & Baſil. in Orat. *Quod Deus non ſit auctor malorum.*

12 *Concluditur ex dictis, peccatum Adami eiuſque obiectum quale fuerit.* Ex his ergo ſatis probatum manet, Adamum ſuperbiendo peccaſſe, & conſequenter Euam, cùm illum ad peccandum induxit, aliquod obiectum ei propoſuiſſe, quòd illum ad ſuperbiam excitaret. Nullum autem aliud obiectum probabiliter cogitari poteſt ab Eua propoſitum, niſi illudmet, quod ſibi fuerat à ſerpente promiſſum: ergo probabiliſsima eſt coniectura, quòd Eua non ſolùm petendo, & rogando, ſed etiam promiſsionem ſerpentis referendo, virum ad peccandum induxerit. *Eruitur aſſertio præcipuè intenta.* Ex quo vlteriùs concluditur aſſertio intenta, iuxta D. Thomæ ſententiam, nimirum primum internum peccatum Adæ, ſicut etiam Euæ, fuiſſe ſuperbiam. *Vnde ſtabilitatur.* Hoc ſatis iam eſt authoritate probatum. Et quòd de primo peccato Euæ ſuprà adduximus, idem confirmat. Nam ſuppoſito dicto fundamento, quòd idem obiectum ſuperbiæ mulieri à ſerpente immediatè propoſitum, per illam viro etiam patefactum fuerit, facilè credi poteſt, idem fuiſſe initium peccandi in Adamo, quod fuerat in Eua. Et hoc etiam confirmat ratio ſuprà adducta ex D. Thoma, quòd in eo ſtatu prima deordinatio voluntatis, moraliter loquendo, eſſe non poterat circa obiecta ſenſibilia, & ideo credibile eſt fuiſſe circa ſpiritualia, nimirum per inordinatum appetitum excellentiæ in ſcientia, ſeu ſimilitudine Dei.

Atque hoc magis confirmabitur reſpondendo ad motiua Scoti. Primum ſumebatur ex verbis excuſationis Adæ: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam*, &c. Gen. 3. Ad quod in primis dicimus, non eſſe veriſimile, voluiſſe Adamum, vnum peccatū alio peccato excuſare: hoc enim modo magis ſeipſum accuſaret. Non ergo ex nimio amore, ſed ex naturali ſocietate occaſionem excuſationis ſumpſit. Vnde Gregor. lib. 22. Moral. cap. 13. alias 9. in hoc reprehendit ſpecialiter Adam, quòd in ipſum Deum videtur voluiſſe refundere cauſam ſuæ ruinæ. *Qui fœminam ſibi in ſociam dederat*, ſimulque amorem quaſi naturalem erga illam indiderat, quæ fuit occaſio audiendi verba eius cum ſimili affectu, ex quo prouenit, vt faciliùs per ea ad cōſentiendum ſociæ induceretur, Deus autem, reſponbendo Adæ, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, in primis tacitè reiicit excuſationem, quia etiamſi eſſet vxor, ſeu perſona aliàs diligibilis, ſeu amica, poſtulans aliquid diuino præcepto contrarium, audienda non eſſet, vt notauit Aug. 14. de Ciuit. cap. 14. Deinde ſignificauit Deus, Adamum non ſolùm peccaſſe comedendo, ſed etiam audiēdo vxorem, vtrunque enim diſtinctè reprehendit. In quo autem conſtiterit illud peccatum audiendi vxorem, infrà magis explicabitur: certum autem eſt, non fuiſſe in ſubſtantia actus, ſed in modo, quia nimis remiſsè, & indulgenter, & ſine vlla reprehenſione illam audiuit. Quod quidem peccatum ſiue commiſsionis, ſiue omiſsionis externum fuit, & conſequenter (iuxta ea, quæ de Eua diximus) illud fuit indicium animi iam interiùs deordinati, vtique per excellentiæ appetitum, ac ſuperbiam. 13 *Ad 1. pro Scoto in n. 1.*

Ad ſecundum ſumptum ex Auguſtino, reſpondetur, ex illis verbis Auguſtini ad ſummum colligi priuſquam Adam conſentiret in eſum cibi prohibiti, iam peccaſſe per inordinatum amorem vxoris, quod verum eſt, vt in puncto proximo præcedente declaraui. Quoties ergo Auguſtinus ait, Adam peccaſſe, *Ne vxori diſpliceret, & ſciens, ac prudens*, & ſimilia, non loquitur de primo peccato Adæ, ſed de peccato comedendi de ligno vetito, ante quod iam pręceſſerat peccatum ſuperbiæ. Quod ex eiſdem locis colligi poteſt: nam in lib. 11. Gen. ad litt. cap. 39. dicit, illa verba, *Ecce Adam factus eſt, ſicut vnus ex nobis*, &c. fuiſſe, *Dei deterrentis cæteros ne ita ſuperbirent.* Et in cap. 42. circa finem ait, *Virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum ſcrutatorem latere non poterat, aliqua experiendi cupiditas ſolicitauit, cum mulierem videret, accepta illa eſca non eſſe mortuam.* Et lib. 14. de Ciuit. poſt verba citata ex cap. 11. in cap. 13. adiungit, in vtroque præceſsiſſe ſuperbiam tanquam initium omnis malæ operationis. Et ſic etiam locum habet, quod in eodem cap. Auguſtinus dixit potuiſſe Adam falli, reputando venialem tranſgreſsionem ex vxoris affectu commiſſam. Quia iam præceſſerat ſuperbia, per quam iam amiſerat homo priuilegiū ne poſſet decipi: ſicut de Eua diximus, & in capite ſequenti magis de Adamo explicabimus. 14 *Ad 2 in n. 2.* *Explicatur Auguſt.*

Neque obſtat, quod in cap. 42. lib. 11. Geneſis dicit Auguſtinus de Adamo, *non carnis victum concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili beneuolentia deliquiſſe.* Nam reſponderi poteſt, vel illam amicabilem beneuolentiam prout præceſsit inobedientiam non fuiſſe culpabilem, ſed fuiſſe ipſummet amorem naturalem, à quo interdum aliqua occaſio 15 *Ad verba Aug. ibid.*

occaſio peccandi accipi ſolet, ſicut reſpondet Caietan.2.2.quæſt.163.art.4. Vel certè dicendum eſt (vt iam indicauimus) quando ille amor cœpit eſſe peccaminoſus, iam præceſsiſſe ſuperbiam, & conſequenter Adamum priùs amiſiſſe iuſtitiam originalem, quamuis nondum ſenſiſſet legem fomitis in membris ſuis, de qua loquitur Auguſtinus. Sicut etiã ſuprà de Eua diximus illam prius amiſiſſe originalem iuſtitiam, quàm concupiſcentiæ motus ſentiret exteriùs. Et vtrunque pro aliquo tempore verum inuenietur, ſi ordo tentationis, & ruinæ Adami conſideretur. Nam cùm primũ mulier acceſsit ad tentandum virum, illam ex naturali amore benignè ſuſcepit, & ſine reſiſtentia audiuit, quod facere potuit ſine culpabili exceſſu in amore, quia nondum aduerterat periculum, aut occaſionem peccandi, nec etiam obligationem reſiſtẽdi, aut reprehendendi vxorem. Imò priuſquam Adam inciperet ita obligari, potuit inculpabiliter verba vxoris audire integrè, quia prius debuit factum Euæ plenè cognoſcere, quã cogitare poſſet, illam eſſe reprehẽſione dignam, aut in verbis eius tentationem, & inductionem ad malum contineri. Auditis ergo verbis vxoris cùm deberet contra illam inſurgere, potiùs elatione animi, & appetitu excellentiæ per verba vxoris ſibi repræſentatæ deliquit. Et inde factum eſt, vt circa beneuolentiam vxoris excedere inciperet, nimium illi indulgendo, vel, vt Aug. ait, *timendo eam contriſtare.* Qui exceſſus inchoari iam potuit ex inferiori appetitu ſenſitiuo, quia originalis iuſtitia iam erat amiſſa, quamuis ipſe Adamus fortaſſe non animaduerteret nouitatem, vt ſic dicam, illius inordinationis, nec vnde proueniret. Atque ita ex amore vxoris iam culpabili ad externam, & apertam inobedientiam progreſſus eſt.

Ordo tentationis & ruinæ Adami

16 Sed adhuc obſcurum eſt, quod Auguſtinus ait Adamum conſenſiſſe petitioni Euæ, *Nolens illam contriſtare, & ne diſcordia & diſſenſione animorum contabeſceret* Nam in ſtatu innocentiæ non poterat eſſe triſtitia, aut inordinata diſſenſio animorum. ergo non potuit Adam hæc mala timere ſi conſtanter reſiſteret, & ſuum ſtatum conſeruaret. Et declaratur, nam vel Adam quando timuit contriſtare Euam, cognouerat illam peccaſſe: vel nondum hoc intellexerat. Si hoc poſterius dicatur, nõ potuit timere aliquod malum pœnæ, vbi nullam agnoſcebat culpam: ſi autem Adam conſcius iam erat peccati Euæ, ſimulque cognoſcebat, quòd rectitudinẽ originalis iuſtitiæ iam amiſerat, profectò multo magis periculum proprium, quã triſtitiam vxoris veritus fuiſſet: imò ex damno alterius, illi in crimine ſociari timuiſſet. Reſpondetur, ab hac vltima parte incipiendo, longè veriſsimilius eſſe, Adam non cognouiſſe, vel ſaltem actu nõ conſideraſſe factum Euæ ſub ratione culpæ, vel ſaltem grauitatem eius non ponderaſſe: itemque multo minus cognouiſſe mutationem factam in Eua per peccatum. Quod ſatis ſignificat Scriptura, quia non niſi poſt vtriuſque peccatum, dicit, *Aperti ſunt oculi amborum.* Et Auguſt. dicit Adam per ſe fuiſſe inductum ad comedendum, quia videbat vxorem comedendo nõ fuiſſe mortuam. Sub quo tacite intelligit, non vidiſſe aliquid pœnale in ipſa, nec aliquam mutationem in eius ſtatu eſſe factã, quia ſi aliquid huiuſmodi expertus eſſet, multum profectò à ſimili manducatione deterreretur: non potuit ergo timor contriſtandi vxorem ex tali cognitione, ſeu experimento oriri. Vnde ad priorem partem duobus modis reſponderi poteſt. Prior eſt Auguſtinum ſupponere, fieri potuiſſe, vt Adã non cognoſceret omnes prærogatiuas, & priuilegia ſtatus innocentiæ. Vnde cùm aliàs ſciret hominem naturaliter contriſtari, quando voluntas eius non impletur, potuiſſe timere, ne fortè vxor contriſtaretur: ad hunc enim timorem illa neſcientia ſufficere poterat ſine poſitiuo iudicio falſo, quod in illo ſtatu poſſet eſſe triſtitia. Vel ſecundò dici poteſt, non loqui Auguſtinum cum tanto rigore de triſtitia, aut ſimili animorum perturbatione, ſed locutum fuiſſe modo nobis vſitato ad explicandam nimiam beneuolentiam Adæ ad vxorem, propter quam voluit cauere, ne inter ipſos eſſet diſſenſio voluntatum, ſeu morum diſsimilitudo, quæ iuſtitiam, & perturbationem, quantum eſt ex ſe, inducit, illam enim Adam in ſtatu etiam innocentiæ fugere potuit.

Locus Auguſtini obſcurus. *Arguitur 1.* *Arguitur 2* *Reſpondetur ad hoc poſterius.* *Reſpondetur ad illud prius.* *Altera reſponſio.*

17 Ad rationem Scoti concedimus, ſuperbiam eſſe quendam nimium amorem beneuolentiæ ſui: nam idem appetitus excellentiæ ſimul eſt concupiſcentia excellentiæ, & beneuolentia ſui, quia ſibi amat ſuperbus illam excellentiam. Negamus autem cõſequentiam, ſcilicet hunc amorem ſui non poſſe eſſe primum peccatum, quia nihil eſt, quod impediat, quominus voluntas hominis primò feratur inordinatè ad excellentiam ſibi appetendã, ſeu concupiſcendam. Sicut in Eua oſtendimus, & idem in ſuperiori tractatu de Angelo diximus. Nec obſtat differentia, quam inter hominem, & Angelum Scotus meditatus eſt: nam ad ſummum probat nõ ita poſſe hominem ex prima cognitione ſui ad ſuperbiam moueri. Sicut motus eſt fortaſſe Angelus ex prima cognitione ſuæ naturalis excellentiæ. Vel etiam probabiliter ſuadet illa differentia non ita facilè potuiſſe hominem ſine ſuaſore extrinſeco ex ſe, ab intrinſeco, ad ſuperbiam eleuari, ſicut potuit primus Angelus. Hoc tamen non obſtat quominus primum obiectum extrinſecè propoſitum Adæ, & efficacius ad excitandum illum ad aliquem inordinatum affectum fuerit obiectum ſuperbiæ. Atque ita comparando perſonam Euæ (vt ſic dicam) ad verba eius efficaciora fuerunt verba ad prouocandum Adamum ad ſuperbiam, quam ipſamet Eua ſua præſentia fuerit potens ad inclinandum illum ad ſenſibilem, ac inordinatum ſui amorem. Vnde ad cõfirmationem negatur antecedens: nam optimè potuit primum peccatum Adæ eſſe ex amore proprij commodi, vel potius in exceſſu talis amoris. Nam appetitus excellentiæ amor proprij commodi eſt: & in illo prima inordinatio eſſe potuit, vt oſtẽſum eſt. Imò quando Adam magis ſeipſum amabat, quam vxorem, tanto faciliùs potuit prius peccare ex amore proprij commodi, quàm ex amore beneuolentiæ, & commodi ſuæ vxoris.

Ad 1. pro Scoto in n. 3. *Ad confirm.*

CAPVT IV.

Vtrum Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.

1. TRia ſunt in hoc capite explicanda. Primum, an primus homo poſt ſuperbiã infidelis fuerit. Secundum, an tanta fuerit infidelitas vt etiam fidem amiſerit. Tertium poſt ſuperbiam quot peccata, & quo ordine cõmiſerit. Ratio verò, & fundamentum totius dubitationis eſt illa ſententia Pauli 1. ad Tim. 2. *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* Nam iuxta hoc Pauli teſtimonium neceſſarium videtur dicendum, Adam nullam infidelitatem commiſiſſe, quia aliàs nullum eſſet diſcrimen, quod inter ipſum & Euam Paulus conſtituit. Probatur ſequela: nam vel conſideratur Adam priuſquam in ſuperbiam eleuaretur, & ſic verum eſt non fuiſſe antè ſeductum, & conſequenter neque infidelitatem In hoc autem æqualis eſt illi Eua: nam vt ſuprà probauimus, non per errorem, ſed per inconſiderationem ſuperbiendo deliquit. Vnde quoad hoc

Triplex præſentis capitis punctum. *1. Punctum an peccauerit Adã per infidelitatẽ. Pars neg. ſuadetur 1. ex Paulo.*

hoc eodem modo, ſeu cum eadem proportione lapſus Adæ per ſuperbiam explicandus eſt. Nam ſi nõ de errore ſpeculatiuo, ſed de practica deceptione ſermo ſit: ita deceptus eſt Adam ſuperbiendo, ſicut Eua. At verò ſi Adam conſideretur poſt peccatum ſuperbiæ pro illo tempore, vel quaſi ſtatu, erit neceſſariò conſtituendum diſcrimen inter ipſum, & Euam, quod Paulus intendit. Diximus autem tunc fuiſſe ſeductam Euam, & in aliquam infidelitatem incidiſſe: ergo iuxta mentem Pauli etiam tunc non fuit ſeductus Adam, & cõſequenter per infidelitatem non peccauit.

Suadetur 2 ex Auguſt.

2 Accedit ſecundò, quòd D. Auguſtinus multis in locis ita hæc Apoſtoli verba interpretatur, præſertim lib. 11. Gen. ad litt. cap. 42. vbi quærit, *Si tam ſpiritualis erat Adam, quanuis mente, non corpore quomodo credere potuerit, quod per ſerpentem dictum eſt*, &c. Et infrà in virtute reſpondet, *Ideo Apoſtolum dixiſſe mulierem ſeductam eſſe, non virum.* Affirmat enim Apoſtolus virum per mulierem præuaricatum eſſe, non verò ſeductum: quia non credidit vera eſſe, quæ ſerpens mulieri narrauerat, ſcilicet, *quod eos Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet.* Et ideo idem Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 11. dicit, diabolum ideo prius acceſsiſſe ad fœminam, *quia non exiſtimauit virum facile credulum, nec errando potuiſſ. decipi, ſed tum alieno cedit errori.* Quod ſtatim confirmat dictis verbis Apoſtoli. Et inde infert, quòd Adam ſciens, prudenſque peccauit. *Nam hos*, inquit, *ſeductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant eſſe peccatum: ille autem ſciuit, alioqui quomodo verum erit, Adam non eſt ſeductus.* Vnde in fine capitis concludit, *Quid ergo opus eſt pluribus? Et ſi credendo non ſunt ambo decepti: peccando tamen ambo decepti ſunt.*

Tertio ſuadetur ex cõiectura.

3. Tertiò addi poteſt coniectura ſumpta ex verbis Adæ, & Euæ: nam cùm mulier interrogaretur à Deo, *Quare hoc feciſti*: reſpondet, *ſerpens decepit me*, Adam autem non eſt confeſſus deceptionem ſicut Eua: ſed tantùm dixit, *Mulier dedit mihi, & comedi*: ergo ſignum eſt Adam non fuiſſe deceptum, ſed ſolam Euam.

Euaſio.

Dices ex illa collatione verborum ſolùm colligi deceptionem Euæ poſitiuè, vt ſic dicam, ex verbis eius probari: deceptionem autem Adæ non ita probari, quanuis minimè etiam probetur inde, quòd infidelis nõ fuerit, ſeu deceptus.

Contra eam inſtatur

Sed contra, quia ex eo, quòd non probatur deceptus, ſaltem colligimus, nos non poſſe affirmare illum fuiſſe deceptum, aut in errorem incidiſſe. Quia crimen, quod non probatur, non eſt alicui tribuendum: hoc autem crimen Adami in Scriptura non probatur, quia ſecluſo illo loco nullus eſt, vnde probetur: & ſecluſa Scriptura, nulla relinquitur talis criminis probatio: imò nec etiam præſumptio. Nam ſi aliqua eſſet, maximè quia Adam peccauit per ſuperbiam, appetendo, eſſe vt Deus: ſed hunc appetitum habere potuit ſine deceptione: aut poſitiuo errore, quaſi ſpeculatiuo, vt ſuprà oſtenſum eſt, etiam in Eua: ergo ex ſuperbia non infertur, quòd præceſſerit error. Multo verò minus poteſt inferri, quòd fuerit ſubſecutus, quia non ex omni ſuperbia ſequitur deceptio per hæreſim, vel errorem, & Adam potuit poſtea comedere non ex incredulitate verborum Dei, ſed ex affectu complacendi vxori, vel ad ſummum in hoc ſeduci potuit, quòd exiſtimauit venialem fore culpam, quam propter beneuolentiam vxoris committeret: vel in hoc etiam, quòd cùm videret Euam non incurriſſe mortem comedendo, exiſtimare ſine infidelitate potuit, Deum in aliquo ſenſu ſibi occulto pœnam illam comminatum fuiſſe, poſſeque illam euitare, etiamſi comederet ſine mendacio verborum Dei.

Pars affirmãs multorũ Patrum.

4 Nihilominus contrariã ſententiam multi antiqui Patres docuerunt, ſimpliciter docentes Adam fuiſſe ſeductum deceptione fidei contraria. Ita ſentit Ignatius Epiſt. 5. ad Trallianos, dicens, *Excogitate artes ſerpentis illius, qui omnis mali primus author eſt, qui per mulierem decepit primum generis noſtri parentem Adam.* Præmiſerat autem, *fugite omnes hæreſes.* Vnde videtur de huiuſmodi deceptione loqui. Idem docuit Tertullianus lib. 2. contra Marcion. c. 2. vbi auſus eſt dicere *Quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſim pronunciare*: Et infrà, *Confeſſus eſt ſeductionem: non occultauit ſeductricem.* Similiter Irenæus lib. 3. cap. 37. dicit, *Adam fuiſſe ſeductum ſub occaſione immortalitatis.* Et inferiùs, quòd *Deus odiuit ſerpentem, quia ſeduxit hominem.* Et Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. cap. 3. de Adam inquit, *Poſtea quam diabolica fraude ſeductus Dei præcepta contempſit*, &c. Deinde Cyprian. lib. de vnit. Eccleſiæ, dicit, quòd *dæmon ab initio ſtatim mundi feſellit, & verbis mendacibus blandiens rudes animas incauta credulitate decepit.* Clariùs docuit hoc Proſper contra Collatorem cap. 19. vbi de Adam ait, *Perdidit primus fidem, perdidit charitatem.* Et infrà, *Impiè alt. ora ſectando veritatis ſcientia, & pietatis obedientia deiectus eſt*: & cap. 21. *Perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam, humilitatem ſuperbia deſtruxit, infidelitas rapuit fidem.* Similia ferè repetit lib. 2. de Vita Contemplat. cap. 19. vbi inter alia de primis hominibus dicit, *quod a ſe fieri poſſe, quod Deus eſt, crediderunt.* Et ad excerpta Genuenſ. dub. 3. ſic contra obtrectatorem doctrinæ Auguſtini argumentatur. *Quid eſt, quod eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe præceptam, quam niſi primum amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret. Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo*, &c. Simili modo loquitur Fulgent. lib. de Incar. & Grat. cap. 22. dicens de primo homine, *Diabolica perſuaſione deiectus perdidit humilitatẽ, perdidit fidem, perdens, autem fidem perdidit diuinam protectionem.* Innuit etiam Hilar. can. 3. in Matth. dicens de dæmone, *Adam pellexerat, & in mortem fallendo traduxerat.* Et iterum infrà dicit, *Adam terreno diuini nominis ambitione corrupiſſe, dum futurum ſimile pollicendo.*

Præterea Ambr. lib. de Parad. cap. 4. *Mulier* inquit, *prior decepta eſt, & virum ipſa decepit*, & ſimilia repetit cap. 12. dicens, mulierem prius erraſſe, *Vero enim mulier, non mulieri vir author erroris eſt*: & ſtatim citat verba Pauli. Idem lib. de Elia, & Ieiunio, cap. 4. expendens verba illa, *Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis*, ait, *Irridens vtique Deus, approbans dicit, hoc eſt, putabas te ſimilem fore noſtri*, vbi dicendo, *putabas*, deceptum eſſe dicit, & lib. 5. Exaem. cap. 7. expreſsè dicit, *Adam per Euam deceptus eſt.* Et idem ferè habet lib. 3. de virg. versus finem, & lib. 2. epiſtolar. ep. 13. ad Marcell. ſororem, vbi non dicit, *deceptum*, ſed *ſupplantatum.* Addit verò ſtatim, *agnoſcis iſſe terrendum, quia bona indumenta fidei perdidiſſet.* Et in Præfat. ad Pſal. dicit, *Adam fuiſſe vxoria perſuaſione deceptum, & Deum præuidiſſe locum eum errori daturum*, & ſuper Pſalm. 39. circa illa verba, *In capite libri*, &c. *Adam* (inquit) *vt caderet a ſerpente deceptus eſt.* Et iterum infrà, *Adam cum Chriſto non fuit, quia dolo deceptus eſt.* Et ſimilia repetit Pſalm. 72. in fine. Idem indicat Leo Papa ſer. de Natiuit. dicens, quòd *gloriaba tur diabolus hominem ſua fraude deceptum*: & ſer. 3. Illa, inquit, *quæ deceptor intulexit, & homo deceptus admiſit, nullum habuerunt in Saluatore veſtigium.* Et ſer. 4. cap. 2. ait, *Inuido & deceptori temere, atque infeliciter credidit, & ſuperbia conſiliis acquieſcens repoſitum honoris augmentum occupare maluit, quam mereri.* Interdum etiam videtur Auguſtinus conſentire. Nam Pſalm. 68. circa illa verba, *Quæ non rapui tunc exoluebam*, ait, *Quis rapuit primo: Ille qui ſeduxit Adam.* Et lib. 14. de Ciuit. cap. 17. Vtrique parenti tribuit *infidelitatem, & inobedientiam*, & alibi ait, vtrumque diuinitatem appetiuiſſe. 11. Gen. ad litt. cap. 34. & 39. Et ſimiliter Epiphan. hæreſ 38. contra Caianos, *Diabolus*, inquit, *per mendacium decepit Euam, & Adam alio pro aliis dicens.* 5

Vide 33. q. 5. c. Adam.

Accedere videtur Auguſtinus.

Item Epiph.

6 *Patres adducti ne Paulo repugnare videantur varie ipſum exponunt.* *1. Expoſitio.* Hæc autem Patrum ſententia non eſt contraria Paulo, & ideo Apoſtoli ſententia varijs modis ab ipſis explicatur. Primo, quia putant verbis Pauli addendam eſſe hanc particulam *primo*, ita vt ſenſus ſit, Adam non primo ſeductus fuit, ſed Eua. Ita Oecumenius, Gloſſa, & nonnulli alij in Paulum, & allegatur Epiphan. hæreſ. 49. contra Quintilianos, ſeu Pepuzian. quia verba Pauli ita refert, *Adam non eſt deceptus, ſed Eua prima decepta in tranſgreſſione fuit.* Apoſtolus enim non habet illam particulam *prima*, vnde videtur ab Epiph. addita ad illam interpretationem indicandam.

7 *2. Expoſitio.* Secundo alij addendum putant in illis prioribus verbis, *Adam non eſt ſeductus*, hanc particulam, *per ſerpentem*. Ita habetur in commentario Ambroſio attributo in illum locum: & ſequitur Haymo. Præterea citatur Hieronym. lib. 1. contra Iouinianum, quia verba Pauli ſic refert, *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta facta eſt in præuaricationem*, ac ſi dicere voluerit, Adam non eſt ita ſeductus, vt fuerit vxori cauſa errandi: ſicut Eua ſeducta marito fuit cauſa erroris, & præuaricationis. Sic etiam ſentit Auguſtinus libr. 11. Geneſ. ad lit. cap. 42. exponit enim dici mulierem ſeductam in præuaricatione, quia per illam etiam vir præuaricatus eſt: ſtatim vero declarat, Adam nihilominus per fœminam non fuiſſe ſeductum, & id probat, Paulumque ita exponit. Magis videtur indicare illam expoſitionem Ambroſius in dicto cap. 12. libri de Paradiſo: nam poſt illa verba, *Viro mulier, non mulieri vir author erroris eſt.* ſubiungit, *Vnde & Paulus ait, Adam non eſt deceptus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* Et eodem modo legit Chryſoſtomus homilia nona in primã ad Timotheum, tamen paulo aliter exponit, Adam non tam grauiter fuiſſe ſeductum, quia, *Par* inquit, *non eſt ab ea, quæ ſibi generis ſocietate iungeretur decipi, & à beſtia, quæ ſeruituti hominis fuiſſet addicta: illud igitur ſeductio potius ac verius dici poteſt. Ad comparationem ergo mulieris dicit illum non fuiſſe ſeductum.*

8 *3. Expoſitio.* Tertio exponunt alij, Adam dici non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur ſeductio eius, ſicut de Eua legitur: nam illa deceptionem ſuam confeſſa eſt: non autem vir. Sicut ad Hebr. 7. dicit Paulus, *Melchiſedech fuiſſe ſine patre, & ſine matre*, non quia illis caruerit, ſed quia in Scriptura non leguntur: ita indicat Theoph. ibi, & refert Oecumenius, & ſequitur Hugo de Sancto Victore quæſt. 16.

4. Expoſitio pro qua citatur Auguſtinus à Pererio, ſed immerito. Vltimo addunt aliqui ſenſum eſſe mulierem fuiſſe deceptam propriè, & formaliter à ſerpente, quia ex intentione fallendi, & decipiendi ſerpens illam ſeduxit: mulier vero non ita decepit virum, ſed quaſi materialiter credens, verum eſſe, quod illi ſuadebat. Hanc expoſitionem legi in Pererio, & in nullo antiquiore illam reperio: ipſe vero dicit indicari ab Auguſtino in dicto cap. 42. Sed certe in alio ſenſu locutus eſt Auguſtinus, vt paulo poſt dicam. *Immerito etiam citatur Nazian.* Alij citant Nazianzenum Orat. 41. quæ eſt prima de Reſurrectione, quia dicit, *Victa eſt mulier dolo, & arte dæmonis, poſtea victus eſt vir per mulierem.* Sed hæc verba, & parum ad rem faciunt, quia non dicit virum fuiſſe deceptum, ſed victum & in Nazianzeno formaliter non reperiuntur. Nam in illa Orat. 1. de Reſurrectione nihil dicit: in Orat. autem 2. in Paſcha, quæ eſt 42. & in orat. 38. de Natiuit. ſic inquit, *Poſtquam diaboli inuidia, & mulieris inſultu, quem vt mollior paſſa eſt, accepti mandati oblitus, ab acerbo illo guſtu victus eſt*, ibi tamen non dicit deceptum, ſed victum, & ideo ex illis verbis nihil ad rem præſentem colligi poteſt.

9 *Allatæ expoſitiones probabiles* Hæ omnes expoſitiones probabiles quidem ſunt propter Patrum authoritatem. Mihi tamen, vt verum fatear, non ſatis faciunt. Nam priores eo ipſo, quod particulam aliquam addendam, vel ſubintelligendam cenſent, ſuſpectæ ſunt, quia, vt Iuriſtæ dicunt, expoſitio, quæ aut aliquid addit textui, quando ex illo non euidenter colligitur, aut omnino neceſſaria non eſt, miſera eſt: at vero omnia, quæ ex illis expoſitionibus adduntur, neque neceſſaria ſunt, nec ex textu colliguntur. *ob authoritatẽ Patrũ per ſe vero non ſatisfacit.* Hoc in primis patet de illa particula, *primo*, quam aliqui ex textu colligunt, quia Paulus prius dixerat, *Adam primus formatus eſt.* *Id oſtenditur de expoſitione prima.* Vnde inferunt etiam in altera ſententia, *Adam non eſt ſeductus*, ſubintelligendam eſſe particulam, *prius.* Sed re vera potius eſſet contrarium inferendum: nam illæ duæ ſententiæ non ſunt connexæ, neque vna pendet ab alia in ſuo ſenſu, & veritate, & ideo non eſt, cur illa particula addita in priori ſententia ſubintelligatur in ſecunda, vbi non eſt poſita: imo potius inferendum eſſet conſulto fuiſſe omiſſam in poſteriori parte, quia ibi non erat neceſſaria. Vnde illa additio multum derogare videtur ſimplici locutioni, & veritati textus: alias etiam dicere Paulus potuiſſet, Adam non peccaſſe, ſed Euam, quia non primus peccauit. Denique ad intentionem Pauli non multum conferebat, quod Adam non fuerit primo deceptus, ſi tandem deceptus fuit: nam propter ſolum ordinem non oſtenditur vir prudentior, aut ſapientior, quam fœmina.

Atque hæ coniecturæ æquè procedunt de altera additione *per ſerpentem*, quia multo minus habet hæc additio fundamentum in Paulo, qui non negat effectum ex tali cauſa proceſsiſſe: ſed ſimpliciter negat factum eſſe talem effectum, ſeu deceptionem. 10 *Oſtenditur etiam in 2. expoſitione.* Non licet autem tam facile mutare ſenſum loquentis proprio arbitrio dictionem aliquam addendo. Et præterea etiam hæc additio parum iuuat intentionem Pauli, quia non minoris imprudentiæ, vel leuitatis fuiſſet decipi à fœmina, quam decipi à dæmone per ſerpentem, quia non potuit fœmina rem credibiliorem facere, cum tota eius ſuaſio, quantum ad intellectum pertinet, in ſola narratione verborum ſerpentis niteretur. Denique tertia particula, ſcilicet, *in præuaricationem*, non habetur in textu ſacro, neque in vulgata Latina, neque in Græca, ſed vtrobique legitur, *in præuaricatione.* Et ita etiam legunt Græci Patres, vt apud Chryſoſtom. Theophylact. & Theodoret. videre licet, & ita etiam legit Ambroſius, imo & Auguſtinus in citato loco, quamuis in margine alia lectio adiungatur. Hac vero lectione ſuppoſita, nihil ex illa colligi poteſt ad Pauli ſententiam limitandam, nam ſimplex ſenſus eſt, *in præuaricatione*, id eſt, in lapſu generis humani Adam non fuiſſe ſeductum, ſed Euam. Deinde etiamſi legamus, *in præuaricationem*, violenter exponitur coniungendo illam particulam cum priori parte ſcientiæ, ſcilicet, Adam non fuiſſe ita ſeductum, vt fuerit mulieri cauſa præuaricandi: ſicut è contrario mulier ſeducta fuit cauſa præuaricationis viri: nam hic ſenſus nec contextui verborum, nec intentioni Pauli conſentaneus eſt. Nec Hieronymus, aut Chryſoſtomus, vel Auguſtinus ita expoſuerunt. Simplex ergo ſenſus etiam illa electione retenta eſt, Euam per ſeductionem, & artem dæmonis in præuaricationem inductam eſſe, Adam autem non ita fuiſſe inductum in præuaricationem, quia ſeductus non eſt. Quæ eſt expoſitio Auguſtini in eodem loco libr. 11. Gen. ad lit. cap. vltimo.

Altera vero expoſitio, quod Paulus dixerit, Adam non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur: in primis eſt contra proprietatem verborum, & ideo eſt contra generalem regulam explicandi Scripturam abſque neceſsitate, vel authoritate. 11 *Oſtenditur idem in tertia.* Nec propter alium locum Pauli ad Hebræos ſeptimo extendenda eſt expoſitio, quia ibi ex materia, & ex ipſo contextu, & modo dicendi

ſendi facile colligitur ille ſenſus quaſi metaphoricus: nam erat ibi neceſſarius, & ita expoſitio illa communis eſt omnium. In præſenti vero loco, quem tractamus, talis proprietas locutionis neceſſaria non eſt, imo videtur contraria intentioni, & rationi Pauli, nam ſi in reipſa Adam ſeductus eſt, ſicut Eua: quod illud non ſit de vtroque ſcriptum, parum refert ad oſtendendam in fœmina minorem doctrinæ capacitatem, quam in viro, quod Paulus intendebat. Loquitur ergo Paulus de reipſa. Et eadem fere ratione reiici poteſt vltima expoſitio fundata in rigore verbi, *ſeducendi*, ſeu *decipiendi*, ſcilicet quod propriè includat intentionem decipiendi. Nam hoc etiam nihil referebat ad inſtitutum Pauli, quia intentio loquentis, vel decipientis, parum, vel nihil refert ad dijudicandum inter eos, qui facile ſinunt ſe decipi, quis eorum leuior, aut incautior fuerit. Eo, vel maximè, quod licet in verbo, *decipiendi*, actiuè ſumpto, id eſt, ex parte eius, qui decipit, illa conſideratio locum habeat: nihilominus paſsiuè, id eſt, ad eum, qui decipitur, non bene applicatur. Nam, qui facile credit falſa dicenti, non minus decipitur, id eſt, non minus errat, nec minus oſtendit animi leuitatem, inconſtantiam, vel imprudentiam, ſiue alter loquatur ex intentione fallendi, & ſciens ſe dicere falſum, ſiue ex ignorantia credens, verum eſſe, quod ſuadet. Sicut ſi fidelis credat prædicanti errorem, non minus decipietur, & erit hæreticus, ſiue prædicator putet, eſſe verum, quod docet: ſiue conſulto doceat falſum ex intentione fallendi: ergo illa differentia ad explicandum locum Pauli impertinens eſt.

Denique in 4. expoſitione oſtēditur.

11 *Auguſtini tandem expoſitio proponitur & præfertur. Probatur excludendo cæteras expoſitiones & indicia deceptionis Adæ.*

Igitur expoſitio Auguſtini cæteris præferenda videtur: nimirum Euam fuiſſe ſeductam credendo aliquid contrarium verbis Dei: vtique exiſtimando non fuiſſe malum edere de ligno ſcientiæ boni, & mali. Adam autem non fuiſſe ita ſeductum, ſed ſciendo illud eſſe peccatum ductum amore fœminæ comediſſe. Hæc eſt ſententia Auguſtini in dicto libro vndecimo Geneſeos ad litteram, cap. 42. & libr. 14. de Ciuitate, capite vndecimo, & ſequentibus. Et probatur ex dictis, quia nulla alia expoſitio ſatisfacit ſententiæ Pauli: & nulla eſt neceſsitas detorquendi verba eius ad aliquem improprium ſenſum, eo vel maxime, quod talis deceptio Adæ, neque alibi legitur in Scriptura ſacra, vt quædam expoſitio aſſumebat, neque ipſe Adam illam confeſſus eſt: ſicut fecit Eua, neque ex alijs factis eius, neque ex circunſtantijs perſonæ eius probabiliter præſumi poteſt, vt recte Auguſtinus ponderauit. Neque denique in verbis Dei loquentis ad ipſum Adam talis deceptio indicatur. Non enim deſunt, quia ex illa Dei irriſione, *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt*, deducere nitantur deceptionem Adæ. Veruntamen licet inde colligatur Adam appetiuiſſe ſimilitudinem Dei: non tamen colligi poteſt fuiſſe deceptum, neque comediſſe, quia crederet, ex pomi eſu excellentiam ſcientiæ boni, & mali ſe fuiſſe conſecuturum. Nam prius quam omnino deciperetur per ſuperbiam elatus Dei ſimilitudinem appetijt, in quo etiam Eua illi ſimilis fuit, nam prius fuit ſuperbia, quam decepta, vt ſuprà cum Auguſtino, & D. Thoma diximus. Hoc autem ſatis eſſe potuit ad illam irriſionem, ſeu exprobrationem Dei. Quod autem poſtea comederit ex falſa exiſtimatione conſequendi ſcientiam per cibum, & per ſe eſt parum credibile, & nullo indicio in Adamo oſtenſum eſt, ſicut in Eua. Nam ille, ſuppoſita deordinatione facta per peccatum ſuperbiæ, habuit peculiarem occaſionem, & incentiuum comedendi, quod non habuit Eua, ſcilicet, eiuſdem vxoris affectum, & importunitatem. Vnde non de illo, ſicut de ipſa legitur, quod lignum aſpexerit, & quod bonum ad veſcendum, pulchrum oculis, aſpectuque delectabile viſum fuerit, & ideo de fructu eius tulerit: ſed ſolum, quod fructum arboris à fœmina oblatum, & quaſi intruſum acceperit. Non eſt ergo fundamentum ad aſſerendum Adam fuiſſe deceptum. Cur ergo à plano, ſimplici, & proprio ſenſu verborum Pauli recedemus?

Illud etiam indicium irriſionis Dei dictam deceptionem non conuincit.

13 *Inſtatur ex varijs teſtimoniis eiuſdem Aug. Primo. Secundo.*

Sed inſtari poteſt, quia Auguſtinus *in eiſdem locis* docet Adamum in multis deceptum fuiſſe. Primò, quia veniale eſſe credidit contra præceptum Dei, comedere de ligno vitæ propter amorem mulieris, qui error non paruus, ſed fidei contrarius eſt. Id autem docet Auguſtinus libro quarto de Ciuitat. cap. 11. & 13. Secundo, quia credidit, ſe non moriturum etiamſi comederet de ligno, quia viderat vxorem non eſſe mortuam. Ita habet Auguſtinus lib. 11. Gen. ad litter. cap. 30. Et indicat cap. vltimo. Tertiò, quia credidit, vel ſaltem dubitare cœpit, an futurus eſſet ſicut Deus cibum illum comedendo. Nam hoc etiam ſignificauit Auguſt. dicto cap. vlt. lib. 11. Geneſ. ad litteram, dicens, *Virum propter aliquam mentis elationem ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas.* Experiendi nimirum, qualis eſſet virtus illius cibi, & an poſſet ſcientiam conferre, ſicut ſerpens promiſerat. Ergo ſignum eſt cœpiſſe ſaltem dubitare, an vera eſſent verba ſerpentis, & conſequenter exiſtimaſſe falſum ſubeſſe potuiſſe verbis Dei, vel fieri potuiſſe, vt Deus ex inuidia eſum illius cibi prohibuiſſet, aut poſsibile fuiſſe, ſe fieri ſimilem DEO, & nulli ſubiectum. Quæ omnia grauiſsimos errores continent.

Tertio.

14 *Hæc Auguſtini [illegible] concedantur [illegible] non eſt ſeductus.*

Reſpondeo, licet iſta omnia concedantur eo modo, quo propoſita ſunt, nihilominus *ſimpliciter* verum eſſe, quod Apoſtolus ait, Adam non fuiſſe ſeductum. Nam ſeducere propriè eſt, alium in errorem inducere, & è contrario ſeduci eſt arte, & circumuentione alterius à veritate auerti, & decipi, quomodo decepta eſt Eua, non autem Adam. Nam ſi illis modis deceptus Adam fuit, non propter ſerpentis promiſsionem, nec propter fidem, quam verbis eius, aut vxoris adhiberet: ſed propter propriam coniecturam, adiutam partim elatione ſuperbiæ, partim inordinato affectu erga vxorem in eas falſas cogitationes inductus eſt. Quia ergo non circumuentus ab alio, nec per aſtutiam alterius errauit, ſi errauit, ideo negatur fuiſſe ſeductus. Deinde ad ſingula reſpondendum eſt. Et primum quidem Auguſtini dictum eſt probabile propter eius authoritatem, & coniecturam: nam maiorem certitudinem, nec ex Scriptura, nec aliunde habet. Exiſtimo tamen non eſſe intelligendum de peccato veniali proprie, & in rigore ſumpto, vt diſtinguitur à mortali, nam fuiſſet craſsiſsimus error, qui non poterat tam facile cadere in mentem ſapientis viri, vt erat Adam: neque nos fundamentum habemus, vt hoc de illo ſuſpicemur. Vocauit ergo Auguſtinus veniale id, cuius venia de facili ſperatur. Et ita expoſuit Auguſtinum D. Thomas 2. 2. quæſtion. 163. articulo quarto ad 3. dicens, *Adam inexpertus diuinæ ſeueritatis credidit illud peccatum eſſe veniale, id eſt, de facili remiſſibile.* Hæc autem credulitas in hoc ſenſu non continet errorem contra fidem, neque deceptionem ex aſtutia alterius, ſed ex nimia paſsione, & facilitate credendi ex illa redundante.

Ad 1. tamen reſpondetur.

D. Thomas Auguſtinū exponit.

15 *Ad 2.*

Et iuxta hoc facilis eſt reſponſio ad ſecundum: nam licet Adam crediderit ſe moriturum nō fuiſſe propter experimentum Euæ, quod videbat, vt

Auguſtinus coniectat: nihilominus non eſt veriſimile, id crediſſe in ſenſu contrario verbis Dei, ſeu exiſtimando, quod perinde eſt, Deum falſum dixiſſe. Nam in primis Adam tantum fuerat expertus Euam non ſtatim fuiſſe mortuam: non vero quod non eſſet poſtea moritura, ſeu quod non facta fuiſſet mortalis: ergo ex vi illius experientiæ ſolum inducebatur, vt crederet ſe etiam non fuiſſe ſtatim moriturum, hoc antem non erat contra verba Dei in vero ſenſu intellecta, vt conſtat. Deinde etiamſi ſperauerit Adam, vel crediderit nunquam fuiſſe moriturum, quamuis comederet: nihilominus potuit id ſperare, & poſsibile credere ex indulgentia, & remiſsione Dei, quæ etiam non erat contraria verbis, & comminationi DEI, vt per ſe conſtat. Ergo etiam hic lapſus mentis Adæ non fuit per circumuentionem erroris fidei contrarij, ſed per nimiam, & imprudentem fiduciam ortam ex affectu ad vxorem inordinato.

16 [*Ad 3. Lib. 11. Gen. ad lit. c. Vlt.*] Quod vero attinet ad tertiam deceptionem, ego apud Auguſtinum illam non inuenio, quin potius vbiq; negat Adam, *iam*, vt inquit, *ſpirituali mente præditum, vllo modo credere potuiſſe, quod Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet*, id eſt, vt prius dixerat, *Quod ideo lignum illud tangere prohibuerit, quod ſciret eos ſi comediſſent, velut Deos futuros tamquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat.* Vbi cum ait, *nullo modo credere potuiſſe*, profecto inſinuat non potuiſſe credere ita eſſe factum, neque eſſe poſsibile, nec in aliquam illius exiſtimationem, vel ſuſpicionem incidere potuiſſe: nam hoc totum probat illa ratio, *Si iam ſpirituali mente præditus erat*. Et confirmatur hoc ex his, quæ l. 14. de Ciuit. cap. 11. idem Aug. tradit, ſcilicet, quod Adam *ſciens prudenſq; peccauit*, & non potuiſſe ita ſeduci, vt crederet, comedendo potuiſſe à peccato excuſari. At vero ſi aliquo modo crediſſet in Deum potuiſſe cadere in inuidiā, & ex illa prohibitionem facere, & ſe poſſe Deo ſimilem fieri, vel à ſubiectione Dei liberari per eſum cibi, profecto facilius dici poſſet, credendo ſe non peccaturum, etiamſi de illo cibo comederet.

17 [*Confirmatur proxima reſponſione ad locum Auguſtini.*] Tandem non minus excludit huiuſmodi deceptionem, vel dubitationem illa ratio Auguſtini, quod Adam, *iam ſpirituali mente præditus erat*: quia tā craſsi ſunt huiuſmodi errores, vt vir ſapiens non magis potuerit de illis dubitare, quam illos credere. Et ideo exiſtimo non ſolum non crediſſe Adā Deum falſum dixiſſe, aut ex inuidia prohibuiſſe eſum illius fructus, aut comedendo de illo cibo, & futurum omniſcium, & ab omni ſubiectione liberum: verum etiam nec de his erroribus dubitaſſe, quia nec propter dictum ſerpentis, aut vxoris ad hoc inductus eſt, vt ex Pauli ſententia colligitur: nec aliquam veriſimilem cauſam talis dubitationis habuit. Auguſtinus autem cum dixit aliquam cupiditatem experiendi ſolicitaſſe Adami animū ad comedendum non loquitur de appetitu experiendi, an eſſent vera verba Dei, vel ſerpentis, qui appetitus incredulitatem, & dubitationem fidei contrariam ſine dubio ſupponeret. Sed loquitur Aug. de appetitu experiendi, quidnam lateret in eo fructu, quem Deus ſibi prohibuerat: & quid ex illius eſu conſecuturum eſſet. Quam curioſitatem ſine dubitatione de veritate verborum Dei habere potuit. Solum videtur cupiditas illa inuoluere dubitationem de effectu mortis, quam Deus cōminatus fuerat. Tamen non oportuit hanc dubitationem fuiſſe de veritate verborum Dei, ſed de ſenſu illorum, an immutabilem ſentētiam ex abſoluto decreto continerent, vel potius viam aliquam, & ſpem malum illud euadendi relinquerent, etiamſi ex cibo comederet. Et hanc fuiſſe mētem Auguſtini manifeſtum eſt: nam ſtatim addit illam cupiditatem experiendi ex eo fuiſſe ortam, *quod viderat Euam ſumpta eſca, non fuiſſe mortuam.*

18 [*Ex dictis euitur concluſio bipartita qua duobus ſimul punctis n. 1. propoſitis ſatisfit.*] Ex his ergo concludimus ſecundum Adæ peccatum non fuiſſe infidelitatem, non ſolum propriam, quæ eſt cum pertinacia, & hæreſi, verum etiam, nec minus propriam, quæ eſt per errorem abſq; pertinacia, quamuis non ſine culpa, per negligentiam, & ignorantiam culpabilem, vel temeritatem in iudicio ferendo de rebus ad fidem pertinentibus. [*Prior pars unde probetur.*] Prior pars ſufficienter probatur ex ſupra dictis de infidelitate Euę. Diximus n. probabilius eſſe illam non commiſiſſe ſimilem infidelitatē formalem: ergo idem eſt multo probabilius in Adamo, propter maiorem eius ſapientiam, prudentiam, & alias animi dotes, quas indicauit Auguſtinus, dicens, quod iam erat ſpirituali mente prędìtus. Deniq; pars hæc prior ex poſteriori à fortiori colligitur. [*Vnde probetur poſterior.*] Poſteriorem autem mihi ſufficienter probat teſtimonium Pauli, prout explicatum eſt, & authoritas Auguſt. quam ſatis etiam iam ponderauimus, & aliæ rationes, & coniecturæ, quas adduximus.

19 Ad Patres vero, qui ſeductionem, & infidelitatem videntur Adæ tribuere, in primis reſpondeo, fortaſſe non omnes in eo ſenſu locutos fuiſſe, ſed plures eorum loqui de deceptione, ſeu errore practico, ſeu operis, quo omnis peccans dicitur errare vel ſicut concupiſcentia, vel ſuperbia dicitur hominem ſeducere, iuxta illud ad Rom. 7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.* Et illud ad Gal. 6. *Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit.* Et illud Dan. 13. *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et hac ratione dixit Aug. d. l. 11. Gen. ad lit. *Adam poſtquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauerat, eiq; dedit, vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare.* Et infra, *Ergo alio quodam modo etiam ipſe deceptus eſt, non dolo illo ſerpentino.* &c. Nam alius modus non fuit, niſi practicę deceptionis. Vnde ibidem comparat Adamum Salomoni, qui practicè ſeductus eſt à mulieribus, & ad colendum idola inductus, quamuis per ſpeculatiuum errorem deceptus non fuerit, credendo idolum eſſe Deum, vel cultu dignum. [*Patres aliquot ex allatis n. 4 quomodo accipi poſſunt.*] Et ita poſſunt facile exponi Hieron. & Ignat. Cyr. & Cypria. Leo Papa, Hilarius & Epiphanius, imo etiam Ambroſ fere in omnibus locis ex eo citatis.

20 [*Ad Ambroſium citatū nu. 5.*] Quod vero idem Ambroſius ait Adam amiſiſſe bona indumenta fidei, de charitate, virtutibus, & donis intelligi poteſt: nam hæc ſunt bona indumenta fidei: quod autem ipſam etiam fidem amiſerit, non ſatis aperte affirmat Ambroſius. [*Ad Proſper. & Fulg. in num. 4*] De Proſpero vero, & Fulgentio id negare non poſſumus. quamuis autem eorum ſententia probabilis ſit, eam ſequi non cogimur. Nec video cur de Adam dixerit Proſper quod, *niſi fidem amiſiſſet, cæteris bonis omnib. non careret*: cum poſsint cæteræ gratiæ amitti non amittendo fidē. Vt in nobis certū eſt: & in illo ſtatu nō eſt cur repugnaret, cum nec in angelis repugnauerit. Nec inde ſequitur fidem eſſe naturalem, vt videbatur ſentire ille, contra quem Proſper ſcribit, quia etiā habitus, vel actus aliquis infuſus poteſt manere in peccatore. Tangit autem quæſtionem Propſer quomodo filij Adæ ſine fide concipiantur, ſi Adam ſibi illam non perdidit. Sed hoc in materia de peccato originali tractandum eſt, & infra forte attingetur.

21 [*Ad Tertul. ibid.*] Ad Tertullianum prior reſponſio applicari poteſt. Cum vero dicit delictum Adæ fuiſſe hæreſim: aliqui reſpondent ſumpſiſſe vocem *hæreſis* in primæua, & generali ſignificatione, prout prauam electionem ex proprio arbitrio profectam ſignificat. Qua expoſitione admiſſa, cum dicit, confeſſus eſt ſeductionem, de practica ſeductione facile poteſt exponi. Cui expoſitioni non parum fauent antecedentia, & ſubſequentia verba. Nam prius inquit

inquit, *Quod ſi à primordio homo animalis non percipiens, quæ ſunt Spiritus, ſtultitiam exiſtimauit Dei legem.* Quod profectò non poteſt intelligi de exiſtimatione ſpeculatiua, ſed practica, & ideo ſubdit, *vt quam obſeruare neglexit*: facto ergo legem Dei ſtultitiam reputauit, non iudicio. Et infra etiamſi Adam vocaſſet *rudem hæreticum*, ſubiungit, *Non obaudiuit, non tamen blaſphemauit creatorem, nec reprehendit authorem, quem à primordio ſui bonum, & optimum inuenerat.* In quibus verbis non contemnendam coniecturam indicat, quia poſt peccatum, audita voce Dei, ſtatim Adam fidelem ſe oſtendit, & Deum, vt ſupremum Dominum, & legiſlatorem cognouit: ergo veriſimile eſt Adam ſemper retinuiſſe fidem eius, & cum illa, quamuis ſine charitate, de Paradiſo exijſſe.

22 *Ad Auguſt. in num. 5.* Alia vero loca Auguſtini, quæ ibi citauimus, non ſolum non contradicunt: verum potius confirmant generalem expoſitionem datam. Nã Auguſtinus non eſt ſibi contrarius, & vbi ex profeſſo rem tractat declarat, Adam non per errorem infidelitatis, ſed alio modo fuiſſe deceptum: ergo quando in Pſalm. 68. dicit, quod Lucifer ſeduxit Adam, loquitur de alio modo practicæ ſeductionis. Cum vero 14. de Ciuit. c. 17. generatim, ſeu in plurali dicit, *primos parentes expertos eſſe, quid infidelitas & inobedientia nocerent*: non idcirco tribuit vtrũque defectum vtrique parenti, ſed hoc relinquit explicandũ iuxta doctrinã, quam prius tradiderat, vnde cum partitione accommoda intelligendum eſt. *Qui Adamũ per idolatriam peccaſſe aiunt, exponuntur* De appetitu autem ſimilitudinis Dei iam dictum eſt potuiſſe ſine infidelitate haberi. Vnde obiter conſtat falſum eſſe quod quidam dixerunt Adamum peccatum idololatriæ commiſiſſe: niſi metaphoricè id dictum intelligatur. Illa enim ſententia tribuitur Auguſtino in libro Quæſt. noui, & veteris Teſtamenti, qui Auguſtini eſſe non creditur: ſed quicunque fuerit author illius operis videtur per quandam metaphoram ſumpſiſſe illã ſententiam ex Aug. Conc. 2. in Pſal. 70. circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi?* dicente, Adam voluiſſe ſub nullius poteſtate eſſe: & ita fieri ſicut Deus. Hoc enim non formaliter voluit, neque pro Deo coli, aut adorari concupiuit: & ideo non commiſit ſpeciale peccatum idololatriæ: licet per metaphoram dici poſsit id commiſiſſe eo modo, quo Paulus ad Philip. 3. dixit, *Quorum Deus venter eſt.*

23 *De tertio puncto in n. 1. poſt ſuperbiam alterum Adæ peccatum fuit inordinatus amor vxoris.* Vltimo colligitur ex dictis quodnam fuerit ſecundum Adæ peccatum. Iam enim oſtenſum eſt, non fuiſſe infidelitatem, neque peccatum habens malitiam proprie contrariam fidei, aut præcepto eius: relinquitur ergo, vt ſecundum eius peccatum fuerit inordinatus amor ad vxorem. Ita ſumitur ex Aug. in d. l. 14. de Ciuit. c. 11. & l. 11. Gen. ad lit. ca. 42. vbi ait, Adam comediſſe de ligno vt complaceret vxori: ergo præceſsit nimia beneuolentia vxoris antequam de ligno comederet. Et hanc ſententiam à fortiori amplexus eſt Scotus: nam quia in Adamo peccatum ſuperbiæ non agnouit, ideo dixit primum peccatum Adami fuiſſe inordinatum amorem vxoris. Secundum eſt autem inordina- *Prædictus amor vxoris per ſe non eſt peccatum.* tionem talis amoris ſatis intelligi, aut explicari non poſſe, niſi per aliquem effectum alteri præcepto contrarium. Nam amor vxoris de ſe bonus eſt ſupponimus enim non fuiſſe ex aliquo prauo motiuo, ſed ex naturali debito ad vxorem, vt ſociam à Deo datam, & ex propria carne formatam, & multis naturalibus donis à Deo ornatam. Ille ergo amor de ſe non erat inordinatus. Nec etiã per ſolam intenſionem inordinatus fuit, quia ſi actus eſt bonus, intenſio eius non eſt mala, nec alicui præcepto diuino contraria.

24 *Sed quatenus fuit occaſio præuiſa aliarum tranſgreſſionum.* Tunc ergo amor vxoris nimius, & inordinatus oſtenditur, quando eſt cauſa, aut ratio tranſgrediendi voluntatem Dei, ne vxor contriſtetur, quia tunc iam diligitur vxor appretiatiuè magis quam Deus. Sic ergo Adam nimium dilexit vxorem, quando ex affectu vxoris aliquam naturalem, ſeu diuinam obligationem tranſgredi cœpit. Prima autem obligatio Adami poſtquam Eua illum ad *Prima trãſgreſſio quæ fuit 2. peccatum formale Adami.* comedendum inuitauit, fuit grauiſsimè illam reprehendere, eo quod auſa fuerit fructum arboris contingere, & quod verbis ſerpentis fidem adhibuiſſet, & quod ſe ad peccandum inuitare auderet. Tenebatur ergo, & ex officio tanquam caput eius, & ex charitate Dei, & ipſius vxoris illam corrigere, & ad pœnitentiam, ac emendationem delicti exhortari. Hoc autem facere omiſit, in quo primum cœpit oſtendere inordinationem amoris circa illam. Vnde dici poteſt ſecundum peccatum Adami quoad propriam, & formalem malitiam fuiſſe omiſsionis debiti officij erga vxorem, quia (vt dictum eſt) illam non correxit: imo ita blande & remiſsè cum illa ſe geſsit, vt eius delictum approbaſſe videretur. In hoc ergo ſenſu dicimus inordinatum amorem vxoris fuiſſe ſecundum peccatum Adami, non ſolum internum, ſed etiam externum, quod & à peccato ſuperbiæ, & ab inobedientia comedendi de ligno vetito diſtinctam malitiam habuit.

Vnde tertium peccatum Adæ recenſeri poteſt: 25 *Tertium Adami peccatum:* quod de ligno vetito comedit. Et hoc quaſi per antonomaſiam lapſus Adæ vocatur, quia per illud totum genus humanum cecidit: & ita de illo ſpecialiter loquitur Apoſtolus ad Rom. 5. cum dicit, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo oẽs peccauerunt.* Et ſimiliter inferius nomine inobedientiæ illud peccatum intelligit, cum dicit, *Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.* In illo autem peccato plures malitiæ diſtingui ſolent, vt gulæ, furti, inobedientiæ, de quibus *Quot deformitates in prædicto peccato diſtingui ſoleant.* ſupra diximus. Et licet probabile ſit illam inobedientiam non fuiſſe formalem, id eſt, ex directa intentione non obediendi Deo, nec ex proprio cõtemptu præcepti eius: nihilominus cenſeo illam fuiſſe ſpecialem malitiam diſtinctam ab alijs, quia ex principali intentione Dei præcipientis illa prohibitio poſita fuerat ad ſubiectionem profitendã, & quaſi per modum tributi impoſiti in recognitionem diuini dominij. His addit S. Aug. in Ench. *Alias addit Auguſt.* c. 45. malitiam homicidij, *quia homo ſemetipſum præcipitauit in mortem, & fornicationis ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt*, & auaritiæ, *quia pluſquam illi ſufficere debuit appetiuit.* Sed hæc ſunt partim metaphoricè dicta, partim vero declarant circunſtantias, quæ potuerunt *Quo ſenſu accipienda.* peccatum illud notabiliter aggrauare intra eandem ſpeciem, quia ſint generales, quamuis probabile ſit illam de homicidio fuiſſe ſpecialem.

Præter hæc peccata ſolent alia Adamo tribui. 26 *Peccatum aliud notatur in Adamo, & quomodo intelligendum.* Vnum eſt in eo quod illud peccatum exiſtimauit eſſe veniale, vt ex Auguſtino diximus. Sed ſi per *veniale* nihil aliud intellexit niſi eſſe aliquo modo excuſabile apud Deum, ac propterea aliquo modo venia dignum, ſeu facile remiſsibile, vt ſupra explicuimus: non fuit illa magna culpa, quanuis audacia peccandi ſub illa ſpecie peccatum ipſum aggrauare potuerit: ſi autem proprie, & rigoroſe de peccato veniali intelligatur, & talis error (de quo non conſtat) in Adamo admittatur, eſſe potuit error humanus ſine lapſu in fide, exiſtimando materiam eſſe leuem, & ex circunſtantia complacendi vxori fieri leuiorem, ac proinde potuiſſe à mortali culpa excuſari.

Aliud Adæ peccatum fuiſſe creditur dubitaſſe 27 *Item aliud.* de ſenſu comminationis Dei, eo quod videret vxorem per eſum ligni non fuiſſe mortuam. Et fortaſſe hoc vocauit ſacrilegium Auguſt. in dicto

cap. 45.

cap.45.Enchirid.dum ait, *In illo peccato vno fuiſſe ſacrilegium, quia Deo non credidit.* Non enim videtur in verbo *non credendi* propriam infidelitatem intellexiſſe, quia hoc non conſonat doctrinæ ipſius in alijs locis, vt vidimus: ergo ſacrilegium vocare videtur, quia noluit verba Dei ſimpliciter, ſed in ſenſu ſuo accipere, vt licentiam peccandi aſſumeret.

Quomodo intelligendũ.

Veruntamen de hac circunſtantia idem; quod de præcedenti ſentio. Quia non oportet (vt ſuprà dixi,) vt Adam dubitauerit de veritate: imo nec de proprietate verborum Dei, ſed de tempore, & modo executionis eorum, & an irreuocabilis, vel irremiſsibilis eſſet, vel ſi exiſtimauit illud peccatum eſſe proprie veniale, potuit etiam ſine errore contra fidem, credere non fuiſſe dignum morte, nec de illo fuiſſe Deum locutum, ſed de tali manducatione, quæ, & grauior eſſet, & minus eſſet excuſabilis. Atque ita in illo obiecto per ſe ſpectato, nec ſacrilegium, nec alia malitia ſpecialis apparet. Quamuis illa cogitatione, vel fiducia vti, ad licentiam peccandi ſumendam, non parum augere potuerit peccandi modum, & inobedientiam intra ſpeciem ſuam. Vnde fortaſſe Auguſtinus in generali, & quaſi metaphorica ſignificatione nomine *ſacrilegij* vſus eſt. Vel certè (quod pro alijs locis etiam aliorum Patrum notari poteſt) ibi loquitur Auguſtinus ſimul de peccato Adæ, & Euæ, ſub nomine, ſeu collectione vnius primi peccati: & ita illud qualecumque ſacrilegium non credendi propter Euam, & non propter Adam adiungi potuit. Sicut ibidem Auguſtinus ait integritatem mentis humanæ ſerpentina ſuaſione fuiſſe corruptam.

28 *Item aliud quod tamen expenditur.*

Aliud peccatum Adami fuiſſe dicitur nimia cupiditas, & curioſitas experiendi, quid lateret, in fructu prohibito. Tamen hoc etiam non apparet ſpeciale peccatum. Nam ſi illa cupiditas conſideretur, vt præueniens conſenſum liberum per motum aliquem prouenientem à fomite iam inordinato per peccatum ſuperbiæ, ſic non fuit nouum peccatum. Si autem illa curioſitas ſpectetur, vt conſummata per conſenſum, ſic non fuit cõſummata, niſi per liberam voluntatem comedendi ex ligno prohibito: & conſequenter non fuit diſtinctum peccatum, ſed ad ſummum, addit peculiare motiuum eiuſdem peccati, quod potuit quidem aliquantulum illud aggrauare, non tamen addere nouam ſpeciem malitię ſaltem grauem.

Vltimum peccatum quod in Adam notatur.

Tandem additur aliud peccatum ab Adamo commiſſum, quando peccatum ſuum excuſauit. Quod aliqui ita exaggerant, vt ſceleratam, & impiam excuſationem vocent, eo quod Deo imputare voluerit quod ei dando ſociam, occaſionem peccandi præbuiſſet. Et Gregor. quidem libr.4.Moral.c.28.alias 25.& lib.22.cap.9. alias 13. indicat illam excuſationem ex ſuperbia fuiſſe, & per illam atrociorem fuiſſe factam priorem culpam. Et Aug.14. de ciuitat. cap.14.oſtendiſſe, dicit, Adam ſuperbiam, *quia voluit culpam ſuam in mulierem referre.*

Expenditur etiam hoc peccatum.

Vnde indicat excuſationem illam fuiſſe indicium grauioris & adhuc permanentis ſuperbiæ, ac ſubinde fuiſſe culpabilem, quatenus eſt ex ſuperbia profecta. Et ita non videtur nouam ſpeciem peccati addidiſſe, ſed primum peccatum ſuperbiæ auxiſſe, & quodanimodo iteraſſe.

Quid de illa ſententia: Si Adam non ſe excuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet. *Non eſt Aug. Nec Lauren. Iuſtinia.*

Referri tandem ſolet ex Auguſtino hæc ſententia, quod *Si Adam non ſe excuſaſſet, ſed potius ſe accuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet*, quæ habetur in quodam ſermone, qui olim erat 19. de Sanctis, nũc autem reiectus eſt in appendicem, eſtque ſeptuageſimus quintus, quia non creditur eſſe Auguſt. Tribuitur etiam illa ſententia Laurentio Iuſtin. in libr. de Triumph. Chriſti agone, cap.21. ſed immerito, & in rigore non eſt ſolida ſententia illa; quia ſi Adam in Paradiſo pœnitentiam egiſſet, & ſe accuſaſſet, licet recuperet gratiam, non tamen originalem iuſtitiam, & conſequenter nec intra Paradiſum habitare permitteretur.

CAPVT V.

Quis grauius peccauerit, Adam, an Eua.

Quadruplex comparatio inter peccata Adami & Euæ proponitur.

HÆc comparatio fieri poteſt primo inter ſingula peccata eiuſdem ſpeciei, quæ illi homines commiſerunt, quis eorum in tali ſpecie grauius peccauerit: ſecundo in peccatis ſpecie diuerſis, quis turpius deliquerit: tertio in numero peccatorum, quis plura peccata commiſerit: quarto denique abſolute, & ſimpliciter, omnibus penſatis, quis eorum grauius peccauerit. 1

Quoad 4. comparationem communior reſolutio.

Et in hoc poſteriori ſenſu ſolet hæc quęſtio tractari. In qua communior ſententia eſt Euam grauius peccaſſe Adamo. Ita docet D.Thomas 2.2.quæ.163.articulo quarto. Inclinat Scot. in 2. diſt. 21.q. 2. artic.3.licet diſtinctione vtatur. Plures vero adhibet Bonauent. in 2.diſt.22.a.1.q.3.At vero Richard.art.1.quæſt.3. diſerte dicit, quod omnib. penſatis, mulier grauius peccauit. Et idem habet Ægidius quæſt. 1. artic.3. conſentit Perer. libr. 6. in Gen. diſput.de Grauit. peccati primorum parentum, quæſt.2.

Fundatur in varijs locis Chryſoſtomi.

Et principalis author huius ſententiæ videtur fuiſſe Chryſoſtomus: nam homil.7.ad pop. verſus finem, ita ponderat verba illa Dei, *Adam vbi es? Conſidera quia non Euam vocauit, non vocauit ſerpentem: ſed qui omnium leuiſſime peccauerat, hunc ad iudicium primum acceſſit, vt ab eo incipiens, qui aliqua poteſt venia potiri etiam in eam, quæ multum peccauerat mitiorem ferat ſententiam*, &c. Similem ſententiam habet Epiſt. 3. ad Olympiadem; ait enim, Euam maiori mœrori addictam fuiſſe, quia grauius peccauerat: *Et quidem*, inquit, *vſque eo grauius, vt Adæ peccatum cum huius peccato collatum, ne peccatum quidem exiſtimetur.* Et rationem reddit *quia vir non eſt ſeductus, ſed mulier, quæ in fraudem impulſa fuit, ac Dei legem violauit, & ſibi, & marito venenatum poculum temperauit.* Idem fere repetit ſuper Pſalm.6.non longe à principio.

2 *Oppoſitum ſent. Caiet. Et Bellar. qui tamen aliter, & rectius rem explicat.*

Nihilominus contrariam ſententiam docuit Caietanus Gen.3.circa illa verba, *Tulit de fructu arboris, & comedit*, vbi plus iuſto peccatum Euæ extenuat. Eademque ſententia longe aliter, & melius explicata placuit Bellarmino lib.3.de amiſsione Gratiæ, c.9.

Fundatur in Ambroſ. ob varias conſiderationes.

Et mouetur in primis authoritate Ambroſij lib. de Inſtitution. Virginis, c.4. vbi multis titulis præfert, & exaggerat peccatum Adæ. *Prima conſideratio.* Primo, quia vir erat fortior fœmina, & ideo minorem excuſationem habet. *Secunda.* Secundo, quia mulier ab altiore creatura ſeducta eſt, ſcilicet à dæmone per ſerpentem, vir autem ab inferiori, ſcilicet fœmina. *Tertia.* Tertia, quia Adam grauius punitus eſt, nã ei dicitur, *Terra es, & in terram ibis*, vxori autem, *In dolore paries filios*, &c. *Quarta.* Quarto, quia Adam immediatè à Deo ipſo præceptum acceperat, vxor vero per virum: Et alia ſimilia conſiderat, quæ moraliter magis, quam rigoroſe dicta ſunt.

Conſentit Anaſtaſ. Synaita.

Et huius ſententiæ fuit etiam Anaſtaſ. Synaita lib.19. Exaemeron circa medium, vbi plures alias coniecturas adducit non magni momenti.

4. Comparationis reſolutio pendet à tribus prioribus.

Veruntamen ad ferendum abſolutum iudicium in hac cauſa oportet prius ſigillatim diſcurrere in particulari per tres comparationes in principio propoſitas: nam ex varijs opinionibus circa illas, & ex iudicio illarum pendet totius negotij abſoluta reſolutio.

3 *Fit comparatio quoad 1. peccatum.*

Primum ergo peccatum vtriuſque parentis in ſpecie, & obiecto ſimilitudinem habuit: in circunſtantijs vero poteſt exceſſus, & defectus vtrinque conſiderari: & ideo in hoc primo peccato præcisè, æqualitas fuiſſe videtur. Ita ſignificauit Aug. l.11. Gen. ad lit. cap.35. dicens, *Euam peccaſſe impari ſexu, pari facto.* id eſt, pari ſuperbia, vtique quantum ad ſpeciem peccati; & quoad ſimilitudinem Dei, ac

excellen-

excellentiam ab vtroque concupitam, vt idem Aug. declarat ca 34. & indicat libr. 14. de Ciuit. c. 11. 13. & 14. Quoad circunſtantias vero & modum appetendi illam excellentiam, mutuus exceſſus ſecundum diuerſas rationes interueniſſe videtur. Nam vtriuſque parentis ſuperbia conſiderari poteſt, vel præciſe, vt in vtroque fuit primum peccatum, in primo ſigno per inconſiderationem commiſſum ante propriam deceptionem, & omnem aliam prauam affectionem. Atq; hoc modo culpabilior videtur fuiſſe ſuperbia Adami. Tum quia maiore erat præditus cognitione, & virtute, & ideo facilius potuiſſet reſiſtere, & attendere. Tum etiam, quia maiori obligatione tenebatur, cum eſſet caput, & ratione etiam ſexus deberet eſſe cõſtantior. Tum denique, quia quoad ſuperbiæ motum vehementior fortaſſe fuit, quia maior etiam fuit perſuaſio, & inductio fœminæ per tentationem immediatè à dæmone viſibiliter factam, quam Adami per mulierem. At vero ſi ſuperbia illa conſideretur, vt perſeuerans in progreſſu peccandi, videtur tandem multo grauior in Eua fuiſſe, vt ex ſequenti puncto patebit.

4 *Quoad 2. peccatum.* Secundum peccatum in Eua fuit infidelitas, vt ſupra vidimus, quæ ſi fuit formalis per propriam hæreſim, vt multi volunt, illa ſufficit ad oſtendendum ſimpliciter grauius peccaſſe Euam, quam Adamum, de quo multo probabilius eſt in talem errorem non incidiſſe. Veruntamen etiamſi abſque propria hæreſi culpabiliter decepta fuerit Eua credendo verbis ſerpentis, illud peccatum per ſe eſt ſatis graue. Et ex illo vlterius colligitur auctã fuiſſe ſuperbiam Euæ. Quia excellentiam, quam ſimplici affectu prius appetierat, poſt illam credulitatem cœpit efficaciter intendere: nam propter illam conſequendam diuinum præceptum tranſgredi voluit. Atque ita D. Thomas in 2. diſt. 22. q. 1. art. 3. inde colligit grauitatem peccati Euæ, *Quod ex ſola elatione mentis ad peccandum mota fuit.* Sic ergo tam in primo, quam in ſecundo peccato grauius peccans inuenitur Eua, quam Adam. In primo quidem, quia ille exceſſus in modo ſuperbiendi peior fuiſſe videtur, & maioris inordinationis in Eua, quam in Adamo: vnde etiam auxit inobedientiam eius, vt ſtatim videbimus. In ſecundo item peccato plane exceſsit; quia in viro non fuit illa deceptio per quam verba ſerpentis vera eſſe crediderit, vt iam oſtendimus. Vnde ſecundum peccatum Adæ, quod in nimio amore vxoris cum defectu corripiendi illam poſitum fuit, vt dixim⁹, comparatum ad falſam Euæ credulitatem multo leuius fuit: Tum ex ſpecie ſua, & obiecto, vt per ſe conſtat, tum etiam ex modo peccandi, quia maiori concupiſcentia, & quaſi connaturali inductus fuit Adam, Eua verò ex ſola ſuperbia cum negligentia valde culpabili ſeducta eſt. Et præterea etiam in ipſa Eua nimius amor viri conſiderari poteſt, ideo enim ipſum ad comedendum inuitauit, quia eum valde diligebat. Nam ob eam cauſam voluit fructum illum cum ipſo communicare. Quia vero illa in hoc, ex errore procedebat ferè ſine vllo exceſſu in amore viri, potuit illam ad comedendum inuitare, & ideo in hac parte multo maior exceſſus viri, quia ſciens, & videns, vt Aug. ait, propter amorem vxoris Deum offendit.

5 *Quoad 3. peccatum* Tertium vtriuſque peccatum fuit inobedientia comedendi ex fructu prohibito, vt ſupra declaratum eſt. In quo etiam inuenitur inæqualitas in obiecto, & ſpecie peccati, tam in ſpecie gulæ, quam in ſpecie furti, ſeu rapinæ, ſi in illo actu ſecundum propriam, & ſpecificam malitiam fuit. Et idem eſt de malitia inobedientiæ: nam præceptum ſub eadem ratione, & æqualiter vtriq; impoſitum fuit. Et quod DEVS immediate illud promulgauerit ſoli Adæ, Euæ autem per Adamum, non refert ad augendum, vel minuendum peccatum, quia reſpectu vtriuſque erat præceptum mere diuinum, & æquali certitudine tenendum. Nihilominus tamen illud peccatum ex generalibus circunſtantijs dictis, in Adamo grauius fuit, quia ob virilem conditionem, & maiorem ſapientiam poterat, & debebat eſſe conſtantior, & quia caput, & gubernator erat, maiori obligatione ad id tenebatur. Nam licet idem præceptum ex parte Dei, vel Eccleſiæ, v. g. Prælato, & ſubditis æquè proponatur: nihilominus ex conditione, ſeu ex capacitate perſonæ poteſt vnam magis obligare, quam aliam.

Aliunde vero hoc ipſum peccatum ex motiuo peccandi grauius fuit in Eua, quam in Adamo: nam Eua comedit ex motiuo conſequendi excellentiam, quam appetebat: Adam vero non ex intentione ſuperbiæ, ſed ſolum ex paſsione, & fragilitate animi, vt vxori condeſcenderet, comedit. Vnde colligit D. Thomas ſupra, etiam hoc peccatum fuiſſe ſimpliciter grauius in Eua, quia peccatum magis aggrauatur ex motiuo, quam ex alijs circunſtantijs: quia finis potiſsima circunſtantia eſt moralium actuum. Coniectari etiam poteſt, Euam cum maiori libertate, & voluntate comediſſe, quia non ita ferebatur ex paſsione ſenſibili, ſicut Adam. Nam iſte fere coactus timore diſplicendi fœminæ: illa vero valde voluntariè ex ſolo affectu ſuperbiæ, & ex cæcitate mentis, quam inde contraxerat, præceptum tranſgreſſa eſt. Dicere autem poteſt aliquis, Euam etiam fuiſſe ductam ex ſenſibili concupiſcentia guſtandi fructum, qui iam pulcher oculis apparuerat. Veruntamen hoc per comparationem ad Adamum parum potuit diminuere culpam, cum potuerit eadem concupiſcentia in Adam inueniri. Sicut etiam è contrario aliqui ponderant in peccato Adami maiorem grauitatem ex motiuo curioſitatis, quam habuit experiendi, quid in illo fructu lateret. Sed non eſt, cur credamus, Euam in ſimilem curioſitatem non incidiſſe: imo fortaſſe illam habuit deteriorem: nam illa cupiebat experiri, quod non credebat: Adam vero quod ignorabat, vel ad ſummum de quo dubitabat, ſeu dubitare potuit ſine infidelitate, aut errore, vt iam dictum eſt. 6 *Progreditur comparatio quoad idem 3. peccatum.* *Inſtantia diluitur.*

7 *Altera inſtantia.* Vltra hæc vero conſiderari poteſt in hoc peccato, quædam circunſtantia perſonæ Adami, quæ in Eua inuenta non eſt. Nam Adam comedendo peccauit, non tantum vt priuata perſona: ſed etiam vt caput generis humani: Eua vero ſolum vt priuata perſona comedendo deliquit. Et ideo peccatum Adæ totum genus humanum infecit, & gratia Dei, iuſtitia originali, immortalitate corporis, alijsq; bonis priuauit. Eua autem ſibi ſoli nocuit: nam licet ipſa peccaſſet, ſi Adam non peccaſſet, poſteri eorum bona illa non amitterent, nec peccatum originale incurrerent, vt in propria materia latius dicetur. Ex hac ergo parte videtur peccatum Adæ fuiſſe multo grauius, quam Euæ, quia ex nocumento proximi peccatum aggrauatur, illud autem nocumentum grauiſsimum fuit, & quodammodo infinitum: vnde videri poteſt peccatum Adæ ratione illius circunſtantiæ non ſolum illud vnum peccatum Euæ, ſed etiam omnia eius peccata ſimul ſumpta exceſsiſſe.

8 *Expeditur.* In hoc vero duo conſideranda ſunt: vnum eſt nocumentum non aggrauare peccatum, niſi ſit præuiſum. Incertum autem eſt vtrum Adam præſciuerit nocumentum illud, quod toti poſteritati imminebat, ſi ipſe peccaret, quia non eſt certum, an præſciuerit pactum, ſeu conditionẽ in illis verbis, *In quacunque die comederis, morte morieris*, incluſam, non ſolum ipſius perſonam, ſed etiam in ipſo omnes eius poſteros comprehendiſſe. Et ideo incertum etiam eſt an ex illa circunſtantia peccatum

Lib. præced. c. vt. n. 29. rum Adæ grauius fuiſſet. Nos autem in ſuperioribus diximus probabilius eſſe habuiſſe Adam notitiam diuini pacti, & ſtatus, ac conditionis perſonæ ſuæ; ideoque non dubitamus, quin ex eo capite peccatum Adæ multum fuerit aggrauatum. Et ita loquuntur communiter Doctores eam circunſtantiam numerãtes, inter eas, quæ peccatum Adæ grauius reddiderunt, quod indicauit Diuus Thomas 2. 2. q. 163. art. 3. ad 2. & 3. p. q. 2. art. 2. ad 2. & Bellarminus lib. 3. de Amiſsion. Gratiæ, cap. 9. & Perer. dicto lib. 6. quæſt. 1. de hac re. Nihilominus tamen ex hoc inferri non poteſt, Euam minus peccaſſe, quia non fuit ipſa ab eadem grauitate immunis. Nam licèt ipſa ſua propria tranſgreſsione, & comedendo de ligno vetito poſteritati non nouerit: nihilominus inducendo Adamum, vt comederet, fuit cauſa eiuſdem nocumenti, quia fuit cauſa peccati Adæ, & fortaſſe non minus, vel paulo minus, quàm Adam malitiam illam participauit. Nam licèt Adam efficaciùs, & propinquiùs nocumentum illud nobis intulerit, nihilominus ipſa prior cauſa, & ſub ea ratione principalior illius nocumenti fuit. Propter quod dicitur Eccleſiaſtici 25. *A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.* Sicut Auguſtinus in Pſalm. 63. dixit Iudæos non minus peccaſſe occidendo Chriſtum lingua, petendo à Pilato, vt crucifigeret eum, quàm ipſum Pilatum, vel alios præcepto, & opere crucifigentes ipſum: igitur in hac ipſa grauitate parua eſt, vel nulla differentia.

9 *Quoad 4. peccatum.* Quarto loco inter peccata Euæ ſuprà poſuimus peccatum ſcandali, quod inuitando, & inducendo virum ad comedendum commiſit: in quo non eſt dubium, quin grauiſsimè peccauerit: & in hac grauitate videtur ſimpliciter excedere ipſum Adamum, quia ille nec aliud illi ſimile, nec etiam diſſimile, & æquiualens commiſiſſe videtur, quo poſſit illa grauitas compenſari, vt ex numeratione peccatorum vtriuſque parentis ſuprà facta, facilè intelligi poteſt. *Obiectio.* Sed forte quis dicet, huic peccato Euæ comparari poſſe peccatum Adæ, quod commiſiſſe diximus: non corripiendo, neque inſtruendo Euam, prout ex charitate, & officio tenebatur: nam eiuſdem ferè malitiæ eſt, nō corripere proximum, cùm quis tenetur, & illum ad peccandum inducere. Eò vel maximè quòd Adam etiam ſuo exemplo ſcandalum Euæ intulit, eamque in ſuo peccato, & malo propoſito confirmauit. *Dilutio.* Reſpondemus, probabiliter quidem hoc dictum eſſe: nihilominus tamen, & longè grauius fuiſſe ſcandalum Euæ, quia cauſa fuit omnium peccatorum Adæ, & ita totam illorum grauitatem participauit, & quodammodo ſuam fecit. Et præterea facta illa comparatione inter illa duo peccata, relinquitur infidelitas Euæ, in qua tota ſuperauit Adamum: nam ſi quæ fuit in Adamo deceptio, vel non fuit peccatum à reliquis diſtinctum, vel fuit leuiſſimum comparatione deceptionis Euæ, vt præcedenti capite ſatis declarauimus. Denique ſe excuſando vterque aliquo modo deliquit, & in hoc nō ſolùm ſimiles, ſed etiam æquales fuiſſe videntur. Nam inæqualitas, quæ conſideratur ex parte Euæ, quia planiùs confeſſa eſt ſuum peccatum, dicens, *Serpens decepit me*, parui momenti mihi eſſe videtur: quia per illa verba noluit ipſa confiteri ſpeciale peccatum, ſed aliud excuſare: nam deceptionem tunc non credebat eſſe accuſandam, ſed potiùs eſſe excuſatione dignam. In illo ergo peccato vel nulla, vel parua fuit diuerſitas.

10. *Concluditur pro communiori reſolutione num. 1. poſita, diſ-* Quapropter penſatis omnibus, Euam grauiùs peccaſſe inuenimus. Quia in numero peccatorum plura peccata principalia, vt ſic dicam, & omnino diſtincta commiſit Eua, quàm Adam: nam Eua quatuor, vel quinque commiſit, ſcilicet ſuperbiam infidelitatem, inobedientiam, ſcandalum, quibus etiam addi poteſt excuſatio: nam ſi quæ alia numerantur, vel non ſunt peccata, vt illa omnia, quę ſuperbiam anteceſsiſſe putãtur, vt ſuprà declaraui: vel in prædictis continentur, vt gula, & ſimilia. *currẽdo per comparationis initio capitis notatas.* In Adamo verò iuxta ea, quæ circa teſtimonium Pauli diximus, tantùm poſſunt quatuor numerari peccata, ſcilicet, ſuperbia, nimius amor vxoris, inobedientia, & excuſatio peccati: nam licèt aliqua plura ei imponant, aliqua immeritò ei tribuunt, vt infidelitatem, vel idololatriam: alia à prædictis non ſunt diſtincta, vt curioſitas, læſio proximi, aut ſiquid eſt ſimile, vt ſatis iam explicatum eſt. Igitur caſus Euæ quoad numerum peccatorum maior fuit, quàm lapſus Adæ. Et hinc vlteriùs concluditur, omnibus penſatis, grauius deliquiſſe. Nam in peccatis ſimilibus in ſpecie, vt fuerunt ſuperbiæ, inobedientiæ, & excuſationis quoad circunſtãtias inuenitur, vel æqualitas, vel parua differentia, in qua plura ſunt, quæ aggrauent peccata Euæ ſaltem quoad ſuperbiam, vt declaratum eſt. Inter peccata verò ſpecie differentia, vt ſunt infidelitas, vel exceſſus in amore vxoris, multo grauior fuit Euæ culpa: & vltra hæc addit Eua inductionem mariti, quæ proprium, & grauiſsimum peccatum eius fuit: ergo ſimpliciter illa grauiùs peccauit. Atque ita ſententia Chryſoſtomi, & D. Thomæ ſimpliciter præferenda eſt. Sententia verò Ambroſij tantùm ſecundùm quid, ſeu iuxta aliquas circunſtantias, & peculiarem conſiderationem interpretanda eſt. *Quid de ſententia in nu. 2. relata.*

CAPVT VI.

Vtrum peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.

HAnc comparationem proponit D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 3. & in ſumma reſpondet, peccatum primorum parentum ſimpliciter non fuiſſe grauiſsimum: quia in alijs hominibus fuerunt peccata in ſpeciebus ſuis grauiora. Maiora enim peccata ſunt odium Dei, hæreſis, deſperatio, formalis contemptus Dei, vel ſuperbia (ait D. Thomas) qua quis Deum negat, vel blaſphemat, quàm ſuperbia, vel inobedientia primorum parentum. Secundùm quid autem, ſeu ex circuuſtantijs ait Diuus Thomas, peccatum primorum parentum habuit maximam grauitatem propter perfectionem ſtatùs ipſorum. Quæ reſolutio communiter recepta eſt ab interpretibus D. Thomæ, & ab Scholaſticis in 2. diſp. 21. vbi ſpecialiter Richard. art. 3. q. 2. illud comparat cum peccato Luciferi, & cum peccato Iudæ, & vtrumque horum putat fuiſſe grauius ſimpliciter, licèt ſecundùm quid peccatum Adæ exceſſerit. Et idem ferè habent Bonauent. art. 3. q. 3. & Ægid. q. 2. art. 2. Scotus, & Durandus, alijque, & Alenſ. 2. p. q. 103. memb. 3. *1. Reſponſio D. Thomæ bipartita. 1. Pars. 2. Pars.*

2. *Contrà 1. partem reſponſionis obiicitur.* Veruntamen circa vtramque partem aliqua notãda ſunt: circa primam de grauitate ſpecifica, ſeu eſſentiali, non eſt dubium quin peccata primorum parentum non attigerint ſupremam ſpeciem malitiæ, quæ in actibus humanis eſſe poteſt, imò plura alia peccata eſſe in ſpeciebus ſuis grauiora, vt euidenter probant exempla ſuprà poſita, ſuppoſita doctrina, quam de peccatis primorum parentum tradidimus. Poteſt tamen hic moueri dubium, quomodo hinc concludat Diuus Thomas, quòd licèt peccatum Adæ fuerit ſecundùm quid grauiſsimum, non tamen ſimpliciter. Nam ad iudicandum de grauitate ſimpliciter alicuius peccati non eſt tantùm ſpecies eius conſideranda, ſed adiunctis, & pōderatis ſimul omnibus circunſtantijs. Vnde fieri poteſt, vt peccatum leuius in malitia ſpecifica ſimpliciter ſit grauius ſecun-

 dum

dum moralem æſtimationem, quàm peccatum grauioris ſpeciei, propter varias circunſtantias, vt adulterium contra perſonam regis maius peccatum eſt, quàm homicidium vulgaris hominis. Ergo quamuis peccatum Adæ in ſpecie nõ fuerit grauiſsimum, potuit nihilominus ex circunſtantijs ita creſcere, vt nõ tantùm ſecundum quid, ſed etiam ſimpliciter excesserit omnia alia peccata, etiam in ſuis ſpeciebus grauiora.

3. *Occurritur obiectioni, iuxta quãdam doctrinam.*

Hęc obiectio pendet ex alia quæſtione, quæ tractatur 1. 2. q. 73. & aliquo modo Philoſophiam attingit, ſcilicet, an indiuiduum inferioris ſpeciei, propter differentiam indiuidualem, & accidentia poſsit eſſe melius, vel grauius quàm indiuiduum perfectioris ſpeciei: vel etiam vtrum poſsit ſpecies contenta ſub inferiori genere, & in eo magnam perfectionem habens eſſe perfectior quàm infima ſpecies ſupremi generis. Partem enim negantem aliqui probabiliter defendunt, iuxta quorum ſententiam obiectio expedienda eſt, negando aſſumptum, & conſequenter dici poteſt D. Thomam *in loco citato* prædictæ fauere ſententiæ, & ſecundum illam fuiſſe locutum. Quia verò nunc nolumus de ilia opinione ferre iudicium, nec illam quæſtionem definire, ſed in materiam de peccatis remittere, ideo reſpondemus aliter D. Thomam interpretando. Nam particula illa, *ſimpliciter*, duos poteſt habere ſenſus: vnus eſt, vt ſignificet omnibus penſatis, omne peccatum eſſe, vel non eſſe ſimpliciter grauius. Alius eſt, vt ſolùm ſignificet tale peccatum in potiſsima malitia ſua, eique maxime propria, & eſſentiali, quæ veluti per antonomaſiam dicitur malitia eius ſimpliciter in ea eſſe, vel non eſſe grauiſsimum. Diuus Thomas ergo in hoc poſteriori ſenſu dixit peccatum primi hominis non fuiſſe grauiſsimum ſimpliciter, id eſt, in potiſsima, & eſſentiali malitia ſua, reſpectu cuius accidentalis malitia ex circunſtantijs ſumpta ſecundum quid dicitur. An verò illud peccatũ penſatis omnibus fuerit grauiſsimum, nec ne, vtique in ordine ad demeritum, ſeu meritum pœnæ, non videtur D. Thomas tractaſſe, aut definiiſſe, quia res valde occulta eſt, in qua vix poteſt etiam per coniecturam ferri iudicium, vt ex ſequẽti puncto ampliùs patebit.

Vide in tractat. 5. qui eſt de peccatis diſp. 1. q. 2 Occurritur aliter.

4 *Circa 2 partem reſponſionis D. Thomæ recẽſentur, in primis ſex circunſtantiæ peccatorũ in Adamo & Eua.*

Circa alteram verò partem de grauitate ex circunſtantiis ſumpta, non eſt dubium, quin multæ conditiones aggrauantes peccatum in perſona Adæ, (& idem eſt cum proportione de Eua) concurrerint, quas ſub perfectione ſtatus Diuus Thomas comprehendit. Diſtinctiùs autem magiſque in particulari eas conſiderat Auguſtinus varijs in locis. Primò ex parte intellectus Adæ, quia erat ſapientiſsimus, & decipi ante peccatum non poterat, cùm tamen conſiderare, quidquid ad nõ peccandum neceſſarium erat, vel vtile, facillime poſſet. Secundò ex parte voluntatis, quia magna libertate, & ſine paſsionum perturbatione conſenſit. Tertiò ex parte materiæ, quia præceptum Dei erat de re facili, & quæ abſque vllo incommodo cuſtodiri poſſet, vt latè expendit Auguſtinus 14. de Ciuit. cap. 12. & ſequentib. Quartò ex diuinis beneficijs, quibus homo in eo ſtatu fruebatur. *Quanto enim homo magis fruebatur Deo, tanto maiori impietate dereliquit Deum*, vt dicit Auguſtin. 21. de Ciuit. cap. 12. Quintò hinc acceſsit illi peccato magna ingratitudo, quam ponderat idem Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 15. Sextò ponderat ibidem temeritatem quandam, & nimiam audaciam in peccãdo, vbi magna erat inobedientiæ pœna propoſita. *Nam quis*, inquit, *explicet quantum malum ſit non obedire in re facili, & tanta poteſtatis imperio, & tanto terrendi ſupplicio.* Quibus omnibus addi ſolet circunſtantia magni nocumenti vniuerſo generi humano illati, de qua in ſuperiori capite ſatis dictum eſt.

5. *Dictæ circunſtantiæ nõ æque applicantur illis peccatis.*

Non eſt ergo dubium, quin hæc omnia adiuncta eſſentiali malitiæ peccati Adæ illud longè grauius reddiderint. Sed conſiderandum eſt in Adamo plura fuiſſe peccata ſpecie diuerſa, præcipuè tria, quæ ſuprà declarauimus, circunſtantias autem dictas, non omnibus æqualiter accommodari: nam priores, in quibus perfectio intellectus & immunitas ab omni paſsione præcipuè ponderãtur, in primo peccato ſuperbiæ conſiderari debẽt: nam poſt illud ſtatim rectitudo iuſtitiæ amiſſa fuit & inordinata concupiſcentia cœpit obſcurare intellectum, & inclinare voluntatem, & inde potuerunt aliquantulum diminui ſequentia peccata: è contrario verò tertia, & ſexta circunſtantia maximè ad tranſgreſsionem præcepti non comedendi de ligno prohibito accommodantur, & maximè propria grauitas illius eſt, quæ vltimo loco ex magnitudine nocumenti proponitur. Quarta verò, & quinta, quæ ferè in vnam ingratitudinem coincidunt, in omnibus peccatis inuenta eſt, & quo plura multiplicabantur peccata, eo magis in poſterioribus peccatis ipſa ingratitudo creſcebat.

6 *Ex proximè notatis difficile eſſe noſcitur 2. pars dictæ reſolutionis*

Vnde intelligi poteſt difficillimum eſſe in prædicta comparatione abſolutum iudicium ferre: quia non poteſt certò ſciri, an in omnibus dictis circunſtantijs, primi parentes omnes alios ſuperauerint, neque etiam nobis conſtat quantum ex alijs circunſtantijs lapſus ille primorum parẽtum diminui potuerit, vt, v.g. quanta fuerit illorum inconſideratio, quæ conſenſum in primum peccatum anteceſsit, vel quantus fuerit conatus in ipſo affectu peccandi, potuit enim eſſe remiſſus, quod multum peccatum diminuit, vel denique quantum ex paruitate materiæ intra latitudinem peccati mortalis potuerit illud peccatum alleuari.

7 *Authoris reſolutio, ſi peccata primorum parentum cum peccatis Angelorum cõferantur.*

Nihilominus tamen coniectura vtendo dicere poſſumus ſi comparatio illa fiat inter peccatum hominum, & Angelorum, ſimpliciter fuiſſe grauius Angelorum peccatum quam hominum, quia in ſpecie ſuperbiæ conuenerunt, & in eo circunſtantiæ ferè omnes fuerunt in angelo grauiores, ſcilicet, materia ex parte excellentiæ concupitæ, ſapientia, & libertas ex parte perſonæ: præſertim in primo Angelo, qui multo extrinſeco ſuadente peccauit. Item ingratitudo poſt recepta maiora beneficia. Maior conatus in peccando, locus dignior, & quodammodo etiam tempus, quia angelus citiùs peccauit, ac denique damnum magis irreparabile. Acceſsit etiam peccatum inuidiæ, quod ex ſuo genere grauiſsimum eſt, & in Angelis, non verò in primis hominibus inuentum fuit. Denique etiam in Angelis peculiaris inobedientia non defuit, & contra præceptum longè grauius. Quæ omnia ex ſupradictis de peccato Angelorum clara ſunt. Vnde ſiue ſingula peccata cum ſingulis ſimilibus, vel æqualibus ſiue vna peccatorum collectio in multitudine, & grauitate cum alia conferatur, ſemper lapſus angelorum inuenietur ſimpliciter maior. At verò conferẽdo peccatum cum peccatis aliorum hominum, ſolùm dicere poſſumus, illud peccatum parentum fuiſſe adeò graue, vt regulariter ordinaria peccata hominum ſuperet. Nihilominus tamen addendum eſt primò multos alios fuiſſe maiores peccatores ſaltẽ propter multitudinem peccatorum. Secundò in aliquibus hominibus aliqua peccata ſimpliciter grauiora fuiſſe, vt præcipue credi poteſt de Iuda, & de peccato principum Iudæorum Chriſtum crucifigentium, vt ex Bernardo notauimus ad 3 p. D. Th. q. 47. art. 6. in Comment. Et idem aliqui credunt de obſtinatiſsimis hæreticis, vt Arrio, Luthero, & ſimilibus, quod mihi valde veriſimile eſt.

Item ſi conferantur cũ peccatis poſterorum.

(?)

CAPVT

CAPVT VII.

An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.

1. *Enumeratio pœnarum primorum parentum & ſerpentis.* EXplicata culpa primorum parentum, dicendum breuiter eſt de ipſorum pœnis, quæ Gen. 3. per difinitiuam ſententiam Dei, eiuſque proprijs verbis impoſitæ ſunt. Cùm enim in capite ſecundo vnicam tantùm pœnam Deus Adæ comminatus fuiſſet, ſcilicet pœnam mortis, dicens, *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Poſtea in cap. 3. poſt tranſgreſsionem plures pœnas ei impoſuiſſe videtur. Et quod magis mirandum eſt, non ſolùm homines, ſed etiam ſerpentem viſus eſt Deus punire. Et ipſis hominibus priùs ſigillatim impoſuit diſtinctas pœnas, & poſteà vnam communem vtrique prædixit, ſcilicet mortem, & aliã intulit, & executus eſt: nimirum perpetuam è Paradiſo relegationem. Quæ omnia breuiter explicanda à nobis ſunt, quod non poteſt commodius fieri, quàm ſingulas Dei ſententias percurrendo, & explicando.

2. *De pœna ſerpentis 1. dubium. An ipſi bruto vel dæmoni per illud tentanti inflicta ſit.* Primò ergo dixit Deus ad ſerpentem, *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animalia, & beſtias terræ, ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.* Circa quæ verba in primis explicandum eſt, vtrum ad ipſum animal viſibile dicta ſint, ita vt de ipſo ſint ad literam intelligenda, vel potiùs de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquentis dirigebantur. Prima ſententia eſt

1. Sententia. verba illa pertinere ad verum animal ſerpentem, & illum fuiſſe à Deo maledictum in deteſtationem, & abominationem peccati, cuius inſtrumẽtum ſuo modo fuerat, licèt ipſe non peccaſſet. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatũ Adæ. Ita indicat Didymus apud Lypomanum in Caten. Gen. 3. & Moyſes Barceph. lib. de paradiſo p. 1. cap. 27. refert Ephrem idem docuiſſe, qui conſequenter aſſeruit ſerpentem illum fuiſſe intelligentia præditum, & addit non fuiſſe animal reptile, ſed pedes habuiſſe, & quadrupedem fuiſſe, ſed propter peccatum illis fuiſſe priuatum, & in reptile commutatum, virtute illorum verborum, *Super pectus tuum gradieris.*

3. *Improbatur hæc ſententia, ſi vt verba ſonãt, accipiatur.* Sed hæc ſententia in hoc ſenſu intellecta, quòd Deus verba illa ad ipſum ſerpentem tanquam intelligentẽ dixerit, improbabilis eſt, quia brutum animal nõ erat capax intellectus, vt ſupra dictum eſt. Præterea improbabile eſt, Deum per illam maledictionem mutaſſe naturam illius animalis, aut mancum, & monſtroſum illum effeciſſe: ita vt nũc non ſit naturale ſerpenti carere pedibus, & ſuper pectus reptare, ſed eſſe effectum contra naturam eius ex hominis peccato prouenientem. Hoc enim, & à recta ratione, & à ſincera fide alienum eſt. Quod verò dixit Didymus ſerpentem licèt haberet pedes, virtute dæmonis erectum ad loquendum cum muliere acceſsiſſe, & ideo iuſſum eſſe, vt in pectus, & ventrem caderet: quoad priorem partem accidere quidem potuit, ſed incertum eſt: veruntamen illo etiam dato, probabile non eſt propter illam cauſam Deum dixiſſe, *ſuper pectus tuum gradieris.* Quia ſi verba illa dirigerentur ad ſerpentem, nullum effectum, vel pœnam in eo habere potuiſſent, quia ſerpens tam ante, quàm poſt peccatum habuit hanc naturalem conditionem ſuper pectus gradiendi, & ſimiliter virtute dæmonis non minus poſt peccatum, quàm antea poteſt ad malefaciendum erigi, ſi à Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus priuauit dæmonẽm naturali poteſtate, quam habet ad mouendum localiter hæc animalia præter eorum naturam.

Eſt ergo ſecunda ſententia docens Deum per illa verba directè, & ex intentione locutum eſſe ad dæmonem, quanuis per quandam metaphoram, ſeu accommodationem ad naturales proprietates veri ſerpentis miſerum dæmonis ſtatum explicauerit. 4. *2. Sententia.* Hæc eſt ſententia D. Thomæ 2. 2. q. 165. art. 2. ad 4. quam ex Auguſtino ſumpſit, quem refert ex lib. 2. in Gen. contra Manich. c. 17. & 18. & l. 2. Gen. ad lit. cap. 36. Eamq; ſequuntur Beda in Exaem. & Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 18. & Hugo de S. Vict. in Annot. in Gen. ſuo c. 3. vbi inter alia ait, *Non ſerpens, ſed qui in ſerpente latebat diabolus maledicitur: vocatur tamen nomine eius, quia eum quaſi tunicam induxerat.* Et infrà, *Et vocando eum attribuit ei illa, quæ ſunt ſerpentis, & eſt hiſtoria metaphorica* Et eandem ſententiam cõmuniter ſequuntur expoſitores in Geneſim. Solus Pererius lib. 6. in Gen. diſp. de ſerpente. q. 4. in fine, aliqua ex parte contradicit. *Huic ſententia ex parte contradicit Pererius.* Ait enim maledictionem illam ſecundùm hiſtoricum ſenſum ad verum ſerpentem pertinuiſſe: in ſenſu autem myſtico, & à Deo principaliter intento ad diabolum eſſe referendam. Sed fortaſſe non re, ſed in modo loquendi differt: opinor enim ſenſum illum de dæmone non eſſe dicendum myſticum, ſed propriè litteralem, ſeu hiſtoricum, quanuis (vt dixit Hugo) ſub metaphorica ſignificatione fundata magna ex parte in proprietatibus veri ſerpentis, quas verba illa ſecundum corticem literæ (vt ſic dicam) propriè ſignificant. *Fortaſſe tãtum in modo loquendi.* Quod non obſtat, quominus alter ſenſus à Spiritu ſancto intentus litteralis ſit, vt eſt vulgare in materia de ſenſibus Scripturæ.

Et in primis declaratur hoc ex initio eiuſdem tertij capitis Geneſis, *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ.* 5. *In gratiam prædictæ ſententiæ explicantur verba maledictionis ad ſerpentẽ.* Nam illa verba in ſenſu proprio, & literali de diabolo intelliguntur, vt ſuprà diximus cum Aug. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 29. Quanuis ſecundùm primam ſignificationem verborum ſerpens propriè ſignificet verũ animal, quòd propriam etiam calliditatem naturalem habet, quæ potuit etiam ſignificare aſtutiam diaboli, qui, vt ait Auguſtinus, *In illo, & de illo agebat dolum*: & ideo propter diaboli aſtutiam ſerpens aſtutiſsimus dictus eſt, tanquam organum maligniſsimi dæmonis: ſicut lingua dicitur prudẽs, quam vix prudens mouet. Et ſimili modo, quòd ibi additur, *qui dixit ad mulierem* in eodem ſenſu ad dæmonem referendum eſt, ille enim erat, qui principaliter loquebatur, ſerpens autem tanquam lingua eius: & ſimiliter cùm adiungitur, *cui reſpondit mulier*, relatiuum cui dæmonem principaliter refert, nec enim ſerpens verba intelligere poterat: nec credibile eſt Euam hoc exiſtimaſſe, vt ſuprà docui. Loquitur ergo Scriptura de dæmone, quaſi veſtito ſerpente: ſeu de ſerpente quaſi informato prauo ſpiritu tãquam de vno ſuppoſito: ſicut loquitur in alijs locis de viris, qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & ſimilibus. Igitur omnia, quæ de illo ſerpente, vel ad illum tanquam ad intelligentem dicuntur, in ſenſu proprio primariò, & hiſtorico intelliguntur dicta ad dæmonem ſub illo latentem, quanuis alluſionem aliquam, ſeu metaphoram contineant ſecundum materialem, vt ita dicam, ſignificationẽ verborum, quæ in verum ſerpentem conuenire poteſt.

Sic ergo illa maledictio ad dæmonem facilè refertur. 6 *Deinde applicantur dæmoni.* Nam proximè ante illam præceſſit reſponſio Euæ, dicentis ad Deum, *Serpens decepit me*: quæ certè nõ intellexit verum animal ſerpentis ipſam decepiſſe, ſed dæmonem. Ergo cùm ſubdit, *Et ait Dominus Deus ad ſerpentem, quia feciſti hoc, maledictus es, &c.* in eadem ſignificatione ad ſerpentem locutus eſt. Non enim verus ſerpens: ſed dæmon ſub illo fecit illud, quod fuit maledictionis cauſa: ergo ad illum relata eſt principaliter, vel etiam omnino

omnino maledictio. Nec obſtat, quod ſolùm fit comparatio ad cætera animantia irrationalia: ſic enim dixit Deus, *Maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ.* Nam hoc pertinuit ad dæmonis cõfuſionem, quia ſeruata proportione miſerabilior, & infirmior eſt quàm beſtiæ terræ, non in dignitate, ſeu poteſtate naturæ ſuæ, ſed, vt *in dicto libro ſecundo contra Manich.* dixit Auguſt. cap. 17. in conſeruatione naturæ ſuæ, vt D. Thomas legit, vel vt habetur in Plantini editione, *In conuerſationem naturæ ſuæ. Quia pecora nõ amiſerunt beatitudinem aliquam cæleſtem, quam nunquam habuerunt, ſed in ſua natura, quam acceperunt peragunt vitam.* Vnde colligit per illam maledictionem, nullam nouam pœnam dæmoni fuiſſe impoſitam, ſed miſerum eius ſtatum in reprehenſionem, & confuſionem eius ei fuiſſe obiectum, & commemoratum. Nam cùm ei dicitur, *Quia feciſti rem hanc,* non ſignificatur, cauſam damnationis, vel, vt ita dicam, eſſentialis maledictionis dæmonis fuiſſe, quòd Euam deceperit, nam ille actus in ſtatu damnationis commiſſus non erat meritorius nouæ eſſentialis pœnæ, fuit tamen dignus diuinæ obiurgationis, & oſtenſionis perpetuæ inimicitiæ cum hominibus, quæ pænam accidentalem non parum augere potuit. Addit verò Auguſtinus eam pœnam dæmonis eſſe in dictam illis verbis, *Quæ nobis cauendus eſt. Pœna enim* (inquit) *eius eſt, vt in poteſtate habeat eos, qui Dei præcepta contemnunt.* Hanc enim poteſtatem datam ei tunc eſſe Auguſtinus ſentit, dum ſubdit, *Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur ſententia, & inde maior pœna eſt, quia de hac tam infelici poteſtate lætatur.* Quomodo autem per illa verba hoc explicetur, Auguſtinus non declarat. Poſſumus autem dicere, dæmonem deſiderando imperium, & poteſtatem ſupra homines, eos ad peccandũ induxiſſe, Deum autem ei maledicendo illi indicaſſe illam poteſtatem, & peccantium hominum ſocietatem ad maiorem eius pœnam, & ignominiam fuiſſe futurã, quia etiam hominibus abnominabilis, & horribilis factus eſt, pluſquam omnes feræ, & beſtiæ terræ. Denique ſic etiam verba illa ſecundum corticem literæ accommodata ſerpenti, optime per metaphoram literaliter ad dæmonem transferũtur. Nam ſerpẽs reuera nihil fecerat propter quod propria maledictione dignus eſſet: tamen quia dæmon illo, tanquam inſtrumento vſus fuerat per metaphoram dicitur maledictus inter beſtias terræ, id eſt, horribilis, & maximè fugiendus inter illas, quibus miſer ſtatus dæmonis, & malitia eius, ac poteſtas ad notandum ſignificantur, vt explicatum eſt.

7. *Reliqua maledictionis verba dæmoni ſimiliter accõmodantur*

Atque ad eundem modum cætera ſubſequentia verba interpretanda ſunt. Addit enim Deus, *Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Quæ verba materialiter ad verum ſerpentem applicata, ſatis per ſe clara ſunt: nam, vt ait ibi Theodor. quæſt. 34. *Serpens nullum inde damnum accepit, cum hanc motus ſpeciem à natura habeat.* Idemque cum proportione eſt de alimento terræ: neutrum ergo ſerpenti acceſsit ex peccato hominis vt propterea quaſi in pœnam ipſius ſerpentis id dictum fuerit. Dictum eſt ergo ad ſignificandum per illam metaphoram obiectam conditionem, & miſerum dæmonis ſtatum: dicitur enim, *Super pectus tuum gradieris. Quod in colubro animaduertitur* (ait Auguſtinus.) *Et ex illo animante viſibili ad noſtrum inuiſibilem inimicum locutio figuratur.* Nomine *pectoris,* dicit, ſignificari ſuperbiam, *quia ibi dominatur impetus animi.* Hieronymus verò in quæſt. Hebraic. dicit nomine *pectoris,* ſignificari calliditatem, & verſutias dæmonis. Nam in pectore veluti ſeruantur fraudes, & doli. Vnde ſignificatum eſt omnes greſſus dæmonis eſſe nequitias, & fraudes. Quod verò additur, *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ,* facilem, & quaſi patentem habet metaphoram, vel quia dæmon vitioſis, & terrenis cogitationibus, & prauis actibus, ac peccatis hominum paſcitur, vel etiam quia homines peccatores, quaſi cibus, & alimentum ſunt ipſius dæmonis: nam & Petrus dixit, *Quia aduerſarius veſter diabolus circuiuit quærens, quem deuoret,* 2. Petri 5. Homines autem peccando terra, & cinis quodammodo facti ſunt. Sic exponit Gregor. in Pſalm. 4. Pœnitenti. Et conſequenter de tempore huius vitæ, vſque ad conſummationem ſæculi exponit ſequentia verba, *Omnibus diebus vitæ tuæ.* Quod etiam Auguſtinus dicto cap. 18. ita declarat, *id eſt, Omnibus diebus, quibus agis hanc poteſtatem ante vltimam iudicij pœnam.* Hoc enim tempore dæmon quodammodo viuit, quia in hoc aere caliginoſo liberè quodammodo agere, & quaſi officium ſerpentis facere permittitur tentando, & ſpiritualiter occidendo homines, & ita aliqua ex parte nondum conſummatam mortem ſecundam obtinuit, donec poſt diem iudicij in infernum detrudatur.

Altera verò pars illorum verborum, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem,* varias habet expoſitiones. Et in primis ſecundùm corticem litteræ de verò ſerpente accepta ſignificant, illum eſſe infeſtum, & perniciosum hominibus, *& inſidiari calcaneo,* quia cùm in altiores partes nõ ſe erigat, in inferioribus, & terræ propinquioribus mordet: homo autem potens eſt caput eius pede conterere, aut baculo ſi animaduertit. Qui ſenſus potuit quidem quaſi obiter intẽdi, vel potius ſupponi. Tum ad indicandum hoc etiam genus belli, ſeu inimicitiarum inter hominem, & nociua animalia ex peccato eſſe ortum: nam antea omnia fuiſſent homini manſueta, & ſubiecta. Tum etiam ad fundandam figuratam, ſeu metaphoricam locutionem. Nihilominus tamen, vt dixi, alius ſenſus altior fuit ad literam, & principaliter intentus. Poteſt autem eſſe multiplex, vnus eſt, vt nomine, *mulieris,* ipſa Eua intelligatur. Hunc indicat Hugo in adnotationibus eiuſdem loci, dicens ibi inſinuari, *quod Eua reſipiſcens pœnitentiam egerit.* Nam Eua per gratiam Dei pœnitentiam agendo, ſicut in Dei amicitiam rediit, ita nouas inimicitias cum dæmone contraxit, caputque eius contriuit, id eſt, ſuperbiam, vel prauas ſuggeſtiones, & deceptiones eius, licèt dæmon calcaneo eius, id eſt, omnibus veſtigijs, vel finibus actionum illius inſidietur. 8. *Verborum ſequentium,* inimicitias ponam, &c. *1. expoſitio* — 2. *Expoſitio*

Et hic quidem ſenſus eſt probabilis, ſi ad ſolam Euam non limitetur, ſed cum proportione ad quancumque ſanctam animam extendatur. Nam hoc exigunt illa verba, *Et inter ſemen tuum, & ſemen illius*: nam ſemen diaboli, id eſt, Luciferi dici poſſunt reliqui dæmones, quot inductione ſua, quaſi in peccato genuit, vel intelligi poſſunt homines mali, vel praui conceptus, quos in hominem immittit, cùm illum tentat: ſemen autem mulieris dicuntur omnes filij Euæ, ex quibus multi ſancti caput dæmonis conterunt, & licèt ipſe ſemper inſidietur illis ab inferiori animæ parte, id eſt, appetitu ſenſitiuo inchoando, tandem cõtra illum victoriam reportant. Et ita ipſo Lucifero, ac ſocijs eius inuitis homines ſedes gloriæ, quas ipſi amiſerunt, obtinebunt. Vnde nomine *mulieris* rectè etiam poteſt humana natura, ſeu genus humanum intelligi. Nam ex quo homo peccauit, inimicitiæ, & bellum immane inter dæmonem, & hominẽ orta ſunt, in quo bello nobilior pars hominum de poteſtate dæmonis triumphat, eiuſque caput conterit, cùm ipſe ſemper inſidietur calcaneo eius. Nomine autem mulieris, potius quàm viri humana natura ſignificata eſt: *quia homines non tentantur à dæmone, niſi per illam animalem partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine oſtendit,* vt Auguſti- 9 *Proxima expoſitio extenditur.*

10. guſtinus dixit, quem Diuus Thomas ſecutus eſt.

3. Expoſitio probabilis & pia.

Alia illorum verborum expoſitio myſtica fortaſſe, ſed valde pia, & probabilis eſt, vt per mulierem beatiſsima Virgo prædicta fuerit, quæ inter puros homines perpetuas, ac maximas inimicitias cum dæmone habuit, illiuſque caput ipſa cõtriuit. Quia licèt dæmon calcaneo Virginis, id eſt, omnibus veſtigijs eius ab initio cõceptionis ipſi⁹ inſidiatus fuerit, ſemper victus, & proſtratus ab illa diſceſsit. Quem ſenſum optimè proſequitur. Rupertus l.3. in Gen. c.19. & l.2. de Victor. Verb. & illũ ex Patribus tractaui in 2. tom. 3. p. diſp. 3. ſect. 5. & Yſtella in Gen. hunc ſenſum literalẽ eſſe cenſet, & Leonem Papam, & Serapionẽ in illius cõfirmationem allegat. Peréira etiã notat cõmunem Patrum ſententiam eſſe, Chriſti (qui ſolius mulieris, & non viri ſemẽ, ſeu fructus fuit) victoriã contra dæmonem in his verbis Geneſeos fuiſſe ab initio mundi prædictam, imò & ab Adamo ſub illis verbis fuiſſe intellectam.

11 *Corollariũ, per explicatam maledictionem nec ſerpenti, nec dæmoni, nec hominibus nouam pœnam indictam eſſe.*

Ex dictis circa ſerpentis maledictionem conſtat, nec ipſi ſerpenti, nec dæmoni nouam pœnam fuiſſe à Deo impoſitam per verba prædicta, nec etiam hominibus. Non quidem ſerpenti, quia neque propriè capax illius erat, neque fundamentum pœnæ, quod eſt culpa in eo locum habebat. Nec etiam dæmon, niſi fortè quoad aliquam obiurgationem, & accidentalem pœnam, quia iam non erat in ſtatu merendi augmentum ſubſtantialis pœnæ, vt dixi. Neque denique ipſis hominibus, quia Deus nec illis maledixit, nec verba illa ad ipſos direxit. Imò ſi attente aliqua ex illis verbis conſiderentur, licèt aliqua ex parte miſerum ſtatum, in quo homines incidernnt, indicẽt, quatenus vel rebellionem animantium beſtiarum contra homines, vel inimicitiam, & pugnam perpetuam cum dæmone multo acriorem quam in Paradiſo futura eſſet, aliquo modo ſignificauit, nihilominus magis propriè conſolationem aliquam eiſdem hominibus præbuerunt, & fiduciam conſequendi victoriam contra dæmonem, ſi legitimè pugnauerint, per ſemen alteriùs mulieris, quod eſt Chriſtus, præcipuè obtinendam.

Imò reſpectu ipſorum hominum conſolationem pronunciatã.

12 *Obſeruatio pro pœnis primorum parentum poſt illam maledictione adiectis.*

Quia verò Dei opera ſunt miſericordia, & veritas, ideo poſt hanc promiſsionem, ſententiam cõtra ipſos homines protulit: circa quam in primis obſeruandum eſt, Deum nullam feciſſe mentionem ſpiritualium pœnarum, ſed earum tantùm, quæ ad corpus aliquo modo pertinent, fortaſſe quia homines per peccatum deordinati, & animalibus brutis ſimiles effecti, illis pœnis magis commoueri poterant, eaſque euidentiùs experiri. Præcipua verò pœna, & cæteras omnes virtute cõplectens, fuit priuatio iuſtitiæ originalis, quatenus corpus animæ, & appetitum inferiorem ſuperiori, & ſuperiorem Deo perfectè ſubijciebat. Quam pœnam ipſo facto (vt ſic dicam) & ante omnem declaratoriam ſententiam incurrerunt, vt priùs ſignificatum fuit illis verbis, *Et aperti ſunt oculi amborum*, &c. vt ſuprà explicata ſunt: & ideo fortè hac pęna prætermiſſa, quæ iam inerat, & per effectum ſentiri poterat, Deus alias calamitates commemorat. Ex quibus, quædam fœminarum, aliæ virorum propriæ ſunt: aliæ verò ſunt vtriſque communes, quæ ſuo ordine pronunciantur, initio à fœmina ſumpto, cuius tres pœnæ declarantur.

13 *1. Pœna mulieris. Obiectio 1. Secunda*

Prima continetur illis verbis, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.* Circa quam ſtatim occurrit obiectio, quia fœcũditas fœminæ magis ad Dei beneficium, quàm ad pœnas pertinet: cur ergo tãquam ſpecialis pœna à Deo pronunciatur. Item quia etiam in ſtatu innocentiæ fœminarum conceptus multiplicarentur: ergo non eſt pœna peccati. Item quia pœnæ illæ prout communes ſunt

Tertia.

alijs fœminis in omnibus inueniri debẽt, ſed non oẽs fœminæ ſæpius concipiunt: imò aliquę nũquã patiũtur ęrumnas fætus, quia nunq̃ concipiũt. Ad *Ad 1.* principalẽ obiectionem reſpondet D. Th. dicta q. 164. a. 2. ad 2. non conceptionẽ ipſam ſecundũ ſubſtantiam ſuam: neq; quoad fructum eius inter pęnas cõputari, ſed quoad modũ, quia eſt cũ ærumnis, id eſt, cum anguſtia, tædio, & alijs incõmodis, quib⁹ fęmina dum fætũ in vtero portat affligitur. Ita vt duæ illæ particulæ, *ærumnas* & *conceptus*, coniunctim exponantur: ſcilicet, *multiplicabo ærumnas, etiam in conceptibus tuis*: & ita ærũnas patiuntur etiã virgines, quia licèt actu nõ concipiant ex propria conditione ſexus, & ex materia ad conceptionẽ à natura ordinata, multa incõmoda, & interdum tædia, & dolores, ac ægritudines patiuntur. Quæ omnia in nõ virginibus maiora ſunt: nã licèt ſteriles eſſe contingat ærumnis, & tædiis non carent: præterquam q̀ ipſa ſterilitas pœna eſt, & tædium auget, vt indicauit D. Th. ſupra ad 3. Multum verò augentur huiuſmodi ærumnæ in his, quæ cõcipiunt, & eo ampliùs, quo ſæpiùs concipiunt. Et ita multiplicatio cõceptuũ ratione talis modi ſpecialis fœminę pœna eſſe dicitur. Addit deniq; Rupert. l.3. in Gen. c.22. multiplicationẽ cõceptuũ in natura lapſa, quaten⁹ per illos multi reprobi generãtur, vel quaten⁹ plures ex eis, ſuis vitiis, & flagitiis parentes affligũt, vel quia ſæpe mõſtroſi naſcuntur, & interdum menſtrui exeunt: ſæpiſsime verò ſunt immaturi, aut poſt natiuitatẽ breui extinguũtur: vel deniq; aliquando plures ſunt, quàm vt à parẽtibus ſuſtentari poſsint, ſicq; ad pœnã ex peccato manantem primorum parentum pertinere: in ſterilibus ipſa ſterilitate compenſatur.

Et ita patet reſponſio ad ſecundum: nam in ſta- 14 *Ad 2.* tu innocentiæ eſſet quidem humana cõceptio, & filius portaretur in ventre à matre tẽpore à natura præſcripto: quanuis cõtrarium ſine fundamento Oleaſter dixerit, (de quo infrà redibit ſermo) ſed tamen diuina prouidẽtia fieret, vt fœminę ſine vlla afflictione, vel tædio omnia ſuſtinerent: & ideo nunc modus ille cõceptionis pœna eſt peccati. Ad *Ad 3.* tertium etiam iam declaratum eſt, quomodo illa pœna omnibus fœminis cõmunis ſit, maior autẽ, aut minor iuxta cõditionem ſtatus, vel etiam cõplexionum diuerſitatem. Nam, vt rectè notat D. Thomas in dicta q. 164. a. 1. ad 4. hæ pœnalitates non ſunt pœnæ per ſe, ac directè impoſitæ tanquã à iudice taxatæ, in quibus ſemper æqualitas cum proportione ad legem, & ad delictum ſeruatur: ſed ſunt pœnalitates conſequentes ex illa primaria pœna priuationis iuſtitiæ originalis, quæ eſt veluti radix cæterarum: vnde per accidens contingere poteſt, vt in diuerſis fœminis inæquales ſint, etiãſi peccatum originale in eis idem, ſeu æquale ſit.

Secunda pœna fœminæ illis verbis declaratur, 15 *In dolore paries filios*, quæ noua explicatione non in- *2. Pœna mulieris.* diget, idem enim iudicium eſt de hac pœna, quod de morte: nam per ſe ſpectata pura natura humana, conditio naturalis fœminæ eſt cum dolore parere: tamen quia in ſtatu originalis iuſtitiæ mulieres ab huiuſmodi malo diuina virtute præſeruarentur: ideo in hoc ſtatu pœna eſt peccati, quam Deus illis verbis declarauit. Quomodo autem in ſtatu innocentiæ eſſet partus ſine dolore, infrà declaraturi ſumus. Vbi etiam exponemus talis doloris cauſam: & quomodo in ſtatu illo impediretur.

Atque eodem ferè modo tertia pœna explican- 16 da eſt: *ſub viri poteſtate eris.* Vt enim notauit Auguſt. *3. Pœna.* lib. 11. Gen. ad lit. cap. 37. ſubiectio vxoris ad virum bona, & naturalis, ac neceſſaria eſt, vnde in ſtatu innocentiæ fuiſſet: imò verò iam fuit: nam ante peccatum Eua ſubiecta fuit Adæ, quia in illius adiutorium creata eſt, & ſine ſubordinatione, ac

debito ordine non poterat inter eos pax, & perfecta ſocietas ſubſiſtere. Nihilominus tamen ex priuatione iuſtitiæ originalis per peccatum inducta, prouenit, vt in hoc ſtatu illa ſubiectio habeat rationem pœnæ, quam antea non habuit. Quia in priori ſtatu vis tantùm directiua in viro erat neceſſaria, quia fœmina in vi iuſtitiæ promptiſsima eſſet ad parendum, nihilque inordinatè concupiſcere poſſet directioni viri contrarium: & ſimiliter vir propter eandem rectitudinem, honeſtè, ac ſuauiter, & ſine vlla perturbatione ſua poteſtate vteretur. Nunc autem ſubiectio fœminæ pœnalis eſt, aliquando quidem ex parte ipſius, quia immoderatè aliquid concupiſcit, propter quòd, vel non ſine triſtitia viro obedit, vel correctione indiget, in qua ſubeſt marito quoad vim coerciuam: aliquando verò ex parte ipſius viri, qui vel inconſideratè, aut etiam inique imperat, aut iniuſtè vel immoderatè punit. Et hoc per illam particulam, *ſub poteſtate*, preſsè intellectam indicatū eſt. Et per alteram particulam, *& ipſe dominabitur tui*, magis declaratur, vt notauit Rupertus lib. 3. in Gen. cap. 21. Quia verbum dominandi, vel maiorem poteſtatem, vel vſum eius liberiorem, vel vehementiorem indicat. Diuus Thomas autem dicta quęſt. 164. art. 2. ad 1. vnico verbo reſpondet, nunc ſubiectionem fœminæ eſſe pœnalem, quia ſæpe neceſſarium illi eſt cōtra propriam voluntatem, viri voluntati parere.

17. *Pœna viri tripartita.*

Tandem contra virum pronuntiat Deus ſententiam, dicens, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ*, &c. Et tres etiam pœnas, vel tres eiuſdem pœnæ partes exprimere videtur: vna eſt, *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Alia eſt, *Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.* Tertia eſt, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo donec reuertaris in terram de qua ſumptus es*, &c. Circa primam ſtatim occurrit interrogatio, qualis illa maledictio terræ eſſe potuerit. Quia ſicut diuina cuiuſcunque rei benedictio, nihil aliud ſignificare poteſt, niſi fœcunditatem eius, vt ſuprà dictum eſt, de benedictione data viuentibus ad creſcendum, & multiplicandum. Ita è contrario maledictio terræ non niſi ſterilitatem indicare poteſt. Deus autem non reddit ſterilem terram propter hominis peccatum, quia nō immutauit naturam eius, nec aliquas qualitates, ſeu diſpoſitiones prauas in illam immiſit: quid ergo contulit terræ illa maledictio, aut quo bono illam priuauit? Reſpōdeo ſicut de doloribus, & ærumnis diximus, ſecūdum ſe quidem eſſe naturales: nunc verò eſſe peccati pœnam: ita de ſterilitate terræ dicendum eſſe, per ſe ſpectatam naturalem eſſe, ſeu ex curſu naturalium cauſarum conſequi: nunc autem eſſe pœnam peccati. Quia ſi ſtatus innocentiæ duraret, homines non ſentirent defectum ſterilitatis terræ, quia vel ad ſuam ſuſtentationem peculiari terræ cultura non indigerent, ſed ex ſpontaneis arborum fructibus ſufficienter alerentur: vel ſi aliquid operis in cultu terræ ponerent, & illud ſine labore, aut defatigatione perficerent, & ex illo abundantes fructus ſine vllo ſterilitatis incommodo perciperent. Quia vel intra Paradiſum habitarent, cuius tota terra fœcundiſsima erat, vel ſi aliqui extra Paradiſum viuerent, ita per diuinam prouidentiam gubernarentur, vt nullibi ſterilitatem terræ ſentirent.

De 1. parte quæſt, maledicta terra in opere tuo, &c. dubium:

Reſponſio.

18. *Progreditur reſponſio.*

At verò poſt peccatum eiectus eſt homo de Paradiſo, & extra illum priuatus eſt illo peculiari beneficio ſpecialis prouidentiæ Dei, & ideo dicitur terra maledicta, quia propter peccatum ſuæ naturali conditioni, & ſterilitati relicta eſt, vt licèt homo impensè laboret, vix reddat illi neceſſarium fructum. Vnde quod addit, *in opere tuo*, duobus modis poteſt intelligi: primo, *in opere tuo*, id eſt, in peccato tuo, ſeu propter peccatum. Et ita exponit Hieron. *in quæſt. Hebraicis ſuper Geneſim*, cum Aquila, & Theodoſio: & fauet Paraphraſis Chaldaica, quę vertit, *Maledicta terra propter te*: eſtque probabilis ſenſus, quem multi ſequuntur. Alter verò ſenſus eſt, *In opere tuo*, non præterito, ſed futuro, id eſt, in cultura, & defatigatione tua. Qui ſenſus eſt ſatis conſentaneus literæ iuxta vulgatam editionem, & magis iuxta Septuaginta: qui vertunt, *in operibus tuis*. Item quadrat contextui, quia Deus iam dixerat, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, &c. *maledicta terra*, &c. Iam ergo ſatis declarauerat maledictionem illam propter peccatū indici. Ergo ſatis veriſimile eſt, addendo, *in opere tuo*, voluiſſe ſterilitatē declarare, & exaggerare: quia licet homines multum laborent colendo terram, illam maledictioni, & ſterilitati ſubiectam experiuntur. Quod amplius Deus explicat, dum addit, *In laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Quia vt victui neceſſaria tribuat, magno labore, & ſudore opus eſt: quæ neceſsitas (vt dixi) in ſtatu innocentiæ minime fuiſſet.

Ver'orū in opere tuo, vnus ſenſus.

Alter ſenſus.

19 *Circa 2. partem pœnæ, ſpinas & tribulos germinabit dubium reſoluitur.*

Altera pars huius pœnæ illis verbis explicatur, *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Circa quæ verba occurrebat quæſtio, vtrum non interueniente peccato, terra ſpinas, & alias herbas inutiles, vel noxias produceret. Sed hanc in ſuperiori libro capite ſeptimo tractauimus. Diximuſque futuras fuiſſe ſpinas, & tribulos in terra, etiamſi homo non peccaſſet. Sed tunc non eſſent pœnales homini, quia neque illum pungerent, aut dolorē inferrent, neq; terræ fœcunditatem homini conuenientem impedirent. Nunc autem inter pœnas primi peccati ponuntur, quia & mortale corpus pungunt, & affligunt, & magna ex parte ſterilitatem terræ & laborem in cultura illius augent, vt notum eſt. Et ideo addit Dominus, *Et comedes herbam terræ*, ac ſi diceret, vt herbas vtiles habere poſsis ad veſcendum, ſpinas, & tribulos euellere, non ſine labore, & dolore tibi neceſſarium erit.

20 *3. Pars pœnæ.*

Tertia pars eiuſdem pœnæ illis verbis explicatur, *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es*, vbi nomine, *panis*, omnis cibus ad veſcendum aptus comprehenditur, vt eſt frequens vſus Scripturæ. Et fortaſſe per antonomaſiam (vt ſic dicam) id ſpecialiter in pane declaratum eſt: tum quia inter omnes cibos panis eſt maximè ad vitæ ſuſtentationem neceſſarius: tum etiam quia plures operationes laborioſæ ad illius præparationem obire neceſſe eſt, quam in cæteris cibis, aut fructibus: nimirum, arando, ſeminando, metendo, triturando, & plures alias exercendo, quæ ad panem tandem conficiendum, neceſſariæ ſunt. Nihilominus tamen ibi etiam tacitè indicātur omnes labores, & ſudores, quibus homines in hoc ſtatu mortalis vitæ in illa ſuſtēdanda, defatigantur. Quòd ſi quis obijciat, nō omnes homines hanc pœnam ſentire, quia ſine vllo labore ſuo panem in delicijs comedunt, de quibus illud accipi poteſt, *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, Pſalm. 72. Reſpondet Diuus Thomas dicta q. 164. art. 2. ad 3. in primis ſatis eſſe ad huius pœnæ veritatem, quòd homines in hoc ſtatu ſine labore, & ſudore ſuſtentari non poſsint, etiamſi hic labor non ab omnib. indiuiduis ſpecialiter ſentiatur, ſed ab ijs, qui agriculturam, & alia ſimilia opera exercent. Deinde ait Diuus Thomas etiam alios nō comedere panem ſine labore, quia vt laboribus aliorum fruantur, alios labores pro republica ſuſtinent, regendo, militando &c.

Inſtantia.

Reſpōſio ex D. Th.

21 *Exponuntur verba, donec reuert-*

Præterea in illis vltimis, *donec reuertaris*, &c. declarauit Deus, hanc pœnam vſque ad mortem eſſe duraturam, quia toto tempore vitæ indiget homo alimentis, quibus ſine labore non veſcitur. Et

huius

taris, &c. ad eandem partem attinentia.

huius occaſione iterum renouat, ſeu prædicit pœnam mortis per peccatum contractam, dicens, *Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* In qua cauſali locutione notari poteſt, indicaſſe Deum ex ipſa hominis natura, & ex materia, ex qua eſt formatus, quaſi intrinſeca neceſsitate conſequi, vt homo in puluerem per mortem, & corruptionem reuertatur: nihilominus tamen ſimul declarat mortem ſubſecutam eſſe ex peccato, quia ſine illo non fuiſſet, ac proinde eſſe pœnam peccati, vt ſupra in capite 14. libri 3. latè declaratum eſt. Et ex hac pœna conſequens etiam fuit, vt homines extra Paradiſum eijcerentur, de qua eiectione, & modo, quo facta eſt, dicendum ſupereſt, nonnulla vero attigimus in c. proximè allegato, & prius in capit. ſexto, qui eſt de Paradiſo.

CAPVT VIII.

Quando fuerit Adam è Paradiſo eiectus, quantoque tempore in illo permanſerit.

1 *Quot explicanda.*

QVæſtionem hanc vſque in hunc locum diſtuli, vt ſimul tempus, in quo primi homines peccarunt, & in quo puniti ſunt, quantoque tempore Paradiſum incoluerint, explicarem. Nam hæc tria valde inter ſe connexa ſunt vt eſt per ſe manifeſtũ. Ante omnia vero ſupponendũ eſt, Adamum fuiſſe in ſexto die extra Paradiſum creatum, & poſtea in Paradiſum translatum. Ita dictum eſt ſupr. l.3.c.5. Et colligitur ex narratione Gen.c.1. & 2. ibi tamen non explicatur hora creationis eius, vnde certò ſciri non poteſt. Dixerunt vero aliqui, fuiſſe creatum prima hora illius diei poſt Solis ortum in noſtro horizonte, ſeu in Paradiſo: quę hora dici poteſt prima diei artificialis, quæ fuit ſeptima inchoata, ſeu decurrens diei naturalis in tempore æquinoctij, in quo mundus creatus eſt. Sed licet hoc probabiliter dictum ſit, non poteſt eſſe certũ, quia in Scriptura non dicitur, nec alia via eſt reuelatum, neque ſufficienti coniectura oſtendi poteſt. Præſertim, quia eodem die ſexto creauit Deus animalia bruta, priuſquam hominem: vnde fit veriſimile, in prima illa hora ea creaſſe: nihilominus tamen, vt l.3.c.4. dixi, inter hominis creationem, cæterorumq́ animalium, non oportuit multum temporis intercedere: & ideo potuit creari Adam in prima hora, vel parũ poſt illam, quia bruta prope Solis ortũ fieri potuerunt, & homo orte iã ſole. Deniq; ſatis eſt, quod homo in principio illius diei creatus fuerit, ſiue in prima, ſiue in ſecunda hora, in hoc enim non eſt ſcrupuloſè immorandum, neque ad id, de quo nunc agimus, eſt neceſſarium.

1. Suppoſitio. *Qua hora conditus Adam opinio nonnullorũ.* *Authoris iudicium.*

2 *De interuallo temporis inter Adæ creationem & translationem in paradiſum opinio quorundam.* *Probabilior opinio.*

Similiter incertum eſt, quantũ temporis inter creationem Adæ, eiuſq́ translationem in Paradiſum, interceſſerit: quia hoc etiam non eſt reuelatum. Vnde non defuerunt, qui dixerint, quadrageſima die poſt creationem fuiſſe Adam ingreſſum in Paradiſum, vt refert Anaſt. Synait. l.9. Hexaëm. verſus finem. Sed longe probabilius eſt, eodem die ſexto translatum eſſe. Nam oſtendimus in dict. ca. 4. Euam fuiſſe creatam in illo die: & in c.5. probauimus creatam eſſe in Paradiſo: ergo neceſſarium fuit, vt Adam in illum iam translatus fuiſſet: cum Eua ex eius coſta formata, & ſtatim, ac producta eſt, ipſi Adæ præſentata, & matrimonio coniuncta fuerit. Vnde tandem ſupponimus, omnia, quę Geneſ.2. circa plaſmationem Adæ, & Euæ, eorumq́ in Paradiſo conuerſationem, facta narrantur, in ſexto die creationis mundi perfecta fuiſſe. Ita n. ex contextu illius capitis manifeſtè colligitur. Difficultas igitur in præſenti ſupereſt, an tentatio ſerpentis, & hominum lapſus in eodem die ſexto contigerit.

Vltima ſuppoſitio. *Difficultas huius capitis*

3 *Opinio affirmans Adamum ipſo ſexto die peccaſſe.*

Multorum opinio fuit, ſatisq́ antiqua, affirmãs Adamum in eodem die, in quo creatus eſt, peccaſſe. Ita docet Ir. l.5. cont. hæreſ. c.23. dicens: *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus. In hac ipſa die manducauerunt, in ipſa autem, & mortui ſunt.* Et infra dicit, propterea Chriſtum in eadem die, id eſt, feria ſexta mortuũ eſſe. Quam ſententiam, & eius allegoricam rationem latè proſequitur Anaſt. Synait. Anagog. contemplationum in Hexaem. l.7. in princ. Et, quod mirandum eſt, prius dicit: *Veſpere ſexti diei in horto, & Paradiſo factus eſt Adam*, &c. & nihilominus poſtea ſubdit: *Has veſperas ſexta hora fecit Chriſtus propter illum hominem qui in Paradiſo euerſus fuerat in illa veſpera.* In quibus verbis in primis ſubſiſtere non poteſt, quod ait Adam factum eſſe in Paradiſo. Nam contrarium docet Scriptura, & ipſemet dixerat in lib. 4. poſt medium. Deinde parum veriſimile eſt, in eiuſdem diei ſexti veſpere factum, & lapſum fuiſſe. Pro illa vero ſententia, quod eodem die, quo factus eſt Adam, peccauerit, refertur in catena Lypomani in Geneſ. circa id, *De omni ligno Paradiſi veſcimur.* Diodor. Tarſen. citantur etiam Cyr. & Epiph. quorum loca non inueni. Deniq; Perer. libr.6. in Gen. diſp. de hac re, pro eadem refert Moyſen Barcepha lib. de Paradiſo. allegantem etiam pro illa Philor. in orat. de Arbore vitæ: & Iacobum quendam in orat. de Paſsion. Domini. At ego apud Moſen Barcepha ſolum inueni hanc opinionem cum alijs relatam in 1.p. de Parad. c.28. ſatis à medio: ipſe verò ſubdit, *Sed nos hac inferius, Deo volente, explicabimus dilucidius.* In reliquis verò partibus eius operis nihil amplius inuenio. Atq; hanc ſententiam ſecutus eſt Abul. Gen.3.q.14.

4 *1. Congruentia pro hac opinione.*

Congruentiæ pro hac ſententia ſunt, in primis allegorica tacta ab Irenæo, quod Adam in ſexta feria creatus eſt, & in eadem, vel ſimili die, ſeu feria mortuus, vel ſpiritualiter ſecundum animam, vel quoad corpus inchoatiuè (vt ſic dicam) quia ex illo die cœpit mori: ſed non eſt ſic mortuus in alia ſexta feria: ergo in eadem prima, in qua conditus eſt. Maior ſolum ſuadetur, quia ob hanc cauſam voluit Chriſtus in ſexta feria mori. Minor autem probatur: tum quia non eſt veriſimile, fuiſſe Adamum in Paradiſo per dies octo, vt ſtatim oſtendetur: tum etiam, quia non haberemus fundamentum hiſtoricum, vt ſic dicam ad aſſerendum in feria ſexta peccaſſe. Vnde formari poteſt ſecũda cõiectura ex hiſtoria Gen. nam in c.2. narrantur trãſlatio Adæ in Paradiſum, & nominũ animaliũ impoſitio, & Euæ formatio cum verbis, quæ Adamus ad vxorẽ locutus eſt. Et ſtatim in c.3. incipit Moſes tentationem ſerpẽtis enarrare. Ergo ſignũ eſt, breuiſsimum tẽpus interpoſitũ, ac ſubinde eodẽ die poſt paucas horas dæmonẽ ad tentandã Euam acceſsiſſe. Fitq́ hoc veriſimile, quia dæmon ardebat inuidia, & deſiderio priuandi homines felicitate illius ſtatus: & ideo credibile eſt, quã primũ potuit ad tentandũ homines acceſsiſſe. Præſertim, quia timere potuit, ne homo per temporis moras, vel meditationem diuinarum rerum vel diuinis illuſtrationibus cautior factus, difficilius vinci poſſet.

2. Congruentia.

5 *3 Coniectura.*

Tertia ratio fit, quia homines ante lapſum de fructibus Paradiſi nihil guſtarunt, nec comederũt quicquam, ergo non fuerũt per integrum diem in Paradiſo, neque in illo moram aliquam fecerunt. Quia non eſt veriſimile per integrum diem, & noctem nihil comediſſe. Antecedens colligi poteſt ex verbis illis ſerpentis, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi?* id eſt, ex nullo ligno, quod non fuiſſet auſus dœmon dicere, ſi ex aliquo fructus illos comedentes vidiſſet. Vnde Moſes Barc. in d. c. 28. ex quodam Theodoro, & alijs refert, dæmonem non audiuiſſe præceptum à Deo impoſitum, quia non voce ſenſibili, ſed interna reuelatione fuerat factum: & quia cętera animantia

tia videbat pabulum ex terra ſumere, Adamum a. & Euam, licet corpore conſtarent, nondum veſci, in ſuſpicionem veniſſe, datam eis fuiſſe legẽ, qua certus aliquis modus veſcendi illis eſſet præſcriptus. Aug. etiam ſer. 65. de temp. de Adam ait, *Quandiu ieiunauit, in Paradiſo fuit.* ſignificans ante peccatum non comediſſe. Accedit, quod ſi de aliqua arbore guſtaſſent, maximè de arbore vitæ, quia eius virtutem non ignorabant. At de illa non guſtaſſe conſtanter tradit Perer. l. 3. in Gen. diſp. de arb vit. q. 5. & lib. 4. circa illa verba, *In quacunq; die*: ergo.

6 Et hæc quidem ſententia nihil continet vel in ſe impoſsibile, vel narrationi Moyſis repugnans. Quia, vt ex dictis ſupra l. 3. c 4. & 5. intelligitur, omnia illa, quæ de creatione primorum hominum in c. 1. & 2. Gen. narrantur, potuerunt in ſexto die ante meridianum tẽpus perfici, & ſub meridiẽ per duas, vel tres horas potuit tentatio ſerpẽtis, & lapſus hominis conſummari, & ſub veſperam hora nona, paulo ante Solis occaſum, potuerunt fieri cætera, quę vſque ad eiectionem hominum de paradiſo Moyſes narrat. Omnia n. colloquia quæ ibi deſcribuntur, breuiſsimis morulis fieri potuerũt; & actus interni ſufficientes ad cõſummandũ peccatum, fere in momento fiũt: Deus etiam ſumma velocitate perficere potuit opus ſuum, tam inquirendo de delicto ab hominibus commiſſo, & quaſi de illo iuridice interrogando, veritatemq; examinando, quam etiam ſententiam proferendo ac denique illam exequendo in fine eiuſdem ſexti diei, homines vtiq; extra Paradiſum eijciendo. Quod autem hoc totum, quod poſsibile iudicamus, ita factum ſit, valde incertum eſt, & per ea, quæ dicemus, fit ſaltem parum veriſimile.

Prædicta opinio non repugnat Scripturæ, eſt tamen incerta & parum veriſimilis.

7 Vnde alij doctores tempus habitationis Adę, & Euæ intra Paradiſum, vnius diei durationem exceſsiſſe opinantur, quamuis in temporis determinatione nec inter ſe conueniant, nec aliquid certũ definiri poſſe arbitrentur. Et in primis licet illa omnia, quæ de primis hominib. narrantur Gen. 1. & 2. fuerint in ſexto die facta. Nihilominus, quod cętera omnia, quę in c. 3. adduntur, eodem die contigerint, nec in Scriptura habet fundamentum, nec illi eſt multum cõſentaneum. Nam, quod poſt narrationem earum rerum, quæ in formatione Euæ contigerunt, ſtatim fiat tranſitus ad tentationem ſerpentis deſcribendam, nullum argumentũ eſt, quod illa tẽtatio eodẽ die facta ſit, quo Eua eſt formata. Quia nec Scriptura narrat omnia, quæ facta ſunt: nec ex ordine narrationis colligi poteſt, eodem die fuiſſe facta cætera, quæ conſequenter narrantur. Aliunde vero Gen. 3. dicitur, Deum deambulaſſe in Paradiſo. *Ad auram poſt meridiem*, quãdo Adamum interrogauit, *vbi es*, &c. Vnde probabiliter colligi poteſt, Adam peccaſſe ante meridiẽ, ac ſubinde non fuiſſe Euam tentatam in eodem 6. die, in quo fuit creata. Quia cõſideratis rebus, quæ in antemeridiano tempore illius diei ſexti pręceſſerunt, vix fit credibile, potuiſſe ſtatim Euã ante meridiẽ eiuſdem diei ſolam, & à marito ſeparatã in Paradiſo ambulare vſq; ad locum, in quo erat arbor ſcientiæ boni, & mali, & ibi cũ ſerpente miſcere colloquium cõſentire, ac comedere de fructũ arboris: & poſtea maritũ quęrere, & illum inuitare, & ad peccandum trahere: ergo credibilius videtur, altero die ante meridiẽ illũ caſum accidiſſe. Scio Hieron. in q. Hebr. in Gen. ſic interpretari verba illa: *Ad auram poſt meridiẽ*: id eſt, vt *meridiano tranſacto, refrigerium auræ ſpirantis oſtenderet.* Vnde etiam Aug. l. 11. Gen. ad lit. c. 33. legit, *Ad veſperam.* Et libr. 1. Geneſ. ad litter. cap. 10. addit, id eſt, *cum iam ab eis ſol occideret.* Vnde potuit in eodem poſtmeridiano tempore, ante veſperam, ſeu ante auram, durante adhuc meridiano calore lapſus hominum accidere. Sed non eſt, cur res tantas, & tam

2. Opinio bipartita primos parentes vltra diẽ naturalem in paradiſo fuiſſe, incertum tamen quantum fuerit id tẽpus. Prior pars ſuadetur 1. oſtendendo eos non peccaſſe in 1. die quo ſunt creati.

Obiectio ex Hieronymo & Aug. contra factum diſcurſum excluditur.

graues ad huiuſmodi tẽporis anguſtias redigamus.

8 Præterea coniectura ex nimio affectu dæmonis ad eijciendum hominem ſumpta, per ſe ſpectata, nihil ſuadet, nam licet ex parte dæmonis non defuerit voluntas, nihilominus non cõſtat, occaſionem exequendi illam voluntatem fuiſſe tam cito dęmoni oblatam. Vnde poteſt facile coniectura in contrarium retorqueri. Nam, quo dæmon ardentius cupiebat hominem vincere, eo aſtutius opportunitatem expectabat, in qua poſſet cum certiori ſpe victoriæ hominem aggredi. Ergo non eſt veriſimile ſubito poſt formationem Euæ, nullis alijs circunſtantijs obſeruatis, illam aggreſſum fuiſſe. Vnde aliqui Patres conſiderarunt, obſeruaſſe dæmonem priuſquam in ſpecie ſerpentis cum Eua loqueretur, q; inter cætera animantia, ſerpens frequentius inter primos homines verſaretur: indeq; ſumpſiſſe occaſionem accedendi ſub eius ſpecie ad tentandum Euam. Ita inſinuat Ioſeph. l. 1. ant. c. 2. alias 3. dicens, *Cum per id temporis nullum eſſet inter animalia diſsidium & ſerpens familiariter cum Adamo, & vxore degeret, inuidebat eis*, &c. Expreſsius id tradit Dam. l. 2. de fid. c. 10. illam familiaritatem, & conſuetudinem inter homines, & ſerpentem deſcribens: eamq; aſtruit, ante peccatum Euæ præceſsiſſe: & inde accepiſſe dæmonem occaſionem tendandi Euam per ſerpentem, in quo manifeſte ſupponit, per aliquod tempus Euam in Paradiſo habitaſſe, priuſquam à dæmone tentaretur. *Secundo.*

9 Tertia itẽ coniectura inde ſumpta, quod primi parentes de cibis paradiſi ante lapſum nõ guſtarũt rem incertam aſſumit, & fortaſſe falſam. Nam cõtrarium docet Aug. l. 11. Gen. ad lit. c. 31. dicens, primos parentes crediđiſſe, fructum arboris ſcientiæ boni, & mali fuiſſe innoxium, quia tale pomũ exiſtimarunt fuiſſe in illa arbore, *cuius generis poma iam in alijs arborib. innoxia ſenſerãt.* nõ qdem ſolo viſu: tũ qa per ſolum hunc ſenſum non percipitur, an fructus noxius, vel innoxius ſit: tum etiã, quia p viſũ æquè fructus omnium arborum cognoſcebãt, nec magis vnum, q̃ alium innoxium eſſe iudicabant. Senſerant ergo (ex ſententia Aug) alios fructus eſſe innoxios ex illis edẽdo: & nihil mali, ſed potius boni ab illis percipiendo. Vnde in alio loco non dicit Auguſtin. Adam abſtinuiſſe ab alijs cibis, quandiu in Paradiſo fuit, ſed *ieiunaſſe, ſeruans mandatum*, abſtinendo vtiq; à cibo vetito, nã hoc ad præceptum ieiunij pertinet. Nec etiam coniectura ſumpta ex verbis ſerpentis quicquam iuuat: quia non dixit ſerpens. *Cur præcepit vobis Deus, vt de nullo ligno Paradiſi comederetis?* hoc n. tam apertum erat mendacium, vt non ſit veriſimile auſum fuiſſe dæmonem malitiam ſuam tam aperte prodere. Dixit ergo, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Quæ propoſitio iuxta dialecticorum regulas particularis eſt, non vniuerſalis: vnde potius ex illa indicium ſumi poteſt, ſolitos fuiſſe primos homines edere de alijs arboribus, & à ligno ſcientiæ abſtinuiſſe: & inde ſumpſiſſe dæmonem occaſionẽ interrogandi, cur non de omnib. comederent. Et hoc confirmant verba Euæ reſpondentis, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, &c. Quod non ſolum propter ius, ſed etiam propter vſum, quem habebant, dixiſſe videtur. Et verbum, *veſcimur ex omni ligno*, non vnum actum, ſed conſuetudinem ſignificat: ergo per plures dies ibi extitiſſe, & comediſſe, veriſimilius eſt. An vero de ligno vitę comederint, magis incertum eſt, quia non eſt de illo eadem ratio, eo quod non videtur fuiſſe in commune, & ordinarium alimentum deſtinatum: ſed pro certis temporibus opportunis, quanquam licet id affirmetur, nullum inde abſurdum colligi poſsit, quia licet ſemel, aut iterum de illo fructu comederent: non ſtatim immortales fierent, vt ſupra dictũ eſt. *Tertio.*

10 Accedit tandẽ alia coniectura: quia conueniens *Quarto.*

fuit

fuit primos homines ante peccatū expertos fuiſſe amœnitatem,& delicias Paradiſi, quod in breui parte vnius diei facere non poterant: ergo veriſimile eſt,non permiſiſſe Deum,eos tentari,&cadere,antequam dictum experimentum caperēt, quo magis poſtea de tanto bono amiſſo dolere poſsēt. Erat a.duplex illius loci amœnitas:vna ſpiritualis alia vero corporalis. De priori ait Aug. libr.14.de Ciuit.c.10. *Amor erat imperturbatus in Deum:atq; inter ſe coniugum fida,& ſincera ſocietate viuentium, & ex hoc amore grande gaudium*, &c. Quæ verba diuturnitatem aliquam durationis in illo felici ſtatu indicant. Quod latius proſequitur c.26.dicens: *Viuebat ſine egeſtate fruens Deo.* Et clarius l. 20.c.26.commemorando tempus,in quo primi homines in Paradiſo fuerant,adiungit, *Tunc puri, atq; integri, abſque labe peccati,ſeipſos Deo mundiſſimas hoſtias offerebant.* Et infra de illo tempore, quo vixerunt homines in Paradiſo, exponit verba Iſaiæ 65. *Secundum dies ligni vitæ,erunt dies populi mei*, indicans fuiſſe tempus plurium dierum. Vnde Gregor.lib.4.dialog. cap.1. dixit, *In Paradiſo aſſueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum ſpiritibus,cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.* De poſteriori vero viu Paradiſi ad corporis voluptatem, & commoditatem pertinente,etiam idem fit veriſimile: tum quia ſequitur ex priori,non enim poterat aliquo tempore in delicijs ſpiritualibus verſari, quin corpore etiam aleretur, & optima illius loci temperie recrearetur, & ad exercenda ſpiritualia diſponeretur,ac iuuaretur. Tum etiam, vt in ipſo ſenſibili experimento Paradiſi, ac felicitatis eius vel diligentius illum ſibi cuſtodiret,vel ſi negligenter illum amitteret, poſtea vehementius de tanto bono perdito doleret.

11

Concluditur vlterius in gratiam eiuſdem 1. partis non fuiſſe Adamum & Euam eiectos quo die habitare cœperunt paradiſum.

His ergo, & ſimilibus coniecturis fit probabilis prior pars propoſita, nimirum non eodem die peccaſſe Euam,quo formata,ſeu producta eſt: nec Adam in eodem die peccaſſe,in quo vel creatus, vel in Paradiſum tranſlatus eſt. Vnde conſequenter ſequitur, non fuiſſe primos homines de Paradiſo eiectos in eodem die, in quo eum incolere cœperunt. Ratio eſt,quia Adam,& Eua in eodem die,in quo peccarunt, de Paradiſo eiecti ſunt: ergo ſicut non peccarunt eodem die, quo fuerunt in Paradiſum introducti,ſed poſt aliquod tempus, ita nec fuerunt in eodem die inde eiecti, in quo illuc intrauerant. Conſequentia euidens:& antecedens valde probabiliter colligitur ex contextu Gen.3. Nam poſt narrationem lapſus vtriuſque parentis, additur: *Et aperti ſunt oculi amborum, & fecerunt ſibi perizomata, & cum audiſſent vocem Domini Dei ambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem*, &c. Ex qua verborum ſerie videtur colligi, omnia illa eodem die contigiſſe:tum quia ipſe contextus, & modus loquendi hoc indicant: tum etiam quia ſunt illa omnia moraliter valde coniuncta, & facile poterant,quaſi continuè fieri. Tum præterea,quia vox illa, *poſt meridiem*, tacite refertur ad eundem diem, in quo Adam,& Eua peccauerant, & videre ſuam nuditatem,& erubeſcere, illamque operire cœperant. Tum etiam,quia hęc celeritas diuinę admonitionis,& caſtigationis opus fuit magnæ miſericordiæ,iuſtitiæ,ac prouidentiæ. Miſericordiæ, vt illi homines à Deo ipſo moniti, ac correcti citius ad gratiam redirent. Iuſtitiæ,quia Deus comminatus fuerat eis, quod in quacunq; die comederent,eſſent morituri,id eſt,mortales efficiendi: ac proinde indigni, ac incapaces illius loci: ideoque ratio iuſtitiæ poſtulabat, vt ab eſu ligni vitæ ſtatim elongarentur. Fuit etiam opus conuenientis prouidentiæ, ne fortè, ſi in Paradiſo poſt peccatum pernoctarent,ibi coirent cum voluptate, & fortaſſe cum noua culpa ſaltem veniali, quod in loco illo non decebat.

Vnde tandem concluditur, primos parentes, non tantum per ſex,vel ſeptem horas,vt aliqui dixerunt:vel nouem,aut decem, vt alij voluerunt, Referturque in addit.ad Petr.Com.in hiſt.ſui cap. 24.in Gen.de quo plures opiniones refert Abulenſ. Gen.13.q.106.& ſequent. ſed pluſquam per vnum naturalem diem in Paradiſo habitaſſe. Probatur prius de Adam, quia creatus creditur in initio ſexti diei circa ortum Solis, & paulo poſt tranſlatus in Paradiſum,vt ſupra oſtenſum eſt:& illo die non peccauit,vt diximus,nec in ſequenti eſt eiectus de Paradiſo,niſi prope Solis occaſum, vt etiam vidimus. Ergo licet demus, peccaſſe, & eiectum fuiſſe altero die poſt creationem, neceſſario dicēdum eſt,fuiſſe in Paradiſo, ſaltem per diem naturalem cum dimidio,vel circiter. Et hæc ratio cum proportione de Eua procedit,excepta illa mora, quæ inter Adami tranſlationem, & Euæ productionē interpoſita eſt,nam tanto tempore fuit diutius in Paradiſo Adam,quam Eua. Sed,vt ſupra dixi breuis fuit illa mora:& ſic etiam concluditur, Euam pluſquam per diem naturalem in Paradiſo fuiſſe. Et in his concordant Abulenſ.in c.13.Gen.q.107.& 108.& Perer.l.6.in Gen.diſp.de hac re q.2.

12

Concluditur tandem prior pars 2. opinionis in num 7.

13

Suadetur etiā 2. pars prædictæ opinionis de incertitudine temporis.

An vero inhabitatio illa Paradiſi per plures integros dies durauerit,incertum eſt,prout in altera parte noſtrę reſolutionis propoſui. Quia non poſſumus cum fundamento affirmare, an ſecundo, vel tertio, aut quarto die à creationis ſuæ die primi homines peccauerint. Perer.vero eadem quęſt. poſt quintam propoſitionem diuinat (vt ipſe ait) primos homines peccaſſe prima feria ſexta ſequēte poſt illam,in qua creati ſunt;id eſt,poſt octo dies, quos ferè totos in Paradiſo feliciter vixerunt: & ducitur duplici coniectura. Vna eſt, quia veriſimile eſt, Chriſtum fuiſſe incarnatum, & mortuum in illo die,in quo Adam peccauit, & eiectus eſt è Paradiſo. Altera eſt,quia hoc modo ſaluatur ſententia Patrum dicētium Adamum peccaſſe eodem die,quo fuit conditus: intelligi enim poteſt, de eodem non numero,ſed quaſi ſpecie, ſeu ſimili in ordine feriarum hebdomadæ. Sed neutra coniectura ſuadet. Quia ſatis eſt, quod Chriſtus eodem die conceptus,& mortuus fuerit, propter recreandum hominem, quo die ipſe fuit conditus. Et ſi qui ſunt Patres, dicentes Adam peccaſſe eodem die,in quo creatus eſt, de eodem numero aperte loquuntur, vt patet ex verbis Irenæi ſupra citatis,& ex alijs. Aliunde vero obſtat illi exiſtimationi, quo Patres frequenter docent, Adam,& Euam in Paradiſo virgines permanſiſſe:& ſpecialiter tradit Hieronymus epiſt. 22. de Cuſtod. virg. ad Euſtoch. & libr.1.contra Iouinian.& Auguſt.d. ſerm. 65. de temp. & in quæſtionib. ex veter. Teſt. illi attributis.q.8.& lib.9. Gen.ad lit.cap.4.vbi rationem reddit, *Quia mox creata muliere, priuſquam coirent facta eſt illa tranſgreſſio, cuius merito de loco voluptatis exierunt.* Quæ ratio non congruit,ſi octo dies integros in Paradiſo innocentes extiterunt. Quod ſi dicatur.ideo non conueniſſe, quia expectabant diuinam monitionem,vt ibidem obijcit Auguſtinus. Reſpondemus in primis cum eodem Auguſt. lib.11.c.41.id ſine ratione fictum eſſe. *Nam illud tunc legitimum eſſet,cum primum fieri potuiſſet.* Eſt ergo veriſimilius quod Abulenſ. *ſupra*, coniectat, peccaſſe primos parentes altera die, poſt creationem, & eodem die fuiſſe eiectos. Neque obſtat, quod illa fuerit dies ſabbati, quia Deus in eo requieuit ab opere creationis, non gubernationis:& ideo merito potuit in eo iuſtum iudicium cum miſericordia coniunctum exercere.

Pererius ſuſpicatur fuiſſe nihilominus dies 8.

Eius duplex coniectura.

Vtraque reiicitur.

Adam & Eua ſemper intra paradiſum virgines.

Verisſimilis exiſtimatio Abulenſis de quantitate dicti temporis.

)\:(

CAPVT IX.

An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.

1 *Triplex præſentis capitis punctum.*

Qvamuis hęc quæſtio ad rerum productionem non pertineat, eſt tamen adeo connexa præcedentibus, vt illis electis, ſtatim ſui deſiderium excitet: ideoque prætermitti non potuit, præſertim cum breuiter poſsit expediri. Tria igitur pũcta in titulo tanguntur: vnum de poteſtate obtinendi peccati commiſsi remiſsionem: aliud de facto, quoad gratiæ reparationem: & tertium etiam de facto quoad conſequutionem gloriæ. Circa primum duo in peccato diſtinguenda ſunt: culpa ſcilicet, & pœna: quæ duplex etiam eſt: vna præſentis vitæ, alia vitæ futuræ. Poteſtas etiam diſtingui poteſt, vel in potentiam Dei abſolutam, vel in ordinatam. Non eſt ergo dubium de potentia abſoluta. Sic enim non ſolum fide certum, ſed etiam ratione euidens eſt, peccatum primorum parentũ fuiſſe remiſsibile quoad omnia, id eſt, quoad culpam, & omnes pœnas. Probatur: tum quia diuina bonitas, & potentia eſt infinita, & ex parte effect⁹ nulla repugnãtia oſtendi poteſt. Tum etiam, quia Angelorum peccatum fuit hoc modo remiſsibile, conſiderata nuda extrinſeca poteſtate Dei, vt ſuprà oſtenſum eſt. Tum denique, quia *cor hominis, & Angeli in manu Dei eſt, & quocunque voluerit, vertet illud.* Et alioqui eſt ſupremus Dominus, qui omnem pœnam condonare, & omnem eius reatum auferre poteſt.

Pro 1. puncto notatio.

1. Aſſertio eiuſque probationes, quoad potentiam abſolutam.

2 *De ordinaria arguitur pro parte neg.*

De potentia vero ordinata poteſt nonnullam dubitationem facere exemplum Angelorum, quibus nullum peccatum remiſſum eſt: quod eſt iudicium, ſecundum ordinatam potentiam non fuiſſe illis remiſsibile, id eſt, non fuiſſe illis conceſſam viam ad remiſsionem peccati obtinendam, quia ſi conceſſa fuiſſet, in aliquo ex tanta multitudine factum eſſet, cum effectus eſſet contingens. Ergo idem iudicandum eſt de hominibus in ſtatu innocentiæ peccantibus. Probatur conſequentia, quia non ſunt magis digni venia homines in tali ſtatu peccantes, quam Angeli. Tum, quia tanta facilitate poterant cauere peccatum, ſicut Angeli. Tum etiam, quia cum eſſent inferioris naturæ, per æqualem ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei peccauerunt. Tum denique, quia ſeruata proportione, maioribus donis, ac beneficijs Dei præuenti fuerant, ad innocentiam cuſtodiendam, quam Angeli.

3 *Aſſertio 2. de fide quoad dictam potentiam ordin. probatur.*

Nihilominus de fide certum eſt, potuiſſe Adamum, & Euam ſecundum ordinariam potentiam & legem à Deo ſtatutam, veniam ſui peccati conſequi, ſaltem quoad culpam. Hoc probatur ex pũcto ſequenti. Nam oſtendemus, hanc peccati veniam datam eſſe primis parentibus: ergo ſignum eſt, potuiſſe illam de lege conſequi. Probatur conſequentia, quia non eſt id factum per miraculum, nec per diſpenſationem in aliqua lege. Vbi enim talis lex oſtendi poteſt? Quin potius leges illæ vniuerſales, *In quacunque hora ingemuerit peccator,* &c. *Conuertimini, & conuertar,* &c. Non minus primos parentes, quam cæteros homines comprehendũt, cum vniuerſales ſint de omnibus hominibus peccatoribus. Imo Patres ad Angelos damnatos illas extendunt, quantum eſt ex parte Dei. De quo dixit Bernardus in tract. de gradib. humil. circa primum gradum ſuperbiæ. §. hæc inquam. *Sic temperat in vindicta ſententiam, vt ſi velis reſipiſcere* (loquitur ad Luciferum) *non neget veniam, ſecundum autem duritiam tuam, & cor impœnitens, non poſſis velle, & ideo nec pœna carere.*

Et ita ſatisfit rationi dubitandi propoſitæ. Nã in hoc Angelus, & homo æquiparantur, quod ſi vterque pœnitentiam ageret, vterque veniam obtineret. Sed differunt, quod Angelo peccanti non eſt diuturna via conceſſa ad pœnitentiam agendam, vt vidimus ſuo loco: homini autem conceſſa eſt. Quæ differentia non eſt in grauitate peccati, nec ex diuerſa facilitate vitandi illud: nec ex maiori, vel minori ingratitudine ob inæqualia beneficia recepta: quamuis in his omnibus Lucifer Adamum ſuperauerit: ſed oritur ex diuerſa conditione, & capacitate naturæ. Nam Angelus propter proprium cognoſcendi, & eligendi modum, breuiſsimam poſtulat moram ad beatitudinem promerendam, vel amittendam, vt ſupra viſum eſt: homo autem diuturno tempore ſuum perficit iter, propter tardiorem modum intelligendi: & maiorem voluntatis, & electionis mutabilitatem, & ideo etiamſi ſtatus innocentiæ duraret, tempus viæ in hominibus longum, ac diuturnum fuiſſet, vt in fine libri ſequentis, videbimus. Hinc ergo factum eſt, vt Adam poſt tranſgreſsionem in ſtatu viæ, vſque ad mortem relictus fuerit: & inde conſequens fuit vt ad agendam pœnitentiam fuerit adiutus: ac proinde ſecundum ordinariam legem peccati veniam conſequi potuerit. 4 *Ad arg. in num. 2.*

Hæc autem de remiſsione peccati quoad culpam dicta ſunt, & conſequenter de pœnis, quæ in futuram vitam reſeruãtur, verum habet. Nam pœna æterna neceſſario cum culpa remittitur: tẽporalis autem pœna licet non ex neceſsitate ſimul cum culpa auferatur, remitti tamen poteſt: ſi peccator velit quantam poteſt, & debet agere pœnitentiam, vel cum primum de culpa vehementer dolet, vel poſtea ſatisfactionem addendo: ſi remiſsius conuerſus fuit. Hęc autem pœnitendi, vel ſatisfaciendi lex, & poteſtas non minus in primis hominibus, quam in ſuis poſteris locum habuit: nec minus in prima tranſgreſsione, quam in cæteris, ſi quas poſtea forte commiſerunt. At vero quoad pœnas temporales huius vitæ, fuit illud peccatum irremiſsibile ſecundum ordinationem diuinam. Illa enim lex Dei, *In quacunque die comederis, morte morieris,* omnino abſoluta fuit, & ab omni conditione, *ſi pœnitentiam non egeris,* vel alia ſimili libera: ideoque non obſtantę quacunque pœnitentia Adæ, tam in illo, quam in poſteris executioni mandata eſt. Idemque eſt de iuſtitiæ originalis amiſsione quoad dona propria illius iuſtitiæ vltra gratiam ſanctificantem, & eius dona, & ita non ſolum tranſgreſsione ablata eſt Adamo iuſtitia, ſed etiam propter nullam pœnitentiam illi amplius reſtituta eſt. 5 *Prædicta aſſertio procedit etiam de pœna alterius vitæ.*

Quid de pœnis huius vitæ.

Specialiter de amiſsione donorum iuſtitiæ orig.

Idem cernere licet in pœna exilij à Paradiſo, quia licet Adam in Paradiſo ſufficienter de peccato doluiſſet, vel fortaſſe ad vocem Dei interius doluerit, nihilominus à Paradiſo perpetuo relegatus eſt, ita vt non poſſet amplius reditum ad illum promereri, quod ſatis experientia monſtrauit. Quapropter per exaggerationem, & concionatorum morem exiſtimo dictum ab Auguſtino ſer. 19. de ſanctis, qui eſt 3. de Annunciat. non fuiſſe Adamum à Paradiſo excludendum, ſi ſtatim magna cum humilitate, & ſine excuſatione, veniam à Deo poſtulaſſet. Hoc enim rigore ſumptum, non ſolum eſt incertum, quia de tali DEI promiſsione non conſtat, ſed etiam contra alteram Dei legem, *In quacunque die,* &c. eſſe videtur. Quia ſi homo à Paradiſo non exularet propter humilem conuerſionem, per eſum ligni vitæ perpetuo viuere potuiſſet: & ſic pœnam mortis per pœnitentiam euaderet, quod (vt exiſtimo) dici non poteſt. Eò vel maxime, quod ſera pęnitentia ſi in reipſa alteri æqualis ſit, non eſt minus efficax 6 *Itẽ de pœna exilij à Paradiſo.*

Auguſtinus exponitur.

cax propter ſolam temporis dilationem : ſed per nullam pœnitentiam potuit Adam poſtea mortem euadere : ergo nec in principio potuiſſet. Ratio verò omnium eſt, quia pœnæ huius vitæ non impediunt viã ſalutis, & potiùs deſeruire poſſunt ad meritum, & ad maiorem de peccato commiſſo pœnitentiam agendam. Et ideo earum remiſsio non fuit primis hominibus per pœnitentiam promiſſa, ſicut nec nobis promittitur, vt in proprio tractatu diximus.

Tomo de pœnit. diſp. 10. ſect. 3.

7 *Circa 2. punctum hæreticorum error.*

Circa ſecundum punctum, hæretici, qui dixerunt Adamum damnatum eſſe, præcipuam cauſam damnationis eius in primum eius peccatum retuliſſe videntur, vt in puncto ſequenti videbimus : & conſequenter negarunt, peccatum illud fuiſſe remiſſum Adamo. Aliqui enim ex ſcriptoribus catholicis antiquis, qui librum Sapientiæ, vt canonicum, non admittebant, rem hanc dubiam & incertam eſſe dixerunt, quia extra illũ librum, nihil de hac re in Scriptura ſacra inuenitur. Et ita opinatus eſt Rupert. lib. 1. in Gen. cap. 30. & 31. Iam verò certiſsimum eſt, Adam ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam fuiſſe aſſecutum. Probatur, quia id de fide certum eſt, librum Sapientiæ eſſe canonicum, vt definit Concil. Trid. ſeſſ. 4. vt alia antiquiora omittam: ſed in cap. 10. eius libri diſertè dicitur. *Hæc* (id eſt, Sapientia) *illum, qui primus formatus eſt à Deo Pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit. & eduxit illum à delicto ſuo*, id eſt, à peccato ſuo illum liberauit, & in gratiam reſtituit. Non enim aliter homo à peccato educitur. Vnde licèt ex hoc loco non euidenter colligatur Adam eſſe beatum, ſeu ſaluum (vt infrà ex Auguſtino, & Anſelmo, referemus, & rationem reddemus) nihilominus planè conuincit, & apud me plenã fidem facit, quòd à primo peccato iuſtificatus fuerit. Omnino enim violenta, & improbabilis eſt expoſitio Cantacuzeni quam ibi refert Lorinus, quòd educere Adamum de delicto ſuo fuerit illi dare præceptum, quo ſeruato, in peccatum non incideret. Itaque impoſitionem illius præcepti vocat eductionem à delicto. Sed contra proprietatem verborum, & per metaphoram inuſitatam, & adeò impropriã, vt accommodari non poſsit. Nam præcepti impoſitio quodammodo eſt occaſio delicti : propter quod Paulus legem veterem legem mortis appellat. Vnde (ſi ita loqui licet) potius inductio, quàm eductio delicti dici poterat. Nam multo eſſet à tali delicto liberior homo, ſi præceptum ei non fuiſſet impoſitum. Denique eductio à delicto ſupponit delictum in perſona, quæ ab illo educitur, & verbum *eduxit* refert opus eductionis, quod verè factum eſt. At verò impoſitio præcepti nec ſupponit delictum, à quo hominem educeret, nec cum effectu præſeruauit hominẽ à delicto, vt illo modo illum à delicto eduxiſſe dici poſſet. Eſt ergo clarus literalis ſenſus, à quò recedere in tam aperta ſententia, erroneum eſſet.

Quid antiqui catholici nonnulli de eodem puncto ſenſerint.

3. Aſſertio Adamum ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam obtinuiſſe. Probatur primo ex Sap. 10.

Cantacuzeni euaſio improbatur.

8 *Probatur deinde aſſertio ex Patrib.*

Accedit communis ſententia Patrum: nam qui de ſalute æterna Adami teſtificãtur, à fortiori docent fuiſſe illi peccatum remiſſum, quia, qui ſemel peccauit, ſine peccati remiſsione non poteſt ſaluari. Et hos Patres in puncto ſequenti referemus. Specialiter verò Adamum pœnitentiã illius peccati egiſſe, & veniam obtinuiſſe, affirmant Greg. lib. 6. Epiſt. 31. aliàs cap. 195: *Adam* (inquit) *poſtmodum per pœnitentiam ad vitam rediit.* Hilar. can. 8. in Matth: *In Adami* (inquit) *peccato vniuerſis gentibus remittit.* Auguſt. ſerm. 104. de Tempore. *Adam, quia interroganti Domino confeſſus eſt peccatum, quod commiſit, veniæ redditus eſt.* Et Irenæ. lib. 3. cap. 37. *Intellectus* (inquit) *tranſgreſſionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem ſuam Deus.* Et hanc pœnitentiam, dicit oſtendiſſe Adamum, *Faciendo ſibi cinctorium ex foliis ficus, quæ carnem poſſent affligere.* Tertull. etiam lib. de Pœnit. in verbis vltimis. *Ipſe quoque* (ait) *humanæ, & offenſæ in Dominum princeps Adam, exomologeſi reſtitutus in Paradiſum ſuum, non tacet.* Et lib. 1. contr. Marci. cap. 25. latiùs expendens locum Gen. 3. dicit, vocaſſe Deum Adam, eũm ad confeſsionem inuitans. *Vt ita nobis conderentur exempla confitendorum delictorum, & vt initiaretur euangelica doctrina. Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis:* Et infrà dicit, Deum non maledixiſſe Adam, nec Euam, *vt reſtitutionis candidatos, vt confeſſione releuatos.*

9 *Adam intra Paradiſum imperfecte ſaltem pœnitere cœpit, ac breui poſt obiectionem iuſtificatus eſt.*

Veruntamen circa hæc dicta Patrum aduertere oportet, multo certius eſſe Adam fuiſſe conſecutum ſui delicti veniam, abſolutè loquendo, & abſtrahendo à tempore, ſicut ſapiens loquitur, quã quòd intra Paradiſum iuſtificatus fuerit: nam hoc non ſatis colligitur ex Scriptura. Nam potiùs multi Patres ex Adami excuſatione colligunt, illius pœnitentiam tunc non fuiſſe perfectam : quamuis enim vtilis ex parte fuerit, quatenus ſuum delictum confeſſus eſt : nihilominus non perfecta humilitate ſuum delictum recognouit: & ideo incertum relinquitur, an tunc veram contritionem conceperit. Non eſt tamen dubium, quin ex tunc pœnitentiam agere cœperit, in qua poſtea, & indies creuiſſe credendum eſt. Ac ſubinde, vel antequam de Paradiſo exiret, vel non multo poſt, fuiſſe iuſtificatum. Rationes autem, vel indicia huius veritatis ſunt in primis ex parte Dei, qui benignisſimè tractauit Adamum, & magnam eius curam geſsit : illum ad pœnitentiam prouocando, quando illum vocauit, correxit, ac leuiter puniuit : vt eleganter expendit Chryſoſt. homil. 7. ad pop. ſub finem. Secundò, ex parte Chriſti: cuius fidem iam Adam habebat, vt ſuprà vidimus. Et licèt priùs non fuerit illi reuelatus, vt Redemptor: tamen ex fide, quam de illo habebat, facilè intelligere, ac credere potuit, eſſe ſufficientem ad redimendum: quia illum recognouerat, vt fontem ſuæ gratiæ, & iuſtitiæ : & ideo potuit in illo confidere, quòd per ipſum poſſet in Dei gratiam, & iuſtitiam redire. Et præterea ſatis veriſimile eſt, quod multi authores dicunt, Adamum poſt peccatum expreſſam fidem Chriſti Redemptoris habuiſſe, ſperaſſeque ipſius gratiam, & efficaci virtute à ſuo delicto liberari potuiſſe. Tertiò ſumi poſſunt coniecturæ ex circunſtantiis perſonæ ſapientis, & optimè inſtitutæ: & ex mutatione magna, quam in ſe fuerat expertus Adam, & ex aliis, quæ ad pœnitentiam vehementer illum prouocare poterant, quæ vnuſquiſque facilè conſiderare poteſt : & in ſequenti puncto aliqua attingentur.

Id ſuadetur 1.

Secundò.

Tertiò.

10 *Circa 3. punctum hæreſis Tatiani Adam & Euã non fuiſſe ſaluos.*

Supereſt ergo tertium punctum de ſalute æterna Adæ, quod ſine dubio diſtinctum eſt à præcedente. Potuit enim Adam primi ſui peccati remiſſionem conſequi, & nihilominus poſtea damnari: ſicut nunc plurimi homines ſæpius præcedentium peccatorum veniam obtinent, & tandem poſtea damnantur, quia cum finali impœnitentia aliquorum peccatorum, vel alicuius vltimi peccati mortalis, moriuntur. In hoc ergo puncto fuit antiqua ſententia cuiuſdam Tatiani, qui dixit, Adam & Euam damnatos eſſe. Ita referunt antiquiſsimi Patres. Irenæ. lib. 1. cap. 31. & lib. 3. cap. 39. à quo idem ſumpſerunt Tertull. lib. de Præſcript. hæret. cap. vlt. & Epiph. hæreſ. 46. & Auguſt. hæreſ. 25. & Euſeb. lib. 4. hiſt. cap. 25. & Philaſtr. in catalog. hæreſum in 1. ſub titulo, de hæreſibus, quæ poſt Apoſtolos extiterunt. Qui omnes nõ ſolùm dicunt aſſertionem illam ab homine hæreſiarcha, qualis fuit Tatianus, fuiſſe primum probatam, ſed etiam ipſam, vt hæreticam damnare videntur. Et ita illorum Patrum ſententiam exponit, & ſequitur Caſtro verbo Adam, hæreſi 1. dicens, *hanc ſententiam eſſe hæreticam ob communem Patrum conſenſionem, licèt ex Scriptura probari non poſſit clarè, ſed per quaſdam probabiles*

Caſtro putat rem eſſe de fide, ſed ex ſcript. non ſatis probari.

babiles deductiones. Quas ibi ex Irenæo adducit, & alias ipſe addit, quæ certè ad conuincendam de hæreſi ſententiam illam in ſenſu dicto, parum efficaces videntur, vt oſtendam.

Ruperti ſententia bipartiti fundamenti.

11 Hinc ergo Rupertus lib. 3. in Gen. cap. 31. putat, nō eſſe de fide Adam eſſe ſanctum & beatum, tum quia ex nullo teſtimonio ſacræ Scripturæ id colligitur: tum quia nec definitio Eccleſię de huiuſmodi aſſertione lata eſt, hæc poſterior pars oſtendi poteſt. Nam quod Caſtro de communi conſenſu Patrum allegat, non cogit. Primò quidem, quia non omnes Patres referētes hæreſes Tatiani, hanc inter illas numerant. Omiſerunt enim illam Hieronymus in catal. ſcript. eccleſiaſtic. in Tatian. Et Theodor. lib. 1. hæret. fabul. in eodem. & Damaſc. lib. de hæreſ. Secundò, quia licet Auguſtinus, & alij referendo alias hæreſes Tatiani, hanc aſſertionem addant, non dicunt in particulari eſſe hæreticam, ſed Auguſtinus ſimpliciter dicit de Tatianis: *Saluti primi hominis contradicunt.* Tertiò, quia Irenæus, & Epiphan. qui maximè id ſignificant, in alio ſenſu loqui videntur, vt ſtatim exponendo eorum rationes, dicam in numero 13. Quia in illo efficaces eſſe non poſſunt. Ergo non eſt cur ſententia illa Tatiani ex hac parte poſsit, vt hæretica, damnari. Et hanc etiam partem confirmat Auguſtinus in Epiſt. 99. ad Euodium, dicens, *Eccleſiam ferè totam conſentire Chriſtum, cùm ad inferos deſcendit, inde Adamum liberaſſe.* vbi addens particulam *ferè* apertè fatetur, non eſſe totius Eccleſiæ abſolutum conſenſum. Vnde non concludit, eſſe de fide, ſed tantùm ait, *quòd eam* (id eſt, Eccleſiam) *non inaniter credidiſſe, credendum eſt*: ſignificans profectò, tantùm eſſe rem non inaniter creditam: non tamen omnino certā.

2. Pars fundamenti ſuadetur.

Suadetur prior pars.

12 Deinde priorem partem de Scriptura probat Rupertus. Quia ſi aliquis eſſet ſacræ Scripturæ locus, maximè eſſet ille Sapient. 10. ille autem non conuincit. Ergo. Minorem probat ipſe, quia liber ille canonicus non eſt, vnde illū mendacij arguit: quia ſtatim de Adamo dicit, *Deum dediſſe illi virtutē continendi omnia,* quod de ſolo Chriſto verè dici poterat. Sed iam ſententia Ruperti, quoad hanc partem, hæretica eſt. Nā (vt dixi) definitum eſt, illum librum eſſe canonicum. Imò etiam multo ante Ruperti tempora à multis Concilijs, & ab Auguſtino, aliiſque Patribus liber ille inter canonicos habebatur, & numerabatur. Et verba illa, *Dedit illi virtutem continendi omnia,* verum, & facilem habent ſenſum, nimirum dediſſe Deum Adamo poteſtatem gubernandi hæc inferiora omnia, & dominādi cunctis animantibus terræ, maris, & cœli, vt habetur Gen. 1. Nam verbum *continendi* in Græco idem, quod dominandi ſignificat. Dantur etiam alij ſenſus illorum verborum, ſed neceſſarium nō eſt in hoc immorari. Quocirca in hoc, quod Rupertus non ſolùm negat probari ex Scriptura ſalutem æternam Adæ: ſed etiam negat, probari remiſsionem peccati, & illius pœnitentiam, multo grauiùs errat, vt in tertia aſſertione dixi. Sine errore tamen in fide poſſet dubitare, an ſalutem æternam fuerit conſecutus: etiamſi fuerit eductus à delicto ſuo, quia non eſt certum, poſtea non peccaſſe, neque fuiſſe damnatum. Et videtur ſignificaſſe Auguſt. in dicta Epiſt. 99. vbi ad confirmandum æternam ſalutem Adæ adducit teſtimonium illud, ſolum vt probabile, dicens: *Hoc, quod ibi ſcriptum eſt, magis pro hac ſententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videtur.* Quod ego intelligēdum puto reſpectu ſalutis æternæ: nam reſpectu remiſsionis prioris peccati ſenſus eſt certus, & omnino neceſſarius. Ex illo autem colligere æternam ſalutem, ſolùm eſt per coniecturam veriſimiliorem, vt infrà deducam.

Suaſio hæc reijcitur, quòd ante Rupertum liber Sapientiæ canonicus habebatur.

Quibus aliis Scripturæ locis Iren. contendat probare æternā ſalutem Adæ.

13 At verò Irenæus ſuprà ex alijs Scripturæ locis veritatem dictam confirmare conatur. Dicit enim Paulus 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſtò omnes viuificabuntur.* Vnde colligit: *Si filij Adæ per Chriſtum liberantur, multo magis ipſum Adam fuiſſe liberatum.* Nam cùm Chriſtus venerit ad expugnandum dæmonem, & quos tenebat captiuos, Adamum ſcilicet, & filios ſuos redimendos, iniuſtum videretur filios Adæ, & non parentem ipſum à captiuitate liberare. Deinde, quia ſi Adam adhuc ſerpenti ſubiectus eſt, res ſucceſsiſſet iuxta ſerpentis nequitiam, & non iuxta voluntatē Dei: & ſic Deus quodammodo eſſet à ſerpente victus. Quod videretur eſſe contra illud Pauli ad Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Inducit etiam Irenæus in lib. 3. cap. 38. illud 1. Cor. 15. *Stimulus peccati, mors: vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? Nam ſolum peccatum Adæ fuit ſtimulus mortis, & ideo non poterat id iuſtè dici, ſi non ille liberatus fuit, cui primum dominata eſt mors, illius enim ſalus, euacuatio eſt mortis. Domino igitur viuificante hominem, id eſt, Adam, euacuata eſt mors.* Hæc Irenęus. Quibus nō-nulla alia addit Caſtro ſupra. Semper tamen in hoc deficit, quòd nō diſtinguit inter remiſsionem primi peccati, & conſecutionem æternæ ſalutis: quæ valde diuerſa ſunt, vt declaraui.

Quibus itidem Caſtro, ſed defectuosè.

Prima pars reſolutionis authoris circa 3. punctū.

14 Addo præterea diſtinctionem aliam eſſe hoc loco neceſſariam, vt rationes vim habeant ad confutandum proprium ſenſum illius erroris, & veritatem catholicam, vt omnino certam oſtendendam. Duobus enim modis poteſt intelligi Adamū fuiſſe ſaluatum per Chriſtum, ſcilic. quoad ſufficientiam, vel etiam quoad efficaciam, quorum terminorum ſignificationem, tanquam notam, ex materia de Incarnatione ſuppono. Tatiani ergo ſententia fuiſſe videtur, Adamum neutro modo fuiſſe à Chriſto redemptum, ac proinde non ſolùm ſaluum non eſſe, verùm etiam nec peccati veniam fuiſſe conſequutum. Imò non tantùm de facto hoc beneficium nō obtinuiſſe, verùm etiam nec potuiſſe iuſtificari, aut ſaluari. Quod indicaſſe videtur Tertullian. d. lib. de Præſcript. cap. 52. dicens, Tatiani errorem fuiſſe, *Adamum ſalutem conſequi non potuiſſe.* Et Irenæus, dum ait: *Eos qui contradicunt ſaluti Adæ, conſequenter dicere, non inueniſſe Chriſtum ouem perditam.* Hæc enim in alio, quàm in prædicto ſenſu vera eſſe non poſſunt. Quia optimè potuit Chriſtus redimere genus humanum totum, & cōſequenter inuenire ouem perditam: etiamſi Adam cum effectu nec ſaluatus eſſet, nec pœnitentiam egiſſet. In hoc etiam ſenſu bona eſt illatio, quam Epiphanius facit, *Si Adam non ſaluatur, qui eſt maſſa ſubiecta, neque quicquam ipſius maſſæ ſaluatur.* Quæ in alio ſenſu nullius eſſet momenti: quia licet Adā efficaciter non ſaluaretur, poſſent alij ſaluari, ſuppoſita vniuerſali redemptione pro omnibus ſufficiente. Vnde ſubdit inferiùs Epiphanius, *Quomodo non ſaluatur Adam, quem tamen pro deſperato habes, quando ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vbi venit in mundum, mortuos ſuſcitat,* &c. Denique in hoc ſenſu meritò inter grauiſsimas hæreſes illa Tatiani numeratur: & ex dictis locis Pauli conuincitur efficaciter, & aliæ omnes rationes ad hunc ſenſum optimè accommodantur.

Indicatur à Tertull. & Iren.

Ad idem inſtitutum facit Epiphan.

2 Pars eiuſdem reſolut.

15 At verò ſupponendo Adamum fuiſſe à Chriſto redemptum, & per meritum eius potuiſſe ſaluari: & tractando de ſolo effectu ſalutis æternæ, & efficaci applicatione meritorum Chriſti ad hunc effectum conſequendum, ſic fateor, nullum eſſe in Scriptura teſtimonium, quo poſsit conuinci hæc aſſertio, ita vt dicere poſsimus Adamum eſſe in ſacra Scriptura canonizatum tanquam ſanctum, & beatum. Nam loca Pauli Rom. 5. & 1. Corint. 15. & ſimilia quæ ſunt de vniuerſali redemptione Chriſti, probant quidem ſalutem Adæ quoad ſufficientiam, & quantum ex parte Chriſti conſiderari potuit, non tamen quoad efficaciam, quatenus ab ipſo

Oſtenditur explicando quæ allata ſunt ex Scriptura. 1. Co. 15.

pſo Adamo pendet. Locus autem Sap.10. qui meritò cenſetur vnicus in hac materia, licet efficaciter probet iuſtificationem Adæ à prima tranſgreſſione ſua, non tamen conuincit, mortuum fuiſſe in gratia, quia potuit poſtea peccare, & non reſurgere, vt obiectum eſt.

16 Sed nihilominus etiam in hoc ſenſu aſſertio eſt certa, & contraria, ſi non eſt ſimpliciter hæretica, ad illam proximè accedit, & erronea cenſenda eſt. Ad hoc enim ſufficit ferè communis conſenſus totius Eccleſiæ, de quo Auguſt. teſtatur. Vnde idem Auguſt. lib.2. de peccat. mort. cap.34. de primis hominibus ait: *Poſt peccatũ iuſtè viuendo, meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati*, vbi non ait tantùm *à ſuo peccato*, ſed *ab extremo ſupplicio*, & cùm dicit, *creduntur*, non de opinione, aut fide tantùm humana, ſed de fide Chriſtianâ loqui videtur. Præterea Hilar. in Pſal.119. *Adam* (inquit) *veniæ reſeruatus, & glorificatus in Chriſto eſt*. Et Hieron. ad Epheſ.1. in illa verba: *Recapitulare omnia in Chriſto*, dicit, quòd *Adam, è Paradiſo eiectus, per Saluatorem reuocandus erat*. Vnde Matth.20. inter primos Patriarchas illum numerat. Et cap.16. in fin. dicit, *Adam primum liberatum eſſe per Adam ſecundum*. Et Nazianz. orat.31. circa cap.19. Matth. de Adam, & Eua dicit, *Vtrumque ſerpens decepit: vtrumque Chriſtus paſſione ſua ſalute donauit*. Et idem ferè habet orat.39. circa fin. Et indicat Tertull. lib.2. contra Marcion. cap.10.

3. Pars probatur ex Patribus.

17 Atque hinc Leo IX. in cap. hi duo. de conſecrat. diſtin.1. dixit, *In Chriſto reſurgente, reſurrexit lapſus ille Protoplaſtus*. Et Anſelm. lib.2. *Cur Deus homo*, cap.16. circa medium. *Adam* (inquit) *& Euam ad illam pertinuiſſe redemptionem, dubitandum non eſt*. Loquitur autem de redemptione non ſolùm quoad ſufficientiam, ſed etiam quoad efficaciam, quia ſubijcit: *Quamuis hoc authoritas diuina apertè non pronunciet*. Etenim redemptionem omnium, & conſequenter etiam parentum primorum, per Chriſtum ſufficienter factam, apertiſsimè diuina authoritas pronunciat: efficacẽ ergo dicit Anſel. non apertè prónũciare: quia (vt dixi) licèt de remiſsione peccati Adæ apertè loquatur; non ita de perſeuerantia in gratia. Subdit tamen Anſel. optimam congruentiam, dicens: *Incredibile quoque videtur, quando Deus illos fecit, & propoſuit immutabiliter, facere de illis omnes homines, quos ad cæleſtem ciuitatem aſſumpturus erat, quòd illos duos ab hac excluſerit propoſito*.

Accedunt Leo Papa & Anſelm.

18 Idem confirmat latè Athanaſ. ſerm. de Paſsion. & cruce Domini, ante medium, vbi referens antiquam traditionem, quòd Adam fuerit ſepultus in Caluariæ loco, addit, *Quòd ſi ita ſe res habet, miror loci proprietatem, congruum enim erat Dominum, cùm vellet reuocare primum Adam, in eo loco pati*. Et infra: *Neceſſe enim eſt, reſurgente Saluatore, reſurgere etiam cum eo, & ipſum Adamum*. Vnde omnes Patres, qui dixerunt, Adamum fuiſſe ſepultum in loco Caluariæ, ſentiunt, non ſine myſterio eſſe factum: quia Adam efficaciam ſanguinis primus experturus erat, vt ſpecialiter explicauit Epiphan. hæreſ.46. & alios allegaui in 3.p.q.46.ar.10. in Comment. Et ſimile myſterium in ſepulchris poſteriorum Patriarcharum conſiderat Auguſt. q. ibid. in Gen. Poſſunt etiam hîc addi Patres, qui ſcribentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & reditu eius, primũ numerant Adam inter eos, qui cum Domino ſurrexerunt. Illa enim duo iungit Athanaſ. ibi: & idem habet Orig. tract. 85. in Matth. circa caput 27. aliquantulum ante fin. Et Cyprian. ſerm. de Reſurrect. Domini. Et optimè Machar. hom.11. & recentiores paſsim.

Item Athan. & alij.

Vide etiam Feuarden. ſuper Iren. lib.3. cap.34. annotat.1. Lorin in c.10 Sapien.

19 Ex quibus omnibus conſtat, nunc non ſolùm eſſe verum, quod Auguſt. dixit, ferè vniuerſam eccleſiam ita ſentire de ſalute Adæ, verùm etiam, totam Eccleſiam abſolutè in hanc ſententiam iam cõſpiraſſe. Addo etiam, dictos Patres tacitè interpretari verba illa Sapientis, *Eduxit illum à delicto ſuo*; vt non ſolùm de eductione ad ſtatum gratiæ, ſed etiam ad ſtatum gloriæ intelligenda ſint. Et reuera eſt valde conſentaneum intentioni Sapientis: concluſerat enim in cap.9. *Per ſapientiam ſanatos eſſe quicunque placuerunt Domino à principio, & in omni præterito tempore*. Et ſtatim in principio cap.11. incipit numerare ab Adamo. Ex mortuis autem non dicuntur ſimpliciter placuiſſe Domino, qui ad tempus aliquod iuſtificati ſunt, ſed qui in gratia deceſſerunt: illi enim ſoli Deo ſimpliciter placuerũt. Inter hos ergo numerat Adamum: & quia maximè videri poſſet, eius ſaluti obſtare poſſe primum eius delictum: ideo ſpecialiter declarat per ſapientiam ab illo liberatum eſſe. Additque, *Sapientia cuſtodiuit illum*, vtique à damnationis malo: propter quod inter ſapientes numerari meruit. Denique mihi probabiliter indicatur in illis verbis, Adam, poſtquam ſui delicti pœnitentiam egit, iterum à gratia Dei non cecidiſſe. Nam loquens Sapiens in ſingulari; *de ſuo delicto*, indicat non habuiſſe aliud; quamuis potuerit etiam per antonomaſiam de illo primo peccato ſingulariter loqui. Denique congruentiæ ad hanc veritatem confirmandam, plures à Patribus afferuntur, eoſque referendo ſatis indicatæ ſunt. Neque vlla ratio dubitandi in contrarium occurrit.

Corroboratur tandem eadẽ 3. pars ponderando amplius citatum locum Sapien. 10.

20 Solùm quæri poteſt, an idem; & cum eadem certitudine ſit de Eua ſentiendum? Reſpondeo, idem, & ferè cum eadem eertitudine eſſe de Eua ſentiendum. Probatur, quia multi ex dictis Patribus de vtroque parente expreſsè loquuntur. Præſertim Auguſt. d. lib.2. de Peccat. mor. cap.34. & refertur in cap. ſicut primi, de Pœnit. diſt.1. Tertull. lib.2. contra Marci. cap.25. Nazianz. orat.31. & Anſelm. lib.2. *Cur Deus homo*, cap.16. quorum verba ſupra recitata ſunt. Eiſq; addi poteſt Ambroſ. lib. de Iſaac, cap.5. vbi ſpecialiùs de Eua loquitur. Vnde quamuis Sapiens de ſolo Adam expreſsè loquatur, ſub illo Euam comprehendit: quia vnum veluti adæquatum principium generis humani extiterunt. Item ad hoc ponderat Hugo Victor. Gen. 3. verba illa Dei ad ſerpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum*: ex ijs colligens Euam rediſſe in Dei amicitiam, & dæmonẽ tandem viciſſe. Eſtque probabilis illatio. Nam licet illa verba fortè non ſint dicta principaliter de Eua in particulari, veriſimile ſatis eſt, illam non fuiſſe ab illa ſpe, ac promiſsione excluſam. Deinde coniecturæ, quas Patres adducunt, de vocatione Dei, & confeſsione Adæ, & de ſignis pœnitentiæ in folijs fici, & de victoria Chriſti contra dæmonem, in Eua locum habent. Nam decuit Chriſtum eripere de manu hoſtis illam ſingularem perſonam, quam dæmon decepit, & per quam virum etiam ſuperauit. Eſt ergo hæc etiam veritas ſatis certa. Dixi autem *ferè*, & non ſimpliciter æquè certam, propter locum Sapientiæ: & quia Patres frequentiùs de Adamo ſpecialiter loquuntur: & quia aliqualis maior ratio de Adamo vrget, eo quòd ille principium totius naturæ ſimpliciter fuerit, & quia ipſa Eua fuit illi peccandi occaſio. Nihilominus tamen valde temerarium eſſet, ſalutem vel ſolius Euę in dubium reuocare, cùm nulla ſit probabilis coniectura, vel dubitandi ratio. Et quæ adduximus ad moralem certitudinem ſufficiant.

Quod de Adamo in hoc 3. puncto reſolutũ eſt cum eadem ferè certitudine accipiendum de Eua, probatur ex Auguſt.

Probatur itẽ ex cõiecturis adductis pro Adamo.

):?:(

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI QVINTI.

Cap. I. *QVomodo propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaſſet.*
II. *An in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuò ſeruanda eſſet.*
III. *Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expediuntur.*
IV. *Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.*
V. *Vtrùm in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.*
VI. *Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur.*
VII. *Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.*
VIII. *An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.*
IX. *Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur, & conſequentr an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſoliq; electi ex illo naſcerentur.*
X. *Dubia quædam circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.*
XI. *An in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quàm ſit in ſtatu lapſæ naturæ.*
XII. *An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent, & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.*

LIBER QVINTVS.

DE STATV QVEM HABVISSENT IN HOC MVNDO VIATORES, ſi primi parentes non peccarent.

Præſentis libri doctrina non ſolum curioſa, ſed vtilis.

MAteria huius libri curioſa magis, quã neceſſaria videri poteſt, eo quòd ſit de re incerta, quæ nunquã fuit, nec futura eſt, nec nobis eſt reuelata. Nihilominus tamen D.Thom. & alij Theologi non omnino illã prætermiſerunt, quia licet in ſe reuelata non ſit, in reuelatis magna ex parte continetur, ex illiſque deduci poteſt. Vnde etiam fit, vt illius inquiſitio magnam lucem ad cognoſcendas pœnas, quas humanum genus, propter peccatum Adæ incurrit, afferre poſsit. Propter has igitur cauſas diligenter inquirendum eſt, quomodo ſtatus innocentiæ communicandus eſſet hominibus ab Adamo procedentibus, ipſo non peccante: & quem ſtatum, ſeu modum vitæ in hoc mundo habere poſſent, vel etiam habituri eſſent, quãtum ex his, quæ Deus in primis hominibus operatus eſt, & ex legibus, quas cum eis ſtatuit, inueſtigari potuerit. Ac denique quomodo ex illo ſtatu, ad alium feliciorem transferrentur, explicabimus.

CAPVT I.

Quomodo multiplicarentur, ſeu propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaſſet.

1. *Suppoſitio ad quæſtionẽ expediendã.*

SVpponit hæc quæſtio, etiamſi Adam non peccaſſet, nihilominus genus humanum in plura indiuidua multiplicandum fuiſſe. Quam ſuppoſitionem, tanquam rem certam, omnes Theologi admittunt, quia ſufficienter oſtenditur ex diuina benedictione. *Creſcite, & multiplicamini*, Gen.1. Quia illa benedictio data eſt hominibus, non occaſione peccati, ſed per ſe (vt ſic dicam) propter bonum talis naturæ: ergo duraret, haberetque effectum non interueniente peccato. Item incredibile eſt creaſſe Deum duos homines, vt ſi non peccarent, illi ſoli ſaluarentur: ſi autem peccarent, multiplicarentur: ergo non eſt veriſimile, perſeuerantibus in innocentia duobus primis hominibus, illos tantùm fuiſſe futuros: eſſent ergo plures. Et in hoc ſenſu dicimus fuiſſe multiplicandos. Denique D.Th.1.p.q.98.ar.1. addit optimam rationem, quia in humana natura propter perfectionem animæ rationalis, & immortalis, non tantùm ſpecies, ſed etiam ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta ab authore naturæ: ac proinde in ſtatu innocentiæ plura indiuidua multiplicantur.

Oſtenditur 1. ex Gen. 1. 2. ex abſurdo

3. ex ratione D. Thomæ.

Ex qua ratione ſoluitur tacita obiectio: quia multiplicatio indiuiduorum ſolum eſſe ſolet in ſpeciebus rerum corruptibilium, quia eſt neceſſaria ad ſpeciei conſeruationem: ſed in ſtatu innocentiæ homines eſſent immortales: ergo multiplicatio plurium indiuiduorum non eſſet neceſſaria ad conſeruationem ſpeciei: ergo ſimpliciter non eſſet, quia eius neceſsitas ceſſaret. Reſpondetur autem primò, naturam humanam de ſe eſſe corruptibilem, & ita ex ſe poſtulare indiuiduorum multiplicationem, ac proinde non fuiſſe priuandam hoc beneficio, etiamſi per donum iuſtitiæ ſingula indiuidua perpetuitatem acciperent. Alio-

2. Obiectio.

Solutio 1.

Solutio 2.

Alioqui nec duo indiuidua, ſed vnum tantũ procreandum eſſet. Deinde dicitur, licèt homo ſit corruptibilis, animam eius eſſe immortalem, & ex hac parte ſingulas animas eſſe per ſe, ac principaliter intentas, multo magis quam ſpecies ſingulas rerum, & formarum corruptibilium, & ita ratione animæ multiplicationem indiuiduorum non tantùm propter conſeruationem ſpeciei, ſed etiam per ſe, & propter ſingulorum indiuiduorũ perfectionem, & varietatem eſſe intentam. Vnde dico vltimo illam rationem conſeruationis ſpeciei, non eſſe adæquatam cauſam multiplicationis indiuiduorum. In quo eſt notanda differentia inter res irrationales, ac inſenbiles, & res intellectu, aut ratione vtentes: quòd priores non ſunt propter ſe, ſed propter vſum & commoditatem hominum, & intellectualium rerum: ipſæ verò intellectuales res per ſe, & propter intrinſecam perfectionem intenduntur, & multiplicantur. Vnde fit, vt indiuidua ſpecierum aliquarum rerum homine inferiorum non tantùm multiplicentur in numero ſufficienti ad conſeruandam ſpeciem, ſed in multo etiam maiori, quia vel ad ſuſtentationem hominum, vel ad pulchritudinem vniuerſi, & delectationem hominum neceſſaria ſunt. Ideoque quando vnum ad omnia ſufficit, non multiplicantur per ſe loquendo, vt in elemento terræ, & alijs videre licèt. Et idem fortaſſe eſt in cœlis, quãuis in eis etiam probabile ſit multiplicari indiuidua, licèt ſint incorruptibilia, ſi ad vſum, vel cõmodũ vniuerſi illa varietas indiuiduorũ, vel melior, vel etiam ſufficiens eſt. At verò in gradu intellectuali ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta, vt Deo fruantur: nam ad eius ſimilitudinem ſunt, ideoque multiplicantur, quantum iuxta diuinæ ſapientiæ conſilium ſufficiens iudicatur. Vnde probabile valde eſt, (vt ſuprà dixi) etiam in ſpeciebus Angelorum indiuidua multiplicari. Magiſque certum id eſt de ſpecie humana etiam iu ſtatu immortalitatis, quia illa multiplicatio perſonarum ad quandam pulchritudinem, & decorem totius ſpeciei confert, quatenus per diuerſitatem pluriũ indiuidualium perfectionum, totius ſpeciei amplitudo magis relucet. Præterquã quòd ad ſocietatem politicam homini valde naturalem, neceſſaria eſt.

Solutio 3.

Indiuidua multiplicari ob conſeruationem ſpeciei, de quibus tantum intelligatur.

3. *Arguitur 1. à triplici incommodo, non fuiſſe propagandos homines per generationẽ.*

Hoc ergo ſuppoſito, quæſtio eſt, de modo multiplicationis, an eſſet per viam naturalis generationis ex coniunctione maris cum fæmina, necne, ac ſubinde an eſſet immediatè à Deo, an ab ipſis hominibus. Ratio dubitandi eſt, quia modus generationis humanæ contra decentiam, & perfectionem ſtatus innocentiæ eſſe videtur. Tum quia commiſtio maris, & fœminæ ſine delectatione nimia, quæ rationis vſum obtundat, eſſe non poteſt: tum quia conceptus prolis ſine ruptione, & diuiſione alicuius partis fæminei corporis, non poteſt perfici; quia non poteſt viri ſemen in vterum vxoris intrare: talis autem diuiſio incorruptioni corporis fœminæ repugnabat. Tum etiam, quia partus fœminæ non poterat eſſe ſine dolore propter nimiam partium dilationem, quæ ad fœtum emittendum neceſſaria eſt. Ergo non multiplicarentur homines in illo ſtatu modo adeò imperfecto. Vnde videtur ſequi non fuiſſe tunc homines ab hominibus propagandos, ſed immediatè à Deo: quia non poſſunt homines, niſi dicto modo alios homines procreare: nec poteſt homo ab alio, quàm à Deo produci, ſi ab homine non generatur.

Secundum

Tertium.

4. *Prædictis incommodis Patres alij ducuntur.*

Propter has fortaſſe difficultates aliqui antiqui Patres docuerunt, multiplicationem hominum in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram per naturalem generationis viam, ſed per creationem. Ita docuit Gregor. Niſſen. lib. de Opific. hom. cap. 17. & Chryſoſt. homil. 18. in Gen. circa initium cap. 4. & lib. de Virgin. cap. 17. in fin. Damaſc. lib. 2. cap. 30. & lib. 4. cap. 25. Fauet Auguſtinus lib. 1. Gen. contra Manich. cap. 19. Vbi tractans verba illa, *Creſcite, & multiplicamini*, ait, *licet nobis ea ita ſpiritualiter accipere, vt in carnalem fœcunditatem poſt peccatum conuerſa eſſe credatur.* Idem ſentit Euthymius in Pſalm. 50. & Procop. Gen. 4. Atque denique Hieronymus epiſt. 22. ad Euſtochium de Cuſtodia Virginit. ſæpe indicat vſum coniugij per peccatum fuiſſe introductum, & in lib. 1. contra Iouinian. parum poſt medium incertam rem eſſe exiſtimans, in hãc partem magis inclinat. *Si obieceris* (inquit) *anteq am peccarent, ſexum viri, & fœminæ fuiſſe diuiſum, & abſque peccato eos potuiſſe coniungi, quid futurum fuerit incertum eſt.* Infrà verò addit, *Quid nocebat ſi Paradiſus nuptias recipit, & nulla eſt inter maritatam, & virginem diuerſitas etiam in Paradiſo eos ſociari.* Ex quo videtur coniecturam facere non fuiſſe futurum vſum nuptiarum in Paradiſo, cùm in illo non inceperit, *ſed à principio conditionis humanæ virginitatem Paradiſus, & terra nuptias dedicauerit.*

Arguitur 2. ex ipſo Hieron.

5 *Arguitur 3. ex citato Niſſeno.*

Hoc ergo ſit aliud huius ſententiæ fundamentum præter illud, quod in principio poſitum eſt. Tertium ſit Gregorij Niſſeni, quia in ſtatu poſt reſurrectionem non erunt nuptiæ, teſte Chriſto Domino Matthæi 22. quia tunc, *homines er nt ſicut Angeli Dei in cœlo*, vt idem Dominus ait, ſed homines in Paradiſo etiam futuri erunt, ſicut Angeli: imò per reſurrectionem recuperabunt ſtatum, quem in Paradiſo habituri erant, & peccando amiſerunt: ergo etiam in Paradiſo non eſſet futurus nuptiarum vſus. Eandemque rationem indicat Chryſoſtomus, dicens, *Poſt Paradiſi amiſſionem tunc primum vſus rei venereæ incepit: ante inobedientiam enim, angelicam vitam imitabantur, & nullus de re venerea ſermo erat.* Et addit, *Qui enim potuit, cùm neque neceſſitatibus corporalibus obnoxij fuerint*: In quo quartam rationem indicat. Nam ab illo ſtatu alienum erat neceſsitatibus corporalibus inſeruire: ſed vna ex maioribus, & vilioribus neceſsitatibus eſt, quæ ad prolis generationem, & procreationem pertinet: ergo illum ſtatum non decebat. Quintò argumentatur Damaſc. d. cap. 25. Quia Adam non cognouit Euam, donec audiuit, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ergo ne mors genus humanum obtereret, & abſumeret, matrimonium aſſumptum eſt, vt per liberorum procreationem genus noſtrum procrearetur. Ergo hac neceſsitate ceſſante per innocentiam, etiam vſus coniugij non fuiſſet.

Idem arg. indicat. Chryſoſt.

4. Quoque ex eodem Chryſoſt.

5. Damaſcenus affert.

6 *Vera aſſertio affirm.*

Dicendum nihilominus eſt: quanuis primi homines non peccaſſent, & ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, genus humanum per naturalem generationem, & maris, ac fœminæ coniunctionem propagandum fuiſſet. Ita docet Diuus Thomas 1. p. quæſt. 98. & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro in 2. diſt. 20. Et oppoſitum tanquam hæreſim Armenorum, & Almerici damnat Caſtro verb. Adam. hæreſ. 3. ex Guidone Carmelita, & Bernardo de Luzenburgo, & Auguſt. lib. 31. de hæreſ. in 3. & illam Adamianis tribuit. Probatur autem aſſertio primò ex verbis illis Gen. 2. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.* De quo adiutorio per anticipationem in cap. 1. dictum fuerat, *Maſculum, & fœminam creauit eos.* Ex qua diſtinctione ſexum cum ſimilitudine naturæ manifeſtum eſt illud adiutorium datum eſſe Adæ principaliter ad filios procreandos. Ergo futurum eſſet hoc naturæ officium in ſtatu innocentiæ. Reſpondent Niſſen. & Damaſc. Deum præſcium futuri peccati creaſſe homines diuerſi ſexus, vt poſt peccatum poſſet genus humanum conſeruari, & propagari. Sed hoc veriſimile non eſt: tum quia Deus dixit, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, locutuſque eſt de homine in ſtatu innocentiæ: ergo etiam

Caſtri cenſura.

Probatur 1. aſſertio ex Script.

Reſponſio Niſſeni & Damaſceni non admittitur.

etiam in illo ſtatu non erat bonum, hominem carere tali adiutorio: ergo per ſe, & non occaſione peccati factum eſt. Tum etiam, quia ſexuum diuerſitas naturalis eſt homini, & per ſe illam exigit, & non ratione peccati: ergo per ſe fuiſſet in innocentiæ ſtatu: ergo in eo etiam ſuum haberet vſum.

7 *Item probatur 2. ex Gen. 1.*

Secundò confirmatur hoc ex illa benedictione diuina, *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram,* Gen. 1. in illa enim non reſpexit Deus ad mortalem ſtatum, in quem homines per peccatum peruenturos eſſe præuiderat, ſed per ſe, & in omni ſtatu multiplicationem hominum per illam benedictionem intendit. Tum quia per ſe ſpectabat ad vniuerſi complementum: tum etiam quia eodem modo benedixit Deus alijs animalibus, ſimilia verba proferens, *Creſcite, & multiplicamini.* Vnde Damaſc. dicto capite 25. cùm negare non poſſet hanc benedictionem, perſeuerante innocentia fuiſſe complendam, tacitè reſpondet per ea verba, *Creſcite, & multiplicamini, non ſignificari illam propagationem, quæ per complexum venereum efficitur: nam Deus alio modo genus noſtrum propagare poterat.* Sed hoc ſatis facere non poteſt: nam verba illa non ſolùm paſſiuè (vt ſic dicam) continent prædictionem aut promiſsionem, quòd homines eſſent multiplicandi, ſed actiuè intelligenda ſunt, ita vt per illa Deus imperet hominibus actiuam productionem & multiplicationem ſibi ſimilium: ſicut quando alijs animalibus imperauit, *Creſcite, & multiplicamini,* actiuam productionem, & generationem illis indixit. Nec Deus de modo miraculoſo, vel extraordinario, quo poſſet multiplicare indiuidua, ſed de modo naturali locutus eſt: hâc enim virtutem viuentibus naturalem per illa verba ſignificare voluit: illa autem virtus nō operatur niſi per ordinarium generationis modum: ergo de illa multiplicatione verba illa intelligenda ſunt.

Damaſceni euaſio.

Non ſatisfacit.

8 *Vlterius probatur ex Gen. 2.*

Tertiò hoc maximè confirmatur ex verbis illis Adæ, quæ poſt formationem Euæ de coſta ſua dixit Gen. 2. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea,* &c. *Quamobrem relinquet homo Patrem, & Matrē, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Illa enim vnitas inter virum, & fœminam per vinculum matrimonij, quaſi inchoatur, & per copulam conſummatur: quia donec coniuges matrimonium conſummant, non fiunt vna caro, vt docet Alexand. III. in cap. ſecundo, de Conuerſione coniugator. & ſpecialiùs Bened. Papa in ca. lex diuina. 27. quæſt. 2. & in Conc. Later. p. 6. cap. 27. Alexand. III. poſtquam verba Adami retulit, ſubiungit, *Quibus verbis innotuit, non aliter virum, & mulierem fieri poſſe vnam carnem, niſi carnali copula ſibi cohæreant.* Et ſumitur ex Paulo 1. Corinth. 6. dicente, *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna.* Ergo priuſquam Adam de futura culpa cogitare poſſet, intellexit ſibi fuiſſe datam mulierem in adiutorium, vt per maritalem copulam vna caro fieret. Ergo licèt Adam non peccaſſet, Euæ commiſceretur, fierent vna caro, eademque lex ſancti connubij in ſtatu illo ſeruanda eſſet. Nā Adam de obligatione & vſu in illo ſtatu ſeruando locutus eſt, & in verbo illo, *adhærebit vxori ſuæ,* præcipuè videtur locutus de adhæſione per copulam & cohabitationem, vt D. Thomas expoſuit 2. 2. q. 26. a. 11. ad 1.

9. *Probatur etiam aſſer. ex Aug.*

Quartò principaliter probatur concluſio ex Auguſtino lib. 9. Gen. ad lit. cap. 3. & ſequentib. vbi inter alia dicit, *Non video quod prohibere potuerit, vt eſſent hominibus etiam in Paradiſo honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus: hoc Deo præſtante fideliter, iuſteque viuentibus, & ſine vllo inquieto ardore libidinis, ſine vllo labore, doloreque pariendi fœtus ex eorum ſemine gigneretur.* Quod latè etiam proſequitur lib. 14. de Ciuit. à ca. 21. vſque ad 26. Et ita libro primo Retract. cap. 10. emendat, quod lib. 1. de Geneſi cōtra Manichæum dixerat. Et eadem ratione cap. 13. corrigit, quod dixerat libro de ver. Relig. cap. 46. ſi natura noſtra in ſua integritate permanſiſſet, non fuiſſe futuras has neceſsitudines conſanguinitatum, affinitatum, & cognationum. Nam re vera eſſent futuræ, cùm futura eſſent coniugia, & filiorum generationes. Conſentit Gregor. in Pſalm. 5. Pœnitent. circa illa verba, *Scribantur hæc in generatione altera,* Rupertus, Beda, Abulenſis in Geneſim.

Accedunt Greg. Rupert. Beda, Abulenſis.

10 *Tandem probatur ratione.*

Vltimò probatur ratione hæc ſententia: primò à priori, quia naturale eſt hominibus, vt per generationem vnius ab alio multiplicentur: ſed hic modus ſeruari potuit in ſtatu innocentiæ, ſalua perfectione illius ſtatus. Ergo ita fieret. Conſequentia eſt euidens, quia per peccatum nō eſt immutata natura, niſi in his, quæ pœnalia ſunt: vel è contrario ante peccatum non eſt natura priuata ſuis naturalibus actionibus, ſed adiuta, vt ſine indecentia, vel morali defectu illas exercere poſſet. Maior etiam ex Philoſophia nota eſt. Minorem autem probat Auguſtinus *ſuprà* excludendo tres defectus in principio à nobis tactos. Primus erat de nimia delectatione. Reſpondet autem quòd virtute doni innocentiæ, ſeu originalis iuſtitiæ hæc imperfectio cohiberetur. Quia ante copulam non antecederet motus inuoluntarius, aut impudicus membrorum, ſed ex motione voluntatis honeſtæ, & propter finem optimum, ſine ardore libidinis, talis motus fieret. Et ſimiliter in ipſomet actu coniugij Deus exceſſum libidinis temperaret, & ſolùm delectationem conuenientem ad perfectionem actus permitteret: vnde talis, ac tanta eſſet, vt mentem nō perturbaret, nec rationis vſum perfectum impediret.

Ad 1. incōmodum in n. 3. reſpōdet Aug.

Ad 2. idem Aug. quem D. Th. ſequitur.

Secundus defectus erat ruptio virginalis clauſtri in ipſa conceptione: de quo etiam ait Auguſtinus *dicto capite vigeſimo ſexto,* potuiſſe ſemen immitti intra vterum fœminæ, & conceptum fieri, ſalua integritate clauſtri virginalis. *Sicut (inquit) ſanguis menſtruus emittitur. Nam qua via ſanguis egreditur, poſſet ſemen virile ingredi.* Et ſequitur Diuus Thomas ſupra ad 4. Sed hæc reſponſio difficilis eſt. Primò, quia non eſt ſimile de exitu ſanguinis menſtrui, & de ſeminis ingreſſu: quia ſanguis ille egreditur de corpore fœminæ per venas proprias ad illam purgationem à natura deputatas, quæ in ſuperficie vaſis fœminei terminantur, habentque veluti propria orificia, quæ cùm ordinariè clauſa ſint, & quaſi complicata, debitis temporibus reſerantur, & quaſi dilatantur, vt ille ſanguis exeat, quod in virginibus abſque vlla læſione, & ſine dilatatione clauſtri virginalis optimè fieri poteſt. At verò longè diuerſa ratio eſt de ingreſſu ſeminis. Nam in primis in corpore fœminæ, vt in ſua integritate, & naturali compoſitione naſcitur, non eſt aliqua via expedita, & aperta, per quam ingredi poſsit: quia partes fœminei corporis in illa via ita ſunt compactæ, vel continuæ, vt nihil poſsit per illas penetrare, niſi inter illas aperiatur via, per quam ſemen ingredi poſsit. Accedit quòd ſemen non poteſt, quaſi extrinſecus iniici, ſeu immitti in matricem, qui eſt locus conceptionis, ſed neceſſaria eſt commiſtio membrorum in fœmineo vaſe, vt ipſamet naturalis membrorum forma, & compoſitio oſtendit. At verò non poteſt illa commixtio, & penetratio fieri naturaliter, niſi virginale clauſtrum reſeretur, ſiue per diuiſionem alicuius mēbranæ, quæ ante copulam erat continua, & viam illam claudebat: ſiue per ſeparationem, & diſſolutionem partium corporis fœminæ, quæ antea erant non ſolùm contiguæ, ſed etiam veluti conglutinatæ, & inter ſe copulatæ: vt exponit Fernelius de Part. corp. deſcript. cap. 7. in fine. Quia ſine huiuſmodi veluti locali ſeparatione, & diſtantia partium non pateret naturaliter via ad commi-

Opponitur primo contra proximam reſpōſionem.

ſtionem

ſtionem membrorum, quæ in copula coniugali fit, & per quam vir & vxor fiunt vna caro.

12 *Opponitur 2.* Secundò augetur vis huius rationis, quia in partu prolis conceptæ multo magis neceſſarium eſt clauſtrum virginale aperiri: nihil ergo obeſſe poſſet, quin in conceptione rumperetur. Probatur cōſequentia, quia ſi propter vitandum dolorem, vel conſeruandam virginitatem (vt ita dicam) materialem in conceptione, ſeruaretur illa integritas, eſſet etiam ſeruanda in partu, quia nō minus repugnabant illa incommoda perfectioni ſtatus innocentiæ in vno actu, vel tempore, quàm in alio, vel è contrario, ſi in partu eſſe poterat ruptio ſine imperfectione contraria ſtatui, etiam in conceptu. Imò ſi apertio clauſtri neceſſaria futura erat, vt proles exiret, perfectò ſuauiori modo, magiſque naturali pararetur via in ipſa conceptione, vt faciliùs poſſent membra in partu laxari, vt ſinè dolore fieret. Quòd verò ſaltem in partu virginalis clauſtri apertio fuerit neceſſaria, probatur, quia exitus pueri ex virgine integra manente matre, ſine grandi miraculo fieri non poteſt vtique aut per corporum penetrationem, aut per tranſitum corporis ab extremo ad extremum ſine præſentia in medio. At verò tale miraculum perpetuum in ſtatu innocentiæ fingere, nec fundamentum habet, neque videtur veriſimile.

13 *Durandi effugium euertitur.* Dicunt verò aliqui, potuiſſe per ſolā partium, & pororum materni corporis dilatationem infantem de vtero matris exire ſine integritatis eius diminutione. Quod tradit Durandus in 2. diſt. 20. q. 2. ad 1. & clarius in 4. diſt. 44. quæſt. 6. ad 1. vbi de virginitate Mariæ in partu eodem modo ſentit. Ibi autem ex falſo fundamento mouetur, quia putat duo corpora non poſſe ſimul ſe in eodem loco penetrare, quod falſum eſt. Et ideo ſententiam illam quantum ad beatiſsimæ Virginis partum improbauimus in 2. tom. 3. p. diſp. 5. ſect. 2. In præſenti verò alio vtitur fundamento: ſcilicet, quia diuiſio clauſtri non poſſet fieri ſine dolore, dolor autem in ſtatu innocentiæ eſſe non poteſt. Sed hoc parū vrget: nam etiam poſt amiſſam in cōceptione corporalem virginitatē, quoad carnis integritatem nō poteſt partus fieri ſine dolore naturaliter: & nihilominus in ſtatu innocentiæ ſine dolore fieret, vt mox dicemus: ergo etiam à tertio clauſtri ſine dolore virtute diuina fieri poterat. Præterea ſi virginale clauſtrum per membranā continuam naturaliter clauditur, non poſſet intelligi exitus prolis per ſolam dilatationē ſine diuiſione partiū, vel penetratione corporū: quia pori nō poſſent adeò dilatari, vt per eos poſsit corpus infantis exire ſine penetratione partiū, vel ſui corporis inter ſe, vel cum partibus materni corporis. Si autem corporalis virginitas conſiſtit in contiguitate, & copulatione partiū, nōn minus eſt naturaliter neceſſaria ſeparatio & diſtinctio illarum partiū, quæ ſine magno etiam dolore naturaliter non fit, nō ſolum in primo partu, verū etiam neq; in cęteris. Ergo & repugnat dicere partum fuiſſe futurum per dilatationē partiū, & ſine apertione clauſtri virginalis. Et præterea eadem difficultas ſupereſt quomodo partus ſine dolore futurus eſſet. *Commodior reſponſio ad dictum 2. incommodum.* Nullū ergo eſt inconueniens diuiſionē, vel ſeparationem illā in ſtatu innocentiæ admittere tam in cōceptione, quam in partu. Et ita tenuit D. Thomas in 2. diſt. 20. vbi Bonauentura, Gabriel, & alij id ſequūtur. Quomodo autē id fieret ſine dolore, iam explico.

14 *Ad 3 incommodum idē quoq; Aug. occurrit.* Tertium incōmodum erat, quia partus naturalis ſine dolore non fit. Ad hoc autem reſpondet Auguſtinus dicto capite 26. in Paradiſo dolorem partus non fuiſſe futurum. *Quia ad partendum maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret.* Explicari autem poteſt in hunc modum, quia ſola relaxatio maternorum viſcerum, aut viarum corporis dilatatio non cauſat dolorem, niſi media aliqua alteratione, quæ in partibus illis per nimiā compreſſionem quarundam, & aliarum ſeparationem, vel extenſionem fit: hanc autem alterationem poſſet Deus facile impedire, & conſequenter etiam dolorem præcauere. Imò etiam poſſet ſuaui modo partes fœminei corporis per cōuenientes qualitates ita diſponere, vt facilè relaxarentur ſine doloris ſenſu. Quod licèt eſſet præter debitum naturæ humanæ abſolutè ſpectatæ, eſſet nihilominus illi ſtatui quaſi connaturale, ac debitum, ſicut multa alia priuilegia, quæ in ſuperioribus explicauimus. Et per hæc reſponſum eſt ſufficienter rationibus dubitandi in principio poſitis, ac fundamentis contrariæ ſententiæ. *Quid dicendum ad reliqua adducta in n. 4. &c.* In eis verò peculiaris difficultas attingitur de virginitate, an eſſet in ſtatu innocentiæ conſeruanda, vel amittenda, quam ex parte, & obiter, ac curſim attingimus: quia verò grauis eſt, & ſcitu digna, illam integrè ac ex profeſſo in capite ſequenti tractabimus.

CAPVT II.

Vtrum in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuo ſeruanda eſſet.

Ratio dubitandi eſt: quia videtur abſurdum, quòd durante innocentiæ ſtatu virginitas in omnibus perſonis foret violanda, alioqui ſtatus naturæ lapſæ ſtatum innocentiæ in caſtitatis perfectione ſuperaret: quod eſſe videtur, & contra illius ſtatus excellentiam, & contra id, quod ſancti ponderant, Adam non ſine myſterio vxorem non cognouiſſe, donec è Paradiſo eiectus eſt. 1 *1. Sententia ex D. Thom. quam tuetur Capreol.* In hoc igitur puncto D. Thomas in 2. diſt. 20. q. 1. a. 2. ad 1. dicit in primo ſtatu non fuiſſe amittendam ſimpliciter virginitatem per copulam coniugalem. Quia duplex integritas ad virginitatem neceſſaria eſt, carnis videlicet, & mentis. Ex quibus prior valde materialis, & accidentaria eſt, poſterior autem eſt formalis, & præcipua. In ſtatu autem innocentiæ ſolueretur quidem integritas carnis: non autem integritas mentis, & ideo abſolutè, & ſimpliciter virginitas non amitteretur. Et hanc doctrinam defendit ibi Capreolus concluſione nona, & ad argumenta contra illam.

2 *2. Sententia extreme cōtraria præcedenti ex Alenſi. Probatur.* Alia ſententia huic extremè cōtraria, ſumi poteſt ex Abulenſe ſecunda parte quæſt. 85. art. 4. nimirum in ſtatu innocentiæ virginitatem non fuiſſe diſſoluendam quoad carnis integritatem, quo ad mentis autem integritatē neceſſario fuiſſe violendam. Quia non potuit generatio tunc fieri ſine voluntate coeundi, & ſine opere emittendi, cōmiſcendi, ac recipiendi virile ſemen: ſed hoc directè pugnat cum integritate mentis ad virginitatē neceſſaria, vt ſtatim ampliùs confirmabitur. Ergo in ſtatu innocentiæ neceſſariò fuiſſet amittenda virginitas quoad formale, licèt non amitteretur quoad corporale. *Declaratur deinde.* Et poteſt hæc opinio declarari ſaltem in ordine ad potentiam Dei abſolutā. Nam fœminam concipere, vel etiam parere ex viro, voluntario, & morali modo ſine amiſsione integritatis carnis per Dei potentiam, ſeu ſpeciale donū, non repugnat, vt eſt per ſe clarum. At verò virginem volūtario, & morali, ac naturali modo coire cum viro retenta integritate formali eius quoad propoſitum mentis, inuoluit apertam repugnantiam. Quia integritas mentis conſiſtit in abſoluto propoſito non coeundi, & perſeuerātia in illo, repugnat autem voluntariè coire, & habere firmū propoſitum non coeundi. Nec refert quòd talis voluntas coeundi in ſtatu innocentiæ eſſet licita, quia integritas mentis ad virginitatem neceſſaria non ſolum illicitum, ſed etiam licitum propoſitum coeundi excludit.

Dico

3. *Duplex quæſtionis ſenſus.* Duo poſſunt in hoc puncto inquiri. Vnum eſt an in ſtatu innocentiæ in eiſdem perſonis ſimul eſſe poſsit virginitas vera cum matrimonio conſummato. Aliud eſt an ſaltem ex diuerſis perſonis reperirentur in illo ſtatu, quædam filiorum procreationi vacãtes: & aliæ ſtatum virginitatis perpetuò ſeruantes. *Circa priorē ſenſum aſſertio negatiua.* Prior ſenſus ad rem præſentem propriè pertinet. In quo ſentio non fuiſſe futuram in illo ſtatu virginitatem ſimul cum fœcunditate in eadem perſona. Ita ſentiunt in 2. diſt. 20. q. 2. & 3. Bonauentura: expreſsiùs Duran. quæſt. 2. & ibi Ægid. q. 1. ad fin. in dub. liter. qui aliquid ſingulare addit, de quo ſtatim dicam. Conſentit Richar. ibi art. 1. quæſt. 4. Altiſ. 2. p. ſumm. lib. 2. tract. 10. cap. 2. q. 4. Et Perer. lib. 4. in Gen. diſp. de Propagat. &c. q. 4. *Probatur explicando tria requiſita ad virginitatem fore violanda in ſtatu innocentiæ.* Et Probatur explicando ampliùs doctrinam Diui Thomæ ſuprà relatam de duplici integritate, corporis ſcilicet, & mentis, quæ in virginibus conſeruari, aut amitti poteſt. Quam doctrinam exactiùs declarans idem Diuus Thomas 2. 2. q. 151. art. 1. in virginibus fœminis tria diſtinguit, quæ ſunt integritas ſignaculi virginalis, in experientia libidinis, id eſt, immunitas à voluntaria reſolutione ſeminis cum delectatione venerea, & integritas mentis per propoſitum abſtinendi à tali delectatione, & commixtione. Ex quibus ait Diuus Thom. primum eſſe per accidens ad moralem virginitatem: ſecundum verò eſſe per ſe, tamen materialiter ſe habere, quia paſsiones ſunt materia virtutum moralium: tertium autem per ſe, ac formaliter complere virginitatẽ. Dicimus ergo, quoad hæc omnia violandam fuiſſe virginitatem per copulam carnalem etiam in ſtatu innocentiæ.

4. *Id oſtenditur de primo requiſito.* De primo id iam probatum eſt: nam oſtendimus neceſſariò fuiſſe virginale ſignaculum reſerandum, vt mulier poſſet ex viro cõcipere. Et quãuis de potentia abſoluta Dei aliter fieri potuiſſet: non tamẽ ſine magno miraculo penetrationis corporum. Quia ſine illa, vel ſine apertione ſignaculi virginalis nullo modo poſſent vir, & vxor fieri vna caro per mẽbrorum commiſtionem, & vnius intra alterum ingreſſum, & ſeminationem: oſtendimus autem hunc modum humanæ generationis tanquam maximè naturalem in ſtatu innocentiæ fuiſſe futurum. Ergo in illo ſtatu per coniugalem copulam fuiſſet læſa virginitas quoad corporis integritatem, quæ accidentaria eſt.

5. *Euaſio Ægidij & Richardi.* Dicit verò Ægidius, & probabile putat Richardus, licèt ſignaculum virginale aperiretur, vel in conceptione diuideretur, & partu: nõ tamen permanenter, ſed ſolùm quaſi in fieri, quandiu copula, vel natiuitas durarent: illis verò tranſactis ſtatim partem illam ad ſuam integritatem fuiſſe redituram: & ideo ſimpliciter non fuiſſe amittendã virginitatem quoad hanc partem. Quia poſt copulam tam integra manſiſſet fœmina, quam priùs erat, idemque fuiſſet poſt partum. Quia partes illas aperiri ad officium naturæ, non eſſet imperfectio, dum modo ſtatim clauderentur: ſicut aperiri, & claudi os, vel pectus dilatari, & conſtringi. At verò ita ſeiungi, vel ſcindi partes illas, vt ſemper manerent diſiunctæ, ſicut nunc manent, quidam modus corruptionis fuiſſet illi ſtatui minimè cõſentaneus.

6 *Non ſatisfacit.* In hoc verò in primis aſſero, etiamſi totum illud concedatur, negari non poſſe, quin illa læſio corporalis eſſet virginitatis amiſsio quantum ad hanc partem. Nam ſi quis diceret in partu Chriſti, dum proles de vtero egrederetur virgineum clauſtrum fuiſſe diuiſum, licèt adiungeret, ſtatim poſt partum integritatem clauſtri pleniſsimè, ac perfectiſsimè fuiſſe reſtitutam, hæreticus eſſet: nam ſanctiſsimæ Mariæ virginitatem negaret, & deſtrueret, ſaltem in ipſo partu. Ergo ſignum eſt per illam diuiſionem etiam tranſitoriam, ſimpliciter amitti virginitatem. Et ratio eſt, quia virginitas eſt, ſicut innocentia: nam ſicut hæc negat omnem culpam aliquando commiſſam: ita virginitas negat omnem clauſtri violationem. Ideoque licèt illa diuiſio ſemel facta, diuina virtute repararetur quoad partium diſcontinuationem, vel ſeparationem: nihilominus virginitatis integritas reparari nõ poſſet. *Eſt etiam incerta.* Sicut Deus mundans peccatorem non facit innocentẽ. Addo præterea valde incertũ eſſe, quod dicitur, integritatem virginitatis per apertionem clauſtri in cõceptione, vel partu amiſſam ſtatim diuina virtute fuiſſe reſtituendam: id enim naturale non eſt (vt conſtat) nec apparet neceſsitas, aut fundamentum, cur dicamus ex ordinaria lege illius ſtatus illud miraculum, ſeu opus ſupernaturale fuiſſe repetendum, quoties noua conceptio, vel partus fuiſſet futurus. Poſſet ergo Deus id facere ſi voluiſſet: an verò ita factum eſſet ignoramus.

7 *Oſtenditur quoad ſecũdum requiſitum* De ſecundo virginitatis requiſito, nimirum inexperientia libidinis, clarius eſt, non potuiſſe cum carnali copula conſiſtere in ſtatu innocentiæ. Probatur, quia in illo ſtatu neceſſaria in primis erat emiſsio ſeminis voluntaria, quæ dictæ inexperientiæ directè opponitur. Deinde illa ſeminis emiſſio, commixtio, & receptio ſine delectatione naturaliter nõ fit. *Reſponſio quæ afferri poſſet* Dicetur fortaſſe de ratione virginitatis non eſſe omnis delectationis venereæ inexperientiam, ſed illius, quæ nimia eſt, & quandam habet fœditatem, & deordinationem, eo quòd non ratione imperetur, ac temperetur, ſed caloris alteratione nimium excitetur, ita vt rationem abſorbeat, vel eius vſum impediat. Hoc autem non ita eſſet in ſtatu innocentiæ, ſed eſſet moderata delectatio iuxta rationis menſuram, & membra corporis etiam pudenda non mouerentur primò per caloris alterationem naturalẽ, & inuoluntariam: ſed per rationem, ac voluntatem, teſte Aug. d. l. 14. de Ciuit. c. 26. Atenim licèt verum ſit carnalem copulam in ſtatu innocentiæ futuram fuiſſe *ſine turbido motu, & ſpontanea poteſtate*, vt Auguſtinus ait, nihilominus nõ fuiſſet ſine reſolutione ſeminis, nec ſine delectatione, quæ & ex illa naturaliter oritur, & ad illius operis perfectionem data eſt à natura. *Non ſatisfacit eſſe in copula carnali, nulla eſſet rationis perturbatio.* Imò addunt aliqui, vt Bonauentura, & Richardus ſuprà referunt, & indicat D. Thomas, maiorem delectationem ſenſibilem fuiſſe futuram in ſtatu innocentiæ propter meliorem corporis diſpoſitionem: quamuis minus perturbaret rationem propter maiorem illius vigorem, & dominatum. Alij autem volunt ipſammet delectationem ſenſibilẽ fuiſſe minuendam, & moderandam per rationis imperium, ꝙ magis Bonauentura probat. Vtroque autem modo voluntaria reſolutio ſeminis, & talis delectationis experientia eſſet virginitati cõtraria, quia virginitas nõ ſolum exceſſum, vel inordinatum modum libidinis, aut reſolutionis ſeminis: ſed abſolute ſubſtantiam (vt ſic dicam) ipſius libidinoſi actus excludit. Vt, v.g. fieri potuit, vt parentes Virginis, v.g. ex priuilegio receperint rationis vigorem ad virginem ſine immoderata paſsione, vel mẽtis perturbatione procreandam: & nihilominus per illum actum virginitatẽ corporalem, & externam amitterent: idem ergo eſſet in ſtatu innocentiæ.

8. *Oſtenditur denique quo ad 3. requiſitum.* Vnde à fortiori conſtat, quid de tertio membro, ſcilicet virginitate mentis dicendum ſit. Nam ſine dubio in illo ſtatu violanda fuiſſet. Quoniam integra animi virginitas ſimul cũ vſu matrimonij etiam in ſtatu innocentiæ eſſe non potuiſſet ſimul. Probatur, quia ille vſus voluntarius eſſet futurus, vt per ſe notum eſt: ergo ſupponeret propoſitum coeundi, à quo talis vſus voluntarius denominatur: at verò huiuſmodi propoſitũ formaliter violaret

violaret virginitatis integritatem quoad animũ. Ergo. Neque obſtat ſi quis obijciat illud propoſitum ſemper fuiſſe futurum licitum, & honeſtum. *Obiectionis diſſolutio 1.* Reſpondemus enim primò, eſto ita ſit nihilominus ſicut copula honeſta, & coniugalis repugnat virginitati quoad integritatem corporalem: ita propoſitum licitum copulæ honeſtæ, ſeu coniugalis repugnare virginitati quoad animi integritatem, cum hæc maximè in hoc propoſito conſiſtat. Vt ſentit D. Thom. in 4. d. q. 152. a. 1. & 3. p. q. 29. a. 1. ad 1. *Diſſolutio 2.* Deinde addimus incertum eſſe, an in ſtatu innocentiæ, ſi duraſſet, poſſent homines in peccatum luxuriæ incidere, ſicut in alia peccata: vnde etiam dubium eſt, an interdum amitterent virginitatem, vel animi per actus, vel deſideria illicita copulæ carnalis.

9 Supereſt autem quartum membrum, ſeu alius quæſtionis ſenſus, nimirum: an in ſtatu innocentiæ integra virginitas ſeruari poſſet, abſtinendo nimirum à copula etiam maritali, & ab ipſo matrimonio. *Circa 4. ſenſum huius capitis in n. 3 indicatũ.* Loquimur autem de poteſtate morali (vt ſic dicam) nam phyſice clarum eſt potuiſſe homines abſtinere à matrimonio, eiuſq́; vſu. Nam hoc in libertate hominis poſitum fuiſſet: de morali ergo poteſtate, duplex quæſtiuncula proponi poteſt. *1. Quæſtiuncula cuius partem neg. indicat D. Th. & clarius Altiſiodor.* Vna eſt, an poſſent homines tunc licitè continentiam perpetuam ſeruare. D. Thom. enim 1. p. q. 98. a. 2. ad 3. partem negantem indicat, dum ait, quod *continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis*: nam quod laudabile non eſt, profectò honeſtum non eſt, nam omne honeſtum eſt laudabile. Idem apertius tradit Altiſi. l. 2. Summæ, tract. 10. ca. 2. q. 4. dicit enim matrimonium in illo ſtatu futurum fuiſſe in præcepto, & non in remedium, ac proinde non fuiſſe futuram diſtinctionem ſtatuum matrimonij & cælibatus.

10 Sed non video vnde conſtare poſſit, præceptũ matrimonij omnes, & ſingulos homines in ſtatu innocentiæ fuiſſe obligaturum, & extra caſum neceſſitatis. *Non placet proxima reſolutio.* Nam ex natura rei, ſeu in pura natura non ita obligaret: nec eſt, cur dicamus, naturalem legem fuiſſe in hac parte augendam in ſtatu innocentiæ, vel aliquam poſitiuam determinationem illius præcepti ei fuiſſe addendam. Nec etiam credibile eſt, Deum illis verbis, *Creſcite, & multiplicamini*, aliquam peculiarem obligationem, præter naturalem legem ſingulis hominibus addidiſſe: nam illa verba eandem vim pro quocunque habent ſtatu tam lapſæ naturæ, quam integræ, vnde ex ſe non obligant ſingulos, niſi iuxta præſcriptum legis naturalis. Igitur neque in ſtatu innocentiæ ſi duraret, obligaret ſingulos, ſaltem poſt ſufficientem generis humani propagationem: ergo abſtinere coniugio non eſſet malum in illo ſtatu: quia neque eſſet per ſe, & intrinſece malum, nec etiam eſſet ſpecialiter prohibitum, vt oſtenſum eſt. Quid autem in hac quæſtione dicendum ſit, ex puncto ſequenti concludetur.

11 Altera ergo quæſtiuncula eſt, an in ſtatu innocentiæ, melius eſſet, reſpectu vniuſcuiuſque perſonæ matrimonium contrahere, quam virginitatem, ſeu continentiam ſeruare. *2. Quæſtiuncula eiuſque communis reſolutio ex D. Thom. Altiſiod. Durand. & Capreol.* In quo puncto ſatis clara eſt ſententia D. Thomæ: nam cum ait in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram laudabilem perpetuam continentiam, vel ſignificat illam non fuiſſe licitam, vt ſuprà argumentabamur, vel ſaltem non eſſe laudabilem comparatione vtique matrimonij, ac ſubinde fuiſſe minus bonam, & ad conſilium non pertinuiſſe. Idem à fortiori ſenſerunt Altiſiodorenſis, & Durandus, à quo in hoc Capreolus non diſſentit dicta diſtinctione vigeſima ad argumenta Durandi. *Probatur ratione Durandi.* Et probatur ratione Durandi: quia actus generationis humanæ per ſe bonus eſt, vnde abſtinere ab illo per ſe non eſt bonum, ſed ſolum in quantum poteſt copula carnalis impedire maius bonum, propter quod etiam maius bonum cenſeatur, ab actu generandi abſtinere, quam illi incumbere. At vero in ſtatu innocentiæ vſus matrimonij nullum maius bonum impediret, quia nec impediret contemplationem, nec induceret ſæculares curas, vel cogitationes temporalium rerum: quæ nunc ad onera matrimonij ſuſtinenda, & ad filios alendos neceſſariæ ſunt. Ergo nulla ratio melioris boni, imo vix aliqua boni ſpecies poſſet illo ſtatu in virginitate, ſeu continentia cogitari. Eandemq́; rationem indicat D. Thomas in dicta ſolut. ad 3. dicens, *Nunc laudari*, id eſt, præferri, *continentiam non propter defectum fœcunditatis, ſed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuiſſet fœcunditas abſq́; libidine.* Atque hæc ſententia communis eſt, ſatiſque veriſimile videtur.

Poſſumus autem contrarium ſuadere, quia etiam in illo ſtatu poſſumus aliquam rationem melioris boni cogitare, & inuenire in abſtinentia à coitu. 12 *Contraria quoque reſolutio ex ſententia authoris probabilis eſt. Suadetur 1.* Quia licet fœcunditas tunc eſſet ſine libidine inordinata, & perturbãte rationem: non tamẽ eſſet ſine magna delectatione ſenſibili per rationẽ moderata, & ordinata, vt D. Thom. in eadem ſolutione ad tertium fatetur: ergo neceſſarium erat, vt tempore coitus ratio vigilaret ad cohibendum ardorem libidinis, & corpus, & animum in tali occaſione rectè gubernandum. Ergo quamuis demus potuiſſe hominem tunc ſimul de Deo cogitare ſine inquietudine, vel perturbatione: nihilominus non potuiſſet tunc ita vacare tota mente, & animo contemplationis diuinæ, ſicut poſſet alio tempore, cum à tali actu vacaret. Ergo etiam in eo ſtatu haberet locum intentio abſtinendi perpetuo ab actu generandi, propter ſuum finem liberius, & attentius diuina contemplatione vacandi: ergo ſub ea ratione haberet continentia gradum, & æſtimationem maioris boni. Vnde quod Paul[9] ait 1. Cor. 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu: quæ autem nupta eſt cogitat, quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* *Confirm. ex Paulo.* Hoc (inquam) etiam in ſtatu innocentiæ locum haberet, licet aliter, & in minori gradu, quam nunc, Nam tunc etiam neceſſarium fuiſſet, aliquãdo circa educationem filiorum occupari, & ſimiliter oporteret peculiarem curam habere placẽdi marito, & peculiari amore illum proſequi, & conſequẽter affectum cordis aliquo modo diuidere. Ergo poſſet tunc eligi virginitas, vt homo ab illis etiam curis humanis, quę in illo ſtatu eſſe poſſent, magis abſtractus, totus poſſet Deo, & vitæ ſpirituali magis conſecrari: hæc autem hidetur eſſe ſufficiens ratio melioris boni. *Suadetur 2.* Denique in eo ſtatu non fuiſſent ſecundæ nuptiæ, etiamſi illarum occaſio non deeſſet: ergo poſſet etiam eſſe continentia à primis nuptijs. Declaratur antecedens. Nam licet in illo ſtatu non eſſet futura viduitas per mortem alterius coniugis, quia tunc mors non fuiſſet: nihilominus poſſet alter coniugum prius ad ſtatum gloriæ trãsferri, quam alius. Quid n. obſtaret, aut cur dicemus nunquam fuiſſe cõiuges ſeparandos, ſed certa Dei lege ſtatuendum fuiſſet, vt vnus coniugum ante alium non transferretur? Illo ergo poſito per illam translationem diſſolueretur matrimonium non minus, quam ſi nunc per mortem diſſoluatur, quia ſtatus gloriæ cum vinculo, & obligatione matrimonij ſubſiſtere non poteſt. Hoc igitur poſito veriſimile non eſt coniugem in terra ſine conſorte relictum, ad ſecundas nuptias fuiſſe tranſiturum: nam etiam in natura corrupta propter nimiæ concupiſcentiæ indicium minus probantur, & quodammodo odioſæ ſunt. ergo veriſimile eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in ſtatu innocentiæ. Ergo pari ferè ratione credibile eſt, potuiſſe aliquos & plures homines à primis abſtinere,

nere, etiam propter maius ſpirituale bonum. Probatur conſequentia, quia hic finis maioris fructus ſpiritualis inueniri, ac intendi poterat in eo ſtatu, in abſtinentia à ſecundis nuptijs, alioqui nulla eſſet ratio, cur appeteretur: idem autem fructus in perpetua continentia, ſeruata proportione cogitari facile poteſt.

13 *Quo pacto Patres aliqui huic parti faueant.*

Ego quidem hanc poſteriorem partem ſatis probabilem cenſeo: & in fauorem eius allegari poſſunt illi antiqui Patres, qui in vniuerſum negarunt futuram fuiſſe in ſtatu innocentię copulam carnalē: illi n. pro certo habuerunt virginitatis obſeruantiam illi feliciſsimo ſtatui fuiſſe decentiſsimam: ergo licet exceſſerint excludendo ab illo ſtatu immaculatum coniugij totum: in admittenda nihilominus virginitate, vt voluntaria, & eligibili nō videntur exceſsiſſe. Neque fundamentum contrariæ ſententiæ cogit, quia iam oſtenſum eſt, matrimonium non fuiſſe tunc in præcepto pro ſingulis hominibus: vnde ſub ea ratione, velle aut nolle indifferens erat, ad nolendum autem illud, ſeu eligendam perpetuam continentiam non deerat honeſtus finis ſufficiēs, quiq; fœcunditati prolis præponderaret, vt explicatum eſt: ergo poterat à multis eligi virginitas. Et veriſimile eſt, ita fuiſſe futurum, tum ex naturali hominum conditione, quib. veluti ingenitum eſt, ad varios viuēdi modos, & officia inclinari: tum ex diuerſitate donorum gratiæ: nam etiam hæc varietas ſtatuum etiam tunc ad pulchritudinem Eccleſiæ militantis, & triumphantis pertineret. Deniq; fit hoc maxime veriſimile ſuppoſita illa ſententia, quod licet homo non peccaret, Verbum caro fieret. Nam tūc, & Chriſtus ipſe virgo eſſet, & ex virgine naſceretur, qui (vt credi poteſt) plures ad virginitatem inuitarent, & poſt ſe adducerent. Eſt ergo hæc pars valde probabilis. Cui autem contraria placuerit, non erit difficile coniecturis noſtris reſpondere: non enim cogentes rationes ſunt, ſed ſuaſoriæ.

Ad rationem Durandi in num. 11.

14 *Durante ſtatu innocentiæ virginitas ſeruata fuit quoad materiale per occaſionem.*

Tandem poſſumus ex dictis inferre, cur & quādo de facto ſit virginitas in ſtatu innocētiæ ſeruata. Omnes enim Patres tanquam certum ſupponunt, Adam & Euam ante peccatum fuiſſe virgines, & hanc ponere ſolent inter laudes virginitatis, quod primum locum in Paradiſo habuit. Vnde intulerunt aliqui, durante innocentia perpetuo fuiſſe ſeruādam. Veruntamen diſtinguendum eſt inter animi, corporiſque virginitatem, ſeu inter mentalem, & realem, internam, & externam. In Paradiſo n. virginitas realis, & externa, ſeu corporalis ſeruata eſt, quia ibi non fuit corporum cōmixtio, nec ſeminis reſolutio, neque aliquid eiuſmodi. Et de hac virginitate ſancti loquuntur. Colligiturq; ex narratione Geneſis. Nam dum in Paradiſo fuerunt homines, nulla fit mentio copulæ in tribus primis capitibus Geneſis. Poſtquam vero in fine capitis tertij dicitur eieciſſe Deum homines de Paradiſo, ſtatim capite quarto dicitur, *Adam vero cognouit vxorem ſuam, &c.* At vero non ſeruarunt homines intra Paradiſum virginitatem internam, ſeu mentalem ſecundum animi propoſitum. Nam intra Paradiſum contraxerunt matrimonium, cum animo, & propoſito conſummādi illud: vt ſatis ſignificant illa verba Adami, *Erunt duo in carne vna.* Vnde cum nihil tūc de ſtatu peccati cogitarent, non ſolum intra Paradiſum habuerūt propoſitum generandi filios, ſed etiam propoſuerunt generationis actum intra Paradiſum exercere. Vnde nunquam cogitarunt virginitatis obſeruātiam fuiſſe illi loco, vel ſtatui neceſſariam, vel ſibi conuenientem. An vero aliquando ab aliquib. ſeruanda eſſet, nec nouerunt, nec fortaſſe vnquam cogitarunt. Quod ergo intra Paradiſum non coierint, non fuit neceſsitatis, ſed per occaſionem accidit, quia habitatio Paradiſi moræ breuiſsimæ fuit: nam paulo poſt quam Eua formata eſt peccauit, & virum induxit, ac ſtatim fuerunt ex Paradiſo eiecti: vt notauit Aug. l. 9. Gen. ad lit. c. 4. Qui etiam addit, quamuis primi homines in Paradiſo habuerint poteſtatem, benedictionem, & fortaſſe etiam generandi præceptum: non tamen habuiſſe à Deo temporis determinationem pro quo eſſent copulandi, veriſimileq́; eſſe illam expectaſſe, Deum autem futurorum præſcium illa diſtuliſſe.

Non tamen quoad formale.

CAPVT III.

Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expenduntur.

PRimum dubium eſt, an omnes viri, & fæminæ eſſent fœcundæ, ita vt ſemper quoties cōuenirent, toties filios procrearent. Ratio dubitandi eſſe poteſt: quia ſterilitas eſt aliquib. indiuiduis connaturalis ex peculiari illorum cōplexione, ſed in ſtatu innocentię eſſent variæ complexiones indiuiduales: ergo etiā tunc aliqui futuri eſſent ſteriles qui & matrimonium contrahere, & conſummare poſſent, quamuis fructum non haberent. Et confirmatur, quia non omnes homines eſſent æquales in corporis ſtatura, aut viribus: ergo etiam in virtute generandi, & fœcunditate poſſent eſſe diſpares. 1

1. Dubij pars negat. Suadetur.

Confirm.

Nihilominus dicendum eſt in ſtatu innocentiæ non ſolum omnes viros, & fæminas futuros fuiſſe fœcundos: ſed etiam per omnes, & ſingulos actus generandi fuiſſe filios habituros. Hanc ſentētiam inſinuat D. Thom. 1. p. q. 99. art. 2. ad 3. dicens, fuiſſe conueniens, vt in eo ſtatu omnes generarent: non tamen expreſsè declarat per omnes actus conſecuturos fuiſſe generationis fructum. At vero in 2. 2. q. 164. a. 2. ad 3. ſterilitatem aliquarum fæminarum nunc eſſe peccati pœnam aſſeuerat: ſentit ergo in ſtatu innocentię non fuiſſe futuram. Expreſſius, & latius hoc tradiderunt in 2. d. 20. D. Bonau. q. 5. Durand. q. 1. n. 7. Ægid. q. 1. a. 3. Rich. a. 1. q. 2. Ratio communis eſt, quia homines in illo ſtatu non coirent, niſi ex recta intentione habendi prolem: ergo quoties copularentur, prolis fructum obtinerent. Antecedens probatur, quia copula carnalis etiam inter coniuges non caret culpa ſaltem veniali, niſi recta intentione fiat. Duplex autem eſt intentio, quæ illam honeſtat, ſcilicet, ſi fiat in remedium concupiſcentiæ, vel propter generandam prolem, vt tradunt Theologi de matrimonio diſputantes: nam licet alios fines honeſtos addāt: tamen vel ad hos reducuntur: vel in præſenti neceſſarium non eſt illos diſtinguere, vt patebit. At vero ex illis duobus finibus remedium concupiſcentiæ non haberet locum in ſtatu innocentiæ, in quo non eſſet concupiſcentiæ fomes: ergo ſolum propter generandam prolem tunc eſſet ſanctus & immaculatus conjugalis torus. Et ſic dixit Aug. l. 9. Gen. ad lit. c. 7. potuiſſe ſanis eſſe officium, quod nunc ægrotis eſt remedium. 2

Vera dubij deciſio.

Ratio communis.

Iam vero prior illatio, ſcilicet, quod talis copula non poſſet debito fructu priuari varijs modis à dictis auctoribus probatur. Durandus hac ratione vtitur. Quia, *vbi agens non caret debita intentione, nec actus debet carere debito fine* Quæ propoſitio valde generalis eſt, & ſolum videtur neceſſaria, de fine, qui reſpondet actui, vt bonus moraliter eſt, & meritorius, id eſt, de præmio quod illi correſpondet: ſic n. etiam nunc actus noſtri bona intentione facti, non carebunt debito fine vltimo, licet ſępe careant fine proximo, ſeu effectu intento, qui eſt veluti naturalis, aut phyſicus finis talis actionis. Bona n. intentio agentis non dat phyſicam efficientiam actui, vt infallibiliter proximum effectū obtineat. Addit igitur Bonau. in illo ſtatu non ſolum voluntatem, & intentionē fuiſſe rectam, ſed etiā virtutem 3

Prædictæ rationis illatio prima quo pacto à Duran probetur. Non conuincit.

Quo pacto eam probet Bonauent.

Multiplici- ter tamen refellitur.

virtutem generatiuam fuiſſe ex vtraq; parte perfectam. *Nam in viro erat potens, & ſufficiens, nec habebat impedimentum, & ſimiliter in muliere pro ſuo loco, & tempore.* Sed hoc etiam difficultate nõ caret: tum quia non eſt neceſſarium, vt in omnibus indiuiduis virtus generandi perfecta fuerit. Quia multi viri, & fœminę ex naturali ſua complexione ſunt ſteriles, quæ imperfectio non videtur repugnaſſe illi ſtatui, quia reſpectu talis indiuidui negatiua tantum eſt, & non habet indecentiam. Tum etiam, quia licet aliàs perſonæ ſint fœcundæ, in tali loco, & tempore & ſub tali influentia poſſunt habere impedimentum ad generãdum cum effectu: quod impedimentum poſſet latere vtrumq; coniugem, & ita poſſent bona intentione conuenire ad generandam prolem; & nihilominus effectum non conſequi.

4 *Vera probatio.*

Quapropter neceſſario recurrendum videtur ad peculiarem prouidentiam Dei conuenientem illi ſtatui ex peculiari eius priuilegio, atque optimo ordine in eo conſtituto, vt quandiu in animo perfectus ordo ſeruaretur, in corpore non deficeret. Ad hunc enim ordinem ſeruandum (vt Bonauentura ſuprà in ſolutionibus argumentorum dicit) datum fuiſſe homini, vt poteſtatem ſuam ac ſufficientiam noſſet, & qualitatem alimẽti, quo ita temperate vteretur, vt & ad corporis alimentum ſufficeret, & ſuperfluum eius poſſet optimè ad generationem diſponi, & ideo ſemen viri ex ſe efficax ſemper fuiſſet. Aliunde verò ſimul cognouiſſet tempus, & horam, quando ſine impedimento generare poſſet, tum ex parte fœminæ agnoſcẽdo quando eſſet in diſpoſitione apta ad concipiẽdum, vel effectus, & coniecturas, quas ipſa fæmina in ſe poſſet præſentire, vel ex peculiari inſtinctu, ſeu inſtitutione Dei: tum etiam ex parte cauſarum vniuerſalium, & influentiarum cœli, quas optime noſſet, & conſideraret, quia non inordinata concupiſcentia, ſed ſolum ex dictamine rationis ad generandum moueretur. Et ſic peculiari ratione verum eſt illud principium Durandi in illo ſtatu: nihil enim tunc homo per actiones ſuas ordinatè, & honeſte intenderet, quod fruſtra tentaret, vel ageret. Sic etiam dixit Ægidius ſuprà, quod impetus diuini, & inſtinctus naturales, & dictamen rationis, quantum ad ea, quæ erant ſibi agenda, multum viguiſſent in primis parentibus vt nunquam ſine effectu prolis generarent.

5 *Ad arg in nu. 1.*

Ad rationem ergo dubitandi reſpondendum eſt, quod ſicut ſterilitas terræ ex naturalibus cauſis prouenit, & nihilominus nunc eſt pœna peccati, vt ex Gen. 3. colligitur, ita etiam ſterilitas in homine lapſo pœna eſt peccati. Duplex enim ſterilitas diſtingui poteſt: vna permanens, & quaſi in habitu, ſeu à natiuitate: alia trãnſiens, & quaſi à caſu in aliquo actu generandi. Prior non haberet locum in ſtatu innocentiæ, quia licet interdum ex cauſis naturalibus ſequatur, nihilominus in ſtatu innocentiæ ita eſſent omnia ordinata, vt in nullo indiuiduo inueniretur. Quia reuera non prouenit niſi vel ex defectu aliquo in ipſa conceptione à parentibus contracto, vel poſteà per inordinatum vſum alimentorum, vel externam actionem, aut influentiam elementorum & cælorum adquiſito: quæ certe cauſæ in ſtatu innocentiæ ceſſarent: quia & proles ſemper à principio generaretur perfecta, & natura in ſuo vigore & robore ſemper conſeruaretur. Nam ſicut virtus nutritiua ſemper reſtauraret perfectè vires indiuidui, ita etiam virtus generatiua ſemper eſſet ad ſpeciei conſeruationem, & communicationem perfecta: & in eadem perfectione in quolibet indiuiduo conſeruaretur: ideoque in nullo indiuiduo ſterilitas potentialis, ſeu habitualis inueniretur. Actualis vero ſterilitas etiam euitaretur per media ſupra decla-

Sterilitas duplex.

Neutra in ſtatu innocentiæ datetur.

rata, quæ ſub dono iuſtitiæ originalis continentur, & ideo nullus ſterilitatis modus in illo ſtatu inueniretur. De confirmatione autem ibidem poſita aliquid in ſequenti dubio dicemus.

Quid de cõfirm. in eodem n. 2.

6 *Secundum dubium cũ ratione dubitandi.*

Secundum dubium eſt, quomodo poſſent fœminæ in ſtatu innocentiæ generari. Et ratio dubitandi eſt, quia in generatione præcipua vis actiua eſt in viro: ergo quantum eſt ex ſe ſemper generat virum: ergo in re ipſa ex Adamo, & Eua ſemper viri naſcerentur, & nunquam fæminæ, ſi in innocentia permanſiſſent. Primum antecedens, vt notum in Philoſophia ſupponitur. Prima verò conſequentia probatur, quia omne agens intendit aſsimilare ſibi perfecte effectum ſuum, ſeu prolem: ergo vir, quantum in ſe eſt, intendit, & conatur generare virum: ideoque illum generat, niſi impediatur. Et hoc confirmat Ariſtoteles libro ſecundo de Generat. animal. cap. 3. *fæminam marem læſum*, id eſt, defectuoſum appellans, & quaſi ex accidenti, & præter intentionem generatum. Quod latius ipſemet explicat libro quarto, capite ſecundo, & tertio. Secunda vero conſequentia probatur, tum ex dictis, quia ad perfectionem agentis pertinet id, quod intendit conſequi: in ſtatu autem innocentiæ omnia eſſent perfecta, vt diximus. Tum etiam, quia in eo ſtatu nullum eſſet vitium, aut impedimentum, quod virorum generationi obſiſtere poſſet. Vnde ergo, aut quomodo fœminę producerentur?

7 *Hæreſis negantium in ſtatu innocentiæ diſtinctionem ſexuum.*

In hoc puncto fuit antiqua hæreſis Almerici dicentis in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram ſexuum differentiam. Ita refert Prateol. verb. Almericus, & Caſtro verbo Adam, hæreſ. 5. & Turrecr. libr. 4. Summæ, cap. 35. Vnde etiam ſenſiſſe videntur Euam ante peccatum, vel non fuiſſe creatam, vel non fuiſſe diſtincti ſexus ab Adamo. Vtrunque autem ſtultiſsimum eſt, & hæreticum contra expreſſa verba Scripturæ, quæ narrat, Adã & Euam fuiſſe creatos ante peccatum, & Adam fuiſſe virum, & Euam fœminam, & ab hac incepiſſe peccatum in humano genere, & de illa dixiſſe Deum, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi*: vtiq; in natura, non in ſexu: Alias in adiutorium viri eſſe non poſſet, quia illud adiutorium, vt ſæpe Auguſtinus notat, propter propagationem humani generis præcipuè deſiderabatur. Nam ad omnem aliam actionem, vel ſocietatem, alterius viri adiutorium, & maius, & commodius fuiſſet, vt D. Thomas aduertit 1. p. q. 92. a. 1. & optimè exponit Auguſtinus libro nono Gen. ad lit. cap. 3. 5. & 7. Denique hoc ſatis declarauit Chriſtus Dominus Matth. 19. dicens, *Qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos*, &c. Et Marc. cap. 10. addit, *ab initio creaturæ* id factum eſſe, vt inter eos inſeparabile vinculum matrimonij intercederet. Denique ex hoc principio in præcedenti capite oſtendimus, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, homines per naturalem modum generationis ex coniunctione maris, & fæminæ fuiſſe generandos.

Expugnatur ex Teſtam. veteri.

Item ex nouo.

Et ratione.

8 *Concluditur ex dictis futuram diuerſitatem ſexuum in poſteris Adami eſto non peccaſſet. Probatur ratione.*

Hinc ergo euidenter concluditur, in eodem ſtatu, & ex eadem hypotheſi certum, & euidens eſſe, non ſolum in duobus primis hominibus, ſed etiam in eorum filijs ſexuum diuerſitatem, futuram & multiplicandam fuiſſe. Ita docent, & pro comperto habent omnes Theologi in 1. diſt. 20. quos paulo poſt referemus. Nunc probatur, quia homines erant naturali modo procreandi in illo ſtatu: vtique ex viro, & fœmina: at vero non omnes immediate generarentur ab Adamo, vt per ſe notum: tum quia multo diuturniori tempore duraret propagatio hominum, & multiplicatio humani generis, quam ſtatus perſonæ Adami in vita animali: nam ſi non peccaret, intra breue tempus transferretur ad gloriam, ſicut & cæteri homines. Ergo multo

multo minus ſufficiens fuiſſet ſola Eua ad totius humani generis multiplicationem: ergo neceſſaria fuiſſet fæminarum multiplicatio, vt hominum generationes vſque ad tempus à Deo præfinitum ad complementum numeri prædeſtinatorum durare potuiſſent.

9 *Deducitur vlterius ſexus fœminini productionē per accidens, aut monſtroſam non eſſe, Probatur.*

Vnde vlterius colligi poteſt fæminę productionem non eſſe per accidens, aut quaſi monſtroſam in humana natura, ſicut poſſet aliquis ex citatis Ariſtotelis teſtimonijs colligere. Probatur, quia id quod ad conſeruationem ſpeciei humanæ, & debitam multiplicationem indiuiduorum eius ex natura rei, ſimpliciter neceſſarium, non eſt per accidens, nec caſu in humana natura: ſed eſt maximè per ſe, & ex intentione eius: ſed productio fœminarum eſt maximè neceſſaria ad prædictum finem, vt oſtenſum eſt, & docuit Ariſtotel. dict. l. 4. ergo non eſt per accidens, ſed per ſe in humana natura. Conſequentia cum minori euidētes ſunt. Maior probatur, quia dato oppoſito, nimirum, quod eſt neceſſarium ad multiplicationem generis humani, caſu, & per accidens in illo inueniri: ſequeretur conſequenter conſeruationem humanæ ſpeciei, & multiplicationem indiuiduorum eſſe caſu, & per accidens in humana natura, quod abſurdiſsimum eſt. Vnde è contrario ſi finis eſt per ſe primo intentus, etiam media per ſe ſecundo, vt ſic dicam, eliguntur, ſeu intenduntur: ſicut è conuerſo, qui per ſe primo dat formam, per ſe etiam, licet ſecundario dat conſequentia ad formam. Et hoc videmus ſeruaſſe Deum in prima hominum creatione. Prius enim virum creauit tanquam primario illum volens: deinde vero fœminam produxit quaſi per ſe ſecundo illam intendens, vt aliquomodo ad complementum humanæ naturæ neceſſariam. Quia (vt ipſe Deus dixit) *non erat bonum hominem eſſe ſolum*, vtique quia non erat ad humanam naturam conſeruandam, & multiplicandam ſecundum exigentiam naturæ tuæ ſufficiens.

10 *Imo non ſolum naturā vniuerſalem ſiue Deum, ſed etiam ipſos particulares generantes intenturos fuiſſe in ſtatu innocentiæ productionem fæminæ. Id vero quomodo aſſequerentur oſtenditur primo.*

His autem addo veriſimillimum eſſe in ſtatu innocentiæ propter illius perfectionem fœminę generationem non ſolum fuiſſe futuram ex intentione ipſius naturæ ſpecificæ, ſeu authoris naturæ, ſed etiam ex intentione directa perſonarum ad generationem conuenientium. Ita docet, & ſapiēter explicat Bonau. in 2. d. 20. q. 6. vbi ait, *Quod in ſtatu naturæ inſtitutæ, generatio viri, vel fœminæ ſubeſſet voluntati rationali.* Quia tunc facultas ipſa generandi, & vſus eius, & motus membrorum illi deſeruientium eſſent imperio rationis, & voluntatis ſubiecti, & ideo etiam ex intentione generantiū, & pręſertim viri, ad maris, vel fæminę productionem ordinarentur: hoc enim ad magnam illius ſtatus perfectionem ſpectat. Vnde conſequenter dicendum eſt, quoties homo intenderet producere virum, vel fœminam, id fuiſſe conſecuturum, quod intenderet, quia ſemqer intentio illa fuiſſet iuſta, & rationi conſentanea: ideoque in illo ſtatu ſuo effectu non fruſtraretur. Modus autem efficaciter conſequendi illius intentionis effectum talis eſſe potuiſſet. Quia Adam, & cæteri homines in eo ſtatu antequam officium generandi aſſumerent, optimè noſſent cauſas omnes: vnde prouenire ſolet, vt mas vel fæmina generetur, & ita poſſent illa obſeruare, & præparare, ſeu applicare iuxta intentionem generandi, quam haberent.

11 *Deinde declaratur amplius.*

Declaratur breuiter, quia proximæ cauſæ generandi marem, in primis ex parte viri, & ſeminis eius conſiderari debent. Vt enim naturales Philoſophi, & Medici docent, caliditas virilis ſeminis maſculis generandis potiſsima cauſa eſt: vnde quo ſemen fuerit calidius intra debitam proportionem, prout opus eſt ad debitam virtutem genitalis ſpiritus: eo cauſa illa efficacior erit: augebiturque quo fuerit ſemen copioſius. Ac denique diſpoſitio etiam melior, & aptior conſtitutio organi fabricantis, & transfundentis virile ſemen in matricem fœminæ, multum etiam ad prædictum effectum confert. Ex parte vero fœminæ iuuare poteſt tum diſpoſitio ſanguinis menſtrui ex quo fœtus formatur: tum locus matricis: nam latus eius dextrum (vt dicunt medici) propter calorem hepatis ad formationem maſculorum aptius eſt: tum etiam cum iuxta ſententiam Galeni, mater etiam concurrat actiuè ad generationem prolis, quo ſemen eius fuerit calidius, eo ad maris generationem magis iuuabit. Præterea poſſunt iuuare extrinſecæ cauſæ, primo quidem, & præcipuæ influentiæ cælorum, & conſtellationes ad hanc vel illam corporis formam efficiendam aptiores. Deinde medium ipſum, & venti conſiderari ſolent: nam Aquilo dicitur eſſe ad marium procreationem aptior: Auſter vero ad fœminarum generationem magis iuuat, teſte Ariſt. l. 4. de Gener. animal. c. 2. vbi alias cauſas recenſet ex diuerſitate elementorum, vel ætatum, vel temporum. Et ſimilia repetit l. 6. de hiſt. anim. c. 19. Deniq; etiam imaginatio vehemens generantis ad hoc conferre poteſt, vt ex Gen. 30. notat Bonau. ſupra, & Perer. l. 4. in Gen. diſp. de hac re q. 3. Has ergo cauſas omnes perſpectas haberent homines in ſtatu innocentiæ. Ideoq; cum vellent marem, vel fœminam generare, non eſſet eis difficile, illas ita obſeruare, vt infallibiliter, quod intenderent, aſſequerentur. Tum ante coitum illis alimentis frequentius, & diutius vtendo, quæ ad talis ſexus generationem eſſent aptiora, tum in ipſo coitu obſeruando circunſtantias omnes, & cauſas effectui intento magis accōmodatas: tum deniq; poſt coitum poſſet etiam fæmina vti alimentis, & locis, ac rebus alijs eidem fini magis inſeruientibus. Quod ſi præter hæc omnia ſpecialis etiam inſtinctus, vel iuuamen diuinæ prouidentiæ neceſſarium fuiſſet, in illo certè ſtatu non deeſſet.

12 *Ad rationem dubitandi in n. 6.*

Ad rationē ergo dubitādi in principio dubij poſitam reſpondetur negando primā cōſequentiam. Quia in viro non ſolū eſt principalis vis generādi mares, ſed etiā fœminas. Nam abſolutè præcipua vis generandi actiua in viris eſt, & de ſe eſt veluti generalis, ſeu indifferens, determinatur a. in executione ex alijs concauſis, ſeu circunſtantijs. Sicut è contrario etiam in fœmina eſt poteſtas indifferens ad prolem in vtroq; ſexu procreandam: vel materialiter, vel etiam actiuè: determinatur autem ex coniunctione cum alijs cauſis. Veriſimile autem eſt, determinationem phyſicam ad ſexum virilem magis, & frequentius à viro: ad ſexum autem fœmineum à matre deſumi. Cum autem dicitur, marem quantum in ſe eſt intendere marem producere, quia intendit ſibi aſsimilare effectum quantum poteſt: reſpondendum eſt, ſi ſit ſermo de intentione quaſi naturali illam per ſe tendere ad ſimilitudinem in natura, nō in ſexu, quia in vtroque parente eſt vis de ſe communis ad vtrumq; ſexum generandum, & ideo debet determinari ad hunc, vel illum ex adiunctis cauſis: ſi vero ſit ſermo de intentione elicita, & rationali, ſic conſtat falſum eſſe aſſumptum. Nam & fœminæ maxime cupiunt maſculos parere: & viri fœminas generare. Nec Ariſtoteles locis in argumentatione citatis aliquid docet doctrinæ traditę contrarium, ſed potius illam confirmat, præſertim l. 4. de Gener. anim. ca. 3. Cum autem fæminam vocat animal læſum, non intelligit mancum, vel monſtroſum: ſed in ſuo ordine minus perfectum. *Ad Ariſtot. ibid.*

13 *3. Dubium per ſe ſatis incertum.*

Tertium vero dubium hinc naſcitur, an filij in ſtatu innocentiæ procreandi eſſent vtriuſque ſexus in numero æquali, ant inæquali, vel in qua proportione. Quod dubium de re adeo incerta, & contingente eſſe videtur, vt vix poſsit in illo

definitum

definitum iudicium ab homine proferri. Poteſtq; coniectura ex alijs animantibus fieri. Quis enim definire audeat, an in ſpecie leonum, equorum, vel ſimilium animalium, quæ in vtroque ſexu multiplicantur, futuri eſſent plures maſculini, quam fœminini ſexus: vel è contrario, vel æquales? Certè de his, quæ nunc procreantur, incertiſsimum id eſt: multo ergo magis de his, quæ futura eſſent in ſtatu innocentiæ. Hoc autem argumentum æquè in hominibus fieri poteſt.

14 *Communis reſponſio Theologorũ.* Nihilominus Theologi communiter docent mares, & fœminas futuros fuiſſe in ſpecie humana in multitudine æquali, ſi ſtatus innocentiæ perſeueraſſet. Ita docet D. Thomas 1. p. q. 99. art. 2. ad 3. & quodlib. 3. art. 25. & in 2. diſt. 20. q. 2. art. 1. ad 1. vbi latiùs Bonauent. in d. quæſt. 6. ſequitur Richard. ibid. art. 2. q. 1. Aureol. ar. 2. Ægid. quæſt. 2. ar. 1. Fundamentum huius aſſertionis multa complectitur principia. *Vnum principium quod dicta reſponſio ſupponit.* Vnum eſt quòd in illo ſtatu non fuiſſet in vſu polygamia ſimul viuentium vxorũ. Ita ſupponunt docti Theologi, & tradit etiam Diuus Thom. quodlib. 5. ar. 8. eſtque per ſe valde credibile: quamuis omni dubitatione non careat: *Arguitur contra id principium.* Quia pluralitas vxorum ſimul viuentium non eſt ita intrinſecè mala, quin poſsit eſſe licita, vt in principio humani generis, vel vſque ad Euangelium fortaſſe fuit: cur ergo non fuiſſet licita etiam in ſtatu innocentiæ? Vel ſi licita fuiſſet, cur non fuiſſet in vſu ſaltem apud multos cum ex libertate ſola penderet.

15 *Euaſio.* Dices huiuſmodi polygamiam nunquam fuiſſe per ſe licitam: ſed ex diſpenſatione diuina, iuxta cap. gaudemus, de diuor. Hanc autem diſpenſationem non fuiſſe in ſtatu innocẽtiæ neceſſariam, aut conuenientem: quia ſumma rectitudine, & integritate naturalis lex ſeruanda fuiſſet. *Inſtatur.* Sed contra: nam in primis illa ratio multiplicationis humani generis, etiam in illo ſtatu locum haberet, præſertim in principio generis humani. Et deinde ratio ob quam pluralitas vxorũ iure naturæ prohibita eſt, in ſtatu innocentiæ vniuerſaliter ceſſaret: ergo & prohibitio: iuxta vulgatum principium, quod ceſſante fine legis in vniuerſali, ceſſat etiam obligatio legis. *Videatur Sanctius l. 7. de matrim. d. ſp. 80. q. 1. Maldonatus in c. 19. Mat.* Antecedens declaratur, quia bigamia ſimul viuentium vxorum non eſt contra primum finem matrimonij qui eſt filiorum generatio, imò potiùs ad illum iuuat, & ideo ex hoc capite mala non eſt, nec prohibita. Nunc autem cenſetur contraria ſecundario fini matrimonij, qui eſt tranquilla cohabitatio, & pax, ac conueniens familiæ gubernatio, & ideo eſt prohibita. Hæc autem ratio habet locum in natura corrupta, vbi propter immoderatam cõcupiſcentiam facilè inuidiæ, & rixæ, & appetitus excellentiæ oriuntur. At in ſtatu innocentiæ, in quo huiuſmodi paſsiones non eſſent, illa etiam ratio ceſſaret: ergo, & omnis malitia.

16 *Suſtinetur dictum principium 1.* Nihilominus principium illud ſolidum cenſeo: Primò, quia quicquid ſit de abſoluta probibitione, vel naturali malitia ſecundarum nuptiarum, in illo ſtatu ſine dubio non eſſent neceſſariæ propter humani generis multiplicationem. Nam ſi omnes viri ſingulas vxores acciperent, breui tempore poſſent ſufficientiſsimè homines multiplicari. Quia omnes eſſent fœcundi, & quoties conuenirent, fructum filiorum acciperent, vt ſupra diximus, nulluſque moretur, nec ante adultam ætatẽ, vt credibile eſt, ex hac vita transferretur. Et pueri infra breue tempus ętatis, vim haberent generandi propter naturæ vigorem, & fortaſſe per plures annorum centurias in hac vita cõſeruarentur ante tranſlationem, quo toto tempore poſſent filios per ſingulos annos, & fortaſſe ampliùs multiplicare: ergo propter multiplicationem hominum non erat tunc multitudo vxorum neceſſaria: At nec erat per ſe conueniens, ſed ad perfectionem temperantiæ, caſtitatis, & ad omnia alia virtutis opera, & præſertim vitæ contemplatiuæ multo erat aptior vnitas vxoris: ergo hæc ſine dubio in illo ſtatu ſeruaretur.

Addo inſuper probabilius videri hanc polygamiam vitioſam, & prohibitam fuiſſe in illo ſtatu. 17 *Suſtinetur 2.* Primò, quia hoc præceptum prohibens ſecundas nuptias naturale eſt, lex autẽ naturalis de ſe tunc integrè obligaret. Et quamuis ob perfectionem iuſtitiæ originalis ceſſarent fortaſſe impedimenta, in quibus lex illa fundata eſt, illud eſt extrinſecum, & accidentarium, & ideo obligatio talis legis non ceſſaret. Eo vel maximè quòd illa lex per ſe primò fundatur in naturali iuſtitia, & æqualitate inter virum, & vxorem: nam per matrimonium, ſicut dominium corporis vxoris tranſit in poteſtatem viri, ita & corporis viri dominium in poteſtatem vxoris transfertur: & ideo naturaliter non poteſt vir ſe alteri vxori tradere: hoc ergo vnuſquiſque vir in ſtatu innocentiæ ſeruaret. Et fortaſſe hoc voluit DEVS in ipſamet creatione, quaſi exemplo monſtrare: facile enim potuiſſet plures fœminas Adamo in adiutorium dare, dedit autem vnam tantùm, quaſi docens, quid ſeruari etiam illo ſtatu oporteret. Quod ſatis intellexit, ac ſignificauit Adam cùm dixit, *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Vbi de vna loquitur, quia vnica futura erat. Et ita etiam expediebat ad maioris amoris vinculum, & alia, quæ in ſecundario fine matrimonij conſiderantur, quæ aliqua etiam ex parte in illo ſtatu locum haberent, etiamſi non cum tanta imperfectione, vel neceſsitate, quanta in natura corrupta inuenitur. Hoc ergo fundamentum ſatis ſolidum eſt.

Additur verò vlteriùs aliud principium, etiam bigamiam ſucceſsiuam, vt ſic dicam, non fuiſſe futuram in illo ſtatu, quia mors coniugis non intercederet. 18 *Alterũ principium pro illa communi reſponſione in nu. 14. Inſtatur cõtra id principium.* Quæ ratio optimè quidem probat non fuiſſe futuras in illo ſtatu ſecundas nuptias propter mortem alterius coniugis: non tamen videtur ſimpliciter ꝓbare, quia poſſet matrimonium per tranſlationem alterius coniugis deſolui (vt ſuprà tetigi.) Nam illa tranſlatio morti æquipararetur quoad hunc effectum: nam eſſet tranſlatio ad ſtatum gloriæ, in quo, vt Chriſtus dixit Matth. 22. *Nec nubent, nec nubentur*: eademque ratione nec ſub prioris matrimonij vinculo perſeuerabunt. Ergo nec tunc perſeuerarent: & conſequenter poſſet coniux in ſtatu viæ relictus ad ſecundas nuptias tranſire.

Nec poteſt cum fundamento dici coniuges ſimul fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ: quia 19 *Progreditur inſtantia.* nec reuelatum eſt, nec veriſimili ratione, aut coniectura ſuaderi poteſt. Quia in primis hoc pendet ex diuina prædeſtinatione, quæ ad certum gloriæ gradum in vnoquoque facta eſt, & donec merita proportionata compleantur, nemo ex ſtatu vitæ vocatur ſiue nunc per mortem, ſiue tunc per tranſlationem. Contingere autem poſſet vt merita vtriuſque coniugis non ſimul complerentur, quia vel poſſent eſſe prædeſtinati ad inæqualem gloriam, vel licet eſſent ad æqualem præordinati, poſſet vnus feruentiùs mereri, & menſuram ſuam breuiori tempore implere. Vel certè ſi tranſlationis temp⁹ pro definito ætatis tempore eſſet præſcriptus, etiam hoc modo poſſet in vno coniuge prius quàm in alio impleri. Quia non eſſet neceſſarium omnes coniugatos eſſe eiuſdem ætatis cùm inter ſe matrimonium contraherent, aut omnes in eadem ætate ſtatum illum aſſumere, quia & complexiones, & vires corporum eſſent diuerſæ, & res eſſet libera, ac proinde contingens.

20 *Defenditur tamen ſecundum illud principium.* Veruntamen licet hæ coniecturæ probabiliter ſuadeant potuiſſe tunc coniugium per tranſlationem diſſolui: nihilominus longè probabilius eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in illo ſtatu. Primò quidem, quia licèt ſint licitæ, minus tamen decentes iudicantur etiam in hoc ſtatu lapſæ naturæ: multo ergo minus in illo ſtatu decerent: ideoque admiſſa tranſlatione vnius coniugis ante alium veriſimilius eſt alium acturum fuiſſe vitam cœlibem vſque ad ſuam tranſlationem, quod vitæ genus non eſſet contra perfectionem illius ſtatus, vt ſuprà oſtendi. Deinde non eſt certum homines fuiſſe tunc transferendos immediatè ad conſummatum gloriæ ſtatum: potuiſſent enim transferri ad ſtatum medium, vt Auguſt. lib. 9. Gen. ad litt. diſputat, & nos infrà videbimus: illo autem poſito fortaſſe non diſſoluerentur matrimonia per primam illam tranſlationem, & conſequenter nec ad ſecundas nuptias tranſitus fieret. Denique non eſt improbabile, tunc non fuiſſe vnum coniugum abſque alio transferendum, ne in illo ſtatu quidam modus viduitatis inueniretur. Poſſet autem Deus facilè ita media prædeſtinationis in omnibus prædefinire, vt omnes coniuges ſimul merita proportionata ſuæ electionis eodem termino conſummarent. Et ita ſiue vno, ſiue alio modo procedatur, firmum etiam manet hoc ſecundum fundamentum, quòd nullo modo etiam ſucceſsiuo ſecundæ nuptię in illo ſtatu inuentæ fuiſſent.

21 *3. Principiũ pro eadem reſponſione & concluditur eius fundamentum.* Tertium principium eſt, quòd in ſtatu innocentiæ omnes tam viri, quàm fœminæ matrimonium contraherent, & filios procrearent. De quo ſupra dictum eſt. Ex his ergo principijs ſic concluditur in ſtatu innocentiæ omnes homines eſſe deberent viri, vel vxores, & nec vnus vir habiturus eſſet plures vxores, nec vna mulier plures viros, vel ſimul, vel ſucceſsiuè. Ergo neceſſarium erat tot eſſe viros, quot fœminas. *Confirm. 1.* Et confirmatur primò, quia veriſimile eſt, ſi homo non peccaſſet, illum ſtatum fuiſſe conſeruandum in illo pondere, & menſura, in quibus fuit inſtitutus, quia hoc maioris perfectionis eſt. Ergo ſicut in principio inſtitutum fuit genus humanum in numero æquali quoad perſonas vtriuſque ſexus, ita perpetuò conſeruaretur, vt finis principio reſponderet. *Confirm. 2.* Tandem confirmatur, quia hoc pertinet ad quandam iuſtam, & æqualem diſtributionem: quia ſi in altero ſexu pauciores producerentur perſonæ alteri quodammodo iniuſtitia fieret.

22 *Iudicium authoris de cõmuni illa reſponſione atque fundamẽto hucuſque tractato.* At enim hæ rationes poſteriores leuiores congruentiæ ſunt: in principali fundamento tertium principium, licet à dictis authoribus ferè vt certũ ſupponatur, mihi videtur incertum, vt ſupra dixi. Et ita ex hoc capite reſolutio hæc dubia relinquitur. Et præterea videtur in illa ratione, & illatione ſupponi, ſi homo non peccaſſet, homines non fuiſſe niſi ex legitimo matrimonio generandos. Quia ſi darentur vagi concubitus, vnus vir poſſet fieri vna caro cum multis fœminis, & conſequenter poſſent etiam eſſe plures fœminæ, quàm viri. Idemque ſequitur, ſi è conuerſo vna fœmina pluribus viris coniungeretur. *Euaſio pro ipſa cõmuni reſponſione.* Dices, eſto ita ſit, ſemper eſſe valde probabile fundamentum illud ex innocentia illius ſtatus ſumptum, nam illi repugnat omnis fornicatio, & adulterium: ergo non inuenirentur in illo ſtatu: ergo non eſſet filiorum procreatio, niſi ex legitimo matrimonio.

23 *Euertitur.* Sed obijci poteſt, quia homines in illo ſtatu nec impeccabiles eſſent, nec in gratia confirmati, vt idem Diuus Thomas docet, & infra trademus: ergo poſſent fornicationem committere, ſicut alia peccata, vel poſt alia peccata: ergo poſſent etiam illo tempore homines naſci ex vago, ſeu iniquo concubitu. Nec oppoſitum ſufficienter probari videtur ratione ſuperiùs facta, quia licet reliqui homines tunc peccarent, reſpectu naturæ humanæ ſtatus innocentiæ perſeueraret: & ita illo ſtatu durante, poſſent homines ex iniquo concubitu geniti prodire, poſtquam parentes eorum innocentiam amitterent. *Altera euaſio.* Reſponderi poteſt, nihilominus intra ſtatum innocentiæ æqualem numerum virorum, & fœminarum fuiſſe manſurum: quia non poſſet perſona vnius ſexus fornicando cadere, quin haberet ſocium criminis alterius ſexus: ideoque eadem æqualitas in innocentibus permaneret. *Impugnatur.* Sed hoc non ſatisfacit, quia ſi ſemel ponamus potuiſſe homines fornicando innocentiam amittere, conſequenter ſequitur potuiſſe plures ex vno ſexu cadere, quàm ex alio: quia poterat vna fœmina cum multis viris fornicari: & è conuerſo vnus vir cum multis fœminis: quo poſito non manerent æquales numeri virorum, & mulierum in ſtatu innocentiæ permanentium. Præterquam quòd etiam alijs modis præternaturalibus poſſent viri cadere, & non fœminæ: & è conuerſo, ſicut nunc fit. Quia poſita in illo ſtatu poteſtate peccandi, non eſt maior ratio de vno genere peccati, quàm de alio, ſemel autem admiſſa inæqualitate progreſſu temporum, & per varias generationes poſſet inæqualitas augeri, & variari.

24 *Impugnatur amplius.* Et augetur difficultas, quia tunc geniti ex peccatoribus innocentes naſcerentur, & tamen non neceſſariò naſcerentur in vtroq; ſexu cum æqualitate: quia homines iam lapſi non haberent illam rectitudinem, & efficaciam in intentione, & modo generandi, quæ ratione originalis iuſtitiæ in cæteris inueniretur. Propter hæc difficilis mihi eſt illa communis aſſertio, quòd Adamo non peccante, æqualis futurus eſſet virorum, & fœminarum numerus. *Cõcluſio authoris pro dubio 3. in n. 7.* Vnde exiſtimo rem futuram fuiſſe merè contingentem: ac ſubinde nobis eſſe omnino incertam. Vel certè ad ſummum procedere poſſe ſupponendo non ſolùm Adam, ſed etiam cæteros homines innocentiam ſeruaturos fuiſſe: ſic enim minor eſſet incertitudo, ſemper tamen relinqueretur aliqua ex alio capite, quod fortaſſe aliqui viri, vel fœminæ virginitatem ſeruarent.

CAPVT IV.

Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.

1\. *Quæſtio trifida.* IN hoc quæſito multa includuntur, vnum eſt an fuiſſent ijdem, qui in hoc ſtatu producti ſunt, & vſque ad diem iudicij generabuntur. Aliud eſt, eſto non eſſent ijdem, an eſſent in æquali numero, vel maiori, aut minori. Et huic annexum eſt aliud, ſcilic. an ſoli prædeſtinati, vel etiam reprobi tunc naſcerentur. *Quorundã ſententia cũ ſuo fundam.* Primò ergo dixerunt aliqui eoſdem homines tunc fuiſſe multiplicãdos, qui nunc ſunt, fuerunt, & erunt, ac proinde fuiſſe futuros in multitudine æquali. Fundantur in certitudine prædeſtinationis, quæ videtur eſſe æqualis in reprobatione. *Improbatur.* Quod quidem fundamentum non eſt firmum (vt dicam.) Tamen habet peculiarem difficultatem in reprobis, quia videtur incredibile Adamo non peccante tot homines fuiſſe damnandos, quot nunc damnantur. *Aliorũ ſententia temperans præcedentem.* Et ideo addiderunt aliqui, eos quidem qui nunc ſunt reprobi, tunc fuiſſe futuros prædeſtinatos, & ſaluandos. Et ita numerum hominum futurum fuiſſe æqualem, imò eundem: non tamen numerum prædeſtinatorum, & reproborum. Ita refert Baſilius 2. diſt. 20. q. 2. §. alij verò: & probabile iudicat. *Caret tamẽ fundament.* Supponunt tamen rem incertam ſine vllo fundamento: ſcilic. Deum ante præuiſum peccatum elegiſſe homines, qui nunc ſaluantur, quos primò prædeſtinatos vocant:

cant: poſt præuiſum autem peccatum Adæ nunc reprobaſſe reliquos: prædeſtinaturum autem illos fuiſſe, ſi prænouiſſet Adamum non fuiſſe peccaturum. Vnde autem hoc ſciant, vel quomodo id ſuadeant ignoramus, nec Baſſolis aliquod fundamentum refert, & ſtatim generaliter impugnabitur.

3. Sententia Scoti quadripartita.

2. Addit ergo Scotus in ſecundo diſtinctione vigeſima, quæſtione ſecunda, omnes, & ſolos homines, qui nunc ſaluantur, fuiſſe generandos durante innocentia Adami, eos verò, qui nunc damnantur, non fuiſſe futuros: & ita minorem fuiſſe futurum numerum hominum in ſtatu innocentiæ, quamuis non omnino diſtinctum in perſonis ab hominibus, qui poſt peccatum Adæ fuerunt. Hæ duæ poſteriores partes euidenter ex prioribus ſequuntur. Illas ergo probat in primis authoritate Gregorij in nono capite numero nono tractanda. Et deinde primam partem de prædeſtinatis ſuadet ex eo, quòd iſti qui nunc ſunt prædeſtinati ante præuiſum originale peccatum fuerunt electi: ergo maneret firma electio, etiamſi peccatum Adæ non fuiſſet futurum. Alteram verò partem probat ex eo quòd in ſtatu innocentiæ nulli eſſent reprobi: ſed omnes prædeſtinati. Vnde non obſtat contra Scotum, quod ibi Maior objicit, quia non eſt minus certa reprobatio, quàm prædeſtinatio, ſeu electio, ac proinde ſi nunc electi naſcerentur propter immutabilitatem electionis, etîam reprobi futuri eſſent propter certitudinem reprobationis. Reſponderet enim Scotus reprobationem eſſe æquè certam quoad præſcientiam, non verò quoad præfinitionem, vt etiam Diuus Thomas dixit 1. part. quæſt. 23. articul. 7. id eſt, numerum prædeſtinatorum eſſe certum ex decreto abſoluto voluntatis antecedente præſcientiam futurorum: numerum autem reproborum ſolum eſſe certum ex præſcientia, & ideo licet res aliter eſſent futuræ ſecundum hanc præſcientiam, decretum electionis prædeſtinatorum firmum manſiſſet, non ſic autem reprobatorum numerus: quia non præſcito peccato, nec reprobi præſcirentur.

Poſteriores duæ partes vnde cõſtent. *Probatur pars 1.* *Probatur 2.* *Obiectio maioris contra Scotum non obſtat.*

3. Sed nihilominus Scoti diſcurſus quoad vtramque partem parui momenti eſt, vt Mai. Molin. Valent. & alij notarunt. De priori manifeſtum id eſt, iuxta opinionem eorum, qui negant electionem prædeſtinatorum fuiſſe ante abſolutam præſcientiam peccati originalis. Sed quia oppoſitum docui lib. primo de Prædeſtinat. capite duodecimo, addo quòd licet Deus elegerit prædeſtinatos ante præſcientiam abſolutam peccati futuri Adæ in ſeipſo, & vt iam ſibi præſentis: nihilominus non habuit eandem electionem ante præſcientiam cõditionatam peccati Adæ, quia, videlic. prænouit, quòd ſi crearet Adamum cum tali præcepto, & circunſtantijs, eſſet peccaturus, & ſuam poſteritatem, quantum in ipſo erat, damnaturus, & ſtante hac ſola præſcientia, elegit, quos voluit. At verò data illa hypotheſi, quòd Adam non eſſet peccaturus, Deus etiam illam præſcientiam conditionatam non habuiſſet, quia tunc obiectum non fuiſſet verum. Vnde potuiſſet etiam Deus pro ſua libertate non habere illud decretum, quo tales homines elegit, ac proinde poſſent ijdem homines non eſſe prædeſtinati. Ergo ex electione, quam nunc Deus habuit, non poſſumus colligere tales homines fuiſſe futuros, vel ſaltem conſecuturos, etiamſi Adam non peccaſſet. Quia licet electio diuina in ſenſu compoſito, id eſt, poſtquam ſuppoſitio eſt facta, infallibiliter impleatur: nihilominus abſolutè talis electio potuit non fieri. Et ideo licet nunc ſupponatur facta poſt talem præſcientiam conditionatam: nihilominus poſita hypotheſi, quòd talis præſcientia non eſſet, ſed contraria: non erat neceſſarium eandem electionem fieri. Atque ita res manet incerta, nec ex ſola electione diuina poteſt certò inferri quòd ijdem homines, qui nunc ſunt prædeſtinati, futuri eſſent prædeſtinati, imò nec quòd futuri eſſent, ſi Adam peccaturus non fuiſſet.

Altera verò pars de reprobis oſtenditur, quia ſupponit quòd ſi Adam non peccaret, eius poſteri vel peccare non poſſent, vel infallibiliter nunquam peccarent, vel ſaltem non perſeuerarent finaliter in peccato. Primum autem ex his falſum eſt: ſecundum eſt gratis dictum: tertium verò etiam dicitur ſine fundamento, & non conſequenter. Quia ſi cum effectu aliquando peccare poſſent: cur non etiam in peccato perſeuerare? Quæ omnia in cap. 9. latiùs tractanda ſunt. Et præterea quanuis daremus Scoto, nullos homines fuiſſe damnandos, ſi cõmunis lapſus humanæ naturæ non interueniſſet: nihilominus non ſequitur nullos homines fuiſſe tunc futuros, ex his, qui nunc reprobi ſunt. Nam eſſe potuiſſent, licet non eſſent damnandi, ſed ſaluandi. Quia iuxta Scoti ſententiam, non obſtante reprobatione, prout nunc facta eſt, tunc non eſſent reprobi, quia non eſſent futuri: ergo etiam poſſent non eſſe reprobi, quanuis ad exiſtendum ordinarentur: ſicut prior opinio dicebat. Quæ profectò in hoc nihil dicit impoſsibile, ſed incertum. 4.

4. Sententia tripartita.

Alij ergo non rationem prædeſtinationis, ſed ipſam rerum executionem cõſiderantes dixerunt Adam non peccante non fuiſſe eoſdem homines ab illo generandos, qui nunc ſunt, ſed alios numero diſtinctos. Incertum autem eſſe, an fuiſſent plures, vel pauciores, & an aliqui eorum fuiſſent damnandi. Hæc videtur eſſe ſententia Diui Thomæ dicto quodl. 5. art. 8. & in eam inclinant Maior, & Capreol. in 2. d. 20. & moderni nonnulli, præſertim Valẽtia ſupra. Et quoad duas poſteriores partes de incertitudine numeri, & prædeſtinationis omnium, mihi videtur clara. Quia quoad numerum nõ habemus vllum principium ad iudicium ferendum de quantitate determinata vtriuſque extremi: quomodo ergo de æqualitate, vel exceſſu alterius partis iudicare poterimus? Item nec de tempore, quo ſinguli homines in ſtatu viatorum in innocentia, ſeu Paradiſo terreſtri manerent, nec de tempore pro quo generationes hominum durarent, notitiam, vel coniecturam habemus: ergo nec de tota illa comparatione illam aſſequi poſſumus. Incertitudo autem alterius partis, ſcilicet an in illo ſtatu aliqui eſſent damnandi, necne, ex dictis contra Scotum conſtat, & ex infra dicendis de poteſtate peccandi in illo ſtatu magis patebit. 5.

Oſtenditur quoad duas poſteriores partes.

Primæ partis duplex ſenſus in quorum primo ſuadetur à D. Th.

Prima verò pars duobus modis accipi poteſt, ſcilicet, indefinitè, & vniuerſaliter. Priori modo ſenſus eius eſt, non omnes homines, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ generantur, in ſtatu naturæ integræ, ſi perſeueraſſet, fuiſſe futuros. Et in hoc ſenſu videntur maximè loqui Diuus Thomas: putatque ſe id demonſtrare, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet futura vxorum pluralitas, ſicut nunc eſt: ergo nec omnes homines, qui nunc ab eodem patre ex diuerſis fœminis generantur, eſſent tunc futuri. Probatur conſequentia, quia tunc idem homo non generaret filios niſi ex vna fœmina: ergo qui nunc generantur ex alia tunc non naſcerentur, quia non poſſunt niſi ex eadem matre procreari. Nam cùm filius (ait Diuus Thomas) à patre tanquam à primo efficiente, & à matre, vt à materiam miniſtrante generetur, impoſsibile eſt eundem filium naſci, ſiue pater, ſiue mater diſtincta perſona ſit, quia idem numero effectus nõ poteſt naturaliter niſi ab eodem numero agente, & ab eadem materia produci. Cõfirmat hanc rationẽ, quia multi nunc generãtur ex adulterio, 6.

terio, vel fornicatione, ſed in ſtatu innocétiæ non eſſent filij nati ex huiuſmodi vagis, & illicitis copulis: ergo illi, qui nunc ſic generantur, in ſtatu *Euaſio.* innocentiæ non fuiſſent. Dices fieri potuiſſe, vt tales homines ex eiſdem perſonis naſcerentur, præcedente inter illas legitimo matrimonio, quod nunc non præcedit: quod nihil refert, vt proles *Præcluditur.* eadem, vel diſtincta perſona ſit. Sed hoc dici non poteſt vniuerſaliter, quia contingit eandem fœminam habere quoſdam filios ex legitimo coniuge, & alios ex alijs viris: ergo non potuiſſet in ſtatu innocentiæ ex omnibus illis viris concipere, quia non erat omnibus coniugio copulanda. ergo aliqui ex illis filijs non fuiſſent ab illa nati in ſtatu innocentiæ, & conſequenter ſimpliciter non fuiſſent, iuxta principium poſitum, quòd ex matre diſtincta ſemper filius diſtinctus naſcitur. Et hinc etiam oſtendi poteſt, aliquos homines fuiſſe futuros in ſtatu innocentiæ, qui nunc non naſcuntur. Nam qui nunc ſunt ſteriles, ſi fuiſſent in ſtatu innocentiæ, non fuiſſent ſteriles: ergo generarent aliquos homines, qui nunc non generantur: & ſimiliter qui nunc præmaturè moriuntur, vel occiduntur, vt Abel qui filios non habuit, ſi in ſtatu innocentiæ fuiſſet, filios generaſſet: ergo illi eſſent diſtincti homines ab omnibus, qui ex Adamo poſt lapſum oriuntur.

7 *Suadetur etiam in ſenſu poſteriori.* Hinc verò extendi poteſt hæc ſententia ad poſteriorem ſenſum vniuerſalem, nimirum, ſi Adam, & Eua non peccaſſent, omnes filios, & nepotes eorum fuiſſe futuros numero diſtinctos ab eis, qui nunc nati ſunt, vel naſcentur. Probatur, quia vt filij ſint iidem numero, ſeu in indiuiduo, non ſatis eſt, quòd ab eiſdem parentibus generentur, vt eſt per ſe notum: quia nunc ex eiſdem parentibus diſtincti homines naſcuntur: ſicut etiam ex Adamo, & Eua, proximè nati ſunt. Ergo tunc variantur fœtus ex diuerſis circunſtantijs conceptionis: maximè verò ex tali diuerſitate temporis, & loci, quæ habeat coniunctam diuerſam influentiam cæleſtem, & diſtinctam medij ambientis, & aliorum elementorum cooperationem. Itemque ex varietate paterni ſeminis, quod eſt veluti proximum efficiens, & materni ſanguinis, qui eſt materia potiſsima, ex qua proles concipitur. Nam ex materia, ſeu ſubiecto his, vel illis circumſtantijs applicato cenſentur agentia creata determinari ad hoc indiuiduum potius, quàm ad illud producendum. Sed Adam, & Eua ſi non peccaſſent in productione, & conceptione filiorum cum his omnibus circumſtantijs longè diuerſis couiungerentur: ergo generarent filios numero diſtinctos ab his, quos nunc poſt lapſum procrearunt: ergo tota eorum poſteritas eſſet numero diſtincta à poſteritate Cain, & aliorum filiorum Adæ. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor verò facilè declaratur, quia licet ex circumſtantia temporis extrinſeci, ſeu cæleſtis incertum ſit, an eodem tempore, vel tardiùs, aut citiùs copularentur, ſi non peccaſſent, quàm nunc fuerunt poſt peccatum cōiuncti: nihilominus in cæteris omnibus fuiſſet magna diuerſitas. Quia in primis diſtinctiſsimis cibis vſi fuiſſent intra Paradiſum, quàm extra, & ita ex diſtincta illorum ciborum materia ſemen, & ſanguinem diſtinctum efficerent: & longè etiam melius diſpoſitum propter meliorē cibi qualitatem, & propter maiorem in comedendo moderationem, ac temperantiam, ac meliorem loci, ac medij diſpoſitionem: ſimulque concurreret diſtincta, & melior influentia cæleſtis propter ſitus Paradiſi terreſtris commoditatem: ergo ex his omnibus circunſtantijs determinaretur virtus generatiua ad effectum numero diſtinctum producendum. Et præſertim ex proxima materię diuerſitate, quia illa intrinſecè manet in prole, & illam componit: vnde impoſsibile eſt prolem eſſe eandem numero, ſi materia ex qua componitur eſt diſtincta. Et hinc probata relinquitur prima conſequentia principalis argumenti. Secunda verò fundatur in altero principio D. Thom. quòd ſi aliquis ex parētibus eſt perſona diſtincta, & filium diſtinctum generare neceſſe ſit. Nam filij Adæ eſſent parentes totius poſteritatis futuræ: ergo ſi in ſtatu innocentiæ filij Adæ fuiſſent diſtincti ab his, quos poſt lapſum habuit, etiam tota eorum poſteritas diſtincta fuiſſet.

Hæc ſententia vtroque modo explicata ſolùm nititur in principio philoſophico de dependentia effectus ſingularis, & indiuidui ab indiuidua, & particulari cauſa efficiente, & materiali, cum aliis circunſtantijs, & cooperātibus cauſis. Hoc autem principium præterquam quòd non eſt certum, ſolum habet locum in effectibus, qui per ſe, & immediatè fiunt ab agentibus creatis. Vnde non videtur conuenienter extendi ad homines, ſaltem quoad animarum productionem: quoniam anima non fit à parentibus, ſed à ſolo Deo creatur. Hinc ergo orta eſt altera opinio limitans præcedentem. Ait enim Adamo non peccante, homines, qui ab eo deſcenderent, non fuiſſe futuros eoſdem numero, qui nunc, quātum ad corpora: eſſe tamen potuiſſe eoſdem quoad animas, & probabile eſſe tales fuiſſe futuros. Hanc opinionem docuit Adam, eumque eſt ſecutus Gregorius, vt refert Capreol. 2. diſt. 20. art. 3. ad vlt. apud illos verò eam non legi: ipſe autem Capreolus illos non ſequitur. Docuit nihilominus illam opinionem Molina dicto tractatu de opere ſex dierum, diſp. vlt. quam per varias concluſiones aliter declarat, & probat. Mihi etiam videtur hæc ſententia ſatis probabilis. Et prima quidem eius pars, quæ ad corpora pertinet, à D. Thoma maximè intenditur, & rationibus factis in tota præcedenti ſententia probabiliter perſuadetur: eſtque principium illud philoſophicum ad materiales effectus applicatum ſatis probabile, vt in diſp. 5. Metaphyſicæ tractatum eſt: nec plura de illa parte in præſenti dicere oportet, quia ſimpliciter loquendo, & præſertim theologicè vnitas numerica, ſeu identitas, aut diuerſitas in homine ſecundum animam potiſsimum conſideratur, vt ibidem dixi.

8. Iudicium de 4. ſententiæ. *5. Sententia tripartita & probabilior.* *Vnde probetur 1. pars.*

Altera ergo pars de identitate hominum quoad animas de poſsibili ſumpta, intelligenda eſt de poteſtate naturali, quæ ſine ſpeciali miraculo in actum reduci poteſt. Et in hoc ſenſu dicimus potuiſſe connaturaliter fieri, vt Adamo non peccante iidem numero homines quoad animas ab illo propagarentur, qui poſt peccatum generantur. Probatur, quia anima rationalis ſingularis, & indiuidua, ſicut non pendet in eſſe à corpore, ita ex ſe nō limitatur ad informandam hanc materiam primam, vel ad hæc numero accidentia, illam diſponentia: vt probaui in diſp. 5. Metaph. ſect. 6. n. 6. & ſequent. Quapropter in inſtanti, in quo quilibet homo generatur, non ab vna tantum anima creabili informari poſſet, ſed ab innumeris, & infinitis poſsibilibus à Deo. Vnde quòd talis anima potius quàm alia in tali corpore creetur, eique vniatur, non habet ſufficientem cauſam ex parte corporis, & conſequenter nec ex agente, & alijs materialibus circumſtantijs, ſed à libera Dei voluntate determinatur. Et inde conſequenter fit, vt eadem anima, quæ nunc tali corpori infunditur, poſſet ſine miraculo creari in alio corpore ex alia materia, alijſque accidentibus organizato, ſicut è conuerſo in hoc corpore poſſet alia anima infundi. Eſt enim eadem ratio, quia vtrobique talis determinatio pendet ex libera DEI voluntate, & hic eſt connaturalis modus productionis talis formæ propter capacitatem, quam habet ad informandum

9 Probatur 2. pars.

Conſectarium. dum corpus cum in dependentia in ſuo eſſe ab illo. Ex quibus tandem concluditur, quòd ſi contigiſſet Adam in Paradiſo, & innocentia conſeruata, primogentum ſuum generare, quanuis fortaſſe corpus illius prolis quoad materiam, & diſpoſitiones non eſſet idem numero cum corpore Caini: nihilominus poſſet Deus eandem animam illi infundere, ſine vllo miraculo, vel præternaturali prouidentia, quia determinatio illius, vel alterius animæ ex ſola Dei libertate ex natura talis rei pendet. Quod autē in primogenito declaratū eſt eandē in cæteris filijs, & filijs filiorū rationem habet.

10 *Tertia pars ſuadetur primo.* Denique vltima pars huius ſententię, nimirum ſuppoſita hac naturali lege, ac poteſtate, veriſimile eſſe Deum eaſdem animas humanas creaturum fuiſſe in corporibus innocentium filiorum, quas nunc in peccatoribus creat, ſuaderi poteſt. Primò cùm creatio talium animarum in indiuiduo de ſe non pendeat ab iſtis numero corporibus, id eſt, ab hac numerica parte materiæ, vel his numero accidentibus, veriſimile eſt, Deum ante abſolutam præſcientiam decreuiſſe abſoluto decreto, has particulares animas creare, quanuis de modo, & qualitate corporum ante dictam præſcientiam, abſolutum decretum non habuerit: ergo illud *Secundo* prius decretum ſemper fuiſſet impletum, quanuis Adam non peccaret. Secundò, quia Adam iuſtitiam originalem ſub ea conditione accepit, vt pro tota poſteritate illam obediendo conſeruaret, vel tranſgrediendo amitteret: ergo æquitati, & rationi valde conſentaneum eſt, vt vtraque conditionis pars ad eaſdem perſonas filiorum pertinuerit, ac ſubinde, vt idem numero filij qui nunc in peccato originali naſcuntur, naſcituri eſſent in originali iuſtitia, ſi parentes non peccarent: ergo eſſent ijdem filij Adæ in vtroque ſtatu, vt qui ſentiunt damnum, ex parte Dei ordinati eſſent antecedenter ad recipiendum commodum.

11 *Euaſio.* Reſponderi poteſt, Deum ſolùm reſpexiſſe ad ſpecificam naturam: ſeu ad poſteritatem abſtrahendo ab his, vel illis perſonis, & ideo nec eſſe iniuſtum, nec abſurdum, quòd damnum, vel commodum in perſonas diſtinctas redundaret: nam *Non placet* id eſt quaſi per accidens, & ad iuſtitiæ æquitatem non pertinet. Sed licèt fortè hoc poſſit in rigore iuſtitiæ ſuſtineri: nihilominus negari non poteſt, quin maior æquitas, & perfectior prouidentia reluceat, ſi reſpectu earundem perſonarum talis cōditio quoad vtramque partem foret implenda: eo vel maximè, quòd diuina præſcientia, & prædeſtinatio non eſt cōfuſa, ſed clara, & diſtincta. Ideoque quando decreuit Adamo, & in ipſo toti eius poſteritati iuſtitiam ſub tali pacto conferre, non confuſè tantùm poſteritatem concepiſſe putandum eſt, ſed diſtinctè in talibus perſonis: ergo eædem perſonæ, quæ nunc illa priuantur, eandem obtinuiſſent, ſi primus parens non peccaſſet, ac proinde ijdem eſſent homines, qui ab ipſo propagarentur.

12 *Inſtatur primo.* Sed inſtabis, quia hæc ratio vel efficax non eſt, vel nimium probat, concludet enim fuiſſe futuros eoſdem numero homines non ſolùm quoad animas, ſed etiam quoad corpora, quia iuſtitia originalis etiam corpora moderabatur, & perficiebat: & è contrario peccatum originale etiam in corporibus ſuos pœnales effectus habet. Ac de- *Secundo.* nique pactum Dei poſteros Adæ, vt corpore, & animo conſtantes reſpiciebat. Item cōcluderet illa ratio omnes omnino homines, qui nunc fuerunt, ſunt, & erunt, futuros fuiſſe etiamſi Adam non peccaſſet, quia ratio æquè de omnibus proce- *Tertio.* dit. Ac denique probaret ratio omnes, qui nunc damnantur, tunc etiam fuiſſe damnandos, quia diſcurſus factus æquè ad omnes, & quoad hunc effectum applicari poteſt. Nos autem hæc omnia non admittimus, nec admittenda videntur.

Reſpondemus in primis non eſſe difficilè hæc omnia defendere, quia Deus ſine dubio potuit illa omnia præordinare, potuiſſetque res ita diſponere, vt infallibiliter ita fierent. Nunc autem credimus non ita factum eſſe, quantum ex coniecturis colligere poſſumus. Et ideo ad primum negatur ſequela, quia iuſtitia originalis, & gratia, ac beatitudo, ad quam illæ ordinabantur, ad animā principaliter pertinent, & conſequenter in illa eſt originalis culpa quoad eſſentiam, & (vt ita dicam) formalitatem ſuam, corpus autem ſecundariò tantùm, & materialiter ad hæc omnia ſe habet, & ideo non ita fuit identitas in corporibus, ſicut in animabus neceſſaria. Accedit præterea, quòd anima à ſolo Deo fit, & ex ſola eius voluntate eligitur, ſeu determinatur, vt in tali, vel tali corpore creetur: ipſum autem corpus fit ex præiacente materia, & cum dependentia à materialibus cauſis, & ideo Deus non ita ex ſe definiuit conditiones corporum: ſed curſu naturalium corporum illas reliquit. 13 *Ad 1. inſtantiam*

Ad ſecundum etiam negatur ſequela: nam rationes factæ non perſuadent, imò nec ſuadent omnes homines, qui nunc propagantur, ab Adamo fuiſſe etiam futuros, etiamſi Adam non peccaſſet. *Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit*: Rom. 11. Solùm enim coniectamus illos homines, qui in ſtatu innocentiæ generādi eſſent, conſtare debuiſſe ex animabus, quæ nunc etiam aliquando creantur. An verò numerus hominum in vtroque ſtatu futurus eſſet æqualis, incertum eſſe putamus. Vnde ex dicto principio ſolùm colligi poteſt, quòd ſi numerus hominum in vtroque ſtatu eſſet idem formaliter, ſeu æqualis, etiam idē eſſet materialis, ſeu in eiſdem indiuiduis, ſaltem quoad animas: non quia hoc ſit abſolute neceſſarium, aut certum: ſed quia cōuenientius apparet. Si autem eſſent numero inæquales, & in ſtatu innocentiæ futuri eſſent homines numero pauciores, omnes illi etiam erunt nunc in lapſa natura: quia ſic participaturi erant innocentiæ commodum, quod nunc per peccatum amiſerunt. Si autem è cōtrario maior futura fuiſſet tunc hominū multitudo, in illa omnes homines, qui nunc producuntur, continerentur, & præter hos in multis alijs Dei liberalitas oſtenderetur. Nihil ergo incōmodi in aliquo iſtorum modorum inuenitur, & in ſingulis aliqua congruitas cogitari poteſt, & ideò incertum nobis eſt, quem potiſsimum illorum Deus ordinaſſet. 14 *Ad ſecundam.*

In tertia replica petitur, quid dicendum ſit, ſi inter numerum electorum & reproborum ſimilis comparatio fiat, in quo licèt res incerta ſit, in primis veriſimilius credimus, nō fuiſſe futurum minorem numerum electorum, & prædeſtinatorū, quam nunc ſit. In quo cum Scoto conuenimus nō ſolùm propter illam rationem, quòd nūc electionem prædeſtinatorum ante præſcientiam abſolutam peccati Adæ factam eſſe credimus: ſed etiam, quia nulla ratio, vel coniectura probabilis afferri poteſt, propter quam credibile fiat pauciores homines fuiſſe Deum electurum, ſi ſub conditione præſciret Adamum in tali rerum ordine, & occaſione conſtitutum, non fuiſſe peccaturum. Et hinc etiam credibile fit: eoſdem homines ſaltem quoad animas, qui nunc ſunt electi, fuiſſe etiam ſaluandos, & eligendos, etiamſi Adam non peccaſſet. Non ſolùm, quia nunc electio antecesſit præſcientiam peccati Adæ: nam hæc ratio ſola non perſuadet, quia ſaltem præceſſit ſciētia conditionata futuri peccati, qua non exiſtente potuiſſet Deus aliter electionem facere, vt ſupra dixi. Et ideo addēdum putamus nullam afferri rationem ob quam credamus, Deum alios, quam hos ipſos fuiſſe electurum, 15 *Ad tertiam.* *Quouſque placet Scotus n. 2. allatus.*

cturum, ſi ſub conditione ſaltem præſciret Adamum in illa occaſione, ſi in ea conſtitueretur, non fuiſſe peccaturum. An verò præter hos Deus plures elegiſſet, ſi hoc etiam modo præſciret Adam non fuiſſe peccaturum, omnino eſt nobis occultum. An autem durante dicto ſtatu aliqui eſſent damnandi, & præſciti, infrà dicemus: nam pendet ex alia quæſtione cap. 9. tractanda, an homines in eo ſtatu poſſent peccare: ſupponendo autem aliquos fuiſſe damnandos, numerus eorum ignotus nobis eſt, & ideo omnis comparatio, vel ad numerum electorum, vel ad numerum eorum, qui nũc damnantur, incerta eſt: & propterea nihil amplius de illa dicere neceſſe eſt.

CAPVT V.

Vtrum in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.

1. DIximus de propagatione generis humani quo modo, & quanta futura eſſet in ſtatu innocẽtiæ, ſi duraret: nunc explicandum ſupereſt, qualis eſſet futura quoad prolis perfectionem, quam ex parte corporis priùs conſiderabimus: poſtea verò ex parte animę. *Humani corporis perfectio duplex* Duplex autem perfectio in humano corpore conſideratur. Vna dici poteſt ſimpliciter, & abſolute neceſſaria ad veritatem, & integritatem corporis humani ex vi talis ſpecificæ naturæ, numerum ſenſuum externorum, & internorum, & potentiarum omnium, ac facultatum naturalium, quæ ad indiuidui, & ſpeciei conſeruationem neceſſariæ ſunt: alia eſt perfectio neceſſaria ad ſtatum integrum, & conſummatum corporis humani. *De priori perfectione certa reſolutio.* De priori nulla eſt in præſenti dubitatio: nam certum eſt in ſtatu innocentiæ fuiſſe prolem generandam cum corpore omnibus ſuis partibus, ac membris conſtante iuxta exigentiam ſexus, in quo vnuſquiſque generaretur. Itemque cum omnibus facultatibus, ac ſenſibus internis, & externis, & cum debita membrorum proportione, diſpoſitione, colore, figura, ac pulchritudine corporali, quæ inde conſurgit. Ita docet D. Th. 1. p. q. 96. art. 3. & quæſt. 99. art. 1. ad 1. & alij Theologi ſtatim citandi.

2 *Idem reſoluit Auguſt.* Et ad minimum hoc docuit Auguſt. lib. 1. de Peccat. merit. & remiſ. cap. 37. & 38. vbi ait, nullam pœnalem imperfectionem fuiſſe futuram in hominibus, qui in ſtatu innocentiæ generarentur. Carẽtia enim illius integritatis eſſet imperfectio, ſeu defectus pœnalis, qualis eſt ægritudo, cæcitas, & membrorum corpori connaturalium diminutio, huiuſmodi enim defectus cùm naturales non ſint, pœnales ſunt: nõ ergo eſſent in genere humano peccato non interueniente. Et inde facilè cætera, quæ diximus, conſequuntur. Quia non minus pertinet ad naturalem perfectionem corporis humani debitus ordo, proportio, & figura membrorum, quàm eorum integritas ſine diminutione. Et ſimiliter ad corporis ſanitatem neceſſaria eſt bona diſpoſitio, & proportio humorum. Et inde naſcitur conueniens color, & conſequenter pulchritudo, quæ inde reſultat. Ergo iſta omnia eſſent in hominibus durante innocentia, à principio natiuitatis eorum.

3 *Prima aſſertio prædicta perfectio nõ fuiſſet æqualis intra eãdem ſpeciẽ. Probatur ex D. Th.* Poteſt autem circa hoc interrogari, an hæc omnia eſſent æqualia in hominibus illius ſtatus. Reſpondet autem negatiuè Diuus Thomas in d. art. 3. q. 96. Quia non omnes cauſæ concurrentes ad productionem hominum eſſent eædem, neque æqualis virtutis in generationibus ſingulorum. Nam in efficientibus cauſis eſſet varietas ex parte influentiæ cœlorum, & elementorum circunſtantium, & ex parte cauſarum materialium, diuerſitas ciborum, & humorum ipſorum parentum interueniret. *Confirm. & declaratur 1.* Confirmatur, ac declaratur, quia hæc inæqualitas rarò eſt pœnalis de ſe: tum quia poteſt eſſe inter duo indiuidua, etiamſi in neutro illorum ſit aliquis defectus contra ſpecificam, vel indiuidualem perfectionem vnicuique debitam: tum etiam, quia talis varietas, & inæqualitas naturaliter ſequitur ex compoſitione corporis organici. Quia cõueniens eius diſpoſitio, & proportio non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem. Et inde eſt, vt naturaliter non omnes homines ſint eiuſdem figuræ, nec eiuſdem ſtaturæ. Idẽ ergo in ſtatu innocentiæ inueniretur. *Declaratur 2.* Tandem declaratur, quia primi parentes non generarent filios ſibi omnino ſimiles in complexione, quia hæc ex parte materiæ & aliarum cauſarum variatur. Item quia ipſi parentes, vir, ſcilicet, & vxor non eſſent in complexione omnino ſimiles. Et vterq;, quantum in ſe eſt, prolem ſibi ſimilem efficere conaretur, vnde filius eſſet ſimilior illi parenti, qui efficaciorem haberet virtutem in tali occaſione, & tempore: vel qui magis à circunſtante medio, & à materia, & ab alijs cauſis iuuaretur: ac proinde proles neutri eſſet omnino ſimilis propter alterius reſiſtentiam: ergo paulatim per varias generationes, diſpoſitiones, & complexiones filiorum variari, & diminui poſſent. Et conſequenter in alijs perfectionibus corporum poſſet eſſe inæqualitas: nimirum in ſtatura, in colore, in pulchritudine, in efficacitate ſenſuum, & aliarum facultatum naturalium. Tota autem illa varietas eſſet intra latitudinem perfectionis naturalis ad conuenientem habitudinem humani corporis ſufficientem.

4 *Aſſertio 2. bipartita de poſteriori. perfectione* Atque hinc dicimus ſecundò aliquam varietatem, & perfectionis inæqualitatem multo magis in eadem perſona pro diuerſis temporibus, ſeu ætatibus in illo ſtatu inueniri potuiſſe, ac debuiſſe: quanuis in ſingulis ætatibus, ac temporibus omnes homines integram pefectionem vnicuique in tali tempore, vel ætate accommodatam haberent. *Prior pars oſtenditur.* Probatur prior pars, quia illa varietas eſt naturalis homini naturali modo genito, nutrito, & educato: ſed homines tunc naturali modo generarentur, vt ſuprà oſtenſum eſt, & naturali etiam modo nutrirentur. nam indigerent cibo, & potu: ergo etiam haberent illam varietatem diſpoſitionum, ac ætatum: quia hæc ex natura rei conſequitur ad naturalem generationem, & nutritionem. Vnde carere illã, vel eſſet monſtroſum contra rationem, & decentiam illius ſtatus, vel eſſet miraculoſum, aut ſupernaturale: quod, & ſuperfluum eſſet, & gratis aſſereretur, cùm reuelatum non ſit, vel ſcriptum, aut traditum. *Oſtenditur poſterior.* Altera verò pars de perfectione accommodata ſingulis temporibus, & ætatibus, quaſi per ſe nota eſt ex priori aſſertione, & ex cõditione illius ſtatus, in quo omnia pertinentia ad perfectionem hominis naturalem futura erant integra, & ordinatiſsima. Nam cùm hæc perfectio naturalis, non ſit vna, & eadem pro toto tempore vitæ, nec conueniat ſpecificæ naturæ ſecundùm ſe, ſed vt in tali, vel tali indiuiduo exiſtenti, neceſſe eſt, vt ſaltẽ ea perfectio, quæ ſingulis temporibus eſſet accommodata, in illo ſtatu non deeſſet.

5 *1. Corollariũ cum D. Thoma bimembre.* Ex quo inferimus primò cum D. Thoma dicta quæſt. 99. art. 1. homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe generandos cum integra ſtatura, & quantitate corporis, ac membrorum eius; quã nunc per continuam nutritionem vſque ad ſtatũ augmenti acquirunt, ſed in ea paruitate corporis, & membrorum, quæ infantiæ eiuſque initio accommodata eſt. Et quia in ea poteſt eſſe magis, & minus in vnoquoque indiuiduo eſſet in quantitate; ſingulo-

1. Membrũ declaratur. gulorum complexioni, & indiuiduali perfectioni proportionata. Vtrunq; eſt facile, & receptum ab omnibus. Primum quidem, tum quia illud eſt homini naturale, tum etiam, quia non poſſet vterus maternus capere corpus magnæ quantitatis: niſi vel talis corporis membra inter ſe penetrarentur, vt in anguſto ventre ſimul eſſe poſſent, vel totum corpus filij cum corpore materno coextenderetur & penetraretur. Itẽ aliàs non poſſet proles naturaliter nutriri in vẽtre matris, vt per ſe notũ eſt. *2. Membrũ per ſe notum relinquitur* Fingere autem extraordinariá miracula, vel ſupernaturalia opera ſemper futura in illo ſtatu ſine fundamento authoritatis vbi ratio deeſt, improbabile eſt, ac temeritate non vocat. Secundum etiam de perfectione illius ſtatus notum eſt.

6 *Corollarium* Secundò ſequitur ex dictis infantes recẽs conceptos, vel natos in illo ſtatu non fuiſſe habituros robur, & vires membrorum, quas in virili ætate habere ſolent. Vnde nec ſtatim ambulare poſſent, nec loqui, nec alios ſimiles motus habere, ſed tantùm illos, qui illi ætati conueniunt, vt lac ſugere, linguam, pedem, vel manum aliquo modo moue- *Illud D. Th. tradit & ſuadetur.* re. Ita docet D. Th. ſupra, & ſequitur ex eodẽ fundamento. Quia ſicut haberẽt membra infantilia, & parua in quantitate: ita etiam haberent illa eis qualitatibus diſpoſita, quæ illi ætati reſponderẽt, ſuntque illi cõnaturales. Ex his autem diſpoſitionibus ſequitur membrorum debilitas, & defectus virium ad prædictas actiones: ergo non poſſent infantes illas habere ſine ſupernaturali virtute, & miraculo, quod, vt ſæpe dixi, ſine ſufficienti authoritate aſſerendum non eſt.

7 *Obiectio cõtra vtrumque Coroll. ex verbis Auguſtini.* Contra hæc verò obijci poteſt Aug. l. 1. de peccator. mer. & rem. c. 37. vbi ſic ait, *Quamquam etiam ipſa tanta carnis infirmitas* (vtiq; infantium) *neſcio quid quantũ arbitror pœnale demonſtrat.* Quæ verba poſſent vtcumq; exponi de infirmitate carnis, non quoad corporum debilitatẽ, aut paruitatem, ſed quoad dolores, ægritudines, gemitus, & alia incõmmoda, quæ paruuli etiam patiuntur. At verò huic expoſitioni obſtãt verba, quæ ſtatim idẽ Pater ſubiungit, *Mouet enim, ſi primi illi homines non peccaſſent, vtrum tales eſſent filios habituri, qui nec lingua, nec manib. nec pedibus vterentur. Nam propter vteri capacitatẽ fortaſſe neceſſe fuerit paruulos naſci, quamuis cum exigua ſit pars corporis coſta, non tamen propterea Deus paruulam viro coniugẽ fecit, quam ædificauit in mulierem, vnde & eius filios, poterat omnipotentia creatoris mox editos, grandes protinus facere.* Et in c. 38. id proſequitur, indicans, q́ licèt filij in vteris maternis eſſent paruuli propter vteri capacitatẽ, ſtatim ac naſcerentur, eſſent vel corpore perfecti, vel altẽ apti ad mot⁹ corporis exercẽdos.

8 *Quo puncto D. Thomas exponat Auguſt.* Nihilominus D. Th. ſup. ad 1. reſpondet, Auguſtinum ſolùm loqui de illa infirmitate corporum, quæ nunc in pueris apparet, etiã quoad actus eorũ pueritiæ conuenientes. Sed conſideratis omnibus verbis, quę retulimus, negare non poſſumus, quin etiam de naturali debilitate, & paruitate infanti- *Accõmodatior expoſitio* lium corporũ loquatur, vt etiam ex dicendis magis conſtabit. Veruntamen non loquitur Auguſtinus definiendo, ſed inquirendo, & rem indeciſam relinquit. Reſolutio autem tradita ſine dubio ve- *Exemplum formationis Euæ in verbis ex Auguſtino citatis multipliciter expeditur* ra eſt. Neq; exemplum de formatione Euę eſt ſimile. Tum quia Eua non ab homine, ſed à Deo ſolo fuit formata: tum etiam, quia nõ naturali modo, & ſingulari creata fuit: ſed valde extraordinario, & ſingulari creata fuit: tum deniq;, quia non expediebat in parua, & infantili ætate illam creari: quia nec habebat matrẽ, à qua poſſet conuenienter ali, & educari: nec ad vſum generationis per multum temporis apta fuiſſet. De potentia item Dei non dubitamus, quin paruulis recenter natis potuerit integram corporum perfectionem, & quantitatem ſubito conferre: veruntamen eandem etiam potuiſſet Deus in momento conceptionis, & in vtero materno tribuere. Sicut autem tunc nõ feciſſet hoc poſterius, ita nec prius, nam vnum eſt ad aliud conſequens. Quia ſicut conceptio eſſet naturalis, ita & natiuitas, & augmentatio. Item quia ex diuina reuelatione, aliàve authoritate, vel ratione non magis miraculum illud, ſeu ſupernaturale opus in natiuitate, quàm in conceptione probare poſſumus.

Sed obijci poteſt, quia in ſtatu innocentiæ non haberet locum ſenectus: ergo neq; pueritia. Facilè autem reſpondetur, negando conſequentiã, quia per ſenectutem tenditur ad mortẽ, imò eſt quoddam initium corruptionis: mors autem, & corruptio in illo ſtatu locum non haberent. At pueritia eſt vitæ initium, & ab illa paulatim ad conſummatam perfectionem tenditur modo naturali. Et ideo pueritia tanquam perfectionis initium illi ſtatui non repugnabat: ſecus vero eſt de ſenectute, quæ initium eſt mortis. 9 *Altera obiectio einſque ſolutio.*

Tandem inſtari poteſt ex eodẽ Auguſtino: quia ſequitur naſcituros fuiſſe homines in ſtatu innocentiæ & per plures annos fuiſſe victuros ſine vſu rationis, ſicut nunc pueri ſunt. Cõſequens autem non videtur admittendum: ergo. Sequela probatur quia in ſtatu innocentiæ homines intelligerẽt, & vterentur ratione cum dependentia à phantaſmatibus, hinc autem prouenit, vt careant homines in pueritia vſu rationis, quia tunc organa ſenſuum non ſunt diſpoſita, vt rationi deſeruire poſſint: ergo idem impedimentum haberent in ſtatu innocentiæ, ſi in pueritia ſimilem diſpoſitionem corporum haberent. Minor autem probatur ex Auguſtino d. l. 1. de pec. merit. & remiſſ. c. 36. vbi tenebras mentis rationalis, & ignorantiam Dei, quę in paruulis cernuntur, ſentit eſſe quid pœnale, & ex peccato primi parentis originem ducere. *Nam vnde* (inquit) *anima hominis anima rationalis non ſolum indocta ſed etiam indocilis iacet, quare, aut quando, aut vnde intruſa eſt, ſi natura eſt hominis ſic incipere, & non iam vitioſa eſt iſta natura*: Et ad hoc confirmandum addit: *Cur non talis creatus eſt Adam: cur ille capax præcepti?* Et in fine capitis concludit. *Hoc tam magnum ignorantiæ, ac infirmitatis malum; ſi in hac vita iam nati paruuli contraxerunt; vbi, quando, quomodo ſine magna aliqua impietate commiſſa repente tantis tenebris inuoluti ſunt*: Et in c. 37. in principio ſupponere videtur, *hæc non eſſe puræ naturæ, ſed vitioſæ primordia.* Et paulo poſt declarat, non agere de corporis quantitate, ſed de *mentis quadam valentia, vſuque rationis*, id eſt, de illius carentia, & idem indicat li. 4. contra Iulian. c. vltimo. 10. *Vltima obiectio ex verbis Auguſtini dictis.*

Nihilominus ad obiectionem reſpondeo, concedendo ſequelam. nimirum, in ſtatu innocentiæ carituros fuiſſe paruulos vſu rationis non tantũ in vteris maternis, ſed etiam poſt natiuitatem pro tempore infantiæ, vſque ad tẽpus prouectæ ætatis, in qua phantaſia poſſet conuenienter intellectui ad ratiocinandum deſeruire. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. p. q. 101. a. 2. & Hugonis de S. Vict. lib. 1. de ſacram. p. 6. c. 26. & in eam magis inclinat Magiſt. in 2. diſt. 20. vbi etiam Bonau. in dub. 6. litterali. & Durand. q. 4. ad 1 & alij. Et ratio eſt, quia defectus vſus rationis in infantia non eſt pœnalis, ſed naturalis, quia naturaliter ſequitur ex diſpoſitione connaturali organorum phantaſiæ, quam ſtatus pueritiæ poſtulat, ſcilicet, ex nimia humiditate cerebri, vt D. Thomas dicit. Vſus autem rationis etiam in ſtatu innocentiæ, à recto vſu phantaſiæ penderet, vt in ſeperioribus dictum eſt. Nec poſſumus cum fundamento, diuino miraculo, aut ſupernaturali operi aliud attribuere, quia nobis hoc reuelatum nõ eſt: & alioqui ad perfectionem illius ſtatus non eſt neceſſarium. 11. *Reſponſio ad obiectionis propoſitionẽ maiorem.* *Lib. 3. c. 9.*

Ad Auguſtinum ergo communiter reſpondetur, ipſum loqui non de ſimplici carentia vſus rationis, ſed vt habet adiunctas multas imperfectiones, 12. *Reſponſio ad propoſitionẽ minorem.*

nes, quas in ſtatu innocentiæ non haberet. Nunc *iuxta D. Thomam.* enim non ſolùm carent pueri vſu rationis, ſed etiam patiuntur inordinatos motus phantaſiæ, quibus interdum turbantur, & triſtantur, vnde fletus, dolores, motuſque iracundiæ, & alij ſimiles oriuntur: quibus omnibus imperfectionibus in ſtatu innocentiæ carerent. Et ideo dixit Diuus Thomas d.q. 101. art. 2. ad 1. quòd licèt paruuli in illo ſtatu non haberent rationis vſum: nihilominus in ipſamet puerili cognitione maiorem perfectionem haberent, vtique per originalem iuſtitiam, vt c. *ſequenti* explicabimus. Atque hæc quidem doctrina vera eſt: an verò illam in dictis locis *Expeditur reſponſio.* Auguſtinus intenderit, valde dubito. Crediderim tamen illum non aſſerendo, ſed diſputando proceſsiſſe, vt de perfectione corporum dixi.

13 *Reſpondetur tandem rationibus ab Auguſtino indicatis in fauorem prædictæ propoſitionis minoris.* Neceſſarium tamen eſt rationibus dubitandi, quas Aug. indicat, ſatisfacere. Vna eſt, quia mentis tenebræ, & ignorantia ſunt pœna peccati: nulla autem videtur eſſe maior ignorantia, vel mentis cæcitas, quàm carētia vſus rationis. Rectè autem reſpondet Magiſt. Diuus Thomas, & omnes, propriam ignorantiam eſſe peccati pœnam, non autem omnem carentiam cognitionis, vel quam appellant neſcientiam, eſſe pœnam, ſed eſſe poſſe cōditionem naturæ, etiam benè inſtitutæ. Propria enim ignorantia dicit carentiam ſcientiæ, quam quis poſſet, & deberet habere: hoc autem modo carentia vſus rationis in pueritia, non eſt ignorantia, ſed pura neſcientia: & ideo eſſe poſſet in ſtatu innocentiæ ſine peccato. Et ob eandem rationem non poteſt ille naturalis defectus, cæcitas mentis, aut tenebræ appellari: quia hæ voces etiā ſignificant priuationem, & in malam partem ordinariè ſumuntur pro carentia ſpiritualis, ſeu intellectualis luminis aliquo modo voluntaria, & ex peccato proueniente. Ad confirmationem autem, quam D. Auguſtinus ab exemplo Adami ſumit, rectè etiam reſpondet Diuus Thomas non eſſe ſimilem rationem. Quia Adam ab ipſo Deo immediatè creatus eſt, cuius opera ſunt perfecta, & creatus eſt in adulta ætate, in qua non ſolùm erat capax vſus rationis, ſed etiam erat illi debitus, fuiſſetque proprijſsima, imò monſtroſa ignorantia, ſi tali vſu careret. Ac denique conſtitutus eſt in principem, & caput totius naturæ: & ideo non ſolùm cum vſu rationis, ſed etiam cum perfecta ſapientia creatus eſt, vt ſuprà vidimus. Hæ autem rationes omnes in filijs eius locum non habent, vt eſt per ſe notum.

CAPVT VI.

Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur.

1. DIximus de perfectione corporali prolis in ſtatu innocentiæ generandæ: & ideo priuſquam de ſpirituali dicamus, opportunum videtur, reliqua, quæ ad corporalem vitam pertinent, expedire, quæ duo ſunt præcipua: vnum eſt, conſeruatio vitæ: aliud eſt ſtatus, ſeu modus tranſigendi vitā. Circa primum, præcipuum dubium eſt, an homines in ſtatu innocentiæ carnibus veſcerētur. Duobus enim, ſcilicet, victu, & veſtitu, in hac mortali vita indigemus, iuxta illud Pauli 1. Tim. 6. *Habentes* *Veſtibus non eſſet opus in ſtatu innocentiæ.* *alimenta, & quibus tegamur his contenti ſimus*: in ſtatu autem innocentiæ non indigerent homines veſtimentis, quia iuſtitia originali ſufficienter tegebātur, vt in ſuperioribus dictum eſt, indigerent autem alimentis, quia licèt haberent corpora ſuo modo immortalia per extrinſeca adiumenta: nihilominus haberent corpora animalia, quæ naturali ordine, ac modo generari, nutriri, creſcere, & conſeruari deberent, quod ſine alimentis non fit. Ideoque explicandum ſupereſt, qualibus cibis vſuri eſſent homines in illo ſtatu. In quo vlteriùs diſtinguendum eſt inter infantes, & adultos.

2. *De infantium alimento.* Et de infantibus ſtatuendum eſt, vſque ad certum tempus ætatis, in qua ſolidiora corporis mēbra haberent, alendos, ac ſuſtentandos fuiſſe lacte matris, ſicut nunc nutriuntur. Hic enim modus alimenti naturalis eſt infantibus paruulis, *quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo.* Ergo idem modus in illo ſtatu ſeruaretur. Ex regula ſæpe repetita, quòd naturæ ordo ſeruandus in illo ſtatu eſſet in his, quæ nec pœnalia ſunt, nec priuatiuam imperfectionē in tali natura, & perſona, ac tempore includunt: nec ſupernaturaliter immutanda fuiſſe reuelatum eſt: talis autem eſt, ille nutriendi modus.

3. *Adultorum cibus ſemina, & fructus arborū.* De adultis etiam certum eſt, fructus arborum, & ſeminum terræ futurum fuiſſe communem cibum illius ſtatus. Hoc enim præcipuè nobis reuelatum eſt Gen. 1. in illis verbis, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam.* Quæ verba dicta ſunt hominibus ante peccatum: vnde maximè pro ſtatu innocentiæ dicta ſunt. Et cap. 2. dixit Deus Adæ, *De omni ligno Paradiſi comede*: excepitque ſolùm lignum ſcientiæ boni, & mali. Ergo tantum ſupereſt dubium, an etiam carnibus tunc vterentur. Et conſequenter poteſt inquiri, an vterentur pane, ſiue triticeo, ſiue alterius ſpeciei, ſeu graui proprie ſumpto, id eſt, artificioſè confecto, & cocto, ſicut nunc illo vtimur. Et eadem ferè interrogatio eſt de vſu vini ex quacunque materia expreſsi. Sed hæc acceſſoria ſunt, & obiter definientur: nam etiam ab authoribus non diſputantur, ſed per occaſionem attingūtur, ac breuiter definiuntur.

4. *An futurus eſſet carniū eſus communis reſolutio negans.* Circa principalem ergo quæſtionem de vſu carnium D. Thom. 1. p. q. 96. art. 1. ad 3. ſolùm docet, homines in ſtatu innocentiæ non indiguiſſe animalibus ad cibum: quia fructibus lignorum Paradiſi ſufficienter alerentur. Inde verò omnes colligunt, non fuiſſe futurum carnium vſum in illo ſtatu. Eſtque hæc ſententia communis antiquorum Patrum, Baſilij, Bedæ, & aliorum in Gen. Anaſt. Nicen. in quæſt. ſac. q. 24. ex Nemeſ. de natura hom. cap. 1. Abulen. in c. 13. Gen. q. 228. aliorumque *Probatur ex citatis locis Gen.* Theologorum ſine contradictione. Sumptaque eſt ex verbis Gen. cap. 1. & 2. ſuprà citatis: quibus Deus hominibus conceſsit herbas terræ, & fructus arborum in cibum. Nam tacendo de carnibus, illas excludere videtur. Accedit, quòd Gen. 9. *Confirm. ex Gen. 9.* ſpecialiter conceſsit Deus hominibus carnes in cibum, dicens: *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum.* Vbi in ſpeciali conceſsione ſignificat, antea non fuiſſe id hominibus conceſſum. Et magis explicatur, cùm additur. *Quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* Ac ſi diceret Deus, hactenus ſola olera virētia vobis conceſſeram, nunc animalia etiam vobis in cibum præbeo. Si ergo vſque ad illud tempus non eſt data facultas hominibus edendi carnes, multo minus conceſſa fuit Adæ & Euæ in innocentiæ ſtatu: ergo nec eorum poſteris licuiſſet in illo ſtatu, ſi duraret.

5. *1 Obiectio contra communē reſolutionem, eiuſque 1. probatio.* Contra hanc verò communem ſententiam tria obiici poſſunt. Primum eſt, quia ex conceſsione poſitiua facta hominibus in principio creationis, *Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. vel, *Ex omni ligno Paradiſi comede*: non rectè infertur excluſiua, ſcilicet, *tantum ex herbis, vel fructibus arborum comede.* Tum quia illatio non eſt formalis, vt per ſe conſtat, nec ratione materiæ dici poteſt virtualis, quia potuit Deus ob aliquam rationem ſpecialem illos cibos exprimere, etiamſi alios non prohiberet, nempe, vt indicaret, eas res, quæ & facillimè obtineri poſſent, & ad ſuſtentandam naturam eſſent ſufficientiſsimæ, etiamſi aliæ non deeſſent, neque eſſent pro-

1. Probatio. prohibitæ. Tum maximè, quia alias ex verbis illis colligeretur, non ſolum homines, verum etiam animalia bruta non potuiſſe carnibus veſci ante peccatum Adę, quod veriſimile non eſt, vt D. Thomas dixit. Sequela probatur, quia cum dixit Deus, *Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. non dixit tantum, *vt ſint vobis in eſcam*, ſed addidit, *& cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & vniuerſis, quæ mouentur in terra, in quibus eſt anima viuens, vt habeant ad veſcendum.* Igitur non pro ſolis hominibus, ſed etiam pro omnibus brutis facta eſt illa poſitiua conceſſio: ergo ſi reſpectu hominum illa habet virtutem excluſiuæ, eandem habebit reſpectu brutorum, nam eſt eadem ratio, ac proinde etiam bruta animantia carnibus non veſcerentur, quod veriſimile non eſt.

6 *2. Obiectio.* Secũda difficultas eſt circa alterum locum Gen. 9. quia ſi firmũ eſſet argumentum ab illo deſumptum, ſequeretur, non ſolum in ſtatu innocentiæ, ſed etiam poſt peccatum non fuiſſe hominibus licitum vſum carnium vſq; ad diluuiũ. Conſequẽs autem non admittitur à probatis Theologis: ergo inde non ſumitur argumentum validum. Sequelã probo, quia ſi in conceſsione herbarum in cibum includitur prohibitio carnium: etiam in conceſſione carnium tali tempore facta includitur reuocatio prohibitionis priorib. temporibus factæ: vel certe, ſi in priori loco conceſsio ad vnum genus rerum limitata, eſt excluſio alterius, inde conſequenter intelligitur, prohibitionem illam duraſſe quandiu prior conceſsio fructuum terræ ad carnes animalium extenſa non eſt: ſed illa extenſio non eſt facta vſq; ad tempus poſt diluuium: ergo vel vſque ad illud tempus prohibitio durauit; vel certe nunquam fuit, etiam pro innocentiæ ſtatu.

7 *3. Obiectio.* Tertio ratione obijcio, quia vt eſus carnium eſſet licitus, non erat neceſſaria ſpecialis Dei conceſſio, ſed ex natura rei eſt licitus, niſi à Deo interdictus oſtendatur, ſed nõ inuenitur prohibitus etiã pro innocentiæ ſtatu: ergo. Conſequentiã clara eſt. Et minor in prioribus obiectionibus eſt probata. Maior autem probatur; quia ſecluſa Dei prohibitione ſpeciali, & poſitiua, nullũ apparet principiũ, ex quo vſus carnium fuerit aliquando malus, etiamſi non fuerit ſpecialiter à Deo conceſſus. Hæc enim conceſsio ex duobus tantum principijs poſſet eſſe neceſſaria, ſcilicet, vel quia ſine illa eſſet contra iuſtitiam occidere animalia ratione dominij Dei, ſine cuius voluntate animalia occidere, eſſet alienam rem rapere, vel deſtruere, vel quia eſſet contra temperantiam, quia foret contra ſalutem, ſicut eſſet comedere carnes crudas.

8 *Procedit obiectio, quod non fuiſſet illicitum occidere animalia ex defectu dominij.* Neutrum a. iſtorum dici poteſt. Non quidẽ primum, quia, vt ſuprà dictũ eſt l.3.c.16. homo ex natura rei, ſeu ex vi rationis naturalis, & ſine ſpeciali donatione Dei habet dominium omnium animalium, brutorum, niſi aliqua lege Dei prohibeatur: ergo non eſt contra iuſtitiam Deo debitam animalia bruta occidere. Antecedens probatur à priori à D. Thoma, quia bruta animalia ſunt ex natura ſua ordinata ad vſus hominum: & ideo illi etiam ſunt naturaliter ſubiecta. Vnde dixit Aug. l.1. de Ciuit. c. 20. *Iuſtiſſima ordinatione creatoris vita, & mors animalium irrationalium noſtris vſibus ſubditur.* Vbi per *iuſtiſſimam ordinationem*, non legem aliquam Dei poſitiuam, aut ſpecialem conceſsionem naturæ additam: ſed ipſam legem naturalem intelligit, per quam hoc homini liceret, etiamſi nullam Dei reuelationem, aut conceſsionem haberet. Deinde confirmatur à poſteriori, quia non ſolum eſt licitum homini occidere bruta animalia propter cibum, ſed etiam recreationis cauſa. Et ſic dixit Ariſtot. 1. Polit. c.5. venationem ex natura rei eſſe licitam, vtique per ſe loquendo, ſecluſa prohibitione diuina, vel humana: vel damno tertij, vel ſcandalo, vel alia indecentia: ergo ſignum eſt, ſine ſpeciali conceſsione Dei facta propter cibum, vel aliam vtilitatem, ex natura rei vitam, & mortem brutorum animalium eſſe ſub hominum dominio: ergo ex vi iuſtitiæ in ordine ad Deum nunquam fuit prohibita imperfectio animalium; vt in hominum cibum apta fierent.

Nec etiam propter temperantiam erat neceſſaria illa Dei conceſsio, quia carnes animalium de ſe ſunt conueniens cibus hominis: imò maximè naturalis, & aptus ad ſanitatem, & vires hominis conſeruandas, imo & reparandas: vnde dari ſolet ægrotis, etiam quando illis antea non veſcebantur. Et confirmatur, quia aliter etiam nunc eſus carnium eſſet malus: quia quod ex natura rei eſt contra temperantiam, & ideo eſt malum, ſemper eſt malum. Conſequens autem contra fidem eſt vt oſtendit D. Tho. 1.3.q.102.a.6. & 2.2.q.64.a.1. cum Aug. ſup. c.1. & l.6. cont. Fauſt. ca.4. & ſeq. vſque ad 15. Supereſt ergo, vt ſecluſa ſpeciali conceſsione Dei eſus carnium à principio fuerit licitus: ergo, quod Deus res alias in cibum expreſsè conceſſerit, non obſtat, quominus etiam licitus ſit vſus rerum non expreſſe conceſſarum, quando alias ſine tali conceſsione de ſe eſt licitus. 9 *Nec item eſſet contra temperantiam.*

Probatur hæc vltima conſequentia tum primis duabus obiectionibus: tũ etiam, quia illa conceſſio fructuum terræ in cibum facta Gen. 1. & 2. non ideo facta eſt, quia eſſet neceſſaria, vt liceret talis vſus, quia quod de animalibus diximus, multo magis de plantis procedit: nam herbæ, arbores, &c. non minus ſunt ſub naturali dominio hominis, quam animalia. Ergo illa declaratio ſolum ꝑpter inſtructionem, vel aliam ſimilem cauſam facta eſt, non propter neceſsitatem: ergo inde colligi non poteſt alia ibi non expreſſa fuiſſe prohibita. Et confirmatur, quia licet Deus nihil de facultate comedendi ex fructibus, hominib. declararet, ipſi ſolo diſcurſu rationis ducti, poſſent licite de illis comedere, & pari ratione poſſent carnibus veſci: ergo quanuis Deus fructus terræ, & arborum ſpecialiter propoſuerit, quia illi tunc hominibus ſufficiebant, nihil de carnibus peculiariter prohibuit. Vnde D. Thomas ſupr. non dixit, non licuiſſe hominibus vſum carnium: aut eos non potuiſſe illis veſci, ſed tantum dixit, *homines illis non indiguiſſe*, quod valde diuerſum eſt. Neque ex eo, quod homines non indiguiſſent carnibus, ſequitur, non fuiſſe vſuros illis, aut non potuiſſe ſine peccato illis veſci: multis enim rebus vtimur, etiam ſine peccato, quibus non indigemus. 12 *Concluditur ipſa 3. obiectio.* *Confirm.*

Nihilominus à communi ſententiã recedendum non eſt, quamuis enim ex Scriptura euidenter non conuincatur, eſt valde conformis illi: & adiuncto diſcurſu rationis, efficaciter poteſt ex illa colligi. Tria ergo vel quatuor de hoc vſu diſtinguenda ſunt, ſcilicet, an fuerit aliquando de facto in Paradiſo. An fuerit neceſſarius: an fuerit ſpeciali, ac poſitiua lege prohibitus: an vero ex natura rei fuerit illicitus ſuppoſito illo ſtatu. Ac deniq; an foret in illo ſtatu, ſi homo non peccaret. De primo certum eſt, primos homines de facto non comediſſe carnes in Paradiſo. Nam in primis, aliqui opinantur, homines ante cibum vetitum nihil comediſſe in Paradiſo. Veruntamen hoc in fine præcedentis libri obiectum eſt. Probabilius enim indicauimus primos parentes in Paradiſo ante lapſum comediſſe: quia non tam breuis habitatio eorum in Paradiſo ante peccatum fuit, vt oportuerit ab omni cibo eos abſtinere toto illo tempore. At vero ex verbis Euæ, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, non ſine probabilitate colligitur, tunc ſolis illis fructibus vſos in cibum fuiſſe. Quod etiam comprobant verbi Dei, quibus de cibis ipſis in cibum conceſsis eos inſtruxit. Neque eſt veriſi- 11 *Communis illa reſolutio per 4. pronuntiata enucleatur. Conſule etiam Molin. de iuſtitia commutat. tra.3 diſp.4. 1. Pronuntiatum non recte ex quorundam opinione oſtenditur.* *Rectius colligitur ex verbis Euæ, & Dei.*

mile, in tam breui tempore de eſu carnium, vel cæde animalium cogitaſſe, ſiue licitum id fuerit, ſiue illicitum.

12 *2. Pronūtia.* De ſecundo etiam certum eſt, non indiguiſſe primos homines vſu carnium in Paradiſo, etiamſi diutiſsime in illo viuerent, & in hoc ſenſu carninium vſum non fuiſſe in illo ſtatu neceſſarium. *Probatur ex verbis Dei.* Hoc maxime docet D. Thomas, & plane conuincitur verbis Dei, qui fructus arborum in cibum præparauit, & illos tantum, tanquam ſufficientes illis obtulit, ſeu conceſsit. Et declaratur in hunc *Declaratur ratione.* modum: quia cibus tantum eſt neceſſarius, vel ad vitam, & corporis vires conſeruandas, vel ad reparandum quidquid per continuam nutritionem de primæua corporis conſtitutione imminutum fuerit. Sed primum ſufficienter præſtabant fruct⁹ arborum Paradiſi, in quo produxit Deus, vt Scriptura dicit: *Omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue*: ac proinde multo magis vtile, facile, ac ſalubre, nam opera Dei perfecta ſunt. Secundum autē conferebat fructus ligni vitæ: vt in ſuperioribus declaratum eſt. Ergo ad nullum effectum, vel naturæ commodum, vel rationi conſentaneum erat eſus carnium neceſſarius. Nam propter ſolas delitias, aut voluptatem illum appetere, non eſt rationi conſonum: ac ſubinde non ſolum non neceſſarium, ſed etiam ab illo innocentiæ ſtatu alienum.

13 *3 Pronuntiatū trimembre.* Tertio, hinc fit valde credibile, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe licitum, & honeſtum eſum carnium: non quidem ex ſpeciali prohibitione poſitiua Dei, ſed ex ipſa lege naturæ, ſuppoſito tali ſtatu eiuſque ſufficientia, & abundantia abſque carnibus. *Vnde probetur primum membrum.* Prima pars probanda eſt ex tertia. Secundam autem partem negantem poſitiuam prohibitionem Dei, mihi probat tertia obiectio ſuprà *Vnde probetur ſecundū.* facta. Quia tale præceptum prohibens non inuenitur expreſſum: & ex ſola conceſsione fructuum terræ in cibum non ſatis colligitur, vt in dicta obiectione declaratum eſt, & in reſponſione ad primam magis explicabitur.

14 *Probatur 3. membrum multipliciter.* Nihilominus declaratur, & probatur pars tertia, quia licet eſus carnium per ſe, & ex natura rei non ſit malus reſpectu hominis in ſua pura natura conſiderati: nihilominus in tali ſtatu, vtiq; integritatis naturę cum originali iuſtitia, & omnibus priuilegijs, & circunſtantijs eius, fuiſſet inor- *Primo.* dinatus carnium vſus. Ratio eſt, quia in illo ſtatu habebat homo à Deo parata alimenta optima, & maxime proportionata, & conuenientia corpori perfectè temperato, quale tunc habebat, & conſtituto in loco amœniſsimo, in quo puriſsimo aere, & optimis influentijs cæleſtibus fruebatur: ergo ſuperuacaneum, & inordinatum eſſet carnes animalium in cibum quærere. Quia nulla ratio niſi gulæ, vel ſuperfluæ voluntatis ad id mouere pote- *Secundo.* rat. Accedit, quod fructus arboris ſine ſolicitudine, & ſine impuritate haberi poterant, carnium vero vſus, nec ſine labore, & cura obtineri, nec ſine ſordibus, & vilibus actionibus parari poterat: indecorum ergo fuiſſet talem vſum in illum ſtatū *Tertio.* introducere. Præterea prudens, & rationabilis ciborum vſus non ſolum ad vitam conſeruandam, ſed etiam ad virtutem fouendam: & ad moderandas inclinationes, & motus appetitus ordinari debet: ad hunc autem finem multo erant aptiores cibi ex fructibus arborum, quam ex carnibus animalium: ergo ſecundum rectam rationem præferri debebāt in illo ſtatu. Nam licet in illo appetitus eſſet perfecte ſubiectus rationi, & corpus animæ: nihilominus hæc ipſa ſubiectio, & rectus ordo per conuenientia media, prudentique obſeruatione, ac ſtudio ab ipſo homine abhibito conſeruanda e- *Quarto.* rat. Vnde etiam ad immortalitatem, & impaſsibilitatem ſtatus, hoc erat conuenientiſsimum: quia vt ſuprà dixi, non ſine hominis induſtria, & cooperatione illa impaſsibilitas conſeruabatur. De- *Quinto.* nique finis illius ſtatus (vt infra dicam) præcipuus erat, vt homines contemplationi Dei, & operum eius, & acquiſitioni meritorum, ac ſcientiarum vacarent: ergo alienum à recta ratione eſſet, in præparandis cibis carnium homines tunc occupari ſine vlla corporis neceſsitate: quia ſine magna diſtractione animi, & eius auocatione ab ſtudio rerum cæleſtium fieri non poterat. Quamuis enim aliqui vti poſſent cibis ab alijs præparatis ſine huiuſmodi impedimento: nihilominus in illa communitate, vel in ſingulis familijs neceſſarium erat multos in his miniſterijs occupari. Quod etiam alienum ab excellentia illius ſtatus per ſe ſtatim apparet.

Atque hinc etiam probata relinquitur vltima pars, quòd homines in eo ſtatu carnibus non ve- 15 *4. Pronuntiatum.* ſcerentur: quia in eo ſtatu nihil inordinatum fuiſſet. Nam, quæ hactenus diximus, oſtendunt illum vſum non potuiſſe introduci, vel inchoari ſine a- *Suadetur 1.* liqua culpa: vel ergo illa fuiſſet mortalis, & conſequenter per illam amitteretur iuſtitia, ac proinde iam non eſſet talis vſus in ſtatu iuſtitiæ, ſed in ſtatu peccati, & lapſæ naturæ: vel talis vſus fieret tantum cum veniali peccato: quod magis videntur probare omnia, quæ conſiderauimus: & hoc ſatis eſt, vt talis vſus in illo ſtatu eſſe non potuerit, in quo venialiter peccari non poterat, vt ſupra *Lib. 3 c. 11. à num 15.* oſtenſum eſt. Et præterea ſecluſa conſideratione *Suadetur 2.* culpæ, eſt valde probabilis coniectura, quia homines tunc non mouerentur in actionibus ſuis ab inordinata concupiſcentia: ſed ex aliquo motiuo rationis, nullum autem occurrere poterat, quod ad carnium eſum excitaret. Nam ſciebant, ad ſuſtentationem vitę, aut ad conſeruandum vires, & robur corporis, ſibi non fore neceſſarium: nec propter delectationem ſolam moueri poterant: tum quia non eſſet honeſtum: tum, quia cum non eſſent experti delectationem talium ciborum, non poterant multum ad illius deſiderium ſola intellectus cogitatione excitari: tum etiam, quia fructus arborum ad ordinatam voluptatem ſufficiebant: quia fecerat Deus ligna Paradiſi pulchra viſu, & ad veſcendum ſuauia vtique, vt credibile eſt, cum mira varietate, & abundantia: ergo non erat, cur propter ſolam ſenſibilem delectationem homines recte compoſiti, & concupiſcentijs carētes carnes appeterent. Non fuiſſet ergo in illo ſtatu talis vſus.

Vnde vlterius colligi poteſt, neque panis, neque 16 alterius cibi arte confecti, imo neque ouorum, *Non ſolum carnis, ſed aliorum etiam quæ arte parantur, imo nec ouorum aut lacticiniorum vſus tunc eſſet.* aut lactis animalium brutorum, & aliarum rerum, quæ ex lacte fiunt vſum in dicto ſtatu fuiſſe futurum. Hæc enim omnia ſub illa ratione comprehenditur, quod nec neceſſaria fuiſſent, nec ſine aliqua ſolicitudine, & ſuperflua cura, & diſtractione pararentur, vel procurarentur. Idemque dicendum eſt de vini vſu, in quo parando, & conſeruando maior labor, & occupatio neceſſaria fuiſſet, & in vſu eius maius periculum inueniretur, minorque neceſsitas. Quia Paradiſi aquæ, quas optimas fuiſſe credendum eſt, ad ſubueniendum tali corporum indigentiæ eſſent ſufficientiſsimæ: tum propter corporum ſanitatem, ac temperantiam: tum etiam, quia ſaluberrimæ, ac ſuauiſsimæ fuiſſent.

Circa id vero, quod de vſu panis, & vini dixi- 17 mus, dubitare quis poteſt, quia videtur hinc de- *Inſtantia contra proximè dicta de pane, & vino ſoluitur.* ſtrui opinio dicentium, non peccante Adamo futurum fuiſſe ſacramentum Euchariſtiæ in ſtatu innocentiæ. Quam nos in 3. tom. 3. part. diſp. 3. ſect. 3. maximè probabilem iudicauimus. Et eam ſecutus eſt Fonſeca tom. 3. Metaphyſ. lib. 6. cap. 2. q. 6. ſect. 3. Reſponderi verò poteſt, vel ad hunc ſacrum

rum vſum potuiſſe tunc ſine labore panem, & vinum confici: vel (quod magis placet) potuiſſe quidem tunc Sacramentum illud inſtitui ex alia materia: ſolumque conueniente cum noſtro Sacramento in reali præſentia Chriſti ſub aliquibus ſpeciebus, & in gratiæ effectibus: quorum ratione nomen Euchariſtiæ optime in illud conueniret.

Ad 1. obiectionem in num. 5.

18 Ad primam ergo obiectionem iam ferè reſponſum eſt: fatemur enim, in verbis Dei allegatis, non contineri expreſſam prohibitionem eſus carnium nihilominus ratione materiæ, ſuppoſita illius ſtatus maxima perfectione, inde colligi prohibitionem, non quidem ex lege poſitiua Dei prouenientem, ſed ex ipſa rectitudine rationis, vt explicaui. Neque inde inferri poteſt, illam prohibitionem, nunc etiam manere, eo quod lex naturalis nunc duret, quia immutabilis eſt. Nam eſt hoc verum ſuppoſita identitate materiæ, non vero facta in rebus ipſis varietate. Nam ipſa naturalis ratio aliud dictat agendum in vna occaſione, & aliud in alia: vt tempore neceſsitatis, vel abundantiæ, ægritudinis, vel ſanitatis, vt eſt per ſe notum.

Ad alteram eiuſdem obiectionis probationem ibid reſponſio 1.

19 In ſecunda vero probatione in eadem obiectione addita, petitur incidens dubium, an homine non peccante alia bruta animalia carnibus veſcerentur. Nam multi conſtanter id negant, quorum princeps videtur Baſilius hom. 15. Exaem. & ſequitur Beda, quem excuſare voluit D. Thomas, quia ſuper Geneſ. cap. 1. id non dicit, tamen id expreſſe habet in Exaem. circa finem. Et indicat Rupert. lib. 2. in Geneſ. cap. 10. dicens: *Contenta fuiſſent his epulis, niſi conſuetudine gulæ tam in hominibus, quam etiam in beſtiis ſoluta creuiſſet edacitas.* Latius id tradit Abulenſ. in 13. cap. Geneſ. q. 272. & latè pugnat pro hac ſententia Torniellus in 1. tom. Annal. ætate 1. die 6. & ſequitur Perer. lib. 4. in Gen. circa finem in diſp. ad verſus 29. & citat. Ioſeph. 1. Antiquit. 1. Omneſque nituntur in verbis Geneſ. in obiectione inductis. Adducuntur etiam coniecturæ. Prima, quia incredibile eſt, prouidentiſsimum Deum cæteris animalibus omnibus cibos præparaſſe, & pro animalibus terreſtribus nihil prouidiſſe. Secundo quia, ſi animalia tantum bina creata ſunt in ſingulis ſpeciebus, ſequitur, lupum, v.g. vel multo tempore cariturum fuiſſe cibo; vel conſumpturum ouem, priuſquam generare potuiſſet. Tertio, quia in arca Noe hæc animalia ſuſtentabantur ſine eſu carnium: ergo veriſimile eſt, antea aſſueuiſſe cibo, ſeu paſtui herbarum. Et iuxta ſententiam hanc, quę valde probabilis eſt, expedita relinquitur obiectio facta: conceditur enim ſequela, nimirum; etiam bruta non comediſſe carnes, quandiu Adam non peccauit: non quia illis proprium præceptum impoſitum fuerit, cum illius non eſſent capacia: ſed quia Deus ita omnia ordinauit, vt etiam animalia terreſtria pabulo herbarum eſſent contenta, & alios cibos non appeterent.

Pro hac reſponſione ſunt probabili coniectura tres. Prima. Secunda. Tertia.

Altera reſponſio ex D. Tho. quæ cum præcedente ſtare non poteſt. Eius fund.

20 Nihilominus D. Thom. d. q. 96. artic. 1. ad 2. contrariam ſententiam tam conſtanter affirmat, vt præcedentem irrationabilem vocet: quo loquendi modo rariſsime vſus eſt. Et illam ſecutus fuerat Abulenſ. in cap. 1. Gen. q. 3. Et idem ſentit Caiet. ibi & Yſtella. Fundamentum huius ſententiæ eſſe debet, quia prior ſententia multum repugnat rationi naturali: & Scriptura non cogit ad illam aſſerẽdã: ergo ſine cauſa, vel ratione aſſeritur. Et in hoc forte ſenſu D. Thomas illam vocauit irrationabilem. Maior probatur: quia proprij quidam inſtinctus ita ſunt naturales quibuſdam animalibus, vt ſint veluti propriæ paſsiones inſeparabiles ab eis, vel omnino, quantum ad actum primum, niſi priuentur naturalibus potentijs, vel ſenſibus internis, vel ſecundum potentiam ordinariam; quantum ad actum ſecundum: quo interdum per ſupernaturalem, vel extraordinariam Dei prouidentiam priuantur. Huiuſmodi autem ſunt in primis naturales (vt ſic dicam) inimicitiæ, & diſsidia inter quædam animalia, vt inter felem & canem, vel etiam felis ad murem, lupi ad ouem, accipitris ad columbam; aliaſque minores aues, & ſic de alijs. Deinde appetitus comedendi carnes eſt multis animalibus valde naturalis, vt videre licet in animalibus terreſtribus, leone, lupo, & alijs ferocibus: imo etiam in cane; & aliquibus domeſticis. Item in auibus, falcone, miluo & ſimilibus. Imò inter volatilia inuenimus, quæ naturaliter aluntur ſolis piſcibus; quos naturali induſtria capiunt, vt ſe, & filios ſuos ſuſtentent. Alia vero morticinis veſcuntur, vt corui, &c. Et inter piſces, minutiores eſſe ſolent naturalis cibus grandium. Non eſt autem veriſimile, aut has multiplices inclinationes ortas eſſe in animalibus ex peccato hominis, aut fuiſſe perpetuo frænandas, veluti quadam originali iuſtitia, quandiu homo non peccaret.

Probatio maioris propoſitionis.

Probatio minoris.

Iam ergo probatur altera pars, ſeu minor principalis fundamenti, in quo vis vtriuſque ſententiæ ſita eſt. Nam ſi Scriptura non poſſet commode aliter intelligi, paruipendenda eſſet ratio: ſi autem Scriptura alium commodum ſenſum habet, præferenda eſt ratio facta: quia ſine dubio vrgens eſt. Dici ergo in primis poteſt, non loqui Scripturam in vniuerſum de omnibus animalibus brutis ſed de his, quæ herbis, & fructibus paſci naturaliter ſolent. Et hoc reſponſum indicat D. Thomas dicens, Bedam non fuiſſe locutum de omnibus animalibus, ſed de quibuſdam, nam à fortiori hoc de Scriptura intelligit. Sed inſtatur, quia Scriptura non vnam tantum, ſed plures diſtributiones multiplicat, dicens, *Vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuerſis quæ mouentur in terram & in quibus eſt anima viuens.* Quis ergo audeat tot vniuerſales locutiones ad quædã animalia limitare? Sed nihilominus ſine vi, aut improprietate dici poteſt, illa omnia verba intelligi quidem vniuerſaliter, vt proferuntur, ſed cum diſtributione accommoda, iuxta materiæ capacitatem. Ita vt ſenſus ſit illos terræ fructus datos eſſe ad ſuſtentanda omnia animalia, quæ naturaliter talem cibum appetunt, & illo indigent. 21

Inſtatur cõtra hanc probationẽ: Occurritur proximæ inſtantiæ.

Cum vero contra hoc inſtatur, quia hoc modo prouidentia diuina animalibus carniuoris defuiſſet. In contrarium replicatur: quia etiam poteſt Deus argui quod improuidus erga piſces fuiſſet, nullibi enim legimus aliquid eis in cibum cõceſsiſſe. Cum ergo prouidentia Dei non in verbis conſiſtat, ſed in factis, potuit optimè tam piſcibus quam feris, vel rapacibus animalibus ſufficientiſſime prouidere cibum, producendo varia rerum genera, & dando illis animalib. talem inſtinctum naturalem, & vires, *vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.* Cur autem in quibuſdam declarauerit cibum, quem illis parauerat, potius, quam in alijs, pertinent, ad liberam Dei voluntatem, cuius rationem non ſemper reddere poſſumus. Poſſet autem fortaſſe non improbabiliter conſiderari, Deum in illis verbis, non ad ipſa animalia bruta, ſed ad homines principaliter fuiſſe locutum. Ideoque in alimentorum ſufficientia prouidentiam ſuam erga homines explicando, illa ſimul animalia commemoraſſe, quæ vel ſub cura hominis futura erant, vt ſunt domeſtica: vel ad vtilitatem, vſum, vel commoditatem hominis pertinent: quia peculiaris cura talium animalium ad integram prouidentiam erga ipſum hominem quodãmodo pertinet. Huiuſmodi autem animalia eſſe videntur, quæ herbis, & fructibus terræ aluntur. Quæ conſideratio mihi ſanè non improbabilis apparet. 22

Inſtantia altera quæ eſt 1. coniectura ex allatis n. 19 expeditur.

Expeditur ſecundo.

Expeditur tertio ex Caietano.

23 Non diſplicet autem, quod vlterius Caiet. addit, nullum eſſe animal, quod non poſsit herbis, aut fructibus veſci, & illis ſufficienter ſuſtentari. Quod ſuadet argumento facto de arca Noe, quia non eſt veriſimile introduxiſſe Noe in arcam carnes, quibus animalia carniuora veſcerentur: ergo tunc ſolis fructibus, vel ſeminibus terræ omnia animalia fuere nutrita: *quia vel neceſſitas temporis, vel ſpecialis tunc diuinæ gubernationis efficacia efficit, vt etiam animalia carniuora veſcerentur vegetatilibus*: vt idem Caiet. dixit Gen. 6. in fin. Veriſimilius autem eſt, ſine miraculo ibi ſuſtentata fuiſſe animalia ex ſeminibus, vel fructibus, quos Noe in arcam introduxit. Oportuit tamen, vt animalia, quæ naturale inter ſe diſsidium habent, vel in locis ſeparatis conſeruata fuerint: vel certe, vt diuina virtute manſueta, & pacifica inter ſe redderentur. Nam hoc conſuetudine, & educatione comparari ſolet, vt experientia docet. Vnde facile potuit modo præternaturali, & in illa occaſione neceſſaria fieri. Idemq; eſt dicendum ad difficultatem de principio creationis rerum. Nam potuerunt animalia inter ſe inimica in locis diuerſis creari: ita vt debiliora non poſſent à fortioribus interfici, donec ſpecies rerum ſufficienter multiplicarentur. Vel etiam pro aliquo tempore potuit diuinitus ille naturalis inſtinctus impediri, vel in ea diſpoſitione illorum interiores ſenſus creare: in qua per conſuetudinem componuntur, & manſueta inter ſe fiunt.

Expeditur ſecunda & tertia.

Concluditur reſponſio D. Thomæ hactenus expoſita.

24 Hoc ergo modo facile defenditur, abſolutè verum eſſe, Deum dediſſe herbas, ſemina, & fructus pro cunctis animalibus, quamuis non limitauerit, vt ſolis illis vterentur: neque in hoc aliquorum naturam immutauerit, aut correxerit, ſeu frænauerit ne carnes appeterent: vel ne diſcordiam inter ſe haberent. Atque ita Deus ex parte ſua omnibus etiam animantibus terræ ſufficienter alimenta prouidit quamuis aliqui ex peculiari ſua naturali propenſione alia appetere, & inquirere poſſint. Quod vero moderni authores ſuprà citati dicunt appetitum edendi carnes in his animalibus non ortum ex ipſa ſpecifica natura, ſed ex temperamento corporis, adiuncta conſuetudine: habere quidem poteſt locum in ipſo vſu, quia multum ex apprehenſione imaginationis pendet, quæ propter conſuetudinem multū immutatur. Nam inde fit, vt animalia naturaliter inimica, vſu, & conſuetudine inter ſe manſueta fiant, quando diſciplinabilia ſunt, & memoriam habent. Et ſimiliter ex non vſu, ſeu inexperientia ciborum fieri poteſt, vt per imaginationem non apprehendantur, vt multum delectabiles: ſicut è contrario experiētia, & cōſuetudo in brutis auget appetitum.

Totalis vſus aliorum ciborum ſufficit vt bruta carniuora ſiue carnib. alerentur.

Non tamen ſufficit ad illis denegādam propēſionem ṽorandi carnes.

25 Nihilominus tamen negari non poteſt, quin huiuſmodi inſtinctus in actu primo ſpectati ex ipſa natura ſpecifica oriantur, vt naturalis quædā diſcretio inter herbam vtilem, & noxiam: & inter animal contrarium, vel pacificum, & propenſum ad eſum carnium, vel piſcium, vel tantum herbarum: vt, v.g. iumenta, equi, boues, & ſimilia animalia talis ſunt naturæ, vt nulla conſuetudine videantur fieri poſſe carniuora: alia vero non ſolum poſſunt, ſed etiam naturaliter ad hoc ſunt propēſa. Has ergo naturales proprietates, & propenſiones haberent animalia, etiamſi homines nunquā peccarent. Et ideo credibilius videtur, quod ſi ſtatus innocentię longo tempore duraret, animalia carnibus veſcerentur iuxta vniuſcuiuſque naturalem propenſionem: quia nulla eſt neceſsitas excogitandi peculiarem Dei prouidentiam, ad hoc impediendum perpetuò, licet forte in principio creationis pro aliquo tempore id fuerit conueniens. Neque eſt vlla ratio, quæ ſuadeat, huiuſmodi animalia nunquam fuiſſe operatura iuxta naturalem propenſionem, & per ſolum non vſum illum naturalem inſtinctum perpetuo futurum eſſe ſopitum, & quaſi extinctum, cum ipſe ſit principium ſufficiens ad vſum illum inchoandum, ſicut nunc experimur in his animalibus, quando ex ſolo inſtinctu naturæ ante omnem vſum operari incipiunt.

Dicta propenſionem ad vſum retinerent durante ſtatu innocent.

In ſecunda vero obiectione petitur alia communis dubitatio, an homines poſt lapſum vſque ad diluuium carnibus vſi fuerint? Quæ ex alio loco Gen. cap. 9. à paritate rationis oritur, vt propoſuimus. In illa ergo dubitatione conſequenter multi dicunt, vſum carnium non fuiſſe omnino inter homines ante diluuium. Alij vero dicunt, non fuiſſe quidem licitum. ac proinde inter Deum timentes non fuiſſe vſurpatum, licet inter iniquos in vſu eſſe potuerit. Fundantur præcipue in verbis illis Dei Gen. 9. *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* vbi Chryſoſt. homil. 27. ait: *Hoc eſt initium edendarum carnium.* Et infrà *Edendi facultatem concedit, & valde ſecuros reddit.* Et Theod. q. 55. in Gen. *Prius* (ait) *conceſſit Deus hominibus fructus in cibum: poſt diluuium autem pretioſiorem cibum illis confert.* Beda vero dixit, *Hic primo caro manducari imperatur* id eſt, conceditur, nam Deus nunqnam dedit poſitiuum præceptum comedendi carnes, vt nunc contra hæreticos ſuppono. Ex dictis ergo verbis colligunt, antea fuiſſe prohibitum hominibus eſum carnium, quia alias ſuperuacanea fuiſſet hæc Dei conceſsio. Et huic ſententię non parum fauet D. Thom. Rom. 14. lect. 1. in principio & 1. 2. quæſt. 101. art. 6. ad 2. Eamque latè defendit Torniellus ſup. Anno 1657. nu. 11. & 12. licet cum aliqua limitatione, vt infrà dicam. Alij vero addunt, non ſolum homines, verum etiam feras, vel multa bruta animalia non comediſſe carnes ante diluuium: quia cenſent, illam conceſsionem Dei Geneſ. 9. licet ad homines directa fuerit, conſequenter cætera animantia comprehendiſſe. Ita docet Baſil. hom. 11. Exaemeron, & Beda in Exaemer. & Abulenſ. in cap. 13. Gen. q. 262. & ſequentibus, & ſequitur Pereri. d. diſp. de hac re lib. 4. in Gen.

26 *Pro 2 principali obiectione in n. 6 quæſtio. Quorundā reſponſio, eiuſq; fund.*

Prædictam reſponſionē ampliant Baſil. Beda, Abul. Perer.

In hoc puncto duæ quæſtiones videntur diſtinguendæ: vna eſt, de iure, alia de facto. De iure quæſtio eſt, an fuerit licitus carnium vſus ante diluuium: & hæc quæſtio habet locum in hominibus, non in brutis, vt per ſe notum eſt. Quæſtio vero de facto eſt, an talis cibus fuerit in vſu in tali prima ætate, & hæc in brutis locum habet, atque etiam in hominibus, ſiue ille vſus fuerit prohibitus, ſiue non fuerit. In prima ergo quæſtione, probabilius cenſeo, eſum carnium non fuiſſe illicitum ante diluuium. Ita tenet Caietan. Geneſ. 9. & Soto libro quinto de iuſtitia, q. 1. art. 1. quos ſequitur Yſtella Gen. 9. & refert pro hac ſententia Chryſoſt. Iuſtinum, & Diuū Thomam: ſed immerito. Nam licet iſti Patres non dicant fuiſſe illo tempore illicitum, ſeu prohibitum vſum carnium, neque etiam dicunt, fuiſſe licitum: ſed ſolum de facto aliquid dicunt, vt ſtatim explicabimus. Probatur ergo noſtra reſolutio, applicando, & conuertendo diſcurſum factum de ſtatu innocentiæ, Quia eſus carnium in illo tempore nec fuit malus, quia prohibitus, nec fuit prohibitus, quia malus: ergo nullo modo fuit illicitus. Prior pars antecedentis probatur optime argumento facto in ſecunda obiectione, quam tractamus, proceditque à fortiori, quia in ſtatu innocentiæ non fuit hic vſus malus, quia prohibitus: ergo multo minus poſt peccatum. Item, quia hæc prohibitio nec colligitur ex verbis Dei Geneſ. 1. dictis, vt ibi probatum eſt: nec ex verbis Gen. 9. quibus Deus tradidit omnia poteſtati hominum, vt eis vterentur ad manducandum, ſi vellent. Nam ex eis colligi non poteſt,

27 *Authoris reſponſio quantum ad ius.*

Probatur aſſumpto antecedente bipartito.

Locus Gen. 9. non rectè aſſumitur in ipſa 2. obiectione.

teſt, fuiſſe dicta ad tollendam priorem prohibitionem. Potuerunt enim dici, vel ad explicandum magnum beneficium, quod cùm ipſa natura hominibus conceſſerat, quod non obſtantibus prioribus peccatis, firmum permanere declarabat, ſicut ibidem etiam dixit, *Creſcite, & multiplicamini, & replete te ram*; quod à principio etiam dixerat, nihilque nouum per illa verba concedebat: vel etiam potuit DEVS per illa verba inſtruere homines, quod in eo ſtatu, peculiari, ac noua ratione eſu carnium indigerent, tùm quia ipſius naturæ corruptæ vires iam erant multum debilitatæ, tum etiam, quia ipſa terra per aquas diluuij deterior reddita erat: & conſequenter fructus eius minoris virtutis ad nutriendum in futuris temporibus futuri erant. Hæc ergò fuit ſufficiens cauſa, vt DEVS, tanquam prouidentiſsimus pater, carnes in ordinarium cibum hominibus deſignaret, etiamſi antea non eſſet prohibitus earum vſus.

28 Altera verò pars antecedentis probatur, quia neque ex vi obiecti eſus carnium eſt malus: nec mera ratione naturali prohibitus, vt eſt per ſe notùm, & ſupra num. 7. & 8. & in tertia ratione dubitandi, & in priori diſcurſu probatum eſt. Neque etiam erat malus ratione ſtatus, ſicut de ſtatu innocentiæ diximus. Quia in hoc eſt apertiſsimum diſcrimen inter ſtatum innocentiæ; & naturæ lapſæ. Tum quia in natura lapſa non habent homines illam rerum, & ciborum ſufficiētiam; copiam, facilitatem, & bonitatem, quam in ſtatu innocentiæ habuerunt, ſemperq; habuiſſent. Tum etiam, quia vires corporis ſunt longè debiliores: & appetitus non eſt ita compoſitus, & frænatus, ſicut prius: ideoque in hoc ſtatu nunquam fuit per ſe malum hunc naturalem appetitum exequi. Quin potiùs eſt ex obiecto indifferens: & in tali ſtatu facilè occurrere poterant occaſiones, & rationes ordinandi talem actum ad bonum finem: vel ad reparandas vires ægritudine, aut labore debilitatas, vel ad illas conſeruandas, vel augendas ad fortiùs laborandum: vel quia interdum poſſent faciliùs tales cibi haberi, aut præparari, & cæt. Explicaturque optimè per ſtatum puræ naturæ, ſi in ipſo crearetur homo, & in hoc negocio ſuo diſcurſui relinqueretur: nam poſſet ſine dubio licite veſci carnibus quouis tempore, etiam à principio ſuæ creationis: eadem autem ratio, quoad hanc partem, eſt de homine lapſo.

Poſterior pars antecedentis probatur.

29 In ſecunda verò quæſtione idem cenſent probabilius Soto, & Yſtella, & hic allegat dictos Patres. Sed Chryſoſt. in verbis, quæ allegaui ex ead. hom. 27. oppoſitum indicat. Et ſimiliter D. Thom. dum ait, *quòd eſus carnium videtur poſt diluuium intro ductus*, licet exponi poſsit de ordinario, & frequenti vſu, ne ſibi contrarius ſit. Iuſtinus verò quæſt. 119. ad gent. dicit quidem Abel comediſſe de lacte ouium, adducens illud Pauli 1. Corinth. 9: *Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat?* Quod verò Abel carnes comederit, non declarat. Id tamen videtur apertè ſentire Caietanus Geneſ. 4. vbi etiam adducit Beroſum aſſerentem homines comediſſe carnes ante diluuium. Idem affirmat Rupertus libro 4. in Geneſ. cap. 30. dicens: *Et ſi antehac abſque vlla DEI præcipientis authoritate hac homo in cibum præſumpſit* (vtique carnes) *iam ex hoc tunc ante legem, & deinde per legem poteſtate accepta iure ſibi vendicat eadem in eſum.* Denique etiam Torniel. concedit homines ante diluuium comediſſe carnes; non tamen probos, ſed improbos, nec licitè, ſed grauiter peccando. Et deinde etiam in iuſtis caſum extremæ neceſsitatis excipit. Veruntamen in quibuſcunque fuerit hic vſus, fruſtra fingitur peccatum;

Reſpōſio quātum ad factum ex eod. Soto & Yſtella qui immeritò Patres aliquos aſciſcit.

Conſentiunt Caiet. & Rupert.

Itē Torniel. non rectè diſtinguens à vſu licito, & illicito.

præſertim graue, vbi nulla eius ratio, nec poſitiua prohibitio inuenitur. Et ſine cauſa limitat exceptionem ad caſum extremæ neceſsitatis. Cur enim non grauis, vel mediocris neceſsitas ſufficeret. Imò cur non maior commoditas ſatis ſuperque eſſet? Illa enim ſufficeret, vt actio ex obiecto indifferens propter honeſtum finem fieret, vt argumentati ſumus.

Itaque probabilis eſt hæc ſententia de eſu carnium inter homines in illo tempore, licet ſit incerta, quia non poteſt probari ratione ſola: & hiſtoria de hac re nulla extat, quæ certitudinem faciat: quia Scriptura nihil dicit ſatis apertè, & aliæ non ſolùm incertæ, ſed etiam obſcuræ ſunt. Si ergo vtendum eſt coniectura, veriſimile eſt, carnes, aut piſces in illis temporibus non fuiſſe ordinarium cibum hominum, præſertim eorum: qui antiquam fidem, & traditionem ita retinebant, vt ſecundum rationem viuerent, & corporis voluptatibus dediti non eſſent. Hoc ſaltem videtur colligi ex facultate à Deo data Geneſ. 9. per quam explicuit, maiorem fuiſſe illius temporis neceſsitatem. Et ideo carnes iam tunc in ordinarium cibum aſſumi opportunum fuiſſe. Et ita poſſunt etiam exponi aliqui Patres, præſertim Chryſoſt. & D. Thomas, qui dicunt, carnium vſum fuiſſe poſt diluuium introductū, vtiq; ordinarium, & communem. Nihilominus tamen credibile eſt etiam antea fuiſſe vſitatum, præſertim ab his, qui voluptatibus corporum magis ſeruiebant. Quia, vt D. Thomas ait: *Eſus fructuum terræ naſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatem vitæ, eſus autem carnium ad quaſdam delitias, & curioſitatem.* Vnde per hoc non tollitur, quin talis vſus in caſibus neceſsitatis, magiſque per modum medicinæ, vel remedij, quàm ordinarij alimenti, etiam inter honeſtiores viros tunc fuerit. 30

Te.. eratur dictū eſſe … ſi …, quòd eſus carnium ordinario tunc non fuerit. Suadetur cōiectura ſumpta ex Gen. 9

Faciunt etiā Patres vt Chryſ. & D. Thom.

Fuiſſe tamē non nullum eſum, etiam inter probos homines.

Quod ſuadet etiam exemplum Abel iam eo tempore paſcentis greges ouium, vt illud inducit, & ponderat Caietan. ſupra. Et certè qui concedunt, homines tunc lac ouium comediſſe, iam fatentur non ex ſolis fructibus terræ nutritos fuiſſe, & aliquid in cibum introduxiſſe, quod in ſtatu innocentiæ in vſu non fuiſſet: cur ergo non credemus carnibus vſos fuiſſe, etiam licitè, ac temperatè, ſaltem aliquando iuxta occurrentes occaſiones, vel ratione neceſsitatis, aut maioris commoditatis. Id etiam ſuadet exemplum de venatione, quæ ſine dubio recreationis cauſa fuiſſet tunc licita, & credibilius eſt, fuiſſe in vſu: ergo eadem ratione ob honeſtam recreationem credibile eſt interdum de cibis in venatione captis aliquid guſtaſſe. Denique eadem ratione veriſimilius eſt, multa fuiſſe introducta ſtatim poſt peccatum in vſu ciborum, quæ in ſtatu innocentiæ non fuiſſent, vt vſus alicuius panis, & vſus ignis ad coquendos cibos, & fructus duriores, vt glandes, caſtaneas, & ſimiles. Ergo idem eſt veriſimile de carnibus. 31

Id ſuadetur 1

2.

3.

Et ita obiter reſponſum eſt ad argumenta, quæ in contrarium fieri ſolent, & ſecunda etiam obiectio ex dictis eſt ſufficienter expedita. Et conſequenter etiam reſponſum eſt ad obiectionem tertiam, probat enim optimè primam aſſertionem in hoc puncto poſitam in num. :-. & non procedit contra priorem reſolutionem de ſtatu innocentiæ propter rationem ibi factam, & propter diuerſitatem inter vtrumque ſtatum iam ponderatam. Denique ex dictis à fortiori concluditur, animalia carniuora multo magis fuiſſe vſa carnibus ante diluuium: præſertim poſtquam cœperunt eſſe ſufficienter multiplicata. Quia non poſſent cohiberi ſine ſpeciali cura, & prouidentia Dei, quam fingere ſuperuacaneum eſt. 32

Colligitur tandem ex dictis reſponſ. ad 2 & 3. obiectiones in n. 6 & 7.

CAPVT VII.

Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ, homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.

1 IN hoc capite cætera explicanda ſuperſunt, quæ ad modum viuendi in ſtatu innocentiæ quoad externas, & politicas, vel domeſticas actiones, & occupationes ſpectat. In quo puncto nonnulla explicanda occurrunt, quæ per breuia quædam dubia expediri poſſunt. Et primum, ac præcipuum eſt, an homines tunc in ſocietate, vel communitate viuerent? In quo duplex communitas, ſeu ſocietas humana diſtinguenda eſt. Vna dicitur domeſtica, ſeu familiæ: alia ciuilis, ſeu populi, aut ciuitatis: quarum prior imperfecta, poſterior verò perfecta cenſetur. Quia illa non eſt ſibi ſufficiens ad vitam tranſigendam: hæc verò totius ſufficientiæ complementum habet, vt dixit Ariſt. lib. 1. Polit. cap. 2.

1. Dubium an homines in ſtatu innocentiæ viuerent in cõmunitate.

2 De priori ergo ſocietate domeſtica non eſt dubium, quin in ſtatu innocentiæ futura eſſet. Quia illa intrinſecè, ac naturaliter oritur ex coniunctione maris, & fœminæ, ac filiorum procreatione, vt Ariſt. d. lib. cap. 1. docuit. Sed in ſtatu innocentiæ eſſet ſocietas maris, & fœminæ cum ſpeciali vinculo matrimonij, & conſequenter cum cohabitatione neceſſaria ad filiorum generationem, & educationem: ergo in illo ſtatu eſſet domeſtica ſocietas, ſeu communitas. Addit verò Ariſtot. ibi, aliam veluti ſecundariam, quæ eſt domini, & ſerui. Sed hæc in illo ſtatu non eſſet neceſſaria. Nunc enim neceſſaria, vel ſaltem vtiliſsima non eſt propter multas actiones, & miniſteria, quæ ad ſuſtentationem vitæ corruptibilis neceſſaria ſunt: quæ neceſsitas in ſtatu innocentiæ non eſſet: quia homines paucis indigerent ad ſuſtentationem vitæ, & veluti præ manibus omnia in promptu haberent. Item nobilitas illius ſtatus conditionem ſeruilem in hominibus non permitteret: & ideo ſocietas illa, quæ in altero extremo illam conditionem requirit, illi repugnaret, vt numer. 10. magis explicabimus. Addit præterea Ariſt. ibi, ex hac domeſtica ſocietate naturaliter ſequi aliam quidem in ſe maiorem, tamen in ſuo genere imperfectam, quam pagum vocat, quæ eſt parua communitas ex pluribus domib. conſtituta. Quam etiam dicit maximè videri ſecundum naturam: quia veluti naturaliter reſultat ex generatione plurium filiorum, & ex ſucceſsione natorum ex natis, ſeu nepotum ex filijs. Nam inde multiplicantur matrimonia, & familiæ, ac conſequenter domus, ex quibus pagus conſurgit. Vnde hæc etiam ſocietas tanquam valde naturalis in ſtatu innocentiæ fuiſſet.

Reſponſio de ſocietate domeſtica & affirm. quoad liberorum procreatione

Non tamen quoad ſeruorum miniſteria.

Ex Ariſt. ſententia pagus naturaliter conſequitur ex domeſtica ſocietate & procreatione

3 Sed conſiderare oportet, hanc multiplicationem domorum, ſeu familiarum, duobus modis potuiſſe conſiſtere: vnus eſt per ſolam diuiſionem vnius familiæ ab alia, ſine aliqua peculiari coniunctione morali inter ſe: & ſic non efficiunt propriè vnam communitatem politicam: ſed vnum aggregatum per accidens plurium domeſticarum communitatum. Nam in omni genere vnius phyſicè vel moraliter, ſine aliqua vnione plurium diſtinctorum, non conſurgit ex eis aliquid propriè vnum, ſeruata proportione. Nec ſufficiet ſola propinquitas ſecundum locum: nam inde conſurgit vicinitas quædam, quæ ad ſummum inducere ſolet aliquam amicitiam, vel familiaritatem, non tamen moralem vnitatem, vel communitatem: vt vſu etiam comprobari poteſt in duabus, vel tribus familijs, vel monaſterijs in deſerto viuentibus in propinquis locis. Alius ergo modus multiplicationis familiarum, ſeu domorum, eſt cum diſtinctione domeſtica, & aliqua vnione politica, quæ non fit ſine aliquo pacto expreſſo, vel tacito iuuandi ſe inuicem: nec ſinè aliqua ſubordinatione ſingularum familiarum, & perſonarum ad aliquem ſuperiorem, vel rectorem communitatis, ſine quo talis communitas conſtare non poteſt, vt latiùs dixi in Defenſione Catholica lib. 3. cap. 1. & 2. Si ergo pagus ſolùm ſumatur pro aceruo domorum, vt ſic dicam, ille neceſsitate naturali ſequitur ex multiplicatione filiorum, nepotum, &c. & ita ſine dubio eſſet in ſtatu innocentiæ. Si autem pagus dicatur aliqua communitas politica moraliter vna, vt explicaui, quæ parua ſit, ſic talis pagus quædam ciuitatis inchoatio eſſe videtur, & veluti pars eius, vel quaſi acceſſorius ipſi eſſe ſolet: ideoque eadem ferè ratio de illo, & de ciuitate eſſe videtur.

Explicatur illa Ariſtot. ſententia per diſtinctionẽ.

Alterum membrum.

In vniuerſum ergo interrogari poteſt, an eſſet in ſtatu innocentię propria communitas politica, ſiue pagi, ſiue ciuitatis, ſiue regni. Et ratio dubitandi eſt, quia in illo ſtatu ceſſaret ratio conſtituendi tales communitates inter homines, quæ nunc in ſtatu naturæ corruptæ inuenitur. Nunc enim congregantur familiæ hominum in vnam ciuitatem, quia vna familia non ſufficit, vel ad ſe ſuſtentandum, vel ad ſeruandam communem iuſtitiam inter diuerſas familias, vel ad ſe tuendum ab omnibus incommodis: vel ad ſe, & ſuos defendendum ab hoſtibus, & alias ſimiles vitæ corruptibilis neceſsitates. At verò in ſtatu innocentiæ quælibet familia ſufficeret ſibi, quia propter innocentiam, & immortalitatem, non haberet hoſtes, à quibus defenderetur: nec eſſent infirmi, quibus ſubueniretur: nec eſſent iniuriæ inter perſonas diuerſarum familiarum, propter quas vindicandas, aut cauendas eſſet neceſſaria regia poteſtas. Ergo tunc non eſſet neceſſaria politica ſocietas. 4.

Arguitur id pro parte negat. dubij initio poſiti.

Dices, fuiſſe propter ſe conuenientem, quia homo eſt animal ſociale, quæ proprietas naturalis eſt, & in ſtatu innocentiæ permaneret. Vnde Ariſt. ſupra dixit, hominem natura eſſe ciuile animal, & ſociale. Sed contra hoc eſt, quia hæc hominis proprietas ſufficienter expleretur partim per ſocietatem domeſticam, partim per mutuam communicationem, & familiaritatem plurium familiarum, ſeu perſonarum diuerſarum domorum inter ſe. Aliud enim maius vinculum morale inter diuerſas familias eiuſdem ciuitatis naturale non eſt, ſaltem in natura integra: licet in natura corrupta, vel pura eſſet naturaliter conſequens ad indigentiam talis ſtatus. In quo ſenſu locutus eſt de homine Ariſtoteles. Qui nihilominus addidit, *Qui ſine ciuitate eſt per naturam, & non per fortunam, aut nequam eſt, aut potior quàm homo.* In ſtatu autem innocentiæ homo eſſet pluſquam homo, vt ſic dicam, & ideo ciuitate non indigeret. 5

Euaſio primi argum.

Præcluditur.

Nihilominus dicendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, habituros fuiſſe inter ſe politicam ſocietatem, qualis in ciuitate perfecta, vel regno eſſe poteſt. Ita ſentit D. Thom. 1. par. q. 96. art. 4. iuncto 3. vbi Caiet. idem ſentit, & Lipoman. in Catena Gen. 9. & Perer. lib. 4. in Gen. diſp. de imper. hom. Et fundamentum eſſe debet, quia coniunctio hominum in vnam ciuitatem, non per accidens tantùm ratione peccati, aut corruptionis naturæ, ſed per ſe conuenit homini in quocunque ſtatu, & ad perfectionem eius pertinet. Quod primò ſuadet D. Thomas exemplo Angelorum: nam eorum ſtatus, & naturalis conditio multo perfectior eſt, quàm in hominibus, & in ſtatu innocentiæ fuiſſet, ſed in Angelis eſt ſocietas, & communitas cum ordine, & ſubordinatione eorum inter ſe: vt Dionyſius tradidit, & in ſuperioribus viſum eſt: ergo cùm proportione non defuiſſet in hominibus in ſtatu innocentiæ. Secundò, 6.

1. Aſſert. affirmat.

Eius fundã.

Suadetur 1.

Secundò. cundò, quia hæc communitas vitæ non tantùm propter indigentiam mutui auxilij, ſed etiam propter ſe aptibilis eſt, ad maiorem vitæ iucunditatem, & honeſtam communicationem, quam homo naturaliter amat.

7. *Tertiò.* Tertiò, quia in illo ſtatu non omnes homines eſſent æquales in ſcientia, & virtute, vt lib.3.cap.9. dictum eſt, & rectè D.Th. præmittit in d.ar.3. ergo licet illa ſocietas perfecta, non eſſet neceſſaria, propter corporum indigētiam, vel defenſionem, poſſet eſſe vtiliſsima ad ſtudium ſcientiarum, vt doctiores poſſent minus doctos inſtruere. Idemque eſt de rerum experientia, non enim poſſent ſinguli omnia per ſe experiri: oporteret ergo, vt mutuo ſe iuuarent, etiam per traditionem, & humanam fidem, quæ in illo ſtatu eſſet longè certior propter innocentiam. Item ad virtutis auxilium eſſet illa communicatio vtiliſsima, & feruentiores verbo, & exemplo poſſent minus perfectos excitare. Et hæc ratio multum augetur conſiderando in illo ſtatu non ſolum bonum naturæ ordinem, ſed etiam gratiæ. Nam oporteret homines habere aliquam communem regulam fidei etiam externam, vt eandem fidem conſeruare perpetuò poſſent, & ſecundum illam colere Deum, non ſolùm priuatim, ſed etiam cultu publico totius communitatis, ſeu Eccleſiæ. Hæc autem eccleſiaſtica vnitas ſupponit communitatem ciuilem ſtatui hominum accommodatam.

8. *Quarto.* Denique, ſi homines tunc peccare poſſent, etiam ad malefactorum correctionem, & emendanem, ciuilis communitas eſſet vtiliſsima. Veriſimilius ergo eſt, homines in eo ſtatu politicam cōmunitatem habituros fuiſſe. Quanta verò illa futura eſſet magis incertum eſt: id eſt, an eſſent omnes homines in vna ciuitate victuri, vel potiùs eſſent ciuitates multiplicandæ: & ſi plures eſſent, an vnum, vel plura regna componerent: vel vnaquæque per ſe viueret: & ſimilia, quæ vnuſquiſque coniectare poteſt. Vtendo alio principio ſupra tractato, ſcilicet, quanta futura eſſet in illo ſtatu muliplicatio hominum ſimul viuentium in hoc mundo: & an omnes in Paradiſo terreſtri habitaturi eſſent, vel omnem mundi regionem incolerent. Nam ſi omnes intra Paradiſum continerentur per modum vnius ciuitatis, vel ſaltem vnius regni coniungi poſſent. Si tamen extra Paradiſum extenderentur, tunc maior etiam multiplicatio ciuitatum, vel etiam regnorum fortè fuiſſet. Sed de his hactenus.

Pluresne, an vna tantum ſocietas futura fuiſſet in ſtatu innoc.

Lib. 3.cap.6 à numero 20.

9. *2. Dubium.* Hinc verò expenditur ſecundum dubium de dominio hominis in homines, quod in numero 2. huc remiſimus. Diximus enim ſupra habuiſſe homines in ſtatu innocentiæ dominium in omnia bruta animalia. Vnde ſtatim oriebatur dubium, an vnus homo in alium dominium habuiſſet. Et ratio dubitandi ſtatim occurrit, quia hoc dominium non potuit haberi, niſi ex dono Dei; Deus autem ſolùm in bruta dedit homini dominium, non in alios homines, vt obſeruauit Auguſt.lib.19. de ciuit.cap.15. Reſponſio verò D.Thomæ ſupra, & communis eſt, duplex eſſe dominium: vnum oppoſitum ſeruituti: aliud, quod ad ſubditum refertur. Primum vocare poſſumus dominium proprietatis: aliud dominium iuriſdictionis, ſeu gubernationis, latè iuriſdictionem intelligendo, vt mox explicabo. Vnde primum dominium dat poteſtatem in perſonam ſerui, & omnes actiones eius: id eſt, ad vtendum ſeruo in omnem conuenientem vſum propter vtilitatem domini. Aliud verò dominium ſolum confert poteſtatem ad gubernandum, & dirigendum ſubditum in ſuis actionibus: & principaliter propter vtilitatem ipſius ſubditi. Quæ omnia in tractatu de iuſtitia latiùs docentur, ſuntque clara, & certa.

Notatio ex D.Th. duplicis dominij.

10 *1. Aſſertio in ordine. Probatur ex Aug. & Gregor.* Dicimus ergo in ſtatu innocentię non fuiſſe futurum dominium proprietatis vnius hominis in alium. Ita docent D.Th. & omnes cum Aug.lib.19. de ciuit.cap.15. dicente: *Conditio ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori.* In illo ergo ſtatu non eſſet ſeruitus: ergo nec dominium proprietatis: hæc enim duo correlatiua ſunt, & vnum ſine alio eſſe non poteſt. Vnde ponderat ſupra Aug. nunquam in Scriptura hominem appellatum fuiſſe ſeruum; *donec Noe iuſtus peccatum filij ſua maledictione vindicauit.* Vnde infert, *Nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura.* Idem ſumitur ex Greg.21.Moral.cap.10.aliàs 11. *Item ratione.* Et ratio eſt manifeſta, quia libertas eſt homini naturalis, & magna eius perfectio. Vnde illa priuari magna pœna, & miſeria eſt. At ſtatus innocentiæ liber eſſet ab omni miſeria, & pœna: ergo liber eſſet ab hac ſeruitute: ergo ibi non eſſet dominium tali ſeruituti oppoſitum. Et de hoc dominio locutus eſt Dominus, quando illud homini contulit in bruta animalia, & non in homines, vt Aug. ſupra, indicauit. *Nota.* Non verò abſtulit Deus homini poteſtatem introducendi hoc dominium, interueniente peccato, vt in materia de Iuſt. latius traditur. Et ita dicta aſſertio, & ratio procedit optimè de omnibus hominibus in ſua innocentia perſeuerantibus. Si qui verò peccarent, mereri poſſent interdum in ſeruitutem redigi, ſicut poſſent alijs pœnis puniri. Sed in huiuſmodi euentu peccans extra ſtatum innocentiæ fieret, &, vt ſupra dixi, incertum nobis eſt, qualis eſſet in illo ſtatu modus gubernandi, & puniendi peccatores.

11. *3. Aſſertio in ordine explicatur.* Secundò dicimus, dominium directiuum, ſeu gubernatiuum futurum fuiſſe inter homines in ſtatu innocentiæ. At hoc enim dominium pertinet poteſtas imperandi alijs in eorū commodum, & communis boni. Quæ poteſtas in rigore latius patet, quàm iuriſdictio. Quia pater poteſtatem hanc dominatiuam habet in filium, & familiam ſuam, licet propriam iuris diſtinctionem non habeat, iuxta doctrinam D.Th.2.2.q.65.a.2.in Corp. & ad 2. Quanquam generaliùs loquendo, omnis poteſtas ad gubernandum alios poſsit iuriſdictio appellari. Et ſic probatur concluſio. *Probatur.* Nam in ſtatu innocentiæ vir haberet poteſtatem in vxorem, quia hoc naturale eſt, & per ſe ad bonum ordinē, & pacem inter ipſos coniuges neceſſaria eſt: licet in illo ſtatu illa ſubiectio eſſet ſine imperfectione, & coactione, ſub qua imperfectione per peccatum eſt introducta, vt in fine libri præcedentis expoſuimus. Simili modo pater haberet dominium in filios ad gubernandum illos: eandemque haberet ſuper totam familiam ſuam. Nam hæc poteſtas adeo eſt neceſſaria in communitate domeſtica, vt de patre, vel matre familias non bene vtente tali poteſtate dixerit Paulus 1. Corint. 5. eſſe infideli deteriorem, vt notauit Auguſt.d.lib.de Ciuit.cap.15.& 16.

12 *4. Aſſertio. Declaratur, & probatur.* Denique ſimili modo dicendum eſt, ſuppoſita in illo ſtatu communitate perfecta ciuitatis neceſſarium fuiſſe in illo ſtatu proprium dominium iuriſdictionis: quale eſt in principe reſpectu ſubditorum. Quia non ex culpa, ſed ex ipſa rei natura ſequitur hæc poteſtas ad talem communitatem, tanquam neceſſaria ad conſeruationem eius, vt optimè docet D.Thomas ſupra. Et latiùs diximus in d.lib.3.Defenſionis catholicæ, à princ. Nam illa doctrina in omni ſtatu naturæ humanę, ſiue purę, ſiue integræ, ſiue lapſæ locum habet. Neque ſubiectio reſpondens huic dominio eſſet defectus, vel imperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ: quia nec priuaret hominem libertate ſimpliciter, & dominio ſuarum actionum: nec ſubderet eum ad ſeruiēdum alteri in eius commodum; ſed ad obediēdum in actib. honeſtis in proprium, vel cōmune bonum, & commodū redundātibus.

Nec poteſtas illa gubernatiua tunc eſſet coactiua, per quam ſubditi pœnis ſubijcerentur: ſed eſſet directiua ad maius bonum, & pacem communitatis ordinata. Quod ſemper intelligo de ſubditis in ſua innocentia perſeuerantibus. Nam ſi fortè aliqui peccarent, de iſtis alia eſſet ratio, vt ſæpe diximus.

13. *Diſcrimen inter poteſtatem œconomicam, & politicam.*

Eſt autem notanda differentia inter hanc poteſtatem politicam, & œconomicam: quòd hæc poſterior per modum propriæ paſsionis manat ex tali coniunctione, & tali perſonæ determinatæ conuenit, ſeu in ea quaſi reſultat per modum relationis, poſito tali fundamento. Vt ſuppoſito contractu matrimonij ex natura rei ſtatim vir habet poteſtatem in vxorem. Et ſimiliter ſuppoſita generatione filij, naturalis eſt poteſtas parentum in illum. At verò poteſtas politica licet ex natura rei reſultet in tota communitate, eo ipſo, quòd in vnum corpus politicum congregatur, non tamen conuenit determinatæ perſonæ, ſed ad communitatem per ſe pertinet modum regiminis ſtatuere, & determinatæ perſonæ poteſtatem illam applicare, vt in loco citato latè dixi. Vnde in rigore loquendo, idem quoad hanc partem fuiſſet in ſtatu innocentiæ ſeruandum: nam eſt eadem ratio, quæ non in culpa, ſed in ipſa æquitate naturali fundatur.

14 *Quæſtiuncula incidens. Eius reſolutio abſolutè loquendo.*

Quæri autem poteſt, ſi Adam non peccaret, & ipſo permanente in via, ita genus humanum multiplicaretur, vt ad conſtituendam ciuitatem ſufficeret, an ſemper tanquam omnium parens principatum habuiſſet? Reſpondeo, ſolam rationem progenitoris non ſatis eſſe ad fundandum principatum cum perfecto dominio iuriſdictionis, ac poteſtatis politicæ in perfectam communitatem, quæ ex multis familijs coaleſcit, etiamſi omnium illarum vnus ſit primus parens. Et ratio eſt, quia eo ipſo, quod filius per rationis vſum, & libertatem, ac ætatem perfectam emancipatur, liberatur à patria poteſtate, & fit ſui iuris. Vnde ſi propriam familiam habeat, in illa habet ſuam œconomicam poteſtatem æqualem poteſtati, quam habet pater in ſua familia: nec tenetur ex ſola natura rei in vnum populum cum patre coniungi: nec inter eos altior poteſtas iuriſdictionis ex natura rei intercedit. Vnde etiam poſt lapſum Adam non habuit talem poteſtatem in filios, vt bene notauit Salon. tom. 1. de Iuſtitia, q. 65. art. 2. dub. 1. etiamſi contrarium indicet Soto lib. 4. de iuſtitia, q. 3. ar. vnico. §. Quòd ſi quæras. ſola illa ratione ductus, quòd Adam ſolus fuit primus humani generis parens. Sed (vt dixi) hæc ratio non ſufficit, quia neceſſarium eſt, vt accedat conſenſus eorum, qui in vnam ciuitatem coaleſcunt, ſaltem quoad capita familiarũ. Non legimus autem Adam, & Cain, verbi gratia, cum ſuis familijs in vnam ciuitatem conueniſſe, cuius politicus principatus Adæ fuerit collatus. Sed potiùs legimus Cainum primam ciuitatem condidiſſe. At verò in ſtatu innocentiæ veriſimile eſt, eo ipſo, quod familiæ filiorum, & aliorum poſterorum Adæ multiplicarentur, fuiſſe in vnum politicum corpus congregãdas, propter ſummam vnionem, & pacem, quæ inter homines tunc fuiſſet. Vnde credi etiam poteſt omnes poſteros acceptaturos Adamum in ſuum Regem, & Principem, magis ipſo vſu, & interpretatiua voluntate, quàm expreſſo pacto, aut electione. Quid autem poſtea fieret, multiplicatis, & diſperſis per orbem familijs hominum, coniectari vix poteſt, nedum affirmari.

Salon. rectiùs quàm Soto

Vel loquendo de ſtatu innocentia.

15 *Quæſtiuncula altera de dominio herili.*

Non omittam autem hoc loco interrogare, an perſeuerante ſtatu innocentiæ eſſet in vno homine dominium particulare in alium tanquam in famulum, qui ſeruus non ſit. Hæc enim poteſtas, & ſubiectio illi reſpondens eſt quaſi media inter duas præcedentes. Nam ſubiectio famulatus non habet vilem conditionem ſeruitutis, quia non priuat libertate ſimpliciter, nec conſtituit famulum ſub dominio proprietatis heri, & ideo non videtur ita repugnare ſtatui innocentiæ, ſicut ſeruitus. Item non eſt introducta in pœnam, ſed in ſubſidium, & iuuamen, quod poſſet eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium.

16 *Pars negatiua approbatur 1.*

Nihilominus non fuiſſe futurum in ſtatu innocentiæ tale genus dominij, vel famulatus, probatur primò: quia licèt famulatus non ſit tam vilis conditio ſicut ſeruitus, nihilominus in hoc cum illa conuenit, quòd poteſtas domini in famulum ad vtilitatem domini tota ordinatur: & ex hac parte famulatus multum participat cõditionem ſeruilem minus decoram, ſeu decentem innocentiæ ſtatui. 2. Deinde ſubiectio illa ex parte famuli introducta dici poteſt per peccatum Adæ, quia nullus homo alterius fit famulus, niſi propter indigentiam, & neceſsitatem huius vitę mortalis, quæ indigentia nulla eſſet in ſtatu innocentiæ, & ideo in illo nullus ſeruiret alteri ex obligatione iuſtitię, & propter ſtipendium per modum famuli, licèt per charitatem omnes inuicem miniſtrarent. 3. Denique etiam ex parte dominorum (ſi cogitentur) nulla ratio, aut neceſsitas talis poteſtatis, vel dominij reddi poteſt. Quia famulorum auxilium, vel propter corpora corruptibilia, quæ indumentis, alimentis, medicinis, & alijs ſimilibus adiutorijs indigent, vel per vanitatem, & ambitionem introductus eſt: vtrumque autem in ſtatu innocentiæ defuiſſet: quia ſine vllo ferè labore, aut miniſterio homines haberent paratiſsimos cibos, & veſtibus non indigerent: nec haberent abundantiam diuitiarum particularium, quarum negotiationi incumberent: ergo nullo famulatu indigerent, & conſequenter neque ex hac parte peculiare dominium in alios homines haberent.

17 *3. Dubium de diuiſione bonorũ, ſeu priuatis dominiis.*

Tertium verò dubium hac occaſione excitatur, an in illo ſtatu eſſet rerum diuiſio, quoad dominia terrarum, fructuum, animalium, aliarumq́; temporalium rerum. Nam licet Deus dederit homini vniuerſale dominium iſtarum rerum, vt ſupra diximus, non tamen hæc bona inter homines diuiſit, ſed ſingulis tradidit omnia, vt ſuo arbitrio poſſent omnibus vti, prout vellent: & hoc modo etiam poſt lapſum fuerunt omnia communia, donec diuiſio, ſeu appropriatio dominiorum introducta eſt. Eſt ergo dubium, an ſimilis diuiſio introduceretur in ſtatu innocentiæ, vel ſemper conſeruaretur rerum communitas? In quo puncto communis ſententia eſt, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram rerum diuiſionem, nec priuata dominia. Ita docent Soto, & alij plures authores, qui de dominio, & rerum diuiſione in tractatibus de iuſtitia diſputarunt, & prius docuit Scotus in 4. diſt. 15. q. 4. art. 1. putatque fuiſſe præceptum naturale, quod poſtea dicit fuiſſe reuocatum, meliusq́; dixiſſet, mutatis rebus, & ſtatu hominum ex ſe ceſſaſſe. Itaq́; ſentit, diuiſionem rerum per ſe non eſſe licitam, ſed ſolùm in caſu neceſsitatis: in ſtatu autem innocentiæ ceſſaſſet neceſsitas, quæ nunc eſt, & ideo tunc non eſſet. Declaratur minor, quia diuiſio rerum nunc neceſſaria eſt, tum propter vitandas rixas inter homines, pacemq́; ſeruandum: tum propter ſuſtentationem hominum, quia ſi bona eſſent communia, homines negligerent cuſtodire, & operari illa: hæ autem duæ rationes in ſtatu innocentiæ ceſſarent, vt eſt notum ex dictis: ergo tunc non eſſet licita talis diuiſio, ac proinde non eſſet. Et fauent huic ſententiæ Patres interdum dicentes, communem vſum rerum per ſe conuenire hominibus: diuiſionem autem occaſione peccati eſſe introductam. Ita Clemens I. Epiſt. 5. habetur in cap. 2. 12. quæſt. 1. & ideo Chryſoſtomus

Communis ſententia negans.

Probatur.

ſtomus Orat. de Sancto Philogon. *meum, & tuum frigidum verbum, & malorum omnium incentiuum* appellat. Et ſimilia ferè habet Ambroſ. lib. 7. in Lucam c. 12. §. nolite ſoliciti eſſe.

18 *Suſtinetur communis illa ſententia cum limitationibus nonnullis.*

Et placet quidem hęc ſententia quoad aſſertionem intentam: declaranda tamen conuenienter eſt. Nam in primis non videtur eſſe datum in illo ſtatu præceptum prohibens hanc rerum diuiſionem: quia nec poſitiuum inuenitur, nec naturale colligitur ex principijs rectæ rationis. Quia talis diuiſio de ſe nec contra iuſtitiam eſſet, nec contra aliam virtutem, & poſſet eſſe vtilis, vt bene explicauit Leonard. Leſsius lib. 2. de iuſtitia, cap. 2. dub. 2. Vnde vlteriùs diſtinguendum videtur inter bona mobilia, & immobilia. Nā mobilia magis ſunt ſubiecta diuiſioni, quia eo ipſo, quòd occupantur, ſeu capiuntur, fiunt accipientis. Et hoc ius videtur fuiſſe neceſſarium etiam in ſtatu innocentiæ. Nam qui colligeret fructus arboris ad comedendum, eo ipſo acquireret peculiare ius in illos, vt poſſet illis libere vti, & non poſſent inuito poſsidente auferri ſine iniuſtitia. At verò in bonis immobilibus non eſſet neceſſaria ſimilis diuiſio: & de illis principaliter loquuntur dicti auctores. Conſiderandum verò vlterius eſt, potuiſſe homines in eo ſtatu operari terram, & fortaſſe aliquam eius partem ſeminare. Inde ergo neceſſario fieret conſequens, vt poſtquā aliquis particulam terræ coleret, non poſſet iuſte ab alio priuari vſu, & quaſi poſſeſsione illius: quia ipſa naturalis ratio, & ordo conueniens hoc poſtulat. Potuiſſet etiam vſu introduci, vt qui ſemel illam particulam terræ occuparet, tanquam propriam illam poſsideret, quandiu illam non dimitteret: & idem dici poteſt de particula terræ ad habitationem, & quaſi domicilium deſtinata. Hæc tamen quaſi nihil reputantur: & ideo abſolutè negatur diuiſio bonorum in illo ſtatu. Præterquam quòd etiam in illis rebus poſſent eſſe variæ conſuetudines non repugnantes illi ſtatui: quæ ex vario arbitrio hominum penderent. Et ideo nihil certum de illis dici poteſt.

19 *4. Dubium.*

Quarum denique dubium ex dictis facilè expediri poteſt, nimirum, quibus in actionibus, ſeu exercitijs, aut operibus homines in illo ſtatu occuparentur. Non enim futuri erant otioſi: quia hoc & rectæ rationi aduerſatur, & tædium, ac moleſtiam parit, & tamen non facilè inuenitur negotium in quo tunc occuparentur. Quia tunc nec eſſent bella, nec lites, nec corporum curationes, aut veſtes, aut artificioſi cibi: nec pro diuitijs acquirendis negotiationes, nec opera miſericordię corporalis locum haberent: quia nulli eſſent infirmi, afflicti, &c. Nec etiam tunc eſſet vſus artium mechanicarum: quia omnes ordinantur ad ſubueniendum neceſsitatibus corporum, quæ tunc non eſſent. Ex actionibus ergo, quæ per corpus exercentur, nullę inueniuntur illi ſtatui accommodatæ. Aliunde verò non potuiſſent tunc homines perpetuò contemplationi vacare: quia corpus animale non poſſet ſine magno labore, vel ſpeciali miraculo, animæ in illo exercitio mentis perpetuo cooperari: nec anima ipſa ſine cooperatione corporis poſſet contemplari.

20 *Reſolutio bipartita, Probatur in primis tota reſolutio indiſtincte*

Reſolutio tamen breuiter eſt, vitam hominis in illo ſtatu maiori ex parte fuiſſe futuram contemplatiuam, cum aliqua tamen moderata actione illi ſtatui conueniente miſtam. Hoc generatim declaratur, quia hoc genus vitæ eſt magis de ſe accommodatum humanæ naturæ, præſertim in ſtatu viæ, & quaſi intrinſecæ mortalitatis: & conſequenter eſt etiam perfectius, quia in eo habet anima meliorem partem, & corpus conuenienti exercitio non priuatur. Deinde priorem partem docuit Damaſc. lib. 2. cap. 30. dicens: *Deus in Paradiſo tam ſpirituali, quam corporeo hominem collocarat, ſiquidem in corporeo, qui in terra erat quantum ad corpus degens ſpiritualiter verſabatur cum Angelis, diuinas cogitationes excolens, iiſque ſeſe alens, nudus ob ſimplicitatem, vitamque arte, ac fuco carentem, atque ita comparatus, vt ad ſolum creatorem per res ab ipſo creatas aſſurgeret; ipſiuſque contemplatione quam iucundiſſime frueretur.* Quæ quidem præcipuè dixit Damaſcenus de Adamo, quia à principio perfectus fuit: ad homines verò ab illo futuros debet cum proportione accommodari. Nam omnes illi (quantum credibile eſt) ſcientiarum naturalium ſtudijs, & contemplationi vacarent: & ita magnam vitæ partem fortaſſe vſque ad conſiſtentiam ætatis in addiſcendis ſcientijs, poſtea verò in illis docendis occuparentur. Accedit, quod non ſolùm contemplationi naturali Dei & effectuum eius, ſed maximè ſupernaturali, quæ per fidem, & charitatem exercetur, præcipue vacarent: quia in hac maxime beatitudo huius vitæ conſiſtit, & ad futuram pręcipuè conducit.

Deinde probatur ſigillatim prima pars ex Damaſc.

Altera item pars colligitur ex verbis Gen. 2. *Poſuit Deus hominem in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum.* quem locum ſuprà libro tertio, capite ſexto, num. 17. de exteriori opere, & cultura terræ moderata, & delectabili expoſuimus. Addit Perer. libro quarto, in Gen. diſp. de vſu carnium in ſtatu innoc. quòd homines in ſtatu innocentiæ omnes artes liberales colerent. Quod quidem de Dialectica, & alijs pertinentibus ad Mathematicas, ſcilicet Arithmetica, Geometria, Aſtrologia, Perſpectiua, Coſmographia, & ſimiles, valde credibile eſt, quia hæ omnes intellectum perficiunt: & externam actionem, moderatam, ac facilem, & honeſtam habent delectationem. Aliæ verò, quæ circa ſermonem verſantur, minus eſſent in illo ſtatu neceſſariæ, vt Grammatica, & Rhetorica: quia in eo ſtatu tantùm eſſet vna lingua, quam vſu ipſo omnes perfectiſsimè addiſcerent. Fortaſſe tamen etiam per artem poſſent illam perpolire, præſertim in his, quæ ad poeſim pertinent. Item ex ſeruilibus artibus aliquas nobiliores exercere poſſent, vt venatoriam, vel recreationis cauſa, & honeſti exercitij: vel ad intimius naturas animaliū interfectorum penetrandas. Idem de arte pingendi, agricultura, & ſimilibus conſiderari poteſt. Præter hæc autem omnia poſſent etiam in ſacris actionibus exerceri: vt inferiùs ſuo loco attingemus.

21 *Probatur pars 2 ex Gen. 2.*

Addit Pererius aliam probationem

CAPVT VIII.

An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.

Diximus de perfectione ad corpus pertinente, nunc ſupereſt animæ perfectio explicanda. Et de naturali quidem nihil eſt, quod addamus: quia in anima rationali per ſe ſpectata non eſt alia perfectio naturalis præter ſubſtantiam eius, & potentias intellectus, & voluntatis: quæ totam ſuam naturalem perfectionem à principio neceſſariò habuerunt, quia illa indiuiſibilis eſt: neque in ſe magis aut minus recipit. Vnde quælibet anima ſimul recipit ab initio creationis totam hanc perfectionem, quantum eſt capax. An verò hæc indiuidualis perfectio eſſet æqualis in omnibus an maius, vel ſi eſt inter eas inæqualitas, an illæ animæ humanæ eſſent in naturalibus perfectiores, quàm nunc ſint, non oportet in præſenti diſputare. Nam prior pars generalis eſt ad omnes ſtatus humanæ naturæ, & in materia de anima tractatur. Poſterior autem pars iuxta ſuperiùs dicta eſt definienda, quia ſi futuri eſſent ijdem homines, qui nunc ſunt, ceſſat quæſtio, nam etiam animæ eandem eſſent perfectionem habituræ Sin autem homines alij, & numero diuerſi, tunc eſſent futuri, incertum

1. *Quid de perfectione naturali animarum.*

Conſule Conimbricen. lib. 2. de anima c. 1. q. 5.

incertum eſt, quantæ perfectionis indiuidualis eſſent futuri, id enim ex Dei voluntate penderet, credibile autem eſt, ſaltem non fuiſſe futuras animas minus perfectas, quàm nunc ſint: quoniam ad id præſumendum nulla ratio ſuppetit.

2 *1. Aſſertio certiſſima.* Omiſſa igitur naturali perfectione, dicendum eſt de donis ſupernaturalibus, tam quoad ſubſtãtiam, quàm quoad ſolum modum. Et quoniam gratia ſanctificans eſt fundamẽtum omnium perfectionum ſtatus innocentiæ, vt ſuprà vidimus lib.3.cap.20. ideo de illa dicimus, primò, in ſtatu innocentiæ omnes homines fuiſſe in ſtatu gratiæ generandos à primò conceptionis inſtanti. *Probatur 1. ex Rom. 5.* Hæc aſſertio eſt D. Thomæ 1.p.q.100.art.1.& communis Theologorum in 2.diſt.20. Exiſtimoq́; eſſe certiſsimam. Probatur primò ex Paul ad Rom.5.dicente: ***Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.*** Vnde tale conficimus argumentum. Nunc homines generantur in peccato, propter peccatum Adæ: ergo Adamo non peccante, homines non conciperentur in peccato: ergo conciperẽtur in gratia. Antecedens eſt ſententia Pauli iuxta catholicum ſenſum, vt ex materia de peccato originali ſuppono.

3. *Progreditur inchoata probatio.* Prima verò conſequentia per ſe euidens eſt: tum quia, ſi Adam non peccaſſet, nulla poſſet eſſe cauſa inducens culpam in homine, in eius conceptione: tum etiam, quia ſine cauſa diceretur peccatum inductum in mundum per Adamum, ſi ipſo etiam non peccante, futurum in paruulis fuiſſet. Secunda verò conſequentia probatur primò, quia in creaturis rationalibus, prout à Deo creatæ ſunt, eiuſque ordinariæ prouidentiæ ſubſunt, non datur ſtatus medius inter ſtatum gratiæ, & peccati, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Secundò, & euidentiùs, quia non datur ſtatus peccati ſimpliciter, id eſt, conſtituentis hominem Deo inimicum, ſine propria priuatione gratiæ, id eſt, quæ non ſit mera negatio, ſed ſit carentia gratiæ debitæ in eſſe: nam licèt homo in puris naturalibus haberet gratiæ negationem, nihilominus in peccato non eſſet: ergo nunc concipiuntur homines cum hac gratiæ priuatione: imò iuxta veriorem ſententiam in tali priuatione, vt voluntaria in capite, formalis ratio originalis peccati conſiſtit: ergo fuit ſemper, & eſt nunc in natura humana debitum quoddam habendi gratiam diuinam à principio conceptionis: ergo ſi non interueniſſet peccatum, impleretur hoc debitum in omnibus hominibus, ac proinde omnes in gratia conciperentur. Conſequentia euidens eſt: tum, quia Deus ipſe debitum impoſuit, ideoque non poterat ex ſe negare implementum eius, ſi ex parte humanæ naturæ impedimentum non interueniſſet: tum etiam, quia aliàs illa carentia gratiæ eſſet peccatum, quia eſſet carentia, quam infans habere deberet: & non eſſet peccatum, quia nullo modo eſſet voluntaria: tum denique, quia etiam nunc carentia gratiæ pro illo primo inſtanti conceptionis non eſſet peccatum: quia non fuiſſet per Adæ peccatum inducta, ſi abſque tali peccato futura in filijs Adæ fuiſſet.

4. *Probatur 2. ex Concil. Arauſ. & Trident.* Secundò probatur aſſertio, & confirmatur teſtimonium Pauli, ac inductio facta ex Concil. Arauſ. II. cap.19. dicente, nos perdidiſſe in Adamo, & per Adamum ſtolam animæ, quæ in nobis per Chriſtum reparatur. Apertiùs idem confirmat Conc. Trid. ſeſſ.5.cap.2. dicens, Adamum peccando non ſibi tantùm, ſed nobis etiam ſanctitatem, quam acceperat, perdidiſſe: & ideo peccatũ, quod mors eſt animæ, in poſteros transfudiſſe. Ergo ex ſententia Concilij, ſi Adamus peccando, gratiam, quæ eſt vera ſanctitas, nobis non perdidiſſet, illam in ſtatu innocentiæ obtineremus. Ergo in primo conceptionis inſtanti eſſet infundenda. Probatur hæc vltima conſequentia in primis ex eo, quòd nunc ab illo inſtanti trahimus peccatum: ergo in eodem gratiam habere debebamus: tum quia oppoſitorum eadem eſt ratio: & pronior eſt Deus ad gratiam dandam, quàm negandam: tum maximè, quia peccatum quod animæ mortem affert, includit carentiam gratiæ, vnde pro eodem inſtanti, pro quo peccatum inducitur, gratia futura eſſet. Deinde probatur, quia nulla ratio differendi gratiam cogitari poteſt: nec deſignari tempus, pro quo eſſet danda hominibus gratia, non peccante Adamo, ſi in primo inſtanti conferenda non fuiſſet.

Niſi fortè quis dicat, non fuiſſe dandam vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo infallibiliter daretur omnibus auxilium, quo ſe ad gratiam recipiendam diſponerent. 5. *Euaſio ex cogitata multipliciter euertitur* Sed hoc nemo dicere poteſt, niſi ex proprio capite, & ſine fundamento excogitatum. Et prærerea conſequenter dicendum eſſet, vt argumentum factum probat, homines nunc non contrahere peccatum vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo non ſe ad gratiam diſponunt: neque ad id auxilium recipiunt propter peccatum Adę: hoc autem hæreticum eſſet, cùm ſit de fide omnes à principio ſui ortus incipere eſſe in peccato. Et præterea etiam eſt falſum, omnes homines ex certa lege Dei carere nunc in primo inſtanti vſus rationis auxilium, quoad Deum cõuertantur, ſi velint. Quin potiùs ex parte Dei omnibus ex tunc offertur, & veriſimilius eſt, multis actu dari non ſolùm ſufficiens, ſed etiam efficax. Id enim ſine miraculo & priuilegio fieri poteſt ex peculiari fauore, & prædeſtinatione Dei. Vnde vlterius ſequeretur ex illa ſentẽtia, multos homines non trahere peccatum ex Adamo, nimirum, illi, qui in illo inſtanti conuerterentur ad Deum, ſeque ad gratiam diſponerent. Quia illi nec ante illud inſtans traxiſſent peccatum ex Adamo, vt illa reſponſio ſupponit: nec in eodem inſtanti illud contraherent, quia ponimus in illo iuſtificari: nec poſtea poſſent gratiam perdere propter peccatum Adæ, ſed propter proprium, ac perſonale. Igitur ex dogmate fidei de originali peccato paruulorum euidenter concluditur, quòd ſi Adam non peccaſſet, homines in gratia crearentur.

6. *Probatur 3. ex Patribus* Tertiò hoc poteſt probari teſtimonijs Patrum, quibus ſuprà lib.3.cap.17. probauimus Adam fuiſſe in gratia creatum. Et ſpecialiter notari poteſt quod ait Irenæus lib.3.cap.20. ***Nos recuperare per Chriſtum quod in Adam perdidimus***: recuperamus autem gratiam: ergo hanc perdidimus in Adam. Item recuperamus illam ab infantia cùm primum in Chriſto regeneramur: ergo etiam pro infantia illa propter Adam caremus, cùm primùm ab illo generamur: ergo etiam è conuerſo, ſi Adam non peccaſſet, ab inſtanti, in quo ab illo generaremur, illam reciperemus. Et in eundem modum citari poteſt Baſil. lib. de Spiritu ſancto, cap.17. & Leo ſerm.1. de ieiun. menſis 10. dicens: ***Erigi in Adam ſecundo, quod cecidit in primo.*** Denique Anſelmus lib. de Concept. Virg. cap.10. & 22. ***Filios Adæ*** (ait) ***naſcituros fuiſſe iuſtos, ſi Pater non peccaret.*** *Aſſertionis ratio à priori* Ratio verò à priori huius veritatis eſt diuina voluntas, cui placuit totam hominum naturam ad ſtatum gratię ita prouehere, vt ſimul cum natura omnes homines illam reciperent, niſi Adam, quem veluti caput totius naturæ conſtituebat, tantæ gratiæ impedimentum, peccando, apponeret. Vnde non daretur tunc gratia filijs Adæ ex merito eius, quia non fuit in hoc genere caput totius naturæ conſtitutus: id enim fuit proprium ſolius Chriſti, quod etiam in ſtatu innocentiæ exerceret, vt piè credimus: ſed daretur ex pacto & promiſsione, vtique ſub tali conditione facta, & ita nulla in hac aſſertione ſupereſt difficultas, magiſque ex dicẽdis in ſequenti con-

confirmabitur. Solet autem circa illam quæri, an in illo ſtatu filij Adæ naſcerentur in gratia confirmati, vel ſaltem cum dono perſeuerandi in illa. De quare capite ſequenti dicemus.

7 *Aſſertio 2. bimembris.* Secundo dicendum eſt, non peccante Adamo poſteros eius fuiſſe in naturæ integritate, & cum originali iuſtitia procreandos. Hæ duæ partes ita ſunt cõnexæ, vt prior ex poſteriori ſequatur: quia ſtatus originalis iuſtitiæ ſtatum integritatis naturæ includit, & aliquas perfectiones ei ſuperaddit, vt in ſuperioribus viſum eſt lib.3.cap.20. Secunda ergo pars traditur à D.Thoma d.q.100.art.1. & reliquis Theologis in 2. diſt. 20. & videtur non minus certa, quam aſſertio præcedens. Poteſtque ſuaderi primò verbis Sapientis Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*: quod intelligitur non ſolùm de rectitudine innocentiæ per carentiam peccati: nec de ſola rectitudine ſanctificãtis gratiæ, ſed etiam de rectitudine, quæ ſubiectionem perfectam inferioris partis ad ſuperiorem, ac proinde carentiam fomitis, & inordinatæ concupiſcentiæ includit, vt docet Hieron.libr. 1. contra Iouin. & in ſuperioribus tractatum eſt. Dicitur autem homo creatus cum hac rectitudine: non vt erat tantùm ſingularis perſona, ſed vt in eo erat tota natura, pro qua talem rectitudinem accepit. Quod declarat Sapiens, cùm ſubdit, *Et ipſe ſe immiſcuit infinitis quæſtionibus.* Quæ verba non tantùm perſonam Adæ, ſed etiam totam naturam reſpiciunt: nam Adã peccando non ſe tantùm, ſed ſuos etiam poſteros illis quæſtionibus, & miſerijs immiſcuit: ergo etiã priora verba ad totam naturam referenda ſunt.

Poſterius membrum traditur à D.Th. & aliis, ſuadeturque prima.

8. *Suadetur 2.* Præterea ex vno effectu mortis optimè hoc oſtenditur. Dicitur enim Sap. 2. *Deum feciſſe hominem inexterminabilem*, id eſt, immortalẽ, quod non tantùm de primis hominibus, quoad eorum perſonas, ſed etiam quoad totam poſteritatem intelligendum eſt: nam ſtatim ſubditur, *Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Quia nimirum diabolus Adamum ad peccandum induxit, & ex peccato eius in cæteros homines mors intrauit. Propter quod dixit Paul.1.Corinth.15.quòd in Adam omnes moriuntur. & ad Rom 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc modum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Vnde multi ex hæreticis negantes originale peccatum, non fuerunt auſi negare, mortem fuiſſe inductam in humanum genus per peccatum Adæ: quorum ſententia licèt in priori parte damnetur, quoad poſteriorem recipitur, ac definitur in Concil. Arauſ.ſecundo, & in Trid ſeſſ.5. cap. 2. Hinc ergo concluditur Argumentum. Nam ſi Adam nõ peccaſſet, homines naſcerentur immortales creatus eſt: eo vtique modo, quo Adam immortalis creatus eſt: ergo naſcerentur cum dono originalis iuſtitiæ. Probatur conſequentia, quia donum immortalitatis ſupponit, vel includit perfectã ſubiectionem corporis ad animam, quam iuſtitia originalis conferebat.

9 *Suadetur 3.* Tertiò Concil. Trid. ſuprà definit, Adam peccando non ſolum ſibi, ſed etiam nobis ſanctitatem, & iuſtitiam amiſiſſe: vbi diſtinguendo iuſtitiam à ſanctitate, iudicare videtur Concilium, non ſolam gratiam cum ſuis virtutibus, & donis, quæ ſolet iuſtitia formaliter iuſtificans appellari, eſtque vera ſanctitas: ſed etiam illud peculiare donum iuſtitiæ originalis Adam ante peccatum habuiſſe: nam illud cum ſanctitate perdidit: ergo ex mente Concilij etiam illud nobis amiſit. Ergo haberemus illud, ſi Adam non peccaſſet: ergo à principio cõceptionis illud reciperemus. Quæ illationes eodem modo probandæ ſunt, quo in præcedenti aſſertione ſimiles oſtendimus. Et confirmatur ex Cæleſtin. Papa epiſt. 1. ad Epiſcopos Galliæ cap. 4. dicente, *In præuaricatione Adæ homines naturalem poſſibilitatem* (vtique bene operandi) *perdidiſſe.* Vnde ſimiliter colligimus Adamo non peccante homines habituros fuiſſe illam naturalem poſſibilitatem. At verò illam maximè conferebat originalis iuſtitia, quæ concupiſcentiam ita frænebat, vt contra rationem non rebellaret: vt ex materia de Gratia ſuppono. Ergo non peccante Adamo haberent homines, quaſi connaturale donum originalis iuſtitiæ, quod illam poſsibilitatem naturalem conferret. Vnde hoc ipſum confirmat Arauſ. Concil.cap. 8.& Auguſt. alijque Patres frequenter dicunt, in omnibus Adami poſteris liberum arbitrium fuiſſe infirmatum per Adæ peccatum non ſolùm, quia gratiam perdidit, ſed etiam, quia ex illo pugna illa inter carnem, & ſpiritum orta eſt, quæ captiuum tenet liberum arbitrium, & veluti inuitum trahit in legem peccati, vt Apoſt. ad Rom 7. deplorat: ergo pugna fomitis, & concupiſcentiæ orta eſt ex peccato: ergo iſto nõ exiſtente peccato, non eſſet in homine hæc pugna: ergo eſſet originalis iuſtitia.

Confirmatur ex Cæleſtino Papa.

Lib.1. de gratia, præſertim c.25. Confirm. ex Arauſ.

10 *Item ex Auguſtino.* Vnde dixit optimè Auguſt.lib.14 de Ciuit. cap. 10. *Quàm felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum turbabantur incommodis, tam felix vniuerſa ſocietas eſſet humana, ſi nec illi malum etiam, quod in homines traijcerent, nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret.* Et lib.4 contr. Iulian. cap.12. contra illum hæreticũ, qui Tullium allegauerat, eiuſdem Tullij verba expendit, quibus dixit hominem, vt à nouerca editum in vitam corpore nudo, infirmo, &c. *animo autem anxio ad moleſtias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines.* Subdit verò Auguſtinus: *Rem vidit, cauſam neſciuit, latebat enim cur eſſet graue iugum ſuper filios Adam*, &c. quia ignorabat originale peccatum. Cùm ergo iuſtitia originalis illos animi, & corporis defectus impediret, manifeſtum eſt ſecundum Auguſtinum, illos non fuiſſe futuros in hominibus, ſi Adam non peccaſſet, ac proinde omnes in originali iuſtitia creandos fuiſſe. Et in ca. 16. in fine declarat, non ſolùm grandiores, ſed etiam paruulos pati nunc multa mala, vtique ob illius doni carentiam: ergo ſupponit, paruulos etiam habituros fuiſſe donum illud, ſi Adam non peccaſſet.

11 *Suadetur vltimo ratione D. Thomæ.* Vltimò addit D. Thomas rationem, quia iuſtitia originalis non fuit data Adæ, tanquam perſonale, ſed tanquam totius ſpeciei generale beneficium, quod toti humano generi in ſuo veluti naturali capite donatum eſt: ſub conditione tamen obſeruationis præcepti Adæ impoſiti de non comedendo de ligno ſcientiæ. Quæ conditio reſpectu perſonæ Adæ non fuit neceſſaria ad receptionem talis doni, quia illo præuentus eſt, ſed fuit ad conſeruationem, reſpectu verò filiorum eius ad collationem, ac receptionem ipſius doni præcedere debuit. Vnde, quia conditio impleta non fuit, nos illo dono priuamur, ſi autem ſeruata fuiſſet, cum ipſa natura, ad modum proprietatis naturalis datum fuiſſet. Non quidem tanquam fluens à natura, nec tanquam ei naturaliter debitum, nec etiam propter obedientiam Adæ, ſed vt debitum ex lege, & promiſsione diuina, tali cõditione impleta: ſicut de gratia ipſa dictum eſt. Solum ſupereſt probandum principium illud in hac ratione aſſumptum, donum, ſcilicet, iuſtitiæ, datum eſſe ſpeciei humanæ, & Adamo, vt capiti eius, & non tantùm perſonaliter. Hoc autem principium non ratione, ſed authoritate probandum eſt ex teſtimonijs Scripturæ, Cõciliorum, & Auguſtini allegatis. Maximumque argumentum ſumitur à contrario eiuſdem iuſtitiæ, quod eſt originale peccatum. Illud enim per modũ defectus naturalis generationem hominis cõſequentis, inoleuit. Vnde eſt illud Pauli ad Epheſ. 2. *Eramus natura filii iræ*

Ergo

Ergo ſimili modo iuſtitia originalis data eſt à principio, vt per modum naturalis proprietatis in omnes homines redundaret non interueniente Adæ peccato. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio: nec poteſt priuatio eſſe nunc quaſi naturalis defectus, niſi contrarius habitus futurus eſſet quaſi connaturalis, ſi lapſus totius naturæ non interueniret.

12 *Obiectio 1. contra prædictam aſſert. ex Hugone.*

Contra hanc autem veritatem maxime obijci ſolet ſententia Hugonis de Sanct. Vict. lib. 1. de ſacram. p. 6. cap. 24. vbi ſemel, atque iterum ait, quòd licèt Adam in ſua obedientia permanſiſſet, *non propterea filij eius naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, ſed naſcerentur* (ait inferiùs) *in natura ab omni vitio libera, ſed non ſimiliter paternæ iuſtitiæ hæredes.*

Obiectio 2. ex ratione.

Ratione præterea argumentari poſſumus, quia filijs Adæ non infunderentur à principio cōceptionis omnes virtutes, ſeu habitus boni, qui in voluntate, & appetitu poſſunt per actus naturaliter acquiri: ergo nec iuſtitia originalis à principio eis infunderetur. Conſequentia probatur, quia ſuprà dictum eſt, originalem iuſtitiam, maxima ex parte in his habitibus conſiſtere, quatenus intrinſecè paſsiones moderantur. Antecedens autem probatur: tum quia ſcientiæ naturales tunc non infunderentur per accidens: ergo nec virtutes acquiſibiles per naturales actus. Tum etiam, quia pro illa ætate non eſſent neceſſariæ infantibus tales virtutes ad aliquos actus proprios iuſtitiæ originalis: quia paruuli ante vſum rationis non eſſent capaces talium actuum.

Difficultas noua ex hac 2. obiectione.

Vnde noua difficultas oritur, quia non apparet in quo poſſet iuſtitia originalis in paruulis conſiſtere, quia non in aliquo habitu, vt ratio facta probat, quia non datur aliquis ſpecialis habitus à virtutibus diſtinctus qui ſit originalis iuſtitia, vt ſuprà oſtēſum eſt: ergo ſi habitus virtutum non infunderentur infantibus, nec iuſtitia illorum in habitu conſiſtere poſſet: nec etiam in actibus, aut motibus paruulorum: tum quia non eſſent capaces illorum: tum etiam, quia iuſtitia originalis non dicit propriè actum ſecundum, ſed primum per modum habitus: ergo nullo modo eſſet in paruulis.

13 *Ad 1. obiectionem reſponſio D. Thomæ.*

Ad Hugonem reſpondet Diuus Thomas d. art. 1. ad 1. loqui de iuſtitia actuali, non de habituali: quia filij ex Adamo procreati, licèt cum natura iuſtitiam habitualem acciperent: non tamen poſſent ſtatim actus iuſtitiæ operari, ſicut potuit Adam ſtatim ac creatus eſt.

Aliorum reſponſio.

Alij dicunt, filios Adæ ſecundùm Hugonem non fuiſſe futuros paternæ iuſtitiæ hæredes: quia non oporteret omnes imitari iuſtitiam, & bona opera parentum.

Vtraque ſolutio minus commoda.

Vtraque verò expoſitio difficilè accommodatur ſententiæ Hugonis. Conſtituit enim ibi diſcrimen inter obedientiam, & inobedientiam Adæ, quòd per inobedientiam ſtatim omnes poſteri facti ſunt paternæ iniuſtitiæ, & inobedientiæ hæredes: ſecus verò eſſet de obediētia Adæ, quia licèt non peccaſſet, in prædictis ſenſibus nulla eſſet differentia, quia non ſtatim efficerentur filij paternæ obedientiæ hæredes. At filii nunc geniti ex Adamo inobediente non hæreditant eius actualem iniuſtitiam, ſed tantùm habitualem. Peccatum enim originale habituale eſt in paruulis: neque ipſi poſſunt ſtatim actualem inobedientiam operari, ſicut potuit Adam. Et ſimiliter non eſt neceſſe, vt omnes, qui nunc naſcuntur ex Adamo, illum in actuali peccato imitentur, ſed tantùm, vt originale contrahant.

14 *Authoris ſolutio 1.*

Dici ergo poteſt, Hugonem non negaſſe filios Adæ habituros in ſua conceptione iuſtitiam, ſed negaſſe habituros illam ex merito parentum, & quaſi hæreditario iure, ſed ex promiſsione Dei ſub tali conditione liberaliter facta. Quod ſecus eſt in culpa, quia illam ex merito parentis primi, tanquam ex originaria cauſa hæreditamus.

Solutio 2.

Deinde videtur loqui Hugo non de iuſtitia quacunque, ſed de perfecta, & inamiſsibili: ſolùmque negare habituros fuiſſe filios Adæ, talem, tantamque iuſtitiam ex merito Adæ, ſi Dei præcepto obediret. Non tamē inficiatur, quin habituri eſſent à principio iuſtitiam, quam in ætate adulta poſſent per inobedientiam amittere, qualem Adam habuit. Hocque planè indicat illis verbis: *Obedientia* (vtique Adæ) *naturam ad incorruptionem non mutaſſet, donec tempore ſuo vſque in finem ſeruata fuiſſet perfecta: qui autem interim generarentur, neque naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, quoniam & ipſi, à quibus naſcerentur, nondum adhuc perfecta obedientia iuſtitiam haberent.* Vbi duplicem videtur iuſtitiam diſtinguere, vnam quaſi inchoatam, quæ per inobedientiam amitti poterat, aliam conſummatam, quam vocat *perfectæ obedientia* id eſt, quæ poſt completam, & perſeuerantem obedientiam conferretur. Et hanc ſolam videtur negare filijs ex Adamo innocente genitis, non tamen priorem: vnde ſubiungit, *Non autem potuit natura naſcentibus dare, quod in generantibus nondum adhuc poſſidebat.* Et tandē in fine capitis ſentit, ſi Adam non peccaſſet, non ita fuiſſe filios generandos iuſtos, vt propter meritum Adæ in iuſtitia confirmati naſcerentur: ſed eorum obedientiam probandam fuiſſe, vt proprio merito vel illam amitterent, vel præmium eius obtinerent. Quòd autem iuſtitiam à principio obtinuiſſent, ſatis declarat, cùm concludit, *Primam tamen obedientiam obſeruatam cauſam fore adiutricis gratiæ in omnes ſequentes, & ipſam obedientiam obediendo imitantes.*

15 *Inſtatur contra datam reſponſionē.*

Hæc videtur fuiſſe ſententia Hugonis, quam ipſe obſcuriſsimè proponit, & nunc vnum ſenſum, nunc alium indicat: ſemperque difficultatem facere videtur argumentum factum, quòd iuxta hunc etiam ſenſum nulla ſit differentia, quam inter inobedientiam, & obedientiam Adæ aſsignat. Quia etiam culpa non ita deriuatur ad filios Adæ ex illius inobedientia, vt ſit irremiſsibilis, ſeu inauferibilis, vt ſic dicam: ita enim naſcuntur homines in peccato ob lapſum Adæ, vt per liberum arbitrium gratia Dei adiutum poſsint ad meliorem ſtatum reuocari.

Reſpondetur

Reſponderi nihilominus poteſt, ex parte Adæ inueniri diſcrimen: quia ſuo peccato ita totam naturam infecit, ac deiecit, vt ex parte ſua impotentem ad recuperandam iuſtitiam illam reddiderit: at verò ſeruando præceptū nunquam poſſet auferre à poſteris poteſtatem amittendi iuſtitiam. Quia ſenſus veram doctrinam cōtinet. An verò fuerit ab Hugone intentus, dubitari poteſt.

16 *Solutio 3. ad eundem Hugonis locum.*

Aliter etiam poteſt illud diſcrimen explicari, nimirum vnius Adæ peccatum ſufficiens fuiſſe, vt omnes eius poſteri in peccato naſcantur: obedientiam autem eius non ſatis fore, vt omnes eius poſteri in ſtatu iuſtitiæ naſcerentur. Quia licet Adam ſemel obediuiſſet Deo, ſi poſtea tranſgrederetur præceptum, filij eius naſcerentur peccatores. Quæ doctrina vera eſt, & illam maximè in principio capitis Hugo indicat.

In duobus quæ Hugo ſubiungit non probatur

Quinetiam ſentit, quòd filij Adæ vel non reciperent originalem iuſtitiam, donec Adam perſeueraret obediendo vſque ad terminum illi præfixum pro tempore viæ: vel certè, quòd ſi antea daretur filijs iuſtitia, & poſtea peccaret Adam, etiam iuſtitiam acceptā filij amitterent. Vtrumque autem horum falſum cenſeo.

Vnum eſt

Primum quidem, quia filij nati ex Adamo ante peccatum, non naſcerentur in peccato, vt eſt per ſe notum: ergo naſcerentur in gratia, quia non datur ſtatus medius de lege, vt ſæpe dictum eſt. Ergo etiam naſcerentur in iuſtitia, quia eſſent in ſtatu innocentiæ, in quo ſicut iuſtitia originalis non potuit eſſe, niſi in gratia fundata, ita neque gratia

futura

Alterum eſt. futura erat, niſi originali iuſtitia ornata, & munita. Secundum quoque falſum eſt: quia dona DEI ſunt ſine pænitentia, præſertim donum gratum faciens, & ideo ſemel accepta non amittuntur ſine peccato proprio, de quo latius in tractatu de originali peccato. In altera vero obiectione petitur, *De 2. obiectione in illo n. 11.* an ſtatu innocentiæ perſeuerante naſcerentur homines cum omnibus habitibus virtutum moralium per accidens infuſis? Sed hoc expedietur melius in fine capitis poſt ſequentem aſſertionem in num. 25.

17 *3. Aſſertio partim negatiua, partim affirm. Oſtenditur quoad affir.* Tertio dicendum eſt, homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe recepturos à principio creationis ſcientias, vel alias perfectiones intellectus, præter habitum fidei infuſæ. Hæc vltima pars, ſeu exceptio ſupponitur, vt conſequēs ad primam aſſertionem, quia ſine fide non infunditur gratia, vt eſt conſtās apud omnes: tum quia fides eſt omnis iuſtitiæ fundamentum: tum etiam, quia quod Paulus dixit: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*: in omni ſtatu puri viatoris verum eſt: & cum proportione ad eum qui in actu, vel tantum in habitu Deo placet, ſeu illi eſt gratus, applicandum eſt. Oſtenſum eſt autem homines in illo ſtatu fuiſſe creandos cum gratia habituali: ergo, & cum fide, ſaltem habituali. Reliqua vero pars aſſertionis intelligi poteſt, vel *Partis neg. duplex ſenſus.* de ſcientia per ſe infuſa: vel de acquiſita natura ſua, & per accidens infuſa. In priori ſenſu eſt res *De priori ſenſu.* notiſsima: quia neq; Adam ipſe cum tali ſcientia creatus fuit, vt ſupra diximus: ergo multo minus filij. In poſteriori autem ſenſu Rich. in 2. d. 20. ar. 1. *De poſteriori quid opinetur Rich.* q. 4. ſentit, quod licet pueri in illo ſtatu non haberent ſcientias, quantum ad vſum, haberent tamen illas, quoad habitus per accidens infuſos. Nos vero in concluſione id negamus de ſcientia naturali quoad omnes eius habitus, & ſpecies intelligibiles, quæ ab obiectis acquiri poſſunt.

18 *Contrarium tenendum cum D. Th. Ægid. & Hugon. & probatur.* In hoc ergo ſenſu tradit hanc ſententiam D. Thomas 1. p. q. 101. a. 1. & q. 18. de verit. artic. 7. quem ſequuntur Ægid. & alij in 2. diſt. 20. & fuit ſententia Hugonis de S. Victor. lib. 1. de ſacram. p. 6. ca. 26. Ratio D. Thomæ eſt, quia vbi nulla legitur authoritas, vel neceſsitas, aliquid ſupernaturale aſſerere non debemus: ſed habere has ſcientias, & intellectuales perfectiones à Deo immediatè inditas, ſupernaturale quid eſt, ſaltem quoad modum: quia naturale eſt homini ſcientiam, & cognitionem intellectus per ſenſus acquirere: ergo non poſſumus ſine aliquo ex dictis fundamentis aſſerere, infundendas fuiſſe hominibus omnibus in ſtatu innocentiæ. Antecedens quoad vtramque partem ſatis notum eſt ex dictis. Conſequentia vero probatur, quia in primis nulla authoritate id oſtendi poteſt. Deinde nulla eſt neceſsitas; quia homines geniti in ſtatu innocentiæ non haberent vſum rationis vſque ad ætatem adultam, & proportionatam: ergo pro illo tempore non indigebant habitibus ſcientiarum. Poſtquam autem ad rationis vſum peruenirent, poſſent ſua induſtria, & diligentia illos acquirere: & hoc ſatis erat ad naturalem eorum perfectionem, eſſetque illis commodum, & honeſtum in iſtarum ſcientiarum ſtudijs: & inuentione occupari: ergo neceſſarium eis non fuit illas à principio per infuſionem recipere.

19 *Obiectio 1.* Solet autem obijci primo, quia ſupra diximus has ſcientias fuiſſe infuſas à principio Adamo: ergo & filijs infundi deberent, vt eſſent parenti ſimiliores. *Secunda.* Secundo, quia alias nunquam poſſent homines in ſtatu innocentiæ humanas ſcientias perfectè acquirere: & ita ſemper eſſent imperfecti; & aliqua ex parte ignorantes in his, quę humanæ naturę proportionata ſunt: quod perfectioni ſtatus innocētiæ videtur repugnare. Sequela probatur, quia humanæ ſcientiæ quamplures ſunt, & vnaquæque illarum latiſsimam habet materiam: & ex rebus ſenſibilibus difficillimè comparantur: & magna ex parte ad euidēs, & certū veritatis iudicium non perueniunt. Vnde ſi ſola inuentione, vel authoritate humana in eis procedatur, multa per ſolam opinionem, quæ falſitati expoſita eſt, cognoſcuntur. Et ita fieret, vt homines in ſtatu innocentiæ in naturali cognitione decipi poſſent, & præſertim in pueritia, vel adoleſcentia ante comparatam rerum perfectam cognitionem. Tertiò, *Tertia.* quia ſine omnibus ſcientijs non poteſt eſſe perfecta prudentia: nec ſine prudentia poteſt eſſe perfecta operatio virtutis, ac ſubinde nec perfecta originalis iuſtitia, quæ magnam facilitatem ad bonum operandum, & ad vitandum malum tribuebat.

Ad primum reſpondemus eſſe plures differentiæ rationes inter Adamum & poſteros, ex quibus 20 *Ad 1.* potius aſſertio confirmatur. Adam enim creatus eſt in ætate adulta, & perfecto rationis vſu, in qua ætate iam erat de ſe capax ſcientiarum naturaliū. Vnde ſi illis caruiſſet, propriæ ignorantiæ fuiſſet ſubiectus: in filijs autem paruulis carentia ſcientiarum non fuiſſet ignorantia, ſed pura neſcientia, vt ſupra declaratum eſt. Deinde Adam non ſolum creatus eſt, vt perſona priuata, ſed vt caput & conſequenter vt doctor, & inſtructor ipſius naturæ: & ideo ratione ſui muneris ſcientias omnes poſtulabat: & iuxta conuenientem prouidentiæ ordinem illi erant debitę. Quę ratio in filijs locum non haberet, vt per ſe notum eſt. Denique de Adamo habemus plura Scripturæ & Patrum teſtimonia, quæ illius eximiam ſapientiam prædicent: quod de filijs ſecus eſt. Vnde rectè dixit D. Thom. perfectionem ſcientiæ in Adamo non fuiſſe accidens quaſi connaturale ſpeciei ſecundum ordinariam legem, ſed fuiſſe proprium talis indiuidui, propter eius peculiarem conditionem, & ſtatum: ideoque non oportuiſſe filios ſimiles parenti in illa perfectione à principio creari.

Ad ſecundum reſpondet Perer. l. 5. in Gen. diſp. 21 *Ad 2. ex Perer.* de excell. ſtat. innoc. q. vlt. in fin. filios Adæ in ſtatu innocentiæ habituros fuiſſe plures commoditates & auxilia, quibus breui tempore, & ſine anxietate, vel labore ad ſcientiarum perfectionem peruenirent: numeratque decem acquirendarum rerum adiumenta præcipua. Potiſsima vero ſunt in primis immortalitas, & impaſsibilitas corporis ex qua perpetua valetudo, ſenſuum internorum, & externorum integritas, & firmitas viriū corporis proueniret. His accederet ſumma corporis, & animi moderatio: nam in illo ſtatu non eſſet neceſſarius corporum cultus, aut veſtitus: nec eſſet appetitus immoderatus diuitiarum: nam pauca eſſent ad victum neceſſaria; & illa ſumma facilitate obtineri poſſent. Victus etiam, & conſequenter etiam ſomnus eſſet moderatiſsimus. Vnde fieret, vt ferè totum vitæ tempus poſſent in primis in contemplatione rerum diuinarum, & deinde in naturalium rerum cognitione, & ſpeculatione, conſumere. Imo ſtudium illud, & occupatio eſſet illi ſtatui accommodatiſsima. Præterea ex parte obiectorum haberent maximam opportunitatē ad rerum naturas inquirendas, quia & animalia illis ad nutum obedirent, & in Paradiſo haberent omnia herbarum genera: vt facile poſſent earum virtutes experiri, vel rimari. Idemq; de cæteris naturalibus rebus facile intelligi poteſt.

His accederet; quod maximi eſſet momenti, 22 *Progreditur proxima reſponſio.* quod non per ſolam inuentionem ſcientias addiſcerent, ſed maximè per doctrinam. Nam filij à parentibus docerentur: & ita filij Adæ doctiſsimū præceptorem habuiſſent, qui eos, quoad fieri poſſet, ſibi ſimiles redderet: idemque eius poſteri, ac ſucceſſores obſeruarent. Iuuarentur denique angelico miniſterio; & ſingulari Dei prouidentia.

Addit deniq; d. author, habituros fuiſſe tunc homines admirabilem ingenij, memoriæ, & iudicij excellentiam, & incredibilem ſciendi cupiditatē, quibus maximè ad obtinēdam ſcientiam iuuarētur. Sed in perfectione ingenij, vel in appetitu ſciendi quatenus ex parte animę naturalia ſunt, non eſſent homines in ſtatu innocentiæ ad ſcientias capiendas aptiores, quia in animabus ipſis non eſſent perfectiores, vt ſuprà tactum eſt. Solum ergo ex meliori corporum diſpoſitione, & maiori animi moderatione, ac rectitudine, vel maiori percipiendi, & retinendi habilitate, maior ſciendi appetitus elicitus prouenire poſſet: multumque ſine dubio ad ſcientias acquirendas iuuaret. Hoc ergo modo poſſent omnes in vnaquaque ætate habere ſcientiam illi ætati conuenientem, & quaſi debitam: ideoq; nunquam eſſent proprie ignorantes. Et quamuis multa non poſſent euidenter cognoſcere, non eſſet illa imperfectio priuatiua, ſed negatiua: quia non vt Angeli, ſed vt homines in corpore animali viuentes in ſcientia perfecti eſſe debuiſſent. Et quamuis noſſent, quæ per opinionem cognoſci poſſunt, nunquam periculo deceptionis exponerentur, quia non opinando aſſentirent, ſed quod ea opinabilia eſſent, certo iudicarent.

Exponitur Pererius.

23 *Ad 3.*

In tertia obiectione petitur an in ſtatu innocētiæ infunderentur per accidens omnibus hominibus omnes virtutes ex genere ſuo acquiſitę? Quod dubium erat obiectio 2. in n. 12. quod non tractant diſtincte Theologi. Illud autem attigit Baſſolius in 2. diſt. 20. & problema eſſe putat: & Rich. qui de ſcientijs id affirmat, à fortiori id diceret de virtutibus. Imo D. Thom. d. q. 18. de verit. a. 7. ad 2. videtur in hoc differentiam inter ſcientiam conſtituere, quod ſcientiæ non requiruntur ad vnionem cum Deo, ſicut virtutes: & ideo potuerunt, vel etiam debuerunt virtutes infundi, quamuis ſcientiæ non tribuerentur. Vnde in ſolut. ad 3. dicit, quod homines fuiſſent in ſtatu innocentiæ perfecti in his, quæ pertinent ad prudentiam: etiamſi in ſpeculatiuis ſcientijs perfecti non eſſent. Nihilominus tamen contrarium videtur probabilius: nam æqualiter ſequitur ex illo fundamento, quod talis modus habendi naturales virtutes ſupernaturalis eſt: & ideo ſine authoritate, vel cogente ratione affirmari nō debet, neutrum autem in pręſenti inuenitur. Neq; eſt eadem ratio de virtutib. per ſe infuſis, & acquiſitis. Nam illę non habent modum alium naturalem productionis, & per ſe conſequuntur vel debentur gratiæ, & ideo à principio inditæ fuiſſent infantibus cum ipſa gratia. At vero virtutes naturales alium modum productionis, ſeu acquiſitionis ex natura ſua poſtulant: & per ſe non comitantur gratiam, nec ab illa pendent: & ideo non oportuit à principio infūdi.

Quid ſentiat Baſſolius & Richard. imo & D. Thomas.

Authoris reſolutio.

24 *Procedit reſolutio.*

Neq; propter originalem iuſtitiam neceſſaria erat in ſtatu innocentiæ illarum virtutum infuſio, quia in infantiæ ſtatu non dantur motus appetitus contrarij rationi propriè loquendo: quia cum perſona tunc ratione non vtatur, motus, qui in illa inſurgere poſſunt, non ſunt rationi contrarij. Vnde in illo ſtatu non eſſet imperfectio quòd motus appetitus præuenirent voluntatem, & illam excitarent, quia hoc eſſet omnino naturale in illo ſtatu, in quo voluntas nondum eſſet domina ſui, ſuarumque facultatum: nec ratio poſſet appetitū præuenire, quia nondum eſſet rationis vſus. Veriſimile autem eſt, Deum ſua prouidentia, & per angelorum cuſtodiam fuiſſe effecturum, vt etiam infantibus non inſurgerent motus indecentes, vel de ſe repugnantes rationi, ſicut etiam in adultis dormientibus nulli tales motus inuenirentur: & ita etiam in infantibus non eſſent motus perturbantes animum, vel per nimiam iram, timorem, concupiſcentiam, & ſimiles, quos in paruulis experimur, & ſimili modo, ac ratione non eſſent in paruulis illuſiones ſenſuum, ac phantaſmatum: nec errores, aut deceptiones, & ſimiles, quę propter defectum vſus rationis inueniri ſolent. Nam licet in eis culpa careant, & leuiores imperfectiones ſint, nihilominus ab ſtatu innocentiæ alienæ ſunt, & aliquid pœnalitatis habent: & ideo veriſimilius eſt, hos omnes fuiſſe effectus iuſtitiæ originalis in paruulis. Veruntamen propter illos non eſſent neceſſarij, imo parum, vel nihil deſeruirent habitus virtutum acquiſitarum per accidens infuſi, cum illorum vſus non eſſet in libera habentium poteſtate. At illos ergo effectus daretur ſpecialis prouidentia Dei remouentis obiecta, & cauſas, ex quibus poſſent tales cogitationes, vel imperfecti motus in illa ætate excitari. Sicut ex eadem prouidentia proueniebat, vt nullum extrinſecum agens poſſet dolorem, vel aliquam læſionē pueris inferre. In quo etiā bonorū angelorū cuſtodia, & malorū remotio, & coërtio, & peculiaris etiam induſtria, & diligētia parentū iuuare poſſent.

Et ita ſimul reſponſum eſt ad obiectionem ſupra factam contra ſecundam aſſertionem cum ſua noua difficultate. 25 Concedimus enim non fuiſſe infundendos poſteris Adæ in illo ſtatu habitus virtutum, vel ſcientiarum acquiſitarum, & conſequenter nec habituros fuiſſe intrinſeca facultate vitandi omnes motus, vel paſſiones contrarias originalis iuſtitiæ. Nihilominus tamen generandos fuiſſe cum iuſtitia originali, quam ſemper haberent, quaſi in actu primo, quia haberent innocentiam, & gratiam, cui pro illo ſtatu talis Dei ꝓuidentia debebatur: ſemperque parata eſſet ad remouendam omnem paſſionem perfectioni, & tranquillitati illius ſtatus contrariam. Neq; puerilis ætas eſſet capax iuſtitiæ originalis cum maiori, magiſq; extrinſeca perfectione. Poſtquam autem homines ad vſum rationis peruenirent, nunquam quidem ſentirent motus fomitis, tamen in principio id proueniret ex adiutorio ſpeciali Dei, vel remouentis contraria obiecta, vel excitantis rationem, vt vigilaret: & voluntatem, vt quātum poſſet appetitum contineret. In illo autem initio deeſſet illa peculiaris facilitas, & perfectio, quæ ex habitibus acquiſitis prouenire ſolet. Vnde in illo etiam initio non haberent homines perfectā prudentiam habitualem acquiſitam. Poſſent tamen ex optima educatione, & inſtructione habere veluti quandam inchoationem eius, ratione cuius cum peculiari adiutorio Dei in primo vſu rationis actualem (vt ſic dicam) prudentiam exercerent, & deinceps facile acquirerent habitualem: & ſingulis ætatib. proportionatam ſemꝑ haberent. Ideoq; ſi quis eſſet pro aliquo tēpore defectus perfectionis, ille eſſet negatiuꝰ, non tamen priuatiuꝰ: qa illi ætati non plus deberetur, & paulatim illa pfectio magna facilitate acquireretur. Vnde ꝙ ſupra diximus, iuſtitiam originalem collectionē horū habituum includere: de iuſtitia in ſuo perfecto ſtatu exiſtente intelligendum eſt, quem ſtatum habuit in Adamo à principio propter peculiares rationes in illo inuentas, vt iam explicatum eſt.

Colligitur reſponſio ad obiectionem 2. in nu. 12.

CAPVT IX.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur, & conſequenter an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſoliq; electi ex illo naſcerentur.

PRima ſententia affirmat Adamum, ſi non peccaret, ſed primam tentationem vinceret, fuiſſe in gratia confirmandum, non ſolū in perſona ſua, ſed etiam in tota poſteritate, ac ſubinde non niſi ſanctos, & cum perfecta, & integra innocētia ſaluandos: ac denique ſolos prædeſtinatos, & electos ex illo fuiſſe naſcituros. Ita videtur ſenſiſſe Anſelm, 1

1. Senten. affirm. Anſelmi.

ſelm.lib.1. Cur Deus homo, cap.18.poſt medium. *Videt enim* (inquit) *quod ſi viciſſent, ita confirmarentur cum tota propagine ſua, quod vltra peccare non poſſent.*

Eius ratio. Quod ſuadet hac ratione. *Quia nemo dicet, plus valere iniuſtitiam ad alligandum in ſeruitutem hominē in prima perſuaſione ſibi conſentientem, quam valeat iuſtitia ad conſummandam in libertate ſibi in eadem tentatione adhærentem.* Sed per primam iniuſtitię perſuaſionem tota natura victa eſt: ergo per primam victoriam tota etiam natura viciſſet, & in libertatem perfectam vindicaretur: eiuſdemque ſententiæ videtur fuiſſe

Fauere videtur Greg. Greg.l.4.Moral.c.36.alias 28.in fin.vbi ait, quod *ſi parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret, ſed ſoli electi ab illo naſcerentur.*

2 *Dictam ſententiam recipit Scotus cum limitatione.* Ex Scholaſticis Scot.2.diſtinct.20.ſequitur ſententiam Anſelmi, limitando illam, nimirum, quod filij Adæ innocentis, non ſtatim in principio naſcerentur confirmati, ſed vincendo poſtea primā tentationem, confirmarētur: ſicut primus parens confirmatus eſſet, quia non fuiſſent filij melioris conditionis, quam pater. Vlterius vero in quęſt. 2. in ſententiam Gregorij inclinat, quoad eam partem: quod in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaret, ſoli electi naſcerentur. Additque illos fuiſſe futuros eoſdem numero homines, qui nunc prædeſtinati ſunt, & non plures, neq; pauciores. Nam hoc etiam Gregorij verba ſonant. Addit etiam rationem: *Scoti ratio.* quia prædeſtinatio electorum facta eſt ante præuiſum originale peccatum, & ante præuiſas generationes omnium futurorum hominum: ergo rata permanſiſſet, etiamſi Adam non peccaſſet: quia prædeſtinatio immutabilis eſt. Antecedens probat ex illo principio, quod *ordinate volens prius vult ea, quæ vltimo fini immediatius coniuncta ſunt:* & ideo Deus volens primario vult ſeipſum, proximè prædeſtinatorum gloriam, & gratiam. *Gabriel cum Scoto ſentit. Maior autē ex parte diſſentit.* Cum Scoto in omnibus conſentit Gabr. ibi art.1. ſolum dubitat, an perſeuerante ſtatu innocentiæ ijdem homines fuiſſent prædeſtinati, qui nunc ſunt. Maior etiam ibi in dub. vlt. poſt principalem quęſtionem, in eodem puncto à Scoto diſcrepat: in alijs vero ſententiam Anſelmi approbat Baſſol. autem *Baſſolus & Pereira Scoto adhærent.* ibi artic.3. & 4. Scotum omnino ſequitur. Et conſentit Perer.lib.4.in Gen.quæſt.de procre. mulieris. circa illa verba: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum:* quatenus ait, in eo ſtatu tantum electos homines fuiſſe generandos.

3 *Communis ſententia negatiua prænotatio.* Contrariam ſententiam ſicut communiorem, ita & probabiliorem cenſeo. Vt autem illam explicem, & confirmem, aduerto duas hic miſceri quæſtiones. Vna eſt, an omnes geniti ex Adamo innocente à principio reciperent donum perſeuerantiæ in gratia, ſeu confirmationem in illa: nam in præſenti inter hæc non diſtinguimus. Alia eſt, an omnes ſaluarentur, ſeu eſſent electi, & prædeſtinati. Hæ namque quæſtiones in rigore diſtinctæ ſunt, quia illa duo inter ſe conuertibilia non ſunt. Nam licet omnis confirmatus in gratia pro toto tempore vitæ ſit prædeſtinatus: non tamen è conuerſo omnis prædeſtinatus eſt etiam confirmatus vt per ſe conſtat. Nihilominus tamen in præſenti materia illa duo tanquam conuertibilia reputantur. Et qui putant omnes homines propagandos ab Adamo perſeuerante in innocentia, futuros fuiſſe prædeſtinatos: conſequenter aſſerunt, etiam fuiſſe futuros perpetuo innocentes. Quia ſi gratiā poſſent aliquādo amittere, nullum relinqueretur fundamentum ad dicendum, nō obſtante peccato fuiſſe infallibiliter omnes ſaluādos. Vnde enim conſtare poſſet omnes fuiſſe condignam pænitentiam acturos: & poſt illam fuiſſe pro aliquo tempore vſq; ad finem vitæ in gratia perſeueraturos: Nulla enim maior ratio eſt ad hoc aſſerendum generaliter de omnibus pro aliqua temporis parte, quam de toto tempore vitæ. Et ideo tota quęſtio verſatur de dono perſeuerantiæ totius vitæ cum impoſsibilitate quadam peccandi. Dico ergo primo, etiamſi Adam non peccaſſet, poſteri eius geniti in gratia, & iuſtitia peccare poſſent, & gratiam amittere. *1. Aſſertio contra ſententiam Anſelmi in n. 1.* Hæc eſt ſententia D. Tho. 1. p.q.100. art.2. & quodl.5.n.8. & in 2.d.20.q 2.art.3. ad 5. vbi idem tenet Durand.q.5.n.9. Indicat Ægid. q.2.a.4. §.aduertendum, & in ſolut.ad 2. & Richard.ibi a.2. q.3. dicit, quod filij Adæ innocentis poſſent peccare, & non peccare: ſed addit, quod fortaſſe nullus peccaret: ſed in hoc vltimo diuinat, vt dicemus. Eandem ſententiam ſequuntur Caiet. & moderni ad 1.p.D.Thomæ, ſuprà: Zumel. Molin. & Valent. qui omnes illam ex Auguſtino ſumunt lib. 4. de Ciuit.c.10. quatenus ſub conditione dicit futuros fuiſſe homines felices in illo ſtatu: *Si nec primi homines malum, quod in poſteros trajicerent: nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet.* *Probatur ex Auguſt. & Hugone.* Vbi ſatis indicat, tam poſsibile hoc poſterius fuiſſe, ſicut fuit prius. Vnde ſtatim ſubdit, ſecuritatem non peccandi ſolum in ſtatu gloriæ eſſe potuiſſe. Et ſimili modo loquitur l. 1. Retract.cap.13.ad fin. & l.9. Geneſ.ad lit.c.3. dicens, omnes in vitam beatam ſine modo transferendos fuiſſe: *ſi iuſtè omnes, obedienterq; viuerent.* Vnde Hugo de S.Vict.l.1.de Sacr.p.6.ca. 24. in eodem ſenſu dixit: ſi Adam non peccaſſet, filios eius in iuſtitia eſſe naſcituros, ſed non perfecta, donec vſque in finem ſeruarent illam.

4 *Probatur deinde ex ratione D. Thom.* Ratione probat veritatem hanc D. Thomas. Quia homo viator ab intrinſeco eſt mutabilis ad peccandum, ſed filij Adæ in illo ſtatu naſcerentur viatores: ergo ex vi ſtatus poſſent peccare, & gratiam amittere. Maior certa eſt; quia omnis creata voluntas in perſona creata, eſt mutabilis de ſe ad peccandum: nec poteſt ab intrinſeco confirmari in bono, niſi per viſionem claram Dei, vt ſupra de Angelis oſtenſum eſt. Minor etiam eſt certa: quia primi homines non ſunt creati videntes Deum, imo nec in corpore animali illum videre poſſent, licet non peccarent, vt per ſe notum eſt. Circa cōſequentiam vero dubitari poteſt, quia ſolum poteſt inde concludi, filios Adæ non fuiſſe futuros impeccabiles ab intrinſeco: quod etiam authores prioris ſententiæ fatentur. *Euaſio.* Sed affirmant nihilominus fuiſſe confirmandos per ſpeciale donum gratiæ extrinſecus à Deo collatum, ſicut ſupra diximus, in eodem innocentiæ ſtatu omnes fuiſſe ab omni peccato veniali præſeruādos: quādiu mortaliter non peccarent. Vel ſicut Apoſtoli in gratia confirmati ſunt in die Pentecoſtes. Vel ſaltem ſicut multis iuſtificatis in infantia datur etiam nunc perſeuerantiæ donum vſque ad mortem, ſiue ſit diuerſum à confirmatione, ſiue non: quia in hoc non eſt nunc controuerſia. Et ita prioris ſententię authores facile concedent, in illo ſtatu homines futuros fuiſſe potentes peccare, niſi eis concedatur ex dono Dei infallibiliter fuiſſe perſeueraturos ac proinde in ſenſu compoſito talis doni, non potuiſſe peccare.

5 *Excluditur* Sed hanc euaſionem tacite excluſit D. Thomas dicens, hoc donum confirmationis eſſe priuilegium ſpeciale ex Dei voluntate pendens. Hoc enim non ſolum de lapſa natura, ſed etiam de integra verum eſt. Nam licet homo in natura integra poſſet per communia gratiæ auxilia diu in gratia perſeuerare: nihilominus donum infallibiliter perſeuerandi ſpecialiſsimum eſſet, & non debitum illi ſtatui, ſed ex libero Dei dono pendens: ergo ex vi illius ſtatus originalis iuſtitiæ colligi, aut affirmari non poteſt, quod illo perſeuerante, omnibus daretur perſeuerantiæ donum, ſeu confirmatio in gratia, & innocentia. *Exponitur D.Thom.* Et in hoc ſenſu accipiendum eſt, quod D. Thomas ſupra dicit: *non videri poſſibile,*

quod pueri in ſtatu innocentiæ naſcerentur in iuſtitia confirmati. Loquitur enim de poſsibili ſecundum ordinariam poteſtatem, & communem legem, vt paulo poſt explicat. Meritoque ſupponit, de illo ſtatu iudicandum eſſe ſecundum communem legem illi conſenteneam, & quaſi connaturalem: nam ſpecialia priuilegia non ſunt omnibus communia. Nec poſſunt cum fundamento affirmari, niſi vel ex aliquo effectu iam cognito, vel ex ſpeciali promiſsione Dei. In præſenti autem nullum eſt teſtimonium, vel authoritas, ex qua de tali promiſsione conſtet. Neque aliud eius indicium, quin potius ex his, quæ in Adamo, & Eua contigerunt, euidens eſt, ſtatui innocentiæ, vt ſic, non eſſe debitum, nec conſequens donum impeccabilitatis, etiam illo modo, quo per confirmationem in gratia interdum datur. Et inde vlterius infertur, non fuiſſe dandum omnibus: tum quia non eſt promiſſum, tum etiam, quia non eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe danda toti poſteritati, quam primis parentibus data fuerint.

6 *2 Aſſertio contra Scotum in n. 1.* *Probatur.*

Secundò addendum eſt, quod ſtatu innocentiæ durante homines ex lege communi non acciperēt confirmationem in gratia poſt victoriam alicuius primæ tentationis: imo nec in toto tempore viæ, ſed in termino eius. Hanc etiam aſſertionem intendit D.Thomas. Et probatur, quia ipſe Adam, licet viciſſet tentationem ſerpentis, non ſtatim manſiſſet in gratia confirmatus, ſed poſſet peccare quandiu viueret in animali corpore. Ergo idem cum proportione de filijs dicendum eſt. Conſequentia probata iam eſt: quia nec authoritate oſtendi poteſt, nec per ſe eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe promiſſa poſteris Adæ primam tētationem vincentibus, quam ipſi Adę. Quod etiam Scotus, & alij ſupponunt. Antecedens ergo probatur, quia talis confirmatio, etiam poſt primam victoriam non ſequeretur ab intrinſeco ex vi illius actus deliberati, quo voluntas adhæreret Deo, eiuſque obedientiam eligeret, quia voluntas hominis etiam in ſtatu innocentiæ mutabilis eſſet ex natura ſua, etiam poſt primum actum plene deliberatum, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de Angelis ſupra diximus. Quia de voluntate humana multo certius eſt habere hanc mutabilitatem connaturalem, quam gratia, vel iuſtitia originalis non auferebant, vt iam dictum eſt. Nec etiam illa confirmatio daretur ab intrinſeco, quaſi præmiū illius primæ victoriæ, quia neque hoc præmium ex natura rei eſt debitum, nec oſtendi poteſt, in eo ſtatu fuiſſe promiſſum Adæ, aut Euæ: vbi enim talis promiſsio oſtendi poteſt?

7 *Confirmatur 1. à ſimili.*

Quocirca, ſicut nunc non poteſt iuſtus mereri de condigno confirmationem in gratia, ſeu infallibile perſeuerantiæ donum, non ſolum per vnius tentationis victoriam, ſed etiam per quotcunque merita: ita neq; in ſtatu innocentiæ id poſſet, quia ex natura rei eadem eſt ratio: & de alio genere ꝓuidentiæ, vel promiſsionis diuinæ pro ſtatu innocentiæ nihil cum fundamento affirmari poteſt. Si autem Adam ſibi hoc donum promereri non potuit, multo minus ſuis poſteris illud meruit. Et eadem ratione, nec vnuſquiſque filiorum Adæ, illud ſibi mereri potuiſſet. Neque etiam dici poteſt, ſaltem de congruo potuiſſe illud mereri. Tum quia meritum de congruo non ſufficit ad infallibilem conſecutionem, niſi oſtendatur promiſsio, quæ in præſenti non inuenitur. Tum etiam, quia nunc non datur omnibus hominibus hoc donum non obſtante infinito merito Chriſti. Cur ergo credendum eſt fuiſſe dandum, vel omnibus propter vnum actum Adami vincendi primam tentationem: vel vnicuique propter primam victoriam ſimilem? *Confirm. 2. ex verbis Gen. 2.* Tandem cōfirmari hoc poteſt verbis illis Dei, *In quacunq; die comederis, &c.* Geneſ. 2. Nā illis ſignificatur, non tantum ſtatim in prima tentatione, ſed poſtea quocunque tempore potuiſſe hominem ex cibo vetito cōmedere, & peccare, ac ſubinde potuiſſe prius tentationem vincere: & poſtea ab alia ſimili, vel maiori ſuperari. Nam hoc plane in illa generali comminatione, *In quacunque die, &c.* indicatum eſt.

Ad Anſelmum ergo reſpondet D.Thomas, non omnino aſſerendo, ſed dubitādo, locutum fuiſſe. 8 *Ad Anſelmum eiuſq; rationem in n. 1.* Nihilominus tamen negari non poteſt, quin in eā partem inclinauerit. Sed ratio eiꝰ, (vt idem D.Th. notauit) non cogit. Solum enim concludit, quod ſicut natura humana per primam inobedientiam primi hominis in ſeruitutem redacta eſt, ita per obedientiam in libertate & iuſtitia conſeruaretur. Veruntamen ſicut per culpam Adæ non ita ſumus oēs in captiuitatem redacti, vt non poſsimus per libertatē arbitrij in libertatem vindicari: ita etiā licet per Adæ obedientiā originalem iuſtitiā quaſi hæreditario iure haberemus, nihilominus illā per liberum arbitrium amittere poſſemus. Eſt tamen differentia quod iuſtitiam ſemel amiſſam ſolis viribus liberi arbitrij, niſi nos Deus ſua gratia præueniat, & adiuuet, recupare non poſſumus: iuſtitiam a. etiam ab Adamo deriuatam, modo ſuperiꝰ declarato, de noſtro, & ſolo libero arbitrio amittere poſſemus. Hoc a. non eſt, quia fortior ſit culpa ad inducendam ſeruitutem, quam obedientia ad iuſtitiam, & libertatem conſeruandam: ſed ex infirmitate, & fragilitate noſtrę naturę prouenit. Eſt n. potentior de ſe ad malum, quam ad bonum, & facilius à Deo, quā à creatura auertitur: quia difficilius ad Deum, quam ad creaturam cōuertitur. Vnde fit etiam, vt vna inobedientia momentanea (vt ſic dicam) totam naturam ita deiecerit, vt à lapſu per ſe ſolam reſurgere non poſſet, abſq; gratia: vna autem obedientia non eſſet ſufficiens ad conſeruandam iuſtitiam pro tota natura: ita vt poſtea per eiuſdem præcepti tranſgreſsionem amitti non poſſet. Redditq; poteſt ratio, tum quia bonum ex integra cauſa, malum autem ex quocunq; defectu, ideoque ad deſtruendam iuſtitiam ſufficit ſemel peccare: ad conſeruandam autem iuſtitiam non ſatis eſt ſemel obedire, ſed etiam in obediētia perſeuerare. Tum etiam, quia potentior eſt homo de ſe ad cadendum, quam ad reſurgendum, vel in bono perſeuerandum: & ideo poſt cuſtoditum ſemel præceptum, potuit facile ſequi culpa ſufficiēs ad maculandam totam naturam: poſt primam autem inobedientiam non potuit amplius primus parens totam naturam in priſtinum ſtatum reſtituere: de quo latius in tom. de Incar. in princ.

Ad Gregorium etiam reſpondet D. Thom. ſolum voluiſſe docere, quod ſi Adam non peccaret, 9 *Ad Greg. in eodem n. 1. reſponſio D. Thomæ.* non generaret filios gehennæ, id eſt, peccatores, & dignos gehenna, ſicut modo illos generat: nihilominus tamen non negare Gregorium, quin ipſi filij Adæ etiam iuſti geniti poſſent poſtea per propria peccata filij gehennæ fieri. *Inſtatur 1. dictæ reſponſio.* Quæ reſponſio ſatisfaceret, ſi Gregorius tantum diceret, *Nunquam ex ſe filios gehennæ generaret*: ac non ibi ſiſtit, ſed adiungit, *Sed hi, qui nunc per redemptionem ſaluandi ſunt, ſoli ab illo electi naſcerentur.* Propter quod addit D. Thom. d.q.100.a.2.ad 1. *Occurritur ex D.Thom.* quod ſi forte, durante ſtatu innocentiæ, homines nō peccarēt, non id eſſet, *quia eſſent in iuſtitia confirmati, ſed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conſeruarentur immunes.* Sed hoc non ſatisfacit, quia (vt diximus) hic *Inſtatur 2.* non eſt contentio de propria confirmatione ab intrinſeco: nec de modo præſeruationis à peccato, ſed abſolutè: an ex certa lege omnes præſeruarentur à peccato, ſeu damnatione. Quod ſi Gregorius aſſerere voluit, ex ſpeciali dono Dei, quodcunque illud ſit, omnes fuiſſe in perpetua iuſtitia conſeruandos, plane contra noſtram ſententiam

Aliter occurrit idem D. Thom. Replica in contrarium.

ſententiam docuit. Vnde D.Thom.d.quodlib.a.8. aliter reſpondet, videlicet, quod Gregorius cum dicit, *ſoli electi naſcerentur*, non intelligit abſolute, *ſed quantum eſt ex ratione originis.* Obſtant vero ſequentia verba Gregorij, *Soli ab illo electi naſcerentur, eoſdem electos aſpiciat* (vtique vir ſanctus) *atque cum eis quomodo quieſcere potuiſſet, intendat.* Quibus poſterioribus verbis aperte declarat, in prioribus ſe loqui de electis, non ſolum quantum eſt ex vi originis, quomodo omnes baptizati dici poſſunt electi. quantum eſt ex vi Baptiſmi, & omnes fideles ſolent vocari electi, vtique ad fidem: ſed loqui de electis ſimpliciter, vt cum effectu ſaluẽtur, ſeu gloriam conſequantur. Nam ad hos electos aſpicere debemus, vt cum illis quieſcere optemus.

Alij & Valentia aliter reſpondent ad dictum locum Greg Non ſatisfaciunt.

10. Et ideo dixerunt alij ſignificaſſe Gregorium illis verbis: ſi neque Adam, neque poſteritas eius peccaſſet, futurum eſſe, vt tales electi tantummodo naſcerentur, quales nunc per Chriſtum ſaluantur. Ita Valent. & tribuit D. Thomæ in d.quodlib. At D.Thomas nihil aliud, pręter id, quod retuli, dicit. Neque Gregor. ponit illam conditionalem, *ſi neque Adam, nec poſteritas eius*, peccaret: ſed tantum dicit: *Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet ſoli electi ab eo naſcerentur.* Quare probabile cenſeo, quod Molina etiam dixit, Gregorium in ea fuiſſe ſententia, vt crederet, Adamo non peccante omnes eius filios ſaluos futuros fuiſſe. Quod potuit quidem facere Deus. Vnde autem ſciri poſsit, ita fuiſſe futurum, ignoramus. Eademque ratio, vel maior eſt, vt dixi, de immunitate ab omni peccato: ideoque ſolum dicimus, ex vi illius ſtatus potuiſſe filios Adæ peccare, quamuis poſſet Deus, quos vellet, ab omni peccato præſeruare.

Molinæ reſponſio acceptatur.

CAPVT X.

Dubia nonnulla circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.

1. Difficultas

1 PRæcipua difficultas circa ſuperiorem reſolutionem eſt, quia poſito lapſu aliquorum hominum, videtur difficile ad explicandum, quomodo illis fuiſſet prouidendum, tam in ordine ad Deum, quam in ordine ad cæteros homines innocentes. Nam in primis ſequitur, eos, qui peccarunt, amiſſuros fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia: ergo fierent mortales: ergo eijciendi eſſent extra Paradiſum. Hinc autem aliæ perplexitates orirentur. Quid enim, ſi maritus peccaret, & non vxor: vel mater habens filium innocẽtem, & infantem, nunquid filius eijciendus eſſet cum matre, vel ab illa eſſet ſeparandus? Vtrumque enim incommodum eſt. Deinde ſequeretur, ſtatum peccati, aut gratiæ notum fuiſſe futurum & ipſis peccantibus, & alijs, quia ſtatus originalis iuſtitię per effectus, & ſigna facile innoteſcere poſſet. Conſequens autem inconueniens videtur, quia poſſent peccata eſſe merè interna, quæ non expedit omnibus eſſe nota: & ſimiliter non expediebat, vt ſemel peccans, poſtea de ſua pænitentia, & peccatorum remiſsione ſtatim certus fieret.

Reſoluitur ex quadam ſententia Catherini

2 In hoc dubio, ſi vera eſſet ſententia dicentium illo in ſtatu amitti potuiſſe gratiam, non amiſſa originali iuſtitia, conſequenter dici poſſet, perſeuerante Adamo in Dei obedientia, filios eius, qui peccarent, amiſſuros fuiſſe gratiam: non vero originalem iuſtitiam. Quod tribui poteſt Catherino: nam in opuſc. de peccat. Orig. diſput. 4. in fin. dicit, quod licet Eua peccaſſet, & gratiam amiſiſſet, nón priuaretur originali iuſtitia, ſi Adamus non peccaſſet. Ergo à fortiori idem dicturus fuiſſet de filijs Adæ, ſi patre non peccante, ipſi peccarent: imo fortaſſe idem diceret de Adamo, ſi ſeruaret præceptum non comedẽdi de ligno ſciẽtiæ, & cõtra alia peccaret. Poteſtque hoc ſuaderi, quia donum iu-

ſtitiæ erat in eo ſtatu naturale, ſed dona naturalia non amitterentur per peccatum: ergo nec donum iuſtitiæ per quodlibet peccatum amitteretur: ſed ſolum propter peccatum totius naturæ iuxta cõminationem Dei. Vnde ſupponendo hanc ſententiam dicendum eſſet, homines non fuiſſe morituros, etiamſi peccarent, & conſequenter nec fuiſſe extra Paradiſum emittendos. Et ita ceſſarent aliæ dubitationes, quæ ex contraria poſitione inferebantur.

Dicta reſolutio reiicitur multipliciter.

Sed illa ſententia ſupponit falſum fundamentum. In ſuperioribus enim demonſtratum eſt, iuſtitiam originalem nunquam permanere ſine gratia, & oppoſitum diuinę inſtitutioni repugnare. 3 Deinde illo fundamento permiſſo, alia maiora incommoda oriuntur. Nam incredibile eſt, homines rebelles Deo per peccatum, habituros fuiſſe corpora impaſsibilia, & immortalia, & appetitum inferiorem plene ſubiectum ſuperiori: & ſimilia priuilegia, quæ originalis iuſtitia ſecum afferebat. Deinde, vel homines ſemel peccantes in illo ſtatu agere poſſent pœnitentiam, vel non? Si non poſſent, conſequenter non poſſent in gratiam redire: quod miſerrimum eſſet. Si autem eam agere poſſent: quomodo permanente iuſtitia originali poſſent pro peccatis ſatisfacere: cum donum illud ab omni pæna, & dolore hominem præſeruaret. Item ſi homo poterat in illo ſtatu peccare, poſſet etiam ſæpius id facere, & conſuetudine peccandi prauos habitus acquirere: talis autem diſpoſitio repugnat cum rectitudine iuſtitiæ originalis. Denique licet iuſtitia originalis ex ea parte, qua perficiebat, & quaſi integrabat naturam intra ſuum ordinem, dicatur quodammodo naturale donum: nihilominus ſimpliciter non erat naturæ debita, nec dabatur, niſi gratis, & in ordine ad perfectionem gratiæ: ergo non erat magis inamiſsibilis per peccatum, quam ipſa gratia.

Verior reſolutio bipartita.

Dicendum ergo eſt, ſi Adamus non peccaſſet, 4 poſteros eius non magis fuiſſe naſcituros confirmatos in iuſtitia originali, quam in gratia: ac proinde, ſi peccarent, vt reuera potuiſſent, vtramque amiſſuros fuiſſe. Quomodo autem Deus tunc prouidiſſet hominibus peccantibus, tam quoad ſalutem animæ, & felicitatis conſecutionem, quam quoad reliquum tempus ſtatus viæ, incertum nobis eſt.

Prior pars tractatur.

Priorem partem probant ea, quæ hactenus adduximus. Quia vero aliud eſt loqui de poteſtate aliud de facto, ſolum poſſumus certo affirmare, ex parte ſtatus, & donorum gratiæ, & iuſtitiæ, quæ in illo data ſunt pro tota poſteritate, potuiſſe homines gratiam, & conſequenter etiam iuſtitiam peccando amittere: & non fuiſſe vnam ſine alia amiſſuros propter connexionem earum inter ſe.

Perplexitates allatan. 1. coniecturam videntur facere quod tunc non peccaretur.

Quod vero de facto Deus permitteret aliquos peccare, ſicut non poſſumus abſolute negare, ita neque cũ certitudine affirmare poſſumus Quia poſſet facile Deus nullum aliud peccatum in toto genere humano permittere, ſi primus homo primam peccati occaſionem viciſſet, & dare omnibus hominibus auxilium efficax ad vitanda omnia, & ſingula peccata etiamſi tale auxilium non eſſet debitum, nec promiſſum pro tali ſtatu, ſed ſolum ex libera prouidentia datum, ſicut ſupra diximus, & inſinuauit D. Thomas 1. p. q. 100. articul. 2. ad 1. in reſponſione prima ad teſtimonium Gregorij. Neq; eſt reuelatum, vel aliter certum non fuiſſe id facturum Deum: ſi autem id feciſſet, ceſſaſſent difficultates, & perplexitates, quæ in illo ſtatu oriri viderentur, ſi aliqui homines in eo peccarent. Et hæc videtur eſſe potiſsima coniectura vt credibile fiat Deum ita fuiſſe prouiſurum in illo ſtatu hominibus, vt in eo nemo peccaret, licet poſſet.

Eſt tamen

Nihilominus tamen hæc ſola coniectura inſufficiens eſt, vt definite aſſerere poſsimus, Deum 5

fuiſſe prædeſtinatorum omnes homines vel ad gloriam, vel etiam ad perpetuam innocentiam pro ſtatu viæ, ſi præuidiſſet, Adamum non fuiſſe peccaturum. Imo oppoſitum fit credibilius maioribus coniecturis. Primo, quia in omni ſtatu fuit conueniens, gratiam Dei, eiuſque liberalem donationem in hominibus manifeſtari: ſed hoc maximè fit per gratuitam electionem quorundam præ alijs, & per efficaciam vocationis in illis, & nõ in iſtis: ergo hoc genus prouidentiæ ſeruaret Deus cum hominibus, etiamſi Adam non peccaſſet. Secundo, quia hoc modo etiam oſtenditur maxima libertas humani arbitrij, eiuſque ab auxilijs gratiæ dependentia. Tertio, quia per eundem prouidentiæ modum non ſolum gratia, ſed etiam iuſtitia Dei, non distributiua tantum, verum etiam vindicatiua declaratur. Quarto, quia propter has rationes non prædeſtinauit Deus omnes Angelos, nec etiam duobus primis hominibus donum perſeuerantiæ in prima innocentia dedit: ergo, quantum coniecturis aſſequi poſſumus, idem cum hominibus faceret, etiam ſi primus homo Dei mandatum non violaſſet.

ineſſicax coniectura, & plures ſunt in contrarium. Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

6 Denique non obſtat ratio, quę ex difficultatibus propoſitis deſumitur: quia quod apud homines difficile apparet, poſſet Deus facile componere, & conuenientem prouidentiæ modum pro illis occaſionibus ordinare. Quod declaratur à ſimili: nam ſi Eua peccante, Adam illi nõ cõſenſiſſet, nec peccaret, etiam eſt nobis explicatu difficile quid agendum eſſet, id eſt, an Eua eijcienda eſſet de Paradiſo, & tunc, an creanda eſſet alia mulier, ex qua homines innocentes in Paradiſo naſcerentur. Vel ſi Eua, non obſtante peccato, intra Paradiſum propter coniugium cum Adamo relinqueretur, an ibi poſſet pœnitentiam agere, & pœnam aliquam ſaltem voluntariè aſſumere. Et ad hunc modum ex ſimili hypotheſi poſſunt varia dubia excitari, propter quæ vitanda, recurrendum non eſt ad negationem hypotheſis: quaſi non potuerit Deus, non peccante Adamo in alijs hominibus peccata permittere: & nihilominus modum conuenientem prouidere, quò poſſent homines in tali ſtatu, & euentu gubernari. Quod per breues interrogationes facile explicatur.

Satiſfit difficultati in num. 1. explicaturque per varias quæſtiunculas.

7 Prima eſt, an peccans in illo ſtatu poſſet ad gratiam redire, & veniam peccati conſequi, vel ſtatim reprobus fieret? Ad quam dicendum omnino videtur, potuiſſe tunc etiam peccatores in gratiam redire. Probatur, quia non ſtatim transferrentur viui ex hac vita in infernum, & quandiu in hac vita exiſterent, haberent liberum arbitrium de ſe flexibile ad bonum: ergo poſſent in gratiam Dei redire. Maior probatur, quia ſtatus vię haberet tunc ex Dei ordinatione certam durationem, quæ non finiretur propter ſuperueniens peccatum. Item, qui ſemel, aut iterum bene operaretur, non ſtatim transferretur ad gloriam communi lege: ergo ſeruata proportione, qui ſemel peccaret, non ſtatim damnaretur, vel extra ſtatum viæ conſtitueretur. Minor etiam nota eſt, & à fortiori oſtendi poteſt ex ſuprà dictis, de natura angelica. Nam inter illam, & humanam diſcrimen communiter conſtituitur, quod angelica natura eſt quodammodo inflexibilis in electione ſemel facta: humana vero facile poſt electionem mutare: quæ differentia cum in naturali proprietate fundetur, etiam in natura humana in ſtatu innocentiæ ſpectata locum habet. Et nihilominus diximus, inflexibilitatem illam naturæ angelicæ, non rigoroſè, ſed morali quodam modo eſſe accipiendam: ergo homo in ſtatu naturę integræ non ſolum phyſicè, ſed etiam moraliter conuertibilis eſſet ad bonum, ac ſubinde ex parte ſua capax eſſet pœnitentię, & remiſſionis peccati. Præſertim, quia per peccatum ab illa integritate, & perfectione naturæ caderet, atque ita ſuum errorem, & fragilitatem facile poſſet agnoſcere. Vnde probatur tandem prima conſequentia. Tum quia Deus in illo ſtatu, & ex communi eius lege homini ſemel bene operanti non ſtatim daret perſeuerantiæ donum: ergo nec male operantem ſtatim deſereret, & quaſi deſperatum relinqueret. Tum etiam, quia magis repugnat ſtatui viatoris non poſſe reſurgere, quam non poſſe cadere. Tum denique, quia hoc eſt magis conſentaneum diuinæ miſericordiæ, bonitati, ac ſapientiæ.

Propoſterioris partere ſolutionis in num. 4. poſita, quæſtiuncula prima.

Hinc naſcitur ſecunda interrogatio, quæ plures includit, ſcilicet, quænam remedia inſtituerentur tunc à Deo in remedium peccati? In qua re vnum videtur certum, ſcilicet, neceſſariam fuiſſe dilectionem Dei ex vera charitate cum deteſtatione peccati, ſeu contritione. Nam hæc diſpoſitio quaſi connaturalis eſt ad infuſionem gratiæ cum remiſſione peccati. An vero præter hoc medium internum prouideret Deus aliud externum in illo ſtatu per modum ſacramenti, incertum eſt, vt dixi in 3. tom. 3. part. diſputat. 3. ſect. 3. in fine. vbi partem negantem probabiliorem duxi. Interrogari etiam poteſt, an tunc remitterentur peccata per Chriſtum Redemptorem? De qua re videri poſſunt dicta in primo tomo tertia parte diſputat. 5. ſect. vltim. Tandem interrogatur, an homines tunc peccantes indigerent externis operibus pœnitentiæ, & ſatisfactionis pro peccatis? Ad quam interrogationem poſt reſolutionem puncti ſequentis commodius reſpondebimus in numero 12. 8

2. Quæſtiuncula plures complectens reſoluitur.

Tertio ergo interrogari poteſt: an in eo euentu, recuperata per pœnitentiam gratia, etiam originalis iuſtitia reſtitueretur? Pars etenim negans ſuaderi poteſt: quia licet iuſtitia non fuerit vnquam ſine gratia, quia in ea fundatur: tamen gratia ſine originali iuſtitia eſſe poteſt, quia eſt perfectio extra rationem gratiæ, & illi ſuperaddita. Et ita videmus reſtitutam eſſe Adamo gratiam ſine iuſtitia, ſicut & nunc in iuſtificatione datur. Ergo idem eſſet in hominibus peccantibus in ſtatu innocentiæ. Probatur conſequentia, tum quia eadem ratio militat: tum etiam, quia contritio per ſe ſolum diſponit ad gratiam, & habitus, qui illam conſequuntur, non vero ad originalem iuſtitiam: ergo non eſt cur pænitentibus reſtitueretur. Vnde confirmatur primo, quia illa iuſtitia datur gratis, tanquam peculiare donum innocentium, ideo enim dicebatur innocentiæ ſtatum conſtituere: innocentia autem reſtitui non poterat: ergo non erat, cur originalis iuſtitia reſtitueretur. Tandem confirmatur, quia alias homo pœnitens ſtatim de ſua iuſtificatione certus fieret, quod videtur inconueniens. Et ſequela probatur, quia donum iuſtitiæ originalis tale erat, vt poſſet experimento cognoſci per carentiam fomitis, & alios eius effectus in ſuperioribus numeratos. Sicut Adam, & Eua experti ſunt deordinationem ſuam, quando aperti ſunt oculi eorum, & erubeſcere cœperunt. Ex quo effectu euidenter cognoſcere potuerunt peccatum ſuum, quod quidem in culpa non eſt inconueniens, quia nos etiam optimè ſcimus, quando peccamus: ſecus vero eſt de gratię certitudine. 9

1. Quæſtiuncula pars negi ſuadetur.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Pro parte vero affirmante facit primo, quia ordo, & rectitudo originalis iuſtitiæ eſſet in illo ſtatu annexa gratiæ per modum proprietatis eius: ergo reſtitueretur ſimul cum gratia. Quia per ſingulorum hominum perſonalia peccata non fieret mutatio in toto ſtatu innocentiæ, ſicut per peccatum Adæ facta eſt: ſed ſolum particularis perſona peccans ab illo ſtatu caderet: ergo non eſt veriſimile nocumentum illud, durante viæ tempore, in illo 10

Pars affirm. oſtenditur primo.

Secundo ſtatu irreparabile fuiſſe. Et declaratur. Nã ſi Eua peccante, Adam non peccaſſet, veriſimilius eſt, potuiſſe Euá per conuerſionem ad Deum, ad priſtinum ſtatum iuſtitiæ, & felicitatis Paradiſi redire: quia vix poſſet aliter coniugium illud, & ſocialis vita inter Adamum, & Euam cum tanta morum & affectuum diſsimilitudine recte ſubſiſtere. *Tertiò* Ergo idem in cæteris ſeruaretur. Denique vtrumque poſsibile fuit, vt eſt per ſe notum: & licèt ſit incertum, quia ex voluntate Dei pendet, illud tamen de Deo credendum eſt, quod liberalitati eius, & hominum innocentium conditioni, & iuſto deſiderio magis eſſet conſentaneum.

11 *Vtraque pars queſtiuncula probabilis, notatioque pro motiuis vtriuſque partis.* Et ita poteſt facilè vtraque pars defendi. Aduerti autem poteſt, ſicut nunc contigit conſequi remiſsionem culpæ, manente aliquo reatu pœnæ temporalis, ita etiam in illo ſtatu, ſeu tempore accidere potuiſſe: quia non omnes homines æque feruenter de peccato dolerent, cùm hoc ex libertate pendeat. Si ergo homo integrè iuſtificaretur à peccato, quoad culpam, totumq́ pœnæ reatum, credibile eſt etiam originalem iuſtitiam fuiſſe recuperaturum. Nec referret, quòd illi non reſtitueretur innocentia, quatenus negat omnem culpã, etiam præteritam. Quia illa iuſtitia de ſe non poſtulabat talem innocentiam licet de facto ſolùm innocentibus data, & in eis ſolis inuenta fuerit. Neque etiam eſſet tunc inconueniens, ꝙ peccatores de ſua perfecta iuſtificatione poſſent aliquãdo eſſe certi ex effectu recuperatæ iuſtitiæ, quia hæc certitudo eſſet illi ſtatui conſentanea: vt patet in innocentibus qui nunquam peccarent, quia certò ſcire poſſent, ſe nunquam amiſiſſe iuſtitiam, & conſequenter neque gratiam. Ergo idem poſſet conferri peccantibus poſt perfectam remiſsionem conſecutam.

12 *Progreditur dicta notatio.* At verò, ſi remiſsio culpæ in aliquo fieret ſine perfecta remiſsione reatus pœnæ, pro illo tẽpore veriſimilius eſt, non fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia reſtituendã. Quia talis homo adhuc eſſet pœna dignus: ergo à fortiori eſſet pœnæ capax ſecundùm præſentem ſtatum. Ergo pro tũc erat incapax doni originalis iuſtitię, ꝙ omnem pœnalitatem excludebat. Et iuxta hoc facilè expeditur vltima interrogatio in pręcedenti pũcto in fine numeri 8 relicta. Dicendum eſt enim, potuiſſe hominem in illo ſtatu peccãtem indigere extremis pœnis ſatisfactorijs, quandiu pro reatu tẽporalis pœnæ nõ plenè ſatisfaceret: vel per feruentem cõtritionem plenam illius remiſsionem conſequeretur. Quia cùm careret dono iuſtitiæ, eſſet in ſtatu pœnali, & conſequenter eſſet capax huiuſmodi ſatisfactionis, quę ſemper eſt debita, quandiu peccatum quoad oẽm reatum, nõ eſt plenè remiſſum.

13 *4 Queſtiũcula in vtranque partem verſatur, & vtrique ſatisfit.* Quarta interrogatio eſt, an homines tunc peccantes ſtatim de Paradiſo eiecti fuiſſent: vtrumque enim potuit Deus ordinare: & incertum eſt, quid faceret. Nunc enim nullum decretum habuit diuina voluntas, quod nobis innoteſcat, ex quo alterutram partem definire poſsimus. Quid autem Deus tunc decreuiſſet, vix poteſt per coniecturas diuinari. Nam ſi peccantes ſtatim è Paradiſo eijcerentur: frequenter coniux à coniuge, pater à filijs, & filia à matre ſeparari debuiſſet: quod ſine aliqua perturbatione, & incommodo innocentium vix fieri poſſet. Item talis lex veluti inſtantis exilij non videtur illi ſtatui neceſſaria. Nam ſi intra Paradiſum peccata committi poterant, cur non poſſet etiam contritio de peccatis ibidem exerceri, & aliquæ etiam pœnalitates ſuſtineri: Itẽ poſſent peccatores ibi manentes ab eſu ligni vitæ arceri, & vnam rempublicam cum innocentibus conſtituere: in qua legibus ſuo ſtatu proportionatis gubernarentur. Ad hunc ergo modum facilè poteſt hæc pars defendi. Quod ſi contraria lectori placuerit, non deerunt congruentiæ. Quia homo peccando fieret mortalis, cum iuſtitiam originalem amitteret: Paradiſus autem erat locus cuiuſdam immortalitatis (vt ſic dicam) ac felicitatis. Homo etiam peccando fieret illo loco indignus, & quaſi ad illum ineptus. Quia proprietates loci debent eſſe accommodatæ conditioni locati. At homo peccator pœnalitatibus, & ærumnis eo ipſo ſubijcitur: locus autẽ ille ab his omnibus imperfectionibus, & incommoditatibus erat immunis. Igitur, qui peccarent fortaſſe diuina vi, vel miniſterio Angelorum, ſtatim extra Paradiſum fierent: facta autem perfecta pœnitentia, & iuſtitia recuperata, ad illum reſtituerentur. Et ita poſſent facilè incõmoda inſinuata vitari: præterquam quòd facilè eſſet diuinæ prouidentiæ innumeris modis alijs omnia illa componere: & conuenienter ordinare.

CAPVT XI.

Vtrum in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quam ſit, in ſtatu lapſæ naturæ.

SVppono in primis, triplicem hic fieri poſſe comparationem: vna eſt inter primas ſanctificationes vtriuſque ſtatus: alia inter auxilia, & gratiæ, 1 *1. Suppoſitio triplicis cõparationis in ſanctitate vtriuſque ſtatus.* vel charitatis abundantiam, quæ ad merendum eſſentiale præmium in vtroque ſtatu hominibus daretur: tertia eſſe poteſt inter vltimam ſanctificationem, quæ in termino viæ per gratiam & gloriam conſummabitur. Secundò ſuppono, totam *2. Suppoſitio de futura incarnatione ſi ſto Adã nõ peccaret.* quæſtionem hanc multum pendere ex illa controuerſia, an perſeuerante innocentiæ ſtatu, Verbum caro fieret, & conſequenter, an gratia ſtatus innocentiæ eſſet ex meritis Chriſti, necne. Nam ſi non eſſet ex Chriſto, veriſimile eſt, non fuiſſe futuram tam abundantem, ſicut nunc eſt propter Chriſti dignitatem, & infinita merita: ſi autem in vtroq́ ſtatu omnis hominum gratia eſſet ex Chriſto, res magis eſt dubia. Et hanc partem nos, vt probabiliorem ſupponimus, iuxta ea, quæ in 1. tom. de Incarnat. tradidimus.

2 *Pro 1. comparatione notatio* In prima verò comparatione omittimus primam ſanctificationem primorum parẽtum, nam illa ſingularem excellentiam habuit, propter peculiarem dignitatem, & munus illorum, in quo ab ipſo Deo, tanquam totius naturæ, & gratiæ principio, creati, & ſanctificati ſunt. Et ideo de illorum excellentia in ſuperioribus dictum eſt. Nunc ergo ſolam primam ſanctificationem filiorum Adæ in vtroq́ ſtatu comparamus. Poteſt autem vlteriùs diſtingui duplex ſanctificatio prima. Vna eſt infãtium, quæ ſine illorum diſpoſitione fit: alia adultorum, quæ fit per eorum diſpoſitiones. Vtraque ex his frequens eſt, & ordinaria in ſtatu naturæ lapſæ: in ſtatu autem innocentiæ ſola prior per ſe loquendo locum haberet. Quia omnes ſanctificarẽtur in ipſa conceptione: & ita nullus adultus gratiam primã acciperet: niſi forte poſt lapſum, quando iam propriè ad ſtatum innocentiæ non pertineret.

3 *1. Comparatio ad infãtes vtriuſque ſtatus reducta expeditur.* Igitur prima quęſtio in præſenti eſt, vtrùm gratia primæ ſanctificationis infantium futura eſſet maior in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, quàm poſtea fuerit: vtique in intenſione, & gradibus qualitatis gratiæ. Nam ſub alijs reſpectibus poteſt gratia naturæ lapſæ dici maior, quatenus includit remiſsionem culpæ, & fit ex ſubiecto magis indigno, & auerſo à Deo. E contrario verò gratia innocentiæ excederet: tùm in eo, quòd donum iuſtitiæ originalis haberet concomitans: tum etiam, quia haberet donum innocẽtiæ adiunctum, de quo generalis controuerſia eſt, an ſit maior

Vide tom. 4. de pœnit. diſp. 11. ſect. 3. num. 11. Dei miſericordia, quàm donum pœnitentiæ? quæ res alibi diſputanda eſt. De ipſa verò gratia ſanctificante quoad propriam intenſionem, & gradus eius, incertiſsima res eſt: quia determinatio ad talem gradum ex ſola Dei voluntate pendet, quæ nobis reuelata non eſt: & vix poſſumus per coniecturas aliquid ſuſpicari. *Coniectura pro alterutra parte comparationis.* Nam quòd in ſtatu innocentiæ ſanctificatio infantium cum maiori abundantiâ gratiæ fieret, ſolùm habere videtur cõgruitatem cum excellentia illius ſtatus, & cum dote innocentiæ, ac iuſtitiæ originalis. E contrario verò, quòd poſt naturæ lapſum maior gratia conferatur ad delendum ſolum originale peccatũ, videtur habere congruitatem ex oſtenſione diuinæ miſericordiæ, & ex merito paſsionis Chriſti. Nam licèt in ſtatu innocentiæ danda eſſet illa gratia ex meritis Chriſti: non tamen ex paſsione, vel morte eius. Et ex hac parte videtur ſumi aliqua ratio abundantioris gratiæ in præſenti ſtatu. Et conſonant verba Chriſti Ioan. 10. dicentis, *Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant.*

4. *Prædictus locus non conuincit.* Sed in primis hæc verba parum probant. Quia vel in ipſis nulla fit comparatio, vt Maldon. ſentit: ſed eſt tantùm poſitiua aſſertio abundantis gratiæ, quæ in omni ſtatu per Chriſtum danda eſſet. Vel ſi eſt comparatiua locutio, vt verba ſonant, non fit comparatio inter ſtatus innocentiæ, & naturæ lapſæ: nulla enim de hac re ibi facta fuerat mentio: ſed eſt, vel inter ſtatum Eccleſiæ poſt Chriſti aduentum, & ante illum: vel inter ſtatum viæ, & patriæ: vel inter diuerſos ſtatus eorundem hominum iuſtorum, ac viatorum. Nam Chriſtus venit, vt vitam gratiæ haberent, & in illa creſcerent, & abundantius haberent, benè per illam operando. Et ita poſſent illa verba cum eadem proportione ad ſtatum innocentiæ applicari. *Neque vtriuslibet partis coniectura, vnde reſolutio comparationis incerta manet.* Reliquæ verò coniecturæ pro vtraque parte debiles ſunt, & ideo rem hanc, vt incertam relinquo. *Quid tamen certi habeatur in eadẽ cõparatione.* Solùm aduerto, quòd ſicut nunc in lege gratiæ omnes infantes baptizati æqualem gratiam recipiunt, vt probabilior opinio fert: quia datur ſine diſpoſitione recipientium, & ita ex parte illorum non poteſt variari ſacramenti effectus, & aliunde in cæteris cauſis, & in lege Dei ordinaria eſt æqualitas: ita in ſtatu innocentiæ veriſimilius eſt, omnes infantes fuiſſe cum æquali gratia concipiendos, ſecundùm ordinariam legem: quia etiam illi iuſtificarentur ſine diſpoſitione propria, quia naturaliter non erant capaces illius, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento: & in reliquis cauſis gratiæ, ac communi lege eſſet æqualitas.

5. *Id verò cum limitatione accipiendũ.* Solùm poſſet probabiliter adhiberi limitatio, ſeu diſtinctio cum proportione ad ſtatum naturæ lapſæ, ac diuerſa eius tempora. Nam licèt poſt Chriſti aduentum omnibus infantibus baptizatis æqualis gratia conferatur, nihilominus credimus, illam eſſe maiorem, quam quæ ante aduentum Chriſti per circumciſionem, vel remedium legis naturæ infantibus conferebatur: quia merita Chriſti iam exhibita ex parte ſua videntur magis applicata ad gratiam conferendam. Sic ergo in ſtatu innocentiæ, (in quo ſupponimus venturum fuiſſe Chriſtum, vt iuſtificatorem abſque redemptione) diſtingui poſſunt duo ſimilia tempora: vnum ante incarnationem, & aliud poſt illam: & in hoc poſteriori dandam fuiſſe infantibus abundantiorem gratiam primam, quam in priori, quia ratio ex parte Chriſti deſumpta cum eadem proportione applicari poteſt. Quòd ſi hoc verum eſt, cõparatio fieri debet cum partitione accommoda. Et ſic probabile eſt, gratiam baptiſmalem, quæ nunc datur infantibus, non eſſe minorem quacunque gratia danda infantibus innocentiæ, ſiue ante, ſiue poſt incarnationem Chriſti in illo ſtatu. Quia ex parte recipientium non eſt inæqualitas in diſpoſitione poſitiua: cùm in illis omnibus nulla detur: & licet in hoc ſtatu videantur infantes magis indiſpoſiti ratione culpæ originalis, hoc impedimentum ſuperatur aliunde, ſcilicet, ex paſſione Chriſti: ideoque probabile eſt, non eſſe minorem gratiam, quæ infantibus confertur in hoc ſtatu, quàm fuiſſet in quolibet tempore ſtatus innocentiæ, quantum ex cauſis gratiæ colligere poſſumus. An verò ex ſpeciali priuilegio in aliquibus, vel in omnibus ex lege communi: Deus ſua voluntate aliud ordinaſſet, ipſe ſolus ſcit, & cui voluerit reuelare. Et ſimilia ſunt multa, quæ in hac collatione talium gratiarum, ſecundùm illa diuerſa tempora cogitari poſſunt, quæ idcirco prudens omitto.

6. *Dubium de adultorum iuſtificatione durante ſtatu innoc.* Sed quæret fortaſſe aliquis, quid dicendum eſſet de prima gratia, quæ daretur adulto in ſtatu innocentiæ, Adamo non peccante? Reſpondeo tunc non potuiſſe primam iuſtificationem in adulto locum habere, niſi poſt lapſum perſonalem eius, quia omnes conciperentur in gratia, & cum illa peruenirẽt ad ætatem adultam: ergo non poſſent in adulta ætate iterum primam gratiam recipere, niſi priorem antea perderent. Iam ergo non eſſet illa prima iuſtificatio ſtatus innocentiæ, ſed lapſæ ſaltem in tali perſona: nec fieret abſque perſonali diſpoſitione propria recipientis. Item licèt talis gratia eſſet prima ex parte ſubiecti, quia tunc in eo non ſupponeretur gratia: nihilominus non eſſet purè prima (vt ſic dicam) quia iuxta probabiliorem ſententiam reuiuiſceret tota gratia, quæ priùs amiſſa fuiſſet: ſicut credimus reuiuixiſſe in Adamo, quando pœnitentiam egit. Et ideo ex hac parte magis incertum eſt, quanta futura eſſet illa prima gratia hominis reſurgentis à perſonali peccato in ſtatu naturæ non lapſæ in Adamo, tum quia ignoratur quanta, & quali diſpoſitione reſurgeret: tum etiam quia non minus ignotum eſt, quantam gratiam amiſſam recuperaret. *Reſolutio.* Non poſſumus ergo de illa iuſtificatione peccatoris, niſi per proportionem ad illam, quæ nunc fit, ratiocinari: vnde dicere poſſumus, futuram fuiſſe eiuſdem rationis, & æqualem ſaltem æqualitate proportionis quatenus per ſe iuxta exigentiam diſpoſitionis: ex accidenti verò iuxta proportionem gratiæ priùs amiſſæ, fieret: ſicut nunc etiam fit.

7. *1. Comparatio tripliciti aſſertione expeditur à D. Thom. primo.* Secunda comparatio eſt in dignitate, ſeu efficacia operum vtriuſque ſtatus ad merendum maius gratiæ augmentum, maiuſque eſſentiale præmium. Quam tractat D. Thomas 1. p. q. 95. art. 4. Et in ſumma tribus aſſertionibus reſpondet. Prima eſt, *Homines in ſtatu innocentiæ maiorem gratiam, & gloriam eſſentialem per merita conſequerentur, quam in ſtatu naturæ lapſæ.* Ratio eius eſt, quia qualitas meriti in ordine ad eſſentiale præmium ſumitur ex quantitate gratiæ, & charitatis, à qua procedit, ſed in ſtatu innocentiæ copioſior fuiſſet gratia, nullo obſtaculo in natura humana inuento: ergò. *Secundo.* Secunda aſſertio eſt: *In ſtatu innocentiæ opera eſſent maioris meriti quoad præmium accidentale, ſi ſecundum abſolutam quantitatem conſiderentur.* Probat, quia in illo ſtatu maiora fuiſſent hominum opera, quia eſſent maioris virtutis. Sed quantitati operis reſpondet accidentale præmium, quod eſt gaudium de bono creato: ergo hoc meritum eſſet maius in ſtatu innocentię. *Tertio.* Tertia concluſio eſt, *In ſtatu naturæ lapſæ opera ſunt magis meritoria præmii accidentalis ex quantitate proportionali operis.* Probat, quia in hoc ſtatu homines ſunt imbecilliores ad operandam virtutem, & ideo minus opus in illo maioris eſt meriti præmij accidentalis, quàm maius opus eſſet in potentiori.

8. *Difficilis apparet doctrina hac D. Thom.* Hæc doctrina D. Thomæ ſatis difficilis eſt, multa verò attingit ad materiam de merito pertinentia, quæ ab hoc loco aliena ſunt. Ideoque ſolùm de his, quæ ad punctum propoſitum explicandum neceſſa-

Sententia Durandi circa dictam cõparationē leuiter fundata. neceſſaria fuerint, dicemus. Alij ergo Scholaſtici in 2.diſt. 29. aliter in hoc puncto ſentiunt. Nam Durand.q.3. dixit, in vtroque ſtatu merita fuiſſe futura ęqualia, quia ad eandem gloriam ordinarentur. Sed mouetur ex leui fundamento, ſcilicet, quòd homines in vtroque ſtatu ad reparandas Angelorum ſedes ordinarentur: & conſequenter ad eandem gloriam eſſent deſtinati: ſed illud fundamentum in eo ſenſu falſum eſt, vt diximus lib. 1.de prædeſt.cap.12.num. 2. Bonauent. verò art.3. q.2.& Gabr. art.2.exiſtimant, in ſtatu naturæ lapſæ futura eſſe maiora hominum merita, & eſſentialia præmia, quod fortaſſe probabilius eſt, licèt incertum. *Sententia Bonauent. probabilior, ſed incerta.*

9 *Pro vera reſolutione notatio triũ vtriqueſtatui communium. Primo. Secundo.* Vt ergo rem declaremus, ſupponamus priùs, quæ vtriq; ſtatui communia ſunt. Primò, in vtroque ſtatu, poſſent iuſti per ſua bona opera, ſeu meritis proprijs in gratia creſcere. Hoc extra controuerſiam eſt inter catholicos. Nam de hoc noſtro ſtatu res eſt definita in Concil. Trid. habet autem rationem eandē in ſtatu innocentiæ. Sicut etiam de Angelis diximus. Secundò, in vtroq; ſtatu meritum hoc per opera libera fieret. vnde non inciperet vſque ad ætatem adultam. Prior pars demonſtratur in materia de merito, quia opus non liberum non tribuitur operanti tanquam domino eius, & ideo non eſt meritorium. Et inde probatur ſecunda pars, quia infantes etiam in ſtatu innocētiæ non haberent vſum rationis, vt ſuprà dictum eſt: ac proinde nec libertatem. *Tertio.* Tertiò: gratia, & cōſequenter eſſentialis gloria in vtroq; ſtatu meritoriè augeretur per quodlibet bonum opus morale aliquo modo ordinatum ad ſupernaturalem finē, ſiue illud ſit elicitum ab ipſa virtute charitatis, ſiue ab alijs virtutibus. Hoc probatum eſt latè in materia de merit.l.12.de grat.c.8.9.10.& in relectione 2.de reuiuiſcent.merit.diſp.2.ſect. 1. quantū ad præſentem ſtatum ſpectant. Habet tamen eandem rationem in ſtatu innocentiæ, vt per ſe notum eſt: Vnde nullus eſt author, qui in hoc differentiam conſtituat inter vtrumque ſtatum, licèt de vtroq; illorum alij aliter ſentiant, cum quibus in illis locis diſputatum eſt, vbi etiam hunc locum D.Thomæ expoſuimus. His ergo poſitis comparatio inter opera vtriuſque ſtatus, innocentiæ, videlicet, & præſentis, fieri poteſt, vel in perfectione, ac dignitate vniuſcuiuſque operis ad meritum, conſiderata differentia talium ſtatuum, vel inter multitudinem, vel magnitudinem operum bonorum vtriuſque ſtatus.

10 *Circa dictã 2. comparationem aſſertio 1.* Dico ergo primò, idem opus, v.g. actus charitatis elicitus in ſtatu innocētiæ neq; ex vi ſtatus, neque ex parte grat. aut charitatis fuiſſet efficacior, ad meritum augmenti gratiæ, vel præmij eſſentialis, quā ſit factus in ſtatu naturæ lapſæ. Probatur, quia duobus modis intelligi poteſt illa maior efficacitas. *Probatur refellendo duplicem modum qui poſſet excogitari in cōtrarium.* Primò, quòd idem opus bonum æquale in obiecto, intenſione, & alijs circunſtantijs, excepta ſolùm circunſtantia ſtatus, factum in ſtatu innocentiæ, eſſet magis meritorium eſſentialis pręmij, & augmenti gratiæ, quàm ſit nunc factum in ſtatu naturæ lapſæ. Alius modus, ſeu ſenſus eſt, quòd opera ipſa bona in ſtatu innocētiæ ex maiori charitate procederent, ideoq; efficaciora eſſent ad prædictum meritum. At verò vterque modus non ſolùm incertus, ſed etiā minus probabilis videtur.

11 *Refellitur prior modus aſſumpto antecedente bipartito.* De priori probatur: quia differentia inter vtrūque ſtatum integræ, vel lapſæ naturæ, ſuppoſito ſtatu gratiæ in perſonis vtriuſque ſtatus, non eſt in his rebus, vel perfectionibus, quæ ad diuinā amicitiam, vel iuſtitiam coram Deo pertinent: nec per ſe conferunt ad maiorem, vel minorem bonitatem operum, ſi in cæteris paria ſint: ergo nec poteſt conferre ad maiorem, vel minorem efficacitatem operis, in ratione meriti, augmenti, gratiæ, vel eſſentialis præmij. Conſequentia videtur nota: quia meritum huiuſmodi non augetur, niſi vel ex morali bonitate operis, vel ex dignitate perſonæ operantis apud Deum: quæ ex gratia, & charitate in perſonis creatis conſurgit. Antecedens autem quoad priorem partē, probatur, quia omnia, quæ addebat ſtatus innocentiæ vltra ſtatum gratiæ, pertinebant, ad quandam naturę integritatē, & dona, ſeu beneficia Dei impedientia quoſdam defectus conſequentes puram hominis naturam, vt mortem, dolorem, deceptionem, & ſimiles. Hęc autem beneficia per ſe nō faciunt perſonam ſanctiorem, aut à Deo magis dilectā in ordine ad vitam æternam: ſi alioqui gratia, & charitas in tali perſona maior non eſt: non erat autem neceſſariò coniuncta maior ſanctitas, ſeu gratia vel charitas cum perfectione ſtatus innocētiæ, vt eſt per ſe notum: nam homo lapſus, & habens fomitem peccati poteſt eſſe ſanctior, & gratior Deo: quàm homo in ſtatu innocētiæ exiſtens. Ergo poſita æqualitate gratiæ ſanctificātis in hominibus, vtriuſq; ſtat⁹ eſſet ęqualis dignitas perſonę, in ordine ad meritū. *Probatur prima pars anteced.*

12 *Probatur 2. pars.* Quoad alteram verò idem probatur, quia ſi iuſtus in natura lapſa eliciat actum amoris Dei, vel proximi æquè intenſum, & ſub eadem ratione ex parte obiecti, & aliarum circunſtantiarum, ęqualis bonitatis erit in vtroque homine, quia illa integritas naturæ, & bona compoſitio potentiarum cum alijs priuilegijs illius ſtatus, ſi non redundent in aliquod augmentū boni operis per intenſionē, durationem, aut multiplicationē, vel aliquid huiuſmodi, nō ſunt propriæ circūſtantiæ ipſius operis, nec eius bonitatem augent, aut mutant. Ergo ex illo ſtatu, ſi opus aliàs idem ſit, vel ęquale, non poteſt augeri meritum, vel eius efficacitas. Quin potiùs in illo caſu videtur augeri meritum ex parte ſtatus naturæ lapſæ, quia tunc habet locum cōſideratio D. Thomæ, quòd ſecundùm quantitatem proportionalem plus operatur homo lapſus, quia cum ſit debilior, & infirmior ratione corporis mortalis, & fomitis, nihilominus æquale opus facit, vt ſupponitur. Sed in primis diſcrimen hoc non ſemper, vel per ſe eſt neceſſarium, quia interdum poteſt iuſtus in natura lapſa actum amoris Dei elicere cum tanta promptitudine, quanta in homine integro eſſe poſſet, ſine vlla vtique repuguantia corporis, aut fomitis pro breui tempore. *Non ſemper opus bonum in natura lapſa eſt difficilius, quā in integra.* Deinde quando differentia illa intercedit, non augetur meritum in homine lapſo, niſi quatenus, vel obiectum operis mutatur, & fit laudabilius: quia vel homo vult maiorem difficultatem vincere, vel per occaſionem fortiùs, & conſtantiùs operatur: vel certè, quia in tali occaſione homo cum maiori libertate operatur bonum: ſicut enim concupiſcentia, vel timor minuit libertatem in conſenſu mali: ita è contrariò auget libertatem in bonum, volendo contra cōcupiſcentiam, timorem, aut aliam corporis repugnantiam. Et ita non ſtatus perſonæ, ſed maior libertas, conducet ad meriti augmentum, vt dixi in lib.12.de Gratia, c. 3. & tunc illud augmentum non ſolùm eſt in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam ad eſſentiale, vt *ibidem* dixi. Quamuis autem in ſtatu innocentiæ talis occaſio, ſeu difficultas deeſſet, nihilominus poſſet voluntas ſibi illam obiectiuè proponere, & cum æquali libertate idem opus amplecti, & exequi. Neque enim beatiſsima Virgo cum minori libertate, neque ex ea parte, cum minori merito caſtitatem amabat, quia fomitem non ſentiebat, quàm cæteri concupiſcentiam patientes.

13 *Refellitur iā poſterior modus duos complectens ſenſus.* Venio ad alterum modum, quòd opera iuſtorum in ſtatu innocentiæ eſſent efficaciora ad meritum, quia ex maiori gratia & charitate procederent: & interrogo, an ſit ſermo de maiori gratia, & charitate habituali, an de maiori defluxu actuali,

Quoad primū ſenſum impugnatur

actuali, vel virtuali charitatis. Si de habituali tantùm, incertum in primis eſt, an ſolus exceſſus in habituali gratia, cæteris paribus, augeat meritum operis. Nos vero illud admittimus. Vnde autem conſtat in ſtatu innocentiæ, habitualem gratiam futuram fuiſſe maiorem in ſingulis iuſtis: Id planè ſciri non poteſt. Neque ſatis colligitur ex eo, quòd in natura lapſa plura ſunt gratiæ obſtacula: nam poſſunt etiam eſſe plura, & fortiora remedia, *Nam vbi abundauit delictum ſuperabundauit & gratia.* Quod multo credibilius eſt, ſi in ſtatu innocentiæ non daretur gratia ex meritis Christi: quia non interueniente peccato, non eſſet carnem ſumpturus, vt Thomiſtæ ſentiunt. Veruntamen etiamſi tunc venturus eſſet impaſsibilis, nunc propter paſsionem, & mortem eius potuit copioſior gratia dari hominibus. Vel ſaltem, vt in prima comparatione dixi, loquendo de prima gratia ſanctificante, probabile eſt, non minorem gratiam dari hominibus baptizatis, quàm in prima iuſtificatione daretur hominibus in ſtatu innocentiæ: ergo in vtroque ſtatu poſſent homines iuſti cum æquali gratia, & charitate habituali ſua merita inchoare. Ergo ex hac parte non eſſent ad meritum efficaciora opera ſtatus innocentiæ, per ſe loquendo, & ex vi ſtatus, contingenter autē in vtroque ſtatu accidere poſſet, vt nunc cum maiori, nunc cum minori gratia homines operarentur.

14 *Impugnatur etiam quoad ſecundū conſiderando actualem influxum ex parte Dei.*

Quòd ſi ſermo ſit de maiori gratia, quantum ad actualem influxum gratiæ, & charitatis, ille influxus conſiderari poteſt, vel ex parte Dei mouentis, & excitantis hominem: vel ex parte hominis cooperantis. Priori modo ſine fundamento dicitur copioſiorem futuram fuiſſe gratiam in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa, præcipuè in tempore legis euangelicæ. Nam licèt nunc ex parte noſtra ſit maior indignitas, ex parte Christi data eſt nobis efficacior cauſa gratiæ. Quia vel in ſtatu innocentiæ merita eius non fuiſſent, vel ſaltem non eſſent per paſsionem, & mortem illius, propter quem maximè voluit Deus diuitias gratiæ ſuæ in homines effundere, vt optimè conſiderat, & ex Scripturis, ac Patribus deducit Perer. in d. lib. 5. diſp. de Gratia ſtatus innoc. q. vlt. maximè verò id declarat Auguſt. lib. de Corrept. & grat. cap. 11. vbi de Adam ait, *habuiſſe quidem gratiam, ſed diſparem*, quia non indiguit ſanguine Christi, ſicut nos indigemus, nec illi neceſſaria fuit illa gratia, qua nos contra concupiſcentias carnis pugnamus. *Proinde* (inquit) *etſi non interim lætior nunc, veruntamen potentiori gratia indigemus.* De qua potentiori gratia dicit inferiùs, dari nobis in ſecundo Adam: eamque maiorem, & efficaciorem appellat. Vnde etiam dixit Bern. *in ſerm ſignum magnum,* &c. *Prudentiſſimus, & clementiſſimus artifex quod quaſſatum fuerat, non confregit, ſed vtilius omnino refecit.* Igitur ex parte Dei, & Christi etiam actualis, & mouens gratia vel eſt copioſior in hoc ſtatu, vel certè non minor.

15 *Item conſiderando illū ex parte hominis cooperantis.*

Denique licèt ex parte hominis ſint nunc maiora impedimenta, quæ motionem gratiæ caſſam reddere poſsint, & inde fieri aliquando valeat, vt opera non procedant ex tam efficaci actuali gratia: nihilominus tanta eſt gratiæ redemptricis efficacitas, vt hæc etiā impedimenta vincat, & ſuperet. Vt enim ait Auguſt. ſuprà, *Per hanc gratiam fit, vt homo velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, vt carnis voluptatem contrariam concupiſcentem, voluntate ſpiritus vincat.* Ergo ex influxu gratiæ, & charitatis non ſunt minus efficacia ad meritum opera iuſtorum in ſtatu naturæ lapſæ, quàm innocentiæ. Et

Confirm. 1.

declaratur. Nam actualis influxus gratiæ datur homini, vel medio auxilio præueniente, vel cooperante. Prius ex beneplacito Dei diſtribuitur, quia non pendet ex libera hominis cooperatione, nec ex præuia diſpoſitione, generatim loquendo, ſed in eo ſola gratia Dei operatur. Et hoc ſine dubio eſt maius, & efficacius in lapſa natura. Imò iuxta doctrinam Auguſtini, *in loco citato*, in ipſomet Adamo maius fuit hoc auxilium poſt peccatū, quàm ante illud. Ex hoc autem auxilio opportuno tempore dato prouenit, vt non obſtantibus obſtaculis corruptæ naturæ, voluntas etiam cum auxilio concomitantis gratiæ feruenter operetur: ergo corruptio naturæ non impedit, quominus opera iuſtorum in hoc ſtatu ex æquè magno vel maiori influxu gratiæ procedant: ac ſubinde ſint ad meritum augmenti gratiæ, & eſſentialis præmij efficaciora, vel ſaltem non inferiora.

16 *Confirm. 2.*

Tandem confirmatur, quia propter Christum datæ ſunt plures gratiæ gratis datæ in ſtatu naturæ lapſæ, quàm in ſtatu innocentiæ darentur: ergo etiam auxilia gratiæ gratum facientis poſſunt eſſe in hoc ſtatu copioſiora. Antecedens manifeſtum eſt, quia aliquæ gratiæ gratis datæ ſupponunt imperfectionem repugnantem ſtatui innocentiæ, vt gratia ſanitatum ſupponit ægritudinem, reſtitutio vitæ, aut viſus, ſupponit mortem, vel cæcitatem: donum linguarum ſupponit earum diuiſionem. Hæ igitur gratiæ in illo ſtatu non eſſent, licèt in hoc dentur. Vnde probatur conſequentia ex rationis proportione: nunc enim ideo plures ex illis gratijs dantur, quia hic ſtatus pluribus indiget: ſed pluribus etiam, & maioribus auxilijs gratiæ ſanctificantis indiget: ergo veriſimile eſt per Christi mortem dari. Igitur propter ſolam ſtatus conditionem non poſſumus dicere efficaciora fuiſſe futura opera ſtatus innocentiæ ad meritum præmij eſſentialis, quàm ſint in lapſa natura, ſaltē in præcipuo ſtatu eius, qui eſt in lege gratiæ: comparatio enim inter ea, quæ maxima ſunt in vtroque ſtatu fieri debet, vt ſine æquiuocatione procedatur.

17 *Aſſertio 2. circa eādem 2 comparationem quadripartita.*

Secundo aſſero, ſtatum innocentiæ, licèt ex aliqua parte fuerit aptior ad bona merita multiplicanda, vel maiora efficienda, non tamen ſimpliciter: nam aliunde poteſt præſens ſtatus eſſe commodior. Vnde euentus conſecutus, eſt ad vtramque partem contingens: quanuis veriſimile ſit plura merita, non tantùm accidentalis præmij, ſed etiam eſſentialis nunc in ſanctis hominibus inueniri, quàm in ſtatu innocentiæ multiplicarentur. Declaratur, & probatur aſſertio per ſingulas partes. Et in primis in ſtatu innocentiæ multæ conditiones conſiderari poſſunt, ex quibus ad multiplicanda merita redderetur aptiſsimus. Homo enim

Probatur 1. pars primo.

in Paradiſo ab omnibus corporis neceſsitatibus liber erat, & in eo ſine vlla temporalium rerum ſolicitudine habitare poterat. Ac proinde totus ille viuendi modus eſſet veluti quidam ſtatus vitæ contemplatiuæ, qui ad merita multiplicanda aptiſsimus eſt. Præterea non poſſent homines in illo

Secundo.

ſtatu (ipſo vtique durante) venialiter peccare, & in eo poſſent facillimo negotio conſeruari, mortalia peccata vitando: ergo moraliter loquendo, quoties in illo ſtatu liberè agerent, mererentur, quia ſemper benè operarentur, & facillimè poſſent ex fide, & per gratiæ auxilia ſemper operari: ergo ex his omnibus aptior fuiſſet ille ſtatus ad meritum, quàm ſit præſens.

18 *Probatur 2. pars.*

Aliunde verò ſtatus naturæ lapſæ, quanuis ſecluſa gratia Dei ad bene operandum, & merendum coram Deo ſit ineptiſsimus: nihilominus adiuncta Christi redemptione & gratia, multo plures habet occaſiones exercendi virtutes omnes, & perficiendi actus earum, merita multiplicando. Nam in hoc ſtatu merita fidei magis ampla, magiſque ardua, ſaltem, quoad myſteria humanitatis Christi inuenitur. Et quo natura lapſa ad vitanda peccata, & conſequendam ſalutem minus eſt idonea, eo magis creſcit ſpes, & plures occaſiones occurrunt

currunt multiplicandi actus eius. Actus etiã charitatis Dei licèt vtrique ſtatui de ſe cõmunes ſint, tamen, quo in hoc ſtatu ſunt difficiliores, eo ſunt firmiores, & per occaſionem, ſeu antiperiſtaſim, vt ſic dicam, fiunt ardentiores, & prætereà plures, & magnos habent effectus alijs virtutibus moralibus imperando. Quæ morales virtutes multo excellentiores actus in hoc ſtatu habere poſſunt: vt fortitudinis in martyrio, patientiæ in alijs laboribus, & infirmitatibus ſuſtinendis, miſericordiæ, beneficẽtiæ, & ſimilibus. Eſt etiã hic ſtatus aptior ad exercendam, & conſeruandam humilitatem, & ſubmiſsionem ad Deum: & coercendi ſuperbiam, quæ prioris ruinæ initium fuit. Sic igitur, quanuis naturæ corruptio de ſe impedire, vel minuere merita videatur, nihilominus virtus gratiæ Dei inde occaſionem ſumpſit merita multiplicandi.

19 *Probatur pars 3.*

Cùm ergo hi duo ſtatus tanquam excedens, & exceſſum in hoc negotio inter ſe comparentur, cõtingere profectò poſſet, vt quidã in vno: quidam verò in altero plura merita multiplicarent. Quid autem eueniret, ſi ſtatus innocentiæ duraret, diuinæ ſcientiæ reſeruatum eſt: neque nobis eſt reuelatum. *Circa partem 4 vnũ pronũciatũ.* Si autem coniectura vti licèt, duo veriſimiliora eſſe videntur. Vnum eſt, in ſtatu innocẽtiæ, ſi duraret, communem, ac vulgarem hominum multitudinem plura, & maiora fuiſſe habituram merita, quàm ordinariè in hominibus lapſis, cõmuni modo viuentibus inueniantur: ſicut è contrario pauciores eſſent peccatores in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſint, vt ſuprà dictũ eſt: quia omnes homines communiter minores, & rariores peccandi occaſiones, & plures bene operandi haberent. *Alterum pronunciatum.* Aliud eſt, in ſtatu naturę lapſæ magnam iuſtorum collectionẽ inueniri, quæ in excellentia, multitudine, & varietate meritorum ſuperet totam hominum collectionem in ſtatu innocentiæ futuram ſi duraret, in hac comparatione nullam de Chriſto, aut Virgine mentionem facere neceſſe eſt: tamen vt per eos ad cæteros deſcendamus, aduertimus, ꝙ ſi Chriſtus non fuiſſet venturus in ſtatu innocentiæ, nullus homo purus poſſet in meritis illi comparari, vt eſt per ſe notum, ob infinitam Chriſti dignitatem. Et ob eandem, nullus poſſet merita Virginis attingere: imò licèt demus, illammet fœminam futuram fuiſſe in illo ſtatu, ſi non eſſet futura mater Dei, tot merita non haberet, quot illi nunc propter dignitatem matris ex peculiari priuilegio fuere conceſſa. Si verò Chriſtus venturus eſſet, etiamſi Adam non peccaret, eandem quidem haberet multitudinem, & infinitatem meritorum: nihilominus occaſione peccati, & carnis mortalis aſſumptæ, quodammodo illuſtriora fecit opera, quæ ex parte ipſorum, & non conſiderata infinita dignitate operantis, maioris meriti erant capacia. Idemque cum proportione de beatiſsima Virgine conſiderari poteſt, nam licèt eandem quantitatẽ meritorum in vtroꝗ ſtatu haberet propter excellentiam diuinæ maternitatis, tamen in varietate, & magnitudine actuũ diuerſarum virtutum, merita huius ſtatus mirabiliora fuiſſe videntur, propter redemptionis occaſionem, & maiorem cum filio conformitatem, vt facilè conſideranti patebit.

20 *Id oſtenditur in Ioanne Baptiſt. Apoſtolis, & aliis.*

Hinc ergo de cæteris ſanctis, qui propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem, & cooperationem circa hominum redemptionem, aut propter alias occultas cauſas diuinæ voluntatis, ſingularem ſanctæ vitæ modum, ac excellentiam acceperunt. Dicimus, in magna illorum multitudine plura, & excellentiora merita inueniri, quàm in toto hominum genere, Adamo non peccante, inuenirentur, vt in Ioanne Baptiſta, Apoſtolis, excellentibus Martyribus, multis Confeſſoribus, ac virginibus, qui mirabile vitæ genus, & opera virtutum ſtupenda fecerunt. Hic enim plane videtur eſſe quaſi proprius, & ſingularis effectus, non tantum Incarnationis, ſed etiam paſsionis, & redemptionis Chriſti. Et per hoc etiam commendatur diuina bonitas, & ſapientia Dei, quæ non permittit mala, niſi vt occaſionem operandi maiora bona inde ſumat. Ac denique diſcurſus factus de pluribus occaſionibus multiplicandi merita in præſenti ſtatu hoc confirmat.

21 *Nec ſolum de exceſſu præmij accidentalis, ſed etiam eſſentialis poſitũ pronunciatũ verificatur.*

Quòd autem hic exceſſus in multiplicatione, & magnitudine meritorum non tantùm ſit in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam quoad ſubſtantiale, ex alio principio probandum eſt: nimirum, quòd non tantùm actus à charitate eliciti, ſed etiam proprij actus aliarum virtutum per ſe merentur gratiæ, & gloriæ eſſentialis augmentũ. Quod in tractatu de gratia lib. 12. cap. latè tractatum eſt, habetque eandem rationem in ſtatu innocentiæ, & in præſenti, imò etiam in Angelis, idem in ſuperioribus diximus. Ex hoc autem principio ſequitur, quo virtutis opus fuerit in ſuo genere maius, ſeu melius, eo eſſe magis meritorium præmij eſſentialis, etiamſi cætera ſint paria ex parte gratiæ, vel influxus charitatis. Nam ſi propria bonitas actus confert ad eſſentiale meritum, maior bonitas per ſe, ac, cæteris paribus, magis confert: quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter: ita magis ad magis, vt in eodem etiam loco probatum eſt. Hoc autem ęquè procedit in quantitate abſoluta, & reſpectiua operis, dummodo maior moralis bonitas inde cõſurgat. Quia tunc ratio maioris meriti in maiori bonitate morali operis proximè fundatur: & ideo parum refert, quòd talis bonitatis augmentum ex abſoluta, vel reſpectiua quãtitate oriatur. Nam idem etiam erit, ſi ex alijs circunſtantijs conſurgat. Quid autem D. Thomas in d. q. 95. docere voluerit, dicens, quantitati boni operis reſpõdere præmiũ accidẽtale, explicatu difficile eſt: in d. verò relectione: illũ, vt valui declaraui. *Ad D. Thomam relatũ in num. 7.*

22 *3. Comparatio tractatur primo de poſſibili.*

Supereſt tertia comparatio, quę eſt de termino, ſeu de toto cumulo omnium meritorum huius vitæ, an ſcilicet, futurus eſſet maior in omnibus, & ſingulis hominibus perſeuerantibus in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſit, vel è conuerſo: vel denique an eſſet in vtroꝗ ſtatu æqualis. Quæ interrogatio, & de poſsibili fieri poteſt, & de facto, & in priori ſenſu reſoluta eſt ex præcedenti puncto. Nã dicendum eſt vtrumꝗ fuiſſe poſsibile, & contingens: quia non obſtante conditione ſtatus, hoc pẽdet ex vſu libertatis cum gratia Dei. Poterat ergo aliqui homines in ſtatu innocentiæ peruenire per merita ad maiorem gloriam, quàm omnes homines nunc aſſequantur in natura lapſa. Et è conuerſo multi ex hominibus lapſis poſſent excellere omnes innocentes. Et ita comparando maximum ad maximum in vtroque extremo, ſeu ſtatu contingens erat exceſſus. Et quidem ſpectando ad cõditiones vtriuſque ſtatus, magis contingens videtur, vt in natura integra ad excellentiorem terminum per merita perueniretur, ex parte verò gratiæ contrarium poſsibile fuit in natura lapſa, vt ſatis in ſuperiori puncto declaratum eſt. *Eius reſolutio.*

23 *Deinde de facto quoad Chriſtum, & matrem.*

At verò loquendo de facto, res tota pendet ex prædeſtinatione diuina. Et in primis, ſi Chriſtus futurus eſſet, & naſceretur ex matre, quanuis Adam non peccaret, quoad illas duas perſonas in vtroque ſtatu eſſet æqualitas. Quia Chriſtus, & non habuit eſſentialem gloriam per merita, ſed ratione ſuæ perſonæ, & ideo eandem haberet in vtroque ſtatu. Et quanuis habuiſſet per merita, hæc in vtroque ſtatu eſſent æqualia, quia eſſent infinita. Et eadem ratio cum proportione eſt de beatiſsima Virgine. Nam licèt proximè habuerit gloriam per ſua merita, tamen radicaliter propter dignitatem matris ſingulari gratia præuenta eſt: & ita

ita æqualiter fuiſſet ſanctificata, & adiecta. Vnde ad eundem cumulum meritorum, & gloriæ, ſeu gratiæ cõſummatæ perueniſſet. Iuxta poſitionem autem negãtem Chriſtum fuiſſe venturũ, Adamo non peccante, conſequenter dicendum ꝙ nullius hominis merita in ſtatu innocentiæ, perueniſſent ad cumulum meritorum in aliquibus hominibus nunc inuentum: quia in nullo inuenta eſſent merita infinita, nec etiam vllus aſcenderet ad cumulum gratiæ, & meritorum, qui nunc in Virgine inuentus eſt, quia in dignitate matris Dei radicatur, quæ dignitas tunc non eſſet, vt ſuppono.

Item quoad alios iuſtos.

24 De cæteris verò ſupponere poſſumus, in vtroque ſtatu futuram fuiſſe inæqualitatẽ inter ipſos homines iuſtos, & in bonis meritis vſque ad viæ finem perſeuerantes. Quod quidem in præſenti ſtatu de fide certum eſt: idem verò de ſtatu innocentiæ credendum eſt: quia licèt omnes poſteri Adæ in gratia æquales crearentur, quia illam acciperent ſine diſpoſitione libera: & quaſi per modũ naturæ: poſtea vnuſquiſque ſuo arbitrio viueret, & ideo inæqualiter poſſent mereri, & de facto mererentur, quia ea, quæ cõtingenter eueniunt, nunquam vniformiter fiunt. Præterquam quòd Deus in ſtatu innocentiæ ſua libera volũtate diſtribueret auxilia gratiæ ſuæ: & ideo nõ æqualiter omnibus ea tribueret, quantum credibile eſt, ne ex aliqua lege, aut debito, & non gratis illa tribuere videretur. Hac ergo ſtante inæqualitate, conſequens eſt, vt in vtroque ſtatu quidam homines peruenirent ad finem viæ cum magna meritorum multitudine: alij cum minori, & inde, (quantum coniectare poſſumus) oriretur mutuus exceſſus inter homines vtriuſque ſtatus: nam qui in ſtatu innocentiæ, v.g. eſſent ſummi, excederent eos, qui nunc ſunt inferiores in meritis: & è conuerſo inſignes ſancti, qui nunc aliquando fuere, vel futuri ſunt, inferiores ſanctos ſtatus innocentiæ ſuperarent. Comparando autem ſupremos inter ſe, videtur probabile, maiora inueniri merita in aliquibus ſanctis in hoc ſtatu, quàm in ſtatu innocẽtiæ futura fuiſſent, propter abundantiorem gratiam, & maiores occaſiones ad inſignia opera exercenda: ac denique ad difficultates ſuperandas gratiam efficaciorem.

Conferendo iuſtiores vnius ſtatus cum minus iuſtis alterius.

Et ſupremos iuſtos inter ſe, ex vtroque ſtatu.

Ac ſimiliter infimos inter ſe.

25 At verò è contrario comparando eos, qui in vtroque ſtatu minima habuiſſent merita, certius videtur, aliquos eſſe nunc inferiores in meritis illis omnibus, qui in ſtatu innocentiæ fuiſſent. Nam aliqui iuſti nunc ad finem viæ ſine vllis meritis perueniunt: illi nimirum, qui ante vſum rationis moriuntur: in ſtatu autem innocentiæ nullus à ſtatu viæ ſine meritis diſcederet: quia tunc neque ſtatus viæ iuſtorum morte finiretur, ſicut nunc: nec tranſlatio aliquorum fieret ante ętatem adultam, vt credibile eſt, ſicut infrà videbimus. Præterea ex his, qui nunc decedũt in adulta ætate, multi habent pauciſsima merita: vel quia in puerili ætate decedunt: vel quia propè mortem baptizantur: vel quia licèt diu poſt Baptiſmũ viuant, ferè totum vitæ tempus in ſtatu peccati exiſtunt. In ſtatu autem innocentiæ omnes diuturnum vitæ tẽpus haberent: & in illo ſemper merita multiplicarent. Quod de perſeuerantibus in innocentia intelligẽdum eſt: nam ſi qui fortè peccarent, & ante tranſitum ex vita animali à peccato reſurgerẽt, poſſent fortaſſe cum paucis meritis viam finire, & cum aliquibus peccatoribus huius temporis comparari. Quanuis ratio prouidentiæ futuræ cum hominibus in illo ſtatu peccantibus, ignota nobis ſit, vt in ſuperioribus dixi.

Denique vnumquem-

26 Denique, ſi ſupponamus, eoſdem numero homines, qui in ſtatu naturæ lapſæ aliquando ſunt, vel omnes, vel eorum aliquos futuros fuiſſe in ſtatu innocentiæ, de ſingulis illorum quæri poteſt, an plura merita habituri eſſent in vno ſtatu, quàm in alio, & in quo, vel in vtroꝗ; eſſent ęqualia, licèt per diuerſa virtutum opera fierent. Et quia ſaltem certum eſt, Adam, & Euam potuiſſe ſtatum innocentiæ conſeruare, in illis maximè habet locum interrogatio, vtrùm Adam, ſi non peccaſſet, plura merita habuiſſet, quàm nunc habuit poſtquam ad gratiam rediit: idemq́; poteſt de Eua interrogari, & de cæteris, qui in vtroꝗ; ſtatu futuri, & ſaluandi eſſent. In huiuſmodi ergo interrogatione duplex conſideratio fieri poteſt: vna eſt ſpectando præcisè ad rerum executionem, eiuſque circunſtantias: alia, & altior eſt ſub diuina electione, & prædeſtinatione res contemplando. Priori modo licèt res incerta ſit, eo ꝙ ſit contingens, & pendens à libero arbitrio: nihilominus apparet credibilius, plura merita habiturum fuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ, ſi nunquam peccaſſet, quam nunc de facto habuit, propter circunſtantias, quas ſuprà conſiderauimus, quia operationes eius in illo ſemper eſſent bonæ, & aptæ ad meritum, & poſſent eſſe frequentiores, quia neceſsitates corporis illas non impedirent: & feruentiores propter carentiam fomitis, & propter animi tranquillitatem: & ex maiori, ſeu meliori relatione charitatis, propter maiorem vitæ contemplatiuæ aſsiduitatem. Alii etiam addunt tempus viæ, & aptum ad merẽdum futurum fuiſſe diuturnius, quam nunc fuerit, ſed hoc incertum eſt, vt poſtea dicam.

que ſecum, poſito quod ii:em eſſent in vtroque ſtatu futuri electi, ſicut Adam, & Eua fuerũt.

Idque vel ſpectata rerum executione.

Vel diuina electione cõſiderata.

At verò ſub diuina electione rem conſiderãdo, omnino incerta nobis eſt. Quia ſi electio hominis facta eſt poſt præuiſum originale peccatũ per abſolutam pręſcientiam futurorum, neſcimus qualis futura eſſet, ſi Deus præſciuiſſet Adam non fuiſſe peccaturum: nam tũc etiam potuiſſet Deus vel ad eundem gradũ gloriæ, & ad ſola merita illi termino proportionata Adamum prædeſtinare: vel etiam poſſet ad maiorem gloriam & pauciora merita illum prærordinare, & tẽpus, modum, & gradum, ſeu principia promerendi, illi fini accommodare. Facile enim id facere poſſet, non obſtantibus alijs prærogatiuis ſtatus innocentiæ, vt per ſe conſideranti patebit. Vel è cõtrario poſſet in ſtatu naturę lapſæ tot auxilia gratiæ multiplicare, vt oẽs alias ſtatus innocentiæ cõmoditates ſuperarent. 27

Siue talis electio fieret ante præuiſum originale, ſiue poſtea.

Itemque ferè procedit, etiamſi dicamus Adam fuiſſe electum ad certum gradum gloriæ ante pręſcientiam abſolutam originalis peccati. Quia, vt ſuprà tetigi, ſaltem ſupponit illa electio præſcientiam conditionatam originalis peccati: & ita facilè poſſet quis dicere, ꝙ ſi Deus per illam præſciſſet, Adam non fuiſſe peccaturum, illum ad maiorem gloriam elegiſſet: quod ſane non repugnat: tamen etiam potuiſſet Deus eligere illum ad tantam gloriam independenter ab omni præſcientia futuri peccati, etiam conditionata: quid enim obſtat: Et ita ex vi diuinæ electionis incertum relinquitur, in quo ſtatu recepiſſet Adam tempus, & vires gratiæ ad plura merita multiplicanda. Vnde cùm alia omnia media, & commoditates ad merendum diuinæ prædeſtinationi ſubordinata ſint, fit, vt ſimpliciter ſit nobis ignotum, quid in prædicto euentu futurum in hac parte eſſet. Et quod de Adamo dictum eſt, in cæteris locum habet. 28

Quid de cõparatione inter vtrumque ſtatum quoad gratiam ex opere operato & gloriam ei reſpondentem.

Vltimo loco poſſet hic alia comparatio fieri in gratia, quæ hominibus nunc ex opere operato datur: & gloria, quæ illi correſpondet, nimirum, an in ſtatu innocentiæ daretur hic ſanctificationis modus: & an in illo ſtatu darentur ſacramenta, vel ſacrificia: & conſequenter qualis futurus eſſet tunc Eccleſiæ ſtatus, quoad regimen, quoad ſacerdotium, & ſimilia, de quibus ampliſsimus poſſet fieri diſcurſus. Veruntamẽ de rebus nobis nõ reuelatis, ideoq́; incertis, vel potius ignotis ſufficere viſa ſunt, quę de illis attigimus in 3.t. 3. part. diſp.3. 29

CAPVT

CAPVT XII.

An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent: & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.

1 *Suppoſitiones tres quibus exponitur titulus.* PRimum omnium ſupponendum eſt, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, hominum viam fuiſſe certum terminum habituram, ſicut in angelis habuit: tum quia de ratione viæ eſt, vt per illam ad terminum perueniatur, ac ſubindè, vt non ſit perpetua: tum etiam, quia non erant homines ſemper ambulaturi per fidem, tanquam ſemper addiſcentes: & ad cognitionem claram veritatis nunquam peruenietes. Secundo ſupponendũ eſt, illam viam non fuiſſe per mortem finiendam, quia mors in illo ſtatu non fuiſſet, vt ſuprà l.3.c.14. de fide oſtenſum eſt. Hinc ergo tertio concluditur, viam illam per translationem ad ſtatum gloriæ fuiſſe terminandam. Et ita docent Auguſtin. & omnes Theologi in locis citandis.

2 *1. Dubium quot anni via concederentur in ſtatu innoc.* Hinc igitur varia oriuntur dubia de hac translatione, quæ mouere cœpit Aug. l.9. Gen. ad lit. c.4. & occaſionem nobis tribuit, ea operoſius inquirendi. Primum eſt, quam eſſet diuturna via hominum in illo ſtatu, id eſt, quot annis viuerent homines in corpore animali: priuſquam ſpiritale, vel glorioſum reciperent, & ad claram Dei viſionem transferrentur. De quo dubio nihil inuenio ex ꝓfeſſo ſcriptum. *Pereryi opinio.* Benedictus tamen Pereyra, aliud agens lib.5. in Gen. diſp. de ſecunda excellentia ſtatus innocentiæ, q.5. ſic ait, *In illo ſtatu longiorem trigecuplo vitam degiſſent homines, quam nunc degimus, vixiſſent enim, (vt veriſimile eſt) ad tria, vel quatuor annorum millia.* *Eius coniectura.* Hanc autem veriſimilitudinem nulla authoritate confirmat, ſed hac ſola coniectura, ꝗ ante diluuium etiam in ſtatu mortali, homines ferè per mille annos viuebãt: ergo non interueniente peccato, per plura annorũ milliaria vixiſſent.

3 *Reiicitur.* Hæc vero coniectura nullam mihi veriſimilitudinem facit, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ diuturnitas aut breuitas vitæ, quamuis primario ab illius prouidentia pendeat, *qui vnicuiq; terminos vitæ conſtituit, qui præteriri non poterunt*, Iob 14. nihilominus ex eiuſdem prouidentia, iuxta vniuſcuiuſque complexionem, vitæ modum, aliaſque occurrentes cauſas breuior, vel proxilior eſt vitę periodus: & ita ante diluuiũ vita mortalis erat diuturnior, quia natura ipſa erat robuſtior: & fructus terræ meliores, & ſalubriores erant, & ob alias ſimiles cauſas. At vero in ſtatu innocentiæ duratio viæ non poterat ex hominis complexione, vel ex influxu cauſarum ſecundarum menſurari, quia quilibet homo tunc perpetuo viueret, ſi in innocentia perſeueraret. Nam licet non omnes æqualis virtutis, vel eiuſdem complexionis futuri eſſent: nihilominus ita fuerant à Deo cauſæ diſpoſitæ, vt vnius immortalitatis perpetuæ, poſſent vniuerſi homines eſſe participes. Quapropter non poteſt certa viæ duratio ex inferioribus cauſis longa, aut breuis cenſeri, ſed per ſolam diuinam legem, ac voluntatem præfinienda foret. Vnde cum de tali voluntate, nec reuelationem ſcriptam habeamus, nec etiam traditionem, quæ per manus ſanctorũ Patrum ad nos peruenerint, nihil de ea re affirmare poſſumus, ſed abſolutè nobis eſſe ignotum fateri debemus. Atq; ita ingenuè fatetur idem author l.3. in Gen. diſp. de ligno vitæ, in fin. Et priorem ſententiam declarat de duratione, quæ tunc ex parte cibi arboris vitæ eſſe potuiſſet. At ſuprà oſtendi, illam non eſſe plurium annorum, ſed cuiuſcunque temporis ſine termino, & ideo neq; in illo ſenſu opinio locum habet.

4 *1. Aſſertio.* Nihilominus tamen aliqua poſſumus cũ probabili coniectura de illo tempore viæ affirmare. Primum eſt, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem adultam: in qua vti ratione, & liberè operari poſſent. Hoc videntur ſupponere D. Thomas, & omnes, qui de illo ſtatu loquũtur. Nam D. Th. 1.p.q.99.a.2. ad 3. ait, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem, in qua filios generarent, quod facere non poſſent, niſi in ętate adulta. Idemque ſentiunt reliqui. Et Scot. in 2.d.20.q.2. dicit, omnes filios Adæ in illo ſtatu, priuſquam in gratia confirmarentur, fuiſſe probandos, an ſaltem primam tentationem vincerent, Deoque obedirent: ergo ſupponit in omnibus rationis vſum. Ratio autem eſt, quia naturalis conditio hominis hoc poſtulat: & quod nunc pręmaturæ mortes accidant infantibus, eſt quædam pœna peccati originalis, in illo ſtatu non eſſet talis pœna, & naturalis perfectio ſuo tempore non deeſſet. *Aſſertionis ratio.* Vnde licet poſſet Deus ſine interuentu mortis aliquos infantes transferre ad ſtatum gloriæ, ſubito eorum corpora, tam in quantitate, quã in qualitatibus gloriæ perficiendo: non eſt tamen veriſimile, id fuiſſe factum, quia nec ipſi naturę, nec perfectioni illius ſtatus conſentaneum eſt. Multo enim decentius eſſet, vt omnes prius per ſuam obedientiam probarentur, & per propria merita ad ſtatum gloriæ transferrentur. Solum poteſt ex ordine diuinæ prædeſtinationis argumentum in contrarium ſumi, ſi verum eſt, homines ex vi immutabilis propoſiti diuini aſſumendos eſſe ad eaſdem ſedes gloriæ in ſtatu innocentiæ, quas nunc conſequuntur. Sed iam diximus, hoc non eſſe neceſſarium, vt ſatis in capite præcedenti declaratum eſt.

Secundo dicendum eſt, oẽs homines in ſtatu innocentiæ permanſuros fuiſſe in via vſq; ad ſtatum 5 *2. Aſſertio.* conſiſtendi, id eſt, vſq; ad perfectum proportionati corporis augmentum, quod vnuſquiſq; ſua naturali virtute conſequi poſſet. Et primo quidem *Suadetur 1.* hoc fit veriſimile ex ratione diuinæ, ac generalis prouidentiæ, quia in ſtatu beatitudinis habituri eſſent oẽs homines corpora perfectæ magnitudinis, vnuſquiſq; iuxta peculiarem virtutem, & indiuiduam capacitatem ſuam: ergo non transferrentur ad ſtatum gloriæ, donec propria actione, ac virtute naturali talia corpora ſibi acquirerent. Probatur conſecutio, quia id eſt magis conſentaneum ordini diuinæ prouidentię: tum, vt quę naturali modo commode fieri poſſunt, ita fiant: tum etiam, vt creatura ad ſuæ perfectionis ſtatũ, quantum commode poteſt, cooperetur. Secundo fit et- *Suadetur 2.* iam hoc magis credibile ex augmento in omnibus animę perfectionibus, vt ſunt ſcientia, prudentia, virtus, & præſertim gratiæ, ac meritorum. Nam ordinariè non acquirunt homines perfectam ſcientiam, & prudentiam vſq; ad maturam ætatem, quæ in illo ſtatu incipere videtur: & per id tempus virtus maximè ꝓbari, & gratia cũ meritis multũ augeri poſſet: ergo ſaltem illud tempus fuiſſe neceſſarium, vel maxime conueniẽs, vt ſaltem ꝓ toto illo in ſtatu innocentiæ hominum via duraret.

6 *3. Aſſertio tripartita.* Tertio addimus, incertum eſſe, quanto tempore manſiſſent homines in via poſtquam ad terminum augmenti, ſeu ſtatum conſiſtendi peruenirent, veriſimile tamen eſt, nec ſtatim, nec poſt annorum millia, ſed intra mediocrem durationem à Deo pręfiniendam, transferẽdos fuiſſe. *Vnde conſtet pars prior.* Prima pars huius aſſertionis ſufficienter probata eſt ex dictis, quia hęc temporis definitio ex ſolo Dei decreto penderet, ſine fundamento ſpeciali in cauſis ſecũdis, vt declaratum eſt. De illo a. Dei decreto reuelationem non habemus. Secunda vero pars, quod *Oſtenditur ſecunda.* non ſtatim fieret translatio, per ſe videtur probabilis, quia tempus aliquod viæ concedi debuit in ſtatu maximè perfecto ſecundum naturam ad perfectiſsima opera virtutis, ac meriti exercenda. Et hoc videtur ſignificaſſe Aug. l. 9. Gen. ad lit. c.6. di-

cens : *Potuerunt homines, genitis filiis, perfectaq; humani officij iuſtitia, hinc ad meliora transferri, non per mortē, ſed per aliquam commutationem.* Vbi illa tantū verba cōſidero, *perfectaq; humani officij iuſtitia.* Nam hoc officium, vt humano modo expleatur, tēpus aliq; requirit, & in virili, ac perfecta ætate perfectius conſummatur. Et inde ſuadetur tertia pars, nimirū, non fuiſſe futurum tempus illud multorum millium annorū, quia neq; ad perfecte obeundū viatoris officiū, tanta mora erat neceſſaria, neq; in fauorem vel vtilitatē hominū cederet tāta cæleſtis beatitudinis dilatio, cum carētia diuinæ viſionis, aliarumq; pfectionum, quæ ad illam conſequētur.

Oſtenditur tertia.

7 *Obiectio ſoluitur.*

Dicitur fortaſſe illam viæ diuturnitatē ad meritorum, & gloriæ augmentum potuiſſe conferre. Reſpondemus autem, hoc modo poſſe in infinitū procedi, quia poſt quamcunq; dilationem, & numerum annorum millium, poterunt augeri merita, ſi tempus viæ augeatur: & in Angelis etiam differenda fuiſſet præmij collatio, vt meritum augeretur: neceſſe eſt ergo dicere, Deum definire durationem viæ vnicuiq; perſonæ vel naturæ, quæ & conditioni, & ſtatui illius accommodata ſit, & ad acquirendum viæ terminum, ad quem talis creatura deſtinata eſt, ſufficiat. Vnde quia intentio finis eſt prior, & quaſi regula electionis mediorum, hoc etiam, modo noſtro intelligendi, in Deo locum habet. Ideoq; iuxta gradum gloriæ, ad quem vnumquemque prædeſtinatorum elegit, concedit etiam tempus ad illud merendum ſufficiens : ſed huius temporis plenitudo non annorum numero computatur, ſed diuinæ gratiæ abundantia, cuius vberiorib. auxilijs fit, vt iuſtus *breui conſummatus expleat tempora multa.* Atq; hoc modo Angeli breuiſsima mora ad excelſum beatitudinis locum peruenerunt Idem ergo cum proportione haberent homines in ſtatu innocētię, intra mediocre tempus ętatis pfectę: quantum vero illud fuiſſet, Deus ſcit.

8 *Conſectariū de fine humanarum generationū ſi ſtatus innocen. duraret.*

Vnde colligimus, non minus eſſe incertum tempus viæ in toto genere humano, id eſt, quādiu durarent hominum generationes à prima, vſque ad vltimam, in ſtatu innocentię, ſi duraret. Quamuis enim ſit certum tempus viæ totius humani generis non minus tunc, quam nunc in lapſa natura, habiturum fuiſſe terminum : quia numerus prædeſtinatorum in quolibet ſtatu fuiſſet certus : ac definitus : ac ſubinde illo completo ceſſarent generationes: nihilominus ignotum nobis eſt, intra quot annos ille numerus compleretur. Nam ſi de ſtatu præſenti hoc neſcimus, quanto magis de illo à ſenſibus noſtris magis remoto, id ignorabimus. Poſſumus autem veriſimiliter coniectare hoc tēpus viæ totius humani generis non fuiſſe futurū diuturnius in ſtatu innocentiæ, quam nunc futurum ſit. Cur enim numerus prædeſtinatorum tardius, aut moroſius impleretur in hominibus innocentibus, quā in peccatoribus ? Atq; hinc etiam coniecturam ſumimus in vnoquoq; prædeſtinato fuiſſe complenda merita termino ſuæ electionis adæquata, durante ſtatu innocentiæ, in tempore fortè breuiore, quam nunc pro æquali termino compleantur: quia perfectio illius ſtatus ad multiplicanda & perficienda merita magis iuuaret: ergo non ſolum non eſſet tempus illud plurium annorum millium, verum fortaſſe millenarium non attingeret, vel centenarium non excederet.

9 *2. Dubium an in ſtatu innocen. tēpus viæ eſſet æquale in omnibus hominibus.*

Poteſt vero ſecundo interrogari, an in illo ſtatu tempus vię in omnibus hominibus eſſet æquale: ſicut in omnibus Angelis æqualis fuit viæ mora ? Nunc enim, quia via hominum morte finitur, & mors non eodem tempore ætatis hominibus contingit, ſecundum communem naturæ curſum quem in hoc Deus ſeruare voluit : via etiam hominis in hoc ſtatu æqualis non eſt. At vero in ſtatu innocentiæ non poſſet eſſe inæqualis ex parte hominum, vel cauſarum naturalium, vt dixi. Et ideo, neq; ex parte Dei credendum eſt, futuram fuiſſe inæqualem. Nam in hoc videntur homines in eo ſtatu angelis, quoad rationis ſimilitudinē, cōparari. Vnde nō obſtat quod non oēs homines tūc eſſent ad æqualem gloriā prædeſtinati, quia etiam Angeli non fuerunt æqualem gloriā conſecuti, ſed in eadem mora, quidam plus alijs meruerunt, & maiori gratia præuenti ſunt, quod etiam in hominibus fieri potuiſſet.

10 *Reſolutio dubij.*

Sed quanquam fuerit poſsibile, & probabile ſit, ita futurum fuiſſe, nihilominus dico, non eſſe certum, quia fieri potuit, vt, v.g. ex duobus hominibus ad æqualem gloriam prædeſtinatis, vnus remiſsior eſſet in merendo, quam alius, ex quo neceſſario fieret, vt qui feruentius operaretur, breuiori tempore ſuam vitam finiret, quam alius: & ad hunc modum poteſt de cęteris cogitari. Vnde in hoc inuenitur differentia inter naturam angelicam, & humanam : tum quia Angelis data eſt gratia vniformiter difformis ſecundum capacitatem naturalium, quod in hominibus non ſeruatur: nec in ſtatu innocentiæ ſeruaretur. Eſt n. eadē ratio. Item oēs angeli ſubito operantur ſecundum totum ſuum conatum : & ideo omnes in eadem mora negotium ſuum expleuerunt : vnuſquiſq; iuxta capacitatem ſuam. At vero homines cum maiori mutabilitate, & varietate operantur : & ideo quidam velocius, alij tardius iter peragunt, etiam in ordine ad æqualem terminum. Pendet ergo hæc res tota ex modo diuinæ prædeſtinationis hominum: & ex varia gratiarum diſtributione q̄ tunc etiam Spiritus ſanctus faceret : prout vellet. Et ideo incertum eſt, qualis eſſet diſtributio (vt ſic dicam) durationis viæ in ætate perfecta : & an eſſet inæqualis, vel eadem in omnibus.

11 *3. Dubium an alij ante alios in ſtatu innocent. transferrentur in gloria, nec ne? Rectius Auguſtinus, quam Barcepha reſoluit. Primo.*

Vnde interrogari tertio poteſt, an omnes homines tunc eſſent ſimul transferendi ad ſtatum gloriæ: vel per deceſsiones, & ſucceſsiones : ita vt vnuſquiſque ſuo tempore impleto ad gloriam transferretur. In quo puncto Moſes Barcepha 1.p. de parad. cap. 24. ſentit, omnes ſimul fuiſſe transferendos. At vero Auguſt. ſuprà docet plane, hunc tranſitum hominum ab ſtatu viæ ad ſtatum Patriæ, non ſimul ſed ſucceſsiuè fuiſſe complendum. Quod ſine dubio eſt longe veriſimillimum. Primo quidem, quia ſatis probabile eſt tempus viæ in omnibus hominibus, vel ſaltem ordinarie fuiſſe futurum æquale: ſed non inciperent omnes ſimul eſſe viatores, ſed per ſucceſsiones generationū, vt conſtat: ergo neq; ſimul viam finirent, ſed cum proportionali ſucceſsione. Et præterea licet demus, viam non fuiſſe futuram æqualis durationis in omnibus: nihilominus non eſt credibile, omnes homines, qui per innumeras generationes ſucceſsiuè inciperent, ſimul in eodem ſtatu fuiſſe permanſuros in hoc inferiori mundo cum corporibus animalibus, cibo, & potu indigentibus, & conſequēter etiam generationi vacantibus Sic n. vix capere poſſet terra omnes homines ſimul in ea exiſtentes: nam infinita (vt ſic dicam) eſſet hominum multiplicatio. Et (vt ſupra dicebamus) ſine cauſa detinerentur homines tanto tempore ab ingreſſu patriæ : vt, v.g. Adam à principio creationis, vſq; ad vltimam hominis generationem : quod plane incredibile eſt : & eadem ratio eſt cum proportione de reliquis. Merito ergo Auguſt. tanquam certum ſtatuit, homines non ſimul, ſed per ſucceſsiones fuiſſe ab ſtatu viæ transferendos.

Secundo.

12 *Dubitat Auguſtinus an translatio illa prima fieret ad ſtatum inferiorem glorioſo, vnde*

Dubitat autem Auguſtinus, an eſſent immediate transferendi ad ſtatum gloriæ in corpore, & animo, vel ad ſtatum medium inter illum, quem habebant, & glorioſum. Et rem dubiam relinquere videtur. Nam, quod transferri potuerint immediatè ad gloriam, tanquam manifeſtum relinquit. Quod

Præcedens reſolutio euertitur.

Suadetur ſtatus ille inferior exemplo Eliæ & Enoch.

Quòd verò etiam potuerit transferri priùs ad ſtatum medium, exemplis Eliæ, & Enoch, perſuadere conatur. Vnde ſi tranſitus ille immediatè futurus erat ad gloriam, clarum eſt, non ſimul, ſed ſucceſsiuè homines tam corpore, quàm animo glorificandos fuiſſe. Quia via omnium non ſimul, ſed ſucceſsiuè terminanda erat, vt oſtendimus. Ergo ſi terminus extrinſecus viæ, & immediatus erat gloria, vt ſupponitur: aſſumptio omnium ad ſtatum gloriæ non erat ſimul, ſed cum ſucceſsione futura. *Si tamen* (inquit) *gloriam illam dari non oportebat, niſi omnib ſimul in ſeculi fine*, neceſſe eſt dicere, ſucceſsiuè trāſferendos fuiſſe homines ad ſtatum inferiorem illo, quem habebunt in gloria: & illo meliorem, quem in ſtatu innocentię habebant. Quòd autem oportuerit ſtatum gloriæ ſimul omnibus dari, ſuaderi poteſt, tum exemplo angelorum, tum etiam exemplo futuræ reſurrectionis, & conſummatæ glorificationis omnium hominum electorum. Tum etiam, quia etiam in illo ſtatu debuiſſet præcedere vniuerſale iudicium omnium hominum, ante electorum conſummationem.

Suadetur itē tripliciter in illis innocentib. dandam fuiſſe gloriā ſimul.

13. *1. Aſſertio circa hoc Aug. dubium.*

Nihilominus tamen aſſerendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ viam, & meritum conſummantes, immediatè ad ſtatū eſſentialis beatitudinis transferendos fuiſſe. Ita videntur ſupponere communiter Scholaſtici. Et Patres antiquos allegando, rectè docet Moſes Barcepha 1. p. de Paradiſ. c. 22. Et probatur, quia omnes, qui cum merito gloriæ ad terminum viæ perueniunt, ſtatim recipiunt præmium, niſi per aliquam culpam, vel reatum ab illa relictum, impediantur: ſed homines in eo ſtatu peruenientes ad finem viæ in ſtatu gratiæ, haberent merita gloriæ: & nullū haberent impedimētum: ergo ſtatim illam reciperent. Maior inductione probari poteſt in angelis, & in animabus iuſtis, & puris ab omni culpæ reatu, poſt Chriſti mortem ab hac vita trāſeuntibus. Imò etiam in omnib. alijs iuſtis, quia ſi aliqui retardantur ab ingreſſu gloriæ, ſemper eſt propter aliquod impedimentum ex peccato originali, vel perſonali proueniens, vt ex tract. de Beatitud. & de Incarn. manifeſtum eſt. Ratio etiam id ſuadet: quia beatitudo debetur tanquam merces laboris, & ideo ratio iuſtitiæ obligat, vt non differatur mercedis ſolutio, quando ex parte merentis non eſt impedimentum. Præſertìm cùm talis dilatio magnum ſit nocumentum, & ex ſe non poſsit animam non affligere, & contriſtrare. Deniq; Deus pronior eſt ad præmium cōferendum, quàm pœnam, ſed non differt punire in peccato morientem: ergo nec præmium conferre.

Probatur. — *Inductione oſtenditur maior propoſitio.* — *Et ratione.*

14. *Oſtenditur propoſitio minor.*

Altera verò propoſitio aſſumpta, ſcilic. ex parte hominum non fuiſſe tunc futurum impedimentum gloriæ: clara eſt ex dictis. Quia in illo ſtatū innocentiæ non eſſent peccata venialia, vt ſupra dictum eſt: multoq; minus eſſent originale, vel mortale: aliàs innocentia non duraret: ergo nullum eſſet impedimentum: quia in termino viæ ſola culpa, vel aliquid ab illa relictum poteſt gloriam impedire. Vnde poteſt aſſertio confirmari, quia ille ſtatus medius inter innocentiam, & gloriā, non eſſet ſtatus alicuius purgatorij: quia illi homines nulla purgatione indigerent: alius autem nec facile cogitari, nec aliqua eius ratio, vel vtilitas inueniri poteſt. Vt paulo pòſt explicabimus: ergo fruſtra talis ſtatus confingeretur. Non omittam autem obiter aduertere, hoc maximè procedere in hominibus, qui in illo ſtatu perpetuam innocētiam ſine interruptione ſeruaſſent. Nam ſi aliquis fortè mortaliter peccaret, & illius remiſsionem non obtineret, ille (vt probabilius eſt) per mortem vitam finiret: & ad terminū damnationis ſtatim perueniret, ſaltem quoad animam: cui poſtea corpus in eadem damnatione iungeretur, tempore à Deo præſcribendo. Si autem ſic peccans à peccato reſurgeret cum plena ſatisfactione, & remiſsione peccatorum, tunc eadem eſſet ratio de illo, quę de cęteris innocētibus, quia iam nullum haberet impedimentum: & veriſimilius eſt, illū fuiſſe ad ſtatum originalis iuſtitiæ reſtituendum: ac ſubinde ſine interuentu mortis fuiſſe ad ſtatum glorię immediatè transferendum. Si autem remiſsionem culpæ mortalis obtineret, manente reatu aliquo pœnæ temporalis: & in illo ad terminum viæ perueniret, indigeret ſine dubio purgatione: & ideo non transferretur immediatè ad gloriam, & fortaſſe mortem non euaderet, & gloriam corporis vſq; ad finem ſeculi non obtineret. Nos autem (vt dixi) de ſeruantibus ſtatum innocentię loquimur.

Cōfirmatur aſſertio. — *Limitationes variæ circa poſitam aſſertionem.*

15. *2. Aſſert. circa idē Aug. dubium. Probatur 1. 2.*

Vnde addimus ſecundò, illum tranſitum fuiſſe futurum immediatè ad ſtatum gloriæ, non ſolùm animarum, ſed etiam corporum. Probatur primò ratione iam facta, quia totum illud præmium debetur meritis, & nullum impedimentum gloriæ corporis, magis, quàm animæ haberent. Secundò, quia quando anima eſt corpori vnita, ex gloriā animæ quaſi naturaliter redundat gloria in corpus, nec poteſt ſine miraculo detineri: nullum autem eſt fundamentum ad fingendum tale miraculum generale: & in detrimentum innocentum, ſine aliorū vtilitate. Et hinc colligimus primò, non poſſe commodè intelligi ſtatum illum medium. Non quia ſit abſolutè impoſsibilis, ſed quia nō eſt conſentaneus diuinæ prouidentiæ. Poſſet n. cogitari ſtatus medius ex parte corporum tantùm, vt ſi anima transferretur ad gloriam, & non corpus. Et hoc eſſet miraculoſum, ſine vtilitate, vt dixi, vel eſſet cum totali carentia gloriæ animæ, & corporis: & ſic etiam eſſet infructuoſus: & in terra vix poſſet felicior ſtatus, quàm innocentiæ, & Paradiſi terreſtris cogitari: nec eſt veriſimile, homines nondum beatos ſupra cœlos eleuandos fuiſſe. Et ideo non eſt ſimilis ratio de Elia, & Enoch, quia & illi in aliqua terræ regione habitāt (vt creditur) & nondum conſummarunt merita ſua. Nam licet nunc nō mereantur, vt eſt probabilius, expectant tempus, in quo ſua merita cōſumment ſecundum ordinem diuinæ prouidentiæ: ſecùs verò eſſet de hominibus in ſtatu innocentiæ, vt conſtat.

1. Cōſectariū contra ſtatū illum glorioſo inferiorem. — *Ad exemplū Eliæ & Enoc. in n. 12.*

16. *2. Cōſectariū de ſucceſſiua adeptione gloriæ in ſtatu innocent. & ſatisfit triplici ſuaſioni in fine nu. 12.*

Vnde tandem concluditur homines in ſtatu innocentiæ non ſimul, ſed ſucceſsiuè fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ, tam animæ, quàm corporis, quia viæ ſingulorum ſucceſsiuè finirentur, & vnuſquiſque in termino ſuæ viæ integrum pręmium reciperet. Neque oportet, vt in hoc eſſent Angelis ſimiles, quia via Angelorum, ſicut in omnibus ſimul incepit, ita etiam ſimul terminata eſt. Nec eſt etiam ſimilis ratio de hominib. lapſis, quia horum via per mortem finitur, & corpus ſeparatum ab anima eſt incapax gloriæ, donec reſurgat: & hanc incapacitatem per peccatum meruerunt, & non tollitur, niſi ſecundum ordinem à Deo pręſcriptum, qui vniuerſalem reſurrectionem voluit vſque ad finem mundi reſeruari. Homines autem innocentes non indiguiſſent reſurrectione. Et ſi fortè futurum tunc eſſet vniuerſale iudicium, non aliter homines in eo iudicarentur, quàm nunc Angeli iudicabuntur.

F I N I S.

INDEX LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC TRACTATV PER OCCAſionem explicantur.

Ex Geneſi.

Cap. 1. 2. & 3. TRia priora capita libri Geneſeos per quatuor priores libros author fusè exponit: quapropter ſuperuacaneũ duximus loca ex eis ſigillatim indicare.

9. *Terror veſter & tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ. Lib. 3. cap. 16. num. 11. & 12.*

Ex lib. Exodi.

33. *Non videbit me homo, & viuet. Lib. 3. cap. 17. num. 2.*

Ex lib. 3. Regum.

3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit. Lib. 3. cap. 9. num. 30.*

Ex Pſalm.

28. *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit. Libro 2. cap. 4. num. 21.*

32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum. Lib. 3. cap. 7. num. 11.*

103. *Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius. Lib. 2. cap. 4. num. 23.*

Ibid. Illic reptilia quorum non eſt numerus: animalia puſilla cum magnis. Lib. 2. cap. 10. num. 9.

148. *Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt. Lib. 2. cap. 4. num. 23.*

Ex Prouerb.

8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Lib. 2. cap. 4. num. 21.*

Ex Eccleſiaſte.

7. *Deus fecit hominem rectum. Lib. 3. cap. 9. num. 3. & cap. 11. num. 2. & cap. 12. num. 5. & cap. 17. num. 10.*

Ex lib. Sapient.

2. *Fecit Deus hominem inexterminabilem, ad imaginem ſimilitudinis ſuæ. Lib. 3. cap. 16. num. 11.*

10. *Hæc illum, qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo. Lib. 4. cap. 9. num. 7. & 19.*

Ibid. Dedit illi virtutem continendi omnia. Lib. 4. cap. 9. num. 12.

11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terræ ex materia inuiſa. Lib. 1. cap. 8. num. 20.*

Ex Eccleſiaſtico.

17. *Dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, &c. Lib. 3. cap. 16. num. 11. & 12.*

Ibid. Diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, &c. Lib. 3. cap. 9. num. 3.

18. *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Lib. 1. cap. 10 numer. 22.*

24. *Et quaſi nebula texi omnem terram. Lib. 2. cap. 5. nu. 16*

39. *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt, &c. Lib. 1. cap. 1. num. 16.*

Ezechiel.

28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis. Lib. 3. cap. 8. nu. 18. & 19.*

Daniel.

13. *Species decepit te, & ſubuertit cor tuum. Lib. 4. c. 4. n. 19*

Matth.

25. *Poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Lib. 1. cap. 4. num. 5.*

Ioan.

5. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Lib. 2. cap. 11. num. 6.*

10. *Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. Lib. 5. cap. 11. num. 3. & 4.*

17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te. Lib. 1. cap. 2. num. 2.*

Ad Rom.

7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me. Lib. 4. cap. 4. num. 19.*

Ibid. Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Lib. 3. cap. 12. num. 6.

Ibid. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Lib. 3. cap. 12. num. 1.

8. *Quos prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui. Lib. 3. cap. 8. num. 9.*

Ad Corinth. 1.

3. *Omnia enim noſtra ſunt. Lib. cap. 7. num. 15.*

11. *Non debet velare caput ſuum, quia imago Dei eſt. Lib. 3. cap. 8. num. 22.*

15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœleſtis. Lib. 3. cap. 8. num. 28.*

Ad Galat.

6. *Qui exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Lib. 4. cap. 4. num. 19.*

Ad Coloſſenſ.

3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creauit illum. Lib. 3. cap. 8. numer. 21.*

Ad Timoth. 1.

2. *Adam non eſt ſeductus: mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. Lib. 4. cap. 4. latè à num. 1.*

Ad Hebr.

21. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Lib. 1. cap. 8. num. 21.*

INDEX

INDEX RERVM.

A.

Adam.

1. ADam quoad corpus, non ex nihilo, ſed de limo terræ formatus fuit. Lib.3.cap.1.num.2.
2. Adæ corpus à ſolo Deo productum fuit. ibid.num.4. ſucceſſiuéne, an in inſtanti.ibid.à n.7 vſque ad 13
3. Ad corpus Adæ formandum Angelos etiam cõcurriſſe, qui putent. lib.3.c.1.nu.4. refutantur ſi de organizatione loquantur. num.6.& 14. imò etſi loquantur de aggregatione limi.eodem numero 14. & 15
4. Adæ corpus creatum cum omni perfectione eſſentiali, ad animam rationalem requiſita. eod. cap.1.num.16. cur non ex cæleſti, aut nobiliori materia? ibid.
5. Adami corpus an monſtroſum fuerit antequã ab eo coſta auferretur: an verò poſtea mancũ? lib.3.cap.2. à num.7
6. Adæ productionem præceſsiſſe ad Euæ formationem contra Caietanum demonſtratur. eodem cap.2. numer. 15. vide etiam *Eua*, & verbo *Coſta*.
7. Adæ ſoporem non metaphoricũ, ſed proprium fuiſſe ſtabilitur contra Caietanum. ibid. nu.16. qualis fuerit. n.17.& 18
8. Adamum & Euam cæcos fuiſſe ante peccatum ſtultiſsimus error reprobatur. lib.3.cap.3.nu.2. Cur poſt peccatum dicantur eorum oculi aperti. ibid.
9. Adam & Eua integri ſunt conditi quoad internos ſenſus, & externos, atque in perfectæ ætatis membris & organis. eod.cap.3.n.3.& 4
10. Adam cùm conditus eſt, quam ætatem repræſentabat, & cuius fuerit ſtaturæ. ibid. à num. 5. quæ illius habitudo corporis, & an in ea fuerit Chriſto par.n.8.& 9
11. Adæ corpus an paſsibile, & mortale. n. 10
12. Adamus creatus fuit poſt bruta.lib.3.cap.4.n.1 cur vltimò creatus cùm fuerit cæteris nobilior, rationes variæ ex Patribus à num. 3
13. Cur eodem die cum brutis conditus.ibid.n.6
14. Adamum duas habuiſſe vxores, quarum Euã, ſimul cum illo creatam eiusq; lateri copulatam Iudæi fabulantur.lib.3.c.4.n.8.& 9
15. Adam prius tempore creatus eſt, quàm Eua. ibid.n.10. Qua hora diei ſextæ productus.n.15.& lib.4. c.8. n.15
16. Adam extra, Eua intra paradiſum condita.lib. 2.c.5.n.3
17. Adam quo in loco conditus.ibid.n.4.quo modo in Paradiſum tranſlatus.nu.5.& quoto poſt creationem tempore.lib.4.c.8.n.2
18. Adam cur extra Paradiſum conditus. lib.2.c.5. num. 8
19. Adamo datum præceptum de non comedendo ex ligno ante formatam Euam.ibid.n.12
20. Spiraculum in faciem Adami non fuit diuina ſubſtantia, aut eius portio.lib.3.c.7.nu.2.fuit anima rationalis, quàm tunc primò Deus creauit & infudit.à n.6
21. Adæ anima quàm perfecta in naturalibus. lib. 3.c.7.n.13
22. Adami ſcientia, vide *Scientia*. An decipi potuerit, vide *Deceptio*.
23. Adamum innocentem fuiſſe creatum, de fide eſt.lib.3.c.11.n.2
24. Adam in primo inſtanti non peccauit, nec peccare potuit de lege ordinaria.eodem cap.11.numero 4
25. Adam in primo inſtanti habuit omnes virtutes bonosq; habitus morales per accidens infuſos.ibid.n.5.& 6. vide verbo *Virtus*.
26. Adam quamdiu non peccaret mortaliter nullos ſentiret motus appetitus contra rationem. lib.3.c.12.à n.4.quo Dei dono id fieret, vide verbo *Appetitus*.
27. Adam venialiter peccando in ſtatu innocent. an, & quomodo amitteret iuſtitiam orig. lib. 3. c.13.n.10.& 12
28. Non potuit prius peccare venialiter, quã mortaliter.ibid.n.17.& 21
29. Adamum æquè mortalem fuiſſe ante & poſt peccatum error Pelagij. lib.3.c.14.n.1. Eum ante peccatum non fuiſſe moriturum de fide eſt. à n.3.fuit tamen ex vi ſuæ compoſitionis mortalis etiam ante peccatum, ſed dono Dei aliquo modo immortalis.n.8
30. Adami innocentis corpus fuiſſe impaſsibile per inditam qualitatem qui putent. nu. 10. qui per inditam animæ. num. 11. vtrique refelluntur à n.12
31. Adami dominium, vide *Dominium*.
32. Adamum ante lapſum habuiſſe gratiam, de fide eſt. lib.3.c.17.à n.2. Qui putent non habuiſſe in primo inſtanti.n.5. probabilius oppoſitum à n. 9. vſque ad 15
33. Adam ante lapſum non vidit Deum clarè.lib.3 c.18.à n.1
34. Adami cognitio ſupernaturalium, vide *Cognitio*.
35. Adam in primo inſtanti proprijs actibus ſanctificatus. lib. 3. c.19.n.3. per illos ſe diſpoſuit ad iuſtitiam habitualem. num.8. eamq; meruit de congruo, & gloriam correſpondentem de condigno.ibid.
36. Probabile eſt creuiſſe in iuſtitia ante lapſum. ibidem n.13
37. Adamus conditus in iuſtitia orig. lib.3.cap.20. num.1
38. Adami pactum, vide *Præceptum*, à n.8
39. Adami peccatum, vide *Peccatum*, & Adami pœna in verbo *Pœna*.
40. Adam & Eua quanto tempore fuerint in paradiſo, vide *Paradiſus*. à n.14
41. Adam veniam obtinuit primę tranſgreſsionis. lib.4.c.9.à n.7. Intra Paradiſum imperfectè ſaltem pœnitere cœpit, ac paulo pòſt iuſtificatus eſt.n.9
42. Adamum & Euam finaliter damnatos eſſe error Tatiani. nu.10. redemptum fuiſſe per Chriſtum quoad ſufficientiam de fide concluditur contra Tatianum.nu.14. efficaciter fuiſſe ſaluatum Scriptura non conuincitur.n.15. eſt tamen vt minimum erroneum.à n.16. an eadem certitudine dicendum ſit de Eua.n.20
43. Adamo non peccante qualis futurus eſſet hominum ſtatus, vide *Innocentiæ ſtatus*.
44. An in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet Rex poſterorum dum eſſet in via. libro 5. capite 7. num. 14

Aer.

Aeris elementum perfectum, ac ſimul cum cœlis creatum fuit. lib.1.c.7.à n.3. Et à Moyſe nomine cœli, Gen.1, comprehenſum eſt. à n.5. ſpeciatim n.14

Æternum.

Ab æterno quæ res eſſe, vel non eſſe potuerint, vide *Mundus*.

Alimentum.

Quibus alimentis homines in ſtatu innocentiæ veſcerentur, vide verbo *Cibus*, & verbo *Carnes*.

Angelus.

1. Angelorum mentionem nullam fieri à Moyſe qui dicant. lib. 1. cap. 6. numer. 2. Solos Angelos comprehendi illis verbis, *In principio creauit Deus cœlum*: qui velint num. 3. vtrique impugnantur, & oſtenditur nomine cœli implicitè comprehendi Angelos, à n. 6
2. Angeli an concurrerint ad formandum corpus Adæ, vide *Adam* n. 3.
3. Angeli ad imaginem Dei conditi. lib. 3. cap. 8. nu. 18. & 19

Vide etiam *Cognitio matutina*, &c.

Anima.

1. Anima primi hominis non fuit ſubſtantia diuina. vide *Adam* n. 20. ſtatim ac creata eſt vnita fuit corpori. ibid. quàm fuerit perfecta, vide *Adam*. n. 21
2. Animæ omnes præter rationalem de materia eductæ. lib. 2. c. 10. n. 4

Animal.

1. Animalia bruta, non in ſemine tantùm, ſed in ſeipſis ꝓducta ſunt in quinta, & ſexta die creationis. lib. 2. c. 10. num. 2. non facta ex nihilo, ſed ex præiacente materia. num. 3
2. Ad animalium creationem terra, & aqua materialiter ſolùm concurrerunt. eod. n. 3
3. Animalium prima creatio quo facta dicatur modo, authoris naturæ proprio. ibidem numero 4

Animalia quintæ, & ſextæ diei, producta ſunt in ſtatu perfecto quoad indiuidua & ſpecies. num. 5

5. Quot animalia in qualibet ſpecie, & in qua perfectione Deus produxerit. ibid.
6. Animalia omnia cum vi generatiua ſimilium à Deo ſunt producta. nu. 6. eorum tres ſunt ordines generici inæqualis perfectionis natatilium, volatilium, terreſtrium. num. 7. quiſque ordo non ſucceſsiuè, ſed ſimul fuit productus à Deo. ibid. imò natatilia, & volatilia ſimul fuiſſe producta, credibilius eſt. n. 8. & ſub vnoquoque genere multæ ſpecies. n. 9
7. Animalia imperfecta an etiam à Deo in quinta, & ſexta die fuerint producta. libro 2. cap. 10. numero 11
8. Bruta quæ per adulterinam generationem naſcuntur, vt leopardus, mulus, &c. an fuerint etiam tunc à Deo immediatè producta. ibid. n. 12
9. Volatilia an ex aquis ſint producta. ibid. à nu. 13 ad 17
10. Animalia nulla ex igne producta, & cur. numero 18
11. Animalia ad Adamum adducta ſunt non in indiuiduo omnia, ſed in ſpecie. lib. 3. c. 4. nu. 16. An prius adducta, quàm Eua crearetur? nu. 17. Eis propriè, non metaphoricè Adamus impoſuiſſe nomina dicendum eſt, idque ſexto die ante Euæ productionem. n. 18
12. Animalia introducta ſunt in Paradiſum vt eis Adam nomina imponeret. lib. 3. cap. 5. numer. 10 in ſtatu innocentię in Paradiſo etiam vagarentur. ibid.
13. Animalia an, & quomodo homini vt domino ſubderentur. vide *Dominium*, n. 4
14. Animalia bruta an carnibus veſcerentur Adamo non peccante. lib. 5. cap. 6. à numer. 19. vſque 25

Annus.

Quo anni tempore creatus mundus. lib. 2. cap. 7 num. 17

Appetitus.

1. Appetitus ſenſitiuus in ſtatu innocentiæ perfectè ſubderetur rationi. lib. 3. cap. 12. à nu. 4. Quo dono id formaliter fieret, variæ ſententiæ referuntur, ac refelluntur. à numer. 11. fieret partim per internos habitus, & actus: partim per externam Dei protectionem. num. 18. & 19. neque in ſingulis potentijs vnus ſufficeret habitus. n. 20. & 21
2. Ad hanc appetitus ſubiectionem ſufficerent ne virtutes naturales, an requirerentur infuſæ per ſe? num. 24. an etiam præter hoc neceſſarius eſſet habitus alius. n. 25. an tale donum naturale eſſet, an ſupernaturale. n. 26
3. Appetitus paſsiones, vide *Paſſiones*.

Aqua.

1. Aquæ elementum in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatū eſt in eodem inſtanti cum cœlo & terra. lib. 1. cap. 8. numer. 16. non repleuiſſe ſpatium totum inter terram ac cœlum empyreum contra aliquos concluditur. num. 18
2. Aquas ſuper firmamentum creatas non eſſe angelos oſtenditur. lib. 2. c. 4. n. 3. neque corpus aliquod cæleſte, nempe cryſtallinum, à num. 5. Neque item aquas elementares, quæ ſint ſuper octauam ſphæram. nu. 19. ſed elementares aquas nubium, ac ſimilium impreſsionum, quæ ſupra cœlum aëreum, id eſt, in ſuperiori eius regione fiunt. à n. 20

Vide etiam *Firmamentum*.

3. Aquæ ſuper firmamentum poſitæ ſecundo die, quomodo illuc eleuatæ. lib. 2. cap. 5. à n. 19
4. In aquis nulla tranſmutatio ſubſtantialis facta eſt tertio die, dum in vnum locum congregarentur. lib. 2. c. 6. à n. 3
5. Aquarum congregatio quomodo facta ſit, diſcutitur à n. 5. vera reſolutio. à n. 15
6. Aqua tertio die congregata, addenſata etiam eſt. n. 19. & ſalſedine imbuta. n. 20. & 21
7. Aquarum confluentia ad concaua terræ, fuit ab ipſa earum grauitate, vel ab appetitu replendi vacuum, addito fortè peculiari Dei adiutorio. lib. 2. c. 6. n. 25
8. Aquæ etiam dulces in peculiarem locum ita confluxere, vt neque humor aqueus intra terram reliquus ſit. ib. n. 29
9. Aquæ omnes quo ſenſu dicantur in vnum locum congregatæ, cùm tamen non vnum, ſed plura ſint maria. n. 30
10. Aquæ omnes continuè currentes, & cum Oceano, & inter ſe alicubi continuantur. ibid.
11. Aquæ guttulæ cur in ſphæram conglobentur. lib. 2. c. 6. n. 11

Arbor, vide etiam Vegetabilia.

1. Arborem Adamo vetitam veram fuiſſe, de fide eſt. lib. 3. cap. 21. num. 2. non fuit ficulnea. num. 4. nec ſeges, aut vitis. num. 5. credibile fuiſſe alterius ſpeciei perfectioris, à vulgo notis. ibid. Cur dicatur arbor ſcientiæ boni, & mali. numero 6. non fuit vetita, quia nociua. n. 7
2. Arbor vitæ, vide *Lignum vitæ*.

Aſtra.

1. Aſtra non ſignificant ea quorum non ſunt cauſa. lib. 2. cap. 9. nu. 5. & 6. neque omnia futura ſignificant, cum non omnia cauſent. num. 7. quo ſenſu dicantur facta eſſe in ſigna. n. 8

Aues, vide etiam Animalia.

Aues in 1. molitione ex qua materia productæ. lib. 2. c. 10. à n. 13. vſque ad 17

Bru-

B.

Brutum, vide Animal.

C.

Caro.

1. CArnium vſum non futurum in ſtatu innocentiæ communis reſolutio expenditur.lib. 5.c.6.à n.4.
2. Carnes non comederunt primi parentes in Paradiſo.ibid.num.11. nec illis egerent, licet diutiſsimè in innocentia durarent.nu.12. Imò non fuiſſe honeſtum eſum carnium probabile, ſuppoſito tali ſtatu. n.13.& 14
3. Carnibus in ſtatu innocentiæ nullus homo veſceretur.num.15.an bruta veſcerentur.à numero 19.
4. Carnibus veſci licuit à lapſu, vſque ad diluuium, imò iuſti etiam aliqui ijs veſcebantur, non tamen ordinariè, à numero 27. vſque ad 30.

Charitas, vide Gratia.n.7.

Cibus.

1. Cibus infantium in ſtatu innocent. fuiſſet lac maternum.lib.5.c.6.nu.2. Adultorum ſemina, & fructus arborum. n. 3
2. Nec pane, nec alio cibo arte confecto, imò neq; ouis aut lacte animalium vterentur.n.16.an etiam carnibus, vide *Caro.*

Cœlum.

1. Cœlum ab æterno moueri non poſſe demonſtratur.lib.1.cap.2.à num.15
2. In primo mundi inſtanti creati ſunt omnes cęli à primo mobili vſque ad lunam incluſiuè.lib. 1.cap.3. à n.5
3. Cœlorum incorruptibilitas multipliciter ſuadetur. num.6
4. Nomine cœli illis verbis, *In principio creauit Deus cœlum*, non poteſt ſignificari materia informis, ex qua ſint poſtea cœli producti.n.9
5. Præter cœlos mobiles dari aliud immobile & præſtantius, id eſt, Empyreum, contra Caietan. omnino certum.lib.1.c.4.à n.2
6. Eugubini ſententia de cœli Empyrei æternitate diſcutitur, & impugnatur.ibid.à n.6
7. Empyreum non eſt ab æterno ab intrinſeco, neque per æternam productionem à Deo. ibid. & nu.10. neque factum ante illud principium, de quo Gen.1.ibid. nu.11.neque poſt alios cœlos & terram.n.12.& 13
8. Cœlum empyr. à Moyſe comprehenſum eſt illis verbis, *Creauit Deus cœlum*, n.15.& 16
9. Cœlum empyreum materia, & forma conſtat. libro 1. capite 5. numero 1. De eius materia variæ opiniones.numer.1.& 2.vera reſolutio. numero 3.
10. Cœli empyrei forma non eſt anima. n.4. quomodo dicatur immobile.n.5.ſolidum eſt. num. 6. & 7
11. Cœlum empyr. influere in hæc inferiora, probabilius.lib.1.c.5.à nu.9. quæ, & qualis ſit influentia.n.17
12. Nomine *Cœli* Moyſes comprehendit creationem Angelorum.lib.5.c.6.à n.16
13. Cœli an moueri cœperint initio ſuæ creationis.lib.1.c.9.n.9.& 10
14. Cœli initio ſuæ creationis connaturali ordine collocati.lib.1.c.10.nu.9.& 10. idque in figura ſphærica.n.13.quod etiam de empyr. verum eſt. num. 16.
15. Cœli in primo inſtanti quas nacti ſint connaturales proprietates.n.17.& 18
16. Cœlum 8. & planetarum orbes proprijs motibus ab occaſu in ortum die quarta cœperunt moueri.lib.2.c.8.n.16

Cognitio.

1. Cognitio aliqua ſupernaturalium myſteriorum infuſa fuit Adamo ante peccatum. lib. 3. cap.18. num. 3. fuiſſe de myſterijs Trinitatis abſolutis, ac etiam relatiuis. à num. 4. item de Verbo incarnato. num. 8. quæ de hoc myſterio nouerit. num. 10. qualis fuerit hæc cognitio. nu.11 & 12. vera reſolutio n.14
2. Cognitio matutina Angelorum iuxta Auguſtinum quæ? libro 1.cap.11 à numero 8. quæ item veſpertina. à numer. 12. vtraque iuxta Auguſtinum in obiecto conuenit, & in ſolo actu, & medio cognoſcendi differt. numero 16. non poteſt in Deo diſtingui veſpertina, à matutina.num.17 imò neque in viſione beata Angelorum, à num. 18. vtra fuerit in eis prior iuxta Auguſtinum. à num.21

Communitas.

Communitas hominum œconomica, aut politica an in ſtatu innocent.fuiſſent, vide *Innocentiæ ſtatus*.n.25

Compoſitum, Corpus.

1. Compoſita phyſica non niſi per creationem fiunt in prima & totali productione. lib. 1 cap.1. num.12.
2. Compoſita omnia, etiam mixta in eodem inſtanti fuiſſe initio condita, qui velint.lib.10.nu. 4.& 5.refelluntur.à n.6
3. Corpus Adæ, vide *Adam*, à n.1.

Coſta.

Coſta vnde formata Eua, fueritne ſuperflua in Adamo.libro 3.cap.2.à num.7.pro coſta quid, & vnde ſuppletum ſit. n. 12. An coſta extracta fuerit veſtita carne.n.22.

Creatio mundi, &c. vide Mundus.

D.

Deceptio, ſeu falſitas.

1. DEcipi non potuit homo in ſtatu innocentiæ ante peccatum, in veritatibus naturalibus, etiam ſibi non euidentibus. libro 3. capite 10. à numero 3. quo Dei dono protegeretur ab erroribus.num.7
2. Quomodo non prius decepta Eua, quàm peccatrix. ibidem numer.10. Quomodo non deceptus Adam. numero 11. & latiùs libro 4. cap 4. à num.1
3. Deceptio voluntaria & mortalis potuit abſolute eſſe in primis parentibus prius quàm peccatum aliud. eod.cap.10. n.15. moraliter autem loquendo, non item. n.16
4. Decepta non fuit virgo Maria putando filium eſſe in comitatu lib.3.capite 10.n.11.remiſsiuè.

Dies.

1. Sex dies creationis mundi quales intellexerit Auguſtinus.lib.11.cap. 11.num.32. oppoſita ſententia communior, & verior probatur latè. à num.33
2. Dies naturales creationis mundi ſex fuiſſe ſicut in Geneſi numerantur, latè contra Caietanum & Canum.lib.1.c.12.à n.3
3. Diei primæ opus, productio lucis fuit. lib.2.c.1. n.1.vide etiam *Lux.*
4. Primum diem & mane & veſperam habuiſſe oſtenditur.lib.2.c.2.n.4
5. Diei ſecundæ cur non addita benedictio? lib. 2. c. 5. num.21
6. Die ſeptimo nihil à Deo productum.lib.2.cap.11 num.2. Eius diei requies, quo pacto intelligenda.ibid.num.5.& 6.eiuſdem benedictio, & ſanctificatio qualis. à n. 8

Dominium.

1. Dominij capacitas naturaliter competit homini ex eo quod ſit ad Dei imaginem.lib.3. cap.16. num.6.

num. 6. illud habuit homo in bruta ex vi creationis, nec amiſit ob peccatum. num. 8. & 9. altiori tamen modo illud habuit in ſtatu innoc. à n. 10.
2. Dominium hoc in ſtatu innocent. extenderetur ad omnia omnino bruta contra Theodoretum oſtenditur n. 13. & ad alia inferiora brutis. num. 14. An ad Angelos. num. 15. vel ſaltem ad alios. num. 16. & 17.
3. Dominium hominis in bruta quantū ad vſum, aliquomodo maius poſt, quam ante peccatum Adæ. n. 18. fuiſſet tamen ante peccatum regulariter nobilius. ibid.
4. Quomodo ad nutum obedirent animantia homini in ſtatu innoc. eodem c. 16. n. 12.
5. Dominij in bruta, & res alias inferiores diſcrimen. num. 14.
6. Dominium viri in vxorem an in ſtatu innoc. & cur poſt peccatum dictum ſit Euæ, *& ipſe dominabitur tui.* n. 17.
7. Dominium proprietatis hominis in hominem non fuiſſet in ſtatu innocen. lib. 5. c. 7. n. 10. bene tamen dominium directiuū, imo & iuriſdictionis. n. 11. & 12.
8. Dominium œconomicum à politico in quo differant. n. 13.
9. Dominium iuriſdictionis an habuiſſet Adam viator, ſi homines ita multiplicarentur vt ciuitatem conflarent. n. 14.
10. Dominium herile non fuiſſet in ſtatu innocen. num. 16.
11. Dominia priuata, ſeu diuiſiones bonorum an fuiſſent in ſtatu innoc. n. 17. & 18.
Duratio, vide *Tempus.*

E

Elementa, vide Terra, Aër.

Elementa omnia in ſua naturali diſpoſitione & in ſuis locis fuerunt initio collocata. l. 1. ca. 10. n. 11. & 12. idque in rotunda figura. n. 14. quas alias proprietates tunc obtinuerint. numer. 17. & 18.
Empyreum, vide *Cœlum.*
Error, vide *Deceptio.*

Eua.

1. Euam ſimul cum Adamo, non autem ex eius coſta productam docuit Caietan. libr. 3. cap. 2. num. 1. catholica aſſertio contraria ſtabilitur. à num. 3.
2. Eua producta eſt ex coſta Adæ ſuppleta materia ex vicina terra, vel aere, non ipſa coſta per rarefactionem, aut ſitualem repetitionem multiplicata. n. 12.
3. In formatione corporis Euæ an Angeli miniſtrarint. n. 24.
4. Euam ſimul cum Adamo productam & ipſius lateri copulatam fabulantur Iudæi, lib. 3. cap. 2. num. 9.
5. Eua poſt Adamum creata. nu. 10. eodem tamen ſexto die. n. 12. & intra paradiſum l. 3. c. 5. n. 6. & cur? num. 8.
6. Eua quantam habuerit ſcientiam ante peccatum, vide *Scientia.*
7 Eua non prius decepta, quam peccatrix, lib. 3. c. 10. n. 10.
8. Eua interius peccando ante Euam ligni totam iuſtitiam amiſit. lib. 3. cap. 13. num. 6. cur ſtatim poſt peccatum non erubuerit. num. 6. & 7.
9. Euæ tentatio, vide Tentatio, *& ſerpens.*
10. Euæ quodnam fuerit initium peccandi: & quis progreſſus in multiplicandis peccatis, vide verbo *Peccatum.*
11. Eua an delicti veniam, & æternam ſit conſecuta ſalutem, vide *Adam*, à n. 41.
12. Euæ pœna, vide *Pœna.*

Euchariſtia.

Euchariſtia an futura in ſtatu innocentiæ. libr. 5. cap. 6. n. 17.

F

Falſitas, vide Deceptio.

Fides.

Fidem an perdiderit Eua, vide *Peccatum*, num. 4 An etiam Adam. ibid. n. 5.
2. An, & qualem myſteriorum fidem diuinam habuerit Adam, vide *Cognitio*, num. 1.
3. Fidem Chriſti explicitam an habuerit Adam in 1. creationis inſtanti. libr. 3. ca. 19. à num. 9.

Filij.

Filij in ſtatu innocentiæ quo pacto, & in quali perfectione procrearentur, vide *Innocentiæ ſtatus.*

Firmamentum.

1. Firmamentum ſecundo die factum ad diuidendas aquas ab aquis, fuiſſe cœlum æthereum in eo die ſubſtantialiter productum, qui dicant. lib. 2. c. 5. n. 1. Quid in ea ſententia conſequenter dicendum. à num. 2.
2. Firmamentum illud aerem eſſe, ſeu aliquā eius partem verior ſententia. nu. 7. & 8.
3. Quæ aeris regio ſit proprie firmamentum à n. 9.
4. Firmamentum non fuit factum quoad ſubſtantiam in 2. die per illa verba, *fiat firmamentum:* ſed tantum aer iam productus firmamenti munus accepit. n. 17.

Fœmina.

1. Fœminas in ſtatu innocentiæ non futuras, hæreſis Almerici confutatur l. 5. c. 3. à num. 7.
2. Fœminæ productio non eſt monſtroſa, aut per accidens in ſpecie humana. ibid. num. 9.
3. Fœminæ productio eſſet intenta ab ipſo generante in ſtatu innocentiæ. num. 10. fœminas aut mares procrearent quoties ipſi generantes intenderent. num. 10. & 11.
4. Fœminæ in ſtat. innoc. an totidem quot mares. late à num. 14. authoris iudicium. num. 22.
5. Fœmina, vide *Polygamia.*

G

Generatio.

1. Generationum & corruptionum ſucceſsionē non potuiſſe eſſe ab æterno demonſtratur. l. 1. c. 2. à n. 9.
2. Generationis modus duplex ſpecierum imperfectarum. ibid. num. 13.
3. Generatione naturali homines in ſtatu innoc. multiplicarentur l. 5. c. 1. à n. 6. & per ſingulos actus generandi ſinguli generarentur. l. 5. c. 3. n. 2. vide *Fœmina*, n. 3.
4. In qua perfectione generandi eſſent homines in ſtatu innoc. vide, *Innocentia ſtatus.*

Gratia.

1. Gratiam ſanctificantem Adamo collatam, ante lapſum, fides docet. l. 3. c. 17. à n. 2. Non fuiſſe collatam in 1. inſtanti qui velint. nu. 5. oppoſitum probatur à nu. 9. imo & omnes virtutes gratiæ comites tunc recepiſſe. l. 3. c. 18. nu. 1. non tamen gratiam conſummatam. n. 3.
2. Nullos actus gratiæ eliciuiſſe Adamum in 1. inſtanti, qui putent. l. 3. cap. 19. n. 2. proprijs tamen actibus in inſtanti fuiſſe iuſtificatum, verius n. 3. qui actus ab habitibus non fuere eliciti, ſed per actualia auxilia. n. 8. & de congruo meruere primam gratiam habitualem, & gloriam de condigno. ibid.
3. Per gratiam Chriſti quomodo ſanctificatus Adam. l. 3. c. 19. n. 10. & 11.

4. In

4. In gratia creſcere potuit Adam toto tempore ante lapſum eiuſque augmentum, & gloriam de condigno mereri.nu.12. imò de facto id ſæpe feciſſe credibile eſt. n.13

5. In gratia naſcerentur omnes in ſtatu innoc. lib. 5.c.8.à n.2.non tamen in gratia confirmati:imò nec confirmarentur poſt primam tentationem ſuperatam. ibid. à n.6

6. Prima gratia infantium in ſtatu innoc.foret ne intenſior, quàm in hoc ſtatu. lib.5.cap.11.à numero 3.quid de 1.gratia iuſtificante adultorum. num. 6

7. Actus charitatis in ſtatu innoc. neque ex vi ſtatus, neque ex parte gratiæ fuiſſet efficacior ad meritum,quàm modò. eod.c.11.à n.10. vide etiam *Innocentiæ ſtatus*, à n.27

8. Gratia ex opere operato an vberior in ſtatu innoc.quàm nunc.eod.c.11.n.29.

H.

Habitus,vide Scientia,Spes,Virtus.

Herba.

HErbæ virentes, arbores, & cætera vegetabilia à Deo tertia die in propria ſpecie,non in ſemine tantum producta ſunt. l.2.c.7.à n.2
Vide etiam *Vegetabilia.*

Homo.

1. Homo quomodo ad imaginem Dei factus,vide *Imago.*

2. Homo primus,vide *Adam.*
Homines in ſtatu innocentiæ, & immortalitatis multiplicarentur.lib.5.c.1.n.1.& 2

3. Homines in ſtatu innocentiæ immediatè à Deo creandos, non generatione propagandos qui Patres dixerint.lib.5.c.1.n.4. oppoſitum oſtenditur latè à n. 6

I.

Ignis,vide Animal,num.10.

Imago.

IMago Dei homini impreſſa eſt quid creatum in ipſo.lib.3.cap.8.à n.2.Eam in corpore illius fundari,variæ ſententiæ, quæ refelluntur à nu. 10.in anima fundari,catholica aſſertio.num.14. non eſſe in corpore proprie & formaliter, remote tamen, & veluti in ſigno, admitti poteſt. num.16.

2. Ad imaginem Dei Angeli quoque ſunt conditi. à num.18.

3. Imaginem Dei in muliere qui negauerint. n. 21. concluditur tamen in ea reperiri.nu. 22. & in anima ſeparata. n. 23.

4. Imago Dei in homine,ſeu anima quoad naturã ipſius,etiam ante gratiam reperitur. eodem ca. 8.num.24.

5. Imaginem Dei nulla creatura infra hominem habet.num. 25.

6. Imago Dei in homine & Angelo reperitur ratione ſubſtantiarum,potentiarum, & actuum; atque ex his omnibus imago completur. à n.26.

7. Inter imaginem, & ſimilitudinem Dei quid interſit.eodem c.8.à n. 29.

8. Imaginem Dei naturalem homo non amiſit per peccatum.num.32.amiſit tamen ſimilitudinem per gratiam.n. 33.

9. Homo ad imaginem Dei vt vnus eſt,atque item vt Trinus.n.24.& 25. An hæc Trinitatis imago conſiſtat in amore Dei ſolius,an etiam aliarum rerum,atque in actibus etiam imperfectis.ibid.

10. Imago Dei in homine non refertur ad aliquam perſonam ex diuinis,ſecundum peculiarem aliquam eius proprietatem. eodem capite 8. numero 36.

Immortalis.

1. Immortales, an & quomodo fuiſſent homines in ſtat.innoc.vide in verbo *Adam.*à n. 29.

2. Immortalitas in ſtatu innoc. fuiſſet entitatiuè naturalis,& ſupernaturalis quoad modum.lib. 3.c.15.n.13.& 14.

3. Immortalitas Adami quoad impaſsibilitatem corporis,à prudenti illius diligentia,iuncta Dei peculiari cuſtodia pendebat.lib.3.c.14. à nu. 12. nec reddebatur immortalis per qualitatem inhærentem. num.20.

4. Corpus Adæ fuit tranſmutabile quoad aliquas eius particulas. nu. 21.

5. Adam quomodo dicatur potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori.n.22.& 23.

6. In Adamo quomodo ſubueniretur perditioni humidi ex actione calidi.eodem n.23.quomodo item amiſsioni caloris, ex repaſsione ab alimento.n.24.& 25.

Infans.

Infans qualiter naſceretur in ſtatu innoc. vide *Innocentiæ ſtatus.*à n.12.& à nu.19.

Innocentiæ ſtatus.

1. In ſtatu innocentiæ an decipi poſſent homines, vide *Receptio.* Quas virtutes morales haberent, vide *Virtus.*An daretur perfecta ſubiectio appetitus, vide *Appetitus.*

2. In ſtatu innoc. peccatum mortale diſtinctum ab eſu ligni poſſet committi. libr. 3.cap.13.num. 2.per id peccatum non fore amittendum illum ſtatum qui velint. numer. 3. oppoſitum probatur. à num. 4.

3. In eo ſtatu nullum potuit peccatum veniale ex ſurreptione inueniri.num. 17. nec item ex perfecta deliberatione.nu.21. hæc impotentia peccandi venialiter vnde proueniret.n.24.& 27.

4. Qualis tunc fuiſſet hominum immortalitas, vide *Immortalitas.*

5. Quomodo caperet paradiſus homines procreandos in ſtat.innoc. vide *Paradiſus.*

6. In ſtatu innocen.an homo peculiare dominium acciperet vt proprium illius ſtatus, vide *Dominium.*

7. In eo ſtatu homines naturaliter multiplicarentur,vide *Generatio*, nu.2. non omnes matrimonium inirent,ſed aliquos virgines futuros probabile.lib.5.c.1.num.12.

8. In eo ſtatu non futuras fœminas error.libr.5.ca. 3.n.7.vide alia in verbo *Fœmina.*

9. In ſtatu innoc.polygamia ſimultanea non fuiſſet libr.5.cap.3 à num.14.nec ſucceſsiua.nu. 18. & 20.

10. An ijdem tunc fuiſſent qui nunc vſq; ad diem iudicij naſcentur.variæ ſententiæ. libr. 5.cap.4. à num.1.probabilius. futuros eoſdem quoad animas, non quoad corpora.ibid.à n.8.

11. Tunc non fuiſſent pauciores electi,quam nunc. eodem c.4.nu.15.imo ijdem quoad animas qui nunc ſunt electi. ibid. an præter hos alios etiam tunc Deus elegiſſet,incertum.ibid.

12. In ſtatu innocentiæ proles generaretur perfecta cum omnibus facultatibus,partib.ac membris.lib.5.cap.5.num.1.& 2. Non omnes tamen fuiſſent in hac perfectione æquales.num.3. Imò quilibet pro diuerſis ætatibus diuerſam haberent.n.4.

13. In eo ſtatu infantes generarentur cum paruitate corporis illi ætati accommodata.ibid. n. 5. imo cum imbecillitate virium. nu. 6. & vſu rationis carerent.n.11.

14. In ſtatu innocentiæ quibus alimentis homines vitam conſeruarent? vide verbo *Cibus.*

15. An in eo ſtatu ſaltem bruta carnibus veſcerentur. lib.5.c.6.à n.19
16. In ſtatu innocentiæ futura eſſet ſocietas domeſtica quoad liberorum procreationem. lib.5 c.7.n.2. non quoad ſeruorum miniſterium. ib. item futura ſocietas politica, ſicut in ciuitate, vel regno.num.6.& 7. & an vna vel plures tales ſocietates? n. 8
17. In ſtatu innocētiæ quódnam foret dominium vnius hominis in alium, & in bruta animantia? vide *Dominium*.
18. In ſtatu innocentiæ vita hominis vtplurimum fuiſſet contemplatiua, & aliqua ex parte actiua. lib.5.c.7.n.20.& 21
19. In ſtatu innocentiæ homines generandi eſſent in gratia.lib.5.c.8.n.2. Imò in naturæ integritate, & originali iuſtitia. à nu. 7. non tamen cum ſcientijs alijs perfectionibus intellectus, præter habitum fidei. à n. 17. nec item cum virtutibus infuſis per accidens.à n.23
20. In ſtatu innocentiæ naſcituros omnes in gratia confirmatos, atque adeò prædeſtinatos, qui velint. lib.5.c.9.n.1. oppoſitum verius.à num.3. imò non omnes acciperent donum confirmationis etiam poſt victoriam alicuius tentationis.à n.6
21. Poſteros Adami in ſtatu innocentiæ, ſi peccarent, amiſſuros gratiam, non iuſtitiam originalem, putat Catherinus.lib.5.cap.10.nu.2.refellitur.num.3.& 4
22. Potuiſſe homines in eo ſtatu peccare, certum, an de facto peccarent incertum.eod.nu.4. Credibilius tamen aliquos eſſe peccaturos.n.5. Sic peccantes non ſtatim fierent reprobi, ſed potuiſſent ad gratiam Dei redire.n.7. Quibus medijs redirent? num. 8
23. In ſtatu innocentiæ an peccatoribus reſtituta gratia, etiam iuſtitia origin.reſtitueretur.à numero 9
24. In eo ſtatu peccantes an à Paradiſo excluderentur. num. 13
25. Foret ne tunc excellentior ſanctificatio paruulorum quàm modò.lib.5.c.11.à nu.3. Qui de prima adultorum ſanctificatione. n.6
26. In ſtatu innocent. actus charitatis non fuiſſet ex vi ſtatus maioris meriti quàm in natura lapſa.eod.c.11.à n.10. Neque item quòd ex maiori gratia vel charitate habituali vel actuali procederet. à num.13
27. Dictus ſtatus fuit aliqua ex parte aptior ad merita multiplicāda, vel maiora efficienda, quam ſtatus naturæ lapſæ, ibid.n. 17. non tamen ſimpliciter.num.18
28. In ſtatu innocen.ſi duraret vulgaris hominum multitudo, plura, & maiora habuiſſet merita, quàm nunc ordinariè in lapſis inueniantur.lib. 5.cap.11.num.19
29. In ſtatu naturæ lapſæ collectio iuſtorum ſanctior de facto eſt, quàm foret tota hominum collectio in ſtatu innocent. ibidem numero 20. & 21
30. In ſtatu innocen.an fuiſſet maior cumulus meritorum, in omnibus, & ſingulis hominibus, quàm nunc ſit, vel è contra, aut etiam æqualis. ibid.latè à num.22. Quid de Chriſto D.& virgine matre in vtroque ſtatu? num.23. Quid de alijs iuſtis variè inter ſe, & in vtroq; ſtatu comparatis. latè ibid.à num.24
31. In ſtatu innocentiæ an gratia ex opere operato foret vberior, quàm in natura lapſa. ibidem numero 29
32. In eo ſtatu hominum via certum haberet terminum, non per mortem, ſed per tranſlationem ad gloriam. lib.5.c.12.n.1
33. In eo ſtatu omnes homines peruenirent ad ætatem adultā, in qua liberè operari poſſent.n.4. imò permanerent in via vſque ad ſtatum conſiſtentiæ. n.5. quin etiam, nec ſtatim poſt conſiſtentiam, ſed nec poſt annorum millia, ſed intra mediocrem durationem à Deo præfiniendam transferrentur. n.6
34. In ſtatu innocent. an tempus viæ futurum eſſet æquale in omnibus. n.9.& 10. An alij ante alios transferrentur in gloriam.nu.11.in eo ſtatu non transferrentur prius homines ad ſtatum medium, ſed immediatè ad gloriam, etiam corporum.à nu.13. Idque non ſimul, ſed ſucceſsiuè in tempore à Deo præſtituto. n. 16

Inſula.

Inſulæ tertio die in mari à Deo factæ.lib.2.cap.6 num. 17

Iuſtitia origin.

1. Iuſtitia origin. in quo conſiſtat, variæ opiniones.lib.3.c.20.à n.2. Non eſt vnus peculiaris habitus ſimpliciter ſumpta.n.9.& 10.includit gratiam, ac virtutes illius comites, & virtutes morales acquiſibiles. à nu.12. nec non actualia Dei auxilia, & alia extrinſeca beneficia. n. 19
2. Iuſtitia origin.quaſi primaria, & fundamentum reliquorum donorum fuit gratia ſanctificans. eodem cap.20.à n.20
3. In iuſtitia origin. non requiri alium habitum naturalem, aut ſupernaturalem, præter gratiam, qui in eſſentia animæ inhæreret, concluditur eodem.c.20.num.24.& 25.Non etiam habitum intellectualem diſtinctum ab ijs qui de facto infunduntur.num.26.& 27. Neque habitum voluntatis per accidens infuſum præter virtutes naturales. à num.28
4. Iuſtitia origin. naturalis ne ſit, an ſupernatur. num. 42. & 43. Iuſtitiam originalem conſiſtere in vtriuſque appetitus habitibus, qui à virtutibus ſint diſtincti, falsò dixit Scotus, eodem cap.20. à num.33
5. Iuſtitiæ origin. ſubiectum quodnam ſit. numero 41.
6. Iuſtitiæ original. cum varijs ſtatibus humanæ naturæ conſideratio multiplex. eodem cap. 20. à num.44
7. Iuſtitiam original. non fuiſſe amittendam per peccatum poſterorum Adæ, licet amitteretur gratia, opinatur Catherin. lib.5. cap.10.num.2 refellitur num. 3.& 4
8. Iuſtitia origin. cum veniali conſiſtere potuiſſe qui dicant. lib.3. cap.13.num.9. Non poſſe integram cum veniali permanere, bene tamen quoad pleraque priuilegia talis ſtatus.eodem cap.13 à num.10
9. In ſtatu iuſtitiæ originalis, an poſſet committi prius veniale quàm mortale, vide *Innocentiæ ſtatus*, num. 3
10. Iuſtitia originalis an reſtitueretur cum gratia poſteris Adæ in ſtatu innocentiæ, ſi poſt peccatum mort.pœnitentiam agerent. libro 3.cap.10 à numero 9.

L.

Lignum vitæ.

1. Lignum vitæ in ſtatu innocent. repararet diminutionem caloris naturalis. lib. 3.cap.14. numer.25. quomodo paſsiones corruptiuas, ac mortem impediret. ibid.
2. Lignum vitæ fuit vera arbor, verumque fructum ſenſibilem præferens naturaliter. libro 3. cap. 15. num. 1. Eius quoque ad reparandas vires efficacia naturalis fuit. ibidem numer.2.& 3 dicta efficacia erat ad perpetuò reparandam vitam. numero 4. ad id tamen non ſemel, ſed aliquoties fuiſſet guſtandum. numer.5.& ſequentibus.

3. Li-

3. Lignum vitæ etiam frequenter ſumptum non poſſe conſeruare corpus omnino immortale, ſed ad longum duntaxat tempus, opinio Scoti & Caiet. n.9. & 10. refellitur n.11. & 12

4. Lignum vitæ quo ſenſu poſt lapſum hominis minus efficax quàm antea fuiſſet? eod. n.12

5. De eo ligno an comederint primi parentes ante peccatum. lib. 4. c.8. n.9

6. Lignum vetitum, vide *Arbor.*

Limus.

Limus ex quo Adam formatus qualis fuerit. libro 3. c.1. n.2

Luna.

1. Luna cur dicta ſecundum luminare magnum. lib.2. c.9. n.9

2. Luna an in plenilunio, vel in alio ſtatu facta. num.10. vide etiam *Aſtium*, & *ſol.* n.3

Lux.

1. Lux in primo die creata quid iuxta Auguſtinũ? lib.2. c.1. à n.2

2. Lucem primo die creatam non ſpiritualem, ſed ſenſibilem eſſe, latè oſtenditur à n.4

3. De illius lucis ſubiecto, loco, & tempore creationis, variæ opiniones latè referuntur ac refelluntur. lib 2. cap.2. à numer.4. vera reſolutio. à num.15. ad 19

4. Lucem primo die creatam quomodo anteceſſerint tenebræ ſuper faciem abyſsi? ibid. à n.26

5. Lux primo die facta ex vi illius imperij, *Fiat lux*, immediatè poſt primum inſtans creationis mundi intrinſecè fieri cœpit. lib.1. cap.3. à num. 7. Quo in loco, & ſitu orbis primò cœperit irradiare? ibid. à n. 10.

M.

Maledictio.

Serpentis maledictio, vide *Serpens.* Maledictio terræ, vide *Terra.*

Mare.

1. Mari ſalſedo vnde, & quando indita? vide *Terra*, & *Aqua.*

Maria Virgo.

1. Virgo Maria non potuit à dæmone tentari per internam imitationem phantaſiæ. lib. 4. cap.5. numer.8. Habuit peculiarem ſtatum naturæ lapſæ coniunctum cum ſtatu gratiæ & perfectæ innocentiæ, &c. non autem iuſtitiæ origin. libro 3. c.20. n.47

2. Inter Mariam & dæmonem per ſerpentem repræſentatum inimicitiæ maximæ. lib.4. cap.7. num. 10

Vide etiam *Deceptio*, num. 4. *Innocentiæ ſtatus*, numero 30

Materia.

1. Materia informis quid? variæ ſententiæ, quæ refelluntur. lib.1. c.8. à n.1

2. Materia prima altera pars ſubſtantialis compoſiti phyſici à Deo creata ex nihilo. ibidem numero 8

3. Materia prima non fuit creata in aliqua reali duratione ante cœlum, & terram. num.9. neq; poſt illa. ibid.

4. Materia prima non fuit creata informis, id eſt, abſque forma ſubſtantiali. num.10. & ſequent. potuit tamen ita creari. num. 11. nec fuit creata cum ſola forma corporeitatis. n.13

5. Materia terræ, & aquæ ſub proprijs formis earum creata. num. 15. & 16

6. Materia cæleſtis, & ſublunaris an ſpecie differant. lib.1. cap.5. num.1. remiſsiuè.

Matrimonium.

Matrimonium an præſtaret virginitati in ſtatu innocen. vide *Virginitas.* In eo ſtatu fuiſſet etiam conſummatum. lib. 5. c.1. à nu. 6. per conſummationem amitteretur virginitas in ſtatu innocen. cap.2. n.3

Metallum.

Metalla, ſeu mineralia, an tertia die à Deo immediatè creata. lib.2. cap.8. num.8. & 19

Mixta, vide *Mundus* num. 6.

Montes.

Montes ante diluuium extitiſſe, & ad opus tertiæ diei pertinere oſtenditur. lib.2. cap.6. numero 16

Mors.

Mors, vel mortalitas, vide verbo *Adam*, à num.3 aut *Immortalis.*

Motus.

1. Motum continuum non potuiſſe dari ab æterno oſtenditur. lib.1. cap.2. num.9. 15. & ſequentibus.

2. Motus primi mobilis, atque adeò tempus an inceperit cum rebus primò creatis. lib. 1. cap. 9. num.9. & 10

3. Motus proprius in cœlis planetarum & octauæ ſphæræ die quarto incepit. lib.2. cap.8. n.16

Mundus.

1. De mundi creatione, & exiſtentia quid ſenſerit Ariſtoteles, & Plato. lib.1. cap.1. num.2. Varij errores circa mundi creationem proponuntur. ibid. à num. 4

2. Mundum viſibilem à Deo eſſe per veram creationem, fides docet. ibid. num.10. & ſequentib. non per occaſionem peccati, ſed ex primaria voluntate Deus illum creauit. à num. 13. idque nullo aſcito cooperatore, aut inſtrumento. numero 17. quamuis abſolutè inſtrumento vti poſſet. num.18

3. Mundus non fuit ab æterno, ſed ſuæ creationis principium habuit. lib.1. cap.2. num.2

4. Non eſſe impoſsibile mundum in tempore incepiſſe, demonſtrari poteſt. ibid. à num.4. Imò non potuiſſe eſſe ęternum quoad ſucceſsionem generationum, & corruptionum, vel alias quaſuis ſucceſsiuas alterationes diſcretas, demonſtratur. à numer.9. neque etiam quoad motum localem cœlorum, aut tempus continuum. latè à num. 15

5. Non poteſt abſolutè demonſtrari omnes res mundi fuiſſe in tempore, & nõ ab æterno creatas. ibid. num.21. hoc tamen eſſe conuenientius efficaciter oſtenditur. num 22

6. Mundum etiam quoad mixta, eiuſque diſpoſitionem in eodem momento cum cœlis & elementis factum eſſe qui putent. libro 1. capite 10. numero 4. & 5. contrarium aſtruitur. à numero 6.

7. Mundus aliquam formationem in 1. inſtanti, aliam ſucceſſu temporis acquiſiuit. ibid. numero 19. & 20. Circa eius informitatem vt concordent Patres reliqui cum Auguſtino. numero vigeſimo primo.

8. Mundum cur DEVS ſucceſsiuè creauerit, cùm potuerit vnico inſtanti vniuerſum creare. ibid. num.25

9. Mundus quo anni tempore cœperit. lib.2. cap.7 num.7.

O.

Opinio.

Opinantium iudicium, aut coniecturale an habere poſſent homines in ſtatu innocent. libro 3. cap.10. num.8. 9. & 14.

Originale.

Originale peccatum, vide *Peccatum.* originalis iuſtitia, vide *Iuſtitia origin.*

Pactum,

P.

Pactum.

1. PActum Dei cum Adamo, vide *Præceptum*. à numero 6
2. Pacta alia & obligationes inter Deum & homines enucleantur. lib.3. c.21. num.25. & 26

Paradiſus.

1. Paradiſus terreſtris, tertia die plantatus. lib. 2. c.7. numer.13. & 14. In eo non fuiſſent tribuli, & ſpinæ, aut aliæ herbæ noxiæ, Adamo non peccante. eodem num.14
2. In paradiſo an Adam, & Eua creati, vide verbo *Adam*, & *Eua*.
3. Paradiſum quem Deus dicitur plantaſſe, non fuiſſe locum terreſtrem, & quæ de illo ſcribuntur metaphoricè eſſe intelligenda, qui velint. lib.3. cap.6. num.2. & 3. contraria veritas catholica latè ſtabilitur. à num.5
4. Paradiſus fuit locus particularis, in determinata orbis regione ſitus. ibid. num.15. Quanta illius magnitudo. num.19
5. Paradiſus non magna terræ portio, quomodo omnes homines in ſtatu innocentiæ caperet. ibid. latè à num.20
6. De paradiſi ſitu opiniones contrariæ. à num.26
7. Paradiſus non ſolum cœlum lunæ, ſed neque ſecundam aëris regionem attingebat. num. 30. veriſimilius tamen eſt in loco ſublimi fuiſſe, & prope ſecundam aeris regionem, collibus interdum modicè aſſurgentibus. num.31
8. Paradiſus in qua mundi plaga fuerit. eod. cap.6. num.34. An ſub æquinoctiali. num.36. non fuit diluuio deſtructus, ſed adhuc extat in ſuo ſtatu in quo plantatus fuit. num. 38
9. Paradiſus cur à nullo exploratus. num. 40. nec regio in qua eſt, vlli cognita eſt poſitiuè. numero 41
10. In paradiſo non fuiſſe primos parentes integrum diem, qui velint. lib.4. c.8. num. 3. veriùs tamen fuiſſe ibi vltra diem naturalem. latè ibidem à num. 7. totos dies octo ibi commoratos diuinat Pererius num.13
11. E paradiſo eiectos fuiſſe primos parentes altero die poſt creationem veroſimilius. eod. num. 13. ibi permanſiſſe ſemper virgines dicendum eſt. ibid.
12. Paradiſo an excluderētur poſteri Adam ſi peccarent ipſi. lib.5. cap.10. num.13

Paſſiones.

Paſſiones quæ darentur in ſtatu innocent. lib.3. cap.12. num.27. & 29. quæ non darentur. num. 28. & 29

Peccatum.

1. Peccare non potuit Adam de lege ordinaria in primo inſtanti ſuæ creationis. lib.3. cap.11. numero 4
2. Quolibet mortali perderetur ſtatus innocent. vide *Innocentiæ ſtatus*, num.2. veniale tamen non præcederet omne mortale, vide ibid. num.3
3. Peccaſſe Euam antequam tentaretur à ſerpente refellitur. lib.4. cap.2. à nu. 1. peccaſſe ſaltem antequam audito ſerpente reſponderet, qui dicant. num.4. non peccaſſe antequam reſponderet, nec in ipſa reſponſione, probatur à num.5. peccauit tamen cùm audiuit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, num.9. & 10
4. Primum Euæ peccatum fuit ſuperbia eodem cap. 2. à num.14. quomodo ante hoc peccatum non præceſſerit infidelitas, aut iudicium erroneum. num. 20. ſecundum peccatum Euæ fuit infidelitas. num.23. probabileque eſt fuiſſe hæreſim. num.24. probabilius non attigiſſe hæreſim. numer.25. tertium peccatum fuit comeſtio vetita: quartum ſcandalum: quintò excuſatio, ſaltem venialis. ibid.
5. Adamus antequam ab Eua tentaretur, non peccauit. lib.4. cap.3. num.5. primum eius primum peccatum fuiſſe inordinatum affectum erga vxorem putat Scotus. eodem cap.3. num.1. fuiſſe ſuperbiam communius & verius. num. 4. & 12. Peccaſſe etiam per infidelitatem qui Patres dixerint. lib.4. cap.3. à num.4. Nec fuiſſe infidelitatem propriam cum pertinacia, & hæreſi, imò nec cum ignorantia culpabili verius videtur. ibid. num.18. ſecundum peccatum Adæ fuit affectus inordinatus erga Euam. num. 23. prædictus affectus non fuit per ſe peccatum. ibid. ſed quatenus fuit cauſa omiſsionis debiti officij, non reprehendendo Euam ob tranſgreſsionem. num. 24. Tertium Adami peccatum eſus vetitus. numer.25. quot in eo deformitates diſtingui ſoleant. ibid. Alia Adamo peccata tribui ſolita expenduntur à num.26
6. Peccatum Euæ grauius fuiſſe peccato Adami qui dicant. lib.4. cap.4. nu.1. qui oppoſitum ſentiant. num. 2. comparantur latè vtriuſque parentis peccato in numero, & grauitate. à num.3 vera reſolutio fuiſſe ſimpliciter grauius Euæ peccatum. num.10
7. Peccatum primorum parentum non fuiſſe ſimpliciter grauius peccatis poſterorum, ſed tantùm ſecundum quid, ex circunſtantia nimirum ſtatus, opinio D. Thom. quæ expenditur. lib.4. cap.6. à num. 1
8. Peccata primorum parentum collata cum peccatis Angelorum fuerũt ſimpliciter minus grauia. ibid. num. 7. quid ſi conferantur cum peccatis poſterorum. ibid.
9. Peccaſſe primos parentes ipſo ſexto die quo cõditi ſunt, multorum opinio. lib.4. cap.8. num.3. oppoſitum latè probatur. à num.7. peccaſſe octauo die à ſua creatione diuinat Pererius numero 13. veriſimilius peccaſſe altero die à creatione. eodem num.13
10. Peccatum Adami non fuiſſe irremiſsibile de potentia abſoluta. lib.4. cap.9. nu.1. imò nec de ordinaria, de fide conſtat. num. 3. idque etiam quoad pœnam alterius vitæ. numer.5. Quid de pœnis huius vitæ, ſpeciatim de amiſsione iuſtitiæ origin. ibid. quid de exilio à paradiſo? numero 6
11. Peccatum Adami non fuiſſe remiſſum qui dixerint. eodem cap.9. numero 7. oppoſitum latè probatur. ibid. & num. ſequentib.

Vide verb. *Adam*, à num.41

Phantaſma.

Cum recurſu ad phantaſmata intelligerent homines in ſtatu innocent. lib.3. cap.9. num.7

Piſces.

1. Piſces & aues ſimul producta à Deo probabilius. lib.2. cap.10. num.8
2. Piſces ex ſuo genere mole vincunt cætera animantia. ibid. num.9. fortè etiam numero, & varietate ſpecierum. ibid. vide etiam *Animal*.

Plantæ, *vide* Vegetabilia.

Pœna primorum parentum.

1. Præcipua pœna, cæteraſque includens fuit priuatio iuſtitiæ origin. lib.4. cap.7. num.12
2. Prima pœna mulieris de multiplicatione ærumnarum in concipiendo qualis. ibid. num.13. & 14. qualis ſecunda de dolore in partu. numer.15 qualis tertia de ſubiectione ad virum. num.16
3. Pœna viri triplex. 1. terræ maledictio qualis. numer.17. & 18. qualis ſecunda de germinandis ſpinis. num. 19. qualis tertia de labore, & ſudore in conquirendis cibis. num.20

Polyga-

Polygamia.

Polygamia vxorum ſimul in ſtatu innocẽtiæ non eſſet. lib.5.c.3. à num.14. imò nec bigamia ſucceſſiua, poſt tranſlationem alterius coniugis. num.18.& 20

Poteſtas publica, vide Dominium.

Præceptum.

1. Præceptum non edendi de ligno ſcientiæ Adamo impoſitum ante formatam Euam.lib.3.cap. 5.num.12
2. Nullum præceptum Adamo in ſtatu innocent. impoſitum error hæret.refellitur.lib.3.c.21.n.1. id præceptum habuit pro materia remota arborem ſcientiæ,pro proxima comeſtionem. n.2 & 6. Quænam fuerit Deo ratio imponendi hoc præceptum? à num.7.
3. Præceptum primis parentibus impoſitum,gràue fuiſſe,& fides,& ratio ſuadet.ibid.num.10
4. Præceptum hoc an obligationem tantum obedientiæ contineat,vel etiam iuſtitiæ,& temperantiæ? eod.cap.21.numer.11.& 12. Non potuit venialiter tantum violari ex paruitate materiæ. numer.14.id intelligendum de comeſtione non de aſpectu,& tactu.numer.15. Quid de ſola maſticatione. ibid.
5. Præceptum non manducandi de ligno vetitò non ſolis primis parentibus, ſed poſteris etiam impoſitum eſſet,ſi ſtatus ille duraſſet. n.16.& 17
6. Præceptum illud an incluſerit pactum Dei cum Adamo.numer.18. An ſolo ipſo præcepto,an ex addito nouo pacto poſteri Adæ fuerint in ipſo capite obligati. à num. 19
7. Nouit Adam ſe accepiſſe præceptum etiam vt caput totius poſteritatis.num.29.ea tamen notitia non requirebatur, vt præceptum poſteros obligaret.num.28
8. Præceptum illud vt Adamum & poſteros obligaret, non poſtulabatur conſenſus Adami vt capitis virtute continẽtis totam poſteritatem. eodem cap.21.num.24

Prædeſtinatus.

Prædeſtinati plures,an pauciores: ijdem,an diuerſi forent in ſtatu innocentiæ vel naturæ lapſæ.vide verbo *Innocen.ſtatus*, num.11

Principium.

1. Vocis *Principium* multiplex ſignificatio.lib.1.c.2. num. 23
2. Verba illa Geneſ.1. *In principio creauit*,&c. de fide probant mundum non ab æterno, ſed in tempore,vel cum tempore conditum.ibid.num.26

R.

REquies diei ſeptimæ, vide *Dies*.
Roſa, vide *Vegetabile*.

S.

Sabbathum.

LEgem de ſeruando Sabbato die ſeptimo latam qui dixerint.lib.2.c.11.num.9.refelluntur.ibid. Sabbatum quomodo ſanctificatum. num.11

Salſedo.

Salſedo mari quando, & vnde indita. lib.2. c.6. num.20.21

Sanctitas.

1. Sanctiores ne eſſent homines in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa, vide *Innocentia ſtatus*. à num.25
2. Sanctificatio Adami, vide *Gratia*.

Scientia.

1. Scientiam naturalem à Deo inditam habuit Adamus.lib.3.c.9.n.2.& ſequen.Hæc ſcientia fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra acquiſita. Fuit etiam cum dependentia à phantaſ. nu.6.& 7. ſpecies intelligibiles huius ſcientiæ in Adamo tales fuerunt, quales acquiſitæ per ſenſus. eod.n.7
2. Scientia hæc infuſa Adamo ad omnia materialia extendebatur. à nu. 8. non tamen fuit comprehenſiua,aut quidditatiua,aut ęqualiter perfecta de omnibus. num.11. imò ſe non extendebat ad futura libera.num.12. quouſque ad effectus cauſales ſe extenderit.ibid.quouſq; ad præterita.num.13.quouſque ad præſentia materialiá in communi,& ſingularia. num.14. quouſq; ad internas cogitationes. num. 15
3. Scientia Adæ infuſa Deum ſub ſuo obiecto cõprehendit. eod.cap.9. num.16. non per ſpeciem directè,ſed ex viſibilib.ipſum cognoſcendo. ib.
4. Scientia Adæ de Deo fuit ſolùm accidentaliter perfectior,quàm ſit noſtra acquiſita. n.18.quomodo Angelos attingebat.num.20
5. Huius ſcientiæ actus cuius fuerit perfectionis eſſentialis,& accidentalis.ibid.numer.21.fuerit ne diſcurſiua, à num.22
6. Hæc ſcientia quoad habitum an fuerit ſimplex qualitas. num.26
7. In hac ſcientia an profecerit Adam plura ſucceſsiuè cognoſcendo.nu.27. an profecerit quoad intenſionem habitus ei infuſi.num.28.quomodo profecerit in ſcientia experimentali.n.27 An maior fuerit ſcientia Adami quàm Salomonis.num.29.& 30

Vide etiam verbo *Cognitio*.

Serpens.

1. Serpentis maledictio poſt peccatum Adæ quomodo in dæmonem directa. lib.3.cap.2.num.23
2. Serpentem hunc fuiſſe Chriſtum error Ophitarum ſtultiſsimus.lib.4.c.1.n.2.fuiſſe dæmonem ſine vllo corpore aſſumpto, qui per ſolam ſuggeſtionem internam deceperit Euam,error Caiet.ibid.
3. Serpens ille verus fuit, & ſenſibili ſono ad Euã locutus. ibid.à nu.3. Hunc ſerpentem fuiſſe verum animal virtute ſaltem ſupernaturali pro eo tempore facultate loquendi, & intelligendi præditum aliorum eſt error.eod.c.1.n.10.& 10
4. Dæmonem fuiſſe qui ſub ſpecie ſerpentis viſibili Euam tentauerit aſſertio catholica.num.12
5. Serpens ille verus fuit,non apparens tantùm.à num.13. Cuius fuerit ſpeciei ignotum.num.17
6. Cur ſerpentem Eua non horruerit. nu. 18. quomodo illum potuit ad colloquium admittere. à num. 19
7. Serpens cur dictus callidior omnibus animantibus. lib.4.cap.1.num.9
8. Serpentem ante Dei maledictionem pedes habuiſſe, & ob peccatum illis fuiſſe priuatum qui putent.lib.4.cap.7.num.2.improbantur. n. 3
9. Serpentis maledictio an ipſi animali,an dæmoni inflicta.ibid.à num.4. Explicatur hæc maledictio. à num. 5
10. Inter ſerpentem & mulierem inimicitiæ quales. num.8.9.& 10
11. Nulla ſerpenti, aut dæmoni ex maledictione illa noua pœna indicta eſt. num. 11

Seruitus.

Seruitus in ſtatu innocentiæ nulla foret. lib.5. cap.7. num.2.& 10

Similitudo.

Similitudo Dei in homine,vide *Imago*.

Sol.

1. Sol quo in loco,& ſitu orbis primò productus? vnde moueri cœpit.lib.2.c.3.à num.10
2. Solis diurnus motus cum primo mobili, incepit immediatè poſt primum inſtans creationis mundi.lib.2.cap.3.à num.
3. Sol & reliqua aſtra non ſunt a Deo creata ſubſtantialiter die quarto. lib.2.cap.8.num.2. Neq; eodem 4. die ex præiacente materia producta. num. 4. imò nec quoad accidentalem condenſationem,quæ materiam multum tranſmutat. num. 6.

num.6.& 7. Neq; item per additas determinatas virtutes ad influendum in ſublunaria.nu.9. & 10. Neque per additionem nouæ lucis.nu.10. Non deniq; per intenſionem lucis iam præhabitæ.n.12.& 13.Sed ſolùm quoad proprios locales motus quos in quarto die Deus cęlis tribuit. nu.16.& 17. ſine vlla noua qualitate addita, vel intenſione in præhabitis. à n.18
4. Sol aſtrorum maximum. lib.2. cap.9.n.9

Sopor, vide Adam *num.7*

Spes.

Spei naturalis habitum infuſum accepit Adam in primo ſuæ creationis inſtanti. lib.3.c.18.nu.3 An etiam ſpei actum tunc elicuerit. cap.19. à n.1

Spinæ tribuli.

1. Spinas terra germinaret, etiam non peccante Adamo. lib.3.c.7.n.11. & lib.4.c.7.n.19. tunc tamen non eſſent homini pœnales. ibid.
2. Spinarum germinatio cur inter pœnas Adami numeretur. eod.num.19

Spiraculum, vide Adam.*num.20*

Stella, vide Aſtrum.

T.

Tempus, duratio.

1. DVratio aliqua non æterna fuit aliqualiter cum Angelis, cœlo, & terra, concreata. Eaque fuit principium omnis durationis creata.lib.1.c.9.n.5
2. Aliquod initium proprij temporis ſucceſsiui, diſcreti tamen, cum ſubſtantijs primò creatis, eſt concreatum. ibid.n.8
3. An, & quomodo initium temporis etiam continui & ſucceſsiui, ſit coæuum creationi cæli, & terræ. ibid.n.9.& 10

Tenebræ.

Tenebræ ſuper faciem abyſsi, an, aut quo tempore præceſſerint primam lucis creationem. libro 2. c. 2. à n.26

Tentatio.

1. Tentationem ſerpentis, qua Euam ad peccandum induxit per ſuggeſtionem tantùm internam erroneè putat Caietan. lib.4.c.1.n.2. fuiſſe externam, & per auditum corporis factam, communis, & vera ſententia à num. 3
2. Tentari non poſſent homines à dæmone in ſtatu innocentiæ per ſolam phantaſiæ mutationem. ibid.num.8
3. Cur tentauerit dæmon vero potius, quàm ficto animali. num. 16

Vide etiam, *Serpens.*

4. Adamus non fuit immediatè à ſerpente tentatus.lib.4.c.3.n.6.ſed ab Eua.n.7
5. Eua dum tentaret Adamum narrauit promiſſiones ſibi à ſerpente factas.ibid.à n.9
6. Tentationis Adami ordo. ib. n.15

Vacuum.

Vacuum extra cœlum nunc creatum nec datur, nec ante mundi creationem in ſpatio imaginario dabatur. lib.1.c.2. n.8. poteſt tamen diuinitus intra cœli ambitum dari. ibid.

Vegetabile.

1. Vegetabilia actu, & in propria ſpecie, non tantùm in ſemine, tertio die creata. lib.2.c.7.à n.2
2. Vegetabilia poſt ſegregationem aquarum cur producta. ibid. n.5. à Deo immediatè tanquam à cauſa totali, ex terra producta ſunt.n.7
3. Vegetabilium, quæ ſpecies tertio die productæ. nu. 8. quot eorum ſpecies, & in quibus regionibus. ibid.
4. Vegetabilia nociua & venenoſa, non niſi poſt Adæ peccatum & in eius pœnam producta eſſe qui velint. n.9. oppoſitum verius quoad venonoſa.n.10.quoad tribulos & ſpinas. n.11
5. Quæ vegetabilia ſint hoc die tertio producta in actu, quæ in potentia tantùm.eod.n.11
6. Vegetabilia nociua non fuiſſent in paradiſo, Adamo ibi non peccante. n.14
7. Vegetabilia quo in ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione fuerint creata.n.16

Veſtes.

Veſtibus an vterentur homines in ſtatu innocentiæ. lib.5.c.6.n.1

Via.

Via hominum in ſtatu innocentiæ, vide *Innocentiæ ſtatus.* à n. 32

Virginitas.

1. Virginitas cum matrimonio conſummato, neque in ſtatu innoc. conſiſtit. lib.5.c.2.à n.3
2. Virginitatem perpetuam in ſtatu innocen. non potuiſſe licitè ſeruari qui velint. nu.9. refelluntur. num. 10
3. Virginitate matrimonium in ſtatu innocentiæ præſtantius futurum veriſimile eſt. n. 11. oppoſitum etiam ſatis probabile.n.12.& 13
4. Virginitas in ſtatu innocent. ſeruata fuit quoad materiale, per occaſionem.ibid.nu.14. Non tamen quoad formale. ibid.
5. Virginitatem plurimi colerent in ſtatu innoc. ſi diu perſeueraret.eod.n.12

Virgo Maria, vide Maria.

Virtus.

1. Virtutes omnes morales ordinis naturalis, habuit Adamus in primo inſtanti concreatas. lib. 3. cap.11.nu.5. etiam eas quæ circa proprias paſſiones verſantur.num.7
2. Virtutes has omnes non ſolùm quoad habitus datas eſſe, ſed quoad aliquos etiam earũ actus in Adamo dari tunc potuiſſe oſtenditur, ſpeciatim pœnitentiam & miſericordiam. ibid.nu.10 Item eas quę Deum reſpiciunt vt obiectum cui, qualis eſt religio, &c.n.11
3. Adamus innocens in voluntate habuit virtutem beneuolentiæ naturalis circa Deum, non ſolùm quoad eius actum. nu.11. ſed etiam quoad habitum.num.13.Quid de virtute ſpei naturalis. eod.n.13
4. Virtutes morales per ſe infuſas gratiæ comites habuit Adamus in primo inſtanti creationis. lib.3.c.18.nu.1. Item ſpei de futura beatitudine. nu. 3. nec non fidem ſupernaturalem plurimorum myſteriorum, quæ ei ante peccatum ſunt reuelata.num.14

Volatile, vide Aues.

FINIS.